

ספר
ערוך השלחן
חלק ג

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

ולא להשתקע השיעור י"ב חדש או לי יום אבל הבא להשתקע בעיר חייב מיר ליתן וכן עני הרר בעיר לי יום חייבים ליתן לו קמח פסח וכו' שאינו עריון לי יום איצ ליתן לו קמח אלא מצה לכל יום כרין העובר סמקום למקום שנותנין לו מן התמחוי כמבואר ביו"ד סי' רנ"ז והעני הבא להשתקע בעיר צריכים ליתן לו מיר קמח לפסח ולמה ירע העני המקכל מהעשיר הנותן רברעתו להשתקע הוי מיר כבן העיר:

ח ליתן כרוז ככהכ"ג מפני צורך גדול מותר בכל הרש ניסין ולא בתשרי ממעם שיתכאר כמי' תר"ב ונוהנין מר"ח ואילך לקרות פרשת הנשיא של אותו יום וכו' י"ג יקרא מן זאת חנכת המזבח ער כן עשה את המנורה שזהו נגד שבט לוי וכו' אחר חצות יקרא פרשת

החדש הזה וכל הפרשיות המבררות מעניין פסח ואחר המנחה אומר סדר קרבן פסח ונרפס כסירורים וכו' שחרית משכימין להתפלל לפי שער שעה עשירית צריך לנמור מעורתו והוא ד' שעות על היום והמדרש"ל היה רורש שכל אחר יקח מעט מקמח פסח לאכלו קורם הפסח כאיזה תבשיל או פת כרי שאם אולי יש חשש חימוץ בקמח זה יתלה בהמעט חנאכל קורם פסח וחומרא בעלמא הוא לפי שאין מחויקין איסור ועוד רקמח בקמח הזה לח בלח ומס"ג אם יש ששים כבר נתכמל ואם לאו אינו מועיל (מ"ג נס"י ת"ל) אמנם נראה שחשש למאן רס"ל דקמח בקמח מקרי יבש ביבש וחודר וניעור בפסח (מ"י) ונהניו לעשות הכעניול בשבת הגדול מקמח הפסח:

ת"ל מעם על קריאת שם שבת הגדול. וכו' ה' סעיפים :

א שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול מפני הנס הגדול שנעשה בו רפסת מצרים מקחו מבעשור ופסח שיצאו מצרים היה יום ה' (שנת פ"ז). ונמצא ששבת שלפניו היה י' בחרש ולקח כל אחר שה לפסחו וקשרו בכרעי מפתו ושאלים המצרים מה זה והשיבו שהקב"ה צוה לשוחמו והמצרים עברו למלה והיו שניהם קהות ושחקו ועור היריעים ישראל שעתיר הקב"ה להרוג ככוריהם והלכו בכורי מצרים ועשו עם פרעה ואבותיהם מלחמה וזהו שנאמר למכה מצרים בככוריהם כמבואר במדרש ועל שם אותו הגם קורין אותו שבת הגדול:

ב ושם תאמר רא"כ לא הו"ל לתלות בשבת אלא כ"י לחרש רי"ל כיון רב"י בחרש משה מרים לא רצו לתלות בהיום לעשותו יום שמחה ועור רבעשור לחרש עלו מן הירדן כרכתיב ביהושע והייתי אומר והזכרון הוא לנס הירדן לזה קבעוהו על שבת רבעליית הירדן לא היתה בשבת (נ"ח) ושם תאמר מה איכפת לנו אם נתלה בירדן רי"ל דימים אלו אנו תולים בגיסי מצרים שהם גדולים מניסי הירדן:

ג ויש שכתבו מפני שהנס בא ע"י שבת לפי שירעו המצריים שהם שומרי שבת לכן שאלוה מה אתם צריכים לשה בשבת והיתה תשובתם כמו שנתבאר (לנוט) ועור שראום קושרים המלה בשבת וקשירה אסור בשבת ושאלום על זה והשיבוים כמ"ש (פרישה) ואין לשאול רא"כ היה הנס כל ר' ימים שער הפסח שלא היו יכולים המצריים למעם מזה ועשו מלחמות וא"כ נקראים כולם גדולים רי"ל רהיקר הוא ההתחלה (כ"י):

ד ועור י"ל דהאמת דשבת תלוי בפסח ופסח בשבת דשבת הוא אות על חירוש העולם ופסח הוא אות על השנחה וחובת ישראל וזה בלא זה לאו כלום הוא כמובן ולכן תיכף ביצ"ם נתן הקב"ה לנו את השבת ולא המתין על מתן תורה לפי שפסח הכרח לשבת ושבת הכרח לפסח לפיכך שבת זה נקרא הגדול שבו נתגדל הקב"ה שלבר חירוש העולם נתבררה השנחתו יתברך וגם אנחנו נתגדלו שבתנו כנו מכל עם ולכן באמת קורין אותו הגדול ועמ"ש לעיל סי' רמ"ב:

ה המנהג להפסיק בשבת זו מאמירת כרכי נפשי ואומרים עבדים היינו ער לכפר על כל עונותינו ויש ספקקים בזה רהא תניא יכול מר"ח ת"ל ביום ההוא ואקרא דוהגרת לבנך קאי (הגר"ה) וכבר נתבאר שדורשין בשבת הגדול ויש שכתבו שבשחל ע"פ בשבת שדורשין בשבת הקודם (מ"י) וזהו לדידהו שתיו אומרים ריני פסח בררשה והיו צריכים להודיע להם קודם הפסח מה יעשו אבל לירין שכל מי שיש לו שאלה שואל מהרב וררשתינו הוי בעניינים אחרים אנו דורשים בשבת ע"פ וכל הרינים אומרים בהפיוט של שה"ג והפסרת וערכה אין מפמירין אלא כשחל ע"פ בשבת לפי שבה כתיב הביאו את המעשר אל בית האוצר וע"פ היה זמן ביעור כרביעית של שמישה וכשביעית כרתנן כפ"ה רמע"ש וי"א להיפך רבשבת א"א לבער ואין מפמירין בו וערכה וכשאר שנים מפמירין וערכה לזכרון זה (נ"ס הגר"ה) וכן המנהג אצלינו להפסיר בכל שה"ג וערכה ולא כשחל ע"פ בשבת דאו מפמירין ההפסרה של הסררה:

ת"ל דיני בדיקת חמץ וזמנה. וכו' ל"א סעיפים :

א יש בכלל הפסח ג' מצות עשה וד' מצות ל"ת ולדעת הימב"ם ה' והיינו מ"ע לאכול מצה בלילה הראשון ומ"ע לספר ביצ"ם אותו הלילה ומ"ע להשביח חמץ ושאר ביום י"ד וד' ל"ת שלא לאכול חמץ כל שבעה

ד וממילא דלהרמב"ם גם אחר חצות אסור בהנאה דכיון שיש פסוק דלא תאכל ממילא דנכלל בזה גם איסור הנאה כמ"ש בעצמו ספ"ח ממאכ"א שהכאנו כסעיף ב' (כ"מ ריש פ"א) ולהחולקים עליו אין אסור בהנאה עד הלילה וכזה תפסו רוב הפוסקים ומיהו מדרכנן אסור בהנאה כמו שיתבאר לקמן סי' תס"ז ולענין כיטול גם להרמב"ם קיל בע"פ אחר חצות מככל ימי הפסח דאלו כל ימי הפסח האיסור כמשהו אבל בע"פ כמל בששים כיון שעדיין אין בו איסור כרת כמו שיתבאר בסי' תס"ז בס"ד:

ה וכתב הרמב"ם בפ"א דין ז' האוכל מן החמץ עצמו בפסח ככ שהוא ה"ז אסור מן התורה שנאמר לא יאכל ואעפ"כ אינו חייב כרת או קרבן אלא על בשיעור שהוא כזית והאוכל פחות מכזית כמזיד מכין אותו מכת מרדות עכ"ל ופי' המגיד משנה משום דחצי שיעור אסור מן התורה אבל א"כ תמוה דלמה לו לבאר זה בחמץ הלא זהו ככל המאכלות אסורות ועוד דסקרא שהביא הוה הוי"כ שהרי אכילה בכזית (כ"מ) ויש מי שרוצה לומר דמשום דחמץ אין איסורו רק כימי הפסח הייתי אומר דאינו בכלל כל האימורים שחצי שיעור אסור מן התורה הוצרך הרמב"ם לפרט בחמץ קרא בפ"ע (מ"מ נ"ט ר"ל"ה) אבל אינו מוכן דהא בר"ם כתב דיומא בש"ס דחצי שיעור לענין יוה"כ ויוה"כ גם כן אין איסורו רק כיומו ועוד דסקרא הוה הוי"כ ויש מי שאומר דסתם אכילה הוה בכל שהוא ושיעור כזית הוא מצד הלכה למשה מסיני (שם) נ"ט ר"ה"ט) וזה יותר תמוה דככל הש"ס הוה סתם אכילה בכזית והאמת ששיעורים הוה הלכה למשה מסיני אבל מ"מ דההלכה נילתה דכוונת התורה כלשון אכילה הוה בכזית ולכן רניל הש"ס לומר סתם אכילה בכזית:

ו ולענין נראה כוונת הרמב"ם דבחמץ יש פסוק מיוחד לחצי שיעור דהנה לחזקיה בנ"מ (כ"א): דאיסור הנאה למדנו מלא יאכל דכתיב בצירי' וקמ"ץ ור' אבוה ס"ל דכל לשון אכילה כולל גם הנאה והרמב"ם פוסק כר' אבוה כמ"ש בסעיף ב' וא"כ קשה לר' אבוה למה הוצרך קרא לשנות לשון לא יאכל בחמץ ולזה אומר דאתי לרבות חצי שיעור וכוונת הרמב"ם שאומר שנאמר לא יאכל היינו על שינוי הלשון דמשמע ריבוי ואי קשיא כמה לנו בחמץ הא בב"ב האימורים כן הוא דוודאי יש ג"מ גדולה דהנה מעם האיסור דחצי שיעור אמרינן דיומא משום דחזי לאיצטרופי ולפ"ז כשאיכל בסוף יום השביעי משם חצי זית תו לא חצי לאיצטרופי דהא יהיה אז מותר לאכול חמץ אבל כשיש פסוק על זה גם ככה"ז אסור מן התורה ומ"מ אין כזה כרת או תמאת כיון שזהו רק מריכוזא דקרא ולא מפשטתא דאי ככל חצי שיעור של שארי אימורים:

כתב

שבעה ושלא לאכול תעריכות חמץ כל שבעה ושלא ידאח חמץ כל שבעה ושלא ימצא חמץ כל שבעה ולדעת הרמב"ם יש לאו על אכילת חמץ בע"פ מחצות היום ולמעלה אבל לשאר פוסקים אינו אלא בעשה והיא עשה דתשבתו ואיסור החמץ ואיסור השאר אחר הוא דשאר הוא מה שבו מחמיצין והאוכל חמץ או שאור בשבעת ימי הפסח אם אכל כזית וכמזיד חייב כרת שנאמר כי כל אוכל חמץ ונכרתה ואם בשונג חייב תמאת אחר האוכל ואחר הממחה את החמץ ושוטה אבל על תעריכות חמץ אינו ככרת אלא בלאו (ר"י ור"ט נתקן בהמץ לפני זמנו ואחר זמנו דר"י ס"ל בלאו ד"ט פליג וכלאחר זמנו פסק רבא בפסחים ל"ו כר"ט וס"ל לרוב הפוסקים דגם בלפני זמנו הלכה כר"ט והרמב"ם ס"ל דכלפני זמנו הלכה כר"י):

ז החמץ בפסח אסור בהנאה שנאמר לא יאכל חמץ לא יהא בו שום היתר אכילה כלומר לא יהא בו שום היתר המביא לידי אכילה וסתם הנאות לידי אכילה הן כמות שלוקח ברמ"ס דבר מאכל (ר"ט כ"א): וזה אנו צדיקים לסאן דס"ל דלא תאכל הוא רק איסור אכילה אבל כבר פסק הרמב"ם בפ"ח ממאכ"א דין פ"ז כמאן דס"ל דכל מקום שנאמר בתורה לא תאכל אחר איסור אכילה ואחד איסור הנאה כמשמעו עד שיפרום לך הכתוב להיתר כדרך שפרט בנבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה ובחמץ אין פרט להיתר הנאה וממילא שאסור בהנאה (ומה זכרמ"ס ריש חמץ ומ"א כתב טעמו דחזקיה לא יהא בו היתר אכילה שהטעם ששינוי דכתיב לא יאכל כלי"ר וקמ"ץ כמבואר בגמ' שם ולר' גבוי דקמ"ץ כותיה א"ל לזה א"ך דנקיט דרש"א הפשוטה ולא ר"ה להאריך וכן דרכו נכ"מ):

ח וז"ל הרמב"ם בפ"א דין ח' אסור לאכול חמץ ביד סחצות היום ולמעלה שהוא מתחלת שעה שביעית כיום וכל האוכל בזמן זה לוקה מן התורה שנאמר לא תאכל עליו חמץ כלומר על קרבן הפסח מפי השמועה למדו לא תאכל חמץ משעה שראוי לשחיטת הפסח שהוא בין הערבים והוא חצי היום עכ"ל ואע"ג דהפסח היה קרב אחר תמיד של בין הערבים שהוא קרב אחר חצות וא"כ נמשך זמן הפסח להלן מחצות דאין זה ענין להבשר הפסח דוודאי גם הפסח כששחמו מיד אחר חצות כשר שהרי גם בפסח נאמר בין הערבים אלא שמקרימין התמיד מטעם המבואר בפסחים (י"ט.) מפני שבפסח נאמר ג"כ בערב לכך מאחרין אותו אחר התמיד ועוד דתמיד תרדו (תוס' ס' א) אבל אם כדועבד הקריבות קודם התמיד כשר כמ"ש הרמב"ם בפ"א מקרבן פסח וא"כ התורה כשאמרה שלא לאכול חמץ מוזן שחיטת הפסח הוה מחצות שזהו עיקר הזמן והראב"ד ושאר הפוסקים חלקו עליו וס"ל דליכא לאו מן התורה על אחר חצות אלא עשה דתשבתו כמ"ש:

ז כתב הראב"ד בפ"ג דין ה' כהשנות וז"ל אולי תפס זה המחבר שהוא עובר משש שעות ולמעלה בלא יראה ולא ימצא דאינו כן דשבעת ימים כתיב עכ"ל הרי דלהראב"ד אין עוברים בכ"י וכל ימצא עד הלילה והמגיד משנה כתב דגם הרמב"ם סובר כן אכל כבר האריך אחר מהנדולים (נוכ"י סי' ד') דאינו כן ובודאי הרמב"ם סובר כפי שתפס הראב"ד ברבריו ולשיטתו של הרמב"ם בודאי כן הוא דכיון דס"ל ריש לאו על אכילה אחר חצות ומטילא נכלל אחר חצות גם לענין בל יראה בשבעת הימים כמו לאכילה דהשבתה הו' דומיא דאכילה אם כי כמות הענישין אין שוין מ"מ סוף סוף יש לאו על אחר חצות כמו לכל שבעת ימי הפסח ולהראב"ד דאין לאו באכילה פשיטא דאין פאן בל יראה וביוון שרוב הפוסקים ס"ל באכילה כהראב"ד מטילא דגם לענין בל יראה קו"ל דאין איסור בל יראה עד הלילה :

ז כתב הרמב"ם בפ"א דין נ' אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אא"כ קנה חמץ בפסח או חמצו כדי שיעשה בו מעשה אבל אם היה לו חמץ קודם הפסח ובא הפסח ולא ביערו אלא הניחו ברשותו אע"פ שעבר על שני לאוין אינו לוקה מן התורה מפני שלא עשה בו מעשה ומכין אותו מכת מדרות עכ"ל דכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו והכי תניא בתוספתא דמבות (פ"ד) המשייר בחמץ והמקיים כלאים אינו לוקה לפי שאין בזה מעשה :

ז והקשו עליו ראפילו קנה חמץ בפסח או חמצו שעשה מעשה למה לוקה הא להדיא אמרינן בפסחים (נ"ג.) דבל יראה הו' לא הניתק לעשה ופירש"י דכל ימי המועד בעמור והשבת קאי וב"כ התוס' (כ"ט.) ופרחו הנדולים הרבה כקושיא זו ולא מצאו תירוצו ברור (עמ"ל ט"ז כ"ט כמה גדולים) ולענין ליק כלל דהנה ידוע הפלוגתא במבות (פ"ו.) אי בעינן קיימו ולא קיימו או ביטלו ולא ביטלו והרמב"ם בפ"ח מסנהדרין פסק כמאן רס"ל קיימו ולא קיימו ובארנו בח"ס סי' צ"ז סעיף ה' דלהרמב"ם בשאין בירו לקיים העשת אף שלא ביטלה בירים ה"ו לוקה ע"ש וא"כ מטילא כשיגיע שביעי של פסח ברנע האחרונה של סוף היום שאין עוד שהות לבערו הרי אז לא מקרי ניתק לעשה ולוקה שהרי ביטול לא מהני ביום"ט וכל מין ביעור כמו שריפה או מפרד וזורה לרוח צריך מעט זמן וברנע האחרונה א"א לו ולכך לוקה (ומלחתי להשג"ח סי' פ' טקמ"כ כעין זה ודמה לז"כ ה"ל לפרש ע"ש ואין זה דיחוי) :

י וז"ל דגם אם נהנה מחמץ בפסח אינו לוקה כיון שלא אכל דאע"ג דגם הנאה כלול בלשון אכילה מ"מ אין בו מלקות כמ"ש הרמב"ם בפ"ח ממאכ"א דין ט"ז וז"ל כל מאכל שהוא אסור בהנאה אם נהנה ולא אכל וכו' אינו לוקה וכו' עכ"ל ומעטו של דבר ביאר בס' המצות

לאוין כפ"ז וגם שם אינו מוכן והרמב"ן שם (כמדת ז') כתב דלוקין על הנאה וכן משמע מתוס' חולין (ק"ג: ד"ה הלל) ומסמ"ג לאוין רנ"ט וכ"כ בשלמי נכודים בשם ריא"ז (פסחים פ"ג) וכבר פרחו הגדולים במעטו של הרמב"ם (פר"ח לקמן סי' תמ"ז ומ"ל"מ פ"ה מייסוד"ת) ואנתנו כארנו בס"ד מעטו של הרמב"ם ביו"ד סי' פ"ה סעיף ל"ז מפני שהנאה הוא חלק מהקני המצוה דבכל אכילה יש הנאה ועיקר קרא הוא לאכילה והרמב"ם לשיטתו בס' המצות שורש י"ב דאין לוקין רק על עיקר המצוה ולא על חלק ממנה דבשם כתב שאין לחשוב חלק למצוה בפ"ע ומטילא דאין לוקין עליה ע"ש ושאר דינים הנוגעים לאכילת איסור ביאר הרמב"ם בפ"ד ממאכ"א ואנתנו כארנו בס"ד ביו"ד שם ופשוט הוא דאיסור בל יראה אינו בפחות מצוה וכן אין שום חילוק בין חמץ לשאר ודיני תערובות חמץ וחמץ נוקשה אם יש בהם איסור בל יראה אם לאו וכן שארי דינים שלהם יתבאר בס"ד בס' תמ"ב וכסי' תמ"ז :

י"א כתב הרמב"ם ריש פ"ב ס"ע ט"ן התורה להשבות החמץ קודם זמן איסור אכילתו הפסח הוא יום אחד וראשון תשבתו שאור מבתים ומפי השמועה למדו שראשון זה הוא יום ארבעה עשר ראי' לרוב זה מה שכתוב בתורה לא תשחט על חמץ דם וכו' כלומר לא תשחט הפסח ועריין חמץ קיים ושיחטת הפסח הוא יום י"ד אחר חצות עכ"ל וקבלו חז"ל דאך חלוק כלומר שחלק היום דער חצות מותר בחמץ מן התורה ולאחר חצות אסור ומטילא רכיון דההשבתה צריך להיות קודם זמן איסורו צריך להיות ההשבתה קודם חצות ומדרבנן יש עוד דחקה כאשר יתבאר בס"ד :

י"ב ומה היא ההשבתה האמורה בתורה ואמרו חז"ל (ד') דמראורייתא כבימול בעלמא מני ופירש"י מרבתיב תשבתו ולא כתיב תבעדו ש"מ דהשבתה בלב היה השבתה עכ"כ ואונקלס תרגם תבטלון ובספרי תניא לא יראה לך שאור בשל כלכך ורבנותינו בעלי התוס' כתבו שם דמאתר שביטלו הו' הפקר ויצא מרשותו ומותר מרקאמרינן שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל נביה והא ראמרינן בנדרים הפקר בפני ג' מראורייתא א"צ עכ"ל וב"כ בסמ"ג לאוין ע"ה ע"ש אבל דעת הרמב"ם בפ"ג מנדרים דגם מן התורה אין מועיל בינו לבין עצמו רק בפני אחד צריך להפקיד ומדרבנן צריך בפני ג' כמו שבארנו בזה בח"ס סי' רע"ג סעיף ז' ע"ש וא"כ לא מהני ביטול זה ממעט הפקר כשמכמל החמץ כינו לביתו ועוד דהפקר בלב לא מהני דרבנים שבלג אינם דברים (ר"ן ריש פסחים) ועוד דרי יש מי שסובר בנדרים (מ"ג:) דהפקר הו' כמתנה ועד דאתי לרשות וכה עומדת ברשות המפקיד וא"כ עריין החמץ עומד ברשותו (סג) :

י"ג אמנם כוונת רבותינו כן הוא דודאי בשאר דברים ביטול אינו כהפקר מהמעטים שבארנו אבל חמץ שאני

שאני דהא חמץ כפסת אינו ברשותו של אדם דאפקעתא דמלכא הוא שאמרו בהנאה ובע"כ הוציאו מרשותו של אדם אלא דלענין איסור כל ידאה העמיד התורה את החמץ ברשותו וכמו שאמרו בנמ' (י' :) שני דברים אינן ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הן ברשותו כוד ברה"ד וחמץ משש שעות ולמעלה ע"ש ולכן בנילו דעתא בעלמא סני דכין שמנלה דעתו שאינו רוצה שתהיה ברשותו ומבמלו שתהא כעפרא רארעא סמילא יצא מרשותו לגמרי (סג) וזהו שרניל בלשו חכמים מבמלו בלבו ודיו כלומר שהרי אינה ברשותו שהתורה אסרה עליו ולכן גם בביטול בלב יצא מרשותו ונעשה כהפקר :

יך וגם אין לומר שלא התירה התורה רק ביטול ולא בדיקה שאינו מהסגרא כלל והרי בכל איסורי הנאה כמו באשרה ועבודת כוכבים ציתה התורה רק בדיקה כדכתיב אבד תאכרין ונ' אלא וראי דלהקל בחמץ באת תורה שדי בביטול אבל פשיטא שנם בדיקה הוא בכלל תשבתו שמי שאינו רוצה בביטול או שאינו יכול לבוין לבו לביטול יבדוק כל המקומות שמכניסין בהם חמץ ויבערם מן העולם או כשריפה או בשארי דברים כמו שיתבאר בס"ר ואחר שדק כל המקומות אפילו אם אח"כ נמצא חמץ אינו עובר מן התורה שהרי מסכה תורה על החוקות (ר"ן סג) ועשה כל מה שצריך ואינו אלא כאנוס ונמצא שמן התורה יכול לעשות אחד משני הדברים או הבריקה או הביטול ויוצא ידי חובתו ; מן אכל הכמים הצריכו שני הרברים בדיקה וביטול שלא רצו לסמוך על הביטול בלבד שמפני שביטול זה תלוי במחשבתו של אדם ואין דיעותיהן שוות ואפשר שיקלו בכך ולא יוציאו מלבן לגמרי (סג) ולכן הצריכו בדיקה ועל זה שנינו אור לארבעה עשר בודקין את החמץ כלומר שלא לסמוך על הביטול ומ"ם גם להבדיקה הצריכו את הביטול כדאמרינן בנמ' (י' :) הבודק צריך שיגמל מטעם דשמא ימצא אח"כ חמץ ונהי דמן התורה אינו עובר למפרע כמו שבארנו מ"ם הא צריך תיכף ומיד לבערה וחיישינן שמא תהא נלוסקא יפה ויהוים עליה איזה זמן מועט מלבערה ויעבור בכל ידאה ; מן כפי שבארנו וזהו דרך רוב רבותינו דמן התורה מועיל או ביטול או בדיקה בין בחמץ הידוע לאדם ובין בחמץ שאינו ידוע לאדם ומדרבנן צריך שני הדברים בין בחמץ ידוע ובין כשאינו ידוע אמנם בדברי הרמב"ם ריש פ"ק יש מקום עיון שכתב ומה היא השכחה זו האסורה בתורה שיכמלו בלבו ויחשוב אורו כעפר וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל ומרכיבי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל נבולו עכ"ל ולבארה בוגנתו דמן התורה הוי רק ביטול אבל אין זה מברא כמ"ש אמנם בוגנתו כן הוא דמן התורה סני בביטול

ומרכיבי סופרים להצריך בדיקה ולא ביאר כאן כונתו באריכות וראיה שהרי מלשינו משמע דמרכיבי סופרים סני בבדיקה שהרי לא כתב ומרכיבי סופרים צריך גם לחפש וכו' וכאמת אינו כן דלהדיא אמרו הבודק צריך שיכמל וכ"כ הרמב"ם עצמו כפ"ג ר"ן ו' ח"ל וכשנוסר לבדוק וכו' צריך לכמל וכו' עכ"ל אלא שלא חשש להאריך ודעתו בדעת כל הפוסקים :

יך דע שיש נוסחא ברמב"ם הניאה הבקפא משנה בלשון זה ומהו ההשבתה האסורה בתורה שסידר החמץ הידוע לו מרשותו ושאינו ידוע מבמלו בלבו וכו' דמשמע דרק לחמץ שאינו ידוע מהני ביטול אבל לחמץ ידוע גם מן התורה לא מהני רק בדיקה וכבר דחה הכ"ם נירסא זו דלהדיא מוכח בנמ' דעל כל מין חמץ מהני ביטול שהרי לשון הנכח בבכמה מקומות מדאורייתא בביטול בעלמא סני דלהדיא משמע דעל כל מין חמץ קאי ועוד יש ראיות ברורות וברור דהא דניסחא מומעת היא או אם היתה נוסחא זו חזר הרמב"ם ותקנה וראיה ברורה שהסגיר משנן לא הוכירה ומי היה כפי בדברי הרמב"ם יותר מסנו ולכן אע"פ שנם בכלבו נמצא סברא זו בשם נאון מ"ם אין לנו לחדש דבר שרוכ רבותינו לא ס"ל כן וסה"ש"ם לא משמע כן כמ"ש (וכ"כ הסמ"ק) ויש מן הגדולים שרצו לקיים דברים אלו ע"י דוחקים רבים ולא ידעתי מי המריצים לזה ואי איכא לאפלוני בין חמץ ידוע לאינו ידוע לאו מדאורייתא איכא לאפלוני אלא מדרבנן כמו שבאר במ"ד :

יך והנה בסעיף פ"ז כתבנו דלכן הצריכו חכמים בדיקה משום שלא רצו לסמוך אביטול התלוי בלב שמא לא יבמלנו בראוי וזהו מדברי הר"ן ז"ל ריש פסחים ולפ"ז אף אם אין לו חמץ ידוע לא מהני ביטול אם ימצא אח"כ חמץ וכן מביאר מלשון הרמב"ם שכתב דמרכיבי סופרים מחוייבים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים אבל רבותינו בעלי התוס' כתבו ריש פסחים דלכן הצריכו חכמים בדיקה שמא יבא לאכול מהחמץ ע"ש וא"כ לא שייך אלא כשהחמץ לפנינו במקום ידוע אבל במקום שאינו ידוע לא שייך שמא יבא לאכול וא"כ לפ"ז אדם שאין לו חמץ ידוע חסני ליה בביטול ואולי דעל זה אמר הנאון שהוצא בכלבו דחמץ ידוע לא מהני ביטול כלומר מדרבנן ואין ספר הכלבו יודי לעיון בו אמנם גם לדעת התוס' מקומות שמכניסין בהן חמץ והוציין שם פשיטא שיש חשש שמא יש שם חמץ ויבא לאוכלו :

יך וכן ראיתי מחלוקת אם עוברים בכל ידאה על חמץ שאינו ידוע ויש ראיות לכאן ולכאן ולענ"ד נראה דאין כאן מחלוקת ושני מדרגות יש בחמץ שאינו ידוע האחת במקומות שדרכן להבנים בהם חמץ אלא שאינו ידוע שיש בהם עתה חמץ ובה וראי עוברים בכל ידאה כשימצא בהם חמץ וחשנית מקומות שאין מכניסין בהם

בהם חמץ ויודע שנמצא שם חמץ ובכ"ג פשיטא שאין עוברין עליו בכל יראה שבוודאי מן התורה אינו מחוייב כלל לברוק בשם ובמשנה ראור לארבעה עשר תנן דכל מקום שאין מכניסין בו חמץ א"צ בדיקה ופשיטא שאינו עובר על כל יראה אם תמצא שם חמץ :

ב ויש מביאים מפרש"י (ו') . אהך דהמפרש והיוצא בשיירא ודעתו לחזור חייב לברוק אפילו יצא בתחלת השנה ופירש"י דכי הדר בימי הפסח עבר עליה והיא שעתא לאו ברשותיה היא דלבטלה וכו' ובשרואיהו עובר עליה עכ"ל דמשמע דכל זמן שאינו רואה אינו עובר וחלילה לומר כן דוודאי אם יודע שיש חמץ בביתו עובר גם אם לא ראה והכא מיירי שפירש מביתו ולא ברך ואינו יודע אם יש שם חמץ אם אין שם חמץ ולכן לא שייך שיעבור וכשראהו וודאי עובר עליו למפרע וכזונת רש"י ו"ל דכשיתודע יעבור ואורחא דמילתא קאמר לכשראה את החמץ וכן יש שמביאים ראיא מתוס' ר"ם כל שעה לענין שאמרו בגמ' דלכן צריך לביתני רכל שעה שמותר לאכול מאכיל לכהמה ולחיה דאי אשמעינן היה משום דמצנע לה וכתבו התוס' דאין עובר משום כל ימצוין דנפקא לן מלא ימצא ואין זה מצוי כיון שאין יודע היכן הוא עכ"ל וגם רש"י כתב דאי מצנעא אינו עובר בב"י ע"ש ודקדקו בזה דס"ל דכשאינו רואה אינו עובר ותמיהני על ראיא זו דהא כאן מיירי שברך כראוי אלא דקמ"ל דלא חיישינן שתצניע כדרכה (וכ"כ ספ"י) ואם היה בהכרח שתצניע כוודאי היה עובר אך כבר כתבו התוס' בעצמם שם שיש חילוק בין חיה לחולדה וחיה לא מצנעא כולי האי ע"ש והוא כמקום שאין מכניסין בו חמץ שאינו עובר אפילו נמצא שם חמץ וכמ"ש במעיק הקורם :

בא ועל שינוי הלשונות שבתורה דבפרשת החדש הזה כתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתים ובפרשת קדש לי כל בכור כתיב ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל נבולך והשינוים הם שאצל לא ימצא כתיב רק שאור ורא כתיב לך וכתוב בבתים ובכל יראה כתיב חמץ ושאור וכתוב לך וכתוב בכל נבולך והנה לדינא חמץ ושאור הכל אחד שהרי מצינו שני פסוקים המתחילים כשאור ומסיימים בחמץ דכתיב אך ביום הראשון תשכיתו שאור מבתים כי כל אוכל חמץ וגו' וכתוב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתים כי כל אוכל מחמצת וגו' הרי שדין אחד להם ואצטריכו תרזויהו דמחמץ לא ידענו שאור שאינו ראוי לאכילה ולכן על אכילה כתיב חמץ ולא שאור ומשאור לא ידענו חמץ מפני שהימצאו קשה וראוי לחמץ בו גם עיסות אחרות משא"כ בחמץ וכך דרשו במכילתא והביאו רש"י בחומש שם על פסוק דלא ימצא בבתים ע"ש ; **בב** ושעם השנינים נלע"ד דהנה בגמ' (ה') ילפינן

בתים מנבולין ונבולין מבתיים ע"ש וקרא דשאור לא ימצא בבתים דרשינן שם לחמצו של אינו יהודי שהפקידו ביד ישראל והישראל קיבל עליו אחריות שעובר בב"י ובל ימצא ע"ש ולכן לא כתיב לך דאפילו אינו שלך דמי כשלקך ולכן כתיב בבתים דדרך הפקדון להפקיד בבית במקום השמוד ולכן כתיב לא ימצא ולא כתיב ולא יראה משום דדרך הפקדון לתצניעו במקום שאינו נראה לעין ולכן כתיב שאור משום דלחם חמץ שנצרך לאכילה אין דרך להפקידו ביד אחרים משא"כ שאור ושלא למעות דאיסור בל יראה ובל ימצא אינו אלא בבתים ולא בנבולין לכן כתיב ולא יראה לך וגו' בכל נבולך כלומר אם הוא שלך אסור לא לבד בבתים אלא בכל מקום נבולך באיזה מקום שהוא ושלקך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל נבזה אפילו בבתים אם לא קבלת אחריות דלמרנו זה מזה ושלא תאמר דרוקא כראייה תליא מילתא להכי כתיב לא ימצא דאפילו אין אתה רואה אלא הוא מצוי בנבולך אתה עובר ובדין אין חילוק בין חמץ לשאור ובין בתים לנבולים והכל אחד ודינו פקדון יתבאר בס' ת"ס בס"ד (וסו) ביארה החוזה כל הדינים של איסור חמץ ולכן במשפטים וכו' תנא ונאמר שהזכירה המוסדים לא הזכירה פנין חמץ כלל ורק במשנה תורה שהיא חזרת הדינים כתבה בקצור בסוף ראה לא תחלל עליו חמץ ולא יראה לך שאור והזכירה שניס וליסור אכילה וליסור כל יראה וזה ענגמי' וכמכילתא הקייס לא יראה קודם לא ימצא חף שלא ימצא כתיב קודם חף וזה דרך לא זו חף זו לא יראה אפילו לא ימצא וכוזו בלרנו בס"ד כל דיני כל יראה ודו"ק) :

בג והנה במעיק י"ח בארנו שני מעשים על פה שהצריכו בדיקה האחד שמא לא יבטל כראוי והשנית שמא יבא לאכול ואין לשאול למעם זה הא"כ למה לא חששו לזה כשארי איסורים דלא דמי דחמץ כיון דלא ברילי מיניה כולי שתא יש לחוש יותר ועוד דכיון דתורה החמירה בחמץ לעבור עליו בכל יראה לכן חששו חכמים בזה יותר (תוס' ריש פסחים) ויש ג"ם בין המעשים דלמעם דלא ברילי צריך לברוק גם חמץ שאין עוברין ע"יו בכל יראה כמו נוקשה ותערובות למאן דס"ל כן כמו שיתבאר בס' תמ"ב אבל למעם משום שעוברין בכל יראה וכן למעם הקורם שמא לא יבטלו כראוי א"צ לברוק רק לחמץ שעוברים עליו בב"י אך בגמ' (ו') : מוכח להדיא שיש לחוש לאכילה ע"ש ולכן העיקר לדינא שכל מין חמץ צריך בדיקה אך י"ד שלא חששו רק לחמץ שחייבים עליו כרת ולא לחמץ שאין בו רק לאו בעלמא והא דאמרינן ביבמות (פ"ג.) דלא שנא איסור לאו ול"ש איסור כרת כבר פירש"י (ס"ג ק"ס.) דוהו לענין הספק אבל לענין החזקה דרבנן שפיר י"ל דלכרת עבדו החזקה ולא ללאו ע"ש **ברשי** שפ"י להביא כן :

אימתי

כד אימתי היא שעת הבריקה שנו חכמים במשנה אור לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר ופירשו בגמ' דשעם דאע"ג דהאיסור מתחיל מחצות היום וא"כ היה די לברוק בשחרית כוריון המקריבין למצות דכתיב וישכם אברהם ככקר ולא כלילה שלפניו אך הטעם הוא מפני שאור הנר יפה לבריקה ואע"ג דלפ"ז הלא יכול לברוק כלילה אימתי שירצת ולמה הצריכו בתחלת הלילה משום שאז בני אדם מצויים בבתיהם שבאים מעסקם לביתם להתפלל ערבית ולאכול והוי זמן מסויים לבריקה (ע"ז סק"ה):

כה ורקק הראב"ד ז"ל כלשון אור שהבריקה צריך להיות בעוד שיש אור קצת והיינו בתחלת הלילה אבל לא בין השמשות (ח"י סק"ה וא"ר סק"ה) וי"א דזמן בריקה הוא קודם צאת הכוכבים (נ"ח ומנ"א סק"ה) והעיקר בדיעה ראשונה (מקור טעם סק"ה וכ"כ הס"ז וכ"כ הראב"ד עמ"ס נס' ח"ד) ולכן בתחלת ליל י"ד בנימן בודקין את החמץ לאור הנר בתוך וחסדקין וככל המקומות שדרך להכניס שם חמץ:

כו ויהיה כל אדם שלא יתחיל בשום מלאכה בסוף יום י"ג והיינו חצי שעה קודם הלילה (מנ"א סק"ג) וכן אסור לאכול מעודה עד שיכרוק אבל מעימת פירות או כביצה פת מותר (ס"ג) וזהו פת שמכרכין עליו מונויה אבל ליטול דיו ולאכול פת שמכרך עליו המוציא אפילו כזית אסור ואפילו אותו שמכרכין עליו מונויה אינו מותר רק כביצה דחשיב אכילת עריא נבי טובה אבל יותר סבביצה אסור וזהו רק בפת אבל פירות ושאר מלאכה יכול לאכול יותר וכ"ש שתייה דכולהו עראי מקרי לגבי טובה וכן אסור ליכנס לטרחן ולכל הדברים שאסור קודם מנחה כמ"ש בס' רל"ב: **כז** ואפילו ללמוד אסור משהניע זמן הבריקה ולא קודם הזמן וזה לא דמי לאכילה שהרי גם לענין תפלה ערבית הרין כן כמבואר בכרכות (ל' :) ואפילו אם יש לו עת קבוע ללמוד לא ילמוד עד שיכרוק ויש מי שאומר דאפילו ללמוד אסור חצי שעה מקודם ולא דמי לתפלת ערבית (ע"ז סק"ג) ואינו עיקר דאין אפשר לאסור ת"ת קודם הנעת הזמן (ח"י סק"ה ומ"ח סק"ו) וזה שכתב הרמב"ם ריש פ"ב ראין קובעין מדרש בסוף יום י"ג וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבריקת חמץ בתחלת זמנה עכ"ל אין הכוונה דסתם לימוד אסור קודם זמנה דא"כ הו"ל לומר בקיצור שאסור ללמוד בסוף יום י"ג אלא דה"פ לימוד שמכניגין א"ע לזמן רב אסור וזהו קביעת מדרש שלומדין ברכים ומפלפלין זה עם זה דהוה לזמן ארוך וכן החכם המלמד לתלמידים אסור דהוה לזמן רב אבל ללמוד ביחודות אין איסור רק בהניע הזמן (והגר"ז כסעף ה' כתב כה"ט"ז ונראה שספני ספסו כן כדברי הרמב"ם אבל לפי"ס ארכא ראה להיסק ואין להתעלל ממת רק בהניע הזמן ודוק):

בית 2 1

כח יש מי שכתב דאותן האנשים האומרים דבר הלכה בכה"ג אחר התפלה מותרין לומר השיעור דרוקא מי שלומד בביתו אסור שאינו מוכרח לקום מסקופו אבל זה כווראי ילך לביתו ורוקא דבר הלכה כלא פלפול אבל בפלפול אסור לעסוק אפילו אינו בביתו דכזה ווראי יש לחוש דילמא אחי לאמשובי (מנ"א סק"ה) ולעני"ד נראה שוהו נגד דברי הרמב"ם שהבאנו שהרי זהו קביעת מדרש שאוסר הרמב"ם וצריך לומר דלשון קביעת מדרש הוא בכה"ג ולא משמע כן מלשון ה"ס ד' . האי ארכא מרבני לא ליפתח וכי ולמה לא אמר חמס דאסור ללמוד אלא זהו קביעת מדרש או הגדת החמס לפני תלמידים דכזה יש חשש המסכה):

כט וכתב רבינו הכ"י דאם התחיל ללמוד מבעוד יום א"צ להפסיק ורבינו הרמ"א כתב ד"א שצריך להפסיק וכן נ"ל עיקר עכ"ל ואע"ג דבהתחיל בהיתר גם כדברי הרשות אינו פוסק כמ"ש בס' רל"ה ס"ט בלימוד התורה שאין לה קץ וסוף ולא שייך בה גמר ובע"כ יצטרך להפסיק ולכן יפסיק עתה (ח"י) ולפ"ז נלע"ד דלא פרינו כלל דוודאי מרינא א"צ להפסיק ק"ו מרברי הרשות כמנחה האמנם להיפך כדברי הרשות יש גמר וכד"ת אין גמר ובע"כ שיפסיק ולכן אם צריך לגמור עד הפרק או לגמור הענין נלע"ד דהכל מודים שא"צ להפסיק:

ל ואם התחיל ללמוד משהניע זמנה וודאי שצריך להפסיק דהא התחיל באיסור ואם התחיל כדבר הרשות מבעוד יום כהיתר י"א שצריך להפסיק (מנ"א סק"ו) ואע"ג דבמנחה אינו פוסק זהו ספני שהוא תרתי לא חיישינן שישכח משא"כ בדיקת חמץ פעם אחת בשנה חיישינן שישכח (נ"ח) ואע"ג דגם בלולב קי"ל דאם התחילו אין מפסיקין כמ"ש בס' תרנ"ב לא דמי דלולב הוי עכ"פ ז' ימים בשנה ועוד דלולב זמנה כל היום ובדיקת חמץ עיקר זמנה הוא בתחלת הלילה (ח"י) ועוד דלולב הוי מלטול כרגע ויצא ואין חשש דכווראי יעשה כן משא"כ בדיקת חמץ ומ"מ יש מי שאומר שא"צ להפסיק כמו במנחה (ח"י) ונ"ל שיאמר לאשתו או לאחר להזכירו לברוק חמץ ויכול לגמור מה שהתחיל דגם בלא זה יש מי שאומר שאם מעמיד מי שיזכרנו לברוק מותר בכל רבך (ח"י סק"ה ומק"ה סק"ה) ולכן בכה"ג פשיטא שיש לסמוך על זה:

לא וסי שלא התפלל ערבית עם הציבור י"א ריבוק ואח"כ יתפלל אם לא שרגיל להתפלל בעשרה בבה"ג יתפלל תחלה ספני שטורה לקבצם אח"כ וסי שמתפלל לעולם ערבית בביתו יכרוק ואח"כ יתפלל (מנ"א סק"ה) אבל י"א דלעולם תפלת ערבית קודמת (ח"י) וכן עיקר לרינא (מק"ה סק"ו) דלעולם לא היתה התקנה לברוק קודם תפלת ערבית:

וקדם

תל"ב דיני ברכת הבדיקה. ובו ה' סעיפים :

א וקודם שיהחיל לבדוק יברך כמו שמברכין על כל המצות וככאן יש מ"ע דאורייתא דאך כיום דראשון תשביחו וכו' ומ"ע דרבנן שתקנו לבדוק אור לארבעה עשר והמצות נמשכה מן הבדיקה עד למחר אחר הביעור והברכה הוא ברוך וכו' אשר קב"ם וצונו על ביעור חמץ ואם בירך לבער חמץ יצא אלא דלכתחלה תקנו על ביעור (נמי ז') : ותקנו לשון ביעור שכולל שניהם הבדיקה והביעור ונ"מ כולל הביטול שמכמל מיד אחר הבדיקה את החמץ שלא ראה כמו שיתבאר (ועמ"ס סק"ח) ואם התחיל לבדוק בלא ברכה יברך כל זמן שלא סיים בדיקתו רכל זמן שלא סיים מקרי עובר לעשייתו ואם סיים ולא בירך למחר בשעת השריפה והביטול שלמחר שמכמל גם החמץ שרואה כמו שיתבאר שהרי זהו עיקר נמך מצותה ונכון ליטול ידיו קודם הבדיקה אך אם בודק תיכף אחר מעריב א"צ ליטול ידיו שהרי נטלן קודם תפלת ערבית והביטול שאחר הבדיקה יתבאר בס"י תל"ד :

ב ואסור לדבר בין הברכה לתחלת הבדיקה כמו בכל הברכות של מצות או של נהנין ואם שח בדברים שמענין הבדיקה א"צ לחזור ולברך דהוי כמו הכא מלה להמוציא שא"צ לחזור ולברך אבל אם שח שלא מענין הבדיקה צריך לחזור ולברך אמנם משהתחיל לבדוק אין איסור מדינא בשדיובר באמצע הבדיקה דזהו כמו שמפסיק באמצע הסעודה בדיבור דלית לן בה כיון שהתחיל לעשות הברכה שבירך עליה ומ"מ נכון לזוהר גם כזה שלא להפסיק בדיבור עד אחר נמך הבדיקה ולא מפני ההפסק אלא כדי שישים אל לבו לבדוק בכל המקומות שמכניסין בהם חמץ :

ג ויש מי שרוצה לימר דמדינא אסור להפסיק אף אחר שהתחיל לבדוק ולא רמי למעודה דהתם יכול להפסיק ולא לאכול עוד אבל בבדיקה הרי הוא מוכרח לבדוק כולו וא"כ לענין הנשאר הוי הפסק (מ"י סק"ח) ולא נראה כן דאמו על כל מקצת בדיקה צריך לברך

תל"ג איך היא הבדיקה והמקומות שחייבין בבדיקה. ובו י"ד סעיפים :

א הבדיקה צריך לעשות דווקא לאור הנר ולא לאור הלבנה ואע"פ שבאור ל"ד זיו הלבנה מכהיק מ"מ צריך דווקא אור הנר מפני שאור הנר יפה לבדיקה וכן אמר הנביא (נפטיה ה') בעת ההוא אחפש את ירושלים בנרות וזא לבר שערופא מאור הלבנה אלא אפילו מאור החמה כנון שלא ברך בלילה וצריך לבדוק כיום לא יברוק החדרים לאור החמה אלא ידליק נר ויברוק לאורו מפני שהנר יכול להכניס לחורים ולסדקים ורק אכסדרה שאורה רב שהרוח הרביעית פרוץ לנמרי (פתמי' עירובין כ"ה.) יכולין לבדוק לאור החמה

והרמב"ם והש"ע כתבו אם ברקו לאור החמה דיו המשמע בדיעבד ובנמ' (מ.) מפורש דאפילו לכתחלה וכ"כ המור ויש מי שאומר דכוונתם משום דלכתחלה יש לבדוק בלילה (מנ"ח סק"ג) ואין זה מספיק דהא אנו קיימינן בשלא ברך בלילה ולכן נ"ל משום דבירושלמי ריש פסחים איכעו ליה דאולי אף במקומות שאורן רב צריך נר דווקא ע"ש ולכן אף דלדינא קיי"ל בש"ס דילן מ"מ חשש הרמב"ם להירושלמי וכתב לשון דיעבד וכן כנגד ארובה שכנג שבשם החמה זורתת הרבה הוה כאכסדרה ולדעת המור גם נגד הל"ן

הלון שבנותל הדין כן ויש חולקין בזה (טס סק"ד נטס רי"ן) ודרך זכוכית אסור (טס) !
ב אין בודקין לאור האבוקה אלא לאור הנר מפני שאבוקה מתירא להכניס לחורין ולסרקין ונס אורו לאתרו ופילו בדיעבד לא מהני כמו לאור הלבנה (טס סק"ג) ויש מי שאומר דבדיעבד יצא (ט"ז סק"ג) ואין כן דעת האחרונים (א"י ומק"ט) ומהו אבוקה כשקלען שני נרות ביחד או דלא כן ביחד ודוקא נר יחיד והנר צריך להיות של שעות ולא של חלב ולא של שומן שמתירא פן יסוף עץ כלים ובנדים ובדיעבד יצא ולכן אם אין לו של שעות יקח של חלב ובן לא בשמן וכזה יש מי שאומר דלא יצא מפני שמתירא להכניס לחורין וסרקין פן ישפוך השמן (מג"א טס) וחומרא יתירא הוא (וכ"מ נח"י וכ"כ המגן הולף) וב"ש הנפמ שמדליקין עתה בזכוכית דיצא בדיעבד אבל בעצים וודאי לא יצא רהוה כאבוקה :

ג ומחויב לברוק כל המקומות שהכניסו בהם חמץ וכן המקומות שיש לחוש שמא בא שם עם פתו כשהיה לו איזה תשמיש שם ולכן כל חרדי הבית והעלויות צריכים בדיקה וכן המתפרים שיש שם יין ושכר ושמן ושאר משקין ומיני אוכלים שלפעמים נכנס בהם עם פתו וכן בית העצים ובית התבן ובית הגחלים וכיוצא בהן אבל אוצרות יין ושמן שאין מסתפק מהן או כשמסתפק נוטל בפעם אחר מה שצריך ואינו נוטל מעט מעט א"צ בדיקה וכן אוצר של תבן שאין נכנסין בו תדיר א"צ בדיקה וכן כל כיוצא בזה וכן אצלינו תחת המטות ותחת הכסאות הגדולות וכן תחת התיבות והמנדלים כשיש הפסק בינם להקרקע צריכים בדיקה דהרבה פעמים מתגלגל שם חמץ וכן התיבות הקטנות שבתוך המנדלים ושבתוך התיבות הגדולות צריכים בדיקה דלפעמים מצניעים בהם גלוסקאות וכדומה :

ד הורי הבית וזוין הבולטין מהבתלים שאינם גבוהים הרבה שיר הארס שלשת שם בעמדו על הקרקע ולא נמוכים הרבה כמוך לארץ צריכים בדיקה אבל הגבוהים שאין יד הארס מגעת שם והנמוכים פחות מן' ספחים סמוך לארץ א"צ בדיקה שאין סדרך להשתמש שם אך אם מצויים שם תגוקות צריכים הנמוכים בדיקה שהם משחקים בארץ ומטמינים שם חמץ (מג"א סק"ח) וכן גג היציע והמנדל שנגיהם משופעים או אצלינו שכל גגות שלנו משופעים א"צ בדיקה מפני שאין משתמשין בהם שאינם ראויים לשום תשמיש ואפילו אם היה נג כזה בתוך הבית כגון מגדל שנגו משופע א"צ בדיקה אבל כשנגו שוה צריך בדיקה אע"פ שנבזהים הרבה מפני שבבית כמה פעמים עומדים על הכסא ומשתמשים שם וכן נ"ל אצלינו על הגג השוה שתחת הגג המשופע שקורין בוידים ועולין בו בסולם אם משתמשין בו לפרקים בכל השנה תשמישים הרבה צריך בדיקה ואם לאו א"צ בדיקה :

ה' הפת של בקר א"צ בדיקה שאם היה שם חמץ הבהמות יאכלוהו וכן לול של תרנגולים א"צ שם בדיקה שאם היוו שם חמץ התרנגולים יאכלוהו וכן קרקע הבית שהתרנגולים מצויים שם א"צ בדיקה (טס סק"ט) ומ"מ תחת המטות צריך בדיקה דשמא נרדו שם חתיכה גדולה שאין יכולין לאכלה ולכן די בכיבוד וא"צ בדיקה (טס) אבל כשאין תרנגולים צריך בדיקה שמא נגרד לחור ולסדק והתרנגולים מחמטין משם וכשאין תרנגולין נשאר שם ופשימא שצריכין לברוק תחת הכסאות והספסלים (טס) :

י וכתב רבינו הבי"ב בסעיף ו' וכן אמצעה של חצר א"צ בדיקה שאם היה שם חמץ העורבים ושאר עופות המצויים שם יאכלוהו והני מילי מספק חמץ אבל וודאי חמץ לא עכ"ל וכתב על זה רבינו הרמ"א וז"ל אבל לקמן סי' תמ"ה סעיף ג' מביאר דמותר להשליך חמץ במקום שהעופות מצויים וכ"ש שא"צ לכער משם אפילו חמץ וודאי ער לאחר זמן איסרו עכ"ל ויש שתירצו דכאן מיירי לחצירו ושם מיירי לרחוב ולחצר של הפקר (נ"ח ומ"ו סק"ה) ויש שתירצו דוודאי קודם זמן הבריקה סמכין נם על וודאי חמץ שיאכלוהו אבל אם רואין בשעת הבריקה חמץ וודאי מחוייב לברוק ואין סומכין על מה שיאכלוהו דאין ספק מוציא מיירי ודאי (ח"י) והוה נס כוונת המג"א סק"י והלכות נמ"ש הא"י) ויש מי שמחלק בין לול י"ד דאו אין סומכין על מה שיאכלוהו לקודם י"ד (מק"מ סק"י) ולענ"ד נראה עיקר כתיבוי הראשון שהרי מה שאמרו בגמ' (ט' .) דאין ספק מוציא מיירי וודאי והו ברשותו במקומות שחייב לברוק ובכה"ג אפילו כמה ימים מקודם אם רק החזק חמץ ודאי חייב לברוק ולכער אבל לקמן סי' תמ"ה כתב להדיא רבינו הבי"ב וז"ל קודם זמן איסרו יכול להשליכו במקום שהעורבים מצויים שם ואם מצאו לאחר זמן איסרו אע"פ המקום הפקר לא יניחנו שם אלא יבצרו עכ"ל הרי להדיא מיירי שמשליכו למקום המופקר ואין ענין זל"ז כלל וכן עיקר לדינא (ומה שהקשה המג"א דא"כ מאי פריך מרבא דילמא כהן מיירי כוודאי חמץ וכונתו לז' ח' . זל"ז כלל לכל בדיקה הוא לראות אם יש חמץ ולכן צריך אור הנר יא"כ בע"כ מיירי כספק חמץ וכל מה שהשיג שם על הג"ח המעיין יראה שהדין עם הג"ח והגר"ז ססוף כ"ח כח כפי דברי המג"א ולענ"ד העיקר כהג"ח והס"י ודו"ק) :

ז וכן ברפת ולול שגתבאר אינו אלא בספק חמץ אבל כשהיה וודאי חמץ אפילו הרבה ימים מקודם כל שוה ברשותו אין סומכין על אכילת הבהמות והתרנגולים וחייב לברוק ולכער וצדדי החצר אפילו בספק חמץ צריך בדיקה ורק אמצעה של חצר ששם העורבים מצויים א"צ בדיקה בספק אבל לא צדדי החצר ואצלינו לא נהגנו כלל לברוק בחצר מפני שאין אנו רגילין לאכול בחצר ועוד אצלינו הכלבים והחזירים מחמטין **בחורין**

בחורין ואוכלין ועוד דאנו רגילין לכבד החצר ועוד דער הפסח ברוב השנים עדיין אצלינו זמן החורף ואין מצוי כלל שימצא חמץ בחצרות שאין אוכלין בחצר מפני הקור :

ח חור שבין יהודי לחבירו זה בודק עד מקום שירו מנעת וזה בודק עד מקום שירו מנעת והשאר מבטלו בלבנו ודיו אבל ביטול צריך רשמה נתגלגל שם מעם חמץ ושבינו לבין אינו יהודי א"צ בדיקה בלל דשמה יאמר הא"י שהוא עושה לו כשפים ויבא לידי סכנה ולכן די בביטול ואע"ג דשלוחי מצוה אין נזקין היבא דשביח הויקא שאני (מ' :) ואין סומכין על הנס ומ"ם בוודאי חמץ צריך להוציאו כיום (ט"ז סק"ו) וכמדרסה שהארנא חייב לכרוק דבימינו לא יאמרו הא"י שעושה כשפים ויודעים שעוסק ברתו :

ט כותל שנשתמש בו חמץ בחורין ונפל ונעשה גל אפילו אינו נבנה ג' טפחים והכלב יכול לחפש שם מ"ם א"צ בדיקה תחתיו כיון שיש בוה סכנה עקרב וזהו במדינות החמים שלהם ואצלינו ליבא סכנה זו וחיוב לכרוק ובמקום שנחשים מצויים ולא עקרבים ג"כ חייב לכרוק (מ"ח סק"ג) מפני שאין כנחש סכנה כמו בעקרב והא דחיישינן לסכנה אע"ג דשלוחי מצוה אין נזקין ולא דמי להרין הקודם דשביח הויקא דהוה בארס ולא בעקרב דעקרב לא מיקרי שביח הויקא אמנם בבאן חיישינן שמה מכבר אכרה לו מחט במקום הזה ואחר שישלים בדיקתו שאינו עוסק עוד במצוה יחפש אחרי המחט ואז ישכנו העקרב ויבא לידי סכנה ואין זה רק לענין ספק חמץ אכל כשיש וודאי חמץ אם אין עליו נובה ג' טפחים מחוייב להוציאו ע"י מרא והצינא באופן שלא יבא לידי סכנה ואם יש עליו נובה ג' טפחים מבטלו בלבנו ודיו דהוי כמבוער ויש מי שאומר דגם בספק חייב לבער אלא שאין החיוב לאור הגר ובריקה בדרוק (כ"ח) אלא יברוק לאור היום כל מה שיכול ובוודאי צריך בדיקה בלילה ולאור הגר והכל ע"י מרא והצינא (כ"ח כמ"ח ססק"ג) וכן מבואר מלשון רש"י (מ' ד"ה דגמל) שכתב אין מחייבין אותו לכרוק גל אבנים אלא למראית עין ולא להבנים ירו ביניהן עכ"ל דמבואר דלא מיפטר בלא בדיקה כלל : ו ואם עובר על כל יראה בשנפל הגל על החמץ ולא ביטלו אם אין עליו ג' טפחים פשיטא שעובר אמנם ביש עליו ג' ט"ם י"א שאינו עובר דהוי כמבוער וי"א דביון שיכול ליטלו ע"י מרא והצינא אינו כמבוער ועובר בכל יראה ולפ"ז אם לא ביטלו עד אחר זמן איסורו דאו אינו יכול לבטל חייב לפקח הגל לבערו ופשוט הוא שאם נפל עליו גל גדול שאין בירו לפקחו שאינו עובר ולא קרינא ביה שלך (מ"ח סק"ו) ולכן י"א דבכה"ג אם נמצא לאחר הפסח מותר לאכול וצ"ע (עמ"ל ע"ס ומ"י סק"ב וט"ז סק"ח) :

י"א מרתף של יין שמסתפקין ממנו לצורך מעורת

ונסדרו בו שורות של חביות זו אצל זו עד שנתמלא כולו וחורין ובסדרין שורות אחרות על התחתונות עד הקורת א"צ לכרוק אלא שורה העליונה ואחרת למטה ממנה דהיינו שורה על פני הרוחב של המרתף ולא על כל שטח המרתף אלא עליונה הרואה את הקורה ואת הפתח ואחרת למטה ממנה והיינו בשפתח הפתח השורה העליונה ושתחתיה דבאלו השתיים רגילים להשתמש יין למעודה ויש בהם חשש חמץ ולא יותר : י"ב בתי בנסיות ובתי מדרשות וודאי התנוקות מבניסין בהם חמץ כל השנה ומקרי מקומות שמבניסין בהם חמץ וחייב השמש לכרוק כדון אור לארבעה עשר ובכרבה ויברוק כל המחוואים וככל המיכות והשטענדער"ם ואם לא ברק בלילה יכול לכרוק ביום לאיר החמה כי יש בהם ריבוי חלינית והוה באכסדרה שאורה רב (מ"י סק"ב) ונלע"ד דלהתום שכתבו ריש פסחים לחד תירוצא דלכן הצריכו בדיקה כדי שלא יעבור בכל יראה א"צ ברבה לבדיקת בה"ג הנמצא שהרי אין להם בעלים סיוחדים מי שיעבור בכל יראה והוי לענין זה כבית של הפקר ואין לומר דהגיבור או השמש יעבור בכ"י דהא יכול לומר איסורא לא ניחא לי דליקני בראשיתין כנמ' (כ"ח סק"ג) והחמץ הנמצא הוא הפקר נסור ולכל הדיעות פשיטא שלא על כיוצא בזה היתה תקנת חכמים בבדיקה ולכן ג"ל שהשמש לא יברך אלא בודק בלא ברכה וגם כל חמירא א"צ לומר דהחמץ הזה א"צ ביטול ולא מהני ליה ביטול כיון שאינו שלו (כנל"ד) :

י"ג כתבו המור והש"ע סעיף י"א המכבר חדרו ב"ג בניסין ומכוין לכרוק החמץ ולבערו ונזהר שלא להכניס שם עוד חמץ אע"פ צריך לכרוק בליל י"ד עכ"ל והוה כמ"ש בסוף סי' הקודם דאע"פ שבבר ברוק כמו שהמנהג אצלינו מ"ם חייבין בעיקר בדיקה שתקנו אור לארבעה עשר וכתבו דצריך בלילה לכרוק חמץ ולא רק לצאת ידי חובת בדיקה משום דע"י כיבוד לא נתבערו מה שבנומות וצריך עתה לכרוק באור הגר בנומות ובחורין וסדקין (מ"ח סק"ז) וזה לא שייך אצלינו שבודקין יפה יפה קודם הפסח ויש מי שאומר דווקא בשבדק ביום י"ג אבל בשבדק ליל י"ג א"צ לכרוק עוד בליל י"ד (מ"י סק"ג) ותמיהני דכיון דלא עשה כתקון חכמים וודאי אינו מועיל ומחוייב לכרוק בליל י"ד אם לא שבדק בליל י"ג בכרבה דאו וודאי אינו יכול לברך עוד ולא עשה מצוה מן המוכתר (ואולי כן הוה כוונת המ"י) :

י"ד וכתב רבינו הרמ"א דכל אדם צריך לכבד חדריו קודם הבריקה עכ"ל משום דאין נברקין יפה בלא כיבוד ומטעם זה נהגו ליקח לבדיקת חמץ נוצות כדי לכבד (מ"ח סק"ח) ואצלינו שרוחצין וגורדין ערוף יותר מכיבוד והביסים או בתי"ד של בנדרים שנותנים בהם לפעמים חמץ צריבים בדיקה בלילה ולמחרת ולנערם יפה יפה : ואחר

תלד דינים הנהגים אחר הבדיקה . וכו' י"ב מעיפים :

לכתחלה ולא חיישינן לנילווי משום דאין דרכו של אדם לנלות אלא לכסות כמבואר במס' פרה פ"א ע"ש ואע"ז דכסי' תמי' במוצא חמץ כיו"ש לא מני בכפיית כלי כמו שיתבאר שם זהו מחשש שמא יבא לאכול (מ"א סק"ד) ולא מפני חשש נילוי ודווקא כלי רחבה שא"א לחולדה ועכבר לנלותו אבל כיוסי מטפחת וכיוצא בו אינו מועיל דדרכם לנלות כדאיתא בתולין (י' . סע) :

ה ואחר שנמר הבדיקה בלילה מיד יכפל החמץ והמעט דהשתא אפילו אם ישאר בכית חמץ שלא מצא לא יעבור ככל יראה כיון שביטלו ויכפל החמץ שלא דא"ה דא"א לכפל גם החמץ שרואה ומניחו לאכול בלילה ולמחר דאיך יכפלו והוא מצניעו לאכול ורק את החמץ שאינו רואה מכפל כדי שלא יעבור ככ"י אם המצא תמצא אח"כ חמץ באיזה מקום ואומר כל המירא דאיתא ברשותי דלא חזיתיה ודלא בערתיה ליכפל וליהי בעפרא דארעא ונתקן בלשון ארמית מפני שכן היה לשונם ונס' הוא קרוב ללה"ק ויכול לכפל בכל לשון שריצה ואדרכא אם הוא ע"ה או אשה המכמלת מוכ יותר לומר בלשון שמכנינים וצריכים לפרש חמץ ושאר ולשון חמירא כולל שניהם ובנוסחתנו בסידורים הוא כל חמירא וחמיעא וכן בסופו וליהי הפקר בעפרא דארעא ואין נ"מ כזה אך העיקר שריצה מה שאומרים דאם אינם מכנינים אין זה ביטול ואינו בלום (מ"א סק"ז) :

ן ושוב לחזור ולכמלו למחר פעם אחרת בשעה ששית בשעת שריפת החמץ והמעט דהא הביטול של לילה אינו כולל החמץ שהניח לאכול כמו שבארנו וא"כ יש חשש שמא ישאר מאותו חמץ ויעבור עליו ככ"י שהרי לא היה כלול בהביטול ובהביטול השני יכול לכמל גם החמץ שרואה דכשלמא בלילה שהניח לאכול לא היה אפשר לכמלו כמ"ש אבל למחר בשעה ששית שאומר באכילה ובהנאה יכול לכמל הכל ואומרים כל חמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה דבערתיה ודלא בערתיה ליכפל וכו' והביטול הוא קודם שעה ששית דשעה ששית אסור בהנאה מדרבנן ואין בידו לכמלו ייעשה הביטול אחר שריפת החמץ דאם יעשה קודם הרי יתכמל החמץ שרוצה לשרפו ולא יקיים מצות שריפה בחמץ שלו אמנם אם עשה הביטול קודם השריפה מה שעשה עשה ואין לומר דכיון דמכמל ביום א"כ למה צריך ביטול של לילה בעת הבדיקה דאינו בן דמה נעשה אם ישכח מלכמל ביום ויעבור בכ"י אם ימצא חמץ אבל בלילה לא ישכח דיש לו זמן מטייב בשעת בדיקת החמץ ואע"ז דגם ביום יש זמן מטייב בעת שריפת החמץ ואינו בן דשמא ישכח מלשרוף עד אחר זמן אימרו ואו אין בידו לכמל (מ"א סק"ז) :

וע

א ואחר הבדיקה יהא נזחד בחמץ שמשויר לאכול בלילה ולמחר בשחרית להצניע כדי שלא יצטרך בדיקה אחרת כגון אם ימלנו עכבר בפניו וכגון אם חסר לחמו שיניח עשר וימצא תשע אבל כשיצניע לא תבא לידי קלקול ולאו דווקא בדיקה אחרת יצטרך דגם ביטול אחר יצטרך כשיחסר שהרי כשביטל אחר הבדיקה לא היתה כוונתו על החמץ שהניח לאכול (ח"י) וא"כ מחילא כשיהיה מוכרח לעשות עליו בדיקה מוכרח לביטול ג"כ ורק לא יעשה ברכה פעם אחרת (סע) :

ב ולאו דווקא אחר הבדיקה יצניע אלא בשעת הבדיקה וקודם התחלת הבדיקה יצניע החמץ משום דאולי באמצע הבדיקה יחסר ממה ששייר ויצטרך עוד פעם לבדוק מה שבדק כבר (מ"א ח"י ועמ"ז) ולכן המנהג שקודם הבדיקה נוהגין החמץ שמשוירים לתוך כלי אחת ומעמידין אותה במקום מיוחד להצניע (ומ"ס המ"א נפק"א דהטולט אין מניטין אלא החמץ שמואלין נשעת בדיקת ושאר החמץ מוליכין אנה ולאו שפיר עכ"ז עכ"ל א"ה ידענו ממנהג זה) :

ג ודווקא כשיוודעים שחסר מהחמץ ששייר צריך בדיקה אחרת אבל כסתמא אין חוששין שמא נירדה חולדה חמץ ממקום למקום ואולי אחר שברקנו חדר זה נירדה ממקום אחר לחדר זה דאם באנו לחשיב הרי אין לדבר ספק ועוד דאפילו אם יש חשש שהחולדה נירדה י"ל ג"כ שנירדה ואכלתו משא"כ אם וראוי נירדה א"א להיתר מטעם שמא אכלתו דאין ספק מוציא מידי וודאי (ע' כנ"ה ס' .) :

ד ובתב המור ואם כפה עריו כלי ולא מצאו א"צ בדיקה אחרת כיון שאי אפשר לחולדה ולעכבר ליטלו או תולין וודאי אדם נמלו אבל אם לא כפה עליו כלי ולא מצאו צריך בדיקה אחרת לכך מוכח לתלתו באויר או ליתנו כתיבה מקום שאין עכבר יכול לבא שם עכ"ל כיאור דבריו דהנה אמרנו שיצניע החמץ ויש לדעת אופן ההצנעה דמה נעשה אם נצניע ותחסר ומבאר שיש בזה נ' מדרגות האחת ההצנעה היותר מובה לתלות באויר או ליתנו כתיבה מקום שאין עכבר יכול לבא שם רבוה א"א להיות קלקול כלל והשנית לכפות עליו כלי ואע"ז רבוה עדיין אין הדבר במוח דשמא יבא אדם ויטול הכלי ואח"כ תבא חולדה או עכבר ותגדל החמץ מ"מ לא יחוש לזה ואפילו אם יחסר חמץ נתלה שאדם נמל ואכלה והשלישית כשיניח במקום אחד ובלא כיסוי וודאי כשיחסר צריך בדיקה אחרת ולכן לא כתב המור תקנתא דכיטוי לכתחלה משום דאין זה שמירה יפה רק בדיעבד כמ"ש אבל רכינו הב"י כמעוף א' כתב לכך יכפה עליו כלי או יתלנו באויר וכו' דמ"ל דכיטוי כלי הוי שמירה יפה גם

ז ודע דזה שכתבנו במעם הביטול שאחר הבדיקה הוא כדי שלא יעבור בכל יראה אם ישאר איזה חמץ כן כתב המור וז"ל ואחר הבדיקה יבטלנו וכו' והשתא אפילו אם נשאר בבית חמץ שלא מצא אינו עובר עליו וכו' עכ"ל אבל אינו מוכן דא"כ יעבור בכל יראה אחר שבדק כל מה שבכחו ותרי לא ניתנה תורה למלאכי השרת ואנום נמור הוא ויש מי שכתב בזה"ל דאם לא ביטלו עובר עליו אע"פ שלא ידע מירי דתורה אמי שאכל חלב בשונג (מנ"א סק"ה) ותמיהני דזהו וודאי שעובר אע"פ שאינו יודע מהחמץ אבל זהו כשלא בדק אבל כשעשה מה שצותה עליו תורה ובדק אין זה שונג אלא אנוס וכנמי' (ז' :) שאמרה הכורק צריך שיבטל לא אמרה סמעם שמא יש חמץ שאינו יודע ויעבור עליו אלא שמא ימצא גלוסקא יפה ויחוס עריה מלבערה ואז יעבור בכל יראה ע"ש אבל אם לא ימצאנה לא יעבור (ואפילו לפי' התוספת ס' דלא בטל מאליו זכו הכל כשימצא החמץ ודווקא לומר דנס כוונת המור כן הוא שחשור המץ וימלאנו דל"כ עיקר דנמיו ספיריט וגם הכ"ס חמה כזה וגם נגד דברי הרמ"ב ע"ש ודו"ק :

ח ונ"ל ככוונת המור כמ"ש הרמב"ם בפ"ג דין ז' וז"ל וכשנמור לבדוק וכו' צריך לבטל וכו' לפיכך אם לא בטל קודם שש ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ שהיה דעתו עליו וחיה בלבו ושכחו בשעת הביעור ולא ביערו ה"ו עבר על כל יראה וכו' עכ"ל ודקדק לומר חמץ שהיה דעתו עליו ושכחו דבזה פשיטא שעובר עליו כיון שראוה והיה דעתו עליו והוא קרוב למיוד ויש מי שפירש ככוונת הרמב"ם דכל חמץ שלא ידע בו מתחלה אינו עובר עליו כלל ועשה מחלוקת בין הרמב"ם והמור (מנ"א ס') ואינו כן דבוודאי במקום שמכניסין בו חמץ ונמצא שם חמץ עובר בכ"י אע"פ שלא ידע ממנו כלל אך זהו כשלא בדק ולא עשה מה שצותה עליו תורה אבל כשבדק ואת זה ההמץ לא מצא ולא ידע ממנו כלל וודאי אינו עובר דאנוס נמור הוא וזהו גם כוונת המור שכתב אם נשאר בבית חמץ שלא מצא וכו' והיינו החמץ שראה בשעה שהתחיל לבדוק והיה דעתו עליו (והרמב"ם מפרש בגמ' שח' יומא גלסקא יפה ודעתיה עליה כלומר שח' יומא איתו חמץ שהיה דעתו עליו מקודם וללא כפישי' וחס' ודו"ק) :

ז פסקו המור והש"ע שיכול לעשות שליח לבטל חמצו וכן פסקו כמה מהפוסקים וכשם שעושה שליח לבדיקה כמו כן לביטול ואע"פ דהוי דבור בעלמא אין זה מילי דלא מימסרא לשליח דזהו שעושה שליח למסור הדברים לשליח אחר אבל להשליח עצמו וכול לעשות אפילו לדברים (ע' גיטין כ"ט .) ולפ"ז לומר לראובן שיעשה בשמו שליח לשמעון לבטל אין ביכולת דזהו מילי דלא מימסרא לשליח :

י ודווקא בשעושהו מפורש שיבטל אבל אם עושהו שליח לבדיקה אינו יכול לבטל (מנ"א סק"ט) מיהו נ"ל דהאידינא כשמבקשים אחד שיכרוק חמץ הכוונה גם לביטול דכל ענין הבדיקה והביטול אנו קוראין בשם בדיקת חמץ כידוע ויש מי שאומר שצריך שיעמוד אצל השליח (ס' נסע מהר"ל) ואינו מוכן דהטעם מי שמחמיר בזה הוא משום דס"ל דמצות המוטלת על גוף האדם אינו יכול לעשות שליח (מ"ש המהר"ש והגמ"א נכ"י תרע"ו) וא"כ מה מועיל מה שעומד אצלו וגם אין המנהג כן :

יא וכשהשליח מכטל צריך שיאמר המצו של פלוני יהא בטל ויכול לבטל החמץ במקום שהוא ואם אינו רגיל בכך תוכל אשתו לבטל החמץ ואף שהיא בלא דעתו מ"מ בוודאי נוחא ליה וזכות הוא לו שלא יעבור בכל יראה והמנהג עתה פשוט כשאינו הבע"ב בביתו מבקשת האשה איזה איש לעשות בדיקת חמץ והכוונה על הבדיקה והביטול בדת דאנן סהדי דניחא ליה להבעלים ואין לפקפק בזה רק צריך שיאמר כל חמירא דאתא ברשות הדין (ומ"ש נעט"ו כזה בס' נתיבס תמוהים) :

יב ויש מהקדמונים שאמרו לגמרי ביטול ע"י שליח טעם דכיון דביטול הוא טעם הפקר וכשם שאחר אינו יכול להפקיר את של זה כמו כן אינו יכול לבטל (ר"ן פ"ק נסע י"ח) אבל אין זה דמיון דהא חמץ בלא"ה לא היה ברשותו של אדם ורק לענין בל יראה העמידה התורה ברשותו ולכן כגילוי דעתא מני (נ"י) ובמ"ש סברא זו לענין עצם הביטול בס"י הל"א סעיף י"ג ע"ש וכן עיקר דניאנא ואפורופוסם של יתומים צריך לבדוק ולבטל החמץ של היתומים (מ"י) :

תלה דין מי שלא בדק כלול

א אם לא בדק כליל י"ד יבדוק כיום מתי שיזכור ואם יזכור קודם שעה ששית יבדוק ויבטל ובשעה ששית יבדוק וישירוף ולא יבטל שהרי אינו ברשותו עוד שאסור בהנאה וצריך לבדוק לאור הנר כמו כלילה ואם לא בדק כיום י"ד יבדוק כל ימי הפסח ואפילו ביו"ט עצמו ואפילו ביטל קודם הפסח ואינו עובר בכ"י מ"ט גורדינן דילמא אתי למיכל מיניה אך ביו"ט שאסור לשודפו יכפה עליו בלי ער הלילה ובגלילה ישרפנו (מנ"א ופ"ו)

י"ד מה יעשה . וכו' ג' מעיפים :

ולמה לא גורדינן שיבא לאכול בעת הבדיקה משום דלהא ליכא למיחש כיון שעומק בהעברתו יזכור ולא יאכל ואפילו ביו"ט האחרון צריך לבדוק (ס') ויש מי שאומר דביו"ט לא יבדוק (ג"ח) ואינו עיקר :

ב ואם לא בדק בתוך המועד מחוייב לבדוק גם אחר הפסח כדי שלא וכשל בחמץ שעבר עליו הפסח שהוא אסור בהנאה וגם בדיקה זו צריך לחיות בתקון חכמים לאור חג' (ע"י) ואם ביטל קודם הפסח שאינו עובר

(ח"י ומק"ה) ויש מסתפקים בזה (פס"ו ומג"א) ונלע"ד דספק ברכות להקל והכרעה שבידך באור ליד קאי על כל מה שיבדוק (וכ"כ הגאון כה"פ נס" שה"א) ומי שלא בדק חמץ ומת בשעה ששית לא יברכו הירושים ובדוקין בלא ברכה שהרי הם אינם עוברים שאינם רוצים לירש איסור והוא מת ואין על מי שמושל הכריקה (ח"י ומק"ה) ופשוט הוא דעל משהו חמץ אין לברך רק על כוזה (ח"י) (וכתב המק"ה שיכול לפנות סוף על החמץ שיקנה ח"כ מעטם סילוק שחלק עלתו מהחמץ דמטן בגילוי דעתא סגי) :

עומר בכ"י י"א שא"צ לבדוק לדעת בעל העיסור רכשביטל מותר בהנאה (ח"י) אבל הא אנו לא קי"ל כהעיסור :

ג' כשבודק בע"פ ובפסח עצמו צריך לברך ואפילו ביטל אבל לאחר הפסח הדביקה חיי רק כדי שלא יבטל באיסור חמץ שעבר עליו הפסח לא שייך לברך ואיך יברך על כיעור חמץ והוא אוכל חמץ ואפילו לא ביטל ועבר בכל יראה מ"ם אין שייך ברכה על זה ואם בדק וביטל כדת ונמצא אצלו חמץ בפסח או שנתחמצה אצלו עיסה בפסח י"א שצריך לברך בשעת הביעור

תלו דין המפרש בים והיוצא בשיירא. וכו' מ"ו סעיפים :

א כהב הרמב"ם ספ"כ המפרש כים והיוצא בשייר תוך שלשים יום וזקוק לבדוק קודם שלשים יום א"צ לבדוק ואם דעתו לחזור קודם הפסח צריך לבדוק ואח"כ יצא שם יחזור ע"פ בין השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער ואם אין דעתו לחזור א"צ לבדוק עכ"ל ומעמא דשלשים יום משום דמאז כיון שדורשין בהלכות פסח קודם הפסח ל' יום כמ"ש בס' תב"ש חל עליו חובת הכריקה בדאימת בנמ' (ו' .) ואין לשאול דא"כ כל מי שנוסע מביתו אחר פורים י"א חייב בכריקה דאינו כן דחשש זה אינו אלא במפליג לדרך רחוקה כמו בימים ומדברות אבל כסתם דרך אין לחוש (מג"א סק"ה) אבל כים ופדבר אפילו בשחושב לבא כמה ימים קודם הפסח חייב לבדוק משום דברך רחוקה יכול להתמשך ומיהו הכל לפי הענין ואפילו בדרך קרובה אם חושב לבא יום או יומים קודם הפסח צריך לבדוק רכומן מועט יכול להתמשך (שם) ופשוט הוא דכל זה הוא כשאינו מניח בביתו אשה ובנים רכשמניח הרי הם יבדוקו (כ"י) וכן פסקו בסוד וש"ע :

ב והנה בזה שהחמיר דאפילו דעתו לחזור קודם הפסח חייב לבדוק שם יבא בע"פ בה"ש רש"י והמור לא פסקו כן וז"ל המור המפרש מיבשה לים או יצא בשיירא ואינו מניח בביתו מי שיבדוק ואין דעתו לחזור בתוך הפסח אם הוא קודם ל' יום לפני הפסח א"צ לבער וכשיגיע הפסח יבטלנו בלבו ואם הוא בתוך ל' יום צריך לבער שכבר חל עליו חובת כיעור כיון שדורשין בהלכות הפסח ואם דעתו לחזור בתוך הפסח אפילו מר"ה צריך לבער ואם שכת ולא ברק יבטל כשיגיע הפסח עכ"ל הרי שלא הצריך על קודם ל' יום ברעתו לחזור אלא כשדעתו לחזור בתוך ימי הפסח שאז אינו יכול לבטל ויעבור בכ"י אבל אם יחזור קודם הפסח א"צ כלום דבבואו יבדוק ואי קשיא והרי אפילו אם אין דעתו לחזור למה א"צ לבער קודם ל' יום והרי יעבור בכל יראה אך באמת לזה כתב המור וכשיגיע הפסח יבטלנו בלבו בלומר במקום שהוא ואע"ג דרבנן נזרו בדקה וזה במקום שהוא שם שיש לחוש לאכילה ולא

ככלן בפשיטות וז"ע על דבריו שנס"ס וז"ק) :

ג והנה מדברי המור מבואר להביא דברעתו לחזור קודם הפסח אפילו בתוך ל' יום אינו זקוק לבער ובהכרח כן הוא רביון דלשיטתו זו לא הושינו שם יבא בע"פ בה"ש א"כ מה לי תוך ל' ומה לי לאחר ל' וכ"כ אחד מספרשי הש"ע (פ"ו סק"ה) אבל מדברי רבינו הב"י שכתב בסעיף ב' וי"א דקודם ל' שא"צ לבדוק היינו כשאין דעתו לחזור בתוך הפסח ואע"פ שדעתו לחזור קודם הפסח או אחריו א"צ לבדוק כיון שהוא קודם ל' וכו' עכ"ל וזהו דעת רש"י והמור ודקדק לומר קודם ל' אבל בתוך ל' חייב לבדוק אף ברעתו לחזור קודם הפסח כיון דחל עליו חובת בדקה וכן המבינים גדולי אחרונים (ח"י סק"י ומק"ה סק"ס ללא כט"ז וכן משמע בירושלמי כמ' שניאר כס"ד) :

ד ועד דשימות הרמב"ם והמור הוא לפי הש"ס שלנו דרעתו לחזור חמיר מפי אלא שנחלקו בפירושו דהרמב"ם סוכר דאפילו דעתו לחזור קודם הפסח והמור מפרש דריוקא בתוך הפסח כמ"ש אבל בירושלמי מבואר בלשון זה (פ"ה סק"ה) היוצא לפרש קודם ל' יום א"צ לבדוק בתוך ל' צריך לבדוק הרי דהימא בשיש ברעתו לחזור אבל אין ברעתו לחזור אפילו קודם ל' יום צריך לבדוק ובספק אבל בנודאי אפילו מר"ה א"צ בא ואפילו יש ברעתו לחזור צריך לבדוק שם ימלך ולא יחזור עכ"ל הירושלמי :

ה והנה לשיטת רש"י והמור יש לבוין הדברים כנש"ס שלנו וה"פ הרי דתימר בשיש ברעתו לחזור קודם

הפסח

הפסח אבל אין ברעתו לחזור קודם הפסח אלא בתוך הפסח ואפילו קודם ל' צריך לברוק ולפי הרמב"ם חולק הירושלמי על ש"ם שלנו (ר"ן טז) ולענ"ד נראה דהרמב"ם יפרש הש"ם שלנו כחמץ ודאי דהירושלמי בעצמו אומר דתמיד חייב לברוק אמנם בשאין דעתו לחזור כלל יורה הירושלמי שיבטלנו במקומו ודיו ויש ראיה מלשון הש"ם דמיירי בחמץ ודאי כדאמר וקוק לבער ולא אמר וקוק לברוק כלשון הירושלמי בדריקה היא על הספק וכיעור הוא על הודאי ואף שהרמב"ם עצמו כתב לשון לברוק לא השש לזה הפרט לשנות לשונו מבבל הפרקים אבל בספק יוכל להיות דסודה הרמב"ם לרש"י והמור ויפסק הרמב"ם כר' בא דבוודאי אפילו דעתו לחזור קודם הפסח חייב לבער ולפי"ל לא יחלוקו פרובתניו לדינא אלא בפירושו דנמ' לרש"י והמור מפרשי בספק והרמב"ם יפרש בוודאי אמנם אם כה ואם כה לדין לדינא בוודאי יש לחמיר בכל ענין ובספק יש להורות כרש"י והמור כיון דהירושלמי מסייע לזה (ומפסי הירושלמי נחמק מאד לפרט להרמב"ם וכמ"ס א"ט בפסקות וז"ל ק) :

ן ודע דבמקום שהוקנהו לברוק צריך לברוק בלילה שלפני יציאתו לאור הגר (מנ"א סק"א) ובשעת הבדיקה יבטל גם כן (טז) וי"א דהביטול יניח על ע"פ (ס"ז וחי"י סק"ג) ולענ"ד העיקר כדעתה ראשונה (וכ"כ המ"ק סק"ג) דכל מקום שתקנו חכמים בדריקה צריך ביטול כמו שאמרו הבורק צריך שיבטל (ומ"ס ממ"א זה קאי על קודם ל' פ"ט) אבל ברכה לא יברך דלא נתקנה הברכה אלא על זמן בדריקה חמץ וכן במקום שאמרנו שצריך לברוק ושכח ולא ברוך יבטל כשיגיע הפסח ולא יברך על הביטול דכיון דעיקר הביטול בלב אין סוכרין על דברים שבלב (מנ"א סק"ג) : וכתב רבינו הרמ"א על דינים אלו וז"ל גם אשתו תברוק יתבטל בביתו דילמא ישכח לבטל במקום שהוא עכ"ל ודבריו תמוהין שהדי כבר נתבאר דדינים אלו אינם אלא כשלא הניח בביתו מי שיברוק ויבטל אבל כשהניח א"צ כלום (טז סק"ד) וצ"ל דזה שנתבאר הוא כשהניח איש בביתו אבל על אשה אין לסמוך (כ"ה) ולזה אומר רמ"ם גם היא תברוק ותבטל ויש מי שאומר דזה שנתבאר דכשהניח בביתו א"צ לברוק וזה כשעוה שיברוקו כלערו והבא מיירי שלא צוה ולכן אין לו לסמוך על בדריקה ביתו (מנ"א טז) ולזה אומר רמ"ם גם היא תברוק ותבטל ויש מי שפירש כגון שיש לו חדר מיוחד ולאשתו וביתו חדרים מיוחדים (ח"י סק"ד) ולי נראה דס"ל דרק בדריקה לא הצריכוהו כשמונה בבית מפני שהם יברוקו בליל י"ד אבל הביטול לעולם מוטל עליו גם בשווא בדרך מרחוק שהרי בכל מקום יכול לבטל וביטול דיריה עדיפא שווא מדיריה שאין החמץ שלהם ולכן היוצא לדרך הם יברוקו בליל י"ד והוא יבטל בכל מקום שיזיה

והם א"צ לבטל ולזה אומר רמ"ם אשתו תברוק ותבטל בביתו דשם ישכח לבטל במקום שהוא כלומר שהיא בעת הבדיקה תבטל ג"כ :

ן וכן העשה ביתו אוצר כלומר שכל השנה השתמש שם חמץ ועתה רוצה לעשותו אוצר לעצים או לדבר אחר (מנ"א סק"ד) תוך שלשים יום וקוק לברוק ואח"כ כונם אוצרו לתוכו ואם לא ברוך קודם צריך לפנות האוצר ולברוק (טז סק"ה) ואפילו אין דעתו לפנותו קודם הפסח דהוי כנפלה עליו מפולת מ"ם כיון שהוא בתוך ל' חל עליו חובת הבדיקה ואם הוא קודם ל' יום אם דעתו לפנותו קודם הפסח צריך לברוק ואח"כ עושהו אוצר משום דחיישינן שמא יפנה עד שלא ישאר עליו ג"מ ואח"כ יסורד ולא יברוק (טז סק"ו) ואם אין דעתו לפנותו קודם הפסח א"צ לברוק דהוי כנפלה עליו מפולת והוי לדעת הרמב"ם אבל לדעת המור אם דעתו לפנותו קודם הפסח ג"כ א"צ לברוק דיברוק או כמו דס"ל ביוצא לדרך ודעתו לחזור קודם הפסח (כ"ה) וזה שאמרו בגמ' (טז) דברעתו לפנותו חייב לברוק וזה ברעתו לפנותו בתוך הפסח : וזהו בסתם בדריקה אבל אם יש שם חמץ ידוע בכל ענין מחייב לבערו (מנ"א סק"ז) ולא דמי לחמץ שנפלה עליו מפולת דהוי כמבוער דהוי כנפלה ולא במניה עליו בידים כהך דאוצר דהוי כמטמין לכתחלה וכבר כתבנו דכל ענין יוצא לדרך לא מיירי בחמץ ידוע ורק לדעת הרמב"ם חדשנו דמיירי בחמץ ידוע כמ"ס בסע"ף ה' (ותמיהני על המנ"א דכאן כתב דלא מיירי בחמץ ידוע וכמ"ס ב"ש לדרך כתב דמיירי בחמץ ידוע והרי בגמ' מדמה יוצא לדרך לעושה ביתו אוצר פ"ט ז"ל) :

י וכתב רבינו הרמ"א דאוצר חטים שיש חטים מחומצים בקרקעית הבור אם נעשה האוצר שלשים יום קודם הפסח אינו זקוק לבער אלא מבטלו בלבו ודיו מיהו לאחר פסח כשמפנה האוצר אסור ליהנות מאוהם חטים ואם אין שם חמץ ידוע אלא ספק מותר למכור האוצר כך כיחד עכ"ל ויש שחולק עליו דבחמץ ידוע הרי נתבאר דבכל ענין חייב לברוק (ס"ז סק"ד) ועוד דבדין זה שיש חשש חימוץ בזה האוצר עצמו אין חילוק בין תוך ל' לקודם ל' דרוקא כשכהאוצר עצמו לא שייך בו חימוץ אלא דהחשש חימוץ הוא ממה שהיה מקודם תחת האוצר בזה שייך לחלק משום דהיה בחמץ שנפלה עליו מפולת דהוי כמבוער ולכן קודם ל' יום אינו זקוק לבער אבל אם כהאוצר נופה יש חשש חימוץ מה ל' תוך ל' ומה ל' קודם ל' (טז) :

י"א והנה אין הוכחה מרבינו הרמ"א דכוונתו שיש באוצר הוה חשש חימוץ דא"כ בוודאי אין חילוק בין תוך ל' לקודם ל' אלא מיירי במכנים חטים טובים שאין בהם חשש חימוץ והמתמצים היה מקודם וזה שהתיר אפילו בחמץ ידוע אע"ג דבחמץ ידוע ודאי אסור וזו לכתחלה אבל בדיעבד אין חשש דהוה כמפולת

במפולת (מ"א סק"ח) ויש מי שאומר דגם לכתחלה מחזיר אפילו בחמץ ידוע ממעמא דמפולת וממעמא דקדם ל' לא איכפת לנו ובהניע הוסיף יבמל (ח"י סק"ח) וקולא יתירא היא ומירושלמי מבואר להדיא דבחמץ ידוע צריך לבער גם קודם ל' יום כמ"ש בסעיף ה' :

יב מי שמינה חמים טובים כבוד נקייה ואין שם חשש חימוץ ואח"כ מצד הליחות נתחמצו קצת חמים א"צ לבער אפילו נעשה תוך ל' דכיון דבשעה שהניח לא היה שם חמץ אח"כ כשנתחמץ הוה כגפלה עליו מפולת דהוה כמבוער וכ"ש כשיש ספק אם נתחמצו ואין לך אדם שיפנה בודו (מ"א סק"ח בס' טו' הרש"ח) :

יג כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ג' ישראל היוצא מבית אינו יהודי תוך שלשים יום ונכנס לבית אחר בעיר זו או הולך לעיר אחרת אינו צריך לבער בית הא"י שהרי יקיים מצות ביעור באותו בית אחר אכל אם הוא מפרש או יוצא בשירא ולא יכנס בפסח בבית יש מי שאומר שחל עליו תובת הביעור כיון שהוא תוך ל' יום וצריך לבער בית הא"י שיוצא ממנו כדי לקיים מצות ביעור אע"פ שהאינו יהודי יכנס לבית בפסח וי"א שאינו צריך כשיכנס בו האינו יהודי עכ"ל ולכאורה דיעה ראשונה תמוה דאמו בדריקה הוי חובת הגוף והא דתוך ל' חל עליו חובת הבריקה והו כשיש לו מה לבדוק אבל ככה"ג שהא"י נכנס בהבית והחמץ שנשאיר שם תשאיר אצל הא"י על מה צריך הישראל בריקה ועוד דא"כ גם היוצא מבית ישראל תוך ל'

נצריכט בדיקה אם הוי חובת הגוף ובאמת יש שדחה דיעה ראשונה ממעם זה (ט"ז סק"ז) :

יד ויראה לי דהכוונה כן הוא דוודאי אם הא"י נכנס בהבית קודם הפסח א"צ בדיקה אבל כשיכנס בו בפסח ועד הפסח נמצא שם חמצו של ישראל אע"ג דהוה כהפקר כיון שהניחה שם מ"מ חל עליו חובת הבריקה על בית זו שהרי כל חמץ אינו ברשות האדם בפסח ועכ"ז צותה תורה לבדוק ואם לאו יעבור בבי"א ואם כן הבא נמי נהי דלא יעבור בבי"א מכל מקום לא קיים מצות בדיקה על חמצו שנכנס בהניע שעה ראשונה של פסח נקרא חמצו ובשלמא אם היה נכנס בה ישראל היה השני מקיים מצות בדיקה על חמץ זה או אם היה הא"י נכנס קודם הפסח היה חל על החמץ הוה שם של הא"י אכל כשנכנס בפסח צריך הוא לבדוק אבל כשיש לו מקום אחר לבדוק תו לא חישינו לזה מפני שנתבמל שמו של הישראל מהחמץ הזה כשיש לו בית אחד וחמץ אחר ודבר פשוט הוא שאם לא יכנס שום אדם בהבית שחייב לבער אם הוא תוך ל' יום (מ"א סק"ז) :

טו נכון הוא שכל ל' יום קודם הפסח כשיעשה דבר ישניה שלא ישאר שם חמץ דבוק שיהיה קשה להסירו או חמץ פסול כנומא ולכן מי שמעיין בספר בעת האכילה נכון שפפורים ואילך יעיין שלא ישאר בו משהו חמץ כדי שלא ימצאנו בפסח וכן כל ביוצא בזה (עמ"ס ס' זכ"ח) :

תל"ז המשכיר בית לחבירו על מי חל חובת הבריקה. וכו' ז' סעיפים :

א המשכיר בית לחבירו לצורך י"ד ומשם אילך כלומר שהשכיר לו קודם י"ד וכבר קנה השוכר באחד מרכיב ההקנאה ששכירות קרקע נקנה בהם בכסף או שטר או חוקה או קנין סודר וכבר יצא המשכיר מן הבית אך המפתחות של הכית בידו עדיין והשוכר לא נכנס לתוך הבית עד אחר תחלת ליל י"ד שאז קבל המפתחות ולכן החיוב על המשכיר לבדוק כיון שהחמץ שלו אע"פ שביטלו ולא יעבור בבי"א ונכ הוא לא יהיה כלל בהבית כל ימי הפסח וגם כבר קנאה השוכר מ"מ מדהיו המפתחות אצלו כתחלת ליל י"ד וגם החמץ שלו חלה עליו חובת הבריקה ולא נפקע ממנו בהכנסו השוכר אח"כ אפילו באיתה לילה והביטול ג"כ חל עליו (הגר"י) וגם השוכר צריך שיבמל שהרי ממילא מבמל חמצו ג"כ אכל אם מסר המפתח מבעוד יום להשוכר על השוכר לבדוק ויבמל ג"כ ואף שאין החמץ שלו מ"מ המשכיר כשיצא בוודאי הפקירו וממילא דהיה כחמץ של השוכר ויכול לבמלו והו כשקנה הבית אבל אם עדיין לא קנה לא מהני מה שהמפתח בידו וחל החיוב על המשכיר דהו כמו שהפקידו ספתתו ביד אחר החיוב על המפקיד ולא

גימל 8 1

על הנפקד (וכתב הגמ"ר סק"ג דכמסר המפתח על הסוכר לבדוק ומבמל ג"כ ומ"מ גם המשכיר צריך לבטל וכתב ס'ן משמע בתוס' ואין שום הוכחה מתוס' כמ"ש הח"י והמק"ח סק"ג הקשה דמה משמע דהחמץ נעשה של הסוכר והא בגמ' ד' . אומר דחמירא דיליה הוה של המשכיר ע"ש שהצריך ז"ק כלל דהו שאומר בגמ' או דילמא של הסוכר לבדוק דליוסורא כרשותיה קאי ה"פ וקנה החמץ מעטעס זה כיון שהמשכיר הפקירו והוא נתרצה כהבית נתרצה ככל מה שיש בה והוה כוונת רש"י ע"ש ואף שאין ע"ש החמץ שלו ואולי ל"ט רוצה לזכות בו מ"מ מקרי מאני בידו ועובר בבי"א ;כ"כ הפ"י ע"ש ואין זה ענין למאי דלחתינן כשלמא שכירות לא קניה דהו לענין שתיעשה הבית כשלו אבל לזמנו הוה ביתו וקרינא ביה לא ימצא כתיבתו ועפ"י שם (דו"ק) :

ב והו במשכיר אבל המוכר בית לחבירו ויצא מהבית כ"ג וסנרו והלוקח קנאה בקנין נמוך אף שנשאיר המפתח ביד המוכר כתחלת ליל י"ד מ"מ אין חיוב הכדיקה על המוכר כיון שנמתלק לגמרי מביתו והלוקח שנוף הבית שלו חייב לבדוק כשישיני המפתח (ח"י סק"ג) מיהו אם המוכר השהה אצלו המפתח כל הלילה

הלילה פשיטא שעליו לבדוק כיון שאין ביכולת הלוקח ליכנס לבית:

ג כתבו המור והש"ע סעיף ב' השוכר בית מחבירו ב"ד ואינו יודע אם הוא בדוק אם הוא בעיר שואלי אם בדקו ואם אינו בעיר חזקתו בדוק ומבטלו בלבו ודיו עכ"ל והכוונה ששכר ב"ד בבוקר דאלו שכרו בלילה אף באמצע הלילה אע"פ דחובת הבדיקה על המשכיר כמו שנתבאר וכ"ש כשבתחלת הלילה היתה ברשותו לנסרי מ"מ לא היינו אומרים דחזקתו בדוק כשאינו בכאן דאולי לא היה מהזרזים ומכר לבדוק בלילה וכשהשכירה ומסר המפתח סמך על השוכר ולכן בלא שאלה מחוייב השוכר לבדוק ולכן פירש"י שהשכיר ב"ד שחרית וכן הוא באור זרוע (סי' רמ"ה) אבל יש שכתבו דאפילו השכירו בלילה דכיון דתחלת הלילה היתה ביד המשכיר בוודאי בדק ולכן כשאין המשכיר לשאול ממנו מוקמינן בחזקה שבדקו וכ"כ המור ברמזים ע"ש (ח"י והגר"י) אבל מרש"י וא"י מוכח להדיא כמ"ש (ודברי הס"ז בסק"כ אינם מוכיחים ועפ"מ): ד ולמה כשהוא בעיר צריכין לשאול ולא מוקמינן אחזקה דכיון דכל השנה מוחזקת בחמץ וע"פ החזקה שסתמא בדק אתה בא להוציא מחזקת חמץ לכן כל היכי דאיכא לברורי מבררין וה"ה אם אשתו ובני ביתו בעיר יכולין לשאול אצלם ורק כשאין ממי לשאול מוקמינן אחזקה בדוק כן פסקו הרמב"ם והמור והש"ע ויש שפסקו לחומרא (א"י והגר"י) ואין בן דעת רוב הפוסקים (דלע"ז דגמ' ע"ס דחו נפשיקות דרננ"י מ"מ הלכה כן והו' כדרינן והולכין להלל):

ה המשכיר בית לחבירו בחזקת בדוק כגון שהשכיר לו ב"ד שחרית או אמר לו מפורש שהוא בדוק ואח"כ נמצא שאינו בדוק אין זה מקח מעות ואע"פ דכל תנאי שבממון קיים מ"מ הבא אנן סהדי דלא היתה כוונתו לעיכוב כיון דדבר מצות היא ואפילו יש

על זה הוצאות מעט ניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה דברך מועט ולכן יבדוק בעצמו או ישכור מי שיבדוק והמקח קיים וי"א דמנכה לו שכר הבדיקה אם צריך להוציא מעות על זה כשהתנה מפורש שיהיה בדוק דוודאי ניחא ליה דלמעבד מצוה אבל לא להוציא הוצאות כמה שריכר מפורש ולא דמי למוזה ביו"ד סי' רצ"ב שא"צ להחזיר לו דמי המוזה משום דהמוזהו עצמה היא שוה כסף משא"כ כאן המעות אבודים (מנ"א סק"ו) ואין נ"מ מתי ששכר אם ב"ד אם ב"ד (וכנ"מ) ע"ס אומר רק בחזקת דוק ויכול להיות דזהו כסתמא אבל כשדבר מפורש הוה מקח מעות אמנם הר"ן כתב ע"ס דלפניו התנה מפורש לא הוה מקח מעות וכ"כ המ"מ כפ"ט):

ו הכל נאמנים על בדיקת חמץ אפילו נשים ועבדים וקמינן דכיון דבדיקת חמץ הוא מדרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא מני הימניהו רבנן ואע"פ דיש להנשים נאמנות גם בדאורייתא כשחיטה וניקור ומעשר וחלה מ"מ בדיקת חמץ דהוי מירחא גדולה אי לא הוה מדרבנן לא היו נאמנות ובירושלמי אומר נשים עצלניות הן (עמוס' ד': ד"ה הימניהו ואלו מיידי הירושלמי כשלא יעל וכירושלמי לא מסיב קמינן ויירסא שלפנינו צירושלמי משנע"ס כפ"ט הל' א'):

ז ואפילו החזק בית זה שאינו בדוק כגון שירענו שהבעלים לא בדקוהו מכל מקום נאמנים אלו לומר אנו בדקנוהו והכל מטעם שנתבאר והקמן צריך להיות שיהא בו דעת לבדוק ופשוט הוא דכל זה הוא כשביטול החמץ דאל"כ אין נאמנים ומ"מ אף כשביטול אין כראי למסוך לכתחלה על בדיקת נשים (מנ"א סק"ח) והאידנא נשי דידן בודקות יותר בטוב ומחמטין אחד משהו חמץ ורוחצין ומנקין כל המקומות ומדקדקות יותר מאנשים:

תלה עבבר שנכנס למקום בדוק וכבר בפיו . ובו מ' סעיפים:

א שהוא ספק הרגיל דמסתמא אכלה מ"מ אין מוציא מידי וודאי חמץ (תוס' ע"ס ד"ה וס"ט) ויש להסתפק אם זהו דווקא כשלא ביטל דהוי ספיקא דאורייתא אבל בספיקא דרבנן כשביטל לא ניהוש כולי האי או דילמא אפילו בספיקא דרבנן אמרינן אין ספק מוציא מידי וודאי (והח"י סק"א כתב דגם כדרכן אמרינן כן ע"ש ולי ז"ע דהא הנ"מ ע"ס אמטנה דאין מושטין קאי וכונן המטנה לא אמרו עדיין דהנדק צריך שיטל ויך דחכר עמת והך דנפ"ל דמייתי על זה הוויין דאורייתא וז"ע):

ב ולא עוד אלא אפילו ראינו עבבר שנכנס לבית בדוק וכבר בפיו ונכנס אחריו ומצא פירודין אפילו כדי כל הבכר צריך לחזור ולבדוק הבית אחר הבכר שתכנס לפי שאין דרכו של עבבר לפרד והני פירודין מעלמא

א כתב הרמב"ם בפ"ב דין ז' אין חוששין שמה נרדה חולדה חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ שאם נחוש מבית לבית נחוש מעיר לעיר ואין לדבר סוף בדק ליל י"ד וכו' עכ"ל דאם נחוש לנרירה חולדה א"כ דחיי משכחת לה מקום שאין מכניסין בו חמץ דא"צ בדיקה וניהוש שחולדה נירדה בשם אך מזה אין ראיה כל כך דיל' דמשכחת לה במקום שאין חולדה יכולה לילך שם אבל מטעם אין לדבר סוף אין לחוש אפילו במקום שחולדות מצויים (תוס' ס'. ד"ה אין ע"ש):

ב והוה כשלא ראינו דשקלה חולדה חתיכת חמץ אבל אם ראינו דשקלה צריך בדיקה מחדש ולמה לא תלינן שאכלתו מפני שאין ספק אכילה מוציא מידי ודאי חמץ (נמ' ע"ס) ואם על פי

שהרי כותב הרין לנו לפי ההלכה דהבדוק צריך שיכשל וכ"כ הסוד רכל אלו בעיות הן ואם ביטל אוליגן לקולא וכשלא ביטל אוליגן לחומרא ע"ש משום רהפור לא ס"ל רהכעיות הראשונות נפשמו אבל להרמב"ם בדוינים הראשונים נס בלא ביטל הולבין להקל כיון שהבעיות נפשמו (ומהרמב"ם משמע להדיא דלגן סוף לדינה וז"ל):

ז וכתב הרמב"ם (סג) נחש שנכנס לחור ופת בפיו אין חייב להביא חבר להוציאו עכ"ל והמעט דכיון דצריך להוציא הוצאות לשכור חבר לא אמרחהו רבנן (גמ' סג) ואע"ג דבכדיקת חמץ אמרינן נחיא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה וחו כוודאי חמץ אבל ככאן הוי ספק דשמא ויצאנה הנחש לחוץ או יאכלת (מוס' סג) וגם זו בעיא דלא איפשטא וצ"ל נ"כ רמייח כביטל והוה דרבנן וספיקא לקולא:

ח עור כתב בית חמץ בשמי קורה מחייבין אותו להביא סולם להורידו שפעמים יפול משמי קורה היה חמץ בכור אין בחייבין אותו להעלותו אלא מכסלו בלבו וריו עכ"ל וכ"כ בש"ע סעיף ב' והנה לפי גירסתינו בנ"ב שם לפי כללא דהנאונים דאם תמצא לומר הוי פשימות נס בכור חייב להעלותו שהרי אומר שם אם תמצא לומר זימנין דידך שם ואתי למיכליה ע"ש אלא דהרמב"ם היה לו נירסא אחרת (מ"מ) ותמיהני על רבינו הב"י שהיה לו להביא דלגירסתינו אינו כן וג"ל דבוה סמך על המור רהפור כתב דנס בשמי קורה הוה ספק וכביטל א"צ להורידו וכ"ש בכור ולכן רבינו הב"י אע"ג דבשמי קורה החמיר בהרמב"ם ק"מ בכור דלהפור אפילו לפי גירסתינו א"צ להעלותו הניה הדבר כמו שהוא:

ט ודע דזה שהוצרך הרמב"ם לפרש כאן מכסלו בלמי וריו והרי בכל הדינים שנתכארו צריך ביטול דיקא כפ"ש בשם המגיד כשנה בסעיף ו' אלא משום דשם מיירי שאירע לאחר הכדיקה שנכנס עכבר וכו' ובבר ביטל לאחר הכדיקה אבל כאן מיירי בשעת הכדיקה לזה אומר מכסלו בלבו בלומר שיסמוך על הכיטול שיעשה אח"כ ויבגין נס לזה הכבר והראב"ד בהשנות כתב דנס כאן מיירי לאחר הכדיקה והכיטול ואח"כ מצאו ע"ש אבל בשעת בדיקה בכל ענין מחייב להעלותו דהוה במצניע בכור ומעמו נראה משום דכיון דדין זה איתמר בהרי ריני דעכבר מסתמא כחדיא נווני מיירי (המ"מ חמס על דהגמ"ד ולדברינו א"ס וד'ק) ואם נפל לכאר מים הוי החמץ כמבוער (מק"ח):

מעלמא אתי ולא מאותו בכר וב"ש אם הפירורין פחתין מכרי הכבר וצריך לבדוק אותו חרר שהעכבר נכנס בו ולא יותר ושאריו חדרים הוה ספק ויתבאר בסו' הבא (מג"א מק"ח) דהוה ספק על ספק לא על ואין חילוק בין בכר נחול לקמן וכן כלב או תרנגול נ"כ אין דרכן לפרד ולכן אם נשלו ומצאו אפילו בשלימות אם המה פרורים אין זה מכבר זה אלא אחר הוא וצריך בדיקה ואפילו ביטל החמץ (ח"י מק"ח):

ך אבל אם תנוק נכנס לבית כרוק ואין בו דעת שנובל לסמוך על אמירתו שאכלה ומצאו אחריו פרורים א"צ לחזור ולברוק שחוקתו שאכלו ואלו הפירורין ממנו הוא מפני שדרכו של תנוק לפרר איכ אלו הפירורין הם שנפלו ממנו כשעת אכילה ואין חילוק בין יש בהפירורין כדי כל הכבר בין אין בו דאם יש בו אמרינן שלא אבל כלום ופיררו ואם אין בו אמרינן מקצתו אבל ומקצתו פירר ודק אם לא נמצא פירורין כלל אין תולין שאכלו כולו וצריך לברוק וי"א דדווקא כשיש בהפירורין כדי כל הכבר אבל אם אין בו אין תולין לומר שאכל המותר דספק אכילה אינו מוציא מידי וודאי חמץ וג"ל דככל זה אין חילוק בין ביטל ללא ביטל דכשהתולין תולין אפילו בלא ביטל משים דהוי כוודאי וכשאין תולין אין תולין אפילו בביטל אם נאמר דאין ספק מוציא מידי וודאי אפילו בדרבנן (וכמ"ס סוף סעיף ב' כנס הח"י):

ד נכנס עכבר לבית וכבר בפיו ואח"כ ראינו עכבר שיצא משם וכבר בפיו אומרים הוא הראשון שנכנס הוא האחרון שיצא וא"צ לברוק ואם הראשון שחוד והשני לבן או שמכיר שאין זה העכבר שנכנס צריך לברוק ואין תולין שזה העכבר הפילו מפיו וזה נשלו דאין ספק מוציא מידי וודאי ולא עור אלא אפילו נכנס עכבר וכבר בפיו ואח"כ יצאה חולדה וכבר בפיה דמן המסם העכבר מפחד מפני החולדה והשליכתו ונשלתו החולדה ופ"מ לא תליגן מדלא נראה נס העכבר בפי החולדה ולכן אם יצאה משם החולדה ועכבר וכבר בפיה א"צ לברוק דוודאי שזה הוא הכבר שהיה בפי העכבר כן פסק הרמב"ם בפ"ב דין י"ג ע"ש:

ו ויש להכין הא כל אלו הן בעיות בנ"ב (י'): ובשלמא הקודמות אומר הש"ס ואם תמצא לומר ושימח הנאונים הוא דכל אם תמצא לומר הוה בפשימותא אבל הרין האחרון דעכבר וכבר בפי חולדה הא נשאר נכס' כתיקו ע"ש ואיך פסק לקולא וכתב המגיד משנה רכל תיקו דרבנן לקולא ע"ש בלומר דמיירי כשיטל החמץ והרמב"ם לא הוצרך לכאר זה

תלם דין מי שבדק ולא מצא הככרות שהניח . וכו' סעיפים :

אם נפל חמץ וצריך לחזור ולברוק את הבית או נפל מצה וא"צ לברוק אע"ג דרובא מצה לא אוליגן בתר רובא והייב לברוק דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי כיון שראינו

אם היה מונחים לפנינו תשע צכורים של מצה ואחד של חמץ ובא עכבר לפנינו וראינו שנמל כבר מאחד מן הצכורים וגכנס לבית אחר שכבר בדקוה ולא ידענו

אלא מצה ואת"ל חמץ שמא אכלתו והוי ס"ם גמור (מנ"ל סק"ג) :

ן ורע דבכללי ס"ם ביו"ד שם מצרבינן ששני הספיקות יבואו כאחד אבל אם באים זה אחר זה לא היה ס"ם ע"ש וא"כ הכא הכא באים זה אחר זה דכשנכנס העכבר לבית יש ספק במה נכנס אם בחמץ אם במצה ועדיין אין כאן ספק שמא אכלתו שהרי הוא שלם לפנינו ואח"כ נפל הספק השני שמא אכלתו ואין זה ס"ם דאינו כן דהכא הדבר נוגע לכל ימי הפסח וכהניע ימי הפסח כבר חלו שני הספקות (עמ"ל סס) ועוד דכל זמן שהעכבר בפי העכבר הרי אין כאן ספק ואימתו נולד הספק להצריך בדיקה אחר שלא ראינוהו כפי העכבר והרי או חלו כבר שני הספקות (סס) ולבד זה ספק אכילה הוי ספק הקרוב ליודאי ומצופינן ליה לס"ם בכל נווני (מק"ל סק"ג) דכן בתבו התום' שם (ט.) לענין מוטאה דאמרינן ס"ם והקשו הא ספק מוטאה ברה"י לא מהני ס"ם ותרצו דאכילה עדיף (ואין זה ר"ח גמורה דהתם מיירי כשנ"ס והס"ם מתלק סס בין כשר ללשם וזו"ל לר"כ א"ל לחלק ע"ש היטב וזו"ק) :

ן וכל זה הוא לדעת המור אבל להרמב"ם שהחמיר בבדיקה אפילו בדרבנן י"ל שהחמיר אפילו בספקות הרבה ואפילו בככר קמן צריך לחזור ולבדוק וכן משמע מדברי רבינו הב"י דלהרמב"ם אין חילוק בין כבר גדול לקטן (וכ"ל הגר"ו) דמעמא דהרמב"ם הוא דצריך שתהא בדיקה ברורה דכן היתה תקנת חכמים (וכט"ו סק"א) הקשה על המור דא"כ גם נכנר גדול יש ס"ם שמא קראה לעכברים אחרים שיאכלו כמ"ש בתום' בהמפקיד (מ"י) כשם ירושלמי ע"ש ואין זה דמיון דלס' אמרו זה לענין להניח ממון וככרי של תבואה נמלויים הרבה עכברים נאמר כן לענין ככר אחד ועכבר אחד ולענין איסור זדו"ק) :

ן והנה כפי הדינים שנתבארו אם היה באן קופה אחת תערובת חמץ ומצה ואתא עכבר ושקיל הולכין אחר הרוב דאם הרוב חמץ צריך לבדוק ואם הרוב מצה א"צ לבדוק דכל שאין ההיתר ניכר בפ"ע והאיסור בפ"ע לא היה קבוע ואע"ג דביו"ד במ"י ק"י נתבאר דאם התערובת היו כחתיכות גדולות הראוי להתכבד דנין בו דין קבוע דרבנן ס"ם בכאן לא שייך זה דלענין תערובות איסור יש מעמים אחרים כמבואר שם :

ן שני צבורים אחד של חמץ ואחד של מצה ושני בתים לפנינו אחד בדוק ואחד שאינו בדוק ובאו שני בתים עכברים זה נמל חמץ וזה נמל מצה ואין ידוע לאיזה בית של חמץ ובא עכבר ונמל ואין ידוע לאיזה בית נכנס או שידע שנכנס לאחד מהם ונכנס אחריו וברק ולא מצא כלום או שברק קצת מהבית ומצא ככר אינו צריך לחזור ולבדוק בן ספק הרמב"ם בפ"ב והטעם דכיוג דמיידינן לאתר ביטול הוה הפיקא דרבנן ולקולא טע"ג

שראינו שהעכבר נמל ממקום הקביעות אבל אם פירש תכבר ממקום קביעותו ומשם נמלו העכבר א"צ לבדוק דאולינן בתר רובא וזהו כדן תשע חנויות שביו"ד סי' ק"י ע"ש וקבוע הוא נזירת התורה כמבואר שם :

ן לדעת רבותינו בעלי התום' (ט.) ד"ה היינו) אין זה אלא כשלא ביטל דהוי דאורייתא אבל כשביטל דהוי דרבנן וכיון דהוי כמחצה על מחצה ספיקא דרבנן לקולא וכן הוא דעת הראב"ד בפ"כ דין מ' וכ"כ המור ע"ש ולפ"ז יראה לי דאפילו תשע צבורין של חמץ ואחד של מצה כשראינו שנמל ממקום הקביעות ונכנס לבית בדוק א"צ בדיקה כשביטל דקבוע אמרינן בין לקולא בין לחומרא כמבואר ביו"ד שם :

ן ורבותינו בעלי התום' בעצמם כתבו דאפילו בלא ביטול אין כאן דין קבוע כלל לענין להצריך בדיקה כשנכנס העכבר לאחר הבדוק ולא דמי לתשע חנויות דליכא שם חוקת היתר אבל בחדר הבדוק הא איכא חוקת היתר והיינו חוקת בדיקה ולכך פירשו דדין זה אינו לענין בדיקה :אלא לענין אם מותר לאכול זה הככר ע"ש ולחראב"ד והמור וכן להרמב"ם ושאריו פוסקים שפירשו דין זה לענין בדיקה נ"ל לומר משום דקבוע לא אולינן בתר חוקה כמו דלא אולינן בתר קרוב כמו שבארנו ביו"ד שם מהובחות נמורות שהתורה גזרה שלא לילך בקבוע בתר קרוב ע"ש וה"ג לא נלך בתר חוקה ונזירת התורה היא דכל קבוע הוה כמחצה על מחצה בין קרוב בין רחוק בין יש שם חוקה או אין שם חוקה :

ן והרמב"ם בפ"ב פסק דין זה אפילו כשביטל דכן הוא מסתימת דבריו וכל הפרק שם מיירי כשביטל וכתב המגיד משנה בשם הרא"ה הטעם דכיון דחכמים תקנו בדיקת חמץ על הספק החמירו בספק זה יותר מכל הספיקות של דבריהם ע"ש ואע"ג דבכל הספקות שנכנסו בעכבר ובנחש ובכל הדינים שנתבארו בסו' הקודם הקיל הרמב"ם בספק כמ"ש שם זהו כשיש ספק בהדין כמו אולינן לקולא דהבדיקה נשארה על מקומה אבל בספק עצם הענין מקרי דהבדיקה עדיין לא נעשית כתקונה דכיון דהבדיקה הוא על ספק הענין אם יש שם חמץ אם לאו ועדיין יש שם ספק זה בנוף הענין מחמדינן בזה משא"כ בספיקא דדינא (לח"מ ומל"מ סס) : ה' וכתב המור דאם הככר קמן אפילו בלא ביטול יש להקל ואמרינן שאכלתו ממעם ס"ם שמא נמל מצה ואת"ל חמץ שמא אכלו ואע"ג דבעכבר נכנס ועכבר יוצא בסו' הקודם לא הקלנו בככר קמן ממעם ס"ם זה והיינו שמא אכלו ואת"ל לא אכלו שמא הוציאו זה העכבר השני והו ספני ששני הספיקות שם אחד הוא בלומר שיש ספק אם נשאר החמץ כהבית אם לאו ומה לי אם לא נשאר ספני שאכלו או מפני שהוציאו סוף סוף חד ספק הוא דכן מבואר בכללי ס"ם ביו"ד סי' ק"י אבל הכא הספק האחד הוא שמא אינו חמץ כלל

ואע"ג דנבי קבוע החמיר הרמב"ם במפיקא דרבנן כמו שנתבאר מ"ם בדבר שיש לתלות שלא כן איסור כלל מקילוינו אף בכדיקת חסך דתלייה זו שאני אומר סמינו בתרוסה ובכתמים ולפיכך גם בכאן תלינו שזה של חסך נכנס בשאינו בדוק ובשני בתים בדוקים כל אחד תולה בחבירו ואע"ג דבתרוסה ובכתמים לא תלינו בכה"ג כששניהם שוים במדרגה אחת וכאמת המור שחלק כאן בין באו לשאול בבת אחת דאו שניהם צדיקים כדיקה וכוה אחר זה א"צ כהך דשני שבילין דודע בש"ס ע"ש והרמב"ם לא ספליג בכך ודעתו נראה דכיון דבכל בית יש ספק אם נכנס כלל העכבר לכאן וספק ביאה אינו מוציא מידי ודאי כדיקה וכל ספק ביאה בכדיקת חסך בבית הכדוק ולאחר כישול תולין לקולא משא"כ בקבוע הוי ודאי ביאה לכך סחמירינן גם במפיקא (ואע"ג דגמ' י'. מדמה לה לשני שנילין ישרה הרמב"ם דמיידי כשלא ניטל ומ"מ ל"ט מי הכריחו לזה וכבר פירשו דכדכיו המ"מ והכ"מ והמל"מ והניח המל"מ דלזה מכתובות כ"ז דנדרבנן אין לטן כשני שנילין אף מ"ס שמקל נספק ביאה ל"ל לזוקא כשני בתים דכניס אחד מחמיר פשוט מתבאר בסעיף י"ב ודברי הסור הס' כסוגית הש"ס ועפ"י סק"ג ומק"מ וכפי מ"ס א"ש ודו"ק) :

י כתב הסור הניח מ' ככרות ומצא י' צריך לברוק אחר כל ה' וכן אם הניח י' ומצא מ' צריך לברוק אחר כל ה' שאנו אומרים מה שהניח נפלו ואלו אחרים הם ואפילו אם ביטל והא דאמרינן בהניח י' ומצא מ' שצריך לברוק אחר כל העשרה דווקא כשקשורין ביהד אבל אם אין קשורין ביהד א"צ לברוק אלא אחר האחד עכ"ל ומשמע דבהניח מ' ומצא י' אפילו אינם קשורים ביהד צריך לברוק אחר כל ה' אבל המפרשים כתבו דכוונתו על שניהם (כ"ה ומהל"מ חנל המנ"ח סק"ו כתנ נדברינו) :

יא והרמב"ם בפ"ב דין ז' כתב בדק ליל י"ד והניח עשר הלוח ומצא תשע ה"ז חישש וצריך לברוק

פעם שנייה שהרי ודאי נררה חולדה או עכבר עכ"ל ולקמן בדין י"ב כתב בהניח מ' ומצא י' צריך לברוק וכללו בדין דהניח בוית זו ומצא בוית אחרת ונראה להדיא סדחלקן בשני מקומות משום דלא דסי להרדי דבהניח עשר ומצא תשע א"צ לברוק אלא אחר אחד החסר אבל ביתרון שהניח תשע ומצא עשר אמרינן דלנמרי אחריו נינהו כמו בהניח בוית זו ומצא בוית אחרת וצריך לברוק אחר כולם ולא הזכיר קשורין כלל ורבינו הב"י בסעיף ג' שהכיא דעת הרמב"ם ובהניח י' ומצא מ' נ"כ כתב דצריך לברוק אחר כל ה' ע"ש ולא ידעתי דא"כ לא ה"ל להרמב"ם למפלנינהו בשתי מקומות ועוד שהרי בכיצה (י') : סוקי בקשורים דאו צריך לברוק אחר כולם אבל כאן קשורים א"צ והוא לא הזכיר כלל קשורים אלא ודאי דרק אחד צריך לברוק ולכן כפי מ"ש בסעיף י' דבהניח מ' ומצא י' גם הסור מודה דצריך לברוק אחר כולם לא פליגי הרמב"ם והסור וכן נראה עיקר ואין חילוק בדינים אלו בין ביטל ללא ביטל :

יב וכתב הרמב"ם הניח החסך בוית זו ומצא בוית אחר או שהניח מ' חלות ומצא עשר או שבא עכבר ונפל החסך וספק נכנס לבית זה או לא נכנס בכל אלו צריך לברוק עכ"ל וכן משמע בנמ' דספק על ספק לא על צריך כדיקה ע"ש אבל א"כ למח הקול בשני בתים בדוקים ונכנס העכבר בהחסך לאחד מהם כמ"ש בסעיף מ' וצ"ל שמחלק בין בית אחד לשני בתים אבל אין סובן מה בין זל"ז ולכן נ"ל דגם שם מה שכתב הרמב"ם וכן ב' בתים בדוקין וצבור של חסך וכו' עכבר ונפל ואין ידוע לאיזה בית נכנס או שידוע שנכנס לאחד מהם ונכנס אחריו ולא מצא כלום אז שביק ומצא כבר וכו' הך ונכנס אחריו קאי נה אחלוקה ראשונה דב' בתים בדוקים אבל בלא"ה צריך כדיקה כמו בכאן בספק על ספק לא על ואם כי המפרשים לא פירשו כן מ"ס נ"ל שכן עיקר (ומתורן כל מה שהקטו) :

תב"ד דין חמצו של א"י שהופקד ביד ישראל . ובו ד' סעיפים :

אפילו היה עמו בבית ה"ז מותר מפני שאינו שלו ואפילו יד ישראל שולטת עליו אין כופין אותו להוציא החמץ מרשותו בפסח אבל צריך לעשות מחיצה נבזה י"ם בפני חמצו של א"י שמא יבא להסתפק ממנו אבל של הקדש א"צ מפני שהכל פורשין מן ההקדש כדי שלא יבואו לידי מעילה עכ"ל הרמב"ם ז"ל :

ב ויש להבין אבתי מנלן דחמץ של ישראל המופקד ביד א"י ה"ז עובר בכ"י הא אין כאן לא ביתך ולא נבולך יש מי שכתב שמעם ק"ו דכיון דחמץ של א"י המופקד ביד ישראל שקיבל עליו אחריות עובר בכ"י כמו שיתבאר כ"ש חמץ שלו שביד א"י (מ"מ) ואינו סובן דתתם כיון שקיבל עליו אחריות הוי כשלו וברשותו משא"כ

א כתב הרמב"ם ריש פ"ד בתוב בתורה לא יראה לך חמץ יכול אם סמן אותו או הפקיד אותו ביד א"י לא יהיה עובר ת"ל שאור לא ימצא בבתוכם אפילו הפקידו או הטמינו יכול לא יהיה עובר אא"כ נמצא החמץ בביתו אבל אם היה רחוק מביתו בשדה או בעיר אחרת לא יהיה עובר ת"ל בכל נבולך בכל רשותך יכול יהא חייב לבער מרשותו חמץ של א"י או של הקדש ת"ל לא יראה לך שךך אי אהה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל נביה הא למרת שחמץ של ישראל אם הניחו ברשותו אפילו מטון ואפילו בעיר אחרת ואפילו מופקד ביד א"י עובר עליו בכ"י וככל ימצא חמץ של הקדש או של א"י שהיה אצל ישראל

מסא"כ חמצו ביד א"י הוה שלו ואינו ברשותו ועוד הא הרמב"ם אומר הא למדת וכו' דמבואר כוונתו שלמדנו זה מקרא ולא מק"ו ויש מי שכתב דהמקום שהא"י מניח בו חמצו הוי כביתו של ישראל (כ"מ) ונס זה תימא דא"כ למה לן קרא שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים הרי המקום שמינח בו החמץ הוי כביתו של א"י וכו' צריך קרא שלא לעבור על חמצו של א"י בביתו של א"י ועוד דמילתא דפשיטא היא שאין המקום נחשב של המפקיד אם לא הקנה לו המקום מפורש או ייחד לו מקום פלוני כמ"ש בסעיף י"ד ע"ש :

ג ועוד מהו זה שכתב יכול לא יהיה עובר אא"כ יהיה החמץ בביתו אבל אם היה רחוק מביתו כשרה או בעיר אחרת לא יהיה עובר ת"ל בכל נבולך ככל רשותך עכ"ל והרי עיר אחרת אינו נבולך ועוד דנס שדה אינו נבולך דאין לומר דמירי בשדה שלו דא"כ ה"ל לומר בשדה :

ד ובאמת הרמב"ן ז"ל כתב בחומש שאינו עובר בבי"א אלא בחמץ שלו וברשותו (הכינו המ"מ טס) אבל חמץ שלו שאינו ברשותו אינו עובר בבי"א וכ"כ הר"ן בפ"ק וז"ל שהרי אפילו חמצו של ישראל כל שהוא ברשות האינו יהודי אינו עובר עליו והכי איתא במכילתא מה ביתך ברשותך אף נבילך ברשותך יצא חמצו של ישראל שהיא ברשות א"י וכו' ומיהו ה"מ מדאורייתא אבל מדרבנן חמצו של ישראל שהוא ברשות הא"י צריך ביעור וכו' עכ"ל הרי דעתם מפורש דכל שאין החמץ ברשותו ממש אינו עובר מן התורה ככל יראה דוק מדרבנן חייב לבער (ואין זה ענין לדברי הגאונים שהכינו הרמ"ש והסור דכשקבל אחריות אין המפקיד עובר כמו שכתבנו דזהו יתעם אחריות אבל כלל"ה מודים להרמב"ם ועי' טנ"א סי' פ"ג שהגיע על הכ"י ועל האחרונים ששמו עני הדעות לדבר אחד ואינו כן ע"ש) :

ה ויראה לי בכוונת הרמב"ם שדכויו ברורים וה"פ בתורה כתיב ר' שמות בענין זה לא יראה ולא ימצא ביתך ונבולך והנה ההפך בין לא יראה ובין לא ימצא טובן דאי לא יראה הייתי אומר דבראייה תליא מילתא אבל המטניו אינו עובר לכן כתיב לא ימצא אבל בין ביתך ובין נבולך אי ס"ד דנבולך היינו רשותו ממש כלומר שהרשות שלו מה לי רשות ביתו ומה לי רשות שדה או קרפיפו הרי הכל אחד הוא דביתו שלי ושדהו וקרפיפו ואין שום חילוק בהם לבל דינו מכירה ומתנה והקנאה אלא ודאי דהאי בכל נבולך אין הכוונה שיהא הנבול שלו והרשות שלו אלא אחמץ קאי שהחמץ לא יהיה בכל נבולך כלומר כל מקום שהחמץ שלך והיינו שהחמץ שייך לך ויונת במקום שיונח וזה שכתב הרמב"ם בכל נבולך ככל רשותך זהו ביאור על החמץ שיהיה תחת ידו כלומר שיהיה החמץ שלו שיכל לעשות בו כל מה שירצה וזהו שכתב יכול לא

יהיה עובר אא"כ יהיה החמץ בביתו וכו' כלומר שלא יעבור אא"כ החמץ מינח ברשותו או כביתו או בשדהו או בקרפיפו תלמוד לומר בכל נבולך ככל רשותך כלומר דלא בעינן שהרשות יהיה שלך אלא שהחמץ יהיה ברשותך כלומר שתשלומט על החמץ שיהא ברשותך לעשות בו כל מה שתרצה וזהו בריר ככוונתו בס"ד ; דבאמת שם נבול אינו על השיך להאדם ביותר וכל התנ"ך מלא מזה כמו נבול ישראל וכן השם נבולך שלום וכן מקצה נבול מצרים וכן נבול ארץ אדום שהכוונה על כל המדינה כולה וה"ל פשטא דקרא לא יראה בכל נבולך הלומר בכל המדינה וראיה ברורה דזה מסכילתא פרשה בא (פ' י"ו) וז"ל בבתיכם למ"ל נאמר לפי שנאמר ככל נבולך שומע אני כמשמעו ת"ל בבתיכם מה בתיכם ברשותכם אף נבולך ברשותך וכו' הרי מפורש דמשמעו של נבולך אינו ברשותך וזהו כמ"ש דככל נבולך הוי כמו בכל מדינתך וה"ל דמכילתא מה בתיכם וכו' יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות א"י כלומר מה בתיכם החמץ ברשותכם שביכולתיכם לעשות בו כל חפציכם אף נבולך ברשותך שיהא ביכולתך לעשות בו כל חפצך והיינו אף אם מונח ביד אחרים אך שאינו מניע עליו מעות יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות א"י כלומר שהחמץ ברשותו שמגיע לו מעות (וגם הרמ"ש כפ"א סי' ד' תכז דהמכילתא מירי כהנאה ע"ש ובגמ' ה' : ה"ג אין לי אלא שנתים ככרות וכו' מין ת"ל ככל נבולך כלומר דהיינו אומר רק כנתים שנתים אף החמץ הדיר ולא ככרות ת"ל ככל נבולך ואין כלל הנבול נאמר שדמוק ממנו ואין זה רשותו ק"ו ככרות ועדיין אני אומר ככרות וכו' כנבולין שלך אי אתה רואה וכו' כלומר דהיינו אומר דכנתים גם של אחרים אסור ת"ל אסור שאור לגזש וכו' וה"ל :

ז והנה כל הפוסקים עומדים בשיטת הרמב"ם שחמץ של ישראל המופקד ביד א"י עובר בבי"א ובבי"מ מן התורה עד שהרא"ש כתב שא"צ ראה לזה ע"ש לבר הרמב"ן והר"ן ז"ל סברי דכן התורה אינו עובר דהם מפרשים בכל נבולך היינו ברשות השיך לו ורק מדרבנן צריך לבערו וכל זה בלא קבלת אחריות אבל בקבלת אחריות יש דינים אחרים כמו שנבאר בכ"ז והפירוש וש"ע לא הובא כלל דעת הרמב"ן והר"ן ע"ש והטעם דחלבה כרוב הפוסקים ועוד שדרי גם לדבריהם מדרבנן חייב לבער ואינהו לא נחתו לחלק בין דאורייתא לדרבנן אלא בין האסור והמותר וכמ"ש בריש הל' שבת : דן דרשו חז"ל מלשון לא ימצא דאפילו חמצו של א"י ה"ז עובר בבי"א ובי"מ דלשון לא ימצא משמע שמצוי בידך וזהו מצוי בידך דבלא אחריות אין עליו להשגיח ומונח אצלו ואינו חושש לו אבל כשקבל אחריות הרי בהכרח להשגיח על החמץ שלא יאבד ולא יתקלקל כדי שלא יצטרך לשלם ומקרי מצוי בידך והוי לענין איסור כל

כל יראה בשל ואין חילוק בין כשהחמץ בביתו או במקום אחר ברשותו ואפילו אינו רואהו ואפילו חזר והפקירו ביד אי אחר שאינו בעליו דוחה במפקיד חמצו ביד אי דעובר עליו (מנ"א סק"ח) אבל אם חזר והפקירו ביד אי הראשון שהפקיד אצלו אינו עובר אע"ג דעדיין נשאר אחריות דנניבה ואבירה על הישראל מ"מ מותר דה"ל כמקבל אחריות על חמצו של אי בביתו של אי דמותר (סע) ויש חולקין בזה דכיון דהיה החמץ ת"י הישראל באחריות והיה בשלו כשחזר והפקירו אפילו אצל הראשון היה כהפקיד חמץ שלו בידו ועובר בב"י (ח"י סק"ו) והעיקר כדיעה ראשונה (מק"מ סק"ד) :
 וכן א"י אחר הפקיד זה החמץ של הא"י שקבל עליו אחריות ביד אי אחר והא"י האחר קבל עליו כל האחריות י"א דהישראל אינו עובר (מנ"א סע) וי"א דעובר (ח"י סק"ה) והעיקר כדיעה ראשונה (מק"מ סע) דמאי דהיה ליה שקליה ויש מי שאומר דחמץ של א"י שהפקיד אצלו וקבל עליו אחריות לא מהני ליה בימול (שנ"א ס' ע"ג) וכן מסתבר דבשלמא חמץ שלו יש לו רשות להפקיד ולכחל כיון שבזמן הפסח תיאסר לנמרי בנילוי דקתא סגי כמ"ש בס"י תל"א אבל זה החמץ שאינו שלו ובהנ"ע הפסח לא יאסר על הבעלים ורק ההורה גזרה עליו שיעבור בב"י א"כ באיזה כח יכול להפקירו או לכחלו ובע"כ יחויבו לבעליו ואם אין הבעלים בביתו ימכרו או יבערו וישלם להא"י ואם א"י הפקיד חמצו בבית א"י אחר והישראל קיבל עליו אחריות מותר ביון שאין החמץ בביתו (מק"מ סע) דוהו קבלת אחריות על חמצו של א"י בביתו דמותר ומה לי הוא ומה לי אחר :

י ואם עבר על ב"י בחמץ הזה מ"מ יכול להחזיר החמץ להא"י אחר הפסח ולא היה כמשתכר באיסורי הגאה שהרי קיי"ל דהגזול חמץ ועבר עליו הפסח אומר לו הרי שלך לפניך אפילו בישראל כמ"ש בח"מ ס' סס"ג ב"ש שיכול להחזירו להא"י (מנ"א סע) ואפשר דגם בפסח יכול להניחו לימול את החמץ (סע) אלא שיש חשש שמא ימכור הא"י לישראל אחר הפסח ויכשל הישראל באיסור חמץ שעבר עליו הפסח (סע) ומ"מ אין לו לחשוש בזה כיון שמהחזיר לו את שלו אין לו לשלם בעד חשש זה (ח"י סק"ד) :

י"א וכאזיה אחריות עובר בכל יראה כתב המור בשם ר"י דדוקא כשהוא שומר שכר שחייב בגניבה ואבירה ובשם כה"ג כתב דאפילו אם הוא שומר הגם ואינו הייב אלא בפשיעה מקרי אחריות ע"ש ומתירמב"ם מצואר כדיעה ראשונה שהרי כתב אם קבל עליו הישראל אחריות שאם אבד או נגנב וכו' ע"ש ודעת הרא"ש כדעת כה"ג וכפי מ"ש התוס' בב"מ (ס"ג) בשם רש"י ז"ל אינו עובר א"כ קבל עליו אחריות אונסין ע"ש ופלא דבבה"ג שלפנינו איתא ג"כ גניבה ואבירה ח"ל כפ' כל שעה וודאי גוי דאפקיד גבי ישראל חמץ אי

קבל עליה ישראל נמירותא דכיון דאי פשע ביה ומיגנב או דמתבד מחייב לשלומי מחייב לבעורי יכו עכ"ל ואם כוונתו לפשיעה למה לו לסיים גניבה ואבירה אלא ווראי דה"ק דאחריותו על גניבה ואבירה וגם זהו מהעדר שמירה לכן אמר דאי פשע ביה והרא"ש נראה שהיה מפרש דחייבו על הפשיעה וע"י הפשיעה נגנב או נאבד וא"כ לא ה"ל לומר נגנב אלא נאבד דאבירה קרובה לפשיעה וצ"ע ולענין הלכה משמע מרבינו הב"י כדיעה ראשונה דדעת כה"ג והרא"ש כתב בשם י"א ורוב דיעות הם כד"י רש"י ותוס' והרמב"ם וסמ"ג ולמעשה יש להחמיר ככה"ג והרא"ש באיסור ויאורייתא :

י"ב כתב הרמב"ם אנס שהפקיד חמצו אצל ישראל אם יודע הישראל שאם יאבד או יגנב מחייבו לשלם וכופיהו ואונסו לשלם אע"פ שלא קיבל אחריות ה"ז חייב לבערו שהרי גחשב כאלו הוא שלו מפני שמהיב האנס פאחריותו עכ"ל והראב"ד חולק עליו דאיך יעבד בכ"י בדבר שאונסין אותו וכמה מהראשונים חולקים עליו דהא דאיתא בגמ' (ה' ;) בכה"ג והו כשהיה חוק המלכות בזה דדינא דמלכותא דינא ולא באנ"ס (מ"מ) ולענ"ד נראה דכיונת הרמב"ם הוא דקבלת החמץ כרצונו תלוי ואם ירצה לא יקבל החמץ ועל זה לא יאנסו האנס אלא שאם קיבל יאנסו לשלם כשתגנב או תאבד ולפ"ז שפיר עובר בב"י וכן מצואר מלשונם שהפקידו היתה מרצונו ולכן כשהבנים עצמו מרצונו לזה מטיילא הוה כקבלת אחריות ולפי מה שבארנו אפשר דלא פליגי הפוסקים בלל (ומתוך קצת הת"י סק"א ע"ג וכתיו זה מנחתי כס' מגן האלף ע"ט) :

י"ג ויש מי שאומר דלפי דעת הרמב"ם דגם ע"י אונס עובר בב"י א"כ במכירת חמץ שלנו שוקפין המעות במלוא ומקבלין מהא"י הקונה רק דבר מועט וברור הוא שאם יאבד החמץ לא ישלם הקונה א"כ הוי כאחריותו של החמץ הוא על הישראל ועוברין בב"י (מק"מ סק"ה) ולכן צריך דווקא למכור החדר שהחמץ מונח בו דאו הוי כקבלת אחריות בביתו של הא"י (סע) אך אצלינו שגהגנו להעמיד ישראל ערב קבלן בעד הקונה (כתיקון הנר"י) אין חשש בזה דאם הוא לא יפדע נתבע מהע"ק אך אצלינו גוהגים ג"כ למכור החדר כמו שיתבאר בס"י תמ"ח מפני הקנייה כמ"ש שם (ועמנה"א שלח דברי המק"מ) :

י"ד כתב המור הפקידו אצלו וקבל עליו אחריות חייב לבערו ואם ייחד לו מקום שאסר לו הנה הבית לפניך הניחו במקום שתציה אין זקוק לבער ופירוש רש"י כשלא קבל עליו אחריות ור"ת פ"י אפילו קבל עליו אחריות דכיון דייחד לו מקום אינו מצוי בביתו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל עכ"ל ביאר הדברים דזה שחייבו התורה להישראל שיעבור בב"י בפקידו של א"י ע"פ קבלת אחריות הוי גזירת

יין אינו יהודי שנכנס לבית ישראל בפסח וחמצו בידו אינו זקוק להוציאו דאע"פ שרואה החמץ שלך או אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ולחשש אבילה אין לחוש שהרי הא"י עומד עליו ולא יזיח לאכול מרחמו אבל אסור להעלותו עמו על השלחן אפילו בהפסק מפה ואע"פ דאחר אוכל בשר ואחר נבינה מותרים בהפסק מפה כמ"ש ביו"ד סי' פ"ח חמץ שאני דאיסורו במשהו ולא ימלם שלא יתגלגל משהו מזה לזה ולכן אם אין הישראל אוכל מותר להניחו להא"י לאכול שם (מנ"א סק"י) וכן כשאוכל על שלחן בפ"ע אין חשש :

ימ כתב הרא"ש ריש פסחים יש מן הנאונים שאמרו ישראל שחפיד חמצו אצל הא"י או אצל ישראל חבירו וקבל הנפקד עליו אתריות הנפקד חייב בביעורו ולא המפקד אע"פ שהוא שלו כיון שאינו ברשותו והביאו ראיה ממכילתא וכו' והר" יונה אומר דלעולם הוא ברשות המפקד וחייב לבערו מן התורה וכו' ונ"ל דדבר פשוט הוא דאע"פ שהנפקד קיבל עליו אתריות מ"מ עיקר הממון של הבעלים הם וכו' עכ"ל וכ"כ המור ודעת הנאונים אינו כדעת הרמב"ן והר"ן שהבאנו בסעיף ד' דכל שאין החמץ ברשותו אינו עובר בב"י דא"כ לא צריכי לאתרוי ויעיד דמדרבנן מיהא עובר כמ"ש שם אלא טעמם הוא דהאחריות של הנפקד מוציאו מירי איסור ב"י ומה שהקשה הרא"ש הא עיקרו של הבעלים י"ל דזה לא מקרי מצוי בידך כיון שאין החמץ אצלו ונס במוח הוא בהמעות מקרי שאין החמץ מצוי בידו וזה שכתבו כיון שאינו ברשותו משום דאלו היה ברשותו לא היה מועיל האחריות ולדינא קי"ל כהר"י והרא"ש וישראל שהפקד אצל ישראל והנפקד קבל אתריות שניהם עוברים בב"י וכן פסק רבינו הב"י בסעיף ד' (והגר"מ והש"א תפסו נדעת הנאונים כהרמב"ן והר"ן ולענ"ד לא נראה כן ועמק"ח ולדינא אין י"מ והגלג"ד כאלו כמ"ד) :

ה ודע דמי ששכח למכור חמצו עד חצות אין לוח שום תקנה ומחוייב לבערו תיכף ואם יבא נוי המכירו ויטלם לעצמו אחר שהוציא החמץ לרחוב בדרך הפקר ורצונו של הנוי להחזיר לו אחר הפסח יכול ליטלו שהרי הנוי זכה מן ההפקר והיה חמצו של נוי שעבר עליו הפסח דמותר אף כאבילה אבל אם מכר או נתנו לעבדים אינו מועיל כלל והוא עובר על כל יראה דאין מכירתו ומתנתו כלים ועדיין עובר על כל יראה דלענין כל יראה אוקמה התורה ברשותו ונחוייב לבערו אחר הפסח (תמ"ס סי' קי"ג וזקוק מייס סי' ת"מ בניאורים נאמנע סק"ה והגר"מ בנילון ריש סי' ת"מ על המנ"א סק"ה פ"ט ודברי הנוכ"י בתיניא סי' פ"ג תמוהים מאוד ומלילה לעשות כן ע"ש ודו"ק) :

א"י

גזירת התורה רק בחמץ שהרי דבר זה אינה אלא גורם לממון שכשיתאבד יצטרך לשלם ממון ובכל הדינים קי"ל גורם לממון לאו כממון דמי כמ"ש בח"מ סי' שפ"ו אלא דבחמץ שכתבה תורה לשון לא ימצא דמה שמצוי בידך אתה עובר ולכן ע"פ האחריות היו מצוי בידך כמו שהקברנו בסעיף ח' ולכן אם קבל אחריות על חמצו של א"י כביתו של א"י אינו עובר מפני שאין זה מצוי בידך ולכן גם כשייחד לו בית ה"ל כביתו של א"י ואין זה מצוי בידך ומרמב"ם נראה להדיא דטובר ברש"י כיהו והו כשאומר לו רק הרי הבית לפניך אבל אם ייחד לו קרן זוית פשיטא אפילו לרש"י והרמב"ם אינו עובר בב"י בקבלת אחריות דוהו ממש כביתו של א"י (כ"י) :

מן כתב הר"ן בפ"א דהא דבאחריות עובר בב"י לאו דווקא בקבל אחריות בפירוש אלא אפילו סתמא הפקירו אצלו וזיב לבערו וקבלת פקדון בסתם הוה כקבלת אחריות מפורש כדאמרינן בב"ק (מ"ח.) כגום שורף ברשותי חייב בשמירתו ותמיהני שהר"ן י"ל כתב זה נט בשם רש"י ו"ל דבסתם הוי בקבלת אחריות ע"ש ולפינו ברש"י (י.) מפורש להיפך שכתב הפקירו אצלו וקבל עליו אחריות ע"ש הרי מבואר דצריך לקבל מפורש אחריות וכן מלשון הרמב"ם מבואר דצריך קבלת אחריות בפירוש וכ"כ הלבוש :

מן והמעם י"ל דאע"פ דבדוראי כן הוא דנס כסתמא קיבל עליו נמירותא כמ"ש בח"מ סי' רצ"א מ"מ והו בישראל אבל בא"י נתבאר שם בסי' ש"א דאין בו דין שומרים וממילא דצריך קבלת אחריות בפירוש אך לדעת הרמב"ם שם דעל הפשיעה בכלם חייבים ולדעת הבה"ג והרא"ש ככאן דנס באחריות פשיעה עוברים בב"י כמ"ש יכול להיות גם כאן בסתם (ח"י סק"ה) ולדעת הר"ן צריך לדבר מפורש שאינו מקבל אחריות (ולדינא נתבאר נח"מ ע"ש שגב הטוקס חולקס על הרמב"ם ע"ש) :

יז אבל כלא אחריות אינו חייב לבערו אפילו אם הא"י כבש ת"י ושרוי עמו בחצר ורק צריך לעשות בפניו מחיצה נבזה ו"ש כדי שלא ישכח ויאכלנו והנס דבשאר איסורים לא מצרכינן למחיצה חמץ שאני שאוכלים אותו כל השנה ויש לחוש שישכח ויאכלנו אבל משארי איפורים אנו מובדלים תמיד וא"י שהניח חמץ בבית הישראל ביו"מ שא"א לעשות מחיצה יכפה עליו את הכלי ואף שאפשר כסדון אין זה מחיצה של זיכר ובחזו"מ צריך מחיצה אמנם אם הפקירו לזמן מועם כמו לחצי יום א"צ מחיצה ודי בכפיות כלי (מנ"א סק"ה וכ"מ מרש"י ו' ד"ה ע"ש פ"ט) :

8

8

תמא דין מי שהלחה על חמץ. וכו' י"א מעיפים:

קרקע ואינו באחדיות הישראל מותר אף שהוציא כיד הישראל (מ"ג סק"ח):

ד' וכיון דעיקר ההיתר הוא מצד מעכשיו לכן אפילו בלא ענין הלואה על המשכון כגון שאמר להא"י אם לא אעשה לך דבר פלוני עד ניסן יהא החמץ שלך מעכשיו והחמץ הוא ת"י הא"י והניע הזמן ולא עשה הוה החכץ של א"י ומותר לאחר הפסח ואי משום אסמכתא כבר נתבאר בח"מ סי' ר"ו דבמעכשיו ליכא אסמכתא אמנם למאן דמ"ל שם דרק במשכון מהני מעכשיו ולא כשארי דברים הדר הוה אסמכתא אך הראב"ד מוכר דבא"י ליכא אסמכתא ונמ' כיון דבדיניהם הוי של הא"י אוליגן בחריהו כרי שלא יעבור הישראל כב"י כמו שיתבאר בסי' תמ"ח (עמ"ל סק"ג):

ה' ויש בזה שאלה דאיך אנו מתירין ע"י מעכשיו אפילו הניע הזמן אחר הפסח והא יכול לפרותו קודם פסח ונאמר הואיל ואי בעי היה פודה החמץ ויעבור כב"י כמו דאמרינן כה"ג בעיניה שלשה כיו"ט והפריש חלה ונתחמצה החלה דעובר כב"י ממעם היאיל ואי בעי מיתשל עלה לעקור ממנה שם חלה ותהיה שלו ולכן אע"ג דהחלה אינו שלו ועובר כב"י מ"מ כיון שיכול לעשותה שלו הוא עובר וה"ג הא יכול לפרותה ויהיה שלו ויעבור כב"י ויתבאר זה בסי' תנ"ז אך לא דמי דבשם לא יחסר לו ממין ע"ז אבל הכא הא צריך לשלם ממון להא"י אם יפדה ממנו החמץ והא אינו רוצה ולכן לא אמרינן הואיל ויכול לפרותו כבר שיש בזה דררא דממונא (ס' סק"ג נס' כ"ד ו"ל) ועוד דבכאן מחוסר מעשה שישלם להא"י ויקח החמץ לביתו שהדי לא ירצה להניחו ת"י הא"י כאשר ישלם לו ודבר המחוסר מעשה לא אמרינן הואיל (ולמעט רש"י מ"ח. לא אמרינן כלל הואיל כזה ע"כ):

ו' וכל זה כדיעבד אבל לכתחלה וודאי אסור ללוות על החמץ מא"י ולקבוע הזמן אחר הפסח ולומר לו אם לא אפרע לך לזמן פלוני יהא שלך מעכשיו דאבתי בפסח תלוי ועומר החמץ כברשותו אמנם אם קבע הזמן קודם הפסח ונתהיה סיבה ונמשך עד אחר הפסח אינו מחוייב להתאמץ לפרותו קודם הפסח אבל כשקבע זמן לכתחלה על לאחר הפסח וודאי מחוייב להתאמץ לכתחלה לפרותו ולבעוד (כ"מ נס"ז סק"ג) ואין לשאול הא סתם משכון אין המלוה מקבל עליו אחריות אונסין כמ"ש בח"מ ד"ס ע"ב וא"כ לענין אינסיין אכתי החמץ עומד ברשות הישראל וא"כ יעבור כב"י מפני אחריות דאין זו שאלה נהי דהוי אחריות מ"מ הא החמץ הוא ביד הא"י ונחשב בשלו וכבר נתבאר בסי' הקודם דקבלת אחריות בביתו של א"י על חמצו של א"י דמותר (ע"כ סק"ג):

א' א"י שהלחה לישראל על חמצו ונתן את החמץ ת"י הא"י וא"ל מעכשיו יהא שלך אם לא אפרע לך לזמן פלוני והניע הזמן ולא פרעו מותר אפילו לא הניע הזמן עד אחר הפסח דמשהניע הזמן ולא פרעו נקנה לו למפרע והוה ליה חמצו של א"י אבל אם לא א"ל מעכשיו אסור אף שהמשכון ת"י הא"י משום דא"י מישראל לא קני משכון והוה בשל ישראל וכן אם אמר מעכשיו והוא ת"י הישראל נ"כ אסור כיון דהאחריות על הישראל אסור אפילו בחמץ של א"י כמ"ש בסי' הקודם כ"ש ככה"ג וכן אם הניע הזמן ופרעו אסור אפילו במעכשיו והיה ת"י הא"י דכיון שפרעו אנלאי מילתא שהחמץ היה של הישראל אבל כשיש בל הנ' דברים מותר:

ב' ודומכ"מ ז"ל בפ"ד דין ה' כתב ישראל שהרהיין חמצו אצל הא"י אם א"ל אם לא אביא לך מעות מכאן ועד יום פלוני קנה חמץ זה מעכשיו ה"ו ברשות הא"י ואותרו החמץ מותר לאחר הפסח והוא שיהיה אותו זמן שקבע לו קודם הפסח ואם לא אמר לו קנה מעכשיו נמצא אותו החמץ כאלו הוא פקדון אצל הא"י ואסור בהנאה לאחר הפסח עכ"ל והראב"ד והמור ודו"ק הפוסקים חלקו עליו דאי בהניע הזמן קודם הפסח למה לנו מעכשיו הא אפילו בלא מעכשיו כבר הוצלח החמץ להא"י ואין לומר דהוה אסמכתא ולא קנה דכל דאי הוה אסמכתא דהא הרמב"ם פסק כפי"א מה' סבירה דבמשכון ליכא דין אסמכתא אלא מעמי של הרמב"ם הוא משום דקיי"ל א"י מישראל לא קני משכון (ה"מ) ולכן עדיין הוה בשל הישראל אבל כשא"ל מעכשיו הוה במכירה ומעכשיו בלא הנעת הזמן קודם הפסח כיון דעד הזמן עדיין אינו מותר ה"ל לומר נמ"י כשהניע הזמן מותר ומדקאמר אחר הפסח מותר משמע דמיד מותר ובע"כ שהניע הזמן קודם הפסח ואין לומר דקביעת הזמן היה תוך הפסח או תיכף ככלות הפסח דאין דרך הישראל להנכיל בחמץ זמן כזה (ס' והלכה ברוב הפוסקים דבהניע הזמן קודם הפסח מותר אפילו בלא מעכשיו ובש"ע לא הובא כלל דע"ז ע"ש):

ג' ואין לשאול לרעת רוב הפוסקים דאפילו בהניע הזמן אחר הפסח וכלא מעכשיו הא כיון דלא פדאו הישראל והוחלם המשכון להא"י הרי אנלאי מילתא למפרע שהחמץ היה בפסח של הא"י דאינו כן דהא קיי"ל בעל חוב מכאן ולהבא הוא נובה כלומר כשנובה בעד חובו שדה שנשתעבדה לו אין השרה שייך לו למפרע משעת ההלואה אלא משעת הנעת הזמן וכיון שכן ממילא היה החמץ בפסח של הישראל ולא של הא"י ודע דלפעמים אפילו היה החמץ ת"י הישראל מותר כגון שהקנה להא"י את החמץ כקנין או אנב

ואם לזה מהא"י על חמצו ולא אמר מעכשיו מחוייב לדאות לפדותו קודם הפסח ולכערו כדי שלא יעבור בב"י ואם לא עשה כן החמץ אסור בהנאה ששום אדם אסור לקנותו אחר הפסח מהא"י והוא עבר בב"י והיזק אין לו שרדי הא"י מקבלו בחובו אך אולי מחוייב לפדותו ולהטילו בנדר או לשורפו ולשלם להא"י כמעט דאל"כ דרי הוא פורע חובו מאיסורי הנאה (סג) ואולי כיון דמסילא הוא והוא אינו עושה מעשה בזה א"א לחייבו בזה וכירושלמי (פ"ג ק"ג) מכואר דאפילו במקום שעובר בב"י מ"ט לא כפינן ליה שיפסיד עי"ו ע"ש (הונח כח"י סי' ת"מ סק"ד פ"ט):

הוא ברשות הא"י דשמא יפדנו כיון שהזמן הוא אחר הפסח (סג סק"ד) ויש חולקין בזה וס"ל דחייב לבער (ק"י סק"ג וח"י סק"ג) משום דאח"כ כשנשאיר אצלו עבר למפרע בכל ידאה ומ"מ אם עבר ולא כיערו ובא הא"י תוך הפסח לפדותו מותר לקבל למנו המעות ולהניחו ליטול החמץ ולא שיתן לו בידים את החמץ דזה אסור אלא יקח מעצמו ואין זה משתכר באיסורי הנאה דכיון שפודיהו נמצא שרא היה של הישראל מעולם (מג"ח סג וח"י):

י ואם לא משכנו ביד הישראל קודם הפסח והיה מונח החמץ בבית הא"י אלא ששיעבדו דאם לא יפרע עד זמן פלוני החמץ שלו והזמן הוא אחר הפסח ולא פרעו מותר להישראל ליטול החמץ אף על פי שא"ל מעכשיו דכיון דלא משך את החמץ אצלו ונמצא שקנינו אינו אלא ככסף ההלוואה וקיי"ל דישאל מא"י וא"י מישראל אין קניינם אלא במשיכה כמ"ש בח"מ סי' קצ"ד (הגר"י):

יג אך לשימת רש"י המוכא ביו"ד סי' ש"ך דקניינו הוא רק בכסף ה"ו עובר בב"י האמנם ריב הפוסקים לא ס"ל כן כמבואר שם ולכן לפי מה שיתבאר בס"י חמ"ח שע"פ הדחק אנו מוכיחין במכירת חמץ על שימת רש"י דקונה בכסף ע"ש ולכן נ"ל דאם אצל זה האיש עצמו שמכר חמצו לא"י בכסף שיעבד לו א"י חמצו שאם לא יפרע לו אחר הפסח יהיה החמץ שלו דאסור ליטלו דאך נפסוק אצלו תרתי דסתרי דבכאן יקנה בכסף ובכאן לא יקנה בכסף ודבר פשוט הוא דאם הניע הזמן קודם הפסח ולא פרעו אפילו היה מונה החמץ בבית א"י הרי החמץ של הישראל ועובר בב"י ואסור בהנאה:

ה ישראל שהלוה לא"י על חמצו ומשכן את החמץ ביד הישראל וא"ל אם לא אפרע לך לזמן פלוני יהא חמץ זהו קנוי לך מעכשיו אפילו לא היה החמץ באריות הישראל כלל ואפילו לא הניע הזמן עד אחר הפסח מ"מ אם הניע הזמן ולא פרעו הרי חמץ זה אסור בהנאה שהרי אנלא מילתא דחמץ זה הוא של הישראל למפרע ואפילו היה מונח בבית הא"י כל ימי הפסח נזון שחור הישראל והפקידו אצלו דה"ל בחמצו של ישראל שהפקידו אצל א"י דאסור בהנאה אבל אם לא א"ל מעכשיו ואין אחריות החמץ עליו מותר דקיי"ל ישראל מא"י וא"י מישראל לא קנה משכון (מג"ח סק"ו) ואפילו נראה מדעת הא"י שדעתו להשקיע אצלו את החמץ מ"מ אינו עובר עליו כל זמן שלא מכרו לו בפירוש אבל ישראל הממשכן חמץ ביד ישראל חבירו הנפקד עובר בב"י דישאל מישראל קינה משכון (סג) ונב המפקיד עובר בב"י:

יז ודע דיש מי שאומר בהך דמעכשיו שנתבאר דהחמץ אסור בהנאה מ"מ בפסח אינו מחוייב לבערו דעדיין

תמב דיני תערוכות חמץ וחמץ נוקשה. ובו ל"ג סעיפים:

א בדבר שיש תערוכות חמץ הוה פלוגתא דתנאי בפסחים (מ"ג). דתנאי על חמץ דגן נמור ענוש כרת על עירובו בלאו דכרי ר' אליעזר והבמים ואמרים על חמץ דגן נמור ענוש כרת על עירובו בלא כלום כלומר שאין באן לאו רק איסור בעלמא ואמרינן שם בסוגיא דבשיש כוית סן החמץ בכדי אכילת פרס מן התערוכות הכל מודים שחייב ויחיד ורבים הלכה כרבים וכ"כ הרמב"ם בפ"י המשנה שם דאין הלכה כר"א וכ"כ הרע"ב ע"ש:

ב וכן פסק הרי"ף שם וז"ל אע"ג דאמור רבנן עירובו בלא כלום מילקא הוא דלא לקי אבל איסורא איכא וכי אמרי דבנן נמי דלא לקי ה"מ הוכא דליכא כוית בכא"פ כנון כותח הכבלי וכיוצא בו אבל הוכא דאיכא כוית בכא"פ אפילו לרבנן לקי עכ"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"א דין ו' וז"ל אין חייבין כרת אלא על אכילת

עצמו של חמץ אבל עירוב חמץ כנון כותח הכבלי ושכר המדי וכיוצא בהן אם אכלו בפסח לוקה ואין בו כרת שנאמר כל מחמצת לא תאכלו בד"א כשאכל כוית חמץ בתוך התערוכות בכדי אכילת ג' ביצים הוא שלוקה מן התורה אבל אם אין בתערוכות כוית בכדי אכילת שלש ביצים אע"פ שאסור לו לאכול אם אכל אינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות עכ"ל הרי שדבריו בכדי הרי"ף וברבנן ואע"פ שכתב כוית בכא"פ על כותח הכבלי ובכותח אין בו כוית בכא"פ ועל דבר זה השיגו הראב"ד וז"ל הרב פסק כאלו כרבנן משום שאין כחם כוית בכא"פ עכ"ל אמנם הרמב"ם לא נחית לזה בפרטי המאכלים והוא כללא כוית בכא"פ חייב מלקות ואם לא הוי איסור בעלמא (וכ"כ הני"מ ע"ט):

ג וזה שהביא קרא דכל מחמצת לא תאכלו אע"ג דבנמי ר"א מיתיה מהך קרא לכשאין בו כוית בכא"פ ולא

ולא לרבנן דהא על כוית בכדי אכילת פרס אין צריך קרא דבבל האיטורים הרין כן וכבר הקשו עליו דרמב"ן בס' המצות (לפרין ק"ח) והמגיד משנה דכיון שיש כוית בכא"פ פשיטא שנם כרת יש דוהו חמץ גמור והרי בכל האיטורים כן הוא כשיש כוית בכא"פ חייב כמו שהרבר האסור הוא בלא תערובת כלל ע"ש: אך האמת דשיטת הרמב"ם הוא גם בכל איטורי כרת דעל תערובת האיטור אף שיש בו כוית בכא"פ אין בו רק מלקות ולא כרת ודבר זה ביאר ברפמ"ו ממאב"א וז"ל כיצד הוא ממשו כנון שהיה מן החלב כוית בכל ג' ביצים מן התערובת אם אכל מן הגריסין האלו כג' ביצים הואיל ויש בהם כוית מן ההלב לוקה שהרי מעם האיטור וממשו קיים עכ"ל והרי חלב יש בו כרת ועכ"ל אינו אלא לוקה וכבר בארנו דבריו ביו"ד דיש ס' צ"ח ע"ש (ונוה גם הכ"מ הט"ו על המ"מ ט"ז) ופקודו מהך דעכו"ם (פ"ו) כל שמעט וממשו אסור ולקוין עליו ע"ש ונראה להרמב"ם מדאיני אומר גם וחיובין כרת באיטורי כרת ש"מ דעל תערובת ליכא לעולם כרת אפולו בכוית בכא"פ אך יש לנו לכאר סנון לנו זה:

¶ ואע"ג דבגמ' (מ"ג.) מביאר ררבנן לא דדיש כלל דרשא דכל מחמצת ורק ר"א דריש לה ע"ש וזוהו יצא להפוסקים דהרמב"ם פוסק כר"א נלע"ד דוודאי כן הוא דר"א דריש מיתור ומלשון כל כמבואר בגמ' אבל לרבנן מלישנא דמחמצת דמשמע לא חמץ גמור והיינו ע"י תערובת וראיה ברורה לזה שהרמב"ם בפמ"ו ממאב"א שפסק דרבר שיל"ם אפילו באלף לא במיל וכתב שם דגם חמץ הוה במשהו סמעם שיותר לאור הפסח ע"ש וכתב עוד דרין רשיל"ם אינו אלא במינו ולא על שלא במינו וכתב בזה"ל ואל תתמה על חמץ בפסח שהתורה אמרה כל מחמצת לא תאכלו לפיכך החמירו בו עכ"ל כלומר דאפילו באינו מינו לא במיל ואינו מוכן דלדיריה דהלאו הוא בכוית בכא"פ הא אין הומרא בחמץ מן התורה יותר מבשאר איטורין וגם אין לומר דכוונתו על מה שהחמירה התורה בנתחמץ מחמת דבר אחר טוף סוף חמץ גמור הוא ועוד דנתחמץ מחמת דבר אחר לאו מהאי קרא ילפינן לה אלא מן כי כל אוכל מחמצת ונכרתה כמבואר בגמ' אלא וודאי דה"פ דלשון כל מחמצת משמע איהו חמץ שהוא כנון תערובת חמץ דאף דליכא כרת מ"מ לאו איכא וגם נכלל נתחמץ מחמת דבר אחר אלא דעל זה בא מקרא השני דבי כל אוכל מחמצת ונכרתה שנם כרת חייב בזה ומסתברא לאוקמה רק כזה ולא בהתערובת שאין סביר לחיוב כרת על תערובת אף בכוית בכא"פ וכן מוכח להראי כירושלמי ריש פ"ג שאומר שם תיפטר בחמץ וסצה שנתערבו ופרך כמה אנן קיימין אם כשרובו חמץ חייב כרת ובר' ע"ש הרי רק ברובו חמץ חייב כרת משום דהמיעוט בסל להרוב ולא בכוית בכא"פ (והא דתנן בתלמוד ס"ג העוסק עיסה מן החמץ ומן האורו אם יש בו טעם וכו' ע"ש זהו מפני דאורו גריר להיות כמותו כדאימא נירושלמי שם ומתבאר ביו"ד טז):

¶ ונמצא דלהרמב"ם לשון מחמצת כולל כל שאינו חמץ גמור ומדפירשה התורה בחמץ כן אע"ג דגם בשאר איטורים כן הוא מ"מ החמירו חז"ל בתערובת חמץ לענין כיטול מפני שהתירה הזכירה תערובת בחמץ אבל ר"א דריש מכל ורבנן לא דדיש כל כדאימא בגמ' ותמיהני על הרמב"ן ועל הס"ם שהשינו עליו על מה שאמר שאין כרת בתערובת כוית בכא"פ והרי גם בהר"ף מפורש כן שהרי אומר מפורש דעל כוית בכא"פ לקי כמ"ש בסעף ב' ומדלא כתב דחייב כרת ש"מ דס"ל כהרמב"ם ובלא זה ידוע שהרמב"ם עומד תמיד בשיטת הר"ף:

¶ אבל הרמב"ן והמ"ם ורוב הפוסקים כתבו דבתערובת חמץ בכוית בכא"פ חייב כרת וכן בכל האיטורים של חייבי כריתות משום דכוית בכא"פ הוי הלכה למשה מסיני לענין אכילת האיטור שלא ישהה יותר מכדי אכילת פרס וה"ל בתערובת והר"ף והרמב"ם ס"ל דוודא באיטור עצמו לענין המשכת המון ולא בתערובת ובשאר

¶ ונלע"ד דכל האיטורים ילפינן מחמץ דהנה ר"א יליף מכל מחמצת לא תאכלו דעל תערובת עוברין בלא אף בדליכא כוית בכא"פ ואומר שם כל מחמצת לא תאכלו לרבות כותח הבגלי וכו' יכול יהא ענוש כיה ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה על חמץ דנן גמור ענוש כרת על עורבו בלא דברו ר"א ולזה ס"ל לרמב"ם דגם רבנן ילפי מפסוק זה על תערובת דכוית בכא"פ ואין הלימוד על חיוב הלאו דלזה לא איצטריך דלא נרעא חמץ מכל האיטורים אלא לפסוק מברת סקרא דכל אוכל חמץ ונכרתה דדווקא על חמץ גמור בלא תערובת כמו לר"א בפחות סכא"פ וביאור הענין לענין כן הוא דהנה כפ' החדש הוה לכם כתיב ג' אזהרות בחמץ מקודם כתיב כי כל אוכל חמץ ונכרתה וגו' ואח"כ כתיב כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ודרשינן לה בגמ' שם על נתחמץ מחמת ובר אחר דלא בעינן שיהא החימוץ מעצמו ואח"כ כתיב כל מחמצת לא תאכלו להורות שיש מין חמץ שאין בו אלא לאו ולא כרת רליכא למימר דהך קרא אתא לאוהרח כמו בכל העונשין דלא ענוש הכתוב אא"כ הוהיר דלזה כתיב קרא אחרינא בפרשה קדש ולא יאכל חמץ אלא וודאי דהך דכל מחמצת לא תאכלו אחי לאורווי שיש מין חמץ שאינו אלא בלאו ואיזו הוא תערובת חמץ לר"א בשארין כוית בכא"פ ולרבנן כשיש כוית בכא"פ ומחמץ בלדני לכל האיטורים (והטור תפס דהרמב"ם פוסק כר"א וכן וכן הרמ"ן וכן הכ"מ הרבה ומסיק דפוסק כר"א וכן הפ"ח והמ"ח האריכו וגלחונו בסגן דברי הרמב"ם וכן בכמה השו" ונלע"ד נראה ברור כמ"ש וזוה גם המ"מ תפס ספק רבנן ונהדיא כתב כן בפ' התשניות דו"ק):

ובשארין כוית בכא"פ יש מן הפוסקים שפסקו כר"א משום דסתמא ראלו עוברין אתיא כר"א ויש לאו כזה ויש שפסקו כחכמים ואין לאו כזה כדברי הר"ף והרמב"ם ויש בזה דין חצי שיעור שאסור מן התורה אלא שאין לוקין עליו :

וְכַל זֶה הוּא בַתְּעֻרְבַת שְׂאִין חֲמֵץ נוֹתֵן מֵעַם בַּהֲתַעְרֹבֶת כְּמוֹ יֵבֶשׁ בִּיבֵשׁ אֲבָל כִּשְׁנוֹתֵן מֵעַם תְּלוּי בַּהֲמַחְלֹקֶת שְׂבִיזִיד סִי צִחָה אִי מֵעַם כְּעִיקֵךְ דְּאוֹרֵייתָא אוֹ דְּרַבְנֵן וְשֵׁם גַּתְבָּאר דְּרִשִׁי וְהַרְמַב"ם ס"ל מֵעַם כְּעִיקֵךְ דְּרַבְנֵן וְרַבִּינוּ תַּם ס"ל מֵעַם כְּעִיקֵךְ דְּאוֹרֵייתָא וְכֵן הוּא דַּעַת הַרְא"שׁ וְהַמּוֹר ע"ש וְלַפִּיכָךְ כֵּתֵב כֵּן הַמּוֹר וְז"ל וְדוּקָא שְׂאִין בַּתְּעֻרְבַת מֵעַם חֲמֵץ וְכוּ' אֲכַל אִם יֵשׁ בּוֹ מֵעַם חֲמֵץ פְּחִיבִין עֲלָיו דְּמֵעַם כְּעִיקֵךְ דְּאוֹרֵייתָא עַכ"ל וְגַם בְּכוֹית בְּכֵא"פ סוֹכֵר כְּהַרְמַב"ן וְהַמ"ם שֶׁבִּתְבֹת וּמִיּוֹרֵי נְמוֹ שְׂאִין בְּהֵם כוֹית בְּכֵא"פ אֲבָל אִם יֵשׁ בְּהֵם כוֹית בְּכֵא"פ חִיבִין עֲלֵיהֶם עַכ"ל :

י ויש ג"ם גדולה ברעיות אלו לענין ביטול דהנה חמץ בפסח אסור במשהו וכתב הרא"ש בפ"ב (סי' ה') דבע"פ אחר הצוה במל ב' מפני שאין בו כרת ע"ש וא"כ כל מין חמץ שאין בו כרת במל ב' ולפ"ז להר"ף והרמב"ם בתערובת חמץ אף שיש בוית בכא"פ ואף שיש מעם כעיקר במל בששים ביון שאין בזה כרת ומטעם זה התיר מהר"ל חמץ נוקשה ב' מפני שאין בזה כרת (מג"א סי' תמ"ז סק"ה) אמנם הרא"ש שלהי עכו"ם כתב מעם חומרת חמץ שאינו במל בששים הוי משום דלא בדילי מיניה כולי שתא ע"ש ולפ"ז כל מין חמץ במשהו וכן להרמב"ם בפמ"ז ממאכ"א שכתב מעם חומרת החמץ דבמשהו משום דהוי דבר שיש לו מתירין ג"כ אסור בכל מין חמץ אמנם לדעתו יש קולא אחרת כשהתערובת הוא בתבשיל שעך שיעברו ימי הפסח יתקלקל ואין דנין בזה דין דשיל"ט כמבואר ביו"ד סי' ק"ב ולקמן סי' תס"ז יתבאר דאנו מחמירין בתערובות ע"ש ויתבאר בס"ד בס"י תמ"ז ובס"י תס"ז :

וְאִיסוֹר דְּחֲמֵץ נֹקְשָׁה לֹא הִזְכִּיר הַרְמַב"ם בְּלֵל אֲמַנָּם יֵשׁ לְדִיּוּק מְדַבְּרֵי שֵׁשׁ לֹא בְּחֲמֵץ נֹקְשָׁה דִּהְנֵה בְּנֵם' (מ"ג.) אֵיתָא דְּשִׂיאוֹר הוּא חֲמֵץ נֹקְשָׁה וּבִמְשַׁנָּה (ת"ה:) תֵּנֵן אוֹזְהוּ שִׂיאוֹר לְחַכְמִים כֹּל שֶׁהִסְפִּיפוּ פְּנִיָּו כֹּאדָם שֶׁעֲמָדוּ שְׁעֲרוֹתָיו וְהַרְמַב"ם בִּפ"ה דִּין י"ג כֵּתֵב וְכֵן אִם הִסְפִּיפוּ פְּנִיָּו כֹּאדָם שֶׁעֲמָדוּ שְׁעֲרוֹתָיו ה"ז אִיסוֹר לֹאֲכֹלוֹ וְאִין חִיבִין עֲלָיו בִּרְת עַכ"ל וְכוּיִן שֶׁבִּתְבֹת שְׂאִין בּוֹ כִּרְת מִשְׁמַע לְהַרְיָא דְּלֹא אִיכָא דְּאִי לֹא הִכִּי לְשִׁמְעִינָן רְכוּתָא טַפִּי וּמִנִּין לְמַדְּנוּ לֹא זֶה י"ל מִלְּשׁוֹן מַחֲמַצַת שְׂפִירוּשׁוֹ שְׂאִינוּ חֲמֵץ גָּמוֹר לְדַעַת הַרְמַב"ם כְּכ"ש אֲמַנָּם דְּמוֹר בְּסִי זֶה בִּתְבֹת וְרִי"ף פִּסְק כְּחַכְמִים שְׂאִין לֹא לֹא בַּתְּעֻרְבַת חֲמֵץ (ט"ו כוֹית כְּכֵא"פ) וְלֹא בְּחֲמֵץ נֹקְשָׁה אֲלֵא אִיסוֹר דְּרַבְנֵן וְכוּ' עַכ"ל וְהָרִי הַרְמַב"ם פִּוּסֵק ג"כ כְּחַכְמִים כְּפִי מַה שֶׁנִּתְבָּאר וְנִסְקָשָׁה

לומר שהרמב"ם יחלוק על הר"ף כידוע ברוב ההלכות וכ"כ הר"ן שהר"ף פוסק כן ומביא דוכחה שהרי תערובת חמץ מנוקשה בדמיכח בגמ' ובין שבתערובת פסור כ"ש בנוקשה ע"ש וממילא דגם להרמב"ם יש הוכחה זו ואע"ג דבגמ' שם יש מי שאומר דנוקשה חמיר מתערובת מ"ם תפסו הפוסקים באיך מאן דאמר בתערובת חמיר מנוקשה וא"כ צ"ל דגם בוונת הרמב"ם כן הוא דגם לאו נמי ליבא ומה שהזכיר כרת משום דמיירי שם מקורם דאם שהה כרי הילוך מיל היה חמץ גמור כלומר וחייב כרת לזה אומר דבכה"ג אין בו כרת אבל ה"ה דאפילו לאו ליבא וכן הפסימו הרא"ש והמור דליבא לאו בנוקשה :

וְכַל וְלַעֲנִין כֹּל יִרְאֵה בַּתְּעֻרְבָה כֵּתֵב הַרְמַב"ם בִּפ"ד דִּין ח' תְּעֻרְבֹת חֲמֵץ עוֹבְרִין עֲלֵיהֶּ מִשּׁוֹם כֹּל יִרְאֵה וְכֵל יִמְצֵא וְכוּ' עַכ"ל וּפ"י הַמְּנִיד מִשְׁנֵה דְּמַסְהֵמָא כּוֹוֹנָתָא כְּשִׁישׁ בּוֹ כוֹית בְּכֵא"פ וּסְמַךְ עַל מ"ש בִּפ"א וְהִבִּיא שְׂרַכְיֵנוּ מִשְׁנֵה הַכֶּהֵן פ"י דְּבִרְוֵי דְּכוּוֹנָתוֹ גַּם בְּאִין בּוֹ כוֹית בְּכֵא"פ וְהַסְבִּימוּ לִזְה רַבִּינוּ הַב"י בְּסַפְרוֹ כִּסְפָּא מִשְׁנֵה וְכֹל הַפּוּסְקִים וְכֵתְבוּ מִילְתָּא בְּמַעְמָא דְּבִשְׁלָמָא בְּאִכִּילָה כְּשִׂאִין חֲמֵץ בְּכֵא"פ אִינוּ אוֹכֵל כְּפִי שִׁיעוֹר אִכִּילָה שְׁנִיתָנָה לְמִשְׁנֵה מְסִינִי אֲבָל לַעֲנִין כֹּל יִרְאֵה כִּיּוֹן שִׁישׁ שֶׁם כוֹית חֲמֵץ הָרִי הוּא עוֹבֵר בְּבִי וְכֵן הוּא דַּעַת רִשִׁי דִּפ"ג שִׁישׁ בַּתְּעֻרְבָה כֹּל יִרְאֵה אֲבָל רִב"ל כֵּתֵב שֶׁם כְּתוּם' דְּלִיכָא כֹּל יִרְאֵה דִּמָּה אִי לֵאָו קְרָא רִב"ל מַחֲמַצַת לֹא הוּא יִדְעָנוּ גַּם אִיסוֹר אִכִּילָה וְא"כ מִנִּיל כֹּל יִרְאֵה ע"ש וְי"ל לְרִשִׁי וְהַרְמַב"ם דְּבִשְׁלָמָא כְּאִכִּילָה צְרִיךְ קְרָא מִשּׁוֹם דְּאוֹכְלוּ בַּתְּעֻרְבֹתָא אֲבָל לַעֲנִין כֹּל יִרְאֵה כִּיּוֹן שִׁישׁ כוֹה כוֹית חֲמֵץ לְמָה לֹא יַעֲבֹר בְּכֹל יִרְאֵה וְכוּצָא כוֹה מְצִינוּ לַעֲנִין מוּמָאָה בְּשִׁנֵּי חֲצִי וְזִתִּים גְּבִלָה שֶׁתְּחַבֵּן בְּקִיסָם דְּבִמְגַע מְהוֹר לְפִי שְׂאִין הַנְּגִיעָה בְּכַת אַחַת וּבְמִשָּׂא אוּ בְּהִיסָט מִסָּא לְפִי שְׁמִיסוּן כְּאַחַת (הוֹלִין ק"ד.) וְה"נ כְּשֶׁהַכּוֹית חֲמֵץ מְפּוֹרֵד בֵּין הַתְּעֻרְבֹת בְּאִכִּילָה פְּמוֹרֵד לְפִי שְׂאִינוּ אוֹכְלוּ כְּאַחַת אֲבָל כְּבִי חִיבֵי דְּמִשְׁהָה אֲצִלוּ כוֹית חֲמֵץ דּוּמִיא דְּמִשָּׂא בְּמוּמָאָה שְׂהָרִי ה"נ רואה כל הכויה כאחת כמו שנושא כל הכוית כאחת :

וְכַל וְלַעֲנִין כֹּל יִרְאֵה בְּחֲמֵץ נֹקְשָׁה בְּרַמְב"ם לֹא הִזְכִּיר כֹּל שִׁישׁ ב"י בְּנוֹקְשָׁה וּבְמַעְמָט מְפּוֹרֵשׁ בְּדַבְּרֵי שְׂאִינוּ בְּכֹל יִרְאֵה שְׂהָרִי לַעֲנִין שִׂיאוֹר שֶׁהִבְאֵנוּ בְּמַעֲיָף י"א בִּתְבֹת ה"ז אִיסוֹר לֹאֲכֹלוֹ וְאִין חִיבִין עֲלָיו כִּרְת וְאִי ס"ד שִׁישׁ בּוֹ אִיסוֹר כֹּל יִרְאֵה ה"ל לֹמֵר וְחִיבֵי לְבַעְרוּ וְאִעֲגֵן דְּלִפְרִישִׁי מִשְׁמַע דְּגַם בְּחֲמֵץ נֹקְשָׁה יֵשׁ כֹּל יִרְאֵה דְּבַמְתַּנְיִתִּין דְּאֵלוּ עוֹבְרִין יֵשׁ שֶׁם חֲמֵץ נֹקְשָׁה וְאִכּוֹלִים פִּירִשִׁי שְׁעוֹבְרִין כְּבִי מ"ם לְהַרְמַב"ם נִרְאֵה לְהַרְיָא שְׂאִינוּ כֵּן אִךְ בְּאַמַּת לְדִינָא אִין רְאִיָה כֹּלֵל מְרִשִׁי שְׂהָרִי הֵנָּה פ"י זֶה לְרִי"א אֲבָל אִי קִי"ל כְּחַכְמִים אִין בְּהֵם אִיסוֹר כֹּל יִרְאֵה בְּכֹל וְכַס"ש הַמּוֹר דְּלְרַבְנֵן מוֹהֵר לְהַשְׁהוֹתֵן בְּפַסֵּחַ ע"ש (וּלְזֵל) כֵּס כְּלָלוּ הַדִּיּוּס) :

בתב

יד כתב רבינו הב"י בסעיף א' הערוכת המז עוגרים עליו משום כל יראה ובל ימצא כנון המוריים וכו' והבבלי ושכר המדי ובל ביוצא כאלו מדברים הנאכלים אבל דבר שיש בו תערובת חמץ ואינו ראוי לאכילה סותר לקיימו בפסח כנון עריבת העכרנין שנתן לתוכו קמח ועורות אפילו נתנן שעה אחת לפני הביעור ה"ז סותר לקיימו ואם לא נתן העורות ונתן הקמח קודם נ"י ימים לשעת הביעור מותר לקיימו שהרי נבאש והפסיד ותור נ"י ימים הייב לבער וכן הקילור והאספלנית והרטייה והתריאקה שנתן לתוכן חמץ מותר לקיימן בפסח שהרי נפסד צורת החמץ עכ"ל וכל זה הוא מלשון הרמב"ם ריש פ"ד :

מן והנה מוריים ליתא במשנה דאלו עוברין וגם בשום מקום לא נזכר שיש במוריים חמץ ושכר המדי איתא בגמ' דרבו ביה מי שערי ופירש"י לפי שלהם היה שכר תמרים ובמדי עושין שכר כמי שעורין בעין שלנו לכן קרי לה שכר המדי עכ"ל ותמיהני דאיכא אין זה תערובת חמץ אלא חמץ נמור כמ"ש רבינו הב"י בסעיף ה' וצ"ל דרש"י אומר בעין שלנו ולא כמ"ש בשלנו ויש בזה גם מינים אחרים וכבר בארנו דעת רוב הפוסקים דאפילו בדליבא כויה בכא"פ הייב לבער הדי דוקא כמין בשאינו מינו אבל מין במינו כנון קמח חמץ בקמח פסח כיון דמן התורה כמל כרוב כמ"ש בוי"ד סי' צ"ה נהי רמדרבנן לח בלח צריך ששים וקמח הוי בלח בלח מ"מ מותר לשהותו (מ"א סק"ה) :

מן והנה המור כתב דכל דבר שאין אסור באכילה מן התורה מותר לכתחלה לערבנו ולשהותו ע"ש אבל התוס' ריש פסחים כתבו דלא פלוני רבנן דאפילו נקשה דאינו אסור רק מדרבנן אסור לשהותו וכן נראה דיעות רבותינו כעלי הש"ע כסי' תמ"ו שפסקו רחמץ נוקשה אסור להשהותו ואין עוגרים בכל יראה וממילא דגם באכילה אין אסור מן התורה ועכ"ז אסור להשהותו אלא דאם השהה אינו אסור בהנאה ע"ש (סג) וכ"ש דכנותן מעם אסור להשהותו ואם השהה מותר בהנאה (מ"י ומק"ה) אך רב שאסור מחמת פלימת כלי של חמץ מותר להשהותו (סג) וכבוש אסור (סג) :

ין ומהו חמץ נוקשה היינו שמתחלתו אינו חמץ נמור כנון אותן שהסופרים מדבקין בו ניירותיהם שעושין מקמח ומים או עיסה שהכמיפו פניה שלא נעשה חמץ או חמץ שהוא רע באכילה מתחלתו אבל אם מתחלה היה חמץ נמיר ומוב לאכילה לא נתבטל ממנו שם חמץ נמור עד שיפסל מאכילת כלב (מ"א סג) וזהו שכתב רבינו הב"י בסעיף ב' הפת עצמה שעופשה ונפסלה מאכילה כלב וסלונמא שנפרחה אינו חייב לבער עכ"ל אבל באכילה אסור ואם נתעפש הפת לאחר זמן איסורו חייב לבער (סג מק"ג) דכיון שהיה ראוי לאכילה בהנעת הזמן ה"ז עובר בב"י ונ"ל דהו' למא דס"ל דעוגרים

בב"י אחר שש אבל הסברים דאין עוגרים בב"י עד הלילה אפשר דאינו חייב לבער וצ"ע : יך בנדים שכיבמו אותם כחלב חמה או בנדים ששורין אותן בטובין עם מים מותר ללבושן דאין עליהם שם חמץ כלל וכן ניירות שדבקו אותם בחמץ בדרך שהבדרכו ספרים עושין מותר לקיימן בפסח וכו' ואי זה הכליל חמץ אם לא דבקו בו ניירות אסור לשהותו דשם חמץ עליו אבל אחר שדבקו בו הניירות מותר וזה ששינוי במשנתניו קולן של סופרים והו' קודם שדבקו הניירות (מ"מ וס"ז סק"ב) ולכן מותר לדבק ניירות בחלון תוך שלשים לפסח ויש מחסירים בתוך ל' אם נראה הרבך מבחוץ דאו צורת החמץ עומדת אבל קודם ל' כבר נתקשה ויש מי שמחמיר להציע הבנדים שכיבמו כחלב חמה על השלחן וכן לכבס כהם צעיפי נשים (מ"א סק"ה) ואין שום מעם ויח בזה שהרי עינינו רואות שאין בהם שום פירוד שניחוש שמא יפול פירוד לתוך המאכל ואולי בימיהם היו נשארים פירורים אבל עכשיו פשיטא שמותר בלי שום פקפוק (מ"י סק"ה) : יפ"ו דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל כלל או שאינו מאכל כל אדם כנון התריאקה שעושין לדפואות וכיוצא בו אע"פ שמותר לקיימו ס"מ אסור לאכלו עד אחר הפסח ואע"פ שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא מ"מ אסור באכילה ובהנאה (מק"ה) ולקמן סי' תמ"ו יתבאר ריש חולקים ומתירין בכל שהוא חמץ אף באכילה כשכבר נתבטל קודם הפסח וכן נראה וכ"ש יתבאר בס"ד (ספ"ו סק"ג מחמיר והס"י סק"ד חלק ע"ז ע"ט) :

ך שכר של שעורים חמץ נמור הוא וחייבים עליו ברת ולא מצד מעם כעיקר שהרי י"א מעם כעיקר לאו דאורייתא וגם לא ממעם ריש בהחמץ ביות ככא"פ דלדוב הפוסקים חייב ברת אלא אפילו לדעת הרי"ף והרמב"ם שבארנו דליבא ברת ככיות בבא"פ כמ"ש בסעיף ב' מ"מ הכא כולו חמץ משום דתמצית השעורים נכנס לתוך המים והרי זה כהמחה את החמץ ונמצו שחייבין ברת על זה (מולין ק"כ .) וכן יי"ש שעושים מדנן הוי חמץ נמור וחייבין עליו ברת וכן הסכימו כל הנאונים ומי שרוצה לומר דזיעה בעלמא הוא מעות גדול שהרי נזק התבואה נפחה לתוכו ולא נשאר רק הפסולת ואפילו יי"ש שעושים מתמחויה ארמא וגם חלק מדנן יש בזה מהדנן ביות בבא"פ וחייבין ברת לדוב הפוסקים ועוד דעיקר המעמיד הוא המאלץ של שעורים שהוא חמץ נמור :

כ"א כתב רבינו הב"י בסעיף ה' וכן אם העמיד נבינות בחלא כשכר שעורים או המים חייב לבערם עכ"ל דדבר המעמיד לא נתבטל אפילו באלף וה"ה אם שפכו לתוכו חמץ או שכר או יי"ש כדי שיהא חריף אף שכבר נעשה הנכינה והעמד בקיבה מ"מ והו' למעמא עבדא ולא בפיל (מ"י סק"ה) והע"ג ודבר

דרכר המעמיד ומילתא דעביד למעמא אינו אלא דרבנן
 מ"ם היו כמו הרבד בעין ואפילו כדריעכר אמור (ח"י
 סק"ז) ואפילו השהה אוהה ער לאחר הפסח אמור
 (ס) ויש כו שמקיל כהפ"מ בהשלכת דמי איסור
 לים המלח (מ"ר ס) וכן אם חייב עיסה לאחר הפסח
 בשמרים שעבר עליהם פסח אמורה כל העיסה ממעם
 דבר המעמיד (ס נסס ת"י מק"ס לונלון ע"ט) ויש מן
 הגדולים שכתב דרכר הרעמיר במל וסותר להשהותו
 (י"ט חלון פ"ח ט"ו ו') והוה נגד כל דברי הראשונים
 (מ"ט סק"ט) ולהדיא כתב הרשב"א כתשו' (ט' תת"ן)
 דחומץ שנתחמץ בשמרי שכר אמור להשהותו:

כב ואפילו המעמיד היה דביעו או חמישי אמור כגון
 מי דבש שקודין מע"ד שהעמידוהו בשמרי שכר
 ובשמרי מי דבש זה העמידו מי דבש שני ובשמרי
 השני העמידו מי דבש שלישי ומשלישי לרביעי ומרביעי
 לחמישי הרי הוא חייב לבער אפילו מי דבש האחרון
 ואם עבר עד לאחר הפסח אמורים נהגאה דרכר
 המעמיד הוה כחמץ בעין (ס נסס רמ"ן ע"ט) וכבר
 כתבנו דכהפ"מ יש להתיר ע"י הולכת הגאה לים
 המלח או למכור לאינו יהורי חוץ מדמי איסור שבו
 בדבר שאין לחוש שמא יחזור וימכרה לישראל (גמ"ז
 סק"ז) ויש מי שמתיר במי דבש הרביעי (ס) מפני
 שבני פעמים בלה כח המעמיד שלו ויש לסמוך על זה
 כהפ"מ כיון שאיסור מעמיד הוה דרבנן:

כג וזה וזה נדרם מותר אפילו במעמיד כגון שהעמיד
 בשמרי דבש היתר עם שמרי שכר יש להתיר
 כמ"ש ביו"ד מ"ם פ"ז (מג"א וחי"י ס) ויש מי שחמה
 על זה ראשו גרע מהעמרה השנייה או השלישית
 הודיא שם עדיפא מזה וזה נדרם שהרי העיקר הוא
 ההיתר (מק"ס סק"ז) ולענ"ד נראה דאין זה דמיון דנהי
 דבשגו או שלישי יש בהמעמיד כח פחות מזה וזה נדרם
 מ"ם עיקרו ושרשו של ההיתר הוי ג"כ מהאיסור והוה
 כחו שלא במל לעולם משא"כ כזה וזה נדרם דעיקרו
 ושרשו מההיתר כמו מהאיסור ולהדיא מבואר במשנה
 דערה (פ"ז מ"ד) דאפילו באיסורי הנאה כמו בלאי
 הכרם זה וזה נדרם מותר ע"ש דמותר אפילו באכילה:

כד נבינה שהעמידה נקיבת שהיתה בכלי חמץ אמור
 לאוכלה וסותר להשהותה (מג"א ס נסס דכ"ז)
 דרוקא שהיתה הקיבה מעל"ע בהכלי חמץ (ס) ואע"ג
 דלאחר מעל"ע הא נעשה פגום צ"ל דוחו כדבר חריף
 (מ"ר ס) ורוחק לומר כן (ס) והמבשלים מי דבש
 בזורה של שכר אם בתוך מעל"ע אמורים לגמרי
 ולאחר מעל"ע מותרים כשהייה רהוה נמל"פ (ט"ז סק"ד)
 ובפסח אם הוא תוך מעל"ע או אחר מעל"ע יש להקל
 דמתם כלים אינן בני יומן (ס) ויש שותין כיו"ם
 האחרון של פסח ממי דבש של כל השנה ואינו עיקר
 ואין להקל בזה ושובר נפשו ירחק מזה (ס):

6

כה וכתבו שנחנו לנדר הכתלים והכסאות שיש בהם
 איזה דיבוק חמץ והגם שכבר נתבטל מ"ם יש
 להם על מה שיסמוכו רשמא יפול פירוד בתוך הפסח
 ואם יש חמץ במקום שאינו יכול לחטט אחריו יניח על
 הפרק מעט מיט כרי שיפסיד צורתו ועכשיו סק"ן
 הרבה ורוחצין ושפין ומחמטין אחר משהו חמץ לבערו
 ובצק שנשאר כמדקי עדיבה אם יש ביות במקום אחר
 חייב לבער ועובר על זה ככ"י ופחות מכיות אם זה
 הוא כרי לחוק כו סדקי העדיבה או לסתום כו נקב
 במל במיעושו ואם לאו חייב לבער וכיות אפילו במקום
 העשוי לחוק חייב לבער והוה שימת הריף בפ"ג
 והרמב"ם בפ"ב:

כו ושימת רש"י (מ"ה.) דכשולו עריבה אפילו בכיות
 א"צ לבער ובשפה העליונה אפילו בפחות מכיות
 חייב לבער וכדפנותיה ביות במקום אחר חייב לבער
 פחות מכיות במקום אחר א"צ לבער ולר"י בעל התוס'
 במקום לישא דהיינו כל העריבה חוץ משפתה העליונה
 אם יש ביות במקום אחר חייב לבער אפילו היא עשוי
 לחוק וכן פחות מכיות כשאין עשוי לחוק חייב לבער
 אבל פחות מכיות במקום העשוי לחוק א"צ לבער
 ושלא במקום לישא לעולם א"צ לבער עד שיהא ביות
 במקום שאינו עשוי לחוק אבל פחות מכיות אפילו אינו
 עשוי לחוק או עשוי לחוק אפילו ביות אינו חייב
 לבער והא רלא חיישינן בכל פחות מכיות במקום
 שא"צ לבער שמא יאכלנו משום דבעיסה ליבא כלל
 חשש זה שאינו ראוי לאכילה ולשמא יאפה ויאכל לא
 מצינו חשש זה וגם נראה שאינו ראוי לאפייה מפני
 ישנותו וקשיותו וחמץ מיהא הוה (וכו) מושב קמית הק"א
 סק"ה ע"ט):

כז יש מי שאומר דככל מקום שחייבנוהו לבער בפחות
 מכיות זהו כשבקיבוצם יחד יהיה ביות אבל בלא"ה
 ככל ענין אינו חייב לבער (מג"א סק"י נסס סמ"ק) ויש
 חולקים בזה (ס) ויותר נראה כדריעה ראשונה וראיה
 מהר"ן שיתבאר במעוף הכא וגם חחצי זית צריך שיהא
 נקי אבל סמונף קצת א"צ לבער (ס) ובכיות אין
 חילוק אא"כ סמונף הרבה שאינו ראוי לאכילת כלב
 וכל זה לדינא אבל המנהג לבער ולחטט אפילו למשהו
 בעלמא כמ"ש:

כח במקום שצריך ביות דווקא אם היו בו שני חצאי
 ותים בשני מקומות וחום של בעק בניניהם רואין
 דאם בשנימל החום נישליון עמו חייב לבער ואם לאו
 א"צ לבער כד"א בעריבה אבל בבית אע"פ שאם
 יגטל החום אין נישליון עמו חייב לבער מפני שפעמים
 סקבץ אותם יחד כשכבדין את הבית ואם היה חצי
 זית בכיות וחצי זית בעלייה או חצי זית בכיות וחצי זית
 באכסדרה או חצי זית בכיות זה וחצי זית בכיות שלפנים
 סמנו בכל אלו הוה כעיא בגמ' (מ"ה.) ולא אפשטא
 ולכן כשביטל את החמץ וזה הבריקה ספקא דרבנן
 ולקילא

ולקלא ואם לא ביטל הוה ספיקא דאורייתא ולהומרא ולכן אם הוא קודם שש מבטלו בלבו ודיו ואם הוא בשש וב"ש אח"כ ולא ביטל חיוב לבער (ומזה מוכרז דאין חיי שיעור כליסור כ"י):

כמ' לפירש"י שם הוה הבעיא כשחצו זית מונחים כאן וכאן וכן מבואר מדברי הרא"ש והמור אבל מדברי הרמב"ם בפ"ב שכתב הואיל ואלו החצאי זתים דבוקים בבותלים או בקורות או בקרקעות אינו חייב לבער אלא מבטלו בלבו ודיו עכ"ל וכ"כ רבינו הבי"ב בסעיף ה' ש"ם דמפרשי הבעיא רווקא בשחצאי זתים דבוקים הא בלא"ה ודאי חיישינן שיגיעו זה לזה ובבית אחר אפילו בדבוקים חיישינן דשמא כשינקה את הבית יסירם מהדבוק ויקרבם זל"י:

פ' חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו ונפסל מאכילת הכלב או ששרפו באש קודם זמנו ונחרך עד שאינו ראוי לכלב או שיהדו לשיבה ומח אותו במש מותר לקימו בפסח אבל באכילה אסור דכיון דאחשביה לאכילה הוי אכילה ופשוט הוא דאין החיוב מדאורייתא דאסור אם אחשביה ישתנה שמו אלא דמדרבנן אסור כיון דהוי חמץ מעיקרו (ט"ז סק"ה) ולמה בעינן בחמץ שיפסל מאכילת כלב ואינו די כמה שאינו ראוי לאכילת אדם כבכל האיסורין משום דחמץ שאני שהרי שאור נ"ב אינו ראוי לאכילת אדם ועכ"ל חייב כרת מפני שראוי לחמץ בו עיסה אחרת וה"ל בחמץ אף בשאינו ראוי לאכילת ראוי הוא לחמץ בו עיסה משא"כ כשנפסל מאכילת כלב אינו ראוי לכלום:

ל"א בהב הרא"ש ר"פ כל שעה המוריים שעושין האידנא שקורין אלמעדי שנותנין בו לחם קלוי י"א שמותר אחר הפסח דחמץ ע"י תערובות שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ועוד שהרי חרכו קודם זמנו ומותר בהנאה לאחר זמנו ואנן לא קיי"ל הכי דלא שרי ר"ש אלא בשעירב שלא בכוונה אבל לעידובי ולשהוי לא ובשום שחרבו נמי לא אימר לא חרכו יפה יפה דלא אפיק אדעתיה פסח בשעת עשייתו ועוד וכ"י אבל מריים דאורחא למיכל הכי אסור עכ"ל כלומר דהרבו אינו מותר אלא כשאינו ראוי לכל לאכילה אבל מוריים שאוכלין אותי אין היתר בדבר וזהו גם דעת הרמב"ם שחשבו מוריים באיסורי כל יראה במ"ש בסעיף י"ד במלשון הרא"ש אף שאוסרו לאחר הפסח מ"מ אין

נראה מדבריו שיעבור עליו ככ"י וביותר מלשון המור שכתב דאלמעדי" אסור לאוכלו אחר הפסח ע"ש משמע להדיא דרק לאוכלו אסור ותימא על המור דמלשון הרא"ש מבואר דגם בהנאה אסור (מנ"א סק"ד) אך באמת המור הולך לשיטתו בס"ס תמ"ז דמותר לערב לבתחלה ולשהותו ע"ש מיהו באכילה אסור (פק"ז סג):

ל"ב דיו שהוא מבוטל בשכר שעורים מותר לכתוב בו בחוה"מ פסח ורוקא שנעשה קודם הפסח אבל לעשות הדיו בפסח אסור ולא חיישינן שמא בשעת הכתיבה יתן הקולטס לתוך פיו ואף שנפסל מאכילת כלב מ"מ הא אסור לאוכלו כמו שנתבאר משום דאין ררך ליתן עם צד הדיו לפיו ועוד דהא דאסור באכילה משום דאחשביה כמ"ש ובכאן לא אחשביה:

ל"ג וזה שנתבאר בדניבצק שכסידקי עריבה והו בעריבה שרק משהין בה לחם אבל עריבה שלשין בה לחם לא די שצריך להסיר כל חמץ שבו אלא אפילו רחיצה בחמין ושינקיר כל החמץ שבו אינו מועיל כי א"א לנקרן שלא ישרא בהכלי כוונת והכלי מצרפן דכיון שעשויה ללישה בל מה שבבלי כחתיכה אחת היא ולא מיבעיא להשתמש בה בפסח דאסור אלא שקרוב לעבוד עליה ככ"י וצריך ליתנה במתנה לא"י או למכרה עד אחר הפסח כפי שיתבאר כפי תמ"ח או שיטות איהם במ"מ ואם כי חומרא גדולה היא מ"מ יש לעשות כן אך זהו בעריבה העשויה מנמרים ויש בה סדקים אבל עריבה קמנה כשלנו שעשויה מחתיכה אחת ואין בה סדק ודאי שכיכולת לרחצה ולנקר החמץ שבה ויכול להשהותה אבל להשתמש בה אסור דהו בית שאור שבנמ' (י'): שאסור דהשתמש בה וכן הדין לבצק שבכלי נפרים שאינו יכול להוציא החמץ מהן יתנה לא"י במתנה וכן מוב לעשות כן בכלים שמניחים בהם קמח כל השנה בשיש נפרים בהכלי ודאי יש בין חסדקים קמח שנתחמץ וכן בכלים שמניחין בהן פת כל השנה ויש שם סדקים והיא של נצרים דקשה לחסמן ומפה שהיתה מונחת על שק קמח לא מהני ניעוד ויש לכבסה בחסין אם רוצה להשתמש בה בפסח וצריך כיבוס בחסין ואפר וחבימה (מנ"א סק"ט) אבל סתם מפות שעל השלחן כל השנה די ברחיצה ויתבאר במ"ד כפי' תנ"א:

תמוג דין חמץ בע"פ לאחר שש שעות. ובו ה' סעיפים:

דעת הראב"ד שאינו עובר עד הלילה ולה מנ"מ עובר ככ"י מחצית במ"ש שם וכן פירש"י להי"א ככ"פ (ב"ס: ע"ש):

ב ומעני שחמץ לכל אדם אנשים ונשים נרולים וקמנים עשו חז"ל הרחקה לאוסרו גם בשני שעות מקודם חצות כמו שיתבאר וחילקו בין איסור אכילה לאיסור

א כבר נתבאר כפי' תלי"א דלהרמב"ם האוכל חמץ בע"פ לאחר חצות עובר בלאו ותסבימי' לוי הרא"ש והמור וכן דעת הנאונים (מ"מ ס"ה) ואע"פ שהראב"ד והמאור והקטי"ור לא פסקו כן מ"מ כן הלכה וכן פשט איסורו בכל תפוצות ישראל שאחר חצות אסור חמץ בלגנא מן התורה (כ"י) ובכל יראה נ"ב

לאיסור הנאה דבהנאה לא אסרו רק שעה קודם חצות
 ובאכילה אסרו שני שעות קודם ומעמא דמילתא משום
 דבין שעה ששית לבין שעה שביעית המעות מצוי
 דרבה לפיכך אסרוה בהנאה אבל בין חמישית לשביעית
 אינא למעות רק ביום המעונן דכשהחמה זורחת הכל
 יודעים ורואים שבחמש חמה כמורה וכשבע היא במערב
 לפיכך די לאסור באכילה ולא בהנאה (כ"ח) וזה מתבאר
 פטריא דגם' (י"ג): ע"ש ואפילו חמצו של אינו יהודי
 אסור ליהנות ממנו ואפילו חמץ ע"י תערובת ואפילו
 חמץ נוקשה דין אחד לזה (ח"י סק"ג):

וְ וַלְכֵן אָסוּר לֵאכּוֹל חֶמֶץ מִתְחַלֵּת שְׁעָה חֲמִישִׁית וְכֹל
 שְׁעָה זוּ מוֹתֵר בְּהִנָּא וְרִשְׁאֵי לְמוֹכְרוֹ לֹא אִפִּילוּ
 חֶמֶץ הַדְּבָה בִּיחַד שׁוּדָאֵי לֹא יֵאכְלֵנוּ קוֹדֵם הַפְסַח שְׁאִינוּ
 מְחֻיִיבֵי שְׁחֻמְצוֹ יִתְבַּעַר מִן הָעוֹלָם אַחֲרֵי שְׁמוֹכְרוֹ לֹא יִי
 וְאִין לְחוּשׁ שְׂמָא יִמְכּוֹר לְיִשְׂרָאֵל דְּאִין יִשְׂרָאֵל קוֹנֵה חֶמֶץ
 בְּשְׁעָה חֲמִישִׁית וְאִפִּילוּ מִין חֶמֶץ שֶׁשָׁם בְּעֵלְיוֹ עָלְיוֹ כְּמוֹ
 כּוֹתֵחַ שְׁאִימְרִים וְזוֹ בּוֹתֵחַ שֶׁל פְּלוּגֵי מוֹתֵר גַּב־לְמִכּוֹר
 וְלֹא חִישִׁינֵי שִׁיחְשׁוּדוֹהוּ שְׁמֵכֵר בְּפִסְחָהּ וְזוֹהוּ לְדַעַת רִשְׁיָא
 וְהַרְמַבְיָם אֲבָל לְדַעַת הַתּוֹמֵי רִישׁ פ' כֹּל שְׁעָה אָסוּר
 לְמִכּוֹר וְהָ לִי יוֹם קוֹדֵם לַפְסַח ע"ש מִיּוֹם שׁוֹם פּוֹסֵק
 לֹא הִבִּיא דַעַתָּם כֻּלָּל (וְהִכְיָה טַעַם לֹזֵה וְהִכְיָי חוֹלֵק עֵלְיוֹ):

דְּ וַיְכּוֹל כְּשֶׁעָה חֲמִישִׁית לְהֵאֱכִיל הַחֶמֶץ לְבִהְמָה הִיָּה
 וְעוֹף וּבְלִבְדֵי שִׁיעֻמוֹד עֲלֵיהֶם לְדַאוּת שְׁלֹא יִצְנִיעוּ מִמֶּנּוּ
 וַיְבַעַר מֵה שְׁחִידוֹ מִמֶּנּוּ וְאִע"ג דְּחִיָּה דְרַבָּה לְהַצְנִיעַ
 מִי"ם לֹא חִישִׁינֵי שְׁתַּצְנִיעַ כִּיּוֹן שְׁעוֹמֵד עֲלֵיהָ וְהַכְהַמָּה
 אִע"ג שְׁאִין דְרַבָּה לְהַצְנִיעַ מִי"ם מְחֻיִיב לְעֻמוֹד עֲלֵיהָ
 (כ"ט בְּנִי' ט"ז) וּמִתְחַלֵּת שְׁעָה שְׁשִׁית וְלַמְעַלָּה אִסְרוּהוּ
 נֶסֶךְ בְּהִנָּא וְכַתּוּב הַטּוֹר דָּאֵם קִירֵשׁ בּוֹ אִשָּׁה אִינָה
 מְקוֹדֶשֶׁת בִּיּוֹן שְׁאִסְרוּהוּ בְּהִנָּא לְכֹל יִשְׂרָאֵל ע"ש וְזוֹהוּ
 בְּחֶמֶץ נְמוֹד אֲבָל בְּחֶמֶץ נֹקְשָׁה שְׁהוּא מְדַרְבְּנֵן לְרִשְׁיָא
 הַזֶּה בְּחֶמֶץ דְּאוֹרִייתָא וְלִרְת' בִּיּוֹן דְּאִיכָא תְּרִתִי דְרַבְנֵן
 שְׁעוֹת דְרַבְנֵן וְחֶמֶץ דְרַבְנֵן חוֹשְׁשִׁין לְקְדוּשִׁין וְכַאֲהַע"ז
 מ' ג"ה נִתְבָּאֵר כּוֹה ע"ש:

הָ וְכַתּוּב רַבִּינוּ הִרְמִיא דְּכַשְׁנָת הַעִיבּוֹר שְׁהִיּוּם אַרְוּךְ
 אֵלּוּ הָאֵרְבַּע שְׁעוֹת לְפִי עֵינִין הַיּוֹם וּמוֹתֵר לֵאכּוֹל חֶמֶץ
 עַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם זִי"א עַד כ' שְׁעוֹת קוֹדֵם חֲצוֹת עַכ"ל
 כְּלוּמַר דְּהוּא מוֹכְרִין דְּאִין הוֹלְבִין אַחַד שְׁלִישׁ הַיּוֹם
 אֵלּא שְׁבַךְ נִזְרוּ שְׁלַעוֹלָם שְׁנֵי שְׁעוֹת קוֹדֵם חֲצוֹת הַיּוֹם
 אָסוּר לֵאכּוֹל חֶמֶץ אֲבָל הַגְּדוּלִים דְּחוּ זֶה וְבֵן עֵיקֵר
 לְדִינָא דְחַשְׁבִּינֵן שְׁלִישׁ הַיּוֹם וַיֵּשׁ שְׁחוּשְׁבִים מִעֻמוֹד
 הַשְׁתֵּר עַד צֵאת הַבּוֹכְבִים אֵת שְׁלִישׁ הַיּוֹם וַיֵּשׁ חוֹשְׁבִין
 מִנֵּץ חַמְטָה עַד הַשְׁקִיעָה וְכֵן הִלְכָה בְּפִי הַבְּרַעַת גְּדוּלֵי
 הָאֲחֵרוּגִים (הַגְּרָ"א וְהַגְּרָ"ז) וְכֵן אֲנּוּ חוֹשְׁבִין לְעֵינֵין זְמַן
 קָמֵשׁ וְתַפְלָה כְּמִשׁ לְעֵיל מִי ג"ה וְכֵן אֲנּוּ מוֹרִים הִלְכָה
 לְמַעֲשֵׂה (כְּמוֹ שְׁהַלְיָן כּוֹה הַגְּרָ"א לְקַמֵּן מ' תִּנְיָס וְהַגְּרָ"ז נְסִידוֹרוֹ
 לְעֵינֵין זְמַן קָמֵשׁ) וְהַשְׁעוֹת הֵם שְׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת בְּגוֹן אֵם הַיּוֹם
 אִירֶךְ מִי שְׁעוֹת הֵי שְׁעָה וְרַבִּיעַ שְׁעָה וְכוּ וְחַשְׁבוּ תַמִּיד:

בְּאֵפֶן

וְ וַאֲם לֹא מִכְרוּ חִיִּיב לְבַעְרוֹ כּוֹמֵן אִיסוּרוֹ אִפִּילוּ אִם
 אִינוּ חִיִּיב כְּאַחֲרִיּוֹתוֹ שֶׁל הַחֶמֶץ וְאִע"ג דְּהוּא אִינוּ
 עוֹבֵר עָלָיו מִי"ם יְבַעְרֵנוּ כְּדִי שְׁהַמְפְקִיד לֹא יַעֲבֹר בְּבִי
 וְאִע"ג דְּאִפְשֵׁר שְׁהַמְפְקִיד מִכְרוּ לֹא יִי בְּמִקּוֹם שְׁהוּא שֵׁם
 מִי"ם אִין סַפֵּק מוֹצִיא מִיָּדֵי וּדְרָאִי (מְנִי"א סְק"ה) וְאִע"ג
 דְּהַמְפְקִיד מִסְתַּמָּא בִּישַׁל חֶמֶץ וְאִינוּ עוֹבֵר בְּבִי מִי"ם
 כִּיּוֹן דְּלִפִּי תִקְנַת חֲבִיבִים לֹא מַהֲנִי בְּלֹא בִיעוּר מְחֻיִיב
 לְבַעְרוֹ וְאִין הַנְּפִקֵד צְרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ דַּעַל הַכַּעֲלִים לְרֵאוּנֵי
 בַּעַד חֻמְצוֹ (ח"י סְק"ה וְהַכְּנֵעוֹ"ז) וַיֵּשׁ מִי שְׁמַחֲיִיב לְנַפְקֵד
 לְשַׁלֵּם (מְנִי"א ט"ז) וְאִינוּ עֵיקֵר וְאִפִּילוּ הִיָּה זֶה מִשְׁכּוֹן
 בִּיּוֹד וְלֹא מִכְרוּ וְנִאֲכָר הַחֶמֶץ יִכּוֹל לְזַמֵּר לוֹ הַרִי שְׁלֵד
 לְפִנֵּיךְ וְהִלּוּהוּ צְרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ חוֹבוֹ דְכִיּוֹן הַזֶּה בְּעַל
 הַחֶמֶץ עָלְיוֹ לְרֵאוּנֵי בַּעַד זֶה (ס"ז סְק"ד וְה"י ט"ז וְעַמְנִי"א
 ט"ז שְׁמַתְפַּק נִזְוֵה) וְכ"ש בְּמַתָּם פְּקוּדוֹן שְׁבַשְׁחֶמֶץ בְּעֵין
 יִכּוֹל לְזַמֵּר לוֹ הַרִי שְׁלֵךְ לְפִנֵּיךְ אִפִּילוּ לְמִי שְׁמוֹכֵר
 שְׁהַנְּפִקֵד חִיִּיב לְשַׁלֵּם כְּשִׁכְּיַעְרוֹ (מְנִי"א ט"ז) וְכֹל זֶה
 בְּדִיעֻבְדֵי אֲבָל לְכַתְּחֵלָה מְחֻיִיב הַנְּפִקֵד לְדַאוּת לְמַכְרוֹ
 קוֹדֵם זְמַן אִיסוּרוֹ כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאֵר:

וְ כַתּוּב רַבִּינוּ הִכְיָי בְּמַעֲרֵף ג' אִם קָנוּ שׁוֹם דְּבַר בְּחֶמֶץ
 אַחַר שֶׁשׁ שְׁעוֹת מוֹתֵר מִפְּנֵי שְׁחֻמְצוֹ אִינוּ תוֹפֵס דְּמִיּוֹ
 עַכ"ל וְאִינוּ מוֹכֵן דְּהֵן אִמַּת דְּמִן הַתּוֹרָה כֵּךְ אִיסוּרֵי
 הַנָּהָה אִין תּוֹפְסִין דְּמִיָּהּ בְּאִיסוּר לְבַד מַעֲבֹדֵת כּוֹבְבִים
 אֲבָל מְדַרְבְּנֵן הָא אָסוּר לְהַכְּעִילֵם עַצְמָן שְׁמַכְרֵן אִו
 הַחֲלִיפִין וְכְמוֹ שְׁכַתְּבוּ רִשְׁיָא וְתוֹמֵי רִישׁ חוֹלִין ע"ש וַיֵּשׁ
 דְּדַעַתוֹ דְּחֶמֶץ קִיל מִפִּי מִפְּנֵי שְׁלֵאֲחַר הַפְסַח אִיסוּרוֹ רַק
 מְדַרְבְּנֵן מִשּׁוֹם קְנָסָא אִפְשֵׁר שְׁלֹא הַחֲמִירוֹ בְּתַפְסִיטָה
 דְּמִים אֲבָל כְּמוֹר אִיתָא רַק כְּשֶׁהַשְׁפַּחָה קָנְתָה בְּלֹא דַעַת
 הַיִּשְׂרָאֵל דְּכִזָּה הוֹרָה ר'ת לְהִיתֵר ע"ש אֲבָל בְּשֶׁהִישְׂרָאֵל
 קָנָה אִו הַחֲלִיף אִסוּרִין לוֹ לְחַלּוּמִין דְּאֵלִיב מְצִיגוֹ דְּמִים
 לְחֶמֶץ בְּפִסְחָהּ וְכֵן עֵיקֵר לְדִינָא וְחֲלִיפֵי חֲלִיפִין מוֹתְרִין
 וְאִין חִילוּק בֵּין הַחֲלִיף עַל מַעוֹת אִו עַל כְּסוּת וְכִלְבִים
 וַיֵּשׁ מִי שְׁמַחְלֵק כּוֹה (ח"י) וְאִינוּ עֵיקֵר (כְּמִ"ט כְּרִ"ז
 נְקִי"א) וַיֵּשׁ מִי שְׁאוּמֵר דָּאֵם מְקוֹדֵם מִשְׁךְ הָאִי אֵת חֶמֶץ
 וְאַחֲרָיִב גִּתָּן הַמַּעוֹת דְּמוֹתֵר אִפִּילוּ לְיִשְׂרָאֵל הַמוֹכֵר לוֹ
 (מְנִי"א סְק"ו) דְּהִכִּי קִיִּיל אִפִּילוּ בִּיּוֹד מִי קְלִיב
 מִמַּעַם דְּכִיּוֹן שְׁמַשְׁךְ קָנָה וְשׁוֹב אִין הַמַּעוֹת דְּמִי חֲלִיפֵי
 הַחֶמֶץ וְאִע"ג דְּבִי"ג אָסוּר לְדִידִיָּה בְּמִשׁ שֵׁם מִיּוֹד
 בְּחֶמֶץ יֵשׁ לְהַקֵּל דִּיִּיגֵי דְּחֲלִיפִיו אָסוּר מִן הַתּוֹרָה וְעַכ"ז

בְּאֵפֶן

באופן זה מותר לכל וכ"ש בחמץ דלדידיה דהו רק איסור דרבנן דמותר בכה"ג (במק"מ סק"ו ע"פ בדברי ספי"א ולא ידעתי כל מה שהיה כוונתו ברורה כמ"ס ושם"י סק"ו כדגן שנתחמץ בפה נידולו ועבר עליו הפסח דמותר

נידולין הו כחליטין פ"ט ומסר"ח שהכריע לקולא לגמרי בחטטים הדמים דמותרים אפילו למחליף עמלו או להמירם פ"ט וק"מ לומר כן אך כהפסד גדול כתב הגר"י בסעיף י"ב שיכולין לסמך על זה פ"ט וכפרט שכן נראה דעת הכ"י והו"ק):

תבית דין ערב פסח שחל להיות בשבת. ובו י"ז סעיפים:

א שני חכמים במשנה (מ"ט.) י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת דברי ר"ם וחכמים אומרים בומנן ר' אלעזר בר' צדוק אומר תרומה מלפני השבת וחולין בומנן דתרומה אין לה אוכלים הרבה אבל חולין ימצא הרבה אוכלין (רש"י) ומושב לבער בומנן בי"ד והביעור לא יהיה ע"י שריפה שאסור בשבת אלא כוונה לרוח או מפיל לים ולפ"ו הוה לן לפסוק כחכמים דיחיד ורבים הלכה כרבים:

והו שכתב הסור כמ"י זה וז"ל וכן הורה רש"י לבער הכל מלפני השבת עכ"ל ולמה תלה זה בהוראות רש"י אלא כוונתו דהו ראה לשיבתו כמ"י תמ"ה דאפילו קודם ומני צריך דווקא שריפה לשיבת רש"י ז"ל (אך המפרטים פירשו דאלקמיה קמי הסור פ"ט):

ב אבל לא כן פסק הרמב"ם בפ"ג דין ג' וז"ל הל י"ד להיות בשבת בודקין את החמץ בלילי ע"ש שהיא ליל י"ג ומניח מן החמץ כדי לאכול ממנו עד ר' שעות ביום השבת ומניחו במקום מוצנע והשאר מבערו מלפני השבת ואם נשאר מן החמץ אחר ד' שעות מבטלו וכופה עליו כלי עד מוצאי יו"ט הראשון ומבערו עכ"ל וכן פסקו הסור והש"ע וכן המנהג השוטף ואף שהוא בנגד המשנה סמכו על הא דאיתא בפ"ק (י"ג.) דתניא י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת וכו' דברי ר' אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום ר' יהושע וכו' אמרו לא ווי משום עד שקבעו הלכה כן ע"ש ואע"ג שאין למידון הלכה ממשנה וברייתא (נה"ו: וע"ס כרש"י וברש"י כ"ב ק"ל: וכן איתא בירושלמי (פאה פ"ב) מ"מ בכאן שהש"ס הביא הברייתא ואמרו שלא ווי משום עד שקבעו הלכה כן ש"מ דהלכה ברורה היא (אך להר"ף ט"ס אחרת היה ופסק כרשב"ל דמולין בומנן והו כחכמים והנה משום דקמי ר"ח ברתותא כוונתיה פ"ט ונתקשו בדבריו הר"ן וכ"כ והס"ו סק"ח והמפרטים ואנחנו כמ"ד כהר"ו כפתיחה על הגדה לדבריו פשוטים פוסק כחכמים ומה שכתב כרשב"ל משום דכתרומה לית הלכתא כחכמים אלא כרשב"ל משום דקמי כר"א ברתותא דנטסקה הלכה כמותו ואע"ג דאין הר"ף פוסק הלכה כהרומה מ"מ היסד הדיון ח"א לו לכתוב ולכן התחכם לפסוק כרשב"ל והו גם כוונת הר"ן ז"ל ומיושב כל מה שהקשו עליו והו"ק):

ד לפיכך ע"פ שחל בשבת בודקין את החמץ ביום ד' לעת ערב בבדיקה ואומר כל המירא ומשיר לאכילת לילה ולאכילת ע"ש וגם לשתי סעודות שבת שבת דסעודה שלישית ליכא מפני שמעודה שלישית צריכה להיות אחר חצות היום ואו איסור לאכול חמץ וכן מצה אסור לאכול בע"פ ורק מצה עשירה הנלוש במי פירות וכול לאכול בע"פ ויוצא בה ידי סעודה שלישית דאין איסור מצה בע"פ אלא במצה שיוצאין בה ידי חובת מצה בלילה ראשונה ובמצה עשירה אין יוצאין דבעינן לחם עוני ויוהר לאכול קודם שעה עשירית דמשום ואילך אסור לאכול כדי שיאכל הבית מצה לתיאבון בלילה כמו שיזכאר כמ"י תפ"א:

ה וכתב רבינו הרמ"א ובמדינות אלו שאין נהגין לאכול מצה עשירה בדלקמן סי' תס"ב יקיים סעודה שלישית במיני פירות או בבשר ודגים עכ"ל ונראה שאין הכוונה דגם בע"פ אין לאכול מצה עשירה לפי המנהג דאין שום טעם בזה אלא הכוונה כיון שאין מנהגינו לאכול בפסח מצה עשירה ממילא דאין מבינין אצלינו מצה עשירה ולהבין רק על סעודה שלישית אין דרך בני אדם להמריח על מאכל קטן כזה והנה גם אצלינו יכולין לעשות סעודה שלישית במצה מבושלת ודרכה נהגין אצלינו כן והקדים מיני פירות לבשר ודגים אע"ג דבשר ודגים עדיפא מפירות לענין סעודה שלישית במ"ש לעיל סי' רצ"א מ"מ בע"פ פירות עדיפי כרי שלא ישבע ויאכל מצה לתיאבון ואולי מפני זה לא הזכיר גם מצה מבושלת מפני שהיא משיבוע הרבה כידוע בחוש וי"א דהפסיק סעודת שחרית לשנים רי"א דיוצא בזה (מ"א):

ו ולהמור יש לי עוד מעט שהיה מוכרח לרחות משנה זו מהלכה דהנה לר"י שאומר אין ביעור חמץ אלא בשריפה ממילא א"א בשבת אך הרמב"ם פוסק כחכמים שא"צ שריפה ורש"י פוסק בר"י כמ"ש הסור לקמן כמ"י תמ"ה אך הרא"ש כתב דאפילו לרש"י אינו אלא בע"פ אבל קודם לזה א"צ שריפה והמור חולק עליו לקמן ובהב דלרש"י אפילו מקודם צריך שריפה דווקא ע"ש ולפ"ו בהגדה לשימתו לברוק ולבער בע"ש ע"י שריפה

ז ובוהר כתב שרשב"י היה עומק בתורה במקום סעודה שלישית (ט"ז סק"ג) ויש להבין אמו רשב"י לא היה יכול לקיים סעודה שלישית באיזה מהדברים שנתבאר ונלע"ד ברור דכל זה הוא מילתא יתירתא שהרי בשבת ווי בע"כ לא נצמינו כלל על ג' סעודות כיון שאי אפשר מידי דהוה ליהו"ב שחל בשבת והי"ה שבת ע"ש לענין סעודה שלישית דאפילו אם נאמר דאיסור אכילת מצה בע"פ הוא מדרבנן מ"מ הא מצינו במצות עשה נמרות

גמורות שנדרחו בשב ואל העשה מפני נזירות דרבנן כמו שופר ולולב כשבת וכ"ש שנרחה מצוה דסעודה שלישית וכיון שכן במלה לה בשבת זו מצוה דסעודה שלישית וכיון דסעודה נמורה אי אפשר ממילא דאין שייך למלאותה בפירות או בבשר ודנים שאין צורך כלל בזה ועוד דוודאי גם מן התורה מצוה לאכול הכוונה מצוה לתיאבון וזהו מעטו של רשב"י שעסק בתורה מפני שאין מצוה כלל בשבת זו לאכול סעודה שלישית :

ז' אע"פ שיכול לשרוף את החמץ בכל יום ע"ש מ"מ טוב לעשות כשאר השנים ולשרפו קודם חצות כדי שלא יבואו למעות בכל השנים לשרוף אחר חצות ואמנם לא יבטל או את החמץ פעם שניה דאך יאמר דחיותיה ודלא חיותיה הרי צריך לאכול עוד וכמו שאין אומרים זה כלילה כעת הבריכה כמ"ש בס"י תל"ד ולכן ביטול זה יאמר בשבת אחר סעודת שחרית ואע"פ שלא ישאר עוד חמץ בבית מ"מ צריך לכטל כדרך שהוא מבטל בשאר שנים בשעת שריפת החמץ :

ח' אין מבטלין בשבת זה דייסא וכיוצא בזה שהוא חמץ נמור ומתרכב להכלים ויצטרך להדיחם בחמין בשבת ולשפשפם יפה יפה והוי מירחא יתירה בשבת ואסור כיון שאינו צורך שבת ולכן גם פת הצנומה בקערה שקורין סחאע"ם ושורין אותם בחמין אין עושין בשבת זה וכבר המנהג לבלי לבטל בשבת זה שום עיסה רק בערב מבטלין אורז או קטניות או תפוחי ארסה ובשחרית ג"כ כן והעניול עושין מקמח מצוה וממנין בקדרות חרשים הראויים לפסח ומערין לקערות של חמץ אמנם אם עבר ובישל והמאכל דבוק בקדירה וא"א לקנחו כהכרח להדיחו מעט כדי להעביר החמץ ומקרי צורך שבת כיון שאסור להניחו כך ביום זה :

ט' ואחר שאכלו בשבת זה סעודת שחרית ינער המפה שאכלו עליה ויכול לנערה מדינא בכית כפני שהפירורין נדבקין כדגלים ונדרמים ואין בהם שיעור ובטלין ומ"מ אין לעשות כן ומנערין המפה בחצר במקום שאינו נקי ואין הולכין שם והקערות אף שאין בהם חמץ מ"מ מכוער שישארו כן ולכן יכול לקנחם באצבעותיו שאין זה מירחא ויטמנם מן העין עם שארי כלי חמץ ואם נשאר פת יכול ליתנו לאינו יהודי ואם הוא במקום שאין שם רה"ר וכ"ש במקום שיש עירוב מותר לומר לו שלא יאכלנו בכאן וילך עם החמץ אבל במקום שיש רה"ר אסור לומר ליה שיצא עם הפת ככ"ש בס"י שכ"ה ואפילו כלא אמירה אסור ליתן לו הרבה חמץ שאי אפשר לו לאוכלן בכאן וכיצד יעשה יתן לו מעט מעט דרך הערמה כאלו אינו חושש אם יאכלנו בכאן וכשמוציאו מעצמו ארעתא דנפשיה קעביר וכשאינו אינו יהודי ליתן לו החמץ מבטלו בלבו ובופה עליו כלי ער מוצאי יו"ם הראשון ויבערנו :

י' ודע דבשבת זה אם שכח ליטול חלה סע"ש אע"פ דקיי"ל חלת חו"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש מ"מ האידנא אי אפשר דאך יניח חמץ ולכן בתבו הגדולים דאם שכח ליטול חלה אסור לאכול הפת (מג"א בס"י תק"ז) וי"א ביון שאין תקנה לזה יכול לשויד מקצת חלה במחשבה לחלה ובלא ברכה ולקרא לבהן קמן שלא דאה קרי ולאוכלה (ט"ח כנס פמ"א ויענ"ן מ"ט) ובהכרח לסמוך על זה כיון שאין תקנה אחרת וכתבו שלא להאריך בשבת זה בתפלה כדי שלא לאחד זמן האכילה (מ"י סק"ט גט"ס ס"ה) :

יא' ולכשיבנה המקרש ביצר יהיה ביעור חמץ של תרומה בשבת שחל בע"פ והנה בתרומה גם הרי"ף מורה שמבער בע"ש ואינו משייר רק כדי שתי סעודות אבל כיצד מבער כתב הרמב"ם בפ"ג דין ד' וז"ל הוי לו בכרות רבות של תרומה וצריך לשרפם ע"ש לא יערב הטוהרה עם הטמאה וישרוף אלא שורף טוהרה לעצמה וטמאה לעצמה ותלויה לעצמה וכו' עכ"ל ומשמע מזה דס"ל דדוקא בע"פ שחל בשבת ושורפן ביו"ם קודם זמן איסורן הוא דשורף כל אחד לעצמו אבל בכל ע"פ יכול לשרוף טוהרה וטמאה כאחת ובגמ' (י"ד.) אינו כן וצ"ע (כ"ח) ויותר מזה קשה דא"כ למה לא ביאר להדיא דבכל ע"פ שורפין ביחד ולכן נלע"ד דהענין כן הוא דאע"פ דריחמא דסוגיא משמע דגם בכל ע"פ שורפין זו לעצמה וזו לעצמה מ"מ אינו לדברי הכל וראיה שהרי ר' יוחנן אומר שם (ט"ו) : דבשעה שביעית כיון שנאמר מדאורייתא דברי הכל שורפין ביחד דאיסור הוי כטומאה וגם המהירות הוויין כטמאות ועוד אמרינן שם דפיניול גותר וטמא ס"ל לבית הלל דנשרפין כאחת אע"פ דפיניול גותר אינו אלא טומאה דרבנן מותר לשרפן עם טומאה דאורייתא ולפ"ז אף כששורפן בשש הוי איסור דרבנן והנה כדאורייתא ורשאי לשרפן ביחד ולפיכך הרמב"ם ז"ל לא היה יכול לכתוב זה מפורש דבכל ע"פ נשרפין ביחד מפני שאין דרכו להביא דין שאינו מפורש בגמ' להדיא אבל מ"מ כן דעתו נוטה ולכן לא כתב דין זה רק בע"פ שחל בשבת ושורפן ביו"ם (ונפתימה להגדה הארכנו בזה דזה תלוי במחלוקת ר"ח ור"י וז"י יוסף במגנה ט"ס דו"ק) :

יב' שנינו במשנה (ת"ט.) ההולך לשחוט את פסחו ולטול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לתזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ויבער ואם לאו מבטלו בלבו להציל מן הנייס ומן הנגר ומן הלמטמים ומן הדליקה ומן המפולת יבטל בלבו ולשבות שבתת הרשות יחזור מיד וחילק התנא לנ' חלקים ולדבר מצוה אם יש שהות יחזור ולדבר הצלה מסכנת נפשות אף ביש שהות לא יחזור ולדבר הרשות אף בדליכא שהות יחזור : והנה

יג והנה לפי בדבר מצוה אם הוא שעה ששית דא"א
 לבטל בע"כ יחזור אע"פ דליכא שהות כדי שלא
 יעבור כבל יראה (מג"א סק"כ) ורק כשיכול לבטל אע"פ
 דמדרכנן חייב לבער מ"מ בדבר מצוה אוקמה
 אדאורייתא (סג) וכן בהולך להציל וא"א לבטל וברי
 לו שיכול להציל גם אח"כ יחזור ויבער אכל אם יש הפק
 דחה מפק פקוח נפש כל המצות (סג) וכ"ש דמת מצוה
 דוחה הכל (סג) ואין לשאול למה אמרנו בהולך לדבר
 מצוה שאם אינו יכול לבטל יחזור מיד הא למאן דמ"ל
 דעד הלילה אינו עובר בב"י ואין באן רק עשה
 התשבינו מאי אולמא רהאי עשה מהאי עשה די"כ
 דעשה התשבינו חמיר מפי דבכל רגע עובר על זה
 (סג) ואע"פ דגם מילה עובר בכל יום מ"מ בהמשך יום
 זה אין ג"מ מתי יכול ואין כזה רק משום זריזין
 סקרימין למצות וא"כ יכול למול אח"כ עד הלילה
 (והמחמ"ס נדמק כזה בסק"ה והדגן נרור כמ"ס):

הרשות לנבי ביעור חמץ וכן הוא בירושלמי על משנה
 זו מהו שכינת הרשות ההולך אצל רבו או אצל מי
 שנדנל מסנו בחכמה כאן שנה רבי המעשה גדול מן
 התלמוד עכ"ל הירושלמי ומציים שם דמצוה שאפשר
 לעשותה ע"י אחרים התלמוד גדול ממעשה וש"א
 לעשות ע"י אחרים המעשה גדול מהתלמוד ע"ש ולפי
 אם הגיה במקומו מי שיבער החמץ הולך ולימוד ואין
 שום חידוש כד"ן זה שהרי גם בנמ' דילן אמרו ללמוד
 בהגיע זמן בדיקת החמץ וכמ"ס כס"י תל"א והכי קי"ל
 ביו"ד סי' רמ"ו (ו"ע על המג"א בסק"ג שהקשה ה"א התירו
 לעבור דרך בית הפרס ללמוד תורה ע"ש ותמה מה עניין זל"ז
 התם התירו חכמים איסורם מפני לימוד תורה חמירי וליה
 עניין הוא ללימוד לפי שעה כהגיע זמן המילה ומלאתי שם
 המנה"א תמה עליו):

לז במקום שהיכנוהו לחזור כמה חמץ יהיה לו שיהא
 מחוייב לחזור עד כביצה שהוא שיעור חשוב אבל
 פחות מבאן מבטלו בלבו ודיו דבפחות מכביצה לא
 המריחהו חכמים ופחות מכזית אפילו לאחר זמן
 איסרו שאינו יכול לבטל א"צ לחזור שאינו עובר עליו
 בב"י (עמ"א סק"ד):

יז איתא בנמ' (ו'). דאם היתה לו עיסה בביתו והיא
 מרוד במקום אחר ומתיירא שמא תחמץ מבטלה
 בלבו קודם שתחמץ אבל אם החמיצה אין הביטול
 מועיל אלא קודם שעה ששית ולא אח"כ ולכן מהי"ב
 לילך ולבערה וכן פסקו כל הפוסקים ונלע"ד דקודם
 שתחמץ היה צריך הפקר נמור לפי מה שכתבנו
 בס"י תל"א דמעמא דביטול מועיל בחמץ מפני שהחמץ
 אינו ברשותו ע"ש וא"כ כשעדיין לא החמץ אין יועיל
 ביטול ובאמת בנמ' לא קאמר ביטול בלב רק רש"י
 פי' בן וכן הוא לשון המור והש"ע סעיף ח' וכן הוא
 לשון הרמב"ם בפ"ג דין י' וצ"ע ואולי כיון שהיא
 עומדת להחמץ בחמץ דמי ומהני גילוי דעתא שלא
 יקנה אתו:

יד והנה התנא חשיב מעודת אירוסין ולעיל בבי'
 רמ"ס נחבאר שאסור לעשות מעודת אירוסין
 בע"ש והוא מירושלמי ולכן יש מי שאומר דהו'
 כשלא היה האירוסין בו ביום אכל כשהי' האירוסין
 מותר המעודה (מג"א סג ועמ"ס כאן סק"ס) אך
 כבר בארנו שם סעיף ח' דבאמת אם אין הכרח
 אמר אבל בשיש הכרח כגון חתן ההולך לבית
 תמיו ש"א להניח על אחר השבת מותר ובכאן הא
 מירוי בכה"ג כמו שדקדקה המשנה ולאכול מעודת
 אירוסין בבית המיו כלומר שהולך לבית המיו וישוב
 לביתו ודווקא החתן אבל אחר צריך לחזור (עמ"א סק"י
 שכתב דמרתמ"ס לא משמע כן ולימי רואה שם משמעות דשטיטא
 דלאתן קאי ורואי שם המ"י והמק"ה כתבו כהמג"א ולדידי
 נע"ג כזה):

לז וזה שנתבאר דלדבר הרשות יחזור מיד כתב המור
 דאפילו הולך ללמוד תורה אצל רבו מקרי דבר

תמה באיזה דבר מבערין אוו החמץ. וכו' י"א סעיפים:

א תנן ר"ס כ"ג שעה ר' יהודה אומר אין ביעור חמץ
 אלא שריפה וחכמים אומרים אף ספרד וזורה לרזה
 או מטיל לים ופסקו רש"י ותוס' כד' יהודה והרמב"ם
 והגאונים פסקו כחכמים ובכ' ישראל נהנו לשרוף החמץ
 ומעם רש"י ותוס' משום רבשלהי תמורה חשיב התנא
 חמץ בפסח בהוד הנשרפים בד' יהודה והוה ליה
 מחלוקת ואח"כ סתם דהלכה כסתם (ולקרימ"ס ל"ק
 דבתי מסכתות אין סדר לתשנה ועמ"ס סג והתוס' כ"ו:
 ד"ס אין הכיחא פה ראייה דהלכה כר"י שאינו ר"י יליף מנותר
 נמה מניו כד' כ"ח. ורצן דמו ליה לפי שיפתו אכל לשיפתם
 הוה לימוד וירא"ש סג דהה זק פ"ט):

ב והנה לפי דגירסתא שלטו דחכמים אומרים אף ספרד
 וכו' אין מה לדקדק אבל גירסת הרי"ף והרא"ש והמור
 וחכמים אומרים מפרד וכו' משמע דווקא ספרד ולפי'ן
 יש לדקדק דלדבריהם שפסקו כחכמים אך מותר לנו
 לשרוף החמץ והא שלהי תמורה תנן כל הנקבדן לא
 ישרופו משום דהנשרפין אפרן מותר והגקברים אפרן
 אסור וגם הרמב"ם שפסק כחכמים ופסק שמותר לשרוף
 החמץ שכתב בפ"ג דין י"א כיצד ביעור חמץ שודפו
 או פוררו וכו' ואין מותר לשרופו והרי אפרו אסור
 ולכן יש מי שכתב דבאמת כוונתו שיותר מלהשתמש
 באפרו (מג"א סק"ה):

ג אמנם באמת א"צ לזה ובחמץ לא שייך זה דהנה
 התוס' בתמורה שם דקדקו למה באמת נקברים
 אפרן

אפרן אסור ונשרפיו אפרן סותר וכתבו ונשרפין כיון שצותה התורה לשורפן נתקיימה מצותה והלך האימור אבל הנקבדים נמשך האימור לעולם ע"ש והשתא בחמץ גם בקבורה נתקיימה המצוה דתשבתו וא"כ טוב אפרן מותר (וכ"כ המק"ח) ועוד דהא ר' יהודה ס"ל שלחי תמורה דאם רצה להחמיד על עצמו לשרוף את הנקבדים רשאי ואע"ג דחכמים פליגי עליה. מ"מ לעניין חמץ מידים לו (וזהו כוונת הרא"ש פ"ג ס"ג ע"ג) ועוד דבחמץ היתר תשמיש הנחלים והאפר ואימורים תלוי בזמן ביעורן כמו שיתבאר ואין חמץ כלול כלל בעניין זה בתוך כל האימורים :

ד האמנם אפילו לרש"י ותוס' שפסקו כר"י דרווקא בשריפה הא תניא (י"ג :) אימתי שלא בשעת ביעורו אבל בשעת ביעורו השבתתו בכל דבר ופירש"י שלא בשעת ביעורו הוא שעה ששית ישעת ביעורו הוא מכאן ואילך וקורא שעת ביעורו משעה שנאסר החמץ מן התורה ולפ"י זה שפיר מתייבס לשרוף החמץ שהרי אנו שורפין בשעה ששית אבל רבינו תם פ"י להיפך דשעת ביעורו הוא שעה ששית ושלא בשעת ביעורו הוא מכאן ואילך וקורא שעת ביעורו בשעה שהעולם מבערין החמץ ולפ"י זה אפילו לר"י א"צ שריפה דווקא כשאנו מבערין בשעה ששית ואפילו לפירש"י לפמ"ש הרא"ש שם דלרש"י דווקא בשעה ששית הוי בשריפה אבל בשעה חמישית או קודם לכן א"צ שריפה א"כ אפילו לפירש"י אם נבער קודם שעה ששית וכן מנהג העולם שלא להמתין ממש עד שעה ששית א"צ שריפה האמנם המור דחה זה דרש"י ז"ל כתב מפורש (כ"ז : ד"ה ט"ס) דהמפרש ויוצא כשיירא תוך ל' יום צריך לשרוף דווקא ע"ש ולכן המנהג שלנו הוא כרש"י ותוס' וכפירושו דרש"י ז"ל ואף גם אין זה נגד דעת הרמב"ם והנאונים שהרי הם מודים דגם בשריפה מותר אלא דלדידהו נוכל לצאת גם שלא בשריפה אלא במפרד וזורה לרוח או מטיל לים ולפ"י המנהג שלנו הוי כדעת כל הפוסקים :

שכתבו לשרוף החמץ בהערבות של מכות ואין ביכולתנו לשמרום עד ביעור חמץ :

ו כתב הרמב"ם בפ"ג כיצד ביעור חמץ שורפו או פוררו וזורה לרוח או זורקי לים ואם היה החמץ קשה ואין הים מוחלכו במהרה ה"ז מפררו ואח"כ זורקו לים עכ"ל וכ"כ רבינו הב"י בסעיף א' אבל המור כתב בשם הנאונים דכל מין חמץ צריך פירור כשטמילו לים ע"ש וכן נראה להדיא מהש"ס (כ"ח . לרצה להלכתא כוונתיה לגבי רב יוסף והקשה הב"מ ח"ך פסק הרמב"ם כר"י והט"ו דחמץ פ"ג ולעני"ד נראה דל"ן זה ככל מחלקותם של רבנן ור"י כמ"ס זה אומר כך וזה אומר כך ובכ"ן ח"ל ר"י לרצה אדרבא חיסוף מחתנדא וכו' ורצה לא הטיב לו ע"מ דלודיי חודי ליה חמנס המ"מ סי' דקטיס כפי פירור וכמ"ס המג"א סק"ב שיהתכנו להלקיט ולהס לא כפי פירור והב"י סי' לביסך וממילא דלשניהס נ"ך פירור מהו חס השליכו לבית הכסא ח"כ פירור כ"כ המג"א ס"ב) :

ז יש מי שכתב שאסור לעשות מלאכה משיגיע זמן שריפת החמץ והיינו מתחלת שעה ששית עד שישרוף החמץ (מג"א סק"ב) והו"ו דווקא בעסק שאיני שייך לפסח אבל השייך לפסח מותר דכיון שעוסק בענייני פסח לא ישכח מלשרוף החמץ (כעין שאלתנו בגמרא י"ג ה"ה הוא עמנו וכו' ע"ס) :

ח אם נתן החמץ לא"י קודם שעה ששית א"צ לבער שהרי אין לו חמץ וביכולתו ליתן גם לעבדו ושפחתו הכנענים וזהו בעמט חמץ שתהא ביכולתם לאכלו מיד אבל חמץ מרובה שיהיה להם גם בפסח אסור דכיון שצריך ליתן להם מוונות נראה כפוסק חובו באימורי הנאה (נאה"ט סק"ג כמס תשו' הנ"ח) ואם הם מושכרים אצלו פשנה או יותר אם צריך ליתן להם מוונות אסור ליתן להם הרבה חמץ ואם אין מוונותיהם עליו אלא שנתן להם מעות והם לוקחים מוונות לעצמן מותר ליתן להם אפילו הרבה אם לא ינכה להם מהדסים ועוד יתבאר בזה במ"י ת"ג במ"ד :

ט וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' ואם שרפו קודם שעה ששית ה"ז מותר ליהנות בפחמין שלו תוך הפסח אבל אם שרפו משעה ששית ולמעלה הואיל והוא אסור בהנאה ה"ז לא יסיק בו תנור וכיריים ולא יבשל ואם בישל או אפה אותה הפת ואותו התבשיל אסורים בהנאה וכן הפחמין שלו אסורין בהנאה הואיל ששרפו אחר שנאסר בהנאה עכ"ל ושלחבת של חמץ ג"כ אסור בהנאה דכמו ששינוי בביצה (ל"ט .) דשלחבת של הקדש לא נהנין מפני שאין בדיליו ממנו ע"ש כ"ש חמץ דלא בדילי מיניה כולי שתא (ח"י) סק"ו ול"ה כנ"ה) :

י י"א דבפת אין האימור רק כשאבוקה כנגדו דאז כיון שיש שבת עצים בפת הוי כמו שהחמץ לבדו אפה את הפת אבל כשאין אבוקה כנגדו נהי נמי דהחמץ גרם להפת שתאפה מ"מ הא גם התנור נורם שתאפה והר"ז זה וזה נורם ומותר ורק בבישול תבשיל אסור שהתבשיל

ה זה לשון רבינו הרמ"א בסעיף א' והמנהג לשורפו וטוב לשרוף ביום דומיא דנותר שהיה נשרף ביום עכ"ל כלומר כיון דר' יהודה לומד דין שריפת חמץ מנותר מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה כדאיתא בגמרא (כ"ז :) לכן גם לעניין זה נלמד מנותר דווקא ביום דכל הקדשים שריפתן ביום וכתב עור אך אם הוצה לשורפו מיד אחר הבדיקה כדי שלא יגרדנו הולדה הרשית בידו עכ"ל דאין זה לעיכובא דדווקא קדשים שכל עבודתם אינם אלא ביום אבל לא בחמץ ואע"ג דגם בחמץ ראוי לקיים המצוה סמוך לזמן תשבתו מ"מ גם כששורף כלילה ובא זמן דתשבתו ואין לו חמץ הרי קיים מצות השבתה ומ"מ המהר"ל דקפוד דווקא לשורפו ביום וכן אנו עושים ויש

וזה שאומר אע"פ שהמקום הפקר פירשו שהשליכו בחצירו במקום המופקר לעורכים (מ"ג סק"ז) ואין לשאול דאך מותר לעשות כן הא כס' תל"ח נתבאר דכשנרד עכבר לפנינו מחוייב לכרוק אתריו דמסק אכילה אינו מוציא מידו ויודא חמץ ע"ש ואיך מתירין להשליך חמץ לרשותו על סמך אכילת העורבים ולא דמי דרוקא עכבר משום דדרבו לגרר להורין וסדוקא הוא דצריך בריקה משא"כ בעורבין (ה"י סק"י) ומתוך קטיה בט"ו) וזהו הכל קודם זמן איסורו ולא אח"כ ואסור להשליך אפילו לכלבים שאינם שלו כדאמרין בירושלמי ריש פ' כל שעה וז"ל לא יאכל חמץ אפילו לכלבים מה אנו קיימין אם לכלבו הרי איסור הניית אלא אפילו לכלב אחרים ואת אומרת שאסור להאכילן לבהמת הפקר עכ"ל (וכתב הרמ"א דאם לא תגלה חמץ כשדק יסרוף הכלי טלקה לכדיקה כדי שלא תשכח שנת עישר עכ"ל וכבר נתנחל כס"י תל"ג ולכן נזהגין להניח שחתי חמץ כשת הכדיקה כדי שלא תהא כרבתה לנגעל פ"ט וממלא שיהיה לו מה לבער):

שהתבטל א"צ להתנוד (כ"ה) ויש מי שחולק בזה דדחיקא לדברי שיש ביטול כמו ערלה שבטילה כמאתים בזה מותר זה וזה נורם ולא כחמץ שאין לו ביטול דאיסורו במשהו ועכ"פ משהו מיהא איבא (מ"ג סק"ה) וכבר הארכנו בזה ביו"ד סי' קס"ב מן סעיף י' עד סעיף י"ה ע"ש וכן נתבאר שם לענין הולכת הנאה לים המלח ולענין לכבוד לא"י חוץ מדמי איסור שבו ע"ש:

א עוד כתב בסעיף ג' קודם זמן איסורו יכול להשליכו במקום שעורבין מצויים שם ואם מצאו אחר זמן איסורו שלא אכלוהו העורבים אע"פ שהמקום הפקר לא ינחנו שם אלא יבערנו עכ"ל ואין הכוונה שהשליכו ברחוק במקום הפקר דא"כ אף אם מצאו אחר זמן איסורו מה בכך הא כבר הפקירו קודם זמן איסורו ואין לך הפקר גדול מזה אלא הכוונה שהשליכו כאמצע חצירו דכשם מצויים עורבים כהך דאמרין (ח'). חצר א"צ בדיקה מפני שהעורבין מצויין שם וכמ"ש כס"י תל"ג ולכן כשמצאו מחוייב לבערו כיון שמונה ברשותו

תמו דין המוצא חמץ בפסח מה יעשה. ובו י"ב סעיפים:

שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך אלא בדבר שיש בו צורך קצת לעצם היו"ט אבל מה שנתע לאיסור מקרי שלא לצורך כלל: ד ומבואר מדברי המור דמשום דאינו יכול לשרפו ביו"ט א"א לבערו והוה לשיטתו שפוסק כר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה כמ"ש בס' תמ"ה אבל לרבנן דמפררו וזודה לרוח או מפיל לים היה צריך לבערו ביו"ט ואע"ג דלרש"י אחר שש השבתה בכל דבר ס"ל להמור כפיר"ת דאדרבא אתר שש צריך שריפה דווקא כמבואר שם אבל מדברי הרמב"ם בפ"ג דין ח' לא משמע כן שכתב לפיכך אם לא ביטל קודם שש ומשש שעות ולמעלה מצא חמץ ה"ו עבר על כל יראה וכו' וחייב לבערו בכל עת שימצאו ואם מצאו ביו"ט כופה עליו בלי עד הערב ופנערו עכ"ל והא דרמב"ם פוסק שם כרבנן דא"צ שריפה דווקא וכמ"ש בס' תמ"ה ועכ"ל אומר לבערו ביו"ט ואיהו מירי בלא ביטול כמבואר מדבריו שהתחיל אם לא ביטל וכן כתב המניד משנה ע"ש וצריך פעם לפה לא יבערו ביו"ט:

ה וראיתי שכתבו המעם משום מוקצה שאסור לשלול (פ"ז סק"ג ומג"א סק"ג) ואע"פ דמוקצה הוא דרבנן ביון זהו שב ואל תעשה אפרוהו ואינו עובר על כ"י ביון ראנים הוא כתקנתא דרבנן (מג"א ס"ג) או משום דלא הוה בעידנא כלומר דבשעה שיטלמל את המוקצה עדיין אינו ביעור (ס"ג) ומאד תמוה דהן אמת דמצונו בכמה דברים שחכמים העמידו את דבריהם והו' מחשש שלא יבואו לירי איסור תורה כמו שזכר ולוליכ בשבת

שפא

א איתא בגמרא (ו'). המוצא חמץ בביתו ביו"ט כופה עליו את הכלי ופירש"י דהא לא חוי לשלול ולאפוקי ואיך בכל יראה לא עבר דהא במליה בלבד מאתמול אלא משום שלא ישבת ויאוכלנו צריך בפית כלי עכ"ל מבואר מדבריו דאלו לא במלו להחמץ מאתמול ועובר בכ"י לא מני בכפיית בלי וזהו דעת המור בשם אחיו רבינו יחיאל שכתב שיכול לשורפו ביו"ט כיון שיש קצת מצוה בשריפתו אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך הלכך אם לא ביטלו ויציאנו וישרפנו כדי שלא יעבור עליו במיזר שעד עתה לא עבר עליו אלא כשונג וכ"כ כמפר המצות עכ"ל:

ב וז"ל הסמ"ג בעשין (ל"ט) כופה עליו בלי פי' בכמלו מיירי דאי לא במלו היה יכול לשורפו ביו"ט וכו' מתוך שהותרה וכו' הותרה נמי שלא לצורך רק שיהיה צורך יו"ט קצת עכ"ל וכ"כ הר"ן ז"ל ע"ש ואע"ג שהחמץ הוי מוקצה גמור שאינו ראוי לכלום שהוא אסור בהנאה פ"ם מפני איסורו בלי יראה לא חיישינן למוקצה דרבנן:

ג אבל המור כתב המוצא חמץ בביתו ובר ואם הוא יו"ט א"א שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאו (והרמ"ם) אבל ביו"ט אינו יכול למלמלו כדי להוציאו ולא מיבעיא אם ביטלו וכו' אלא אפילו לא ביטלו שיש בו איסור דאורייתא אפילו הכי לא יוציאנו כיון שאינו יכול לבערו כדינו דהיינו בשריפה לר' יהודה וכן הר"ן בחמץ שנשאר בביתו ביו"ד שחל להיות כשבת אחר ה' שעות אבל אחי וכו' עכ"ל וס"ל דלא אמרינו מתוך

שמה יסלמנו ד' אמות כרה"ר אבל משום איסור מוקצה בלכד שיניחנו לעבור על ב"י דבר תימא לומר כן ונס משום כעידנא לא מצינו זה רק בעשה דוחה ל"ה ולא באיסור מוקצה ויותר נראה לומר דמשום דנס כמפרר חורה לרוח יש קרוב לאיסור דאורייתא דמפרר כיון שא"צ לאכילה אפשר דחייב משום מוחן וזורה הוה ג"כ אב מלאכה ומטיל לים נ"ב בעי פירור בחמץ קשה כמ"ש כס"י תמ"ה וכמוצא חמץ מסתמא נתייבש וצריך פירור ודע דעיסה שנתחמצה ביו"מ אף אם כיטל קודם שש לא מהני לה שלא היתה בכלל הכיטול ועובר על כל יראה ופשוט הוא (ונס לא דמי לסופר שהא נניטול עשה ולא נב"י עובר כל רגע) :

ן עוד כתבו מעם דככפייית כלי אינו עובר על ב"י ע"פ דברי התוס' (כ"ט :) הדמשהה חמץ ודעתו לבערו אינו עובר בכ"י משום דלאו דכל יראה הוי ניתק לעשה (מנ"א ס"ט) וא"א לומר כן דהרמב"ם הא לא מ"ל דכל יראה הוי ניתק לעשה מדמחייב מלקות על קונה חמץ בפסח בפ"א וכמו שכתבו שם הגדולים (מנ"מ פ"ח כ"ט כמה גדולים ע"ש) אך לפי מה שכתבנו כס"י תל"א סעיף ט' י"ל דנס הרמב"ם מ"ל דהוי ניתק לעשה ע"ש (עמחה"ט) :

ן וע"י אינו יהודי יש מי שמתיר להוציאו מכיתו אף כשיטל החמץ משום דכיון דמדרכנן צריך לבער אתי עשה דתשבתו דרבנן ורחי שבות דאמירה לא"י (ס"ט כ"ט ז"ה) אמנם כהוצאה מכיתו עדיין לא קיים עשה דרבנן מן תשבתו (ס"ט) אמנם להטילו לנהר ע"י א"י מותר דהוה שבות דשבות במקום מצוה (ס"ט) אבל לזרות לרוח קרוב לאיסור דאורייתא (ס"ט) ונ"ל דנס לזרקו לבית הכסא מותר ע"י א"י ומנהג העולם לבער חמץ הנמצא ביר"מ בעצמו ולהשליכו לנהר או למקומות הממונפין ואפילו חטה שנמצאת בתבשיל מוציאין התבשיל ומשליכין אותו למקום ממונף וכס"י תמ"ז יתבאר בזה בס"ד (עמ"א ס"ט מ"ט כ"ט) והוא נכתב דמקום שאין מנהג ט"ל מדיף ע"ש) :

ן והמוצא חמץ כביתו בחוה"מ תיכף ומיד מחייב להוציאו ולבערו ולא ישהנו אפילו רגע אחת אף שבבר ביטל וכוודאי להסוכרים דאין ביעור חמץ אלא שריפה ולישימת ר"ת כס"י תמ"ה דהוה לאחר זמן איסורו מחוייב לשורפו וי"א שצריך לברך על ביעור חמץ (ס"ט סק"א) ויש שמסתפק בזה וכבר כתבנו כס"י תל"ה סעיף ג' דספק ברכות להקל והכרחה שבירך ב"י קאי על כל ימי הפסח ע"ש ובחוקה"ם אפילו משהו חמץ מחוייב להוציא ולבער וכן ע"פ אחר הצות אבל ביו"מ כפחות מכוית פשיטא שכופה עליו כלי עד הערב וכן יכשכת ע"פ אחר שעה חמישית וי"א שנס בשעה חמישית שאסור כאכילה אסור במלמול וכן משמע ברמב"ם פ"ג שכתב דבע"פ בשבת אחר ד' שעות כופה עליו כלי ע"ש וצ"ע מי גרע מנכילה

שנתגבלה בשבת דיותר למלטל מפני שדאוי לכלבים וה"נ בשעה חמישית מותר בהנאה (ס"ט סק"ג) וצ"ל דמיירי כגון שאין לו למי ליתן כעת (ס"ט) כלומר דהרמב"ם לא מיירי שם ביחוד בשעה זו אלא שכתב שאחר ד' שעות כופה עליו כלי ע"ש ומילא דאם בשעה חמישית יש למי ליתן דנס כן מותר למלטל ולהוציאו :

ן ויש מי שאומר דיו"מ שני דינו כחוקה"ם לענין זה דכיון דיו"מ שני דרבנן מתירינן ליה למלטל המוקצה ולבערה ומ"מ אין להתיר לשורפה ודי להטילו לנהר (מנ"א וט"ו סק"ד) ואע"ג דלישימת ר"ת צריך שריפה נובל לסמוך על שיטת רש"י דלאחר זמן איסורו השכתתו ככל דבר (ס"ט) וכ"ש להרמב"ם והנאונים דא"צ לעולם שריפה דווקא כמ"ש ולפי מ"ש דנס כפירור וזורה יש חשש תורה ישליכנו לבית הכסא אמנם מלשון המור מבואר להדיא דרק בחוקה"ם יבער אבל ביו"מ אין חילוק בין ראשון לשני וכן משמע מלשון הש"ם ויש מגדולי האחרונים שפסקו כן להלכה (מ"י סק"ה ופ"ד סק"ג) :

י איתא בירושלמי (פ"ג ה"ג) גנו של א"י שהיה סמוך לגנו של ישראל ונתגלגל החמץ מגנו של א"י לגנו של ישראל ה"ו דוחפו בקנה ואם היה שבת או יו"מ כופה עליו כלי כלומר דאפילו בחוקה"ם לא ימלנו כידו אלא דוחפו בקנה משום דנזרינן דילמא אתי למיכל מיניה ולא דמי למוצא חמץ שלו בחוקה"ם דנומלו ומכערו משום דכיון שעוסק בביעור לא אתי למיכל משא"כ בחמץ שאינו שלו שאינו מבערו נזרינן ואע"ג דכיוה"כ מותר ליטול מאכל כידו ולא נזרינן שמה יבא לאכול כמ"ש במ"י תרי"כ י"ל דאימת יוה"כ עליו ולא חיישינן שישכח שהיום הוא יוה"כ משא"כ כפסח ישכח שפסח היום ולפ"ז למדנו שאסור ליקח כידו כפסח חמץ של א"י או הרואה חמץ ברחוב לא יגע בו ממעם זה ובשבת ויו"מ כשנתגלגל לגנו כופה עליו כלי מפני שאסור במלטול אפילו ע"י קנה משום מוקצה ואע"ג דזהו מלטול מן הצד אך כבר נתבאר כס"י שי"א דמלטול מן הצד לצורך דבר האסור אסור ע"ש :

י ויראה לי ברור דידן זה אינו אלא כגנין שלהם שלא היו משופעים והיו משתמשין על הננות אבל כגנין שלנו לא איכפת לן ולא יגע בו כלל ורק כחצירו הסמוך לחצירו של א"י או ביתו הסמוך לכיתו של א"י ונתגלגל חמץ מזה לזה יעשה כמו שנתבאר :

יב מצא פה כפסח ככיתו ואינו יודע אם הוא מצה או חמץ כגון רקיקי חמץ שדומין למצה מותר אפילו כאכילה דאולינן בתר בתרא כלומר דסתם תיבות שמשתמשים בהם אוכלין נומלין ראשון ראשון כדי שלא יתעפשו"ש דמסתמא בדקה כידוהאי דבתרא היא ומצה היא ודבר זה הוה כוודאי ואפילו נמצא בנומא מותר דכוודאי ברק כהלכתו (מנ"א סק"ו) ואם הפת הוא מעופש

הרבה שא"א שבתוך ימי הפסח יתעפש כל כך הרי היא ודאי חמץ ואם עברו מימי הפסח שנוכל לתלות שנתעפש משנכנס הפסח עך עתה אם אצלו נוהגים לאפות בפסח פת חמה בכל יום תולין להקל אפילו הוא מעופש הרבה שאנו תולים לוטר דככל יום אפה פת חם ונתנו עליו לפיכך הרבה להתעפש ואין מן התימא שבאיסור כרת נמשך על זה לפי שדבר זה

הוא כוודאי שכל איש מישראל בודק חמצו קודם הפסח ופשוט הוא דלא מיירי שנמצא כתינו על הקרקע או באיזה מקום דזה וידאי אסור אלא מיירי שנמצא בתיבה שמשתיין בה אוכלין ואצלינו לא שייך דין זה דאצלינו היטב ניכר בין חמץ למצה ולא שמענו מעולם שיפול ספק כחתיכת פת אם הוא חמץ או מצה :

תמו דיני תערובות חמץ בתוך הפסח . ובו מ"ה סעיפים :

הר"ש הלכה נכונים ולפי"נ גם נחמץ נוקשה ומעורבת כן כמזון ולא נזכר על דברי הר"ש בפסחים שהיא עיקר הטעם כמבואר מר"ש ור"ק :

ד עור יש נ"מ בין הטעמים דלטעם הרמב"ם משום דשיל"ם אם נתערב בתבשיל ויתקלקל עד לאחר הפסח מותר כמבואר ביו"ד סי' ק"ב דדבר שיש לו מתירין לא שייך כשיתקלקל המאכל עד שזוהר ע"ש משא"כ לטעם הרא"ש ככל נוהגי אסור ונמצא דלכל אחד מן הטעמים נמצא צד קולא וחומר ורוב הפוסקים קבלו טעם הרא"ש כמ"ש :

ה ודע כי דעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א ז"ל דזה שחמץ בפסח אסור במשהו אינו אלא באבילה ולא בהנאה (תש"י הנכ"ח סי' נ"ג וסי' תש"י) ולא נתקבלו הדברים אצל הפוסקים כי דעת רש"י ותוס' והרי"ף והרמב"ם דגם בהנאה אסור במשהו כמ"ש הרא"ש ור"ן (נפ"ה לכוזבים) וכן הביאו שדעת השאילתות עצמו לא סמך על דעתו להורות בן והנוסחא לפנינו בהשאלתות דבמשהו וכתב המרדכי בפ' כל שעה דבכל מקום שיש בלא זה צד להתיר אע"פ שאנו אוסרין במשהו מ"ס כבה"ג סומכין על דבריהם להתיר בס' (הניחו הרמ"א בל"מ אות א' ע"ט) :

ן עור כתב המרדכי כספ"ג דכוכבים ור"ן שם (פ"ה) דכל איסורי הנאה שאסורין תערובתן בהנאה בכל שהוא מוליך דמי האיסור לאיבוד והשאר מותר בהנאה וכ"כ בשם רשב"ם (ב"י נ"ט הנהמ"י) אבל מסקנת המרדכי בפ' כל שעה דלא מהני וכ"כ בתרומת הדרשן (סי' קס"ד) דחמה הנמצאת בתרנגולת שודפין הכל וז"ל רבינו הרמ"א בסעיף א' וצריך לשרוף הכל ולא סגי בהם מותרים לאחר הפסח וא"צ שכירה או הגעלה עכ"ל ומותר לכתחלה להשהותם עד אחר הפסח וכמ"ש בס' תנ"א (מנ"א סק"א והאר"י) כתב הנה"ך ממנו חמץ פסח מוכנס לו שלא יקרא כל השנה) וביון שאסור בהולכת דמי האיסור לאיבוד ממילא דאסור למבור לא"י חוץ מדמי חמץ שבו וטעמא דמסתבר הוא דכיון דעיקר טעם החומר הוא להרחיקו מאיסור כרת מה שאינו בדול ממנו כל השנה אם תתן לו קולות אלו בפלה לה

א הלכה פסוקה היא דאע"נ דכל האיסורים במילים בששים מ"מ חמץ בפסח איסורו במשהו בין שנתערב במינו ובין כשאינו מינו ויש בזה נ' טעמים הרמב"ם בפ"ו ממאכ"א ביאר הטעם משום דחמץ הוא ליה דבר שיל"ם דאפילו כאלף לא במיל דחמץ זה יהא מותר לאחר הפסח כשהוא בתערובתו ואע"נ דכל דבר שיל"ם הוא שהאיסור עצמו יהא מותר ובכאן החמץ כשהוא בעין אסורו משום קנסא מפני שעבר ככ"י כמו שיהבאר ובאמת יש שהשינו עליו טעם זה (ה"ן כמ"ט הכ"ה נפ"ה) מ"מ מ"ל להרמב"ם דגם זה מקרי דשיל"ם ואע"נ דכל דשיל"ם שאינו במיל אינו אלא במינו ולא שלא במינו כמ"ש ביו"ד סי' ק"כ כתב הרמב"ם שם דבחמץ החמירו אף שלא במינו ע"ש :

ב והרא"ש בפ' כל שעה (סי' ה') כתב הטעם שהחמירו בחמץ דמפני שהתורה החמירה בחמץ יותר מכלל האיסורים שחייבה כרת החמירו בבושלו במשהו ע"ש ואין טעם זה מספיק שהרי גם חלב ודם הם בכרת ועכ"ז במילין בששים וצ"ל דבזונתו גם לאיסור כל יראה שאין בכלל האיסורים ובפ"ה דכוכבים (סי' כ"ט) כתב הטעם משום דלא כדילי מיניה כולי שתא ע"ש ותימא שהרא"ש יסתור עצמו לכך נראה דתרווייהו צריכי דעיקר הטעם משום שהוא איסור כרת ואע"נ דחלב ודם נמי איסורי כרת מיהו בדילי מיניהו ומחמץ לא כדילי (והשתא א"כ לטעמא דנ"י שכתבנו וכן מסורט נרש"י כ"ס : ד"ה עלה כמינו וז"ל רב גור נתמך בזמנו עלה כמינו חסו מינו הואיל שהוא בכרת ואע"נ דבהלב ודם לא נזכר טעם נדילי מיניה חלל וכו' עכ"ל הרי להדיא כדברי הר"ש נשני המקומות) :

ג וראה לי שיש נ"מ לדינא בין טעם הרמב"ם לטעם הרא"ש דלהרמב"ם אפילו חמץ נוקשה שנתערב בפסח אינו במל במ' שהרי יש לו מתירין וכן אם נתערב קודם הפסח חמץ במצה כאופן שאין בו ששים וגם ליכא בית בכא"פ ומן התערובת הזה נתערב בפסח נ"כ אינו במל במ' מהך טעמא אבל להרא"ש דהטעם הוא משום כרת צריך להיות נוקשה במל במ' וכן בזה התערובת ביון דליכא בהו כרת ורוב הפוסקים הזכירו רק טעם הרא"ש מפני שגם רש"י מ"ל כן כמ"ש ועוד יתבאר בזה בס"ד (עט"ו סק"א עלה הביא רק דברי

לה החרקה כמובן ואם נתערב כלי חמץ בכלים של פסח אינו בטל דהוי דשיל"ם (כ"ה) ומנהיגין כולם עך לאחר הפסח ואפשר דבאינו בן יוסף למאן דמ"ל נפלג"ן יש להתיר כמו שיתבאר לכן בכלים גראה שיש לסמוך דחד בתרי בטל כיבש ביבש (הפ"ה האריך לחלוק שמוחר למכור לא"י חוץ מדמי איסור שנו זהו נגד כל הפוסקים האחרונים והח"י סק"ז ג"כ מסכים בהפסד גדול להשליך דמי חמץ לאיבוד והשאר מותר בהנאה ולא נאכליה והולק עליה הא"ר סק"ז והמק"ח סק"ז כתב דכחמץ נוקטה או כמי שיחת עם מים י" להקל פ"ט וכן יש להורות) :

ז לא ההמירו בחמץ יותר מכלל האיסורים רק בכמות הביטול שכל שבשאר איסורים בטל בששים בחמץ אוסר במשהו אבל באיכות האיסור לא החמירו כגון שבשאר דערוכות לא היה צריך ששים אלא קליפה או נטילת מקום אף בחמץ כן הוא וכמו שבשאר איסורים חס בהם בלא רוטב כגון שננע בשר נכילה חס בכשר שנתכארו כיו"ד ס"י ק"ה וזהו כשאין שם דבר המפעפע כגון בשר כחוש אבל בשר שמן אפילו אם ההיתר הוא שמן והאיסור הוא כחוש אויל ומפעפע לאיסור שהאיסור נתפסם מן ההיתר ומפעפע בכלו ונס בחמץ כן הוא :

ה לפיכך ריקק מצה חס שננע כריקק חמץ חס דיו בקליפה ואם לא קלפוהו וכשלו כך נראה דאע"ג דככל האיסורים מותר כמ"ש שם מ"ם בחמץ אוסר דטעמא דככל האיסורים מותר הוא משום דאין לך דבר שלא יהא בו ס' נגד הקליפה כמבואר שם וזה לא שייך בחמץ שאיסורו במשהו (וכ"כ הא"י) ויש מי שכתב דבהנאה מותר (ח"י סק"ט) ולא ידעתי למה :

מן אבל כשיש בבאן שומן המפעפע כגון פשטידיא של חמץ שיש בו שומן או אפילו המצה היא פשטידיא או משוח בשמן או בשומן אוסר לגמרי דאזיל המצה השמינה ומפסם ליה להחמץ ומפעפע בכלו ואע"ג דבשאר איסורים בעינן להטור שם כיו"ד ס"י ק"ה שהאיסור עצמו יכול להתפסם אבל איסור כחוש הבלוע משומן שאין בו איסור מצד עצמו אינו מפעפע דאין הנאסר יכול לאסור אלא במקוה שהאיסור עצמו יכול לילך וכאן החמץ א"א לו לפעפע מ"ם בווסף דאיסורו במשהו נס ככה"ג אוסר דעכ"פ כמשהו מפעפע (כ"ל לדעת המג"א סק"ז ועח"י סק"ה) ומ"ם זהו כשננע המצה בהחמץ השמן אבל חתיכה שחוציה כצה וחוציה חמץ כמו מצו: כפולה שחושכין הכפולות לחמץ והיא בולה משוחח בשמן וננע מצה אחרת במצה זו במקום שלא נתכפלה מותרת ולא אמרינן דהשומן מפעפע חמץ והיינו מקום הכפול למקום שאינו כפול והוא כננעה בחמץ כלא רוטב ואע"ג דאמרנו דגם ההיתר מפעפע לאיסור הא"י גם האיסור מפעפע להיתר גם בלא רוטב ונעשה

ההיתר באיסור ויאסור המצה השנייה מ"ם אינו כן דדווקא בגניעת היתר להאיסור פסח לא בעינן רוטב אבל גניעת היתר להיתר ואותו היתר נונע לאיסור לא אסרינן בלא רוטב אמנם הכפולה כולה אוסר כשהיא שפנה דהא זהו גניעת היתר באיסור (כנלמ"ד והפסד ללחמן דלאור חרי משהו ככה"ג נמי אסור וז"ל ומדברי המג"א שם נראה שכוונתו להחייב ככה"ג אך מדמסיים כמו במליחה נראה שכוונתו לאסור אותה חתיכה וכוונתו סמוכות ודו"ק) :

י אין חמץ אוסר במשהו אלא בפסח עצמו אבל לא בע"פ מחצות ואילך כיון שאין בו כרת בטל בששים וכ"ש אם נתערב קודם הפסח דבטל בששים כן הוא הסבכת כל הפוסקים ולכן חמה שנמצאת בתרנגולת מבושלת בע"פ מותרת דבטילה בס' וזהו כשורקו חמה ממנה אבל אם הגיחו את החמה בתוכה וחזרו והמסוה בפסח חוזרת ליתן מעט בתוכה ואז אוסר במשהו דלא שייך לומר שכבר נתבטלה דהוה אם היו מחמטים אותה בלא החמה אבל בחיטום עם החמה הרי בליעה חשה היא וזהו אפילו למאן דלית ליה חזור ונייעור כמו שיתבאר אסורה דאין זה נייעור מהקודם כמ"ש :

יא וכתב רבינו הרמ"א בסעיף נ' על דין זה וז"ל מיהו בחיטום כלי שני אין לחוש ויש קחמירין בכלי שני בפסח וטוב להחמיר אם היר סולדת בו דבלא"ה לא מקרי כלי שני עכ"ל ונראה להדיא דרעתו נוסה לדינא שאין לאסור בכלי שני דבין דלא מחמירין בחמץ רק במקום שבאיסורים אחרים בטל בששים אוסר בחמץ במשהו אבל כלי שני שאינו אוסר בשאר איסורים כמילא דגם בחמץ אינו אוסר אלא שכתב דטוב להחמיר מפני שלדעת הרשב"א אוסר כלי שני גם בשאר איסורים כשהיר סולדת בו ועם דלא קיי"ל בן כמ"ש כיו"ד שם מ"ם בחמץ יש להחמיר ונ"ל דגם בעירוי דבשאר איסורים אינו אוסר אלא כדי קליפה גם בחמץ כן הוא אלא כיון שכתב דטוב להחמיר בכ"ש כ"ש בעירוי מיהו מעיקר דינא מותר ובהפ"ם וכבוד ויש אולי אפשר לסמוך על זה ויש להתיישב בזה : יב אמנם יש לתמוה על רבינו הרמ"א דלקמן ס"י תנ"א כתב בפשיטות לאסור בכלי שני ובמ"י תס"ז אוסר אפילו בצונן ולא הביא כלל שני דיעות בזה אך י"ל שסמך על רבינו הב"י שם שהביא שני דיעות בצונן ע"ש אמנם כמה רחוק ההפלגה מן צונן לכלי שני וכל המפרשים מרחו בדבריו וכן בדברי הראשונים שיש סתירות בדבריהם בעניין זה (עתי"ל סק"ס וז"ל וז"ל סק"ז) ויש מי שאומר דבכאן הקיל מפני שמיירי בחזור ונייעור (ח"י ס"ט) ולא נהירא דבשחמטה בעוד שהחמה בתוכה בפסח לא מקרי חזור ונייעור כמ"ש והנה מן ס' תנ"א יש ליישב דשם לא מיירי באיסור משהו אלא לעניין כלי שנשתמש בה חמץ והיא כלי שני כמ"ש שם בסעיף א' וא"כ כל הכלי בלוע סחמץ ולא דמי לאיסור משהו אבל סמ"י תס"ז קשה

קשה דגם בסעוף י"ב מירי נ"ב באיסור משהו ע"ש:
י"ב נראה דדווקא בכאן בחמה בתרנגולת צלוייה בלא
 חמב דעתו נוטה שלא לאסור בכלי שני שהרי
 י"א דבצלי לעולם אינו אוסר רק כרי נפילה ויש
 שאסרו בכולו מעט שבעת הצלייה השפור מתהפך
 בכל צד אבל כלא"ה אינו אוסר בכולו כמ"ש רבינו
 הב"י בסעוף תס"ו סעוף מ"ו ע"ש ושם מירי בכחושה
 דבשמינה אסורה כולה כמו שיתבאר שם מיהו עכ"פ
 בצלייה קילא טובא מבישול במים ובכאן אע"ג דמירי
 בתרנגולת מכושלת מ"מ הא מירי דכשחכמה כפסח
 היתה בלא מים ולפיכך הקיל בכלי שני אלא הטוב
 להחמיר משא"כ כס"י תס"ו מירי במים ולכן אוסר
 שם סעוף י"ב מלינה בכלי שני ואפילו בצונן ונראה
 דבצונן אינו אוסר רק בשעה שם זמן הרבה כשתים
 ושלש שעות אבל לא בזמן מועט מיהו בכלי שני
 כשהיה סולדת בו אסורה מיד משא"כ בצליית כלי
 שני (וזהו כוונת המג"א סק"ט):

יך וכתב רבינו הב"י בסעוף ד' אם נתערב החמץ
 קודם הפסח ונתבטל במ' אינו חוזר וניעור כפסח
 לאסור במשהו ויש חולקים עכ"ל והיינו כתמה
 שבתרנגולת בע"פ ונמלוה ממנה וחיסמו התרנגולת
 בפסח אין האיסור חוזר וניעור וכן כל מין חמץ
 שנתבטל קודם הפסח אם אין החמץ ניכר בפ"ע כפסח
 אלא נתערב לנמרי אפילו יבש ביבש כגון שנתערבו
 פרורי חמץ בהרבה פרורי מצה אינו חוזר וניעור כן פסקו
 הרא"ש והטור ועוד פוסקים והביאו ראייה מהא דתנן
 בכלאים (ט"ז) צמר נמלים וצמר רחילים שמרפן זה
 כזה אם רוב מן הנמלים נתבטל ומותר לחברו אחר
 כך עם פשתן דלא אמרינן דהאיסור חוזר וניעור
 ודעני"ד נראה דגם ראייה זו א"צ דבשלמא בשם שניתוסף
 דבר מה אחר הביטול שהוא אסור עם המעורב כמו
 בשם שאחר הביטול בצמר נמלים נתחבר עם פשתן
 שהוא עם הצמר רחילים אסורים יחד שפיר שייך
 להצריך סברת אין חוזר וניעור אבל הכא הרי לא
 ניתוסף דבר וכבר נתבטל אך י"ל דהנעת הזמן של
 פסח הזה כתוספת איסור כלומר שניתוסף איסור משהו
 על איסור ששים הקודם:

מן והיש חולקים הביאו ראייה מכבודות (כ"ג). דמים
 שנתבטלו כציר אם באו אח"כ לקדירה של מים
 חוזר וניעור המים שנתבטלו לענין טומאה וה"ה לענין
 איסור כמ"ש התוס' שם וכן מפורש ביו"ד סי' צ"ט
 דאיסור שנתבטל שהיה ס' כנגדו וניתוסף אח"כ מן
 האיסור הראשון חוזר וניעור לא שנא מין במינו או
 מין בשאינו מינו ואין חילוק בין לח ליבש ובין נודע
 האיסור כגתיים או לא נודע ע"ש ולעני"ד אינו יודע
 הדמיון רבשם ניתוסף איסור אכל הכא לא ניתוסף ואם
 תאמר דהנעת הזמן הוא כתוספת כמ"ש מ"מ סוף סוף
 הרי כבר נתבטל וזהו דומה ממש למ"ש ביו"ד שם
 וא"ן 6 1

בוית חלב שנפל למים ונתבטל בס' ואח"כ נפל מן
 המים לקדירה של כשר מותר אע"פ שאין בבשר ס'
 נגד החלב שכבר נתבטל בהמים ע"ש וה"ל אפילו אם
 נאמר דהנעת הזמן הוה כתום' איסור הא התם
 הכשר ויראי הוא איסור ומ"מ כיון שכבר נתבטל
 במל' וה"ל כן הוא והרי אמרנו מפורש שלא
 החמירו בחמץ נגד שארי איסורים רק בבמות הביטול
 ולא בשארי דברים (האוסרים הם נמרדני ס"ג) וע'
 בסעוף י"ז:

מן והאיסורים אמרו עוד מעט דקודם הפסח לא שייך
 ביטול כלל שהרי לא הניע עדיין זמן האיסור ולא
 דמי לשארי איסורים שהאיסור היה מכבר ונתבטל
 משא"כ כאן לא היה איסור שנאמר שיתבטל (ט"ז נכ"ס
 ראב"ה) ואינו מכלן הדברים דהא בהניע ע"פ שעה
 ששית הניע זמן האיסור ונתבטל בס' כמ"ש אם לא
 דמ"ל דלרעה זו דגם בע"פ אוסר במשהו וא"ל לא
 קי"ל כן ועוד אדרבא הא כשלא הניע זמן האיסור
 עדיף מפי דמהאי מעמא קי"ל ביו"ד שם דהחלב במל'
 במים ואין הכשר אוסרו מפני שנתבטל בעוד לא היה
 איסור ובמרדני שם הביא שרבינו תם ור"י וספר
 התרומה פסקו שאינו חוזר וניעור וכ"כ רב פלסוי נאמן
 ורק הראב"ה חולק עליהם והוה יחיד נגד רבים ועוד
 דא"כ לאיזה ענין אמרו הפוסקים דקודם הפסח וב"ע"פ
 במל' בששים כיון שאתה אוסר שבהניע הפסח תיאסר
 וצריך אתה לומר לענין לאכלן קודם הלילה והיינו
 משעה ששית עד הלילה ואין זה אלא דברי תימא
 וע' בסעוף י"ז ועוד דלרעה זו האך מצאנו ידיו
 ורגלינו לבטל מן המצה בפסח הא ווראי יש כמה חטים
 מצומחים אלא שנתבטלו והשתא אם נבטל בפסח יהא
 חוזר וניעור אלא ויראי דהעיקר לדינא כדיעה ראשונה
 דאינו חוזר וניעור וכן מכו"ר מדרכי רבינו הב"י
 שכתב הריעה ראשונה כסתם והשנייה כשם יש חולקים
 (אלא שנוהגים ע"פ הכרעת הרמ"א כמו שיתבאר ובעיקר ראיית
 הראב"ה מנדרים ע"ו. אם מעטלין כלי סמא ליעקר וכו') דהא
 הנ"ל כסק"ל ותמה עליו דלדרכא לפי המסקנא הוה להיפך ע"ש
 וגם ראייתו מיו"ד סי' נ"ס תהליג הוי תיובתיה ודו"ק):

יך וכתב רבינו הרמ"א דנוהגין כסברא הראשונה בכל
 תערובות שהוא לח בלח ומיהו כדבר יבש שנתערב
 או שיש לחוש לתערובת כגון פת שנפל ליון אע"פ
 שנמלו משם אסור בפסח דחיישינן שמא נשאר לו
 פירודין ונתנין מעט בפסח עכ"ל מדכריו מוכח דאפילו
 מאן דמ"ל חוזר וניעור אינו אלא כדבר של ממשות
 כמו תערובת שכר כיון אבל בכליעת מעט חמץ גם
 דיעה זו מודה שאינו חוזר וניעור ולפ"ו יסבור דזה
 שאמרנו דנתבטל קירם הפסח היינו בכליעת מעט
 וכן לפ"ו מה שכתבנו בחסימות תרנגולת לאחר שנמלו
 התמה ממנה דלרעה ראשונה כותר אינו כן דבטעם
 בעלמא

בעלמא מודה נס דיעה זו דאינו חוזר וניעור (וכ"כ המג"א סק"י) ויש מי שמתיר בפת שנפל ליון ע"י סינון (מג"א סק"י ג' נ"ד) ודווקא כשסינונו קודם הפסח אבל בפסח אין לסנון (ס"ט) וכן בשהמסקה עבה לא מהני סינון (ס"ט) ויש מי שאומר דלא מהני סינון דשטא יש רקין מאד שיוצאין דרך נקבי המסננת (ט"ז סק"י) ואינו עיקר דלמה נחמיר בחששות החוקות מה שמעיקר הדין מותר לגמרי אף לפי החששות דכבר נתבאר דהעיקר לדינא בדיעה ראשונה (וגם הס"י סק"י דמה דנרין ע"ש) (ומ"ש המג"א בסק"י ג' נ"ט הרשב"א לאס לחמץ שהולא הפת לקחין מחבית זו ועירבו כיון אחר דנאסר כולו ע"ש וזו ודאי חומרא יתירה לדין דקיי"ל עיקר כדיעה ראשונה והרשב"א ס"ל דחוזר וניעור כמ"ש שם נ"ט ה"ק"ד וגם הגו"י ס' כ"ד העיר שכל פולין וחשכנו מוריס הלכה לדין חוזר וניעור וכן הג"ה בתשו' כתב דהעיקר לדינא דאינו חוזר וניעור אטילו יבש כיבש ע"ש) :

יח ובעניין תרי משהו כלומר קדירה שנאסרה במשהו ונפל מהקדירה משהו לקדירה אחרת יש מי שמתיר (ט"ז ניו"ד ס' ז"ב ולקמן ס' תס"ז סק"י) ורבו החולקים על זה (מג"א כס"י תס"ז סק"י) וחי"י ס' תמ"ז סק"י והמק"ח כס"י תס"ז סק"י) ואף גם המתיר לא התיר בדבר לח שנאסר במשהו שנשפך מזה לדבר לח אחר דבזה פשיטא שגם בהשני יש משהו אף בדבר גוש כמו חתיבת פנח הבלועה מחמץ ונאסרה במשהו ונפל משהו מחתיכה זו לקדירה אחרת דאין בה בדבר הנאסר במשהו לאסור אחרים במשהו והחולקים אוסרים גם בבה"ג וכתבו שכן נוהגין כל בעלי הוראה (והא"ר כס"י) זה סק"א מסכים עם הט"ז לחתיכה שנאסרה נמשכו ננפלה לתכשיל אחר שיש רוב נגדו למסק החתיכה מהתכשיל והתכשיל כשר ע"ש) :

יט וכדון ריחא אם אוסר בחמץ כתב רבינו הרמ"א וז"ל וברין ריחא מילתא לענין הבשיל שיש בו חמץ עם שאר תבשילין יש מקילין במקום דהיה מותר בשאר איסורים ויש מחמירין דמשהו מיהא איכא ודווקא במקום ששייך בו ריחא אלא דבשאר איסורים לאו מילתא היא כמ"ש ביו"ד ס' ק"ח עב"ל כלומר כנון בתנור קטן שאין מוזיק י"ב עשרונים והוא סתום והחמץ והמצה שניהם מגולים בתוך התנור דבזה אנו מתירים בדיעבד בשאר איסורים כמ"ש שם בזה יש מחמירין בחמץ אבל בתנור גדול אפילו כשהתבשילין מגולין או בקטן ואחר מן התבשילין מכוסה גם בחמץ אין חשש (ט"ז סק"ג) ובפת כתבו הפוסקים דלא שייך כלל ריחא ולכן אם בתנור אחד נאפה מצה וחמץ אפילו התנור קטן וסתום אינו אוסר (ס"ט) ויראה לי דאם נאפו ברוב אחד אסור מטעם אחר שהרי הרובד בולע מהפת חמץ והמצה בולע מהרובד ונהי דבשאר איסורים לא חיישינן ליה מ"מ משהו מיהא איכא וכן זיעה העולה בחמץ למצה הנה משהו עכ"פ ואוסר וע' ביו"ד

ס"ט צ"ב שמכואר שם דבשאר איסורים אין חשש בזה ; ך ודע דרבינו הרמ"א ביו"ד ס' ק"ח הכריע דבמקום הפסח יש לסמוך על המקילים בריח בחמץ ע"ש כלומר אפילו בתנור קטן ומגולה ויש מי שאומר דווקא בפתוח קצת במקום שהעשן יוצא אבל בפתוח לגמרי הא מכואר שם דגם בשאר איסורים אין להקל אלא במקום הפסח וצ"ב בחמץ גם במקום הפסח אמר (מג"א סק"ד) אך זהו בצלי בעצם התנור בלא בלי אבל בבישול אפילו הקדירה מגולה מותר לבד בהצאל"ג"ש של שבת שאנו רואים כחוש שיש בו ריח (ס"ט) מפני ההטמנה ויש מקילין בכל זה (פר"ח ח"י סק"י) ומעשה שסתמו התנור בפסח בהדף שסותמין כל השנה לפני החמץ והתירו התבשילין (ס"ט) וכיון דכל עיקר פסק בריחא אם הוה משהו עכ"פ אם לאו נלע"ד ראה ברורה משבת (ס"ג ז') דריחא לא הוה אפילו משהו והוא כמי שאינו (שאו"מ שם אבל אין כהם נוסס חייבת על הכלי זאת אומרת המוליא לוכלין פחות מכשיעור וכו' דהא אין נה נוסס כפחות מכשיעור דמי מפני הריח כדפירש"י ודמי רב אשי ע"ה הכא דליחא לממשא כלל דריח אין בו אס ממש ע"ש נרש"י הרי דאינו כלום אך דלכך חריף יש לאסור כשהמלה הוא דבר חריף כמ"ש הח"י שם והפ"ח מיקל גם בזה וקולא יתירא היא דלכך חריף ודלוי בולע ואם האיסור דבר חריף מותר כמ"ש הח"י ע"ש וכחמץ יש דבר חריף כמו נאסר"ש כמ"ש המג"א ע"ש ודו"ק) :

כא ובענין נותן מעם לפגם ג"כ יש דיעות דרבינו הב"י בסעיף י' כתב דנותן מעם לפגם מותר גם בפסח ורבינו הרמ"א כתב דיש מחמירין וכן נוהגין באלו המדינות ובמקום שיש מנהג להחמיר אפילו נמל"פ ומשהו אסור עכ"פ ואם ניתוסף לזה גם ריחא מותר אמנם במקום שאין מנהג המיקל בנשל"פ לא הפסיד (מג"א סק"מ"ה) ואפילו בפחות מס' מותר (חי"י סק"מ"ה) דכן עיקר לדינא ולפ"ו המבשל בפסח בכלי חמץ שאינו בן יומא מותר התבשיל כמו בשאר איסורים ומ"מ אין להורות כן רק לענין ולא לעשיר ובקדירה שעבר עליו י"ב חדש יש להתיר לכולם דכבר פג מעמו וריחו ובע"פ אחר חצות בכל המקומות מותר וכן אם החמץ נפסד לגמרי עד שהוא העפרא פשיטא שאינו כלום גם בפסח עצמו (חי"י ס"ט) וחמץ נוקשה י"א דבטל בס' (מג"א סק"ה) וע' בס' תס"ב :

כב וכן בתערובת יבש ביבש יש פלוגתא דרבוותא הרי"ף ז"ל בשלהי נובבים פסק דאוסר במשהו כמו בלח בלח דאע"ג דבשאר איסורים בטל ברוב כשאניה חתיכה הראייה להתכבד או דבר שבמנין זהו באיסורי נוהג מעם ולא באיסור משהו ולכן אפילו באלף לא בטיל ורעת רש"י והרא"ש והמור דבטל ברוב כבשאר איסורין דווקא לח בלח דבשאר איסורים אסור כנותן מעם אסור בחמץ במשהו אבל בענין ביטול ברוב אין חילוק ורש"י ז"ל הצריך להשליך אחד בנהר והרא"ש חולק

חולק כח כמ"ש המור ואם הוא כבר שלם ווראי לא במיל אפילו בשאר ימים כמ"ש והסכמת הגדולים למעשה ברעת הר"ף (ח"י סקמ"ד) ובע"פ עד הלילה לכ"ע במל כחב ויש לאוכלם עד הלילה (מג"א סק"מ) ואם נפל אחד מהם לנהר מותר בע"פ אפילו בכבר שלם (מק"ח) כמ"ש ביו"ד סי' ק"י :

כג כבר נהכאר במעיקר י"ג דאנו אוסרים גם בכלי שני אם היר סולדת בו ובפרט כדבר לח כמים וכ"ש בעירוי מכלי ראשון אבל בעירוי מכלי שני אין להחמיר כלל וכ"ש שאין להחמיר במעלי"ד שהיא כלי שלישי (מג"א סק"ט) אכנס בשהניחו עליה בשך רותח הבלוע מחמץ יש להחמיר כמ"ש ביו"ד סי' צ"ד דדבר נוש לעולם הוי ככ"ר מפני שמחויק חום הרבה (ס"ט) ואף כששם יש מקילים מ"מ בחמץ ווראי אסור (ומ"ש המג"א פ"י ט"ח ט"ז דברים שמתקבלים בכ"ש לא ידעתי אם יש כזה בחמץ וכן מ"ש ט"ט כגשר דלית ביה נקטים אסור אפילו בצנץ כמ"ש ביו"ד ס"ס ז"א לא ידעתי ג"כ אם שייך זה לחמץ וד"ק) :

כד כתב רבינו הב"י במעיקר ה' בשך יבש וגבינה ודגים שנמלחו קודם הפסח ולא נזהרו בהם מותר לאכלם בפסח מיהו דגים מלוחים השרויים במים בפסח בכלי חמץ יש להחמיר ליהור מהם מפני שהם כולעים בפסח מפליטת הכלים וחנני בפסח במשהו עכ"ל ביאור הדברים דמצד שנמלחו קודם הפסח ולא נזהרו לכרוך המלח מחמץ אולי יש בהם פירורי חמץ אין חשש כלל אפילו לחומרא בעלמא ולא מיבעיא להסובדים במעיקר י"ד דכשנתבטל קודם הפסח אינו חוזר וניעור ודיעה זו עיקרית לדינא כמ"ש שם אלא אפילו להסובדים רחוק וניעור והו כשירענו שהיה שם פירורי חמץ אבל אנן הא לא ירעינן מוח ואחזוקי אסורא לא מחוקינן (דין זה כתיב העור כס"ר ר"י ומטעם שנתבטל קודם הפסח וס"ל דלוינו מור וניעור דעל זה קאי ע"ש אמנם אנתנו כארנו דאפילו למ"ד חוזר וניעור מותר דל"כ כיון דהב"י במעיקר ד' הביא גם דיעה זו דמור וניעור ה"ל לכאור דלדיעה זו אסור אלא ודאי כמ"ש וד"ק) (והיו כוונת הב"י סק"ז) :

כה וזה שכתב מיהו דגים מלוחים השרויים במים בפסח בכלי חמץ יש להחמיר וכו' דמשמע להדיא דמדינא מותר אלא שיש להחמיר והאמת כן הוא ראע"ג דהכלי היא של חמץ מ"מ הא אינו כן יומו דפתם בליים אינן בני יומן וכ"ש אם ידענו שאינו כן יומו ורבינו הב"י הא פסק במעיקר י' דנותן מעם לפגם מותר וכמ"ש במעיקר כ"א אלא שם"מ יש להחמיר דאולי דגים מלוחים דזה כדבר חריף דאפילו אינו כן יומו אסור או אפשר כיון דהמים מבטלין כח הציר לאו כלום הוא ולכן השרויים בפסח עוצמו יש להחמיר אבל השרויים קודם הפסח אין להחמיר כלל דלמאי ניהוש לה אי משום דבר חריף ציר הלא המים מבטלין כח הציר ואי משום דנכבש בו מעלי"ע והזהר כבוש וכוש הוא כמבושל אכתי הא

אינו כן יומו ועוד דקודם זמנו היתר הוא ולא שייך ביה כבוש כמבושל (מג"א סקט"ז) וכן השרויים בפסח שלא בכלי חמץ נ"כ אין להחמיר מטעם שמא יש שם פירורי חמץ כמ"ש במעיקר הקודם :

כו ורבינו הרמ"א כתב על זה ויש חולקין ומחמירין ובסרינות אלו המנהג להחמיר לכתחלה שלא לאכול נבינות ודגים וכשר יבש אבל אם הריחו הבשר נ' פעמים קודם פסח נוהגין לאכלו ובכרכשות אין מועיל הרחה לפיכך אין להשרות הטכחות היבשות ובדריעבד אין להחמיר באלו אבל בשומן מהותך ככלי חמץ אסור מדינא אם לא היו נזהרים בשעת עשייתו מחמץ ושלא התיכו אותו בכלי חמץ שהן בני יומן וכן כל דבר שמבטלין בכלי חמץ כגון יין סבושל או מרקחת וכדומה אסור בפסח אבל ביו"מ האחרון יש להקל בו וה"ה אם נתערב משחו תוך המאכל מוכרים אלו שאין להחמיר לאסור התערבות עכ"ל ורבינו צריכין ביאור :

כז וה"פ שחולק על שני הדינים ש' רבינו הב"י על הדין הראשון דרכרים שנמלחו קודם הפסח ולא נזהרו בהם לכרר המלח דמותר פסק רבינו הרמ"א דיש להחמיר מטעם דחיישינן להריעה דס"ל דבכרר יבש חוזר וניעור ולכן שמה היו בהמלח פירורי חמץ וחוזר וניעור בפסח ולכן נהגו להחמיר שלא לאכול כל מה שנמלח קודם הפסח ולא נזהרו בהמלח לכודרן מפירורי חמץ אמנם כשהדריחו ג' פעמים קודם הפסח הרי נסתלק החשש וג' פעמים הוא להידור בעלמא כדי להדיח יפה יפה ומותר להדיח אפילו בכלי דבונן אינו מפליט מיהו לכתחלה נהגו להדיח בכלי שאינה של חמץ (ט"ז סק"ט) וי"א עוד דדווקא בשך שאין דרכו לאכול בלא הרחה וכן דגים יבשים אבל גבינה ודגים אפילו רוצה להדיח אסור דשמה יאכל בלא הרחה ולכן המנהג שלא לאכול שום מלוח (מג"א סק"ח וז"ח) ולכן אין איכילין לימענע"ם מלוחים שלא לשם פסח בכרית המלח (ס"ט) ולהכרכשות אין מועיל הרחה שהרי מסולאים כחתיכות רקות מאך והרחה הוא רק בחוץ ומוכן דהו רק חומרות בעלמא ובדריעבד אין חשש בכל זה אך כשיש שומין בהכרכשות כזה ווראי אסור שהרי נחתכו בסכין חמץ ושום הוי דבר חריף ואסור לאוכלן בפסח ומותר להשהותן עד אחר הפסח (ח"י סק"ז) וזה שנתבאר שידיוחו קודם הפסח התיך מהרי"ל כדריעבד אם לא הורחו קודם הפסח להדיחן גם בפסח (ס"ט סק"ד) :

כח וכן חולק על הדין השני כדגים מלוחים השרויים במים בכלי חמץ בפסח שכתב רבינו הב"י שיש להחמיר ומשמע דמעיקר דינא מותר ואם שרויים קודם הפסח אין להחמיר כלל ורבינו הרמ"א אינו סובר כן ופסק בשומן המהותך בכלי חמץ קודם הפסח אסור מדינא דלעניין פסח לא אמרינן סתם כלים אינן בני יומן

יומן ועוד דנטל"פ ג"כ יש אוסרים וככלי חמץ ליכא ששים נגד הכלי וכן כל דבר שמכשילין בכלי חמץ ואמנם אם יודע לו בוודאי שלא היתה הכלי בת יומא יש להתיר כדענן נשלף"ג כדענן אין להחמיר (מנ"א סק"ג) והנה לפי דבריו גם כדנים מלוחים השרויים כמים בכלי חמץ מעל"ע יש לאסור מטעם כבוש כמבושל ואפילו קודם הפסח כיוון דלית ליה לענין פסח סתם כלים אינן בני יומן ועל ההיתר דקודם זמנו לא נחשב כבוש כינין ראייה לסברא וי אך דו"ל בכבוש מעם אחר להתיר שהרי אינו געשה כבוש אלא לאחר מעל"ע ואו הוה המעם פנים אך אפשר דלנבי פסח לא אמרינן סברא וו אך כיו"ט האחרון יש להקל אך במרקחת דבר חריף אין להקל (מ"י סק"י) :
כ"ב ודע דלכאורה בדבר שבשלו בכלי חמץ קודם הפסח יש היתר מטעם ג"מ בר ג"ט ובשלמא בתוך הפסח א"א להתיר מטעם זה דמעמא דנ"ט בר ג"ט הוא משום דנחלש וזמנם אכל לענין משהו אין זה היתר דמעם משהו מיהא איכא אבל קודם הפסח למה תיאר אמנם לנבי חמץ ליכא כלל היתר זה דכיו"ד מ"י ז"ה נתבאר דדוקא ג"ט בר ג"ט דההיא מיקרי ג"ט בר ג"ט ולא ראיסורא ע"ש ונבי חמץ הוה כמו דאיסורא (מנ"א סק"ג) כלומר הכל שם חמץ עליו ורק כיו"ט האחרון לא חיישינן ליה וכן אם נפל סכלי וז' לכלי אחרת יש לדון כזה דין ג"ט בר ג"ט אמנם גם כזה לא התיר רק כנפל משהו מקוריה וז' ותימא למה לא נתיר אפילו ביותר משהו ויש מי שאומר דבאמת כן הוא וזה שכתב משהו זהו לענין היתוך שומן שיש לחוש לפירושים דקים של חמץ הנשאר בתוכו אבל בין מבושל ובוזא כו אפילו נתערב הרבה פותר (ט"ס סק"ו) אך אי"כ איזה חילוק יש בין מעם לדבריה (מק"מ סק"ג) אבל באמת היא כמ"ש דאין דנין כלל דין דג"ט בר ג"ט בפסח עעמו ולכן אפילו כנפל לקרירה אחרת אין להתיר רק במשהו וזה שכתב משהו אפסח עצמו קאי ועמ"ש בס"י תנ"ב סעיף ט' לענין ג"ט בר ג"ט :

ל מכל הדברים שנתבארו מבואר דאין שום חשש בהעריג"ג שלנו דלמאי ניחוש דהכלים הם חדשים כידוע ולחוש לפירורי חמץ כיון שבמקומם נותנים אותם המותרים למאות ולאליפים חביות ופשיטא דקפדי המותרים אמנקיותא והלא מעולם לא אירע למצא חתיכה חמץ בהחביות של דגים מלוחים ואם יארע הו אחר מאלף וכשמולחים אותם מלוחים אותם כאוצר גדול לאליפים שאין החמץ מצוי שם כלל ושפעתו אוסרים דאולי הפועלים עושים זה בעת אכילתם ונמל שם חמץ ומעות הוא שמכורר הוא שבעסק גדול כזה אין מניחים הפועלים לאכול בשעת מעשה וכשמניע זמן האכילה הולכים הפועלים למקום האוכל וסוגרין את האוצר ובוודאי מחבית פתוחה העומדת בחנות

אסור להשתמש רשם בנקל שיפול לתוכה חמץ אבל מחבית שלימה אין חשש ומ"ט נהגנו לעשות בדברי רבינו הרמ"א להדיחן ג' פעמים קודם הפסח ואם לא הספיק מה שהבינו קודם הפסח מדיחין גם בפסח כמ"ש בסעיף כ"ו והמחמירים שלא לאכול כלל העריג"ג בפסח אין מקום כלל לחומרא וז' כפי שנעשים עתה בימינו :

ל"א וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' יש מחמירין להסתפק מחוסין יין שסתפקין כל השנה דחיישינן שמא נתנו בו מהנשאר מן המעודה ולפעמים יש בו פירווי לחם וכמקומות אלו שאין חוסין יין מצוי לא ראיתי מחמירין בזה עכ"ל כלומר דלא מיידינן במסתפקין ממנו מעם מעם לכל מעודה דא"כ גם בלא חשש זה אסור דחיישינן שמא ה"ך באמצע המעודה ליפול משם ונפלו לשם פירווי חמץ דהא אפי' בדיקת חמץ צריך שם מטעם זה כמ"ש בס"י תל"ג אלא דמיידינן כשמסתפקין משם על ימים רבים ואין שם חשש מנפילת חמץ ורק החשש הוא שפניי אשכנז לחוסין לענין חיווקו ליתן בו משוריו מאכל כמ"כ בקווא"ם ברוס"א לכן חיישינן ליה וזהו במקומות שחוסין יין מצויי רגילין לעשות כן אבל במקומות שאיני מצויי לא הורגלו כלל בכך ליתן שם משוריו המאכל ולכן לא החמירו בזה (עמנ"א סק"ג) טכח מטעם דקט"ז להשיג אחר ולדבריו א"ש בסמיטות) :

ל"ב עוד כתב שיש מחמירין לכתחלה שלא למלאות מן יין וחוסין יין תוך ל' יום לפסח בכלי חמץ ואם מלאוהו תוך שלשים נהנים שלא לשתותו בפסח והביקל לא הפסיד כ"ש במקום שאין יין וחוסין מצוי עכ"ל ואם הכלי מורק ושומף בוודאי מותר (מנ"א סק"ט) ויש מי שאומר דחוסין חוק דבקל בלע ופליט בוודאי אסור ולא מהני ביה ג"ט בר ג"ט בדבר חריף (ט"ס סק"ח) ואפילו אינו בן יומו לא מהני בדבר חריף (ח"י סק"ד) ויש מי שאינו מחמיר רק בכך יומו (מנ"א ט"ס) דאע"ג דקיי"ל ביו"ד מ"י צ"ו דחורפיה מחליה ליה לשבח גם באינו בן יומו מ"ם כיון שיש חולקים שם בזה אין להחמיר כחששא בעלמא (מה"ט) וכל זה כששהה בכלי עד שיתנו על האש ויתחיל לדרתיה דזהו שיעור כבישה בציר אבל פחות מזה אין חשש כלל (ט"ס) :

ל"ג עוד כתב חבית יין שדבקו גסריו בכצק אם הוא תוך שני חדשים קודם פסח עדיין רך הוא ונותן מעם בפסח ואסור לשתותו ואם נתנהו קודם לכן כבר נתייבש ואינו נותן מעם בפסח ושרי מיהו אם יש בוית כצק במקום אחד חייב לבערו אע"פ שעשוי לחוק כמ"ש בס"י תמ"ב עכ"ל שיעור זה ושני חדשים אע"ג דבשם כדביבוק גיירות די בלי יום ס"ט לענין נתינת מעם צריך שני חדשים דלא כוש מי שחולק ואומר דדי גם כאן בלי יום (ח"י סק"ו) ול"א כפ"ו ועוד ו"ל לא דמי

רבי בלל דרש אין דבר שילחלו משאיכ בכאן היין מלחלו ולא נתייבש מהר ובאמת גם כן השיעור לי יום והיינו לי יום עד שיפסוק מלשאיכ לחלוות ול' לייבשות וזה שכתב דלשתיתו אמר אבל להשהותו מהר ואע"ז רשואב היין מעט חמץ מ"מ אינו נוחן מעט אלא משהו והוא חמץ נוקשה ואין ראיה מכאן דחמץ נוקשה אוסר במשהו דשאני הכא דהוא עושה לכתחלה משא"כ חמץ נוקשה שנפל לתבשיל אינו אוסר אלא בנתינת מעט (מנ"א סק"ג) וכשיש ביה במקום אחד ושחו במים א"צ לבקע כמ"ש שם (שם סק"א) וכל זה בדיעבד אבל לכתחלה פשיטא שאסור לרבק חניה בבצק אפילו זמן הרבה קודם הפסח וכן הוא המנהג הפשוט ואין לשנות :

ל"ד מלח ששמו במדוכה של חמץ ולא נידוך בו המלח מותר למלוח בו בשר בפסח משום דאינו מפלים בצונן ביבש ואף שנתבאר ביו"ד ס"ס צ"ה דלכתחלה אין ליתן לתוך חלב מלח הנתון בקערה של בשר מ"מ במדוכה מותר גם לכתחלה וכ"ש במדוכות שלטו שאין רגילין להשתמש בהם חמץ כלל ומ"מ אם נדוך בהם המלח אסור להשתמש ביה המלח בפסח שמפני דחוקא דהרבה בלע קצת חמץ (שם סק"ג) ואם נדוך קודם הפסח יש להתיר במדוכות שלטו שאין בהם אלא חשש משהו ונתבטל קודם הפסח (מ"י סק"ח) ולכתחלה אסור גם קודם הפסח לנדוך בו מלח על פסח וכן המנהג הפשוט ואין לשנות :

ל"ה בוסר והיינו ענבים או שארי פירות שלא נתבשלו יש בהן קיוהא שדכין קודם הפסח במדוכות מחומצות מותר לאכלן בפסח משום דאינו מפלים בצונן ביבש והמדוכות יהיו נקיות ואף רבוסר היה כדבר חריף מ"מ לענין להפלים ובמדוכה ששימוש חמץ הוא מעט וקודם הפסח אין בהם רק חשש משהו ונתבטל קודם הפסח וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ז' דאפילו אם נעשה תוך הפסח אינו אסור אם היה הכלי נקי עכ"ל ותימא דהא באמת משמע בפיסקים דבוסר וזה דבר חריף ונהי דעל קודם הפסח יש להקל אבל בפסח עצמו דאיכא חריפות ודחוקא דסכינא איך אפשר להתיר ואפילו בלא חריפות וודאי ע"י דחוקא דסכינא והוא לח קצת מפלים מעט וצ"ע (המנ"א סק"ג) אוסר אף בקודם הפסח והמ"י מתיר וכן המק"מ אבל בפסח עצמו הוא דבר תימא ומדברי ספ"י סק"ג נראה שלא היה כמובן לטנו כמ"ע דלעילי תוך הפסח אינו אסור ע"מ וכן פיקר לדינא (וד"ק) :

ל"ו וכוסר שחתכו בו בסכין של חמץ תוך הפסח אסור דסתם סכין אינו מקונח ויש לחוש לחמץ הרבוב עליו ומ"מ אם נתערב ממנו כתבשיל פסק רבינו הרמ"א שם דאין להחמיר ולאסור מספק דס"ל דבוסר אינו חריף ואע"ז דעכ"פ משהו מיהא איכא כיון דאינו מקונח מ"ל דוחו לענין שמנונית דנדבק בהסכין אבל

הסכין אינו נדבק וזהו במקונח לענין זה דתערוכות ומ"מ צ"ע למעשה דעכ"פ משהו איכא (מנ"א סק"א) ועוד דחוינן דגם פת נדבק בסכין ועוד רבנים תופסין דבוסר הי דבר חריף ואפילו בנחתך קודם הפסח ואפילו בסכין נקי צ"ע אמנם קודם הפסח בסכין נקי יש להקל כמ"ש בסעיף הקודם אך תוך הפסח אין להקל כלל לפי דעת גדולי אחרונים :

ל"ז ובדברים שוודאי אינם חריפים שנחתכו בסכין של חמץ בפסח ואינו מקונח אפילו הוא בן יומי מותר לאכלו בפסח ע"י שריחנו יפה יפה במקום החתך ונס ינדר מעט במקום החתך ואם היה מקונח מותר גם בלא הרחה דאע"ז דאיכא דחוקא דסכינא מ"מ אינו מפלים בדבר יבש ואם מה שחתך היה לח קצת יש להצריך הרחה ואם הדבר חריף כמו צנון ובצל ותבטל וכיוצא בהם יש לאסור אפילו נחתך קודם הפסח ואפילו אינו בן יומי ואפילו מקונח דחריפות ודחוקא דסכינא וודאי מפלים (הנ"ל סעיף י"ט) ימ"מ יש להקל בשעת הרחק בחתכו קודם הפסח כמ"ש בבוסר משום דעכ"פ לא היה רק משהו וכבר נתבטל בפסח עצמו לעולם אסור :

ל"ח וכל זה הוא בסכין של בעה"ב בביתו בשחתך בו בפסח שהוא אקראי בעלמא אבל דבר שנחתך בסכין של חמץ בקביעות כיר אינו יהודי חנוני כנון חתיכות דנים שקורין לאקמי"ן או שארי מיני דנים שמוכרים בפסח וישראלים קונים מהם כנון שאינם בלוחים דמלוחים בלא"ה אסור לקנות מהם בפסח מפני המלח אלא אפילו אינם מלוחים אם התנוני חותבם בסכינא שחתך בו גם פת יש להחמיר שלא לאכול אפילו ע"י הרחה אבל כשחתכוהו קודם הפסח אין להחמיר ומותר לאכלו ע"י הרחה (הג"מ) וכן אם יש לו סכין פיוחד לנה מותר אפילו בפסח :

ל"ט כתב רבינו הב"י בסעיף ח' ותימא שנוהרו לחתכם בסכין חרשה אפילו לא נזהרו לכבשם בקדירה חדשה אם אינה בת יוסא מותרה לבולי עלמא עכ"ל בלומר דותים וודאי דבר חריף הם ואם חתבן בסכין ישן אפילו אינו בן יומו אסורים אפילו נחתכו קודם הפסח ואע"ז דבכל הותים יש ששים כנגד הסכין ונתבטל קודם פסח כמו בצלילים שנחתכו בסכין של איסור ביו"ד סי' צ"ז לא דמי דהתם הבצלים נתבשלו בדומם ונתבלבל המעט בכולו ובבולו הא יש ס' נגד הסכין אבל כאן כל חתיכה קטנה עומדת בפ"ע וכל אחת בלעה מן הסכין מעט ובכל אחת ליכא ס' נגד הבלע ולכן אין הצירוף מועיל (פ"ו סק"ד ומנ"א סק"ח) ולכן לא דמי גם לבוסר שבמדוכה דהוינה מערכת כולם יחד ואם באמת אחר החתיכה כבשן כולן במים קודם הפסח מותרים לפי שהמים מוליך הפליטות מזה לזה ונעשים כאחת והזהו כבצלים וע"י בסעיף הא' :

מני ליה בהשלכת הנאת האיסור לים המלח עכ"ל ומשמע מדבריו דזהו אפילו לדיעה ראשונה שמצרכת ששים שהרי על דיעה זו קאי (וכן הוא בהגר"ו סעיף ס"א) וכשיש מ' א"צ כלום ולדיעה אחרונה כביטול ברוב מני וא"צ כלום ובהפ"ם או שעת הרחק יש לסמוך על דעת המקילין כי כן עיקר (הגר"ו) וכל זה אחר הפסח אבל קודם הפסח לכל הדעות צריך מ' וכבר נתבאר שרשאי לבטל קודם הפסח במ' ולכן כשיש חטים מחומצים יכול להוסיף עליהם עד ששים וכן המנהג הפשוט (וכן הסכים הגמ"ח בסקמ"ה):

מג אבל עיסה שנתחמצה בשמרי שבר שעבר עליו הפסח אסור כל העיסה בהנאה אפילו יש מ' דבר המעמיד אפילו כאלף לא בטול ואינו מועיל לזה לא השלכת דמי האיסור לים המלח ולא למכירה לא"י לבר דמי האיסור משום דחוינן לעיסה כולה כאלו היא שמרים וכן אם העמיד נבינות בחומץ חמץ שעבר עליו הפסח או שהעמיד מי רבש שקורין מע"ד בשמרי שבר שעבר עליו הפעח ויש חולקין בזה וס"ד דמהני השלכת דמי האיסור לים המלח אף לדבר המעמיד וכן למכור לא"י חוץ מדמי איסור שבו ובטקסן הפ"מ יש לסמוך על דבריהם (הגר"ו סעיף ס"ג ול"ג המ"י כמ"י תמ"ג) ואם נתחמצה גם כשמרי והיתר זה וזה גורם מותר :

מד ודע דבכל זה אין חילוק בין ביטול המצו בי"ד ובין לא ביטול דבמקום שאנו מתירים לו ע"י תערובות מותר אפילו בלא ביטול כדפירש הש"ם דהלכה כר"ש חמץ שעבר עליו הפסח אינו בלאו אלא שאסור בהנאה מטעם קנס שקנסוהו הואיל ועבר בכל יראה ולא קנסו בתערובת כמ"ש יבמקום שאסרו אפילו כשביטל את החמץ ולא עבר כמ"י הואיל ולא ביער את החמץ ואפילו היה שונג או אנוס ופעם הדבר יתבאר כמ"ד בס"י תמ"ח ע"פ הירושלמי :

מה חמץ נוקשה אפילו בעיניה שלא ע"י תערובת אינו אסור בהנאה אחר הפסח מפני שלא עבר על זה כמ"י. ונ"מ באכילה מותר אלא שחמץ נוקשה אינו ראוי לאכילה (מג"א סקמ"ו) ואע"פ שאסרנו דאפי' כשביטל החמץ אינו מועיל והרי גם שם לא עבר כמ"י אך אין זה דמיון רבשם יש בעיקר החמץ כל יראה ולכן קנסוהו בכל גווני משא"כ נוקשה שאינו לעולם בב"ד יראה וכתב רבינו הרמ"א ס"ם זה דיש נמנעין מלשחוק בקארמין בפסח על השלחן דחיששין שמא יפול מחמץ נוקשה שלהם לתוך המאכל עכ"ל וכתב רבינו הכ"י בסעיף י"ב דהפיראוי"ש חמץ נמור הן ואסורים בהנאה אחר הפסח עכ"ל ולא ידענו מה זה :

מא אמנם אם חתבן במכין חדשה רק כבשן בקרירה של חמץ קודם הפסח ואין הקרירה בת יומא מותרת ואע"ג דברבר חריף הוא אינה בת יומא כבת יומא מ"מ כיון שכבושים במים המים מבטלין החריפות (סו"א) והוא נטלפ"ג קודם הפסח ומותר אבל בפסח עצמו אסור ודע דזה שכתבנו בסעיף הקודם דאם אחר שחתבן במכין חמץ כבשן במים קודם הפסח דמותרים יש חולקין על זה וס"ד דרק אם בשלן מותרים דהביטול מוליד המעם ככולן ולא הכבישה (ע"י ס"ט) ויש מי שאוסר אפילו אם בשלן (מג"א ס"ט) ורק המים מותרים בין ככבישה בין כביטול דכהמים וודאי נתבלבל הפלוגות ובטלו במ' ויש להקל כמבאר ראשונה (הגר"ו) דגם הכבישה היא חומרא יתירה דלמה לא יוליד המעם מזה לזה כשהם כבושים במים אלא שכן מבואר מדברי המור ע"ש ודיינו להחמיר בכבישה ולא כביטול :

מב כשם שחמץ קודם הפסח בטל בששים כמו כן אחר הפסח בטל בששים ובין החמץ שנתערב קודם פסח ונתתהה עד לאחר הפסח ובענין שלא עבר בכל יראה ע"פ הפרטים שנתבארו במ"י תמ"ב סעי' י"ב ואע"פ שמדרבנן היה חייב לבערו כמ"ש שם ע"פ מ"ו כיון דמן התורה לא עבר מותר לאחר הפסח והמכיוו הנהגות שמותר לכתחלה לערב קודם הפסח ולהשהותו עד לאחר הפסח כיון שאינו עובר בכ"י (מג"א סקמ"ג וס"ו סק"ו וס"ו סקמ"ו) ואין זה כמבטל איסור לכתחלה כיון שעדיין אין כאן איסור אבל בפסח עצמו או לאחר הפסח פשיטא שאסור לערב ומ"מ אם נתערב בפסח בששים ועבר ושהה אפילו במזיד אם רק לא עבר כמ"י כגון פחית מכית או ניקשה מותר לאחר הפסח (ס"ט) וכן אם ביטל המצו וגם לאחר הפסח כשנתערב במל בששים אע"פ שעבר כמ"י ודינו כתוך הפסח אבל אם עירב במזיד בפסח או לאחר הפסח אינו בטל כלל ודווקא כשנתערב בשונג והשהה במזיד התרנו אבל לא בנתערב במזיד :

מג והרבה פוסקים סוברים דלאחר הפסח כשנתערב א"צ ששים ובטל ברוב והכי משמע להדיא בגמ' (ל'.) שאומר דר"ש קנסא קנים שיהא חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה וכי קנים ה"מ בעיניה אבל ע"י תערובות לא ע"ש והקנס הוא משום דעבר כמ"י אלמא דכל שאינו בעיניה מותר וא"כ בשיש רוב נגר החמץ מותר אפילו באכילה ואפילו בלח בלח די ברוב דאלו יבש ביבש וודאי גם לדיעה ראשונה מני כביטול ברוב דלא עדיף משארי איסורים ואע"פ שבפסח עצמו החמרנו גם ביבש ביבש מ"מ לאחר הפסח וודאי בטל ברוב ורבינו הרמ"א בסעיף י"א כתב דבפחות מששים

תמוח דין חמץ שעבר עליו הפסח

א חמץ של אינו יהודי שעבר עליו הפסח מותר אפי' 6 6

ודיגי מכירת חמץ . ובו כ"ח מעיפיים : באכילה ויכול הישראל לקנות ממנו ולאכול במקום שאוכלים

שאוכלים פניהם או שישראל ורק קיסם בעת אפייתו כמ"ש ביו"ד סי' ק"ב וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה מדרבנן וקנסוהו מפני שעבר על כל יראה אך אפילו ביטל החמץ נ"ב אסור מטעם שיתבאר בסעיף ו' ואפילו ישראל עבריון ופרק עול מצות כעליו ואינו ניכר כלל שפמעי ישראל יצא חמץ אסור בהנאה לכל ישראל ואם מכרו לו החמץ הוא כמוכר לישראל דאע"פ שהמא ישראל הוא אא"כ נולד מישראל שבא על הכותית ראו הולך כמותה ואינו ישראל כלל :

ב ישראל וא"י שיש להם חמץ בשותפות ועבר עליהם הפסח ולא חלקוהו קודם הפסח וחלקו אחר הפסח של הא"י מותר בדברבנן קי"ל דיש ברירה ואמרינן הובר הדבר שזה חלקו למפרע ושל ישראל אסור ויש מי שרוצה לומר דגם חלקו של ישראל מותר מטעם דהא דברבנן יש ברירה הוא לקולא ולא שע"י זה יהיה חומרא שע"י זה יאסר חלקו של ישראל אלא אדרבא אמרינן דאין ברירה ואולי חלקו של ישראל הוא ביד הא"י ושל הא"י הוא ביד הישראל (ג"ה סי' 5) ואני תמה על זה דאטו ע"י אין ברירה הוה היתר ברור דאכתי ספיקא הוא ושמא תאמר ספיקא דרבנן לקולא מ"מ ממ"נ מחצה מזה אסור בוודאי ואיך נתייר שניהם עי"ן ואע"פ דברבנן אמרינן גם תרתי דסתרי כמ"ש לעיל סי' שצ"ג בשנים שהניחו עירוב דלוח חשבינן ויום ולוח לילה לא דמי כלל דהתם שני בני אדם ושני מעשים וכן שני שבילין שבש"ס כן הוא אבל הבא שני בני אדם ומעשה אחת ואנו רנין על כל החמץ הלוח שיש בו חציו של ישראל ואיך נאמר שאין בו של ישראל :

ג וכן חמץ של שני ישראלים שאחד מכר חמצו לא"י ואחד לא מכר ואחר הפסח חלקו ביניהם זה שמכר חלקו מותר מטעם ברירה וזה שלא מכר חמצו אסור (סי' סי' 5) וז"ל וזאתה בירושלמי (פ"ג ה"ג) גר' (בזמן סקלמון) שמת וכוזבו נכסיו ונמצא בהם חמץ שעבר עליו הפסח מותר החמץ ע"ש וזהו כשמת קודם זמן האיסור שלא עבר כב"י אבל מת לאחר זמן איסורו אסור ביון שעבר כב"י אמנם הנוול אותו והיתה חמץ בהגזילה אפילו מת קודם זמן איסורו אסור החמץ על הגזל ביון שהיתה בירו ממילא כשמת והוא זכה בזה החמץ הרי עבר כב"י ולא עוד אלא אפילו מכר המת את כל חמצו קודם הפסח ועדיין לא נתייאש מהחמץ מ"מ אין חמץ זה בכלל המכירה ביון שהיה החמץ ת"י הגזלן וקי"ל גול ולא נתייאשו הבעלים שניהם אינם יכולים להקריש (כ"ק ס"ט.) וה"ה דאינו יכול למכור :

ד אם א"י מכיא לישראל רודין חמץ בפסח ואפילו באחרון של פסח יזהר שלא יקבל ממנו ואם קבלו מותר בהנאה וגם יותר שלא יהא ניכר מותר מעשיו

שחפץ בו ואו אפילו הניח החמץ בבית הישראל אפילו ביום ראשון של פסח מותר שרדי לא קנה החמץ מעולם וכשיוכה בו אחר הפסח הוי חמץ של א"י שעבר עליו הפסח ומותר ואי קשיא דאם אין רצונו לא ינחנו להא"י שיניח אצלו החמץ ד"ל דאינו רוצה להעלות עליו חמתו של הא"י שמכיא לו מהנה ומכעס במתנתו ולפ"ו במכיא לו חמץ שיקנה מסנו וודאי מחוייב לבלי להניחו שיניח החמץ בביתו שרדי יכול לומר איני צריך לזה ואין רצוני שתניח החמץ בביתי ואם היה אלם ומתיירא למחות בו דינו כמתנה ובין כמתנה וכין כמכירה בע"כ כמו אלם מוב שיאמר בפיו שאין רצוני שיקנה לי רשותי ואם לא אמר לא עיכב דוודאי לא נוחא ליה למקני איסורא (ג"מ 57):

ה כתב הרמב"ם בפ"א דין ד' חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לעולם ודבר זה קנס הוא מדרבי סופרים מפני שעבר על ב"י וכל ימצא אסורו ואפילו הניחו בשננה או כאונס כדי שלא ינח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה בו אחר הפסח עכ"ל בלומר דאפילו הניחו בשננה או כאונס דלא עבר על ב"י דאונס רחמנא פטריה מ"ס נדר נדרו בזה גם מטעם אחר ועיקר הקנס הוא משום דעבר בכל יראה אך מפני זה נדרו גם אם לא עבר כב"י כדי שלא יניח וכו' ולפ"ו אפילו ביטל החמץ ולא עבר כב"י מ"מ ביון דחכמים תקנו ביעור ולכן בכל ענין שלא ביעור אסור בהנאה מטעם שלא יניח וכו' :

ו והן הן דברי הטור וש"ע סעיף ה' שכתבו חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אסור אע"פ שבטלו עכ"ל ומקורו מירושלמי (סג) והמעם אומר כדי שלא יעדים לומר שבטלו אע"פ שלא בטלו כמ"ש הטור ע"ש וזה נכלל גם בדברי הרמב"ם שכתב כדי שלא יניח וכו' כלומר שלא יעשה בזה איוה הערמה כדי ליהנות בו אחר הפסח והרמב"ם מקודם כתב המעם שבגמ' (5) דהקנס הוא משום שעבר כב"י ואח"כ הוסיף מעם הירושלמי ולא פליגי הש"ס והירושלמי וכומו שבארנו להם לו טעם הערמה לימא זמני עלה עשה כתקון חכמים לבער ונלפ"ד דבירושלמי איתא הפקדן חמטו ב"ג פ"ג וכן הנוסחא כס' ח"ו הגדול סי' דמ"ו ולא כנוסחה הרא"ש כפ"ט סי' ד' הפקדן ב"ד ולפ"ו אין זה ענין לניטול ב"ד עלוה הנריכו בדיקא אלא הפקדן נמור קדם י"ד והיא כהפקדן כחמטע הגאע והטרי ריך למעם הערמה וכסור הכיח לטון ניטול ולינו כן בירושלמי ודבר תמוה נמנח כח"ו עס ח"ל מותר להפקד חמץ נשטע שניסית פ"מ לזכות בו אחר הפסח וכו' וכן הוא כה"ה עס ומבאר עס דהירושלמי לומר כאלה כיון לזכות בו אחר הפסח אבל כשכיוון לזכות מותר פ"ט וע"כ דח"כ בטלה לה כסור פ"ק בסוף דוחה זה פס"ק דהגלין פ"ט וד"ק) :

דלמכותו עושה כן (באה"ט סק"ו נכס נמ"ט סי' י"י) והיה
 אם הוא שותפו בבהמה זו והוא כבמלאכת שבת אך
 נראה דעכ"פ צריך הישראל להילך הנאתו לים המלח
 כדי שלא יהנה מחמץ דנהי דלא עכיר איסורא מי"ט
 אפילו הנאה דמטילא אסור בחמץ (וכ"כ נח"י סק"ד)
 ומתרומות פ"א (מ"ט) יש ראייה להדין שנתבאר ע"ש :
 י"א תנן בתרומות (ט"ז) כהן ששכר פרה מישראל אע"פ
 שמונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה ע"ש
 הרי מכואר דאף שהיא אצל השוכר מי"ט נחשבת כאילו
 היא לנמרי של משכיר ולפ"ו א"י ששכר בהמה מישראל
 לכל ימי הפסח אע"פ שמונותיה עליו אסור להישדאל
 להניחו להאכילה חמץ כשיודע בוודאי שיאכילה חמץ
 וראיתי מי שמתיר משום דלמכות עצמו עושה כן שאם
 לא היה מאכילה חמץ היה צריך להאכילה כדבר יקר
 מזה (ש"ת סק"ו נכס סמ"ט) ולי נראה דאיסור גמור
 הוא רבשלמא בהדין הקודם שנתן לו למחצית שכו
 שיש להא"י חלק שפיר דהכי תנן בתרומות שם כהן
 ששם י"ה מישראל מאכילה כרשיני תרומה ולא בשוכר
 (וכהמה האוכלת חמץ כהיתר כגון כהמה של א"י או כמו שנתבאר
 מותר לשמות האוכל בססס וכבר נארגו כזה ביו"ד נכס"ט סי' פ"ט
 וראיתי ממחדיני כזה וז"ל עיקר) :

יב כתב אחד מן הגדולים דאפילו לפי מנהגינו שמוכרים
 כל החמץ לא"י בע"פ עם הבהמות מי"ט אסור
 להאכיל חמץ להבהמות ע"י א"י והמעם דכיון דמכירה
 זו הוי הערמה הדכל יודעים שהא"י יהוויר אחר הפסח
 וימכור להישראל ולכן לענין חמץ שעבר עליו הפסח
 דהאיסור מדרבנן שהרי כולם מכמלין החמץ מהני
 המכירה משא"כ לענין ליתן לבהמה חמץ רהוי וימכור
 דאורייתא לא מהני (תכ"ט נכס"ט נכסמ"ט) ורבים חלקו
 עליו דהרי מפורש בש"ס דהערמה מותר אף כדאורייתא
 כמו מערימין על הבכור (ע"ש סק"ו והמק"ט סק"ט והמ"ח)
 השינו עליו וכ"כ נכס הנוכ"י ועפ"ז נהגו רבים להאכיל
 לכהמתן חמץ בפסח ע"י א"י ע"י מכירה זו :

יג ולענין ברור דאיסור גמור הוא ורברי אותו גדול
 מפורש כגמ' ראין כוונתו לומר דבראורייתא לא
 מהני הערמה אלא דה"ק דהנה בשבת (ק"ט) : אמרין
 מערים על המשמרת ביו"ט לתלות בה רמזים ותולה
 בה שמרים והוא דתלה בה רמזים ופריך מאי שנא וכו'
 מערים וכו' ומתריך התם לא מוכחא מילתא וכו' ע"ש הרי
 יש הפרש בין הערמה דמוכח לאינו מוכח ועוד איסור שם
 חזי מר וכו' ונאים במכרא ואמר למינס קמבוינא אסר
 להו הערמה קאמרת הערמה בדרבנן היא וכו' ע"ש ומה
 מכואר שיש חילוק בין הערמה להערמה דהערמה דלא
 מוכחא מותר אפילו כדאורייתא אבל הערמה דמוכחא
 אינו מותר רק בדרבנן והנה המכירות חמץ שלנו היה
 הערמה דמוכחא לכל אדם ולכן שפיר קאמר אותו
 גדול דבראורייתא אסור וכבר אסרנו במקומינו ליתן
 לבהמות חמץ ע"י א"י וכבר זכרנו מזה הו"מ סי' רמ"א

ס"א

ז דע ראע"פ המעם האיסור הוא מפני הקנס שעבר
 בב"י מ"ט אסור לכל ישראל (ר"ן ט"ז) ואע"ז דבכמה
 קנסות לא קנטי רק העובר לברו מ"ט כחמץ שהוא הכרח
 בכל שנה ראו חכמים שאם לא יאסרו החמץ לכל
 ישראל אבתי יכול להיות איזה הערמות וראיה לזה
 דהאיסור לכל ישראל כמה שאסרו ריש חולין חמץ של
 עוכרי עבירה לאחר הפסח מותר מיד מפני שהן מחליפין
 האם האיסור רק לו לברו הלא בלא חילוף מותר (ומה
 דהס' ה"ו דינו שהבטנו דלמה מחליפין משום דלא שנקי התירח
 ומנ"י איסורא וחס מותר להפקיר ע"מ לזכות אחר הפסח למה
 להו לפטור עבירה ע"ש) :

ח ויש להסתפק אם ביטל החמץ והיה שונג או אנוס
 מלבער אם גם כזה קנטי אם לאו ונראה לענ"ד
 דמותר וראיה לזה מדברי הסור וש"ע דבסעיף ג' כתבו
 אפילו שונג או אנוס אסור ובסעיף ה' כתבו דאסור אע"פ
 שבמלו ולא כתבו שני הדינים ביחד דאפילו שונג או
 אנוס ואפילו במלו ש"ס דבכה"נ מותר (וכן נראה להדיח
 מה"י סק"ד) ויש מי שאומר גם בכה"נ (מק"ט סק"ד)
 וחומרא יתירה היא להחמיר כל כך באיסור דרבנן (ומה
 שחרי"ך נציאור"ט סק"ט כניחאיר הירושלמי ע"ש הנה לפמ"ס
 נסק"ו לפרש דווקא ב"ג מסתלקים רובי הקטניות וראיתי כסוף
 דכרו כשהפקיר ג' ימים מקודם לא שייך סעודה והו"ו ע"ס
 שניה לספ"ד דנדרים ואין זה ענין להירושלמי ע"ש וז"ל) :
ט ומצאתי ברבינו בתשכ"ק (ח"ט סי' ק"ט) וז"ל
 ראובן אצ"ר תבואה תחת הקרקע וערב פסח מצאה
 שרייה במים ולא היה לו שהות למכרה וכו' ואם נתבקעה
 אסור לאוכלה ומותר למכרה לא"י דאינו אסור אלא
 משום קנסא וזה אין לנו לקונסו דמה היה לו לעשות
 אנוס הוא וכבר ביטל וכו' עכ"ל ולכאורה חולק על
 דרמב"ם וכל הפוסקים וחלילה לומר כן אלא רוחו
 כדברינו דבשניהם ביחד בכיבול ואנוס ודאי יש להתיר
 בהנאה :

י כבר נתבאר בס"י חס"ה ע"פ הירושלמי שאסור
 להאכיל חמץ אפילו לבהמת הפקר או של אחרים
 וכן לאחר פסח בחמץ שעבר עליו הפסח (ח"י סק"ד)
 כתב רבינו הב"י בסעיף ז' אסור ליתן בהמתו לא"י
 להאכילה בימי הפסח אם הוא יודע שמאכיל אותה
 פסולת שעורים שהיא חמץ עכ"ל ויש מי שאומר דווקא
 כשדובר עמו בפירוש ליתן חמץ אסור אבל בסתמא
 מותר דעל דעתו הוא עושה (ח"י סק"ג נכס אגודה)
 ולענין אין כאן מחלוקת דוודאי גם רבינו הכ"י מורה
 דבסתמא מותר אך זהו כשאינו בוודאי שיאכילנה חמץ
 שיש לו ליתן מוונות שלא של חמץ דאו אף אם נותן
 לה חמץ לית לן בה אבל רבינו הב"י הא קאמר אם
 דוא יודע שמאכיל וכו' כלומר שאין ספק כזה שבוודאי
 יאכילנה חמץ א"כ מאי מועיל סתמא לזה והוה ככפירוש
 ואם יש להא"י שייכות בהבהמה כגון שנתן לו לגדלה
 למחצית שכר אפילו יודע שמאכילה חמץ לית לן בה

8

6

סוף פנין פי ואפילו אם נאמר דזה לא מיקרי הערמה דמינבדי שהדי ישראל רצונו בוודאי שאם ישלם לו הא"י כפי המקח שקנה ממנו שימלנה לעצמו וזה לענין כשהבטחה עומדת אצל הא"י כמו בהבטחת העומדות על בראה"ע או שהיא בחצירו של הא"י אבל כשהבטחה ברשות הישראל אין לך הערמה נלויה מזה ופשיטא שאין לזה היתר ואסור להאכילה חמץ בפסח :

יד כתב הרמב"ם בפ"ד דין ו' ישראל וא"י שהיו באין בפנינה והיה חמץ ביד ישראל והניע שעה חפשיית ה"ז מוכרו לא"י או נתנו לו במתנה וחזר ולקחו ממנו אחר הפסח ובלבד שיתנו לו מתנה נמורה אסור ישראל לא"י עד שאתה לוקח במנה בא וקח במאתים עד שאתה לוקח מא"י בא וקח מישראל שמה אצטרך ואקח ממך אחר הפסח וכו' עכ"ל והו' מתוספתא וירושלמי פ"ב וכ"כ המור והש"ע סוף ד' והוסיפו למר אבל לא מוכרו ולא יתן לו על תנאי ואם עשה כן ה"ז עובר בגל יראה ובבל ימצא עכ"ל :

מן והנה זה שרשאי למכור וליתן במתנה קודם ומן אסורו אין בזה רבותא כלל וא"צ להשמיענו ולמה לא יהיה רשאי למכור וליתן אלא דהרבותא הוא דאע"פ שהא"י מבין דאין כוונתו בשביל שרוצה למכור אלא כדי להנצל מאיסור חמץ ומבין מדעת הישראל רכונתו לקנות ממנו בחורה אחר הפסח ומסתמא יתן לו ריח וא"כ אינה אלא הערמה בעלמא ואסור קמ"ל דמ"ס מותר וזהו שהזהירו לענין מתנה שיתנו לו מתנה נמורה כלומר דבמכר שמקבל מעות ועושה קנין ממילא דמכירה היא אבל מתנה שאינו מקבל מעות ויכול להיות שבלבו לא נתכוין כלל למתנה נמורה ויעבור בב"י לזה הזהירו שיכוין למתנה נמורה :

מן וכדין השני השמיענו רבותא יותר דאלו בדין הראשון אינו מוכר לו כלל שיכול להיות שיקנה ממנו בחורה אחר הפסח אלא שמבינים בעצמם לפי הענין שכוונתו בן ובדין השני קמ"ל שאפילו יכול לצדד לו כן ולפתוחו שיקנה יותר מכדי צרכו ושיקנה רק ממנו ורק שלא יגיד לו לחלוטין שבהכרח להיות כן דזה ודאי אסור ואע"ג דבשאומו לו קח במאתים קח מישראל שמה אצטרך ואקח וכו' הוה ג"כ כמפורש מ"ם אין זה מפורש ממש ולענין ריגא הוה מכירה טובה ולפ"ז המכירות חמץ שלנו יש לה יסוד נכון מתוספתא וירושלמי וכל הפוסקים :

ין ודל רבינו הב"י בסעיף ג' חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה אפילו הניחו שונג או אגוס ואם מכרו או נתנו לכותי שמחוץ לביתו קודם הפסח אע"פ שהישראל מכירו ויודע שלא ינע בו כלל אלא ישמרנו לו עד לאחר הפסח ויחזור ויתנו לו מותר ובלבד שיתנו לו מתנה נמורה בלי שום תנאי או שימכרו לו מכירה נמורה בדבר מועט אבל מתנה ע"מ דחזיר לא מהני עכ"ל ועיקר כוונתו דאפילו אם

גם הקונה מבין שמכירה זו הערמה היא ואינו עושה הישראל אלא כדי להנצל מאיסור חמץ מ"ם אם המכירה היא כדין תורה לית לן בה :

ין וזה שהצריך לכותי שמחוץ לביתו הכוונה על החמץ שהקונה יוציא החמץ חוץ לבית הישראל דא"כ נתי שקנה ממנו מ"ם כיון שהחמץ מונח אצלו הו"ל ככותי שהפקיד חמץ אצל הישראל ואם הישראל קיבל עליו אחריות עובר בב"י ועתה כשהניח החמץ אצל הישראל נראה כמקבל את החמץ באחריותו (מנ"ס סק"ד) אבל מדינא אין קפידא רק יזהר שלא יקבל אחריות (ס) ונס ייחד לו מקום כמו קרן זוית וכיוצא בו דאו אינו זקוק לבער כמ"ש בס"י תמ"ה (ס"ז סק"ד) ובייחוד לו קרן זוית הא נתבאר שם דאפילו באחריות אינו עובר ע"ש :

ין ואם החמץ הרבה מאד שא"א להוציאו חוץ לבית ימכור לו החרד שהחמץ מונח בו (מנ"ס ס) ובח"מ מ"י קצ"ד נתבאר דכותי אינו קונה קרקע בכסף לדעת הרמב"ם אלא בשטר ואפילו לדעת רשב"ם והתוס' שקונה בכסף מ"ם באתרא דכתבי שטרא אינו קונה בכסף בלא שטר ולכן אם אין ביכולתו לכתוב שטר יכול להתנות עמו שיקנה רק בכסף לפי מה שנתבאר שם דמעט דאינו קונה בכסף הוא משום דלא מסכה דעתיה בלא שטר ע"ש ולכן כשמדבר עמו שימסוך על זה הלא מסכה דעתו ומהני לכל הדעות (וזהו כוונת המנ"ס ע"ש עמנו כחלת המקח שמקנה לו בכסף (תוד ס"ז) :

ב ולא דווקא מכירת החרד דה"ה שימכור לו החרד או המקום שהחמץ מונח בו דשכירות קרקע ג"כ נקנה בכסף כמבואר שם ובפרט אם המקום שהחמץ מונח בו אינו של הישראל אלא שהוא אצלו בשכירות דרי אינו יכול למוכרו אלא משכיר לו עם כל זכות ויפוי כח שיש לו וכן אם יש פועלים אינם יהודים בהעסק משכיר לו הפועלים שהיו על חשבון הקונה כלומר שהם פועליו ולא פועלי הישראל ושכירות הפועלים והקבלנים א"צ לא קניין ולא שטר אלא באמירה בעלמא כמ"ש בח"מ ריש מ"י שלי"א ואף דשם נתבאר זה בבעה"ב השוכר פועלים וכאן הישראל משכיר להא"י את הפועלים מ"ם הכל אחר דלהפועלים אין שליחות לכותי ואיך יהיו הפועלים שלוחם של הקונה אמנם כבר בארנו בח"מ מ"י קפ"ח דפועל נעשה כותי לישראל וישראל לכותי וכ"ש א"י זה לזה דאפילו בשליחות יש דיעה שנעשים שלוחים ול"ז כמ"ש שם וכן בארנו שם דשליחות בשכר הוי כפועל וכן אם יש סוסים ובהמות העוסקים בהעסק צריך למכור להא"י הטוסים והבהמות במקח כך וכך :

כא וכיצד הוא קונה החמץ והנה יודע דעת דרש"י וזל דקונה ממלמלין בכסף ולא במשיכה ודעת ר"ת ז"ל

ול דרוקא במשיכה ולא בכסף וכן הסמיכו רוב הפוסקים והרמב"ם פ"א מוכייה פסק דקונה בין בכסף בין במשיכה ע"ש ובח"מ סי' קצ"ד מעיף י' בארנו שיש מהגדולים דמ"ל לכלל הדיעות אם אי אפשר לעשות קניין משיכה קונה בכסף ע"ש והנה לפ"ו מקבל מהקונה פרוטה ומקנה לו החמץ אמנם אין לסמוך על זה בלבד והנה משיכה א"א בחמץ הריכה ויכול להקנות לו בקניין סודר והיינו שהא"י הקונה יתן לו הסודר ויחזיק בידו את הסודר וכבר בארנו שם דק"ם קונה בכותלי ורבינו תם עשה כן למעשה (תוס' קדושין ג'.) והא דכתיב כרות אצל ק"ם וזאת התעודה בישראל הכוונה שכן נהגו לקנות בקניין זה ע"ש אמנם כיון שמשכיר לו המקום שהחמץ מונח בו כמו שנתבאר יכול להקנות לו החמץ בקניין ממלשלין אנב קרקע שכארנו שם במעיק י"א דמהני בא"י ודלא כאחד מהגדולים שפקפק בזה ע"ש וגם קונה הא"י את החמץ כששכר המקום מדין חצר דקניין חצר יש לו כמ"ש שם מעיק י"ב אף שאחד מהגדולים פקפק בזה מ"מ מהני והו דעת גדולי הראשונים כמ"ש שם טוב לעשות כל הקנינים קניין כסף וקניין סודר וקניין אנב וקניין חצר ואצילני כותבים גם שטר מכירה ואע"ג דממלמדי לא מקני בשטר אמנם כבר בארנו שם בס"י ר"ם מעיק פ"ו דבין דנהגי הסוחרים לכתוב קאנטראקטין על מכירת מחורה ובהשטר הזה מתחייב עצמו והיה חיוב על הנוף והאדם דינו כקרקע ועוד דבין דהמנהג כן היה מיושמתא וקנה כמ"ש בס"י ר"א ועוד מעמיד נתבאר שם וכן המוסים והבהמות היה קנינים כקניין ממלשלין :

כב ודע דקניין כסף הוא הערבון שמקבל מהקונה על החמץ וכל הקנייה שקורין אויף נא"ב או זאדאמא"ק והמעות בעד כל החמץ ושאריו הדברים זוקף עליו במלוח דקניין כסף א"צ שיתן כל הדמים אלא מקצת ושיתן הערבון בתורת התחלת פרעון כמו שכארנו בח"מ סי' ק"ץ ויש מהגדולים שאמר דמקצת מעות לא מהני ותיקן שהקונה יעמיד ערב קבלן בעד המעות וכבר בארנו שם מעיק ג' דאין שום חשש בזה וכל רבותינו הראשונים והאחרונים מוכרים דמקצת כסף קונה ע"ש ומ"מ מוב גם לעשות ערב קבלן וכן אנו נוהגים וגם יש לעשות האג"מ שלא"ק שהוא מנהג הסוחרים (ודע דמ"ם קניין חצר ח"ס נמכרת ממך היכה שהרי נעיקן שהחזר ישתמר לדעתו או שיהיה שומך גלגו כח"מ סי' ר"י ע"ס) : **כג** דבר פשוט הוא שהחמץ צריך להיות מונח במקום שהקונה יכול ליכנס לשטן מעצמו (ס"ו סק"ד ומג"א סק"ד) דאם לא יוכל ליכנס והמפתח יהיה ביד הישראלי אינו אלא הערמה בעלמא ולכן כתבו צצריך מסירת המפתח (ע"ס וז"ח) וכך נהגו בדורות הקודמים האמנם עתה א"א זה בשום פנים כירוע וביותר בהיות שעיקרי החמץ שלנו הם יי"ש ושכר והם תחת השגחת הממשלה

וא"א למוסרו ליד אחר אך באמת אין זה עיכוב ככל דרוקא כשעושה בכוונה כן להסתיר ממנו המפתח ועוד דכדיניהם יכול להחזיק בו אף בלא מסירת המפתח (ח"י ונאה"ט סק"ח) ועוד כתבו הגדולים דהקפידא הוי רק על שעת המכירה אבל אח"כ אם סגר או הגיח חותם מותר (ח"י סק"ד ומק"ח סק"ח) רק שאינו נכון לעשות כן אבל אם עושה שלא בכוונה נגד הקונה וודאי אין קפידא דמסירת המפתח אינו קניין ונהגנו לצוות באופן זה לומר להאינו יהודי שמכר לו החמץ או להא"י שכביתו העוסק בהעסק והוא נחשב כפועלו של הקונה כמ"ש ראה שהמפתח מונח כאן וכאן וכל עת שתצצה לימול החמץ תמול מכאן את המפתח ותלך ותמול ותשיב המפתח למקום זה כדי שלא יאבד ובהמקום שמונח שם החמץ יהיו שם איזה כלים ואיזה חפצים הצריכים לו בימי הפסח וכשילך הא"י ילך גם הוא או אחד מבני ביתו לשם ליטול איזה כלי או איזה חפץ וממילא שהא"י לא יננוב אבל אסור לדבר עמו נדון החמץ :

כד וזה שכתב רבינו הכ"י דמתנה ע"מ להחזיר לא מהני בחמץ איני ידוע המעם שהרי בכל מקום קיי"ל דמתנה ע"מ להחזיר הוי מתנה והלבוש כתב באמת דאין זה רק חומרא בעלמא ע"ש (וה"ל הכ"י והמ"א סק"ה נסס מה"ד) ולפ"ו בדיעבד לית לך בה (ח"ד סק"ח) ויש שכתבו דאסור מריגא משעם דכל זמן שהתנאי תלוי הוי כפקדון וקודם קיום התנאי כבר עבר בב"י ולכן אע"ג דכשנתקיים התנאי אינלאי מילתא למפרע שהיה של הא"י מ"מ הרי כבר עבר (ע"ס נסס רדנ"י) ואינו מובן כלל שהרי בכמה דינים אמרינן בחמץ אנלאי וכ"ו (ע"ס) ויש שרצו לדחוק ולקיים הדברים (עמק"ח סק"ו) ואינו כן :

כה והנראה לפענ"ד דהנה מקור דין זה הוא בהנמ"י (פ"ו מה' שנת לוח כ"י) ודייק זה מתוספתא שהבאנו במעיק י"ד מישראל וא"י שהיו באים בספינה וכ"ו ובלבד שיתנגו במתנה נמורה ודייק מזה דמתנה ע"מ להחזיר לא מהני ותמה בזה הרי בכל מקום מהני וכתב דהוימב"ם והשור שהביאו התוספתא כלשונה נראה ולא דייקי זה כלל דהכוונה מתנה נמורה בלא הערמה אך אם יש דייקי כן י"ל המעם פשוט דכל מתנה ע"מ להחזיר המקבל נוטל המתנה לידו ואח"כ מחזירה אצל כן כן שהם בספינה ואינו מוין החמץ ממקום לכן אם נותנה במתנה נמורה הוה מתנה אבל ע"מ להחזיר אין כאן לא מתנה ולא תנאי ולא חזרה אלא פמינא מילי בעלמא שהרי אינו נוטלה ואינו מחזירה וכן נ"ל באמת להלכה כשנוטל החמץ לביתו וודאי מהני אבל כשאינו נוטלה לביתו כמו מכירות שלנו אינו מועיל מתנה ע"מ להחזיר שמעמא דכתיבנא אך למעשה אפילו

נוטלה

נמלה לביתו כיון שהקדמונים אמרו דמשום דזמירא
 דחמץ יש להחמיר אין לנו מדבריהם ;
כו פעשה בראובן שמכר חמץ לא"י עם החרד כדת
 ושמעון היה לו חמץ ולא מכרו להא"י אלא
 העמיד החמץ שלו בהחרד הוה וריטה ברעתו שבוה
 יצא ידו חוכתו ופסקו שחמץו אסור כהנאה ופשוט הוא
 שאפילו היה אסור לראובן העמרתו חמץו כחרדך
 אינו מועיל אא"כ עשאו שליח למכור או הקנה לו את
 החמץ כמתנה אבל אמירה בעלמא לאו כלום הוא
 (עמ"י סק"ו) ;

כז והנה מכירת חמץ שלנו הנהוג מכמה וכמה
 דורות שלפנינו כך הוא שכל בעלי החמץ חותמים
 א"ע על הרשאה וכותבים אנחנו ח"ם נותנים כח
 ורשות להרב פלוני למכור חמצינו כל מיני חמץ
 והדשבים כפרמיות כל המינים כמו לחם חמים ולחם
 שעורים וקמח חמים וכן כל מיני משקין כפרמיות וכן
 שארי מיני חמץ כמו חומץ ושמרים וכו' ומרשים אנו
 הח"ם את הרב הנ"ל למכור באיזה מקח שישיר בעיניו
 ואין אנו נאמנים לומר לתקוני שדרתיך ולא לעותתי
 וכן למכור ולהשכיר המקומות שהחמץ מונחים בהם
 וכן למכור הבהמות והסוסים שלנו במקח אשר ישר
 בעיניו וכן אנו נותנים רשות להשכיר את הריחים
 שלנו וכן החצר עם כל זכות ויפוי כח וכל הפגעלים
 העוסקים בהשכיר המקומות שהחמץ מונחים בהם
 לנו שום שייכות בהם וכן כל מיני חמץ שנקנה עוד
 עד י"ד לירח ניסן שנה זו עד שעה עשירית אנו
 נותנים לו כח ורשות למכורם וחותמים א"ע ;

כח ואין לשאול איך אפשר לעשות שליח על מה
 שאין לו עתה הא סבואר בניזר (יו"ד) ; דכל

שא"א לעשות כעצמו א"א ע"י שליח אך חמץ שאנו
 דכיון דאינה ברשותו של ארם אלא שהתורה עשאת
 כאלו היא ברשותו לעבור עליה בב"י בגילוי דעתא
 בני ויכול לעשות שליח הן למכור הן כבמל אף על
 החמץ שעדיין אינו ברשותו (מק"ם כ"ט תל"ד ע"פ)
 ואנחנו נהגנו להוסיף מפני זה שכותבים שמקבלים
 עליהם כאו"ש שלא לבטל השליחות ושיתרצו לכל מה
 שיעשה וא"כ בע"כ זוכרחים ע"פ השבועה לקיים
 השליחות והיו כמו שעושים השליחות בע"פ בשעה
 עשירית דשליח יכול לעשות שלא בפניו והרב עושה
 שטר מכירה עם הא"י הקונה והושב לו כל המינים
 שמכיר לו כל מין במקח כך וכך או כפי הנמכר בשוק
 פה עיר פלונית ואף שאין הקונה יודע המדידה אינו
 מעכב דקיי"ל משך ולא מרד קנה ומקבל מהקונה
 עדכון שקורין או"ף נא"כ או זאראפא"ק ומתראוי לקבל
 כדי שיהיה פרוטה לכל אחד מהחתומים והסעות ויורף
 עליו בסלוה עד אחר הפסח והקונה מעמיד ע"ק בערו
 והרב סובר עם הקונה ומסביר לו הענין ועושה עמו
 קנין כסף וקנין סודר וגם שטר והאנ"ס שלא"ק ומשכיר
 לו כל המקומות שהחמץ מונחים בהם ואתן יקנה החמץ
 וכן בבהמות וסוסים מקנה לו המקומות שעופרין בהם
 ואנכן יקנו הבהמות והסוסים דלאלוסי מילתא אנו
 עושים הרכה קניינים וכן משכיר לו העסקים כפרמיות
 זה בכך וכך וזה בכך וכך וכל אחד מה שיכול להוסיף
 יוסיף אך זהו תורף המכירה הנהוג בינינו ולאחר הפסח
 חוזר וקונה ממנו ונכון לקנות ממנו בחזרה תיכף אחר
 הכרלה באחרון של פסח כדי שלא יפתחו הבע"כ את
 עסקיהם קודם הקנייה בחזרה וע' בס' ת"ן סעיף מ"ז
 (ועושים עם הקונה רק לפי דינינו ועי' ב"מ ע"ב ; זב"ק ק"ג ;
 ואין עוס משג כזה פה"ס סי' קי"א וזו"ק) ;

תמט דין חמץ שנמצא ברשות ישראל והפועלים א"י או להיפך . ובו ד' סעיפים :

א בתב המור חנות של ישראל והסחורה הנמכרת בה
 היא שלו והפועלים שמשתרלין בו אינם יהודים
 חמץ שנמצא שם אחר הפסח מותר אפילו באכילה שאנו
 תולין אותו בפועלים ואם החנות והסחורה של אינו
 יהודי והפועלים ישראל אסור שאנו תולין אותו
 בפועלים ישראל כך היא נירסת רבינו חננאל ורב האי
 גרם איפכא שהולך אחר כעל החנות וכך היא נירסת
 רש"י עכ"ל והוא כנ"ל (י' ;) ;
ב ולכאורה אינו מוכן כלל דהא וודאי מיירי כשכולם
 אוכלין שם כל השנה דאל"כ פשיטא שהולכין אחר
 מי שאוכל ואם נאמר שכולן אין אוכלין שם א"כ לא
 שייך כלל לומר אסור מי לילך אלא וודאי שכולן אוכלין
 שם א"כ סאי חיות לילך אחר זה נלך אחר זה וכשלמא
 לנירסא ראשונה שהולכין אחר הפועלים י"ל המעם
 דאזלינן בתר רובא דהכי משמע הלשון שבעל החנות

הוא אחר והפועלים הם רבים אכל ללשון השני קשה
 ונראה דמשום הכי פירש"י שם דמיירי שהסחורה היא
 של חמץ שכן פירש פת ויין הנמכר כתובה ע"ש ולפ"י
 א"ש דאזלינן בתר הסחורה מהחנות שהוא יותר כמות
 שאוכלים הפועלים ולפ"י אפשר לומר דהנירסאית לא
 פליגי לדינא אלא דלנירסת ר"ה לא מיירי בסחורת
 חמץ ולכן הולכין אחר הפועלים שהם הדוכ (וענ"י ונ"ט
 וס"י ולענ"ד כמ"ס) ;
ג והרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא הכיאו כלל רין וח
 והראב"ד כס' תמים דיעים (סי' רמ"ה) כתב דמעמא
 דהרי"ף דכיון שיש נירסאות שונות הולכין לחומרא
 ע"ש ואינו מוכן דא"כ פשיטא שה"ל להכיאו ולפסוק
 לחומרא ויש מי שאומר להיפך דתרווייהו לקיילא כיון
 שהוא ספק דרבנן (ה"י) וזה וודאי א"א לומר דאיך
 יחלוקו על הברייתא שהש"ס הביאה מסברא רנפשייהו ;
 ולענ"ד

שאומו שחולבין אחר רוב עובדי דרבנן (ח"י) ואני
 תמה בזה דמ"ג וודאי אפילו הוא של ישראל הא וודאי
 השליכו או איברו קודם הפסח והוי של הפסח ומותר
 ואם מטעם שמה הוא חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח
 והשליכו דאסור בהנאה מ"מ עדיין יש מ"מ ספק של
 א"י ספק של ישראל ואת"ל של ישראל שמה השליכו
 קודם הפסח (מק"מ עמוד מקמ"ז מ"ג):

ד' ולענין גראה שרחו ברייתא זו מהלכה דלפי מה
 דקיי"ל כמי' תמ"ו דהולכין אחר האחרון א"כ ה"נ
 נלך אחר האינם יהודים בין שהוא בעל החנות ובין
 שהוא פועל שהרי הוא האחרון לאכילת חמץ שאכל
 כל ימי הפסח ואם מצא חמץ בדרך אחר הפסח אם
 יש לחלות שנעשה אחר הפסח מותר גם באכילה ואם
 לא אסור באכילה ומותר בהנאה (נ"מ ומ"ה) ויש מי

תנן דיני שותפות בחמץ והלואת חמץ. ובו מ"ו סעיפים:

במלאכת האפייה ורבי יכול לאפות בו מצה והוא אינו
 אומר לו בפסח תאפה חמץ ואני אאפה אחר הפסח
 חמץ דבכה"ג וודאי אסור אלא אומר לו סתם אתה
 תאפה שבוע זה ואני שבוע אחרת ולכן זהו בוודאי
 שאסור לומר לו כמה בכרות שתאפה בפסח אאפה
 אח"כ (וכ"כ המק"מ סק"ג) כן נ"ל במעם ההיתר והנדולים
 מרחו בזה ולענין גראה כמ"ש (וחו כוונת המנ"א סק"ג):
 ד' ופשוט הדבר שעל השבת שבמרחו הפסח אסור כמו
 לעיל סי' רמ"ה ויש מי שרוצה לאסור גם על ד'
 ימים של יו"ט כמו בשבת ואינו כן דהא יו"ט שותר
 אוכל נפש ונהי שאופה בעד שאסור לנו לאפות בשבילם
 ביו"ט מ"מ הא אינו אומר לו שיאפה בשבילם ויכול
 לאפות בשביל המותרים והדר הו"ל כהסכרה שכתבנו
 לענין חמץ במעוף הקודם (ולדינן נס הק"י נק"ד מסק"מ
 לזה) ויש מי שאומר גם בדיון חמץ שצריך הישראל לקבל
 ממנו חלקו ברמים קודם הפסח ואין זה מוכרח (מנ"א
 ע"ש וד"ק):

א' ישראל שלוח ככר מחבירו קודם הפסח צריך לפורעו
 אחר הפסח ויש בו משום גזל אם אינו פורעו ואין
 זה חליפי חמץ דקיי"ל דאע"ג שאינו תופס דמיו מ"מ
 לכתחלה אסור כמ"ש בס"ס תמ"ג דזה אינו חליפי חמץ
 לחליפין לא מקרי אלא כשהחמץ הוא בעין בעת שנותן
 לו החליפין משא"כ כשהחמץ כבר נאכל ולפ"ז אף
 בפסח עצמו יכול לקבל שארי דברים בעד הככר אלא
 שאחר הפסח יכול לקבל גם חמץ (ח"י סק"ה) אמנם
 באמת בהלואה מותר לו לשלם ככר אחר הפסח אפילו
 כשהככר הראשון עדיין באין זה ענין כלל
 לחליפי חמץ דמלוה להוצאה ניתנה וכבר קני ליה
 הלוה קודם הפסח ונתחייב לו רמים (מק"מ סק"ה) וכן
 יכול לשלם לו בפסח שאר דבר דחובו הוא נזמל והדין
 שצאנו דאין היתר רק בשאינו בעין זהו בחליפין ממש
 (אלא דמי לזניעית נרפ"ה דזכנסי דזניעית תופס דמיו משא"כ
 נקמץ וד"ק) וכ"ש בקונה חמץ קודם הפסח שצריך
 לשלם לו:

ה' עוד כתב במעוף ד' ישראל שהיה לו תנור ואפו בו
 א"י חמץ בפסח אפילו מעות אסור לקבל בשכרו
 דהיה ליה משתכר באיסורי הנאה ואם קבל כבר המעות
 מותר ליהנות מהם עכ"ל כלומר לא סיבעיא אם הביאי
 לו בכרות אחר הפסח דאסור ליהנות מהם שהרי זכה
 בהם בפסח בשכר תנורו וה"ל חמץ של ישראל שעבר
 עליו הפסח אלא אפילו הביאו לו מעות ג"כ אסורים
 בהנאה משום משתכר כאיסורי הנאה ולא דמי לתנור
 של שותפות דידיון הקודם דהתם אינו נהנה בשל פסח
 דשבוע של פסח הוא להא"י ואי משום שנוטל שבוע
 אחרת כנגדה כבר בארנו המעם מפני שאינו אומר לו
 תאפה חמץ אבל הכא שהתנור שלו לנמרי ואפו בו
 חמץ איך ימול שכר חמץ וישתכר באיסורי הנאה אף
 אם קבל מעות מותר בדיעבד משום שאין חמץ תופס
 דמיו ואע"ג דלמחליף עצמו אסור כמ"ש בס"ס תמ"ג
 וזה במחליף חמץ ממש ולא בכה"ג (הט"ו סק"ג תמה
 דעני הדניס של סעיף ג' וסעיף ד' מותרים וא"י ולפ"ז אין
 כחן מחירה וכ"מ ממנ"א סק"ד ע"ש וכ"כ נמו"ס פ"ט ס"ב.
 ד"ה מ"ט):

ב' ישראל שמקבל מא"י ככר חמץ בבל שבוע בעד
 רבי"ת שכן התנה עמו בשעת הלואה כיצד יעשה
 בשבוע של פסח יאמר לו קודם הפסח שבשבוע של
 פסח יתן לו קמח או מעות וכיון שהתנה עמו כך אע"פ
 שנותן לו אחר הפסח ככר חמץ הרי הוא חליפי הקמח
 והמעות ושרי ובריעבד אפילו לא א"ל אלא הביא לו
 לאתר הפסח ככר בעד השבוע של פסח מותר שהרי
 לא זכה בו הישראל בפסח (נ"מ ומנ"א סק"ב) ויש מי
 שאומר דצריך דווקא תנאי ובלא תנאי אסור (ט"ו סק"ה)
 אבל אין להתמיד כל כך בענין זה דכל האיסור מחמץ
 שעבר על הפסח אינו אלא משום קנס (ח"י סק"ג) וכן
 הדין במי שקנה חוק המשרתים שנותנים להם חמץ
 דמותר ליקח לאתר הפסח מה שחבר להם בפסח (ט"ו)
 דבוה לא שייך קנס כלל כמובן:

ג' כתב רבינו הכ"י במעוף ג' ישראל וא"י שיש להם
 תנור בשותפות אומר להא"י קודם הפסח מול אתה
 של פסח ואני אמו"ל אח"כ עכ"ל ואע"ג דלענין שבת
 לא מהני כה"ג אלא בהתנו מתחלה קודם עשיית
 השותפות כמ"ש לעיל סי' רמ"ה דהתם כיון שעל שניהם
 לעשות בכל יום א"כ הוה כשכר שבת דבשביל שהוא
 אופה ביום א' אופה הא"י ביום השבת אבל הכא אין איסור

ל' כתב הטור דמותר להשכיר תנורו לא"י על סנת
 לאפות בו מצה ואפילו אם אפה בו וצ"ע אינו זקוק
 לו

ותן החמץ בידיו ונתן להם והו' דעת הי"א שהביא רבינו הכ"י ע"ש וכך פסקו גדולי האחרונים (מנ"א סק"ט ופר"ח) ודיעה ראשונה שהיא דעת הטור תמיה :

יב ויש מי שכתב דמשום חוסרא דחמץ החמירו (ח"י סק"ל ווא"ד) ואין בזה שום מעם ויש מי שאומר דהישראל הו' כערב בעדם בעד החמץ שאם יאבד משקבלום בידם עד שיתנו לפיהם יתחייב באחריות והוה בחמצו של א"י שקיבל עליו הישראל אחריות שעובר כב"י (מק"ה סק"ד) ונ"מ זה אינו כלום דכמה קיבל עליו האחריות ולענ"ד דברי הטור צודקים ומוכרחים דהאיסור הוא משום שהוא רוצה בקיומו של חמץ דאל"כ הרי צריך להאכילם מאכל אחר משא"כ כיו"נ שם אינו רוצה בקיומו דאף אם לא ישחורו לא יתן להם אחר דאין עיכוב בשתיית יין כבאכילת פת כמובן ולכן אינו רוצה בקיומו ומותר :

פת צנומה שקורין סוחאריקע"ם מסולת חמה ואם לא יתנו להם אף יום אחד יחלו וקרוב שימותו מחוייבים להכין בעדם צנומות אלו לפני הפסח ולהטמין במקום מוצנע ולהיות לזה בלי וכף מיוחדת וככל עת שצריך יערבו בהמים החמים או בחלב וליתן לתוך פיו ולהותר בהפרורים ואם כיכולת ע"י א"י טוב יותר :

טז גדולי האחרונים האריכו בדבר הארענדע"ם ומחויקי הריחים מהשרים שמקבלים מדה תבואה בעד מחינת כך וכך ויש שטוחנין חמץ גמור כמו מאלצי"ן ואיך מקבל הישראל המדות אפילו אחר הפסח ומשתבר בחמץ בפסח ונ"מ הרי כיון שהחמץ שלו הרי עבר כב"י ופשוט הוא שימכור הארענדע"א או הריחים קודם הפסח וכמו המכירה לשבתות (נ"מ) וכמו שאנו עושים כמ"ש בס"י תמ"ח ויש מי שהקשה איך חלה המכירה הא הרי דבר שלכ"ל (ט"ו סק"ו) והא קודם הפסח עדיין לא בא החמץ ואיך ימכרו אמנם אין זה קושיא דא"כ נ"מ הישראל לא קנה מהשר (מק"ה סק"ח) ועוד הא מילוק מהני אפילו לדבר שלכ"ל והרי הוא מסלק א"ע מהעסק (ממ"ז) אמנם האמת דכל קנייני אלו הם ממנהג הסוחרים ודינא דמלכותא כמו שאנו מוכרים סחורה שעדיין אינה תחת ידינו ע"פ קאנטראקט כמ"ש בח"ס סי' ר"ט מעיף ט"ז ע"ש וה"ל כן הוא ולכן נ"מ הוא קונה מהשר ונ"מ הא"י קונה מסנו ואין לפקפק בזה כלל וכלל וכן אנו נוהגים לעניין שבת וי"ט :

יך ומי שיש לו תנוק ובוכה לאכול חמץ וא"א לעצרו כתבו הגדולים דמותר לומר לא"י האכיליהו או השקיהו חמץ ואני פורע (מנ"א ס"ט) והוה לשיטתם שרחו דברי הטור אבל כפי מה ששישכנו דבריו אסור לומר כן אלא יאמר תן לו לאכול וממילא יתן לו חמץ או שיתן לו דינר ויאמר לו האכל לתנוק זה בדינר זה וכל זה כתנוק שאין בו סכנה אם לא יאכל חמץ אבל בשיש בו סכנה הכל מותר (ס"ט) ומחוייב להאכילו בעצמו בדיו כל ספק נפשות שרוחה כל האיסורין ולכן אצלינו שיש הרבה יונקי שדים שמים הוולדן מרגילין אותן כשריית

תנא דינו הנעלת הכלים לפסח . ובו נ"ב מעיפים :

א קדרות של חרם או קערות ואלפסין של חרם שנשתמש בהם חמץ כל השנה אפילו אותם שעושין בהם דיימא ומיני קמחים שהם כולן חמץ ומתדבקים מכיכות הקדירה משפשפן היטב בעניין שלא יהא החמץ גיכר בהן ומותר להשהותן לאחר הפסח להשתמש בהן בין במינו בין שלא במינו ולא דמי לחמץ שנתערב דאסור להשהותו כמ"ש בס"י תמ"ז דהתם החמץ נראה אלא שאינו ניכר משא"כ הבא החמץ בלוע ככלי ואינו ניכר ועוד דהבלוע נעשה מעם לפנ"ם לאחר מעל"ע ואע"ג דכפסח עצמו אנו אוסרין נמלפ"ג כמ"ש בס"י תמ"ז מ"מ לאחר הפסח דהאיסור הוא רק משום קנ"ס לא אסרו ואע"ג דככל האיסורין אנו אוסרין הקדירה נ"ב לאחר מעל"ע כמ"ש ביו"ד סי' קכ"ב ואין חילוק בין דאורייתא לדרכנן שהרי אפילו בלי הבלוע מבשר עוף וחלב דהוי דרכנן נ"ב אוסרים אותה מ"מ בחמץ אין אוסרים הקדירה והטעם י"ל דחמץ התיירא בלע שבשעת הבליעה לא היה איסור משא"כ בשם איסורא בלע ועוד דהתם מקרית היא אבל חמץ הוה ככל שנה וא"א להפסיד כל הקדרות שבעולם (פתוס' ל' . ד"ה ולשהיתו וכו"ן ע"ס וה"ס כתבו לר"כ דסמך כר"י ואנן קי"ל כר"ס) :

ב יש מי שכתב דאע"ג דכפסח עצמו כשכשלו בקדירה שאינה בת יומא אוסרין התבשיל כמ"ש בס"י תמ"ז מ"מ אם עבר על הקדירה י"ב חדש מומן כישול החמץ בכר הוגנ מעמו לנמרי והתבשיל מותר (ח"ז סי' פ"ה) וראיה מיי"ג דמהני ישון י"ב חדש כמ"ש ביו"ד סי' קל"ח אמנם בתשו' הרשב"א (סי' תקע"ה) כתב שפורש דאינו כן וז"ל קדירה שאינה בת יומא שכשלו בה וכו' שהכלי באיסורו עומד וזה פשוט דלא מהני ישון אלא בכלי יין וכו' עכ"ל ולכן אין לסמוך על זה (פ"ט פק"ה) אך יש לצרפה לאיזה קולא אחרת אם יש בעניין זה :

ג ואלו בלי החמץ מצניעין כפסח במקום צנוע שאינו רגיל לילך שם כדי שלא יבא להשתמש בהם כפסח וטוב לסונרם בחדר ולהצניע המפתח ויש שטעמדין כלים אלו כנוכה הכתלים שאין היר יכול להושיט שם ויש מהגדולים שצווח על זה והביא ראיה מלמור לפני הנר בשבת דאסור אפילו נבזה שתי קומות (נ"מ) ואין מזה שום ראיה דהתם החששא שמא יבא לידי איסור דאורייתא משא"כ הבא באיסור קל דרכנן שהרי אינן בני יומן אין ראיה לאסור וב"ש בכלים שתשמישן בבלי

בבלי שני (מ"ה סק"ג) לכן מדינא אין למחות והמחמיר תע"כ :

ד ואמרו חכמים (י') דכלי חרס לכד שאין הנעלה מועלת בהן דאפילו ליבון אינו מועיל ואפי' ומלאום נחלים שוודאי יפליט האיסור אינו מועיל והמעט דחיישינן שמא יהיום עליהם שלא יתפקעו וימטעם בנחלים ולא יעשה היסק כראוי ולכן אינו מועיל להם שום היסק שייסקם באש ולא לשום כלי חרס שנשתמש בהן חמין אפילו שלא ע"י האור אלא שעירה לתוכו דותחין דנם עירו מבליע בכלי חרס הרבה כדאיתא בנבחים (י"ה) : על קרא דוכל כלי חרס אשר תכושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותח מניין ת"ל בו ישבר ע"ש ויש אומרים אפילו בבלי שני כלומר שעירה מהקדירה לכלי שני ואח"כ הניח כלי זה לתוכו וזה לדעת הרמב"ם בפ"ה (לדעת המ"מ והג"מ) אבל דעת חמור אינו כן וי"א דגם הרמב"ם אינו סובר כן וכונתו אעירוי מכלי ראשון (מ"ה סק"ג) אמנם הרשב"א סובר דגם בכל האיסורים אסור כלי שני ולכן המנהג להחמיר בבלי שני בחמץ כבבלי ראשון (ס) אבל בבלי שלישי אין להחמיר בדיעבד :

ה וזו שנתבאר דלא מהני חסקה לכלי חרס כתב רבינו הב"י בסעיף א' וז"ל מיהו אם החיורו לכבשן שמצופין בו כלי חרס חדשים מותר דכיון דמכניסין להיסק גדול כזה וודאי לא חיים עליהו דילמא פקעי אבל לתגורים שלנו לא עכ"ל דאיכא למיחש דילמא חיים עליהו ומוציאין מן התגור קודם שיתלכנו (ט"ו סק"ג נספ"ה) ודווקא כלי חרס אבל כלי מתכות דלא פקעי מן האש יכול למלאותן נחלים מבפנים (טו) ולהשדות שם הנחלים עד שאם ינע אדם בצד החצון של הכלי יהיה חיד מולדת בו מחמת שנתלכין הכלי מן הנחלים שאו בוודאי נשרף כל החמץ הבלוע בתוכו אע"פ שלא נתלכין כל כך עד שתהא נצוצות נתון מסנו שהרי כלי מתכות הן נכשרין ע"י הנעלה וליבון קל הוה אינו נרוע מהנעלה ונכשר בכך (הגרי"ו סעיף י')

ו ודע שאצלינו עתה משתמשים בקדרות של מין מתכת וקורין להם פרייסים"ע מע"פ והם של מתכת ויש להם איזה מין מים מבפנים ונוהגים לשורפן לפסח הקדירות של חמץ ויש שאין דעתם נוחה מזה מפני שידוע שיכולים להתפקע אבל באמת אין חשש כזה מבמה מעמים חדא דלא מצינו חששא זו בנמרא רק בבלי חרס ועוד דליבונם כך הוא שנותנים אותם אצל דופני התגור מבפנים ונותנים עצים הרבה לתוך התגור והקדרות ממלאים באפר ומסיקים התגור והקדרות עומדים מעל"ע ויותר עד שיצמגנו ומבען אם ימלום מן התגור קודם שיצמגנו ישתברו והליכון הוא כמו בכבשן וממילא דרכאן ליכא חששא דפקעי שהרי בארנו דחששא זו היא שמא ימלן מן התגור קודם

שיתלכנו והכא אדרבא נודרים לימלן אפילו אחר שנתלכנו עד שיצמגנו לגמרי דאי לא הכי פקעי ועוד דכיון דדי להם בהנעלה ממילא שאין לחשוש על הליבון כל כך דאיך שהוא הוא אינו נרוע מהנעלה : ו לתגור פשיטא שמהני ליבון דלא כיש מי שמתמיד בזה ע"פ דברי התוס' שכתבו דתגור דאפילו חורה כבשוונת לא מהני (כ"ה) ואינו כן דזהו לעניין פוסאח ומתרה שאם היתה פוסאח לא נשתרה בכך אבל לא לעניין איסור והיתר (מ"ה סק"ד) שהרי בנמרא אמרו דלכן לא מהני לקדירה מילוי נחלים משום דהקדירה תמיד הסיקה מבחוץ ע"ש אבל התגור הא הסיקה מבפנים ולכד זה התגורים שלנו אינו דומין לתגורים שלהם שהוא תגור הכתוב בתורה שזהו קפנה ומטלטלת והיא כעין קדירה אכל התגורים שלנו הם כבניין פמש ופשיטא שמהני ליבון :

ז וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' כוביא והוא כלי שעושים מלבנים ועפר ואופין ומטננין בו וכן תגור קמן שקורין פידל"א וחסיקו מבחוץ אסור לאפות בו בפסח דאין חמץ שבו נפלש בכך ואם מלאו נחלים מבפנים שרי עכ"פ דבזה לא שייך דילמא פקעי כיון שהוא עשוי מלבנים ועפר (ט"ו סק"ד) וכוביא שעושים מלבנים השרופין בכבשן יש להם כל דין כלי חרס דמעשיו ממש ככלי חרס אלא שהוא עב ביותר ואם נשפך דבר רותח עליו אין לו תקנה אלא בליבון (מ"ה סק"ד) ולא נודע לנו כלים אלו ולבינה שנתייבשה בחמה יש לה דין כלי אדמה (ס) וכתב בטור דדעת רב האי נאון דכלי נללים וכלי אבנים דינן ככלי חרס ולא מהני להם הנעלה רק ליבון אבל הרי"ף חלק עליו ופסק שהן ככלי עץ וכלי מתכות ומועיר להן הנעלה וכן עיקר (טו) והקאבלי"ן שלנו ממלאים אותם נחלים הרבה ונכשרו לפסח :

ח ודע דקדרות חדשות הנקחות מן הא"י וכן כל מיני בלים הנקחין מהם בין של חרס בין של מתכת בין של זכוכית כל שהוא מוכרן בשוק ונראין כחדשים אין לנו לחשוש שמא נשתמש בהם דחעומדים למכירה אין משתמשין בהם אבל הכלים שכביתו לא יקח אלא כלי חדש שבוודאי אצלו שלא נשתמש בו אבל כשיש ספק אין ללוקחו אא"כ מסיח לפי תומו ואומר שעדיין לא נשתמש בו ובכלי זכוכית יש להתיר אפילו בלא מסל"ת אם נראים צלולים וחדשים שלא נשתמש בהם (הגרי"ו סעיף ה') וכלי זכוכית ששותין בהן חמין ממילא שאין שום איסור נכנס בו וזלת חמין וצוקער וראיה שהרי אנחנו שותין בהם בהיותנו אצלם דידוע דכל כלי זכוכית המיוחדת לשתיית חמין אין משתמשין בה לדבר אחר ורק לפסח אין לקנותה וכן אין שותים אצלם חמין בפסח מפני שלפרקים שורין בהם פת צנומה אבל בכל השנה אין חשש דאם אולי אפילו במקרה נכנס שם דבר אחר הולכין אחר דוב תשישו :

דאל"כ לא תמצא כמעט שום כלי שתוכל להעיל
(ס"ו סק"ז):

י"ג בלים שמשמשים בהם ע"י האור בלא מים כגון
שפודין ואסכלאות שצולין בהן על נבי האש וכיוצא
בהם צריכים ליבון ולא תועיל להם הנעלה דמה שבולע
ע"י מים כמו בישול פולס ע"י מים אבל מה שבולע
ע"י האור לא יפלוט ע"י מים אלא ע"י האור ולכן
האנגות שאופין בהם פת או פשטיד"א צריכין ליבון
אבל המחבת שממננין בה פת עם שומן או שמן או
חמאה הוי כבישול ודי בהנעלה דמה לי מים ומה לי
שומן ואע"ג דשומן הרבה פחות ממים שבקדירה הלא
אין שיעור לדבר י"א שצריך ללבן המחבת לפני
שלפעמים נתייבש השומן והעיסה נאפית על המחבת
אמנם די בליבון קל ודי כשקש נשרף עליו מבחוץ
יהמנהג ללבנה לכתחלה מיהו אם הגעירונו מני בדיעבד
אם אין בה נומות ואין מסריחין אותו ללבנה אח"כ
דכן העיקר לדינא דמני בהנעלה וע' בסעיף ג"ב:
י"ד הליבון הנמור הוא עד שיהו נצוצות ניתזין מהן
ויש מקילין לומר דדי עד שקש נשרף עליו מבחוץ
ובפרט נבי חמץ דהתירא בלע י"א דדי בליבון כזה
ויש סוברין דחמץ מקרי איסורא בלע דשם חמץ מקרי
איסור לגבי פסח אף קודם הפסח (עמ"ל סק"ז וס"ו)
סק"ח) והמנהג בסברא הראשונה אך זהו ברב שכוונתו
צריך ליבון אבל דבר שרק סחמירין ללבנו כמחבת
וכיוצא בזה או שיש בבלי סדקים או נומות אף חלודות
שהצרכנו ליבון די בליבון קל שבארנו והחוצבה
והיינו כלי שיש לה ג' רגלים שמעמידין הקדירה עליה
צריכה ליבון דלפעמים נשפך מהקדירה עליה ואם יש
במין עיסה בקדירה ונשפך תמיכת עיסה הרי זהו
כשפוד וצריך ליבון מיהו נראה דמני בליבון קל שקש
נשרף מבחוץ:

י"ז מן כל הבשר הוא כפי תשמישו אם תשמישו בבלי ראשון
כמו כף שמניםין בו בקדירה וכן כלי ששואבין בו סבלי
ראשון (ח"י סק"ז) צריך להבשירן בבלי ראשון ודע
דלכאורה נראה ברור דאותה שתשמישה ע"י האור
כגון קדירה שמבשלין בה לא מהני הנעלה בבלי
ראשון אלא דווקא על האש דכבר נתברר לעיל
ס"י שי"ח דכלי ראשון הוי מדריגה פחותה מהעופרת
אצל האש ושכן מבואר בירושלמי וכן מתבאר מתרמב"ם
ע"ש וא"כ כיון דבהנעלה הוי הכלל כתשמישן כך
הכשירן א"כ כשתשמישן ע"י עמידתו אצל האור כמו
כן צריך ההבשר וכן משמע מלשון הרמב"ם שכתב
כפ"ה דין כ"ג כלי סתבות וכלי אכנים שגשמש בהם
חמץ ברותחין בכ"ד כגון קדירות ואלפסין גותן אותם
לתוך כלי גדול של מים ומלא עליהן מים ומרתחין
בתוכו עד שיפלוטו ואח"כ שומף אותן בצונן ומשתמש
בהם במצה עכ"ל הרי שכתב על קדרות שמרתחין
בתוכו כלומר מרתחין על האש:

אבל

י סכנים של חמץ מעיקר הדין הרי הם ככל הכלים
שתשמישן בחמין וצריך הנעלה בבלי ראשון ומ"מ
מדת חסידות יש לעשות איוה מעלה בסכנים מפני
שתשמישן תדיר בחמץ ויש בו סדקים שאינם ניכרים
וכן יש לפעמים שתוחבין בראשו חתיכות פת לאופו
על האש או הותבין בו פשטיד"א שעל האש וצריך
ליבון כמו שיש מצריכין בסכני איסור ליבון סממם
כזה כמ"ש ביו"ד ס"י קכ"א ולכן מי שיכול לעשות
חדשים ה"ו משובח ומי שא"א לו ילבין הברזל באש
והקתא ברותחין ואם גם זה קשה כגון שיתקלקל
תברזל וכיוצא בזה יגעילנו כולו ברותחין דהולכין אחר
הם ואם הקתא הוא של עץ ומדובק במסמרים קמנים
יש מי שאוסר שאינו מועיל ההנעלה כי יש נומות
בשם (כ"ח) ואינו אלא חמרא בעלמא ואנחנו נוהגים
דכשהברזל מחובר במוב אל הקתא ואין ביניהם סדקים
מועילין אותו וצריך להעביר החלודה מעליו (ראיתי
נשפך זקנים אות א' דהין להניח דבר על תנור בית המרחץ
וכן נקחכ"ח) ואפילו יסח כמים כסוכי אכנע יס אוסרים ויש
מתירם עכ"ל וטעם הוא דלא מניח גמלים נוערות נהקחכ"ח
דמתיר ועל תנור בית המרחץ שקרין ליואנק"ל גדול הרבה
מקמטים ס"ו טיח מים כדעת המתיר ואם מניחם דף חדש
פליס פשיטא שמתיר להשתמש עם כפסח ועל התנור כשתשתמש
עם כל הטעם אין להשתמש עם כפסח כי עם קשה לעשות הכשר
וע' בסעיף מ"ד):

י"ח וכל כלי הצריך ליבון או הנעלה אסור להשתמש
בו אפילו צונן בלא הבשר ואם השתמש בו דרך
עראי מותר בדיעבד אם היה נקי או הריחו מקודם וכל
דבר הצריך ליבון ועשה הנעלה בלא ליבון ונשתמש
בו רותח אסור אף דיעבד לפי שלא פדמ כולו ע"י
הנעלה וכל זמן שמשמש פולס מעם מעם (ח"י
סק"י) והגדן של סכנים שהוא תיק שמכניסים בו
הסכנים כל השנה אין הנעלה מועלת לה לפי שא"א
לנקותו היטב מהחמץ בעין שנרבק בו ולכן בפסח לא
יכניס לתוכו הסכנים ואם רוצה לפתוח את התפירות
ולגרו יפה יפה אפולו הנעלה א"צ (הגר"ז סעיף כ"ג)
שהרי בו לא היה תשמיש עם מעולם:

י"ב הנעלה בבלי ראשון מקרי כלי שנתחממה אצל האש
אע"פ שעתה סילקה מעל האש מקרי כלי ראשון
כל זמן שהיה מולדת בה וכל כלי קודם הנעלתה צריך
להעביר כל חלודה שבה והסבין כשיש בו חלודה צריך
לשופו יפה במשחות או באבן וכסין או שאר כלי שיש
בו נומות ואינו יכול לנקותו יפה אין מועיל לו הנעלה
וצריך ליבון במקום הגומות והיינו להניח שם גחלים
נוערות ודווקא חלודות שיש בהם ממשות אבל שחרות
בעלמא או ארמזומית כמו ביורות ומחבות שאפילו
אחר הסרת החלודה נשארו הרושם לית לן בה

8

7

ועכשיו המנצח ללבן אבנים קמנים באש הרבה ותתנים אותם בהמים ואו הרתחתו נברו מאד ושופכים המים על המקומות ומעבירים גם האבן המלוכלך וזה ודאי מעיל אף במקום שצריך הגעלה מדינא כי עדיף סכלי ראשון כאשר עינינו רואות :

ד אחד כלי עץ ואחד כלי אבן ואחד כלי מתכות ואחד כלי עץ דיונים להכשירם בהגעלה ויש מי שאומר דכמות העשיות מקורן אין להם תקנה בהגעלה דכיון שמתקלקלים במים חמין חיישינן דילמא חיים עלייהו ולא ינעילם כראוי וכן קתות של סבינים העשויין מקצתן מקרנים וכן אם הקתא דבוקה בדבק חיים שסא פקעי ונ"ל דכל אלו הם חומרות ובריעבד מהני הגעלה ומלים שמולחים בהם הבשר יש מצריכין להם הגעלה ואע"ג דהבשר עצמו מותר במ"ש בפי תמ"ו וזה משום דאמילו אם היה קצת חמץ בתמלח נתבטל קודם הפסח אבל בהכלי לא שייך ביוטל (ס"ט סק"ד) ויש מי שחולק דא"צ הגעלה ונראין דבריו ומ"מ שוב להנעיל או לקנות חדשה ויש מי שאומר דלא מהני הגעלה כלל דשמא יש בהנקבים חמץ בעין (פ"ו סק"ז) ובל זה לכתחלה אבל בדיעבד אם מלחו בפסח על מלים שמלחו בהם כל השנה מותר גם כלא שפס הבשר דהמלח אינו מוחזק בחמץ ועוד דאין מליחה לכלים להפליט במ"ש ביו"ד סי' ק"ה (מג"א ס"ט) וכן אם שרו הבשר בכלי שרייה של כל השנה והדיוח אותם גם אחר המליחה באותה כלי מותר ואין שום חשש בדבר וכן אם מלחו על הרף שמולחין עליה כל השנה :

כ"א ובמחבת כבר כתבנו במע"ף י"ג דדי בהגעלה ורק יש מחמירין להצריך ליבון ושהמנהג ללבן לכתחלה ובריעבד מני בהגעלה ודע דכל הגעלה שאין ביכולת להנעיל כל הכלי בבת אחת מפני נודלה כמו מחבת וכיוצא בה יכול להנעילה מקודם חציה האחת ואח"כ להפכה ולנעול חציה השנית ואם היא ארוכה ביותר עד שהאמצע אינו נכנס בכלי של הגעלה מלבנה באמצע ובצדדיה מנעילה והמנעול קודם שעה חמישית יכול להנעיל כלי ראשון וכלי שני כיחד וכן כלים שבלעו הרבה חמץ עם כלים שבלעו מעט חמץ וכן יכול להנעיל את הכלי שני פעמים וכל זה אינו כשסנעיל אור שעה חמישית ופעמו של דבר יתבאר בס"ד סי' תנ"ב ויש כזה כמה פרטים ע"ש :

כ"ב כל הירדות של כל הכלים צריכין הגעלה ולא משום דגם היא בולעת מהחמץ דאין מוליך בליעתו בכלו כמ"ש ביו"ד סי' קכ"א ועוד דאם מוליך כבולעו כך פולטו אלא המעט דבוודאי קיכל הו"ד במשך השנה איוה טעם חמץ ועתה בפסח ינע בו סגה מיהו אם לא הגעילו חידות אין לאסור בריעבד דחששא בעלמא היא אמנם הבג בהכרח להגעלה כולה דכמה פעמים יורדת כולה לתוך הקדירה ואף בריעבד מעכב וכן במכין יש להחמיר בריעבד כ"ח

מן אבל מרבוי המור וש"ע מעיף ה' לא משמע כן שכתבו אם תשמישן בכ"ד כנון כף שמניסין בו בקדירה צריך להכשירן בכלי ראשון עכ"ל והרי הכף תשמישה כשהקדירה היא על האש והתבשר הוא בכ"ד והלבוש כתב מפורש כנון קדירה של מתכת או כף ע"ש ואם נאמר דס"ל רכלי ראשון ספלים אף מה שגבלע ע"י האור מנ"ל לומר כן ועכ"פ היה להם לבאר זה ולכן נ"ל דלפי מה שבארנו ביו"ד סי' ס"ח ולעיל סי' ש"ה לא נחתו המור והש"ע לבאר ההפך על בין ולי"ו וכולם כללו כלשון כלי ראשון ולכן גם כאן כותבתם כן ולדינא וודאי לא מהני בקדירה או כף שהגביו בו הקדירה הגעלה בכ"ד אלא בעומדת על האש או כמו שמשמים אבנים מלובנים לתוך המים דדהה ג"כ כמו על האש כמו שיתבאר אך אפשר דגם זה אינו אלא בכלי ראשון שהרי יש מי שמוגר ראפילו בכ"ד אינו (ג"ח הנילו המ"א סק"ח) :

י"ז ולפ"ו כלי שתשמישו על האש הכשרו נ"כ ע"י האש וכלי שתשמישו בכלי ראשון אחר שמולק מהאש הכשרו ג"כ כן וכלי שנשתמש בכלי שני כנון שתחבו כף בקערה שעו"ו לתוכה מהקדירה הפשרו בכלי שני וכלי שתשמישו בעו"ו כמו קערה ששופכין לתוכה מהקדירה הכשרו ע"י עו"ו סכלי ראשון אכל ע"י כלי שני לא מהני והיינו להכניסם בקערה אפילו הו"ד מילדת בה (פ"ו סק"ט ע"ג) הא לא דקק בין פ"ו האור (כ"ד) וכבר נתבאר שכל כלי שיש בה בקעים או נומות או חלודות באופן שא"א לנקרן ולנקותן לא מהני במקום זה הגעלה אלא להניח נחלים על אותו מקום :

י"ח וכל כלי הולכין בו אחר רוב תשמישו הלכך קערות אע"פ שלפעמים משתמשים בהם בכ"ד על האש מ"מ ביון שרוב תשמישן בעו"ו שמערה עליהם סכלי ראשון כך הוא הכשירם ויש מחמירין להנעיל גם הקערות בכ"ד וכן המנהג הפשוט ואין לשנות כי החמין אינם מבחינן בין ולי"ו וכ"ש כפות מולנים שהרבה פעמים תוחבין אותן בהקדירה והמנהג להחמיר גם בכל כלי שתיוה כשראוין להגעלה להנעילן אע"פ שמשתמשין בהן בצונן משום שלפעמים משתמשים בהם בחמין וכן שורין בהם פתיתי לחם מעל"ע וכבוש וזה מכיוול ובריעבד מני להו בשטיפה בעלמא כמ"ש במע"ף מ"ט ע"ש :

י"ט וכתב רבינו הרמ"א במע"ף ו' דקערות גדולות שלא יוכל להכניס תוך כלי ראשון יתן עליהם אבן שלובן ויערה עליהם וותחין סכלי ראשון והו"ו ככלי ראשון וכן כל כיוצא בזה ויעביר האבן על כל הכלי שאו מעיל כולו עכ"ל ואף אולי באיזה מקום לא נגע האבן ננע שם מי דתיחה ויש מי שאומר דלא הו"ו ככלי ראשון ולא מהני בדבר שמדינא צריך הגעלה (מג"א סק"ח ע"ג) וכן אם יש בהכלי אונניים בלימות שא"א להעביר האבן שם אינו מעיל זה (ס"ט)

כיון דבגמ' (ל' :) הצריכו הכשר הקתא אין לנו להקל (ס"ו סק"ו) מיהו זהו וודאי דדי להיות הכשרין ע"י עירו שמערה על הירדת שהרי בליעתן אינן אפילו כעירו כמובן ויש מי שאומר רביעבד הוא דווקא כשכבר נשתמש בו אבל אם לא נשתמש אסור אף ברביעבד עד שינעיל היר (מג"א סק"ד) ואינו מוכרח ויש להתיר ברביעבד גם קודם תשמיש (ע"ה) סק"ט) וכלי שנשתמש בכולה והכשירוה במקצתה ונשתמש אח"כ באותו מקצת מותר אבל אם נשתמש בהצד שלא הכשירוה אסור (מג"א ס) :

בג כלי שיש בו מלאי כמו כלי ברזל וכלי נחשת שכשיש נקב או סדק משמים שם מלאי וא"כ ההנעלה לא הפליטה הכלוע שתחת המלאי אמנם אם המלאי הוא מברזל מהותך באש על המקום אין שום חשש בזה שהרי בעת הנחת המלאי נשרף כל האיסור (ט"ז סק"ה וס"י סקמ"ח) אמנם מלאי שעושים ע"י מסמורת והיינו שנותנין על המקום חתיכה של מתכת וקובעין אותה במסמורים בזה יש פירוש דנים כמו שיתבאר ואצלינו רוב המלאות הם ע"י היתוך ברזל וא"כ אין אצלינו כל דינים אלו ויש מועים בזה :

כד במלאי שע"י מסמורת אם קדם המלאי לבליעת האיסור והיינו שהניח המלאי בעודה חרשה או שהנעילוה קודם הנחת המלאי א"צ להסירו עתה דאם ממה שכלע בהיות המלאי עליו כבולעו כך פולטו ומקודם לא בלע ואי משום שמא יש שם נקבים קמנים שנכנס לשם פרורי המץ ינקרם ואם באמת א"א לנקר ניח שם מעט נחלים אמנם אם קדם בליעת האיסור להמלאי דאו הבלוע שתחת המלאי לא יצא ע"י ההנעלה והוא נפלם מעט מעט ולכן או שיסיר המלאי קודם ההנעלה או שישם נחלים על מקום המלאי ויהיו נצוצות נתזין ממנו עד שכבודאי ישרף גוף האיסור אם יש בשם ואח"כ מנעילו לכל הכלי ויש מי שרוצה לומר דגם בקדם המלאי לבליעה צריך תמיד ליבון קל על המקום הזה (מג"א סק"ז) וחומרא יתירה היא וא"צ לזה (ח"י סקמ"ב) וכן עיקר לדינא :

כה וכלים ישנים שחיפן בברזל שקורין וואייס"ן שהחיפוי הוא כאור ע"י עופרת מהותך יש שהחמירו להצריך אח"כ גם הנעלה ויש שאמרו שדי בליבון זה וכן עיקר לדינא דאפילו אם הוא ליבון קל עדיף מהנעלה ואחד מנדולי קדמונים (ס"א מוכ"ח) הוכיח שבהכרח כן הוא דאל"כ מה יועיל החנעלה הא החיפוי מפסיק בין הבלוע וכין ההנעלה והיו כקדם בליעה למלאי ועוד כיון שהכדיל מפסיק הו"ל ככלי חדש (מג"א ס) וכן מנזאר מהס"ז סק"ח שכתב כשמטיסין חתיכת כדיל נשרף כל הבלוע ע"ש וכן נראה לעינים שהחוס גדול כאור ממש וכפרט שאינם בני יומן ואין כזה שום טעם להחמיר וכן אנו מורים למעשה) :

כז וי"א דמדוכה הוי ככית שאור וצריך ליבון והוה דעת רש"י כמ"ש הטור אך בליבון כל דהוא מני דהיינו שישרוף עליו קש מבחוץ וכתב רבינו הרמ"א במעיק מ"ז דנהנין ללבנה לכתחלה מיהו מני לה כהנעלה אם אין בה נומות ואם המדוכה של עץ יש לקלפו בכלי אומנות דחיישונן לנומות ולהגעילו אח"כ עכ"ל והוה בימיהם אבל בימינו לא שמענו שידוכו המץ במדוכה ומדוכות שלנו אין רוכין בהם רק מלח ופלפלין וכדומה ואם אפילו אירע איוה פעמים שדכו שם לחם הוה אקראי בעלמא ולכל היותר די בהנעלה (מג"א סק"ט) ובשמים ומלח שנדכו במדוכות שלנו קודם הפסת בלא

בלא הנעלה וודאי אין לאסור דאין בהם שום חשש לפי מדוכות שלנו ואף אם אולי היה משהו חמץ נתבטל קודם הפסח אבל אם דכו בפסח כמדוכות חמץ פשיטא שאסור לתתם לתוך התבשיל ומ"מ אם נתן להתבשיל אין לאסור בדיועבד דחששא בעלמא הוא ואין לאסור בדיועבד (סס ועק"ז סק"ט) :

ל הרף שעורבין עליו הבצק כל השנה וכן עריבה שלשין בה צריכין הנעלה דאע"ג דתשמישן בצונן מ"מ מפני הלישה והעריכה התמידית והשאור נבלע הרבה ולכן אסור אפילו בדיועבד בלא הנעלה בשנתמש בהם בחמין בפסח או לשו בהן מצה או ערכו מצה ולא סהגי בהם אפילו קילוף ככלי אומנות לפי שהבליעה הלכה בכולה וכן כל דבר שצריך הנעלה לא מהני קילוף ופשוט הוא וזהו מדינא אבל המנהג שלא להשתמש כלל בפסח בהרף ועריבה של חמץ ואפילו ע"י הנעלה לפי שיש שם מרקין ובקעים וא"א להמלט ממשהו חמץ ועוד דמטין לבית שאור דלחד דיעה לא מהני הנעלה כמו שיתבאר וחלילה להשתמש בהן אפילו ע"י הפסח מפה ומצניעין אותן בכלי חמץ ואין לשנות כי כן עיקר :

לא וזוה המעם אנו נזהרין שלא להנעיל חבית שהיו מחזיקין בה קמח כל השנה או חבית שהעמידו שם בארס"ט או קווא"ס מסובין ופרורי לחם דלא ימלט שיטמן כסדק משהו חמץ אמנם אם קודם הפסח החזיקו שם מים איזה זמן מותר להנעילם דהמים שטפו כל הסדקים (ט"ז סק"ג) אבל חבית שהחזיקו בה מים כל השנה א"צ כלום כי אין בה שום חשש ואפילו אם לפדקים שאבו מתוכה בכלי שהיה בה חמץ מ"מ כששואבין אין בה חמץ ואפילו נפל לתיכה מעט חמץ כבר נתבטל קודם הפסח אך טנקים אותה לפסח וריו אך בחביות שאצל אופה שכמה פעמים מדיח יריו המלא בצק לתוכה וכמה פעמים נופל עליה מאבק הקמח אין להתיר בלא הנעלה או בעודו ג' ימים שיתבאר :

לב וכתב רבינו הב"י בסעיף כ"א חבית של חרם שנחנה בה שבר שעורים מותרת בהנעלה או בעירוי ג' ימים עכ"ל ובסוד ביאר המעם דאע"ג דלכלי חרם לא מהני הנעלה והו כשבלע בחמין ולא בצונן ע"ש אבל אינו מוכן כדיון דהשהה מעל"ע הו"ל כבוש וכבוש כמבושל ואמנם כתבו דבצונן אפילו ככבוש אינו בולע בבחמין דלענין בליעת הכלי אינו כמבושל (עט"ז סק"ג) ואפילו של חרם אינו בולע רק מעט והביאו מירושלמי דס"פ כל שעה דהורה ר' אמי כאלין נרבי דכותהא שפסלאן ג' ימים ומערן בדיון יי"ג דמהני להכלים עירוי והיינו למלאותו מים ג' ימים מעל"ע וככל מעל"ע להחליף את המים כמ"ש ביו"ד סי' קל"ה ואפילו אין הג' ימים דצופים ואפילו בכלי חרם כמבואר שם וקים לתו דנרבי הם של חרם :

כג וזיון דעירוי מהני כ"ש הנעלה להנעלה עדיף מעירוי (טור) וכיצד מנעילין החבית ילכן אבנים וישימם בהם ויערה עליהם דותחים ויגלגל החבית שיניע הנעלה לכל מקום ודירותחין יהיו מכלי ראשון וכתבו עוד בדיועבד אם נחנה בהחבית יין או דבש בלא הנעלה רק שהריחן היטב תחלה מותר לשתותן בפסח אם נתן קודם הפסח דמעט החמץ בטל כששים שהבליעה אינה הולכת בכל הכלי ע"י צונן אפילו בכלי חרם ואפילו כששהה שם הרבה ימים ועוד דנטל"פ הוא כיון שאינו בן יומו ועוד דשבר כיון הוה נטל"פ (מ"ה סק"מ כ"ס המרדכי) :

לד כל זה הוא מדינא אבל כבר נהגנו שלא להנעיל חבית של שבר מפני שמצוי בהם נומות וא"א לנקר בין הנמרים שלא ישאר שם משהו חמץ (סס ונ"ח וט"ל ולנוט) וכן לכלי להנעיל כל כלי עץ שמצוי בהם נומות וק"ו רבחבית של יי"ש מדינא אסור להנעיל דדיוח חזק וחדיר ואפילו עמד איזה זמן כמים לא מהני ליי"ש אבל של שבר כשעמד איזה זמן במים מותר להנעילה וכמ"ש בסעיף ל"א ונ"ל רבחבית של יי"ש כשיש י"ב חדש שלא החזיקו בה יי"ש דמותר להנעילה ודע דעירוי לא מציון רק בדברים שתשמישן בצונן כמ"ש ביו"ד שם וכתבו דכלים שתשמישן בצונן כמו קנקנים וכוסות מוטב לעשות בעירוי מלהנעילם עם בלים שתשמישן בחמין (מ"ה סק"ט) והוה כשהנעלה כחורך מעל"ע לתשמישן אבל אח"כ לית לן בה וכן המנהג להנעיל ביוחד מפני שאנו מנעילין זמן רב אחר תשמישן וגם אנו מנעילין קודם זמן איסור חמץ :

לז הנפה צריך לרקק בה מאד לנקותה מפתיחי חמץ הנדבק בה ונסרך ונרבק בנקבי אריגת הנפה וכעץ שבה וישפשפו אותה במים יפה יפה וה"ה לכל שאר כלי הלישה שהשפשוף בהם עיקר גדול ואם באו מים על הנפה אפילו על מקצתה אין לה הקנה להשתמש בה בפסח (סס סק"ד) ולא ירקרו קמח פסח עליה ואפילו אין שם נפה חדשה ומוטב שלא ירקרו כלל (סס) ונהגו שלא להשתמש כנפה אפילו ע"י הנעלה ואין לשנות וכן בכל כיוצא בזה כגון הכלי שקודין רי"ב אייו"ץ דלפעמים ספררין עליו לחם או גודרין בו תמכא שקודין קריי"ן שחתכוהו כמכין של חמץ ונשאר בתוכו משהו חמץ ואם נדרו בו בפסח אפילו בדיועבד יש לאסור אך אם נדרו ערב פסח מותר דבטל בס' (סס סק"ה) ויראה לי דבריי"ב אייו"ץ שלנו שאין גוררין עליה רק תמכא וגוררין התמכא נקי מכל דבר וכשחותכין אותו חותכין בסבין נקי גם בפסח עצמו יש להתיר כשגוררו תמכא של פסח על רי"ב אייו"ץ של חמץ :

לח ודע דכמה שכתבנו דמוטב שלא ירקד הקמח מלרקד על נפה של חמץ יש מי שחולק בזה ואומר דקמח פסח

פסח שלא רקדוהו אמורה נם בדיעבד מפעם שכמה פעמים מצאו חטים שבורים בתוך הקמח (ח"י סק"א) ודברים תמוהים הם דמה בכך דלהדיא כתב המור בס"י תס"ז דאין בזה שום חשש דאם העיסה לא נתחמצה כ"ש החטה והמור אינו חושש שם רק שמא בא החטה מהמים ע"ש אבל כשהוא מהקמח פשיטא דלאו כלום הוא (מק"ח סק"ט) אמנם אם עבר וניפה אפילו בפסח מותר בדיעבד אם לא שבא עליה מים וקודם הפסח אפילו בכה"ג מותר בדיעבד (ט) דבכר נתבטל :

ל"ז וכן מלים שמשתמשים בהם חמץ דינו כגפה אבל שקים ושינים נוהגין בחן היתר ע"י ביבום וצריך להתיר כל התפירות שבהן קודם הביבום ויש מי שאומר דאפילו מתיר התפירות לא מהני ביבום דהחמץ נדבק בו וא"א שלא ישאר בתוכו משהו חמץ (כ"ה) ובתרומת הדשן (ס"י קמ"ז) כתב מפורש להקל ורק צריך שינרוד היטב מקומות היבוישים שבהשקים (מנ"א סק"י) וב"ש לדיון שאופים הכל קודם הפסח דאין בזה שום חשש ורק הביבום צריך להיות ביבום נמור ולא הרחה בעלמא וכדיעבד אין לאסור נם כהרחה כיון דהאיסור צונן (ט) וכן המפות שעושים עליהם המצות אמור לעשות עליהם פעם אחרת מפני הצצק הנדבק בהם (ט) ואין המנהג אצלינו לערוך מצות על מפות ורק יש שעורבין מצה שמורה על הנייר ונ"כ אין לעשות על כל נייר רק מצה אותה מפני שנדבק הרבה יותר מוב לערוך על השלחן של עץ חלק שאינו נדבק ואם נדבק נגדר בקל וכ"ש אם עורבין על ברזל מה מוב ויש שעורבין על מין ברזל שקרוין בלע"ך וזהו טוב יישר רק שיהא דבוק במסמרים אל השלחן דאל"כ מנדנד בה וכה ואינו טוב לעריכת המצה ויש שעושין כן ותבא עליהם ברכה : ל"ח וכתב רבינו הרמ"א במעיק י"ח דלהכיים של הריחיים לא מהני הנעלה ע"ש ונדאה דכוונתו לכיים של ברזל ומנוקב שקורין שעמק"א שדרך שם יורד הקמח והכיים של משי נוהגין להסירו ולחתוך התפירות ומכבטין ומנקין אותו ותופרין אותו מחדש ושאריו הדברים שיש שם התיבות וביוצא בהם מנקין אותן היטב והמחינה ראשונה מניחים עד לאחר הפסח ועבשו בריחיים של קיטור צריך והירות יתירה מפני שיש בשם הרבה חמימות מהקיטור וצריך ליוהר שלא יעלה הויעה שם ואין זה במקומינו ואינו בקי בהם ובשמותיהן וכתב אחד מן הגדולים (ק"י פ"ב אות קכ"ה) שבפראג תקנו להסיר הכיסוי העליון מפני שע"י הכיסוי נתרכבה ויעה ובה לירי חימוץ ע"ש :

ל"ט כתב רבינו הבי"י בסעוף י"ט הרחת שקורין פאל"ה או שויביל או לאפעמ"א שעליה נותנים חבירות להושיבם בתנור ו"א שאין מועיל לה הנעלה וצריך לקנות חדשה עכ"ל לפי שזה מקרי תשמישו ע"י האור וצריך ליבון ושל עץ שא"א בליבון אינה

ניתרת בהנעלה ורחת של מצה שהניעה לשנה אחרת א"צ בלום רק יוהרו לנקרה היטב ולראות אם ניקרה כראוי ויש נוהגין להנעילה לשנה האחרת ויש למנעם דע"י זה אין משניחין בניקורה כראוי ועוד דהרואה יאמר שמנעיל רחת של חמץ ויעשה נם הוא כן (פ"ז סק"א) וכן בכל בלי פסח שמצניעים לפסח הכא א"צ בלום :

ל"י ויש מי שאומר שלשנה הבאה צריכה הנעלה שמא נדבק בה קצת חמץ (מנ"א סק"ז) ויותר נראה דיעה ראשונה שא"צ (ח"י סק"ד) ורחת חמץ לא מהני אפילו קליפה עם הנעלה (מנ"א ט) ומעשה שהבנינו מצה ברכת של חמץ והתירו ע"י קליפה אפילו כשהוציאה חמה (ט) ממכר"מ מר"ג) דהא אפילו חמץ ממש שננע במצה חם בחם רי בנפילת מקום וכ"ש בכלוע וכשאינו כן יופו ומוכן ממילא שבמצות שלנו שהם דקים א"א לקולפם ונ"ל דאם אפו בו מצה אחת או שני מצות לא יאכלו אותם בפסח אבל אם אפו בה מצות הרבה מותרים כל המצות כיון שהיא יבישה ואינו בת יופא וקודם הפסח אין שום מעע לאוסרם והאוסר מאבד ממונם של ישראל בחנם ובפסח אצלינו שרק הדין מהתנור ברכת אבל להושיב בתנור נותנין על מקלות והרדייה הוא ברנע מותר בלי שום פקפוק ופשיטא דבמצה כפולה ונפוחה שזה חומרא בעלמא אם רדו אותה ברכת שלא נאסרה הרחת (עמנ"א ט) ולא רח בו מזה המוזה ממע אסור לרדות בו עוד ולס רדו אסורים ולא נתערכו כהקדומים נתכסלו ע"ש דוד נתרי ככל זיב"ט זיב"ט ואפילו להאוסרים כס"י תמ"ז מודים כזה שהאיסור בלוע ומטע וכוונת האס"ר כהא"ר שנתערכו כהקדומות להנס תמה עליו הנג"א ע"ש ונכ"י וד"ק) :

מ"א השולחנות והתיבות שמצניעין בחן חמץ והמפסלים שמעמידין עליהם הקדרות וכן שלחן של הקובני"א שמעמידין קדרות חמין מדינא א"צ הנעלה שהרי הקרירה מפסקת בין החמץ והמקום שעומד עליו הקרירה ואינו בולע כלל (ח"י סק"ה) אלא שחששו שמא נשפך על המקום מרק של חמץ ולכן נהגו לערות עליהם רותחין ככלי ראשון ועבשו נהגו נם להעביר אבן מלובנת שקורין קאסער שמיי"ן ואין הברכה לזה (וא"ש להניח דשין על הטלחנות ומכר"ל כתב להניע סמרטוטין עליהם לאחר הנעלה דשמא יש קצת חמץ כע"ש המנ"א סק"ח ע"ש ועכשו מנקין ונוררין ומוקטין וא"ש לזה) :

מ"ב כל הכלים אפילו של חרם שנשתמש בהם חמץ בצונן מותר להשתמש בהם מצה אפילו בחמין לפיכך תיבות ומנדלים שמניחין בהם לחם חמץ מותר להשתמש שם מצה אפילו בחמין בלא שום הכשר ומ"ם צריכין לרחוץ בצונן ולנקות ולנרר ולחמם דוודא יש שם פירורי חמץ ובשמנקין אותן כראוי מותר להניח שם אפילו חמין חוץ מבית שאור והוא הכלי שעושין בו שאור לחמץ העיסה ובית תרומת הדינו שטותנים

שם דברים חריפים עם החמץ שאע"פ שלא נשתמש בהם חמץ אלא בצונן אסור להשתמש בהם מצה כחמין אבל בצונן להניח גהם מצה אפוייה מותר והוא דרך עראי אבל דרך קביעות אסור שלא יבא להשתמש בחמין ואפילו דרך עראי אין ראוי לכתחלה וכמ"ש בסעיף י"א ע"ש :

כג דעת הטור וש"ע סעיף כ"ב מועיל הגעלה לבית שאור ולבית חרוסת שבווראי הגעלה תפלים אע"פ שחייטום חר וקשה כיון שכליעתן בצונן והו דעת הר"י והרא"ש אבל דעת רש"י ונדולי דורו היו אוסרין אף בהגעלה שבין שחיטתו תמידית וחד וקשה לא תפלים הגעלה אלא ליבון אם היו של מתכות חכי נהגו עלמא והאירנא נהנינן שלא להשתמש בכל מיני כלי חרס ישנים אפילו בצונן ומצניעין אותם לנמרי עד אחר הפסח ואפילו כלי חרס מוכים המצופים בחול וקצת אכר וזכוכית שקורין פאליוו"א אסורים לנמרי וכ"ש בית שאור ובית חרוסת של חרס שאסור להשתמש אפילו בצונן ואפילו ע"י הגעלה ויש שוועים לומר דכלי חרס המצופה כאבך מועיל הגעלה ופעות הוא חרא דהציפוי דק ועיקר הבלוע הוא בהחרס ועוד דהציפוי אינו כאבך דק מקצת אכר יש שם והעיקר הוא חול וזכוכית (ומ"ש כמדרכי זהו כיומקס) :

כד כתב רבינו הרמ"א בסעיף כ"ב דתנור של בית חרוץ רינו ככלי חרס ואסור לשום שום דבר על התנור בפסח עכ"ל כלומר דבתוך התנור מועיל ההיסק והליבון אבל ההיסק של תוכו לא יפלים החמץ שעל נביו כמו תנורי בית החורף שבזמן הקודם שהיה מלמעלה מקום תשמיש ושיבה וקורין ליואנק"א וכל השנה מעמידים שם קרירות של חמץ חמים ובווראי אם ירצה ללבנה כנון לשום עליה גחלים כמו שאנו עושין בקאכלעין כמ"ש בסעיף י' ווראי דמותר אלא שאין דרך לעשות כן מפני גודל השמח כמ"ש שם ושם נתבאר אם מהני מיה מי"ט ע"ש :

מה ודע שיש מי שאוסר כריעבד כשהעגירו בפסח קרירה חמה על תנור בית החורף או לתוך הקאכלעין משום שלפעמים משתמשים שם בחמץ בעין שמניחים שם חתיכת פת וקרעפלא"ך וכיוצא בהם (כ"ח ור"י) וחלקו עליו הגדולים דהו כמו שמבאר ביו"ד סי' צ"ז כשנתנו קרירה חמה של בשר על מקום שאפו בו פלאדיץ של נבינה דמותר מפני שהקדירה ספספת וה"ל כן הוא דהו כשני קרירות שנגעו זה בזה ווראי אם הגיחו מצה על המקום הזה אסור ולא בקרירה (פי"ו) סק"ח ומג"א סק"ד וי"י ומק"ס) ועמ"ש בסעיף י' :

מז כתב רבינו הב"י בסעיף כ"ג כלי חרס המצופים בהיתוך זכוכית דינם ככלי זכוכית עכ"ל והו כפאליוו"א שלנו ורבינו הרמ"א כתב שיש מקומות שנהגו שלא להשתמש בכלי חרס נליזור"ש אפילו חרשים ואין לדחמיר רק במקום המנהג עכ"ל ומעם המנהג כתבו מפני

שמחוקין אותן בסוכין ואף שנתנין אותן כאור אין נוהגין אותן רק בתנור שדוקס לא בכבשונות ועוד מעמים חלושים ואצלינו אין המנהג הזה וכל תשמישינו בכלי פאליוו"א וכפי הידוע עשייתם עתה אין בהם שום חשש כלל וכלל :

מז עוד כתב דכלי עץ המצופים כסמנים שקורין ברני"ס דינם ככלי חרס עכ"ל ולא יודע לנו מה זה ורבינו הרמ"א כתב שיש מקומות שמחמירים שלא להשתמש בכלים צבועים אפילו הן חרשים וכן המחוקין כבדיל ואין להחמיר בזה רק במקום שנהגו בו איסור עכ"ל ומעם המנהג מיזם רחוישינן שמא ציפה כלים ישנים או צבען (מג"א סק"י) וכן כלים הצבועים בכרכום או מה שקורין כלע"ך מעל"מ (סס וי"י סק"ה) ואצלינו משתמשים בפאליוו"א צבועים ראין בהם חשש זה וכל מה שיצא מהפאבר"ק הם חרשים אבל כלי חרס המצופים כבדיל ווראי ראין להשתמש אך אינן מצויים אצלינו וכתבו שיש מקומות שיהודי עומד בשעת המלאכה (כ"ח"ס סק"ג ומק"ס) :

מח כ"כ כלי השתייה ששותין בהן מים או יין בין צלוחיות בין כוסות מותרים בשמיפה בעלמא בין שהם של זכוכית בין שהם של עץ בין שהם של מתכות בין שהם של חרס ואע"פ שלפעמים נותנים בהם לחם חם כיון שרוב תשמישן אינן אלא בצונן בני בשמיפה שלא הלכו בכל כלי אלא אחר רוב תשמישן מיהו יש מחמירים ומצריכים הגעלה וכן נוהגים ובשמשמשים בהם שבר או יי"ש פשימא מצריכים הגעלה וא"כ אין זה רק בכלי עץ ובכלי מתכות ופשוט הוא : **מח** וכתב רבינו הב"י בסעיף כ"ז כלי זכוכית אפילו מכניסין לקיום ואפילו משתמש בהם כחמין אין צריכין שום הכשר ובשמיפה בעלמא מני להו עכ"ל ואע"ג דזכוכית כרייתן מן החול מ"מ כיון שהם חלקים מאד לא בלעי והבי קי"ל ביו"ד סי' קל"ה לענין יי"ג ואע"ג דבשם כליעתן בצונן מ"מ גם בחמין לא בלעי ואני מסתפק אפילו לדיעה זו דאלו שמכניסים בהם יי"ש אם מקילין בהם ונראה דאסורים שהרי עינינו רואות שהריח שולפ בהם אפילו אח"כ וכן צריכין עידוי ג' ימים :

נ ורבינו הרמ"א חולק בזה וי"ל יש מחמירים ואמרים דכלי זכוכית אפילו הגעלה לא מהני להו וכן המנהג באשכנז ובמדינות אלו עכ"ל והמעם דכיון דרבייתן מחול דינם ככלי חרס ולפ"ז גם עירוי אינו מועיל דעירוי לא עדיף מהגעלה ונראה דזה אינו אלא בשהשושביש בהם בחמין דאלו בצונן למה כו"כ לא החמיר ביו"ד שם ולפ"ז ווראי דכל כלי שתייה מזכוכית מהני עירוי ג' ימים דאלו שמשתמשין בחמין לא נכנס בהם חמץ ואף אם אולי נכנס באקראי לית לן בה וכן אנו מורין הלכה למעשה ואפילו כוסות של זכוכית ששותין בהם וי"ש כיון שאין התשמיש אלא לשעה קלה לית לן בה אכל

אפילו בלא שום הכשר מותרין מיהו אין להתיר רק כדעבד ולכתחלה צריך הכשר ואצלינו הווילקע"ם שמעמידין בהם הקדרות בתנור ובהם מוציאין הקדרות מהתנור צדיקים הגעלה דכמה פעמים נשפך עליהן מן הקדרות והידות של עצים התורבין בתן א"צ כלום לפי שהם רחוקין מהקדירה ומ"ם נהגו לעשות חדשים הווילקע"ם מלבנין האור ודף שסותמין בו התנור צריך הגעלה או חדשה לנמרי והברזות שבכחית של יין מותר להשתמש בכרזות שהיו ביון של חמץ ונהנין להדיחן דשמא נמלוהו בידים שהיו מדובקים בחמץ אבל ברזות של שבר ושל י"ש צריכים חרשים או להנעילן שהם קלטו ריח חזק של חמץ וכן העצים שתוחכים בהם כלי שתייה שקורין פראנקע"ם צריכין הדחת לשום אותם בכלי פסח וכל הביסויים דינם כן שהרי אין בהם שום תשמיש כלל אך כיסויים של שבר ושל י"ש צריכים הכשר או חדשים שהם קלטו ריח חזק ויש להחמיר בהם :

אבל הבקבוקים של זכוכית שמכניסים בהם י"ש אין אנו מותרים בעירוי דביון שמכניסין בהם לקיום ועומד בהם הרבה ימים והוא חריף מאד לא דמי ליי"ג :
נא עוד כתב וכן כלי בסף שיש בתוכו היתוך זכוכית שקורין נישמעלצ"ט אין להנעילו אבל סבחוץ אינו מוזק עכ"ל משום דסבחוץ לא נכנס הכליעה בכל הכלי אך לפי מ"ש כו"ד סי' צ"ב סבירא לן דהולכת בכל הכלי אך בכאן כתבו עור מעם משום דכלים אלו אין משתמשין בהם בחמין (עמנ"א סק"ג) וכלים כאלו אינם ידועים לנו כימינו אלה :
נב במעיקר י"ג נתבאר דשפור צריך ליבון וזהו בשפור שצלו עליו חמץ כמו פשטיד"א וכיוצא בו דאם רק מה שצולין עליו בשר אין כזה חמץ ואפילו צלו בו בשר מלוח ממלח שלא נבדק מה ככך ואם היה כזה משהו חמץ כבר נתבאר קודם הפסח וכלל היותה די בהגעלה וט"ו סק"ה) ואם צלו בו בשר ועופות בפסח

תנב זמן ההגעלה ועוד דינים בהגעלה . ובו ד' סעיפים :

א וכן במסקנא ע"ש גם עיקר טעם זה ליתא בחמץ ע"ש ודו"ק :
 ג ונראה לענ"ד דהרא"ש ס"ל שאין כזה שום קושיא דכי אמרינן דהויא דבלע התירא מני בהגעלה באיסור הכמ"ל כששים משא"כ בחמץ דאיסורו במשהו וקדשים בכל בששים דהכי תנן בנכחים (י"ג.) בישל קדשים וחולין אם יש בהן כמותן טעם וכו' הרי מפורש דאולינן בקדשים אחר נתינת טעם ואיזה רמיון הוא לחמץ משא"כ כמ"ט בר ג"מ דקדוש ואול ליה הטעם לגמרי אין להחמיר בחמץ יותר מבשאר איסורים דכבר נתבאר שלא החמירו בחמץ אלא במקום שבשאר איסורים אימר כס' אוסר בחמץ במשהו אבל במקום שא"צ ס' בשאר איסורים גם בחמץ אינו אוסר כמ"ש כס' חמ"ו סעיף ז' וברור הוא כמ"ד :
 ד כתב המור סדר הגעלה לוקח יורה גדולה מליאת מים ומרתיחה ומכניס בה כל הכלים וכלי גדול שאינו יכול להכניסו לתובה ממלא מים ומרתיחו ועושה שפה לפיו סביב ממיט כדי שיתמלאו היטב ויגנו המים כשפתו ואם ירצה יקח אבן רוחת או לפיד אש וישליכנו לתוכו בעודו רוחת ומתוך כך ירתיחו המים יותר ויעלו על שפתו עכ"ל כלומר דככה"ג א"צ לעשות שפה דפיו ממיט סביב וכ"כ רבינו הב"י בסעיף ו' ואע"ג דבזה אין הפליטה אלא ע"י נצוצות שהרתיחות מעלות על שפתה מ"מ מותר דכבולעו כך פולטו שהרי הכליעה הולכת ג"כ בשם ע"י נצוצות (גמ') ובלא זה הלא יכול להיות שבפעם הזאת לא יעלו נצוצות כלל ואפילו בשפה של מיט אינו אלא כהעלאת נצוצות שהמים זכין רחץ הטיט אך העלאת נצוצות יהיה בהברת (מנ"א סק"ה) ולכן בבלי שיש על שפתו תשמיש נמור כמו קערות שלפעטים כופין אותם על המחבת

א כס' הקודם נתבאר דיני הכשר בליס לפסח דהוי ככל האיסורים דכלים שתשמישן כאור כמו שפורין ואסכלאות צריכין ליבון ושתשמישן כבישול כמו קדרות וכיוצא בהם צריכין הגעלה והקשו הראשונים רבשלהי מס' נוככים פריך מקדשים אשאר איסורין דבקדשים תנן השפורין והאסכלאות שנעשין נותר לאחר זמן אכילתן והבלוע בהם נעשה נותר ונותר איסורו בכרת תנן דהשפורין והאסכלאות מנעילן בחמין וא"צ ליבון ומתוך דקדשים התירא בלע ואע"ג דלאחר זמן נעשה איסור או אין האיסור בעין משא"כ שארי איסורים בלע איסור וכן הוא המסקנא שם ולפ"ז הקשו רהא חמץ נמי התירא בלע בקדשים ובאמת דעת הראב"ד דבחמין ג"כ א"צ ליבון כמ"ש הר"ן שם אבל הר"ף והרמב"ם פסקו שצריך ליבון קשה ותירץ הר"ן דמ"ל דחמץ לא מקרי התירא בלע שהרי שם חמץ הו"ל עליו גם מקודם משא"כ כנותר דמקודם לא היה עליו שם נותר ע"ש ואף שאינו מוכן דמה לי בהשם חמץ כיון שאז היה היתר מ"מ כיון דלא נשתנה השם מקרי איסורא בלע ואין לנו כח לחלוק על הראשונים בסברא :
 ב ולפ"ז כתב שם הר"ן ו"ל דאין סברת ג"מ בר ג"מ בחמץ דבאיסור לא שייך ג"מ בר ג"מ ורק בבשר בחלב ישנו סברא זו מפני שכל אחד בפ"ע היתר ונקלש המעם ולא באיסור כמ"ש ב"ו"ר סי' צ"ה ולפ"ז הקשו על הרא"ש שהשתמש בסברת ג"מ בר ג"מ בחמץ כמו שיתבאר כס' זה אלמא דס"ל דחמץ מקרי התירא בעוד ואיזה פסק בפ' כל שעה כהר"ף והרמב"ם דצריך ליבון והוה תרתי דסתרי (פר"ה וק"ג) סס אית ל"ח ומה צ"ל דלסברת התירא בלע צריך גם טעם קריד ע"ש הוא תמוה שארי תירולא דהתירא בלע מתוך קודם טענה עם תירולא דקריד

או שואבין בהם מהקדירה לא מהני בכה"ג דלא יהיה רק העלאת נצוצות ובהכרח להשימה בתוך יורה גדולה (ס"ט וס"י סק"א) ועוד רבששואבין בו מהקדירה גם מטעם אחר בהכרח להשימו לתוך היורה שהרי גם צד החצוץ בלע וצריך להפלימו כדרך בליעתו דהיינו שגם צד החצוץ יהיה בתוך מי ההנעלה ולכן בהכרח לשומו כיורה (ס"ט):

הן כלי שפיו צר שא"א לשפשפו כפנים או שיש לו קנים שא"א לשפשף שם אסורין בהנעלה (ס"ט) והיו בכלים שמשתמשים בהם חמץ אבל כשאין משתמשים בהם רק מים חמים כמו אצלינו הליאקע"ם של בלי נחשת שמדינא א"צ שום הנעלה אנו נוהגים להנעילין כיורה או למלאותן מים עד שיעלה הרתיחות וכן מוליאן שלנו שקדין סאמעווא"ר אנו מנעילין אותן לפי שמדינא א"צ כלום אך כמות המוליאן הוא חלל רחב ואפילו נתנו בו חמץ כגון שנתנו בו ארא"ק או ספיר"ט חוק לפרקים מועיל בו הנעלה לפי שיכולין לנקותו ונהנין בו נחלים ומים עד למעלה וכשמתחיל להתרחק בהכרח שוהמים יעלו עד למעלה וישפך לחוץ נ"כ כמו שעיינונו דואת וא"צ נדנפא דהיינו שפה של מים סביב דהו עדיף מלפיד אש:

הן וז"ל המוך כתב רי"ף משהי להו למאני בנו יורה עד דפלטו כלומר שלא יהו הכלי בהיורה ותוכף להוציאה מהיורה דאולי לא תפלים בזמן קצר כזה ולכן צריך להשהותו שם מעט זמן ולא נתפרש השיעור כמה אלא ניתן לאומד הדעת (השני"א נח"ל) ובשם אב"י העזרי כתב המור דמי יודע לשער שיעור הפליטה ואולי ישאם לתוכה והוורין וכולעין לכן ירא שמים הרוצה להנעיל כלים הרכה ביהר ישאם מעיל"ע לתשמישן דכיון דמעט פגום אין אסורין רק שינעיל בזמן היתר קודם שעה חמישית דלאחר איסורו אין פנימתו מתרת וא"א הרא"ש ז"ל כתב דקודם זמן איסורו יכול להנעיל אפילו כלי בן יומו אפילו אין במים ס' כדי לבטלו אבל לאחר זמן וכן בכל ימות השנה כשכא להנעיל כלי הבלוע מאיסור אין להנעילו אא"כ לא יהיה הכלי בן יומו או שיהא במים ס' כדי לבטלו ונהנין להכניסן ולהוציאן מיד עכ"ל:

הן וז"ל דפליגי אם חמץ מקרי התירא בלע או איסורא בלע דאבי העזרי סובר דמקרי איסורא בלע כסכרת תר"ן שכתבנו בסעף א' ולכן גם קודם זמנו צריך שלא יהיה בן יומו והרא"ש סובר דמקרי התירא בלע ולכן אפילו הן בני יומן מותר מטעם נ"ט בר נ"ט דהחמץ נתן טעם בכלי והכלי במים וחוזר ונבלע בכלי ועדיין כולו היתר אבל לאחר זמן איסורו לא שייך נ"ט בר נ"ט דאין באיסור נ"ט בר נ"ט לפיכך צריך שלא יהיה בן יומו ואף להאוסרים נמלפ"ג בפסח מ"ם לענין בלוע לא הששו: הן עוד כתב המור וז"ל כתב רשב"ם שצריך להנעיל תחלה היורה הגדולה שמנעילין בה שאר הכלים וכן

הורה רש"י וכן ריב"א וכן יש בתשובת הגאונים מריח יורה גדולה ומנעילה כרותחין ומכשירה ושומפה בצונן ומפליטה מחמץ תחלה ואח"כ מרתיח בה מים רותחים בלי שיעור ויזהר שלא ינחו המים מהרתיחה שאם ינחו אמור להנעיל בהם כלים ונוטלן ושומפן בצונן ואח"כ ממלא היורה הגדולה ומגב שפתה ומנעילה כמשפטה הראשון ושופכה ושומפה וא"א הרא"ש ז"ל כתב שרין יורה הגדולה כדין שאר כלים שאם אינה בת יומא או אפילו היא בת יומא והוא קודם שעה חמישית א"צ להנעילה תחלה אבל אם הוא משעה חמישית ואילך אם היא בת יומא צריך להנעילה תחלה מפני שבהנעלה ראשונה נאסרין המים שאין בהם ס' לבטל פלישת היורה דבכולה משערינן ונמצא שהמים כולם נאסרים ונבלעים ככלים הננעלים בתוכם אם משהה אותם בתוכם עד שתגמר פלישתן אבל קודם שעה חמישית אע"פ שהוורין ונבלעין בתוכן אין לחוש שהוא שעת התירו ודמי לנ"ט בר נ"ט עכ"ל וזה שכתב אם משהה אותם כתובם דא"כ כל זמן דמדידי למיפלא לא כלעו וגם כאן עיקר מהלקותם דרבותינו סבירי דחמץ מקרי איסורא בלע והרא"ש סובר דמקרי התירא בלע וכמ"ש:

הן והנה לפי מה שנהבאר הרבה מובתינו סוכרים דחמץ מקרי איסורא כלא לבד הרא"ש ועכ"ז רבותינו בעלי הש"ע פסקו כוהיה דמסתבר טעמיה ואע"ג דבסי' תמ"ז לא התרנו דברים שנתבטלו בכלי חמץ קודם הפסח מטעם נ"ט בר נ"ט והפסחו הסכרא דחמץ מקרי איסורא בלע כמ"ש שם סעף כ"ט ע"ש דוודאי לענין לאכול בפסח עצמו מטעם התירא דנ"ט בר נ"ט אין אנו סומכין על זה נגד כל הני רבנותא משא"כ בהנעלה קודם הפסח ויש בכאן הרכה מעטים עד שיפלוט לתוך המאכל בזה שפיר סמכין אסכרא זו (פנ"א סק"א וס"י סק"ב):

הן וז"ל רבותינו בעלי הש"ע בסעף א' יש לזהר להנעיל קודם שעה חמישית כדי שלא יצטרך לדקדק אם הכלים בני יומן או לאו או אם יש ששים במים נגד כלי שמנעיל אם לאו וכן אם מנעיל כלים שבליעתן מועטת עם כלים שבליעתן מרובה (דלאחר זמן איסור יש לחוש שמה יבלע הכלי שבליעתה מעטה אחר שחלט מהכלי שבליעתה מרובה וזויה להפליט) וכן אם משהה הכלים בתוך היורה יותר מדיא (ס"ט לחוש שאתר שחלטו חמור ותכלט) ואינו משהה אותם כל כך (כלומר דעי' שמתירא להסחת יתור מדאי לא יטהה אותם כלל אף כפי הנגד) וכן כדי שלא יצטרך לזהר שלא ינחו המים מרתיחתן (דכל זמן שרותחין מפליטין ולא מנעילין ואח"כ מנעילין) ושלא יכניס הכלי עד שירתחו המים (נ"ט מטעם זה) וכן כדי שלא יצטרך להנעיל היורה הגדולה שמנעילים בה תחלה וסוף עכ"ל שלא כדעת הגאונים שהבאנו אלא כדעת הרא"ש דדי בתחלה או בסוף:

יא ודע רעל זה שכתבו שלא ינחו המים מרתחתן כתב רבינו הרמ"א וז"ל אך רבים חולקים ומ"ל ראין הנעלה מועלת כלום אם אין המים רותחים על כן יש ליהרר אפילו קודם זמן איסורו שלא ינחו מרתחתן כל זמן שמנעיל עכ"ל ואינו מוכן כלל ומי הוא החולק על זה הרי גם דיעה ראשונה מברת שאין הנעלה אלא בשעת רתיחה ורק דקאמרי דקודם זמן איסורו יוכלו המים לנוח מעט מרתחתן ולא יאסרו הכלים משא"כ לאחר זמן איסורו בשינוחו יבלעו מהפליטות האמורות אבל פשיטא שהנעלה אינה אלא בשעת רתיחה ובכך השינו עליו המפרשים (מנ"א סק"ג ומ"י וז"ל) והלכוש תפס דלדיעה הקודמת מהני הנעלה גם בשינוחו המים מרתחתן מפני שמ"מ מקליש וזממע ע"ש וברררם תמוהים הם (וני"ג יג סו"ק"ג כן) :

יב ויראה לי תפסיר קאמר ודבר גדול השמיענו בזה דהנה כבר נתבאר שיש לצמצם הזמן שתהיה הכלי בתוך המים לא זמן מועט כרנע משום דאין זמן לפליטה ולא זמן מרובה דא"כ חוזר ובלוע ואף על נב דכשמנעיל קודם זמן איסורו לא איכפת לן אם חוזר ובלוע ובפרט אם הכלים אינן בני יומן מ"מ לכתחלה למה לנו לעשות כן סוף סוף תכלע שם חמץ ואין נכון לעשות כן אך מי הוא אשר יבול לצמצם הזמן וע"פ רוב מונחים ביורה יותר מבשיעור אך כל זמן שהיורה רותחת ומעלה רתיחות אין חשש בזה דאז רק פולטת ולא בולעת משא"כ בשנחה מרתחתותיו והוה שאומר על הדיעה הקודמת שקודם זמן איסורו א"צ לדקדק כזה אם ינחו המים מרתחתותיהם ולזה אומר דיש חולקים ראין הנעלה מועלת כלום אם אין המים רותחים כלומר דהוי כאלו לא הנעיל כיון שחוזר ובלוע ואף שעדיין היתר הוא מ"מ איזה תועלת יש בהנעלה כשחוזר ובלוע על כן יש ליהרר שכל משך הנעלה לא תנוח היורה מרתחתו וכן ראוי לנהוג ולהיות זהיר בזה :

יג אם לא הנעיל קודם זמן איסורו יכול להנעיל עד הפסח אבל בפסח עצמו אין להנעיל כיון דאז חמץ במשחו ואינו מועיל ההנעלה שלא ימלם שלא תחזור ותכלע קצת אכל מותר ללבן כלי תוך הפסח מפני שהאש מוציא את כל הכלוע ואינו חוזר ומכליע ופשוט הוא דהוה בהוה"מ דביו"ט אסור מצד סלאבה כמ"ש במ"י תק"ט ודע דכשמנעיל בע"פ אחר זמן איסורו צריך ליהרר בכל הרברים שא"צ ליהרר בהם מקודם שלא יהיו בני יומן ואם הם בני יומן צריך שיהא במים ס' נגדס דאז מתבטל הפליטה כמים ואע"ג דאין מכמלין איסור לכתחלה אך הא אין בוונתו לבטל האיסור אלא להנעילה וכאינו בן יומן מותר גם כדליבא ס' ואף דנפלג"ג אסור לכתחלה הכא בבלוע וא"א בענין אחר אם לא במורח מרובה מותר :

יד עוד יש דבר אחר שיש ליהרר אהר זמן איסורו

והיינו שלא להנעיל כלי מקצת מקצת שהרי לא ימלט שמקצת מהננעל לא יכנס עוד פעם כל שהיא בהיורה והרי חוזר ובלוע אלא ינעילה בבת אחת (ט"ו סק"ה) ומ"מ בדיעבד ובשעת הדחק אין לאסור בכל הרברים שנתבארו דכיון שעיקר האיסורים משום שיחזור ויבלעו ויש מוכרים דאפילו במאכל אינו חוזר וניעור וכ"ש בבליעתה כלים (מנ"א סק"ו) :

יז ינעיל תחלה כלים שבליעתן מועט ואח"כ כלים שבליעתן מרובה ולא ישוהם בהיורה יותר מדאי ולא ינחו המים מרתחתן וינעיל היורה תחלה וסוף ואם אין היורה בן יומן א"צ להנעילה וסוף אך נהנו להחמיר בכל החומרות אפילו קודם ה' ויש מי שהקשה איזה תועלת יש בהנעלה והא בהכרח שיבלעו הכלים משחו ממי הנעלה ויחזור וינעור בפסח אך כבר נתבאר דבבלוע לא אמרינן חוזר וניעור (ס' ומה שנקטה על רמ"א למה נקט אחר ט"ו עה"י סק"א) וכשמנעיל כלי קמנה כמו סבין של איסור בקדירה שיש ששים נגד יכול להנעילו אפילו בקדירה בשירה (ט"ו סק"ה) וגם חמים בשרים ואין זה כמבטל איסור לכתחלה דכוונתו הוא להנעיל ולהוציא האיסור וכ"ש אם אינו בן יומן אין בזה שום חשש ודע דאנו נוהגין להנעיל הכלים קודם הפסח במרחץ של הציבור שיש שם יורה גדולה מאד והאש חזק ומהראוי להעמיד איש בן תורה על הנעלת הציבור שישניח שתצא ההנעלה בהכשר נמור (וע' שיע' י"ג דנכ"ן יומן זין להשתט המים) :

יח יש ליהרר מלהנעיל כלי בשור וכלי חלב ביחד אא"כ אחר מהם אינו בן יומן דא"כ הרי יבלעו זה מזה ובריעבד הוי ג"מ בר ג"מ כמבואר ביור"ד ס' צ"ה וכ"ש בלי איסור אין להיות בני יומן ובה לא שייך ג"מ בר ג"מ כמ"ש שם וכבר נהנו שלא להנעיל שום בלי כשהיא בת יומא אפילו אינו מנעיל רק כלי אחת :

יט וגם השולחנות והמספלים שכבית האוכל שצריכין לערות עליהן רותחין כמו שנתבאר המנהג הפשוט שמקודם משפשפם יפה יפה ושהוין מעל"ע ואח"כ שופכין עליהן הרותחין וישפוך בוריות וישפוך מהקדירה שבישל ולא מבלי אחרת ואם מערה לכלי אחרת נותנים שם אבנים מלוכנים ואם נותן כלי לתוך הקדירה שבישל ושוהה אותה שם ואח"כ נוסלה משם עם מים נחשבת ככלי ראשון (מנ"א סק"ט) ויש שכתבו להנעיל נ"י ימים קודם פסח (ס"ט) ואין המנהג כן לדקדק בזה ; יך לא ינית כלים הרבה זה לתוך זה להניחם ביורה ולהנעילם יחד אא"כ יש ריוח ביניהן כדי שיכנוסו המים לכך כלי מבפנים ומבחוץ מביב מביב ואצלינו מניחים הרבה כלים קטנים לתוך נפה שיש בה נקבים גדולים ומשימין הנפה לתוך היורה ומשהוין הנפה בהיורה עד שמי הרתיחה עולה על כל כלי מביב מביב ויהרר שבהנפה יונתו בל אחד בפ"ע ויהיו רמזים ולא מדוקדים זה בזה ולא

ולא להנפה ואם מנעיל בצבת ינלל הכלי דאליכ הוי
 לא ינעו המים למקום אחיות הצבת ורע שהנשים
 נזהרות שלא להשתמש בפסח בהקדירה ששופכין ממנה
 דותחין על השולחנות והספסלין מפני ההבל העולה
 ואין בהמנהג הזה שום טעם ודיח וכן נהנו שיש להם
 קדיחה מיוחדת לבישול בצים בפסח ולבישול תפוחי
 ארסה ואינו מנהג כלל והנשים בעצמן הגהינו כן :
 יט אין מצעילין בחמי מבריה והיינו המים שיודר מן
 הדמים או מעיין חם אפילו כלים שדינם ככלי
 שני לפי שבליעתן ע"י האור ולכן גם הפליטה צריך
 להיות ע"י חמי האור דבולעו כך פולטו ואפילו
 בדיעבד נראה שאינו מועיל ואפילו בחמי האור אינו
 מועיל לפליטה רק מים ולא שארי משקין וכן במים
 המעורבים עם אפר לא מהני להגעלה ובריעבד אם
 תעיל בשאר משקין כשר ואם הגעיל הרבה כלים
 ביחד עד שמרוב פליטות הכלים נעשו המים כציר אין

לדעיל בהם עוד ובריעבד אינו מעבב (מח"י סק"ט
 כסס או"ה טלחן להשתמש נמי הגעלה אפי' יש ס' וכל דכתיב
 כן יומו ויש ס' מותר וכמ"ס כספיק ס"ז דלפילו כנן יוש
 מותר וכ"כ נתינו כן יומו) :
 יז הרמב"ם והנאוים שהביא המור מצויכים לשמור
 הכלי במים קרים תיכף אחר ההגעלה וכן המנהג
 ואינו טובן הטעם דאי משום שלא יחזור ויבלעו מים
 הרוותחים שעליהם דאם באנו לחשוש לזה הוי תיכף
 בעלייתו מהרוותחים יבלע שהרי א"א לצמצם ברגעים
 (רמ"ס סוף סוכניס) ועוד דכשהיא במי הרוותחים ג"כ יש
 חשש זה (סס) אלא כיון שיש ס' במים או אינו כן יומו
 לא חיישינן לה וה"ג כן הוא ומ"ס המנהג כן ואין
 לשנות וסמך לזה מצינו בקדשים ומורק ושטף במים
 מריקה בחמין ושטיפה בצונן ופשוט הוא דאם לא
 שפפו בצוננים לית לן בה וכמדימני שהעולם לא נהנו
 זה דק בפסח ואולי זכר למקדש :

תננ באיזה תבואה יוצאים ירי מצת מצוה . וכו' כ"ט סעיפים :

א שנו חכמים במשנה (ל"ה.) אלו רבדים שארם
 יוצא בוקן ירי חובתו בפסח משום חובת מצה בלילה
 הראשונה כדכתיב בערב תאכלו מצוה (רמ"ב) בחמין
 בשעורין בכוסמין ובשופון וכשכולת שועל ופשוטו היא
 רכזית מכולם מצמרפין ואע"ג דלענין חלה אין מצמרפין
 רק בגלושין יחד כמ"ש ביו"ד מ' שכ"ד וזה משום דאין
 מפרישין ממין על אינו מינו אבל לענין כזית מצה
 כולחו לחם נינהו :
 ב וכן אין איסור חמץ אלא בחמשה מינים אלו כמ"ש
 הרמב"ם ריש פ"ה אין אסור משום חמץ בפסח אלא
 חמשה מיני דגן בלבד והם שני מיני חמץ והם החטה
 והקוסמת ונ' מיני השעורים והם השעורים ושכולת
 שועל ושופון אבל קמניות כגון אורז ורוחן ופולים
 וערשם וכיוצא בהם אין בהם משום חמץ אלא אפילו
 לש אורז וכיוצא בו ברותחין וכיסהו בכנרים עד שנתפח
 כמו בצק שהחמץ ה"ו מותר באכילה שאין זה חמץ
 אלא מירוחן עכ"ל ולכן גם לענין יוצא ירי חובתו
 בפסח כן הוא שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת
 ימים תאכל עליו מצות רבדים הבאים לירי חמץ
 ארם יוצא בהם ירי חובתו במצה יצאו אלו שאין באין
 לירי חמץ אלא לירי סרוחן (גמ' סס) ומסילא רמותר
 לעשות מהם תבשיל :
 ג וכן משרק"י שקורין גריק"א או רעצק"א אינו מין
 תבואה וכן חמי תירם שקורין מערקעם"א ווי"ץ
 או קאקארוז"א או קיקע"ם הוא ג"כ מין קמניות וכן
 פולים לבנים שקורין פאסאליע"ם או כעבלא"ך הוא
 ג"כ מין קמניות ומיני גרויפיג"ם שלנו יש מהן שהן
 חמץ נמור כמו נערסמג"א והאבערנ"א שעשויים
 משעורים ושכולת שועל ונמחנים בריחיים קמנים

שקורין זארנע"ם ואין עושים אותם אלא אחר שדייתם
 במים והיו חמץ נמור אבל מה שקורין פער"ל גרויפי"ן
 שזוהו ג"כ משעורים קלופים ונעשו בריחיים גדולים
 שקורין קרופערני"א מעיקר עשייתם אינם צריכים
 למים וארבה המים מקלקלין אותן וא"כ הוא כמו שעורין
 בעצמן אך זה שנים ששמענו שיש שופכים עליהם מים
 וא"כ הוי חמץ נמור וכן חמץ ושעורים שנתנו עליהם
 מים הוי חמץ נמור ואסור להשתותם בפסח וכן
 נאנעלא"ך שגדוכו במרוכה נותנים עליהם מים והם
 שעורים והוי חמץ נמור ורע שזה המין שקורין סאנ"ע
 הוא חמץ נמור רנעשה מקמח חמץ (ס"ח סק"ד) :
 ד ורע ראף רמרינא מותר לאכול אורז וכל מיני קמניות
 בפסח מ"ס הגהינו רבותינו ואבותינו זה הרבה
 מאות מן השנים וקבלו עליהם באיסור לבלי לאכול
 אורז ומיני קמניות בפסח מפני שדבר ידוע הוא שכמה
 וכמה גרעיני תבואה נמצאים בהם ועוד כיון דרגי
 מעשה קדירה כמו שמבשלים גרויפי"ן של שעורים ושל
 ש"ש וקמניות מעשה קדירה וההמון שאינם בקיאים
 אתו לאחלופי זה בזה (הנהמ"י) וכן כיון שראוי לעשות
 ממיני קמניות עיסה כמו כמה מדינות שאוכלין במקום
 לחם הני חמץ תירם רא יחלקו ההמון בין עיסת
 לעיסה (נ"ח וע"ז) ואיסור זה כיון שקבלו אבותינו
 משום נדר מדין תורה אסור לנו לבטל והמפקקים
 והמקילים בזה מעידין על עצמן שאין בהם יראת
 שמים ויראת חטא ואין בקיאים ברדכי התורה (הפ"ט
 מניח ראייה למהג זה מל' מ' : אמר רבא מי איכא דשרא כהאי
 מילתא כדוכתא דסטימי עברי) :
 ה והגני מביא ראייה ברורה למנהג זה מירושלמי כל
 שעה (הל' ד') רהנה ר' יוחנן בן גודי חולק ואמר
 דאורז

דאורו מן דגן הוא והייבן על חימוצו כרת משום דמ"ל דגם קמח אורז כמ"ל לידו חימוץ ורבנן סברי דאינו בא לידו חימוץ אלא לידו סרחון ופריך הירושלמי ויבדקנה בלומר נעשה עיסה מאורז ונבדוק אם בא לידו חימוץ או לידו סרחון ומתיר על עיקר בדיקתה הן חולקין ריב"ז סבר שבדקה ומצאוה שבא לידו חימוץ ורבנן סברי שבדקה ומצאוה שאינה באה לידו חימוץ ע"ש והשתא ק"ו הדברים דאם בגדולי התנאים נפל מחלוקת בדבר שהחוש מעיד עליו זה אומר בן מעיד החוש וזה אומר ההיפך ק"ו בן בנו של ק"ו סתם בנה אדם אלפי אלפים קמני הדעת שיוכלו למעות כוונת שיאמרו שגם זה בא לידו חימוץ ועכ"ז התירו חכמים וא"כ ה"ה כמין תבואה זו או זו שידמו ול"ו והוה ראייה נמורה לדברי רבותינו הקדושים שגזרו על זה וידעו מאיזה טעם שגזרו ועם כי יש מדינות שלא נהנו בחומרא זו מ"מ כל מדינות אשכנז וצדפת ורוסיה ופלוניא קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם החומרא הפוכה הלזו שיש בה טעם בעיקר ופורץ נדר ישבנו נחשך בפירוש קבלו שאם אולי יהיה שנת בצורת ח"ו שהעניים רעיבים ללחם אז כל חכמי העיר ובראשם טרא דאתרא מתירים לאכול קמניות בפסח זה ועתה שנתרבו תפוחי אדמה גם זה אין הכרח בידוע :

מיהו זהו פשוט דאין אוסרין את התבשיל כשנפל מעט קמניות לתוך התבשיל וזרקו ואוכל התבשיל וכן מותר להדליק בשמינים הנעשים מהם ואין אוסרים אם נפלו לתוך התבשיל ומהרי"ל כתב שלא להשתמש בשמן במקום שיש לחוש שיפלו לתוך התבשיל משום דבית שני איתן כמכתשת ששורין בו שעורין אך גם כזה אין חשש שהרי נתבטל קודם הפסח ואין זה דבר חריף (מג"א סק"ב) ועכשיו אין אנו יודעין מזה כלל :

ז' וכתב רבינו הרמ"א בסוף סעיף א' וכן מותר להשהות מיני קמניות בבית וכן מותר ליהנות מהם (שם סק"ג) וממילא דמותר למוכרם בחוה"מ לאינו יהודי ולהשתכר וכן לקנות אותם וכן רעצק"א מותר לקנות ולמכור אבל שארי מיני גרויפינ"ם הם חמץ נמור ועוברין עליהם ככל יראה אבל דגן וחמין ושעורין וש"ש מותר לקנות ולמכור בפסח והקמח מהם צריך לדעת אם באו עליהם מים אסור ואם לאו מותר וקמח חטים הרבה יש שבאו עליהם מים אבל לא קמח שיפון שקורין קאריץ והעיקר לדעת אם באו עליהם מים אם לאו :

ח' עוד כתב דזרע אקלויז"א ועני"ם ואליינד"ר אינן מיני קמניות ומותר לאכלן בפסח עכ"ל ולא ידענו מה המה אלה ויש שכתבו שמוכר שלא לאכול עני"ם וקמ"ל עד יום האחרון כי א"א לברם יפה (שם) ויש מחלוקים בין קרא"ם קימ"ל דבהם יש חשש ולא בפעל"ד קימ"ל דבהם אין חשש (פ"ו סק"א) ואין להחמור הרבה בדברים אלו (ח"י סק"ט) וכל אלו שכתבנו שאין אוסרים בנפלו

לתבשיל אפילו אין ששים כנגדן מותר (שם) ובלבד שלא יהיה מהם רוב התבשיל (שם) ואע"פ שכתבשיל אין אוסרין מ"מ אם נמצאו במצה אפוח אוסרין מצה זו (פ"ו ס"ג) והמעט יתבאר בס"י ת"ס :

ט' תנן בפ"ג דחלה העושה עיסה מן החטים ומן האורז אם יש בה מעט דגן יוצא בה ידי חובתו בפסח ובלשון הזה כתב הרמב"ם בפ"ו דין ה' וכתב הראב"ד דדווקא כשיש בית מן הדגן בבדי אבילת פרס וכ"כ הרשב"א והכי מסתברא דאי רק משום מעט בעיקר הא גם באיסורין אין לוקין על זה להרבה מן הפוסקים כמ"ש ביו"ד סי' צ"ח ואפילו אי מעט בעיקר דאורייתא מ"מ אין סברא לקיים בזה מ"ע של אבילת מצה אבל הרמב"ן והרא"ש כתבו ע"פ הירושלמי דשם דאפילו ליבא בית ככא"פ וכן נראה מדברי הטור דהירושלמי אומר דהחטים מינרר נררי לה לחאורז שיהיה לה מעט חטה עצמה ונהפך דהאורז להיות כחטים עצמן ולכן אין ריז זה רק בחטים ואורז ולא במינים אחרים ובירושלמי שם יש פלוגתא בזה דהר"א אמר עד שיהא רוב דגן וחר אמר שא"צ רוב ומעמא דגריה לא הוזכר שם אלא בריש מס' חלה ע"ש דיש גם גירסאות מחולפות ולפעשה יש להחמיר (פמ"ט) ודבריו ז"ל כמ"ט המק"ט :

י' כתב הטור כשם רבינו פ"ק דיש נוהגים לבדד החטים אחד אחד מאכילת עכבר וי"א שא"צ דמי למי פירות אבל אינו דומה למי פירות שהרוק מחמיץ בדתנן לא ילעום אדם חמין ויניח על מבתו ואין להקל וכתב הטור דנראה שאין לחוש לזה כלל דחששא רחוקה היא לומר שתחמיץ חמה קשה כמעט רוק שבפי העכבר וכ"י ועוד אפילו אם יש בהם נשוכים אינן אפילו אחד מאלף ומתבטלין הן כשימחן ואין זה מבטל איסור לבתחלה שאינו מוחץ בדי לבטלה עכ"ל ואני תמה על מה שמדמה רוק דאדם לרוק דעכבר והוה נגד המשנה דמבשירין פ"ו דתנן תולדות למים היוצא סן העין וכ"י מן הפה מי רגלים וכ"י ושנינו בתוספתא דווקא דאדם אפילו כמי רגלים אבל משאר בעלי חיים הוי כמי פירות וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מטומאת אוכלים ע"ש ועוד דא"כ אין לך חמים וכל מיני תבואה בעולם שלא הוכשרו לסומאה אלא וודאי משום דדמו למי פירות ואין מבשירין וע' סי' תס"ו :

יא' וכ"כ הרשב"א בתשו' (סי' תפ"ח) אף שלא הביא ראיה זו וז"ל מסתברא שאין בזה משום חימוץ שלא אמרו אלא באדם הלועם חמים אבל כנשיכת העכברים אין בו משום חימוץ שאלו כן לא מצינו חמים שהיא מותרים בפסח שאין לך כל מנורה ומנורה שלא יאכלו ממנה העכברים וכ"י עכ"ל ולפ"ז אפילו אין ס' כנגדן מותר אבל למעט השני של המור צריך ס' ואין לשאול דלפי מ"ש רבינו הרמ"א בס"י תמ"ז דיבש ביבש חזור וניעור בפסח מה מועיל ד"ל דקמח נקמח מקרי לח

כלל כיון שאינו ניכר בפ"ע ולכן כיון שנמחן קודם הפסח בכר נתבטל ויכול לאפותו גם בפסח עצמו וכ"ש כשאפה לפני הפסח דכבר נתבטל ולא דמי לקמח שנתלחח ונתייבש דאמרינן חזור וניעור כמ"ש בס"י תס"ז דהתם הפירושים בעין כמו שכתבנו שם וכן א"צ לבדוק החטים אולי יש דגן שצמח כשלא ידענו שיש שם הרבה מהם כאופן שבוודאי יהיה ששים כנגדן משום דכשימחנם יתבטלו קודם הפסח והוה לה כלל כמ"ש ושוב יותר לאפותו קודם הפסח (עט"ו סק"ג ומג"א סק"ו וכפ"י תפ"ו סק"ט) וע"י בס"י תס"ו :

יב כתב המור וז"ל כתב רב אלפס שצריך לשמור חמין שיוצאין בה ידי מצה משעת קצירה שלא יבא עליהם מים וא"א הרא"ש וז"ל כתב שא"צ אלא משעת מחינה לפי שאז מקרבין אותן אל המים שמוחנין בריחיים של מים וכ"כ בשאלחות לא נפיק ידי חובתיה אלא במצה דמינטרא מן חיסוך מן כד נפל מיא עלויה הוי אמטינהו לחיטי אינו יהודי חרש שומה וקמן לא נפיק ביה ידי חובתיה עכ"ל כלומר אם הביאו אל המחינה אלו פמולים משום דבעינן לשמה כלומר לשם מצת מצוה כדאיתא בנמ" (מ') לרבא דס"ל משעת קצירה דא"ל להני דקצרי וקשרין את העמרין כי מדפרכו הפיכו לשום מצוה ורש"י וז"ל פ"י שם דלמשה של מצוה שימור לשמה בעינן עכ"ל ומסילא דכל דבר שצריך לשמה צריך ישראל גדול אלא דנחלקו דהרי"ף פסק כרבא דהשימור לשמה הוא משעת קצירה והרא"ש מוכר כהני דפליגי על רבא ומ"ל דלא בעי שימור משעת קצירה :

יג ויש לתמוה שהרי בנמ" לא נזכר אלא לרבא משעת קצירה ולהתולקים על רבא הוא משעת לישה שאומר שם מפורש דשימור דלישה הוי שימור וא"כ מנ"ל להרא"ש והמור דמשעת מחינה צריך שימור והרי שימור זה לא נזכר בנמ" כלל ואין לומר דהוה לאו משום לשמה אלא מחשש שמא יפלו במים דא"כ למה אי אמטינהו א"י חש"ו פסול אלא ודאי רלעיכובא צריך לשמה משעת מחינה ובהכרח צ"ל דפסיקא להו לרבתינו דוודאי השימור הוא משעת המחינה כיון שהם סמוכים למים והש"ס שאומר משעת לישה משום דבימיהם רובם היו מותצים בריחיים של יד או ריחיים ההולך ע"י בהמה או של רוח דכמה מקומות כש"ס משמע שלא היה מצוי אצלם ריחיים של מים אלא דיד כמבואר מספ"ה דניטין וריש חולין וכן משמע ממכשירין (פ"ג פ"ה) ומסילא דהתקרבות המים הוא משעת לישה ואז צריך השימור משא"כ כשמוחנין בריחיים של מים צריך השימור משעת המחינה :

יד ואין לשאול דא"כ למה לא הביאו העיקר שימור דמשעת לישה דהאמת דהמור קיצר בדבריהם והרא"ש מסיים שם בשם השאלחות וז"ל אי נמי לשה לעיפה א"י חש"ו דלאו בני שימור אינון ואע"ג דאפייה

ישראל בר דיעה ועבדו להו שימור בשעת אפייה אפייה לא נפיק ידי חובתיה עכ"ל הרי דהצריך שימור לשמה משעת המחינה עד אחר האפייה :
מ"ן עוד נלע"ד לתרץ דברי רבותינו שהצריכו שימור משעת מחינה לפי שהם מפרשים בנמ" דאפילו החולקים על רבא מ"ם שימור דלישה לא הוי שימור ודרך דחיה הוא דאמרי דילמא הוה שימור משעת לישה אבל לפי האמת צריך שימור מקמי לישה והיינו משעת מחינה וכן מבואר מדברי הר"ן שם שכתב על דברי הר"ף דמצריך שימור משעת קצירה וז"ל ומיהו אפשר שאע"פ שלא עשה כן אלא שלקח חטים מן השוק ושמרה לשם מצה יצא ידי חובתו ובנמ" מפורש דשימור דלישה לא הוי שימור כלומר מקמי לישה הוא דבעי שימור אבל כל ששמר את החטים קודם לישה הוא עכ"ל ולכן קאמרי השאלחות והרא"ש משעת מחינה :

מ"ן וכתב הר"ן ז"ל דנאון אחד אמר שהלוקח קמח מן השוק בשעת הרחק מותר ויצא ידי חובתו בה ומשמע דס"ל דכי אמרינן בנמ" דשימור דלישה לא הוי שימור היינו לכתחלה עכ"ל וגם המור כתב תשובה לנאון ליקח קמח מן השוק בשעת הרחק מותר ויוצאין בו דלא מחוקינן איסור אבל לכתחלה בעי שימור עכ"ל ולענ"ד נראה דזה הנאון פ"י בנמ" דשימור דלישה הוי שימור להנהו דפליגי עליה דרבא וזה שכתב בשעת הרחק משום דלכתחלה צריך שימור משעת קצירה כרבא :

יז והוה שכתב רבינו הכ"י בסעיף ד' בקוצר דברים וז"ל החטים שעושים בהם מצת מצוה טוב לשמורם שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה ולפחות משעת מחינה ובשעת הרחק מותר ליקח קמח מן השוק עכ"ל ויש מי שכתב בלשון זה כך הוא משמעות המקרא ושמרתם את המצות כל שימור שיכול לעשוה יעשה אם לא אפשר משעת קצירה דקונה מן השוק שימור משעת מחינה ואם לא מצא לקנות חטים מן השוק שומרין משעת לישה ולפ"ז לא פליגי הנאונים כלל (כ"ח) ודבר פשוט הוא שבמקומות שרוחצין את החמין קודם המחינה הוי חמץ גמור ואסור אפילו בשעת הר"ק לקנות קמח מן השוק (מג"א סק"ח) ויש מי שכתב דאיסור לא נתחמצה וחלילה לומר כן (פס"ו סק"ג) :

יח והנה עכ"פ כל רבותינו אלה מוכרים דעיקר מצה שמורה הוא על אכילת כזית כלילה הראשונה שזהו מצת מצוה שכתב רבינו הכ"י אבל מה שאובלין בו ימי הפסח א"צ שמירה כלל וכ"כ הר"ן ז"ל וז"ל ומיהו ה"ם במצה דמצוה אבל שאר הלחם שאדם אוכל בפסח לא בעי שימור לשם מצה כלל אלא שיהא יודע בוודאי שלא בא לידי חיסוך דתניא הקפחים והבצקות של א"י אדם ממלא כריסו מהן כגון שלש כפנינו וכו' עכ"ל וב"כ רבינו הכ"י גם כפסרו הגדול וז"ל והא דבעינן שימור

דחוקא

דווקא במצה דמצוה אבל שאר מצה וכו' לא בעי שימור כלל וכו' עכ"ל והוה שפירש"י בנימין (י'). נבי מצת כותי חובת לילה הראשון שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת ואפילו ידעינן בה דלא החמיצה לא נפיק בה א"כ עביר ליה שימור לשם חובת מצה דכתיב ושמרתם את המצות עכ"ל ולפ"ז הוי שימור זה לשמה כלשמה שככל המצות כדאמר רבא הפיכו לשום מצוה וכפירש"י שם ולכן פסול ע"י כותי חרש שומה וקטן דאינהו לאו בני לשמה נינהו וכ"כ באור ורוע הנדול (סי' רמ"ט) וז"ל משמע כפירוש שאין אדם יוצא ידי חובתו אפילו במצה נמורה א"כ אפאה לשם חובת מצה וכו' וישראל סתמא כלשמה דמי דהא גבי קדשים כענין שחיטה לשמה וקו"ל סתמא כלשמה וכו' עכ"ל :

וְנִבְרַךְ הוּא הַלְכוּ כֹּל הַפּוֹסְקִים רֵאשׁוֹנִים וְאַחֲרוֹנִים וְלִפְיֵי זֶה אִין שׁוֹם עֵינִין לְאַבִּילַת שְׁמוּרָה כֹּל יְמֵי הַפֶּסַח דְּשִׁימור אִינוּ אִכָּא לְלֵילָה הָרֵאשׁוֹנָה כַּמֶּשֶׁ אַחַד מְנַדְּלֵי הָאַחֲרוֹנִים (פֶּרָט נְמִי' תַּלְי' הַבֵּיאוּ נִשְׁתַּ סַּקְח) וְז"ל אוֹתָן הַנּוֹהֲגִין לְאַבּוֹל מִצָּה כֹּל הַפֶּסַח מִשְׁעַת קִצְיָה לֹא מַקְרִי מֵינִי אִלֵּא מִלְתָּא יִתְרֵתָא הוּא דְעֵבִיר וְאִם רּוֹצֵה לְאַבּוֹל מִצָּה שְׁאִינָה שְׁמוּרָה מִשְׁעַת קִצְיָה כֹּל יְמֵי הַפֶּסַח חוּץ מְלִילָה הָרֵאשׁוֹנָה א"צ הַתְּרָה עֲבָל וִישׁ שְׁכַתְּבוּ שְׁצִירֵין הַתְּרָה (ע"ט נִשְׁתַּ) :

ךְ וְלַעֲנִיד אִינוּ בֵּן דְּהֵן אַמְתָּ דְּהוּוּ שִׁימַת רְשִׁי וְתוֹמֵ' וְהִיא"ש וְעוֹד קְדַמוֹנִים אֲבָל שִׁימַת הַרִיף וְהַרְמַבִּים אִינוּ בֵּן וְדִידוֹהוּ הַחַיִּיב לְאַבּוֹל מִצָּה שְׁמוּרָה בְּבֵל יְמֵי הַפֶּסַח שְׁהֵם אִינֵם מְפָרְשִׁים שִׁימור לְשֵׁם מִצָּה אִלֵּא שְׁמִירָה מַחֲמֵץ וְאִינֵם גִּירָסִים כְּנִמְ' דְּאִמְרַ לְהוּ רַבֵּא הַפִּיכּוּ לְשֵׁם מִצָּה אִלֵּא לְשֵׁם מִצָּה דְכֵן הוּא הַנִּירְסֵא בְּרִיף וְז"ל הַרִיף שֵׁם וּמִיבְעֵי לִיהַ דְּאִינֵשׁ לְנַמְרוֹי קִימַחַא דְּפִימַחַא מַעֲיָדֵן קִצְיָה דְּכַתִּיב וְשִׁמְרַתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת (וְהַן קָרָא אֲבָל סַנְעָה קָאֵי פֶּסַח) וְאִמְרַ לְהוּ רַבֵּא לְהַנְהוּ דְּמַהֲפִכּוּ בִּיפֵי כִי מַהֲפִכְתּוּ הַפִּיכּוּ לְשׁוֹם מִצָּה כְּלוּמַר הוֹחֲרוּ כְּהֵן שְׁלֹא יִבֵּא עֲלֵיהֶן מִים עֲבָל הַרִי לֹא הוֹכִיר לֵילָה הָרֵאשׁוֹנָה וְגַרְסַם לְשׁוֹם מִצָּה וְלֹא לְשׁוֹם מִצָּה וּבִיאָר מְפֹרֵשׁ כְּלוּמַר וְכו' שְׁלֹא תִמְעָה שִׁישׁ כֵּאֵן אִיזָה לְשִׁמָּה אִלֵּא הַשְּׁמִירָה הִיא מִמִּים מַחֲמוּץ וְזֶה שִׁיךְ לְבַל יְמֵי הַפֶּסַח :

כֹּא וְגַם הַרְמַבִּים בְּפֶה דִין ח' בִּיאָר לְהִיאָר כֵּן וְז"ל תְּכַשִּׁיר שְׁנַתְּבִשְׁל וְכו' וְאִם לֹא נִתְבַּקְעוּ וְכו' שְׁאִין הַדֵּן שְׁלֹא נִתְבַּקַּע חֲמֵץ נְמוֹר שֶׁל תּוֹרָה וְאִינוּ אִלֵּא מְדַבְּרֵי מִפְּרִים מִשׁוֹם שְׁנֵאמַר וְשִׁמְרַתֶּם אֶת הַמִּצּוֹת כְּלוּמַר הוֹחֲרוּ בְּמִצָּה וְשִׁמְרוּ אוֹתָהּ מִבֵּל צַד חֲמוּץ לְפִיכָן אִמְרוּ חֲכָמִים צִרִיךְ אִדֵּם לִיזְהַר כְּדֵן שְׁאוּכַל מִמֶּנּוּ בְּפֶסַח שְׁלֹא יִכֵּא עֲלֵיו מִים אַחַר שְׁנַקְצַר עַד שְׁלֹא יִהְיֶה בּוֹ שׁוֹם צַד חֲמוּץ עֲבָל הַרִי מְפֹרֵשׁ דְּהַשְּׁמִירָה הוּא לְכֹל יְמֵי הַפֶּסַח כְּשׁוֹה דְּהַשְּׁמִירָה הִיא מַחֲמוּץ וְלֹא מִשׁוֹם עֵינֵי לְשִׁמָּה דְּמִצּוֹה וְלִכֵּן הַשְּׁמִיטוּ הַרִיף וְהַרְמַבִּים

הַךְ דְּבִצְקוֹת שֶׁל כּוֹתִים דְּאִדֵּם מְמַלֵּא כְּרִיטוֹ מִחַן וְרִבִּים מִרְחוּ כּוֹה וְהַדְּבַר פְּשׁוּט שְׁרַחֲמוּ זֶה מִהַלְכָּה מִשׁוֹם הַךְ דְּרַבֵּא דְּבַעֲי שִׁימור לְכֹל מִצָּה שְׁבַפְסַח מִשְׁעַת קִצְיָה לְשִׁמְרָם שְׁלֹא יִחְמִיצוּ (אֲךְ כִּיּוֹן שְׁזִיחַ רַק מְדַרְבְּנָן לְסִיכָן כְּתִבוּ הַרִיף וְהַרְמַבִּים בְּסוֹף הַסֵּדֵר דְּלֹא אִין לְהַשִּׁיג שְׁמוּרָה לְכֹל יְמֵי הַפֶּסַח לְכֹל הַפְּחוֹת יִשְׁיַג עַל הַכּוֹזִיחַ הַרְשָׁיון לְאַבּוֹל מִנֵּה כַּחֲקוּהָ כְּתָקוֹן חֲכָמִים ע"ש אֲבָל כְּשִׁיכּוֹל לְהַשִּׁיג מַחֲוִיב לְאַבּוֹל שְׁמוּרָה כֹּל יְמֵי הַפֶּסַח) :

כב ואני אומר שזהו גם דעת רב האי גאון שהביא הרא"ש שם וז"ל ור"כ האי גאון וז"ל כתב מצה שאפאה אינו יהודי לפני ישראל ע"י שימור בתקונה מותרת לישראל לאוכלה וכתב הרא"ש על זה דכעלי מעשה מחמירים על עצמם כגאונים המחמירים ולשון ואפי"ן בעצמן עכ"ל וכבר מרחו בדברי הגאון דכיון דצריך לשמה איך מותר בכה"ג אך כרור הדבר דמי"ל דאין כאן עניין לשמה כלל אלא שימור מחמץ ולכן אין חילוק בי הוא העושה (ותימא רבה על הסוד שכתב בשם הר"ף שצריך לשמור חמין טיולאין בה ידי מלה וכו' אישא ראה ברי"ף הטיף טיולאין בה ידי מלה הרי הרא"ש על כל ימי הפסח קאי אלא משום שהדבר היה פסוע בנינו דרק על חובת לילה הראשונה הוא לסיכך כתב כן גם דברי הר"ן ז"ע קת אמת המ"מ כתב וז"ל ולא נזכר בהלכות ולא בדברי רבינו שום חילוק בין המלה שכלילה הראשון למלה שאדם אוכל בשאר ימי הפסח עכ"ל ונראה כזה ולפ"מ הדברים מבוררים ודו"ק) :

כג ונמצא דלהלכה למעשה דמי שרוצה לצאת ידי חובת מצה בפסח כראוי צריך לאכול שמורה שנשמרו החטים משעת קצירה לכל ימי הפסח לצאת ידי דעת הר"ף והרמב"ם והגאון ולכך זה לקצור מקצת לשמה לשם מצת מצוה ללילה הראשונה ולמחנה לשמה וללשה ולאפותה הכל לשמה ע"י ישראל גדול שזהו שימט רש"י ותוס' והרא"ש והסוד והש"ע ורוב הקדמונים והשאלות והבה"ג אלא שיש פוסקים כרבא דרוקא משעת קצירה ויש פוסקים כהחולקים דדי משעת מחנה עד אחר האפייה ויש פוסקים דדי מלישה ואילך כמו שבארנו בזה בס"ר (וג"ל שגם נמחלחל בה פרשה ט' יטו ממלקת זו דלומר גם ושמרתם את המלות שמריהו עד שלא תביאיהו ליד סבול מכלן אמרו תפח חלקוהו נזונן [זהו כריף ורמב"ם דהשימור הוא משום חמץ] ר' יאשיהו אומר אל תקרא כן אלא ושמרתם את המלות וכו' [זהו כרש"י ותוס'] ומה שאומר אח"כ כדרך שאין מחמין את המלה כך אין מחמין את המלה אלא אם כהה מלה לידך עשה אותה מיד וכו' עוד דרש ע"ט) :

כד בזמן הנמ' היו בקיאות ללחות החטים בלומר לשמפן במים ולשומרן שלא יחמיצו אמנם כבר עוד בימי רבנן מבוראי שדרו ממתיבתא דאין אנו בקיאות בלתיא ואמר לנו ללחות בין חטים בין שעורים דשעורים גם מדינא נמ' אסור דהן רכין מחמין וממהרין להחמיץ ולכן נהגו כל ישראל לאפות מצה רק מחמין משום שקשין הן והקמח קשה והעיסה אינה

אינה נדבקת כל כך והאידיא חמים שנפלו עליהם מים
אנו מחוייבין אותן לחמץ נמור וכ"ש שארי מיני תבואה
כמו שיפון שקורין קאריין ושעורין וש"ש :

כה שקים שנותנים בהם קמח כל השנה ואף אם
נתנו בו רק פעם אחד קמח ורוצה לכבדו וליתן
בו קמח של פסח צריכים להתיר קודם הכיבוס כל
התפירות שלהם וגם בתקציות וגם אם יש בהם מלאות
צריך להסירן קודם הכיבוס ולכבסן יפה יפה ואח"כ
להטפין ולהניח המלאות וכוראי טוב יותר לעשות
הרשים בשאפשר דבאמת יש מי שרוצה לאסור אפילו
ע"י כיבוס והתרה משום דהקמח נדבק בהם בחוץ
(פי' סק"ס) אלא שאין הלכה בן ואין המנהג בן שהרי
משפספסין אותן כידים יפה יפה (מ"י סק"ן) מיהו
ע"כ"פ יש לזהיר הריבה ככיבוסים ואם לא התיר התפירות
אפילו בדיעבר אינו מועיל הכיבוס ופשוט הוא דה"ה
כשהיה בהם קמח פסח כשנה זו ולשנה הבאה רוצה
לכבסם דצריך להתיר התפירות לעיכובא :

כו כשמוליכים השקים סהריחיים על נבי הבהמה לא
בענלה צריך לזהר שלא ליתנם על נוף הבהמה
אלא ישים תחת השק אוכף או עור עב או בגד עב
דאלי"ב יתחלחל השק מיעת הבהמה ונהי דיעת
הבהמה אפשר אינה כמים ברמובח ממי' מכשירין פ"ו
מימ אין להקל ואף אם נרמה זה למי פירות הרי אח"כ
כשיבא עליהם מים בלישה הוי מי פירות עם מים
ומסמדי להתמיץ במ"ש כמי' תס"ב והנם שי"ל שויעה
זו ביון שנתייבשה עד הלילה אינה חוזרת וניערת בעת
הלישה ואין כאן מי פירות עם מים ובהכרח צ"ל בן
דאלי"כ למה התיר המור בשם רבינו פרץ בנשיבת
עבברים מטעם מי פירות במ"ש שם הלא בשעת הלישה
תזיה מי פירות עם מים אלא בע"ב צ"ל במ"ש
שכבר נתייבש מ"מ אמור לעשות בן לכתחלה ואצלינו
לא שייך זה כלל שהרי מוליכין בענלה ורק לזהיר
מאד דע"פ רוב באותו הזמן יש שלגים ונשמים להציע
בענלה מפצים או שקים תחת השקים של הקמח פסח
וגם למעלה על השקים לכסות היטיב וכיחוד עתה
שמליכין בדרכים רחוקים על מסילות הברזל ויש כמה
פריקות ומעיינות להיות והיר בביטוי השקים מאד מאוד
וסי שאינו והיר בזה מכשיל את הרבים ועונת הרבים
תלוי בו ותהי עונתו על עצמותיו והזהיר בזה יתברך
מן השמים (מ"י סק"כ) :

כז וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ז' וכן יודר לכתחלה
שלא להניח דרכה שקים עם קמח זה על זה במקום

שאפשר עכ"ל והנה עתה א"א זה בשום אופן ובאמת
אין שום חשש בזה דהנה מעם החומרא הוא שמתוך
החסימות ששוככות זו על זו ויולש מדי ותתממו ויבוא
לידי חימוץ (כמ"ס סמ"י סק"ג) ואצלינו בשמכביאים השקים
עוד יעברו ימים עד זמן הלישה ולכך זה אנו רואים
בחוש דהשקים שלנו שהקמח מונח שם בחוץ והשקים
חלקים ואין שם חסימות ולכך זה מן זמן לקיחת
הקמח לבית האופה יעברו דרכה שעות ולכן אין לנו
להזהר בזה כלל :

כח נוהגים לנקר הריחיים משום דיעמין נתנו בהם
תבואה לתותה למולת ונוהגים שהקמח דראשון
שנשחן אחר הניקור שומרים אותו עד לאחר הרגל ואנשי
מעשה רגילים לילך בעצמם אל מקום הריחיים דמצוח
בו יותר משלוחו ורואים הם בעצמם כשחינת קמחיהם
ואם א"א לו לילך בעצמו יראו עכ"פ שיהיה איהו בן
תודה וירא אלקים בעת הפחינה ויש מי שכתב
כשמוחזין בריחיים תבואה לתותה לא יפתחו כאותו
בית לפסח אפילו בריחיים אחרת כי האבק פורח מה
לזה וקמן לא ישמור את הריחיים (מ"ג סק"א) ואם אין
אבק מותר וכבר כתבנו כמי' הקודם כמה דינים וזהירות
בריחיים וככלל א"א לבאר הכל בכתב וכפרס בימינו
אלה שנתחדשו כמה מוכנות לריחים אלא הבקי בתם
צריך לשמור כל המקומות שמהם יוכל לבא חימוץ
אם מפאת הליחות ואם מפאת הבצק המתקבץ שם
ואם מצד החסימות וישמע חכם ויוסף לקח וכל זה צריך
השגחת ת"ח וירא אלקים :

כט צריך לשחון החמים יום או ימים לפני הלישה
כדי שיתקרר הקמח וי"א נ' ימים וי"א דרי
גלינת לילה והעיקר דצריך מעל"ע לא פחות (עמ"א
סק"ג ומ"י סק"ו) ולכתחלה צריך שני ימים מעל"ע
(סג) אך בדיעבר אינו מעכב אמנם אם פחנו בע"פ
י"א שאמור גם בדיעבר ללוש ביום ע"פ לפי שהקמח
כשעת טחינה רותח ומחמם המים והעיסה נוהג
להחמיץ ויש שכתבו דגם זה כדיעבר אינו מעכב לפי
שמרקרין הקמח קודם לישה ומתקרר (סג סק"ד) ודע
דמרברי הפוסקים משמע להדיא דחימום בלא מים
אינו מביא לידי חימוץ ולפ"ו צ"כ מאי דאיתא
בירושלמי פ"ג סוף הל' א' דר' אבהו מפסק לפחיניא
דלא מיתן קופיא אלון על אלון דלא ירתחן ויחמטן
אין הבוונה ע"י רתיחה בעצמו אלא ע"י רתיחת
המים שאחריו (וכן מנזיל מדברי האגור סג"א כ"י
ועמ"א סק"ו) :

תנד באיזה מצה אדם יוצא ידי חובתו. ובו י"ג סעיפים :

א כתב המור עושין מצה מסלת נקיה ואפילו היא
יפה כמצות שלמה או מפת הדראה ופירש"י אפילו
גולה סובין אבל הרמב"ם ז"ל אמר כולה סוכין שכתב

ב כתב המור עושין מצה מסלת נקיה ואפילו היא
יפה כמצות שלמה או מפת הדראה ופירש"י אפילו
גולה סובין אבל הרמב"ם ז"ל אמר כולה סוכין שכתב

דכתיב לחם עוני צריך שלא יהא סילת קמ"ל דמותר ולחם עוני הוא לעניין הלישה והעריכה והאפייה שלא יהא בהם רק קמח ומים ולאפותה סיד וכך הוא בנמ' (נ"ז): וכן להיפך אפילו הדראה כלומר פת קיבר שלא תיטא שאין זה קרוי לחם קמ"ל דאינו כן דכמה עניינים אוכלין כן:

ב אך לרש"י שפירש בולה סובין ודאי תמוה דזה לא הוי לחם כלל לעניין חלה ודין אחד להם (ר"ן) ולהר"ף והרמב"ם א"ש וצ"ל דנם כוונת רש"י אינו בכלה סובין אלא שעירב סובין הרבה דעכ"ז דאי למאכל אדם (נ"ח) וגם מדברי הר"ף נראה שכתב פת הדראה פת סובין ואם כי הרא"ש פירש דברי הר"ף כהרמב"ם אבל הר"ן ז"ל פירש בכונתו כרש"י דאי כהרמב"ם ה"ל לומר פת כסובין וכונתו להרכבה סובין:

ג וכתב רבינו הרמ"א במע"ף א' ומוכר לכתחלה שלא לעשות המצה רחבה יותר מדאי הוה כאשישה עכ"ל כלומר ובנמ' שם תניא לחם עוני פרט לחלוט ולאשישה ע"ש והרבה תימא למה השמיטו כל רבותינו הק' דאשישה וגם רבינו הרמ"א כתב ומוכר וכו' הלא ברייתא מסורשת דאי ואפשר לומר דדחני לה מהלכה דכיון דאפילו במצה של שלמה כשר כ"ש הוה כשר או אפשר משום דאמרינן שם אשישה אחד משה באיפה ע"ש ושיעור חלה הוא עשירית האיפה כדכתיב והעומר עשירית האיפה הוא ועומר הוא שיעור חלה וא"כ צריכה האשישה להיות קרוב לשני שיעורי חלה ודבר זה א"א כלל שהרי אין לשון יותר משיעור חלה כמו שיתבאר בסי' תנ"ז א"כ סמילא א"צ לכתוב להך דינא ולזה קאמר רבינו הרמ"א ומוכר וכו' כלומר דאפילו במצות שלנו טוב לעשות כן שלא יהא במקצתו דומה לאשישה ואין זה מדינא וכך אנו נוהגים לעשות המצה להסדרים לא גדולות הרבה ואין זה לעיכובא:

ד תנן בפ"ק דחלה עיסת הכלבים בזמן שהרועין אוכלין ממנה חייבת כחלה וכו' ויוצא בה אדם ידי חובתו בפסח אין הרועים אוכלין ממנה פטורה מן החלה וכו' ואינו יוצא בה ידי חובתו בפסח ופי' הרמב"ם שלשין אותה במורסנה ומתכוין להאכילה לכלבים לא לאדם פטורה כחלה דכתיב באכלכם מלחם הארץ אותן שבני אדם אוכלין ולא מה שבהמות אוכלין ולפיכך אינו יוצא חובת מצה בפסח דמצה כחלה תלוי אמנם בזמן שהרועים אוכלין ממנה כלומר שדרך אותו המקום שאע"פ שעושין להאכילה לכלבים מ"מ דרכן של רועין לאכול ממנה שפיר קרינן בזה באכלכם מלחם הארץ:

ה ורבינו שמשון פי' דה"פ עיסת כלבים כגון שיש בה מורסן הרבה ולכן בזמן שהרועין אוכלין שאין בה כל כך מורסן עד שלא יכלו לאכלה חייבת כחלה ויוצאין בה ידי חובת מצה דמקרי לחם אבל אם אין

יכולין לאכלה אין זה לחם והרמב"ן ז"ל פי' ע"פ הירושלמי שאם אפילו היה מסולת רק אם עריגתה ועשייתה אינה כצורת לחם מקרי עיסת כלבים דכך עושין לכלבים בלא צורת לחם וכבר כתבנו ביו"ד מ"ט ש"ל דלא פליגי על הרמב"ם לדינא אלא בפ"י המשנה וגם בירושלמי שם יש פלוגתא בזה ע"ש וגם זה לא לדינא אלא בפירושא דמשנה ע"ש:

ו ורע דאע"ג דקמח שלא נימלה ממנה המוצץ והמורסן מצטרף לבזית כמ"ש מ"ט אם נימל הסיבין או המורסן מהקמח וחזרוהו לחובו אינו מצטרף ויש מי שמתפק בזה (מג"ח סק"ב) ואין כאן ספק שהרי גם לענין חלה כן הוא ומצה תלוי כחלה כמ"ש (מ"י סק"ג) ורע דרש"י ז"ל כספ"ז דרשבת פירש דסובין הוא הקליפה הגושרת בשעת הכתישה ומורסן הוא הנשאר בנפה והרע"ב פ"ב דחלה פירש להיפך ע"ש והערוך בערך מורסן פירש דסובין הוא הפסולת הדק של הקמח ומורסן הוא הפסולת הנם ע"ש ולדבריו הקליפה לא כלום הוא וכנראה שכן תפסו העולם שהרי כנסצא קליפה בפסח כתבשיל אין אנו אומרים את התבשיל ולדברי רש"י והרע"ב הרי כאים לידי חימוץ וכפ"י הערוך מביאר בפ"י המשנה להרמב"ם פי"א דתרוומת (מ"ה) ז"ל מורסן הוא העולה מן הסובין וסובין יודע עכ"ל כלומר הפסולת הנם העולה מהפסולת הדק וכן הוא בפ"י הרא"ש שם שכתב על מורסן הפסולת הנסמם ע"ש ובמשנה דשם נתבאר דבתבואה חדשה יש יותר סובין מכתבואה ישנה ע"ש היטב:

ז תנו רבנן לחם עוני פרט לחלוט דאם החליטו הקמח ברותחין דאינו מניחו להחמיץ מ"מ אינו יוצא בה ידי חובתו בפסח דרוח לחם עשירים ולא לחם עוני וכתב המור עיסה שבלילתה רכה וחלוטה כרותחים לא מקרי לחם לברך עליה המוציא ואי אפייה בתר הכי בתנור מקרי לחם לעניין המוציא וחלה ויוצאין בה ידי מצה ואם בלילתה עבה וחלוטה ואפויה הוי לחם לענין חלה והמוציא אבל אין יוצאין בו בפסח ולרב האי יוצאין בו בפסח וכל זה לדין הנמ' אבל הנאונים אמרו כל חליטה עכ"ל וכ"כ הר"ף והרמב"ם דבזמנא ז' ליכא מאן דידע למיחלט הלכך כל מין חליטה אמרו ומ"מ אם נפל חטה או שעורה או חתיבת עיסה לתוך תבשיל רותח אפשר דיש להתיר התבשיל ועכ"פ לצרפה לאיזה קולא (עמ"ג ופי' סק"ד):

ח אין אדם יוצא ידי חובתו במצה נזולה ז"ל הרמב"ם בפ"ו דין ז' אין אדם יוצא ידי חובתו במצה שהיא אסורה לו כגון שאבל מכל או מעשר ראשון שלא נימלה תרומתו או שנזלה זה הכלל כל שמכריזין עליו ברה"מ יצא בו ידי חובתו וכל שאין מכריזין עליו ברה"מ אינו יוצא בו ידי חובתו עכ"ל והרא"ש בפ"י כל שעה (פי' י"ח) כתב ג"כ דאינו יוצא במצה נזולת משום

י"א ואח"כ אומר הירושלמי רבי אומר אין עבירה מצוה ר' יוסי אומר אין מצוה עבירה אמר ר' אילא אלה המצות אם עשאו כמצותן מצוה ואם לא אינה מצוה עכ"ל וכתב הרא"ש ואפשר דהגזי אמוראי פליגי ואית להו כיון דלא עשאו כמצותן אינה מצוה ואיני יוצא ידי חובתו עכ"ל ומעמס משום מצוה הבאה בעבירה אלא שאמורים בלשונות שונות ולפי' משמע דמצוה הבאה בעבירה היא דאורייתא :

יב הכהנים יוצאים ידי חובת מצוה בחלה ובתרומה אע"פ שהיא מצוה שאינה ראיה לכל אדם וכן יוצאין במצה של מעשר שני בירושלים רקייל מעשר שני מסון הדיומ הוא בירושלים ולא בנבולין (סוף מלק כרכני דר"מ) וזהו שפסק הרמב"ם בפ"ג דמע"ש דמסון גבוה הוא ובכאן פסק בפ"ו דיוצאין ידי מצוה במע"ש בירושלים (לח"מ) אבל אין יוצאין במצה של ביכורים אפילו בירושלים שנאמר ככל משבתיכם חאכלו מצות מצוה הנאכלת בכל מושבות יצאו ביכורים שאין נאכלין אלא בירושלים אבל מעשר שני יש לו היתר בנבולין ע"י פרייה (ל"י) :

יג חלות תורה ודקיקי נזיר שעשאו לעצמו אינו יוצא בהם שנאמר ושמרתם את המצות מצוה המשתמרת לענין מצוה בלבד הוא שיוצאין בה יצאה זו שמשמרת לשם זבח אסנמם אם עשאו למכור בשוק יצא בה ידי חובתו שהעושה למכור בשוק דעתו שאם לא ימכור אותם לשם זבח יאכל אותן לשם מצוה ונמצא שנעשו לשם מצוה (ל"ח) ואע"ג דא"כ באנו לדין ברירה לומר אח"כ הוברר הרבר שנעשה לשם מצוה ובראורייתא אין ברירה ד"ל דאין זה כברירה דעלמא דהוא אפאן לשם מצוה ואח"כ נתברר הרבר לאיזה מצוה נעשה (ודמי לגברי כ"ל"ן כרס"ה דנדרים פ"ג סימן וד"ק) :

משום דאינו שלכם דמצוה ילפינן מחלה בנמי' (ל"ט.) דבעינן משלכם ע"ש אבל שאולה חשיב שפיר שלכם ויוצא בו (ס"ז סק"ג) ונגז' בנזולה דווקא כשגז' מצוה אבל אם נזל חטים או קמח ועשאו מצוה יצא בה ידי חובתו שהרי קנאה בשינוי ודמים לכד הוא חייב לו וזהו למעם הרא"ש משום לכם :

יד אבל להרמב"ם שתלה המעם משום ברכה ולפי מה דקייל לקמן סי' תרמ"ט לענין לולב דאפילו אם קנאו בשינוי לא יברך עליו א"כ ה"נ לא יצא חובת מצוה להרמב"ם ויש מי שמחלק בין שינוי השם לשינוי מעשה ואינו עיקר (ח"י סק"ו) וכן מוכח בתוס' בכ"ם חזין לומר דברהמ"ו שהוא דאורייתא צריך לברך דהרי הרמב"ם פסק ספורש בספ"א מברכות ראין מברכין ברהמ"ו על דבר אומר והרא"ש חולק עליו וכמ"ש בס"י קצ"ו ולכן תמיהני על רבינו הב"י שבשם פסק כדרכים וכאן פסק כהרא"ש מיהו גם המניד משנה כתב דבשינוי יוצא ידי חובתו ומשמע דגם להרמב"ם כן ע"ש וצ"ע (ועמ"ל ט"ז סק"א) :

יז ולכאורה למה לא אמרו רבותינו המעם משום מצוה הבאה בעבירה אך נראה משום דס"ל דמצוה הבאה בעבירה אינו אלא דרבנן ויש בזה דיעות בראשונים (תוס' סוכה ס'). ובירושלמי פ"א דחלה (ה"ט) אומר מצוה נזולה אסור לברך עליה אמר ר' אושעיא על שם שנאמר וכזע בך נאץ ר' הוה דתיסא בתחלה אבל בפ"ה דמים הוא דחייב ליה ופי' הרא"ש שם דהכונה לכתחלה ודיעבד דכדיעבד יוצא בנזולה והמניד משנה פ"י דבסוף פירושו ע"י שינוי ע"ש ולענ"ד נראה דבתחלה היא ברכה ראשונה שעדיין בידו להחזיר ובסוף היא ברהמ"ו שכבר אכלה וחייב לו דמים ולכן מברך דמאי דהוה הוה :

תנה דין מים שלנו . ובו י"ג מעיפים :

ושיאבם קודם הלילה ויכול לשואבן ביום באיזה עת שירצה רק שיעברו עליהם הלילה בתלוש וקודם אור היום אסור ללוש בהם ויש שכתבו שעיקר הקפידא הוא מחצות הלילה לפי שאן רוח צפונית מנשבת ומקררת ולכן כדיעבד אם אפילו שאבן בלילה רק קודם חצות מותר ללוש בהן למחר ונמצא דלשיטה זו אין עיכוב בשאיבה בבין השמשות ורק לכתחלה הוא אבל כדיעבד אפילו שאבו ביום או בתחלת הלילה מותר אבל כנגד זה יש תוס'א לפי שימה זו שהמים צריכים ציטון לילה אחת :

ג אבל רבינו אליעזר מבי' כתב המעם לפי שבלילה כל מעיינות ונהרות הם חמין לפי שהחמה מהלכת תחת אופק הארץ הנראה ולכן מחממת בלילה את המעיינות והנהרות ולכן בעלות השחר דואין כמו עשן על הנהרות ולכן אין להמים להיות בלילה במעין או בנגד

א דבר פשוט הוא שמים חמים כשילושו בהם עיסה יביאוו לדי חיסוץ ואפילו אין חסימותם רק בחמימות הרוק ולכן אסור ללוש המצה שעל כל ימי הפסח רק במים צוננים ואע"פ שבמקדש כל המנחות נלושות כפושטין ומשמרן שלא יחמיצו (מנחות ל"ה.) אך שאני כהנים דורזין הן אבל לא כן אנחנו ואסור לנו ללוש כפושטין אלא בצוננין ואף בצונן החמירו חז"ל בס"פ כל שעה ואסרו אשה לא תלוש אלא במים שלט כלומר שנשאבו ועבר עליהם הלילה אחרי שאיבתן ויש בזה מעמים שונים :

ב רש"י ו"ל פי' לפי שבימי ניסן המעיינות עדיין חמין כבימי החורף לפיכך צריך לצננם לילה אחת לאחר שנתלשו מסקמם וכן סימי הנהרות צריכין ג"כ צינן לילה אחת לפי שהבה עליהם אור השמש ביום והנה לשעם זה עיקר הקפידא שכל הלילה יהיו המים תלושים

בנהר אפילו בתחלת לילה אלא קודם תחלת הלילה לשאוב ואף שבליילה העבר היו במעיין ובנהר אך ביום נצטננו בהיותם במקור אבל כששאכום בלילה אף שגניח אותם למחר ולכמה ימים אינו מועיל מפני שהציאן חמין והציגו אינו מועיל להם אלא בהיותם יום שלם בנהר ובמעיין שיצטננו מהחיותם הלילה ולכן כשם שבליילה אסור לשואכן כמו כן ביום מפני שאנו מצריכין יום שלם לצינון ובהיותם במקורן ולשיטה זו אין השאיבה רק בבה"ש בשעה שאינו לא יום ולא לילה וכנגד זה יש קולא לשיטה זו שמיד ששאכן יכול ללוש בהם את העיסה וא"צ המתנת לילה כלשיפת רש"י :

ך ולכן לכתחלה כרי לצאת ירי שני הריעות צריך לשאוב המים כיון השמשות כרי שיתקררו י"ב שעות במקורן ועל כן א"א לצמצם לכן יהיה קרוב לבה"ש ולא יאפו בהן עד אור הבוקר בן שהם מי בארות או מי מעיינות או מי נהרות ויכולים לשאוב יום אחד לימים הרבה ואם הזמן חס יניחם במרתף שהוא קר ואם הזמן קר יניחם באויר כי אז המרתף חם ואצלינו ע"פ רוב הזמן קר ומ"מ באויר אין להניחם דהשמש תזרח עליהם ולכן נוהגים להעמידם בפירהו"ו שאין שם היסק והקור שולט שם ומעט מכניסין לבית ללוש בהן וכשיכלו מכיאיין מהפירהו"ו עוד וכלבר שהפירהו"ו יהיה עליה נג שלא יכה השמש על המים :

ך לכתחלה יותר טוב כששאכן להכניסן מיד לבית במקום ששם לינו הלילה כמ"מ ומ"מ כשמוליכן לבית תחת אויר הרקיע יש לכסותן ולא מפני החמה רהא כבר שקעה החמה אלא שלא יפול בהן דבר אמנם אם לא הכניסם מיד לבית אלא באויר מ"מ צריך להשכים ולהכניסם לבית קודם שירח השמש ואפילו כיום המעונן דהשמש מכה דרך מרקי העננים וכך אמרו ביומא (כ"ה) : יומא רעיבא בולה שימשא ע"ש ומ"מ אם לא הכניסם בחשכה ועמדו כך תחת אויר הרקיע אפילו מנולים אם לא עמדו כל כך עד שהחמו לפי הראות אין זה מויק אפילו עמדו בשמש (מנ"ל סק"ב) וזה תלוי לפי ראות עיניו ויש מי שכתב דכשעומדים בבית מצב יותר שלא יכסה המים כרי שיהיה האויר שולט (מ"י סק"ב) :

ך ואם לא הכניסם בה"ש אלא בלילה או בעוד היום גדול ואין לו מים אחרים יש להתיר כריעכר אחר י"ב שעות (מ"י סק"ה) בשיטת רש"י וכן כיון שא"א לצמצם את הבה"ש מוטב יותר להקדים קצת מלאחר קצת (סס נסס מהרי"ל וע"י) וכשאופין ביום א' בהכרח להכין לכתחלה המים ביום ה' בה"ש דבע"ש ושבת א"א בבה"ש וזה שכתב רבינו הרמ"א וכשחל פסח באחד בשבת יש לשאוב המים אור י"ג דהיינו ליל ה' עכ"ל וזהו כמו אצלם שהיו אופין בליל פסח כשחל יום ראשון ביום א' ואם שבת לשאובן ביום ה' ישאוב

בע"ש מבעוד יום קצת או יאמר לא"י לשאוב בה"ש (מנ"ל סק"ד) ונ"ל דזהו כשחל פסח ביום ראשון כמ"ש אבל אצלינו שאופין כמה שבועות קודם הפסח בבתי אופים אם לא הכין מים ביום ה' לא יאפה ביום ראשון כלל אלא ביום השני וישאוב ביום א' בה"ש כרינא ויש מקילים (ש"ת סק"ד) :

ך לכתחלה יש לשאוב מן הנהרות ולא מן הכרות מפני שבניסן החמה מהלכת תחת הארץ והבארות חמים אמנם בזמן שהנהרות גדולות מהפשרת שלנים ונשמים טוב יותר לשאוב מבארות דבנהר לעולם חמין מפני השלגים והנשמים ועל כן במדרוניתו לעולם כן לכן אנו שואכין תמיד מבארות וזהו לא לעיכובא דבמקום שאין שם רק נהר שואכין מן הנהר תמיד ובמקום שאין שם רק בארות שואכין מבארות תמיד ורע דאע"פ שהמנהג לשפוך המים בעת המתה או בשעת התקופה אין לעשות כן במים שלנו דאין לשופכם דשומר מצוה לא ידע דבר רע ואצלינו בשעת התקופה אין מנהג כלל לשפוך המים רק יש שמשימים ברזל ולכן יזהר שלא להשים הכרזל כבוד לתוך המים דהו"ד מחממת :

ך לכתחלה יש להדר שאיבת המים למצה ובפרט למצה של מצוה יהיה ע"י ישראל גדול ושבעת השאיבה יאמר לשם מצת מצוה ולא ישאבו ע"י א"י ולא ע"י קמן כדי לחככ המצוה ולמצוה מצוה נוטלין מים מיוחדים ובכלי מיוחדת ורבינו הרמ"א כתב שנוהגין ליקח כלי חרס חדשים ואין לשנות המנהג ובשל עץ אין להקפיד עכ"ל ואצלינו שואכין בשל עץ או בשל מתכות והרללים של מתכות הצבועים אין קפידא כי אין בהם חשש חימוץ בזמנ"ו ועוד דצונן ולשעה קלה אין חשש בכל ענין :

מ כתב רבינו הב"י בסעיף ב' י"א שמים המכונסים בקיסמירג"ה מותר ללוש בהן סמוך לשאיבתן ואין להקל בדבר אם לא בשעת הרחק עכ"ל וזהו מים המכונסין בבנין גדול ומשם הולכים המים דרך צנורות לשאר מקומות והבנין הוא בניו בנג ורצפה ודפנות ואין החמה נכנס לתוכה ולכן אמרו שמותר ללוש בהם מיד ואין להקל רק בשעת הרחק אמנם יש שלפעמים אינם קרים ואסור ללוש בהם וכן המים שע"י הצנורות בערים הגדולות דינם כמי בארות וצריכין לשואכן בה"ש והמים המעטים שבראשם ישפכם כי הם אינם קרים וכן בהפלאמפע"ס ישפוך מקצת מים הקודמים ממעם זה דמפני שנשארו שם נתחממים קצת :

י עוד כתב בסעיף ד' מים שלא לנו שנתבטלו חד בתרי במים שלנו לשין בהם עכ"ל דבכה"ג ודאי נם הם נצטננו הרבה ולא דווקא חד בתרי אלא שתהא הרוב ממים שלנו (מנ"ל סק"ו) ויש מתירין נם לערב לכתחלה מים שלא לנו עם מים שלנו דאין זה כמבמל איסור לכתחלה שהרי אין כזה איסור

ויסוד אלא שצדיקים צינן ובכח"ג נצמנו (סג) והאידיא
 מקילים הרבה בענין זה רתעו רוב מים שלא לנו במים
 שלנו מפני שאופין הרבה ככרים של קמח פסח
 כיום אחד ונתמעטו המים שלנו ובהכרח לערבן ועור
 דמפני שאצילנו במדינות הצפוניות אנו רואים בחוש
 שהמים קרים מאד קודם הפסח ולכן מקילים בהתעורבות:
 י"א אם עבר על העיסה במים שלא לנו הרי"ף
 והדמ"כ"ם בפ"ה דין י"ד אוסרין גם כד"עבר וכ"כ
 הבה"ג אבל רש"י והרא"ש התירו בד"עבר וי"א דבשונג
 מותר ובמזיד אסור ובשעת הדחק כגון שאין לו מים
 אחרים מותר ללוש בהם כשהיה בשונג ואם כבר עבר
 ולש במים שלא לנו בשונג מותר אפילו שלא בשעת
 הדחק והיינו שיש לו מצה אחרת מידו והו' ורואי שלא
 יקח מצות אלו למצות מצוה בלילה הראשונה שאינם
 מודרים ולכן זה יש מהראשונים שאומרים דכל עיקר
 האיסור במים שלא לנו הוא רק על מצת מצוה כמ"ש
 המור בשם הרי"ף נאות והעיסור ע"ש ודע דמי נשמים
 לא הוזכר כלל ברין זה ונ"ל דמי נשמים צריכין וודאי
 שהייה י"ב שעות שאנו רואים בחוש שבמה פעמים יש
 בהם קצת חמימות:

יב דבר פשוט שאסור ללוש במים חמין אפילו רק
 נתחממו בחמה ואפילו חמין שכבר נצמנו אסור
 ללוש בהם (מנ"ח סק"ב) מפני שעדיין נשאר בהן כח
 החמימות קצת וכן אסור ללוש במים שנתנו ברוב

נדול שנחשטו עכה ותלוי על מקום האש אע"פ
 שעתה אינו מתחמם מ"מ מים צוננים שנתנים לתוכו
 נעשו פושרין מפני שמחויק חמימות לאיזה ימים ואם
 עבר ולש במים אלו אפילו בשונג ואפילו בשעת הדחק
 וגם שלא למצת מצוה אסור כד"עבר ולא דמי למים
 שלא לנו שהוא חומרא בעלמא אבל באלו יש חשש
 גדול מחימוץ ממש ולכן אין להם שום היתר בשום
 פנים וכן הרין כשלוש במים פושרין ואסור גם כד"עבר:
 יג אסור ליתן מלח במצת מפני דהמלח מחמם העיסה
 וכן פלפלין וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ואפילו
 כד"עבר אסור וכ"כ המרדכי דהאוכל מצה בלוחה
 כאוכל חמץ ע"ש אמנם אם נפל נרניר מלח לתוך
 העיסה אין לאסרה דזה הנרניר לא תחממה ורק יודע
 לאפותה מיד ואם לש המצה בקצת ושומשמים ומיני
 תבלין שאינן חריפים אין לאסור המצה כיון שיש
 בה מעט מצה ומיהו למצת מצוה אין יוצאין בה דאין
 זה לחם עוני ומ"מ לכתחלה אסור ליתן בהעיסה שום
 תבלין לפי שיש בהם קצת חידוד ומחממין העיסה ורק
 מלח ופלפלין גם כד"עבר אסור ויש מי שאסר דלפ"ל
 אפילו קודם אחר מחממת כל העיסה וכן מיד כיוצא
 בזה (מנ"ח סק"ט) וזהו כשנלוש בתוכו אבל נפל על
 העיסה יסלקנו (סג) וכן זנגב"ל ונענעלא"ך וכרכום
 שקורין זאפרע"ן הם חדים מאד ואוסרים אפילו במעט
 מהם כשנלוש בהעיסה (סג):

תנן שיעור כמות לישת המצות . וכו' ה' מעיפים :

א אין לשין לפסח עיסה גדולה משיעור חלה שהוא
 עשרון עשירית האיפה והם כשיעור מ"ג ביצים
 וחמש מבצים בינוניות של ביצת תרנגולת וכיצד ישער
 יקה כלי מלא מים ויערה המים לכלי אחר ריקנית
 ויתן מ"ג ביצים בהכלי הראשונה ואח"כ יחזור וישפוך
 המים בחזרה מכלי השנייה להראשונה והמים הנשארים
 בהשנייה הם מרת הבצים ומעט יוסף עליהם כדי
 חומש ביצה וכשיעור זה כלומר כלי המחויק כשיעור
 אלו המים הנשארים הם שיעור חלה ואצילנו מחוק נ'
 ליטרות קמח לשיעור חלה וביו"ד סי' שב"ד נתבאר
 עוד בזה ע"ש:

ב ומעמו של דבר משום דאע"ג דיש שיעור לעיסה
 המונחת כלי עסק בכמה זמן תחמץ כמו שיתבאר
 במי' תנ"ט מ"מ לכתחלה אין להניח את העיסה כלי
 עסק אף רגע אחת כמ"ש שם ושיעור חממים שיעסה
 שהיא בבמותה יותר משיעור חלה לא יספיקו הידים
 לעסיק ככל העיסה ובהכרח שמקצת עיסה תהיה כלי
 עסק אבל בשיעור חלה תוכל לעסוק ככל העיסה בבת
 אחת ואע"ג דבלחם הפנים היו לשים שתי עשרונים
 בפעם אחת שהרי כל חלה היתה כשיעור זה כמפורש
 בהורה אין למידן ממקדש דכהנים זרזים הם ולכן

כד"עבר בשלש יותר משיעור זה אין אוסרין אותה
 דנהי שמקצת היה בלא עסק מ"מ לא יניע לשיעור
 חימוץ ויש שלכתחלה לשים יוהר מכשיעור ואסור
 לעשות כן ואף שחכמי צרפת אמרו גם כד"עבר כמ"ש
 המור מ"מ הרמב"ם והרא"ש והמור והש"ע הכשירו
 כד"עבר וכן הלכה (מה עשהיג המנ"ח על ה"ל"ג נק"ץ
 עח"י סק"ט ע"ה ז):

ג והמור כתב שאחר מנדולי הקדמונים היה אסור
 ששיעור זה אינו אלא בימיהם שהתנורים היו קטנים
 אבל עכשיו שהתנורים גדולים עדיף מפני ללוש עיסה
 גדולה ולא הורו לו ע"ש כלומר שסובר דמעט נזירה זו אינו
 מפני הלישה אלא מפני שיעסה גדולה לא תכנס לתוך
 התנור ויצמרכו להמתין במקצת עיסה עד שתאפה הקודמת
 ובתוך כך תחמץ אבל בתנור גדול עדיף יותר עיסה
 גדולה כדי שהתנור תהיה מלא פת ותאפה יפה (נייה
 י"ז .) ואולי זהו המעט למי שלשים לכתחלה יותר
 מכשיעור שהוכרנו במעיף הקורם אבל דרו דבריו
 משום שהמעט הוא מפני הלישה כמו שבארנו:
 ד המרה שמחוקת כשיעור חלה ימלאנה בקמח בלא
 נודף דצריכה להיות מחוקה ולא נדושה דאם תהיה
 נדושה הלא יהיה יותר משיעור חלה ושיעורה כתב
 רבינו

רבינו הב"י רשיעורה מקמה חמה מצרית תק"ך ררהי"ם מצרים כקירוב ולא ידענו שיעור זה ולא ירחוק הקמה בהמרה רא"כ לא ילוש יפה ויבא הקמה להתכשיל ויתחמץ רק ימדור בפיוזר כדרך המוכרים ולא יניח ירו על הקמה ולא יעשה כן אף אם לא ירבה בהשיעור ביותר משיעור חלה דאל"כ בלא"ה אמר לכתחלה וטוב לוטר בשעת

נתינת הקמה וכן בשעת נתינת המים להקמה לשם מצה מצוה :
 ה' אע"פ שאסור למרור ביו"ם קמה ללישה מ"מ אם אופה ביו"ם של פסח מותר למרור כדי שלא יאפה יותר משיעור חלה רוהו מדידה רמזות ויש אוסרים ראין המרידה מעכבת ראם יחסר מעט או יוסף מעט אין עיכוף ברבר ויקח כפי אומד הדעת והכי נהוג :

תנו כיצד נהגין בהפרשת חלה במצה . וכו' י"ד סעיפים :

א כיון שאסור לאפות יותר משיעור חלה וממילא דאופין מעט פחות ואם כן אין בכל עיסה שיעור חלה ואסור לפרוש ממנה חלה ושמא תאמר נפריש בלא ברכה מפני המפק אך גם זה א"א רשטא אח"כ יתן מצה שמכמה עיסות לתוך כלי אחת והכלי יצרפן לחלה ויתחייבו מרינא בחלה והוא יסבור שכבר לקח חלה ואם לא היה בכל אחת כשיעור הרי החלה שנמל אינו כלום ונמצא שיאכל מכל ולכן אין להפריש מכל עיסה בפ"ע וכיצד יעשה אם יש הרבה עוסקים ועושים כמה עיסות יקח שתי עיסות וירבקם זו בזו במקצת כדיון המבואר ביו"ר סי' שכ"ה ואם העיסות קשים יניח קצה האחת על קצה השנית ויחתוך פשתיהם חלה ויברך וישליכה לתנור אמנם זהו דבר רחוק להפריש מן העיסה כי חומן כהול שמא תתחמץ העיסה ולכן אף שלכתחלה מצוה להפריש מן העיסה מ"מ במצה נהגו כל ישראל להפריש אתר האפיה מהמעט שנתבאר :

בסין בסרין אסור לו לאכול מהן עד שיפריש חלה וכלל נרול הוא דוה שחלת ח"ל איצ היקף ותו רק כשנלושו בעיסה אחת :

ד ולפ"ו אצלינו שאין אופין שיעור חלה בכל עיסה יוהרו מאד לצרפן כולן בכלי אחת ולא בשני כלים ואם אין נכנסין בכלי אחת יסמוך השני כלים זל"ז ויפריש סרין על שני הכלים ויטול חלה אחת על הכל ויוחרו ליטול חלה מיר ולא להניח ער ע"פ רשטא ישכח וביו"ם אסור להפריש וגם שלא יבא לירי קלקול וכך עושים הנשים הצנועות :

ב וכיצד יעשה יתן כמה עיסות כלומר המצות האפויות מכמה עיסות לתוך מל אחר או לתוך שאר כלי שיש לה אוננים והכי קי"ל רהסל מצרפן לחלה כמו לישא ויטול חלה ממצה אחת ויצא על כולן ויותר שלא יצאו מאוגני הכלי דאלו שיצאו אין הסל מצרפן א"כ נזון עליהם סרין מלמעלה שהסרין תקיף כל המצות זהו ג"כ כמו צידוף כלי ובנתינת סרין א"צ לכלי וכן אפילו אם היה בכל עיסה כשיעור ורצה להפריש מאחת על כולן יכול לעשות כן ובכח"נ א"צ אפילו צידוף כלי אלא שיהיו סמוכות זו לזו ואע"ז רחלת ח"ל איצ והקפה רקי"ל חלת ח"ל אוכל והולך ואח"כ מפריש והו בעיסה אחת אבל לא בשני עיסות :

ה' ולפ"ו אם אירע שחלקו המצות בשני כלים ונמלו חלה מכלי אחת ומהשניות לא נמלו אותה הכלי אין לה תקנה משום רא"א לו להפריש מהכלי השניה רשטא יטול מאותה עיסה שנמל בכלי הראשונה והרי היא פטורה כיון שנמל מאותה עיסה ונמצא שמפריש מן הפטור על החיוב אמנם אם נמל כראשונה רק ממצה אחת יש לזה תקנה והיינו שיטול מן השנייה מכמה מצות כאופן שיש בהן אחת שוראי אינה מעושה הראשונה כגון שמכל עיסה יוצא עשרה מצות יקח מאחר עשר מצות וכן כל כיוצא בזה אבל אם נמל מכמה מצות אין לשניה תקנה ער שיאפה עור עיסה קטנה ויצרפה בתוך כלי השנייה ותתחייב בחלה ויטול ממנה על כל הכלי השנייה :

ג ונמצא לפ"ו ג' מדרגות אם יש בעיסה כשיעור חלה ואפאה יכול לאכול ואח"כ יפריש והו בח"ל ולא בא"י כמ"ש ביו"ר שם ואם היו שני עיסות או יותר ורצה להפריש מאחת על כולן אסור לו לאכול ער שיפריש תחלה ומסמיק כל המצות זל"ז ומפריש מאחת על כולן וא"צ צידוף כלי ואם אין בכל עיסה כשיעור חלת צריך צידוף כלי או כיוסו סרין כמ"ש וקורם שמצרפן בכלי אחת מותר לו לאכול מכל אחת שהרי סמדין מן תחלה אבל לאתר שנתנן בכלי אחת או

ז אמנם אם ירצה ליקח מכל מצה ומצה פשוט הוא שא"צ כאפות עיסה חרשה וכן הרין אם אפו הרכה עיסות וממקצתן נמלו חלה וממקצתן לא נמלו ואח"כ נתערבו כולן רא"א להפריש מאחר או משנים או יותר רשטא יפריש מאותן שכבר נימלו חלתן ומפריש מן הפטור על החיוב רנ"ב נצרך לכל התקנות שנתכארו וכוז אין חילוק בין היה בכל אחת שיעור חלה או לא דעה וזהו שכתב רבינו הרמ"א ואם לקח ממקצת העיסות וממקצת לא לקח ונתערבו צריך ליקח חלה מכל אחד ואחר או ילוש עיסה אחרת ויקח ממנו נ"כ על אותן שנתערבו ואם מכיר מצה אחת שחייבת בחלה נטול ממנה על האחרות עכ"ל ופשוט הוא :

ז ולכן כשנובין מצות מכל בעה"ב קורם הפסח שיש שכבר הפרישו חלה ויש שעדיין לא הפרישו מפני שיש מסתינין ער ע"פ מטילא שא"א להפריש חלה מוצמבנות

מקצת דשמה יפריש מאותן שכבר נפטרו והיה מפריש מן הפסוד על החיוב ולכן בהכרח לאפות עור עיסה ולצרפה לכל המצות ליטול ממנה על כולן וכן הסנהג פשוט אצלינו בשמקבצין מצות למעות המים מכל בעה"ב שנים ונ' מצות :

ח ודע שיש מי שסובר שכשם דבעיסה אחת אוכל והולך ואח"כ מפריש כמו כן כעיסות שלא היה בכל אחת כשיעור ונתחייבו על ידי צירוף של גם כן אוכל והולך ואחר כך מפריש דצירוף של דהה ממש כלישה אחת (הגר"ו סעיף י' נסס ז"ח וסר"ה) ויש חולקין כזה וס"ל דבזה אסור לאכול קודם הפרשה וצריך לתרום דווקא מן המוקף ורק בגלוש יחד א"צ מן המוקף ולא כשנצטרפו ע"י צירוף של (סס נסס ח"י) והן נראה עיקר שכן משמע מתוס' וראשונים דצירוף של אינו פועיל רק לחיובן כחלה ולא דליתוי ממש בעיסה אחת לענין אוכל והולך ואח"כ מפריש :

ט והנה כששכחו ליטול חלה קודם הפסח וכי"ט הא אסור ליטול חלה אם נתחייב בחלה קודם י"ט כמ"ש במ"י תק"ו ולכן אם הצירוף של היה כיו"ט ולא מקודם היה פותר ליטול חלה כיו"ט כיון דתחייב בא כיו"ט כשלא דיתה בכל עיסה כשיעור חלה ועד יו"ט היו מפוזרים וכי"ט הניחום ככלי אחת אך דבר זה לא שכיח וע"פ רוב אחר האפיה מניחים אותם בכלי אחת וא"כ כשעיקף הקודם דמה שע"י צירוף של לא אמרינן אוכל והולך ואח"כ מפריש ואפילו לפי דיעה ראשונה אינו אלא כשכל המצות הונחו בכלי אחת אבל אם חלקן בשני כלים גם לדיעה זו אין תקנה שיאכל כיו"ט מבלי אחת ובמציאות יו"ט יסמך כלי לכלי ויכסן בסדרן ויטול חלה דשמה יטול או מהכלי השניה והיא לא פסחה את מה שאכלו שהרי לא היו בכלי אחת אך בזה יש ליתרד שיטלו חלה מהכלי שאכלו כיו"ט אמנם כבר כתבנו שחעיקר כדיעה אחרונה :

י ולכן התקנה לה שיאכלו כיו"ט מצות שלימות ולהניח מקצת מכל מצה ולא דווקא שלימות אלא כלומר התיבות גדולות ולשייר מעט מכל חתיכה ובמציאות יו"ט להניח השיורים בתוך כל המצות שיהיו כולם בכלי אחת או בכישי פרוין ויטול חלה מן השיורים וממילא דוה כחלת ח"ל שאוכל והולך ואח"כ מפריש כיון שמשיר מכל מצה שאוכל ואין חובה ליטול דווקא מן השיורים אלא דערדיף יותר כשיטול מן השיורים :

יא האמנם מה נעשה להמצה הכתישה לאכול ממנה כיו"ט שהרי יש בה מכמה עיסות ושמה מה שיאכל יהיה מעיסה אחת שיאכלנה כולה וכשיטול כמציאות יו"ט חלה הלא לא תפטור את מה שאכלו כיו"ט מן הכתושין ולאפות עיסה כיו"ט ולצרפה כמ"ש אין אנו מודגלים בזה לאפות מצה כפסח עצמו ואצל הרמב"ם הוה זה כדבר תמוה ולכן אם ביכולתו לשאול על יו"ט מצה כתושה משכנו ושישלם לו כחיה"מ כשיטול חלה מה שבו ואם לאו בהכרח שיאכל ולשייר גם מהכתושים ולצרפן במציאות יו"ט להמצות ויטול מכולן חלה אחת ואע"פ שיש חשש שכתבנו שמה יאכל מעיסה אחת אמנם בהכרח צריך לסמוך על סברת יש בילה בדבר דק והוה כל הכתושין כחתיכה אחת (כנגד"ל) :

יב ודע שיש מחלוקת בצירוף של אם צריך שיגע המצות להרדי או אפילו מונחים מפורדים שאין נניעין זה כזה והמנהג הפשוט שכולם נניעין זה כזה אך כשיעור אכל אם יש במקצתן שיעור חלה צדיבין נניעה מדינא (פמ"י סק"ו) ואין חילוק בברכת התלה בין פסח לכל ימות השנה ותמיד מכריבין אקב"ו להפריש חלה ויש שבפסח מכריבין להפריש תרומת חלה ואין הסנהג כן אצלינו (פמ"א סק"א נסס דדיעה) :

יג הלש עיסה כיו"ט של פסח כיצד יעשה בהפרשת חלה דאם יפריש מהעיסה הלא אסור לו לאפות כיו"ט מפני שאינה ראויה לאכילה לכהן שכולנו בחוקת מסאס כומה"ז ולשרוף החלה נ"כ אסור ביו"ט שאין שורפין קדשים כיו"ט ולהניחה כך תחמיץ ולפיכך לא יפריש חלה מהעיסה עד אחר האפיה שהרי ביכולתו ליטול חלה מעט מכל אחת וממילא דכולם מותרים באפיה ואו אם אפילו אח"כ יטול חלה שלימה לחלה על כל הפת לית לן בה (רש"י מ"ו.) ואם שבח וקרא לה שם בעודה עיסה ימילנה לצונן שלא תחמיץ ויעסוד המים בסרתף (פמ"א סק"ו עכ"ל) ז"ע חס וס למטען על זה כומה"ז ותמה עליו סמ"י נסק"א) :

יד וכתב רבינו הר"ם בפע"ק ב' דאם יש כהן קטן שלא ראה קרי או גדול שמכל לקייו מותר לאפות החלה בשבילו וי"א שאין מאבילין חלה כומה"ז לשום כהן עכ"ל וביאור הדברים הוא כיו"ד סי' שכ"ב ואין אנו עושין כן לכן אין להאריך בזה עוד כתב רי"א שמתר כיו"ט ללוש פחות מכשיעור כדי לפסוד עצמו מן החלה עכ"ל ואין אנו אופין כיו"ט :

תנה לישת המצות בערב פסח. ובו ד' סעיפים :

א כתב המור אין מתחילין להתעסק בפת כיו"ד עד אחר ו' שעות ואיתא בתשובה מעשה באחד שאפה קודם וכו' ואפרו רבותינו המצה דאיתקש לפסח (על בשעתה

א כתב המור אין מתחילין להתעסק בפת כיו"ד עד אחר ו' שעות ואיתא בתשובה מעשה באחד שאפה קודם וכו' ואפרו רבותינו המצה דאיתקש לפסח (על בשעתה

בשעתה ואכילת העזרי הביא בשם תוספתא ויצאין במצה ישנה וכו' וכתב דירושלמי פליג וכו' וכיון דירושלמי אומר ראוי להחמיר וכו' ושבת שחל כע"פ יאפו במו"ש וכו' וא"א הרא"ש ו"ל היה אויפה מע"ש וכו' עכ"ל וזכירא כזה כתבו המדרכי בספ"ק דפסחים וא"ו הגדול (סי' ר"ג) ומסקי להיתר ע"ש :

ב ומאד מאד תמוה דעת האיסורים דההיקש לפסח אינו אלא לאכילה ולא לעשייה דאל"כ לידחי שבת כמו פסח ועוד דמשנה מפורשת היא שיוצאין בחלות תורה וחלות תורה אסור לאפות כע"פ מפני החמץ שבה ונס בירושלמי מפורש להיפך והוא בפ"ב (הל' ד') שאומר מפני שלא דקדק בהמצה אבל אם דקדק בכר וכבר השיבו טענות אלו על האוסרים וקצת יש ליישב דהנה הייקש אינו אלא לראב"ע דס"ל הפסח אינו נאכל אלא עד הצות ואמרינן בשלהי פסחים אמר רבא לדברי ראב"ע אבל מצה אחר הצות לא יצא ודי חובתו דאיתקש לפסח ע"ש ולפ"ו אפשר לומר דמשנה דחלות תורה והתוספתא והירושלמי אתיין בר"ע דפסח נאכל כל הלילה ולפ"ו א"צ היקש לזמן האכילה שהרי כתיב בערב תאכלו מצות דמשמע כל הערב ולכן לראב"ע דצריך היקש ממילא מקשינן נס לאפיייה ולר"ע אינו כן והרמב"ם בפ"ו פסק בר"ע והתוס' ספ"ב דמגילה וספ"ה דזבחים פסקו כראב"ע ולפ"ו י"ל דאלו הנאונים סברי כתוס' ולכן הרמב"ם לא הוכיר זה כלל ואי קשיא דא"כ נס אפיייתה תרחה שבת ל"ק כלל משום דנס לחמי תודה וכל המנחות אין דוחין שבת :

ג ויותר נלע"ד משום דזה ידוע שבזמן הקדמון דא היו אופין כל המצות קודם הפסח אלא היו אופין בכל יום מימי הפסח פת ליום זה עד שהמור כתב

לדבר חידוש ו"ל ואני ראיתי בברצלונא מהמדקדקים שהיו אופין כל מה שצריכין למועד מקודם המועד שאם יתערב עמו משהו מחמץ יתבטל קודם איסורו עכ"ל והיו כמנהגו שלנו וכתב זה לדבר חידוש ולכן כשהיו אופין בכל יום ולאכול פת חמה א"כ למח ינדע מצות מצוה שלא יאפו איתה סמוך לאכילה והיינו אחר הצות ומה נס שכתבו דבמרור יש ארס והחמימות מבטל להארים (פ"ו סט) ולכן אפו סמוך ללילה ונס משום חביבה מצוה בשעתה ונס כדי שיהנו מהמצה בערב דפת חמה טובה הרבה יותר מפת צוננת דהם אפו מצות עבים לא כש"לנו והצונן קשה לאכילה והוה הידור מצוה וההיקש שאמרו הוא לאסמכתא בעלמא ולזכרון לקרבן פסח וזה שאמרו למי שאפה קודם שש הוא למינדר מילתא בדרך הקדמונים שהיו זריזין במצות וזהירים במנהגי ישראל אבל אצלינו שאופין קודם הפסח אין טעם למנהג זה ולכן באמת האידנא רק קצת מהמדקדקים נוהגים כזה וכל ישראל אין יודעין מזה כלל (כלל"ט) :

ד ו"ל רבינו הב"י נוהגים שלא ללוש מצת מצוה כע"פ עד אחר שש שעות שהוא זמן הקרבת קרבן פסח ובי"ד שחל בשבת לשין בע"ש אחר שש שעות עכ"ל והיה להם עוד מנהגים שהיו אופין הנ' מצות של הסדר מעשרון אחד והיו מסמנים עליהם לידע אויזה ראשון ואויה אחרון וכמ"ש בס' תע"ה והיו אומין עוד מצות ונקראו ספקות כלומר אם הראשונות יפסלו יחיו אלו תחתיהם ובעת שהיו אופין ביו"ט היה אמור לאפות מיו"ט ראשון לשני ועל כן אצלינו אינם כל אלה לכן אין מהצורך לכותבם (ט"ט ע"ל הגר"י שניאס ולו"י נימוי היה עוד זכר לזה ולא כן עתה) :

תנ"ט דיני לישא . וכו' מ"ז מעיפים :

א אין לשין עיסה של מצה בחוץ במקום שהחמץ ודחת שם מפני שחום השמש מחמם העיסה ובקל תבא לידו חימוץ אבל במקום הצל מותר ללוש אפילו תחת אויר הרקיע והוה כשאינו יום המעונן אבל כיום המעונן אסור דיומא דעיבא כולי' שימשא (יומא כ"ה.) שהשמש בוקעת ככל סדקי העננים ואם עבר ולש תחת השמש ונראה שנתחמם קצת נס בדיעבד אסור (שב"ח) ונלע"ד דכיום המעונן כמדיונות הצפונית שלנו מותר בדיעבד שאנו רואים בחוש שאין שם חמימות ובפרט קודם הפסח שאו עדיין האויר קר אצלינו :

ב וכן יש לזוהר מללוש בבית נגד חלון פתוח ולא מיבעיא כשהשמש נכנס כהחלון אלא אפילו אין השמש נכנס כהלון משום דחיישינן שמא יתבסו השמים בעבים ולא אדעתיה דכבר נתבאר דיומא דעיבא כוליה שמשא אבל בחוץ לא חיישינן לזה משום דוודאי ירניש כשתבמה השמש משא"כ בבית לא ירניש וכתבו

דרוקא כחלון פתוח אבל אם אין החלון פתוח אף שהשמש נכנס דרך החלון כהזוכיית של החלון מותר ללוש (ה"י סק"ג) ואע"ג דלעיל סי' תנ"ה לענין המים אמרנו בכה"ג מים שאני דנתחממו מהר משא"כ העיסה אינה מתחממת בכה"ג (ס"ט) :

ג ויראה לי דדיני חלון שנתבאר לאו כללא הוא וזה לא נזכר בנ"מ והפוסקים כתבו לפי אויר מדינותיהם ואנחנו כמדיונותינו אנו יודעים בחוש דלפעמים השמש סכה בזוכיית החלונות עד שמתחממת הרבה העיסה שעל השלחן שהגשים עורכות ומחוייבים למתום הזוכיית של החלונות באיזה דבר אם לתלות איזה פכסה על החלון או לסתום כהדלתות שמכחוץ שקורין לאדי"ן וכן להיפך אנו רואים בחוש דכשתהדר קפן ומפני ההסק התמיד רבה החמימות בהדרד עד שגומל זיעה מהעוסקים ונחלשים ואין להם כח לעסוק וכשפותחים חלון יגשב תרות ויקרר האויר ויתחוקי העוסקים

העסקים ונ"מ על הבצק תעבור הרוח ותקרה ובלבד שלא תהא השמש כנגדם וכן המנהג:

ד' אם לשין המצה במקום זה ונושאין לאפותה בבית אורי הרחוק ממקום זה לא ישא את המצות מגולים תחת אור הרקיע אלא יכסה אותם כאיזה דבר קל ואם יש חשש שנרבק בצק להכיסוי לא יכסה בה פעמים הרבה (מג"א סק"ג) וכן המים או הקמח לא ישא תחת אור הרקיע כ"א כיסוי ולא ילוש סמוך לפי התנור מפני החום העולה לשם מפי התנור ואצל דופן התנור נ"כ אם עולה הבל מדופן התנור אסור ללוש שם ואם לאו כנון שהרופן ע"ב ואין בצד החצון של הרופן חום הרבה יותר והכל לפי ראות עיניו (מ"א סק"ט) וכן יש לזהר אצלינו שמשמים המצות לתנור ע"י קנים רקים למהר להשים המצות לתוך התנור ולבלי להשהותם על הקנים שיש בהם חמימות ובקל שתבא לירי חומוץ ונ"מ חובה לדבון הרבה קנים כדי שאם יתחיל האחר להתחמם יעמידנו במקום קר שיתקרר ויקח קנה אחר מצונן עד שיתחמם קצת ויעמידנו במקום קר ויקח קנה אחר וכן חל"ף כסדר ער שלא יבא הקנה לירי חמימות ויזרז שם העריכה שקורין וועלנערין ונ"מ הסמפלע"ן שקורין רעדלע"ן לא יהיה אצל התנור וטוב שעסק המצה יהיה בחדר גדול שהאיר שולם שם:

ה' לכתחלה לא יניחו העיסה בלא עסק אפילו רנע אחת דכל זמן שמתעסקין בו אפילו כל היום אינו מחמיץ ועסק מקרי לישא ועריכה והסמפלע"ן אם הם ברוח מקרי עסק ואם ברפיון לא מקרי עסק ויותר מלהשים היר על המצה הרבה רהיר יש בה חמימות ונמה תשהה העיסה בלא עסק ותבא לירי חומוץ כתב רבינו הכ"י בסעף ב' רהוה רביעית שעה וחלק עשרים סך השעה וזהו י"ח מינוטין ומעמו משוי רבנ"ג (מ"ו). אמרו שיעור הילוך מיל ומהלך ארם כינוני ביום עשרה פרסאות שהם ארבעים מילין דבכל פרסה ד' מילין והיום הוא י"ב שעות ונמצא רמניע לכל שעה ג' מילין ושליש מיל ומיל הוא אלפים אמה ובכל שעה יש ששים מינוטין ומניע לכל מינוט"מ מאה ושנים עשר אמות בקירוב ומניע ל"ח מינוטין שני אלפים אמה וי"ב אמה לפי חשבון מאה ושנים עשר ואינם בשלימות רק בקירוב והוי אלפים אמה בצמצום ושיעור שעה הוא חלק כ"ד מן מעל"ע שלם רהינו יום ולילה: ו אבל הרמב"ם והרע"ב בפי' המשנה פסחים פ"ג כתבו שיעור מיל הוא שני חומשי שעה וזהו כ"ד מינוטין רחובש מששים מינוטין הוי י"ב ושני חומשין הוי כ"ד דאינהו חשבי מהנץ ועד השקיעה הי"ב שעות וההילוך הוא ל' מילין דעשרת מילין הולך קודם הנץ ולאחר השקיעה כדאיתא בפסחים (ל"ג.) ונמצא שכשתחלק ל' מילין ל"ב שעות שהם ששים חומשי שעה יניע לבד מיל שני חומשי שעה וכ"כ המהרי"ל (מ"ט סק"ג) ולפי' זה הסכימו הגדולים שכן עיקר

וריעה ראשונה מוכחש בחוש (ה"י סק"י והג"א סק"ט והג"א סק"י) אלא שמי"ם יש להחמיר לכתחלה כסברא הראשונה (הג"א) והנה בבאן הריעה האחרונה הוי קולא אבל לענין מליחת בשר הוי חומרא דשיעור מליחה הוא כשיעור הילוך מיל וא"כ לריעה ראשונה רי בי"ח מינוטין ולריעה אחרונה צריך כ"ד מינוטין ועמ"ש ביו"ד סי' ס"ט:

ו' ויש להחמיר ולמהר בענין עשיות הכמות שהרי יש מי שסובר שאסור לשהות כשיעור מיל מתחלת הלישה עד האפיה כלומר ער הנחם במנור והחמין בהזמן הזה נ"מ מה שעסקו בהעיסה (כ"מ נ"ס רמ"א) וע"מ כי אין הלכה כן מ"מ במצה ראוי להחמיר ועוד זהו ודאי נ"מ אליבא דרינא שא"צ שתשהה בלא עסק כרי הילוך מיל רצופים אלא אפילו השהה מעט וחזר ועסק והשהה מעט מצטרפין השהיות אם היו ביחד כרי הילוך מיל וכ"ש אם הבצק פונה במקום חם שמדינא ממחר להחמיץ בהרכה פחות משיעור מיל וכן אחר שנתעסקו כהבצק ונתחמם בירם ממנור והחמין קודם הילוך מיל ולכן יהיו מהירים וזרזים באפיה המצות ואין להתחיל להעריך המצות עד שיגדלו התנור כרי שלא תהיה העיסה בלא עסק:

ז' והירות הרבה יש במצה והיינו שהעריכה לשין בה אם היא של חרם צריך בכל רבע שעה עריכה חדשה שהרי א"א לנקותה ולכן אנו לישין בשל נחשת או נחשת מזהב שקורין מע"ם שהם חלקים ובקל לרוחצם ולנקותם ויזרזו שלא יהא בהם מלאי שבסדקי המלאות נטמן מעט בצק וכשיעשו שנים ונ' עיסית יחליפו באחרת והראשון ינקוה ונ"מ וזרזו שמי שנותן הקמח מהשק לתוך המירה לא יתן המים והמים לא יעמרו אצל השק של קמח והאשה הלשה תנקה יריה תריר וכשתלוש תהיה עיניה בהעיסה ולא תרבר עם נשים אחרות כאופן שהלישה הוא כלאחר יד ותזרז ללוש היטב היטב שלא ישאר קמח בהעיסה:

ח' ותזרז כשהעיסה רכה לבלי להוסיף בה קמח מפני שאותו הקמח אינו נלוש יפה ושמן לא יתאפה יפה וכשיפול במקר יתחמק ולא הותר להוסיף קמח רק כל זמן שלא נתערב הניבול אכל בשנהערכה ונעשית עיסה אסור להוסיף וכיצר יעשה כשהעיסה רכה ינבול עיסה קשה אחרת ויערבנה עם הרבה רעיסה בעיסה מותר לערב שהרי שניהם נלשים יפה ופשוט הוא רדוקא אחר יעשה עיסה הקשה אבל האשה שלשה אין לה לעשות שתי עיסות כאחת שאין הירם מספיקות לזה אבל שתי עריבות שהם עיסות מועטות יכולה לעשות שתיים כאחת אחת בירה הימנית ואחת בהשמאלית ויזרזו שלא להשהות עיסה ובלי הגלגל שקורין קאצילק"ע תחת השחי ששם המקום מהומם וכן יזרזו לנקות תריר השלחן שעורכין שם והגלגל והידים מפרורי בצק חנרבק שם ונהנו לרקור המצות בגלגל

הרכה לנייר וצריך לכל מצה נייר חדש או על צד האחר אך יותר טוב לנגל על השלחן מעל נייר (וכתב המג"א סק"ג מורק שנסדק כשטמו וזה מהר"ל להרכיב הסדק ולגרדו יפה ולהגשיל ולמתוס הסדקים ויחליקם ע"ש ויש להרחיק א"ע מעריכה או ממרדה שיש בה סדק ומ"ש מסזן לא ידענו מה הוא ע"ש):

יד ודע שאע"פ שיש שיעור לחימוץ כדי הילוך מיל כמ"ש מ"ם אם רואים כבצק סימני חימוץ אסור מן התורה אף שאין בו הזמן שגתבאר ואלו הן סימני חימוץ כגון שגשגה סדקים בהעיסה ואפילו לא נתערבו הסדקים זה בזה אלא אחד הילוך הנה והאחד הילוך הנה הוא חמץ נמור וחיביון עליו ברת ואם אין בו סדק אלא הכסיפו פניו כלומר שגשגתה מראיתו כאדם שעמדו שערותיו הוא ג"כ חמץ אלא שהאובלו פמור סכרת וכן אם התחילו בשני עיסות כאחד והאחת נתחממה אסורה גם השנייה אפילו אין רואין בה סימני חימוץ ואפילו לא שהתה שיעור מיל משום דוודאי החמיצה ויזדו שלא להגיח מצה אחת על חבירתה דכך ממהדין להחמיץ כללו של דבר שצריכין הרבה וזירות וזירות במצה:

מזן כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ג' אם האשה שהיא לשה מקמפת היא כמים לא תקמף באותן המים שמצננת בהם ידיה מפני שהם מתחממים ומחמיצין את העיסה אלא היא לה כלי אחד מלא מים שתקמף בו ומידו בעברה ולא צננה ידיה מותר ואם לש אחר זמן איסור חמץ אלו המים עם שאר המים שרוחצים בהם העריבה לא ישפכם אלא במקום מדרון כדי שלא יתקבצו במקום אחד ויחמיץ עכ"ל אבל קודם זמן איסורו לא חיישינן לזה (עס"ו סק"ה) ועכשיו לא ידענו כלל מקמיפת מים ואדרבא הנשים שומרת שלא יבואו מים על העיסה ועושין זה מפני העדר ידיעתן בדין זה שאורבא המים הצוננים מעכבין החימוץ ונ"ל דמפני שהמצות שלנו דקין לכן א"צ לקמיפת מים:

מזן ודע דאם שני בע"ב אופין בתנור אחד ויכול להיות שיתחלפו המצות של זה לזה נכון שיאמרו כל מי שיגיע מצה שלי לידו יהיה לו במתנה (כ"י ומג"א סי' תנ"ב סק"ה) וכן אם יש חשש בהירחים או בהחנות שנתחלף של זה לזה יאמרו ג"כ כן (ס"ט) כדי לצאת מחשש מצה גזולה כמ"ש בס"י תנ"ד אמנם בדיעבד גם בלא איסורה מסתמא מחלו זל"ז אך אצלינו אין אופין שנים בתנור אחד:

תם דיני מצות מצוה שעל המדר . וכו' ח' מעיפים:

לו עשה לשם כך וכך הוא עושה על דעת עצמו וכ"כ הרשב"א בתשו' (סי' כ"י) וגם המחנה והקצירה צריך לשמה כמ"ש בס"י תנ"ג אלא שיש דיעות בזה אם צריך גם

בנגל ברזל שקורין רעדי"ל והמצות נתונות על מתכת שקורין ביע"ך ויזדו העוסקים שלא יאכלו לחם חמץ בעת שעוסקים בחמצות ויאכלו מיני קטניות או תפוחי אדמה וכיוצא בהם והבא למדך מסייעין אותו:

י אם הוסיף קמח בעיסה אין לאסור בדיעבד רק יזדו ללושם יחד יפה יפה (עמ"י סק"י) ואם נראה שעבר אבק קמח על איזה מצה יש לזוזר לאכלה יבש שלא תכנס במים ואם המצה כבר עשויה ואין מקום בתנור לאפותה ומוכרתה לשהות איזה מינוט"ין טוב שתחזור ותשברה ותלוש ותנגלל כדי שלא תשאר המצה בלא עסק אבל לבחולה אין לשבר המצה ולחזור וללושה ולנגללה:

יא וזה לשון רבינו הרמ"א בסעיף ד' הכלים שמתקנין בהן המצות והסבין שחותכין בו את העיסה יגרם חמיר בשעת עשייה שלא ידבק בהם הבצק ולאחר עשייה ידיחם וינגבם היטב לחזור ולתקן בהם פעם שנית וזהו עדיף מפי ממה שנהגין לגרדן כי א"א לנקותן היטב ע"י גרידה והמחמיר יגרדן ואח"כ ידחן עכ"ל ואצלינו פנדין בחתיכות זכוכית דמתגדרת היטב ואנו אין נזהגין כלל בהדחת מים:

יב וכתב עוד שביו"ט מותר לגרד ע"י א"י דהגרידה שכות ואמירה לא"י שכות והוי שכות דשכות במקום מצוה ומותר ואם ליכא א"י יטילם בצונן או יתנום לתנור שיאפה הבצק שעליהם והעריכות מותר להדיח בעצמו שהרי ראוים לאיזה תשיש של אוכל גפש ומותר ביו"ט וכן כל כיוצא בזה וכתב עוד שיש לזוזר בעריבה שדשין בה שלא יהא שום גומא או סדק שלא יוכל נקדו אחר הלישה ותחמיץ ואח"כ כשחזור ולש בו מתערב כבצק ולא יתן העריבה על כך או כסת צמר בשעת הלישה שמחמם העריבה אבל על של עור שרי עכ"ל ואצלינו אין אופין ביו"ט אמנם כשאופין ביו"ט וכן בע"פ אחר הצות צריך לבטל הפרורי חמץ קודם שיחמיץ וכך נהגו לומר פרורים הפקר ודווקא קודם שיחמיץ דאח"כ אינו ברשותו וע' בס"י ת"ם סעיף ה':

יג המגלגל שקורין קאצילקיא אצלינו הם של עץ חלקים ויש מצפין במתכות ויש של אבנים ויש של זכוכית והם חלקים ומקדרים וכן השלחן שמגלגלין עליו וזדו שיהא סדק אחד כדי שלא יהיה סדק ויראו שיהא חלק ויש שמגלגלין על מתכת ויש על אבנים ופשו ויפה הוא כידוע אך על נייר לא יגלגלו כי הצייד מתגנדי ואינו יפה לנגלל והמגלגלין על נייר אסור לנגלל על אותו נייר מצה אחרת כי הבצק מתדבק

א בתבו המור והש"ע אין לשון מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י א"י ולא ע"י חרש שומה וקמן עכ"ל וכבר בארנו זה בס"י תנ"ג דהפעם משום לשמה ואפילו אומר

גם משעת קצירה ובגמ' יש פלוגתא בזה (והנרי ס"י סק"א תמוהים וכמ"ס ע"ט) :

ב וכן לא יסיע אחר מאלו בשום מלאכה מן המלאכות השייך לזה ומירו בתוכו הפוסקים דאם א"א בלעדי האי יעמוד ישראל על נביו ויאמר לו עשה לשם מצות מצה כמו שפסק הרא"ש לענין ציצית לעיל סי' י"א (כ"ח ומג"ח) ומ"מ יראה הישראל לסייע מעמ ורע רקמן ערוף מכל אלו שהרי יבא לכלל מצות (ע"ט) וכל דברים אלו אינן אלא במצת מצוה ולא במצתה של כל ימי הפסח וכבר כתבנו בסי' תנ"ג שהר"ף והרמב"ם יש להם שיטה אחרת בשימור המצה ולר"יהוה אין הפרש בין מצת מצוה למצה של כל ימי הפסח ע"ש היטב : ג ת"ש זהו שאינו שומע ואינו מדבר ושומע כמשמעו ונדר השומע נתבאר ביו"ד סי' א' וקמן דאם כמשמעו שלא הגיע לי"ג שנים ויום אחד ויש מי שאומר דקמן מקרי כשאין לו דעת אכל כשיש לו דעת שיבין מה שאמרים לו שיעשה לשם מצוה מותר לכתחלה (ט"ו סק"א) ולענין נראה דדוראי כל דבר שצריך לשמה צריך י"ג שנה ויום אחד (וכ"כ הא"ח) ויראה לי דמוסא ושכר אמרים לעמוק בלישת מצה ועריכתן אף במצה שאינה של מצוה דמוסא לא יראה לאסוף כל הבצק ביחד ובין כך ובא לידי חימוץ והשכר פשימא שאינו יודע היטב מה שעושה אפילו לא הגיע לשכרותו של לום : ד אע"ג דיכול לאפות מצת מצוה ע"י שליח מ"מ אם אפשר לו בעצמו מצוה בו יותר מבשלוהו והרא"ש ויל היה עומד על עשייתם והיה משתדל במצת מצוה ומזון העוסקים ומסייע בעריכתם וכן ראוי לכל אדם להמפל ולעמוק בעצמו במצוה הגדולה הלזו (ונס"ס סק"א) כתב הט"ו שנקון גדול הוא שימול כמטה זו עד שיזע ט"ט) :

ה הלש אחר זמן אימור חמץ יאמר בשעת לישה כל פירורים שיפלו בשעת לישה ועריכה וכן בצק הנרבק בכלים אני מבטל אותם כדי שנמצא שמכסלן קודם חימוצו דלאחר חימוצו אינו ברשותו לבטל כיון שהוא אחר זמן איסורו ולאחר נמר הלישה והעריכה יכבדו המקום שלשו ושערכו שם ואע"ג דפירורים בלא"ה אפקורי מפקר להו גם בסתמא אמנם חיישינן שמא יתקבצו כל הפירורי לישה ביחד ויהיה דבר חשוב ולפיכך

צריך לבטל ולא רמי למירורי לחם ראין מתרבין יחד ולא חשבי (מג"ח סק"ג) והעולם נוהגים לומר פירורים הפקר וכתבו דאינו מועיל דלשון זה משמע דמעצמן הן הפקר ואינו בן אלא צ"ל יהיו הפקר (ע"ט ומג"ח סק"ג) אכל כאמת נכון המנהג דכחמץ בנילו דעתו מני כמ"ס בסי' תל"א בענין עיקר הביטול ובפרט לנבי פירורים דכלא"ה תוי הפקר (פח"י סק"ו שתיק פטעס דהאק סו כנדר דף כנר בלרנו בח"מ סי' רע"ג סעיף ל' דל"ן ש"ט פנין הסקר לנדר ע"ט) :

ן בימים הקדמונים היו נוהגים לעשות סימנים על ה' מצות שעל הסדר וקורין להראשונה בהן שמברכין עליה המוציא ולהשנית לוי על יחץ ולהשלישית ישראל על כורך ועכשיו לא נהגו כן לפי שאין כראי להשנות המצה קודם אפייה ולעשות המימנים ראין עושין סריקין המצויירין בפסח בלומר לעשות ציורים על המצות לפי שהוא שוהה בעשייתן ויבא לידי חימוץ ואפילו ע"י פוסם אסור ואין חילוק בין בעה"ב לנחתום אף שרגיל לעשות כן ואינו שוהה בעשייתן מ"מ לא פלוג רבנן ואסרו כל הציורים ומ"מ בדיעבד אם עשו לא נאסרה המצה בזה אם לא שהת בצידון ומותר לכתחלה לאכלן והניקורין שעושין שקדין דערלע"ן זה אינו ציור ואדרבא נעשין סדר והוא עסק של הבצק ומעכב החימוץ ומעכב שהמצה לא תחפץ בתנדו וטוב וישר לעשות כן :

ז אין עושין מצה עבה מפח שכשהיא עבה כל כך יש לחוש שלא ישלום האש באמצעותה מדר ויבא לידי חימוץ ובדיעבד מותרות באכילה (מג"ח סק"ד וחי' סק"ד) ופחות ממפח מותר דקים להו לחבמים שהאור שלם שם ומ"מ אנחנו נוהגים לעשות המצות דקיקים דקים ולא פח עבה כשאר לחם דהריקין אין מותרין להחמיץ ; ח הקדמונים אמרו לעשות מוליתות בפסח והיינו למלאות העיסה בבשר ובצים כעין פשמיד"א שמעכבים האפייה וקרוי להחמיץ ועוד שהליחה היוצאת מהם הוי כמי פירות ומי פירות עם מים ממהר להחמיץ כמ"ס בסי' תס"ב ואפילו בדיעבד יש לאסור אבל אם נתן לחובה ורעונים אפילו אינם כתושים מותר באכילה בדיעבד שזה אינו מעכב האפייה ולכתחלה אסור ומיטיב לא שמענו ולא ראינו לעשות כן (וכפ"י סק"ו אומר גם דבישנ"ג) :

תמא דיני אפיית המצות . ובו י"ג סעיפים :

א מועיל בשלא היתה כוונתו לשם הבשר פסח דודאי לא השנית שיתו הנחלים על פני כולו ואפשר שיהיה כן שלא הלכו על פני כולו ומ"מ בדיעבד כשאמו מצה יש להתיר בכה"ג כשחסיקו כמה פעמים אף שלא לשם הכשר דקרוי הוא שעכ"פ פעם אחת היו הנחלים על פני כולו אבל אם חסיקו היסק אחד שלא בכונת הכשר אינו מועיל אף בדיעבד (מג"ח סק"א ומ"מ שדמ"ה לח"ג דכ"טט)

ב תנוד שאמו בו חמץ צריך ליבון יפה להכשירו לפסח וצריך ליהדר כשיסקוהו כדי לאפות בו מצה שילכו הנחלים על פני כולו מראשיתו עד אחריתו ונמ בשפתו ואין די לו מה שהלהב שולט שם דכבולעו כך פולטו וגם הבליעה היתה ע"י נחלים לפיכך גם הפליטה צריך להיות כן וצריך שבכל התנוד תהא ניצוצות ניתוין טמנו ואפילו חסיקוהו כמה פעמים קודם הפסח אינו

בסעודת תמימי דס אומין ומכסין נכלים ולא כחגור עלמו
מס"כ חמץ ומלה ונ"ט ודו"ק) :

ב והנה מעיקר הדין כשמטיקין התנור לשם הכשר
מותר בהיסק זה לאפות מצה ומ"מ אין המנהג כן
ללאחר היסק של הכשר אין אופין בה אלא עושין היסק
אחר למצה אחר שתצטנן התנור ומנהג יפה הוא וטוב
וישר לעשות כן דשמה היה שם חמץ בעין ונשרף
ואתו האש מועיל להמצה ונמצא שנהגה מחמץ אך
מעם זה לא שייך רק אחר זמן איסורו כמ"ש בס' תמ"ה
ועוד יש מעם דאם יאפה בהיסק זה יש לחוש שלא
יסיק הרבה כדי שלא יחרך הפת ועם כי לא נמצאו
נודות אלו בנמ"מ כשנהגו מעצמן כן מנהג כשר
וישר יש (מנ"א סק"ג שטורר נ"כ מכסר ומלכ ט"ס וזכו
נ"כ מהטעם שכתבו בסעיף הקודם ודו"ק) :

ג ויש נוהגים לעשות בהתנור קרקע חרש ומנהג יפה
הוא ובוה א"צ היסק ואע"פ שיש בליעת חמץ למעלה
ומן הצדדים אך לזה די היסק שיסיקו לאפות המצה
שחלהבת יעלה שם ויפליט (מנ"א סק"ב) ולכן להתשמש
שעל התנור ובצדדי התנור אינו מועיל זה וכמה תהא
עובי הקרקע החדשה כתב הלבוש כעובי אצבע ומעמו
נראה דאפילו כדבר מאכל לא נכנס יותר מעובי אצבע
כדי נטילה כמ"ש ביו"ד סי' ק"ה ובחמץ ליכא שמנונית
שיפעפע בכלור :

ד מסקא של חרס חדשה וזהו כלי שמטיקין תחתיו
מלמטה ואופין עליו מלמעלה ואינו מצוין אצלינו
מותר לאפות עליו מצות דכיון שהאור שולף תחתיו
הוא נרתח יפה אע"פ שאין השלחבת עולה על גביו
והפת נאפה מיד ואינו בא לידי חימוץ ורק יש ליוהר
להסיק תחתיו תחלה עד שיהא מרותח היטב ואח"כ
ידביק הפת על גביו וכן כשאופה במחבת בלא משקה
יותר להסיק תחתיו תחלה עד שיהיה מרותח היטב
ואח"כ ידביק הפת בתוכה דאם ידבק הפת מקודם
ואח"כ ירתיחנו יש לחוש שמה קודם שיהיה מרותח
היטב תחמץ הפת ואפילו בדועבר יש להחמיר
אמ"כ אין לו פת אחר (עמ"י סק"ז) וכן אמר להשיב
מצה בתנור על הנייר אך בדועבר אין לחוש דודאי
שולף בה האור דרך הנייר שהוא רק (סע) :

ה טוב להחמיר ולמחות שלא לאפות חררה ברמץ
וכן שלא יאפה בחמה שיש לחוש שיחמיצו קודם
שיתחילו לאפות ואם עבר ואפה ברמץ מותר באכילה
ויוצא בהן ידי חובתו בפסח אבל בחמה אינו יוצא ידי
חובתו לפי שהאפוי בחמה אינו נקרא להם והתורה
אמרה לחם עוני ואינו קרוי לחם אלא האפוי באור
בתנור או במחבת בלא משקה ולא האפוי בחמה ולאכול
מותר בדועבר דאחרי שהחום של החמה שם חזק כל
כך עד שנאפית פשיטא שאינו מניחה להחמץ (הגר"ו) ;
ו וכן אם נאפה בקרקע כגון מרוקנין והוא גומא שעושין
בקרקע הכירה ונותנין שם קמח ומים מעורבין ונאפה

שם אע"פ שבגילתה רכה מאד ואין עליו צורת פת
ולכך אין מברכין עליו המוציא אמ"כ קבע עליו סעודתו
כמ"ש בס' קס"ח אע"פ כ יוצא אדם בו ידי חובתו בפסח
אפילו לכתחלה לפי שזהו לחם עוני כמו עני שאין לו
תנור ואופה לחמו בקרקע ומברך עליו המוציא וברחמיו
דבפסח הוי קביעת סעודה :

ז מצה שנאפית עד שאם פורסה אין חוטיין נמשכין
ממנה יוצאין בה ואפילו אם כשהיא נמלמלת נפרכת
יוצאין בה כיון שאין חומי בצק נמשכין ממנה אבל
כשנמשכין ממנה תומין אין יוצאין בה ראינה פת אלא
בצק והסימן לזה שקרמו פניה ויש ליוהר שלא ליפלה
מן התנור קודם הזמן הזה ולהחזירה מפני שתובל
לכא לידי חימוץ אבל לאחר זמן הזה יכול ליטול ולהחזיר
לפי שאו היא כאפויה ואם יש ספק אם חוטיין נמשכין
אם לאו יש להחמיר ודע דאין לחכיר זה רק כשהפת
חם ולא בצונן ואו צריך לראות הקרימת פנים שזה
ניכר גם בצונן ואם תוחב אצבע ואין האצבע נדבקת
הוי סימן שאין חוטיין נמשכין (ח"י סק"י) ויש מי שאומר
שאם נמלה מן התנור קודם שהחומין נמשכין נאסרת
מיד (ט"ז וס"י) דע"י החימום מתחמץ מיד אך בספק
חוטיין נמשכין יש להקל (סע) ובמצות שלנו לא שכית
בלל שיהא חוטיין נמשכין מהם :

ח יוצא אדם במצה שרוייה במים ודווקא כשלא נימוחה
אבל נימוחה לא יצא כדאמרינן בחולין (ק"ד .)
המחה מצה ונמעה לא יצא וכן אם בישלה אף שלא
נימוחה לא יצא ולכן לא יתן אותה בכלי ראשון
דמבשל וגם בכלי שני יש להחמיר אם לא לצורך
(מנ"א סק"ח) דבכישול נתבטל מעם מצה ואע"פ דקוי"ל
בלע מצה יצא דלא בעינן שיטעום מעם מצה כמ"ש בס' י
תע"ה היינו דלא בעינן שיטעום מעם מצה בפיו כמו
מרוך כמ"ש שם אבל מ"מ צריכה להיות מעם מצה
במעיו ובכישול תרי הוא כאינו מצה כלל (ס"ז סק"ג)
ושרייה זו שאמרנו י"א דווקא במים ולא בין דמבטל
מעם מצה (מנ"א סק"ז) אם לא בהכרח וי"א דהכל אחד
(ט"ז סע) דגם יין אינו מבטל מעם מצה וכן ברוטב
ורק שלא יהיו חמין סכלי ראשון ודע דאפילו במים
לא הותר רק לחולה ולזקן שאינם יכולים לאכול מצה
יבש או מי שנתקלקלו שיניו אבל מי שיכול לאכול
יבש לא הותרה לו שריית דעיקר מעם מצה דעי
ביבשות :

ט אם אפו מצה וחמץ בתנור אחד לא נאסרה אמ"כ
נגעה בחמץ רמשום ריח חמץ לא נאסרה אפילו
למי שאוסר ריח חמץ בפסח בס' חמ"ז דווקא ריח
של שמנונית מקרי ריח ולא ריח של פת (מנ"א סק"ט)
ואם נגעו זה בזה נוטל ממקום הנגיעה כדי נטילת
מקום והיינו כעובי אצבע דלכל היותר אינו בולע
יותר משיעור זה שדרי אין כאן שמנונית כלל דניתוש
לפיעפוע ייראה לי דאם נאפו במחבת אחת אמרה
בולח

האור נכנס כיניהם יפה ולענין היה נראה לחיפך רכשמו רובקים זה בזה אין חשש כלל רהם עיפה אחת וכשאינן מרובקים לא נכנס האור כיניהם אבל כיון שרבותינו לא אמרו כן במלה רעתינו הענייה נגד רעתם הגדולה :

יב עור כתב מצה נפוחה באמצעיתה אסורה אבל עלה עליה קרום כדרך שעולה על הפת בשעת אפייה מותרת עכ"ל ויש בזה שני פירושים האחד שהמצה נפוחה באמצעיתה ונחלקה לשנים ויש חלל כיניהם והשני שכל המצה באמצעיתה עלתה למעלה כעין הר ויש שכתבו דווקא כפי' השני יש חשש חימוץ שכן דרך לחם חמץ להגבית עצמו למעלה מפני חוזק החימוץ אבל כשנחלקה לשנים זה בא מפני שלא נרקרה יפה ואין זה כלום (ט"ז סק"ו) ויש שאמרו נם כפי פי' הראשון רכשנפוחה הרבה באמצעיתה יש חשש חימוץ (מג"א סק"ג) רק אין לאסור רק אותה מצה ולא יותר ובמצות שלנו ליכא כלל חשש נפוחה והן רקין ולפעמים נפוחה מעט מפני מיעוט התקריות או מפני חוזק האש השולט על רקתה ומכניה כנראה בחוש ומימינו לא אסרנו מחמת נפוחה ורק בדבוקים מסירים הרביקות עם עור מעט מהסמור לה ימשליכים וא"צ שריפה כי אינה חמץ (עמ"א סק"צ) :

יג עור כתב אם שני מצות שוככות זו על זו בתנור קודם אפייתן אסורין דהוה כמצה כפולה וכן יש ליותר שלא ינעו זה בזה בתנור בערוך לחין כי אין האור שולט במקום נניעתן ובאין לירי חימוץ עכ"ל ובריעבר אם נשכו זה בזה ושניהם ננעיס בתנור למטה או חום האש שולט למטה בסוב ונאפה יפה ומותר (סס סק"ד כסס רס"ג) (המג"א סק"ג) הרי"ך כענין נקב נמלה דזכו אסור וזכו סימן למימן וגם כנלמולח"ך פ"ס ולא ידענו כלל מעטין הנקב וגם כנלמולח"ך קטני קטנים נהכרם להיות ככל המעלה) :

כולה שהרי כל הפחת כלוע מחמץ ונכנס הבלוע לכל המצה וצריך כדי נפילה בכולה והרי בכל עוביה ליכא עובי אצבע ולכן נ"ל רנם בתנור אחר שאינו אסור כמו שנתבאר זהו כשלא היו על רובד אחר והיו כשני כלים אבל אם אפו חמץ ומצה על רובד אחר נאסרה כולה ולכן אם כל התנור היא רק אבן אחת אסורה :
י כתב רבינו הר"ם במע"ף ה' מצה שנתכפלה בתנור ורובקה ער שאין שולט שם האש אסרים אותה תוך הפסח אבל שאר מצות שכתנור מותרים וקודם פסח אין לאסור רק מקום הרבוק עכ"ל ודווקא ברבוקה ממש כיומר שנתכפלה מקצתה על מקצתה ונתדבקה ממש ואין התנור נכנס כיניהם אבל בסמוכים בלי דיבוק אין לחוש כלל (ט"ז סק"ג ומג"א סק"א כסס מהרי"ג) ויש מי שאסר אם לא קרמו פניה (סס כסס ז"ח) דהוה סימן שלא נאפה שם והוה בכפולה שיש ריעותא לפנינו אבל במתם מצה אין חשש בשלא קרמו פניה (סס) ולפעמים יש בצק שאינו מקבל קרימת פנים וקודם הפסח אין לאסור רק מקום הרבוק ומשליכו ואפילו אין מ' בכל המצה נגד מקום הרבוק שהרי אינו חמץ נמור ואינו רבד הנימוח ונבלל ולא נתפשם בכל המצה ויש שמצריכין מ' והעיקר כדעיה ראשונה רכן הסכימו הגדולים (פ"ו סק"ה וס"י סק"ה ועמ"א סק"פ) וכפולה שנגעה בחבירתה במקום הכפל אסרת כרי נפילה ושלא במקום הכפל אינה אסרת (סס) :

יא ויש לי בזה שאלה מצה כפולה ורובקה ממש שאסרנו מפני שאין האש נכנס בין הרבקים אזוה מברא יש בזה והלא אם היתה עבה המצה שני פעמים כמו שהיא עתה הרי לא אסרנוה אם אינה עבה יותר מספח ועתה שנכפלה מה איכפת לנו ואורכא כשהיא דבוקה ממש הרי היא מצה אחת עבה ובאמת כנמי לא נמצא רין מצה כפולה כלל וצ"ל רקבלה היתה ביד הקדמונים דשני נושי עיפה המרובקים זה בזה אין

תמב דיני מי פירות בלא מים ועם מים. ובו מ"ו סעיפים :

א הלכה פסוקה בפסחים (ל"ה :) ובמנחות (נ"ז :) דמי פירות אין מחמיצין ואע"ג רתניא (ל"ז.) אין לשין עיפה ביין ושמן ורכש ואם לש ישרף מיד רברי ר"ג מפני שא"א לשומרה מחימוץ וחכמים אומרים יאכל שאפשר לשומרה מחימוץ ומיהו עכ"פ חוינן דמי פירות מחמיץ פירש"י רחמץ נמור לא היו מיהו חמץ נוקשה דהו ע"ש ולפ"ו הוה רינא דמי פירות כמו מים רק כרת אין בו :

ב אבל רבותינו בעלי התוס' והרא"ש ורוב רבותינו חלקו עליו ומ"ל דמי פירות אין מחמיצים כלל וזה שכברייחא נראה רמח"מ וזהו במי פירות עם מים ראו ממחר להחמיץ ואינו חמץ נמור אלא חמץ נוקשה וכן הוא רעת דרי"ף והרמב"ם בפ"ה וכן הוא בירושלמי

א הלכה פסוקה בפסחים (ל"ה :) ובמנחות (נ"ז :) דמי פירות אין מחמיצין ואע"ג רתניא (ל"ז.) אין לשין עיפה ביין ושמן ורכש ואם לש ישרף מיד רברי ר"ג מפני שא"א לשומרה מחימוץ וחכמים אומרים יאכל שאפשר לשומרה מחימוץ ומיהו עכ"פ חוינן דמי פירות מחמיץ פירש"י רחמץ נמור לא היו מיהו חמץ נוקשה דהו ע"ש ולפ"ו הוה רינא דמי פירות כמו מים רק כרת אין בו :
ב אבל רבותינו בעלי התוס' והרא"ש ורוב רבותינו חלקו עליו ומ"ל דמי פירות אין מחמיצים כלל וזה שכברייחא נראה רמח"מ וזהו במי פירות עם מים ראו ממחר להחמיץ ואינו חמץ נמור אלא חמץ נוקשה וכן הוא רעת דרי"ף והרמב"ם בפ"ה וכן הוא בירושלמי

שאל לרי' אמי א"ל צריך אתה לבער ר' חנינא הו"ל רבש מזויף במולת שאיל לרי' מנא א"ל צריך את לבער וכו' הרי מפורש כרש"י שאפילו מי פירות כלבד מחמיץ והרא"ש (פי"ג סי"ג) כתב דסברי כמאן דאמר כנמ' דלן דמי פירות מחמיצין ואין הלכה כן ע"ש ותמיהני דבבאן הורה ר' אמי והך דרפ"ג אומר ג"כ ר' אמי ואיך יסתור א"ע ולכן צ"ל דבאן מיירי ג"כ בתערובת מים אבל א"כ היה לו לכאר ואדרכא לפירש"י וי"ל דהך דאלו עוכרין כוונתו לענין חיוב כרת (וכ"כ הפ"מ ס"ט כפ"ט ע"ש אך גס זה קשה דהא כמאנה מסיים סוף גלו כרת ונש"ג):

ך וכתבתי זה לא לחלוק על דברי רבותינו אלא לענין המנהג שלנו שאין אופין על פסח מצה עשירה דהיינו במי פירות כלבד כמ"ש רבינו הרמ"א בסעיף ד' וז"ל ובפדינות אלו אין נוהגין ללוש במי פירות ואפילו לקפה המצות אין נוהגין רק לאחר אפייתן בעורין חמין ואין לשנות אם לא בשעת הרחק לצרכי חולה או זקן הצריך לזה עכ"ל וה"ה למי ששינוי מקולקלים ואינו יכול לאכול דבר קשה וסעם המנהג הוא משום דמי פירות עם מים מסהר להחמיץ וא"א לשומרה מחימוץ ולכן חששו שמא יערבו מים ג"כ כן נראה סעם המנהג: והנה עכשיו בעונותינו מזוללים במנהג זה ולשון במי פירות ואוכלין אפילו אנשים בריאים והנה לבד שעתידיים ליתן את הדין שעוברים על מנהג שנהנו אבותינו ואבות אבותינו זה הרבה מאות בשנים והוה כבוד ולבד זה הא לרעת רש"י הוה חמץ נוקשה כששוהין בה ומירושלמי שהבאנו כמה אמוראים שפסקו כן להלכה ואיך תתעורר תאוה נמכוה לעבור על המנהג ועל דברי רש"י והירושלמי שפסקו כן לדינא וע"כ שומר נפשו ירחק מזה אם לא לחולה ולזקן ומקולקלי שינים והגודר מזה יוכה לרב טוב הצפון לצדיקים בג"ע:

ן וכן אין יוצאין ידי חובת מצה בלילה הראשון במצה שנלושה במי פירות דכתיב לחם עוני מה דרכו של עני לאכול בקמח המעורב עם מים כלבד ולא הנלוש במי פירות שזהו מצה עשירה וכן מי פירות בתערובת מים לא מקרי לחם עוני (ח"י סק"ג ונ"א כס"י תע"א פק"ה) ודע שהרמב"ם בפ"ו דין ה' כתב מצה שלשה במי פירות יוצא בה ידי חובתו כפסח אבל אין לשון וזאתה ביו"ן או שמן או דבש או חלב משום לחם עוני חמץ לש ואכל לא יצא ידי חובתו עכ"ל דמ"ל דמצה עשירה לא מקרי רק הני ד' דברים שחשב ולא מי פירות:

ן ונראה שפסק כן משום דבגמ' (ג"ז.) תניא לחם עוני פרט לעיסה שנלושה ביו"ן ושמן ודבש ולענין חלב אומר שם ראמר ר' יהושע לבנו יומא קמא לא תלושו לי בחלב ע"ש אבל א"כ תמוה דלפ"ז הויגין דלאו דוקא יין ושמן ודבש דאפילו חלב מקרי נמי מצה עשירה וא"כ כל מילי נמי ואי משום דדייק דא"כ

הו"ל לרי' לומר יומא קמא לא תלושו לי במי פירות דאכתי למה לא אמר יין ושמן ודבש אלא ודאי משום דהיה רניל כעיסה הנלושה על חלב לכן צוה שלום הראשון לא יעשו לו כן וא"כ כל מי פירות נמי ויותר מזה תמוה דהא דרשינן לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות דכל שבא לידי חמוץ יוצאין בה חובת מצה וכל שאינו בא לידי חמוץ אין יוצאין כמ"ש בס"י תנ"ג וא"כ כיון דמי פירות אין מחמיצין איך יוצאין בה ידי חובת מצה אך בזה יש לתרץ דמ"ל להרמב"ם דמהך קרא לא ממעטינן רק המינים שאין באין לידי חמוץ כמו אורז וקטניות ראל"כ למה לן קרא דלחם עוני הא בלא"ה לא יצא כיון שאינו בא לידי חמוץ אלא ודאי דרק על מין שאין בא לידי חמוץ אתי קרא ועל הקושיא הראשונה י"ל דמ"ל להרמב"ם דמצה עשירה לא מקרי רק דבר שיש בו חשיבות כמו יין ושמן דאין מביאין ביכורים אלא על משקה יין ושמן ולא על שארי מי פירות כרתנן בפ"א דתרומות אין מביאין ביכורים משקה אלא היוצא מן הותים ומן הענבים אלמא דשארי מי פירות לא חשיבי כלל וחלב ודבש משום דנשתבחה בהן א"י בדכתיב ובה חלב ודבש לפיכך חשיבי ומקרי מצה עשירה ולא בשארי דברים ומ"מ רוב רבותינו חולקים עליו ומ"ל דאין יוצאין בכל מי פירות וכן הלכה דהלכה כרבים ז' מי בצים ושאר משקין כולם הוי בכלל מי פירות וכתב רבינו הב"ח בסעיף ה' הלש עיסה במי פירות טוב לעשותה פחות משיעור עשרון כדי שלא תתחייב בחלה עכ"ל משום די"א דחויב חלה אינו אלא כשנלוש במים כמ"ש ביו"ד במ"י שכ"ט אבל אינו מוכן ומה בכך יפריש בלא ברכה ועוד הא כעצמו פסק שם דעיסה שנלושה במי פירות חייבת בחלה ונ"ל כמעטו משום דכתב שם שהלש עיסה במי פירות יערב בהם אחד מן משקין ראל"כ אסור לשורפה מפני שלא הובשרה לקבל מומאה ע"ש וכו' משקין יש ג"כ מים וא"כ יש לחוש שיערב מים שהם מצויים ומי פירות עם מים אסור בפסח כמ"ש ולכן אפילו כשלוש על יין ושמן וכו' שהם מן משקין וא"צ עירוב מים מ"מ לדידן בולן בכלל מי פירות וילושו על מי פירות ג"כ וא"כ מ"מ יבא לידי איסור או שישרוף חלה מהורה או שיערב מים ויאכל חמץ נוקשה ואצל הדמון כולם בכלל מי פירות הן וא"כ קרוב לבא לידי קלקול גדול ולכן טוב למנוע עצמו משיעור חלה (עמג"א סק"ה וס"ו סק"ב וח"י סק"ט שגמרו כ"ש ולפמ"ש ח"ש כגו"ט ס"ט וז"ק):

כל מי פירות אפילו פירות המוצים במין תפוחים המוצים ורמונים הוויין מי פירות ואין מחמיצין (עמ"א) וכבר נתבאר דמי פירות עם מים ממהרין להחמיץ יותר משאר עיסה וכתב רבינו הבית יוסף בסעיף ב' דהלש מי פירות עם מים יאפה מיד כלומר בלי שהיה כלל ובגמ' ובפוסקים יש פלוגתא בזה וכתב"ג

ניצוק (נתבאר נ"ד עמ"ל סק"ב) ואעפ"כ אין לחוש להם הואיל וכבר נתבטלו המים בין קודם שלשו העיסה עכ"ל והקשו עליו דא"כ למה הצריך כמע"ף ו' שלא נתערב בהם הרי כבר נתבטלו ותרצו דכמע"ף ג' כיון שהלין תוסס הוי כנתבטל ונעשה המים כיון משא"כ כמע"ף ו' (מנ"ל סק"ג) ויש מי שתירץ דכמע"ף ו' כוונתו שלא נתערב המים בשעה שהחמה בתוך הדבש דהיינו נתערב (מתנו של המנ"ל בהג"ה) ויש מי שתירץ דוודאי מעט מים אינו גורם להחמיץ אבל מ"מ העיסה צריכה שימור וככא שימור תחמיץ ולכן כמע"ף ו' חיישינן לחימוץ (מ"י סק"ב) ולענ"ד נראה פשוט דכמע"ף ג' המים היו בשעת הבציר קודם פסח וכבר נתבטל משא"כ כמע"ף ו' הוי בפסח (וכ"מ להדיא כמ"ו סי' תמ"ג סק"א פ"ג וז"ל מלפני הלגט והוא השמיט כן דמסיף ג' ע"ג) :

יג' כמע"ף מ' כארנו דמעט מי פירות עם הרכה מים לא נחשב כמי פירות עם מים אלא כמים לחד וכתבנו דה"ה להיפך אבל לא כן כתבו המפרשים (מנ"ל סק"ו וח"י) אלא דאפילו מעט מים ותרבה מי פירות הוי כמי פירות עם מים וצריך לאפות מיד ולפ"י צריך הרכה והירות במצה שלשון כמי כצ"ע שהאג"ן שקורין כעק"ף לא יאה כו שום לחלוותי מים ועל כן בהכרח לדחצו ולנקותו בין עיסה לעיסה וזהו שיהא יבש :

יד' כתבו הגדולים כשם התשב"ץ ריין צמוקים או דבש צמוקים שנעשים ע"י מים שנשתנה מעמו לגמרי הוי כמי פירות נרידא (מק"ה סק"ט) ולכן יש מי שסמתיק כמי דבש שקורין מע"ד אם נמצא בו גרעין אם מק"י מי פירות כיון שנשתנה ע"י כישול (מנ"ל סק"ו) ויש מי שכתב דיין צמוקים הוא כמי פירות עם מים דאינו אלא כיון מונג (מק"ה ס"ג כסס החכ"ז) אמנם אם נמצא גרעין בשומן אווז דותח יש להתיר בפשיטות אע"פ שהודחה במים אך כבר נתייבשו המים (מנ"ל ס"ג) וכן אם נמצא בשומן קרוש אף שיש שם מים מותר לפי שכבר נתקרשה קודם הפסח ליבא כבוש בפסח אך כשהשימן רך יש לחוש (מק"ה ס"ג) וכדין אי מחוקינן איסור ממקום למקום או מזמן לזמן יתבאר כמ"ד במ"י תמ"ז :

טז' וכתב רבינו הב"י כמע"ף ז' יש לבדד המלח קודם הפסח מחמים שלא יהיו כתונו כי כשהמלח מתלחלח היא נכנס מעט מעט בחמים ומתחמץ עכ"ל דקודם הפסח אף כשמתלחלח כבר נתבטל משא"כ בפסח דהיינו כמשהו (מנ"ל סק"ו) ובדיעבד אם נמצא גרעין תוך המלח כפסח ישליך ממנו כדי נפילה והשאר ישתה עד אחר הפסח ואם שמו מהמלח תוך התכשיל בפסח אין לאסור (ס"ג) ובמורד משמע שמלח שהופרין מקרקע אין בו שום חשש שכתב דמי מלח הוי מי פירות ע"ש חו"ד כמלח של קרקע דאלו במלח הים נראה דדמי למים (עמ"ל סק"ו והמורד הצינ על המ"כ פ"ג ו"ל דלא פליגי חו"ד) :

מותר

והנה"ג פסק דתשרף מיד אלא דהרא"ש חלק על זה ופסק בהרא"ש והמור הכיא שני הדיעות ע"ש ולא דווקא שנלוש ביחד מי פירות עם מים אלא אפילו נלוש תחלה כמי פירות ואח"כ עם מים או להיפך הוי מי פירות עם מים (מ"י סק"ג) ומעט מי פירות עם מים הרכה לא נחשב כמי פירות עם מים אלא כמים לחודא (מנ"ל סק"ה) ונראה דה"ה להיפך דמעט מים והרכה מי פירות נחשב כמי פירות לחוד וכן לענין לצאת ידי מצה ויש מצדיכין שיהיה ששים מהמים נגד המי פירות דאו יצא ידי חובת מצה ולא בפחות מזה (מ"י סק"ג ועמ"ל סק"ג וז"ע) :

י ודע דכיון שנתבאר דמי פירות עם מים הוי חמץ נוקשה וכמ"י תמ"ז נתבאר דחמץ נוקשה כפל כמ' לכן יש מי שרוצה לומר דאם נמצא גרעין של תבואה כפסח בהרעמוע"ל או כעיגולים שקורין קניידלא"ך שנלושים בשומן ומי כצ"ע וההרעמוע"ל נלוש גם עם דבש דאין לאסור כמשהו שהרי והו מי פירות עם מים ובטל במ' (הכס אחד נחמ' נוכ"י סי' כ"ב) ויש מי שרצה לדחות זה משום דמוכח בש"ס מנחות (ג"ו) דא"א לומר שניהם כלומר דאם נוקשה דרבנן בע"כ דמי פירות עם מים הוי חמץ גמור ואם הוי נוקשה בע"כ דנוקשה דאורייתא (נוכ"י ס"ג) ונדחו דבריו שהרי הרא"ש והמור פסקו כמ"י תמ"כ דנוקשה הוי דרבנן וכמ"י זה פסקו דמי פירות עם מים הוה נוקשה (מק"ה סק"ה) ומנן האלף סק"ג) ועוד דאפילו אי נוקשה דאורייתא נ"כ כפל בששים כיון שאין בו ברת כמו חמץ בע"פ (מנן האלף ס"ג) אמנם כמעט שומן אין ליחשב כמי פירות עם מים אבל כשיש שומן ומי כצ"ע דבר של פסח וכ"ש בהרעמוע"ל שיש בו גם דבש יש להקל בהפ"ס ומניעת שמחת יו"ט כמשהו דרבנן ולאסור אותה עיגול או הרעמוע"ל ולא יותר וכ"ש אם יש עוד איוה צד קולא לפי הענין וכן כנמצא גרעין בלפת שקורין צימיע"ם אם יש שם שומן ודבש כראוי וכזה יש מעט מים כידוע דהרכה לחלוותי יוצא מהלפת עצמו והו מי פירות דאין להחמיר כזה (כנל"ד) :

יא' וק"ו הדברים אם נמצאו עוד גרעינים בהדבש או בשומן והדבש הרתיחוהו קודם פסח והשומן מינו קודם פסח דאמרינן שהגרעין בא מן הדבש או מן השומן וכבר נתבטל קודם הפסח כמי פירות ושוב אינו מחמיץ (נוכ"י ומק"ה סק"ט) ולעקא"ך או טאר"מ שנלוש בדבש או בצוקע"ף בלא מים אלא שלא שמרוהו מללושו על דף חמץ ולא מכרוהו קודם פסח יש להתירו להשהותו עד לאחר הפסח ולאכלו (ס"ג) :

יב' כתב רבינו הב"י כמע"ף ו' חמה שנמצאת בדבש או כיון וחמץ מותר וכלכד שלא נתערב בהם מים עכ"ל וכמע"ף ג' כתב מותר ללוש בין אע"פ שאי אפשר לו בלא טיפת מים שנופלת בשעת הבציר ואף לכתחלה דגילום ליתן מים בשעת הבציר כדי להתיר

תסג אם מותר לחרוך שני שבלים יחד ודין כרמל . ובו ד' סעיפים :

א לשרויי אף בקימחא עכ"ל וכתבו המפרשים (כ"י ונ"ח) דמהנמ' לא קשה שיש עוד לשון בנמ' שמותר ע"ש ואני תמה על המור ועל המפרשים דבנמ' ליכא כלל ממצה אפויה וז"ל הנמ' (מ':) ר"פ שרי לרבי ר"ג למימחא קריא בחסימי אמר רבא איכא דאמרי רבא נופה מילתא בדוכתא דשביחי עברי איכא דאמרי רבא נופה מחו ליה קרירה בחסימי ופירש"י חסימי קימחא דאבישונא והוה קמח העשוי מקליות שנתבאר כמ"ש המור עצמו וא"כ איזה עניין הוא למצה אפויה ואפילו לפי התוס' שהוא קמח של עדשים מ"מ זהו הכל העשוי מקליות ונזרינן אטו קליות של חטים אבל איזה שייכות הוא למצה אפויה וצ"ע :

ד וותיקא והוא תבשיל העשוי משמן ומלח עם קמח מותר לעשותו בפסח אם אין שם תערובת מים כל שהוא ואפילו מלח של מים מ"מ כיון שהוא מועט ונשתנה צורתו מצורת מים אין בו כח נגד השמן אבל כשיש מלח מרובה יש לחוש ולאסור כדון מי פירות עם מים וגם זה אינו מצוי אצלנו וכשמוללין קדרות חרשות שמכשלין בהן קמח ומים וחומץ כדי להקשותן ולחוקן לא ימלול בפסח אלא בקמח של מצה אפויה וגם זה אינו יודע לנו :

תסד דין חרדל שנתערב בתוכו קמח . ובו ג' סעיפים :

אסורים לנמרי דכיון דאינם חדים כל כך ובהכרח לשהות קצת כאכילה ושמן אדהכי ורבי תיחמץ לפיכך אין לזה תקנה ומחוייב לשורפה או להשליכה למקום מטונף ואף שיראה לו שמיכול זה הוא חוק כחרדל מ"מ אסור שאין לנו אלא מה שאמרו חכמים (משנה ל"ט :) : וזהו מדינא אבל כבר נתבאר כמ"י תנ"ג שאין אנו אוכלין מיני קטניות וחרדל נ"ב הוי מין קטניות לפיכך אין אוכלין חרדל בפסח ואף שנתבאר שם דע"י תערובות מותר וחרדל הא יש תערובות מ"מ העיקר הוא החרדל ואסור לאכלו בפסח אפילו אם תקנו וערכו קודם הפסח וכן המנהג :

תסה דין מורסן ליתן לבהמה ולעופות בפסח . ובו ה' סעיפים :

שעומדת ברשותו בחצרו אינו מועיל שום מכירה וצריך להתן לה בפסח דברים שאינם של חימוץ כמו תפוחי אדמה או ממיני קטניות ונריק"א וכן מותר לקוף לה תבן שקורין שעצק"א ואף אולי נמצא שם איזה נרעין אך אין בוונתו לזה וכן המוצץ של תבואה שקורין מעקענ"א אך אם ירצה לכשלים יבשלים ע"י א"י ובתנור אחר דשמן נמצא שם איזה נרעין וכך הנהגנו במקומינו : ב ואם רצונו לתת להם תבואה יתן להם יבשה כמו המח

א מותר לחרוך שני שבלים ביחד וכן מותר למלאות קרירה שבלים לייבשם בתנור ואין חוששין שמא ע"י החמימות יצאו מים משבוכת אחת ויפלו על חבירתה לפי שזהו מי פירוח ואינו מחמיץ ואף למנהגינו שאין לשין במי פירות כמ"ש בס"י הקודם מ"מ לא חיישינן לזה דאין זה מצוי כל כך פליטת השבלים אך עיקר חריכת השבלים אינו מצוי אצלנו כלל ונראה שזה היה במ"י שהרבה שמנונית היה בהחטים וכמו שקלי אינו מצוי אצלנו מפני שחטים שלנו כחושים ואין ראויים לזה : ב והשבלים והחטים שנקלו בתנור או כאור אם מתקן לא יבשלים כמים שמא לא נקלו יפה ויבואו לידי חימוץ ואפילו אם הקמח עצמו נקלה בתנור חיישינן שמא לא נקלה יפה וכשיבואו כמים יתחמצו ויש מתירין לבשל קמח הקלוי (נ"י) לפי שחוס האור שולט בו יותר ממה ששולט בהחמין ובריעבר יש לסמוך על דיעה זו אך גם דבר זה לא שכיח אצלנו כלל :

ג וז"ל המור אבל כמצה אפויה ומחוננה מותר ולא חיישינן דילמא אתי לחלופי בקמח וכו' והרי"ף וא"א הרא"ש כתבו סתמא להתירא כמצה אפויה וכנמ' קאמר דאפילו כמצה אפויה אמר היכא דאיכא עברי שמוללין כמצות או כיוצא בזה דאיכא למיחש דאתו חרדל שקורין וענפע"ש והוא חד וחוק מאד ומטבלין בו כשר ויש בו חומץ או שארי מיני קיחא ונתנין בו גם מעט מים ודרך לתת בו קמח מעט אסור לעשות בו בפסח דאע"ג דהחומץ והיוצא מן החרדל הוי מי פירות מ"מ כיון שיש מים נ"ב הוי מי פירות עם מים ואסור כמ"ש בס"י תס"ב ואם נתן יאכלנו מיד עד שלא יספיק להחמיץ כמו שפסקנו בשם בלישה דיאפה מיד וה"נ יאכלנו מיד :

ב בר"א שמותר לאכלו מיד כחרדל שהוא חד וחוק ולא יניח להחמיץ כמהרה ובתוך כך יאכלנו אבל שארי מיני טיבולים כבה"ג שנותנים לתוכן קמח

תסה דין מורסן ליתן לבהמה

א דבר ידוע דבשם שאסור בעצמו לאכול חמץ בפסח כמו כן אסור ליתן לבהמתו דחמץ בפסח אסור כהנאה וגם עובר על כל יראה ובל ימצא ונמצא דהנותן חמץ לבהמה חיה ועוף בפסח עובר על ג' לאוין האחד על לא תאכל חמץ דכולל גם הנאה והשנית על כל יראה והשלישית על כל ימצא ואין חילוק בין שנותן בעצמו או ע"י א"י וכן בחצרו או שלא בחצרו עובר על שלשה לאוין וכבר בארנו כתי' תמ"ח סעיף י"ג דלבהמת

קמה או סובין יבישים ובמקום שאינו לח ואתר אכילתם ימאמא בממאמא שלא ישאר נרעין כדי שלא יתלחלח ויבא לידי חימוץ וכך שנו חכמים במשנה (ל"ט:) אין שורין מורסן לתרנגולים ואפילו אם ירצה לשרות ולהאכילם מיד עד שלא תבא לידי חימוץ אמר דודאי יבא לידי חימוץ ועוד דלכתחלה הא אמר להניח את העיסה כלי עסק אף רנע אחת כמ"ש בס"ת הנ"ל ואיסור זה הוא מע"פ משעה ששית ומעלה :

כלומר שהיה דרכן לשוף בשרן במרחץ בסובין לרפואה ולכן אמרה לשרותן בפסח ובע"פ משעה ששית ולשוף על כשרה יבש מותר אע"פ שבשרה מלא ויע מחום המרחץ לפי שזיעה אינו במים לענין חימוץ כמ"ש בס"ת חס"ז ולכן כשרחצה בשרה במים אמרה בכל עניין וגם כששפתה בבשרה היבש כשתרצה לרחוץ תסיר הכובין מבשרה ותשליכם במקום ממונה ואח"כ תרחץ כחמין או בצונן ועבשו אף בקיפין בזה ואסור בכל עניין :

ד' דרכן היה לשפוף אווה לח במורסן ואם עשה כן בפסח או בע"פ אחר ו' שעות אמרה כל האווה משום דבעור האווה יש כמין נקבים דקים וכיון שחמץ בפסח הוא במשהו חיישינן שמא נשאר משהו מורסן בהבקעים ולכן בע"פ אם ירצה לאוכלה מותר דבע"פ כמל בששים וכן יש ליהדר שלא להבהב עופות בפסח בקש דשמא יש שם נרעין ויתן מעט בהעוף כשעת ההבהב וידיעברד מותר ואפילו אם נמצאו דגן מהומצים בשאר מקומות של קש זה אין מחויקין איסור על קש זה שהבהבו בו (ועמ"ל וס"ו וס"ז) :

ג' וחליטה ברותחין מותר מדינא אבל הנאונים אסור כמ"ש בס"ת תנ"ד ואם נותן לפנייה הכבואה יבישה נכון ליהדר שלא ליתן לפנייה מים לשתייה בעוד שהמאכל מונח לפנייה משום דודאי באמצע השתייה יפנה לאכול או בסוף השתייה ויוכנו המים שכשפתיו על התכבואה ויתחמצו אלא כשנמרו לאכול יכבר כתחלה אותו המקום הישב שלא ישאר נרעין ואח"כ יתן להם לשותת :

ד' עוד שנינו במשנה (ט) האשה לא תשרה את המורסן שתוליך בידה למרחץ אבל שפה היא בבשרה יבש

תמן איזה דבר מחמיץ לכד מים. ובו י"ח סעיפים :

א' כשם שמים מביא לידי חימוץ וכן מל וברד וכפור וקרח בשנימטו והיו למים כמו כן תולדות מים כמים ובמ"ש מכשירין (פ"ו) תנן תולדות למים היוצא מן העין מן האווה מן החומם מן הפה מי רגלים בין גדולים בין קטנים כלומר דלפעמים יוצא גם מפי המבעת כמים ותניא בתוספתא דמי רגלים דווקא של אדם וכן פסק הרמב"ם בפ"י ממומאט אוכלין ויראה לי דכ"ש דהיוצא מעין מאוון מחומם ומפה דווקא של אדם וכמ"ש לעיל סי' תנ"ג סעיף י' ע"ש שהרי מי רגלים דכהמה אנו רואים שהם כמים ממש ועכ"ז אינו כמים כ"ש אלו הדברים ועוד דכתוספתא דשבת (פ"ט) איתא מניין לדמעות העין שהוא משקה שנאמר ותשקמו בדמעות שלישי מניין למי האף שהוא משקה שנאמר ועפעפינו יזלו מים ע"ש וזה באדם כתיב ולא בבחמה וראיתי כמה שלא כתבו כן ולענ"ד נראה כמ"ש (פ' נהג"ז סעיף א') אבל הצואה של אדם ושל כל בעלי חיים וזיעת אדם וחלב ושומן וחלב ומי המרה כולן כמי פירות ואין מחמיצין " ובמים ביחד ממהרין להחמיץ ויאפה מיד ואם נפלו על הקמח ונתננו אינו כלום ואינו כמי פירות עם מים ודם נ"כ הוי כמי פירות אבל הדוקק דם אם מצצו בשיניו (מ"י סק"ג) כדרך הדוקקין הוי כמי פירות עם מים לפי שא"א כלא צחצוחי רוק כמו דאמרינן לענין ריקקה דחליצה (ומ"מ ל"ג ט"ז יש ללמוד ממכשירין דהרי ט"ז מלב מכסיר וגם כ"ס יש מיניקים ע"ש וכנ"ל הוי מי פירות וכן דבט ושמן מכסיר וכנ"ל ה"ס מי פירות ו' דק"י לכו התנן כ"ס תולדות מים ע"ש ודו"ק) :

ב' וכיון שהרוק מחמיץ לכן שנו חכמים במשנה (ל"ט:) לא ילעום ארס חימוץ ויניח על מכתו מפני שהן מחמיצות אבל ללועסן ולבולען יש מי שאומר שיותר לפי שאין מחמיצות מיד (מנ"א סק"א) ולי נראה דאסור שהרי א"א שלא ישאר משהו בין השיניים כדאמרינן ספ"ו דחולין ואותו משהו יתחמץ ובמכה אפילו היתה מונחת הרטייה קודם הפסח צריך לסלקה בע"פ בשעה ששית אם היא לא נסרחה וראויה לאכילת כ"כ ופשוט הוא רכל זה בחולי שאין בו סכנה אבל כחולה של סכנה אפילו אכילת חמץ מותר שאין לך דבר עומד בפני פקוח נפשות :

ג' ודע דזה דתנן שאסור ללעום חמים להניח על מכתו והו בחמים שלו וכשתחמיץ יעבור על כל יראה אכל בחמץ של א"י מותר להניח על מכתו אע"פ שנהנה מהחמץ שמרפאת מ"מ זהו שלא כדרך הנאתן ומותר כמ"ש הרמב"ם בפ"ה מיסודי התורה וז"ל בד"א שאין מתרפאין באיסורין בזמן שהן כדרך הנאתן כגון שסאכילין אותו שקצים ורמשים או חמץ בפסח אכל שלא כדרך הנאתן כגון שעושיין לו רטייה או מלונמא מחמץ מותר לחולה עכ"ל ובע"כ דכוונתו לחולה שאין בו סכנה דאלו יש בו סכנה הרי מותר וחובה להאכילו חמץ לרפואה (מנ"א סק"ג) ולכן מאכילין חמץ ליונקי שדים אם מוכרתין לכך משום סכנה :

ד' כתבו המור והש"ע הנותן שעורים לבהמתו ומצא בהם ריר צריך לבערו שהמה סוברים דריר של בהמה מחמיץ ודווקא כשמצא בהם ריר אבל במתם אין

א' כשם שמים מביא לידי חימוץ וכן מל וברד וכפור וקרח בשנימטו והיו למים כמו כן תולדות מים כמים ובמ"ש מכשירין (פ"ו) תנן תולדות למים היוצא מן העין מן האווה מן החומם מן הפה מי רגלים בין גדולים בין קטנים כלומר דלפעמים יוצא גם מפי המבעת כמים ותניא בתוספתא דמי רגלים דווקא של אדם וכן פסק הרמב"ם בפ"י ממומאט אוכלין ויראה לי דכ"ש דהיוצא מעין מאוון מחומם ומפה דווקא של אדם וכמ"ש לעיל סי' תנ"ג סעיף י' ע"ש שהרי מי רגלים דכהמה אנו רואים שהם כמים ממש ועכ"ז אינו כמים כ"ש אלו הדברים ועוד דכתוספתא דשבת (פ"ט) איתא מניין לדמעות העין שהוא משקה שנאמר ותשקמו בדמעות שלישי מניין למי האף שהוא משקה שנאמר ועפעפינו יזלו מים ע"ש וזה באדם כתיב ולא בבחמה וראיתי כמה שלא כתבו כן ולענ"ד נראה כמ"ש (פ' נהג"ז סעיף א') אבל הצואה של אדם ושל כל בעלי חיים וזיעת אדם וחלב ושומן וחלב ומי המרה כולן כמי פירות ואין מחמיצין " ובמים ביחד ממהרין להחמיץ ויאפה מיד ואם נפלו על הקמח ונתננו אינו כלום ואינו כמי פירות עם מים ודם נ"כ הוי כמי פירות אבל הדוקק דם אם מצצו בשיניו (מ"י סק"ג) כדרך הדוקקין הוי כמי פירות עם מים לפי שא"א כלא צחצוחי רוק כמו דאמרינן לענין ריקקה דחליצה (ומ"מ ל"ג ט"ז יש ללמוד ממכשירין דהרי ט"ז מלב מכסיר וגם כ"ס יש מיניקים ע"ש וכנ"ל הוי מי פירות וכן דבט ושמן מכסיר וכנ"ל ה"ס מי פירות ו' דק"י לכו התנן כ"ס תולדות מים ע"ש ודו"ק) :

אין לחוש שהדי בעת נתינת השעורים במלם והפקידם מדעתו ואין זה כחמץ שלו ומ"ם כשהוא רואה להדיא אין לסמוך על זה (וזה כוונת הרמ"א וכמ"ל המ"י סק"ד ולמסג תמה עליו המג"א סק"ג) ומ"ם יש מחמירין לבער כל הנותר מן הבהמה אע"פ שאינו רואה עכ"ל כלום יש מדקדקים ליתן להם מעט מעט כדי שלא ישיירו :

ה ויעת בתים בורות שיחין ומערות תנן במכשירין (רס"ב) דאינו מבשיר ואין זה במים ולפ"ז שק מלא קמח שנתלחלח מויעת בית או חומה אינו מחמץ והוה דעת הרא"ש (סי"ב סכ"ג) וכ"כ בהגמ"י פ"ה אבל הרוקח אומר וכתב שאינו דומה להכשר והוה כמ"ש סוף מעיף א' והרא"ש מרמה ליועת אדם שאינו מחמיץ (עמג"א סק"ה עכתב ג"ע דלדרכא הרוכ לוסרין ע"ש ולא ידעתי מי המה והרי המשנה מסייע להמתירים ויפה פשה הכ"י עכתב דעת המתירים לעיקר וגם מ"ס שהחומה מויעת מכת המים ע"ש קשה דמ"כ למה אינו מבשיר אך י"ל דמיונן כויעת הנתיים דכשהומונ לח מויעתים יותר וזו וזו הוי מכת הנשמים ולכן כעת הפסח שהוא וזמן נשמים והפסח שלניס לאו האויר לח יכול להיות דוודאי מחמין והרא"ש שהיה כפסח דכשם אז וזמן הקיץ הקול כזה אבל נמדינות הפסחיות שלנו נראה דוודאי אסור ודו"ק) (יועת כשר הוי כמים) :

ן קמח שנפל עליו דלף כל היום כשיורד רצופים מפה אחר מפה אינו מחמיץ דהרלף עצמו אינו מניחו להחמיץ אבל כשיש הפסק בין מפה למפה מחמיץ ולכן כשיש קצת ספק אם חדלף יורד רצופים אם לאו אסור ואפילו ביורד רצופים צריך לאפותה תיבף ומיד דאם יניח מעט זמן ממהר להחמיץ ובאינו עושה טיף טיף רצופים אסור כל הקמח אפילו כמה שאין רואין ששרוי במים לפי שהקמח כולע ואינו ניכר והנה מימינו לא שמענו להורות דין זה למעשה כי מי יוכל להעיר שהיה טיף טיף (ע"ו סק"ה) :

ן והנה דין זה שכתבנו הוא בגמ' (ל"ע :) בכרייתא קמח שנפל לתוכו דלף כל היום כולו אינו מחמיץ והוא דעביר טיף להרי טיף והרמב"ם בפ"ה דין י' כתב דגן שנפל עליו דלף כל זמן שהוא מורד טיפה אחר טיפה אפילו כל היום כולו אינו בא לירי חימוץ אבל בשיפסק אם שהה כשיעור ה"ז אסור עכ"ל ותמיהני מאי מהני בדגן טיף אחר טיף הא עד שישחטנו וילשנו יתחמיץ וראיתי מי שכתב שצריך שימחנו מיד (הגר"ו סעיף ט"ז) ותימא נהי דבעת המחנה לא יחמיץ מפני העסק מ"ם אחר המחנה עד הלישה יחמיץ ואם נאמר ללוש מיד הלא תיבף אחר המחנה אסור ללוש כמבואר במ"ס תנ"ג ולכן כרוך אצלי דגם כוונת הרמב"ם הוא על קמח ודרכו בכל הפרק שם לקרא דגן לקמח כמ"ש שם מקורם חמשת מיני דגן אלו אם לשן כמי פירות וכו' צריך ליותר כדגן שאוכל בפסח וכו' והכוונה על הקמח מהדגן וה"נ כן הוא :

ח כתב הרא"ש (ט"ז) בשם הרוקח אם נפל מים על קמח או נתלחלח השק ירקד הקמח והשאר מותר והשיג עליו הרא"ש וי"ל שקולא גדולה היא לעשות כך בתוך הפסח שחמץ כמשהו כי שמא יעבור עם הקמח חמץ כל שהוא בגפה וראיתי מורים הלכה למעשה שיאחו בידו כל המקום המלוחלח בשק עד שיריק כל הקמח שבשק עכ"ל והביאו המור ומבואר שרק בתוך הפסח החמיר אבל קודם הפסח מותר לרקד מפני שיתבטל קודם הפסח ואי משום חזר וניעור הא הרא"ש והמור פסקו בסי' תמ"ז דלא אמרינן חזר וניעור וגם לא מחלקי בין לח ליבש במ"ש שם ז"ל כמרדכי פ' כל שעה איתא כן דבפסח אסור כשנתייבש ע"ש אבל קודם הפסח מוכר ג"כ דאינו חזר וניעור :

ח והנה גם רבינו הב"י תמ"ז פסק דאינו חזר וניעור רק שכתב שיש חולקים ע"ש והעיקר שובר להלכה דאינו חזר וניעור בין בלח בין ביבש ורבינו הרמ"א מחלק שם בזה אבל רבינו הב"י לא ס"ל כן ושם בארנו דכן עיקר להלכה ורבינו הרמ"א ג"כ דק מפני המנהג כתב כן אבל לדינא כארנו שם דהעיקר דאינו חזר וניעור :

י ולפ"ז יש להבין דברי רבינו הב"י כמעוף ד' שכתב נפלו מים על קמח או נתלחלח השק יאחו בידו כל המקום המלוחלח בשק עד שיריק כל הקמח שבשק ואם א"א לעשות כן (כגון שנתלחלח כהרבה מקומות) ירקד הקמח והשאר מותר ודווקא כל זמן שהוא מלוחלח אבל אם נתייבש הלחלוחית לא מהני ירקד דמיפרך ומתערב עם השאר ואסור לאבלו בפסח אלא ירקדנו וישמרנו עד אחר הפסח ואם נתייבש בפסח אסור להשהותו עכ"ל דמשמע דמיירי קודם הפסח וקשה דקודם הפסח מה איכפת לן הא לא אמרינן חזר וניעור (וזה דומק לומר עכתב לה"ש מי שאוסר בסי' תמ"ז דל"כ ה"ל לכתר כן כיון דדעת המתירים תפס ס"ס לעיקר) :

יא ולענין דה"פ דוודאי אם ירצה לאפותו קודם פסח לא איכפת לן דכיון שכבר נבלל ונלוש ביחד לא אמרינן חזר וניעור אלא דכוונתו אם רצונו לאפות בפסח דאז בוודאי אפילו אם אינו חזר וניעור כיון דבפסח עומד הפירור בפ"ע הוי כיבש בלח שהיבש עומד בפ"ע ומבטלו בפסח בששים וזה פשיטא שאסור דחמץ בפסח במשהו אבל אם יאפה קודם הפסח מותר בכל ענין אפילו בנתייבש הלחלוחית כיון דאינו חזר וניעור וכבר נתערב ונתבטל (וכן ג"ל כוונת המג"א נסק"ט עכתב מטעם חזר וניעור ע"ש והיינו כשיאפה בפסח וכן נראה שפסג הגר"ו כמעוף ט' ע"ש היטב ודו"ק) :

יב ולפ"ז נלע"ד כרוך דאע"ג דאנן מחמירין כדברי רבינו הרמ"א דביבש ביבש אמרינן חזר וניעור מכל מקום אם אירע כן שנתייבש הלחלוחית ורקדו הכל קודם הפסח ונאפה קודם הפסח יש להתיר בהפסד מרובה בין דהעיקר לדינא דאינו חזר וניעור

וניעור כמ"ש כמ"ו וכן ראיתי לאחר מהנדולים (הגר"ז סוף סעיף י"א) וז"ל ולפיכך אם אפה קודם הפסח מותר ויש לסמוך על רבריהם בשעת הרחק וכו' ומ"מ יש להחמיר וליטול מהקמח קודם הפסח ולאכול כדי לתלות הפירורין כמה שאכל כבר עכ"ל כלומר ליטול מהמצות שאפה ולאכול מעט קודם הפסח (ונסתיף ע"ו יתבאר דגם להרמ"א מותר) :

יך ולפ"ז להלכה למעשה כן הוא אם נתחלה השק כמקום אחר יאחו כירו זה המקום עד שיריק כל הקמח ומ"מ ירקנו אח"כ (מנ"א סק"ו וע"ו) ואינו אלא חומרא בעלמא ותקון זה דיאחו המקום המלוחלח מהני גם כשנתייבש המקום המלוחלח דכיון שנוטל כל המקום שיש בו הספק מה לנו עור חשש כזה (ע"ו סק"ל) ואם יש כמה מקומות בשק מלוחלחים ראו אי אפשר לאחו זה המקום המלוחלח בירו בזה יש חילוק בין לח ליבש דאם המקומות המלוחלחים עדיין לחים ירקו כל הקמח שבשק ומפילא דהקמח המלוחלח יהיה כמו עיקר וישאר למעלה (מנ"א סק"ח) ואם נתרקק כל הקמח זהו סימן שלא שלטה הליחות רק בהשק מבחוץ ובהקמח לא נכנס כלל הליחות ולכן נתרקק כל הקמח ויראה לי דבשק אסור לו לרקק הקמח בידו בתוך הנפה דככה"ג יכול להיות שירסק הקמח הלח ויצא דרך הנקבים של הנפה אלא יענע הנפה בידיו ואו בהכרח לא יצאו מנקבי הנפה הקמח הלח המדובק :

יך וזהו בלח דבכה"ג אפילו בפסח עצמו מותר רק ביו"ט אם א"צ לכל הקמח לא ירקדני בעצמו מפני שאין זה צורך יו"ט אלא ירקדנו ע"י א"י כרי לבקר החמץ אם יש שם ואע"ג דריקוד הוא מלאכה דאורייתא ואמירה רא"י שבות הכא כיון דאין בזה פסולת לא הוי אב מלאכה (מנ"א סק"ח) וכן אם עדיין לא נתחמץ אלא שבשישה יתחמץ יכול ליתן להא"י במתנה את הקמח בעוד שלא נתחמץ ולא יעבור על כל יראה (ס"ט) והנה אצלינו אין אופינ' ביו"ט וכולם אופינ' קודם יו"ט ולא נצרך לנו דין זה :

מן אבל כשנתייבש אחר מן המקומות דבכה"ג א"א לאחו מפני שיש הרבה מקומות בשק שנתחלחו וגם לרקק אין תועלת שהרי הקמח המלוחלח שנתייבש ונתפרר יצא מנקבי הנפה לכן אין לקמח זה תקנה למי שסובר דחור וניעור בפסח אבל לפי עיקרא רדינא ראינו חור וניעור מותר כשלש ואופה קודם הפסח ולכן אפילו לדינא הרמ"א דבלחלא אמרינן חור וניעור וביבש אמרינן ג"כ מותר לכתחלה לאפות קודם הפסח דכיון שגבל

ונלוש ביחר הוי בלח בלח ובמל קודם הפסח כמ"ש כמ"ו תמ"ו דקמח בקמח הוי לח בלח אבל לאפות בפסח אסור אפילו אי לא אמרינן חור וניעור משום דהוי חמץ בעין בפסח כמ"ש בסעיף י"א ולפ"ו מה שכתבנו בסעיף י"ב דכשנתייבש ונאפה קודם הפסח אין ההיתר רק בהפ"מ משום דברי רבינו הרמ"א אינו כן דאפילו לדבריו מותר לכתחלה רוחו כמו לח בלח והפוסקים שכתבו לאסור כשנתייבש זהו לענין לאפות בפסח או למאן דס"ל דאפילו לח בלח אמרינן חור וניעור אבל לדין כפסקי של רבינו הרמ"א מותר לכתחלה (כנל"ע) :

מן אם אכלו עכברים בקמח יש מי שכתב דיקא המקום ההוא וסביבו היסב והשאר ינהלנו ויאכלנו בפסח דלא נרע ממים שנפלו על קמח במקום אחד וכו' אפילו בפסח מותר כמו במים במקום אחד (ע"ו סק"ד) ויש מי שהשיג על זה דהני עכברי רשיעי נינהו והולכין בכל השק ואוכלין וכ"ש אם הקמח מונח בחבית והולכין בכלו ולא דמי לקמח שנתחלחל במקום אחר (מנ"א סוף סק"ט) ולענ"ד אין זו השנה דאפילו אם הלכו בכל הקמח עדיין לא ברירא לן שהמיפו שם רוק והיה ספק דרבנן ואין לנו להחמיר כל כך ובעיקר הרבר יש להסתפק אם רוקו מחמיץ לפי מה שכתבנו בסעיף א' ולכן אין לנו לחשוש רק על המקום שעינינו רואות שהעכברים אכלו שם :

יך ויש מי שכתב בלשון זה עכברים שאכלו מקמח אם נתייבש קודם פסח ירקדנו וישמרנו עד אחר הפסח ואם נמצא כך בפסח הכל אסור בהנאה ואם השק מונח במקומו בלא נענע ולא נתערב הקמח אז יאחו בידו מקום הנשור ויקשור שם תחת הנשיכה עם קצת קמח וינער כל הקמח שבשק וירקדנו ומותר להשהותו ואסור לאכלו בפסח וכל זה כשנראה שאכל העכבר קצת מן הקמח אבל אם נשכו רק השק ויש ספק אם אכלו מן הקמח אם לאו אפילו נמצא בפסח מותר להשהותו וכו' (מנ"א סק"ט ג"כ נ"ח) והפליג להחמיר בחומרות יתירות וזה מוכ להחמיר לעצמו ולא להודות לאחרים :

יך והעיקר לדינא כמ"ש אחד מהנדולים (מהר"ס לונלין כמנ"א ס"ט) וז"ל על השקים שנשכו מאכילת עכברים ורקדוהו ויש חשש שמא נתייבשו מקומות ונפרך ונתערב בקמח וכו' יקחו להם קמח אחר המשומר לשני לילות הראשונים ואיהו הקמח יאפו קודם הפסח ואין להחמיר בו ומותר לכל ימי הפסח עכ"ל וזהו כעין דיעה הראשונה אלא שהחמיר לענין הכוונה מצה כשני לילות הראשונים וכן יש להורות :

תמו דין דגן שנפל עליו מים ודין שבלים שמעלים צמחים וערימות שירדו עליהם נשמים ונרעין שנמצא בתבשיל או בצלי או במליחה ודין פירות יבישים. וכו' מ"מ סעיפים :

חשש שמא יקנה מהם ישראל בפסח כיון שרואה החימוץ ואע"ג דבשעת הרחק קונין קמח מן השוק לא שבית

א חמים שנמכרו בנהר או שנפלו עליהם מים ואין החימוץ ניכר בהם דאלו החימוץ ניכר אין לנו שום

זה אבל כיון שאין החימוץ ניכר ואו יש חשש שהישראל יקנה מהם לפסח כשימכור החמים לאינו יחודי ואם נאמר לו שישהם עד אחר הפסח הלא יעבור ככל יראה ולאוכלם אינו צריך כל כך ולזה אמרו חכמים (מ'.) שמוכרו לישראל ומודיענו שהם חמוצים ויאכלם קודם הפסח או ימכרם לא"י מעט לכל אחד ואחד ככרי שיאכלם קודם הפסח ואין חשש שמא יחזור וימכרם לישראל ראפילו ימכרם לישראל הלא יכלה קודם הפסח ויש מחמירים דגם לישראל לא ימכרו אלא מעט מעט ככרי שיכלו קודם הפסח אבל הרבה לא אפילו במודיענו שיאכלם קודם הפסח שמא יבא לירי מכוול (כ"ה נכס רש"ל ופ"ו) ועכשיו שאנו נוהגים למכור חמץ אם אירע מעשה כזה לא ימכרם כלל קודם הפסח אלא מוכרם בחמץ שלו וימכרם אחר הפסח ורע שאם אירע מעשה כזה אצל א"י שנפלו חמיו במים או שנפלו עליהם מים ויש חשש גדול שימכרם לישראל על פסח צריכים להכריז בבה"ג ובכרמ"ד שלא יקנו על פסח מחמים אלו ואע"ג דבישראל ככה"ג אין סומכין על הכרזות מדהצרכנו שימכרם מעט מעט קודם פסח (פמ"ג סק"א) מ"מ בא"י בהכרח לעשות כן :

ב ויש בזה שאלה והיכי משכחת לה להך רינא והרי סימן חימוץ הוא בחמים כשנתבקעו וא"כ סמ"נ אם נתבקעו הרי לא יקנה מהם ישראל על פסח ואם לא נתבקעו הרי אינם חמץ והתשובה כזה כתבו הסו"ד וש"ע טעם ב' דאלו החמים שנמכעו או נפלו עליהם מים כיון הטיח נייחא אתיין לירי חימוץ אף בלא נתבקעו דאע"ג דנבי לתימא איתא כגמ' דלא נתבקעו מותר זהו מפני שעוסק בהם לזותתם והעסק מעכבם מלהחמיץ אבל בלא עסק כמו בכאן מתחמצים גם בלא ביקוע (ס"ז סק"ג) ויש מחלקים בין חמין לשעורין דחמין דבלא"ה בבקועין הן א"צ ביקוע משא"כ בשעורים (ר"ן נכס ה"א"ה) ויש מחלקים בין דליפה מרובה לדליפה מועטת ובמרובה א"צ לשייתבקעו (הגהמ"י נכס ר"א"ת) ובמור וש"ע סתמו כריעה ראשונה וכן משמע מהר"ף והרמב"ם דהמעם משום דמינח נייחא :

ג ולפ"ו כתב רבינו הרמ"א במע"ף ב' דלכן יש לזוהר שלא יבואו מים או גשמים מזלפין על החמים כי אז אפילו לא נתבקעו אסורות עכ"ל ואין לשאול דלפ"ו איך אנו קונים חמים מא"י כשנה שיש גשמים בעת הקציר ובמדינות שלנו שכיח מאד ירידת גשמים בזמן הקציר ולא דמי לגשמים שנפלו על ערימות שיתבאר דלא חיישינן דהתם המעם משום דאמרינן שלא נכנסו הגשמים לפנינו כמו שיתבאר וזה שייך בערימות גדולות אבל בעת הקצירה שידוע שנתפורו מעט מעט על פני השרה ומניחים אותם הרבה זמן עד שמעמידים ערימות הלא פשימא שהגשמים שולטים בכל שכולת ושכולת דיל דוודאי אם ידעינן שחמים אלו כהקצרים ידרו עליהם גשמים וודאי אסור ליטול מהם לפסח אך בתמא

לא מחוקינן ריעותא מפני שרובא דרובא אין קוצרין כיום סגיר אפילו האינם יודעים משום קלקול התבואה ומחררים לקצור כשהשמש זורחת ואז אפילו אם ירד הגשם מפסיקין מלקצור עד שיעבור הגשם והמעט הנקצר מכניסים אותם לגורן או למקום אחר ולכן לא חיישינן כמתמא דזוה וודאי דאפילו בזמן גשמים הרבה זמן יש שאין הגשם יורד וזוה הזמן קוצרים משא"כ בערימות שעומדים זמן מרובה בשרה יש חשש ולכן אנו צריכים להמעמים שיתבאר :

ד עוד כתב דגן שהיה מונח בעלייה וירדו גשמים דרך הגג בכמה מקומות ונתלחלחו אותן שנתלחלחו אסורות אבל שאר מקומות מותר להשהותן מכה ס"ם שמא לא ירדו עליהם גשמים ואח"ל ירדו שמא לא נתחמצו אבל לאבלין בפסח אסור ולא מהני ס"ם עכ"ל ואע"ג דס"ם מהני בכל מקום נ"ל דמעטו משום דהספק השני אינו ספק נמור דיותר קרוב שע"י גשמים יתחמצו ורק לענין להשהותם דהוי דרבנן שררי ביטול באוד ל"ד חשיבין לס"ם ולא לאכילה דארוייתא ולפ"ו נאמר דרין זה אינו אלא בקודם הפסח אבל בפסח הא לא מהני כיטול הקודם והמפרשים כתבו דגם לאכילה מהני ס"ם ורק משום דאין הפסח רבן לכן החמיר אבל כשיש הפסח מותר אפילו באכילה (פ"ו סק"ד ומ"י סק"י) ולענ"ד נראה כמ"ש ואם נפל מעט שלג או מים על כרי של תבואה יגרוף העליונים והשאר מותר באכילה (פ"ו ס"ז) דוודאי לא שלטו רק בהעליונים (ונדונו של הרמ"א הכ"ז נכס האגור דר"א"מ ורי"כ"א הממירו ור"אכ"ה"ה התייר ע"י לאכול מקנתם קודם הפסח ולאכלם כפסח משום ס"ם ע"ס והנה מדלג הזכיר הרמ"א לאכול מקנתם קודם פסח ע"מ שפסק כר"מ ורי"כ"א ורק להשהותם התייר מסעמח דכתיבנא וזה ר"איה לדנרינו וזו"ק) :

ה מעשה בישראל שלקח חמים מאינו יהודי ובא ישראל אחר ובקש ממנו נ"כ שימכור לו חמים ואמר אין לי חמים כי היהודי הראשון היה אורבני ומכרתי לו החמין שרחצתי לצרכי ביתי ולאחבתו מכרתי לו א"צ הישראל לחוש לזה דאינו נאמן במה שאמר לאחר שיצאו מתי' כמ"ש ביו"ד ס"ז מ"ו מיהו אי מהימן ליה וודאי אסור (מ"ג סק"ד) ולענ"ד נראה להחמיר בכל עניין מפני שזוהו כמסותי לפי תומנו דמי הכריחו לומר שרחצם ואף שאפשר משום התפארות עשה כן להשמיע אך הוא אורבני מ"מ קשה להקל בעניין חמץ בכה"ג (כ"לע"ד) : חמים חמוצים שנתערבו עם חמים כשרים אם החמוצים אינם ניכרין דינם כרין יבש ביבש שכמל רובו ומותר להשהותן עד אחר הפסח ואם הם ניכרים אסור להשהותן דלא שייך כיטול כדבר הניכר בפ"ע ואם ירצה לפחון אותם קודם הפסח ולהוסיף עליהן עד ששים יכול לעשות כן רקודם הפסח כמל בששים ואינו חוזר וניעור רקמח בקמח הוי לח בלח שפסקנו כמ"י תמ"ז דאינו חוזר וניעור וגם יכול לאפותן בפסח כיון שכבר נתבטלו ואין זה כמבטל

כטבטל איסור לכתחלה דקודם הפסח אין כאן איסור אבל אם לא מהנן קודם הפסח וכא לטוחנן בפסח אפילו אם אינן ניכרין בפ"ע אסור דהוה יבש ביבשו וחוזר וניעור לפי פסקו של רבינו הרמ"א שם דביכש חוזר וניעור ואפילו נאכלו מקצתן קודם הפסח נ"ב אסור דהרי עב"פ משהו חמץ ודאי יש כאן (כ"ו למתי ממנ"א סק"ד ע"ט ומ"ג דאם נתערב יבש צינע בפסח ונחלל אחד מהם דמותר כמ"ס ביו"ד סי' ק"ט ע"ט ו"ג א"ס אומרים כן נאסור משהו ועמק"ס סק"ט ו"ט להחמיר) :

ז חטים שבאו בספינה אם הם יבשות וקשות ולא נשתנה מראיהן אחווקי איסורא לא מחזקינן ומותרין ואם הם רכות או נשתנו מראיהן אסור לאכול מהן בפסח מהו להשהותן נראה דאין קפידא אבל הסוד כתב בשם בה"ג חסין שבאו בספינה אם לחות הן או שנשהנו מראיהן בידוע שהניע עליהן מים ואסור להשהותן עכ"ל ונלע"ד דווקא אם הן לחות או שנשהנו מראיהן דרכה אבל אם אינן לחות אלא ריבך בעלמא זבן לא נשתנה מראיתם הרבה אין חשש להשהותן ומ"מ למעשה צ"ע ואם ידוע שבא עליהם מים או אפילו לא נשהנו כלל והן קשים אסורים באכילה ולהשהותן אפשר שמותר כיון שהם קשים ולא נשתנו כלל :

ח שנה שירדו נשמים בשעת הקציר על הערימות שבשדות עד שהיו קצת מהשבלים שעל הערימות מעלים צמחים מ"מ אין לחוש לחטים של אותה שנה לומר שזבן נתחמצו דא"כ לא נאכל מצה לעולם שהרי אין לך שנה שאינו יורד נשמים על הערימות אלא שדבר תורה שהולכין אחר הרוב ואין הרוב מחמיצין (ראש"א בתשו' סי' ק"ג) ואפילו אותן ערימת שראינו שנפלו עליהם נשמים אנו תולים בהם להקל שמא לא נכנסו המים אלא בשבלים העליונים אבל לא שבאמצע הערימה וכן הדבר ידוע וניכר לעין ואפילו נכנסו שמא לא המפיקו להחמיץ (ס"ט) ועיקר ההיתר מפני שכוודאי כן הוא כיון שניכר לעין שבשם לא הניע החימוץ מדאין עליהם צמחים :

ט ולכן חטים שנמצאו בהם מבוקעות והוא סימן חימוץ לא אמרינן דבולן נתחמצו אלא אותן שאינן מבוקעות מותרות מפני שהדבר מצוי שבעת נשמים עליונות הנדיש והחתיתו מתחמק ומתבקע ואין המים נוגעין באמצעיותו כלל ואם קשה לברר המבוקעות אם רק יש בהם ששים מותר לטוחנן קודם הפסח ולאכול מהם בפסח ורובי השנים כמעט א"צ בדיקה דפשיטא שיש ששים כנגד המצומחים אך בשנה שבעת הקצירה היתה ריבוי נשמים פשיטא שצריך בדיקה לראות אם יש ששים ואם אין ששים יכול להוסיף עד ששים אבל בלא בדיקה אסור בשנה ההיא וכן המנהג הפשוט אצלנו שמביאים מהחטים כמה אנרופים והרב בודק אותם לראות אם יש ששים כנגד המצומחים והוא נותן הכשר ובלא הכשר אין ששתמשין בקמח פסח ונותנין ההכשר על

החטים ועל המחינה ועכשיו שמביאים ממרחק במסילות הברזל החייב להשניח גם על ההולכה שיכנסו את השקים כראוי וכך חובתנו וכך יפה לנו וההכשר מביאים מהרב דשם שבמקום המהינה :

י כגמ' (ל"ג) אמרינן כגון דאחמין במחוכר ומהו מבואר דגם במחוכר יכול לזא לירי חמוץ וזהו בשנתייבשו החטים לנמרי ואין צריכים עוד כלל לזינקת הקרקע דאו הם כמנחים בבלי ויבואו לירי חימוץ כשירד עליהם הנשם והיטב ניכר סימני החימוץ אצלנו כשהן מצומחים ויוצא בראשו בשבולת קמנה או נתרבך ונתבקע ולדבר זה צריך מבינות בידוע ולכן נהנו לקצות שמורה בעוד שלא נגמר עדיין כל הנידול אך אולם הקוצרין ירוקים ממש נ"ל דלא יפה הם עושים כי הם קשים למחינה וללישה וגם יש בהם ליחות הרבה ויותר נוחים לכא לירי חימוץ אלא לא יקצרו עד שינמרו ויהיו לבנים אך לא ימתינו על התייבשותם לנמרי ואחר הקצירה האפסם היכף לנורן :

יא ישראל שיש לו בורות מלאות חטים וחושש שמא יש בקרקעית הבור ובקירותיו חטים מבוקעים מליחות הבור והארץ בביטול בעלמא מני דגם המבוקעים אין בהם חימוץ נמור אלא עיפוש והפסד כמ"ס הרשב"א ז"ל בתשו' (מ"י סק"ג) ואצלינו נוהגין למכור כל מיני התבואות בע"פ בעת מכירת חמץ כמ"ס בס" תמ"ח ונכון הוא :

יב כתבו המור והש"ע סק"ף ח' דבש של אינם יהודים אין מחזקינן בו איסור לומר מזוייף הוא ואוכלין אותו בפסח עכ"ל כלומר משום דיש אוסרין לפי שמערבין בו קמח או סולה לזה אסרו דאין חשש דאפילו עירבו הוי מי פירות ושנחוש שמא עירבנו בו מים נ"כ והוה מי פירות עם מים ומחמיץ מיר אין לנו לחוש חששא החוקה על עירוב שני דברים ולכך זה כתב הרא"ש בתשו' בשם הר"י דרבש מהפך כל דבר שנתערב בו לרבש ולכן גם כל השנה שאומרים שמערבין בו בשר נבילה נחוש לזה ונאסור לנמרי אלא דאפילו אם יערבו הדבש מהפכו לרבש (נ"י) אך הרא"ש עצמו כפ"ז דברכות (ס"ו ל"ה) כתב דדבר זה צריך ראיה ע"ש ובירושלמי ס"פ כל שעה מפורש לאיסור שאיסור שם ד' חנינא הו"ל דבש מזוייף כסילת אתא שאיל לר' מני א"ל צריך את לבער ע"ש יאפשר דווקא סולת לפי שלותתין אותו והוי חמץ נמור (וזהו סמירה לסנת הר"י ואולי לזה נר"ך זמן רב עד שהדבש יהפכו וא"ל ר"ח היה סמך לפסח נס אולי א"ל היה דבש תמרים ו"ע וזו"ק) :

יג ולזה כתב רבינו הרמ"א דהמנהג במדינות אלו שלא לאכול דבש רק אותו שמביאים בחבית מן הבוורת שעושים ממנו משקה שקורין מע"ד עכ"ל כלומר שמדבש זה הדרך לעשות משקה ודבש זה מותר לאכול אפילו בעין (מ"ו סק"ו) ואע"פ שיש איסורין לאכול כל מין דבש משום דאחי לאיחלוסי באותו שמערבין כמ"ס במסרדי

במדרכי ויש מי שרוצה לפרש בן דברי רבינו הרמ"א
 דכוונתו להתיר רק לעשות מי דבש שקורין מע"ד ולא
 לאכול בעין וממעם זה דאחי לחלופי (תנ"א סק"י)
 והרבר תמה להחמיר חומרא על חומרא ולעשות נזרות
 מדעתנו והעיקר כמ"ש דנש בעין מותר (ח"י סק"י) :
 יד ועכשיו אע"פ ששמענו בבירור שאין מערבין קמח
 מ"מ אין אנו קונין דבש מא"י רק זה שמעורב
 עדיין בהשעוה ועשוי כחדרים קטנים שכן לוקחין אותו
 מן הכוורת וכן מה שקורין ליפע"ץ והוא הדבש הטוב שוב
 מעצמו ואין בו שום תערובת מפני שמעט תערובות
 יקלקלנו ולא ימכרנו אף במחצה מקח מכפי שהוא נקי
 והבקיין יודעין זה היטב אבל סתם דבש אנו אוסרין לפסח
 ומ"מ אם נתערב בפסח כמאכל אין אוסרין המאכל אפילו
 כשאין ששים וכן ככל פירות יבישים שיהבאר שנהגנו בהם
 איסור אין אוסרין בנפלו למאכל והוה כקטניות בסי'
 תנ"א ולעשות מע"ד עושין קודם הפסח מכל מיני דבש
 דאם אפילו יש דבר חימוץ נתכבד קודם הפסח אכל
 בחוה"מ אין לבשל מי דבש רק מרוב הכא מבוורת :
 מן צוקע"ר כפי הידוע לנו עשייתם בזמן הזה אין בו
 שום חשש חימוץ שהכל נעשה ע"י הקיסור ומ"מ
 דרך לייחד על פסח צוקע"ר הנעשה לפסח ע"פ השנחת
 ת"ח המשינה בהפאר"ק ונותן עליהם הכשר ולמכור
 לא"י מותר גם בשל צוקע"ר של כל השנה וכן כל מיני
 פירות יבישים מותרים במכירה לכד הצוקערקע"ס שיש
 בהם תערובת קמח אמורים במכירה דאף שזהו מי
 פירות מ"מ אלו הצוקערקע"ס הם פשוטים וקרוב שיש
 בהם גם קצת תערובת מים ומכרין אותן בחמץ (ומ"מ)
 הרמ"א לזוקע"ר אסור גם נשהיה וזוקע"ר קדיל מותר כבר
 כתבו שזהו להיטך ואין להאריך במ"ש האחרונים בהוס' זוקע"ר
 וכהולך נכתב דכל זה היה נזמנס ועכשיו הכל נעשים כמחריקין
 הנזולים ע"י רוח הקיסור ואין בו שום חשש חימוץ) :

מן עוד כתב דתאינים יבישים וענבים יבישים שקורין
 רויאנ"י גדולים או קטנים תלויים במנהג המקומות
 כי יש מחמירין שלא לאכלן ויש מקילין ולכן נהגו
 במדינות אלו להחמיר שלא לאכול שום פירות יבישין
 אם לא שירוש שנתייבשו בדרך שאין לחוש לחמץ עכ"ל
 דהקדמונים כתבו שעל התאינים היו ספורין קמח וכל
 פירות יבישים מי יודע אופן יבשותם והרי תפוחים
 ואננסים יבישים אנו רואין שמייבשין אותן בתנור אחד
 אפית לחם ולכן כל מיני פירות יבישין אין אנו אוכלין
 בפסח לבד שזיפין שקורין פלוימע"ץ שירוע שמגודל
 ריבויים נתייבשו ע"פ השדות ומ"מ נהגו שמביאים
 מיוחדים לפסח ושקידים אפילו מה שבלא קליפות אין
 זה מפירות יבישים שאין מייבשין אותן וכך הם כתולדה
 ופאמערנאנצ"ץ היה נראה דהמובים שבהם אין בהם
 חשש דאין מתייבשים בתנורים אך יש פשוטים
 הצקלפים מהלימונע"ם ואתן מייבשין בתנורים ומי
 יצ"ל להכיר ולכן אין לאוכלן בפסח (פמ"א סק"מ אלה

לומר לחפלו מה שנאסר בתנור אחר להם מותר המוס' נ"ס בר
 נ"ס ע"ש ולכריו תמוהים שהרי יש קמה נעין כהנור מה
 שנתנים תחת הלחם כעת האפיייה וכבר הציג עליו הנוכ"י כמ"ס
 כש"ת סק"ד ע"ש ולאסור נמור הוה) :

יך והמנהג במדינות אלו שלא לאכול כרכום שקורין
 זאפרע"ץ ואפילו זה שקורין לנ"ד זאפרע"ץ שאין בו
 שום חשש אין אוכלין מפני שלוקח מציאיתו אין
 בקיין להפריש (ט"ו סק"ס ומ"א סק"י) וכן נענעלא"ך
 אין אוכלין בפסח אבל פלפלין אף שנתייבשו אין בהם
 חשש מפני שכמקומו נעשה לאלפים ורכבות ואין בהם
 חשש שנתייבשו בתנור וכן מה שקורין עננילש"א
 פעפע"ר אין בהם חשש ודע שיש חשש ששמענו
 מעיר ווארשא שגודע יופים כפלפלין שיש כאמצעיתן
 קמח אמנס כיון שרובא רובא אין בהן יויף אין לנו
 לחוש לסתם פלפלין ועוד דהמלכות מענשת עונש קשה
 על המזיפה ולכן בודאי אינם מצויים אצלנו (המנ"א
 עס כתב על עונש"ק שזולטין וזרין כשכר ועכשיו ידוע שליכא
 חשש זה) :

יך ונגבי"ל שקורין אינבע"ר וצימרינ"ג אנו אוכלין
 בפסח ומסתמא אין בהם שום חשש ומעפמאלי"ן
 שהוא מין פלוימע"ץ הוי מפירות יבישים שהרי גם
 הפלוימע"ץ מביאים מיוחדים של פסח וזויע"ר זאל"ץ
 מותר להשתמש בפסח שאין בהם שום חשש חימוץ
 ומובה גדולה היא לעניים שנותנים זה בלפת שקורין
 כוריקע"ס שעיקר אכילת העניים בפסח הוא זה הלפת ואין
 ידם משנת להעמידם בכלי קודם הפסח עד שיהיה בהם
 קיוהא בידוע וכשנותנים זה מעט יש כזה מעט טוב
 והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים וכן החול שקורין
 שאד"א מותר בפסח ואין בו שום חשש שירדע
 שבהפריקין שעושים אותם הזויע"ר זאל"ץ והשאד"א
 יש לאלו כלים מיוחדים ואין בהם שום חשש וכן מותר
 לשתות בפסח המים שקורין סעלצ"ץ ויאסע"ר שנעשים
 בכלים מיוחדים ואין בהם חשש חימוץ וכן מי לימונאד"א
 שיש בהם לימונע"ס וצוקע"ר כשעושים מיוחדים לפסח
 רק אין נותנים בה את האלייא"ק של כל השנה אלא
 אחר שאין בו חשש והאלייא"ק הזה נותנים טיפה אחת
 להרבה בקבוקים ונעשים קודם הפסח ואפילו אולי היה
 בזה איזה חשש כבר נתבאר באלף ויותר מאלף ואין
 זה מעמיד ובפרט לפי מה שחקרנו אין כזה שום חשש
 והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים והרובים שקורין
 באקסע"ר נ"כ אוכלים בפסח שאין בהם חשש חימוץ
 ודבר פשוט דפירות יבישים שהישראל מייבשם דמותרים
 כאכילה :

יך נרטינן בנמ' (מ' .) תנו רבנן אין לזתתין שעורין
 בפסח ואם לתת נתבקעו אמירות לא נתבקעו
 מותרות ר' יוסי אומר שורן בחומץ וחומץ צומתן ואינו
 מניחן להחמין (רע"י) אמר שמואל אין הלכה בר"י
 ולמדנו מזה דאפילו נתבקעו אינן עדיין חמץ נמור
 דא"כ

רא"כ מה תועלת בחומץ לר"י וכן פירש"י דנתבקעו
 פמדות להחמין ע"ש וב"כ דר"ן ואומר שם אמר מר
 עוקבא לא נתבקעו ממש אלא כל שאלו מניחן על פי
 תבית וכן מתבקעות מאליהן ושמואל אמר נתבקעו
 ממש עכ"ל שמואל עוקבא נתבקעו ממש ע"ש :
 ך וכתב דר"ף כיון דלא איפסקא הלבנה בהדיא
 עברין לחומרא כבר עוקבא דהיה ספיקא דאורייתא
 חדמ לעניין למיבלינהו הני שערי בעיניהו אבל אי
 מסתבחי בהדי בישולא ולא נתבקעו ביון דאיסור משהו
 דרבנן לא אסרינן לההוא כישולא דמשתכחי כיה הרי
 ותלמא שערי אא"כ נתבקעו בשמואל משום דה"ל
 ספיקא דרבנן ולקולא וי"א דהלכה כשמואל דמר עוקבא
 הלמדיו והו' ועוד דהא עביד ליה שמואל עוקבא וכו'
 עכ"ל :

כא והרמב"ם בפ"ה דין ח' כתב תבשיל שנתבשל
 ונמצאו בו שעורים או חטים אם נתבקעו הרי כל
 התבשיל אסור שהרי נתערב בו חמץ ואם לא נתבקעו
 מצויאין אותן ושורפן ואוכלין שאר התבשיל שאין הדגן
 שנבלל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה אלא מדברי
 סופרים שנאמר ושמרדם את המצות כלומר הוהו
 במצה ושמדו אותה מכל צד היסוץ עכ"ל ונראה
 שפוסק כמר עוקבא לחומרא וס"ל דמר עוקבא מדרבנן
 אסור (וכ"כ הלח"מ והנ"י) ויש מי שרוצה לחלק בין
 חמץ לשעורים דחמץ אף אם לא נתבקעו הרי חמץ
 גמור (ר"ן דס"ג ה"א) והשינו על זה (ר"ן ד"ט) דאין
 חילוק וכן הרמב"ם השווה אותם שהרי כתב חטים או
 שעורים הרי השווה דינם :

כב והנה רבינו הב"י בסעיף מ' כתב לשון הרמב"ם
 דבלא נתבקעו התבשיל מותר וכתב על זה רבינו
 הרמ"א ואין המנהג כן אלא אוסרין הכל במשהו אפילו
 לא נתבקעו עכ"ל ומעם המנהג נתייחד ע"פ שני מעמים
 שכתב המרדכי בפ' כל שעה האחד מפני דבר שיש לו
 מתירין והמרדכי עצמו רחה מעם זה דלא שייך רשיל"ם
 כשהמאכל מתקלקל ועוד הא יחזור לאיסורו לשנה
 הבאה וכ"ש בדבר שאינו אלא מעם בעלמא ע"ש
 והשנית מסעם שאין אנו כזיאין מה נקרא ראויה
 להתבקע וכתב על זה והמיקל משום שמחת יו"ט לא
 הפסיד ע"ש :

כג וברור הוא שרבינו הרמ"א לא דינא קאמר אלא
 מפני שכן היה המנהג לאסור הכל הכיסוי והכף
 וכל מה שנתערב מאותו תבשיל (תנ"א סק"ג) וב"כ
 המרדכי וס"ל ומפני המנהג אני אוסר מספק והמיקל
 משום שמחת יו"ט לא הפסיד עכ"ל ומשמע דאף באביה
 יש להחזיר (ס"י סק"י) ואפילו לפי המנהג אינו אלא
 בגתרבה עכ"ל אבל לא נתרבך אינו כלום (פ"ו סק"י)
 ואפילו נמצאו ג' גרעינים לא אמדינן חוקה שיש דרבה
 שהרי כיכולת לברוק והרי הריף אומר מפורש תרי
 ותלמא שערי כמ"ש בסעיף ב' ועוד שיש מי שאומר

דלא אמדינן חוקה זו בתולעים דאתי מעלמא כמ"ש
 ביו"ד ס' פ"ד וה"ל החמין אתי מעלמא ואף דיש תולעים
 כזה כמ"ש שם מ"מ הבא מותר מטעם הראשון מפני
 שכיכולת לברוק (תנ"א סק"ג) וחי' סק"ז ומ"ש הנ"ל
 למה לא אמדינן כיון דמינה נייתי אתי לידי פיומן ותיך דחוק
 פ"ט ולמנ"ל נראה דנקדינה בעת הכישול ואפילו אחר הכישול
 בעת גזל החסם אינו נייה כיון שהא רוחם) :

כד אבל בנתבקע אסור מדינא כל התבשיל והכל
 ראשון והקערה שעירה לתוכה מהכלי ראשון והכף
 הגכנס בקדירה והכיסוי ויש מהמירין גם ככלי שני
 כמ"ש בס"י תמ"ו אך בשביעי של פסח יכול לבטל
 המאכל ולהמתין עד מוצאי יו"ט ואז יאכל התבשיל
 והגרעין ישרוף (ח"ד כס"י תמ"ו סק"ג) וחכ"י ס' פ"ו הובא
 בש"ס ס' ז' סק"ח) וב"ש באחרון של פסח ואם בא הא"י
 לקתה בשביעי של פסח אסור למחות בידו אבל באחרון
 של פסח יכול למחות בידו (ס"ג כ"ה) וע' בסעיף הבא :
 כה מעיקר הדין בשמצאת גרעין בתבשיל או תרנגולת
 מבושלת שנמצא בה חמה מבוקעת כפסח שמותר
 למכרה לא"י ואין זה נהגה מחמץ חמץ ונמל
 דמים בעד החמה אלא בעד התרנגולת ואינה נמכרת
 ביותר ביוקר מחמת החמה הנמצאת בתוכה ומ"מ
 נוהגין במדינות אלו לשרוף הכל או להשליכה לבית
 הכאסא מפני שחושבין כל התבשיל או כל התרנגולת
 לחמץ אך באחרון של פסח כתב רבינו הב"י בסעיף י'
 דאם נמצאת החמה ביום זה דמותר להשתותה עד אחר
 הפסח דכיון דמשהו דרבנן לא החמירו בו ביו"ט האחרון
 לעניין להשתותו וכ"ש לעניין נמל"פ יש להקל בו לעניין
 השהה (פ"ו סק"ח) ובסעיף הקודם הבאנו שגם בשביעי
 של פסח יש להקל בכפיית כלי ולהמתין עד מוצאי
 יו"ט ויש נוהגין דבשביעי של פסח כשבא שאלה כז'
 לפני המדקא יאמר להשואל שקשה עליו להשיב בעת
 ושיבא כלילה דאו הוא אחרון של פסח ויתיר לו להשתות
 עד למחר כלילה ויאכלנו :

כו אם אפו מצות כפסח ונמצאת חמה בקערה בעימה
 או במצה אפויה פסק הרא"ש שיסיר ממנה כדי
 נפילת מקום והשאר מותר שהרי לכל היותר לא קיבל
 מעם החמה יותר מנפילת סקס שהרי אין זה דבר
 שס"ן שיפסע ויש מי שאומר כל העימה או כל המצה
 כמ"ש הרשב"א בתשרי (ס' קנ"ז) שודי לא כמקום
 אחד כלכך ננעה החמה אלא ננעה בכלה דרך נלנולה
 ולא שייך לומר כזה כאן נמצא כאן היה כיון שבהכרח
 בדרך נלנולה להתפצר ככל העימה וכיון שהי תוך
 הפסח דבמשהו אסרה כולה ועוד שהמים שבעימה
 מוליך את המעם בכל העימה וכתב רבינו הב"י בסעיף
 י"א דראוי לחוש לדקדקה זו אם לא במקום ה"מ או
 בשעת הרחוק דאו יש לפסוק בדעת הרא"ש והמעם י"ל
 שהרי אינו בהכרח שתתן מעם ככל העימה אף אם
 נתגלגלה דרך כולה ולכן אמרינן כאן נמצא כאן היה
 כלומר

כלומר שלא נתנה מעם אלא במקום הזה ועוד דאפילו נתבקעה אינו חמץ נמור אלא קרוב להחמיץ (טור) וכמ"ש במעיקף י"ט :

כז ורבינו הרמ"א כתב על זה דכן נוהגין תוך הפסח לאסור אותה מצה שנמצא בה החמץ ומתירין את האחרות בין שנמצא בה אפוייה או חיה ואמרינן כאן נמצאת כאן היתה ואם נמצאת בעיסה אוסרין כל העיסה ודווקא תוך הפסח אבל קודם הפסח אין אוסרין רק כדי נטילה והכי נהוג עכ"ל כלומר כשנמצאת במצה לא אמרינן שהחמץ היתה בהעיסה ותיאסר כל העיסה כאן אמרינן באן נמצאת במצה ובאן היתה ולא מחזקינן איסור במקום למקום ולפ"ו אם נראה שהחמץ מליאה מים מעבר לעבר דבהכרח היתה בהמים אסורה כל העיסה אך ד"ל דבמקום אחר נתמלאה מים ונפלה לתוך המצה (מג"א סק"ו) :

כת והנה אצלינו אין אופין בפסח ומה שנאסר קודם הפסח אף אם נמצא החמץ בהמצה תוך הפסח אינה אוסרת רק כדי נטילה ובוה לא שייך חזרו וניעור שהרי בפסח לא נתנה מעם ולכן זורק החמץ עם באצבע מצה סמוך לה ואוכל השאר ובשעת הלישה קודם הפסח אם נמצאת חמץ בהעיסה נוטל כדי נטילה ולכן אין לנו נ"מ בהריון הקודם מיהו עכ"ל מוכח מדברי רבותינו בעלי הש"ע שנים בצונן יש איסור שהרי מי שאושר בפסח לאסור כל העיסה הוא ממעם שהיתה החמץ במים והמתיר סוכר שלא היתה במים כמו שבארנו אבל אם היתה ודאי במים היתה אוסרת ועל זה השיג הלכוז רצונן אינו אוסר :

כח וכן הוא מפורש ברא"ש ובמור ו"ל מעשה נמצאת חמץ בקעו בכלי של מים ובשלו באותן המים תבשיל והתירו התבשיל ולא אמרינן שנאסרו המים ויאסר התבשיל וכן התיר אבי העזרי חמין שנפל לבור וכו' רביון שהמים צוננים אין החמץ נותנת בהם מעם ואפילו חמץ נמור שנפל לבור מותר מזה המעם עכ"ל הרי להריא שהצונן אינו אוסר ורבינו הב"י בספרו הנדול הקשה זה על הרא"ש שאסר העיסה אם נמצא החמץ בהמים והא הוא עצמו פסק רצונן אינו אוסר ותירץ דכאן מיירי קודם הפסח ולכן אינו אוסר בצונן ע"ש והשינו עליו דוודאי גם כאן מיירי בפסח עצמו (נג"ט וכו"מ וס"ו סק"ב) אלא דעיסה שאני דמתוך שהוא לש ומנלגל ודוחק את העיסה והחמץ נדחק ונתמעך בידיו ולא ימלט שנפחת ממנה מעם משהו כשהיתה במים ונתרככה (פ"ו טז) ולפ"ו גם הרא"ש גם הרשב"א לא אסרי בצונן אלא דעיסה שאני כמ"ש :

ל ולפ"ו זה שכתב רבינו הב"י במעיקף י"ב דאם נמצאת חמץ בקועה או לחם חמץ בכלי של מים ואין בו כדי ליתן מעם שהמים צוננים ובשלו באותם מים תבשיל או לשו עיסה מותר ויש מי שאוסר אם הוא בנווך הפסח עכ"ל וזה כתב ע"פ תירוצו לחלק בין

קודם הפסח לתוך הפסח אבל לפי מה שכל גדולי האחרונים דחו דבריו אין חילוק ונח בתוך הפסח מותר בצונן :

לא ולהלכה למעשה נלע"ד דאף שיש מי שאוסר בצונן מ"מ כיון שרוב רבותינו האחרונים הסכימו שלא לאסור בצונן אין להפסיד סמוך ישראל באיסור משהו שהוא דרבנן ויש מי שרוצה לאסור בבשר שנשרף עם מים שהיה נרעין בהמים משום דבבשר יש בקעים (מג"א סק"ט) ודבריו תמוהים רביון שאמרינן שבצונן אינו נותן מעם א"כ מה לנו הבקעים (ה"י סק"א) ורק כשהיתה החמץ בעיסה יש לאסור ממעם שכתבנו אם היה זה בפסח אבל שארי צונן אינו אוסר כמו בכל האיסורים :

לב אמנם כל זה כשלא שהה הנרעין בהמים מעל"ע אבל שהה מעל"ע אוסר דכבוש במכושל (מג"א טז ופ"ו סק"ו וכו"מ נט"ז רע"ז) ויראה לי דאם יש ספק אם היתה מעל"ע במים אם לאו מותר ראה איסור משהו הוה דרבנן וספיקא דרבנן לקולא ולפ"ו אם נמצאו נרעיונים בכארות מים אף שנורע ברור ששאבו מהכאר בעוד שהנרעיונים היו בתוכה מ"מ אם יש ספק שמא לא שהו מעל"ע אין לאסור וכ"ש אם יש ספק שמא בעת שאיבת אלו המים לא היו שם הנרעיונים וק"ו אם הנרעיונים לא נתבקעו שאין לאסור ואפילו בספק נתבקעו ספק לא נתבקעו הוה ספיקא דרבנן ולקולא (ולעיל כמ"י חס"כ סעיף י' נתחאר דכשנמלא נרעין כקניידלנ"ך או כמרעמולנ"ך כשיש טעם שזמן ונמצא דהיו מי פירות וכמרעמולנ"ך יש גם דגש סנה"מ ושמת יו"ט יש להקל עלה תיאסר במטה וכן נלפת ע"ש וע' סעיף מ"ז לענין ספק כנוט) :

לג ורע דגראה לענ"ד דזה שנמצא במרדכי ובשאר קרמונים ברין חמץ שנפל לבור אם נאסרו המים אם לאו והו הכל כבוד של מים מכוננים כדמוכח מלשון המור שכתב שהתיר אבי העזרי חמין שנפל לבור וכו' המים המחוסמים יררו לבור וכו' ע"ש אבל בכאר שהוא מעיין הרבר תמוה לומר שיתחמצו המים שהרי הם נובעין תמיד ומחזרים להמים שתחתיהם כמו שלא נאסרו נהר זאף דהמים עומדים מ"מ אינם נחים ומחזרים בנידי הקרקע להמים שמחוצה להם כמו שאמרו חז"ל בחגיגה (כ"ג.) דכולי ארעא תלחולי מתלחלא ופירש"י שהמים הנובעין כאן באין מנהר גדול ע"ש (דקק למקיה אינס חיבור אכל חיבור יש להם וזה ענמלא נחיו מקום נסון כאר לא דקדקו בזה) :

לד הסכימו הגדולים דמחזקינן איסור מומן לומן ולא במקום למקום בליומר כנון שלקחו מהחבית כרוב בקערה ואח"כ נמצא חמץ בהקערה אין לאסור הכרוב שכתבית ואמרינן באן נמצא באן היה כלומר בקערה נמצאת ובקערה היתה ולא בהחבית דאין מחזקינן איסור במקום זה למקום אחר אבל אם נמצא אח"כ חמץ בהחבית

בהחבית נאסרה אף מה שבקערה דנהי דאמרינן באן נמצא באן היה מ"ם הא גם הכרוכ שבקערה היה שם ולא אמרינן שהחמץ נפל להחבית אחר שנמלו הרוב בהקערה דמומן לזמן מחוקינן איסור ואמרינן בשם שעתה נמצאת שם החמץ כמו כן בזמן הקודם (מ"ג סק"י נ"ט מ"ג) ועל דרך זה כל הדברים כגון ששפכו הדומם מהקדירה לכמה קערות ונמצא נרעין בקערה אחת אין אוסרים רק קערה זו ואין מחוקינן איסור בקערה לקדירה אכל אם נמצא בקדירה כל הקערות אסורות וכן כל כיוצא בזה :

לה ודין כזה נמצא מפורש במשנה ס"ט דטהרות בעניין הותים שמקודם נותנים אותן במעטן והיו מין כלי וכן המעטן מעלין אותן לנג ותנן נמצא בנג המעטן מהור ולא מחוקינן מומא ממקום הנג למקום המעטן ואמרינן דעל הנג נפל השרץ ולא בהמעטן נמצא במעטן הנג מומא ולא אמרינן שנפל השרץ אחר שלקרו הותים לנג דמומן לזמן מחוקינן (והתוי"ט ע"ס נ"ב) מהי שנה ינאם שלאחר שהעלה הותים לנג נפל השרץ ע"ס ולדברי המג"א ל"ק כלל ופ"ק שיש לדקדק כזה במנהג ע"ס נ"ד משם ד' במחלה בעשרה דליים ל"ק יש ע"ס פירושים שונים ע"ס י"ט ג"ס אין זה עניין לכל המומאות כשעת מליאתן דזהו למניין כי ומה ושור דהתום בעירובין ל"ה : ד"ה כל כתבו דזו רק לתרומה וקדשים כמפ"ש סנה"ע ע"ס :

לו ודו שכתב רבינו הבי"ב בסעיף י"ב אם מלנו תרנגולת שנתנה במים דותחים להעביר הנוצה ואח"כ מצאו בהמים נרעין חפה בקועה אסורה התרנגולת ע"כ ולא אמרינן דהחפה כאה אחר המלינה משום דמחוקינן מומן לזמן ודוקא בקועה אבל אינה בקועה מותרת דהוי מ"ם ספק שמא לא נתחמץ ואת"ל נתחמץ שמא אח"כ נפלה (ס"ו סק"י) ולכן אע"ג דרכינו דמ"א החמיר אף באינה בקועה כמ"ש בסעיף כ"ב מ"ם הכא שיש עוד ספק אין להחמיר (ח"י סק"ד וע"ס ע"ס) ועוד דכבר כתבנו במע"ש כ"ג דלא דינא קאמר אלא מפני המנהג ע"ש :

לז ורכינו דמ"א כתב וז"ל ויש מי שמתיר אפילו כמלינת תרנגולת משום דאמרינן שמא אח"כ נפלה לשם ויש מי שאוסר בשאר כשר ומתיר בתרנגולת מכת מ"ם ולעניין מנתג נראה לאסור בשאר כשר או בחפה שלימה אפילו תרנגולת ודוקא אם נמלנו שהיו המים המים אבל אם היו צוננים ושרי שם התרנגולים אין לאסור מספיקא ובמקום דאיכא למימר שמא נתעכלה החפה בתרנגולת כגון שהיא שכורה אפילו כמלינה יש להתיר מכת מ"ם מיהו אם נתערבו התערובות ויש הפ"ם ומניעת שמחת יו"ט יש להקל בכל זה כספק איסור דרבנן שהוא משהו ויש להתיר שאר תבשילין שיש בהן תערובת מאותו תבשיל של חכשר שנשריף כמים או נמלל כך נראה לי ע"כ וצריך ביאור :

לח וה"פ דיש מי שמתיר משום דלא מ"ל דמחוקינן

איסור מומן לזמן אלא אמרינן השתא הוא דנפלה ווע"ג דבמשנה דטהרות אינו כן כמ"ש בסעיף ל"ה דא"כ למה כשנמצא במעטן דממא הנג נימא השתא הוא דנפלה ד"ל דבאמת הרמב"ם כפי"ז מאבות דבטומאות פסק כן דגם אם נמצא במעטן הנג מהור ע"ש שכתב אם נמצא במעטן המעטן ממא ומכור דשכנג מהור ואם כי לא ידענו מקורו והבטק משנה כתב שפסק כחכמים דתוספתא דטהרות (פ"א) דהכי איתא בתוספתא היה קוצץ מן המעטן ומעלה לראש הנג ונמצא שרץ כנג המעטן מהור נמצא במעטן ממא הנג דברי רבי וחכמים אוסרים נמצא בנג אינו ממא אלא נג נמצא במעטן אינו ממא אלא מעטן ועם כי קי"ל מהם במשנה ומחלוקת כברייתא הלכה כבתם משנה (יבמות מ"ג) : מיהו עכ"פ הרמב"ם פסק כן (ו"ל דמ"ל כמ"ש כמה מהמפרשים דכל כללי הכ"ס אינם אלא ג"י מדלי כנהוגים כומה"ז ועוד כיון דרבי כעלמו הוא הסוקק אסור דלא אמרינן כלל זה) :

לט והנה לפי דיעה זו בכל השאלות ביוצא כזה נאמר השתא הוא דנפלה כמו בחוקה דאיתרע דאמרינן השתא הוא דאיתרע והדיעה השלישית שמחלקת בין כשר לתרנגולת משום דמ"ל כדיעה ראשונה דמחוקינן מומן לזמן אלא דבתרנגולת נתוסף ספק שמא היתה החפה במעיה ונתעכלה כדאמרינן כן לעניין מומא ודיעה ראשונה סוברת דאיסור ממומא לא ילפינן כמ"ש החו"ס בבכורות (ו') וגם י"ל דספק דחפורן ידיעה לא הוי ספק (נ"ה) אך כיון שא"א לידע הוי ספק (פ"ו סק"י) והוסף לומר דרעניין מנתג כלומר שאינו מכריע לפי הדין אלא לפי המנהג שנהגו להחמיר ומחוקינן איסור מומן לזמן וגם בתרנגולת כשאין קצת דאיה שהיא מעוכלת כגון שהיא שבורה יש להחמיר וכן דוקא כשהיתה המלינה בחמין יש להחמיר אבל לא בצונן כלומר אפילו למי שמתיר בצונן מ"ם לעניין דלא מחוקינן מומן לזמן אין להחמיר בצונן ואמרינן השתא הוא דנפלה :

מ וכל זה לעניין הדבר עצמו אבל לעניין תערובות כגון שמוה נתערב לתבשילין אחרים פשיטא שיש להקל בצונן אפילו בשא"א לומר השתא הוא דנפל כגון שוודאי היתה החפה עם הכשר יחד בהמים או אפילו בחמין ואינו וודאי אמרינן לעניין התערובות השתא הוא דנפלה ומתירינן בהפ"ם ומניעת שמחת יו"ט ולפ"ו הלכה זו שאמרנו דאין מחוקינן איסור ממקום למקום אבל מומן לזמן מחוקינן יש חילקין לנמרי ואמרי דגם מומן לזמן אין מחוקינן ודאיה לדיעה זו מרב"י הרמב"ם שהבאנו במע"ש ל"ח מיהו אפילו לפי המנהג שנהגו להחמיר מ"ם בצונן וודאי לא מחוקינן איסור מומן לזמן ולכן אם נשלו מים מכלי לקדירה ובשלו בה ואח"כ נמצא חמץ בהכלי מותר התבשיל ואמרינן השתא הוא דנפלה וכן לעניין תערובות אפילו בחמין

אכ"מ

(הכ"ח הפיר על המדה להחמיר עוד כזה וכבר דחו דבריו
הג"ח נסק"ה והט"ו נסק"ו והמ"י נסק"מ ונחקה שלל
נתרכנה גם הכ"ח מודה לז"ן להחמיר כלל) :

מא מעשה באחד שנפל לתוך פיו חתיכה מצה וחתיכת
תרנגול ואכלם שניהם יחד והרגיש בפיו שיש
חמה ורוק המאכל מפיו ונמצא החמה ואינו ידוע אם
היה בתוך המצה ואינו אמר רק כדי נפילה מאותה
מצה ויודאי היתה בשעת אפייה בתוך העיסה דאל"כ
אלא נפל על המצה בצונן היה מתגלגל ויורד אבל
התרנגול והתבשיל מותר או דילמא שהיה בתרנגול
יש לתיר התרנגול משום ס"ס ספק שמא היה כהמצה
הת"ל בתרנגול שמא נתעכלה או שמא נפל בו בצונן
דלענין ס"ס ודאי אמרינן השתא הוא דנפל ולא מחוקינן
איסור מוזן לזמן ואפילו בכשר מותר בכה"ג ונס אפילו
לפי מה שנהנו להחמיר במזמן לזמן מ"ס ממקום למקום
ודאי לא מחוקינן איסור ולכן אפילו אם נתלה שחיהה
בבשר או בתרנגולת אמרינן שנפלה בכאן ולא בשחיה
בקדירה או בקערה הנדולה (עמ"ח סק"ה) ואם נמצא
חמה על השלחן ולא נודע מאין כא אמרינן שעל השלחן
נפל ולא מחוקינן איסור ממקום למקום (ע"ט סק"ג) :

מב ומעשה במסרת שהכיא כלי עם פי דבש שקורין
מע"ד לשתות ונמצא בו חמה ואמרו שכצונן אינו
אוסר אע"פ שנהחמצה כמ"ש המור דאינו אוסר בצונן
רשמי תאמר שהיתה בעת שבשלו המי דבש לפני הפסח
דא"כ כבר נתבטלה ואינו חוזר וניעור ואף ההחמה
עדיין כתובה מ"ס צונן הוא ואינו אוסר (ע"ו סק"ה)
ואפילו לפי דעת המחמירים בצונן ונס סוכרים דחוזר
וניעור כמ"ש בס"י תמ"ו מ"ם אין לאסור רק מה שבבלי
ולא כל החכית שהרי אין מחוקינן ממקום למקום
ואמרינן דבבלי נפלה ולא בחבית (והסימך על הט"ו להקל
לגמרי לא הפסיד שיש כאן כמה ספיקות ודו"ק) :

מג וכתב רבינו הב"י כמע"ף י"ג ואם הנעילו יורה
מחומצת בת יומא וירדו המים המחומצים לבור
בתוך הפסח אסור לשתות מימיו בפסח בשביל
שנתערבו עד כאן לשונו ודקדק לומר בתוך הפסח
דאלו היה קודם הפסח כבר נתבטל ואינו חוזר וניעור
כמ"ש בס"י המ"ו אמנם לכתחלה ודאי אסור שהרי יכול
ליטול מים מכור אחר (ע"ו סק"ה ומנ"ח סק"ו) וזה
שדקדק לומר בשביל שנתערבו ה"פ דאפילו למאי דס"ל
דאינו אוסר בצונן זהו בחמה או לחם שנפל במים אבל
מים במים הלא נתערבו ואסור כשהיה בפסח (ס"ט) ודע
דאם המחומצים ניכרים ועומדים כפ"ע גם בהיותם
בבור כנון שיש ממשות כמו חלודה וכיוצא בזה אוסרים
גם כדיעבד אף שנפלו קודם הפסח כיון דהחמץ ניכר
כפ"ע לא נתבטל מעולם (ט"ו ס"ט) ועל כי דין זה לא
שכיח כלל אין להאריך בו :

מד ובמליחה בפסח יש הרבה דיעות המור בשם
הרוקח כתב חמה שנמצאת בתרנגולת מלוחה

ונמלחו עמה אחרות שאותה שנמצאת החמה עליה
אסורה רחמץ בפסח כמשהו והשאר מותרות ורבינו
אליעזר פס"ק פסק דאפילו אותה התרנגולת אינה אסורה
בולה אלא נוטל מקום פעופעו והיינו כדי נפילה ולזה
הסבירו הרא"ש והמ"ק ושני הדעות ס"ל דאע"פ
דמליח כרותח כ"ס אין יוצא מחתיכה לחתיכה בלא
רוטב ואע"ג דבאיסור שמן מחמירין ביו"ד סי' ק"ה מ"ס
הא בחמץ ליכא איסור שמן ויש אוסרים כל החתיכות
במליחה (כ"ה נ"ס מ"ה וי"ט) וי"ל הפעם דכיון דבבשר
יש שומן מפעפע האיסור מחתיכה לחתיכה גם בלא
רוטב בחמץ בפסח דהוה כמשהו ויש שמצריבים לקלף
שאריו הבשר הנמלח עמה (כלנו נ"ס הרא"ד) וזהו נמצא
על התרנגולת שיש דהמתק שמא ננעה בכלום אבל
בנמצא תוך התרנגולת אין השאר צריכות כלום לדיעה
וו (מנ"ח סק"ה) ויש מקילין לגמרי דאפילו אותה חתיכה
א"צ אלא קליפה (כ"י נ"ס הי"ח) :

מה וי"ל רבותינו בעלי הש"ע כמע"ף י"ד אם נמצאת
חמה מבוקעת בתרנגולת קודם מליחה די בשטיפה
ואם אחר מליחה די בקליפה ויש פי שמחמירים לומר
שמעמיק כל מביבותיה וחוזק ומשליך ואם נמלחו עמה
תרנגולות אחרות קולף את כולם ויש מחמירים לאסור
כל מה שנמלח ביחד והעיקר לאסור אותה חתיכה כולה
שנמצא החמה עליה ולהתיר האחרות ע"י קליפה כזאת
ואם רוצה יוכל למכור הכל לא"י כמ"ש בס"י תמ"ו
אע"ג שאין נוהגין כן בשאר תערובת חמץ כן נראה
לי עכ"ל ואם נתבטלו האחרות בלא קליפה מותר
שאינו אלא חומרא בעלמא כמ"ש ביו"ד סי' צ"א (מנ"ח
סק"ג) ומ"ם גם אחר הביטול יקלף אלא שאין הקליפה
אוסרת שאר הזהיכה (ס"ט) ויש פי שמתיר לכתחלה
גם בלא קליפה (ס"ט נ"ס מ"ג) וזהו כשאין להמתק שמא
ננע בשאר החתיכות (ס"ט) ונראה לענ"ד דאפילו בפסח
אם רק כוודאי לא ננע יש להקל אצלינו שהקליפה
קשה מאד כידוע והרי דעת כמה מרבותינו שאף חתיכה
זו לא נאסרה כולה כמ"ש מיהו להלכה למעשה במליחה
שאינו לאסור רק אוהה חתיכה ולא יותר :

מז וזה שכתבו דקודם מליחה די בשטיפה פשוט הוא
דצונן בלא רוטב לכ"ע אינו אוסר (מנ"ח סק"ט)
וכן אם נמצא חמה על החתיכה אחר מליחה והרחה
נ"כ מותר ממעם זה דהא ודאי לא היתה בשעת מליחה
דאם היתה היתה נפלת כשעת ההרחה אך זהו נמצא
עליה אבל אם נמצא תוך התרנגולת ודאי היתה קודם
לכן (ס"ט סק"ג) ונהגות הגשמים שקודם השרייה והמליחה
בודקות היטב היטב בפנים שלא ישאר שום נרעין
בתוכה ונלע"ד שעל חוקה זו יש לסמוך דאם נכ"א
אח"כ לומר שאח"כ נפלה החמה כיון שבדקה מקודם
(וראיה מפסחים י' ומגדה ד' ע"ט ודו"ק) ואם נמצא חמה
בזפק אפילו לאחר מליחה כשר שהרי הזפק מפסיק
ומשליך הזפק וגם יש ספק אולי נתעכלה וזהו דבר
קרוב

שנמצא עליו הנרעין ישליכנו למקום מאוס ואתה השדה יצניע עד אחר הפסח והשאר מותרים לנמרי (מג"א סק"ג הביא בשם הגר"ג מחזק"ל להשליך כל הארץ לנור פ"ט ול"ג ידעתי למה ואי משום הניד א"כ נאמרם בולס ולכן נלפ"ד כמ"ס דה"ק):

מ"ח תרנגולת צלוייה על האש בשפוד שנמצאת בה חסה מבוקעת בתוך הפסח וזה ברור שהיתה שם בעת צלייתה אם היתה תרנגולת כחושא חותך בה מקום פעפועו לפי אומדן הרעת ויש אומרים את כולה לפי שכשמהפכים אותה על השפוד כדרך הצלייה נתפשט המעם בכל התרנגולת וכן עיקר לדינא ואע"פ דבכל האיטורים לא אמרינן מברא ו' כדמכח מ"ד סי' ק"ח והו' מפני דהפיכת השפוד אינו נורם ליתן מעם ובשל כס' אבל באיסור משהו פשיטא דהפיכת השפוד נורם ויש שהפליג להחמיר אפילו לאסור כל התרנגולת שנצלו עמה אם נגעו בה רע"י השפוד השפוד מתפשט מו' לזו אבל אם אינם נוגעות מותרות הן ולא אמרינן דהאיסור הולך בכל השפוד והם בולעין מהשפוד ולא אמרינן זה אלא כשהיתה התרנגולת שהתפחה בתוכה שמינה דאו מתפשט האיסור בכל השפוד (מג"א סק"ז) ואם החמה נמצאת בהתרנגולת אח"כ הריא מבוקעת אע"פ שנתבאר דמחוקקין איסור מוסן לזמן ומסתמא היתה נס בעת הצלייה וזו התרנגולת אסדה מ"ס לעניין שארי תרנגולות יש להקל בפשיטות כמו שהקלנו בתערוכות כסעיף מ' ע"ש:

מ"ט ובתכ רבינו הבי"ב כסעיף מ"ו חמה או שעורה שנמצאת בופק העוף לאחר שהבהבו אותו העוף מותר והחמה והשעורה צריך לשרפם ולא חשיבי כמעובלים עכ"ל והמעם דצלי אינו אומר יותר מקליפה והופק עצמו הוה הקליפה ואע"פ דלפי מנהג שלנו אינו אומרינן בצלי כל התרנגולת מ"ס הנהגו אינו בצלי התרנגולת כשנמצא הופק בתוכה עם כמה נרעיות כמ"ס כסעיף מ"ו והן אמת דלפי המנהג אנו אומרים כל התחיכה במליחה כמ"ס כסעיף מ"ה מ"ס בנמצא בופק שקרוב לומר דנתעכל יש לסמוך על רבותיה דדי בקליפה במלוח וכ"ש בהברוב (מג"א סק"ז) סתם ש' נשים נהגות להסיר הקרקען קרס ההבוא לא ידענו ממנהג זה ומ"ס דכל ענייני הפסח נכלי לפטות רק פ"י ישראל חלוי נסן הא וכן המנהג הנסוח):

קרוב כיון שנמצאת בופק (כנ"ל ומ"ס סק"ז) ואם לאור מליחה ודחה שמו את הכשר בכלי ואח"כ נמצא שם נרעין אם לא מלחו את הכשר בכלי משליכה והבשר מותר ואם מלחו שם מעט זורק התחיכה שנמצא עליה הנרעין והשאר מותרים נס בלא קליפה ואע"פ דכמליחה נמורה הצרכנו קליפה כבא שאינו אלא מליחה מעמט דיו לאסור אורה תחיכה בלבד ואם היה מלח משהו דיו לאסור כד' נמילה נס באותה תחיכה מפני שיש לפעמים נותנים משהו מלח וכן אם נמצא נרעין במי השרייה שקודם המליחה יש להתיר הבשר דאפילו להאמרים נס בצונן והו' כששהה זמן הרבה אבל כשר שקודם המליחה אין משהו'ן במי השרייה יותר מחצי שעה אין להחמיר ולאסור ובפרט דהעיקר להלכה דצונן אינו אומר כמ"ס (ודע דצונן מקרי כל שאין היד סולת וכן כלי טיפי אינו אומר וכנ"ל עני' יש מהמירים כמ"ס כמ"ס מח"ו והו' כשהיד סולת):

מ"י נמצא נרעין כחכית כרוב מלוח אסור כל הברוב דכבוש כמבושל וזהו כשהציר עולה על נביו אבל אם אין הציר עולה על נביו דינו כמליחה וצריך להעמיק איהו אצבעות בעומק וברוחב ולהשליך והשאר כשר (מג"א סק"ג) וכן אם נמצא נרעין בכלי בוריקע"ם שיש שם מים הרבה לכאורה כיון שאין שם מלח כמו בכרוב תלוי בהדיועות אם נאסר בצונן אם לא אך אם היתה שם מעל"ע פשוטא דכבוש כמבושל ובספק אם שהתה מעל"ע נראה דספק כבוש מותר וראיתי שנדולים נחלקו בזה אי ספק כבוש מותר אם לא (מ"ס סק"ד) שהני"ע ממיר והמק"ס אומר) ונ"ל שמותר דכיון דאיסור משהו הי' דרכן ספיא דרבנן לקולא וזה שלא התירו במלינה רק ע"י ס"ס זהו במקום שהאיסור ברור נכון בחסון אלא שאתה רוצה להתירו אבל בצונן ליכא איסור לפנינו אם לא נבכש בתוכו יום שלם ומותר בספק ואע"פ שלהאוסרים בצונן הוה ס"ס לאיסורא ספק שסא צונן אסור ואת"ל דאינו אומר שסא נבכש בתוכו יום שלם והוי כבוש אך כבר בארנו דהעיקר לדינא דצונן מותר שכן הסכימו רבותינו הראשונים ולכן כחפ"ם ומניעת שמחת יו"ט כמו כלי של בוריקע"ם שכל מאכל עניים בפסח הוא זה ונס בע"כ גדולים רוב מאכלם כוזה כידוע אם נמצא נרעין בהכלי ולא נתברר שהיה בתוכו מעל"ע דזורק הנרעין והבוריקע"ם מותרים לאכלן בפסח ואם נמצא נרעין בתבית דנים מלוחים נוטל זו השורה ואוכל השאר והדג

תמו שאסור לעשות מלאכה בע"פ אחר חצות. וכו' י"א סעיפים:

ועד חצות תלוי במנהג אבל לאחר חצות מדינא אסור ברמפרש בירושלמי שם משום דמחצות הי' זמן הקרבת פסח לכל ישראל והוי יו"ט דכל ארס ביום שמקריב קרבן יו"ט הוא לו ואסור במלאכה ולכן אפילו במוה"ו לא

א' תנן (רי"ט ס"ד) מקום שנהנו לעשות מלאכה בע"פ עד חצות עושין מקום שנהנו שלא לעשות אין עושין ולמה נהנו שלא לעשות כדי שלא ישכח ביעור המצו ושחיתתה הפסח ותקן מצה לצורך הלילה (ה"י)

לא נתבטל היו"ם (ר"פ) ועוד דדבר שנאמר במניין אין לו היתר אף כשבטל המעם וצריך מניין אחר להחירו (ר"ז סס) וכשנאמר נאמר לכל ישראל אף לאותן הדרין בח"ל מפני שהוא יו"ם כללי לכל ישראל ומי שעושה מלאכה בע"פ אחר חצות לבר שאינו רואה סימן ברכה במלאכה זו מקללין ומאריזין אותו :

ב ואין חילוק במלאכה בין שעושה בשכר ובין בהנמם הכל אסור ולעשות ע"י אינו יהודי יש דיעות דהרמב"ם סתיר והמרדכי אומר (נ"י) וי"ל דהמתיר מוכר שהאיסור הוא מדרבנן ולכן לא שייך לאסור אמירה לא"י והאוסר מבר דהאיסור הוא מן ההורה דכן כתבו התוס' שם וי"ל ומשמע מירושלמי דמדאורייתא אסור עכ"ל וא"כ שייך בזה אמירה לא"י שבות (א"ן הרמב"ם כתב דאמירה לא"י שבות לא שייך רק בשבת ומוה"מ וי"ע ולכן מותר למנות פ"י ח"י אפילו בנינו עב"י) :

ג והמנהג הוא כדברי המתיר ולכן להסתפר אחר חצות אסור ע"י ישראל אכל ע"י א"י מותר (ס"ז סק"ג נסס רע"ל) ואפילו לישראל צפרנים אסור אחר חצות (סס) ויש סתירות בגמילות צפרנים אחר חצות כששכח ליטולן קודם חצות (ח"י סק"ד ור"ר) דאין זה מלאכה נמורה לענין ע"פ ויש מי שאומר להסתפר אפילו ע"י א"י אחר חצות משום דגם הסתפר מסייע קצת כהמיית ראשו (מנ"א סק"ג) ואינו עיקר דמה בכך דהא בעצמו אפילו לתקן כליו שרי ב"ש בכה"ג דמסייע אין בו ממש (ח"י סס) ולהוסיף דם נהנו לאסור כל היום ממעם אחר משום דבערב שבועות אסרו חז"ל בשבת (קכ"ט) : שיש סכנה בזה ולכן גזרו על כל ערב יו"ם ע"ש אבן שרעפ"ין שקורין באנקע"ם המהרי"ו אומר והמהרי"ל סתיר (מנ"א סק"ג) דאין זה כהקוה דדם של שרעפ"ין אינו מפניסיות הנוף כדם הקוה ונראה דבערב שבועות יש לתחמיר ובשאר ערב יו"ם יש להקל והלילה השייך לעיו"ט הכל מותר :

ד וזה שאסור במלאכה דווקא במלאכה נמורה כמו תפירת בגדים או שעושה מלאכה כדי להשתכר אבל מתקן הוא בליו ליו"ם ואע"ג דכחיה"ם לא מצינו היתר זה מ"ם ע"פ קיל סחיה"ם ולכן כל המלאכות שהתירו בחיה"ם כמו דבר האבד וכיוצא בזה כמו שיתבאר בחלי חיה"ם כ"ש דמותר בע"פ וכן מי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו מותר בע"פ וכ"ש לכתוב חידושי תורה ואפי' באגרות רשות נוהגין היתר :

ה ועד חצות תלוי במנהג כמ"ש וכתב רבינו הרמ"א במע"ף ג' דלדין הוי מקום שנהנו שלא לעשות דווקא מלאכות נמורות אבל שארי מלאכות אפילו מנהג ליכא עכ"ל והלבוש בהב שאפשר במקומו נהנו שלא לעשות מלאכה אבל בהרבה מקומות ראיתי שעושין מלאכה עד חצות ע"ש והביאורו נדולי האחרונים (ס"ז ומנ"א סק"ו ור"י) וכן הוא עתה שעושים מלאכה ככ"ס והלואי שיפסקו מלעשות מלאכה בחצות :

ו ההולך ממקום שעושין מלאכה למקום שאין עושין אפילו דעתו לחזור דבשאר ענינים יכול לעשות כפי בעיר מפני המחלוקת וחזין לעיר מותר כשדעתו לחזור אבל אם אין דעתו לחזור אסור אך כשעדיין לא בא בתחום העיר גם באין דעתו לחזור מותר (מנ"א סק"ה) וההולך ממקום שאין עושין למקום שעושין ודעתו לחזור אסור לו לעשות דנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם אבל אין דעתו לחזור נהנו אפילו בקולי מקום שהלך לשם (מנ"א סק"ט) ויש מי שרוצה לומר דהמ"ד נהנו כחומרי מקום שיצא משם ואינו כן כמ"ש בי"ד סי' ר"ד מע"ף כ' ע"ש וס"ס כשנהג חומרי מקום שיצא משם בדעתו לחזור לא יתראה בפני אנשי המקום שמחויב זה לאיסור דלעולם אל ישנה אדם מפני המחלוקת כגדורין לנהוג איסור ויהנו האיסור בלי הרגש מאנשי המקום וכלל הרברים הוא שכל מי שדעתו לחזור נהנו כאנשי מקום בין להקד בין להחמיר והוא שלא יתראה בפני אנשי המקום שהוא בעת שם שמשנה מנהגם מפני המחלוקת ונדול השלום ויש בעניינים אלו הרבה פרטי דינים ובענין המנהגים ונתבאר בס"ד בי"ד שם וכאן אין מקום להאריך בזה : ז ואפילו במקום שנהנו לעשות מלאכה עד חצות יכול לא יתחילו בתחלת מלאכה בי"ד ואפילו יכול לומר קודם חצות ורק ג' אומניות התירו להתחיל בהם במקום שנהנו לעשות מלאכה כשימרום עד חצות ואלו הן החייטים והספרים והכובסין סמעים שבאלו ה"ל הקילו גם כחיה"ם בחיובין הקילו להיות אדם הדיוט שאינו אומן תופר כדרכו בחיה"ם מפני שאין זה מלאכה נמורה לפי תפירתו והספרים והכובסין לפי שהבא ממרחקים או היוצא מבית האסורים התירו לו לספר ולכבס לצורך המועד ולכן הקילו באלו גם בע"פ אבל שארי אומניות אם התחילו בהם קודם י"ד יכולין לנסרה בי"ד עד חצות אפילו התחילו בליל י"ד אבל להתחיל בי"ד ביום אסור והווי שימת הרמב"ם בסוף הל' יו"ט ע"ש :

ז אכל שימת המור כשם הרא"ש דבאלו ה"ל מלאכות מותר להתחיל ולגמור עד חצות אפילו במקום שנהנו שלא לעשות מלאכה ואם התחילו מקודם יכולים לגמור עד חצות אף בשארי מלאכות ובמקום שנהנו לעשות מלאכה מותר להתחיל כל מלאכה אם יוכל לגמרה עד חצות והמנהג כדעיה זו ודע דכל זה הוא כשיש בזה צורך המועד אבל אם אין בזה צורך המועד אסור בכל ענין ויש מי שאומר דענין שאין לו מה יאכל מותר לו לעשות מלאכה גם אחר חצות (ח"י סק"א נסס כנה"ג) דלא עדיף סחיה"ם דמותר בכי האי גוונא כמ"ש לקמן סי' הקמ"כ :

ח מושיבין שובכין להרנגולים בארבעה עשר דהיינו לתקן מקום שיעמדו התרנגולים והתרנגולות אבל להושיב

להשיב אפרוחים על בצים אמר כל היום אי"כ
 הרגולת שיטבה על הבצים נ' ימים או יותר וכבר
 נפסדו הבצים ומה התנגולת מושיבין אחרת תחתיה
 כדי שלא יפסדו הבצים דהוי דבר האכיר ויש מתירים
 גם לכתחלה להשיב אפרוחים או תרנגולת על בצים
 (לפן ילאון דרש"י נמשנה דפסחים מ"ה:) דאין זה נחשב
 מלאכה לנבי ע"פ :

י נרפין וכל מתחת רגלי הבהמה בע"פ כל היום
 ומשליכין לחוץ לאשפה ובחז"ם רק מסלקו לצדדים
 והכל שבחצר לא יוציאנו אלא יסלקנו לצדדים גם
 בע"פ המתחת רגלי הבהמה התורה להוציא לחוץ
 משום בריאותה של הבהמה אבל בחצר די שימלק

לצדדין אמנם אם הוכל נתרבה בחצר גם בחז"ם
 מותר להוציא לחוץ :
 י"א ומוליכין ומביאין כלים מלית האומן כל היום
 אע"פ שאינו לצורך המועד דזה אינו כלל בכלל
 מלאכה ואם נותן לתקן ויש בו צורך י"ם מותר עד
 הצות ואין אופרים מזמור לתורה בע"פ ולא מזמור
 יענך ומטהרים להפלה בבוקר כדי לזמור האכילה עד
 שליש היום ויש אופין שמורה אחר הצות ומשום כבוד
 י"ם נהנו לילך למרחץ ולמקוה אע"פ שאינו חובה
 ואדר מנחה אופרים מדר הקרבת קרבן פסח זכר
 למקדש (ע' נרכות כ"ג : ר"ח מניל נמשלי יומא דסיפסא
 ולית סלכתא טוחיט) :

תסמ שלא לומר בשר זה לפסח. ובו ה' מעיפים :

א דע דבתורה נקרא י"ם זה חג המצות ובלשון
 חכמים נקרא פסח וכן הוא בלשון בני אדם ואולי
 מפני שבלשון זה כלול הגם הגדול שנעשה לנו במצרים
 במכת בכורות שפסח המקום על בתי בני"י ולכן
 קראוהו בשם זה ואמרו חז"ל (נ"ג.) אסור לומר בשר
 זה לפסח מפני שנראה כמקריש בהמתו ואוכל קדשים
 בחוץ כלומר אע"פ דרך רכינו דמה שמכניסין וקונים
 על חג הזה אומרים כלשון פסח מי"ם בבשר יזהר
 מלומר כן כדי שלא יתראה כאומר לקרבן פסח והוי
 קדשים בחוץ אבל חימי ושערי מותר לומר לשון זה
 שאין להם שייכות לקרבן וכן כל שארי דברים והכל
 יודעים דהכוונה על חג הפסח ונ"ם בבשר. כשיאמר כן
 מותר ונראה דאין הקפידא רק לכתחלה אבל בדיעבד
 אין בו איסור אכילה (מ"ז) דהכל יודעים שכן הוא
 דרך לשון בני אדם :

ב הרי"ש כתב שם דנראה דזקא על בשר מלה ונדי
 שייך האימור שמהם מביאין קרבן פסח אבל דרש"י
 כתב שהאימור הוא משום שנראה כמקרישן לרמי פסח
 היינו למזבחן וליקח בהן פסח ואי קשיא דא"כ למה
 אמרו חימי ושערי מותר הלא גם בהם נוכל לומר כן
 ד"ל דמשום דחימי ושערי צריכין שימור מחימוין לכן
 שייך עליהם לומר לשומרים לפסח (מ"י) ולפ"ן שארי
 דברים אסור ולא נראה כן אמנם נראה דגם לפירש"י
 אין איסור רק בבהמה הראויה למזבח וכמ"ש רבינו
 הב"י וז"ל אסור לומר על שום בהמה בין חיה בין
 שחומה בשר זה לפסח לפי שנראה שהקדישו מחיים
 לקרבן פסח ונמצא אוכל קדשים בחוץ אלא יאמר
 בשר זה ליו"ם אבל מותר לומר חמים אלו לפסח
 עכ"ל :

ג ולכאורה הרבה תימא דכיון שכתב המעם לפי
 שנראה שהקדישו מחיים לק"פ א"כ לא שייך רק
 בגדי ומלה ולמה אסור כל בהמה (מג"א) אלא בע"כ
 צ"ל דכתנתו בפירש"י שיאמרו שהקדישו לרמי פסח
 1 18 2

אך כשארי דברים אין חשש ד"ל שהקדישו וחזר
 ופדאו משא"כ בהמה אין לה פדיון דכל שראוי לקדושת
 הגוף אין לו פדיון כידוע ולכן כל בהמה הראויה
 למזבח אסור אבל שארי דברים מותר אך חימי ושערי
 הראוים למנחות הייתי אומר דאסור קמ"ל דרש"י (סג)
 משום דכחמים הכל יודעים דהכוונה לשומרים לפסח
 ויש רוצים לאסור בכל מין עוף המעון שחיטה וחומר
 יתירה הוא כיון שאינן ראוים למזבח (סג סק"א) :

ד דע שהרמב"ם השמיט לנמרי דין זה ותמיהני על
 המפרשים שלא הרנישו בזה ונ"ל דטעמו ברור
 משום דר"ש מוכר במנחות (ק"ג.) דכל שלא התנדב
 כדרך המתנדבין כגון שאומר הוי עלי מנחה מן השעורין
 אין בדבריו כלום ובתוספתא תניא כפ' בתרא דמנחות
 האומר הוי עלי עולה ע"מ שאקריבנו בכית חוניו ר"ש
 אומר אין זה עולה וכ"ש האומר ע"מ שאקריבנה בחוץ
 (תוס' פסחים נ"ג.) ד"ה מפני) והרמב"ם כפ"ו ממעשה
 הקרבנות פסק כר"ש ולפיכך השמיט זה שהרי בגמ'
 אמרו דלר"ש אפילו בגדי מקולם אינו כלום ממעם זה
 וכ"ש באומר בשר זה לפסח ומ"ם לנבי נדי מקולם
 שכל חכמי ישראל נערו בנוספה בתודום איש רומי
 כמבואר בגמ' לכן פסק נ"כ כן כמו שיתבאר משא"כ
 כבשר זה לפסח :

ה וז"ל הרמב"ם בפ"ח דין י"א מקום שנהנו לאכול
 צלי בלילי פסחים אוכלין מקום שנהנו שלא לאכול
 אין אוכלין נזידה שמא יאמרו בשר פסח הוא וככל
 מקום אסור לאכול שה צלוי כולו כאחד בליל זה מפני
 שנראה כאוכל קדשים בחוץ ואם היה מחותך או שחטר
 סמנו אבר או שלק בו אבר והוא מחובר ה"ז מותר
 במקום שנהנו עכ"ל וצ"ל הוא כשצולין בשפוד על
 האש ולא מה שאנו קורין בראמ"ן ונדי מקולם אע"פ
 שלא פירש לומר בשר זה לפסח אסור לעשותו ויתבאר
 בס' תע"ו (כתבו הע"א והח"י דונט שאמרים כפר זה פל
 פסח

פסח ליכא קפידא דאם כוונתו לקרבן הו"ל לומר לפסח ועל פסח
פנוכה לוי"ט ומ"ט דבגדי וסלה יש להחמיר גם כדיעבד
בשאר לפסח ע"ט כבר דחה זה הח"י דאין איסור כדיעבד

לר"ט ע"ט וכחז הרקח שלא יאמר אדם כמה קורח פסח
דכרושלמי אומר רשע מה הוא אומר מה העבודה הולח לכם
מה קורח זה עכ"ל (פח"י) :

תע דין תענית בכורים בע"פ . ובו ה' סעיפים :

א איתא במס' סופרים (ט"ז) דאין מתענין בניסן רק
הבכורים בערב פסח והצנועין מפני המצה כדי
שיבטו בה בתאוה ע"ש הבכורים לומר מכות בכורות
הצנועין נראה דהכוונה לאיסמנסים כשאוכלין ביום
אין אוכלין בלילה לתיאבון כדאיתא בגמ' (ק"ה .) רב
ששת הוה יתיב בתעניתא כל מעלי יומא דפסחי משום
דאיסתניס הוה דאי מעים מידי בצפרא לא מהני ליה
מיכלא לאורתא ובירושלמי ריש ערבי פסחים איתא
רבי לא היה אוכל בע"פ וכו' בגין דהוה בכור אמר
ר' מנא ר' יונה אבא הוה בכור והוה אכיל וכו' אלא
סן הדא רבי איסתנס הוה כד אכיל ביממא לא אכיל
ברמשא ולמה לא היה אכיל כדי שיכנס למצה בתאוה
עכ"ל ואע"ג דאי משום איסמנס א"צ תענית כתבו
דתוס' שם וז"ל רב ששת הוה יתיב בתעניתא לאו
חוקא אלא שומר עצמו מלאכול אי נמי היה מקבל
עליו משם תענית כדי שיהא נוכר ונוהר מלאכול
עכ"ל (ו"ט) על הר"ט שכתב שם סמך מירושלמי והרי
המסקנא אינו כן :

וודאי במצרים גם הן נודדו כמכות בכורות וראיה
דבמרדש אומר דבתייה בת פרעה נצלה בזכות משה
אלמא דגם בנקבות היתה מכת בכורות ומ"ט אין
המנהג בן מטעם דבנקבות לא צוה הקב"ה לקרשן רק
הזכרים והבא אחר נפל צריך להתענות כיון דהוה
ככור לנחלה וכן בכורים כהנים ולויים צריכים להתענות
אע"פ שאין בהם פריון חמש מלעים דלא גריעי מכבוד
מאב ואם יש עשרה בכורים יש מי שאומר שהש"ץ
אומר ענינו ואין ראוי לעשות כן דא"כ הו"ל כתענית
ציבור וזה אסור בניסן אלא היחיד אומר ענינו בשומע
תפלה ואין קורין ויחל :

ב וע"פ דברי המס' סופרים כתבו התוס' והסור והש"ע
שהבכורים מתענין בע"פ בין בכור מאב בין בכור
מאם דכל מי ששם בכור עליו או בכור לנחלה כמו
מאב או בכור לכהן כמו בכור לאם מתענה דבמצרים
נדרנו כל מיני בכורים בין מאב בין מאם כמו שפירש"י
על פסוק כי אין בית אשר אין שם מת וגם גדול הבית
סקרי בכור ע"ש ברש"י ובתהילים (פ"ח) כתיב ויך כל
בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם וראשית אונו
דדא בכור מאב כדכתיב כי הוא ראשית אונו לו משפח
הבכורה ויעקב אמר על ראובן בתי וראשית אוני
ועכ"ל לקרש בכורות לא צוה הקב"ה רק על בכור
מאם מפני שהוא פטר רחם ונ"ל המעם משום דהקב"ה
קידש מבכור אדם ועד בכור בהמה וכבהמה לא שייך
רק פטר רחם כמובן ולכן גם כאדם לא נתקדש רק
הפטר רחם :

ד ואם חל ע"פ כשכת נודדו הכורים להתענות ביום
ה' שלפניו וי"א הווא"ל ואירחי אירחי שהרי אינו
אלא מנהג אבל המנהג להתענות בסברא ראשונה ואין
מתענין בע"פ מפני שלא יכנסו לשבת כשהוא מענה
וכשמתענין ביום ה' וצריך לבדוק החמץ וקשה על
התענית יכול לשעום קודם הבריקה (מנ"ה) וכתב רבינו
הרמ"א דנהנין כשהאב בכור האם מתענה תחת כנה
הקמן כשהוא בכור ואם אין האב בכור האם מתענה
בעד בנו עד שיגדל עכ"ל ועכשיו ליבא מנהג זה :
ה על ברית מילה או פריון הכן יכול הככור לאכול
ויש מי שכתב דדוקא השייכים להמצוה כמו בעל
ברית ומגדק ומהל וכיוצא בהם (מנ"ה) ויש מי שאומר
דהמיקל לכל אדם בסעודת מצוה לא הפסיד (פ"ח)
אמנם עתה זה כמה דורות שמקילים לנמרי בתענית
בכורים והיינו בסיום מסכתא ולא לבד הלומר אלא
הבכורים מתקבצים סביב המסיום ומסיימים עמו
ואוכלים ונתפשט זה בכל המדינות ואינו ידוע מאין
להם דהקל כל כך אם לא שנאמר דמפאת תלישת
הרוד והטורח רב בע"פ ואכילת המרור נ"כ אינו יפה
לבריאות ולכן יחשבו א"ע כאינם יכולים להתענות
ולפי שבגמ' לא נזכר כלל מזה וגם בירושלמי המסקנא
דא"צ להתענות ואינו אלא מנהג ע"פ מס' סופרים לבן
לא מיתו חכמי הרוד בזה וצ"ע :

ג ויש מי שאומר שאף נקבה בכורה מתענית שהרי

תעא בע"פ אחר שעה עשירית אסור לאכול . ובו ה' סעיפים :

א שנו חכמים במשנה ערבי פסחים סמוך למנחה לא
יאכל אדם עד שתחשך כדי שיאכל מצה של מצוה
לתיאבון משום הידור במעט רעב ויאכל לתיאבון :
דנאכל כוית מצה בעת שהוא שבע אם אינו אצלו
אכילה נפה דהיינו שנפשו קצת בהאכילה מרוב שבעו

חרי יצא ידי חובת מצה כדאמרינן בגיור (כ"ג .) לגבי
פסח וה"ה למצה מ"ט אין זה הידור מצוה וההידור
הוא שיהיה במעט רעב ויאכל לתיאבון :
ב והך מנחה היא סמוך למנחה קמנה דהיינו מתשע
שעות מלמעלה לתשע ומחצה וזו ופן מנחה קמנה
ומכור

וממוך למנחה היינו מתחלת שעה עשירית (רש"י) וכן הוא מסקנת הש"ס (ק"ו) ויש מי שכתב דיש להחמיר מן סמוך למנחה גדולה (ר"ן ע"ג) וכן מכואר מדברי רבינו הרמ"א לקמן מי' תרל"ט בערב סוכות וכתב דומיא דאכילת מצה (וכבר הקט"ו זה המנ"א ע"ג) והאמת ש"ל דגם כבאן רעתו בן ומה שלא הגיה ככאן משום דבלא"ה אין לנו מה לאכול אחר חצות בע"פ דהא חמץ ומצה אסור ואין האיסור רק על מצה עשירה והרי אנהגו אסור גנו מצה עשירה כמ"ש בס"י תס"ב משא"כ בערב סוכות (מ"י סק"ה) ונראה דהכל לפי מה שהוציא אר"ם דמרינא דגמ' אין האיסור רק סמוך למנחה קמנה מיהו יש הרבה אנשים שכשיאכלו כחצות שוב לא יאכלו הכות מצה לתיאבון כידוע ואלו ווראי אסורים מחצות :

(כ"ה) ויש שתרצו דבשנצרה זה המעט לשני הכוסות הראשונים היו הרבה ומנרר נריר ואע"ג דוהו זמן רב קודם הכוסות מ"ם מנרר נריר (ע"ג וע"ז סק"ב) אבל כל זה מני"ל להמור לומר כן וני"ל דמעט משום דבפסחים בעיקר דין זה לא הזכיר שיש חילוק בין רב למעט ש"מ דאין חילוק דאל"כ לא הוה משהמט הש"ס לומר על כך דרבא ולא אמרן אלא מוכא אבל פורתא מסער סעוד ש"מ דאין חילוק אלא לעניין ברכה והרשב"ם לא הזכיר זה כלל ושתיית י"ש מעט ווראי מנרר נריר : ה' קמן שאינו יודע מה מספרים כיציאה מצרים כלילה מותר להאכילו אכ"כ קמן היודע אין להאכילו בדי שלא יישן ויסכירו לו עניין יצ"ם דוה שאמרו במכילתא ושאינו יודע לשאול את פתח לו נ"ל דפירושו קמן שאין בו דעת לישאל ספ"ג דסוכה ולשאול אינו יודע אכ"כ מכוין מה שאומרים ולכן מצוה להסביר לו עניין יצ"ם (עמ"ג סק"ו) ויש נוהגין שלא לאכור חורת כע"ג כדי שיאכל המרור לתיאבון וכן כיום ראשון של פסח כדי לאכול כליל שני לתיאבון ואין עיקר לזה דאמו המרור אכילה מוכה היא שתהא לתיאבון ארכבא הרי הוא זכר לעיניו וכן יש נוהגין למעט באכילת מצה כיום ראשון כדי לאכול כליל שני לתיאבון וכן למעט בשתיית יין אם לא שישתה הרבה ויגדור האוות האכילה כמ"ש ויש מחמירין עוד שלא לאכול פירות בע"פ כדי לאכול החרוסת לתיאבון ואין להוש למנהג זה ויש מחמירין שלא לפרד או לשבור מצות בע"פ כדי שלא יאכיל לאכול מהם ואין לחוש נס לזה דאין זה רק באיסור דאורייתא ודע דמצה שנאפית כתקונה ואח"כ נתפררה ונלושה ביין ושמן ורבש ולא נתשלה אינה קרויה מצה עשירה ואסור לאוכלה בע"פ דמצה עשירה אינה אלא כשהעיסה נלושה כמי פירות אבל נתשלה מותר לאכול ולא באפיה בלא משקה ואם התחיל לאכול קודם שעה עשירית ונמשכה סעודתו עד הלילה דינו כמו ככל השכתות וי"ט שנתכאר כס"י רע"א ע"ש ומצוה לחוץ ולגלה בעי"ט וללבוש בנדים נאים כמו בשבת :

ג' אין האיסור שייך על חמץ שהרי בלא"ה אסור ומצה שיוצאין בה ידי חובת מצה נ"כ אסור בע"פ דכל האוכל מצה בע"פ כאלו בויעל ארוחתו בבית חמו בראיתא בירושלמי ואין האיסור אלא על מצה עשירה אבל מיני תרנימא מותר לאכול (גמ' ע"ג) כמו בש"ר הגנים ופירות וירקות ובלבד שלא יהא ממלא כריסקי ברום ואם הוא איסמנים שאפילו אוכל מעט מויק לו באכילתו הכל אסור ומצה מבושלת הוה כמיני תרנימא דאין האיסור אלא על מין פת כמו מצה עשירה או מי פירות עם מים והיו נ"כ כמצה עשירה (עמ"ג סק"ה) : ד' ויין אמרו בגמ' (ק"ח) דרבא הוה שתי חמרא בע"פ משום דחמרא מנרר נריר תאוות האכילה ובבבב"ב (ל"ה) : אמרו דמשותים הרבה יין מנרר נריר אבל מעט אינו נורר אלא סועד הלב ולזה כתב רבינו הב"י דיון מעט לא ישתה אבל הרבה מותר מהמעט שנתכאר וכ"כ התוס' שם ויש להתפלל על חמור שכתב דין יוכל לשתות הן רב הן מעט כי הוא נורר תאוות המאכל עכ"ל וזהו נגד הנמ' כמ"ש וכבר עמדו המפרשים כזה ויש שתרצו דאע"ג דסעיד אינו סועד כל כך שיאסור לשתות מפני זה (נ"י) ויש שתרצו דפורתא מסעד סעיד כלומר מעט הוא שסועד

תעב דיני הסיבת וארבע כוסות . ובו מ"ז סעיפים :

א' אע"ג דבשבת וי"ט מוסיפים מחול על הקדש ויכול לקדש ולאכול מבעוד יום מ"ם כליל פסח אינו בן דכתיב ואכילו את הבשר כלילה הוה דבעינן לילה ממש ואיתקש מצה לפסח (טור) דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו וזהו ששינונו במשנה דערבי פסחים שלא יאכל עד שתחשך כלומר דלא ככל ע"ש ועי"ט (תוס' ע"ג) וכך שנינו בתוספתא דפסח ומצה ומרור מצותן משהחשך ולכן גם כיום של קידוש שהוא אחד מארבע כוסות וגם אכילת שאר ירקות ושאר שינויים שעושים כדי שישאלו התנוקות וכ"ש אמירת ההגדה דבעינן ליהוי בשעת

ב' ומ"ם יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדרך בני חורין ששולחנם ערוך זמן רב קודם האכילה ועוד כדי לאכול מיד כשתחשך כשביל התנוקות שלא יישנו ואף אם הוא כבהמ"ד ולומר מצוה למהר ולקום ולילך ולעשות המרד וכך אמרו על ר"ע שמימיו לא אמר הגיע עת לעמוד מכהמ"ד חוץ מערבי פסחים וכ"י בשביל

בשביל תנוקת שלא ישנו (ק"ט.) ור"א אומר שם
 חופפין מצות בלילי פסחים בשביל תנוקות שלא ישנו
 ור"ע היה מחלק קליות ואנווין לתנוקות בע"פ כרי
 שלא ישנו וישאלו ומעמו של דבר לפי שראינו שהתורה
 הקפידה על שאלות הבנים בלילה הזה כדכתיב כמה
 פעמים כי ישאלך בנך וגו' וכל עיקר סיפור יצ"מ הוא
 ע"י שאלות הבנים ותשובות האב רע"י זה נתבררה
 האמונה המהורה לפיכך עשו כל הפעולות שהתנוקות
 יהיו ערים ולא ישנים בעת הסדר וכך חובה עלינו
 לעשות וענין חמיפת מצה פירש"י ורשב"ם שאוכלין
 מהר או מגביהין את הקערה והרמב"ם כפ"ו כתב
 תוספין מצה זה מיר זה ע"ש (וזה המנהג שהתנוקות חופפין
 האפיקומן ממחת הכר עה"י סק"ב) :

ג' ויסדר שולחנו בכלים נאים כפי כחו דאע"ג דבבל
 ימות השנה טוב למעט ככלים נאים וכו' דחורבן מ"מ
 בליל פסח עושין כל מימני חירות ואף אם יש לו כלי
 חפץ במשכנות אם אין הבעלים מקפידין ראוי להעמידן
 על השלחן בליל פסח והוא חפץ שהצריכו חו"ל
 הסיבה מפני שכך היה בימיהם שבני חורין היו אוכלין
 דרך הסיבה על ברים וכסתות דרך גדלות ולכן יכין
 מושבו מבעוד יום ומקום המושב שיהיה בהסיבה דרך
 חירות ודע שהמור כתב בשם ראב"ה דבומה"ז
 במדינתנו שאין דגילין לאכול בהסיבה א"צ להסב ע"ש
 אבל כל רבותינו לא ס"ל בן ואדרכא נלע"ד דכיון
 שמצוה לעשות שינויים בליל זה כמ"ש הרמב"ם בפ"ו
 שצריך לעשות שינויים בליל זה כרי שיראו הבנים
 וישאלו א"כ אין לך שינוי טוב מהסיבה שאין אנו רגילים
 בזה ועכשיו עושין אותו וראיה לזה שהרי במשנה
 (קט"ז.) בשאלת מה נשתנה לא הוזכרה שאלת ההסיבה
 ובנסחא שלנו ישנה והמעט דבומן המשנה לא היתה
 שינוי ולא היה לכן מה לשאול על זה אבל עכשיו
 שואל על השינוי ולכן העיקר בדברי רוב הפוסקים
 שחייב יש בהסיבה :

ד' ועוד ראיה ברורה דצריך הסיבה ממשנה דערבי
 פסחים ששינו ראיילו עני שבישראל לא יאכל ער
 שיסב כלומר דלא תימא ביון דעני הוא ואין רכבו
 בהסיבה א"צ הסיבה קמ"ל דלא וה"ה לרידן ורכיבו
 הרמ"א בסעף ב' כתב דאפילו עני שאין לו כרים יסב
 (כ"ל) על השפסל עכ"ל כלומר יעשה איוה הסיבה כל
 דהוא על השפסל להניח בגדו או חפץ אחר ובלבד
 שלא יהא בלא הסיבה מהסיבה מעכבת (הכ"ח כתב
 דלכל אינו מיסב ודמו דכיון הח"י והכנה"ג אכל הק"ו והמנ"א
 כתיב זה ואללנו נוהג להסב אך לא נבינו כרים ונלנישח הקיט"ל
 יש דיעות ויכול לעשות כדלנו ודו"ק) :

ה' בשווא מיסב לא ימה על גבו ולא על פניו שאין
 זה דרך הסיבה ולא דרך בבור אלא על צדו ולא
 על ימינו אלא על שמאלו דעל ימינו יש סכנה משום
 דדושם הוא על צד ימין וכשהוא ממה על ימינו נפתח

הכובע שעל הקנה מאליו והמאכל צריך ליכנס לושת
 ואם ימה על ימין יכול להקדים כניסת המאכל אל
 הקנה מאל הושט ויבא לידי סכנה ולכך זה דרך השרים
 להמות על צד השמאלי והסיבת ימין לא שמה הסיבה
 (גמ' ק"מ. ע"ש ודו"ק) ודע דבהסיבה אין חילוק בין
 אימר לאחר דאע"ג רבירוי הוא הפוך מכל אדם אבל
 לא באיברים הפנימים ולכן גם האימר צריך להסב על
 צד השמאלי של כל אדם (ויכול לסמוך על יד מניו) ;
 ו אמרו חו"ל (ק"מ.) אשה אצל בעלה אינה צריכה
 הסיבה ואם אשה חשוכה היא צריכה הסיבה ופירש"ם
 רמפני שכפופה לבעלה א"צ הסיבה ואשה חשוכה מקרי
 כשבעלה מתפאר בה וגדולה כמעלה יותר ממנו וא"כ
 אינה כפופה לו וצריכה הסיבה וממילא ראשה שאין
 לה כעל כל אשה צריכה הסיבה וכן אם אין הבעד
 בכיתו כל אשה צריכה הסיבה אבל בשאלות (ס"ז)
 כתב אשה א"צ הסיבה רלאו דרכיהו דנשי למיוני ע"ש
 ועל כל הנשים קאי דגירסתו לא היתה אשה אצל
 בעלה אלא אשה סתם וכן הוא בר"ף והמעט משום
 ראין רכין להמות על צירן ואם אשה חשוכה היא
 כלומר גדולה בניו או בעושר כאשה חשוכה שבפ'
 אין מעמירין (כ"ה.) שדרכה להמות צריכה הסיבה
 כאיש ועכשיו אין דרך נשים בהמיה כלל ואין נשים
 שלנו עושות הסיבות ורבינו דמ"א בשעף ד' כתב
 רנשים שלנו מקרי חשוכות וצריכות הסיבה רק שמומכות
 על ראב"ה רבומה"ז אין להסב עכ"ל והוא מהמרכי
 ולענ"ד קשה לומר כן דא"כ למה האנשים לא סמכו
 על ראב"ה ועוד דהוא דיעה יחידא לא נראה שממנו
 על השאלות והר"ף לפי גירסתם וחשוכה לא שכוח
 ואפילו אם היא חשוכה אינה מחוקת עצמה כן :

ו' בן אצל אביו צריך הסיבה אפילו הוא גם רבו מוכהק
 דמפתמא לא קפיד אמ"כ יודע שמקפיד ותלמיד אצל
 רבו א"צ הסיבה דמורא רבו במורא שמים ואין לו
 להסב בפניו רוחו כנומל שדרות לעצמו ואפילו אינו רבו
 מוכהק אמ"כ נותן לו רשות דאן אם ירצה יכול להסב
 אבל אם אינו רוצה לא בפניו ליה שיכול לומר שאף
 כרשותו אין לי העזה להסב בפניו וגם הרב אינו מחוייב
 ליתן לו רשות מפני שכן הוא דרך התורה שהתלמיד
 יתיירא מרבו יראת המעלה ואם יושב אצל ת"ח המופלג
 בדורו אפילו לא למד ממנו כלום ואינו רבו דינו כרבו
 וא"צ הסיבה מפני שגם עליו מוטל יראתו ופשוט הוא
 דכל זה הוא באוכלין על שלחן אחר אבל אם אוכל על
 שלחן בפ"ע אפילו באותו חדר צריך הסיבה דבכה"ג
 לא יחויי כהתנשאות בפני רבו והשמש אע"פ שמתעסק
 בצרכי בית וצריך לקום ממקומו בכל שעה מ"מ צריך
 הסיבה בעת אכילתו ושתייתו (והכ"מ בפ"ו סירש העטס
 משום דכל הקונה ע"ע כקונה אדון לעלמו ע"ש ונדאה שהרבותא
 היא מעטת שמפך להנעה"כ והייתי אומר שסמור ולא אכין דמלי
 שרכות זל"ז וכי גרע הוא. משארי טועלים שחייבין בהסב

בדליתא בנח' מס' כסוליא דננרי ולא אמרינן זה רק בתלמוד
במורה ולא בשאר מלאכות וי"ע):

ה יש שכתבו דכל הפטור מהסיכה ומיטב נקרא
הדיוט כדאימא בירושלמי פ"ק דשבת (מ"ג סק"ז
נ"ט ר"ל וט"ז) ויש ששאלו הא מציינו כמה חומרות
שארם יכול להחמיר על עצמו (ס"ט) וי"ל דבאן וודאי
כן הוא דהא זה לא משכחת לה אלא בתלמיד שרבו
נתן לו רשות והוה הדיוטותו שאין לו לעשות דבר
שוהו נגד כבוד רבו אף אם נתן לו רשות וכן כל ביוצא
בזה (וכן כאלו למאן דפוטר הוה ננאי נגד המת):

ז וכל מי שצריך הסיכה אם אכל או שתה בלא
הסיכה לא יצא וצריך לחזור ולאכול או לשתות
בהסיכה וכתב רבינו הרמ"א בטעם ו' ר"א דכונסו'
דאין דרך יצא בלא הסיכה ונ"ל אם לא שתה כוס
שכדיעבד יצא בלא הסיכה ונ"ל אם לא שתה כוס
שלישי או רביעי בהסיכה אין לחזור ולשתות בהסיכה
דיש בו חשש שנראה כמסופף על הכוסות אבל כשהי
כוסות ראשונות יחזור וישתה בלא ברכה ולכתחלה
יסב כל המעודה עכ"ל וכדיעבד יצא כשאכל בהסיכה
הכוסות מזה של המוציא ושל אפיקומן וד' כוסות
ומדברי הרמב"ם שכתב בפ"ו ובשאר אכילתו ושתיתו
אם היסב ה"ו משוכח עכ"ל משמע דגם לכתחלה א"צ
אלא שאם עשה ה"ו משוכח (מ"ח סק"ז נ"ט מהר"א
דכות המוליא א"צ הסיכה וכוונתו למ"ש כפי' תש"ח דיש לאכול
כסמוליא עני ומיט' ע"ש אכל לעג"ל לא נראה כן וזה סתמו
כות מנה משום דמטיק דהין א"צ רק כוית ודו"ק):

י והנה זה שכתב שיש חשש כמסופף על הכוסות
בהאחריות ולא בראשונות הטעם משום דבראשונות
פותר להוסיף משא"כ באחרונות כמו שיהבאר והנה
לפ"ו האידנא שאין נוהגין להוסיף גם בראשונות אין
לחזור ולשתות דנראה כמסופף (מ"ג סק"ז) אמנם
תרא"ש כתב דכיון ששתה שלא כתקונן הוכרר הדבר
דשלא מסניין הכוסות היה ומה שישהה עתה הוא של
חובה ע"ש ויש מי שאומר שבכל הכוסות אם שתה בלא
הסיכה א"צ לחזור ולשתות כוס אחר (כ"ה נס"י מע"ט
ומ"י סק"ז) וכן נראה עיקר דהא בנמרא (ק"ה.)
אפסקא הלכתא דרק שני כוסות צריכים הסיכה אלא
דמפני הספק מצרכינן הסיכה לכולהו וא"כ בכל כוס
הוה ספיקא דרבנן ולקולא ויראה לי דגם רבינו הרמ"א
עיקר טעמו מפני זה ולא מפני סמיכתו על דיעה
יחידאה ולא מפני כמסופף על הכוסות אך דבשני
ראשונות דפרינא מותר להוסיף מה איכפת לן בשמוסיף
ועתה שאין מוסיפין גם בהם אין לחזור ולשתות כמ"ש
ויש מי שכתב דבהחלת הסדר יהיה דעתו להחזיר
ולשתות בין הראשונות ואם מעה ושתה בלא הסיכה
יחזור וישתה בלא ברכה (מ"ה ס"ט):

יא צריך לשתות הכוסות על הסדר כתקנת חכמים
הראשון על הקידוש והשני אחר ההגדה והשלישי

לכרמ"ו ודרכיו להלל ואם שתאן בבת אהה בלומי
ששתה כוס אחר כוס עד ששתה ד' כוסות לא יצא ידי
ארבע כוסות ונראה דה"ה אם שתה שנים שלא על
הסדר כגון שאחר קידוש שתה שני כוסות לא עלתה
לו רק לקידוש ואחר ההגדה צריך לשתות כוס שני
ויראה לו דאם שתה הכוס באמצע הגדה יצא אף קודם
ברכה אשר נאלטו דברכות אין מעכבות בשעתו ואת
ההגדה אין לה שיעור ונמצא ששתה אחר ההגדה אבל
אם שתה באמצע כרמ"ו או באמצע הלל לא יצא
כיון דתקיפו רבנן אחר כל ברכה המזון ואחר כל ההלל
עוד נ"ל אם לא שתה אחר מהכוסות בשעתו כגון
שלא שתה אחר קידוש ישתיהו אח"כ שהרי אין לזה
תקנה אחרת וכן בכל הכוסות (כנ"ל):

יב שיעור הכוס רביעית לאחר שימננו אם רוצה
למנו כגון יגרות שלהם שהיו חזקים ובינות שלנו
לא שייך מנינה ושיעור רביעית הוי כלי שמחויק
אצבעיים על אצבעיים והגובה רוחב שני גודלים וחצי
גודל וחומש גודל (ט"ו) ושיעורו כדי הפלה ביצה
ומחצה סיס ויש מן הגדולים שרוצים עתה לבפול
השיעורים מפני שהבצים נתקמנו וכמה מהמדקקים
ניהנין כן וכבר בארנו לעיל מי' קס"ח סעיף י"ג וכי"ד
סי' שכ"ד שאינו כן ע"ש היטב וגם לענין יין צמוקים
שלנו יש הרבה לפקפק ועמ"ש לעיל סי' ר"ד סעיף
ט"ו וסי' ער"ב סעיף ו' דלמד זכות ומה נעשה אחרי
שבמדינתנו אין היין מצוי והיין הבא ממדקקים לכר
שהוא ביוקר ורוב ישראל אין ידם משנת יש בהם
הרבה חששות בידוע ואם אין לו יין יקח מי דבש
שקורין מע"ד לד' כוסות:

יג וצריך לשתות כולו או רובו ואם יש בהכוס הרבה
רביעית יכולים לצאת בו כמה בני אדם כשיעור
רביעיות שבו אבל לא כשיעור רוב רביעיות שבו מפני
שצריך רביעית לכל אחר אע"פ שלענין שתייה יוצאין
ברובו אמנם י"א עוד דכוס אחר אפילו מחויק הרבה
רביעיות אינו עולה רק לאדם אחד ומחויב לשתות
רוב הכוס איך שהוא וכן עיקר לדינא שכן הוא דעת
הרמב"ן והמרדכי (ע"י) וצריך לשתות השיעור בבת
אחת ולכל הפחות שלא בהפסק גדול וישתה בדרך
שתיות רביעית וכדיעבד יצא כששתה בהפסק עד כדי
אכילת פרס ואם שהה יותר משיעור זה לא יצא וצריך
לשתות כוס אחר אבל בפחות מזה יצא (מ"ג סק"ז)
כתב דכתי כוסות ראשונות אם טעה יותר מרביעית יחזור
ויטעה ע"ש ולעג"ל כיון דהעיקר לדינא טל כהרמב"ם כמ"ש
כפי' תרי"ב ע"ש אינו מור):

יד מי שאינו שותה יין מפני ששונא או מויקו מ"ם
מחויב לדחוק עצמו לקיים מצות ד' כוסות ביין
לכר כשהוא חולה ומצינו בתנאים ואמוראים שהיה היין
קשה להם מאד ומ"ם נדחקו לקיים מצוה זו דד' כוסות
ומצוה לחזור אחר יין אדום אם איז הלכך משוכח מפני
דכתיב

ומסודא אל תרא יין כי יתארם ויוצאין ביין מכושל ובקונדומין ואצלינו אינו מצוי זה ואפילו עני המתפרנס סך הצדקה ימכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו לר' כוסות או לקבל מנכאי צדקה ואם אין לו רק ד' כוסות לשני הלילות יקחם כולם כלילה הראשונה שהיא עיקרית דאנן בקיאין בקביעא דירחא ולכן יקיים ד' כוסות כליל וזו בתקונם (מג"א סק"ד) ונר ביתו קודם לר' כוסות משום שלום בית כמ"ש בס"י רמ"ג :

מן ונמ הגשים חייבות בארבע כוסות וככל המצות חשיך לאותו לילה כמו אכילת מצה ואמירת ההגדה ואם אין יכולות להניד בעצמן ישמעו ההגדה משום דכתיב לא תאכל עליו חמץ שכעת ימים תאכל עליו המצות כל שישנו באכילת חמץ ישנו באכילת מצה והגשים ישנן באיסור חמץ דלא תעשה מצות נשים כאנשים ולכן חייבות גם באכילת מצה אע"פ שהיא מ"ע שהזמן נרמא וממילא כיון שהיכות במצה חייבות גם כפסח ומרור שהרי איתקשו ול"ז כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ואע"פ דמרור כומה"ז דרבנן מ"מ כל דתקון רבנן כעין ראורייתא תקון

ומסודא שנים חייבות בכל מצות הלילה שכולן עניין אחר הן ועוד שהרי בזכות נשים צדקניות נגאלן אבותינו ממצרים ולכן פשיטא שהחייב עליהן בכל מצות הלילה שהוא רק משום גאולת מצרים ולכן צריך ליתן כוס לכל אחד מכני ביתו הן זכרים הן נקיבות ואפילו תנוקות שהגיעו לחנוך מצוה ליתן לכל אחד כוסו לפניו והגיע לחינוך מקרי כבן ה' כבן ו' (מ"י סק"ז) ואם לא נתן לא עיכב (ס"ט) ויכול ליתן להם כוס קטן (ע"ז) ואין צריכין לשתות אלא מעט וכתב רבינו הרמ"א בסעיף פ"ו דאין ליקח כוס שפיו צד כעין קלו"ק נלא"ז מפני שלא יוכל לשתות רביעית כאחד וכבוס של ברהמ"ז בלא"ה אין לוקחין אותו וע' לעיל ס"י קפ"ג וכן בכוס של קידוש וע' לעיל ס"י רע"א עכ"ל ולפני תנוקות אין קפידא ויראה לי דאע"פ דככל מקום אין הבנות כבדל חנוך מ"מ כליד אסח צריך לחנכן גם כן מפני שעיקר האמונה תלוי ביציאת מצרים ומצוה לחלק לתנוקות קליות ואנושים כרי שיראו שינוי וישאלו והתורה הקפידה על שאלת הנשים כלילה הוה כמ"ש בסעיף ב' :

תענ דיני כוס ראשון ומדר הלילה עד כוס השני . ובו כ"ו סעיפים :

א בתחלת המרר מוונין לו כוס ראשון וזהו כינות שלהם ומלשון המשנה (ק"ד .) מונו לו משמע דאחרים ימונו לו ולא בעצמו דרך חירות ומקדש עליו ומכרך תחלה כפה"ג ואח"כ אומר קידוש היום ושהחיינו ושותה כוס הראשון ואם לא בירך שהחיינו כליל ראשון יכרך כליל כ"ו ואם לא בירך כליל כ"ו החנן אפילו בלא כוס דאין שהחיינו צריך לכוס (עירונין מ' :) וכן אם בירך כליל א' ולא בירך כליל שני שהחיינו יכרך אח"כ (מג"א סק"א) שהרי חייב לברך מפני מפיא דיומא אבל אם לא בירך כליל ראשון וכירך כליל שני א"צ לברך עוד בשביל יום ראשון שהרי מ"ג אם ליל שני יו"ט הרי א"צ כראשון ואם ראשון יו"ט הרי עולה מה שכירך בשני דלא נרע משאר ימי החג (מ"י סק"א) ופשוט הוא דאם לא בירך בשעת הקידוש וזכר אח"כ דצריך לברך במקום שזכר אף בלא כוס דשהחיינו א"צ כוס ולכן אף אם אין לו כוסות מכרך שהחיינו ואם לא אמר ההגדה כלילה זה אין לו תשלומין [ס"ט] וכן אם לא אכל מצה או מרור כלילה זה אין לו תשלומין דאין מצוותם רק כלילה זה :

ב כתב המור ואינו מכרך שעשה נמים לפי שעתיד לאומרו בהגדה עכ"ל כלומר דכשם שמכרכים בחנוכה ופורים שעשה נמים פשיטא שכפסח היה לברך כן אלא לפי שבהגדה אנו מספרים הנמים והנפלאות ואח"כ מכרכין ברכת אשר נאלנו ממילא דהוה ככרכת שעשה נמים ותירוי למה לי ומ"מ לענ"ד אין זה מספיק שהרי

במנילה מכרכין תחלה וסוף ולמה לא נעשה כן ביציאת מצרים שנימיה נרולים מנם פורים :

ג ובשם סחרי"ל ראיתי מעם מפני שהיא מצות הכתובה בתורה ואין מכרכין שעשה נמים אלא אמצוה דרבנן כגון חנוכה ופורים (פרישה) ולכאורה אין הרברים מוכנים והאמת דה"פ דהנהגה כל הברכות תקנו רבנן ולא שייך ברכת אלא לברך להקב"ה אשר צונו במצוה זו כמו לאכול מצה לישב כסוכה לתקוע בשופר אבל לא לעשות מעצם המצוה ברכת יכיון דמן התורה אנו מצווים לספר הנמים כלילה זה והיו מ"ע א"כ איך נכרך שעשה נמים והרי זהו עצם המצוה והוה כהגדה אחר הגדה וברכת אשר נאלנו העיקר על אכילת מצה ומרור כמו שאומרים והגיענו הלילה הזה לאכול בו מצה ומרור אבל שעשה נמים זהו עיקר מצות סיפור יצ"ם ורק אמצוה דרבנן הרשות בידם ולא כראורייתא (עוד כתב הערה נ"ט ר"ע מאוס דיום יאועה הוא ועדין ט"ט עכ"ל ולא ידעתי פירושו) :

ד ואם חל בשבת אומר ויכלו וכמו"ש אומר אחר קידוש הברלה ומיושב ואע"פ דשאר הברלה אומרים מעומד מ"מ זי שעם קידוש ועל המרר אומר מיושב ואין כשמים בהברלה זו דכשמים אינו אלא לחוק הנפש והוה כשמוציא שבת חיל ולא יו"ט שמעצמה הנפש כתקפו ונמ כיו"ט יש מאכלים טובים ונוסח הברלה המכריל וכו' בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הברלת ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קרשת הברלת וקדשת את עמך ישראל בקדושתך וכתב רבינו תם בתום פסחים ק"ד

(ק"ד.) המעט שמארכין הרבה בהבדלה זו לפי ששנינו שם הפוחת אל יפחות משלש והמוסיף אל יוסיף על שבע לפיכך מפני הוהת היום נזכיר פעם אחת שבע הבדלות והיינו בין קרש לחול אחד בין אור לחשך שנים בין ישראל לעמים ג' בין יום השביעי לששת ימי המעשה ד' בין קדושת שבת לקדושת יום הבדלת דב"ט מזה"כ אוכל נפש הרי ה' הבדלת וקדשת את עמך ישראל שני הבדלות בין ישראל לשבט לוי כדכתיב בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי ובין ליום לכהנים כדכתיב ויבדל אתן להקדישו הרי ז' :

ה' ומדר ההבדלה יקנה"ו יין קידוש גר הבדלה זמן וכך נפסקה ההלכה בפסחים (ק"ג.) לפי שקידוש קודם להבדלה ומצ' הוא תמיד לכסוף ע"ש ואם שבה להבדיל ולא נזכר עד שהתחיל ההגדה ישלים ההגדה עד נאל ישראל ואח"כ יבדיל ולמה לא יבדיל באמצע ההגדה לא מפני שאסור להפסיק אלא משום דהבדלה צריך כוס ואיך יעשה אם ישתה הרי מוסיף על הכוסות שהרי לכתחלה אין להוסיף אף בשני כוסות הראשונים ואם לא ישתה עד כוס שני הרי יש הפסק בין ההבדלה לשתיית הכוס (מ"י סק"ה) ושישתה ויצא בו ידי כוס שני לפי מה שכתבנו בס"י הקודם סעיף י"א ע"ש דודאי לכתחלה אסור לעשות כן ולכן ימתין עד נאל ישראל ויבדיל וישתה ומה בכך והרי אינו אוכל ואינו שותה עד אח"כ שנאמר שיש איסור לאכול ולשתות קודם הבדלה ולכן אם לא נזכר עד שהתחיל לאכול יפסיק מיד ויבדיל ואם היה דעתו לשתות יין תוך המעודה א"צ לברך בפה"ג ואם לאו צריך לברך ואם שכח עד אחר ברכת המזון יבדיל אח"כ וישתה כוס ג' ויעלה לשניהם וכן אם לא נזכר עד אחר הלל ובאמצע ברהמ"ו ובאמצע הלל לא יפסיק ואע"ג דאין אומרים שני קדושות על כוס אחד במקום דא"א שאני (נ"מ"א סק"ג) :

ו אין ליטול ידיו קודם קידוש כלל ואפילו לאותם שנהנים תמיד ליטול הידים קודם קידוש כמ"ש בס"י רע"א מ"מ בפסח א"א מפני שיהיה הפסק גדול באמירת ההגדה וכע"כ שיטול ידיו קודם המעודה ואע"ג דהבא צריך נטילה מיד לטיכול הכרפס ולמה לא יטול קודם קידוש אמנם גם זה א"א דהרואה יאמר שצריך נטילה לקידוש ובאמה אינו כן דכשלא ככל הגנה הכל יודעים שהנטילה הוא בשביל המעודה משא"כ בפסח לא מינכרא מילתא שהיא בשביל הפיכול ואפילו אין ידיו נקיות יטול מעט ואם אירע שנפל ידיו קודם קידוש לא יטול עוד לטיכול (רמ"ל) וי"א שיטול (כ"ח) והעיקר בדיעה ראשונה (מג"א סק"ג וט"ו סק"א וס"ה) ודע דבשאר ידיו נקיות שכתבנו שיטול מעט אבל אין מברכין עליו עניי וכבר כתבנו שתבעה"כ לא ימוג בעצמו אלא אחר דוהו דרך הירות וזו אין גזרין בזה כי נראה כרמזה רוחא לצוות

לאשתו שתמוג ואין הבעל עדיף ממנה ולכן נהגין למוג בעצמו ואין זו קפידא :

ו אחר הקידוש שותה הכוס בהמיכה ואינו מברך אחריו כי אנו מוסכין על ברכה אחרונה שאחר הלל כי כולם עניין אחד הם ולמה נרבה בברכות הנה וגם ברכה ראשונה א"צ על כוס שני ומה שאנו מברכין יתבאר בס"י תע"ד ע"ש ואם שתה בלא המיכה פסק המור שישתה כוס אחר בהמיכה ובס"י הקודם בארנו בזה ע"ש ואם ירצה לשתות כמה כוסות הרשות בידו כדחנן (ק"ז) : בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ומפרש בירושלמי המעט כדי שלא ישתכר אבל יין שלפני המזון אינו משכר ע"ש והמור כתב רק שיכוין לבו שלא יצטרך לברך פעם שנית שלא יהא נראה כמוסיף על הכוסות עכ"ל וכל שצריך לברך הוה מוסך והו לדידן שמברכין על כל כוס וכוס אסור להוסיף והמור והש"ע הולכין לשימתן שא"צ לברך על כוס שני כמ"ש בס"י הבא ולא לדידן ע"ש ולדידן אין היתר לשתות בין ראשון לשני אא"כ היה דעתו לשתות (מ"י סק"ד) וגם כזה כתב רבינו הבי"ם כסע"ף ג' דמ"מ ראוי ליתר שלא לשתות בין ראשון לשני אם לא לצורך גדול כדי שלא ישתכר וימנע מלעשות המדר וקריאת ההגדה עכ"ל ואף שיון שלפני המזון אינו מוסך והו לדידן ולא לדידן שכתובינו חלושים וגם שארי משקין שאין משכרים יש למנוע מלשתות רק מים כשצמא ג"ל שיותר לו לשתות וא"צ ברכה דין פוסט כל מיני משקין (כנ"ט"ד ופח"י סק"ה) :

ח דע דעת הרי"ף והרמב"ם והרשב"א שא"צ רק שני מצות בקערה ובשכר אחת נשארו אחת פרוסה ואחת שלימה ולא מצינו בנ"מ שיהא צריך ג' מצות ובירושלמי ערבי פסחים כפי מה שחבאי האור ורוע (ס"י רי"ג) ג"כ כן הוא וכן משמע בברכות (ל"ט) : שאומר דבפסח מניח פרוסה בתוך השלימה ובוצע משמע דשלימה אחת היא ובכה"ג מחלק בין שבת לחול דבשחל בשבת צריך ג' אבל הרמ"ש בע"פ (ס"י ל"ה) חולק על זה ואומר ובי נרע פסח משאר יו"ט דצריך לחם משנה וכ"כ הרי"ם וכ"כ הא"ו בשם רשב"ם והוא זכר לחלות תורה שהיו באים ג' חלות מעשרין אחד ולכן צריך ג' מצות להסדר וכן מנהג העולם :

מ ומביאין לפני הבעה"כ קערה עם שלש מצות ומרור וחרוסת וברפס או ירק אחר וחומץ אי מי מלח ושני תכשיליו אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ומנהג העולם כבשר וביצה והבשר נכון שיחיה מרוע והיינו מן הוד אם אפשר זכר לרוע נטויה ואנחנו אין רגילין בזה כי קשה להשיגה ונטולין בשר על עצם ורבינו הבי"ם כתב כסע"ף ד' שנהגו שהבשר יהיה צלי על הנחלים והביצה תהיה מבושלת ורבינו הרמ"א ברב וה"ה צלויה וכן נהגין בעירינו עכ"ל ולפ"ו יהיה אסור

לשונות הם ומרוד פירש נמ' מדינתא ורש"י פי' בלע"ז ולא ידענו פתרונו ובערוך לא מצאתי ורע"ב פי' מין כוסברתא והוא מר ביותר ולא ידענו מה זה וגם בערוך לא מצאתי כוסברתא :

יג כל חשנוי קודם במשנה קודמת לשאחריה ולכן חזרת קודם לכל וכך אמרו כנמ' שם מצוה בחזרת מאי חזרת חמא מאי חמא דחם רחמנא עלן ולכן אע"ג שאין לה מרידות מ"מ היא יותר מצוה ואחריה המכא וכן כסדר ובמדינתנו לוקחין תמכא מפני שחזרת אינו מצוי עדיין קודם הפסח אלא בחצרות השרים וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' דאם אין לו אחד מאלו הירקות יקח לענה או שאר ירק מר עב"ל ונראה דמ"ל דזה ששנינו במשנה ובמרוד ומפרש נמ' מדינתא ח"פ כל מין ירק מר ויש מי שסובר דמדינתא הוא לענה ולא שאר ירק מר ולכן שאר ירק מר יאכל בלא ברכה וכן יש לעשות (עמ"ג סק"ז ומ"י סק"ז) ולענה כתבו שזהו שקורין ווערמי"ט ולא יעקור הישראל בעצמו את המרוד מן הקרקע דאולי היא קרקע נוולה אלא יעקור הא"י והוא יקחם ממנו דה"ל יאוש ושינוי רשות וע' לקמן סי' תרמ"ט (עמ"ג סק"ד) :

יד חמשה מינים אלו מצטרפין לכזית ולכן יש אצלינו שלוקחין מעט חזרת עם מעט תמכא שמוכר לאבלן יחד וכשיש משניהם בזית יצא ידי חובתו ויוצאין בכל אלו בין בהעלין שלהם ובין בהקלחים אבל לא בשרשים דהיינו שרשים הקמנים המתפצלים לבאן ולכאן אבל השורש הגדול שבו נדילים העלים אף שהוא פסון בקרקע ה"ז בכלל קלח ומ"מ מוב יותר ליטול העלים והקלח היוצא חוץ לקרקע לפי שי"א שמד שפסון בקרקע מקרי שורש אבל העיקר כמכרא ראשונה (גר"ז סעיף כ"ח) ודע שיש מי שרצה לומר דתמכא שקורין קרי"ן אין יוצאין בו אא"כ אוכלה בשלימות כמו שהוא ולא הנגדר כמורג שקורין רי"ב אייז"ן כדרך שאוכלין עם כשר שהוא מפורד רק דק ודבר תמיה לומר כן דאדרבא זהו עיקר אכילתו כשהוא ספורר ולאכלו כמו שהוא הוא סכנה בידוע וכן נהגו כל גדולי עולם ולמי שקשה עליו לאכול תמכא מפני חלישות הלב בהכרח להדר אחר חזרת אף שיעלה לו בדמים יקרים אך יוכל ליקח העלים מן התמכא שאין בו מרידות אלא מעט דהא יוצאין בעלין כמו שנתבאר ומי שהוא חולה ואינו יכול לאכול מרוד לא יאכל וקיי"ל דמצוה בוסה"ז דאורייתא ומרוד דרבנן (ק"ף .) דהא כתיב על מצות ומרורים יאכלוהו בזמן דאיבא פסח איכא מרוד ובזמן דליכא פסח ליבא מרוד ואי קשיא דא"כ מצוה נמי אינו כן דמצוה הדר ותני גיה קרא בערב תאכלו מצות אף בדליכא פסח (סו) :

מ"ז העלים אין יוצאין בהן אא"כ הן לחין אבל לא בבושין שקורין צוויאלע"ט ואצ"ל יבישים אבל המלחים יוצאין בהן בין לחין בין יבישין ואצ"ל כבושים דכ"ו

אמר לאכול הבשר כלילה כי אין אוכלין צלי כלילה והמעט נראה משום דהבשר הוא זכר לפסח שאינו נאכל אלא צלי לפיכך גם הכשר צלי והביצה זכר לחנינה שנאכלת מבושל לפיכך גם הביצה מבושלת להמנה שנהגו גם הביצה צלוייה יכול להיות משום דכן תיפא סבר דגם חנינה אינה נאכלת אלא צלי (ע' .) יש שכתבו דמוטב יותר לבשל הכשר והביצה כדי שיאכלום כלילה דאם יניחם על יום שני אתי לידו לקולק אם יצלם כלילה ראשונה דאין יו"ט מכין לחבירו אך בביצה הרי גם צלי מותר ואצלינו נהגו לבשל הכשר והביצה ומה שכחרי בביצה במקום חנינה משום דנהנינן לאכול בצים על הסדר (עמ"ג סק"ט וז"י סק"ד) :

י וער ברפס אנו נוהגין ליקח בצלים או צנון או מין ירק שברכתו הארמה או תפוחי ארמה והאחרונים הזכירו שנהגו ליקח פעטרולי"ן ואין אנו יודעין מה הוא ועניין הכרפס הוי זכר לעכודת פרך שעברו מ' ביבוא כי ברפס הוא אותיות מ' פרך והמי מלח כשחל בשבת יבינם קודם השבת שאסור לעשות מי מלח בשבת כמ"ש בס"י שכ"א מיהו בשם נתבאר שכל הצריך לאותה סעודה מותר ולכן אם לא הכין ביום יעשה בשבת אכל לא הרבה :

י"א ויסדר הקערה לפניו בענין עז"צ לעכור על המצות והיינו הכרפס יהא סמוך לו יותר מן הכל שלוח נצרך ראשונה וגם המי מלח סמוך יותר מן המצה אך אצלינו אין מעמידים המי מלח על הקערה והמצה יהיה סמוך יותר מן המרוד מפני שאכילת מצה קודם למרוד ותרופת והם יהיו יותר קרובים מן הבשר והביצה שאין נאכלים אלא באמצע סעודה וכבר המנהג אצלינו לסדר על קערה זרוע מימין למעלה וביצה כנגדה משמאל והמרוד באמצע נמוך מהם ולמטה בקערה חרוטת מימין וכרפס נמוך מעט בשמאל ומרוד שעל בורך באמצע וכן הוא ע"פ חכמת הקבלה כמבואר בפרע"ח :

י"ב שני חכמים במשנה (ל"ט .) ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח בחזרת בתמכא ובחריבניא ובעולשין ובמרוד חזרת דנילין לפרש שהוא סאלאמ"א וכן פי' המעתיק בערוך ערך חזר ובגמ' אמרו מאי חזרת חמא ובערוך חם פי' המעתיק לאמ"י"ך ע"ש ותמכא דנילין לפרש שהוא קריין או חריין ובערוך העתיק איין פפלאנצ"א ולא ידעתי מה הוא זה השם וחרבניא לא ידעתי ובערוך פי' מין עשב מר ובגמ' אמרו אצותא דריקלא ופירש"י סיכ הנדל ונכרך סביב לרקל וגם הערוך פי' בן וצ"ל דהוא עשב מר ונכרך סביב לרקל (עמו"ט סו) ובשם רב האי נאין פי' צפה עבה מאד ויש בו כמו דאשי המחמין ע"ש ועולשין פירשו כנמ' הינדיכא והערוך פירשם כלשון לע"ז ולא ידענום אך לא כלע"ז דרש"י ואגלי ששני

לכיון שהקלה הוא עב אין מעם מרידות נפסד ע"י שמתייבש אבל אין יוצאין בקלה כבושל לפי שעי' הבישול נפסד מעם המרידות לנמרי ואע"ז דחורת אין בו מרידות כלל והו ספני שמבעו כך אבל זה שיש בו מרידות כשנפסד המרידות שבו אין זה מרור שהרי נשתנה מנידולו וכבוש כמבושל ואין יוצאין בו ויש שני מיני כבוש האחד הכבוש בחומץ וציר וזמן כבישה זו הוא מעם רק כשיעור שיתנו על האש ויתחיל להתיתח והשני הכבוש במים וכבישה זו צריך מעל"ע ולכן יזהרו שלא להניח התמכא במים מעל"ע ויש שנרחקין לומר דתמכא אף שנשרה מעל"ע לא ישתנה ואינו עיקר וכל ששרוי מעל"ע אין יוצאין בו וכן הקביו הגדולים (נג"ל סק"ד ומ"י סק"ד פ"ט זנדהק לייבג המנגה ודכרו דחוקים ויכול להוליא קודם המעל"ט ועמ"ס הגר"י ספי"ק כ"ט וז"ל):

מן כל הדינים שישנם במצה ישנם במרור לפיכך יוצאין ברמאי ובמעשר ראשון שנימלה תרומתו ומעשר שני והקדש שנפדו הכל כמו שנתבאר בס"י תנ"י וכל מה שנתבאר שם שאין יוצאין במצה אין יוצאין במרור נ"כ ואע"ז דמצה דאורייתא ומרור דרבנן כל דחקון רבנן בעין דאורייתא תקון כדאיתא בגמ' (ל"ט:) ואין לתמוה על מה שעיקר מצה כחורת ולא אין בו מרידות והתורה אמרה מרור אך באמת שם מרור כולל שני רברים מרידות המעם וקישוי שסופו להקשות ועבורת פרוך שבמצרים היתה תחלתה רך וסופה קשה בפירש"י בחומש וחורת היא תחלתה רך וסופה קשה לפיכך היא עיקרה של מרור וזהו כוונת הש"ס שם (ל"ט. פ"ט וז"ל):

ין חרומת צריך להיות עב זכר לפיט שנשתעבדו בו אבותינו במצרים כדכתיב בחומר וכלבנים ואח"כ צריך לרכוב במשקה זכר לרם ששפטו המצרים מישראל כדכתיב כל הכן הילוד היאורה תשליכוהו וגם היו נחמנים ילדים בבנין במבואר באגרות ויש לעשות החרומת ספירות שישראל נמשל בו תאנה ואנו תמרים ורמזים ואצילנו שאין אוכלים פירות יבישים עושים מאנחים ושקרים על שם ששקד הקב"ה על הקץ לעשות ומתפוחים על שם תחת התפוח עוררתך שהיו יולדים שם בניהם כדאיתא בפ"ק דסוטה ויתן בו דבר של קיוהא כיון והומץ זכר לשיעבוד שהיו שיניהם של ישראל קרות מנודל השיעבוד ונותנין בו תבלין הדומין לתבן כמו קמון וזנביל שקורין צימריני"ג ואינגבע"ד שאינן גדוכין היטב ויש בתן לאחר הריכה ארוכין קצת זכר לתבן שלא נתנו לנו ככתוב בתורה גאם הל פסח כשכת צריך לרכך החרוסת מבעוד יום דכשבת אסור מפני שהוא כניבול ואם לא ריכך מבעוד יום יתן המשקה לתוכו ולא יערבנו כקף וגם זה ליתן מקורם המשקה :

ין ואחר שיקדש נמל ידיו לצורך מיבול הראשון ולא יברך ענ"י ואף מי שאינו נזהר בכל השנה במיבולו במשקה לימול ידיו בפסח ימול ידיו שהרי כמה שינויים אנו עושין בליל זה ועניין המיבול הוא כדי שישאלו והתנוקות למח זה מוכלין קורם האכילה מה שאין דרך לעשות כן דכבר נתבאר דהתורה הקפידה בליל זה על שאלת הכנים ויקח מהכרפס פחות מכוית ומפכילו בחומץ או כפי מלח ומברך ברא פרי הארץ ומפכילו כברכה זו לפסוד גם המרור מברכה אף שמעיקר הדין בלא"ה א"צ מרור ברכה כיון שהוא בתוך הסעודה ובהכרח לאכלו ה"ל כדברים הבאים בתוך הסעודה שא"צ לברך ומ"מ יכוין לפסוד כי אולי ביום שהמרור בא למצוה ולא לשם אכילה אינו כדברים הבאים מחמת הסעודה :

ימן וזה שכתבנו שלא יאכל כוית המעם כדי שלא יבא לידי חיוב ברכה אחרונה וי"א דכשיאכל כוית צריך ברכה אחרונה ואינו דומה לפרפת שקודם הסעודה דברכה"ו פוטרותו שכבאן יש הפסק גדול באמירת ההגרה וי"א שא"צ לברך דההגרה לא הוי הפסק כיון שהוא מענין הסדר ולפיכך לא יאכל לכתחלה כוית ואם אכל לא יברך ברכה אחרונה דפסק ברבות להקל והרמב"ם בפ"ה כתב שיאכל כוית וכל המסוכין יאכלו כוית לכל אחד שאין אכילה פחותה מכוית (מ"מ) והפסוד ועוד ראשונים חלקו עליו דכיון דמיבול זה אינו אלא להכירא למה צריך כוית עוד כתב הרמב"ם שמיבול זה בתרומת והפסוד כתב שא"צ בתרומת ומנהיגו כהפסוד :

ך ואחר המיבול לוקח המצה האמצעית ויבצענה לשנים ומסר חציה לאחד לשמרה לאפקומן ומנהיגו להניחה תחת הברים של ההסיכה זכר למשארותם צדורות כשמלותם על שכמם ולכן יש שמנהיגין החציה של האפקומן על הכתף ברנע וחציה השנייה ישים בין שתי השלימות וינביה הקערה שיש בה המצות או המצות לברן ויאמר הא לחמא עניא עד מה נשתנה ועיקר הגוססחא היא הא לחמא כפ"ש ויאמר בלשון שמבינים הנשים והקמנים או יפרש להם העניין וכן עשו הגדולים ועכשיו שנתרכו הדפוסים ונדרפס ההגרה כלשון לעו וכל הנשים והתנוקות שלנו קוראין מעצמן לא נהנו לבאר להן כי הן יודעות כעצמן לקרות ולהבין עניין יציאת מצרים :

כ"א ואחר אמירת כהא לחמא יסר המצה מעל השלחן וזהו לפי מנהגם שהיה להם שולחנות קטנות והיו עוקרין את השלחן ועכשיו מכסין הפת במפה והיו במקום עקירת שלחן וגם זה כדי שיראו התנוקות וישאלו למה עוקרין השלחן הלא עדיין לא אכלנו ומיד מוזנין לו כוס שני כדי שישאל הבן למה מוזנין כוס שני הלא עדיין לא אכלנו ועכשיו אין רגילין בשאלה זו אלא שואלין מה נשתנה ועניין מה נשתנה בעניין ס"ה

מה נדלו מעשיך ה' מה טובו אוהליך יעקב על דרך ההתפעלות וכן ככאן נתפעל מה נדלו השינויים כלילה הוה ובמסנה יש שאלת צלי ואין בה שאלת המיכה לפי שאכלו הקרבן פסח והיו רגילים תמיד בהמיכה ועכשו לא שייך שאלת צלי וישנו שאלת המיכה לפי שאין אנו רגילים תמיד בהמיכה ואם אין חכמה כבן לישראל אביו מלמדו לשאול ואם אין לו כן תשאל הכת ואם אין לו כת תשאלנו אשתו או אחר היושב על השלחן ישאלנו מפני דהתורה הקפידה שעניין זכירת יצ"ם כלילה הנה תהיה ע"י שאלה ותשובה אך אם אין מי שישאל שואל ומשיב לעצמו וכשיש שואל יצ"ה הוא להנדה המה נשתנה אליא מתחיל עבדים היינו (ולא יאמר הלילה הזה כולו מרוד אלף הלילה סוף מרוד) :

לפסח וכשינויע ללפיכך מנביה כל אחד כומו בידו עד שינויע לנאל ישראל ואצלינו מניחים הכוס על השלחן כשמינויע להלל ואח"כ בהברכה נמלין בידו עד נאל ישראל וכן כשאומרים והיא שעמדה אחוין הכוס בידו ותעניין דכל מקום שמוכירין הישועה נמלין הכוס כעניין כום ישועות אשא וכשם ה' אקרא כי כל חשמתות הוא על היין כדכתיב ויין ישמח וגו' ויש בזה גם עניין עמוק הנוגע לאמונתנו המהורה דכתיב ה' הוא אלהים דאלהים בנימ' המכע והביאור דאף המכע שלנו אינה מכעית אלא כהשגחת שם הויה ברוך הוא והוא עיקר גדול כמוכן וכום הוא בנימ' אלהים וכשנומל הכוס יכמה הפת שלא יראה בושתו כמו בקידוש אבל כמיפור ההגדה צריך להיות הפת מנולה לראות הלחם עוני :

כב כשמיים השואל מה נשתנה מנלה הפת ומתחיל לומר עבדים היינו בקול ובהתפעלות וכשמתחיל ובחזרה ועיקר אמירת ההגדה הוא שע"י יציאת מצרים נשתעבדנו עד עולם לדורי דורות לר' ולתורתו ואנחנו עבדיו וזהו מדין נמוך כי בן חורין אינו נקנה לעבד בע"כ אבל מי שהיה עבד לאחד ולקחו אחר מבעליו לו לעבד א"צ דעת העבד ונקנה לו בע"כ של העבד כמבואר ביו"ד סי' רס"ו ועתה כיון שהיינו עבדים למרעה והקב"ה פדה אותנו מידו ולכן בע"כ אנחנו עבדיו וזהו שאמר הכתוב כי לי בני"ו עבדים עבדו הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים כלומר כי לי בני"ו עבדים בע"כ שלא ברצונם מפני שהוצאתים ממצרים שהיו שמה עבדים ולכן בכל דור ודור חייב לראות עצמו כאלו הוא יצא ממצרים ונקנה לו להקב"ה לעבד עולם ואינו רשאי לפרוק עול התורה מעל צוארו ומביא ראיה מקרא דבעבור זה עשה ה' לי וגו' וזה קאי על כל דור ודור ולפי שמי שירצה להתעקש יכול דומר דקאי רק על הדור שיצא ממצרים כשאלת הרישע שאומר מה העבודה הוואת לכם כלומר הלא אתם לא יצאתם ממצרים ולזה מביא ראיה מקרא דוואתנו הוציא משם דמסיים לתת לנו את הארץ והדי כל יוצאי מצרים מתו כמדבר אלא וזדאי דאבך דור קאי (וחו סלמד רבא נמרחא קט"ו) ז"ל וואתנו הוילא משס ודו"ק) :

כד וכשמינויע לדם ואש ותמרות עשן נוהנין לזרוק מעט מן הכוס באצבע על שם אצבע אלקים היא וכן כעשרה מכות וכן כדצ"ך עד"ש כאח"כ ויש בכלל ס"ו שפכות ויש בזה מוד ויש נוהנין לשפוך מן הכוס בעצמו ויש נוהנין לשפוך באצבע הרכיעו שהוא קמיעה ויש נוהנין באצבע החמישי שנקרא ורת (עמ"ס סק"ה) ודעביד כמר עבד ודעבד כמר עבד :

כה כהגדה כשאומרים יכול מר"ח צ"ל מקודם ותנת לבנך דאמקרא זה קאי כמבואר במכילתא וכן לא יאמר שכנגד ארבעה בנימ' וכו' אלא כנגד ארבעה בנימ' דהוא עניין כפ"ע ולאן ארלעיל קאי וצריך שיאמר ונאמר לפניו שירה חדשה כמגיל הגו"ל דאעבד קאי על יצ"ם (מג"ל סק"ו) ויאמר מן הובחים ומן הפסחים דחגיגה קודם לפסח דפסח נאכל על השוכע ובמוצאי שבת יאמר מן הפסחים מקודם דאין חגיגה דוחה שבת ויש שרוצה לומר דעל שנה הקודמת קאי ואינו כן כמו שבארנו בביאור ההגדה במ"ד :

כו וחולקין את ההלל מקצתו קודם אכילה ומקצתו לאחר אכילה מפני שאין אנו מברכין על תהלה לבן אומרים מקצתו מקודם כדי שתסוב ברכת אשר נאלנו גם על ההלל ועד היכן אומר מקודם הסעודה עד למעינו מים וכתוספתא מפורש המעם ובארטותו במ"ד בביאור ההגדה ויש נוהנים לומר ההלל בכהכ"ג ע"פ הירושלמי ומנהג יפה הוא ולכן אין מברכין על ההלל שבסעודה מפני שכבר ברכו בכהכ"ג ואנחנו שאין אומרים הלל בכהכ"ג היה מן הדין לברך על ההלל שבסעודה אלא שלא נהנו בן וזה ההלל אומרים בישיבה אע"פ שבכהכ"ג אומרים בעמידה :

כג כשמינויע למצה זו צריך להגביה המצה והעיקר הפרוסה שהיא כלחם עוני כדי להראותה להמסוכין שתתחבב המצה עליהם וכן כשינויע למרוד זה אבך בפסח אין להגביה הוויזע שלא יהא נראה כמקדישו

תעז דין אם מברכין על כום שני אם לאו . ובו ג' מעיפים :

ואין מברכין על הגפן כי אם אחר כום רביעי עכ"ל רס"ל דוגדה והלילא לא הוי הפסק ולפיכך ברכה של קידוש פומרת מברכה את הכום השני וברכה שעל כום שלישי

א כתב רבינו הכ"י שותה כום שני ואינו מברך עליו לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה שאין מברכין בפה"ג אלא על כום של קידוש ועל כום של ברהמ"ז

ג ולענין נראה דהנה במהדיל כתוב דצריך לכרך על כל כוס וכוס אף על פי שהראש פסק שלא לכרך התוס' פסק שיברך ואמר ליהנות בלא ברכה ופסק איסור לחוסר עכ"ל ואינו מובן כלל הא אדרבא פסק ברכות להקל (וכגון טקסא עליו ה"י ונשאר נתימא ע"ש) ולכן נ"ל דה"ס דהנה ודו ודאי שיש פסק אם ההגדה ה"י הפסק אם לא דלכן פסקנו בסי' הקודם לענין כרפס שלא יאכל בוית ואם אבל לא יברך ברכה אחרונה דפסק ברכות להקל בסי' שם וא"כ פשיטא שלא יברך ברכה אחרונה אך א"כ למה ישתה מפסק לא ישתה ולא יברך ולמה לו ליכנס לספק נהנה בלא ברכה אלא מאי אית לך למיסוד שהוא מוכרח לשתות מפני מצות חכמים שתקנו די כוסות וא"כ איך נאמר לאדם תשתה איסור מספק וה"י יכול לומר לא ניחא לי ליכנס בספק איסור ליהנות בלא ברכה אלא דאמרינן ליה שתה וברוך ונמצא דאנו מרשים אותו לברך וממילא דלפי תקנת חכמים בהכרח שאין תבונה לפטור את הכוס השני מברכה ראשונה אבל לענין ברכה אחרונה כיון שיש פסק פסק ברכות להקל :

שלישי שהוא כוס של ברהמ"ז פוסדת את חבריה של הכוס דרכיני ולמה אין מברכין ברכה אחרונה על הכוס השני מפני שהוא יין שקודם המזון שפוסד את היין שבזוך המזון וברהמ"ז פוסדתו מברכה אחרונה כמו בכל השנה כמ"ש בסי' קע"ד (פי' נכעל המאור ומלחמות) : ב לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אחד האחרון לכד וכן דעת רוב הנאונים עכ"ל ומ"ל דהגדה והלילא ה"י הפסק ואע"פ דא"כ למה לא יברך ברכה אחרונה על הראשון ועל השלישי כיון שאין להם שייכות ול"ז אלא בע"כ צ"ל דלא ה"י הפסק א"כ למה צריך ברכה ראשונה בשני וברכיעי ותרצו רכיון דר' כוסות אלו תקנו חכמים לשתותם דרך חיות וכל אחד ואחד הוא מצוה בפ"ע ולפיכך אינן מצטרפין זה עם זה להפטר בברכה אחת אלא צריך לברך על כל אחד בפ"ע (מג"א) ואין זה מספיק ויש שהוסיף לומר דה"ה כאלו התנה על כל כוס וכוס שלא יפטור אלא עצמו (פ"ו) וזה יותר תמוה דמנין לנו תנאי זה :

תעה יתר דיני הסדר . וכו' ח"י סעיפים :

כדי לצאת כל הדיעות יאחו שניהם וכמ"ש רבינו תב"ש שיקח המצות כסדר שהניחם הפרוסה בין שתי השלימות ויאחו בידו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ואח"כ יבצע מהשלימה העליונה ומפרוסה משניהם ביהודי ויסבלם במלח ויאכלם בהסיבה ביחד כוית מבל אחד ואם אינו יכול לאכול בשני זתים ביחד יאכל של המוציא תחלה ואח"כ של אכילת מצה עכ"ל ואינו מוכן בסך שאומר יאכל של המוציא תחלה וכי יודע איהו של המוציא הלא תופס לשניהם ביחד מפני הפסק כמ"ש (פס"ו סק"ג טקסא כו) ונ"ל משום דהעיקר לדינא אנו תופסין דעל השלימה המוציא ועל הפרוסה על אכילת מצה דכן דעת רוב הפוסקים אלא שעכ"ל מפני כבוד הדיעה השנייה אנו תופסים שניהם :

ד ושמענו מדברי רבינו הב"י דהידור המצוה לבלוע כל השני זתים ביחד ולכל הפחות הבוית בפעם אחת ואע"פ דמצטרף בכדי שיעור אכילת פרס מ"ם עיקר המצוה כן היא והוה שכתב בסעיף ו' אבל כחצי זית וחור ואכל כחצי זית יצא ובלבד שלא ישתה בין שלא ישתה מתחלת האכילה עד סוף האכילה יותר מכדי אכילת פרס ומ"ם לא מצינו להראשונים שיצריכו כן לאכול בבת אחת והמהר"ל כתב מפורש דיטול לאכול מעט מעט ובלבד שלא ישתה יותר מכדי אכילת פרס וראיתי סי' שכתב דהך דסעיף ו' סותר זה (מג"א סק"ד) ולי נראה דאין ענין ול"ז דבסעיף ו' סידי שאוכל חצי זית ומפסיק וזה ודאי אין נכון לכתולה אבל

א ואחר ששתה כוס שני יפול ידיו ויברך עני' ואע"פ דכבר נמל ידיו לטובל אך כיון שהפסיק בהגדה דיישינן שמא הסיח דעתו ונגע במקום מסופף (גמ' קמ"ו) : ואי לאו הך מעמא היתה נטילה ראשונה עולה לו ואע"פ דנטילה ראשונה לא היתה לקרושה אלא שלא יפסא את המשקין מ"ם היה עולה לו דקיי"ל דנטילה לא בעי כוונה (תוס' סג) והנה לפ"ז אם נתכוין בנטילה ראשונה לנמור כה כל מעורתו בלא היסח הדעת וברך עליה ענפי' ושבר ידיו א"צ נטילה שנית (עמ"א סק"א) : ב ורבינו הב"י כספרו הגדול לא ניחא ליה בכך וז"ל ולי נראה שלא יכוין לכך שלא כבטל תקנת חכמים שתקנו ליטול שני פעמים בלילה הוה עכ"ל והקשו עליו דהיכן תקנו חכמים כן דהא פירשו הטעם דילמא אסח דעתו וא"כ כשלא הסיח דעתו א"צ נטילה שנית (מג"א סג וכ"ה) ולי נראה עיקר כדברי רבינו הב"י דכיון דאיפסקא הלכתא בנפ' שם דצריך נט"י פעם שנית נהי דהטעם הוא משום חשש היסח הדעת מ"ם סוף סוף עק"פ תקינו רבנן כן ובליל פסח קפרינן שלא לשנות מכל מה שהנהיגו אותנו ומי יודע כמה פעמים אחרים יש בזה וכן המנהג ואין לשנות :

ג והנה כסוד הביא שני דיעות שיש סוברין שעל השלימה מברך המוציא כמו ככל ה"י"ם ועל הפרוסה על אכילת מצה משום לחם עוני ויש סוברים להיפך דהמוציא על הפרוסה שוה השינוי בפסח וממילא דעל אכילת מצה צריך על השלימה דשני כרכות על מצה אחת א"א לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ולכן

והדר נכרך מצה ומרור בהדי הדדי ושניהם דרבנן ואין מבטלות זו את זו דכמו כששניהם דאורייתא אין מבטלות זו את זו כן כששניהם דרבנן ולמה לן לאכול מרור בפ"ע והתשובה לזה דוודאי להלל יכול לעשות כן אבל אנו מספקא לן בגמ' שם כמאן הלכתא ואולי הלכה ברכנן דא"צ בריכה וא"כ המצה שכברכה הוי רשות ולא מצוה ואתי מצה דרשות ומבטל לה למרור דמצוה (תוס' סס ד"ה אלא) :

ח ודע דעל מה שנתבאר שצריך לאכילן בכריכה ובהסביבה כתב רבינו הב"י שמוכלה בחרוסת ורבינו הרמ"א כתב וי"א דאין לטובלו וכן הוא במנהגים וכן ראיתי נוהגין עכ"ל ואינו מוכן דהא בחרוסת הוי ספני הארס ואיך אפשר שלא להטבילו בחרוסת ובאמת כל האחרונים חולקים עליו וס"ל דצריך להטבילו בחרוסת וכן אנו נוהגים ומעמו אינו מוכן וצ"ל דס"ל דהמצה מבטל את הארס ואין מברכין בפיה"א על המרור לפי שוהו דברים הכאים מחמת הסעודה ועוד שברכת האדמה שעל הכרפת פוטרנו וכמ"ש בס' תע"ג וצריך ליוחר שלא להפסיק בדיבור בדברים שאינן מענין הסעודה עד שיאכל הכריכה כדי שתעלה ברכת אכילת מצה וברכת אכילת מרור גם לכריכה זו דבין דלהלל עיקר המצוה כן היה צריך לברך ומיהו אם סח א"צ לחזור ולברך שהרי מספקא לן כמאן הלכתא ועוד דאפילו להלל אין זה אלא בזמן המקדש ולא בזמננו דאין חיוב מרור מן התורה בזמננו ויבטל המרור את המצה כמ"ש (עק"ו סק"ו וז"ל) :

ט וז"ל הרמב"ם כפ"ה דין ו' ואח"כ מברך ענ"י וכו' ואח"כ כורך מצה ומרור כאחת ומטביל בחרוסת ומברך ברוך וכו' אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצות ומרורים ואוכלן ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפ"ע מברך על זה בפ"ע ועל זה בפ"ע ואח"כ מברך ברוך וכו' אקב"ו על אכילת הוצה ואוכל מבשר חגיגת י"ד תחלה ומברך ברוך וכו' אקב"ו על אכילת הפסח ואוכל מנופו של פסח ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח ולא ברכת הוצה פוטרת שר פסח ובזמן הזה שאין שם קרבן אחר שמברך המוציא מברך על אכילת מצה ומטביל מצה בחרוסת ואוכל ומברך על אכילת מרור ומטביל בחרוסת ואוכל וכו' וזו מצוה מדברי מופרים וחורר וכורך מצה ומרור ומטביל בחרוסת ואוכלן בלא ברכה זכר למקדש עכ"ל :

י וכל רבינו אינן מוכנים כלל תדא רכריכה בזמן המקדש היה צריך שלשתן כאחד פסח מצה ומרור בדבתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ועוד דכמאן פסק אי כהלל איך יצא באוכל זה בפ"ע וזה בפ"ע ואי כרבנן נהי נמי דנאמר דגם לרבנן יצא בכריכה כרמשמע מלשון הגמ' שם מ"ם וודאי העיקר דזה בפ"ע וזה בפ"ע והבי מוכח בוצרזים (ע"ט.) ע"ש ועוד קשה אם פכה

אבל כשאוכל רצופים היכן מצינו שצריך לאכול כולו כאחד (ומ"ס המנ"ח מספנה"ג תמיהני דהתם כלאכר מן המי דכשנין אכר טלס פ"ט ומ"מ כיון שינא מפי רבינו הכ"י יג ליוחר אם אפשר לו לעשות כן) :

ה ויש שדקדקו למה צריך כזית משל המוציא בשלמא משל אכילת מצה מצוותה רק בכזית דאין אכילה פחותה מכזית אבל בשל המוציא אמו בכז ברכת המוציא צריך לאכול כזית (ג"ח) הא בסו' ר"י נתבאר דא"צ כזית אמנם כאמת ל"ק כלל דאמו מן התורה אינו יוצא חובת באיזה מצה שאוכל דרק אנו מפני ההידור אמרנו דזו היא להמוציא וזו לחיוב אכילת מצה וא"כ ממילא דבאכילה ראשונה הא יוצא ידי חובה וא"כ מוכרח לאכול כזית ואח"כ כשאוכל השנייה וכוונתו לשום אכילת מצה בע"כ דגם ממנה צריך לאכול כזית לפי כוונתו כפי תקון חז"ל וא"כ ממי"א דצריך שני זתיים (והט"ו סק"ג טרם נזה ולפ"מ ח"ט בפטימות) ועל פ"ש רבינו הב"י לטבול במלח כתב רבינו הרמ"א דאין המנהג לטבול במלח כלילה ראשונה דפת נקי א"צ מלח עכ"ל ולא דווקא לילה ראשונה דה"ה לילה שנייה (ו"י סק"ד) אלא כוונתו חובת מצה שכלילה ראשונה וממילא דלדין הוי שני הלילות משום ספיקא דיומא והטעם שלא נהנו במלח והרי אנו נהנינן אף בפת נקי לטבול במלח אלא שוהו משום חיוב מצוה (מהרי"ל) בלומר שאנו מחבבין מצות מצה לכלי לערב בה דבר אחר והלבנוש כתב הטעם משום לחם עוני ולא ידעתי אטו העני אוכל כלי מלח וכמדומה לי שעבשו מובלזין במלח מפני שיפה יותר בטעם והוי הידור מצוה והרמב"ם כתב לטבול בחרוסת וחלקו עליו ואין המנהג כן :

ן ואח"כ יקח כזית מרור וישקענו כולו בחרוסת מפני שיש כמין ארס בהמרור והחרוסת מבטלו אך לא ישהנו להמרור הרבה בחרוסת שלא יהבטל מעם מרירותו ומטעם זה צריך לנער החרוסת מעליו ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא הסיכה מפני שהוא זכר לעינו ולא שייך בו הסיכה ככני חורין ואם אכלו בהסיכה יצא ולפי שיש פלוגתא בגמ' דהלל מוכר דצריך לברוך ביחד המצה עם המרור ולאכלן כאחד ואין מבטלין זה את זה דאפילו למאן דס"ל איסורין מבטלין זה את זה כמ"ש כיו"ד סי' צ"ח מ"ם מצוה אין מבטלות זו את זו האמנם אפילו להלל אין זה אלא בזמן המקדש ששניהם הוי מן התורה אבל בזמננו דמצוה דאורייתא ומרור דרבנן אתי מרור דרבנן ומבטל ליה למצה דאורייתא (קט"ו.) :

ז ולפיכך אנו אוכלין תחלה מצה לחוד ומרור לחוד ואח"כ נוטלין המצה השלישית כדי לקיים כה מצוה ושמן המרור בין המצה ובורכין יחד ואוכלן בהסיכה ואומרים זכר למקדש כהלל ויש בזה שאלה ולמה לנו לאכול מקדם מרור בפ"ע נאכל מצה שהוי דאורייתא

פסח כהלל למה לנו בזמנהו לאכול מרור בפ"ע וכמ"ש
בסעיף ד' (עלמ"ג והמגיה ולא העלו ארוכה לדבריו) :
יא ונלע"ד דדבריו מיוסדים על הירושלמי דפ"ק
 ההלה דגרסין שם הלל הזקן היה כורך שלשתן
 כאחת א"ר יוחנן חלוקים על הלל הזקן ופריך והא ר'
 יוחנן כורך מצה ומרור ומתריץ כאן בשעת המקדש
 וכאן שלא בשעת המקדש ואפילו תימר כאן וכאן
 בשעת המקדש שני דברים רבים על אחד ומכמלים
 אותו עכ"ל הירושלמי וה"פ דמקודם סתריץ דבשעת
 המקדש מבטלין זה את זה כיון דכולן מן התורה ושלא
 בשעת המקדש כיון דמרור אינו מדאורייתא אינו מכמל
 וזהו היפך מסכת הש"ס רילן ולזה אמר ואפילו תימר
 דשניהם בשעת המקדש דווקא שלשתם אמור לכורך
 דשנים רבים על אחד ומכמלין אותו אבל שנים כחד
 אין האחד מבטל השני ויפרש על מצות ומרורים
 יאכלוהו דהמצה יוכרך עם המרור ולא הפסח ולזה
 שפיר פסק המב"ם כר' יוחנן דס"ל דזה שחלוקין על
 הלל אינו אלא בכרך שלשתן כאחת ולא כשנים ופסק
 כרבנן אליבא דר' יוחנן ובזמן הזה פסק כש"ס רילן
 דתרי דרבנן ומכמל דאורייתא לפיכך צריך מקודם כל
 אחד בפ"ע ואח"כ בכריכה (וכשיטת המוס' וגם הסוגיא
 בש"ס שם יתפרש כצ"ח פ"ג דה"ק) :

יב אם אין לו ירקות לביכול ראשון אלא מרור יכרך
 עליו בביכול ראשון כפה"א ועל אכילת מרור
 ובביכול השני ישבלנו בחרוסת ויאכלנו בלא ברכה
 דאין אפשר לכרך בעצמו מילא כריסו ממנו ולכן
 בהכרח לכרך מקודם על אכילת מרור אע"ג דעיקר
 המצוה היא אחר המצוה וא"צ כרכה אחרונה וכיון
 שצריך מקודם על אכילת מרור וודאי שיצא ידי חובתו
 ואע"ג דכתוב מצות ומרורים לא הוי עיכובא אי
 סקדים להמרור (תוס' ק"ד : ד"ה זלתי) ואי קשיא דא"כ
 למה צריך לאכול פעם שנית אחר המצוה אך זהו משום
 הכירא לתנוקות (גמ' ס"ג) וזה שא"צ בביכול ראשון
 חרוסת אע"ג דהחרוסת הוא משום הארס ומה לי מיכול
 ראשון או מיכול שני תירץ שם הרא"ש בשם רבינו
 יונה וז"ל משום דביכול ראשון אינו לחיוב אלא להכירא
 ורגילין בל השנה לאכול חזרת בלא חרוסת גם עתה
 לא חשו תכמים אבל מיכול שני שהוא של מצוה
 הזהירו תכמים שלא יהא בו חשש מבנה עכ"ל ואינו
 מובן כלל הא בארנו שיצא ידי חובתו בביכול ראשון
 אלא וודאי דהרא"ש אינו סובר כמ"ש שיוצא בביכול
 ראשון אלא אינו יוצא אי משום דס"ל מצוה ומרורים
 דווקא מצוה תחלה ואח"כ מרור או משום דס"ל מצוה
 צריכות כוונה כמו שכאמת פסק בן בפ"ד דר"ה ולכן
 הראשון הוא בביכול ירקות ואי קשיא דא"כ אין
 סביר בראשון על אכילת מרור דו"ל דעי' הכוונה
 הוא על הביכול השני ולמה לא יכרך בביכול השני
 משום דמיתוי בי חובא דלאחר שאכל ממנו יכרך עתה

(ר"ן ס"ג) ולכן בהכרח לעשות כן (והמג"א בסקי"ד כתב
 חש"נ דמלות לריכות כוונה במידי דאכילה שאני שהרי אכל והכנה
 ע"ש והב"ח מחלק בין דלוריייתא לדרבנן דדברבנן א"צ כוונה
 ע"ש והפרישה מחלק בין לא ידע שאכל ובין ידע ע"ש אבל
 מדברי הרא"ש והר"ן שהבחנו לא נראה כן וזו"ק) :

יג וכיון שיש פקפוקים באכילת שני פעמים מרור לכן
 מחוייבים להתאמץ לבלי לאכול פעם הראשון
 מרור אלא ירקות ויש מי שאומר דאם אין לו ירקות
 יכול לאכול לפת (מג"א סק"ס) ודבר תימא לומר כן
 כיון דתכמים צו רק ירקות (גם הא"ר סק"י) ויש
 מי שאומר דלפי מנהג מרינתינו שדוקחין חר"י"ן למרור
 ולכן אם אין לו ירקות ולוקח זה גם לביכול ראשון
 כמו שנתבאר לא יכרך עליו כפה"א דהא אינו ראוי
 לאכילה כלל כשהוא בעצמו (מג"א סק"י) אלא יכרך
 רק על אכילת מרור ויש חולקין כזה דכיון דתקנו רבנן
 ומטבילו בחומץ או במי מלח שפיר מקרי דאוי לאכילה
 וצריך לכרך עליו כפה"א (מ"י סק"י וז"ל) ועוד
 דברכת הנהנין אלו הם כברכת המצות (ס"ג) כיון שהוא
 ע"פ תקון תכמים מיהו אצלינו דחוק הדבר שלא
 ישינו איהו ירק :

יד לכתחלה צריך ללעוס המצה בשינוי כדו שימעות
 מעם מצה אמנם בדיעבר אם כלע המצה יצא
 (גמ' קט"ו) : ואין לשאול הא גם דיעבר מעכב מעם
 מצה רמהך טעמא פסקנו כמ"י תס"א דאם כישל מצה
 לא יצא משום שאין בו טעם מצה וא"כ בבלע נמי
 למה יצא אך באמת לא דמי דמכושל גם קודם
 לפיו יצאה מכלל מצה והוי כנתן מאכל אחר לתוך
 פיו משא"כ בבלע (מג"א סק"ב) ועוד דבשם אין מצה
 יורד למעיו משא"כ בבלע בלעו מעיו מצה ובסוף גיד
 הגשה מביאר דאכילה במעיו הוה אכילה (זר"ל אמר
 דרק במעיו הוה אכילה ור"י סבר דגם נטרנו הוי אכילה אבל
 כמעיו וזלתי והוה אכילה וזה שנמרור לא יצא משום דכענין פעם
 מרור כמו שיבאר בס"ד) :

טו בלע מרור לא יצא משום דכענין שימעות מעם
 מרור בפיו וכשבלע אינו טועם מעם מרידות (גמ'
 ס"ג) ואין לשאול הא מובתר שבמרור הוי חזרת והרי
 אין בו טעם מרידות כלל דו"ל דבחזרת חל שם מרור
 מפני הקושי כמ"ש בס"י תע"ג סעיף פ"ו ע"ש אבל
 בשאריו מינים שם מרור הוא מפני המרידות וכיון
 שאינו טועם מעם מרידות לא יצא וממילא דגם בחזרת
 צריך שימעות מעם חזרת דא"א לחלק בין מין מרור
 זה למין מרור אחר ונאמר דהתורה צותה למעום מעם
 המרור בפיו כל מין מרור שאוכל ירגיש בפיו מה
 שאוכל ולא ע"י בליעה ואפילו אם בלע מצה ומרור
 כאחד ידי מצה יצא וידי מרור לא יצא ואין המרור
 מבטל להמצוה כיון שלא לעסן בלל ואם כרך מצה או
 מרור במים ובלעו אף ידי מצה לא יצא ולא מפני
 דמעם שהרי מצה א"צ למעם אלא מפני שאין דרך
 אכילה

אכילה עכב ולא קרינא ביה בערב תאכלו מצות וסודו לא יצא בק"ו שלכד שאין דרך אכילה בכך הא ליכא מעם מרור :

מן וכתב רבינו הב"י במעוף ד' אכל מצה בלא כוונה כגון שאנסוהו אנסים או למטים לאכול יצא ידי חובתו כיון שהוא יודע שהלילה פסח ושהוא חייב באכילת מצה אבל אם היה סבור שהוא חול או שאין זה מצה לא יצא עכ"ל סברא זו כתב כדי להרע דברי הרמב"ם שכאן פסק דיצא ובפ"ב משופר פסק דבלא מתכוין לא יצא לחלק בין אכילה לשאר דבר ומיהו גם באכילה אם לא ידע שפסח היום או שזהו מצה וודאי לא יצא דמצות צריכות כוונה ובאכילה כשידע אף שנעשה באונס הוה ככוונה וסברא זו הוזכרה בתום פסחים (קט"ו.) אבל מדברי הרא"ש שם והסוד בכאן לא משמע כן ע"ש (עק"י ע"ס אות ק' שהל"ך בזה) ; י"ן אכל כוית מצה והוא נכפה בעת שמותו ואח"כ בלילה נתרפא חייב לאכול כשנתרפא לפי שאותה אכילה היתה בעת שהיה פסח מכל המצות ואין זה שייכות למצות צריכות כוונה דאפילו א"צ כוונה מ"מ הא צריך להיות חי מרגיש ולא כשאינו בודעתו כלל ודע דאפילו אם אין צריכות כוונה מ"מ אם נתכוין שלא לצאת לא יצא ואין לשאול דא"כ היכי אמרינן דכפאוהו למטים לאכול מצה יצא והא כיון דכפאוהו

א"כ לא רצה לאכול והרי נתכוין שלא לצאת דילי דהוא לא רצה שהם יאכילוהו אלא רצה לאכול מעצמו ואחרי שכפאוהו וודאי לא כיון שלא לצאת (עכ"י ע"ס רי"ו ודו"ק) :

י"ן דבר ידוע שאין חיונ מצה אלא בלילה הראשון בלכד דכתיב בערב תאכלו מצות אבל כל החג אם ירצה שלא לאכול מצה אלא מיני תרנגומא הרשות בידו ורק שבת ויו"ט צריך לאכול פת ולא סדין מצה ואף גם בלילה הראשון מן התורה יוצא ידי חובתו בכותב וכתב רבינו הרמ"א במעוף ז' ונהגו לעשות נ' מצות של הסדר מעשרון זכר ללחמי תודה וקושים בהם סימן לידע איזו ראשונה או שנייה או שלישית ומניחים הראשונה עליונה והשנייה באמצע והשלישית בתחתונה לכריכה ואם שניה לא עיכב ואופין אותם נ"כ בסדר ואם נשברה אחת מהן לוקחין אותה לשנייה דבלא"ה פורסין אותה עכ"ל ועכשיו לא נהגנו בזה משום דע"ז זה תכא העיסה לידי שהייה ואינו כדאי ודע דכך מקובל דאע"ג דאין חובת מצה רק בלילה הראשון מ"מ מצוה לאכול מצה כל ימי הפסח כדכתיב שבעת ימים תאכלו מצות והא דקרו לה רשות משום דמצוה לגבי חובה רשות קרו לה מפני שאין זה מ"ע אלא רצון ה' שיאכלו בני ישראל מצה כל ימי הפסח :

תעו מנהג אכילת צלי בליל פסח . וכו' ד' סעיפים :

א' תנן (נ"ג.) מקום שנהגו לאכול צלי בלילי פסחים אוכלין מקום שנהגו שלא לאכול אין אוכלין דמפני שהפסח אינו נאכל אלא צלי דהיינו בשפוד על האש לא בקדירה ולא במים לכן יש שחששו שלא יאמרו שאוכל פסח בזמנה"ז והוי קדשים בחוץ והחמירו עליהם שלא לאכול שום צלי בליל פסח ואפילו קבשר בהמה שאינה ראויה לפסח ואותן שנהגו איסור חל האיסור גם על זרעם אחריהם ועל זה נאמר שמע בני מוסר אביך ונ"ו (ג.) ומדינות שלנו הם ממקומות שנהגו שלא לאכול ודווקא צלי שעל האש ולא מה שאנו קורין בראמ"ן :

ב' וצלי קדר והיינו להשים הבשר בקדירה בלא מים ג"ל דמותי ביון דפסח פסול בבה"ג כדאיתא בגמ' (מ"א.) ואף שיש פלוגתא שם אך זהו לענין מלקות אבל לב"ע הפסח פסול דאינו צלי אש (תוס' ע"ס ד"ה איכא) וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מקרבן פסח ע"ש ולכן גם בצלאו ואח"כ בשלו או בשלו ואח"כ צלאו מותר לאכול כיון שפסול בקרבן פסח כמ"ש הרמב"ם שם והאחרונים בתבו דאפילו צלי קדר ובשלו ואח"כ צלאו אסור ואפילו בשלו ואח"כ עשאה צלי קדר אסור משום דשם צלי עליו (נ"ג וס"י) ולא ידעתי למה לנו להחמיר במנהגא בעלמא כדכבר שאין בו מעם וזה שהביאו ראייה

ממ"ש רבינו הב"י במעוף ב' דאפילו בשר עגל ועוף כל דבר שטעון שחיטה אסור לאכול צלי במקום שנהגו שלא לאכול צלי עכ"ל אינו דמיון דהתם כשקבלו עליהם שלא לאכול צלי קברו עליהם כל מין צלי של בשר מיהו עכ"פ הצלי הראוי לפסח ולא צלי שאינו ראוי לפסח וצ"ע :

ג' ואפילו במקום שנהגו לאכול צלי אסור לאכול גדי או שה מקולם והיינו כשהוא צלוי בולו כאחד דזה נראה להדיא בקרבן פסח ויאמרו עליו שאוכל קדשים בחוץ ולכן אם היה מחותך או שחתך ממנו אבר או שלק בו אבר אפילו כשהוא מחובר מותר לאכול במקום שנהגו לאכול צלי ונראה דאפילו רק בלי המעיים גם כן מותר דאין זה כהקרבן פסח ובין סבואר מרש"י (נ"ג.) שכתב מקולסין ראשו על כרעיו ועל קרבו ע"ש :

ד' אפילו אצלינו דג צלוי וביצה צלוייה מותר שאינם בכלל בשר אבל בכבד וסחול וכל המעיים הם בכלל בשר ואסורים בצלי כדמוכח לענין נדרים ביו"ד בס"י רי"ז ע"ש ולפ"ז אסור לנו לאכול כבד בליל פסח שהרי א"א אלא בצלי דמליחה לא מהני לכבד ואין לו היתר א"כ בשלו אח"כ או מוגנו בשומן ויש מי שהפריז על המדה לאסור גם ביצה צלוייה ואין בזה מעם

אכדנהו בעונינו ויש נהגים שלא לאכול שום מיכל בלילה זו לבד השני מיכלים שעל הסדר ולכן אוכלים בשר בלא מיכל בשום דבר ויש ליהודי שלא לשנות הרבה בסעודה כדי שלא יחפזו שינה ולא יוכל לומר ההלל וכל עניין הסדר והחכם ענינו בראשו לדעת שהלילה הזה כולו קדוש ועשה הסדר בשמחה רבה :

מעם (פי' סק"ג) ונכון שלא לאכול ולשתות הרבה בסעודה זו יותר מדאי כרי שלא יאכל את האפיקומן אכילה נסה שלא תהיה אכילת האפיקומן עליו למורה (עמ"ק סק"ג) ונהגים אצלינו לאכול בסעודה זו ביצים זכר לאבלות מפני שביום שחל פסח חל ח"כ כידוע וגם זכר לתורבן שהיו מקריבין קרבן פסח ועתה

תעו דיני אכילת האפיקומן. ובו ח' סעיפים :

א לא יפחות מכוית (מג"ה נספ מה"ל) ואם אין לו כוית יאכל אף פחות מכוית ונראה גם בכוית ראשון של אכילת מצה אם אין לו כוית אלא פחות מחייב לאכול אך לא יברך על אכילת מצה ולא אמרינן רפוחות מכוית אינו כלום דבמו באיסורים הוה חצי שיעור איסור ראורייתא כמו כן במצה היו קצת מצוה כיון שא"א לו דקיים יותר מיהו בשני בני אדם שאין להם דק כוית אחד מצה נראה דמוטב שיאכל אחד מהם כוית ויקיים המצוה כתקנו משיאכל כל אחד חצי זית וכיצד יעשו ימילו גודל וזה פשוט שאם יש להם שני ותים יאכל כל אחד כוית להמוציא שהיא עיקר המצוה ולא יאכלו אפיקומן שהוא לזכר בעלמא ואם יש להם ג' ותים יאכל כל אחד כוית להמוציא והכוית השלישי יחלקו ביניהם לאפיקומן דלזכר די בחצי זית בשעת הדחק (כ"ל ועש"ת נס"י תע"ה ותפ"ג) :

ב ועל מ"ש שיראה לאכול האפיקומן קודם חצות כתב רבינו הרמ"א שיקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות עכ"ל ואינו יודע מעם לזה דמאי עניינא דהלל לחצות (פי' תוספתא שלח פסחים) והאפיקומן יש לאכול בהסיבה ואם אכלו בלא הסיבה נ"ל דיצא כיון שאינו אלא לזכר בעלמא (וכ"כ הגר"ו בסעיף ד') ויש נהגין ליטול האפיקומן ברוך במספחת ומשולשין אותו על בתפיהן לאחוריהן והולכין בבית כד' אמות ואומרים כך היו אבותינו הולכים משארותם צדודות בשמלותם על שכמם ואח"כ אוכלים אותו ובמדינות אלו לא נהגו כזה אלא מוציאין האפיקומן ואוכלין אותו (פי' והגר"ו) ויש שלוקחין חתיכה אפיקומן ונוקבין אותו ותולין אותו בצואר ואין בזה איסור אך מילתא יתורתא היא ולא נהגנו כן (ע"ה) :

ג ודע דדבר פשוט הוא שאם נמשך עד אחר חצות מחוייב לאכול האפיקומן שהרי הרמב"ם בריש פ"ו ובפ"ח מקרבן פסח פסק כד"ע דפסח וסצה נאכל בל הלילה וכן דעת כמה מהראשונים (קמ"ט נהגמ"י פ"ח ע"ט) וזהו דעת בית הלל בתוספתא שלח פסחים ע"ש מיהו בזה יש להסתפק אם נאנס ולא עשה הסדר עד אחר חצות אם יברך על אכילת מצה אם לאו דכיון דדבותינו בעלי התע"ה פסקו בכ"מ דהלכה כראב"ע דפסח אינו נאכל אלא עד חצות כסתמא דאיוהו מקומן דתנן הפסח אינו נאכל אלא כלילה ואינו נאכל אלא

א רע דבעניינא דאפיקומן יש לבאר דלכאורה דבר ברור שעיקר מצות עשה דבערב תאכלו מצות קיימנו בכוית הראשון והשני שבדכנו שם אקב"ו על אכילת מצה והאפיקומן אינו אלא זכר לפסח שהיה נאכל על השובע וכן מבואר מלשון הסוד והש"ע שכתבו לאתר נסר כל הסעודה אוכלין ממצה השמורה תחת המפה כוית כל אחד זכר לפסח הנאכל על השובע ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו ויהא והיר לאכלו קודם חצות עכ"ל הרי כתבו זכר לפסח ולכן לא יברך עליו ומה שהזהיר לאכול קודם חצות אע"ג דאינו אלא זכר בעלמא מ"מ כיון שהוא זכר לפסח ולראב"ע אין הפסח נאכל אלא עד חצות צדיך גם האפיקומן עד חצות :

ב אבל רש"י והרשב"ם כתבו (ק"ט : ד"ה אין מ"ה) דעיקר המצוה הוא האפיקומן וי"ל דרש"י ורשב"ם שם אין מפסדין וכו' שצדיך לאכול מצה כנמר הסעודה זכר למצה הנאכלת עם הפסח וזו היא מצה ועל הצוה שאנו אוכלין באחרונה לשם חובת מצה ובל ברחינו אנו מברכין על אכילת מצה בראשונה אע"פ שאינה באה לשם חובה כראמר לעיל גבי פירוד דלאחר שמיאל כרסו מסנו האידך חודר ומברך עליו ה"ג גבי מצה וכו' עכ"ל וכן ג"ל מלשון הרמב"ם בפ"ח שבתב דבאחרונה אוכל מבשר הפסח וכו' ובזמנא אוכל כוית מצה וכו' שאכילתן היא המצוה עכ"ל הרי משמע דהו עיקר המצוה ואפשר לומר דעיקר כוונתו הוא על זמן הבית והתום (ק"ט). נראה כמסתפקים בזה ע"ש אבל הרא"ש הביא דברי רש"י וחלק עליו וכתב דאפיקומן אינה לשם חובה אלא זכר לפסח ע"ש ולפ"ו לדעת רש"י ורשב"ם יש ליהודי מאד מאד באכילת האפיקומן ביון שהיא עיקר המצוה דאכילת מצה וכן מבואר מהרמב"ם כמ"ש לכן יש ליהודי מאד בזה לאכול לכל הפחות כוית שלם (ולשון רש"י עמנו ז"ע שהתיל זכר למצה הנאכלת עם הפסח ומסייס לזכר חובת מזה וגם התום"ם שסתנו שסכרת רש"י מוכרחת שהרי זמן הבית שסכרת כן ע"ש לא אכין שהרי יכלו לאכול כל הסעודה מזה שסכרת עד שהגיעו לפסח ולא אכלו מזה חובה ומרור ולא כרנו מלי"ס ולא מתחלת הסעודה ודברי רבותינו נשלם ממנו ולפ"ו) :

ג וכתבו דלכתחלה יקח שני זתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עם הפסח ולכל הפחות

עד חצות ואמרינן בנמי (ק"ד:) אכל מצה בוסה"ז אחר חצות לראב"ע לא יצא ידי חובתו א"כ איך יברך על אכילת מצה כיון שכבר עבר זמנו לראב"ע ולכן נראה דיאכל בלא ברכת על אכילת מצה :
 ן אם שכח ולא אכל האפיקומן ולא נזכר עד שנמל ידיו או עד שאמר הב לן ונברך אוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא דאע"ג רבכל השנה כשרוצה לאכול אח"כ הוי היסח הדעת וצריך לברך מ"מ כפסח דאחבא דרחפנא סמכינן ואין לנו רשות לבלי לאכול אין זה היסח הדעת ויטול ידיו בלא ברכת קודם אכילת האפיקומן כמ"ש בס"י קע"ט (הגר"ו) ויש חולקין וס"ל שלא לאכול האפיקומן כלל ולסמוך על הכוית הראשון (כ"ה כס"ל ועממ"ש סק"ג) ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו בעלי הש"ע שפסקו דיאכל :
 ן ואם לא נזכר עד אחר שבירך ברהמ"ז אם נזכר קודם שבירך בפה"ג יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך ברהמ"ז וישתה הכוס בברכת בפה"ג ואם לא נזכר עד אחר ששתה הכוס או אפילו רק עד אחר שבירך בפה"ג רמובכת לשתות הכוס כרי שלא תהא ברכתו לכשלה דאו לא יאכל האפיקומן ויסמוך על המצה שאכל מקודם דאם יאכל הרי צריך עוד כוס והוי כמסופי על הבוסות אך זהו כמי שזוהר כל השנה לבלי לברך ברהמ"ז בלא אכל כנון אנו

שאין מברכין על הכוס ויטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויברך ברהמ"ז בלי כוס (מנ"א סק"ד) וכן אם נזכר לאחר שהתחיל הלל יגמור ההלל וישתה הכוס ויטול ידיו ויאכל האפיקומן ויברך בלא כוס :
 ן וי"ל רבותינו בעלי הש"ע ואם לא נזכר עד אחר שבירך בפה"ג לא יאכל האפיקומן ויסמוך על מצה שאכל כחוד המעודה שכולן שמורות הן משעת לישא אכל במקום שנהגו לעשות שימור למצת מצוה משעת קצירה אפילו לא נזכר עד אחר ההלל יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך על הכוס ואין לחוש במה שמוסיף על הבוסות עכ"ל ואין לשאול הא אכל כוית ממצה השמורה משעת קצירה כעת ברכת עד אכילת מצה די"ל דעל זה לא סמכינן דאפיקומן הוי מילתא באפי גפשה ורק אם אכל כל המעודה מהשמורה יכילין לסמוך על שאר מצה שאכל בחוד המעודה אבל לא על המצה הראשונה וזה שכתבו שיחזור ויברך על הכוס נלע"ד דזהו למי שזוהר לברך כל השנה על הכוס אבל מי שאינו נוהר א"צ כוס והמפרשים לא הבינו כך ולענ"ד נראה כמ"ש (עמ"י ומנ"א וחי" וז"ע ודו"ק) ואם נאכד האפיקומן יאכל כוית מצה ממצה אחרת שהרי כולם נשמרים משעת לישא לכל הפחות וכ"ש אם יש לו שמורה הנשמר משעת קצירה שצריך לאכול אע"פ שאכד האפיקומן :

תעה שלא לאכול אחר האפיקומן . ובו נ' סעיפים :

א כמו שלאחר הפסח אין לאכול שום דבר כרי שלא יאכד ממנו מעם הפסח כמו כן באפיקומן שדוא זכר לפסח אין לאכול אחריו שום דבר מאכל כרי שלא יאכד מעם המצה וכן לשתות כל משקה אסור (מנ"א) לבר מים כרי שלא לאכד המעם חוץ השני כוסות שמוכרח לשתותם מדין הסדר וכמו שאמור לאכול הפסח בשני מקומות כמו כן האפיקומן ולא עדיף מאלו הפסיק בשניה דאסור כמו שיתבאר כמו כן בשני מקומות :
 ב ואפילו כחדד אחר לא יאכלו האפיקומן בשני שולחנות אבל בכל המעודה אין קפידא דרק באפיקומן שהוא זכר לפסח קפדינן וכן אם התחיל לאכול האפיקומן וישן והקיץ אינו חוזר לאכול כדון פסח שזהו בשני מקומות ובני חבירה שמקצתן ישנו באמצע חוזרים ואיבלים כשנגערו כיון שהשאר לא ישנו ואם נרדמו כולם ונגערו לא יאכלו דהוה כשני מקומות נתגממו כולם והיינו נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סכרא יאכלנו דאין זה שניה וכל זה

אינו אלא כשינה שלאחר התחלת אכילת אפיקומן ודלא כמי שמחמיר בכל המעודה :
 ג ודע דזה שאנו קורין להמצה הנאכלת באחרונה אפיקומן אין לזה מעם לכאורה שהרי שנינו אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כלומר שלא יאכלו עדם דבר ואפיקומן הוא לשון אפיקו מן כלומר מיני מתקה (רשכ"ס) וא"כ איך קורין אותה אפיקומן וצ"ל דה"פ אפיקומן אפיקו מן כלומר רק זה המאכל ולא יותר או הכוונה על אחר אכילתו אפיקומן כלומר לכלי להביא עוד מאכל מיהו בדיעבד אם אכל דבר מה אחר האפיקומן אינו מחוייב לחזור ולאכול האפיקומן וכן כל מיני משקה אסור לשתות אחריו לבר מים שאין מאכדין המעם וכל מיני מים מותר כמו סעלצ"ן ולימענא"ד ויש מי שמתיר שהיית כל המשקין דרק אכילה אסור ולא שתייה (ח"י ונ"מ נט"ז נס"י תע"ט סק"ג) מיהו עכ"פ זהו פשוט דכל מיני מים המתוקנים מותר לשתות אחר הסדר וכן לאקרי"ץ וכיוצא בוה ועוד יתבאר בס"י תפ"א :

תעמ כוס שלישי של ברכת המזון . ובו נ' סעיפים

א ואחר שאכל האפיקומן ימונו לו כוס שלישי ויברך עליו ברהמ"ז וכתבו שצריך הכוס שמיפה והרחא

א ואחר שאכל הפסח אין לאכול שום דבר כרי שלא יאכד ממנו מעם הפסח כמו כן באפיקומן שדוא זכר לפסח אין לאכול אחריו שום דבר מאכל כרי שלא יאכד מעם המצה וכן לשתות כל משקה אסור (מנ"א) לבר מים כרי שלא לאכד המעם חוץ השני כוסות שמוכרח לשתותם מדין הסדר וכמו שאמור לאכול הפסח בשני מקומות כמו כן האפיקומן ולא עדיף מאלו הפסיק בשניה דאסור כמו שיתבאר כמו כן בשני מקומות :
 ב ואפילו כחדד אחר לא יאכלו האפיקומן בשני שולחנות אבל בכל המעודה אין קפידא דרק באפיקומן שהוא זכר לפסח קפדינן וכן אם התחיל לאכול האפיקומן וישן והקיץ אינו חוזר לאכול כדון פסח שזהו בשני מקומות ובני חבירה שמקצתן ישנו באמצע חוזרים ואיבלים כשנגערו כיון שהשאר לא ישנו ואם נרדמו כולם ונגערו לא יאכלו דהוה כשני מקומות נתגממו כולם והיינו נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סכרא יאכלנו דאין זה שניה וכל זה

ואם שתה בלא הסיבה נתבאר בס' תע"ב ע"ש ולא יבדק אחריו ולא ישתה בין כוס שלישי לכוס רביעי בדמפרש בירושלמי שמא ישתכר ומשמע דמשקה שאינה משכרת מותר (ט"ז) מיהו סכום השלישי אע"פ שהוא גדול הרבה ויכול לשתות כמה פעמים אע"פ שהפסיק בנתיים דהכל הוא כוס אחד ושתייה אחת (פמ"ג סק"א ולא ידעתי למה לריך דעתו על כוס אחד וצ"ל) והאחרונים האריכו במה שהיה מנהגם שהיה אחד יצא מביתו ומצטרף לזימון בבית אחר דאין זה נכון לא מיבעיא לבראמי' אלא אפילו להלל אין לו לעקר מטקומו למקום אחר ולשוב לביתו ועכשיו לא שמענו מנהג זה ופשיטא שכל אחד ינמור כל הסדר בביתו ואחר נמר הסדר אם רצה לייך לבית אחר כדי לענות הודו ואנא הרשות בידו דכל זה אינו מעכב ואפילו יחיד יכול לומר להלל בעצמו אך אן לא יאמר רק תדו פעם אחת ולא ד' פעמים וכן בהלל דירוש' ודרת' ופשוט' הוא (פס"ז ומג"א וכו')

אף כי שאינו נודר בו בכל השנה אמנם האידנא אנו מנקים הכוסות לכוס ראשון ובו אנו שותים כל הד' כוסות ונהגו להדר אחר זימון להסדר ולא פמעים ברהמ"ז אלא משום הלל להודו ואנא שצריך אחד לקרות והשנים יענו כדאיתא במדרש תהילים אמנם אם אין לו זימון דאשתו ובניו ובנותיו עונין אחריו (סו):
 ב וז"ל רבותינו בעלי הש"ע מצוה לחזור אחר זימון והגדול שבהן אומר הודו ואנא והאחרים עונין אחריו והגדול יכול ליתן לקמן רשות ויכול לצרף עמהם לזימון לענין הלל אע"פ שלא אכל עמהם ונהגו שבעה"ב מברך ברהמ"ז בליל פסח שנאמר טוב עין הוא יבורך הוא טוב עין שאמר כל דמפין ייתי ויכול עכ"ל ויכול לכבד לאורה נכבד והרי מדינא דנמ' האורח מברך והמנהג להוסף ברחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב ליום שכולו ארוך ליום שצדיקים יושבים ועשרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו השכינה:
 ג ואחר ברהמ"ז מברך כפ"ג ושונה הכוס בהסיבה

תפ סדר כוס רביעי הלל הגדול. ובו ג' סעיפים:

עולם ומחלק מזונות לכל בריה (ס) ועל שבפסח נבנסנו תחת כנפי השכינה והכמיחנו שאל יעובנו זאל ומשנו לנצח לכן אומרים זה על הסדר:
 ג בענין חתימת ההלל רבו הדיעות רבינו הב"י כתב שאומר נשמת וישתכח עד כי מעולם ועד עולם אתה אל ויאמר אח"כ יהללוך וחותם פלך מהולל בתשבחות והמור כתב דיהללוך יאמר אחר הלל עד הברכה ואח"כ נשמת וישתכח וחותם בישתכח וכ"כ התוס' שם ואנחנו נוהגים כרבינו הכ"י ואחר הברכה מברך כפ"ה"ג על כוס רביעי לפי שהפסיק כהלל ורבינו הב"י פסק כלא כרכה ואין אנו נוהגין כן כמ"ש בס"י תע"ד ושונה כהסיבה ואם לא היסב נתבאר בס"י תע"ב ושתייה כולו כדי לברך ברכה אחרונה על הגפן רכ"י ואח"כ אומר הפיוטים כפי המנהג ויש שאין שתיים עד אחר אמירת הפיוטים וכן נדפס בהנדרות ואינו נכון כי הכוס הרביעי צריך לשתות תיבה אחר הלל (הכ"י) כחכ אס עתה כלל הסיכה יחזור וישתה כהסיכה וזו צריך לברך לפני כפ"ה"ג לפי שהסיכה דעתו מלשחות מור מכ"ל ולעיל כס"י חס"כ הכאנו דיעות שס"ג לחזור ולשתות כהסיכה ע"ש וכמכ הרמ"א דהלל יכול לומר אף שלא במקום סעודה ע"ש ומ"ע עוב יומר לחזורו במקום הסעודה ולשתות כל הכוסות במקום אחד):

א ואחר ששתו הכוס השלישי נוהגין לומר שפוך חמתך וגו' ולפתוח הדלת כדי לזכור שהוא ליל שמורים ובזכות אמונה זו יבא משיח וישפוך חמתו על הכבליים שתרבו כהמ"ק ועל כי קודם ביאת המשיח יבא אליהו כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני וגו' ולכן הכנהגו להעמיד עוד כוס באמצע השלחן וקורין אותו כוסו של אליהו ויש שהיו נוהגים לעמוד מהסיבה ולאמר ברוך הכא והכל לחיווק האמונה כי כך אנו מקיבלים שבניסן ננאלו ובניסן עתידין לנאל כדאיתא כפ"ק דר"ה ולכן בעת נמר הסדר קודם אמירת לא לנו וגו' כי לשמך תן כבוד אנו מתעוררים שיתן כבוד לשמו הגדול ותברך:

ב ומזונין כוס רביעי ומתחיל לא לנו ונומר את ההלל וכשמגיע ליהללוך אומר הלל הגדול שהוא מזמור של כ"ז הודו עד סופו ואח"כ אומר נשמת ונקרא ברכת השיר בנמ' (ק"ח.) לפי שבשבתות ויו"ט אומרים אותו אחר פסוקי דומרה (תוס' ס' ל"ה מא') והני כ"ז הודו הם כנגד כ"ז דורות שקודם מתן תורה שהקב"ה זן אותם בחסדו (נמ' ס) ונקרא הלל הגדול משום דכתיב ביה נתן להם לכל בשר (ס) שהקב"ה יושב ברומו של

תפ"א דינים שאחר הסדר. ובו ד' סעיפים:

א ואינו מועם אח"כ כלום כל אותו הלילה חוץ מן המים ויש לו למזוג כוס המישי ולומר עליו הלל הגדול מהודו לד'. כי טוב עד על נהרות ככל וכוס זה אינו חיבה כמו ארכעה כוסות עכ"ל וכך היתה נירפתם בגמ' פ"ה

א קבלה היתה ביד הנאונים שאם רוצה לשתות כוס חמישי שותה וכ"כ הרמב"ם כפ"ח וז"ל ואח"כ טונג כוס רביעי ונומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר והוא יהללוך ד' כל מעשיך וכו' ומברך כפ"ה"ג
 מן 15 1

ק"מ.) חמישי אומר הלל הגדול ולפניו הונה ע"פ פירש"י ורשב"ם רביעי ע"ש המור האריך בזה ויש שאמרו שכבוס ד' מסיים כברכת יהללוך וכברכת הלל הגדול מסיים כברכת ישתבח ויש שאמרו ששנת הרביעי בלא חתימה ע"ש ובהנהגת מיימוני מיהו אנו לא ידעין מזה ולא ידעין רק מד' כוסות :

ב ויש מן הגאונים שאמרו דרוקא כנון שהוא מוכרח לכוס חמישי כנון שתאב לשתות כמו שיפר רבינו יוסף טוב עלם בפיוט אלקי הרוחית לשתת הגדול ע"ש והו שכתב רבינו הרמ"א דמי שהוא אסמנים או תאב הרבה לשתות יכול לשתות כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול עכ"ל אך מימינו לא שמענו ולא ראינו נוהגין כן :

ג וזה שכתב הרמב"ם שאמור אח"כ לשתות יין אלא מים בן כתב גם הרי"ף והקשה הרא"ש דהא תנן אין מפטירין אחר הפסח אפיקמן אבל לשתות שרי

ע"ש מיהו מנהג כד העולם כהגאונים ורבינו יונה פי' המעם לפי שחייב אדם לעסוק כל הלילה ביציאת מצרים ולספר בנסים ונפלאות שעשה לנו הקב"ה עד שתחטפנו שינה לפיכך אם ישנה יין עוד תחטפנו שינה מיד ויש שכתבו שלא לבטל מעם מצה שבפיו וכל המשקין אמרו לבר מים ולאקריי"ן ומי זנב"ל שקרין איננכ"ד וואמ"ר מותר (מג"א) וכן אצלינו מעלצין ולימענא"ד מותר וכמ"ש במ"י תע"ח אבל עפ"י מראנן שבאשכנז שבותשים תפוחים בבית הבד ויש להם מעם גדול אמור (שם) :

ד כל דין ליל ראשון נוהג ג"כ בליל שני ואפילו לעניין שלא למעום כלום אחר המור נ"כ מההררין נוהגין כמו בליל הראשון (ג"י) ונוהגים שלא לקרות על מצתו כאלו השני לילות רק פרשה שמע וברכת המפיל ולא שארי מצותים שרנילים לקרות תמיד מפני השמירה לליל פסח הוא ליל שמורים מפני המזיקין :

תפב דין מי שאין לו אלא כזית מצה שמורה. ובו ג' סעיפים.

א כתב הרמב"ם ספ"ח מי שאין לו מצה משומרת אלא כזית כשנומרו סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית ואינו פועם אחריו כלום עכ"ל ולשיפת הרמב"ם דבעי שימור משעת קצירה ולכל ימי הפסח כמ"ש במ"י תנ"י ע"ש אך אם אין לו שמורה כזו פשיטא דלא נאמר לו שלא יאכל כל ימי הפסח דכל עיקר השמורה הוא מדברי סופרים כמ"ש הרמב"ם כפ"ה ולרש"י ותוס' השימור הוא לשמה וכל שאינו לשמה לא מקרי שמורה כמ"ש שם ואינו אלא בלילה ראשונה :

ב והנה לא ביאר הרמב"ם מתי יאכל המור והכורך והרי"ף כתב שיאכל המור אחד הכזית שמורה וגם יעשה כורך והמור בשם רבינו יונה כתב שאחר הכזית לא יאכל כלום ע"ש א"כ ממילא שאוכל המור מקודם ואע"פ דאכל המור קודם המצה לית דן בה והו דעת רבינו הבי שכתב מי שאין לו מצה משומרת

אלא כזית מברך על אכילת מור ואוכל וכשנומרו סעודתו ממצה שאינה משומרת מברך על אכילת מצה ואוכל אותו כזית ואינו פועם אחריו כלום עכ"ל אמנם כשיש לו שני זתים יאכל הראשון להמוציא והשני לאפיקמן והכורך יעשה עם שאינה משומרת וחולה שאינו יכול לאכול בלא תבשיל יאכל הכזית מצה עם התבשיל ואם איתו יכול לאכול רק כזית יאכל מתחלה בלא מצה ואח"כ יאכל הכזית וכורך על אכילת מצה (מג"א) או יאכל מקודם מצה עשירה :

ג ומי שאין לו על שני הלילות רק ג' מצות יאכל בלילה הראשונה ממצה אחת ויאכל המוציא ועל אכילת מצה ממנה ושנים יניח על ליל שני כרי שתרם לו לחם משנה לליל שני ופשוט הוא דאם האחת אינה מספקת לכל הזתים הלילה הראשונה קודמת (ספ"ו) שנתרן דעת הרא"ש וג"ס פ"ט והאידנא לא עיך כלל דין כזית של ח"י דאנו ג'שים על שמרים והוי תיכף חמץ וכימיים היו ג'שים (כמרות) :

יין. ובו ג' סעיפים :

א לא כוס אחר יקחנו לקידוש ושנים יקח לקידוש ולברכה מ"ו ושלשה ימלם כסדר וההלל ישאר בלי בוס (מג"א) וכן אם יש לו מעט יין והשאר במשקה מע"ד ג"כ קידוש קודם על היין מכלום ואחריו ברהמ"ז ואחריו אתר ההנדה וליל ראשון קודם לליל שני בכל הכוסות :

ב ואם אין לו כלל לא יין ולא שארי משקין יש בזה דיעות שונות הרי"ף ז"ל כתב שמקדש על המצה ומברך

תפג דין מי שאין לו

א מי שאין לו יין לד' כוסות יקח מי רבש שקורין מע"ד אם הם מקומות שרגילין לשתות משקה זו והוי חמר מדינא ואף ש"א שאין עושין קידוש על שאר משקין כמ"ש במ"י ער"ב מ"ם בפסח דצריך ד' כוסות וא"א לקדש על הפת יש לסמוך על פי שמובר שמקדשין על שאר משקין ובפרט שאנחנו גם בכל השנה מקדשין על שארי משקין וחוב קדוש על כל אחד מישראל להשיג יין על ד' כוסות ואם אין לו

המתעוררת (להריץ ניהא קסה אחד שמילא כריסו יבדך ולהטיקו נהמך הסדר לנמרי ולספור נגדך לאכול קודם קידוש אבל להריץ אינו רק ההספק בהגדה בין מלה למרוך ומה כדך סלא מרוך בומה"י דרנכן וכיון טה"ח כמניין אחד לא איכפת לן ההפסק ודו"ק):

ג ונלע"ד דעל יי"ש של פסח יכול לעשות קידוש וגם כל הכוסות אם אין לו יין ומי דבש דגם היא חמר מדינה והדי ככל השנה רבים עושים קידוש על יי"ש רק לא יעשנה חוק סאד שתהא ביכולת לשתות רוב רביעית וכן על איוה משקה שהיא הראיה לפסח כמז ווישני"ק והיינו שהעמידו על פירות עם צוק"ד כידוע (פנ"ח על לקרי"ץ ופני"ל קווא"ס ונארס"ס שמתיר ולפני"ד ז"ט)

בתרבה בתים . וכו' ד' סעיפים :

בזה כמבואר כמור אבל הרא"ש הבריע כן להלכת אמנם ברהמ"ו אע"פ שהוא הוכיח מ"מ אמור לברך בעדם אא"כ אבל עמהם דכתיב ואכלת ושבעת וברכת ולא מי שלא אבל דכן איתא בירושלמי פ"ג דברכות (הל' נ'):

ג וכבה יעשה מקדש להם והם שותין הכוס ורוחצין הידים ומטבילין הכרפס והוא מברך בעדם כפנה"א והם עונים אמו ואוכלין ומסביר להם ההגדה כלשון שמכניסם עד נאל ישראל ומברך על כוס שני והם שותים ונוטלין לידים והוא מברך המוציא ועל אכילת מצה והם עונים אמן ואוכלין ואח"כ מברך על אכילת מרור והם אוכלין ויעשה להם כורך ואוכלין ונוטריין הסעודה ומברכין כרהמ"ו בעצמם מטעם שנתבאר ואם אינם יכולין מקרא להם מלה כמלה והם עונים אחריו דזה לא מקרי שמוציא אותם אלא כקמן המקריא את הגדול:

ד וכן הולך לכל הכתים ועושה כן ואח"כ הולך לביתו ונומרי את ההלל ושותה כוס רביעי ולהלל ביכולתם כולם לבא אצלו ולשמע הלל דאין ההלל בהברת להיות על מקום הסדר ודע דזה שאמרנו שמתחלה יגמר הסדר שלו בביתו אין זה מן ההברת דאם ירצה יכול לעשות מקודם הסדר אצלם ולא יטעום כלום ואח"כ יקשה הסדר לעצמו אלא אם ירצה יכול לעשות מקודם לעצמו ואח"כ אצלם וכמ"ש (עמ"ח סק"ג כ"ט) כ"ג דזה שנתבאר שאמור לאכול חללם היינו כשכבר אכל חללם את האפיקומן אבל אם עדיין לא אכל מותר דשאר כסעודה לא מישיגן לשני מקומות אבל הסוד כ"ט רב טהן לך אומר בכל כסעודה לאכול כשני מקומות ע"ס ועט"ו):

תפח דין מי שנשבע שלא לאכול מצה . וכו' ב' סעיפים :

בסי' רל"ז אבל אם נשבע שלא לאכול מצה כל השנה או כל החרש שהשבעה חלה על ימים שקודם פסח ועל שאחריו מסילא חלה גם על פסח ככולל בכימול מצוה נשבע ואל תעשה ויראה לי דאפילו אם נשבע על

ומברך קודם קידוש המוציא ואחר קידוש מברך לאכול מצה ואוכל ואח"כ נומר הכרפס ואומר ההגדה עד גאל ישראל ואוכל מרור וכורך והרי"ץ ניהא כתב שאחר הקידוש אינו מברך על אכילת מצה אלא נומר הקידוש ואוכל מצה וא"כ יקח הכרפס ונומרי ההגדה ואח"כ מברך על אכילת מצה ואוכל מצה ומרור וכורך ובעל העיטור כתב בהרי"ף לברך על אכילת מצה אחר קידוש אלא שמצריך לאכול מרור מיד מפני שאין להפסיק בין מצה למרור והמור כתב שיותר טוב לאכול הכרפס בלא קידוש ואח"כ יאמר ההגדה ואח"כ יפול ידיו ויברך המוציא ועל אכילת מצה ואוכל מרור וכורך ורבינו הכ"י לא כתב רק דעת הרי"ף שהיא

תפח מי שרוצה לעשות הסדר

א מי שיש לו שכנים עמי הארץ שאין יודעין לקדש ולעשות הסדר והוא מוכרח לעשות להם הסדר כיצד יעשה עושה הסדר לעצמו בביתו מקודם עד אחר אכילתו ועד אחר שיברך ברהמ"ו דקודם ברהמ"ו אמור לו לעקר אפ"ר ורצה לאכול שם דלא הותר זה אלא מפני מצוה עוברת כמ"ש כס"י קע"ח וקע"ט וכאן יכול ליתך אחר ברהמ"ו ואחר ברהמ"ו ילך והלל יאמר אח"כ כי השכנים רוצים לאכול וגם שלא יעבור חצות לילה וכשנומרי עמהם ללמדם הסדר ישכב לביתו ויאמר הלל וישתה כוס רביעי ובוה לא חיושנין להפסק וגם אזלי יהיה אחר חצות דאינו מעכב וכפ"ש שקמם במצוה ללמדם הסדר ואם ירצה יכול לנמור גם הלל בביתו:

ב וכיצד יעשה עמהם שדרי הוא אמר לאכול ולשתות עוד שהרי כבר אכל האפיקומן ועוד שאינו אוכל בשתי מקומות כמ"ש כס"י תע"ח יעשה להם קידוש והם ישתו הכוס דקידוש הוי ברכת המצוה דקיי"ל דאף אם יצא מוציא ואינו כברכת הנהנין דכענין שיהנה גם בעצמו ואם לאו אינו יכול לברך כשכיל אחר דבמצות כל ישראל עריכים זה בזה והוי כאלו החיוב מופל על גופו ולכן יכול לקדש בעדו אף שא"צ לעצמו וגם ברכת כפנה"ג אע"ג שדרי ברכת הנהנין מ"מ הואיל שהוא הכרח לקידוש הוי ברכת המצוה כמו קידוש (ספ"ג דרי"ה) וכן ברכת המוציא של אכילת מצה הוי כברכת המצוה (ש"ס) ויכול לברך בעדם ואפילו ברכת כפנה"א של הכרפס אע"פ שאינו אלא היכר לתנוקות מ"מ כיון שדרי מתקנת חכמים הוי כברכת המצוה ויש שמפסקין

תפח דין מי שנשבע שלא

א מי שנשבע שלא לאכול מצה כליל פסח לוקין אותו ואוכל מצה דאין שנועה חלה על דבר מצוה לכמלה שהוא מושבע ועומד מרר סיני לקיים את המצוה ונשבע שבעת שוא ולוקה עליה כמ"ש ביו"ד

על כל ימי הפסח חלה בכולל שהרי לכד לילה הראשונה חלה השבועה וממילא דחל גם עליה בכולל:

ב אבל אם נשבע שלא לשתות ד' כוסות שהם מדרכנן או על מרור בזמנה"ו שהוא דרבנן או על ליל שני שהוא מדרכנן גם אכילת המצה חלה שבועתו שהשבועה חלה על דברי סופרים לבטל מצוה בשב

ואל תעשה ולכן יכופו אותו להתיר שבועתו ע"י שאלה וחרטה ולקיים מצות הכמים וכן בשבועה בכולל יכופו אותו להתיר השבועה ודע כי נדרים חלים גם על מצות כמ"ש ביו"ד סי' רט"ו ולכן אם אמר אכילת מצה עלי קינם אמר לאכיל מצה ולכן יש לכופו להתיר הנדר ע"י שאלה וחרטה כמ"ש שם סי' רכ"ח ומעם ההפך בין נדר לשבועה נתבאר שם בס"ד:

תפו כמה שיעור כזית . ובו ב' סעיפים :

א שיעור כזית תנן בפ"ז דכלים דאינו לא נדול ולא קמן אלא בינוני ע"ש וידוע המחלוקת בין רש"י ותוס' להרמב"ם דרש"י ותוס' סוברים דכזית הוא כחצי ביצה והרמב"ם סובר כשליש ביצה ולכן במצה דאורייתא פשיטא שיש לילך לחומרא ולאכול כחצי ביצה ומרור שהוא דרבנן יכול לילך לקולא ולענין ברכה אחרונה וברהמ"ז ספק ברכות להקל ולא יברך עד שיאכל כחצי ביצה ולעולם יראה אדם להוציא עצמו מידי ספק וגם בשיעורי דרבנן ראוי להדר מן שהמצות חביבה עליו ולקיים לכל הדיעות וכבר בארנו לעיל סי' תע"ב סעיף י"ב שיש מהנדולים שרוצים לכפול עתה הישעורים ושאינן דעתינו נוטה כן ובארנו זה גם בס"י קס"ח וביו"ד סי' שכ"ד והמחמיר יחמיר לעצמו ולא להורות לאחרים ע"ש:

ב צריך ליוהר כשמסער כזית מרור בירקות שיוצא בהם ידי חובת מרור שימערך חללו שבין העלים ויראה שבהעלים עצמן יהיה כזית ולא בהאזיר שבניהם וכן אם במצה יש חלל אין החלל מצטרף לכזית אבל כשאין חלל רק שהוא רך ועשוי כמפני א"צ למעכו ומצוה לאכול כל הכזית מרור ביהוד ולא מעט מעט אך מי שקשה עליו יבול לאכול מעט מעט ובלבד שלא ישהה יותר מאכילת פרס ולעיל בס"י תע"ה סעיף ד' בארנו דלא מצינו לראשונים שהצריכו לאכול כל הכזית כאחד אלא שיאכל בלי הפסק ע"ש והאוכלים חריטין למרור יפיו המרירות מעט אבל לא הרבה עד שלא ישאר בו מריחות כלל דא"כ אינו יוצא בו ידי חובת מרור אלא יפנינו מעט:

תפו סדר תפלת ערבית של פסח . ובו ז' סעיפים :

א סדר היום בשני ימים הראשונים מדליקין נרות כמו בשבת משום כבוד יו"ט ומכריזין להדליק נר של יי"ט והנשים מברכות אז שהחינו ונכנסים לבהכ"נ ומתפללין ערבית כמו בשבת שאין חותמין שימר עמו ישראל לעד אלא הפורס סוכת שלום וכו' ואומרים פסוק וידבר משה ונ"ו ומתפללין נ' ראשונות ונ' אחרונות וקדושת היום באמצע אתה בחרתנו וכו' ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום חג המצות הזה זמן תרותינו מקרא קדש וזכר ליצ"ט ואין אומרים באהבה מקרא קדש שכבר אמר באהבה אלא כשחל בשבת דאז אומרים את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה ואומרים באהבה מקרא קדש כנגד שבת בפ"ע שקבלנו באהבה (וע' זלנזס):

קדש כלל והשינו עליו המפרשים כולם דאדרבא אנו אומרים אבל באמת כוונתו נ"כ כן הוא דאנו אין אומרים מקרא קדש בתחלתו כשאומרים את יום חג המצות הזה ואדרבא דהמעם הוא מפני שאנו אומרים זה בסופו וכן בכל המועדים והמספרים אומרים עד שבת יום המנוח הזה אבל לשון תורה היא יום השבת כדכתיב וזכור את יום השבת לקדשו:

ב ודע דהמפרדים אומרים את יום חג המצות הזה ואת יום טוב מקרא קדש הזה ובחז"ה"ם את יום מקרא קדש הזה והאשכנזים אין אומרים וכ"כ רבינו הרמ"א לקמן סי' ת"צ סעיף נ' ע"ש ולבאורה הדין עם המפרדים שהרי התורה קראתו מקרא קדש אמנם באמת נלע"ד דהדין עם האשכנזים שהרי באמת אנו אומרים זמן תרותינו מקרא קדש ותרתו למע לי ואי משום יום טוב הלא לא מצינו בתורה כלל שם זה והוה כוונת רבינו דרמ"א לקמן שכתב דאנו אין אומרים מקרא

ג ואומרים יעלה ויבא והשיאנו וחותם מקדש ישראל והומנים ולמה אין אומרים כל חג בפ"ע כמו מקדש ישראל וחג המצות וכן כולם נ"ל משום דהתורה כללה בתחלתה וסופה כל הזמנים בקדושה אחת בדכתיב באמור אלה מועדי ה' מקראי קדש ובסופו וידבר משה את מועדי ה' הרי קידשם כולם בקדושה אחת ולכן אומרים מקדש ישראל ומקדש כל הזמנים בדכתיב מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם כלומר כשתקראו מקרא קדש לכל אחד כן הזמנים בדכתיב בתורה על כל רגל מקרא קדש יהיה לכם תקראו אותם בכולל לומר מקדש ישראל והומנים והו כמו מועדים:

ד ואם טעה בחתימתו מפני ההרנל ואמר מקדש השבת וחור בו תוך כדי דיבור ואמר מקדש ישראל והומנים יצא אבל אם חור בו לאחר כדי דיבור לא יצא וצריך לחזור

לחזור ולהתפלל וי"א רזה שיצא תוך כרי דיבור וזה
 דיוקא כשידע שהוא יו"ט דק נתקל בדיובור אבל
 אם לא ידע בלל שהוא יו"ט לא יצא וי"א דאפילו ככה"ג
 יצא וזה תלוי בהדיעות שבסי' ר"ט ע"ש (עמ"ל סק"ג)
 וכל זה הוא כשלא הזכיר של יו"ט באמצע התפלה
 אבל אם הזכיר של יו"ט אפילו חתם בשל שבת יצא
 וכן אם חתם בשל יו"ט ולא הזכיר באמצע של יו"ט
 ג"כ יצא (ס) וכן אם חתם דק מקדש ישראל יצא
 (ס) ובשבת חותם מקדש השבת וישראל והזמנים ואם
 שבת של שבת יצא (א"ר סק"ו נכ"ג) וזהו כשהזכיר
 של שבת באמצע אבל בלא"ה לא יצא ויש מי שחולק
 ואומר דאפילו הזכיר של יו"ט באמצע ולא הזכיר
 בתהימה חוזר דהכל הולך אחר החיתום (פ"ח) וכן אם
 חתם רק מקדש ישראל לא יצא וכן אם הזכיר בחתימה
 ולא הזכיר באמצע ג"כ לא יצא (הגר"ש) וכן נלע"ד
 עיקר ואם עומד ברצה ונסתפק אם אמר והשיאנו את
 יעלה ויבא או אמר רצה כדרכו ב"ח יחזור לאתה
 בחרתנו (ס) דמסתמא אמר כהדגילו ואם עקר רגליו
 חזר לראש ואם לאו הזכיר שם החג כפירוש אלא
 שאמר את יו"ט מקרא קודש הזה יצא (ס) אבל אם
 הזכיר חנ אחר וודאי דלא יצא :

שאיין יין מצוי בעיר לא יקדש בבהב"ג (מ"ח סק"ד) :
 ן ואם שכח לומר אתה בחרתנו ואמר יעלה ויבא יצא
 שהרי מזכיר בו של יו"ט והנוסחא אינה מעכבת
 כדיעבד ואפילו אם היה שבת ולא אמר רק יעלה ויבא
 והזכיר בה של שבת יצא וכתב רבינו הרמ"א בסעיף
 ג' דאם אמר אתה בחרתנו והזכיר בה של שבת אפילו
 הכי צריך להזכירו ביעלה ויבא מיהו אם לא הזכירו
 ביעלה ויבא א"צ לחזור עכ"ל ומנואר מדבריו שצריך
 כוונת להזכיר של שבת גם ביעלה ויבא אע"פ דבר"ח
 שחל בשבת אין מזכירים ביעלה ויבא של שבת כמ"ש
 כסי' הכ"ה והו' מפני שכבר סיים מקדש השבת ועוד
 דאם אין ר"ח אין שבת בעבודה לאפוקי יו"ט שחל
 בשבת שעדיין הוא באמצע הברכה ועדיין לא סיים
 מקדש השבת ואין זה בעבודה שפיר יש להזכיר ומ"ס
 אין המנהג כן ואנן לא מדכרינן של שבת ביעלה ויבא
 לא בתפלה ולא בבדה"ג והטעם כתב הלבוש לפי
 שענין זכירה אינו אלא ביו"ט ור"ח ולא בשבת כדכתיב
 וכו' שמחתכם ובמועדיכם וכראשי חדשיכם וכו' וזכרתם
 לפני ה' אלהיכם וש"ץ ששכח להזכיר של שבת בשחרית
 עיני לעיל סי' קכ"ו :

ה אין אומרים ברכת מעין שבע דהיינו מנן אבות
 ביום ראשון של פסח שחל בשבת ברכה זו לא
 נתקנה אלא מפני המזיקין ועתה הוא ליל שמורים ואין
 הש"ץ מקדש בבהב"ג דכל עני יש לו ד' בומות ועוד
 דכוס של קידוש צריך להיות על המדר ואפילו במקום

ן כתב רבינו הב"י בסעיף ד' בליל ראשון של פסח
 נוסרין ההלל בצכור בעצמה בברכה חלה וסוף
 וכן בליל שני בחו"ל עכ"ל ואנו אין נוהגין בן ואין
 אומרים בבהב"ג הלל בליל ראשון של פסח נזכר זה בש"ס
 ובידושלמי איתא שהיו קדיין הלל בבהב"ג :

תפח מדר תפלת שחרית של פסח . וכו' ג' מעיפים :

א שחרית נכנסין לכהב"ג וקדיין הזמירות כמו בשבת
 ובמזמור שיר ליום השבת יש שמתחילין מוב להודות
 שהרי אינו שבת היום ומ"ס אין קפידא בזה דגם יו"ט
 אקרי שבת דגם ביו"ט כתוב שבתון וכן הוא המנהג
 להחיל כמו בשבת ומתפללין תפלת שחרית ונוסרין
 ההלל ומ"ס אין מדכרין לנסוד את ההלל אלא לקרות
 דשמו ידלג תיבה אחת ותהיה ברכה לבמלה ובספק
 אם קרא הלל אם לאו אינו חוזר מספק דהלל הו' דרבנן
 וספיקא דרבנן לקולא (ס"ה נכ"ג ע"ה) :

ב ואין מפקיין כהלל אלא כדרך שאמרו בק"ש
 דבאמצע הפרק שואל בשלום אביו או רבו שצריך
 לירא ממנו ומשיב שלום לאדם נכבד שנתן לו שלום
 ובין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד ומשיב שלום
 לכל אדם והו' בשני ימים הראשונים שנוסרין בהן את
 ההלל אבל בשאר ימים דינן כר"ח ונהבאר כסי' תכ"ב
 ואם פסק באמצע ושהה אפי' כרי לנסוד את כולה
 אינו חוזר לראש אלא למקום שפסק ודין זה נתבאר
 לעיל סי' ס"ה ע"ש ועד דההלל הבקי מוציא את שאינו
 בקי ששומע ממנו ויצא ידי חובתו ויכול להיות אפילו

עשרה קורים והוא שומע ויצא ראו"ג דכס"ת אמרין
 תרי קלי לא משתמעו מ"ס כהלל דחביבא יהיב דעתיה
 ושומע (נמ"ח מנילה כ"א) :

ג ואחר שחרית מוציאין שני ספרים וקדיין באחד
 חמשה נכרי בפרשת משכו וכו' עד מארץ מצרים
 על צבאיהם ואין מוסיפין על הקרואים ואע"פ דמעיקר
 הדין מותר להוסיף כמ"ש כסי' רפ"ב מ"ס לא נוהגין
 להוסיף כדעת הי"א שהביא שם רבינו הרמ"א ע"ש
 וכשניסר נומל הס"ת השנייה ומניחה על השלחן
 ואומר קריש על שתיהן וקרא לספיד בשנייה
 במוספין של פינתם וההפסדה היא בפסח נלגל ביהושע
 ומתפללין מוסף והצבור מזכירין את הגשם משום דאינו
 נאה להברין שלא יאמרו נשם כמו בשמ"ע שמכריזין
 שיאמרו נשם דגשם הוא ברכה ואין ראוי להברין שלא
 לומר ולפיכך אימרום והש"ץ פוסק מלאמרו בתפלת של
 ומאו גם הצבור אין מזכירין נשם עוד כמנחה ודיני נשם
 נתבאר כסי' קי"ד וגם פוסקין מלומר של וממר ביה"ס
 ונוהגין לומר בכל יו"ט פוסקין מוסף בתפלת המוספין
 אחר שאמר מפי כבודך באמור ואם לא אמר אינו חזר ו
 דיני

תפמי דיני ספירת העומר שמתחיל בליל שני. ובו מ"ז סעיפים:

א בליל שני של פסח מתפללין ערבית כדאחמול ואחר התפלה מתחילין לספור ספירת העומר ברכתיב וספרתם לכם מספרת השבת ותנו רבנן במנחות (ס"ה:) וספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד ואחד מדלא כתיב כמו כיוכל וספרת לך דאב"ד קאי אלא וספרתם לכם ש"ם דעל כל אחד ואחד מישראל קאי (הוס' ס"ט) ובא להם בקבלה דספירה זו הוי ספירה מסש לומר היום יום אחד היום יום שני ואינו דומה לכל הספירות שבתורה (ר"ן טהי פסחים) כמו ספירת זב וזכה וכיוצא בהם דאין הכוונה לספירה מסש אלא לידע החשבון וכאן הוי ספירה מסש:

ב רוב הפוסקים הסכימו דספירה רבואה"ו אינו אלא דרבנן שהרי עכשיו ליכא עומר והספירה שבתורה הוי לסנות מן קרבן עומר עד קרבן של שתי הלחם ועכשיו לא שייך זה (ר"ן ס"ט) וכן משמע במנחות (ס"ו.) שאומר אמר מני יומי ולא מני שבוע אמר זכר למקדש הוי ופירש"י האי מניינא דהשתא לאו חובה הוא דהא ליכא עומר אלא זכר למקדש וכו' עכ"ל ובהגדה אמרו בשעה שאמר להם משה תעבדון את אלקים על ההר הוה אמרו לו ישראל משה רבינו אימתי עבדוהו ו אמר להם לסוף ג' יום והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו מכאן קבעו חכמים לספירת העומר כלומר כוסח"ז שאין אנו מביאין קרבן ולא עומר אלא מחשבין ג' יום לשחת התורה כמו שמנו ישראל באותו זמן וזהו דרך דרש דעיקרא דסילתא הוא שוהו זכר למקדש אבל פ"ט כל זה מוכיח שאין הספירה עכשיו אלא מדרבנן (ר"ן ס"ט):

ג אבל לא כן דעת הרמב"ם בפ"ו מתמידין דין כ"ב וז"ל מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר וכו' ומצוה זו על כל איש מישראל בכל מקום ובכל זמן ונשים ועבדים פטורין ממנה עכ"ל הרי שכתב שהיא ק"ע בכל מקום ובכל זמן והוא ספרש בגמ' שם דפליגי אמוראי בזה דאמימר דמני יומי ולא שבוע ס"ל דזהו מדרבנן זכר למקדש ואב"י ורבנן רבי דב אשי דאמרי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבוע כמו שאנו עושים סברי דהוה ראורייתא (כ"ט) ופסק כרבים ואע"ג דעתה אין קרבן י"ל דעיקר הספירה הוא למתן תורה כמו שמנו ישראל מקודם לפי חסדרש שהבאנו אך הקב"ה צוה להביא קרבנות בתחלת המניין מעומר שעורים ובזופו מחמים להורות דבלתי התורה אנחנו כבהמות נדמה שמאכלן שעורים כמו שאמרו בסוטה (ע"ו:) שקרבן סוטה הוא מן השעורים היא עשתה מעשי בהמה לפיכך קרבנה מאכל בהמה ע"ש וכשקבלו התורה הוי דמות אדם להנה ולכן קרבנם מן החמים מאכל אדם ולכן צותה התורה לסנות להקרבן אבל עיקר הכוונה הוא למתן

ד סברך אקב"ו על ספירת העומר ואינו סברך שהחיינו לפי שאין מברכין שהחיינו אלא על מצוה שיש בה שמחה והבא אדרבא מוכיחין הצער שבטלה ממנו קרבנות (רש"י ס"ט) ומצוה למימני יומי ומצוה למימני שבוע שאומר היום יום אחד לעומר או כעומר היום שני ימים עד שבעה ושבעה אומר היום שבעה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד וכן משם ולהלן ורלא כמי שאומר שאין לסנות השבוע רק בסוף השבוע (עב"י) דאינו כן ובשמיניע ליותר מעשרים אומר אחד ועשרים שנים ועשרים דלעולם המספר המועט קודם ואם שינה לא עיכב וכן אם ספר הימים ולא השבועות יצא וכן אם מנה השבועות לבר יצא (מג"ה סק"ד) וכן הוא במשור ע"ש ויש חולקין וסוברין דשבועות בלא ימים לא יצא ובפרש בסוף שבוע שאין כאן ימים כלל (מג"ה וז"י) ומסק ברכות להקל מיהו זהו וודאי שיחזור וימנה בלא ברכה וכן בכל ספק יעשה כן:

ו ועל דרך זה מונה והולך עד מ"ט יום ועד עשרת אומרים ימים ואח"כ אומרים יום ואם שינה לא עיכב ואחר הספירה אומרים יהי רצון שיכנה בהמ"ק או הרחמן הוא יחזור עבודה בית המקדש למקומה וי"א גם מומר אלהים יחננו מפני שיש בו מ"ט תיבות ויש מוסיפין עוד תחנה ארוכה ומרכים כעניינים המסותרים ורבים וגדולים התרעמו על זה מפני שהם דברים העומדים ברומו של עולם ואין הפירוס ראו לוח

אב"י

אבל עכשיו כבר דגילים לאמרו בהמון וכתתפעלויות הנפש :

ז אם מעו ביום המעונן וספרו ביום ובירכו על ספירת העומר חוזרים לספור כשתחשך בברכה רספירת היום על יום רלמחר אינו כלום ולכן המוקדקים אינן סופדין עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות ואם ספרו אחר השקיעה בבין השמשות יצא והרא"ש טוף פסחים כתב וז"ל ופירי' רספק חשיכה יכול לכרך וא"צ להמתין עד שיהא וודאי לילה כיון דהוי ספיקא דרבנן ועוד רעדף מפי סמוך לחשיכה משום תמימות עכ"ל וכה"נ כתבו התוס' במנחות שם ודחו דאין נראה זה וכ"כ כל הפוסקים דלכתחלה יספור משחשיכה ואין אנו מימין לספור בין השמשות דק בקבלת שבת משום המצוה וחובה לקבל שבת בעוד יום :

ח כתב רבינו הב"י בסעיף נ' התתפלל עם הצבור סבעוד יום מיהו עמיהם בלא ברכה ואם יזכור בלילה יברך ויספור עכ"ל ולא דווקא סבעוד יום דא"כ היאך מברכין הצבור ברכות לבמלות ולמה ימנה עמיהם לחוק ידי עוברי עבירה ועוד למה קאמר ואם יזכור הלא מחוייב לזכור שהרי לא יצא כלל אלא הכוונה שאין עדיין לילה ממש אלא בה"ש דמותר לספור או כמ"ש אך הוא אינו דגיל לספור אלא בלילה ולכן יספור עמיהם בלא ברכה ויכוין שאם לא יזכור יצא בספירה זו ואם יזכור לא יצא ותנאי מועיל בכה"נ והוה שמיים רבינו הרמ"א וז"ל ואפילו ענה אמן על ברכת הצבור אם היה דעתו שלא לצאת יחזור ויברך ויספור בלילה עכ"ל והוה כדברינו (וכ"מ כמ"ו סק"ו והעמ"ס סק"ו סנה גדכיו ע"ש וז"ל) וזה שכתב אם היה דעתו שלא לצאת משום דמסתמא כיון שמונה עם הצבור דעתו לצאת ואפי' למאן דס"ל מצות צריכות כוונה והו ככוונה כיון שמונה עם הצבור (עמ"ס סק"מ ולפניך נראה כמ"ש וז"ל) :

ט בענין הנוסחא בעומר או לעומר אין הכרע ויותר נראה לעומר וכן אנו אומרים ואם מנה בראשי תיבות כנון ו' לעומר או ח' או י"א וכיוצא בזה יש דיעות אם יצא אם לאו ונראה דיצא דלא גרע מלשון לעז ולכל היותר יספור פעם אחרת בלא ברכה ומי שכתב במכתב היום כך וכך לעומר אם לא ביון לצאת נראה דאפילו למאן דס"ל מצות א"צ כוונה דלא יצא כיון שלא עשה המצוה כתקונה הוי כנתבין שלא לצאת ואפילו ביון לצאת נראה דלא יצא דאפילו אי כתיבה כריכור דמי והו כשהכתיבה הוא לגלות על מחשבת לבו ולא במקום שהדיבור הוא המצוה מירי דדעה אכותב ק"ש ותפלה דוודאי לא יצא או כותב ברהמ"ז (עש"ת סק"ו) שתכ סכרז זו וע' כתש' הנרע"ה) : י דרך העולם לספור אחר תפילת ערבית אבל אין הספירה תלויה בזה דיכול לספור גם קודם ק"ש ותפלה אם הוא לילה (מג"ס סק"ז) ואפילו במוצ"ש ולא הבריל עדיין יכול לספור דאף שאמר במלאכה והו מפני שגוירת התורה

שצריך להבריל מיהו עכ"פ הוי לילה (ש) ואם התפלל ערבית ולא ספר עדיין נראה דאסור לאכול ולשתות עד שיספור והו שכתב רבינו הרמ"א בסעיף ד' וז"ל וכשהגיע הזמן אסורים לאכול עד שיספור עכ"ל וקשה הא בלא"ה אסור מפני ק"ש ותפלה של ערבית ואפילו חצי שעה מקודם אסור כמ"ש בס"י רל"ה אלא דמיידי שבבר התפלל אבל בחצי שעה מקודם אין להתמיד אם כבר התפלל כפי מנהג העולם שמתפללים קודם הלילה (עמ"ס סק"ח שמתקפז בזה) :

יא עוד כתב דאפילו התחיל לאכול פוסק וסופר מיהו אם התחיל לאכול קודם שהגיע הזמן א"צ להפסיק אלא גומר אכילתו וסופר אח"כ עכ"ל וזה שהחמיר לפסק היינו מפני שלהרמב"ם הוי ספירה דאורייתא גם במוס"ז כמ"ש אך אפילו אי דרבנן כיון דסילתא וזמרתה היא בראי להפסיק (ח"י סק"י) מיהו בהתחיל קודם שהגיע הזמן א"צ לחוש כלל ודע שיש סופרים ספירה ראשונה אחר הסדר והרבר תמוה אין סותרים לאכול מקודם וצ"ע (ואפשר לומר דהעמ"ס כסק"ח קשה בשם הכ"מ דאף עתהים לספור כלל עני ה"א ז"ו זלול לוי"ס ע"י דמראה שהו חול ותרין כיון שכאמירתו אינו אומר שחול הוא לית לן כה ע"ש שמתרן עוד תירון ונאמר דהנהגים כן ס"ל כתיבין זה ולכן מראהם דאין הספירה מעכבת מפני שהיא יו"ט וז"ל) :

יב ליל שבת וליל יו"ט מברכים וסופרים אחר קידוש בבהכ"נ ובמוצאי שבת ויו"ט קודם הבדלה אתר קריש תתקבל לפי דאפוקי יומא מאחרין ליה ולכן הספירה קודם הבדלה ולהיפך לקדושי יומא מקדמינן ליה לפיכך הקידוש קודם הספירה וכשחל שבת בע"ש דאו אחרון של פסח חל כיום ראשון ויש שם במי"ש קידוש והבדלה יש לספור קודם שמברכים על הכוס כבהכ"נ ברי שלא תהא השבת עליו כמשוי וקדושת שבת גדולה מקדושת יו"ט לפיכך מאחרין ליה לשבת והו כבהכ"נ אבל בביתו יספור קודם קידוש ועוד דאסור לאכול ולשתות קודם ספירה (מג"ס סק"ד) ואחר הקידוש הרי צריך לאכול מיד דאין קידוש אלא במקום מעודה ולא בן בקידוש של כהכ"נ :

יג מי ששואל אותו חכירו בבין השמשות במה ימי הספירה בזה הלילה והוא לא ספר עדיין יאמר לו אתפול היה כך דאם יאמר לו היום כך וכך אינו יכול לחזור ולמנות בברכה ואע"ג דלא אסר לעומר יצא בדיעבד אא"כ כיון ספורש שלא יצאת דאף אי מצות א"צ כוונה אם ביון שלא לצאת לא יצא וכן אם אפר כך וכך ולא אמר היום נ"ב אין בכך בלום (שס סק"ס) וכן אם הוא עדיין קודם בה"ש ביון שאינו זמן ספירה אין בכך בלום ואם אירע ששאלו אותו בה"ש ואמר היום כך וכך לא יספור אח"כ בברכה אלא בלא ברכה וידויה שמתחלה לא ביון לצאת ועכשיו יתכוין לצאת ולמאן דס"ל מצות צריכות כוונה מעכב הכוונה לפיכך יספור

יספור אח"כ בלא ברכה וי"א שיחזור ויספור בברכה (ס"ו סק"ו):

יך אם אינו יודע החשבון ופתח ארעתי דלמייס כמו שישמע מחבירו ושתק עד ששמע מחבירו ומי"ם כמותו יצא כדעבד אבל לבתחלה לא יעשה הברכה עד שידע כמה ימי הספירה היום (ט"ז סק"ה) ואם פעה כגון שפתח ואמר ברוך אתה ה' ארעתי דלימא זדיום יום ד' ואח"כ נזכר שהיום יום ה' ומי"ם בה יצא או בהיפך שחיום הוא ר' ופתח ארעתי דד' רק שמעה ומי"ם בה' אינו חוזר ופברך וי"א דבכה"ג חוזר ומברך שהרי אמר שקר (לגו וכו') וי"א דאינו חוזר ומברך אלא יספור שנית בלא ברכה דהברכה עולה לו א"כ הפסיק הרכה (מנ"ל סק"ז) ופשוט הוא דאם הו"ך כדי ריבוד של המעות חזר והיקן יצא (ט"ז) ועיקר עניין זה תלוי בהדינים שנתכארו במי"ר ע"ש (ועי"ו סק"ט טהארוך כו):

פז שכח ולא בירך בלילה יספור ביום בלא ברכה דכתוב המימות תהיינה ויום בלא לילה לאו תמימות

כתב הבה"ג שאם שכח יום אחד מלמנת לנמרי בין יום הראשון או אחר משארי ימים יספור כל הימים שאחריו בלא ברכה משום דאין זה תמימות ותמהו הקדמונים על דין זה אך כיון דרבניו דברי קבלה הלכה ומורין בן ואם ספר ביום כמו שנתבאר יספור כל הימים בברכה וכן אם יש לו ספק אם דייק יום אחד אם לאו יספור בברכה מכאן וזהלן דכיון דרין זה חידוש הוא הבו דלא לוסף עלה וקמן שנעשה בר מצוה בתוך ימי הספירה כיון שספר גם קודם מטעם חינוך פשוט הוא שיברך מכאן ולהבא אמנם אם לא בירך מקודם לא יספור אח"כ בברכה וכן מי שהיה חולה ולא ספר ונתרפא לא יספור בברכה וכן גר בימים הקדמונים שנתנייר תוך ימי הספירה לא יברך (ע"פ סק"ז אוה דייטס ונ"ט ע"ש וזו"ק):

פז כתב רבינו הכ"י בסעיף י' אמור לאכול חדש אף בזמ"ז בין לחם בין קלי בין כרמל עד תחלת ליל י"ח בניסן ובא"י עד תחלת ליל י"ז בניסן עכ"ל וביו"ד סי' רצ"ג הארכנו בדין חדש בס"ד:

תצ סדר תפלת יום שני ותפלת חוה"מ. ובו ה' סעיפים:

א ביום שני מתפללין כביום ראשון ומשיב הרוח ככר פסקו ממנחה של אתמול וקורין בתורה כאמור שור או כבש עד אחר וידבר משה ומפצירין במלכים בפסח יאשיהו מישלח המלך עד ואחריו לא קם כמותו והוא כמלכים ב' (ס"ו כ"ג) ויש נוהגין ביום השני להוסיף איהו מאכל טוב בהמעודה וקורין לזה מעורת אסתר לפני שביים זה עשהה המעודה להמלך ונתלה הסן ובענין הפייטום יעשה כל מקום לפי מנהגו ודע כי מערבית אין אומרים בשבת ולכן אם חל יום ראשון בשבת יאמרו בליל שני המערבית של יום ראשון וסימן לדבר מה שאמרו בשלהי סוכה ימוטו ידחה ע"ש אך י"א דגתי דכשאר יו"ט כן הוא מ"מ בליל שני של פסח שהמערבית הוא מעניין הספירה כמו פיוט של אור יום הגף אין דוחין אותו (מנ"ל ריש סי' תפ"ט):

ב יום ג' שהוא חולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל כדרכו ואומר יעלה ויכא בעבודה ואם לא אמרו מחזירין אותו וכן מזכירו בברמ"ז ואם לא אמרו אין מחזירין אותו מפני שאינו חובה לאכול פת ולענין הנחת תפילין נתבאר לעיל סי' ל"א ובמסוף מתפלל בדרך שמתפלל במוסף של יו"ט רק הספרדים שאומרים זאת יו"ט מקרא קדש הוה בחוה"מ אין אומרים יום סוכ. אלא יום מקרא קדש הוה ואחר ומפני חמאינו בשמגיע לע"י משה עבדך מפי כבודך כאמור מתחילין והקרכתם וכן בימים אחרונים של פסח וזה שאין אומרים בימים אחרונים וביום השביעי מקרא קדש וגו' כמו בכל המועדים משום דפסקו זה נאמר בתורה אחרי והקרכתם ותמיד אומרים זה קודם והקרכתם ואחר

והקרכת אין מקום לזה כמובן ובהוה"מ וימים אחרונים של פסח אין נומרין את ההלל מפני שבשביעי של פסח נטבעו המצריים ואמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה לפניו וביון שבו' אין נומרין אותו א"א בחוה"מ לנמור דלא יהא עדיף מיו"ט עצמו (ס"ו סק"ג) ויהו מעם ע"פ דרש ועיקר המעם לפי שאין הימים הלוקין בקרבנותיהן משא"כ בחג המוכות וזה הטעם איתא בנ"ט:

ג כתב רבינו הכ"י בסעיף ג' נוהגין שביו"ט אומר את יו"ט מקרא קדש הוה ובחוש"מ אומר את יום מקרא קדש הוה עכ"ל ורבינו הרמ"א כתב עליו דאנו אין נוהגים לומר מקרא קדש כלל לא ביו"ט ולא בחוה"מ עכ"ל וכבר בארנו במי"ר תפ"ז דכוונתו שאין אומרים סמוך לאת יום חג המצות הוה מטעם שאומרים זה בסוף מקרא קדש וזכר ליצ"ם (והט"ו והמנ"ל סק"ב תמא פלו ולדכריו דכריו לזדוקס):

ד סימן הפרשיות של קריאת התורה בשמונת ימי הפסח משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא וה"פ ביום ראשון קורין משכו וביום שני שור או כבש וביום ראשון דחוה"מ קורין קדש לי בל בכור וביום השני אם כסף תלוה ובשלישי פסל לך וברביעי בכמדבר בפסח שני ובשביעי של פסח קורין בשלה עד אחר השירה ובאתרון של פסח כל הבכור וזה הסדר לא ישתנה כי אם בשחל פסח ביום ה' ראו בראשון דחוה"מ קורין פסל לך ומתחילין מן ראה אתה אומר אלי העל וגו' וביום א' ב' ג' קורין קדש בכספא במדברא ובכל ימי חוה"מ קורין לרביעי בספר שני מן והקרכתם עד

עד כל מלאכת עבודה לא תעשו וכן כימים אחרונים קורין זה למפסיד ובשביעי של פסח מפסירין וידבר דוד בסוף שמואל ובאחרון של פסח כישעיה עור היום בנזק לעמוד מפני שמדבר שם כסנחרב ומנפתו היתה כליל פסח ובשביעי קורין השירה כנגד שירת הים ובקידוש של ימים האחרונים אין אומרים זמן לפי שאינו רגל בפ"ע ואומרים בתפלה ובקידוש זמן חרותנו כמימים הראשונים אף שכבר יצאו ממצרים אך עד אחר קריעת ים סוף ומביעת המצרים נקרא זמן חרותנו :

ה שבת שחל כחזה"ם ערבית שחרית ומנחה מתפלל כבכל השבתות אלא שאומר יעלה ויבא כעבודה ואם לא אמר מחוירין אותו וכן בברהמ"ז מפני שבשבת חובה לאכול פת ובמוסף אומר מוסף של כל החזה"ם ומוסף את יום השבת הוה ואומר ותתן לנו ה' אלהינו את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה וכן בומפני חסאינו אומר את מוספי וכו' וחותם מקדש

תצא סדר הבדלה במצאי יו"ט . וכו' ב' סעיפים :

א במצאי יו"ט בין כמצאי יו"ט לחול ובין כמצאי יו"ט לחזה"ם מכדילין משום דגם חזה"ם חול הוא לנבי יו"ט ואומרים אתה חוננתנו וסדר ההבדלה כמו במר"ש ואע"ג דעתה לא שייך לומר בין יום השביעי לששת ימי המעשה מ"מ סדר הבדלות כך הוא והוא דולף ומונה סדר ההבדלה אף שעתה לא שייך זה אבל אין מברכין לא על הנר שהרי לא היה אסור ביו"ט בנר ולא על הבשמים מפני שכיו"ט ליכא נשמה יתירה וזה שאין מברכין משבת ליו"ט על הבשמים מפני שיש מאכלים טובים (מ"א) וכס"י תע"ג נתבאר עוד בזה ובי שגמ"ש סעודתו באחרון של פסח עד הלילה והבריל מותר לאכול חמץ אע"פ שעדיין לא התפלל ערבית (מ"א) ראין עניין חמץ לתפלה

וכיון שהוא לילה מותר לאכול חמץ אבל בשלא הבריל עדיין קרושת יו"ט עליו :

ב יו"ט שחל להיות במצאי שבת אומר באתה בחרתנו ותוריענו דאתה חוננתנו א"א לומר שהרי אינו חול אלא ששבת קדש חמור יותר מיו"ט כמו שמסימין בהבדלה בין קדש לקדש ובתפלה ליכא חתימה בהבדלה לפיכך צריכין להקדים שגם יו"ט קדש אלא ששבת קדוש יותר ולזה אומרים ותחילתי ומני ששון ומועדי קדש וכו' ותורישנו קדושת שבת וכבוד מועד וחגיגת הרגל וזהו כעניין המבריל בין קדש לקדש ובגמ' קראו לזה מרנניתא מכא לפי שבו מברך דוממות מעלות ישראל והשבת וי"ט :

תצב תענית שני וחמישי ושני ארזי הפסח . וכו' ב' סעיפים :

א כתב הטור ניהגים באשכנו ובצדפת להתענות שני וחמישי ושני אחר פסח וסוכות ומסתנינים עד שיעבור כל חרש ניסן ותשרי ואז מתענין לפי שאין רוצין להתענות בניסן ותשרי ומסכו אותם על מקרא דאיוב ויהי בי הקיפו ימי המשתה ונר' אולי חמאו בני ונר' ובשכיל שימי המועד הם ימי משתה ושמחה אולי חמאו ועושים אותם כמו ת"צ לקרות ויחל עכ"ל ודמו יש בגמ' סקבא דשתא רינלא (קדושין פ"א.) ופירשו רבותינו בעלי התוס' וז"ל רעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה כל ימות הרגל וכו' לכך נהו להתענות אחר הפסח ואחר הסוכות עכ"ל ואחר שכונות לא חשו לכו עשינו אלא שני ימים אפילו בח"ל ואין זמן כל

כך לתמא :

ב ונהנו שבשבת הראשון אחר ר"ח אייר או מרחשון מכריזין התעניות ואומרים מי שבירך וכו' כגדפס כמדורים לפי שלא קבלנו עלינו לחובה ומטעם זה עכשו מפני חלישת הדורות נהמעמו המתענים ופי שענה אמן א"צ לקבל התענית ביום ראשון וביום הרביעי במנחה דזהו הוי כקבלה אבל אין האמן מכריזו להתענות כמו שיש טועים לומר בן דהא האמן אינו אלא קיום ברבה למי שיתגרם להתענות אלא ולא נרע זה מקבלה שבשעת מנחה וכס"י תקס"ז ותקס"ח יתנארו דינים אלו כס"ד וכשיש מילה או תתנו : מכריזין במנחה (מ"א) :

דינים

תצנ דינים הנהגים בימי העומר. וכו' מ' סעיפים :

בעומר בעצמו מותר נשואין ותספורת מפני שמוחק לנו ליו"ט ומרבית בו קצת במעורות ואומרים שביום זה לא מנהו כלל ואח"כ חזרו ומתו ועוד דהוא למימנא שלי"ג ימים מתו והימים מתחילין מן ב' דר"ח אייר ונמשך עד עצרת וגם ל"ג בעומר בעצמו נחשב כחשבון אע"פ שלא מתו ביום זה :

ו' ולפי מנהג זה נהגין היתר עד ר"ח אייר ומתחילין האימור מן יום א' דר"ח אייר ונמשך עד יום ראשון של ג' ימי הנבלה ומקצת היום כבולו ולכן לפי מנהג זה עד ר"ח אייר מותר וגם בל"ג בעומר בעצמו וכן בנ' ימי הנבלה ושאר כל הימים אמרין וכן הוא מנהג שלנו ואם חל ל"ג בעומר ביום ראשון מסתפרין בע"ש הקודם מפני כבוד השבת :

ז' והן הן דברי רבינו הרמ"א שכתב בסעיף ג' מיהו בהרבה מקומות נהגו להסתפר עד ר"ח אייר ואותן לא יספרו מל"ג בעומר ואילך אע"פ שמתיר להסתפר בל"ג בעומר בעצמו ואותן מקומות שנהגין להסתפר מל"ג בעומר ואילך לא יסתפרו כלל אחר פסח עד ל"ג בעומר עכ"ל וזה שכתב בסעיף א' מיהו מל"ג בעומר ואילך הכל שרי עכ"ל והו' לפי מנהג זה מסתפרין מל"ג בעומר ואילך ואין מסתפרין עד ר"ח אייר והו' מנהג רבינו הב"י אבל לא לרידן והו' שכתב בסעיף ב' על דברי רבינו הב"י שאין מסתפרין בל"ג בעומר אלא בל"ד כתב וז"ל וכמדינות אלו אין נהגין כדבריו אלא מסתפרין ביום ל"ג ומרבית בו קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון עכ"ל וכוונתו דלענין ל"ג בעומר בעצמו בכל מקום נהגין להתיר בין לפי מנהגו של רבינו הב"י ובין לפי מנהגינו מפני שמתוקן היום הזה לקצת יו"ט וגם במנחה שלפניו ורגילין לקרותו הלולא דרשב"י וכא"י מרבין בתפלה ובהדלקת נרות על קברו הקדוש ואומרים שנפתלק ביום זה וגם יצא מהמערה ביום זה (וכתבו המג"א סק"ג וכעס"ו גדול אחד היה נגיל לומר נחם ככל יום וחמרו כל"ג בעומר ונכנס ס"ג) :

ח' וכתב רבינו הרמ"א שלא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא התנידו וכ"ש שאין לנהוג היתר בשתייהן עכ"ל דאין לתפוס קולתו של מנהג זה להתיר עד ר"ח אייר וקולתו של זה להתיר מל"ג בעומר ואילך דהוה תרתי דסתרי ויראה לי בכוונתו דאע"ג דבספ"ק דיבמות אמרינן רבשני בתי דינים בעיר אחת לא שייך לא לתנוודו וכן הוא מסקנת הש"ס שם אליבא דרבא והו' אמת דהרמב"ם ז"ל סוף הלכת כוכבים פסק דיש בזה לא לתנוודו כאכ"י שם ביבמות אך כבר תמנו על דבריו שפסק כאכ"י ולא כרבא אמנם אנחנו תרצנו דבריו ביו"ד ס"ס ק"פ ע"ש וכך הוא הענין דרבא דחי לה לראכ"י דבענייני

א' אלו הימים שבין פסח לעצרת מוחזק אצל כל ישראל זה שנות מאות רבות לימי דין וימי אבל מפני שבזמן הקצר הזה מתו י"ב אלף וזנות תלמידי חכמים תלמידיו ר' עקיבא כדאימא ביבמות (ס"ג:) וכולם מתו במיתת אסכרא (ס) ועוד ראינו שעיקרי ימי הניזירות בשנות מאות שעברו בצרפת ואשכנז הו' בימים אלו במבואר מהפיוטים שעשו קדמונינו על שבתות אלו שבין פסח לעצרת והם מליאים קינים והנהגה וחי ויש עוד מעטים על ימים אלו שהם ימי דין (עמ"י סק"ג) : ב' ולפיכך נהגו כל ישראל מימות הנאונים שלא לישא אשה בין פסח לעצרת ולא חילקו בין נשואין דמצוה כגון מי שלא קיים עדיין פו"ר אם לא ואע"ג דבאבלות נמורה יש חילוקים מ"מ בכאן החמירו על עצמן ומ"מ מי שקפץ וכנס אין עונשין אותו כיון שעשה מצוה וכ"ש כשראה שיכול השירודך להתבטל אבל לאדם ולקרב שפיר רמי וכן אצלינו לעשות שירוכים ולכתוב תנאים מותר שם יקרמנו אחר ומותר לעשות מעודה אך לא כריקודין ומחולות וכ"ש שאסור לומר בבלי זמר וכן מעורת הרשות מותר כמו מעורת מריעות ובלבר בלא ריקודין ומחולות :

ג' וכן נהגו במדינות אלו שלא להסתפר בימים אלו והוא נ"כ עניין אבלות וכו' שהסתפר קונסין אותו על שעבר על המנהג ולא עשה מצוה ופשוט הוא דאם צריך דבריו אותו להסתפר דמותר וכן כשיש מילה בימים אלו מותרים בעלי הברית דהיינו המוהל וחסנך ואבי הבן להסתפר ביום שלפני המילה סמוך לערב מפני שיו"ט שלהם הוא :

ד' ודע שיש מנהגים שונים בעניין הזה יש שנהגו איסור מן תיכף אחר הפסח עד ל"ג בעומר ומשם ואילך מותר נשואין ותספורת לפי שיש במדרש דמ"ו ימים קודם עצרת פסקו מלמות ונשארו ל"ד ימים (כ"ח) והיה מן הדין לנהוג איסור עד ל"ח לספירה אלא דאמרינן מקצת יום כבולו ומותר ביום ל"ד ולא מקודם והו' דרבו של רבינו הב"י שכתב נהגים שלא להסתפר עד ל"ג לעומר שאומרים שאו פסקו מלמות ואין להסתפר עד יום ל"ד בבוקר אא"כ חל יום ל"ג ערב שבת שאו מסתפרין בו מפני כבוד השבת עכ"ל וכתב בסעיף ג' יש נהגים להסתפר בר"ח אייר ושעות הוא בידם עכ"ל כלומר דלפי מנהג זה שאחר ל"ג בעומר מותר א"כ מתחיל האימור תיכף אחר הפסח מפני שמתו בל"ד יום מן אחר הפסח וא"כ איך מסתפרין בר"ח אייר והוה תרתי דסתרי והו' שהוכיח הסתפרות ה"ה נשואין דחדא מילתא הוא :

ה' ויש עוד מנהג שהאימור נמשך גם אחר ל"ג בעומר עד עצרת או עד שלשה ימי הנבלה דלפי פשטא דגמ' יבמות שם נמשכה מיתתם עד העצרת ורק בל"ג

דבענינו הדין ודאי קרא דלא תתגודו דמקרא דאחרי רבים להטות ידענו שצריך לפסוק כפי דעת רבים וא"כ לרבא על כ"ד אחד בעיר אחד למה צריך קרא דלא תתגודו אלא דרבא בא באמת לדחייה לדאביי וכך דחי ליה דבענינו הדין ודאי קרא דלא תתגודו וכ"ד אחד ידענו מקרא דאחרי רבים להטות אלא עיקר קרא דלא תתגודו הוא לענין מנהגות בעלמא והוה אפילו בשני בתי דינין אמר בעיר אחת דכזה לא שייך בתי דינים רבשלמא כהוראה אין הרבר נמסר בידי התמון אבל במנהגא בעלמא שאלו יעשו כך ואלו יעשו כך אף שהדבר יצא משני בתי דינין מ"מ סבוכה הדבר שיראו שישראל בעיר אחת נפלגו לפלגות והן הן רברי רבינו הרמ"א שלא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג אחר אפי' בשהדבר

יצא משני בתי דינין וזהו גם כיוון הרמב"ם כמ"ש שם והמיעוט נגדו אחר הדין (מ"א ע"ט) :
 כתב רבינו הב"י בסעף ד' נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה מפסח ועד עצרת משקיעת החמה ואילך עכ"ל ובר לנשים צדקניות שהיו כימי ר"ע שקדמו אצל תלמידיו להתעסק בהן (ל"ד מ"א ע"ט נ"ט ת"א) ויש שכתבו דגם אנשים לא יעשו מלאכה כגון זה (ס"ט נ"ט כ"ה"ג) וכן משמע מלשון המור אלא דגם הוא מ"מ דהנשים נוהגות שלא לעשות כלומר דהמנהג היה לכל מפני שהתלמידים פונו לארץ השקיעה אלא שלא קבלו עליהם מנהג זה רק הנשים וגם הן לא נמצאו ממלאכה רק מן אחר השקיעה עד אחר תפלת ערבית אחר הספירה ויש רמז לזה וספרת ונר שבע שבתות לשון שבות ממלאכה (סו"ר) וגם עתה יש נשים שנוהגות כן :

תצד סדר תפלת חג השבועות. וכו' מ"א ע"ט :

א ביום החמישים לספירת העומר הוא חג השבועות וכך קראה התורה לחג זה כלומר החג שלאחר בלות מניין השבועות כדכתיב שבועה שבועות תספר לך וחז"ל קראו יו"ט זה עצרת וכבר דברו פה המפרשים ולי נראה רהנה התירגום בכל מקום מפרש שבועין ובפיתחם בפסוק דוכיום הבכורים בהקריבכם מנהג חדשה לה' כשבעתיכם תרנם אונקלס במיעצרתבון כלשון חכמים ואולי מפני שבמעמד הגבתי נצטוו אל תגשו אל אשה ובדוד כשכא אצל אחימלך כתיב כי אשה עצורה לנו ועל זה רמזו שהתורה ניתנה בקרובה ובמהרה ולומר זה קראוהו חכמים כלשון עצרת :
 ב אע"פ שהתורה לא זברה ענין מתן תורה בשבועות לפי שהתורה כשניתנה ניתנה לעד ולעולמי עולמים ואין שייך לקבוע יום מיוחד בשביל זה כבכל המועדים שרק ביום זה היה ענין המיוחד לזה כמו יצ"מ בפסח וסבת ענני כבוד בסוכות שחיתה לזמן קבוע בהליכתם במדבר אבל התורה היא לעד ולעולמי עולמים ולכן תלתה התורה החג הזה בהקרבן של שתי הלחם שחיתה רק ביום זה מ"מ בתפלה אנו אומרים זמן מתן תורתנו מפני שבאותו היום שחל אצלינו שבועות הדינו ששה כסיון ניתנה תורה לישראל כרתניא בשבת (פ"ו) : תנו רבנן כששה בחרש ניתנה תורה לישראל ר' יוסי אומר כשבעה בו והלכה כחכמים ואע"ג דפסח שיצאו ישראל מצרים היה ביום ה' והתורה ניתנה בשבת אם כן לפי חשבון שלנו ראוי לעולם חפר וניסן מלא והיה ר"ח סיון ביום ראשון ואם כן ניתנה התורה כו' בסיון ר"ח רבעת שקבעו ע"פ הראייה היה יכול להיות גם אייר מלא והיה ר"ח סיון ביום שני (פח"י מ"ט ומה שהקטן המג"א מהא דק"ל כו"ל פ"י ע"ג כאלפת ע"ו עונת וכו' אליבא דר' יוסי

כדלח"ה שם נשכח וכו' סומרא כעלמא וכאלמא הרמב"ם כפי"ט מה"ט ל"ג פסק כן כמ"ט המג"א כפ"ט והמג"א הביא מהרמ"ט לרמז על ח"ל הוא רמז נ"ה ומהודר והחודש יומתה כמדבר ולא כמ"י להורות עליו החודש תלוי במקום ומדבר הוא ח"ל וד"ה) :
 ג כליל שבועות אין מקרשין על הכוס עד שתהא לילה מכש משום תמימות כלומר שהספירה תושלם בתמימות והחמירים הקרמונים היו נעורים כל הלילה כדאיתא בזהר וגם עתה הרבה עושים כן ובבב"ק הלכיים למקוה והכל זכר למתן תורה ולענין ברכת התורה נתבאר בס"י מ"ו ובליל שבילה לא ימנע העונה :
 ד סדר התפלות כמו בפסח אלא שבמקום זמן תורתנו אומרים זמן מתן תורתנו ונוסרין ההלל ומוציאין סוף הקורא וקורין העשרת הדברות במעם העליון כידוע לקוראים וקורם הברכה של הכהן אומרים אקרות ובשני קוראים למפמיר וביום הבכורים ומפמירין במרכבה דיוחוקאל ומסיים עור פסק ותשאני רוח הנאמר להלן וביום השני קורין כל הבבור ואם חל בשבת מתחילין עשר תעשר ומפמירין בחבוקק ור' כהיכל קדשו שכל הנבואה שם היא על מתן תורה ויצ"מ ומסיים למנצח בנגינותי ומנהגי הפיוטים יעשה כל אחר כפי מנהג מקומו רק התרי"ג מצות כל ישראל אומרים בשבועות זה בנוסח זה וזה בנוסח אחר דבעשרת הדברות יש תרי"ד אותיות כנגד תרי"ג מצות דאורייתא ושבע דרבנן כי הכך מרומים בהלכות מה שאין הפה יכול לדבר ואין האוזן יכול לשמוע (ואנו מתחילין בהפסחה חפלה לתקוק) :
 ה ונוהגים לאכול מאכלי חלב ודבש על שם רבש וחלב תחת לשונך ועור רמוזים יש על אבילת חלב ומצאו

וי"ט בשאין דאויין למאכל בהמה אמנם אם הישב עליהן מע"ש ועיו"ט יש להחיד כמ"ש כפי' ש"ח (מג"א פק"ה) ויש נהגו להעמיד איזנות (סס) אמנם כדורות שלפנינו ביפלו האילנות והעשבים ממעטים שיעור הגדולים שבדור :

ז אסור להתענות כמוצאי חג השבועות וככל אמרו חג אין להתענות ואין אומרים תחננו אלא דאמרו חג שבועות חמור יותר משום דכשחל עצרת כשבת היה חל יום טובח הקרבנות של יו"ט אחר השבת מפני שאינן דוחין את השבת והנשים מותרות במלאכה כאמרו חג וכ"ש אנשים ואין אומרים תחננו מן ד"ח כיון עד אחר אמרו חג לפי שכר"ח וודאי אין אומרים ונ' ימים קודם שבועות היו שלשה ימי הנבלה של מתן תורה והם ימי שמחה וממילא גם היום שכין ר"ח לכין ראשון של הנבלה נ"ב נכלל בשמחה ועוד דבאותו יום אמר להם משה לקדשם ורגילין לקדשו יום המיוחד מפני זה ועוד מפני שביום זה חל יחד"ב (ודע דהאידינא א"ה לחול עזרת כשבת דלא כד"ו סמח ויום ב' של פסח חל שבועות אך כשהיו מקדשין ע"פ כראייה הם אפסאי לחול) :

ומצאו דמו בתורה בר"ת חדשה לר' בשכעתיכם וי"ל רכינו הרמ"א וטוהגין לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות ונ"ל הטעם שהוא כמו השני תבשילין שלוקטין כליל פסח וזכר לפסח וזכר לחגיגת כן אוכלין מאכל חלב ואוכלין מאכל בשר וצריכין לחביא עמהן שתי לחם על השלחן שהוא במקום המזבח ויש בזה וזדקן לשתי הלחם שהיו מקריכין ביום הכזורים עכ"ל ונ"ל מפני שע"פ מתן תורה נתנשאו למעלה ונתהפכו מסומאת מצרים למהרת הקדש לכן אוכלין חלב שנתהוית פרם כדאמרינן דם נעבר ונעשה חלב ויש בזה רמז שהיו נתהפך לדחמים ונ"ל נהגין ליתן כרכום שקורין ואפרע"ן בהמאכלים והתבשילין מפני שמשמח שיש בו ריח טוב על שם לריח שמניך טובים (עמ"א סק"ו נ"ס הוהי וזהו כמ"ט) ואין להקל בשבועות כעניין אכילת בשר אחר חלב או להיפך יותר מבכל השנה ונ"ל לעניין החלב שנחלכ בו ביום ע"י א"י אסור לאכלו כמו בשאר יו"ט :

ן וכתבו שנהגין לשמח עשבים בשבועות בבהכ"נ ובהבתים וזכר לשמחה מתן תורה ואם חל ביום א' שמתן מע"ש כי הם מוקצה ואסור למלטן בשבת

במ"ד מליק הלכות פסח :

תצ"ה [כללי הדינים של המלאכות האסורות ביום וכו' ל"ט מעיפים]:

א ששה ימים בשנה ובגולה י"ב יום הם ימים סיבים ואלו הן יום ראשון של פסח ובגולה שני ימים שביעי של פסח ובגולה גם שמיני של פסח ושבתות יום אחד ובגולה שני ימים ור"ה יום אחד ובגולה שני ימים ועתה גם בא"י כן ובראשון לחג המצות ובגולה שני ימים ובשמיני עצרת ובגולה עוד יום אחד :

ב ימים אלו אסרן התורה ממלאכה לבד מלאכה אוכל נפש כדכתיב בפרשה בא כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יוכל לכד נפש הוא לבדו יעשה לכם ולכן באסור ובפינתם כתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו כלומר דמלאכה אוכל נפש אינה מלאכת עבודה אלא מלאכה של תענוג לעונג הגוף וזה שבסוף ראה כתיב על שביעי של פסח לא תעשה מלאכה לא חששה לפרש מלאכת עבודה מפני שכבר פירשה באסור וכפינתם ולכן קיצר במשנה תורה וכמה מצות קיצרה במשנה תורה כידוע :

ג ולכן כל השיבות במלאכת עבודה באחד מהן ה"ו קיים מ"ע שאסור בהם שבתין כלומר תשבות ממלאכה וכל העושה מלאכה באחד מהן עבר על ל"ח של כל מלאכת עבודה לא תעשו והו' מה שרניל כש"ס לומר רי"ח עשה ועל ל"ח דכ"ל מלאכת עבודה עובר על עשה דשבתין ועל ל"ח דכ"ל מלאכת עבודה לא תעשו וכן פירש"י גכ"ה ח' א :

ד בכל המועדים כתיב מקרא קדש יהיה לכם ודרוש בת"כ פ' אמור ובמבילתא פ' בא מקרא קדש קדשיו במה אתה מקדשו במאכל ובמסקה ובבטוח נקיים ובר"ה ולי"ג אמרינן מקרא קדש זו קדושת היום וז"ל דגם בת"כ ובמבילהא ה"פ מקרא קדש קדשיו כלומר בקדושת היום בקידוש וכהפלה ובכרהמ"ו במה אתה מקדשו כלומר במה יהיה ההיכר בפועל פסח שזה היום קדוש לך במאכל ומסקה ובטוח נקיים שלא תאכל כמו בהול ולא תשתה כמו בחול ולא תלבש כמו בחול וזה עונג י"ט ונבצא דעונג יו"ט הו' כמצוה של תורה (כללע"ד) :

ה והנה אף שיש מי שאומר דכונת רש"י דהאיסור על דברים שיכול לעשותן מעי"ם ולא יתקלקלו הוה רק דרבנן ומנ"ש מ"ם רבים הסכימו דכונתו דהאיסור הוא מן התורה וי"ט ומנ"ש וז"ל הר"ן ע"ש וב"כ הסמ"ג כשם ר"י הוקן בעל התוס' וז"ל הסמ"ג ריש ה"ד י"ט איסור דבינו יצחק בר שמואל דמכשירין דין הוא שיהא מותרין מן התורה בכל ענין אם לא מיעט דחמנא הוא שהרי כך יהיו מוכים אם נעשו אתמול כארו נעשו היום אבל אוכל נפש וודאי אמור מן התורה אלא בדבר המתקלקל אם נעשה אתמול עכ"ל וגם הר"ן כתב שגראה להרי"א מן הירושלמי שחן מן התורה ואף ברייתא דשבת ולי"ג דתניא המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש הויד ביר"ט לוקה ארבעים ע"ש משמע כן :

ו ויש שיפה אהרת בירושלמי ביצה פ"א ולי"ו איתה מניין שאין בורדין ולא סוחנין ולא מרקדין ר' אחא בשם רשב"ל כל מלאכה לא יעשה בהם עד לשמרתם את המצות ר' יומי בעי כלום למרו לתבשיל אלא מכאן ר' יוסה לא אמר כן אלא ר' יומי בשם רשב"ל

ז ויהא מניין שאין בורדין ולא סוחנין ולא מרקדין ר' אחא בשם רשב"ל כל מלאכה לא יעשה בהם עד לשמרתם את המצות ר' יומי בעי כלום למרו לתבשיל אלא מכאן ר' יוסה לא אמר כן אלא ר' יומי בשם רשב"ל

ח אע"ג רבשבת אם עשה הרבה מלאכות כהעלם אחת חייב על כל מלאכה ומלאכה כמ"ש במ"י רמ"ב והנה ביר"ט ליכא קרבן בשוגג כיון דבמזיד אין

ערוך הלכות יום טוב מימן תציה השלחן

רש"ל אך אשר יאכל לכל נפש הוא לכו יעשה לכם ער ושמתם את המצות תני חזקיה ופליג אך הוא לכו הרי אלו מיעופין שלא יקצור ולא ישחון ולא ידקק ביו"ט עכ"ל הירושלמי והביאור הוא דלא התירה התורה אלא מלישה ואילך שהוא זמן שימור המצה אבל לא המלאכות הקירומות שאין דרכן לעשותן קודם אכילה אלא מזמן מרובה קודם כמו קצירה ומחינה והרקרה ובברירה פליגי :

מ והנה במשניות ספ"ק דביצה מתירין ב"ה דיבת תבלין וברירת קטניות ואמנם באמת מפרש הירושלמי שם דאע"ג דריכה הוי תולדת מיהן מ"ס מותר משום דהוי מחינה שלא כרובה והך דברירה דחי לה ע"ש הישב שאומר שהיה בזה פלוגתא דר"נ ורבנן ומדברי הרא"ש רפ"ג נראה דהך דירושלמי הוה אסמכתא בעלמא ותימא לומר כן שהרי מקורם אומר שם הבורר והמחון והמרקק בשבת נסקל ובי"ט סופג את הארבעים ע"ש וכן הוא בירושלמי דכלל גדול ה"ל ב' ע"ש ולפי הירושלמי א"ש מה ראייתא בריש ביצה נזירה שמא יעלה ויתלוש ולפירש"י קשה קצת דהא זה ווראי רפירא שנתלשה היום עדיפא מפירא שנתלשה אתמול וכמ"ש הראב"ד בהשנות פ"א דין ח' וז"ל בכל אלה אין מעם למח אין תולשין דק ואין מלקטין פירות ביו"ט מן האילן שהרי בני יומן יפין יותר וכו' עכ"ל אבל להירושלמי ניחא מפני שאינן מלאכות שקורם הסעודה כמו לישה ונגס הדאכ"ד כגז ע"ל דמשמע נ"כ דהוה אסמכתא והרי הירושלמי אומר סופג את הארבעים ונ"ג :

ו וזהו דעת המהרש"ל ביש"ש רפ"ג וז"ל דווקא אלו מלאכות שעומרת מיר דאכילה כגון שחיטה וכן מלישה ואילך אבל כל שאר מלאכות עומרות לימים רבים וכו' כגון תלישת פירות וקצירת תבואה ואף מחינה דרך וכו' לימים רבים ומסחינת פלפלין אין ראייה לפי שעומרין לאכילה כי תבלין וכו' מפנין מעמן ואף שמלח אינו מפני מעמו מ"ס אין דרך לעשות ממנו אוצר אחר הריכה אלא שדכין לצורך יום או יומים וכו' והכלל העולה בירינו קצירה ומחינה ותלישה וצידה ובל הרומה להם שאינה עומדת לאכילה כשחיטה ולישה אמור מראורייתא ולא מדגי ליה שינדי אפילו נודמן לו בעניין שלא היה אפשר לעשותן מבעוד יום ואוכל נפש ממש אפילו

אפשר לעשותן מעי"ט מראורייתא שרי ומדרכנן אמור וע"י שינוי שרי ואם מפני טעמו שרי אף בלא שינוי עכ"ל והוה דרך הירושלמי ומש"ס דילן ליכא מתירה לזה ואררבא מרנורין בריש ביצה שמא יעלה ויהלוש משמע להריא דתלישה הוה איסור דאורייתא והתוס' בכיזה דמכיוו לשוטה זו :

יא האמנם שיטת הרמב"ם והרא"ש והתוס' בשבת (ל"ה.) וכמה מהראשונים דמן התורה מותרים כל המלאכות השייך לאוכל נפש אפילו קצירה ומחינה ורק מדרבנן אמרו הרבה מלאכות וז"ל הרמב"ם בפ"א דין ה' כל מלאכה שהיא אפשר להעשות מעי"ט ולא יהיה בה לא הפסד ולא חסרון אמרו חכמים לעשותה ביו"ט אע"פ שהיא לצורך אכילה ולמה אמרו דבר זה נזירה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מעי"ט ליו"ט ונמצא יו"ט כוזה הולך בעשיות אותן מלאכות וימנע משמחת יו"ט וכו' ומזה הטעם עצמו לא אמרו ההוצאה ביו"ט אע"פ שההוצאה אפשר מעי"ט כרי להרבות בשמחת יו"ט הולך ויביא כל מה שרצה ולא יהיה כירוי אמרות אבל שאר מלאכות הואיל ויש בהן עסק אין עושין אותן ביו"ט כיצד אין קוצרין ולא דשין ולא זורין ולא בוררין ולא שוחטין את החמים ולא מרקדין ביו"ט שכל אלו וכיוצא בהן אפשר לעשותן מעי"ט ואין בכך הפסד ולא חסרון עכ"ל :

יב והקשה הראב"ד דא"כ למה לא התירו תלישת ירק ופירות שהרי בני יומן הם יותר טובים משל אמש ותירץ המנ"ר משנה שכל שבועיקד המלאכה אין הפסד לא חשו מה שבחלק ממנה יש הפסד וכיון שעיקר קצירת התבואה טובים של אמש כשל היום לא חשו להתיר חלק מזה פירות וירקות אע"פ שיש בהם הפסד ואע"פ שהתירו שחיקת תבלין אע"פ שהיא תולדת מחינה מפני שזהו כמכשירי אוכל נפש וכמכשירין הקילו ע"ש ומיין וצ"ע ובאמת למה יקילו חכמים במכשירין יותר מבאוכל נפש עצמו ונס א"א לומר כהירושלמי שהבאנו כמעוף ס' דרווקא ע"י שינוי מותר שהרי הרמב"ם פסק להריא בפ"ג דין י"ב דתבלין לא בעי שינוי והוה דרך הרי"ף דהשינוי שבנ"מ אינו אלא אמלח ע"ש ויותר נראה לומר כמ"ש הר"ן שלא אמרו חכמים אלא מלאכה הנעשית לימים רבים כמו קצירה ותלישה ומחינה אף שתתקלקל כמו תלישת פירות וירק והם נעשים כעיקר המלאכה אבל שחיקת תבלין

תכלין שלא נעשית המלאכה בעיקרה של מחינה אלא במחציה ואינה נעשית לימים הרבה התירו כיון שמתקלקלים מאמש ע"ש רבוה לא שייך גם מעמו ש' הרמב"ם שיבטל ע"ז משמחת יום ואין לומר דבין דעכ"פ מחינה ככה"ג מותר א"כ נימא מתוך שהותרה לצורך הותרה גמי שלא לצורך דליק כ"ל שררי עיקר המלאכה לא הותרה ומחינה זו אינה עיקרה של מלאכת טוחן כמ"ש וכפרם לרעה הרמב"ם שיהבאר לא אמרין מתוך רק בהוצאה ובהכערה ולא בשאר מלאכות ונלטיסו זו ל"ל הך דהרודה הלוח דכס כענת ז"ה. דלוקה דלאו על זה קאי אלא על המכנד והמרכן כמ"ס הר"ן ע"ס או כדברי החו"ט ע"ס דמירח בדבר שאינו ראוי לאכילה והך דריש כינה עמ"ל יעלה ויתלוס כחמת הר"ף והרמב"ם לא פסקו כעטס זה אלא כעטמא דרבה משום הכנה ע"ס ועוד דכמו שאמרו ע"ס כולה חלה גזירה היא כמו כן נאמר כולה חלה גזירה היא לטבת וליו"ט וכשגזרו אשנת גזרו נמי איו"ט ודו"ק :

לצורך אכילה לפיכך מותר ביו"ט להוציא קמח או ס"ת או מפתח וכיוצא באלו מרשות לרשות וכן מותר להכעיד אע"פ שאינו לצורך אכילה ושאר מלאכות כל שיש בו צורך אכילה מותר כגון שחיטה ואפייה וכישול וכיוצא בהן וכל שאין בהן צורך אכילה אמור כגון כתיבה וארינה וכגון וכיוצא בהן עכ"ל ולרכיו פתורים קושית התוס' והרא"ש מאופה מיו"ט לחול ומבשל לאזורים דבאפייה ובישול לא אמרין מתוך וז"ל של חמה גזירסו צמ' י"ב: הכערה ובישול אינה משנה אלא הכערה לחוד וכן משמע ממה דסיים ע"ס ה"ג לא אמרין מתוך שאמרה הכערה לטוך וכו' דאי כ"ה וכו' מתוך שהותרה הכערה לטוך וכו' ולא אמר טשול ע"ס :

מן וטעמו ז"ל מרלא מצינו כמ"ס סברא זו דמתוך אלא כשני מלאכות אלו וסברא גדולה יש לחקם מכל המלאכות לעניין יו"ט משום דגם כשבת אף שנכללו בכלל לא העשה מלאכה מ"ס יש עליהם מקראות בפ"ע דהוצאה ילפינן כשבת ריש הו"ק מויצו משה ויעבירו קול כמחנה וכמ"ס הרו"ם ריש שבת דמשום דהוצאה מלאכה נרועה היא לפיכך אם לא היה על זה מקרא מיוחד לא היה כיוולין ליה בכלל מלאכות ע"ש ובהכערה יש קרא דלא הכערו ואע"ג דמתוך קרא ילפי הנאי אם הכערה ללאו יצאת או לחלק יצאת מ"ס סוף סוף יש עליו מקרא בפ"ע דמשמע דווקא ביום השבת ועוד דכי היכי דלמאן דס"ל דהכערה ללאו יצאת וודאי אין ביו"ט איסור הכערה ביון שאינה בכלדיוה כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת ועוד דהא מלאכה שבשבת במקילה הוי ביו"ט בלאו וא"כ הכערה שהיא בשבת בלאו הוי ביו"ט בלא כדום ולכן גם מאן דס"ל לחלק אינה בכלל מלאכות דהא כזה לא נהלקו ומי"מ שכתב על הוצאה לפי שאף היא באוכל ומסקה ואינו מוכן כלל דהא גם שחיטה ובישול והפייה הם באוכלין ומסקין ועלמ"מ שחמה עליו ומה שהקשה הלח"מ דא"כ מה לריך בשמים אלו עטמא דמטוך כיון שאינן בכלל המלאכות ע"ס חמה חיי דהא סוף סוף גם הם בכלל לא חששה מלאכה דשבת אמר שלמדנו ההוצאה מקרא דוי"ו משה והכערה קי"ל דלחלק יצאת אלא שאמרנו דלכן נהלקו לענין מתוך מפני שיש בהם שיטוי ודו"ק ונכחזכות ז' שאומר על חבורה מתוך לא קאי הכי וה"פ מאי דעתך לומר בזה ג"כ מתוך והא לא אפשר וע' כמט"ף כ"ח :

מן וזה שכתב הרמב"ם על הוצאה להוציא קמח או ס"ת או מפתח ווראי דמן התורה מותר אפי"ן באבנים

גן איתא בכיצה נ"ג. דבכ"ל מלאכה שהותרה ביו"ט לצורך אוכל נפש אמרין מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך והטעם נראה רכיון דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לברו יעשה לכם משמע דהמלאכה שהיא לאכילה הותרה ביו"ט ונ"כ ה"פ ע"ס ולשיבת רש"י אף שאין בה צורך כלל מותר וכן מתבאר מדברי הרמב"ם שם כמו שנבאר בס"ד אך התוס' והרא"ש הוכיחו מכמה ראיות דווקא כשיש צורך קצת אך שלא לצורך כלל אמור מן התורה והביאו ראיות מהאופה מיו"ט לחול דלוקה ואפילו למאן דלית ליה לוקה והו משום הואיל כמו שיהבאר ואי אמרין מתוך לנמרי למה ילקה ולמה לן סברא דדזאיל ועוד רקי"ל לכם ולא פאחרים לכם ולא לכהמה כיון דאמרין מתוך למה יאמר אך י"ל לשיבת רש"י דאין זה דמיון דלחול ולאחרים כיון דהתורה אמרה זה בפירוש וודאי לוקה ולא רמי לרכר שאין בו צורך כלל שלא אמרה התורה מפורש בזה ונ"כ הק"ן ע"ס: וך והנה לשיבת רש"י והוס' והרא"ש אמרין מתוך כבד המלאכות שהן לצורך אוכל נפש אבל שיבת הרמב"ם הוא דלא אמרין זה רק על מלאכת הוצאה והכערה וז"ל הרמב"ם שם כרין ד' כל מלאכה שחיבין עליה בשבת אם עשה אותה ביו"ט שלא לצורך אכילה לוקה חוץ מהוצאה והכערה שמתוך שהותרה הוצאה ביו"ט לצורך אכילה הותרה שלא

ערוך הלכות יום טוב סימן תצ"ה השלחן

באכנים ובכל דבר שאינו לצורך כלל כלשיטת רש"י ז"ל אלא שמדרבנן אסור ואמנם זה שכתב דכל שאר מלאכות שיש בהן צורך אכילה מותר כגון שחיטה וכו' וכל שאין בהם צורך אכילה אסור כגון כתיבה ואריגה וכו' אין זה מעניינא במה שהתחיל להוציא והבערה מותר אפילו שלא לצורך אכילה והו"ל כס"ס דשאר מלאכות כשחיטה ובישול דאסורים אם אין בהם צורך אכילה ומה עניינא דכתיבה ואריגה לכאן והמניד משנה פי' דהוצאה והבערה הוה כמו כתיבה ואריגה אלא מתוך שנצרכים לאוכל נפש הותרו לגמרי ע"ש ואינו מובן כלל הרמיון ונדוני הל"מ שכתב דכתיבה ואריגה ח"ל לזו"ל נפש אסור ודחה והאריך ומאלו נ"ע וכל הנכרים נשאלים וכו' (ק):

יין ולענין נראה דה"פ דהוה ההפך בין הוצאה והבערה לשאר מלאכות אוכל נפש דהוצאה והבערה מותרים אפילו שלא לצורך אוכל נפש אבל שארי מלאכות אוכל נפש כשחיטה ואפייה ובישול לא הותרו רק לצורך אוכל נפש דישאל ומה שצריך ביו"ט אבל כל צורך אסורים כמו כתיבה ואריגה ובגין דוודאי אין להם שייכות לאוכל נפש כמו כן שחיטה ובישול ואפייה וזה שאמר כגון כתיבה ואריגה הוה כמו כתיבה ואריגה כלומר דשחיטה שלא לצורך אוכל נפש הוה כמו כתיבה:

יין גרסינן בפסחים (מ"ו): האופה מיו"ט לחול רב חסדא אמר לוקה רבה אמר אינו לוקה הואיל ואי מקלעי ליה אורחים חזי ליה והלכה ברבה ולכן פסק שם הרמב"ם דהסבשל ביו"ט לאחריים או לבהמה או לחול אינו לוקה שאלו באו לו אורחין היה אותו הבשיל ראוי להן עכ"ל ודאיתו שיש הפרש בין דברי הרמב"ם לפירוש"י דמלשון הרמב"ם מבוואר דאף בשמבשל מפורש לאחריים או לבהמה או לחול אינו לוקה מטעם שאלו באו לו אורחים חזי להו אבל רש"י ז"ל פירש האופה מיו"ט לחול לאחר שאכל ונמר סעודתו דפשיטא קן דלא חזי ליה מירי האידנא עד אודתא שהוא חזק עכ"ל מזה מבוואר דלא שנושך ואפה מפורש לחול דבכה"ג וודאי לוקה וכן בטכשך לאחריים או לבהמה אלא דכאן מירא דנראה שהוא לחזק מפני שכבר אכל דבזה אמרינן הואיל ודבריו שניהם זהו וודאי אם אפה ובישל סמיך לחשיכה דלוקה דבכה"ג לא שייך דומד אי מקלעי אורחים שהרי לא יבואו אלא בלילה וכבר בארנו דלמה לא אמרינן

מתוך לרש"י מפני שמיכה להדיא שהוא לחול או לאחריים או לכלבים דבזה אסרה התורה מפורש משאי"כ בשלא לצורך כלל דקילא מפי משום דמלאכה זו לא אסרה תורה ולהרמב"ם א"ש בפשיטות משום דלא אמרינן מתוך אלא בהוצאה והבערה ונה"ל לישמע ככתובות ו' דנס נחמיה אמרינן מתוך יחלול נסטיף כ' וכמ"ל נסוף סטיף ע"ז):

יין ודע שיש לי תמיה רבה על הרמב"ם שהשמיט בהלכות יו"ט הרין דבעינן דבר השוה לכל נפש ובכתובות ו' מפורש להדיא דאיסור מונמר הוא משום דבעינן דבר השוה לכל נפש וכן פירשו רש"י והר"ן על איסור דמונמר במשנה רביצה וכו' (ו' וכן במשנה דשם וכו' א) באיסור לחמס חמס דרחיצת כל נפו כתבו התוס' וכו' (א) דמעם האיסור הוא משום דאינו שוה לכל נפש אלא למעוננין והרמב"ם כפ"א דין ס"ז כתב בטעם האיסור להחם חמין בשביל רחיצת כל נפו מטעם נזירת מרחצאות ע"ש וכן מבוואר מדברי הר"ף שם שכתב דהאיסור הוא משום נזירה ע"ש ובמעמא דמונמר כתב הרמב"ם כפ"ד דין ו' הטעם משום מכבה דבעת שנותן המונמר על הנחלים מכבה האש ובשום מקום לא הוכיר מעם השוה לכל נפש: ך וידא לי בטעמו דהנה בכתובות ו' א) איפלגו דב פפי ורב פפא אליבא דרבא כבעלת בתולה בתחלה בשבת וי"ט דרב פפי אמר דמותר נס בשבת והכי קי"ל כמ"ש הרמב"ם פ"ל מטבת והמוד והש"ע סי' ד"פ דכן היא המסקנא שם ורב פפא מתיר ביו"ט ואמר בשבת וא"ל רב פפי לרב פפא מאי דעתך שאתה מתיר ביו"ט יותר משבת משום דביו"ט אמרינן מתוך שהותרה חבורה לצורך אוכל נפש כבשחיטה הותרה נמי שלא לצורך אלא מעתה מותר לעשות מינמר ביו"ט דמתוך שהותרה הבערה וכו' א"ל עליך אמר קרא לכל נפש דבר השוה לכל נפש והקשו התוס' וכי לא סבר רב פפי דאמרינן מתוך והא מטעמא דב"ה בהוצאת הקטן וס"ל משום הכי הוא ותרצו שהיה מבור דמעמא דב"ה משום דאין עירוב והוצאה וכו' עכ"ל ועיקר לי במה שהקשה אלא מעתה מותר לעשות מונמר וכו' מאי קשה ל' הא באמת ר"ג מתיר במשנה רביצה שם וירבנן דאכרי הוא מטעם כיו"ט:

כ"א ונלע"ד דה"פ וכך א"ל רב פפי בשלמא לדידי דאסינא דנפ בשבת מותר בעול דאין כאן לא איסור

כשבל שלא יתעשן הבית או הקריה מותר א"ל
הזיא ר' יהודה היא כי קאמינא אנא לרבנן ע"ש
וכיון דקיי"ל כר"י הרי צריך להיות מותר לכבות את
הגר מפני תשמיש המזד והש"ע פסקו כולם לאיסור :

כ"ך וזה לשונם בס' תקי"ד אין סבבין את הבקעת
אפילו כרי שלא יתעשן הבית או הקריה או
כרי לשמש מטתו עכ"ל ובס' תק"ט כתבו שפיר
שנרצף אין מתקנין אותו וכו' ואין משחזין את הסבין
במשחות שלה ע"ש ולבר בגריפת תגור וכידים פסקו
בס' תק"ו דמותר כשא"א לאפות בלא זה ע"ש ואינו
מובן למה נשתנה דין זה להיתר מן כל מכשירי אוכל
נפש וכו' תק"ט יתבאר בזה בס"ד :

כה ומרברי רבותינו למדתי מעמים לכל זה מפני
שבגמ' שם אמרין הלכה כר' יהודה ואין מורין
כן לפיכך פסקו כולם לאיסור דבר בגריפת תגור וכידים
שוהו מניעה להאוכל נפש ממש שא"א לאפות בלא
זה ולכן מותר וסיוג לזה ממש הרמב"ם בפ"א דין ח'
ויד וכן מכשירי אוכל נפש שיש בהם חסרון אם נעשו
מבערב עושיין אותן ביו"ט כגון שחיקת תבלין וכיוצא
בהן עכ"ל וקשה בין הרמב"ם שחיקת תבלין למכשירי
אוכל נפש איך התיר והא בכלולו פסק לאיסור אלא
ודאי כשנתע לאוכל נפש בעצמו מותר ולכן בפ"ג
דין י' בגריפת תגור ג"כ פסק דהיתר כשא"א לאפות
בלא גריפה ע"ש ולפ"ו גם הרמב"ם ס"ל ככל המוסקים
ותמיהני על המגיד משנה פ"ד דין ח' גבי שפוד
שנרצף שאוסר הרמב"ם כתב דהרמב"ם פסק דלא
כר"י אלא כרבנן ע"ש והרמב"ם מתמידים שהרי להדיא
פסק בפ"א כר"י כמ"ש ודעתו היא כדעת הר"ף אלא
שמחלק בין מכשירין דגונעים להאוכל נפש בעצמו או
לא והנה בהדינים שהבאנו יש עוד פרטים כמו שיש
סוברים דמשחות של אבן גם כר"י אסור ויתבאר
בס"ד כל אחד במקומו וענ"י סי' תק"ט ע"האריך מה
ולדבריה א"ס הגל וכיון דק אין מורין כן אכל לדינא הלכה כר"י
יכול הימיר להקל בשעת הדחק נמ"ס הס"ו ר"ס סי' תקי"ד כ"ס
האג"ל ע"ש וע' כספ"ק ל"ח :

כז ובענין כיבוי ביו"ט לצורך אוכל נפש מבואר
בגמ' וכו' דמותר שאוסר שם דבא אסר על גבי
גחלת גמי מותר מידי דהוה אבישרא אנטרי ופירש"י
ואי משום כיבוי והבערה ואולורי ריהא מידי דהה
אבישרא אנטרי דאיכא כל הגי ושרי עב"ל וכ"כ המז"ע
הש"ע

איסור פתח ולא חבורה שפיר לא אצטרך לן לומר
דיש לומר בחבורה מתוך דבאמת לא אמרין מתוך
רק בהוצאה ובהבערה ופעמא דמוגמר הוא משום
חשש כיבוי אבל מן התורה מותר מטעם מתוך שהתרה
הבערה לצורך הותרה גמי שלא לצורך אבל לידוך
דבשבת אסור מטעם חבורה וגם יש בזה חשש פתח
כמבואר שם מקורם במגניא ע"ש וא"כ לידוך למה
מותר ביו"ט בע"כ צ"ל דגם בחבורה אמרין מתוך
ולכן התיירו ביו"ט אף שיש חשש פתח אלא מעתה
מותר לעשות מוגמר כלומר רהא בהבערה ודאי
אמרין מתוך וא"כ דא היה לחכמים לאסור מוגמר
משום חשש כיבוי כמו שלא חששו בבעילה משום
חשש פתח והשיב לו דמוגמר לדעתו האיסור מן
התורה משום דאינו שוה לכל נפש וזהו הכך לרב
פמ"א אבל אין דקיי"ל כרב פפי לית לן בחבורה מתוך
ולית לן איסור דאינו שוה לכל נפש וזהו מעמו שד
הרמב"ם ויד בכל דבריו כמו שבארנו במייעתא
דשמיא :

כח ובמכשירי אוכל נפש לא מצאנו דבר כרוך
להלכה דהנה בגמ' וכו' סביא ברייתא דחכמים
אסרי לגמרי מכשירין דכתיב הוא ולא מכשיריו ור'
יהודה מתיר דכתיב לכם לכל צרכיכם והא דכתיב
הוא זהו במכשירין שאפשר לעשותן מעו"ט דאסור
ודכתיב לכם זהו במכשירין שאי אפשר לעשותן
מעו"ט ואומר שם מקורם א"ל רבא דר"ח דרשינן
משמך הלכה כר"י וא"ל יהא רעוא דכל כי הגי
פילתא מעלייתא דרשינא משמאי ע"ש הרי מפרש
דהכנה כר"י וכן מבואר מרברי המז"ע והש"ע בס' י'
זה שכתבו וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר
לעשותן מאתמול מותר וזהו כר"י וכ"כ הסמ"ג והרא"ש
דהלכה כר"י :

כט והנה שם בגמ' איתא דרש ר"ח אחר סבין
שנפגמה ואחר שפור שנרצם ואחר גריפת תגור
וכידים ביו"ט באנו למחלוקת ד"י ורבנן ע"ש וכיון
דקיי"ל כר"י הרי צריך להיות מותר וכן מקודם שם
גבי אין משחזין את הסבין ביו"ט אוסר שם מאן תנא
דבמשחות אסור אמר ר"ח רלא כר"י ע"ש וכיון
דקיי"ל כר"י הרי צריך להיות מותר להשחזי הסבין וכן
בפ"ב וכו' א. אסור בעא מיניה אבא בר מרתא מאבי
מהי לכבות את הגר מפני תשמיש וכו' א"ל אסור
איתביה אין סבבין את הבקעת כרי לחם עליה ואם

הש"ע בס"י הק"ו סוף מעוף ד' וז"ל רבינו הבי"ש שם ואע"פ שהוא מכבה א"א בלא כן וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לבכות לצורך אוכל נפש והרי זה במניח כשד על גבי נחלים וכן נהנו עכ"ל וכ"כ המגיד משנה כפ"ג דין י' בשם הרשב"א וז"ל ולגרוף את התנור מן האפר והנחלים לאחר המסקה יראה לי שהוא מותר ואע"פ שהוא מכבה א"א בלא כן וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כמו כן מותר לבכות וכו' עכ"ל וזה שהרמב"ם בפ"ד אסר מונמר ממעם מכבה מפני שאין זה אוכל נפש ממש ולא רצו חכמים להתיר וראיה לזה שהרי שם התיר לעשן תחת הפירות אף שמכבה וכתב המעט דדמי לבישורא אנוסרי ע"ש אלא ודאי כמ"ש ויש בזה פרי דגים ויתבאר בס"ד בס"י הק"א מיהו עכ"פ שמענו דגים דלאוכל נפש ממש מותר הביבוי ושלא לאוכל נפש אסור אף שמותר הדבר לעשותו ביו"ט מ"ט ע"י ביבוי אסור ושם יתבאר בס"ד :

בז ובענין מוקצה ביו"ט כתב המור וז"ל ויש דבר שהחמירו ביו"ט יותר מבשבת כגון באיסור מוקצה דרב אלפס דאע"ג דקיי"ל נבי שבת כר"ש ביו"ט פסק כד' יהודה לפי שהוא קל והחמירו בו כדי שלא יבואו לזולל בו וכן פסק בשאלתות וכן פסק הרמב"ם ז"ל אבל בה"ג ורש"י ור"י ור"ת פוסקים כר"ש בין בשבת בין ביו"ט אלא שר"ת היה מחלק לומר שאין הלכה כר"ש אלא במוקצה אבל בגולד הלכה כר"י וכן רבינו חננאל פסק כר"ש אף ביו"ט אלא במוקצה מחמת איסור ונגיד פסק כר"י ביו"ט עכ"ל המור ועמ"ש לעיני ס"י ש"ח מעוף ו' ע"ש ופרטי ריני מוקצות נתבאר שם ובס"י ש"י ע"ש :

בח וז"ל הרמב"ם בפ"א דין י"ו כל שאסור בשבת בין משום שהוא דומה למלאכה או מביא ידיו למלאכה בין שהוא משום שבות הרי הוא אסור ביו"ט אא"כ היה בו צורך אכילה וכיוצא בה או דברים שהם מותרים ביו"ט כמו שיתבאר בהלכות אלו וכל שאסור למלטין בשבת אסור למלטלו ביו"ט אלא לצורך אכילה וכיוצא בה וכל שמותר בשבת מותר ביו"ט ויש ביו"ט מה שאין בשבת איסור מוקצה שמוקצה אסור ביו"ט ומותר בשבת מפני שיו"ט קל משבת אסרו בו המוקצה שמה יבואו לזולל בו ביצר תרנגולת העומדת לגדל ביצים ושור העומד לחרישה ויני שובך פירות העומדין לסחורה כל אלו וכיוצא בהן מוקצה ודאי

הן ואסור לאכול מהן ביו"ט עד שיכין אוהה מכערב ויחשוב עליהם לאכילה אבל שבת הכל מוכן אצל שבת וא"צ הכנה וכשם שהמוקצה אסור ביו"ט כך הנולד אסור עכ"ל ביאור דבריו רזה שאמרנו שהחמירו לענין מוקצה ביו"ט יותר מבשבת אינו כלל לכל מיני המוקצות שהרי הרבה מוקצות יש יותר בשבת מביו"ט כמו מוקצה דבעלי חיים דבשבת אסורים וביו"ט העומדים לאכילה מותרים וכן מוקצה דאש ונחלים ועצים שאסורים בשבת ומותרים ביו"ט דבהכרח כן הוא כיון שביו"ט אוכל נפש מותר ממילא שאינו שייך בהם מוקצה משא"כ בשבת ודק החומרא הוא בפרט אחר מוקצה כשמה והיינו שהקצה מדעתו כלומר דראויה היא לאכילה אלא שהקצה אותה מדעתו דהתרנגולת הקצה לבצים והשור לחרישה והיונים דנגידול וינים והפירות לסחורה דביו"ט אסורים וצריכים הוסנה ובשבת מה שראוי לשבת כמו פירות לסחורה מותרים בלא הוסנה וטעמו ברור שהרי על משנה דבינה טולדה ביו"ט אמרו גמ' דיו"ט המירא משבת ש"ס נה מוקצה זו וגם נולד ונתרעולת העומדת לגדל כלים ע"ש וזהו עו לחנכה ורחל לניחתה דפ"ק דשבת י"ט : דכך אסר לטוהטן ביו"ט כדפירש"י שם א"כ חזינן והלכתא כוותיה ביו"ט :

בבז ודע דאע"ג דבבמה דברים החמירו חז"ל בשבת יותר מביו"ט ברתנן בבזיה ריש פ"ה משלין פירות ביו"ט אבל לא בשבת ובבזיה זכ"א. לענין קרשים אומר שאני שבות שבת משבות יו"ט כלומר דבשבת החמירו יביבמות וק"ד. לענין מצמער שהתירו לו לינק מבהמה מהורה אומר מפרק בלאחד יד היא שבת דאיסור מקלה גורו ביה רבנן יו"ט דאיסור לאו לא גורו ביה רבנן ע"ש וא"כ למה החמירו במוקצה דהזמנה ביו"ט יותר מבשבת דהטעם כן הוא דוודאי כדברים שאינם תמידים אלא מקריים כמו משיכין פירות בשנשמים יורדין או בקדשים שאידע ששחמום שלא לשמן או בשמצמער וקרוב שיחכה וצריך לרפואה ויש בהם חשש שדא לבא לידו איסור נמור פשיטא שהחמירו בשבת יותר מביו"ט לפי ששבת הוי איסור מקלה ויו"ט איסור לאו ואע"ג דביבמות ופ"ג. אמרינן כל בדאורייתא לא שנת איסור לאו לא שנת איסור ברת אך כבד פירש"י שם (ק"ט. ד"ה מה) דהו לענין ספיקא שיש לחוש לספק לאו כמו לספק ברת אבל לענין הרחקה ודאי

וודאי יש לחוש להרחקת כרת מהרחקת לאו ע"ש
 ובכאן שהחמירו ביום יותר אינו אלא כדבר תפירו
 בהכנת המאכלים ליום שלא יקח מן הבא בידו כמו
 בחול ובענין שיזמינם מעו"ש לידע שהיום י"ט ולא
 חול דאף שהתורה התירה אוכל נפש מ"ם אינו ממש
 כבארל וצריך הומנה ובדבר שהקצה מדעתו אסור והו
 חזוק לבלי לזול ביום דקיל בעיני בני אדם מפני
 החרז אוכל נפש שהתירה התורה ומל"מ שם ששה נוח
 ולדבריו א"ש נפשיטות וז"ק :

ל ורע שיש לנו שאלה גדולה על הרי"ף והרמב"ם
 שפסקו דמוקצה חמירא ביום יותר מבשבת והא
 בפ"ד דביצה (ל"א ז) תנן בית מלא פירות ונפתח
 נטר סמקום הפחת ופריך בגמ' הא מוקצה ניגרו
 וסורין ביום אמרו ולא בשבת כלומר דביום התירו
 מוקצה משום אוכל נפש בשביל שמחת יום ולא
 בשבת הרי מפורש דבמוקצה עצמה הקילו ביום יותר
 מבשבת ורבותינו בעלי התוס' כתבו בג' מקומות
 בביצה ופ' דף ח' ד"ה אמר דף כ"ח : ד"ה גריטת
 דמוקצה מותר מפני אוכל נפש :

לא אמנם לפי מה שבארנו איש דוודאי כן הוא
 דיום קילא טובא משבת אך זהו בדבר
 שבמקרה אפילו במוקצה כגון בית מלא פירות שנפתח
 דמקרה הוא וכן גריפת תנור כשא"א לאפות כענין
 אחר כגון שנפל לתוכו מן המיח ולא ירע מבעור יום
 ור"י כ"ה ז שזה מקרה זה שהחמירו במוקצה היינו
 בהוסנה תמידיות שלא יקח ביום מן הבא בידו
 כבחול ואם הקצם לבלי לאכלם אסורים אא"כ יזמינם
 מעו"ש וכמ"ש והו עיקר קדושת יום למען ידעו
 שאמת שהתורה התירה אוכל נפש ביום מיהו צריכים
 הומנת מעו"ש ולא ייקח מן המוקצות שהקצם מאכילה
 כמו בחול :

לב ובענין שביהת בהמתו ביום דבשבת נחלק זה
 לשני חלקים האחד ליתן עליה משא זה וודאי
 מותר ביום דהא בשבת האיסור הוא ברה"ד ויום
 הא גם האדם מעצמו מותר לטלטל ברה"ד דאין
 איסור הוצאה ביום ואין בהמתו חמירא מעצמו אמנם
 יש עוד מין שביהת בכהמה והוא שלא יעשה כה
 מלאכה וזה שייך גם ביום וכבר כתבנו לעיל סי'
 דמ"ו סעיף מ"ו ש"א דגם זה אינו ביום דלמען ינוח
 שורך בשבת כתיב ולא ביום והו דעת דבינו הרמ"א
 שם ומסילא דגם שביהת עבד ואמה ליכא ביום

כמ"ש שם ו"א דיום כשנת ובידו שלמי פ"ה דכיתה
 אמרו דאין רוכבין על הבהמה ביום משום שביהת
 בהמתו ולהלכה בארנו שם במ"ד וגם בארנו דמחמיר
 נ"כ לא שייך ביום ע"ש סעיף מ"ו ומ"ם אמור כמ"ש
 בסעיף ל"ו :

לג ואחרי שבררנו במ"ד עיקרי מלאכת יום לפי
 דיעות רבותינו הראשונים נשובה ונראה להדין
 נוסה דיעות רבותינו בעלי הש"ע והגה רבינו הב"י
 כתב בסעיף א' כל מלאכה האמורה בשבת אסורה
 ביום חוץ ממלאכת אוכל נפש וחוץ מוצאה והבערה
 וכן מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותם
 מאתמול וקצירה וסחינה וביצירה וסחיטה וצידה אע"פ
 שהם מלאכת אוכל נפש אסורים חכמים עכ"ל וזו היא
 שיטת הרמב"ם ז"ל מפני שאפשר לעשותם מעו"ש
 שלא תתקלקל וחששו שבמלאכות גדולות כאלו יחבטו
 משמחת יום וכמ"ש בסעיף י"א ונש"ו סק"ז ומג"א
 סק"ד ומ"ש המג"א סק"א דכיון לטקול פירות שבמ"א תקב"א ל"ע
 דודאי הב"י לא כיון לזה והמהמ"ש נחק דכוונתו על המור
 ונ"כ תמוה וגם המג"ז נשאר נל"ט ע"ש ועיקרי דבריו תמוהין
 דכבינה ל"ו . כדפריך לה לא הקשה על משנה דמגילה כמ"ש
 התוס' שם דלא איירי בשבותין ורק חמשה דעות פריך ע"ש
 וז"ק :

לד האמנם יש לדקדק דאך כתב דמכשירי אוכל
 נפש שלא היה אפשר לעשותן מאתמול שרי
 הא הרמב"ם לא כתב דק על שחיקת חבלין אבל
 שארי מכשירין אסורין וגם רבינו הב"י בעצמו פוסק
 כן כמו שבארנו בסעיף כ"ד ונ"כ דדבר גרוף דיבר
 רבינו הב"י דהגה בסעיף כ"ה בארנו דמדינא מותר
 אך אין מורין כן וא"כ היחיד לעצמו יוכל להקל בשעת
 הרחק ע"ש ולכן פתס הרבדים בכאן לומר דמדינא
 מותר כ"י מכשירי אוכל נפש שלא היה אפשר לעשותן
 מאתמול אך בהגיעו לקמן בפרטיות בכל פרט לא
 הורה להיתר אלא לאיסור :

לה ורבינו הרמ"א כתב עליו דיש מחמירים אפילו
 באוכל נפש עצמו כ"י שאינו מפני טעם כלל אם
 עשאו מעו"ש מיהו אם לא עשאו מעו"ש ויש בו
 צורך יום מותר לעשותו ע"י שינוי עכ"ל והו לשיטת
 דש"י והסמ"ג דגם בעיקרי אוכל נפש לא התירה
 התורה רק מה ששל היום עדיף משל אמש כמו
 שחיטה ואפייה וכישול אבל אם אינו עדיף אסור דק
 ע"י שינוי מותר כמ"ש בסעיף י' ע"ש והתוס' כתב
 ר"ש

יש ביצה ויש פ"ג דבאובר נפש עצמו אין חילוק דאפילו אם אינו מתקלקל מותר ולא כן דעת רש"י והסמ"ג והמרדש"ל כמ"ש שם :

לך דפ"ו כל מיני פירות יבושים כשמשלשין והיינו כל מיני קאנפאמין שמוכים של אתסול יותר משל היום אמר לבשרם ביר"ט א"כ ע"י שינוי וסותר לכתחלה להניחן לבשול ביר"ט ע"י שינוי ומג"ז מק"ז ומק"ט וכן כל המיני קאנפאמורין וכל המיני צוקער גיבע"ק כמו לעקא"ך ופארטין ומיינלא"ך ואיינימאכ"ץ אין לעשותן ביר"ט רק ע"י איזה שינוי וכן לרוך שקרים להוציא מהן חלב אמר לעשותן ביר"ט כי אם ע"י שינוי וס"ל ואף שספני טעם קצת פ"ט זהו דומיא דמחיצת פירות שאמרה וס"ל וכ"ש שאמר לנכ"ן נבינות ביר"ט כמ"ש לקמן סי' תק"י ע"ש :

ל"ן ובמעוף נ' כתב רבינו הבי"א אין מוציאין משא על הבמה ביר"ט עכ"ל כלומר אע"פ דליכא שכינת בהמ"ו ככה"נ כמ"ש במעוף ל"ב מ"מ אפור מטעם שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול רכן פסק הרמב"ם כריש פ"ה ע"ש ועוד דאיכא איסור משום משתמש בבבלי חיים (מ"מ ט"ז) :

ל"ח ובמעוף ד' כתב מוקצה אע"פ שמוחר בשבת החמירו בו ביר"ט ואמרוהו עכ"ל וקיצר ביותר ולא ביאר דעל מוקצה דהכנה קאי ורבינו הרמ"א כתב עליו ויש מחמירין מוקצה אפילו ביר"ט אבל נולד

אמר לדבריהם אמילו בשבת עכ"ל דקדק לומר לדבריהם כלומר שיש מהמתירין מוקצה ואסורין בגולד אבל יש שמחמירין גם נולד ולא חש להביא דעתם כי רובם אסורים נולד וכמ"ש במעוף כ"ז בשם הטור ע"ש :

ל"ט עוד כתב וכל מוקצה שאינו בעלי חיים כגון אוצר של פירות ועצים כגו בשואמר מכאן אני נוטל וא"צ שירשום וסותר להבין מיר"ט ראשון לשני בשני ימים של גליות עכ"ל כלומר דלהמתירין א"צ אמירה כלל רק בגזירות וצמוקין דדחיה בידים כמ"ש בס"י ש"י אך אפילו להאסורים צריך הכנה דכעומת צריך דוקא הכנה שיאמר זה וזה אני נוטל למחר אבל כשיאמר מכאן אני נוטל למחר בלי רשימה בפרטיות זה זה אפוד כמו שיתבאר בס"י תצ"ו אבל באוצר של פירות די בשואמר מכאן אני נוטל למחר ונ"מ סותר בזה החכמה מיר"ט ראשון לחבירו אע"פ דכל הכנות אסורות פ"ט הכנה וסותרת כי האי מותר אבל כעומת אמר להבין מיר"ט לחבירו דזהו הכנה נמורה כשואמר זה זה אני נוטל ויש מחמירין ואומרים דגם באוצר פירות צריך שירשים דבמקום זה ישול וזהו דעת הרמב"ם ומג"ז סק"ו וכ"ש בפירות שעדיין אינם ראויים לנמרו לאכול אף שראויים קצת מ"ט צריך שירשום דאלו ישול למחר וס"ל ונ"ל דלכתחלה יעשה כהמחמירים ובריעבר באיסור קל כזה יכול לסמוך על המקילים בשביל שמחת יו"ט :

תצ"ו [דין יו"ט שני של גליות וכו' ה' מעיפים]

הוא מדרבנן ומזוג בו לעקרין אין די במדרות אלא בקלדה כמו יו"ט שני של גליות שעיקרו מדרבנן וכן נבילה ירים בפ"ה רעיוות עשו בן למי שפקק בו לפי שעוקר כל העניין ור"ן נס"ד דפסחים וכן בקדושין (ל"ט ו' לענין כלאי ורעום בחויל לפי שטובר שטנדג בחויל צריך לעשות בן לפי שזה כולו ררבנן אך אנן לא קי"ל בן ע"ש ומוזכר קסית דה"ט :

ג דבר לענין מה משום כבודו של מה הקילו ביר"ט שני וכך אמרו חויל ובינה ל' ו' יו"ט שני לנבי מת כחול שווהו רבנן ופרטי הדינים יתבארו בס"י תקכ"ז וכן התירו לשום כחול בעין דרפואה ביר"ט שני אע"פ שאין בו סכנה וי"א דה"ה שאר חולי שאין בו סכנה יכולין לעשות לו כל מה שצריך ע"י ישראל ביר"ט שני

א בגולה שעושין שני ימים טובים חמור היום השני כהיום הראשון לכל דבריו לבר במת וחולה כמו שיתבאר והמזול ביר"ט שני חשבו הרמב"ם בפ"ו מת"ת שזהו אחר מכו"ד דברים שמקללין אותו ע"ש וכן הוא נס"ד דפסחים (ל"ג ו' ואם הוא צורבא מדרבנן אין מחמירין עליו לקללו אלא מלקין אותו מכת מדרות ויש מי שאומר שהוא י"ג מלקיות דקללה המירא מהבאה :

ב ואע"פ דבכמה מקומות מצינו רהעובר איסור דרבנן מכין אותו מכת מדרות וכן בשבת (מ' ו' במבשל בחמי פטריה בשבת ע"ש אמנם העניין בן הוא דבר ששהיקר הוא מן התורה אלא שיש בזה כמה איסורים שהם מדרבנן די במדרות פשא"כ דבר שכל העניין

שני יצ"ן פ"ג זע"ה וי"א דרוקא מלאכת שבת כמו למיכיל עינא אבל מלאכה נסודה לא התירו גס וי"א פ"ג דירם גס הנהי"ן ע"י ישראל אלא ע"י א"י כמו בירם ראשון ושבת וכן הלכה ורק איטרי שבותים סותר לישראל לעשות כעצמו אע"פ שבו"מ ראשון אינו סותר אלא ע"י א"י אם אינה פולת כל הנוף והתתדים אלו אינן בירם שני של ר"ה דשני י"מ של ר"ה בקדושה אריכתא זדא כמו שיחבאר במקומו וכן פילא שלא בזמנה אינה דוחה י"מ שני של גלויות כמי"ש בידר סי' רס"ו ואפילו ספק כגון שבו"מ שני וזה הגלד ספק שמיני ספק תשיעי וי"א רדחה וי"א סוף ונתמס דע"ס סי' ק"ג גס הא"ש מנוול דוחה פ"ס והלחי כמ"ל סק"ג דמי טעמל ונזר הדס דגדך להמסך ממט דס ע"י קמפס"ן ונלמוינטו כהנק"ט דאסור אשילו ע"י א"י משום שיכול להמחין עד למחר ע"ש ודברים תמוהים הם מי גזיר לט טלח ימלא עד למחר ונלמדי דאשילו בזמנא וי"א דאסור מותר ע"י א"י כדון כל חולי טלחין כו סכנה א"כ הדוסא אומר טלחין טוס הטק עד למחר :

שלא באו עדיין בתוך תחום העיר סותרין בכל דבר אפילו אין דעתם לחזור לפי שעדיין לא הקבש לחיות כמותן ואם הגיעו לישוב הדינו תוך התחום ואין דעתם לחזור אפילו עיר שאינה של ישראל נעשים לגמרי כבני חירץ לכך דבר אפילו שלא לענין מלאכה וחיובין לנהוג קדושת י"מ שני גם בתפלה וקידוש וברהמ"ו :

ק' וכן א"י שבא לחיל ואין דעתו לקבוע בחיל אלא לחזור במשך קטן לא"י מתפלל של חזר דכיון דתפלה היא בלחש לא שייך סחלוקת ומבטל בלא עירוב תכשילין אם י"מ שני הוא בע"ש אך ילך במלבושי י"מ דהוה כמלאכה דהוי פרהסיא והעוקר דירתו עם אשתו מא"י פ"ח' אע"פ שבהמשך הזמן דעתם לחזור מ"מ דינם כאן דעתם לחזור דכיון דבא הוא וביתו מקרי דירה קבוע וכן יראה די דאפילו בא לכרו אם אין דעתו לחזור עד אחר שנה מקרי אין דעתו לחזור וכן מי שאין דעתו לחזור אע"פ שיש לו איזה מניעות שיכול להיות שיחזור כגון שלע"ע לא נתרצתה אשתו לצאת וכיוצא בזה אף שיכול להיות שיחזור מ"מ כיון דלע"ע החלט ברעתו לבלי לחזור מקרי אין דעתו לחזור ויש מי שאומר דבן א"י הבא לח"ל אסור לו לאכול חמץ באחרון של פסח בכל ענין אפילו דעתו לחזור ונכון הוא דזה נריע ממלאכה וכן בן א"י שבא לח"ל ודעתו לחזור לא יעלה לזכרון כיו"מ שני ואם הוכרח לעלות לא יברך אלא יאמר וברכך ונ"י כדא ברכה וכן ח"ל שבא לא"י ואין דעתו לחזור נוהג מיר כאנשי א"י ואם דעתו לחזור נהג כבן ח"ל כיו"מ שני ככל דבר נש"מ :

ק' בני א"י שבאו לח"ל אע"פ שרעתם לחזור ולא חלה עליהם חומרי מקום שהלכו לשם מ"מ אסורים לעשות כמלאכה כיו"מ שני בישוב ספני המחלוקת כמי"ש בס"ח תס"ח וי"א דרוקא בפרהסיא אבל בצינעא סותר דהא בצינעא ליכא מחלוקת וע"י סקי"ג וי"א אבל י"א דמלאכה אסור בכל ענין דא"א לעשותה בצינעא כל כך וע"ה סק"ד גס המוס' ועוד דהוה פריצת גדר ברבר שקבלו כל הגולה ואסור מדינא גס גס המוס' וכן עיקר אך כל זמן שלא הגיעו לישוב והיינו

תצ"ו [דיני צידה והכנה בחיה ועוף וספק מוכן וכו' כ"ה סעיפים] :

א' תנן בריש פ"ג אין צדון דנים מן הביכרין כיו"מ כלומר לא מביעיא לצוד מן הנהר אלא אפילו כשהם סכונסים כבר בכיבר והן בריכות של מים וט"ו שמאמסין שם דנים וערוך ומשם אין יכולין לברוח מ"מ הי צידה ואסור כיו"מ וכמו שבארנו לעיל סי' שט"ו סעיף ה' דדעת התוס' דכל מקום דסקרי עדיין סחוסר צידה הצד משם חייב מן התורה ע"ש וה"ג בזה הביבר נשמעין אילך ואילך ולכן הצד משם חייב וכן מבואר ברש"י תוס' דמעמא דאין צדון הוא משום איסור צידה כפסטא דלישנא ע"ש :

ב' והנה בשם בארנו דמדברי הרמב"ם שם נראה דהצד דנים מכריכה אין בזה איסור צידה דאורייתא בשבת ע"ש ולפי"ו גם כיו"מ אין בזה איסור צידה מדרבנן לפי שיטת הרמב"ם דמן התורה סותר כל מלאכה אוכל נפש כמי"ש בס"י תצ"ה והאמת הוא כן דכן מבואר מדברי הרמב"ם בפ"ב סיו"מ דין ו' דהך דאין צדן אינו משום איסור צידה אלא משום סוקצה וז"ל הרמב"ם דנים שבביכרין גדולים וכן היה ועוף שבביכרין גדולים כל שהם סחוסר צידה עד שאימרים הבא מצודה ונצודתו ה"ו סוקצה ואין צדן אחרן

לכאן ולכאן וכו' אבל לשעם השני משום מוקצה הא הכינם מבעוד יום כנתינתם לתוך התיבה וכן מותר ליטמן ביו"ט וכו' וכו' הי"ט כרס"ט :

ז ותנה כנמ' וכו' א. אמרינן הסוכר אמת המים מעו"ט ולמחר השכים וצא כה דנים מותרים ופירש"י שפתחה שלא יכנסו כה דנים משתחשך וממילא שהדנים שנמצאו בה כשהשכים היו כה מעו"ט ואת אלה הבין מבעוד יום והזמין ע"י מעשה זה וכו' ולפעם השני נוחא שהרי הכינם ואין כאן מוקצה אבל לשעם הראשון רמה מותרין הלא מכוסין מן העין ותרצו דאמת המים קטנה היא ולכן אע"ג רמכוסים מן העין מ"מ אין נשמטין לכאן ולכאן משא"כ כביכר אף שאינו מחוסר צידה מ"מ עדיין גדול הוא ונשמטין לכאן ולכאן ולכן נקראים מחוסרים צידה משא"כ כאמת המים :

ח והו' דעת רבינו הרמ"א שבסעף א' על אין צדין דנים מן הביכרים כתב אפילו במקום שאין מחוסרין צידה לפי שהביכר רחב הרבה והדנים נשמטים אילך ואילך עכ"ל ובסעף ה' על הדין אם סכר אמת המים ככניסה וכיצאה מעו"ט מותר ליקח ממנו דנים ביו"ט דהו"ל נצודין ועומדין כתב על זה מאחר שאמת המים היא צרה ואינה יכולה להשמש עכ"ל הרי דהעיקר תלוי דאם הוא מקום רחב מקרי מחוסר צידה ושאינו מקום רחב לא מקרי מחוסר צידה ואין לומר דא"כ איך אמר מקורם תרתו רסחתי שאין מחוסרין צידה לפי שהביכר רחב ואם הוא רחב הרי הוא מחוסר צידה דה"ל רלנבי עיקר דינא דצידה לא מקרי מחוסר צידה כיון שא"א לו לצאת מכאן מ"מ לנכי יו"ט אע"פ שאין הוא מחוסר צידה מ"מ עדיין רחב הוא הרבה ונשמטין לכאן ולכאן ודינו כמחוסר צידה משא"כ כאמת המים :

ט ולפ"ז גם בהתיבות שעל פני המים תלוי אם הם רחכים הרבה אסור ליטול מהם ביו"ט ואם הם קצרים בעין אמת המים שדחכן כאמה מותר ליטול מהם ביו"ט ובמרוסה שבמקומות הגדולים נוהגים היהר ליטול מהם ביו"ט אף מתיבות רחכות הרבה וסומכים על הטעם השני שבסעף ה' דלפעם זה מותר ליטמן ביו"ט אף מתיבה רחבה כמ"ש בסעף ו' וגם לדעת רבינו הרמ"א יש היהר מפני שיש מי שאומר דאם המים צדולים ודיאים את הדנים מותר ליטול מהן ביו"ט ומ"ל סק"ל ואע"ג דלענ"ד אין זה אלא לשעם השני ולא לשעם הראשון מ"מ מפני שמחת יו"ט י"ד

אותן ביו"ט ואם צד לא יאכלו וכל שאינו צריך מצודה ה"ז מוכן וצדין אותן ביו"ט ואוכלין עכ"ל הרי שפ"י להדיא מעמא דאין צדין משום מוקצה וכ"כ הרמב"ם בפ"י המשניות דכל שהוא מחוסר צידה הוי מוקצה ע"ש ותמיהי על המפרשים שלא דיברו כזה מלומה :

י ולכאורא דרברו הרמב"ם כיון שהמעם משום מוקצה א"כ אם הכינם מעו"ט ואמר זה וזה אני נוטל למחר מותר כמו ביוני שוכך ויוני עלייה שיתבאר אבל לא משמע כן והאמת כן הוא דבדנים כיון דעדיין מחוסרים צידה בכיכר גדול א"א לו להכינם דמי יודע אם אלו יעלו כידו משא"כ כיונים שביכולתו ליטול מה שחפץ מהני אמירתו ולהיפך כל שאין מחוסרין צידה כגון שהביכר קטן מותרים גם בלא אמירה מעו"ט זה זה אני נוטל למחר ולא רמי ליונים שהקצם מדעתו אבל דנים כיון שהכניסם מעו"ט למקום שאינן מחוסרין צידה והו' הכנתן יכולם מוכנים ועומדים הם :

י"ד ודע דהרמב"ם השווה דין דנים לדין חיה ועוף ובשניהם כשהן מחוסרין צידה אסורים וכשאין מחוסרין צידה מותרים ואע"ג דכמשנה מפליג התנא קמא בין דנים לחיה ועופות מ"ל דאין הלכה כמותו אלא כרשב"ג שאומר שם לא כל הביכרין שוין המחוסר צידה אסור ושאינו מחוסר צידה מותר ראפסיקא בנמ' הלכתא כרשב"ג ע"ש וס"ל דהרמב"ם דרשב"ג קאי גם אדנים ולא כן דעת הפוסקים דמ"ל דרשב"ג רק אחיה ועוף קאי וכדירדהו יש חילוק בין מחוסר צידה לאין מחוסר צידה אבל בדנים אסור לנמדי מטעמים שיתבארו וזה הוא שהשינו דראב"ד שם ע"ש וכן הוא דעת הטור כמו שיתבאר בס"ד :

י"ה ודע הטור אין צדין דנים מן הביכרין ביו"ט וכו' ושאר כל חיה ועוף כל שמחוסרין צידה שצריך לומר הבא מצודה ונצודנו אסור לצודן וכו' וכל שאין מחוסרין צידה מותר לצודן וכו' עכ"ל הרי דבדנים אף בשאינן מחוסרין צידה אסור וי"א הטעם מפני שהם מכוסים במים ונשמטים לכאן ולכאן לכן המיד הם מחוסרים צידה וע"ז וי"א הטעם רכיון שמכוסים מן העין ה"ל מוקצה וכו' שבווראי לא הכינם :

י"ז ויש ג"כ לדינא בין הפעמים והיינו במקומות הגדולים שמשומין הדנים כתיבה גדולה שע"פ המים והתיבה פרוצה להמים בהרבה פרצות קטנות דלפעם הראשון אכודין שהרי התיבה גדולה ונשמטין

י"ל ראשית למעם הראשין כיון שרואין אותן לא מקרי מוצרין צידה ובתיבות שלנו הלא המים צלולין ונראין ונ"ל על המור שהמיעוט ק"ל דסוכר אמת המים ע"ש: ובעופות הדין כך איוזים ותרנגולים ויונים שבבית או שבחצר העומדים לאכולה ראלו העומדים לנדל בצים הרי הן מוקצות וכיון שעומדות לאכילה אין בהם משום צידה שהרי הן ביותות ובנצודין ועומדין הן וגם לא שייך בהם הכנה שהרי הן מיכנין ועומדין מבעוד יום ונוטל מהן ביום איזה שהיה ושוחטין אבל שלא לצורך שהיתה לא יטמן כמ"ש במ"י ש"ז ע"ש ומ"מ כתבו דירא אלקים יכנים מעו"ט ויאמר זה וזה אני נוטל למחר כרי שלא יבא לסירחא יתירה ביום שיכרוד ויניה ויברור ויניה אבל כשיוטין מעו"ט לא יבא לכך ע"ז ומג"ה סק"ח:

יא ודע שיש מי שרוצה לומר רדוקא מבית ומחצר מותר ליטול התרנגולים או האיוזים אבל לא מן החיוב משום צידה ואינו כן הוה שכתבו הפוסקים לשון מבית וחצר הוונה שנתגדלו בבית וחצר אמנם אפילו הם ברחוב כיון שמורגלים מעצמם ליכנס לכלוכן לערב אין בהם חשש צידה ומותר לישלן מהרחוב אמנם אם קנאן זה מקרוב ואין מורגלין עריון ליכנס לכלוכן לערב ודאי שאסור לישלן מהרחוב מפני חשש צידה (ומג"ה סק"ח): וכן הוה הכל בעופות הבייתית אבל שאר חיה ועוף הגדילים בפרדסים או בכיכרות בין שהכיכר מקורה ובין שאיני מקורה אם המקום נרול כל כך באופן שמחוסרים צידה שצריך לומר הבא מצורה ונצודנו אסור לצודן וכל שאין מחוסרין צידה מותר לצודן ונ"ל דצריכים הומונה אבל המחוסרים צידה אין מעיל להם הומונה ולפיכך יוני שובך ויוני ערייה וצפירים שעשו להם קנים בכותלים אסור לצודן ואין זימן מועיל להם ואפילו באין לכלוכן לערב מ"מ אין מוינותם עליך ולא חשיבי במזמנים ועוד שדרבן להשמט ולכרוח מבני אדם ואינו כנגל לתופסן (ומ"ה סק"ח): וכן דרוקא והגדולים שיכולים לפרוח אבל הקטנים שאין יכולין לפרוח חוץ למקומן אלא הולכים בכבידות מכיב הקן ומדרין אותן מותר לצודן שאין בהן משום צידה אבל הומונה צריכין רחא אין דעתו עליהם מעירט וכיצד הוא הומון יתבאר לפנינו במעיק י"ז וכן איל וצני שקננו בפרדס וילדו בו עפרים קטנים ועדיין אין הם צריכים צידה מותרים בלא זימן אם רפידם מסוף לעיר בתיך עיבור העיר שהוא שכעים

אמה ושיריים דמסתמא דעתיה עלייהו אבל רחוק מן העיר מסתמא אין דעתו עליהם והאם אפילו זימן אין מועיל לה כמ"ש דכל שמחוסרת צידה אין מועיל לה הומונה ונ"ל כמ"ש בקודם נחיה וטוף עלריכס הומונה משום דלמא שאלין דעתו עליהם וגם כאלן אפילו תוך העיבור אם ידוע שאלין דעתו עליהם לריכס הומונה:

י"ד כיון שנתבאר דכל דבר שצריך צידה אסור לכן אפילו ספק צידה אסור כגון מצודות חיה ועופות ודגים שהיו פרושות מעו"ט ולמחר מוצא בהם דחיישינן שמא נצודו בליה ואינן מותרים אמ"כ ידוע ונצודו מעו"ט וזה הוא הומונה כמה שפירש המצודה ונצודו מעו"ט וכן אם מצא המצודות סקלקלות שניכר שיע"י כניסתם נתקלקלו תולין בזה לאמר דוראי נכנסו מעו"ט ואי קשיא רא"כ למה לא ראה אותם מעו"ט ד"ל כגון שהמצודה נדוכה וראה בקצה האחד שנתקלקלו והמה היו בקצה השני וע"ז סק"ח:

י"ה ויש בזה שאלה למה אסור ספק צידה ובשלמא להסוכרים דצידה אסור ביום מן התורה כמ"ש במ"י תצ"ה א"ש דספיקא דאורייתא לחימרא אבל לרביבירים שם דהוי דרבנן הא ספיקא דרבנן לקולא ד"ל משום דה"ל דבר שיש לו מתירין ואסור אפילו בדרבנן ועוד דמצינו כמה ספקות שרצו החכמים להחמיר אבל לערב א"צ להמתין כבדי שיעשו ומג"ה סק"ח וכל זה ביום ראשון אבל ביום שני מותר ספק צידה דהוה מ"מ דיו"ט שני גופה הוי ספק ויש אוסרים גם ביום שני ומ"ה סק"ל כמ"ה י"ט וכן משמע לקמן סי' תקמ"ז:

י"ז ומהג דרמב"ם בפ"ב דין י"ז דנים ועופות וחיה שהן מוקצה אין משקין אותן ביום ואין נוהגין לפניהם מוונת שמא יבא ליקח מהן וכל שאסור לאכלו או להשתמש בו ביום מפני שהוא מוקצה אסור דשלמדו עכ"ל דין זה הוא כמשנה דאין צדין ע"ש ולכאורה הא אפירו בשבת ניהגין מוונת לכחיסת ולחיות שמונותן עליך בין ממאים בין מהורים ודרי אפילו מותר למרות בעדן לשויה אוכלא כדי שיוכלו לאכול כמ"ש לעיל סי' שכ"ד וכדתנן מתבבין את הנבלה לפני הכלבים וכ"ש ביום ולמה אין נוהגין לפניהם מוונת ורש"י ז"ל פ"י מפני שאפשר דנים לחיות בלא זה ע"ש אבל הרמב"ם לא נוחא ליה בכך שהרי מסיים במשנה אבל צדין חיה ועוף ונהגין לפניהם מוונת דמבואר להריא דהותר המונות הוא רק

דק מפני היתר הצידה וכו' מ"י הרמב"ם דהמעם הוא רק ביום משום דחיישין שמא יבא ליקח מהן אבל לבהמה ממאה לא שייך חשש זה ופותר ליתן לפנייהם מונית ואפשר דאפילו לבהמה פהודה המוקצית מותר ג"כ דלא חיישין רק לחשש צידה והוה דעת רבינו הב"י בספרו הגדול כפי תצ"ח ויש חוקקין בזה ומג"א סק"ם ויש מי שאומר דרנים וחיות ועופות שכביכרין לא מקרו מצויים אצל האדם והיו כאין מוניתן עליך וי"ן ע"ס והוה כדעת רש"י שהבאנו אבל כל שארי מינים שכביתו וחייו של אדם בין ממינים בין מהורין מקרי מוניתן עליך ויש לזונם בשבת ויר"ם וסידו בשלהי ביצה משמע להדיא דלענין להשקותן משקין אף איתן שאינן בכיתו וחצרו ע"ש ומג"א סק"ט;

יז כיצד הוא הויסון מיונות הקטנים שאמרנו בסעיף י"ג כשאומר מעו"ט זה וזה אני נוטל למחר וא"צ לנענעם דכדבור בלכר נעשו מוכנים אבל באומר ככאן אני נוטל למחר לא מני ודאו פמעם ברירה דלא אמרינן הוכרר הדבר שכיון לאלו דהא כדבבנן יש ברירה אלא הפעם דכיון דקטנים הם ואינו יודעם דייין חיישין שמא יטול אלו ולא יתיישר בעיניו ויחורם ויטול אחרים ומטלטל מידי דלא חוי ליה אבל כשאומר זה וזה אני נוטל למחר מסתמא עיין בהם ומצאן טובים;

יח ואפילו אם יומן כל השוכך אם אינו צריך אלא למיעוט מהם אינו מועיל מחששא שאמרנו אמנם אם אפשר שיצטרך כל השוכך למחר מהני הויסון ככה"ג אע"ג דלא יטלם כולם לכסוף שהרי מוכרח להוצינם כולם מפני הפסק דשמא יצטרך לכולם והא דלא חיישין בויוסון דרנים בהסוכר אמת המים שבסעיף ז' דלא הצרכנוהו שיאמר זה וזה אני נוטל למחר משום דברגים אין חשש שמא יטול מקצתם ולא יתיישר בעיניו וישליכם למים ויקח אחרים דאין דרך בני אדם להטיל הרנים למים אחר שהוציאן ולכן אף אם לא יתיישר בעיניו יטול גם אחרים לאלו שנמל משא"כ ביוני שוכך ומ"ו סק"ו וגם כבהמות וחיות אם היו צריכין ויסון יכול להומין כולם ודא חיישין להששא וו דשמא יטול ויחורם ויטול אחרים דניכרים הם לו ויודע מה שנוטל כמו אוזים ותרנגולים שכבר כפי בהם משא"כ בויונות הקטנים וע"ש נט"ו;

יט וימן שנים ולמחר מצא שלשה מעורבים ביחד ואינו יכול להכר השנים שוימן אמורים כפי

דאם נאמר דהשנים הלכו להם ואלו אחרים נגדו פשיטא שאמורים ואפילו אם נאמר דיש אלו שנים שהכין מ"ם הא השלישית שלא הכין מעורבת ביניהם ולא אמרינן דתיבטל ברובא דבעלי חיים חשיבו ולא במלי ועוד דהוה דבר שיל"ם ותוס' י' : ד"ה אינא מיהו לפ"י אם נאכל אחד מהם או נפל לים כולם מותרות תלינן שהאיסור נאכל או נאבד כמ"ש בי"ד סי' ק"ז אבל אם נחוש דהני אחרים נגדו גם ככה"ג אמורים ועמ"א סק"ד נכתב להסקת הגמ' ע"ס דלאי גולות הוילי ועמ"יין לדרות לא חיישין לכוננו אחרים ניטא ע"ס ולענין נחש דהוה רק לענין ג' ומלא ג"ס ולא לגמ"ס ומלא ג' ע"ס כאלו ודאי איסור ח"כ כי הכי דהשלישית מעלמא כמו כן הניס ע"ס ות"ק;

ך אבל אם וימן שלשה ומצא שנים מותרים ולא אמרינן דכולם הלכו ואנו אחרים נינהו דכיון דאין כאן ודאי איסור יותר יש לתלות שהאחת הלכה והשנים נשארו במקומן דכן דרכן של גולות לדרות זה מזה ואפילו היו כולן מקושרין יחד מ"ם אמרינן שע"י הדידו ניתק הקשר והלכה האחת והשנים נשארו במקומן ויש מי שאומר במקושרין ומ"ו סק"ט מיהו זה פשיטא אם השנים נמצאו מקושרין דמותרים נט"ו וכן וימן ג' ומצא ג' והגיהם מקושרין ומצאן שאינן מקושרין לא חיישין לה ואמרינן שניתקו הקשר נט"ו ויש מי שאומר גם ככה"ג נט"ו והוסר א יתירה היא דוודאי מותר ככה"ג;

כא וימן שחורים ולבנים בקנים המוכרלים כמחיצה ולמחר מצא שחורים במקום לבנים ולבנים במקום שחורים ואינו מכירן כולם אמדין דאמרינן דכולם הלכו ואנו אחרים נינהו ולא אמרינן דאלו עצמן החליפו מקימותיהן דמה לנו לתלות באלו ניתלי בוונת דרובא דעלמא ואע"ג דאלו קרובות וניתלי בהם אך רוב וקרוב הולכין אחר הרוב אפילו בקורבא דמוכח אבל אם אין הקינן מוכרלין פשיטא שתולין בהן עצמן שכן דרכן משא"כ במוכרלין וכן אפילו במוכרלין אם נמצאו כולם במקום אחד תלינן שאלו יצאו לאלו ולא שכולם הלכו ואלו אחרים הוא לפי שאין אנו רואין ריעותא ככולן תלינן בדעלמא ונ"מ מקימותיהן והריעותא ככולן תלינן בדעלמא ונ"מ מסוגית הגמ' ע"ס;

כב וימן אותם כהוך הקן ומצאן למחר לפני הקן אמורים משום דאמרינן הנך אולי לעלמא והגי אחרים

ואע"פ שהוא לא הוסיף מעו"ט אמרו בירושלמי דשל איי א"צ הכנה רבולן כמוכונה אצלו כיון שאין לו איסור מוקצה אבל גדולות אסורות כיון שנעשה בהן איסור צירה וכן אם באו מחוץ לתחום וכמו שיתבאר בס"י תקפ"ו ואינו מותר אלא קטנות ומתוך התחום :

בת השוחט בהמה ביו"ט טוב לו שלא יפשיט העור אחר הבריקה אלא קודם הבריקה דאם יניח עד אחר הבריקה שמא תמצא מריפה ויהיה אסור להפשיט קודם הבריקה הותר משום דא"א להניע להבשר קודם הפשטת העור והוי נס זה בכלל אוכל גפש אבל כשתמצא מריפה אסור וכשתהיה עם העור עד למחר יפסיד הרבה במכירתו לא"י ולמה לא התירו כאן סופן מפני תחלתם כמו שהתירו ליתן העור לפני הרוסין כמ"ש בס"י תצ"ט זהו באיסור דרבנן אבל הפשט שאסור מן התורה לא התירו ומג"א סק"ט וכן כשנמצאת מריפה אסור לשלטה רהיא מוקצה אבל מותר למכרה היום לא"י כדרך שהתירו מכירה בישראל שלא ישקול ולא יזכיר סכום דמים כמ"ש בס"י תקי"ז ואם אינו מאמינו יקה ממנו משכון ודבר זה התירו לו משום פסידא שדא יופסד עד למחר ויש מי שאוסר למכור ואינו עיקר וכן מותר למכור האחרונים לא"י במקום שאין מנקה ויש לחוש שיתקלקל וכך זה בנשחט ביו"ט אבל בנשחט מעו"ט בכ"ז עניין אסור דה"ל למכור מעו"ט אא"כ לא היה לו שהיה למכרה מכעור יום או שמוכרה ליתן היום בש"ד או פקיד וימכור לו בלא משקל ובלא סכום דמים ועמ"א סק"ט :

אחריני ניהו ולא הלנין אותם כאלו שהיו בתוך הקן אף שקרובים הם והלנין אותם ברובא דעלמא ררוב וקרוב הלך אחר הרוב כמ"ש ויראה לי דנס בכאן דווקא בשכולן יצאו מן הקן אבל אם מקצתן נשארו בקן גם אלו מותרים דכמו שאלו הם מראתמול כמו כן אלו וכן אם הוסיף בתוך הקן ומצאן על פתח הקן מותרין דניכר שאלו הן וכן יראה לי אם הוסיף לפני הקן ומצאן בתוך הקן דמותרין דרובן ליכנס לתוך הקן ואע"ג שנס דרבן לצאת מ"מ הא נס דרבן לצאת חוץ לקן לגמרי ואנו אומרים שבאמת יצאו ואלו אחרים הם :

בג ודע דזה שאמרנו דוי"ט בתוך הקן ומצאן לפני הקן דאסורות יש חילוק בין גדולות שיכולות לפרוח לבין קטנות שאינן אלא מדרות נרדלות אע"פ שאין קן סביבותם בתוך חמשים אמה אסורות משום דאמרינן דפרחו דעלמא אבל קטנות קים להו לחז"ל דכל המדרה אינו מדרה יותר מחמשים אמה ובשרואות קן בתוך חמשים אמה מדרות ואם לאו אינן מדרות ולכן אם יש קן בתוך ג' אמה אסורות ואם לאו וודאי שהן מתוך הקן ואפילו יש קן בתוך ג' אמה אם הקן עומד בקרן זוית מהקן הזה באופן שאין היונים יכולין לראותו ני"כ מותרות דכל שאינן רואות את הקן לפנין לא ידרו ובוודאי הן כאלו שבתוך הקן ועט"ו סק"א דנמריינן בלא"ה אסור משום צידה :

בד אינו יהודי שהביא דרווין לישראל ביו"ט בני יונה קטנים משוככות שיש לו בעיר כיון שאין צריכים צידה וגם לא הביאן מחוץ לתחום מותר לאכלן ביו"ט

תצ"ח [דיני שחיטה ודיני בימוי ביו"ט וכו' ל"ח מעיפים] :

א דבר ביו"ט ורבינו הכי"א כתב רק מעטו של הרמב"ם :

ב ויש ג"מ לדינא בין המעטים דלרשי נראה דווקא סבכה שרדכו לעשות כן בחול והוה אוושי מילתא אבל אינש דעלמא לית לן בה ועכ"מ וכן למעטו של הרי"ף אינו אלא בסבכה המורגל לידך אצל חכם חיישינן שמא ילך גם חוץ לתחום ולא אינש דעלמא וכן יראה לי דלרשי והרי"ף אין איסור בזמיהו שאין מראין סכינים לחכם כמבואר ביו"ד שם מפני דהאידינא חכמים מחלו עד כבודם וא"כ אין כאן אוושי מילתא וכו'

א ביו"ד סימן י"ח נתבאר דצריך כל סבכה להראות סכיני לחכם קודם השחיטה מפני כבודו של חכם ואמרו חז"ל בבבב"א וכו' : דביו"ט לא יראיהו סכיני ופירש"י הפעם דמיהו כעובדין דחול דאיושי מילתא שרעתו למכור באטריו ע"ש והרמב"ם בפ"ד כתב הפעם שמא ימצאנה פנומה ויאמר לו שהוא פגום וילך וישחיונו במשחזות והרי"ף כתב הפעם שמא ילך חוץ לתחום כלומר אם אתה מצריכו להראות לחכם ילך אחריי גם חוץ לתחום ובעל המאור כתב הפעם דהוה כעין דאיית מומין של כבוד והוה נתינת רשותו בתקן

בשם הרמב"ם דבענין הוצאה התירו לנו לנמרי כדי שלא יהא ידונו אסורות בעונג יו"ט ורשאינו לנו לישא ולהביא כל מה שאנו רוצין בלי שום מניעה כלל וכן אפילו נדי שצריך להוליכו על כתפו מותר מטעם זה ומ"ט המג"ח נסק"י כיון דלכול נפש הוא ע"ש נ"ע דהא מדרגתן לכ"ע אסור כמ"ס סו :

ך כבד נתבאר בס"י תצ"ח דבמוקצה דהכנה דרעת הרי"ף והרמב"ם חמירא יו"ט משבת דביו"ט אסור ולפיכך אין היתר לשחוט בהמות אלא המוכנות לו מעיו"ט ולאו דווקא כשעומדות אצלו תמיד אלא אפילו יוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום הרי אלו מוכנות דרעתו עליהן ולוקחין מהם ושוחטין אותן ביו"ט אבל הרועות והלנות חוץ לתחום אם באו ביו"ט אין שוחטין אותן ביו"ט מפני שהן מוקצין ואין דעת אנשי העיר עליהן ואע"ג דבפ"ה אסורין מפני שבאו מחוץ לתחום דאינו כן דזה אין איסור רק למי שבא בשבילו אבל לאחרים מותר כמ"ש בס"י תקמ"ו אבל מטעם מוקצה אסורין נם לאחרים ולפ"ז להפוסקים שמתירים מוקצה כמ"ש שם נם אלו מותרים לאחרים ויש מי שמחמיר אפילו לרועות אלו מפני שיש אוקימתא בנמ' וסוף ג"הו דמדמי אותן לנרונרות וצמקין דרחיים בידים ומ"ס דעת הרא"ש דכיון שיש עוד אוקימתא בנמ' שאין דומות לנרונרות וצמקין יש להקל בדרבנן ועמ"ג סק"ד שסי"ג הממיר ואינו יודע למה הממיר כדרכן נד דעת הרא"ש והטור אך נם דעת הרמ"ח נראה כן מדלג הגיה כגון כסע"ף נ"י על דברי המחבר כמו שהגיה בס"י תצ"ח ע"מ דס"ל דכאן לכ"ע אסור ודו"ק :

ך וכל זה כבהמת ישראל אבל בהמת א"י ככל ענין מותר דכבד נתבאר שם ע"פ הירושלמי דשלחם א"י הכנה ואין בהן משום מוקצה אא"כ באו בשביל ישראל ביו"ט דאו אסור לאותו שבא בשבילו כדן הבא מחוץ לתחום ולאחרים מותר ולפעמים אסור לכל אנשי העיר כגון שהביא הבהמה מחוץ לתחום לפי שיקננה והעיר רובה ישראל דארעהא דישאל הביא אבל כשהעיר רובם א"י מותר כמו שיתבאר בס"י תקמ"ו ואם ספק אם הביא מחוץ לתחום אם לאו כגון שיש לו בהמות בתוך התחום וחוז' לתחום מותר אפילו הביא בשביל ישראל דבמוקצה הולכין בספיקו להקד ואע"ג דהחמירו כספק מוכן בס"י תצ"ח והו' כשיש לחוש עד איסור דאורייתא כמו צירה וכיוצא בזה ולא בספק חוץ לתחום דהוי דרבנן ויש מי שאומר

גם

ולא חשש שילך חוץ לתחום כיון שאינו רגיל בכך אכ"ל להרמב"ם והמאור נם לכל אדם אסור וגם האירגא אסור דשמא ישחיונו כמשחזות ונראה כחוקן וכן יש קולא להרמב"ם כשהמכח הוא ת"ח ואין בו חשש שמא ישחיונו וכן להרי"ף מותר דת"ח לא יכך חוץ לתחום ולרש"י והמאור אסור כמובן :

ג וכיצד יעשו יראה הת"ח לעצמו את הסכין דלעצמו אין שום חשש אפילו למעמו של המאור דלעצמו אין כאן תקון כלי אלא לברר הספק וי"ן ואח"כ משאילו לאחרים וכתב רבינו הרמ"א בסע"ף א' דעכשיו בזמננו שכל שוחט רואה סכין בעצמו כל הרוצה לשחוט ביו"ט יברוק סכינו מעיו"ט ולא ביו"ט שמה ישחיונו מיהו אם לא ברקו מעיו"ט והוא שעת הרחק יכול לברקו ביו"ט עכ"ל ונ"ל דה"פ דוודאי נם בזמן הש"ס היה מחוייב להעמידו בעיו"ט אלא דהבדיקה לא היה מועיל לו בלא ראייה החכם ובע"כ צריך להראותו מעיו"ט דביו"ט אסור מטעם שנתבאר אבל עכשיו דרואה לעצמו הלא יכול להעמידו מעיו"ט וכבודו ביו"ט ואם הוא טוב ישחוט ואם לאו לא ישחוט לזה אומר דאינו כן דנם עתה יש חשש שמא ישחיונו אם אינו ת"ח ואפילו ת"ח למה לו להכניס עצמו לזה שטא אינו ת"ח והוסיף לומר דבדיעבד כשלא ברקו מעיו"ט והוא שעת הרחק יכול לברקו ביו"ט ולא מיבעיא לכל הפירושים אלא אפילו לפי הרמב"ם ולא מיבעיא אם הוא ת"ח אלא אפילו באינו ת"ח דאפשר לומר בזמננו כיון שעל בדיקתו הוא סומך מסתמא העמידו כמובן כהרגלו ואין חשש שמא ישחיונו ודבר פשוט הוא שלאחר שחיטה מחוייבים לברוק הסכין כמ"ש ביו"ד שם וביו"ד סימן ו' נתבאר דביו"ט מותר לברוק מטלית על הפנימה ע"ש ולפ"ז מחוץ כל מה שנגמט המג"ח נסק"י על דברי הרמ"ח ודכ"ו כ"רין ודו"ק :

ך ואע"פ שנתבאר בס"י תצ"ח דלכל הדיעות אסור מדרבנן עכ"פ אוכל נפש שחיה יכול לעשות מאתמו וכ"ש מכשירי אוכל נפש כשאפשר לעשותן מאתמו דמן התורה אסור ולפ"ז מי שנצרך לשחוט בהמה או עוף ביו"ט היה לו להבין הסכין והבהמה או העוף במקום אחד מעיו"ט וביו"ט יבא השוחט וישחטם ולא להביא הבהמה או הסכין אצל השוחט ומ"ס התירו חז"ל וי"א ו' להביא הבהמה והסכין אל השוחט או השוחט יביא סכינו אל הבהמה והטעם בארנו שם

גם בספק חוץ לתחום ונמנא סקו ואם ירדע שהביא לצורך אי ככל עניין מותר ואין לשאול דאין יקנה ממנו ביום דריל דקונה ממנו בלא מקח ובלא משקל או שנותן לו במתנה :

ו כתב רבינו הב"י בסעיף ד' בהמות היהודיות ללון חוץ לתחום ונמצאו בעיר ביום שני אני אומר שמא מכערב הכניסן וחוק לחומה לנו ומתרות וכ"ש השחיפות בכוקר שחוקה מכערב הכניסם לתוך התחום עכ"ל ויש מי שכתב דאפילו ביום ראשון מותר בספק חוץ לתחום כמי' בסעיף הקודם ופי' סק"א ומנ"ל סק"ו כס' ה"ח וכ"כ הרשב"א ויש מי שאומר דס"ל לרבינו הב"י דביום ראשון יש להחמיר גם בספק חוץ לתחום ומנ"ל ס"ס ויתבאר בזה בס' תקט"ו ונמ"ש ס"ו דבני לא שייך הכ"ס ע"ש לא ידעתי למה הלא הכל מחוץ לתחום דראשון מותר כמי' כמ"ס בס' תקט"ו וגם הסמ"ג סוף פ"ט :

ח עגל שגודל ביום"ט אם הכהמה אינה עומדת בשחיטה אסור לשוחטו מטעם מוקצה וגודל אבל בשעומרת לאכילה וירענו שכלו לו חדשיו שא"צ להסתחף ח' ימים כמי' ביו"ד סי' י"ג מותר לשוחטו ביום"ט מפני שהוא מוכן אנכ אמו כשחיטה דאם היו שוחטין האם בעוד שהיה כמתנה היה גם הוא מותר כדן בן פקועה ונמצא שלא חלה עליו שם מוקצה דעולם ואף לא שם גולד רלא תולדותיו הביאו לירי דחיה ואפילו אם אירע ששחטו האם ונמצאת מריפה דהשתא לא היה ניתר עם האם מ"ס מותר מטעם דהמריפה היה מוכן לכלבים וקיי"ל מוכן לכלבים היו מוכן לאדם ומ"ס ולהסוכרים דמוקצה מותר ביום"ט אפילו אין הבהמה עומדת לאכילה מותר העגל ויש סברא לומר דמותר אפילו אם גולד אסור ביום"ט דבעגל לא שייך גולד כיון שיש בו היתר לפעמים גם כשהוא במעי אמו והיינו כשהיו שוחטים את האם ותוס' ו' : ד"ה עגל וע"ש נמהמיל ומהרש"ל כ"ט"ג ונמנ"ל סק"ח ונמה"ש :

י ואפילו בשבת ויום"ט הסמוכים וליז גולד העגל בשבת מותר ביום"ט גולד ביום"ט מותר בשבת בעומדת לאכילה וכלו חדשיו ואע"ג דביצה שגולדה ביום"ט אסורה אפילו בתרנגולת העומדת לאכילה מטעם הבנה כלומר אם חל יו"ט ביום ראשון אסורה מדין הבנה רכל ביצה דמתילדה האידנא מאתמול נמרה לת נמצא ששבת הכין ליום ולכן נורו על כל יו"ט

גימל

3

כמו שיתבאר בס' תקי"ג ולמה אין בעגל דין הבנה אמנם הטעם משום דכאמת לא שייך הבנה בעגל דדחוקא ביצה דכשודא במעי אמה אינה דאוויה לגול אפרוח ובצאתה ראוויה ונמצא ריצאתה עשתה בלי שלימה שפיר שייך לקרותה הבנה משא"כ העגל כך לי כשהוא במעי אמו כמו אחר לירוח :

י כתב השו"ר עגל שגולד ביום"ט מותר לשוחטו וכו' וכנון וכו' שכלו לו חדשיו וכנון שהפירים על גבי קרקע שיצא מכלל רימוק אברים עכ"ל והקשו ערו שר"י להדיא מסקינן בחולין ג' (ו"א) דבית הרחם אין בו משום רימוק איברים. והשו"ר עצמו ביו"ד סי' נ"ח כתב דעובר שגולד אין חוששין לרימוק איברים אפילו אם רואין בו ריעותא שאינו יכול לעמוד ומותר לשוחטו מוד אם כלו לו חדשיו ע"ש וע"י וכו' וד"ה :

י"ג ולזה כתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' על דין זה וז"ל ובעיני ג"כ שהפירים על גבי קרקע דחיישין שמא יראה בו ריעותא כאיברים הפנימים ונמצא שהם ביום"ט שלא לצורך עכ"ל כלומר דודאי בחול א"צ פריסה על הקרקע ואם ימצא ריעותא ימריפה ולכן ביום"ט שאסור לשחוט מריפה צריך פריסה על גבי קרקע דבזה נראה שאין ריעותא כדאיברים הפנימים ואע"ג דבעוף הגרס דצריך בדיקה ומ"ס מותר לשוחטו ולא חיישין לריעותא כמו שיתבאר זהו מפני ששדה מעל"ע כמו שיתבאר ולכן אף שצריך בדיקה מ"ס יותר קרוב שאין בו ריעותא מדשה מעל"ע אבל הכא קרוב שימצא בו ריעותא ולכן אין לשוחטו אא"כ הפרים על גבי קרקע וכל זה בזמן הש"ס אבל האידנא אין אנו בקיין בכלו חדשיו ואין שוחטין עגל עד ליד שמיני ונמ"ש ביו"ד סי' ס"ז סעיף ח' על דברי השו"ר ע"ש וד"ה :

י"ד בהמה מסוכנת והוא ירא שתמות ואינו צריך לה שכבר סעד סעודתו אלא סחמת הפסידו הוא שוחט וכו' (כ"ה) לא ישחוט אא"כ יכול עריין לאכול מסנה כוית צלי ביום ואם יש שהות כל כך מותר לו לשחוט ואע"פ שאינו אוכל דאמרינן הואיל ואי בעי למיכל הוה אכיל (פסחים מ"ו) ואע"ג דלא מתירינן לכתחלה משום הואיל שר"י אסור לבשל מיום"ט לחוד ולא אמרינן הואיל ואי מיקלע אירחים היו ליה כרמוכא סק"ה שיתבאר בס' תק"ג מ"ס משום הפסד פמנו התירו ואפילו בלא הואיל נוסד בלבו משום הפסד מסניו לאכול כוית בשר וא"א לכוית בלא שחיטה

וג"ל

נזיל לשרי כסמים טע דלניכ קשה נס לרבה טע וז"ק :
 יג חיל המוד כהמה מסוכנת וכי אאיכ יש שדות ביום
 לאכול ממנה כוית מבעוד יום ואפילו אין שהות
 ביום לבדוקה ולנתחה יכול לאכול בלא בדיקה עכ"ל
 ויש שדקדק משון זה והמור מ"ל דצריך לאכול דווקא
 ולא סגי ביכול לאכול ונ"ח ואין נראה להדיא מוכח
 בפסחים שם דלמאן דסי' דאמרינן הואיל א"צ לאכול
 דווקא אלא דהמור קמ"ד דאם רוצה לאכול יכול
 לאכול הבוית בלא בדיקה וניתוח דאע"ג דאסור לאכול
 קודם בדיקת הריאה מ"ס התירו בכאן משום הפסד וכן
 מפורש ברבדי הרא"ש שם והוכרחו לזה דאל"כ איך
 התירו אף שאין שהות לבדוק הא אינו יכול לאכול
 אלא וודאי שהתירו לו גם לאכול ממש וזהו גם כוונת
 רבינו הרמ"א בסעיף ו' שכתב על דין זה ואפילו אין
 שהות לנתחה ולבדוקה תחלה עכ"ל ופי' כגרי"ז סעיף י"א
 ולענ"ד ברור כמ"ס וז"ק :

חיישינן שמא ימצא פריפה אע"ג דאתיליד בו ריעותא
 עכ"ל דכיון שהיה לו חוקת כשרות מותר לשוחטו
 דמוקמינן אחוקה והחוקה היא מכח הרוב שרוב בהמות
 כשרות הן כמו בכל בהמה דצריך בדיקת הריאה
 ועכ"ז מותר לשוחטה משום דמסכינן ארובא וה"צ בן
 הוא ואע"ג דלא דמי שהרי אתיליד ריעותא מ"ס לא
 חיישינן דכל זמן שהריעותא לא נתבררה מוקמינן
 אחוקה ואע"ג דעגל שנולד ביו"ט אסור לשוחטו אם
 לא בידעינן שכלו לו חדשיו והו נזירה כללית שנזרו
 דבגן דכל שלא שהה ו' ימים הוה נפל ונמ בחול אסור
 אבל בריעותא מקרית שמוחה בחוד מותר גם ביו"ט
 (ומתוך קושי המג"א סקט"ז מעגל ט"ס וז"ק) :

יך אבל יש אוסרין בנמצא ריעותא וכן במקום
 שמריכות מצויות כמו כשרות אסור לשחוט ביו"ט
 וט"ז סק"ה כס"ר ר"ן וא"ז וי"ט וכ"כ המג"א ט"ס כ"ס ת"ל
 ובאמת אין מנהגינו לשחוט ביו"ט וט"ס אם הדבר
 בהכרח שוחטין וט"ס ולי נראה דלאו מטעם חשש אסור
 אנו נוהגין שלא לשחוט ביו"ט שהרי עופות מעשים
 ככל יו"ט ששוחטין ונמ בבהמות לאו מצד איסור
 השחיטה אלא מפני שהמכירה קשה ביו"ט שצריכין
 למכור בני מקח ובלו משקל ופי' שלא שחט מעולם
 לא ישחוט פעם הראשון ביו"ט דעלול לקלקל ורהפ"ך
 ופי"ח ועג"א סי' ס"ד שהצריך להוכיח דאין איסור לגחוס נמלא
 ריעותא וכדיעה ראשונה :

יך בכוד בומה"ז שאסור לשוחטו בלא מוס וצריכין
 ב"ד להתירו ואם שחטוהו קודם ההיתר בשרו
 אסור כמ"ס כו"ד סי' ש"י ולכן אם לא התירוהו קודם
 יו"ט אסור להתירו ביו"ט דהוי כדן את הדין דוודאי
 לראות המוס ולחשב בכבודו אם הוא מוס אם לאו כדי
 להתירו לאחר יו"ט מותר דוהו הודאה בעלמא אבל
 להתירו הוה מתקן וכדן את הדין ולא לבד לכתחלה
 אלא אף אם עברו והתירוהו ביו"ט אסור לשוחטו
 דהוי מוקצה ומוקצה זו הוי כנרונרות וצמקים שהרי
 לא היה ראוי כלל לאכילה מפני זה מרנע שנולד ואף
 שבמעו אמו היה ראוי אנב אמו אם שחטה רכל זמן
 שלא יצא לאויר העולם אינו נתפס בקדושה מ"ס מ"ד
 כשנולד אקצייה מרעתו ולכן אם נולד כמומו ועברו
 וראוהו ביו"ט שוחטין על פיהם מפני שהיה מוכן אנב
 אמו כמ"ס וזהו כשנולד ביו"ט מבחמה העומדת
 לאכילה וכלו לו חדשיו דבה"ש היה מוכן אנב אמו
 ואף שאחר שנולד נהקצה אין מוקצה להצי שבת

יך ולא התירו דבר זה רק במסוכנת ולא בכריאה
 וכשהתירו במסוכנת ביש שהות התירו אפילו
 להפשיט את העור אם הבשר יתקלקל עד למחר אך
 לפטל את העור לאחר הפשיטה לא התירו משום
 מוקצה אא"כ שייר אבר אחד שיהא קשור עדיין בהעור
 או מקצת בשר ומטלטל העור אנב הבשר ואע"ג
 רבכל שחיטת יו"ט התירו לפטל העור ואף ליהנה
 לפני הדורסין דהתירו סופן משום תחלתן כמ"ס בסי'
 הצ"ט והו דכיון שהשחיטה היא משום שמחת יו"ט
 בהכרח להתיר דא"כ לא ישחוט ולא כשהשחיטה הוא
 מפני הפסידו דנמ כלא זה ישחוט ואם לא ישחוט אין
 כאן מניעת שמחת יו"ט ובאמת י"א דאסור להפשיטה
 לגמרי ככה"ג כשלא נשחטה מפני שמחת יו"ט וכן
 ראוי להורות ומ"א ט"ס :

מן כששוחט בהמה ביו"ט בשדה אפילו בהסה בריאה
 ומשום שמחת יו"ט מ"ס לא יביאנה בסוס או
 במיבה כדרך שעושה בחול מפני זלוול יו"ט אלא
 יביאנה בידו איברים איברים דאין פירסומו כל כך
 וכ"ש בשוחט מסוכנת משום הפסד ואע"פ שע"י זה
 יצטרך לילך כמה פעמים ומרבה בהילוך דע"י מוט
 היה נושאה בפעם אחת ט"ס עדיף להרבות בהילוך
 מלישא אותה כבהול משום זלוול יו"ט (ומ"א סקט"ז) :
 מן כתבו המור והש"ע סעיף ח' עוף הנדרם ברנלים
 ויש לחוש שנתרמקו איבריו ולכן צריך שהייה
 מעליע ובדיקה אתר שחיטה מותר לעצמו ביו"ט ולא

דוקצואה וחי רק בהיש כמיש כמי שיה וכן אם ראו המום מעיטם וראו שהוא מום שראוי לשחוט עליו אע"פ שלא אמרו מותר אתה לשחוט נסתלקה המיקצה מעיטם ואע"פ שעדיין יש להם לחקור אם נפל המום מעצמו או שעשו בכוונה ואינו נותר ע"י כך כגון שהבבור ביד כהן שחשוד עד הבבור פ"ט אין זה מעכב הדחתו דאפילו אם היה שוחטין אותו קודם התקירה והדרישה בזה נ"כ היה מותר כמיש ביוזר שם סי' שי"ד ע"ש :

וינן בבור שאכל לבד כיון שאינו ראוי להשחט היום אסור להעלותו מהבור דמוקצה הוא כיון שאינו ראוי לאכילה ועוד ראסור למרוח בעדו ביו"ט אלא עושה לו פרנסה במקומו כלומר שיתן לו בהבור כל מה שצריך לאכול ולשתות וה"ה בהמה העומדת לחיוב ולא לשחיטה שגם היא אינה ראויה לשחיטה ביו"ט נ"כ אסור להעלותה וראיה לי דע"י א"י מותר דשבות דשבות במקום צער בע"ח וחשש הפסד וודאי מותר ובאותו ואת בנו שנפל לבור דאחר מהם ראוי לשחיטה ביום ומטילא דהשני אסור לשחטו היום משום איסור אותו חת בנו ביום אחד יכול להעלות את הראשון ע"פ לשחטו ואח"כ יכול להתיישב שלא ישחטנו אלא רצונו לשחוט האחר ומעלה השני דאע"פ דהוי הערמה ותירו פשום צער בע"ח והפסד ואח"כ יכול לשחוט איהו שירצה רצה וה שחט רצה זה שחט כיון רכל אחד היו עלייתו בהתיר ונראה דאם רצה אינו שוחטין כלל שהרי בהמות העומדות לאכילה כשנפלו לבור וודאי מותר להעלותן אף אם לא ישחוט אחד מהם כיון שראויין לשחיטה וה"כ כן הוא ובירושלמי שם מבאר להדיא רבאותו ואת בנו א"צ לשחוט אחד מהם ע"ש וחלל הירמלאי פ"ג דביטא ה"ד אפילו לא חשג למחט אחד מהם מותר ע"ש :

כ בהמה חיהה של א"י חזיהה של ישראל יכולים לשחטה ביר"ם ולא רמי לעיסה בבה"ג שאסור כמיש בס' תקי דעיסה אפשר לחלקה ויאפה שלו לברו אבל בהמה א"א לכזית בשר בלא שחיטה נמי כ"א. ו לא עוד אלא אפילו יש להם שתים יכול לשחוט שניהם דאף שאפשר לחלוק מ"ם הא אינם שוים לנמדי וי"ל שרצה חלקו בכל בהמה ולפ"ו יש מי שאומר שאם הא"י רוצה ליתן לו הפובה והשמינה שאסור לו לשחוט שתיהם (ומ"ל מקב"ל) ויש חולקין דעכ"ו יכול לומר נחא די לאכול גם מהשניה (לגט וח"ר מקב"ל) ויש מי

שאומר דבשניהן שוין אסור לו לשחוט אפילו אחת מהן בלא חלוקה כדי שלא ימרוח בחלקי של הא"י ופ"ו מק"ו וזה וודאי אינו דלמה לנו להבדיל לחלוקה ומ"ם הק"ו מתוס' טס כשיטה אינו לחון כלל דכשיטה הרי יס טירחא ככל חלק וחלק מהשיטה משא"כ כשיטה דהמירחא אחת היא וזהו שאמרו א"א לכזית בשר כלל שחיטה כלומר שחיטה לכזית שחיטה לכולה ושד דבנחמה יכול הישראל לומר שזונה לטעום מכל בהמה שא"א להיות העממים שיש לגמרי משא"כ כשיטה וד"ק :

כא כהב הרמב"ם בפ"ג דין ג' השוחט בהמה ביר"ם מותר לו לתלוש צמר למקום הסכין בידו ובכלבד שלא יזונו ממקומו אלא ישאר שם מסובך בשאר צמר הצואר אבל כעוף לא ימרום מפני שהוא דרכו ונמצא תולש ביו"ט עכ"ל כלומר דבהמה דרכה בגזיזה ותולש אינו כנחו והוי נזווה שלא כדרכה כשתולש בידו דבסכין הוי ממש כנזווה ואסור אבל בידו מותר לו בכוונה לתלוש רק שלא יזונו ממקומו כדי שלא יתראה התלישה להריא אבל עוף דרכו למרום והוי תלישה נמורה והוי אב מלאכה ולכן אסור ואע"פ דלאחר שחיטה הלא ימרומו כילו ותי משום דפני אוכל נפש הותרה כל מלאכה משא"כ קודם השחיטה אינו אלא כמכשירין ולכן דבר שבהכרח כמו השחיטה עצמה מותר אבל המרימה הא יכול לעשותו מאתמול (ומ"ם) :

כב והרמב"ן ז"ל חולק עליו ומ"ל דמותר למרום חתוף במקום שחיטתו דכמו שהותרה שחיטתו כמו כן מריפתו דכולהו אוכל נפש נינהו כלומר שהמלאכה הוי בהאוכל עצמו ומותר ואמנם ר"י בעל התוס' והר"ם והמור הסכימו להרמב"ם שאסור למרום ואדרבא אף בהמה החמירו לומר דאסור לתלוש להדיא דתולש הוי נזוו ואינו מותר אלא באינו מתכוין לתלוש משום דקיי"ל דבר שאין מתכוין מותר וכן פסק רבינו הב"י בסעיף י"ב וז"ל השוחט בהמה ביר"ם אינו רשאי לתלוש הצמר לעשות מקום לסכין אלא מפניו ומושכו אילך ואילך ואם נתלש נתלש עכ"ל דזהו דבר שאינו מתכוין ואינו פסיק רישא ורבינו הר"ם א הגיה דמפניהו בידו ולא מפני שיש הפרש בין יד לסכין דזהו רק דהרמב"ם דתולש לאו היינו נזוו ובסכין הוי נזוו אבל אם תולש היינו נזוו גם כיד אסור כבסכין וההיתר הוא מפני שאינו מתכוין וא"כ אפילו בסכין ליתוי מותר האמנם הטעם הוא דבסכין הוי פסיק רישא דבהכרח שיתלוש ובעוף

ובעוף ספק במעוף י"ג בהרמב"ם וז"ל השוחט את העוף לא ימרוט את הנוצה כרי לעשות מקום לסבין עכ"ל מפני המעשים שבארנו ומהלקוחם תלויה כמנחת הגמ' דכטרות כ"ה. ועמ"ש נז"ל סי' כ"ד סעיף כ"א שצריך לזהר שלא יהא הסבין מנוסה כהטות דלא ליהוי כחלה ע"ש ונלמד' דאם הווחס ח"ל לו לשחט בהכשר בלא תליפת הטות יכול לסמוך על הרמב"ן ולמרוט דעיקר טעם האיסור הוא משום דאין זה הכרח להשיטה וראינו דוחה יו"ט כמ"ש המ"מ ונמנ"א סוף סק"ד ע"ש אבל כשיש הכרח מותר וז"ק :

בג מי שיועד שצריך לשחוט עוף ביו"ט ועוף צריך כיסוי רם בעפר וכל עפר הוא מוקצה לכן צריך להבין עפר מעיר"ט ואם לא יבין לא ישחוט כמ"ש הרמב"ם ריש פ"ג מי שהיה לו עפר מוכן או אפר מוכן שמתיר לשלטו ה"ו שוחט היה ועוף ומכסה רמס ואם אין לו עפר מוכן או אפר הראוי לשלטו ה"ו לא ישחוט ואם עבר ושחט לא יכסה רמס עד לערב עכ"ל דבזה לא שייך לומר שיהא מותר ביו"ט בשביל אוכל נפש שהכיסוי הוא סמכשירי איכ"פ נפש והיה יכול לעשותה מאתמול לפיכך אינה דוחה יו"ט ומכילא אם אין לו כסה לכסית אסור לו לשחוט ובע"כ נחבטל משמחת יו"ט ואע"ז דיכול להניח הרס עד לערב ויכסנו רמי יומר שיתקיים עד הערב ואולי יתבלה ולא יהיה לו מה לכסות ויבטל מ"ע דכיסוי ולכן אסור לשחוט ומ"ם אם שחט יניח הרס עד הערב ואם יתקיים יכסנו ואם לאו כפל מצות כיסוי ולא התירו לו ליקח עפר שאינו מוכן דהעמידו דבריהם במקום שהוא חייב בעצמו שלא הבין מעיר"ט וכ"ש דאין עשה דכיסוי דוחה ל"ת של יו"ט באיסור דאורייתא כמו לחפור העפר או לכותשו אע"ז דעשה דוחה ל"ת מיהו יו"ט דהו עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה נמ' ה' : ולכן אע"ז דודראי יתייבש עד הלילה מ"ם אסור וכלל מסוגית הג"ס ה' : דל"כ איזה ענין הוא לטעם דוחה ל"ת והא חסר לקיים הטעם כערב ואפילו אם יש ספק אם יתקיים מ"מ אך אפשר לדחות הל"ת מפני הספק אלא ודלוי אף דודלוי יתייבש וז"ק :

כד הנן בריש ביצה השוחט היה ועוף ביו"ט כ"ש אומרים יחפור ברקד ויכסה וכו' אומרים לא ישחוט א"כ היה לו עפר מוכן מבעוד יום ומורים שאם שחט שיהפור ברקד ויכסה ואיתא בגמ' דריוקא כשהיה לו רקד נעוץ מבעוד יום והעפר היחוח שא"צ כתישה ואף שעושה גומא הא קי"ל דחופר גומא וא"צ

אלא לעפרה פסוד עליה והכא א"צ אלא להעפר ואע"ז דמדרבנן אסור הכא משום שמחת יו"ט הקילו כשיש רקד נעוץ שהבין מבעוד יום אבל בלא הבנה לא התירו מטעם מוקצה ומוס' ס' ח'. ל"ה וז"ל וזהו דיוקא ברעבר כששחט אבל לכתחלה גם בבה"ז אסור משום חפירת הגומא ולכן אם יש עפר תיחוח הרבה באופן שלא יעשה גומא מותר אפילו לכתחלה לשחוט כיון שאין כאן איסור כלל וכן ברעבר אפילו בלא רקד נעוץ דאין כאן הבנה מותר כשיש עפר תיחוח הרבה רכמו שהתירו איסור דגומא כשיש הבנה כמו כן התירו איסור הבנה כשאין גומא ונמ"א סק"ה כס' י"ט ועמ"ז סק"ז שהצריך כנוגת רבו של הסמ"ג שכתב דאם כבר שחט ואין לו עפר מוכן יכול לכסות בראש מוכן ע"ש והב"י הבין שזהו לשיטת ר"ת והסמ"ג הצריך נ"כ בזה אבל לדברי המג"א הדברים סמוכים שזהו שיטת חס' דנלקד נעוץ התירו איסור גומא וכלילתא גומא מותר איסור הכנה ולא חיישין למוקצה וז"ק :

כה אבל לא התירו חכמים לשחוט בלא כיסוי ולהניח הרס עד לערב לכתחלה רשמא יתבלה הרס ויבטל מצות כיסוי וכפי מה שאחרנו דבעפר תיחות ואין גומא מותר לכסות כששחט אף שלא הבין העפר או אפילו הבין העפר רמותר לכתחלה לשחוט כמו שנתבאר אם אירע שכששחט נפל הרס על נבי קרקע קשה אם יש דם הרבה יטול קצת מהרס ויחננו בעפר תיחוח ויכסיהו דבריעבר א"צ לכסות כל הרס כמ"ש ביר"ד סי' כ"ח אבל אם נתייבש הרס אסור לנדררו ביו"ט דעל פי זה עושה קצת גומא כבית וקרוב לאיסור דאורייתא ונ"ס ופשוט הוא רכשיש עפר מוכן דצריך ליתן עפר למטה כרין כיסוי ולא חיישין לומר שהרי העפר שלמטה נותן קורם השחיטה וניחוש דילמא מימליך ולא שחיס כיון שא"א בעניין אחר וכן משמע בגמ' שם :

כו בזה שהתירו כשהיה רקד נעוץ מבעוד יום כתב רבינו הרמ"א במעוף י"ד דאפילו היה צריך לכסה רקדות שרי עכ"ל כלומר כיון דהעפר תיחוח והרקד נעוץ שיש הבנה אלא שיש איסור גומא מדרבנן א"כ מה לי רקדה אחת מה לי הרבה רקדות וי"א דרקד רקדה אחת התירו משום דלנעוץ במקום חרש היה כחפירה חרשה נ"ס סק"ז כס' כ"ח וע"ז סוף סק"א ואין כן דעת המוסקים ונמ"א ס' :

כן האפר של כירה ותנור שהוסק מעו"ט מותר
 לבתולה לשחוט ולכסות בו דאינו מוקצה ומכסין
 באפר כמ"ש ביו"ד סי' כ"ח אבל אם הוסק ביו"ט
 אסור דה"ל נולד דמעיקרא עצים והשתא אפר וכנולד
 נמור כזה אפילו ר"ש דליה ליה מוקצה מודה שאסור
 ושחטו עירובין מ"ו. ו. אך אם האפר עדיין חם שראוי
 לצלות בו ביצה לא שייך עליו שם מוקצה דעדיין שבו
 עליו שהותרה לו ביו"ט וממילא שמיחד גם לכסות
 בו ואם הוסק היום על אפר של אב"ש ונתערבו כמל
 האיטור של היום ברוב של אהמול אם יש בו רוב
 ואין דגין באפר בלח בלח רצריך ששים כיון דהאיטור
 מדרבנן ומעולם לא היה האיכו"י ניבד כפ"ע שפיר
 במל ברוב ועמ"ל סק"ל"ו אמנם אם שחט ואין כאן
 אפר חם מותר לכסות אפילו באפר קר ושהוסק היום
 מפני שכבר כארנו רחר איטור דרבנן התירו בשביל
 כיסוי ברעכר כששחט נט"ו סק"ל"ו :

כח ועל דין זה כששחט מותר לכסות אפילו באפר
 קר כתב רבינו הרמ"א בענין ט"ו וז"ל ומיהו
 עדיף מפי לכסות ברקד נעוץ בעפר תיחוח אם יש לו
 עכ"ל וכדבריו קילא הך רחופר נוסא וא"צ אלא
 לעפרה דמפורד אבל אסור מאיטור מוקצה והיינו מוקצה
 ונולד ראפר קר ואע"ג דאידי ואידי איטור דרבנן מ"מ
 מוקצה ונולד הוי איטור כולל ואיטורו חמיר מאיטור
 פרטי דרבנן והביאו ראיה לזה מירושלמי ריש ביצה
 שאומר מוטב שיקח אפר שהוסק ביו"ט משיחפור
 ברקד ויכסה ע"ש הרי דלענין חפירה דקר דהוי
 דאורייתא קילא אפר ולא כשהרקד נעוץ ונ"י וס"ו
 סק"ל"ו אבל י"א דהויך דמיקצה קילא מפי שהרי הותרה
 לצורך אוכל גפ"ש ובמ"ש בס"י הצ"ה והירושלמי
 אסתניתיין קאי דמירא ברקד נעוץ כדאוקי. לה בגמ'
 דילן וזה קאמר דמוטב שיקח אפר וזהו כוונת הגמ'
 נהק"ל"ו ונ"ל עיקר כריעה ראשונה שהרי הירושלמי
 מפרש שם דמעמא דחפור ברקד ויכסה משום דעשה
 דוחה לית וע"ש נה"ל ג' אלמא דמפרש יחפור ברקד
 בלא רקד נעוץ ולא כש"ס דילן :

כט הכנים עפר הרבה לביתו לצורך נינתו וחורבתו
 העפר תיחוח שאינו מחוסר לא כתישה ולא
 חפירה אלא הכנה דלנינתו וחורבתו אין זה הכנה
 שהרי מלאכות האמורים ביו"ט הם ומ"מ מותר לכסות
 בו משום רכל זמן שעדיין הוא צבוד במקום אחד
 ולא פשטו על נינתו וחורבתו אמרוגן דרעתו להשתמש

בהעפר ככל מיני תשמישין הצריכים והוא כהכנה וכוז
 לא שייך לא חפירה ולא נוסא כיון שאינו במקומו
 וס"מ אם אין העפר תיחוח שייך נוסא אפילו אין העפר
 במקומו כיון דכל הגוש הוא בשלימות כאשר היה
 על מקומו אבל אם העפר תיחוח אף שאח"כ גרבק
 כמים כמו מיפ ג"ל ולא שייך כזה נוסא כמ"ש בס"י
 תק"י ועמ"ל סק"ל"ב שכתב למה שחושבין ביו"ט נ"י על שמה
 לתוך חול קשה שייך כזה נוסא ע"ש ולפ"י כשמזכיק ע"י מיס
 לין כזה חשש נוסא וע"ש רוב ק"י הם כמו שטען בס"י :
 וזה שאמרו בהכנים עפר הרבה לצורך נינתו
 רבותה להשתמש בו כתבו המור והש"ע מנין ענין ט"ו
 דהכנים לביתו לצורך נינתו אבל בגמ' וז"ל איתא
 הכנים עפר דלנינתו ולחורבתו מותר לכסות בו משמע
 דאפילו כשהכנים לנינה ולחורבה מותר ונראה דרעתם
 דלנינה ולחורבה בכך ענין אסור דמעתה במל העפר
 להם ולכן מפרשים שהכנים לבית לצורך נינתו
 וחורבתו והרמב"ם בפ"ב השמיט דין זה ולא ידעתי
 למה והר"ף הביאו ע"ש ורבינו הב"י הוסיף וכתב
 אבל אם הכנים מלא קופה לצורך נינתו לא שמאחר
 שהוא מועט במל עכ"ל ולא ידעתי מקורו ופעמו רבין
 שהכנים לביתו איך כמל אל הנינה ונראה שלמד זה
 מדאמרו בגמ' מכנים אדם מלא קופתו עפר ועושה
 בה כל צרכו ופירושו שהכנים כפתם כמו שיתבאר וכ"כ
 המור ומשמע רווקא בסתם וממילא דלנינתו וחורבתו
 אסור והטעם י"ל דכיון דתקון הנינה וחורבה נחוצים
 הם לו והעפר מועט וזדאי אקציניה רק לזה משא"כ
 בעפר הרבה :

לא מכנים אדם מלא קופתו עפר כפתם כבית או
 בחצר ועושה בה כל צרכו ולא אמרינן שבמל
 אנב קרקע הבית והחצר והוא שייחד לו קרן וזית
 כלומר שייחד לזה מקום דאלו שמתו על פני הקרקע
 וזדאי ביטלו להקרקע אפילו קרקע שיש לה ריצפה
 אבל בשייחד לזה מקום ולא שמתו מוכחא מילתא
 דלצרכיו צריך את העפר ולכן אם העפר תיחוח
 מותר לכסות בו ולפ"י יש להוהיר אצלינו שיש
 שמפורים חור ירוק על הרצפות בבתים שאסור
 להשתמש בהחול לשום צורך דבמל אנב קרקע
 וישתמשו בחול שהגיוו בקרן וזית וכמדרשה שאין
 העולם נוהרים כזה ואולי מוכרים דרווקא במפורד ע"י
 הקרקע שבלא ריצפה במל להקרקע ולא ברצפה ואין
 לומר דא"כ למה צריך קרן וזית דילל רוחו במקום
 שאין

שאין רצפה וכן בתבנו לעיל סי' ש"ח מעיף ס"ד רכשיש רצפה אין העפר כמל אל הקרקע ע"ש :

ל"ב איתא בגמ' ו' : אמר רבא הכניס עפר לבסות בו צואה אם התנוק יטנף א"ע מותר לבסות בו דם צפור דכיון שהזמינו לפסק שמא יתמנה התנוק ב"ש שהזמינו דם צפור שידע וודאי שיצטרך לשחוט כיו"ט אבל הכניס לבסות בו דם צפור אסור לבסות בו צואה רחומין על הודאי ולא על הפסק נהרבלו אמרי אפילו הכניס לדם צפור מותר לצואה דכיון דאזמינה אזמינה לכל דבר בין זוודאי בין לספק והנה המוסקים לא הזכירו כלל מאמר זה ונראה דס"ל דהלכה כנהרבלאי דאע"ג דרבא היה מרא דכולי תלמודא מ"מ יחיד וריכס הלכה ברבים ועוד דבמילי דרבנן נקטינן להקל ולכן ממילא מדלא כתבו דאם אזמין לזה אינו מועיל לזה ש"מ רבולה חרא הזמנה היא וא"צ לפרוט דבר כהזמנה ואפילו אם פרט לאיזה דבר מותר לכל הדברים ומ"מ לא תהי ליה לבסותם ולהשמיט לנמרי ווה"ט סי' כ"ג סק כרע ע"ש והו' וולוי נד כל המוסקים כמותן וז"ל :

ל"ג בוי שרוא ספק חיה ספק בהמה וצריך כיסוי מספק אסור לשוחטו כיו"ט מטעם ראי אפשר לבסותו כיו"ט כמו שיתבאר ואם שחטו אין מכסין את דמו אפילו יש לו עפר מוכן מבעוד יום מפעמא אחרינא דחיישינן שהרואה שמכסין את דמו כיו"ט יאמר וודאי חיה הוא דאז"ב לא היו מטריחין לבסות דמו כיו"ט ויבואו להתיר חלבו כחלב חיה ובחוד לא חיישינן לזה דיאמרו לנקר חצרו הוא צריך וגמ' גטו בלומד לנקותו עושה כן ולא לשם כיסוי אבל כיו"ט לא יתלו בנקיין החצר דאין דרך לנקות חצר כיו"ט ולכן כששחטו יניח הדם לערב ואם יהיה דישומו ניכר יכסנו ואם לאו לא יכסנו והאכילה אינה מעכבת דאין הכיסוי עניין להאכילה :

ל"ד וכתב רבינו הרמ"א על דין זה בסעיף י"ח דהו"קא ששחט בקרן זוית ובה"ג אבל אם שחטו באמצעות החצר אפילו דם בהמה יכול לבסות אם יש לו עפר מוכן והיה ליה כנרף של ריעי וצריך לבסות שלא יתלכלכו כליו בחצר עב"ל בלומר אע"ג דאמרינן בגמ' דכיו"ט לא יתלו בנקיין החצר כמ"ש חזו לנקות כל החצר עד שמנקין נס הקרן וזוית לא שכיח כיו"ט אבל דבר המאוס המונח במקום גלוי בהכרח ליטלו מכאן אפילו בשבת דמה"ם אמרינן

לעיל סי' ש"ח דנרף של רעי מותר למלט בשבת ע"ש ולכן באמצע החצר וודאי הוי כדבר מאוס ודרבנן לבסותו נם כיו"ט ולא יתלו במצות כיסוי ועמ"ל סק"ה גזרתי הרבה בזה ולמ"ל הדברים נודין כסעמן וז"ל :

ל"ה איתא בגמ' ו' : תני ד' זירא לא בוי כלבד אמרו אלא אפירו שחט בהמה חיה ועוף ונתערבו דמן זה כזה אסור לבסותו כיו"ט משום דקטרה נמי בשביל בהמה וז"ל אמר ר' יוסי בר יאסינאה לא שנו אלא שאין יכול לבסותו בדקירה אחת אבל יכול לבסותו כדקירה אחת מותר שהרי אינו מרבה מירחא כשביל בהמה ופריך פשיטא ומתריץ מהו דתימא ננוד דקירה אחת אמו שתי דקירות קמ"ל ומפשטא דלישנא שאומר לא בוי כלבד וכו' משמע דבכל מין כיסוי אסור אפילו יש לו עפר מוכן וכמ"ש רבינו הכ"ז סעיף י"ט וז"ל שחט בהמה וחיה ונתערב דמם ויש לו עפר מוכן או אפר בידה אם יכול לבסותו כדקירה אחת שאינו צריך להרבות כשביל דם בהמה יכסנו ואם לאו לא יכסנו עב"ל :

ל"ו אבל הדבר תמוה דבעפר מוכן לנמרי למה נבטל מצות כיסוי בשביל מירחא קלה ואמת שרבותי בעלי החוס' הקשו זה ותרצו דשכ ואל תעשה יש כח כידם ע"ש ואינו מוכן דאמת הוא שיש כח כידם אבל מה ראו לתקן כך ועוד מהו לשון דקירה אחת שתי דקירות דישון זה אינו אלא על דקר נעוץ אבל על כיסוי אפר ועפר ח"ל לומר כיסוי אחר שתי כיסוים ועוד מה שאומר לא בוי כלבד אסור אלא אפילו וכו' מה עניין בוי לשחט בהמה וחיה בכוי נודו משום חמרת חלבו כמו שנתבאר אבל כבהמה חיה הוא משום מירחא וז"ל דהברייתא מוכרת דנם בכוי הוי מטעם מירחא :

ל"ז וז"ל ברור דמכל זה כתב הסוד וז"ל ונראה אם יכול לבסותו בדקירה אחת כיון ששחט כבר מותר אפילו אין לו עפר מוכן רק שיהיה לו דקר נעוץ ועפר תיחוח ואם יש לו עפר מוכן יכול לבסותו ואפילו בהרבה דקירות עב"ל וס"ל לחסוד רדין זה אינו אלא לעניין דקר נעוץ שיש שם איסור נוסא וכמ"ש בסעיף כ"ד שיש איסור דרבנן בזה שייך לומר סכרה התום' שהעמידו רביהם לבטל מצות כיסוי בשב ואל תעשה כשצריך שתי דקירות דכלא"ה מותר אפילו הרבה

הרבה דקירות כמ"ש בסעיף כ"ו אבל כשיש לו עפר מוכן למדי פשיטא שמוחר ככל נזוני והמפרשים נתקשו בדבריו ולדברינו דבריו מוכרחים וע' בהנהגות ספור שכתב בספר זה וזו"ל גם י"ל דהמור מוכר דגס כאן משו מפני התרת הלכות דכשיאלו עני דקירות יסבחו ששניהם חיות היו ושכ"ח וע"ז סק"א שהאריכו כזה ולמ"ש א"ש הכל ודו"ק :

לכמות הכל בקיריה אחת יכסוהו עכ"ל וכוונתו דוודאי אין לכפול מצות כיסוי מפני המירחא אלא מפני שיכול להניחם עד הערב ואז יכסה דמסתמא כיון שנתערבו ויש ריבוי דם לא יכסה עד לערב ולדבריו נחא מה שאמר לא כוי בלכר וכו' כלומר לא כוי בלכר יניח עד לערב אלא אפילו וכו' ואמרו בגמ' שם דאם שרש צפור מעו"מ ודא כיסה אסור לכסותו כיו"ט משום מרחא רלא צריך כיון דפשע במה שלא כיסה מעו"מ ולכן אפילו דם מועט כצפור שוודאי יכלה עד מוצאי יו"ט אסור לכסות כיו"ט כיון דפשע בעצמו ואין כאן מניעה משמחת יום שרתי אין הכיטוי מעכב האכילה כמ"ש בסעיף י"ג :

ל"ח והרמב"ם ריש פ"ג מפרש דגם כעפר מוכן אסור אמנם מדבריו למרתי כוונה אחרת כזה ח"ל שחם כהמה היה ועוף ונתערב רמס לא יכסה אותו עד לערב ואם היה לו עפר מוכן או אפר ויכוד

תצ"ח [דיני מדינה ומליחה ביו"ט ובו מ' סעיפים] :

ג העוף מותר למלוג כדי להסיר הגזרות והפשעה לא שייך בעוף ומדימתם יש יותר מירחא ממליגתם אבל כל מין בהמה אפילו נדי קמן שאפשר להפשיט העור ריותר נוח ממליגתו אסור למולנה ואפילו אם כוונתו במליגה כדי לאכול העור דע"י שהעור רך יתרכך עור יותר ע"י המליגה ויהיה בכשר ומ"מ אסור משום רהוי מורח מדובה כיו"ט ורק הראש והרגלים מותר למולנן כמ"ש בס"י ת"ק ולא כל הגוף ורכיני הכ"י כתב בסעיף ב' אסור למלוג נדי אא"כ מולנו לאכול העור עכ"ל וכתבו דנוסחא משוכשת נודמנה דו כסוד נ"מ ומג"א וס"ח ואינו יודע למה ייחסו זה למעות הרי המניד משנה כפ"ג הביא שיש כזה מחלוקת הגאונים והמיקל בדרבנן לא הפסיד וגם לפנינו במור הגירסא כן ע"ש וזה שבגמ' ולי"ו אמרו מולנין הראש והרגלים דיברו בהוה ומ"מ ע"ס שכן היה דרכם ונ"מ המג"א סק"ג שכ"כ המוס' והרא"ש תמימי טהרי המוס' לא הזכירו מהו כלום ע"ש ודין מליגה נמכר כ"ד ס"י ס"ח :

א תניא בבכורות ולי"ג. אין מרגילין ביו"ט משום רקא מרח מירחא דלא חוי ליה ופירש"י אין מרגילין להפשיטו דרך הרגלים כל העור שלם לעשות משהו לנפחים או לנודות ע"ש וזהו דעת המור שכתב שפשיטין העור שלם כדי לעשות ממנו נאר אבל הרמב"ם כפ"ג כתב כיצור הוא מרגיל זה המוציא כל הכשר מרגל אחד כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע מפני שמורה בהפשט זה מורה גדול ואין בו צורך למעורר עכ"ל ולא חששו להתיר סופן מפני תחלתן ראל"כ לא ישחוט וימנע משמחת יו"ט כמו שהתירו בעור לפני הרורטין שיתבאר דקים להו לחו"ד רגם אם לא יתירו לו זה ישחוט ולא ימנע :

ד בהמה שנשחטה כיו"ט אע"פ שהעור מוקצה מ"ט להגביה העור אחר שהניחיה על הקרקע לאחר ההפשט וליתנה במקום רדיסת רגלי הרגלים אע"פ שאין עליו כשר כלל דבזה נתעכר העור קצת סותר ודבר זה התירו חכמים סופן מפני תחלתן וי"א.ו. ראם לא נתיר דו לא ישחוט וימנע א"ע משמחת יו"ט והתירו דבר זה מפני שאין כזה היכר כל כך שוודא לעיבוד דיאמרו דוזה כדי לישב עליהן וגם אין זה עיבוד

ב רבינו הכ"י כתב בסעיף א' כלשון הרמב"ם ויש שדעתם שהרמב"ם מותר הך דהמור פשיטת העור שלם כפי פירש"י דרק דרך רגל אחר אסור ולכן כתבו דראוי להחמיר בהמור ולי"ג ומג"א סק"א ויש מי שתמה על רבינו הרמ"א למה לא הניה בדרבו וס"ז סק"א ולענין אין כאן מחלוקת וגם להרמב"ם כל שפושט העור שלם אסור מפני שיש כזה מירחא יתירה והרמב"ם נקים כפי הדרך שהיה כיסוי במדינתו ורש"י מפרש כפי מה שהיה הדרך כיסוי במדינתו ולכן המור סתם הרברים לאמר דכל שפשיטין העור שלם אסור דאל"כ ה"ל לפרש רבכה"ג אסור וככה"ג מותר או דגם ככה"ג אסור אלא וודאי דאין שום חילוק וככל נזוני אסור כשפשיטו שלם ואין הפרש בין שמתחיל ברגל ובין שמתחיל כראש ובין גסה לדקה :

עיבוד כלל והתירו עוד למלוח בשר על העור והיינו שיעמיד העור משופע כרי שיזוב משם רם המליחה וימלח הבשר וממילא ישאר גם מעט מלח על העור ויהיה תועלת להעיבוד ואפילו למלוח כאן מעט וכאן מעט התיר בירושלמי בכרי שיהפשמ המלח על כד העור אף שזהו דרך הערמה ורוקא כשמצה לצלי שא"צ הרבה מלח אבל לקרירה צריך הרבה מלח ואסור רזה כעין עיבוד נמור וכן אסור להניח העור על נבי יתירות למותחו רבוה מוכחא מיתא ויש מי שמתיר בזה ג"כ ואינו כן (מג"א סק"ג):

לשחוט מ"ט א"א להתיר איסור נמור ושנראה לכך ובן אסור למלוח עליהם בשר באויר רעליהם ממש אי אפשר שהרי אסור להניח בשר על נבי חלבים ורק באויר יש ביכולת וממילא שיפול מעט מלח על החלבים ואסור לעשות כן משום רמוכחא מילתא שעושה לתקון החלבים משא"כ בעור ועוד רבחלבים אף מעט מלח הוי עיבוד ואיסור נמור הוא ויש מי שאומר רהאירנא שאין דרך למלוח על העור גם בעור אסור למלוח עליה רמוכחא מילתא (מג"א סק"ג) וכן יש להורות:

ך וכל זה כנשחמה ביום אבל כנשחמה בעי"ט לא התירו כל זה ואסור למלטל העור ביו"ט אפילו הפשיטה ביו"ט כגון שלא היה שהות להפשיטה ביום משום רההיתר לא היה רק על אותן שנשחמו ביו"ט אבל על עי"ט הלא יש שהות הרבה לעשותן מעי"ט ואף אם זה שחט סמוך לערב אין לחקק בין זלי"ז וי"א דכל שלא היה שהות להפשיטן מבעוד יום התירו לו כל הקולות האלו למלטל ולתתן לפני הרורסין ולמלוח עליהן בשר לצלי (עב"ז ומג"א סק"ה) וכך שהיה יכול לעשות מבעוד יום ולא עשה אפילו שחב או נאגס אין מתירין לו ביו"ט (נ"ס) ואנו שעושים שני ימים הוי ראשון חול' לגבי השני דאם שחט בראשון אסור למלטלו בשני ורע רזהו בעור לה דלא חוי לשייבה אבל ביבש מותר בכל ענין דחוי לשייבה ואינה מוקצה כלל ובכ"ז שכת' וי"ט מותר למלטלו כמ"ש בס"י ש"ח:

ך אכל למלטל החלבים כתבו הפוסקים דמותר דאינם מוקצים מפני שראויים להדלקה ויש מי שהקשה הא בס"י תק"א יתבאר דנרעני אוכלין אסורין למלטל אף שראויין להדלקה נ"ס סק"ט ואין זה דמיון דאיכילים אין עומדין להדלקה והוי כדבר חרש שגולד אבל החלבים עיקרן להדלקה ואין זה כגולד וטלא שאמ"א כגממ' ט"ס סק"טו כתב סכ"א ז"ל ועוד כתבו טעם להתיר משום דרעתו עליהם להצניעם שלא יאבדו וכיון דלא הוי כגולד נמור כמ"ש מהני על זה רעתו כמו נבלה שנתנבלה בשבת כשרעתו היה מאתמול ליתנו לכלבים ויש מי שהחמיר בכל זה (מג"א ט"ס) והעיקר כחמקלים (ונמה שגארטו מתוך כל מה שהקשה ע"ז וז"ק):

ך ומותר לקצץ הבשר אפילו על רבר המוקצה מחמת חסרון כים ומותר למלטמו מפני שמחת יו"ט כגון עדי שהוא דף עב וככד אלא שכלי הוא ומלאכתו לאיסור שעשוי לכתוש בו הריפות והוא מוקצה מחמת חסרון כים שאסור למלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו כמ"ש בס"י ש"ח והתירו למלטמו דקצב עדיו בשר מפני שמחת יו"ט ודאחר שקצב עליו הבשר אסור למלטלו מחמת דעד אבל לצורך גופו ומקומו התירו סופו מפני תחתו אבל מחמת דעד אפשר ליהדר שדא דברי כך ודא ראו להתיר בזה (הרי"ף כ"ק כתב דין זה ומסיים כדלוקימנא כ"ז כה"כ והר"ש כתב דהרי"י חולק משום דלרבה ט"ס ק"ג. ה"ק זה מוקלה מחמת חסרון כים והרי"ף ס"ל כדלוקימנא דרבא ק"ד. דהוה רק מוקלה מחמת איסור ע"ז ולט"ז אינו ענין לסוסן מפני תחלתו אבל לעג"ד דכוונת הרי"ף דרבא אינו הכרח שיהלוק על רבה ומאי דמוקי כחממה ל"ל ג"כ הכוונה כרבה דהוה מוקלה מחמת ח"כ רק לגוסו ומקומו התירו סוסן מפני תחלתו ולא מחמה ל"ל כדכתיבנא וז"ק):

ביצד

ת"ק [ביצד קונין בשר ביו"ט וסדר מליחתו וכו' י"ג סעיפים]:

מקפידין וחולקין בלא גורל אם הם שבנים ול"ו מותרים ואם הם חבורה בעלמא גם בלא גורל אסור במקפידין דבהם יש חשש מפני הקפדתם גם בלא גורל שיבואו לשקול משא"כ בשבנים כמי"ש שם וטו :

ה' ודע דמקור כל הדינים שנתבאר הוא ממשנה רפ"ג וכו' : דתנן אין נמנין על הבהמה לבתחלה ביו"ט אבל נמנין עליה מעו"ט ושוחטין ומחלקין ביניהם ואמרינן בגמ' מאי אין נמנין אין פוסקין דמים ביו"ט ע"ש כלומר דלא תימא דביו"ט אין נמנין כלל ליקח בשר אפילו בלא פיסוק דמים דודאי למנות חבורות ליטול בשר מותר אפילו ביו"ט אלא פסקת דמים אסור ביו"ט רק בעו"ט אבל בידושלמי אומר הא להוסיף מוסיפין היו חמשה נעשין עשרה ע"ש מבואר להדיא דאסור לעשות חבורה ביו"ט לקניית בשר ועשיית החבורה צריך להיות מעו"ט ורק בירוש' יכולין להוסיף על החבורה ואין זה דרך הש"ס שלט ומ"מ הרשב"א חש לה ופרי"ט :

י' שנו חכמים במשנה אין כשניחין בכף מאונים כל עיקר כלומר שלא יעיינו כלל במשקל לא מיבעיא כמכירה אלא אפילו הבעה"ב בביתו שרוצה לידע כמה יבשל וגם אינו מדקדק במעט חסר או יתר וכמדה שרי בכה"ג לעיר בס' שב"ג מ"מ במשקל גם זה אסור דבמדה אינו ניכר שווה לשם מדירה שיכולים לתלות שנותן בכלי כמו אם היה נותן בכלי אחרת אבל המשקל ניכר שהוא לשם משקל ואסור ואפילו יתן הכשר בכף מאונים לשמרו מן העכברים ולא לשם כוונה משקל אסור אם המאונים תלויים על מקום משקלם וכן אסור לשקול חלק כנגד חלק אם שוין הן ולא לידע כמה משקלם וזה ששינוי אין משניחין בכף מאונים כל עיקר דגמרי אסרו חכמים להשתמש במאונים דנראה במשקל ביו"ט :

י"ג לשער המשקל ביד מותר כגון שיקח הכשר בידו ויגביהנה ויורדנה כדי לידע ערך המשקל מותר אבל אסור ליקח ביד אחד המשקל ובירו השני הבשר לשער המשקל דכל שיש משקל אסור ומבנה אומן שידוע לשער בידו בצמצום אסור לו לשקול בידו לצורך מכירה אבל בכירתו מותר ומבנה אומן שתותך את החלקים ויודע בחתיבתו לכיוון המשקל ליטרא או חצי ליטרא פחתך כדרכו ואינו חושש ויש מי שאומר שיכול

א' דבר ידוע שמקח וממכר אסור ביו"ט כמו בשבת ולכן בשקונה בשר מן הטבח ביו"ט לא יפסוק דמים על המקח כגון שיאמר לו הן לי בשר בסדע או בשתים דזהו מקח וממכר נמור ואפילו יאמר לו הריני שותף עמך בסדע או בשתים דאין זה לשון מקח כדל"מ כיון שמוכר לו סכום מעות ממיא דהוי כמקח וממכר ואסור כדרכו של דבר שהזכרת מעות אסור לגמרי אפילו בלא לשון מקח ובלא משקל :

ב' וכיצד קונים אומר לו להטבח הן לי חלק שריש או רביע מבהמה זו או אם יש בעיר שם ידוע לחקך כגון שקורין ה' ליטרות חקך יבדל דומר לו הן לי חלק או חצי חלק או שני חלקים ויתן לו בלא משקל אלא באומדנא ובלא פיסוק דמים ואחר החג ישלם לו כפי המקח שיאמר הטבח או כפי המקח העומד בעיר וגם יבדל הטבח להקך על עצמו משא המקח לאחר יו"ט אם יש כמה בעלי בתים שרוצים ליקח בשר מבהמה זו חלקים שווים יעמיד להם שתי כהמות שוות ויאמר להם זו כזו וישחוט האחת ויחלקה ביניהם ולמחר שמין השנייה כמה היא שיה גובה מהם מהראשונה כפי שומת השנייה ואם נשאר בשר שמין הנשאר והמותר ישלמו לו שווה בשוה ואסורים לומר לו מה שאתה נוטל בעד זו למחר ניתן לך בעד זו דזהו ג"כ כמקח וממכר ומג"א סק"ט אלא זו כזו ולא יותר :

ג' י"א דהתיירים אלו אינו אלא בישראל לגבי מבח ישראל אבל לקנות מא"י אסור אפילו בלא הזכרת סכום דמים ולומר לו למחצה לשליש ולרביע או דומר לו זו כזו ומעמו של דבר דכיון דאינו רגיל להשתתף עמו תדיר מיחוי להדיא כמקח וממכר וכן אסור מבח ישראל למכור לא"י בשר בשר באופן זה וג"כ ממעם שנתבאר ונראה שאין כל הפוסקים מורים לזה ומ"מ יש להחמיר ופנ"א סק"ג :

ד' ודע שיה שאמרנו שמותר לו להטבח לחלקו לחלקים ליתן לכל אחד חלק בלי הזכרת דמים זהו כשאין מקפידים זה על זה שמתא החלק של אחד גדול מעט משל השני וחולקין בלא גורל אבל אם הם מקפידין וחולקין בגורל אסור כמ"ש בס' שב"ג דחיישינן שיעי הקפדתם יבואו לידי משקל וס' סק"א ואם הם

ערוך הלכות יום טוב סימן ת"ק השלחן

י מולגין הראש והרגלים ומהבהבין אותן באור ופומני אותן ברמץ רכל זה הוא אוכל נפש אבל אין מופלין אותן בסיד ולא בחרסית ולא בארמה רמיהו כעבוד ואצלינו גם בחול אין דרך לעשות כן ואסור לגזוז השיער של הראש והרגלים במספרים מפני שנראה כעושה לצורך השיער ולא לצורך הכשר ויש להסתפק אם מותר לחתוך השיער בסכין ראולי רק במספרים נראה כעושה לצורך השיער וכמו שמותר לתולשן ביד רוודאי לא גרועא מתלישת הנוצות מתרגולת כמו כן בסכין או אפשר רכל דרך גזיזה אסור וצ"ע :

יא אמדינן בנמי' ני"א : אמר שמואל מולח אדם כמה החיכות כשר בבת אחת אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת ופירש"י רחר מירחא לכולהו נראה דה"פ שלוקח בידו הרבה מלח ובפעם אחת מפורן על כל הכשר וכן בשהופכן למלחן בצד השני ג"כ עושה כן אבל לעשות בשני פעמים אסור דרריה מירחא ולא צריך ליו"ט וגם מליחה הוי כעבוד קצת אע"פ שאין עיבוד באוכלין מ"מ מדרבנן אסור ורק מה שלצורך יו"ט מותר אבל מה שאינו לצורך יו"ט אסור וכשון הש"ס כן לשון הרמב"ם בפ"א והטור והש"ע מעיף ה' :

יב אבל מלשון הרא"ש לא משמע כפידושינו שמולח בפעם אחת ממש וי"ל הרא"ש משום דאין עיבוד באוכלים מיקל במליחת כשר ואע"ג דליתא פעמא כלל בהך שדיותא שאין החתיכה שהוא צריך לה מתקנת ומתחשבת כלל במליחת שאר החתיכות וגם צריך להפוך כל חתיכה וחתיכה ולמולחה עכ"ל הרי שמפרש שמולח כ"ל אחת לברה אלא שבהמשך אחד עושה כן והגה בנמ' שם איתא רב ארא מערים ומלח גרמי גרמי לאחר שמלח וו אומר חבירתה חביבה עלי ע"ש והר"ף והרא"ש כתבו זה אבל הרמב"ם והטור והש"ע לא הזכירו הך דרב ארא ורברים רבים נאמרו בזה ועכ"ל וי"ל ומג"ל ומ"ס וכולם רחוקים ולענין נראה דהרמב"ם והטור פירשו הך דשמואל כדברינו וא"כ יש יותר קולא בדרב ארא והחמירו בשמואל אבל הר"ף והרא"ש פירשו כמ"ש הרא"ש וא"כ הך דרב ארא הוה חומרא שאין מותר למלוח כל אחת בפ"ע אלא ע"י הערמה וכמדומני שכן תפס המ"מ והרשב"א והפרי"ט פ"ט דז"ק :

יג ועל לשון רבינו הב"י בסעיף ה' שכתב מותר למלוח

שיכול לומר הן לי דיטרא כשר ראינו סכין למשקל אלא לידע כמה צריך כמו במדה כמי שבי"ג ומג"ל סק"ז ולענין נראה דאסור להזכיר שם משקל ביו"ט דמשקל חמירא טובא ממדה כמ"ש וי"ל מהל"ל סק"ד והכ"ל כן מלח"מ על משניות ע"ט :

ה ודע דזה שכתבנו בסעיף ו' דאפילו הבעה"ב בביתו אסור לשקול לידע כמה יבשל בירושלמי בכודש להיתר והכי איתא שם ופ"ג ה"ז תני דשב"ג אסור אף מפיים הוא האדם את עצמו בליטרא לידע מה הניע לו וגם הרשב"א ז"ל מתיר כמ"ש הטור בשמו והטור והש"ע חולקים עליו וגם על הירושלמי סמעים דבגמ' וי"ט.ו מתיר רב לאשה למדוד קמח לעיסתה ושמואל אסור ומסקינן בנמ' שם דלהלכה למעשה א"ס וישארו לנו צריך לאסור וכמ"ש לקמן ריש ס' תק"ו וממילא רגם כשר אסור בכה"ג נעורו ויש רוצים לחלק בין קמח לבשר דקמח היתה יכולה למדוד בעיריט וגם אין דרך האשה למדוד קמח לעיסתה ולא כן בשר ועכ"ל וי"ט ומ"מ אין לחלוק על המדור וש"ע ראין החילוק מבורר כ"כ כמובן וגם מלשון אין משניחין בבף מאזנים כל עיקר משמע יותר לאיסור וכן מראיתא בנמ' וי"ט.ו דאסור לשקול בשר במים והיינו שיש סימנים בהכלי ונותנים בה מימ והכשר ובמה שהמים עולים ירוע בהסימנים כמה מטרות יש וכיון שגם בכה"ג אסרו כ"ש במשקל אך י"ל דהוה לענין מכירה וכן משמע הלשון בנמ' טבח אומן אסור לשקול בשר במים דהטבח למכירה עושה כן ופלא שהפוסקים השמיטו דין זה ועוד רמירושלמי אין ראיה דהא גם בנמ' דילן יש פלוגתא בזה רב ושמואל וי"ל דהירושלמי מ"ל כרב ומ"מ נלע"ד דאם אחר עושה כן בביתו לשקול הבשר אין לנעור בו ורק להורות להיתר אסור וי"ל ממוס' כ"ט : ד"ה שמואל ואף דלהנה"ל אינו כן ע"ס מ"מ כאיסור קל טי האי יס לסמוך על הממזרים ודו"ק :

מ דרכם היה כשלוקחין בשר מן הטבח היו עושין בהסכין נקב בהבשר כדי לתלות הבשר באצבעו ואסרו זה ביו"ט ויעשה הנקב ביד ולא בסכין כברי שיהיה שינוי מבחול ולירע שאסור מקח וממכר ביו"ט ואם הנקב אינו לשם תלייה אלא לעשות בו סימן שלא יחליפנו מותר אפילו בסכין דנקב זה אינו בנקב לתלייה אלא איוה סין חיתוך להיכר (נ"י נמ' כ"ח.ו) :

יסרוה וסס) ודע דמליחה זו היא מה שמולח לחבשר
 חבשר ולהוציא דמו (סס) ושאר דברים כמו דגים
 וכיוצא בזה ודאי צריך למולחן מעיזים (סס) ובירם
 אסור ואם באו לו בירם מה שצריך לאותו יום סותר
 והשאר אסור ולא דמי לבשר שמוכרם לשחוף כל
 הבהמה בשביל קצת בשר ולכן התירו למלוח הרבה
 וכתבו שנוהגין לנקר בשר בירם אע"פ שנשחם מעיזים
 וטוב לשנות קצת באיזה דבר אם יוכלו לשנות ויש
 שכתבו שבהכרח לשנות דאם לאו הו"ל כבוד ועש"ו
 ומ"ל שחרינו נוהג ואנחנו לא נהגנו לנקר ואף לא
 לשחיט בירם בהמות ובעופות ליבא ניקוד רכולה
 כשירה היא ולהריה בשר לאחר ג' ימים עמ"ש כפי
 שכ"א :

למלוח כמה חתיכות אע"פ שא"צ אלא לחתיכה
 אחת בתב רבינו הרמ"א וי"א ולא שרי להערים רק
 קודם אכילת שחרית ומותר למלוח הבשר בירם אע"פ
 שהיה יכול למלוח מעיזים עכ"ל ואינו מוכן כלל הא
 רבינו הב"י לא חזיק כלל הך דהערמה (מ"ג סק"ו)
 ונלע"ד רס"ל דגם הך דשמואל הוא מטעם הערמה
 אלא שאינו מברר הערמתו והיינו דלכן התירו לו
 למלוח הרבה מפני שיכול לומר על כל אחת זו
 חביבה לי ודב ארא היה מפרש ההערמה ולכן אין
 היתר רק קודם אכילה וזה שכתב שמתר למליח אף
 שהיה יכול למלוח מעיזים המעם משיח דחשש שמא
 יתקלקל כשימלחם הרבה מקודם וכשנשהט בירם
 מותר למלוח אפילו אחר אכילה כשחושש להפסד שלא

תקיא [איזה עצים מותרים להסקה ואיזה אסורים וכו' מעיזים] :

אבל אם יש עליה תואר כלי אפילו שנכרה מעיזים
 אסור ותוכף אחר זה אומר מסיקין בכלים ואין מסיקין
 בשברי כלים בכלים שנשברו בירם אבל אם נשברו
 מעיזים מותר בשאין עליהם תואר כלי אבל יש עליהן
 תואר כלי אפילו שנשברו בירם מותר עכ"ל :

ך וה"פ דקורה שנשברה מעיזים רמותר מפני
 שעומרת להסקה מעיזים וזהו כשלא נשאר עליה
 תמינת כלי כדומר תמונת קורה אבל נשאר עליה
 תמינת קורה הרי עדיין היא בקורה שלימה העומדת
 לבניין והוי מוקצה ובכלים שהדין שםסיקין בכלים
 שלימים ולא בשברי כלים משום דהוי נולד ומפילא
 דאין האיסור רק בנשברו בירם אמנם אפילו נשברו
 בירם אם עדיין נשאר עליהם תואר כלי הוה ככלי
 שלימה ומסיקין בהם ולכן בכלים הוי מעלה מה שנשאר
 תואר כלי ובקורה הוי חסרון מפני דבכלי שלימה
 מסיקין ובקורה שלימה אין מסיקין ויש שהפסדו
 דהירושלמי סותר דבריו ואמרו שיש כאן שיבוש ואינו
 כן והירושלמי איש ועמ"ל סק"ב סתם סגני גירסות הם
 וכתב דהוי נולד וכ"מ כד"מ וגם סת"מ כתב דמקודם הוא למלח
 לאוסר להסיק בכלים ע"ס וכל אלו תמוהים ודמוקים והאלמה הוא
 כמ"ס דתואר כלי דמקודם הוי בקורה ולכן אסור וכ"מ הק"ס
 כמ"ק ע"ס דו"ק :

א אין מבקעין עצים להסקה בירם מן הקורות
 העומדות לבניין ולא דווקא לבקע דאפילו בלא
 כקוע אסור דמקצין הם ואפילו ר"ש מודה במקצה
 זו שהיא מיקצה מחמת חסרון כיוס הקורות של בניין
 אין עומדין להסקה מפני יוקרן ואפילו לא מקורה
 שנשברה בירם מטעם שהיתה מוקצה בין השמשות
 אך זהו רק לר"י דאית ליה מוקצה וכהר"ף וחרמב"ס
 שפסקו כר"י במקצה בירם כמ"ש בס"י תצ"ה אבל
 לר"ש וכהפוסקים דפסקו כמיהו כמ"ש שם אין זה
 מיקצה וז"ל הסור אבל לר"ש מותר אם היא רעועה
 וקרוב להשבר ואם אינה רעועה אפילו ר"ש מודה
 עכ"ל :

ב ביאור דבריו דאפילו ר"ש ר"ת ליה מינו דאתקצאי
 לכה"ש אתקצאי לכולי יומא אינו אלא כשהיה
 רעו על זה כה"ש כמו בנר שכבה בשבת משום
 רבה"ש יושב ומצפה אימתי תכבה נרו ונזת מ"ו א אבל
 אם נדלק ככלי גדולה כקערה שאינו יושב ומצפה
 אימתי תכבה אסור (סס) וכמ"ש בס"י רע"ט ע"ש וה"ג
 בבניין אסרינן בביצה (ל' : דג"כ הדין כן דאם היתה
 רעועה ועומדת להשבר מותר לר"ש דרעתיה עילויה
 ומצפה מתי תשבר אבל כשלא היתה רעועה אינו
 יושב ומצפה ואסור :

ך וקורה שנשברה מעיזים אם אפשר להסיקה בלא
 ביקוע בלא אסור לבקע ואם אי"א להסיקה ברא
 ביקוע מבקעין ממנה חתיכה גדולה אבל לא קטנות
 וטעמו

ג ואם נשברה הקורה מעיזים מותר להסיקה בירם
 אמנם בירושלמי פ"ד דביצה וה"ל ג' אומר אבל
 בקורה שנשברה מעיזים מותר בשאין בהן תואר כלי

ומעמו של דבר דאין מלאכת הכיקוע דוחה יו"ט שהרי הם מכשירין שאפשר לעשותן מאתמול אלא דחתיכות גדולות כשמבקע אין על זה שם מלאכה אלא טורח בעקמא ומשום כבוד יו"ט התירו דאע"ג דהחותך עץ לחתיכות חייב משום מוחן והוה בחתיכות דקות דרמי קצת למחינה ולכן באמת אסור לחתוך חתיכות קטנות אבל גדולות אין בהן משום מוחן ושיעור גדולות וקטנות לא נתברר לנו ואם מדרקק איך ליבקע חייב משום מחתך כמ"ש בר"ם שבי"א ולכן לא סמענו מימינו דבקוע עצים ביו"ט ומי שמוכרח לזה יבקעם ע"י א"י ויש בו שאומד דעצים היו כאוכל נפש עצמו דהא ראוין להתחמס בהם ומתוך דשרי לבקען לצורך חימום שרי נמי לצורך בישול ומג"א סק"ג נס"ר"ן ע"ג ואין זה אלא כשהומן קר וכשלחיומים אינו דאין רק קטנות דאל"כ הרי לא ניתנה יו"ט לרחות בשביל זה וזה לא שכיח כלל ונאטילו לפ"ו אסור רק ע"י שטיו :

מפני שאפשר שיפנע בעץ עבה ולא יוכל להבעירו ויפנע מלבשל לפיכך התירו דבקע בשינוי וכל הדברים הרומים דזה מזה המעם התירו בהן מה שהתירו ואסרו מה שאסרו עכ"ל וביאור דבריו שהרי לכאורה אפילו אם נדמה זה לאוכל נפש כדעת יש מי שאומד שכמע"ף ה' הא נ"כ עכ"פ מדרבנן אסור כשאפשר לעשותה מאתמול כמ"ש בס"י תצ"ה וכ"ש אם זה ממכשירין אך החכמים ראו שדבר זה הוה כאי אפשר לעשותה מאתמול דאפילו הכין עצים אין באפשרות לדרקק איזה עבה ואיזה דקה ובהכרח שבעת הבישול להתבונן על זה וכן ראו להתיר ע"י שינוי וכן כל הרומה לזה אין לשאול למה זה התירו וזה אסרו מפני שזה תלוי בחכמתם המרובה להבין ולהשכיל איזה דבר שדרך לעשותה מאתמול ואיזה דבר שאין דרך לעשותה מאתמול ואין לנו להקשות למה זה אסרו וזה התירו :

העצים שמסויקים אותן ביו"ט צריכין להיות מוכנין דאל"כ הוה מוקצה ואפילו מאן דלית ליה מוקצה מ"מ ללוקמן מעט מעט הוה כמעמד וי"ן אך י"א דאין עיסור אלא במקום נידולן ותוס' ל"א. ו לפיכך אין מביאין עצים מן השרה ואפילו אם היו מוכניסין שם מבערב דאין כאן מוקצה מ"מ יש לנווד אמו מפורדים אם יש בזה מעמד דהוה איסור דאורייתא אבל מנבב הוא בחצר משלפניו סמוך לקדירתו וכן בשדה אם מבשל שם דזה לא נראה כמעמד דקדירתו מיכחת עליו שאין כוונתו להצניע למחר כדרך העיסוד אלא לצורך הבישול ויש אוסרים בשדה דבשרה מיחוי המיר כמעמד ומג"א סק"ז נס"י ע"ג וכן מה שבשרה הוה מוקצה אבל כל מה שבחצר הוה מוכן ולפי דעת הרמב"ם בפ"ב דין י"ד נם בשדה אין מוקצה ממה שלפניו ע"ש וי"ל המעם דווראי דעתו על זה מעו"ט ולפ"ו אם וודאי לא היה דעתו על זה מבעוד יום הוה מוקצה ואסור :

וכשהוה מבקע לא יבקע לא בקרדום ולא במגל ולא במגירה שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול אלא בקופיץ והוא סבין של קצבים ויש עושין בו שני ראשים דומה קצת לקרדום ואפילו בקופיץ לא יבקע בצד הרחב שלו אלא בצד הקצר והמור אוסר אפילו בקופיץ לפי שאין אנו בקיאים בו בדמות כלי זה שאינו מצוי בינינו ואינו מותר אלא בסבין דבסבין וודאי ניכר שאין הכיקוע כמו בחול וכבר בארנו דאצלינו אין מבקעין ביו"ט כלל ואפילו בחוה"מ נוהגין המדרקקין לבני לבקוע עצים ולהבין הכל קודם יו"ט אפילו עצים קטנים לבישול דנים נס"י סק"ז נס"י ע"ג אך במקום הכרח פשיטא דבחוה"מ מותר וביו"ט יעשה ע"י א"י אם א"א באופן אחר ונם זה ע"י שינוי קצת ובצינעא ומעט מפני שאצלינו הוה זה חילול יו"ט :

עצים גדולים קצת ודאויים להסקה כלא ביקוע וודאי אסור לבקע ואף לשברם ביד אוסר המור ויש מתירין לשברן ביד ואף להכניסן לחור ולשברן ורק באכן אסור לשברה והכי תניא בתוספתא ופ"ג זבילה לא יתן אדם אכן על נבי בקעת כדי לשברה אבל מכניסה בחור ושברה ע"ש הרי להדיא דאפילו בחור מותר וכ"ש ביד וועפ"מ ט"א ס"א :

ה' וי"ל דמב"ם בפ"ד ולמה אסרו בקרדום וכיוצא בו שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול שהרי אפשר היה לו לבקע מעו"ט ולמה לא נאסר הכיקוע כלל

ו. ואם היו העצים מוכניסין ברשות המוקף במחיצות ואפילו לא הוקף לדירה אם היה הרשות הוה בתוך התחום ויש בו מסנרת שאינו מקום הפקר מותר ליטול משם ואם חסר אחר מכל אלו הוי"ן מוקצה ולחמור כל שהוא סמוך לעיר תוך ע' אמות וד' מפתים שזהו עיבורה של עיר אפילו אין בה מסנרת מותר דוחו כחצירו ממש ואין בזה מוקצה ונם לא

צריך ליהודי דאם הסיק בכלים לא יתכן באש אחר שנרלקו מקצתם דאו הוה שברי כלים ואסורים במלמול אא"כ ריבה עליהם עצים כמ"ש בס"י תקמ"א :

יד ואין מסיקן בשברי כלים כשנשברו ביום ההל נולד אבל אם נשברו מבעוד יום מותרים וכבר הבאנו בסעיף נ' מירושלמי דאם עריין יש עליהן תורת כלי שמשמשין מעין מדאבתן אפילו נשברו ביום מותרים וכל שאמור במלמול אסור אפילו להדליקה במקומה בלא מלמול רמזקה אסור בהנאה אבל כשמדריק כלי שלם אף שהנאה בא בששעברה דרי באה מאליה ומג"א סק"ט ועל מקומו יש היתר כשירכה עצים מוכנים כמ"ש בס"י תקמ"א וא"י שעשה כלי ביום אסור להדליקה ולמלמלה שהרי הוא נולד :

מן שקירים ואנויים שאכלן מעוים מסיקן בקליפיהן ואם אכלן ביום אין מסיקן בקליפיהן דנולד הוא דאחמול היו עומרים לארס ולכן אפילו הן ראין למאכל בהמה אסור ואע"ג דמאחמול דעתו על זה שאכל הפירי ויסיק בהקליפות מ"מ לא מהני דכין דהקליפות צריכות להאכל לשומרן עד ומן אכילה חשיבי כאוכל עצמו והיל נולד וחוס' ענת כ"ט. ד"ס אלן ע"ט) וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ו' דגם אין להסיק בהאנויים והשקרים עצמן אא"כ הן עדיין בקליפה עכ"ל ונדיעי מכלים שססיקין בהן משום רכלים עכ"פ מין עץ הם והמין הזה עומד להסקה משא"כ פירות ומג"א סקט"ו ולכן זהו עצמו כרבר חדש אך כשהן בקליפתן מותר להקליפות הא עומדים להסקה וכשהן ביחד אין חשש ובירושלמי פ"ג נה"ט איתא תני ר"ח מסיקן באוכלין ולא בקליפיהן ובנרעיהן משמע מותר אך י"ל דהביוגה כשהאכלין הם בקליפיהן ולא על כל אוכלים מיירא אלא על פירות מדאמר בקליפיהן ולא בקליפין והמג"א סס סגי מיהאלי זה זאין ראינו וכן משמע בתוספתא פ"ג ע"ש :

מן וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ו' דלפירים שנשארו מיום ראשון שכבו מותר לחזור ולהדליקה אפילו ביום שני של ר"ה או יום אחר שבת עכ"ל כדומד דלפירים שכבו והיינו פתילות מוכים יותר מאלו לא הוכערו לנמרי ויש בזה כהבנה מיום אחר של ר"ה לחבירו ומשבת ליד"ם דההבנה אסור בהם ולכן ביצה שגולה

לא מיהי כמעמד שהרי מונחים בסדר ברשות המוקף מחיצות :

יא עלי אילנות וכן עלי קנים ועלי נפנים אע"פ שהם מכונסים בקרפף המוקף מ"מ כיון שהרוח יכול לפורן הרי הם כמפודין ואסורים או משים מוקצה או משום עימוד ונראה דאם העלין תלויין בענפים אם אינם קלים שהרוח הפורן מותר כשהם מכונסים אבל בלא"ה אסורים ואין לשאול דאם בשעה שנזמלן לא פירן הרוח איזה חשש יש בזה ר"ל רחששו שמא בעת נטילתן יבא הרוח ויפורם וילקטם ונ"י ומג"א ולכן אם הניח על העלין כלי כבד מעורר דבר שמותר למלמל מותר ליטלן ביום רא"ל לו לדוח לפורן ואינם מוקצים ונס לא מתחוי כעימוד ועצים שנשברו מן האילן ביום אין מסיקין בהם משום דה"ל נולד דמעיקרא אינן והשתא עצים ועוד דנזרינן שמא יעלה ויתלוש ואם נשרו לתוך התגור יתבאר בס"י תקמ"א בס"ד :

יב איתא בגמ' ולי"ג: תנו רבנן מנבב מן החצר ומדליק שכל מה שבחצר מיכן הוא ובלבד שלא יעשה צבורין צבורין וכ"כ הטור וכשמלקט עצים בחצר לשרוף לא יעשה מהם צבור אלא יביא מעט וישרוף ויבא מעט וישרוף עכ"ל והרי"ף והרמב"ם לא הביאו דין זה ולא נודע מעמן ואולי כיון שכתבו דרך מנבב משלפנו ומדליק ממילא ראין כאן צבורין ומג"א ופריטתו אבל י"א דאין ענין ול"ו דמנבב משלפנו אינו אלא בעצים רקים דבמלי אנב ארעא אבל גדולים קצת לא בעינן מלפנו רווקא וכאלו אין לעשות צבורים ור"ן ס"ט ולענין דחילוק בין גדולים לקטנים שייך רק למעט דמעמד שזהו מעטו של ה"א אכל להריף והרמב"ם דהמעט משום מוקצה אין הפרש בין גדולים לקטנים וול"ע למה לא הוכר זה כלל כמ"ט :

יג קי"ל דמסיקין בכלים ואין מסיקין בשברי כלים רכלים מותרים במלמול ואינם מוקצים ולכן מותר להשליכן ראש אם אין בזה משום כל תשחית כנון שאין שיון רק דמי עצים ואי משום דמבמלן מכלי ביד"ש והוי כמותר י"ל דאין בניין וסתירה בכלים ואע"ג דבס"י שירד נתבאר דסתירה נמורה יש נס בכלים והוי כסתירה ממש אבל כי משהמש לצורך אוכל נפש ביום לא נדע משארי מלאכת אוכל נפש כשאנו מותר ממש בידיו והוא עושה ההבערה והסתירה ממילא נעשה ומג"א סק"ט וז"ל אך בזה

שנוצרה בזה אסורה בזה והפיר באמת פסק לאיסור ע"ש והוא הכריע להיתר מטעם שכתב המרדכי דכיון דנוף הפתילה הוא בעולם לא שייך בזה הכנה כל כך וע"ש סק"ו ומ"א סק"ו ויש שפסק כהמדר א"ש אמנם בפתילת שלנו אין חיזוק בין לא נדלקו ובין נדלקו וכבו ולכן אצדנו פשיטא שמוחר ?

תקי"ב [מאין מותר לעשות אש ביו"ט ובו ח"י מעינים]

אסור במה שאפשר מעינים והן אמת דבהבערה אמרינן מתוך כמ"ש שם זהו הכל מאש מצויה אבל מאש שאינו מצוי אסור משום נולד וכללתי :
 ו' והמניד משנה פי' דבאש א"א לאסור משום נולד וי"ל שהרי אין זה כביצה שנוצרה שאסורה לפי שאינו דבר הראוי בעצמו אלא לבשל ולאפות ונראה שאם הוציא שמותר להשתמש בו ולא אסרוהו אלא משום שלא היה לו להוליד כיון שאפשר לו מבערב עכ"ל ודבריו הא דקאמרה הנ"מ מ"ט משום דקא מוליד ביו"ט אין הכוונה משום איסור נולד אלא משום שלא היה לו להוליד ביו"ט אלא שעיקר דבריו המוהים ראיך אפשר לומר רכל שאינו במאכל עצמו אין בו נולד והרי איסור דשברי כלים הוא מטעם נולד וכן איסור להסיק בנרענים הוא משום נולד ולהיט כמ"ש בס"י תקי"א וצ"י דכוונתו דלאו דווקא אוכל יש בו משום נולד אלא כל דבר ממשי אבל אור שאין בו ממשות כלל כמ"ש שאין בו איסור הוצאה בשבת או איסור הנאה בהקדש מן התורה וכן הרבה דברים שאין בשלהבת וניגה ל"ט. משום דהוי דבר שאין בו ממש ולא שייך שיחול עליו איסור ואפילו איסור עבירת כובעים דחמירא ליכא בשלהבת וס"ו וא"כ איך שייך שיחול איסור נולד על שלהבת אלא וודאי כמעמו של הרמב"ם ובאמת מכרא גדולה היא ויהי"ו סק"א נסתך נדברי הרמב"ם והמ"מ ופי' דכוונתו מטעם מכשירין וחמה על המ"מ שהחיר נדענד ופסק שם נדענד אסור ע"ש אבל ל"ט מ"ט כוונתו דבריו נרד"ס ורואים אליו וכן ראוי להורות :

ך' עוד שנינו במשנה (ל"ג.) אין עושין פחמין ביו"ט והיינו ליטוף עצים ולהבעירן עד שיעשו פחמין ואח"כ לבטל בהם ופירש"י משום דהוי כלי לצורפי והב והר"ן פי' משום דהוה מכבה שבעשיית הפחמים נכבה האש (לנוס) ודווקא עשיית פחמין אבל להבעיר פחמין צוננין פשיטא דמיהר ותניא (ל"ד.) אין נופחין במפוח דמיחיו כאומן עושה מלאכה ורש"י אבל נופחין בשפופרת וכתב הטור דהרא"ש התיר במפוח של כע"ב

א שני חכמים במשנה (ל"ג.) אין מוציאין את האור לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן הרעפים ולא מן המים וה"פ דעצים ואבנים כשמחבטין הרבה זה בזה תצא מהן אור ומן העפר פירש"י קרקע קשה כשחופרים אותה מוציאה אור כעין נדנישתא שלנו ממקום מחפורת שלה והר"ן פירש צפיעי בקר או צאן מטמינין בעפר וכשמרקיבין יוצא מהן אור ומן הרעפים היינו כשהם מלובנים ומן המים פירש"י נותנים מים בכלי זכוכית לבנה ונותנו בחמה כשהשמש חם מאד והזכוכית מוציאה שלהבת ומביאין נעורת ומניעים כזכוכית והיא נוערת עכ"ל :
 ב ומעם האיסור משום דה"ל נולד ורש"י ור"ן וכ"כ הראב"ד ריש פ"ד אבר הרמב"ם כתב שם אין מוציאין את האש לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן המתכות כגון שחוכבין אותן זו בזו או מכין אותן זו בזו עד שתצא האש וכן הנפח החד ביותר שהוא כמים שמנדין אותו עד שידליק או כלי זך קשה או זכוכית מליאה מים שמנחין אותה כנגד עין השמש עד שיחזור נגהה לפשתן וכיוצא בו וירדק כל זה וכיוצא בו אסור ביו"ט שיא הותר ביו"ט אלא להבעיר מאש מצויה אבל להמציא אש אסור שהרי אפשר להמציא אה"ה מבערב עכ"פ ומאד הדבר תמיה שהרי בגמ' שם אמרו מפורש מאי טעמא משום דקא מוליד ביו"ט ומה ראה להת טעם מלכו והרי הוא שמחמיר במקצה ביו"ט יותר משבת כמ"ש בס"י תציה וכ"ש בנוצר ולמה לא הספיק לו טעם הש"ם :
 ג ונלע"ד דוודאי גם הוא סובר הטעם משום נולד אלא דהוה קשה ליה היאך אפשר לאסור הוצאת אש ביו"ט שהרי כיון שהתורה התירה לאפות ולבשל ביו"ט ואין ביטול ואפ"ה בלא אור וא"כ הרי כהכרח שהתירה התורה לעשות אש ביו"ט ולזה אומר שאין זה הברח שהתירה מאש מצויה כמו שנחלת ומנר וכיוצא בזה ולא להמציא אור חדש והוה כמבשירי אוכל נפש מה שיכוף לעשות מעיו"ט אסור ביו"ט מן התורה ואף אם זה כאוכל נפש עצמו מ"ם מדרבנן

אחזה בו האש מותר לשוממו ואין זה כיבוי כיון שעדיין לא
 אחזה בו האור ואינו רומה לשמן שבגד שאסור להסתפק
 ממנו משום מכבה כמ"ש בס"י תקי"ד דהשמן כולו חיבור
 אכל העצים מפודרים זה מזה ודע דזה שכתבנו אגודה
 של עצים וכו' זהו לשון הרמב"ם בריש פ"ד והפסד
 כתב בלשון זה מדורה העשויה מעצים דקים מותר
 להסיר מהם כל זמן שלא אחז בהן האור עכ"ל כלומר
 אותן שלא אחז בהן האור והוא נ"ל כרבי הרמב"ם:
 פ"ג ויש מי שרוצה לרקדק מלשון הרמב"ם שכתב
 אגודה רבאין ואנרין יחד אפילו אותן שנאחזין בהן
 האיר מותר למלקן והמור שלא הוכר אגודה
 יאפ"ה לא התיר רק באותן שלא אחז בהן
 האור והו' בעצים דקים אבל כנסים אין איסור רק באגודה
 ומג"ה סק"ו ואינו מוכן כלל דאותו שהאור אחזו בה איך
 מותר למלקה ומה לי עץ גדול או קטן או היא באגודה
 או שלא באגודה וברוקח כתיב להריא עצים שבאש
 אין למלק רהוי כמכבה ולא חילק בין עץ לעץ והרמב"ם
 שכתב אגודה אין כוונתו רווקא שנאגדים יחד אלא
 שמונחים ביחד כמו שנאגרו דא"כ אין דביתא כלל במה
 שמונח ליטור אותן שלא אחזה בהן האור והמור
 שכתב מעצים דקים נ"כ כוונתו כן דסתם עצים דקים
 מרובקים ביחד ולדינא ברוח היא שכל עץ שנאחזה
 בה האור אסור למלקה וזוהו נס מונח האיר סק"ג ע"ג:
 וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' ומותר ליקח עץ
 הרולק מצד זה של מדורה ולהניחו מצד אחר
 הואיל ואינו מכין לכיבוי עכ"ל ונ"ל דה"ל דרך הוא
 כשנוטלין עץ הרולק אינה מתכבית מיר אלא לאור
 מעט זמן ולכן לימלה לנסרי אסור דוהו ביבוי שמיר
 יתכבה משא"כ בשנוטלה מצד זה לצד זה לא תתכבה
 ואף אם אולי אפשר שתתכבה היה דבר שאין מתבין
 ואין זה פסיק רישא ואינו רומה להרין המבואר לקמן
 מי' תקי"ד שאמיר ליקח פתילה מנר הרולק ליתנה
 לנר אחר ע"ש מפני שהפתילה מתכבית מיר ולכן
 רקדקו שם לומר שהרי כשמוציאה מיר היא מכבה
 ע"ש ויחט"ז ע"ס סק"ה הקשה מנחן וכתב עמי דישת הס ע"ג
 ואיט כן ודו"ק:

י"ג יש שכתבו שמונח ליקח אור מן המדורה
 ולהאיר בלילה שאינו אלא גרם כיבוי ואינו מכין
 לכך ופעמים שאינו מכבה אך העולם רגילין ליהדר
 ובכון הוא וכ"י וס"ו ומג"ה נסס הנמ"י והמלכ"ו וכו' ואי
 שכן גראה להגיא ממה שנתבאר דדווקא מצד זה לצד
 זה

בעה"ב שהוא קטן ולא דמי למלאכת אומן ולא
 לנפחים ולא לצורפי והב וכתב הטור דמ"ם אין להקד
 מדלא הנידו רק שפופרת מכלל רכל מפוח אסור
 ובתוס' שם דתו זה דאין דאיה דלא מירא דק בשל
 אופן וכתבו דהעולם נהגו בו היתר ע"י היוכבו
 מלמעלה למטה וכ"כ רבינו הב"י בסעיף א' ואצ"ל
 אינו מצוי כלל מפוח של בעלי בתים וזה שמנפחין
 אצ"ל ע"י קשירת נוצות קשות וודאי רמזת כמו
 שפופרת וע"פ רוב אנו מנפחין בפה להכעיד הנחלים
 ואין בזה איסור נולד מה שמוציאין שלהבת מהיך
 נחלת בווערה שהרי השלהבת יש בה אלא שע"י
 הניפוח אנו מוציאין אותה לחוץ:

ך ודע שזה כשני חרות שאצ"לנו משתמשים בחול
 בהוצאת האור ע"י עצי נפרית שיש בהן בראשן
 הוואספ"ד שבו סמון חמימות רב וכשמחכבין אותו
 על איזה דבר מיר יצא אש וגאחו כהעץ הרק שקורין
 שירניצק"ע או פוועבעל"ע ודבר ידוע שביו"ט אסור
 משום נולד וכולנו נוהדים בזה אמנם בילדותינו נתפשט
 ההתיר שנוגעין אותו בנחלת בווערה ומיר רולקת ולא
 ידעתי מעם ההיתר הא מ"פ כל סוף מוציאין אש מן
 הנפרית ושמעתי בילדותי שנודו אחר התיר זה ומעמו
 משום דאין האש מהנפרית אלא שמוציא האש מהנחלת
 שמפני שיש בה יסוד האש הרבה מושבת אליה
 השלהבת מן הנחלת ודבר זה צריך ראיה רש"מ
 הנחלת מעידרת כה האש שבהנפרית ואולי כיון
 דעכ"פ גם כה השלהבת שבהנחלת מסייעי אין זה
 כגור וכיותר למעמו של הרמב"ם שלא התירו אלא
 מאש מצויה כמ"ש בסעיף ב' הא זה האש שבנחלת
 מצוי ומיחו עכ"פ העולם נהגו בזה היתר ונמילא להן
 ע"י הגמ"ת מוקדה כיון שראוי להניח אלל הנחלת:

ן מותר לכסות האש בכלי או בעפר מוכן אם אינו
 מכבה בשעת מעשה ואפילו אם אירע שנתכבה
 היו דבר שאינו מתבין וגם מלאכה שא"צ לנופה
 ומג"ה סק"ה נסס י"ט"ו ודווקא לצורך יום זה אבל אם
 עושה זה לצורך יו"ט שני כגון שמכסה בביקר לצורך
 הערב אסור דאין עושה שום דבר מיו"ט ראשון ליו"ט
 שני וכ"ש ביו"ט שני לצורך הערב שהוא חול דוודאי
 אסור ואם מרבח בכיסוי עד שוודאי נתכבה מקצתו
 אסור אפילו לצורך חיום ולא הותרה כיבוי ביו"ט
 ופדסי ריני כיבוי יתבאר בס"י תקי"ד בס"ד:

ך אגודה של עצים שהולקה במדורה כל עץ שלא

התירו אלא לעשותו כמין שמור לצלות בו שארי שיך לאוכל נפש וכן פסק בפ"ב ע"ש אבל שארי דברים לא התירו וראיה מרלא פליגי רק בזה ש"מ דלתשמיש אחר הכל מודים שאפילו יבש אסור והמור ס"ל שאין זה דקרוק רהש"ם נקוט רבר שהיה מצוי להם כיום כמו לעשות שפור לצלות וה"ה לשארי דברים :

מן ורכרי רבותינו בעלי הש"ע בעניין זה אינם מובנים כלל דרבינו הבי"ב בסעיף נ' כתב אין סומכין את הקדירה ולא את הדלת בבקעת עכ"ל וסתם הרכרים ולא פירש כלל אם בקעת לחה או יבשה וכתב עליו רבינו הרמ"א אבל מותר לצלות בו וכ"ש שמותר להסיק בו עם שאר עצים אע"פ שאינו ראוי להסיק כמ"ע עכ"ל והנה מזה שכתב אבל מותר לצלות בו פשיטא שזה כביש שהרי בלח מסקנת הנמ' לאיסור כמ"ש והיינו כשיטת הרמב"ם וא"כ איך כתב שמותר להסיק בו עם שאר עצים אע"פ שאינו ראוי כמ"ע וזהו בלח מפני שראוי להסיק גדול ומותר א"ע ועוד ראה למסקנת הש"ס אירחי לה חך מעטא דהואיל וראוי להסיק גדול אמנם כוונתו ברורה ע"פ מ"ש הר"ן שם דגם למסקנא מותר ליתן הלח לתוך היסק גדול ומ"מ לתלות בו לצלי אסור כיון שאינו ראוי להסקה כמ"ע ע"ש ושיעור דבריו בן הוא אבל מותר לצלות בו כביש וכ"ש שמותר להסיק בו בלה עם שארי עצים דזה נחשב לו בקיל יותר דכיון דשיטת הרמב"ם נס יבישים אסורים בכל תשמיש ועב"ז לצליה התירו וכ"ש לעיקר ההיסק כשהוא ראוי עם עצים אחרים ונדע דרש"י כתב שם דהא דפסק הש"ס דלא אסור והו למאן דאית ליה מוקצה אבל אגן דקיי"ל כר"ש מותר והתוס' דמו זה דלפילו לר"ש אסור כשאין ראוי להסקה ונ"ל ככוונתם דהו כחבטם וצורות והרמ"ם כס ר"ת פי' דגזירה יו"ט אטו אנת וגם זה שאומר לא ניתנו עצים אלא להסקה הוי ג"כ מהך עממא ע"ס :

מן כתב המור אין מבשלין בקדירות של חרם חדשות אא"כ הרתיחן תחלה מעיזים מפני שהבישול הראשון מחוקק והוא גמר תקינם עכ"ל ויש חולקים רע"י כישול במאכל אין הקדירה מתחזק ומוס' ליד. ד"ה דגל' אמנם לכך זה כתבו הפוסקים דהו בקדירה שלהם שלא היו נמרים בשלימות אצל הוצר אבל שלנו נמרים בשלימות ואין צריכין לחזק בל"ג ג"י

הו או למדורה אחרת (ט"ז סק"ג) מותר ולא להסירה לנמרי ומג"א ע"ס ולענין אין כאן מחלוקת היוראי עץ עבה קצת אגו רואים בחוש דבשמידיים אותה לא תבכה תיכף אבל כמשך הרבה רנעים תתכבה ובה וודאי אסיר ליקח להאיר אמנם יש העצים הרקים מאד ורחבים קצת שקורין קי"ן והם כשמרליקין אותן ידלקו עד תומם וואותן וודאי מותר ועל אלו היתה כוונת המתירים וכן יש להורות :

יב דבר ידוע שזה שמותר למלטל עצים כיו"ט הוי מפני שראויים להסקה ולפ"ז עצים לחים שאין ראויים להסקה אסורים במלטול דמוקצים הם וזהו ששנינו במשנה (ל"ג:) אין סומכין את הקדירה בבקעת ולא את הדלת כלומר דמסוך הקדירה שלא תפול או הדלת בבקעת לחה אסור דאפילו מאן דלית ליה מוקצה מורה בעצים ואבנים כמ"ש כמ"י ש"ח אבל יבישה שראויה להסקה מותר לעשות בה כל צרכיו כיון שאינה מוקצה בן פסק המור ע"ש :

וג' אבל הרמב"ם כתב בפ"ד אין סומכין את הקדירה וכו' שלא התירו למלטל עצים כיו"ט אלא להסקה בלבד עכ"ל וכן הוא בר"ף שם וכן הוא לשון הברייתא בנמ' (ל"ג.) והמברא תמוה דאחרי שראויה לתשמיש כיו"ט איך נאמר עליה שהיא מוקצה ומלשון הברייתא אין ראייה דשם אסור לפי שלא ניתנו עצים אלא להסקה וה"פ דכיון דלא ניתנו אלא להסקה ממילא דלחים שאין ראויין להסקה אסורים במלטול ובטעמן של הרי"ף והרמב"ם ג"ל דכין אסור חכמים עצים במלטול שלא להסקה דא"כ ימלטלו כל הצדורות וכל העצים לכך התשמישים אף אותן שאין ראויין להסקה דבר שנסמך לכל המון ישראל א"א להמכיר לכולם דעץ וו מותרת ווו אסורה ובע"כ נדרו הדרך דרק להסקה מאתרת במלטול ולא לרכב אחר :

יך ויראה לי דמחלוקת המור עם הרמב"ם תלוי במניית הנמ' שם (ל"ג.) שאומר שם חזרא ר"ג אסר ור"ש שרי כלומר ענף עץ שהוא חר בקיץ וראוי לתקעו בצלי כמין שמור ולצלות בו (רש"י) ויש שם בנמ' שני לשונות האחד דבלח גם ר"ש אסר ופליגי ביבש ולשון שני רביבש גם ר"ג מתיר ופליגי בלח ובעם המתיר הואיל והוא ראוי להסיק גדול ופסק הש"ס והלכתא יבש מותר לח אסור ע"ש וסובר המור דלפי המסקנא בכל התשמישים כן הוא דכלח אסור וכיבש מותר והרמב"ם סובר דאף כיבש יב

כפס לאטיה וריזו והו שכתב רבינו הבי' בסעיף ד' וז"ל לדין מותר לכשל בקדרות חרשות ביום עכ"ל והמעט כמ"ש ומ"מ כתב רבינו הרמ"א ריש אוסרין וכן המנהג אם לא ע"י הרחק ולכן נהגו כשקינין קדרות חרשות בפסח שמבשלין בהם קודם יו"ט עכ"ל ולא דווקא בפסח אלא מפני שבפסח בהכרח לקנית חרשות מפני איסור חמץ אבל לעולם בכל יו"ט כן הוא ויש מי שמחלק בין חרם גליונר"מ ראותן א"צ חיווק שכבר נחזקו ושאינן גליונר"מ צריכין חיווק ומג"א סק"ד אך זהו ווראי דאם לא בישל בהם קודם יו"ט ועתה אין לו קדירה אחרת רמותר לבשל בו ומ"ו סק"ה ועמ"ג סק"זו ונשי רירן יש נזהרות מלבשר בקדירה חדשה של חרם ביו"ט :

ורכס לא יעמיד האכנים ואח"כ הקרירה אלא אחו הקדירה ומעמיד האכנים תחתיה וכן במטות שלהם שהיו מעמידים הרגלים ונותנים קרשים על נביהן וכיו"ט לא יעשה כן אם יש להרגלים גם דפנות אלא יאחו הקרשים ויכנים הרגלים תחתיהן ואפילו בצים כשמסדרן זו על גב זו שורה ע"ג שורה שיעמרו כמו מנרל נכון שלא לעשות כן ביום אלא יעשה שינוי ויתחיל מלמעלה למטה ואע"פ דגדר אהל הוא דווקא כשצריך לאויר שתחתיו כמ"ש שם הבא בכלהו צריך לאויר שתחתיו בעצים וקרירה להניח האש תחתיהם ובמטה להניח המנעלים תחתיהם ובצים נ"כ כשמשים אש תחת אוירן ותו' ל"ב : כרי לצלותן וכן כל כיוצא כזה צריך שינוי :

ור"ן וכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' וכן שלחן שיש לו דפנות המניעות לארץ צריך שינוי אבל מותר להשיב שלחן שלנו על רגליו ואין בזה משום בניין וי"א דאפילו מניע לארץ כל זמן שא"צ לאויר שתחתיו שרי עכ"ל וכן הוא עיקר דרינא שכל שא"צ לאויר שתחתיו לא מקרי אהל כמ"ש שם וכ"כ הטור בשם התוס' והרשב"א ע"ש ובוה דבעינן שהמחיצות יגיעו לארץ י"א רגם בפחות מנ' סמוך לארץ הוי ככבוד וכ"ז וי"א דלא אמרינן לבור להחמיר אלא להקל ומ"א נ"מ והמג"א סק"ט האריך להוכיח דלמרינן לנד להחמיר ע"ש הי"ט :

תק"ג [שאסור להכין מיו"ט ראשון ליו"ט שני ובו ז' מעיפים] :

א דבר ידוע שאסור להמריח א"ע להכין דבר מיום לחבירו אפילו דבר שאינו מלאכה וכ"ש שאסור לבשל או לאפות מיום לחבירו רכיון רשני י"ט שעושין הוא מפני הספק שמא מחר הוא חול ונמצא שמכין או עושה מלאכה מיו"מ לחול וכ"ש השתא דבקיאות בקביעא דירחא רווראי כן הוא ראסור ואפילו שני י"ט של ר"ה דקרושה אחת הן זהו לחומרא ולא לקולא לבר לענין עירוב על שני ימים רזהו גם לקולא בר"ה כמ"ש לעיל מ' תמ"ז ריכוד לילך בשני בעירובו של הראשון והמעט פשוט רבשם אם הראשון עיקר שכן הוא כפי האמת אזי השני חוד וא"צ עירוב אצל כאן אדרבא שבחשני הוא חול הלא אסור כבשל מיו"ט לחול ומג"א סק"א וכן מיו"ט לשבת אסור אח"כ הניח עירוב תבשילין וק"ו שאסור

לבשל מיו"ט שני דערב שהוא חול נסור : ב תנו רבנן י"ז . אין אופין מיו"ט לחבירו באמת אמרו ממלאה אשה בל הקרירה בשר אע"פ שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת ממלא נחתים חכית של מים אע"פ שא"צ אלא לקיתון אחר משום רבחד מירחא נעשית כולו ומ"ז אבל לאפית אינו אופה אלא מה שצריך לו ר"ש בן אלעזר אומר ממלאה אשה ככ התנור פת מפני שהפת נאפה יפה כשהתנור מלא אמר רבא הלכה כרשב"א וה"פ דרבנן לא התירו מלאכה יתירה בשכיב שבח שתשיב זה המעט הצריך ורק מה שנעשה במירחא אחת מהירין אפילו אם אין שבה בהסקצה מהמותר בסו מים שנחבת שאין מקצת מים שצריך משהנחם ע"י המים הגותרים וכ"ש בקדירה בשר שמשתבחת דידוע שכל

שכל מה שיש יותר כשר כהקדירה עולה הטעם יותר לכל חתיכה וחתיכה שבה ולכן רבנן לא התירו רק תבשיל ומים שנעשים בכרי אחת אבל אפייה שכל פת הוא עשייה בפ"ע לא התירו ורש"י א"כ הוסיף ר"א מפני שבה התירו ולכן גם באפייה מותר וכ"ש שמתיר כמה שנעשות בעשייה אחת וכן הלכה והכל מורים בזה (וע"ז סק"א) ומה שנתן המים בקדירה לא כפעם אחת נראה שאין חשש בזה שאין זה מלאכה אבל למשוך מחבאר כמה פעמים נראה שאסור :
 ג וכ"ש שמותר לשחוט בהמה אף אם א"צ אלא מקצת ממנה שהרי א"א לכוות בשר בלא שחיטה וכן יכולה לבשל הרבה קדרות ולאכול מכל אחד מעט ואם יש הערמה בזה יתבאר לפנינו ודע שיש הפרש בין טעם מירחא אחת לטעם שהמקצת משתבח בטהם שאין הטעם רק משום מירחא אחד כמו בחבית מים אם העמידו החבית על האש אסור להוסיף בה מים אח"כ דהוה מירחא חדשה משא"כ בקדירה כשר ובתנור פת מותר אפילו להוסיף אח"כ בשר בהקדירה ופת בהתנור כדי שתשכיח אותם שרוצה לאכול ואפילו נתן בקדירה קמנה יכולה להפכו לקדירה גדולה ולהוסיף בשר ומנ"א סק"ט וכדין פת יתבאר במ"י תק"ז דבתנורים שלנו אין המיעוט משתבח כמה שהתנור מלא פת ולכן אסור האירנא לאפות יותר ממה שצריך ע"ש :

ד כתב המור ד"א אפילו אמרה בפירוש שהיא רוצה אותו לצורך מחר מותר ויש אומרים ונראה שהוא מותר כיון דטעם ההיתר מפני שהתוספת נורם טעם כתבשיל א"כ אפילו פירשה בפירוש נמי מותר עכ"ל והרוקה הוא האוסר וטעמו נראה דהן אמת שחז"ל התירו מפני זה מ"מ אם עיקר הכוונה לצורך מחר ודאי דאסור והמור ס"ל שאין חוששין להכוונת כיון דמותר ע"פ דין אמנם ראיתי ברוקה שאינו מקפיד על הכוונה רק על הדיבור וז"ל נס"י ר"י ממלאת אשה קדירה וכו' אבל אין לומר אלו יהיו לצורך יום ולא אלו אך כשממלאה הקדרה או התבשיל טוב ואינה ניכרת הערמתה כהך דמלח נרמא נרמא וכו' עכ"פ וכוונתו דטעם ההיתר היא מפני שאינו ניכר ההערמה וכ"ש אמרה הרי ניכר ההערמה :

ה ולפ"ז צ"ל דהמור שחולק עליו ס"ל דאפילו מינכרא ההערמה מותר וא"א לומר כן שהרי אח"כ כתב המור בשם העיטור דדוקא קודם אכילה יכולה

להרבות כבישול אבל אחר אכילה אינה יכולה לבשל ולומר אוכל ממנה כוונת דאין לך הערמה גדולה מזו עכ"ל והמור הסכים לזה אלמא דס"ל דהערמה דמינכרא אסור וא"כ איך התיר באומרת שהיא רוצה לצורך מחר הרי יש בכאן הערמה דמינכרא וצ"ל דס"ל דהערמה דמינכרא לא מקרי אלא כשהרואה יבין ההערמה מעצמו כגון אחר אכילה אבל קודם אכילה אע"פ שאומרת שרצונה לצורך מחר מ"מ כיון דכל שעת הבישול אין כאן הערמה למראית עין לא חישינן לאמירתה שהוא כרנע ונמ' השומע ישער שאח"כ נתתה לה ורצונו להניח גם למחר וכסברא זו מוכח דהריא בתוס' וי"א : ד"ה מעדים ע"פ היסג וז"ק (וע"ז סק"א) :

ו ואע"פ שלאחר אכילה אסור להערים אפילו ברוצה לאכול חתיכה מזה מ"מ אם עברה ובשלה לאחר אכילה ואכלה כוונת מהמאכל וכן כששחט בהמה לאחר אכילה ואכל כוונת מותר לאוכלו דערב אפילו ביום של ר"ה ויש אומרים גם בדיעבד ואינו עיקר ומנ"א סק"ט וראיה לזה שהרי במסכת התירו לכתחלה לעשות כן כמ"ש בס' תצ"ח ואי ס"ד דנמ' בדיעבד אסור שלא במסכת או בשאר תבשילין דא היל לתמיר במסכת :

ז ודע שיש מחלוקת בין הפוסקים בהא שהתירו להערים קודם אכילה לבשל הרבה וכוונתו דערב אע"פ שעתה א"צ רק לחתיכה אחת כמו שנתבאר מפני שחתיכה זו טוב יותר כשהקדירה מליאה כמ"ש אם הכוונה דווקא כשצריך באמת לחתיכה זו למאכלו היום אבל בשא"צ כלל למאכלו היום שיש לו מאכלים אחרים אלא שרוצה לאכלו טעם כשביל ההיתר אסור או דילמא אפילו בכה"ג מותר שיש אוסרים (נ"מ ונכ"ג נכ"ס דכ"ז) ויש מתירים ומנ"א סק"ב וי"א וע"ז סק"א) ואפילו הרבה קדירות יכולה לבשל ולטעום כוונת מכל אחד (נס"י) וכן משמע מרבני התוס' והמור והפוסקים שאסרו אחר אכילה כמ"ש והנה אחר אכילה ודאי א"צ בעצם להחתיכה שאוכל שי"מ דקודם אכילה אפילו בכה"ג מותר וכן הוא מנהג העולם שמבשלין איזה מאכל עד לילה וטועמין מעט ממנו (נס"י) ודבר פשוט הוא שדרך טעימה אינו מועיל אלא לאכול מעט בדרך אכילה וי"א דרך מיו"ט ראשון ליום שני מותר בכה"ג ולא מיו"ט שני לחול (נס"י) ולא אבין החילוק בזה וכי"כ נכ"ס ר"ז דאומ"ר :

דיני

תק"ד [דיני תבלין ומלח ביו"ט וכו' מעיפים]:

ך כתב הרמב"ם בפ"ג אין כותשין הריפות כמכתשת גדולה אבל כמכתשת קטנה מותר שזהו השינוי שלה וכא"ז אפילו בקטנה אסור שהתבואה שלהם טובה היא ואם יכתש מעי"ט אין בכך הפסד עכ"ל וכנ"מ שם מבואר לחד תירוצא דבמקום שפרוץ באיסורין ג"כ אסור בקטנה ככל מקום אך לכר זה כתבו המור והש"ע סעיף ג' דכיון שאין אנו יודעין מה נקראת גדולה ומה נקראת קטנה לפיכך ככל גונוי אסור ופשוט הוא שעכשיו נהנין איסור דגמרי בכתישות הגרויפיניש :

ך וכתב שם רבינו הרמ"א דמותר לנרוד נבינת ביו"ט על הכלי שהיא כמורג חרוץ וכדשינוי ר"ב אייז"ן מיהו צריך שינוי מעט כמו דיכת מלח וה"ה מצות כדא שינוי משום דאין מחינה כאוכלים שהיו מחונין תחלה עכ"ל כדומר דאין מחינה אתר מחינה והמצה כבר נמחה לקמח :

ך ויש מי שכתב על זה דלא דמי לחרדל שאסור לשוחקו בריחים דהתם דגילים לשחוק הרבה ביחד ודמי לעוברא דחול אבל כאן אין דרך לנרוד אלא מה שצריך לשעתו ולפ"ו התמכא שקורין קרי"ן אסור לנרוד ביו"ט שדרך לנרוד הרבה לכ"ו או ג' ימים ומג"א סק"ו והדבר תמוה מאד שאין לך מה שעתיד להתקלקל כמו קרי"ן בידוע ופשיטא שמותר לנרוד ביו"ט וכן הוא מנהג העולם ויכ"ה הא"ו וגם מה שמדמה לריחים דחרדל תמוה דכ"ו זו דמורג חרוץ אין עליה תמינה של ריחים כלל וכידוע משא"כ ריחים של פלפלין ושל חרדל היא קצת כדמות ריחים ומה ענין וז"ו :

ך ואע"ג דמדידה בקמח אסור ביו"ט כמ"ש במ"ש תקי' מ"ם מותר אדם למרוד תבלין ליתן בקרירה בשביל שכא יקלקל התבשיל דהוה כאוכל נפש ממש וכן מלח ופלפלין אמנם במקום שנמ בחול אין מודדים רק נוהגים כאומר גם ביו"ט אסור אך במקום שבחול נוהגים במדה גם ביו"ט מותר למרוד :

א אע"פ שאוכל נפש שאפשר לעשותו מעי"ט אסור לעשותו ביו"ט מדאורייתא או מדרכנן כפי הדעות שנתבארו במ"ש תצ"ה וכ"ש מכשירי אוכל נפש מ"ם אמרו חז"ל ו"ל.ו. דתבלין יכול לרוך כדרכן ביו"ט אע"פ שריכה הוה תולדת טחינה ואף שיכול לרוכן מעי"ט והמעט כיון שהם מתקלקלים במעטן אם עושין אותן מאתמול היו כאי אפשר לעשותן מעי"ט ומותרין לרוך אותם אף אם נחשבם כמכשירין ואפילו אם ידע מאתמול שיצטרך לאותן תבלין :

ב ולכן מלח אסור לרוך כדרכו מפני שאין המלח מתקלקל אם עושין אותו מאתמול וכן אסור לרוך מלח ביו"ט רק ע"י שינוי כגון שירוך על השלחן או בקערה אבל לא כמכתשת ואם א"א רק כמכתשת יסנה על הצד בשעת כתישה וכן אם יש מין תבלין שאינה מתקלקלת אם יעשוה מאתמול כמו מוריק"א שקורין ואפרע"ן וידע מאתמול שיצטרך לנה אין לעשותה רק ע"י שינוי כמלח וכן פלפלין וכיוצא בהם ומג"א סק"א כ"ס י"ט ו"ה ומג"א א"ב שום וודאי יתקלקל ומותר לרוכו ביו"ט וכן בצלילים וכל כיוצא בהן ויש סוברים דעכ"ז גם בדיכת תבלין צריך קצת שינוי אם ידע מאתמול שצריך להם ויש חוששין גם אם לא ידע ומג"א סק"ו ונכון לחוש לזה דמפני כך יזכור שאסור לרוך יותר ממה שצריך ליו"ט ו"ס כ"ס מ"ג אבל העיקר לדינא כדיעה ראשונה :

ג אצלם היה ריחים מיוחדת לשחיקת פלפלין ולחרדל וגם עתה יש אצלנו לפלפלין ולקאו"א בריחים קטנה ואסור ביו"ט למחון שם אפילו ע"י שינוי משום דהוה עוכרין דחול ממש והוה פנס ליו"ט אלא רוכן כמכתשת או במדוכה ככל התבלין ומותר להוליך תבלין ומרוך אצל מדוכה או המדוכה אצלם אפילו דרך רה"ז אע"פ שאפשר לעשותן מעי"ט והמעט כבר נתבאר במ"ש תצ"ה כענין הולכת הכהמה אל המכתת מפני דלענין הרצאה פתחו הדרך לנמרי ע"ש ובריש מ"י תצ"ה :

תק"ה [דין חליבת בהמה ביו"ט וכו' מעיפים]:

והחלב הכא לחובו הוה משקה הכא לאוכל וכאוכל דמי ונמצא במפריד אוכל מאוכל ואינו דומה למצוק דדוח

א נרסינן בשבת ומ"ה: חולב אדם עו לתוך הקרירה אבל לא לתוך הקערה דבקרירה יש בה מאכל

דהיה תולדה דרש אבל לקערה ריקנית היה מפרק וכתבו התוס' דזה ביו"ט דווקא דהבהמה חויה לאכילה והיה אוכלא דאפרת ולא בשבת ולא חוי לשחיטה וז"כ הרי"ף דמייירא ביו"ט ופלא על הרמב"ם שלא הזכיר כלל דין זה ונל"א לומר דס"ל כר"ח שדהא זה מהלכה כמ"ם הרי"ף שהרי דין דמוטע אשכול מננה נה' שנת פ"ח והר"ח דזה זה נ"כ מהלכה וכבר תמה ע"ס המ"מ על השמטתו דין זה נה' יו"ט ע"ש :

ב וז"ל הטור קדירה שיש בה אוכלין מותר לחלוב בהמה לתוכה להרי"ף אע"פ שאסור לינק מן הבהמה ביו"ט אא"כ היה מצטער אפ"ה מותר לחלוב לתוך הקדירה אבל אם אין בה אוכל אסור עכ"ל והטעם כמ"ש רבשו"ג הוה מפרק כמו בחולב לכלי שאין בה איכל משא"כ כשיש בה אוכל הוה כמפרד אוכל מאוכל ומותר ולכאורא אין היתר זה רק כשהבהמה עומדת לשחיטה אבל בהמה העומדת לחלבה נהי דאין בה איסור מפרק מפני האוכל שבקדירה מ"מ הא יש בה איסור מוקצה והטור שלא חילק בזה משום דס"ל באביו הרא"ש ז"ל הנס ביו"ט ליכא מוקצה כמ"ש בס"י תצ"ה אבל לדברי הרי"ף והרמב"ם דקו"ל שיש מוקצה ביו"ט אין זה אלא בבהמה העומדת לשחיטה : וכן מבואר מדברי רבינו הכ"י שכתב בהמה שהיא עומדת לאכילה ורוצה לחלוב אותה לאכול החלב אם לקדירה שאין בה אוכלין אסור ואם יש בה אוכלין מותר וכו' עכ"ל הרי להרא"ש כמ"ש ואין לשאול ליתסר משום נולד דמעיסקא אוכל. והשתא משקה דאין זו שאלה רביון דבא לאוכל כאוכל דמי ולכן בלא אוכל לבר האיסור משום מפרק אסור משום נולד אפילו נחרב מעצמו או ע"י א"י :

ד והעולם נוהגין לחלוב ביו"ט לתוך המאכל ובפרט בשבועות ותימא רבה הרי הבהמות החולבות שלנו עומדות לחליבה ורא לאכילה וצ"ל דהעולם או שסיבדין דלית מן מוקצה ביו"ט כדעת הרא"ש וכן נוסח דעת רבינו הרמ"א בס"י תצ"ה או דס"ל כמ"ש הר"ן ז"ל בשבת שם בשם הרמב"ן דאפילו מאן דאית ליה מוקצה מותר אפילו בבהמה העומדת לחלבה שאין מוקצה בדבר הבא מאליו כגון זה ולא החייה בידים כיון שנסתלק מהאיסור נסתלק מהמוקצה כלומר דוודאי אם גם החלב היה עומד לנבן ולייבש הנבינות היו מוקצים אבל כיון שהחלב עומד לשתייה נהי דכשהיא בתוך הבהמה הוה מוקצה אבל כשנפרדה

מהבהמה אול לה המוקצה ולא דמי לכל המוקצות שהארם עשה המוקצה כמו שהדליק נד או הגיה לייבש או לסחודה או לאוצר אבל הבא המוקצה מעצמותה וכשנפרדה מהמוקצה מותרת וכן נראה דעת המאור ע"ש ואף נם איסור נולד מסתלק מטעם זה ואף דבריש ביצה מבואר דהוי נולד ביצה שגולדה ביו"ט ואפילו מאן דלית ליה מוקצה אית ליה נולד וא"כ הוה נולד בחלב שר בהמה אפילו אם הותרה מוקצה מ"מ הוי נולד עכ"פ ודאיתי באמת מי שהקשה כן והגרע"א מ"מ נראה דהפוסקים ס"י דכל זה הוא כנ"מ לפום דהיטא דשמעתא אבל לפי המסקנא אינו כן שהרי מסיק בגמ' מעמים אחרים ער ביצה ולא מטעם נולד ומעמא דביצה שגולדה ביו"ט הוא משום הבנה כמ"ש לקמן בס"י תקי"ג וגם לעיר בס"י שז"ב לענין שבה לא כתבו מטעם נולד ע"ש ונ"מ ל"ש וע' בסעיף ז' :

ה כשהותרה לחלוב לתוך המאכל דווקא שבחליבה זו מתתקן המאכל כפי מה שצריך למאכל זה וב"ש אם החלב נבלע בפירודי המאכל אכ"ר אם חולב חלב הרבה מה שלא נצרך להמאכל כלל אלא שכוונתו לשפוך החלב אח"כ אל מקום אחר איסור נמור הוא וק"ו שאסור ליתן קצת לחם ככלי ולחשוב עליו וחיוב מקלות והעמי הארץ הנוהגים כן יש למחות בידם בכל מיני כפיות אלא לא יחלוב רק כפי מה שצריך למאכל שבקדירה זו וע"ז סק"ז ולא מנדרו לי דנרו ונמו סג"רנו כן נראה :

ו וכתב רבינו הרמ"א דאיני יהודי החולב בהמה ביו"ט וישראל רואהו יש להקפ"ך אך נהגו בו איסור ואין לשנות מיהו ביו"ט של גליות מותר ביו"ט שני עכ"ל והלבוש ביאר דהבהמה היא של האי ולכן אפילו עומדת לחליבה אין בה מוקצה דשל א"י א"צ הכן כמ"ש בס"י תצ"ח בשם הירושלמי דבש"א א"י לא שייך מוקצה והשינו עליו דהא נולד יש גם בשל א"י ונל"א סק"טו כמ"ש בס"י תקי"ז בביצה ע"ש ולי נראה בכונת הלבוש דוודאי הנולד שגולד מעצמו יש בא"י כמו בישראל כגון כיצה וכיוצא בזה אבל חלב שחלב בעצמו והפרישו מן האוכל כשם שעל עצמו לא שייך כלל שם נולד כך כשמוסרו לישאל כיון שמעשה ידיו הוא הותר אצלו כיון שהותרה הותרה ולא תפול על זה עיר שם נולד : ויש מי שפירש דמיידי בבהמה ישראל שהאי חלבו

חלבו המעט שאין בזה מוקצה הוא ע"פ מברת הרמב"ן שהבאנו בסעיף ד' וסי' סק"ג ואף שזה אינו כרעת רבינו הב"י וה"ל לכתוב בלשון י"א וס"ג נ"ל משום דאפשר לומר דכשהא"י חלכה הכל מודים שנסתלקה המוקצה והגודל מזה ע"י מעשה הא"י כיון שאין בזה שום צד מעשה בידים והסתלקות המוקצה היתה לא ע"י ישראל ולא מעצמו כי אם ע"י א"י ויהיה איך שיהיה העולם נהנו בו אימור ואין לשנות

דלא סמכינן על סברא זו למעשה מיהו הנחלב ביום ראשון מותר בשני לבר בשני י"ט של ר"ה ולבר בשבת וי"ט הסמוכים וליז' דכר פשום דאם הל' י"ט ביום ה' וביום ו' דחלב הנחלב ביום ה' מותר ביום ו' וכ"ש בשבת וכן כשחל י"ט ביום א' וביום ב' דחלב הנחלב בשבת מותר ביום ב' וזהו ביו"ט של נליות ולא ברי"ה וכן הוא הלכה למעשה וט"ז זייס י"ז כמליכה ומנאלו כה' ט"ז :

תקי"ז [דיני לישא ביו"ט וכו' מ' סעיפים]:

א אין סודרין קמח ביו"ט כדי לירע כמה ללוש אלא יקח באומדן הדעת דאין בזה שום מניעה לשמחת יו"ט אף אם יפחות מעט או יוסיף מעט ואפילו מאן דסתיר בנפ' ונ"ט. אינו אלא מפני שיטול חלה בעין יפה כסבואר בנפ' וזה היה שייך בזמן שנתנו לכהן ולא כן עתה ששורפין החלה אין מצוה בריבוי החלה וחס' ט"ז ואי משום שתרע אם יש בזה שיעור חלה הלא תוכל ליקח באומדן הרעת ער שיהא ווראי שיעור חלה או שתהא ווראי פחית משיעור חלה ולמה לנו להתיר סדידה שזהו עובדא דחול מה שאין שום תועלת בזה לשמחת יו"ט ויראה לי דאפילו קמח של שותפות יחלוקו באומדן או ע"פ כלי שאינה של מדה וכן בשאריו דברים ככה"נ ויש שסמירין כשאיפין בפסח כדי שלא ללוש הרבה לענין חיסוין אבל מחי"ף והרמב"ם סבואר דנמ בפסח אסור מדסתמו דבריהם וכ"כ הטור בשם ונמ רבינו הב"י לא כתב זה משום דנמ בפסח אין הכרח שביכולתו לשער והיה יכול לסודר בע"פ ומותר ליקח קמח מן הכלי אע"פ שהוא עושה בה נוסא דאיסור נוסא אינו אלא בעפר הקרקע ולא בקמח ועמ"ש במ"י תצי"ח סעיף כ"ט :

ד"ה מנאלו ויש לסמוך על זה להתיר תחלת הרקעה ע"י א"י ע"י שינוי אבל אנו בעצמינו אסורים וס"ז : ב וז"ל המור והשע' סעיף ב' אין מרקרין הקמח בתחלה ביו"ט אפילו ע"י שינוי אבל אם רקרו מאתמו ונפל בו צדור או קיסם ורוצה לרקרו פעם שנית מותר אף בלא שינוי לא נפל בו דבר אלא שרוצה לרקרו פעם שנית כדי שיהא הפת נאה צריך שינוי קצת כגון על נבי שלחן אבל א"צ שינוי נרול לרקר אחורי הנפה עכ"ל ודע דפעם שנית לא מקרי אלא כשאין הכוונה לעכב איהו פסולת אלא ריקוד בעדמא שכן הדרך לעשות בשעת לישא ומנ"ז מק"ד נס' י"ט"ז או כשנפל בו צדור וליפול הצדור ביד אסור משום בורר ולכן מרקרו כדי שישר הצדור בהנפה וזה קיל יותר דריקוד צדור לאו שמה ריקוד כלל ולכן נס' שינוי א"צ אבל כשהכוונה לעכב פסולת כנין שבפעם ראשון הוציא הסובין ואח"כ רוצה לרקר הפסולת מהוך הקמח זה מקרי פעם ראשון ואסור לנסרי ככפעם ראשון ממש ונ"ח :

ב אין מרקרין את הקמח ביו"ט שהרי היה יכול לעשותה מעו"ט ואפילו ע"י שינוי אסור ולא דמי למלח דמותר ע"י שינוי אף שהיה יכול לעשות מעו"ט כמ"ש במ"י הק"ד משום דריקוד הוי מלאכה הנעשית לזמן מרובה ולא על יום אחר ומנ"ז סק"ג ונמ בדריקוד נראה יותר עובדא דחול ונראה דאפילו אין לו קמח מרקד אסור לרקר ויאפה בלא ריקוד דהוא פשע בעצמו במה שלא ריקד מעו"ט ואפילו היה אנוס אין מחי"ף לו מפני שביכולת לאכול נס בלא ריקוד ויש מכותינו שמתיר ע"י שינוי ומס' סס"ג

ד ורבינו הרמ"א כתב וי"א דמותר ליטול הצדור או הקיסם בידו אבל יש מחמירין ואומרין עכ"ל כלומר דקדעת הטור וש"ע אסור ליטול הצדור בידו משום דהוי בורר כמ"ש וזהו דעת היש מחמירין אבל דעת י"א הוא שמותר ליטול הצדור בידים מהוך הקמח וזהו דעת הרשב"א ודקדק המניד משנה בפ"ג נמ הרמב"ם סובר כן ושעמ"פ י"ד או רזה לא מקרי כרידה מפני שזהו כדבר המונח בעצמו ואינו מעירב או מפני שכיון שנתהוה ביו"ט הוה כא"א לעשותה מאתמו דמותר לעשותה היום ואי משום מוקצה הא מוקצה מותר מפני איכל נפש ודע דשינוי הוי לרקר על השלחן כמ"ש מפני דכבל יום

יום מרקרין לתוך העריבה ולפ"ו במקום שתמיד מרקרין על השלחן צריך שינוי אחר ומג"א סק"הו כמו דק"ק על גבי הנפה וכיוצא בזה וולדעת הראב"ד נהגות שס להסך נללא נרור א"י טיני כשמרקד טעם טנית וכלרור נר"ך טיני ע"ס דספ"ק כ"י סטי"ס וריכ"כ ספ"ג אך מה שלדבריו נרור גריע ל"ע לייטכ טנית הש"ס טס ועמ"מ ולח"מ :

ק כתב הרמב"ם ספ"ד אע"פ שאין מנביהין תרומות ומעשרות כיו"ט אם היו לו תרומות ימעשרות שהנביהן מאמש ה"ו מוליכין לכהן כיו"ט ואין צ"ל חלה וזרוע ולחיים וקיבה שמוליכין לכהן כיו"ט עכ"ל כלומר שהרי הם מותר להפריש כיו"ט כשנילוש היום והלש עיסה כיו"ט יכור להפריש ממנה חלה אכן הלש מעו"ט אסור שהרי הי' יכור להפרישה מעו"ט אבל לענין להוליכה לכהן מותר אפילו הפרישה מאתמול כמ"ש הרמב"ם ואפילו כשבת מותר להוליכה לכהן כשהוא פת אפוי ודאוי לאכילה ומג"א סק"ו רהרי הוא של הבהן ושלו נותנים לו ובמתנות מותר להפריש אפילו נשחטה מעו"ט כמ"ש במעוף ט' :

ז כתב הטור ובשפירש החלה כיו"ט לא ישרפנה מיר אלא יניחנה עד הליכה וכ"כ רבינו הב"י במעוף ר' וז"ל המפריש חלה כיו"ט והיא טמאה ונזון כומה"ז טולנו טמאים לא יאפה אותה ולא ישרפנה שאין שורפין קרשים כיו"ט אלא מניחה עד הערב ושורפה עכ"ל ותיבא דהא אין שורפין קרשים כלילה כמו שאין שורפין כיו"ט כמביאר כ"יש פסחים ובזכחים ג"ו .ו. ופלפלו בזה הגדולים וזכ"ת א"ח סי' ל"ז ע"ג אטנם לענ"ד ממשניות דשלהי תרומות מוכח לה"י דמרליקין בשמן של תרומה טמאה בלידה ע"ש ומצאתי בירושלמי שבת ריש פ"ב דפר"ך בפשיטות מעתה אין להרליק בשמן שריפה כלילה ע"ש הרי להראי דמותר בהרומה וה"ה בחלה וברמב"ם לא נמצא כלל רין דאין להרליק בשמן שריפה כיו"ט :

ח מותר לעשות כיו"ט פתיח גדולים ולא חישינן שמתוך כך יבא לאפות יותר ממה שצריך ואם היה לו קמח או עיסה בשותפות עם א"י אסור לאפותה כיו"ט אלא יחלקנה ויאפה את שלו ואפילו בהנוד אחד שמתוך למלאות התנוד פת ספני שכל הפת משביח ע"ז כמ"ש בס"י תקי"ז והו מפני שעפ"פ יכור לאכור מאויה פת שירצה משא"כ בכאן ומג"א סק"ו וכן אם יש לארס הרבה פת נקיה אינו אופה פת אחרת אא"כ יש לו בני ביה שנייל להאכילם פת נרוע מזה וצריך לאפות בשבילם אבל להיפך אם יש לו פת הרדאה הרבה כלומר פת גרוע יכור לאפות פת נקיה אחרת ונס לכתחלה יכור לעשות כן אט צריך לזה וכן אם יש לו פת של אתמול מותר לו לאפות היום מפני שפת של היום יותר טוב משל אתמול :

ט ואסור לעשות שאור כיו"ט אלא ע"י שינוי כי היה יכול לעשותה מעו"ט ואע"פ שבהפרשת חלה יש חילוק בין גלוש היום לגלוש מעו"ט כמ"ש סי' לענין מתנות כהונה מותר להפריש אפילו נשחטה הבהמה מעו"ט מפני שאין עיובב כאכילה כשלא הפרישן ועוד שהן נכרות בפ"ע :

י וביצד יעשה בעיסה שנלושה מאתמול ולא הפריש ממנה חלה אם הוא בא"י שאסור לאכול בלי הפרשת חלה אין לו תקן אחר אלא שילוש היום עיסה אחרת ויקיפנה לזו ויטול חלה על שני העיסות מהעיסה שנלושה היום אך כח"ז רקוי"ל חלת ח"ז אובל והודך ואח"כ מפריש יכור לאכול כל היום מהשת בלא הפרשת חלה ויניח מעט מהפת יותר משיעור חלה ולערב יפריש החלה ויתננה לכהן או ישרפנה כפי מנהגינו וא"צ לשייר מהעיסה ריכול לאפות כל הפת ואף שיש בו מקצת מהחלה שאינו לאכילה לית לן בה שהרי אינו מבודר חלק החלה כפ"ע ולא כיש מי שאוסר בזה ומרמה לעיסה חציה של ישראל וחציה של א"י ראסור לאפותה ראינו רמיון שהרי אסור להפריש חלה היום ואם אירע שהפריש מעט עיסה לחלה מעו"ט אסור לאפותה כיו"ט כיון שאינה ראויה לאכילה ונ"מ המג"א סק"ה גדון ע"פ טחל נטמא וטמא להטריס חלה נתבאר לשיל סי' תמ"ד כס"ד ע"ט :

תקי"ז [דיני אפייה כיו"ט וכו' י"ז מעיפים] :

משמחת וו"ט ומחמין חמין באנשיכו והוא יורה גדולה עכ"ל והוא בגמ' (ל"ד) וביאור הרכבים דתנורים שלהם היו קטנים והפורני היא הנוד נדוד בעין שלנו יקמ"ל

א כתב רבינו הב"י במעוף א' אופן כפורני דהיינו תנורים שלנו הגדולים ופיהם בצרם וכרכר שלא תהא חדשה דחיישינן שמא תפחת ויפסד הלחם וימנע

וקפ"ל דלא אמרינן שמירחא גדולה היא ביו"ט ורק
 בחדשה חיישינן שמא תפתח ובתנורים שלנו לא
 שייך חשש זה גם אצלינו עד שאופין בתוכה מסיקין
 אותה מקודם איוה פעמים לייבשה והך דאנמיכי הוא
 ג"כ להשמיעני דלא חיישינן למירחא רכה כו' וגם
 החום מחזיק עד למחר והייתי אומר דזהו כהזמנה לחוד
 קמ"ל דשרי :

ב נבר נתבאר כמ"ל תק"א דעצים שנשרו מן הדקל
 ביו"ט אסור להסיקן מטעם מוקצה וגולד ומ"ם אם
 אלו העצים נפלו לתוך התנור מרכה עליהן עצים
 מוכנים ומכסלין ברוב ואע"ג דאין מכסלין איסור
 למתלה הכא כיון דהאיסור עומד להשרף וההגאה
 באה אח"כ לא חיישינן לזה ומכסלין ברוב כדון יבש
 ביבש ומפעם זה לא חיישינן אע"פ שהוא דבר
 שיל"ם וגם עיקר האיסור הוא דרכנו וכלבד שיהיה
 שלא ינע בהם עד שיתכסלו ברוב ונניעה לאו דווקא
 דאין סוקצה אסור בגניעה כמ"ש כמ"ל ש"ח אלא
 כלומר שלא יגרנד ופג קושיה המג"א סק"ג ממוס' פסחים
 כד תמה פ"ז הדגמ"ר והגרע"א :

ג רבינו הרמ"א כתב דכשמרכה עליהם עצים מוכנים
 בעינן שלא יהיו עצי האיסור ניכרים ומעמו דבר
 ענין כיסוד איסור בהיתר כן הוא שלא יהא ניכר דאם
 הוא ניכר אינו בטל אפילו אחד באלף כמ"ש ביו"ד כמ"ל
 ד"ח ומ"ם י"א דאף אם ניכרים הם במילים ומג"א סק"ג
 כמ"ל ש"ט שהרי כסה קולות הקילו בביטול זה מטעם
 דהאיסור עומד להשרף וכן מבואר להדיא בתשו'
 הרשב"א סי' תפ"ה ע"ש ונ"ל ראה לזה משנת כ"ט .
 פ"ט והו"ק :

ד יש רוצים ליסור רכיון דטעם ההיתר הוא משום
 דהאיסור עומד להשרף וההגאה תבא לו אח"כ לכן
 אסור להתחמם כנגדן דההגאה באה קודם כלות
 שריפתן ואפילו נאמר דהגאת החום באה ממה שנשרף
 כבר פ"ט להאיר בהם דזה ודאי ההגאה באה קודם
 כלות שריפתן דאסור ובאמת אין מקום לזה דאמו
 אסור ליהנות הנאה דמבילא מסוקצה והרי א"י
 שהרליק גרו ש"י ישראל לצרכו מותר להישראל
 להשתמש לאורו ואין האיסור אלא בטלטול וזה שאסור
 להשתמש לאורו כשהא"י הרליק כשביד הישראלי וזה
 מפני שנעשה מלאכה בשבילו ומג"א סק"ג אמנם יש
 סוברים דמוקצה אסור בהגאה כמ"ש כמ"ל תק"א
 וצ"ע :

ה וכן הקודות שהקילו בזה היינו באיסור מוקצה
 דרבנן אבל באיסור הכנה דאורייתא לא הקילו
 ולפיכך אם נפלו בתנור בשבת אסור להסיקן ביו"ט
 שלאחריו אפילו ע"י ביטול ברוב דאין שבת מוכן ליו"ט
 והכא בתלישתה הכין שבת ליו"ט דשבת לעצמו איצ
 המקה ולכן להיפך כגפ"ל ביו"ט שהי בע"ש ולמחר
 נצרך להסקה ע"י א"י כשביל חולה וכיוצא בו מותר
 דיו"ט לא הכין לשבת אלא לעצמה דיו"ט מותר
 בהסקה וי"א דגם שבת הכינה לעצמה דאם היה חולה
 שיש בו סכנה היה מותר ומג"א סק"ז כמ"ל דין פ"ט
 ולא אבין דא"כ בטלו כל המוקצות וכל העניינים
 שהרי לחולה של סכנה הותרו כל הדברים וצ"ע
 ומיהו לדינא אסור כמ"ש :

ו יש מי שאומר דדווקא כשנפלו העצים לתוך התנור
 דמסתמא יש שם ג"כ עצי היתר ואו מותר
 להרכות עליהן שיתכסלו ברוב אבל נפלו שלא בתנור
 כלא תעריבות עצים אחרים אסור להרכות ומג"א סק"א
 ותמיהני דאפילו אם נפלו לתוך התנור כיון דליכא
 רוב היתר עדיין הוה כבולו איסור ועכ"ז מותר להרכות
 וא"כ גם שלא בתנור נמי ועוד אפו בתנור יש תמיד
 עצים והש"ם דנקב לתוך התנור מטעמא אחרתא ורא
 דאי שלא לתוך התנור מי יבדילו לימוד עצי מוקצה
 ולכסלם ברוב יקח עצים שאינם מוקצים אבל בתנור
 בהכרח לעשות כן שהדי צריך לאפות שם ולהציאם
 מן התנור אסור מפני שאסורים בטלטול ועוד דאי שלא
 בתנור איך יכניסם לתנור אבל לחלק בין היו עצי
 היתר קצת ללא היו והו ודאי תסוה ווארליה סכ"ח
 מו"ד סי' ג"ט אינה ראה כלל למשיין סס ואמתי"ס האריך
 ונדקק ואין שום ראה פ"ט והו"ק ונוי"ט פ"א סי' ו' ממלא
 כדכרינו אבל תמו' הרשב"א סי' ג"ז ממלא כהמג"א וד"ן ר"ט
 בינה כמסתק בזה ע"ש ונ"ט :

ז כתבו הסור והש"ע כמעיק ג' אסור ליקח עץ מכן
 העצים לחתית בו האש בתנור רתה ליה מחקן
 מנא עכ"ל וזהו בגמ' ונ"ג . ולכאורה איוה תקון מנא
 יש בזה דהא היה עץ בכל העצים ולשון החום בשבת
 וקמ"ג . מתקן יותר שכתבו דאע"ג דלא מתקנא ליה
 אפ"ה אסור דנודינן שסא יבא ירדי תקן כלי עכ"ל
 והרא"ש בביצה שם כתב דמיחוי כמתקן מנא ואסור
 אפילו הוא יבש דדאי להסקה אא"כ הוכן לכך מעיי"ט
 ולשון הסור והש"ע נ"ל דה"פ הודאי בשבועד עץ
 מתוך העצים אין עץ זה כפתם עצים אלא הוא בעין
 כלי

כשעה שמתקן האוכל שרי לכבות ולא קודם לכן ומניח סוף סק"ו) וכוונתו למ"ש שם רבינו הרמ"א דמותר לכבות האש בכלי או עפר מוכן אם אינו מכביהו ע"ש אבל במכביהו אסור משום דאינו כשעת תקון המאכל אבל לענין דברים תמיהים הם דשם אם היה נוגע להמאכל שבתנור וודאי היה מותר אך בשם הכיסוי הוא ברי שיתקיים האש לזמן ארוך בדמוכה ממאי דמסוים שם דרווקא לעורך יו"ט ראשון אבל לעורך יו"ט שני אסור ע"ש הרי להדיא דכוונתו על אחר זמן וכוונתו וודאי לא הותרה הכיבוי דלאחר זמן ידליק עצים אחרים אבל כשהכיבוי הוא לעורך אוכל נפש פשוטא שמותר אף שלא בשעת תקון המאכל כמו נריפת תנור קודם אפייה וכן עיקר לדינא :

יא וכוונת הש"ס שהיו התנורים קטנים והפת היה נרבק מן הצד בתנור היה כרין נריפה דינים אחרים וז"ל רבינו הכ"י בסעיף ד' תנור שנפל לתוכו מטיח הטיח אם אפשר לאפות ולצלות בו בלא נריפה ולא יתחרך הפת או הצלי אסור לנורפו מפני שהוא מטלטלו שלא לעורך אבל מותר להשכיב האש והאפר שבו כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת כלל אע"פ שאם היה נוגע בו לא היה בו כדי לחרבו אבל אם יש כטיח שנפל לתוכו כדי לחרך הפת או הצלי אם היה ניגע בהם אע"פ שכלא נריפה היה אפשר לאפות וצלות בו כיון שהיה מתחרך מותר לנורפו דחשיב מטלטלו לעורך ורווקא בתנורים שלהם שהיו מדבקים הפת סביבם וא"צ לנרפם אלא מהטיח שנפל לתוכו אבל תנורים שלנו וכו' עכ"ל :

יב ביאר דבריו דלהשכיב האש והאפר מותר בכל עניין אפילו לא יחרבו הפת שמן הצד מפני שהאש והאפר מותרים במטלטול ביו"ט ומיירא שהאפר חם והיו באש (מנ"א סק"ו) וכשנצטנן אסור להשכיבו דהוה מוקצה וכשחזר ונתחמם חזר להתירו (טס) ועפר כשיש שם אסור להשכיבו דהוה מוקצה (טס) אבל הטיח שנפל לתוך התנור תלוי באם אין קרקול להפת כדל והיינו שביכולת לאפות וצלות על השפוד בלא נריפה ונס שום חירוק לא היה בהם כגניעתם להטיח דאו אסור לנורפו אבל אם בהנניעה יתחרך אע"פ שעצם האפייה או הצלי ביכולת גם בלא נריפה ונס אינו ווראי שיגע הטיח בהם מ"מ מותר לנורפו מפני שקרוב הדבר שיגע בהם ויתחרך ומותר מפני אוכל נפש

כלי קצת שראוי לחתות בו כלי וזה גופה הוי כעין עשיית בלי וכן אסור לברור עץ מעצים להכריח הדלת מהך מעמא א"כ תקנו מעירט (מ"ז סק"ז) :

ח בתנורים שלנו שאופין על קרקע התנור פשוטא שכלא נריפת האפר והנחלים א"א לאפות דמותר לנרפם ואע"פ שהוא מכבה כמה נחלים בעת הנריפה הרי א"א בלא זה וכשם שמותר להבעיר לעורך אוכל נפש כמו כן מותר לכבות לעורך אוכל נפש והרי זה כמניח בשר על נבי נחלים וכן נהנו ומ"מ יש הפרש בין נריפה בחול ליו"ט דבחול מטבילין המנרף שקורין פאמיליע במים הרבה ונורפין וכו"ט וודאי אסור באופן זה דא"כ הביבוי רב באופן זה ואין בזה הברח אלא נורפין במנרף יבש ונורפין יפה יפה ונס בזה יש מכבה אלא שא"א בלא זה ומ"מ אם התנור גדול ומקצתו נורף ודי לו שם להפת שצריך לאפות ורק חושש שמא יגע הפת בהמקום שלא נורף ויתחרך הפת אין לו לגרוף יותר דוודאי אם נורף בפעם אחת נורפו כולו בדרך הנריפה אך אם נרף מקצתו והניח אין לו לנרוף אחר יותר כשיש לו די מקום ואע"פ שיש בו קצת צורך שמא יגע הפת במ"ש מ"מ בכיבוי לא אמרינן מתוך שהרי כיבוי לא הותרה כלל ביו"ט אלא במה שהוא הכרחיות וזהו כוונת המנ"א (סק"ח) :

יג ואין לשאול דא"כ למה הותרה בשרא אנומרי הרי יכוד לצלות בשפוד באויר שלא יהיה כיבוי כדל די"ל דהותרה לא נדרה לנו אופן אכילתינו והברירה בדינו לאכול כפי רצונינו ויש שאוהבים יותר כבשרא אנומרי וכן נראה להדיא מרש"י ומרמב"ם דבשרא אנומרי הוה כיבוי נמור אלא שהתורה התירה אמנם יש סרבותינו שכתבו דבשרא אנומרי אינו כיבוי נמור מפני שאחר הכיבוי יבעיר מיד ומכין נמלחמות וכן נפ"ט ואין כוונתם דאי הוה כיבוי נמור הוה אסור כשא"א בעניין אחר כמו בנריפה דזה אין סברא כדל דא"כ איך נאפה ביו"ט אלא לעניין צלי קאמרי דאפשר בשפוד וכיוצא בזה וכן מובאר להדיא בדבריהם ספ"כ וז"ל הר"ן אבל רש"י וכו' אין מדקדקין לומר אפשר לללוה בעניין אחר וכו' עכ"ל אבל לנירסת הר"ף מדקדקין וכ"כ במלחמות זול שרי אפשר לללוה בלא כיבוי ע"ש) ונמחורין קושיה המנ"א סק"ט וקושיה תמיה ודוק :

יד ודע שיש מי שכתב בלשון זה כס"י תק"ב סעיף א' בהג"ה משמע דאפילו לעורך אכילה דווקא

נפש והע"ז סק"ה פי' דברי הסור - נלוטן אחר ודברי הכ"י בדורים לדינא ע"ש :

וג' דרכי היתה לטוך בשמן תנור וכירים חרשים כרי לצחצחן ואסור לעשות בן כיו"ט דמתקן מנא וכן היה דרכם לשוף אותם כמטליה כרי לצחצחן ואסור כיו"ט דמתקן מנא ודרכן היה לאחר ההיסק הראשון לשום לתוכן צונן והיינו מים צוננים כרי לחזקן ואסור כיו"ט מטעם שנתכבד אבל ההיסק הראשון מותר כיו"ט מפני שזה לא היה נמר המלאכה עד שיפיננו בצונן ואת זה אסרנו לו אמנם אם הוסקו יותר מראי ובהכרח להפינן בצונן כרי לאפית כהם רבלא זה א"א לאפות שיתחרך הפת מותר להפינן בצונן והיינו להטביל המכברות במים צוננים ומכברין בהם התנור אע"פ שמכבה להריא כיון רא"א לאפות כלל בלא זה ואע"ז רבוה מתחוק התנור והיה תקין כלי ודמי לחיסום אבנים שאסור לקמן בס"י תקי"ח מ"מ הבא מותר כיון שנתהוה זה בשעת תקין האפייה ועוד ראינו וודאי שיתחזקו בעניין זה ונשמע"ה סק"ה טבילי כזה ללא דמי ז"ל :

מן אמנם היתר זה היא רק כהנורים שלהם שהיו קטנים והיו מדבקים הפת כדפנוהיהם ומתיך שהוא מלא אין מקום בחומו להתפשט ולכן הפת נאפה יפה כשהתנור מלא אבל לא בתנורים שלנו שהן נדורות ואין תועלת כל כך כמילוי הפת ולכן אסור לאפות יותר ממה שצריך אך א"צ לצמצם כזה כי א"א לצמצם ויש רוצים להתיר אף בתנורים שלנו ואינו עיקר וכ"ש שהערמה אסור בפת ואינו רומח לתבשיל שאין בו רק טרחא אחת :

יך מותר לסתום פי התנור כיו"ט בטיט ורפש שעל שפת הנחר דהפיט כבר מנובל הניכול אסור כיו"ט וצריך להכינו מעו"ט והיינו או שירכבנו מעט מעו"ט או יעשה בו סימן וינתקנו לצד אחד כאלו הוא בפ"ע וזה הוא הזמנתו ושיש שברחוב א"צ מעשה אלא שיחשב עליו מעו"ט (נג"ה סק"ז) ואע"פ שמיט אסור רנבל כיו"ט רק לרכבו מותר אבל אפר מותר רנבל כיו"ט דלאו כר ניכול הוא ואפילו להסוכרים ריש ניכול באפר כמ"ש בס"י שכ"א מעוף י"ח כיון שזהו לצורך אוכל נפש לשמור חומו מותר ולטה אסור בטיט מפני שנראה כמתקן לבניין וגם סק"ז אבל הטור כתב דל"י בעל התוס' אסור א"כ נתן מים על האפר מעו"ט ולר"ת גם באופן זה אסור ורק להניחו עד פי ההניד בלא ניכול שרי וכן נוהגין לאסור ניכול גם באפר רהוא ספק איסור תורה ולא ידעתי דאף אם נדונו כאוכל נפש הא יכול לעשותו מעו"ט ועוד רהו וודאי מכשירי אוכל נפש והגרמ"ה כתב דמכתובות ז' . מוכח דכיהא הוי לורך קלת ונפ"ל אמריק טבטיו מתוך ע"ש ולעיל אין זה ככל לורך קלת ע"ש ודו"ק :

יך ואם כבר נרף רק שנשארו עוד נחלים קטנים אסור לשרות המכברת במים ודנורפן ראפשר בלא"ה וגם סק"ז וכן כתבנו במעוף ח' בתנורים שלנו שמתר נורפן אבל בלא שרייה במים וכן המכברת אחר שנמרו לנרוף התנור אסור להטבילה במים כרי שלא תשרף וגם שהרי אין בזה צורך אוכל נפש אלא הפסד בעלמא שתשרף המכברת ומפני זה לא הותרה כיו"ט ואע"פ שלא יהיה לו במה לנרוף עוד כיון רכפעם זה נמר הנירוף אסור :

מן כבר נתבאר בס"י תק"ג מותר לאפות מלא תנור פת אע"פ שא"צ אלא לכבר אחר מפני שזה הכבר נאפה יותר בטוב כשהתנור מלא פה וי"א רווקא במתכוין להשביח זה הכבר אבל בלא"ה אסור וכ"י

תק"ח [דברים האסורים כיו"ט להכנת צלי וכו' ב' מעיפים] :

א תנן (ל"ג.) אין מלכנין את הרעפין לצלות בהן והם כה שאנו קורין ראחוקע"ם והיו צולין עליהן והיו מלכנין אותן באור וכוה נתחוקו והיו מתקן מנא ובגמ' שם משמע להריא דרק בחדשים ולא בישנים דבישנים כבר נתחוקו וכן פסקו הרשב"א ורבינו ירוהם וע"ז אבל הרמב"ם והמור והש"ע כתבו סתם רמכואר

ראפילו ישנים אסורים טפני שבכל עת מתחזקים יותר וס"ל לרבותינו רשני טעמים יש בנמ' ע"ש ולהטעם מפני שמתחזקין אסור אף בישנים ופלא על רבינו הב"י בסעף א' שכתב אין מלכנין את האבנים לצלות או לאפות עליהן מפני שמחוסן עב"ל למה שינה מרעפים לאבנים ובאכנים נראה דלא שייך בהם חיסום

חיסום (מג"א סק"א) וברמב"ם יש ג"כ גורסים אבנים וכן הוא בפי' המשניות להרמב"ם ומסתמא פסיקי להו ריש באבנים ג"כ חיסום ולכן דדינא אסור וטלא שהרמב"ם נס"י המטה כתב רק חלטים וכן נראה וז"ע על הטור והש"ט

מתחמם ושורף את חדו עכ"ל ובברייתא (ליד.) תניא אין מפציעין את הקנה לצלות בו מליח אבל מפצלין את האגוז במטלית ואין חוששין שמא תקרע ופירש"י שנותנים קרומיות של קנה תחת המליח על האסכלא שעושה כלי דכל מידי דעביד להשתמש בו הוי תקון כלי עכ"ל והרמב"ם פ"י שפוציעין את הקנה לעשות כמין שפוד ופציעה הוא לשון שכירה ופירושה של פוצלין את האגוז במטלית נראה שכורכין האגוזים במטלית ושוברין אותם ואף שאפשר שע"פ השכירה תקרע המטלית לית לן בה דמקלקל הוא ואין זה בקורע ע"מ לתפור (רמ"ז) :

ב עור שנינו במשנה (לי"ג) אין שוברין את החרם ואין חותכין הנייר לצלות בו מליח ופירש"י כשצולין דנים על האסכלא שקורין גראדיל"א ועשויה כמו מעלות בסולם (ערוך) חותכין קנים או קש של שבלים או שוברין חרטין או חותכין נייר ושורין בסיס וסודרין הנייר על גב האסכלא מפני שהמתכה

תק"ט [כמה דינים פרטיים להלכות יו"ט וכו' סעיפים] :

א כבר נתבאר דמכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מעו"ט מותר לעשותן ביו"ט ומר"ך מעמא התרנו בס"י תק"ז לנרוף את התנור כשנפל המיח ע"ש וכן שפוד שצולין עליו בשר אם נשבר חודו ביו"ט בעניין שאין ראוי לצלות בו מותר לתקנו אבל אם נתעקם קצת ועדיין ראוי לצלות בו אסור לתקנו אפילו אם יכול לתקנו בירו בלא כלי וכן אם יבול לשאול משכנו לא יתקן ביו"ט אף כשא"א לצלות בו (מג"א סק"ג) ואם נשבר בעו"ט וידע מזה והיה לו שהות לתקנו אפילו אם שכח ולא תיקן אסור לתקנו בכל עניין אבל אם לא ידע שנשבר או שלא היה שהות לתקן דינו כנשבר ביו"ט (ט"ס סק"ג) וכן אם נשבר ביו"ט ראשון אסור לתקנו ביו"ט שני דלעניין זה נעשה יו"ט ראשון כחוד אף דבקאינן בקביעא דירחא (ט"ס) ואע"ג דהיה אסיד לתקנו ביו"ט ראשון כגון שנשבר לאחר האכילה מ"מ לעניין יו"ט שני הוה זה כנשבר מעו"ט דאסור לתקנו ביו"ט :

ב מורין אבל ליחיד יכול המורה להורות דאל"כ ה"ל לומר ואין להורות כן לאחרים ואע"פ שלשון הנ"מ הוא ואין מורין כן משמע להו דרך לרבים אין מורין אבל רבינו הבי"ו כתב בספרו הנדול בס"י תקי"ד דדאו הווקא לרבים דה"ה ליחיד אין מורין ע"ש :

ג האמנם כבר כתבנו בס"י תצ"ה סעיף כ"ב דבעיקרי דיני מכשירי אוכל נפש לא מצאנו דבר ברור בפוסקים דהרמב"ם אסור בכל הדינים לבר בנריפת תנור וכן מבאר מהרי"ף ובארנו שם סעיף כ"ה דמשום דאין מורין כן פסק בכולהו לאיסור לבר במה שנוגע לאוכל נפש עצמו כמו נריפת תנור ע"ש ובעין זה כתב הרמב"ן בשיטת הרי"ף (הוגל נ"מ) וז"ל הרמב"ן שאע"פ שהלכה כר"י לא סמכו עליו לנמרי ודברים שהם עיקר מכשירי נוף האוכל כגון נריפת תנור הלכה ומורין כן היכא דוודאי יתחרך וכו' ודברים שאינם עיקר מכשירי אוכל נפש אלא שהם צריכים כגון כיבוי שלא יתעשן הבית וכיבוי דליקת הבית או כיבוי הנר מפני תשיש אסורים לנמרי בין להורות ובין לעשות כהם מעשה ביחוד ודברים שהם מכשירי אי"נ אלא שאין צריך כגון סכין שעמדה שאפשר כשאלה שהרי מצויין לכל מותר ע"י שינוי וכו' אלא שאין מורין משום דשכיחי וכו' עכ"ל וכתב הר"ן שכן הוא סברת דרשב"א והסמ"ג וכן הוא דעת הרמב"ם ונ"מ ט"ס) ואנחנו בארנו בשם בסעיף כ"ה דעת הרמב"ם ע"ש :

ב ואע"פ שמעיקר הדין כן הוא שבשלא היה אפשר לעשותה מעו"ט דמותר לעשותה ביו"ט מ"מ אין מורין כן לרבים כדי שדא יבואו לתקן ג"כ בנשבר מעו"ט דבן אמרו חו"ג נ"מ :| הלכה ואין מורין כן אבל הרמב"ם בפ"ד והמור לא הביאו זה רק על משחות שיתבאר וס"ל דרך כדון זה דסכין להשתחויו אמרו חו"ג כן משום דהשחות סכין נראה יותר עיוברא דחול ולא בשארי דינים אבל רבינו הרמ"א בסעיף א' כתב זה גם על שפוד ועל כל המכשירין שכן הוא דעת איוה כן הפוסקים ונראה מדבריהם דלרבים אין

ד אבל המור הלך בשיטת אביו הרא"ש דהלכה כר"י ומורין כן לבר בשני דברים אין מורין כר"י בחדוד המכין

הסכין ובכינוי הגר לענין השמיש ולכן כתב כאן בשם שמשבר אם אינו ראוי לצלות מותר לתקנו ובסכין שנפגמה כתב רמור' לחדדה במשחות של עץ או על הכירתה ומורין כן אבל במשחות של אבן אע"פ שמתיר לחדר בה אין מורין לעשות כן ואם להעביר שמנתינו אף בשל אבן מורין לעשות כן ובס' תקיר' בכינוי הבקעת פסק דאם לא יכבנה תחשן הקדירה מותר לכבותה ורק להשמיש אסור לכבות לגמרי ע"ש ומעטו משום רבחירוד הסכין אמרו בגמ' דאין מורין כן ובתשמיש מעטו רזה מקרי כאפשר לעשותה מעו"ט דלא היה לו להעמיד נר במקום שצריך להשמיש ועוד שהרי יכול להוציאה לבית אחרת ואע"פ רבנמ' שואל בדין זה וכו' כשאין לו בית אחרת והאיסור לכבות הוא לרבנן ולא לר"י ע"ש מ"ם ס"ל להטור רחוק דבסכין שהוא לעניני אכילה אמרו דאין מורין כן כ"ש השמיש דאינו ענין אכילה דאין פוסקין כן ולכן פסק לאיסור :

¶ והנה רבינו הב"י הלך בשיטת הרמב"ם ופסק בטלם לאיסור ולכן כתב בס' זה סעיף א' שפור שצדקה אע"פ שהוא יכול למשמו בירו אין מתקנין אותו עכ"ל ור"י שפסק לגמרי לאיסור ובסעיף ב' כתב שפור שצדקין לצלות בו וזהו ארוך יותר מראי אסור לתתבו ולא לשרפו עכ"ל ואע"פ דפתילה מותר לשרוף לשנים בס' תקיר' התם מיהו כמדליק ב' נרות אבל הכא אסור משום תקון כלי ומדלנו ויש מי שכתב דצ"ל דבידוי שזוהא אפשר לעשותה מאתמול ומג"ל פק"ו כלומר דאם לא היה אפשר מאתמול מותר ולי נראה דאינו דהא לשיטת הרמב"ם כל המכשירים אמורים כמ"ש וא"כ אף כשלא היה יכול לעשותה מאתמול אסור :

¶ עוד כתב אין משחזין את הסכין במשחות שלה אבל מחדדה על גבי העץ או תרים או אבן ואין מורין כן לרבים כרי שלא יבואו לחדרם במשחות כד"א כשיכול לתתך ברוחק או שנפגמה אבל אם אינה יכולה לתתך כלל אין משחזין אותה אמילו על העץ שפא יבא להשחיוה במשחות עכ"ל וזהו מדברי הרמב"ם ולא כהטור דבעץ מתיר להודות ובמשחות של אבן מותר ואין מורין כן כמ"ש בסעיף ר' ועל גבי סכין אחר דינו כעל העץ מט סק"ט וכשם שאין מורין כן לרבים כן לא יעשה בפני רבים אא"כ יוכל להשתמש ולומר שמכין רק להעביר השמנתינו

ובמשחות אמילו להעביר השמנתינו אין מורין מט סק"ו כס' י"ט ת"ס :

¶ ובס' תקיר' פסק דאסור לכבות הבקעת אע"פ שא"א להציל הקדירה באופן אחר ע"ש ת"ס דתשמיש אסור וזהו דבר כפי שיטת הרמב"ם אבל דברי רבינו הרמ"א תסודים שהיא הולך בשיטת הסוד ופסק שם לענין כינוי הבקעת דאם א"א להציל הקדירה באופן אחר מותר לכבות ע"ש ובס' זה בסעיף א' לענין שפור שצדקה פסק דאם אינו יכול לצלות בו ותשבר ביר"ט מותר לתקנו ע"ש וזהו כהטור ואף שהיסיף לומר דאין מורין כן לרבים ובסוד לא הוזכר זה הלך בזה בשיטת רבינו ירוחם דגם בזה הלכה ואין מורין כן ואין זה סתירה לשיטת הסוד כמ"כ :

¶ אך לפי תמוה דא"כ למה לא הגיה בסעיף ב' על דין משחות הסכין רבשל עץ מותר לגמרי ובמשחות מותר ואין מורין כן כדברי הסוד ויראה לי בפעמי רבמשחות לא הלך בשיטת הסוד משום דעל משחות הגם שבכל הסוגיא (נ"ח.) מבואר דלר"י מותר להשחזן הסכין במשחות מ"ם בסוף הסוגיא מוכח דגם לר"י אסור דהנה אה"כ אסור להראות סכין לחכם ביר"ט וכמ"ש בס' תצ"ח ולהרמב"ם הוי המעט דשפא יאמר לו החכם שהוא פגום וילך וישחיונו כמ"ש שם האי ס"ד דלר"י מותר מה בכך ישחיונו ואי משום דאין מורין כן הלא אין אנו מורים לו אלא שיעשה פעצמו והרי מותר לעשות כן כיון דהלכה כר"י אלא ודאי דגם לר"י אסור וסברא זו כתבה הר"ן ז"ל בסוגיא דשם ע"ש ומסקנא דהלכתא רסכין דאין היתר להודות רק להעביר שמנתינו מותר להעבירו על אבן ולא כרי לחדרו דאמילו בשל עץ אין מורין לתת' אבל אם עושה פעצמו מותר ובמשחות מורין לעשות ולכן הגשים שמעבירין הסכין לחדרו קצת בשלחן או בתנור אין מורין בידן שהרי זה מותר אמילו להרמב"ם אלא שאין מורין כן ואין אנו מורים לתן וכשעושים פעצמן מותר וא"צ למחות בידן וסגרת הר"ן סק"ט כפי ת"ס סוף סעיף כ"ה פ"ט :

¶ עופות שממלאים אותם בשד ובצים ונצרך לתופין וכן דקן פסולאין שנצצבין לתפירה כסופן מותר לתפרן ביר"ט שאין זה תפירה המתקיימת והכרח לאוכל נפש אבל לתקן הרום אסור ביר"ט דזהו מבשרין שאפשר לעשותה מאתמול ואסור לכל הדיעות ולכן

ולכן גם להכניסה לפחם אינו נכון ביום"ט דיש לחוש שמא יחתך החוט ואסור לחתוך החוט ביום"ט ולקשרו בסופו בדרך שעושים בהפירות ויש מי שכתב דאם לא הכניס החוט בעיו"ט דאסור להכניסה ביום"ט ומנ"א מק"ו וחומרא יתירה היא שהרי אין בזה שום איסור ונלע"ד דמותר אם לא הכניס החוט מעיו"ט ויזהר שלא יחתוך החוט הנשאר אחר התפירה וכן נהנו לשרוף החוט הנשאר לאחר שתפרו בו ובאמת אין חילוק בין חתיכה לשריפה ומעיקר הדין גם לחתוך סוחר החוט הנשאר מהתפירה שהרי א"א לעשותה מעיו"ט והוא כאוכל נפש נמור אלא שהנשים נהנו כשריפה ולא בהתיכה ואולי כרי שיהיה שינוי מבחול והא שאסרנו לחתוך החוט זהו קודם התפירה שהיה יכול לעשותה מאתמול אבל מה שאחר התפירה מותר מרינא ועמנ"א מק"ט ומותר לחתוך ביום"ט אגר נריים ועופות מקולטים וחומים תפורים שבהמאכלים וכן יכולין לשרוף פתילה או ספרטום שקושרין בו העוף שזוהו צורך אוכל נפש ממש ולא היה אפשר לעשותה מקודם רק בשעת האכילה או בשעת הבישול ומהם שנהקטמה אין לפושטה ורינה כרין שפור שנתבאר בסעיף א' :

י כתב רבינו הבי"ט בסעיף ה' מותר ללבו ביום"ט כלי ברזל שאפו בו פלארין של נבינה ואחר הליבון יאפו בו פשמירא שד כשר והוא שכשיתלבו יתנו אותו על המאכל מיר אבל אם הוא בלוע מנבילה וכיוצא בה אסור ללבו אפילו לאפות בה דבר היתר עכ"ל והטעם משי"ט רבכזיעת היתר די בליבון קל שקש גשרף עליו מבחוף כמ"ש לעיל סי' תנ"א וכיו"ד סי' קכ"א ואינו ניכר שעושה להכשירה והוי כמעמידה לבישול ולכן הצריך היכף אחר הליבון ליתנו על המאכל כי היכי דליתחוי שעמק רק בעסק בישול אבל הבלוע מנבילה צריך ליבון חזק כדי שתהא נצוצה ניתזין ממנו כמ"ש שם וניכר לכל שאין זה ישם בישול אלא לשם הכשר ועוד נ"ל מעם דכשהיא של היתר מותרת במלמול וכבר רנע ורנע יכול לבשר בה היתר הקודם אלא שרצונו במאכל אחר ולא נרע הליבון מנקיון בעדמא שרוצה לנקות הכלי משא"כ כשהכלי שריפה אף שאפשר שמוותרת במלמול דראויה היא לשום בה דבר צינן מ"ט כשמתחממת קצת אינה ראויה לכדום ולכן אסור בה הליבון וכחז המנ"א מקי"ט דמוז ריה דמותר להכשיר

מכשר להלכ ומחלנכ לכשר להא כדמחנלח כסמי דלימי סאסור מעטס דליכ לה יהיה לחדס רק כלי אחר וינעילנו תמיד ואחי למיטעי ע"ט ונחמה לכה חמה הוא וכי כיכולתו לגזור חרות מדעתו ועוד דכנת ע"ז : כסומאה יונה דגורו חממי כעין זה אמרו משום גדר מי חסאה או שארי טעמים ע"ט אבל בל"ה היתר נמור הוא :

י"ג וכן אסור להנעיל כלי ביום"ט כשריא שריפה כמו שאסור ללבו וראיהו מי שכתב דאם יכול להשתמש בהמים של הנעלה לאויה תשמיש כגון שמנעיל ע"י עירוי או שיש בהמים ששים נגד האיסור דמותר להנעיל ודל"ז סי' ת"צ וסברא נכונה היא וכן אם הכלי אינה בת יומא המים מותרים ואמנם בעיקר האיסור שכתבו רבותינו בעלי הש"ע בליבון והנעלה והאיסור הוא משום דאין זה אוכל נפש אלא מכשירי אוכל נפש ומילכי טלחי ע"ז וא"כ אם נמרפו מאתמול ווראי אסור שהיה כיכולתו מאתמול להכשירה ואפילו נמרפה ביום"ט אם יש לו קדידה אחרת נ"כ אסור אבל אם אין לו קדידה אחרת הרי הוא מכשירי אוכל נפש שא"א לעשותה מעיו"ט ואפילו לרעת הרמב"ם שנתבאר הא רק אין מורין כן אבל יתיר העושה לעצמו מיתר וכ"ש לרעת המור שנתבאר ונלע"ז :

י"ד וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' דמותר ללבו שפור שצלו בו בשד שאינו מלוח ורוצה לחזור ולצלוח בו ביום"ט עכ"ל ובגון שנמרף היום דלא היה אפשר לעשותו מעיו"ט ומ"ז ונ"ט אין נראה בזה הקון כל כך ככהכשר מחכת ומנ"א סקי"ט מפני שמעיקר הדין א"צ ליבון כלל רכבולעו כך פורטו כמ"ש ביו"ד סי' ע"ז ודפ"ז אפילו היה יכול לעשותה מעיו"ט מותר נסו ואין נוקבין נקב חרש בחכית ביום"ט ואם לא היה אפשר לעשותה מעיו"ט מותר נסו מקי"ט ואין מורין כן ולהטביל כלי חרש ביום"ט דינו כמו בשבת ומבואר לעיל סי' שכ"ג וכן הרחת כלים ושפשוף כלים הוי ביום"ט כמו כשבה ומבואר שם :

י"ה כתב הרמב"ם בפ"ר דין י"ז כלי שננטמא מעיו"ט אין מטבילין איתו ביום"ט נזירה שמא ישנה אורנו במימאהו ואם היה צריך להטביל מים שבו מטביל את הכלי במימיו ואינו חושש עכ"ל כלומר דצריך לטהר המים הממאים ע"י השקה למי מקוה דוזה כוריעה שטבמלת הטומאה וזה ווראי מותר דהוי אוכל נפש ממש - ואנב זה מטביל גם הכלי כיון שנעשו במלאכה אחת :

כלי

יך כלי שהיה מהור לתרומה ולקדש ממא מפני חומרת הקדש מותר להטבילו לקדש ביו"ט מפני שאין זה תקון נסוד שהרי היא טהורה אלא שעשו מעלה בקדשים וכן בשאר המעלות שיש לקדשים על התרומה ולתרומה על החולין כמבואר בחגיגה ופ"ג ופ"ג מותר להטבילו ביו"ט מטעם שנתכאר ויראה לי דהו בטומאה רבנן שא"צ הערב שמש אבל אם צריך הערב שמש פשיטא שאסור להטבילו ביו"ט כיון שאינו ראוי אלא עד הערב הוי טירחא שלא לצורך יו"ט ועי' תוס' חגיגה כ"א. ד"ה האון ט"ג היעב וה"ק ותמוס' בינה י"ח.:

לענין בית מלא פירות ונפתח שנוטל סמקים הפתח ומטלטל האבנים המוקצים ולי"א: וכ"כ המרדכי אבל כאמת הרברים מתסיהים דהא עיקרי מוקצות הם ביו"ט ובאוכל נפש כמו בזמן שחורים ומצא לבנים וביצה שנולדה ביו"ט למאן דס"ל ההמעם משום מוקצה ופירות הנושרים ודגים שנצודו ביו"ט ועיקר מוקצה הוא ביו"ט ולדעת הר"ף והרמב"ם המדר משבת ויש מי שכתב דמה שצריך הרבה לא נודו מיקצה ויש"ט ט"ג סכ"א ודברים תמהים הם אפ"י דנים ועופות אין בהם צורך גדול ומג"א סק"ח ויש מי שחילק בין אכילה למטבח וס"ו ונ"מ זה תמוה דהא להדיא אסרו במטבח ביצה ועופות שלא היכנו תעוד אפרו דברים בזה ולא נתקבלו על הלב ועי' נגמ"א ונהג"ו סעיף ט"ו:

מן וכתב הרמב"ם (ס"ו) כלי שנמסא ביו"ט מטבילין איהו ביו"ט נמסא הבלי במשקין טמאין שהן ולר הפומאה מעו"ט מטבילין אותו ביו"ט לפי שהוא טהור מן הטהרה ומרדין ברזי טמא והוא מהור מאליו ונהא שאין לה בנדים מערמה ושובלת כבנדיה עכ"ל ומבואר מרביו דאם נמסא ביו"ט אפילו באב הפומאה מותר למכול וכן משמע בנ"מ שם ואע"ג דבאב הפומאה ודאי צריך הערב שמש וא"כ הוי טירחא שלא לצורך יו"ט צ"ל דס"ל כמ"ש רש"י בביצה שם וד"ה נולדו מפני שראוי להשתמש בו חולין שא"צ הערב שמש אמנם התוס' הקשו שם דהא לחולין אי"צ טבילה ע"ש וגי' דהבונה למעשר שא"צ הערב שמש וצריך טבילה כדתנן כנגעים פי"ד ומ"ג וילפינן לה ציבמות וע"ד: מקראי לענין אדם ומסתמא דה"ה בבליים ולפי"א א"צ לומר מ"ש במע"ף הקודם דמיירא בפומאה דרבנן דנם בטומאה דאורייתא יכול להיות כן ועג"א סי' ל"ז שהצריך נדיני טבילת כלים בשבת ויו"ט ומטיק לאיסור ע"ש:

יך ולענין לטהר בזה כוונה אחרת נמרי דוראי במאכל מוקצה אסרו חכמים לטלטל נ"כ כרתגיא ונ"א: ביצה שנולדה ביו"ט אין מטלטלין אותה וכו' ורק אם בהמאכל אין מוקצה אך ע"י השתמשות בהמאכל יפגע בזה איהו מוקצה המעכב המאכל כמו אפר הכירה אינו מניח לאפות הפשטירא והסח"ח שנפל לתוך אינו מניח לאפות הפת או שהאבנים המוקצים אינם מניחים ליטול הפירות לזה לא עיכבו חכמים שמפני המוקצה יתבטל משמחת יו"ט כיון שבעיקר המאכל אין מוקצה וכן כשאין לו כסה לכסות הרם אלא במקצה אסור לו לשחוט דהו כמוקצה בעיקר האכילה כיון שמחוייב בביסוי וא"א לו לשחוט בלא כיסוי אמנם אם כבר שחט מותר לכסות בו כמ"ש בסו' תצ"ח כי היכי דלא לבטל מ"ע של כיסוי הרם ואיסורא דעכ"ר עכ"ר וכן אסור לבשל ולהסיק בעצי מוקצה רכיון דהמאכל א"א לעשותו למאכל בלא מוקצה הוה כמוקצה במאכל עצמו משא"כ טיה שנפל או אפר כירה או אבני המוקצה אין להם שייכות לתקוני המאכל אלא מעכבין מלהניע להמאכל לפיכך לא חיישינן דהמוקצה מפני שמתת יו"ט וניהו א"ש כל מה שהקו בזה ולי"ש דברי התוס' והמרדכי והרמ"א:

מן כתב רבינו הרמ"א במע"ף ו' דמותר למלטל מוקצה לצורך אוכל נפש ושמחת יו"ט עכ"ל ואמת שרבותינו בעלי התוס' כתבו זה בג' מקומות בביצה וי"א. לענין טלטול אפר הכירה שמשקלן אותו לאפות הפשטירא ונ"מ לענין נריפת תנור וכירים וי"א: ונ"מ:

תק"י [דברים האמורים ביו"ט ומה שמותר ע"י שינוי וכו' י"ד סעיפים]:

כשמפרק בידיו ולא נזר ביו"ט דשרי אוכל נפש וכן מפרסמן קטניות ביו"ט היינו לשבד השרביטין ולהוציא הקטניות ואף רבשבת צריך שינוי במלילות כמ"ש

א מללחן מלילות של חטים שמולל בידיו כשהם רכים ואע"פ שמפרק האוכל מחוך הפמולת והוי תולדה דדש אמנם וזה ד"שה בלאחר יד וגז"י י"ב:

במי'ש בסי' שיש' ביו"ט א"צ ויש מחמירין גם ביו"ט
למלול בשנינו בראשי אצבעותיו ומי'א סק"א כס' ר"ן
ע"ז רבשבת גם כה"ג אסור לריעה זו אמנם היא
ריעה יחידאה ונהר"ן עלמו כמנ' דלין כן דעת הי"ף ע"ז
והנה מראפרו חכמים מפרכין קטניות ביו"ט משמע
להריא רבשבת אסור והעולם אין נוהרים כזה וכבר
כתבנו מזה לעיל סי' שי"ט סעיף כ"ה ע"ש :

ב כשהתירו זה ביו"ט לא התירו אלא ביד והיינו
לנפח הסלילות מעט מעט בידו או בקנן ותמחוי
והם בלים קטנים שנותן מעט לצד זה ויוצא המאכל
מצד האחר והפסולת נשאר בכלי דברים ג"כ מוללין
מעט ואינו כדרך רישה אבל לא כנפה וככרה שנותן
דריכה והוא רש ואפילו בידיו אסור לפזר הרבה על
הטבלא ולברור מתוכו רמחוי כמאן רעביר ליום פחד
וה"י ע"ז וגם בכרירת קטניות כן כמו שיתבאר
ומותר לנפח בכל בחו :

ג כתב הרמב"ם ספ"ג וכן הבורר קטניות ביו"ט בודר
כדרבו בחיקו ובתמחוי אבל לא כנפה ולא בטבלא
ולא בככרה כר"א כשאוכל מרובה על הפסולת אבל
אם הפסולת מרובה על האוכל בודר את האוכל
ומניח את הפסולת ואם היה מורח בכרירת הפסולת
מן האוכל יתר ממורח ברירת האוכל מתוך הפסולת
אע"פ שהאוכל מרובה בודר את האוכל ומניח את
הפסולת עכ"ל וה"פ בודר כדרבו פסולת מתוך אוכל
רוחו סתם כרירה וזהו כשהאוכל מרובה ראו המירחא
מועטת בכרירת הפסולת אבל אם הפסולת מרובה
יברור האוכל המירחחו מועטת בכרירת הפסולת אך
אם פרחת הפסולת מרובה כגון שהפסולת רק מאד
והאוכל גם או אפילו באוכל מרובה יברור את
האוכל כללו של דבר דהולכין אחר מי שטרחתו
מועטת וגם למרנו מרבירי ראפילו פסולת מרובה
על האוכל אין האוכל בטל להפסולת וליהוי אסור
לנמרי :

ד אבל לא כן רעת הטור הטור מ"ל רבפסולת
מרובה אסור לנמרי וז"ל הטור הבורר קטניות או
שאר דבר אם יש מורח בכרירת האוכל יותר
מפסולת כגון שהאוכל מרובה בודר כדרבו לזרוק
הפסולת ואם מורח יותר בכרירת הפסולת כגון שהוא
דק נוטל האוכל ומניח הפסולת וזווקא כשהאוכל
מרובה על הפסולת בכמותו וכו' אבל אם הפסולת
מרובה בכמותו אסור אפילו לטלטלו שהאוכל בטל

ברוב ומ"ם לזוים ובמנים שנשתברו ועדיין מעורין
בקליפיהן אע"פ שהפסולת מרובה על האוכל מותרין
רלא מקרו פסולת מרובה על האוכל כיון ראורחיהו
בהכי והוא כמו שומר לפירי ולא רמי לעצמות וקליפין
כיון שנפררו לנמרי מן האוכל עכ"ל ומוכן מרבירי
גם לזוים ובמנים אם אינם מעורין בקליפיהן רינם
ככל הרברים דאם הפסולת מרובה אסור לטלטלם
רביון ראיין מעורין אינן עוד שומר לפירי וא"כ הויין
ככל הרברים דהמיעוש בטל להרוב והרמב"ם דא
מ"ל ביטול זה לפי שכן דרך כל הרברים להיות האוכל
מעורב בפסולת ופעמים שהאוכל מרובה ופעמים
שהפסולת מרובה :

ה וקיי"ד לדינא כהרמב"ם רביון רהוא מילי הרבנן
כשבורר בחיקו ובתמחוי והולכין להקל ועוד
דרבוחינו כעני הש"ע לא הביאו בסעיף ב' רק רעת
הרמב"ם שהרי בלא"ה הרבה קולות מקלינין בכרירה
ביו"ט נגד שבת רבשבת נתבאר בסי' שי"ט בכרירת
פסולת אסור לנמרי וכאן התרנו כשטרחתו מועטת
ובשבת לא התרנו שם אפילו בכרירת אוכל מתוך
פסולת אלא לאכול מיד ולא להניח דבו ביום ובכאן
התרנו אפילו להניח דבו ביום שהרי לא הצריכו
לאכול מיד וכ"כ המגיד משנה ע"ש וזהו שכתב רבינו
הרמ"א בריש סעיף ב' בודר כדרבו בחיקו ובתמחוי
אם רוצה לאכלו דבו ביום עכ"ל כלומר לא למחר
דלמחר או עד בגילה אסור שטרחה בשבת חול
אבל לבו ביום מותר אפילו אינו אוכלו מיד ולהס
הגיה המג"א סק"ג דנ"ל אפילו רוצה לאכלו בו ביום ע"ש
וארנא כוונתו דכרינו ולדיוקא אתי ודו"ק :

ו ורע שרעת הרשב"א ז"ל דגם ביו"ט צריך לברור
ולאכול לאלתו כמו בשבת אלא שהמגיד משנה
חלק עליו ורבינו הרמ"א פסק כמותו ויש מן הגדולים
שהמכיו לרבירי הרשב"א ע"ז סק"ג ורוב הגדולים
פסקו כהמגיד משנה ומ"ם מי שהוא ירא אלקים יש
לו לחוש לרבירי הרשב"א ולאכול מיד כשבורר וא"כ
סק"ג שכן פסקו כספר תניא וברבינו ירוחם וכן משמע
מהרי"ל ונעמ"א סי' תק"ד סק"ט שהמגיד כמהרי"ל ע"ז :
ז כתב רבינו הרמ"א בסוף סעיף ב' ולזוים ובמנים
שנשתברו ועדיין בקליפיהן לא מקרו הקליפה
פסולת כיון ראורחיהו בהכי ועדיין מעורבין עכ"ל
והקשו עליו המפרשים ומג"א סק"ד וע"ז סק"ג רביון דלא
הביאו רק סי' הרמב"ם הרי אין חילוק ביניהם לשאר
דברים

דברים כיון שהוא מתיר לברך גם בפסולת מרובה ורק הפוד הוכיח זה משום דלדידיה כשהפסולת מרובה אמר לנמרי כתב דבלווים ובמנים אינו כן ולא לפי דעת הרמב"ם ויש מי שכתב דגם לרעת הרמב"ם יש ג"ם דבלווים ובמנים יכול לברך באיזה אופן שירצה ויט"ל וכווראי גם בהם מחוייב לברך מה שהמירחא פחתה וט"ו ומג"ל ע"ס ולענין נראה כיונה אחרת כדבריו דהנה זהו ודאי ככל אוכל ופסולת מותר לשלשל הפסולת כשצריך לבררו אבל בלא זה ודאי הם מיקצים ולזה קאמר דלוויים ושקרים אינו כן דאף שנשתברו מ"ם כיון דעדיין לא נפרדו מהאוכל שם אוכל עליהן ומותרים בטמול גם שלא בשעת ברירה :

ך וכתבו הסוד והש"ע מעיף נ' אין מסננין את התרדל במסנת שלו ואין מסתקין אותו בנחלת של עץ אבל בשל מהבות מותר עכ"ל כדומר דבורר אמר בוי"ט או מדאדידיה או מדרבנן כרין רבר שאפשר לעשותו מעי"ט וכפי הדיעות שנתכארו כפי' תצ"ה וזה שהתרנו בקטניות הרי לא בברירה נטורה התרט שהרי אמרנו בנפה וכברה אלא בחיקו ותמחו דכה"ג גם בשבת יש התירים ביד ורק בוי"ט הקלטו יותר כמו שנתבאר מיהו עכ"פ ברירה נטורה אמר גם בוי"ט ולכן אין מסננין את החרדל במסנת שלו ולא דווקא חרדל דה"ה כל הדברים אלא רקמ"ל דבואת בחרדל דאע"פ שגם הפסולת ראוי לאכילה וא"כ אין זה בורר נמור שיתחייב חטאה בשבת מ"ם אמר בוי"ט כיון דבורר דרך ברירתו כדרכו במסנת וע"ג קל"ד :

ח ודך דאין מסתקין אותו בנחלת של עץ משום דמכבה הנחת בשעת המיתוק אבל של ברזל אין בה כיבוי וכן שאר סתכות ואע"ג רכיבוי דוהרה לצורך אוכל נפש כמו בישראל אנומדי פרוך שם בגמ' ותידיך התם לא אפשר הבא אפשר ופירש"י התם בבשר א"א לעשותה מעי"ט דביומא שביחא מפי אבל חרדל לא יתקלקל אם יסתקנו מעי"ט ולכן לא הותרה כיבוי אצלו ודרך זה הוא דרך הישר ויש דראשונים נירסאות אחרות בגמ' שם ולכן יש שכתבו מעם האיסור משום דאינו שיה לכל נפש (המחור) ויש שכתבו משום דהו כמחינת החטים שנאסרה בוי"ט (ומנ"ן ע"ס אבל נירסת רש"י ופירושו פשוט יותר וע"ג סק"ה ומג"ל סק"ו ודע רכיון דבסתכת ליכא כיבוי לכן מותר ליתן שפור מלובן לתוך המסקה כשצריך לזה ומג"ל סק"ו :

ו ואע"ג דחרדל אמרנו לסנן משום בורר מ"ם כסנין שמרים מין או שכר אינו כן אם טובים יותר מה שנסננו היום ממה שנסנן מעי"ט ומ"ם אמרו דאין תולין בוי"ט המסמדת לסנן בה השמרים משום עובדא דחול זה יכול לעשות בעי"ט וכשהיא תלוייה ועומדת על מקומה מותר ליתן בה שמרים לסנן ואם לא תלאה מעי"ט התירו לעשות דרך הערמה והיינו שיתלנה לא לצורך סינון אלא כדי ליתן בה רמונים (גמ' קל"ט :) ונותן בה רמונים שכן היה דרכם ואח"כ נותן בה שמרים ולמה התירו הערמה זו כיון דמעיקר הדין מותר אלא משום עובדא דחול ולכן התירו להערים בזה וכל זה אם שר אמש אינו טוב כשל היום אבל אם אין הפרש אמר לנסרי בחרדל ושאר דיני סינון הוה בוי"ט כמו בשבת ונתבאר לעיל סי' ש"ם ע"ש :

יג אמרו חז"ל ונאמ' קל"ד : דנבן נבינה כו"ט דנבינתה הוי כמו בניין וזה לא לבר שאינו נרוע מה שנעשה מאתמול אלא אדרבא מה שנעשה מאתמול עדיף טפי דנבינה בת יומא אין מעשה טוב כל כך וגם דרך לעשותה לימים הרבה והוי כקעירה ומג"ל סק"ל : וכן אמר לעשות חטאה בוי"ט ואף שאפשר שהחטאה בת יומא קצת יותר טוב מ"ם הוי מודה נרוע ועושין לימים הרבה ואסור אפילו ע"י א"י ע"ס סק"ג ע"ס הרי"ט ופותר לקלוף השומן הצף מלמעלה שקדין סמעפענ"א ואפילו בשבת ורק כשיניע לנמר השימן יניח מעט מהשומן אל הודיעד מילך ע"ס דבכה"ג לא הוה בורר כלל ודווקא כשצריך לאכלו בו כיום אבל אם עושה זה רק כדי שלא יתקלקל אין לעשות כעצמו רק ע"י א"י ע"ס וכתב רבינו הרמ"א במעיף ה' דאין מעמידין חלב בוי"ט ע"ש ואין כוונתו לשמכן לכלים דממילא יעמדו כנהוג אצלינו שהרי אין בזה שום מלאכה אלא כוונתו בהעמדת קיבה ע"ס כמו שעושין השוואיצער קע"ו וההאלענרע"ר קע"ו דוהו ודאי כמלאכה ואיסור נמור הוא ולא כפי שמיקל בזה ע"ס סק"ט :

יב אין ניווין ירק תלוש במספרים שדרך לחתוך בהם מן המחובר מפני מראית העין שאמרו שחתכן היום מן המחובר ומתקנין את הקינרום ואת העכביות דין מיני ירקות ואף שיש מורה בתקנת מ"ם מתקלקלין אם יתקנום מאתמול ומותר למלוח הרבה חתיכות צנן בוי"ט כדי לאכלן אע"פ שבשבת אמר בכה"ג

סירחא מריבוי המשא וכן המוליך את התבן לא יפישל הקופה לאחוריו דהו עובדא דחול אלא נוטרה בידו וכן אין מביאין עצים רא בחבל ולא בקופה ולא במחצלת אבל מביא במטפחת ובחיקו ובירדיו ונ"ל דהו ג"כ במקום שיש רואין אבל בחצרו טוב יותר למעט כהילוך כמ"ש :

יך וכן משאות שדרכן לישא אותן במוט ישא אותן על נבו מאחוריו ואלו שדרכן לישא אותן מאחוריו ישא אותן על כתפו ושדרכן לישא אותן על כתפו ישא אותן בידיו לפניו או יפרוש עדיהן בנר באופן שלא יבא לחשש סחיטה כנון אם יש שם מים ובל ביוצא בזה משינוי המשא כללו של רבר רבמשא צריך לשנות קצת מבחול אמנם אם אי אפשר כנון שוימן הרבה אורחים וצריך למהר לעשות יעשה כדרכו בחוג דאין בזה שום איסור ודע דהו הכל שהארם ישא את המשא אבל על גבי בהמה אסור לנמרי להניח משא ביו"ט ואע"פ שבארנו בס' תצ"ח סעיף ל"ב דאין איסור במשא על בהמה ביו"ט ס"מ אין לך עובדין דחוג יותר מזה וגם שמא יחמר אחריה וזה אסור כמ"ש שם כללו של רבר משא על בהמה בשכיל הארם אסור ביו"ט לנמרי ולבר איסור של משתמש בבעלי חיים :

ככה"ג ויש מחמירין לעשות הרבה דאע"ג שבוודאי מותר שהרי מתקלקלין כשיעשום מאתמול מ"מ כיון שאפשר למלוח מעט מעט אין למלוח הרבה בבת אחת ויש מי שמחמיר גם לשהותה הרבה במלח אלא ימכור במלח ויאכל מיד וס"ו סק"ז ושכן נהג מהרי"ל ואין בזה טעם לאיסור אם ערב לו יותר כשישהנה במלח ומהרי"ל החמיר על עצמו או שלא אהב השיהוי במלח :

יג ודע שאע"פ שהותרה הוצאה ביו"ט גם שלא לצורך כמ"ש בס' תצ"ח בשם הרמב"ם דבהוצאה לא גרדו לנו את הדרך מ"מ אמרו חכמים שלא ישא משאות גדולות ביו"ט משום עובדין דחול אלא צריך לשנות ביצר המביא כדי יין ממקום למקום לא יביאם בסל ובקופה לתת לתיכה ארכעה או חמשה כדים כדרך שהוא עושה בחול אלא יביאם על כהפו או להחזיקם בידיו לפניו אחר או שנים דבאופן זה מוכח שלצורך יו"ט הביאן ולא הוי עובדין דחול והו דווקא כשמוליכין ממקום למקום דאוושי מיתתא ולכן אע"פ שמרבה בהילוך א"א באופן אחר אבל כשנושאם מויתר דוית או סבית לבית כמותו חצר שרי בכל ענין ואדרבא טוב יותר לישא הרבה בבת אחת ולמעט בהילוך ונ"ל סק"ז דריבוי ההילוך הוי יותר

תקי"א [דיני הבערה וחיסום מים לרחיצה ומוגמר וכו' סעיפים] :

א שינוי במשנה וכו' : דמותר לעשות מרורה ולהתחמם כנגדה וי"א הטעם משום דאמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכו' אבל באמת אין אנו צריכים לטעם זה דכל שהוא צורך הגוף הוי בכלל אוכל נפש וכן מכאור מפירש"י בגמ' שם ומהרמב"ם כמו שיתבאר וז"ל הרמב"ם כפי המשנה כי מה שאמר ר' אשר יאכל לכל נפש כלול הנאת הגוף כולו ותמיהני שלא מצאתי דין זה בהרמב"ם בכל הלכות יו"ט ואולי דבין דכתב בפ"א דין ר' דככל המלאכות לא אמרינן מתוך רק בהוצאה והבערה ומותר להבעיר אפילו שלא לצורך כלל ע"ש א"כ כ"ש דמותר לעשות מרורה להתחמם כנגדה שהרי אפילו שלא לצורך כלל מותר :

ב ומותר להחם ביו"ט מים דרחוץ ידיו ורגליו אבל לא כל גופו כן שינוי במשנה שם ופירשו רבותינו בעלי התוס' וכמה מהראשונים דהטעם הוא משום דבעינן דבר השוה לכל נפש וזה אינו ראוי אלא לבני אדם מעוננין אבל ידיו ורגליו שוה לכל נפש וכן פירשו הטעם נבי איסור מוגמר שיתבאר בס' זה ומעולם לא ריפרף אדם בטעם זה וכל הפוסקים סוברים דהלכה פסוקה היא :

ג וכבר כתבנו בס' תצ"ח סעיף י"ט דברמב"ם לא נמצא כלל דין זה דבעינן רבר השוה לכל נפש ובעטם דאיסור רחיצת כל גופו הוא משום נזירת מרחצאות ואיסור מוגמר משום סכנה ושכן מוכח מהרי"ף ובארנו שם מיתתא בטעמא כסעיף כ' דהרי"ף והרמב"ם דחו זה מהלכה ומותר אפילו אינו שוה לכל נפש ושכן מוכח להדיא בפ"ק דכתובות ע"ש :

ד וז"ל הרמב"ם בפ"א דין ט"ז רחיצה ומיכה הרי הן בכלל אכילה ושתייה ועושין אותן ביו"ט שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש לכל שצריך הגוף לפיכך מחמין חמין ביו"ט ורוחץ בהן פניו ידיו ורגליו אבל כל

א שינוי במשנה וכו' : דמותר לעשות מרורה ולהתחמם כנגדה וי"א הטעם משום דאמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכו' אבל באמת אין אנו צריכים לטעם זה דכל שהוא צורך הגוף הוי בכלל אוכל נפש וכן מכאור מפירש"י בגמ' שם ומהרמב"ם כמו שיתבאר וז"ל הרמב"ם כפי המשנה כי מה שאמר ר' אשר יאכל לכל נפש כלול הנאת הגוף כולו ותמיהני שלא מצאתי דין זה בהרמב"ם בכל הלכות יו"ט ואולי דבין דכתב בפ"א דין ר' דככל המלאכות לא אמרינן מתוך רק בהוצאה והבערה ומותר להבעיר אפילו שלא לצורך כלל ע"ש א"כ כ"ש דמותר לעשות מרורה להתחמם כנגדה שהרי אפילו שלא לצורך כלל מותר :

ב ומותר להחם ביו"ט מים דרחוץ ידיו ורגליו אבל לא כל גופו כן שינוי במשנה שם ופירשו רבותינו בעלי התוס' וכמה מהראשונים דהטעם הוא משום

שמות לומר לאי להחליק לו נר בשביל מעדת שבת ע"ש ואף שאין אנו סומכין על היתר זה כמ"ש שם מ"ם במקום ביטול פריה ורביה וע"פ רוב דא"י שאצל הכהן עושה מעצמו בהכרח לסמוך על זה ושוב שהבלן יכול מהמים להחיצת כליו ביום וכמדרשה שכן המנהג ומהם בשביל רחיצה בעת התחלוג ספירתה ולוכשת לבנים וודאי דאינו נכון התוכל לרחץ בצתן או להשתמש ממים שהחמו לשתייה וכיוצא בזה :
 ז כתב רבינו הרמ"א בסעיף א' ד"א דאסור לתת אלא למפונקים והיה במרחץ ומנומרי דאסור ונהגו להקל עכ"ל ובאמת אין שום מעם לחומרא זו דאיהו ענין הוא לאינו שוה לכל נפש הא קוד פשיטא דשה לכל נפש ומה שכמדריגת הקוד אין הטבעים שיים אם נקרא זה אינו שוה לכל נפש נאסור שתיית החמים הפ"י והקאו"א ביום ראשון אלא למפונקין אלא וודאי בין דעיקרא דשתייה שוה לכל נפש לא נחתינן לפרטים וכן בקוד ומעשים בכל יום בפסח וסוכות כשהוזמן קר שאנו מסיקים תגורי בית החורף ביום :

ח אע"ג ראסור להמביל כלים ביום משום חקן מנא כמ"ש בס' תקי"א מ"ם ארס מותר לסבול ממוסמאנו ביום משום דמיהו כמיקר וגם בשבת מותר כמ"ש בס' שכ"ז ורחיצה בצונן פשיטא שמותר ביום שתי גם בשבת מותר אלא שכשבת צריך להשיף השיער כשיוצא מנהר כרי שלא יטלטל בכרמלית כמ"ש שם וביום א"צ זה ורק יש ליוהר דא לית ליה מחיטה לא כשיערו ולא בחלוקו ומסתחתו וכיוצא בהם :
 ט אין עושין מנומר רהיינו לפור מיני בשמים על הגחלים בין להריח בין לנמר הבית או הכרים והמעם כתבו הראשונים משום דאינו שוה לכל נפש אלא למפונקים אבל אם עישן כרי ליתן ריח טוב בפירות למתקן לאכילה מותר אפילו אם סמוך על גבי נחלת של עץ דמכבה דמפני אוכל נפש מותר כיבוי כמ"ש כמה פעמים ועוד שמופו מכעיר ומשותם מוליד דיחא ליכא שאין כוונתו להוליד ריח רק להבשיר אוכלין ואפילו הם טובים בלא זה אלא שרוצה שיהיו יותר טובים מותר דלא נדרה התורה אופן אכילתו :

י ודרמב"ם בפ"ד דין ו' כתב אין מעשנין בקשרת ביום מפני שהוא מכבה ואפילו להתיח בה וכו"ש לנמר

כל נופו אסור משום נזירה מרחץ וממין שהחמו מעיזים מרחץ בהן כל נופו בירש שלא נזרו על דבר זה אלא בשבת בלבד עכ"ל מיהו זה דחוקא חין למרחץ אבל במרחץ אסור אבל כחמין שהחמו ביום אסור לרחץ כל נופו אפילו אבר אבר ושהחמו מעיזים מותר אפילו כל נופו בכת אחת כמו לכנוס באמבטי וכיוצא בזה אבר ר"י בעל התוס' והרא"ש ו"ל מסקי דלרחוץ כל נופו אסור אפילו בחמין שהחמו מעיזים כמו בשבת וכן המנהג ודין חמי מבריה כמו בשבת כמ"ש בס' שכ"ז ונ"ל דהולכין לשיטתם לגר"י והרא"ש דהחמו ביום הוא אסור תורה משום חינו סוה לכל נפש נזרו על שיער חנו וי"ע מה"כ להר"ף והרמב"ם דהחמו ביום אינו אלא משום נזירת מרחץ א"ל למנור שיער חנו י"ע דהא נזירה לגזירה :

ק וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' דמותר לרחוץ חנוק במים שהחמו ע"י ישראל ביום אבל אסור לחמם לצרבו אפילו ע"י אי אב"ל כשצריך להם לבש או להדיר או מותר להרבות בשבילו עכ"ל כלומר דאפילו בשביל התנוק דהכריות הוא לו אסור לחמם אלא כשמחממין לצורך פניו ורגליו דאו מותר לרחוץ להתנוק אב"ל בשביל התנוק אסור אפילו ע"י אי ורק כשצריך לבישול או להדיר כלים מותר להרבות גם בשביל התנוק ודוקא בפעם אחת ויראה לי רוחו כשאין הכרח כל כך להתנוק אבל אם יש הכרח פשיטא שמותר כעצמו לחמם בשבילו דלענין החנוק חוה שוה לכל נפש וגם להר"ף והרמב"ם לא שייך כוה נזירת מרחץ אלא דאין זה הכרח כל כך להתנוק ורק אם יש סיס מוכנים מותר לרחצו כל נופו דעל רחיצתו לא נזרו ובאמת י"א דהאידנא דגם בחול אין רחיצין את התנוק שנים ונ' ימים אסור לרחצו בכ"ל הגוף ביום (מג"א סק"ה) :

ך להמיל מים חמים במקוה עכשיו שהגשים אין ביכולתן לילך למקוה של מים קרים פשיטא דהיה דבר השוה לכל נפש וגם אין כאן נזירת מרחץ ומותר בירם האמנם והו כשמחממין בלילה ושופכין למקוה אבל לחמם ביום א' ש' יום שהגשים ילכו בלילה פשיטא שאסור דאפילו הבנה אסור מיום ראשון לשני וכ"ש מלאכה דאורייתא אך ע"י אי כיון דלא מני בלא"ה דבאם לאו לא ילכו למבילה היום הוי שבות דאמירה לאי במקום מצוה דרבים שאפשר לסמוך על דעת בעל העיטור שהביא רבינו הרמ"א לעיד ס' דע"ז

לנמר את הבית ואת הכלים שהוא אסור ומותר לעשן תחת הפירות וכו' כמו שמותר לצלות בשר על האש וכו' עכ"ל והנה לא כתב במגמר מעם דשוה לכל נפש משום הרמב"ם לית ליה דין זה כמ"ש במע"ף ג' אלא שכתב מעם כיבוי וביאור דבריו דאע"ג דבאוכל נפש גמור כבשר ופירות התירו כיבוי לצורך אוכל נפש אבל בדבר שהיא רק לריח לא רצו חכמים להתיר :

שיש גם מאבא"ק טוב המעלה ריח טוב הוא מעוטא זרובו הוא ריח פשוט ועב וכי מפני שיש עם ריח טוב נאסר א"כ נאסר גם פירות שיש בהם ריח טוב ואותן שביום ראשון אין מעשנין ובשני מעשנין מולזין ביו"ט שני ויש שרוצה לאסור משום מכבה וכידוע אין בו כיבוי אם לא ידחק הנחת ועוד דבאמת ביו"ט טוב לעשן משלהבת ואפילו מנר ואפילו הנזהר לעשן מנר כל השנה נוח יותר שידק ביו"ט משלהבת של נר דכעצי נפרית פשיטא דאסור רק כהיום שנתרבו הפאפראסיין וזוהרו להכניס מעיו"ט דביו"ט ודאי אסור לעשותם דזהו כעשית כלי :

יא ודע שיש שרצו לאסור העשנת מאבא"ק ביו"ט משום דאין זה שוה לכל נפש ורבו החולקים והתירו להדיא וראיה ברורה לזה ממה שכתבו התוס' בשבת ול"ע : ד"ה מתירין ע"ז דזיעה הוי דבר השוה לכל נפש והוא לבריאת הנוף ע"ש וכן עישון המאבא"ק להרגילים בו הוי לבריאת הנוף לעכל המזון ולדחות המותרות וכי מפני שיש בזה גם תענוג מיגרע נרע בתמיה ופ"י גסו ויש מי שכתב ברשון זה אני רניי לשתות מיטו"ן ביו"ט כמנהג העולם דרפואה ובפרט כהיום ממש שוה לכל נפש ופ"י גסו ופ"י גסו ויש מי שכתב שהיה מונע עצמו מלעשן וא"ל חסיד אחד שלא יפה עושה שמינע א"ע משמחת יו"ט ופ"י גסו נסס מל"ז ולבר כל אלה אני אומר דאינו דומה למגמר שאינו שוה לכל נפש אלא למפונקים אבל המאבא"ק עיקרו לאנשים נסים כיושבי כפרים שמרבים לעשן והמפונקים יש כמה שאין יכולין לסבול גם הריח ואם

יב וכתב רבינו הרמ"א במע"ף ד' דאסור לסחוף כוס מבושם על הכנדים משום דמוליד בהן ריחא עכ"ל ואע"ג דמותר למלול עשבים במ"ש בס"י שבי"ה והו מפני שיש בהם ריח וע"י מלילה נחוסף הריח משא"כ בכנר אין ריח והוה נולד ואפ"ל היה בכנר ריח אסור להוסיף שהרי הריח אינו מעצמותו וא"כ מוסף בו ריח חרש ומנ"ל סק"ל אך אחרוני שמונה על הכנר ונמלו ממנו מותר להחזירו כיון שאינו מוסף דבר חרש גסו ויש שנותנים ריח למים ואם הם לשתיה שיהא ערב יותר לשתיה מותר ואם לשם ריח אסור גמור הוא ויש שנותנים ריח במים של שפיקת הכהנים ואיסוף גמור הוא גסו ופ"י גסו ועכ"ל לא שמענו מנהג זה :

תקי"ב [שלא לבשל לצורך] א"י ביו"ט וכו' י"א סעיפים] :

א כתוב אך אשר אך יאכל לכל נפש הוא לברו יעשה לכם והך רכס מותר ודרשינן לכם ולא לא"י שלא הותרה מלאכת יו"ט בשבי"ה א"י ולכן אסור לבשל או לאפות בשביל א"י ומ"מ אינו דוקא משום דאמרינן הואיל ואי מקלעי ליה אורחים הוי חזי ליה כמ"ש הרמב"ם בפ"א דין ט"ו ולמה לא אמרינן מתוך שהותרה לצורך הותרה נמי שלא לצורך ולשיטת הרמב"ם אין זה שאלה כלל דהא איהו ס"ל דפ"א אמרינן מתוך רק בהוצאה והבערה כמ"ש שם וכן לשיטת התוס' דבעינן צורך קצה לישראל נ"כ לא קשה ואפילו לשיטת דש"י דאמרינן מתוך אף שלא לצורך ככל מ"מ כשעשה מפורש בשביל א"י שוה אסרה התורה מפורש לא שייך פוסר מתוך וכן הוא בענין האופה מיו"ט

ב ומטעם זה אמרו חז"ל וכו' : מומנין את האי בשבת ואין מומנין אותו ביו"ט נזירה שמא ירבה בשבילו דבשבת מותר להזמין על שולחנו דלא שייך דומר שיעשה מלאכה בשבילו אבל ביו"ט שהורגל לאפות ולבשל יש לחוש שמא ירבה בשבילו איוה דבר מאכר ודקדק הרא"ש ז"ל מלשון מומנים דזהו כיון שמומן אותו מסתמא הוא איש נכבד וחפץ ביקרו ולכן חיישינן שמא ירבה בשבילו אבל עברו ושפחתו וכן שריח הנשתלח לו וכן כשהא"י בא מארץ מותרים לאכול עמו ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו כיון שקא הומינן ואינו חפץ ביקרם לא חיישינן לקלקול : ג וי"ל הרמב"ם בפ"א דין י"ג אין מומנים וכו' אכל אם

אם בא זמני מאליו אוכל עסותם מה שהם אוכלים שבבר הביטו עכ"ל והשיג עליו הסוד דאית גראה דאפילו כבר הביגוהו מ"ם איכא לפיחש שמא ידבה בשבילו אם הוא חשוב וראוי וכך אלא צריך שיאמר לו אם יספיק כך כמה שהכננו לעצמינו בא ואכול עכ"ל וכאמת כן הוא בנב" שם אך הרמב"ם ס"ל דאמירתו לא מעלה ולא סודיר דטה מועיל שלא יסוף בשבילו אם יאמר וטה ירע אם לא יאמר ועיקר היתור הוא כיון דלא הוסינו לא חיישינן שירבה בשבילו כי האי לא יתרעם כמה שלא הרבה בשבילו כיון שלא הוסינו ולא ירע שיבא ומה שמצינו בגמ' שאמרו לו אם יספיק לך וכו' והו' מצד הפיוס ודרך ארץ לומר לו ולבקש סמנו מחילה על שלא יכבדנו כראוי וכו"ל סק"ז :

ך דהקא להוסינו לביתו אסור אבל לשלוח לו דאמי לביתו מותר רבוה לא חיישינן שירבה בשבילו כיון שאינו כאן ואינו מחוייב ע"פ הגימס לכבדו והשליוח יהיה ע"י א"י אם הוא מקום שבשבת אסור לסלסל ואע"ג דהותרה הוצאה ביו"ט לנמרי והו' הכ' לצורך ישראל וגם סק"ז ואם הוא מקום שמהיר במלסול מותר לשלוח גם ע"י ישראל דאין בזה איסור הומונה וגם ואי משום מירחא לא אמרה תודה מירחא וו ביו"ט שהרי גם בשבת מותר ליתן מאכל לכל אדם וליך ולסודר לו המאכל ואפילו במקום שאסור במדמול אם אינו רה"ר גסור מותר לשלוח ביו"ט ע"י ישראל ומג"א סק"ט ועמ"ש במע"ף י"א :

ך יש מי שאומר רזה שאסור להוסינו ביו"ט והו' קודם שתקן כל צדיכי מעודה אבל אחד שהיקן והוא סמוך למעודה מותר להוסינו וגם כנס מילין אך דבר זה לא משכחת לה אלא כשלא היה ברעתו מקודם להוסינו דאם היה ברעתו פשיטא שאסור שהרי יש חשש שירבה בשבילו ודבר זה לא שבוה דמס"ג אם קודם המעודה סומינו איך אפשר ששעה מקודם לא היה דעתו עליו אלא דמירא שבא האי אליו סמוך לסעודה דאו מבקשו וסומינו ומתחלה לא היה דעתו אליו כלל ונזיה מוכניס דברי המג"א שם ע"ש והמה"ש והמג"א נתקנו כלכריו ולפמ"ש א"ש ודו"ק :

ך ויש להבין בזה שהתרנו שעברו ושפחתו מיתרים לאכול עמו אך התרנו והרי בהכרח להרבות בשבילם ואם נאמר דבאותה קדירה מותר דהרבות ספני שמתבשר יפה כשהקדירה מליאה במ"ש במ"י

תק"ג איכ נחיר גיב להומין רא"י וידבה בשבילו באותה קדירה אך האמת הוא דבהומנה חיישינן שמא ירבה בשבילו בקדירה אחרת שמפני שרוצה לכבדו יעשה לו סמעים אחרים אבל בעברו ושפחתו לא חיישינן לזה והוה כוונת רבינו הר"פ"א שכתב במע"ף א' שמתיר להרבות בשביל עבדו ושפחתו באותה קדירה שמבשל בה לעצמו אבל לשאר א"י בכל ענין אסור עכ"ל וכוונתו כרבוינו וזהו כנ"י וז"ל הקשו שם שמתיר להרבות בשביל א"י באותה קדירה ויש שאוסר ושמג"א סק"ג וע"ז סק"ה ולפמ"ש שניהם אמת דודלתי מותר ומ"מ אסור שמה ירבה בקדירה אחרת והוה כהומונה אבל לא כעבדו וזשפחתו וגם סומת המג"א כן הוא ומ"ש כאן סקרת אפשר לסיימנה ע"ש למג"ד לא שייך כאן וע' כמ"ו סק"ד שמכרע כשכח מאליו ונותן לו לאכול מותר אבל מומינו כשכח אסור ע"ש והוה כשכח הרבה וכן קודם תקון המעודה אבל סמוך למעודה מותר כמ"ש במע"ף הקודם ודו"ק :

ך כתב הרמב"ם בפ"א דין י"ד עימה שחציה של ישראל וחציה של א"י אסור לאפותה מפני שבול לחלק הכצק בני החיל שנתנו קמח לישראל לעשות להם פת ביו"ט אם כשנותנין סמנה פת לתנוק אין סקפודין מותר לאפותו להם ביו"ט שכל פת ופת ראוי לתנוק עכ"ל וכן הוא בגמ' וכו"א . ורש"י פ"י רשני דיגים הללו מותרין וא"ו דכיון דאפשר לסיפלניגוהו אסור והתוס' כתבו שאין מותרין דבעיניה חציה של ישראל שפיר יכיל לחלקה קודם אפייה אבל של בני החיל דהקמח שלהם א"א דהישראל לחלוק קודם אפייה דלא יתנו לו ורק אודר האפייה כשנותן לתנוק לא קפדי ונמצא שמוכרח לאפות כל הפת ומותר בשביל החלק שהישראל אוכל והוה גיב רעת דרמב"ם שכתבו לשני הדינים וכמברא וו כתבו דרין והמ"ם ע"ש :

ך אמנם בנב" שם בסוף הסוגיא אומר ופליגא דריב"ל ראמר אין מומנין את האי ביו"ט שמא ידבה בשבילו ופירש"י ודר"ף דפליג ריב"ל על הרין דבני החיל שנתבאר ודכן הסוד פסק באמת בבני החיל לאיסור ע"ש ודרמב"ם פסק לשני הדינים וגם הראב"ד הסכים עמו דבאמת אין זה דמיון דיוסין א"י דומה דעימה חציה של ישראל שיכול לחלקה מקודם וכן כסומנים הא יכיל לבשל חלקו משא"כ בבני החיל וכמ"ש וכתבו שהרמב"ם לא היה גורם בנב" ופליגא דריב"ל או שגורם ומפרש פ"י אחר כמ"ש המגיד משנה שם

שם יש מרבתינו שכתב דגם הרי"ף מודה בזה אלא שספרש דבכני חילא היה יכרד הישראל ליטול גם מקודם האפייה ור"ן מס' ולפ"ו לא פליגי לדינא אב"י המור לא ס"י בן שכתב שיש בזה מחלוקת ע"ש ודיניו הב"י בסעיף ב' סתם כהרמב"ם וכן הלכה: **ב**ן יש מי שאומר רוח שהתנינו ליתן לעבדים ולשפחות בשממלא באותה קדירה והו' בבישול אבל בפת אסור להרבות בשבילם פת בתנוד דכל אחת היא מלאכה כפ"ע ומג"א סק"ג כגם הי"ט"ו וכו' וראי כן הוא דכן נתבאר ככה"ג במ"י תקי"ג דיש חילוק בין בישוק לאפייה מטעם זה ע"ש ואין להאכילם אלא משירא הפת שאפה לעצמו אך כבר נתבאר שם דע"פ רוב נס אנחנו אופים מעיר"ט וכתב דיניו הרמ"א בסעיף א' דישאל האופה בתנוד של א"י וצריך לתת לו כעד זה פת אחר לא ייחד לו אחד קודם אפייה שזה הפת יתן לו דא"כ אופה פת זה בשבירו אלא יאפה סתם ויתן לו אח"כ אחד מהם עכ"ל ופשוט הוא:

כסאן דמתיר בנמי' ומלאור ורמב"ם כמ"ס העולין אין הלכה בן ולפיכך יש להזהיר להגשים שלא יחמו חסין ביום"ט בשביל הבהמה ומאד נתפרץ איסור זה מפני העדר ידיעתן כמו שראינו ושמענו וכן יש להזהיר ויכולות לעשות בהיתר והיינו שיחממו מים לצורך הדחת בלי"ם ומסים אלו יתנו להבהמות ויתר להרבות בשביל הבהמות בקדירה זו שבישר לעצמו ואין חילוק בין שיש לו דבר ליתן לבהמתו או אין לו דבר נזמי מותר לתרבות באותה קדירה:

יא וכשם שאסור לבשל בשביל בהמה כמו בן אסור לשלם בשבילה דרך רה"ד אבל דרך כרמלית מותר דלא מחמירין כהוצאה דרבנן כיון דביר"ט הותרה ההוצאה לגמרי כמ"ס כמה פעמים וכן אסור לגבל המורסן לעופות כי אם ע"י שינוי אבל מותר לשלם מוונת וליתן לפניהן שהרי גם כשבת מותר אותן שמונותן עליך דוקא שהוא ראוי לאכילתן אבל אם אינו ראוי אסור דה"ל מוקצה אף שיכול לעשותן ראוי מיהו לפי מה שהן הם מוקצה ויש מחמירים אפילו בשע"י הרחק יכולין לאכול ועמ"ל סק"ה ולא דמי לכרמלית שהתירו דכהוצאה הקילו כמ"ס וקמית הק"ו סק"ה ז"ע ועמ"ל:

י אסור לאפות ובשל בשביל בהמה ביום"ט הכתיב לכם ולא לבהמה כן פסקו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והמור והש"ע ורוב הפוסקים ולכן אף שיש שפסקו

תקי"ג [דין ביצה שנולדה ביום"ט ובו י"ב סעיפים]:

א ביצה שנולדה ביום"ט אסור ליגע בה דהיינו למשלם כדומד אע"ג דמוקצה מותר בנגיעה כמ"ס במ"י ש"ח מ"ס ביצה שהיא עגולה נגיעתה היינו מלמכה דאיא שלא תנרנד וזהו שכתב דיניו הרמ"א בסעיף א' על הך דאסור ליגע בו דהיינו לשלמה כלומר דנגיעתה היו מלמולה וכן הגין המג"א סק"ז ויש מי שהבין דכוונתו לומר דדוקא מלמול אסור אבל נגיעה סותר והקשה עליו וט"ז סק"א ואינו כן ויש מי שסובר דגם נגיעה בלא מלמול אם הוא לצורך המוקצה אסור ונתבאר בזה במ"י ש"י ע"ש:

ואין שבת מכינה יו"ט וקיים להו לרבנן דכל ביצה הנולדת היום נמרה מאתמול ולפ"ו שבת ויו"ט המסוכים ול"ו ונזכרה בשבת שאחד יו"ט או ביום"ט שאחד שבת הכין השבת יו"ט או יו"ט לשבת ואסורה הכינה מדאורייתא משום איסור הכנה ולכן גזרו חז"ר על כל יו"ט משום יו"ט אחר השבת ועל כל שבת משום שבת שאחר יו"ט וגמ' ר"ט נ"הו ומבילא כיון דאסורה באכילה אסורה במלמול למאן דאית ליה מוקצה ביום"ט דכ"ר שאינו ראוי ליו"ט הוה מוקצה וומג"א סק"א כתב כעמ"ס איסור עלמולה כס' ה"ל מטוס לא פלוג ט"ט וי"ע למה הו"רף לזה וכמ"י תקט"ז כתב כעמ"ס כדכרינו כמ"ס המה"ש ע"ט:

ב וכיון שאסור ליגע בה כ"ש שאסור לאוכלה וכך שנינו במשנה דיש ביצה דביצה שנולדה ביום"ט לא תאכל ומעמא דמילתא לא מיבעיא בתרנגולת העומדת לגדל בצים דהוי מוקצה ונולד אלא אפילו בתרנגולת העומדת לאכילה דאינה מוקצה מ"ס אסור מטעמא אחרינא דכתיב והכינו את אשר יביאו ודרשינן יזל מכין לשבת וחול מכין ליום ואין יו"ט מכין לשבת הוי

ג ונמצא לפ"ו דביום"ט אחר שבת ושבת אחר יו"ט האיסור מן התורה ובסתם שבת ויו"ט האיסור מרבנן משום גזירה כמ"ס ואין לשאול לפ"ו דא"כ ביצה שנולדה בשבת או ביום"ט לא תאכל למחר ביום חול דהא השבת או היום"ט הכינה לחול דאם נפרתה הוי

הי חבנה כ"ש הולדתה אבל אין זו שאילה הראשונה
 הוא הולדתה לאו חבנה הוא וראיה לדבר דא"כ
 ביצה שגולדה ביו"ט קודם שבת תיחמר בשבת משום
 חבנה ולא מצינו כן בנ"מ אלא משום דקדושה אחת
 הן לענין ביצה ולא משום חבנה דהוי דאורייתא וכן ביצה
 שגולדה בשבת שקודם יו"ט אינה אסורה ביו"ט משום
 חבנה דאורייתא אלא משום קדושה אחת ופעמא
 דפילתא רהבנה לא מקרי רק מה שהגריאה נהתיית
 בעולם ולא מה שיצאה לעולם שהרי גם מעיקרא היתה
 כן וכך ביצה שגולדה היום נמר בריאתה היא
 מאתמול :

ד אסנא באמת לענין יום חול אין אנו צריכין לזה
 דבע"כ אנו צריכין לומר דעל חול לא שייך ענין
 דחבנה כלל דא"כ ביצה שגולדה באחד בשבת
 תיחמר משום דאתמול גמרה לה והוי שבת סתם
 לחלו וכן ביצה שגולדה ביום שלאחר יו"ט תיחמר
 ולזה כתבו רבותינו דמעות חול אינה חשובה ולא
 שייך עליה לומר חבנה (נ"מ) ומו"ט ריש ג' :

הן אם נהערכה ביצה זו אפילו באקף כולן אסורות
 ואינה במילה דכבר שיש לו סתורין אינו במל
 אפילו באיסור דרבנן וכ"ש למאן דמ"ל דביצה הוי
 דבר שבמניין ולא במיל אסנא רוב הפוסקים אין סוכרין
 כן כמ"ש ביו"ד ריש סי' ק"י ע"ש ואפילו אם יש
 ספק אם נולדה ביו"ט או בחול ג"כ אסורה ואפילו
 נתערב זה הספק כאלף והכל מטעם דשיל"מ שהרי
 בלילה תהא מותרת ואפשר לומר דבמתם יו"ט מותרת
 דדוה ס"ס בדרבנן דהא ס"ס היא ספק אם נולדה
 ביו"ט ואת"ל ביו"ט שמא אינה זו שלקחנו מן
 התערובות אבל ביו"ט שאחר השבת הוה ס"ס
 בדאורייתא מיהו ביו"ד שם נהבאר דכ"ס ס"ס שספק
 אחר כנופו וספק אחר בתערובות לא מקרי ס"ס
 ע"ש ואולי בדרבנן גם זה מקרי ס"ס וע' ביו"ד סי'
 ק"ב וסי' ק"ו (נמ"א סק"ד) ועמ"ש כסי' תצ"ח :

הן כתב רבינו הבי"ד בסעיף ג' ביצה שגולדה ביו"ט
 שנתבשלה בשונג עם בשר ותבשיל אם יש ס'
 כנגדו הכל מותר חוץ מן הביצה אבל אם לבנו בו
 התבשיל וכיוצא בזה מירי דלחוחותא ופעמא עכ"ד לא
 במיל עב"ל והטעם דמהני ששים משום דבאינו מינו
 גם דשיל"מ במל כמ"ש ביו"ד סי' ק"ב והקשו
 עליו דלמה לן ששים הלא הביצה אינה נחתמת מעם
 כלל כמ"ש ביו"ד סי' פ"ו דמ"א דביצי מ"א בעלמא

ניגדו וי"ו סק"ג אמנם כונתו כשנתבשלה קלופה
 כלומר שמקודם בשלה וקלופה ובשלו אותה בתבשיל
 דהביצה בשלימותה דאו צריך ששים כמבואר ביו"ד
 שם ושם סי' ק"ב כתב רבינו הרמ"א דהטעם במל
 אפילו ברשיל"מ א"כ אפילו נתבשלה בכזים דהוי מין
 במינו ג"כ במל (נמ"א סק"ו) :

הן זה שכתב דלחוחותא ופעמא לא במל כלומר
 דאפילו באינו מינו הוי כמינו ואינו במל ברשיל"מ
 דווקא בחוחותא ופעמא אבל בלא חוחותא במל אף
 דעכ"ד לפעמא ואע"פ שבא לתקן הקרירה מט סק"ו
 ונראה ברור דאם ער הערב יתקלקל התבשיל דבמל
 דכלל גדול הוא ברשיל"מ ולא נקרא יש לו סתורין
 אלא כשלא יתקלקל כמ"ש ביו"ד שם ודע דמותר
 לכפות על הביצה כלי דקוי"ל כלי ניטל לדבר שאינו
 ניטל כמ"ש בס"י ש"י ובלבד שיזהר שהכלי לא יגע
 בה דבנניעתה יגרננה :

הן שני יו"ט של גלויות נולדה בזה מותרת בזה
 שהרי אחד מהן חול אבל ר"ה נולדה ביום ראשון
 אסורה בשני דחד קדושה היא וקדושה אריכתא וכן
 שבת ויו"ט המוכזים ול"ו נולדה בזה אסורה בזה
 ואע"פ דקוי"ל דשתי קדושות הן וגם חבנה לא שייך
 בלידה כמ"ש מ"מ מדרבנן אסורה משום חבנה
 כלומר כיון דביום הראשון אסורה מדרבנן אם תתיר
 אותה ליום השני נמצא שהראשון הכין להשני ולא
 לעצמו (ר"ן ט"ו) ואין שבת ויו"ט מכינים ול"ו ונמצא
 דהוי ג"כ כעין חבנה ואם נולדה בשבת והיה יו"ט
 של גלויות ביום א' וכ' דמותרת בשני כשגולדה בשבת
 וכן ביו"ט שקודם שכתב בחמישי וששי דנולדה
 בחמישי מותרת בשבת וכי"ר של ר"ה בכה"ג אסורה
 כד השלשה ימים (ומ"א דלא אמרין ביו"ט של גלויות מינו
 דאתקלף לנה"ט וכ"י פ' מ"ג בס' תר"מ סוף ה')

הן ביצה שיצאה רובה מעו"ט וחורה למעיה ואח"כ
 נולדה ביו"ט מותרת דכיון דיצאה רובה חשבינן
 לה כילוד ולפיכך אפילו ברק בקינה של תרנגולת
 עו"ט סמוך לחשיכה ולא מצא בה ביצה ודמותר
 השכים ומצא ביצה מותרת דקים להו לחול שתרנגולת
 אינה יולדת בלילה ובע"כ שילדה סבעוד יום ולא
 מצאה או יצאה רובה וחורה ואמרו חז"ל דהוה
 בתרנגולת היוולדת מוכר אבל היוולדת בצים מחמישה
 הקרקע תוכף דהוליד גם כילדה אך אם יש תרנגול
 זכר בתוך ששים בתים מהתרנגולת ואין נהר ספסוק
 שאין

ערוך הלכות יום טוב סימן תקי"ד השלשה

שאינו בו נשר תולין הכי בהתרנגול אך אם רחוק מששים בתים או שיש נהר בלי נשר אמורה כשבק סאתמול סמוך לחשיכה ולא מצא אבל אם לא בדק גם בכה"ג שריא שאנו תולין שמאתמול נולדה שרובן יולדות ביום אפילו כרא וזהו כבדק באור היום אבל אם אח"כ בכל ענין אמורה דשמא ילדה היום ואף שיש ספק הא נתבאר דספק אסור וכל זה גמילה י"ז :

ולכן אינו נאמן ביום השני אבל בריה נאמן ודאי דרבנן ומ"מ אם לפי הענין מוכח שכבר נולדו כגון שיש ריבוי בציים אגלו אפשר לסמוך עליו גם בשבת ויו"ט ורוב המוכרים בציים הם מאותם שנולדו כבר (ומג"א סק"ג) :

יב השוחם התרנגולת ביו"ט ומצא בה בציים נמורות מותרות ואפילו ביו"ט שאחר השבת דכל זמן שלא יצאה לא מקרי הכנה משום דעדיין לא נגמרה בשלימות שאינה ראויה לגדל אפרוחים ואין הפעם טוב כל כך כמו ביצה שיצאה לחוץ ומס' סק"ז הינה אלא כאחד מאיברי התרנגולת ואפרוח שנולד ביו"ט אסור ואם נולד בשבת אסור ביו"ט שלאחריו כן כתב המור בשם אהיו דגם זה מקרי הכנה כיון שבקליפתו אינו ראויה לאכילה כלל ע"ש כלומר דאע"ג דענג שנולד ביו"ט מותר כשכלו לו חרשו כמ"ש בס' תצ"ח מ"מ אפרוח שנולד ביו"ט אסור דהענג מוכן אגב אמו בשחיפה והתרנגולת בקליפתה אינו ראויה אף לכבד וזהו פוקעה נמורת אפילו למי שסובר דפוקעה מותר ביו"ט דזהו כנדרגרות וצמקים ומסילא כיון שביו"ט אמורה א"כ אם אתה מתירה בשבת שלאחריו נמצא דיו"ט הבין לשבת שלעצמה לא התירה ולשבת התירה והוי הכנה דרבנן וזהו כהכנה דביצה בסעיף ח' דהוי דרבנן ויש מי שרצה לומר דכאן הוי הכנה דאורייתא ומ"מ סק"ז והעיקר כמ"ש וכו' ניחא כל מה שהקשו בזה וזכ"מ נכ"מ ופנ"י ומ"מ ס' ומג"א סק"ז סק"ז סק"ז סק"ז סק"ז סק"ז וז"ל :

תקי"ד [דיני כיבוי ביו"ט ובו ח"י מעיפים] :

א כבר נתבאר דכיבוי לא הותרה אלא כאוכל נפש כמו בישראל אנומרי שא"א בענין אחר אבל כיבוי שלא לצורך אוכל נפש כלל אסור מן התורה וכיבוי של צורך מכשירי אוכל נפש מה שלא היה אפשר לעשות מעו"ט קיי"ג כר' יהודה דמותר אבל אין מורין כן כמ"ש בס' תצ"ח וביותר בארנו בס' תק"ט ויש הפרש בין שיטת הרמב"ם לשיטת המור דהרמב"ם פסק ככולהו לאיסור כיון דאין מורין כן והמור פסק להיתר אלא שכתב שאין מורין כן ודבינו הב"י הולך בשיטת הרמב"ם ודבינו הרמ"א בשיטת המור ע"ש וזוהי עצמו דאין מורין כן אינו אלא בשני דברים

בנריפת הסכין וכיבוי להשמיש רק בזה אסור לנפרי מטעם שבארנו שם וכו' יבנו דברי רבותינו בעלי הש"ע בסעיף א' כמו שיתבאר בס"ד :

ב וז"ל רבינו הב"י אסור לכבות דליקה ביו"ט ואפילו אם רואה ביתו שנשרף אם אין שם סכנת נפש ה ואין סכבין הבקעת אפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקרירה או כדי לשמש מטתו עכ"ל והנה לכ"י דליקה פשיטא שאסור אפילו להמור שהרי אין בזה אף מכשירי אוכל נפש אלא הפסד ממון ורק אם בשריפת הבית ישרפו גם מה שהבין אוכלין ומשקין חדר ה"ל דגא כמכשירין ואין סכבין הבקעת אפילו שהתעשן

שתתעשן הקדירה דהו מכשירי אוכל נפש מי"א אסור משום דאין מודין כן וכן תשמיש המטה וכבר כתבנו בס"י תצ"ה דאפילו לדיעה זו כשיחיד עושה לעצמו אין מוחזין בירו כיון דהלכה כר"י ע"ש :

ג ורבינו תר"ם"א כתב וי"א דווקא אם אפשר להציל הקדירה כדא כיבוי אבל אם א"א להציל או לבשל הקדירה בעניין אחר רק שיכבה מותר לכבות וכן נ"ל עיקר וכן בבית אם ישרוף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד מעורתו מותר לכבות אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם אסור לכבות משום הפסד סמוני עכ"ל וזהו דעת הפוסק דמכשירי אוכל נפש מותר ובוה גם מודין כן ולכן אם הכיבוי נוגע לאכילה או למקום האכילה ה"ל מכשירי אוכל נפש ומותר ורק בתשמיש המטה החמירו משום דאע"ג דהש"ס מרמז דה למכשירי מי"א לא דמי לנמרי וכמ"ש בס"י תק"ט סעיף ר' דהוי כאפשר לעשותה מעיי"ט ע"ש ובשהותר לכבות לא יכבה ממש במים אלא ישליך הבקעת לחץ ומילא תכבה ומ"א סק"ג ודווקא כתב גם בתשמיש מותר לכבות משום דס"ל דגם בזה דה כמכשירין וכפשפשא דנמ"י (ועמ"י) סק"ב שהסכים לזה והתירי פתג דכשיל הקדירה חף לרנן שחר דאין זה מנסרין חלל אוכל נפש מנחו ועמ"י ומ"א סק"א ולפי מה שנאמר ח"כ לכל זה והדברים נכונים לפי האמת שנאמר וד"ק :

ך אסור להטות הגר כדי להרחיק השמן מן הפתילה דהו כיבוי ואסור וי"א דהו דווקא כשכוונתו לישאר כך אבל אם כוונתו להרחיקו מן השמן כרנע בדי להוציא הפתילה מעט יותר ואח"כ יחזור השמן להפתילה כדי שיאיר יותר מותר ואינו דומה למכבה לנמרי כדי להדליקו יותר בטוב דהו ודאי אסור אבל כשרק ממעט אורו כדי שיאיר יותר והו הבל צורך הדלקה ומותר וס"י סק"ז ולפ"ז נראה בפומטות שלנו שדרכן להדליקן ולהמשיך החוליא למטה קצת וברנע זו נחמטט אורו ואח"כ ממשיך החוליא למעלה ומאיר הרבה וא"א באופן אחר ויש מתרעמים על זה ולפי מה שבארנו היתר נמור הוא וכן המנהג הפשוט ואין לפקפק בזה כלל :

ך וכן אסור ליקח פתילה מנר הדיוק אפילו ליתנה בנר אחד שהרי כשמוציאה מיד הוא מכבה אותה ומה מועיל מה שידקנה אח"כ ואם באמת אינו מכבה אלא מקטין אורה קצת מותר כמ"ש בסעיף הקודם

אלא דע"פ רוב ניכבית ולכן אסור לעשות בן וסמ"י ט"ז אבל מותר להסוף פתילות לנר חולק כדי שיבער הרבה ויכבה במהרה כדומר אע"ג רכוונתו שתכבה במהרה מי"א הרי הוא עושה מעשה הבערה ומותר כפי שמטה השמן אל הגר דנ"כ תבעד יותר ותכבה מהר וגרם כיבוי לא נאמרה ביו"ט ואפילו בשבת יש שמותר כמ"ש בס"י של"ד ואין לשאול למה אסור ליקח פתילה מנר חולק וליתנה בנר אחר ולעיל בס"י תק"ב התרנו ליקח עץ מן הפתורה מצד זה וליתנו בצד אחר דכבר בארנו שם משום דהעץ אינו מתכבת לנמרי ע"ש (ומיוסד קצתה ה"י סק"ה ע"ט) :

ך נר של שעה אסור לחממו ולהדביקו לאיזה דבר שבקל יבא לירי מידוח והמסרה חייב חמאת ועוד דהו נופה כשמשפשו בהרבר הגרבק תהו מפרח ומנ"א סק"ז אבל מותר לכפול גר של שעה כדי שתדלק במהרה כמ"ש ואין חילוק בין נר של שעה לנר של חלב אלא שאין דרך לעשות בחלב כן והאירגא יש שמחמטין שולי הגר של חלב וסדביקין אותו להשלחן או אל השמענרע"ד ואסור לעשות כן ביו"ט והו איסור דאודיייתא משום דבוראי מפרח שלא כמהרה נרבתת כמו שעה וצריך לשפוש :

ך וכתב רבינו הבי"ר נר של שעה שרוצה להדליק ביו"ט וחם עליו שלא ישרף כדו יכול ליתן סביבו קודם שידליקנו דבר המנוע מלשרוף בעניין שיכבה כשיגיע שם עכ"ל ואינו מובן למה הצריך קודם שידליקנו הא כבר נחבאר שגרם כיבוי מותר ובאמת בפור לא כתב קודם שידליקנו אלא שכתב גר של שעה שרוצה להדליקו וכי ומה דקדק רבינו הבי"ר בספרו הנחזק דמיידיא קודם שהדליק וחלקו עליו המפרשים דגרם כיבוי כי האי שאינו מחשיך אורו מותר גם אח"כ (נ"ח ומ"א סק"ז) :

ך אמנם באמת נחלקו בזה התוס' (נ"ג). ליה והמסתפק והרא"ש שם וס"י י"ז דהתוס' כתבו דגרם כיבוי שאינו מחשיך האור קצת כההיא דמסתפק מן הגר דנתקטן אורו מותר ביו"ט דגרם כיבוי לא סקרי רק כשנתקטן אורו כהך דמסתפק ולכן דתירו להתוך חלק מן הגר מלמטה אע"ג דע"פ זה תולק הגר הרבה פחות מכמקדם ע"ש והרא"ש שם חולק וס"ל דגרם כיבוי סקרי גם כשאינו מקטין אורו אלא שמונע מלהדליק הרבה ואסור דהתוך הגר מלמטה ע"ש ואין זה דמין להוספת פתילות שתולק במהרה כמעיף ה' דמותר דהו

דוחו פשיטא רע"י הבערה מותר בין שעומק בהבערה ראל"כ יהא אסור להטות השמן אל הפתילה כדי שתדלק היטב כמ"ש שם :

מן ולפ"ז א"ש דרבינו הכ"י הולך בשיטת הרא"ש ולכן הצריך קודם שירליקנו ומפרש נם בהמור כן דאח"כ הוי גרם כיבוי ואע"פ שיש חלק דאפילו להרא"ש לא מקרי גרם כיבוי אלא כשמונע מעצמות הגר כגון שחוטכו מלמטה או נוטל ממנו שעוה אבל כשהמניעה היא ע"י דבר אחר שנתן מביבו לא מקרי גרם כיבוי ויש מי שאומר כן ומג"א ע"כ לא מ"ל דרבינו הכ"י דאין זה הברח דאירי ואירי גרם כיבוי הוא וז"ל הרא"ש ע"כ דליתו נוגע כדבר הדולק אלא עשה חלה הגורם את הכיבוי כשתגיע שמה הדליקה ע"כ ותפסו המג"א והס"י סק"ז דכוונתו לחלק בין כשהמניעה הוא מנוף הגר וכן מדבר אחר סביבו ותמידי דכוונתו כדורה לא משני חילוק זה אלא בין שהגרם כיבוי אלא הגר וכן כשהוא רחוק מן האש כדך דכלים ריקנים כדליקה ע"כ היטב וזהו דעת הכ"י וכדור הוא ודוק :

י והוה לפי רעת הרא"ש אבל להתומ' מותר וזהו שכתב רבינו הרמ"א ריש מתירין לחתוך גר של שעוה כאור דחינו שמרליקין נם למטה כדי לקצרה וכן נזהגין אבל ע"י מכין אסור עכ"ל כלומר שמרליקין אותה מלמטה ותתחלק לשנים ומכירה שתתקטן ותדלק פחות דלא מקרי זה גרם כיבוי וכ"ש כרינו של רבינו הכ"י ליתן מביבו דבר שיגרום שתתכבה דמותר אפילו אחר שהדליק וזהו עיקר בוונתו וע"י סכין אסור דמתקן מנא אלא ע"י הרלקה כאמצע וי"א דכשמרליקה באמצע צריך ששני החצאים ידלקו אבל אם עושה באופן שרק יתחלקו ולא ידלקו אסור ויש מתירים נם ככה"ז ועמ"ל סק"ז ולא דמי למה שיתבאר דבחוק הגר פשוט שצריך להדליק שני החצאים והו ספני שכונתו להדליק ועושה כלי אכל ככאן שאין כונתו אלא שלא תדלק הרבה א"צ כדך ע"כ וכן מותר להעמיד גר דלוק כחול או בטיט עמוק כדי שתתכבה בהגיעה לחחול או דהמיט וז"ל ע"כ וכן שאינו מקטין אורה ואפשר דנם להרא"ש מותר בין שזהו דרך הדליקה ולהלכה קי"ל כדברי רבינו הרמ"א וכן נזהגין :

יא עוד כתב דמותר להעמיד גר במקום שדורח שולט כדי שיכבה אבל אסור להעמידו שם אם כבר הרוח מנשב עכ"ל דקודם שבא הרוח הוה גרם

כיבוי שכעת מעשה אינו מקטין אורה נ"כ אבל בשעת הרוח הרי זה כביבוי ממש ע"י הרוח וגם בשעת מעשה יש השתנות ולפיכך אסור ויש שחשש לאסור לנמרי אפילו כשאין רוח כלל גזירה אטו כשהיה רוח כדנוריתין לעיל מ"י רע"ז בשבת ומג"א סק"ז והעיקר כדברי רבינו הרמ"א מתרי מעמא חדא דלפי מה שכארנו לעיל שם סעיף ז' נם בשבת אינו כן ונ"כ הא"י ע"כ אמנם אפילו אם בשבת כן הוא כבר כתב רש"י ז"ל ב"במות וק"ט .) דלענין דחוקה שלא לבא לידי איסור תורה שפיר חששו ח"ל באיסור ברת ולא באיסור לאו ע"ש וא"כ אפילו אם בשבת נורו אטו רוח מי"מ כיו"ט דאיסור דאו לא חששו ומ"ל המג"א דהנהגה שלא ליקח גר לניתו מניהכ"ז כיו"ט ודל"ז כן הוא דע"כ וכן י"ט רוח אכל גזין רוח ודל"ז דמתרו :

יב גר שכבה ורועה להדליק בו ביום מותר לחתוך ראש הפתילה כדי שיהא נוח לדלק ואין זה כמתקן כלי ביון שגם בלא זה ביכולת להדליקה אלא שבחיתוך טוב יותר ומ"מ טוב שלא לחתוך כמכין אלא כיר וז"ל סק"ז וכתב רבינו הכ"י בפע"י מותר להסיר הפחם שבראש הגר כשהוא דולק אבל אינו חותך ראש הפתילה בכלי עכ"ל והתחיל בפחם וסיים בראש הפתילה וצ"ל דה"ק דבכלי אסור אפילו להסיר הפחם מפני שבהכרח א"א לצמצם ע"י כלי להסיר הפחם בלבד והכלי נוטלת נם מראש הפתילה וע"י סק"ט ויש מפרשים דכוונתו כן הוא דהפחם מותר נם בכלי דאין זה תקן כלי אבל ראש הפתילה אסור אפילו כיר מפני שדרכה לעשותה בכלי וא"כ אפילו כיר הוי תקון כלי ומג"א סק"ט ע"כ דניי הכ"י ופירוש רחוק ולחוף הוא ולא מסתבר כלל וע"ז ע"כ ואפילו לפירוש זה מ"מ בהדין הראשון בנר שכבה פשיטא דכיר לא הוה תקון כלי דכיון שכבה כבר נצטננה הרבה וכלה הפחם וגם ראש הפתילה נתחוקה וביכולת להדליקה נם בלא זה כמ"ש וגם בכלי אינה תקון נמור אלא דמ"מ אין נכון ע"י כלי כמ"ש ועמ"ל סק"ז וסק"ט ותנין לפירושו כסוף כהנהגה לחלק בין גזין לזה כתב סק"ז ואטור דכלי אסור ע"כ דוק :

יג וכתבו הגדולים דהיתר הסרת הפחם הוא בפתיחה של שמן דמסירין הפחם ור"ז אבל בנרות שלנו של חלב ושל שעוה אסור למחוס שקודין א"פ סנייצין רכשנוטלין הפתילה בין שני האצבעות למחוט הרי נוטל מנוף הפתילה וכ"ש ע"י כלי כמו ע"י סנאייע"ד דאסור

ראסור ופי' ומג'ל ופי' ועד דנכבה בן ידו
 ופי' וכן כנדה העולם שלא למחוט בידו וכ"ש בבלי
 אך להמות הפתילה מעט ושיפול האפר מותר ומ"ז ס"ט
 ויש מתירין אף למחוט ביד בין האצבעות דאם אפילו
 יפול מעט מהפתילה הי' דבר שאין מתכוין ונס
 הכיבו הי' דבר שאין מתכוין ואין זה פסיק רישא
 וא"ל סק"ל ומג"ל שהרי כמה מרבתינו התירו אפילו
 בכלי וכ"כ דרשב"א ספור"ש במס' עבודת הקדש
 מוחזין את הפתילה בן ביד בין בכלי אלא שהרמב"ם
 הסוד אסרו בבלי וא"כ ביד לכ"ע מותר ומ"ז אבל
 מנהג העולם כד"ע ראשונה :

יך אין נהגין נר על גבי אילן פעו"ם דחיישינן שמא
 יסלנו ממנו ביר"ט והרי משתמש באילן ואף אם
 נאמר דהגמילה לא מקרי משתמש מ"ם יש לחוש שמא
 יעלה באילן ליקח אותה ומג"ל סק"ז וז"ל וכ"ש
 שביר"ט אסור ואין מוחזין נר של חרס דהיינו בעדו
 רך כמו ביצים של יוצר למעך אותו ביד לעשות בו
 בית קיבול מפני שהוא עושה כלי וכן האומנים
 שמשמין קש באויר הגר שלא יפלו הרפנות
 וכשנתייבש נופלין הקש דאסור ליטלו ביר"ט וזהו
 גמר התקן וכן אם חיבר שני כלים ביחד בשעת
 עשייתן דאסור להפרידן ביר"ט וזהו נ"כ נמר עשיותן
 אבל אם נתחברו אח"כ ע"פ סיבה אין זה כלום ומותר
 להפרידן ומ"ז סק"ז :

מן אין חותבין הפתילה לשנים אא"כ על ידי שנותן
 שני ראשיה כפי שתי נרות ומדליקה באמצע
 והוא צריך לשתייהן דבלא"ה הי' מתקן כלי וכשמדליקם
 לא נראה כמתקן אלא להדליקה קמיוכין וע' בסעיף י'
 נ"כ סק"ז ואין גודלין את הפתילה ואין מותרין
 הקליעה וכן נר של שעה הקליעה אסור להתיר
 קליעתה נגודל הי' בניין ומותר הי' מתירת בניין וכן
 אסור להבהב את הפתילה וזהו תקן כלי אך אם
 אינה קשה כל כך יכוד למעכה בידו כרי להקשותה
 ומותר לשרותה בשמן כשאין בו נר דוק דאלו יש
 בה נר דלק הרי מעט שמנה והוי מכבה דמכבה
 אורו ואפילו אינו מכה אסור לדעת הרא"ש שכתבנו
 בסעיף ח' ובשבת ודאי לכ"ע אסור בכה"ג אפילו
 אינו מכה האור ומג"ל סק"ט שכתב ק' ומ"ז ס"א :

מן כהב רבינו הרמ"א בסעיף ד' דשירי שמן ופתילה
 מותרין אפילו ביר"ט אחר שבת או שני י"ט של
 ר"ה עכ"ל כיומר אע"ג דע"פ זה נוהגין להדליקה אין

אומרים שזו הבנה ומיר"ט לשבת ומשבת ליר"ט
 אסור הבנה וכן מיום ראשון של ר"ה ליום השני
 דזה לא מקרי הבנה והי' כרין לפירים שבמ"י תק"א
 דמותרים מפני שהנוף היה בעולם כמ"ש שם וה"ז כן
 הוא ועמ"ש שם :

יך המדליק נר של יר"ט צריך לברך אקב"ו להדליק
 נר של יר"ט דכמו שאנו מצווין בשבת כמו כן
 ביר"ט משום עונג ושמחה ואין עונג כלא נר כלילה
 וחצאים רגילות לברך שהחיינו בעת הדלקת הנרות
 וביר"ט אין צריכות להדליק מקורם ולכמות עיניהם
 ולברך כבשבת רבשבת הי' המעט משום דאחרי
 הברכה הי' כקבלת שבת ולכן מדליקות מקורם וכדי
 שיא עובר לעשייתן כמכות עיניהן אבל ביר"ט
 דהדלקה מותר טוב שיברכו קודם ההדלקה כרין
 עובר לעשייתן ממש וז"ל נקדמה :

יך לכאורא כיון דכיבו אסור ביר"ט א"כ אסור
 לכמות את הגחלים בתנור כשסגרפין אותן לצד
 אחר באפר שאולי יתכבו ע"ז וכ"כ התוס' ופי'.
 ד"ה ח"ן ע"ז אבל האגודה התיר לכמות כלילה כרי
 שימצאו אש בבוקר וכ"כ גדולי האחרונים ופי' ופי'
 מ"ף סק"ט דזהו דבר שאין מתכוין ולא הי' פסיק
 רישא ועיקר כיבו הי' מלאכה שאצ"ל אבל בבוקר
 על ערב ודאי ראיין לכמות וכן המנהג פשוט ואין
 לשנות :

יך כתב רבינו הבי' בסעיף ח' נר של במילה
 דהיינו שאינו צריך לו אסור להדליקו אבל של
 ביהב"ג לא חשיב של במילה ומותר להדליקו אפילו
 ביר"ט שני אחר מנחה ואין בזה משום מכין לחל
 שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותו שעה ולתקן הפתילות
 והעשיות ביר"ט אחר מנחה אם רוצה להדליקו בו
 ביום מותר ואם כאו אסור עכ"ל נר של במילה
 מקרי כשא"צ להאיר כלל אבל אם רוצה להוסיף אור
 הרבה ודאי מותר וזהו מעונג יר"ט ואפילו כוונתו
 כרי להראות עשרו מיהו סמילא יש כבוד היום ופי'
 סק"ט ויש מפקפקין בזה ומג"ל סק"ג כ"ס י"ט ושל
 ביהב"ג אוסר הרשב"א לגמרי דאינו אלא לכבוד וזה
 לא התירה התורה ומה שיש בזה מצוה מיגרע גרע
 דלכס ולא לנבזה אמנם הרא"ש והטור התירו וכתבו
 דזה אינו נר של במילה וכפרט לדעת הרמב"ם
 התורה הבערה לגמרי דאמרינן מתוך ונס והו' מפני
 כבוד

וכשמדליקין בביהכ"נ מותר אף כשעדיין לא באו בני אדם כיון שיבואו מבעוד יום וד' דבר על כסילת הוא כירושלמי משילין ולא נתברר לנו לדעת הרא"ש והטור דא"כ מהו זה כי על כסילה דאמו יסתגע וילדיק לכסלה לגמרי ואם כסילת איהו דבר כמו לעטן כה האכא"ק הרי וודאי מותר ואם כסילת פ"י פשיטא שאסור וא"כ למה זה הוא מדליק ונ"ט :

בגור הציבור והעולם נהגו להיתר ומ"מ יש להזהירם שלא להרבות הרבה ובפרט ביום הזכרות נשמות שמרבין בלי שיעור ויש למונעם מזה ואחר מנחה שמדליקין הרי יש צורך לאותה שעה אך לתקן הגרות והפתילות על לילה פשיטא שאסור וכך להעמיד הגרות מיום לילה אסור אא"כ מדליקין מבעוד יום

תקמ"ו [דין כשהביאו לישראל דבר הנתלש או הנצוד ביו"ט או מה שהובא מחוץ לתחום וכו' י"ז מעיפים] :

ולא באחר דאין אדם חוטא ורא לו שיאמר לו שיביא בשביר אחר וכ"כ הרא"ש שם דלפי זה מותר לישראל אחר במוצאי יו"ט ראשון מיד ואיסורו רק ביום ראשון משום מוקצה ונמצא דלענין אחר קילא לפי זה מלפירש"י רכרש"י צריך בבדי שיעשו ולהוסי' א"צ אבל רעת חסמ"ק דגם להתווס' אסור לכל ישראל עד מוצאי יו"ט שני בבדי שיעשו דלא חידקו חכמים בדבר שנעשה מלאכה נמורה בין ישראל זה לישראל אחר כיון דאיסור זה קל בעיני הבריות עשו הרחקה ביותר כיון שהובא בשביר ישראל נכ"ט ונעשה מלאכה דאורייתא בשבילו :

ך וזהו שכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' על דברי רבינו הבי"ה שהם כדברי רש"י והרמב"ם שאין האיסור אלא על יום ראשון ובלילה בבדי שיעשו כתב הוא וז"ל ויש מחמירין לאסרו עד מוצאי יו"ט שני ונהגין להחמיר אם אינו לצורך יו"ט לצורך אודחים ונכח"ג דאו נוהגין להקל לאחרים שלא הובא בשבילו עכ"ל וה"פ ריב"דא לכתחלה יש להחמיר אף באחד עד מוצאי יו"ט שני אבל לצורך יו"ט כגון שאין דהאחר כמה לענג את הו"ט שני יכולים לסמוך על דעת הרא"ש דלאחר מותר ביו"ט שני ולא עוד אלא אפילו הוא בעצמו וימנ אודחים דאודחים חשובים כהוא עצמו כמו כל בני ביתו כמו שיתבאר בחוץ לתחום דאו מוספינן קילא להחשיב להאודחים כאחרים ומותר לבשל בשבילן ראע"ג ראינן באחרים יכולין לסמוך בזה על שיטת דש"י והרמב"ם ויכול גם הוא לאכול עמהן דאינו מדרך ארץ שהם יאכלו והוא לא יאכל והטעם רדוב הפוסקים סוברים כרש"י והרמב"ם אלא שאנו מחמירים בתו"ס וכמסמ"ק לכתחלה ובמקום צורך מסכינן על הרא"ש דלאחרים מותר גם להתווס' ובמקום

א נרמין בנ"מ וכ"ד : אמר ר"פ חלכתא אינו יהודי שהביא דורין לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב אסורין בבדי שיעשו ופירש"י דאסורין משום מוקצה ואפילו ר"ש רלית ליה מוקצה אסור ומחובר היה כגרוגרות וצמוקים ולא תחלוק במחובר בין שלו בין של אי עכ"ל כלומר אע"פ דלענין מוכן יש חילוק בין ישראל לא"י דשל א"י א"צ הכנה כמ"ש בס"י תצ"ו והו בשאר חכמות כמו בעלי חיים וכדומה שהן ת"י אבל מחובר או צידת דגים היווין מוקצה נמורה ולערב אסורין בבדי שיעשו היינו לערב יום ראשון דביום שני מס"ג מותר כיון דאחר מהם חול ופעמא רבכדי שיעשו הוא כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט וכן הוא שיטת הרמב"ם בפ"ב דין י' שכתב א"י שהביא תשורה לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר לקרקע או שהביא חיה או עופות או דגים שאפשר לצורך בו ביום הרי אלו אסורין לערב בבדי שיעשו עכ"ל וזה דשל א"י א"צ הכנה זהו כמה שתחת ידו אלא שלא הבינן אבל לא במה שנצודו הן דגים הן חיה ועופות :

ב אבל רבותינו בעלי התוס' כתבו שאסורין גם ביום שני עד לערב בבדי שיעשו ופעמא רבכדי שיעשו אינו משום כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט אלא כדי שלא יאמר להא"י שיביא לו מהמחובר או מהצידה וממילא ראם נתייר לו ביום שני אכתי יבא רומר לו כדי שיאכלם ביום השני ולכן אסרום עד מוצאי יו"ט שני בבדי שיעשו :

ג ולכאורה יש נ"מ בין הטעמים דלמעם דש"י כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט הדין שוה למי שהובא בשבירו ולאחר משא"כ למעם התוס' כרי שלא יאמר לו להביא לו סן המחובר זה לא שייך רק בישראל זה

ובמקום דוחק חשבינן לאורחים כאחרים וגם הוא אוכל עמהם על סמך שיפת רש"י והרמב"ם וגם באיסור בטלול כיום שני יכולים לסמוך ולטלטל ודי לאסור באכילה וכן עולה מהע"ז סק"ז וגם המג"א סק"ז עממסתק נפירות המג"א מ"ח נראה למסקנתו כן הוא ולכן דקדק הרמ"א בלשונו היטב ודוק :

¶ ולכאורה גם בשיעור בכדי שיעשו יש נ"מ בין הפעמים דלפירש"י בשביר שלא יהנה ממלאכת יו"ט די בשיעור התלישה והצירה בכבר דהו עיקר המלאכה אבל לא בשיעור שיביא לכאן וכ"כ הטור ודל ופירוש כדי שיעשו כדי התלישה והצירה לבריה וא"צ להמתין כדי הבאה לכאן עכ"ל אבל למעם התוס' שלא יאמר לו להביא צריך גם כדי הבאה לכאן אבל י"א ולא כהמור ראפילו למעם רש"י צריך כדי הבאה והו דעת רבינו הביי שכתב בסוף סעיף א' ודל ושיעור כדי שיעשו דהיינו כדי שידך הא"י למקום שלימך וינמור המלאכה ויחזור לכאן ואם נסתפק לו מהיכן הביאן שיעורן כדי שיבואו מחוץ לתחום עכ"ל והוא הרי פסק כרש"י ורמב"ם ופעמא דפילתא כתבו הרשב"א והר"ן דגם לפירש"י כן הוא דכן מוכחא במס' מנחות ופי"ט דכל בכדי שיעשו אין משערין לפי עצם עשיית האיסור שנעשית ברנע אחת אלא לפי כולל העשייה דהיינו העשייה וההליכה ואם בא רכוב או נוסע בקרון משערין בשיעור זה דאליב ליכא כגו בכדי שיעשו שברנע אחת נעשה עצם האיסור :

¶ כל שאסור לאוכלו אפילו עבר ונתן לפיו ולעמו אסור לבצוע וכל שאסור לאכלו אסור למלטלו דכיון דלא הוי לאכילה ממילא הוה מוקצה כיון דלא הוי למידי דהוה עיקר מוקצה וממילא דלשימת התוס' דאסורים גם כיום שני ומג"א סק"ט ולא תקשה דך מה שכתבנו בסוף סעיף ד' דמותר בטלטול דבאמת זה אינו לשימת התוס' אלא שאמרנו דלענין טלטול יש לנו לסמוך על שימת רש"י והרמב"ם כיון שבשעת הדחק אנו מתירים כמ"ש שם ואפשר גם לשימת התוס' כיון דלהרא"ש מותר לאתרים מסיכא דאין אסור בטלטול :

¶ ואם הביאו ביום שני צריך להמתין לערב בכדי שיעשו ובשני ימים טובים של ר"ה וכן בשבת ויו"ט הסמיכים זכ"ו לכל הדיעות אסיר עד מוצאי יום

השני בלידה בכדי שיעשה רשני י"ט של ר"ה קדושה אחת היא ושבת ויו"ט אע"נ דשני קדושות דן ס"מ אם היה אסור בראשון ומותר בשני הרי הבין שבת ליו"ט או יו"ט דשבת וזהו הבנה דרבנן כעין הבנה שכמ"ל תקי"ג בכיצה שנוקדה בשבת אסורה ביו"ט ששם נתבאר עניין הבנה זו ויש מי שסובר דפירות הנתלשין הוי הבנה דאידייתא ולא דמי לכיצה ומג"א סק"ח כס"ט וס"ט ומיהו עכ"פ הבנה דרבנן וודאי היא :

¶ וזהו כשתלשן או צדן בשביל הישראל אבל אם תלשן או צדן בשביל עצמו ואח"כ נמלך ליתן להישראל או שנהגשו מעצמם לכל הדיעות אין האיסור רק באותו יום משום מוקצה ולערב מותר מיד דאין שייך כאן בכדי שיעשו כיון שלא נעשה בשביל ישראל ורק בשני יו"ט של ר"ה אסור בשני הימים דכיום אחר הוא וכן בשבת ויו"ט משום הבנה דרבנן כמ"ש ומוהר אפילו למי שהובא בשבילו אם הובא מתוך התחום דמחוץ לתחום אסור למי שהובא בשבילו כמו שיתבאר בס"ד בסעיף י"ב :

¶ אפילו ספק אם נהלשו או נצודו היום אסורים וכן ספק אם תלשן או צדן בשביל הישראל ואסורים אפילו ביו"ט שני לדעת התוס' והטעם שהחמירו בבר זה מפני דהוה דבר שיש לו מתירין ופי"ז סק"ג ויש מי שמקיל בספק אם עשה זה בשביר הישראל וז"ל וחלקו עליו ומג"א סק"א ופי"ז סק"ז אמנם אם ניכר שלא נצודו היום ושלא נלקטו היום אפילו אין התיכר ברור כל כך מותר וכן אם באו בתחלת הלילה דיותר קרוב לומר שנצודו או נתקטו מבעוד יום ואם לא הובאו מחוץ לתחום מותר אפילו למי שהובאו בשבילו ואם הא"י מסיח לפי תומו שלא נלקטו היום ולא נצודו היום נאמן ואפילו ביו"ט אחר שבת נאמן באיסור דרבנן ואפילו למאן דמ"ל רגם כדרבנן אינו נאמן מ"מ בספק איסור דרבנן וודאי דנאמן וגם אינו משביח מקחו ככך ולא נחתנין כרין זה אם יודע דרין של ישראל אסור אם לאו ככיצה כמ"ל תקי"ג דבספק מוכן יש להקל ומג"א סק"ג ופי"ז סק"ה ולשג"ד נראה כמ"ש ויש מי שחושש כבה"ג שיודע שאסור לישראל ופי"ז ס"ט :

¶ וכל הדברים שנתבארו הם כשהא"י עשה מעצמו או בשביל הישראל או בשבילי אבל אם הישראל העמיד את הא"י מקורם החג שיביא לו דגים ופירות בעו"ט

ומג"א סק"ז ובפרט לכבוד שבת יכולין בפשיטות לסמוך על הרא"ש ועל שיטת רש"י והמב"ם ולבשן בעצמו על שבת :

יב כל אלו הדברים שנתבארו הם בדברים שיש בהם מלאכה ראוייהא כמו תלישה וצירה אבל דברים שאין בהם חשש זה או כנון שוודאי נתלשו ונצודו מעו"ט אלא שהובאו מחוץ לתחום דאם כאו מתוך התחום פשיטא שניתר לכל אפילו דמי שהובא בשבילו שהדי אין כאן שום איסור אך אם באו מחוץ לתחום אמרו חז"ל [טס] דאם לא הביאם לצורך ישראל מותר מיד ואם הובאו בשביל ישראל אסור לישראל זה באותו היום ואסור לכל כני כיתו וגם לאורחים הסמוכים על שולחנו ויש מי שמחיר לאורחים ונ"י גמ' מה"ז אבל לאחרים מותרים מיד דכיון דלא נעשה איסור תורה בשבילו דיו אם נאמר לעצמו ולא לאחרים וכן אם הטעם שאסרו לו הוא כדי שלא יאמר דהביא בשבילו ג"כ אין זה שייכות לאחרים ואפילו אם הובא מחוץ ל"ב מיל דלהריף והרמב"ם

הוי דאורייתא מ"מ אין לאסור לאחרים [מג"א סק"ח] ונ"י דבנו וכתו שאינם סמוכים על שולחנו כאחרים רמיון וגם לעצמו מותר לערב מיד וא"צ להבהין בכדי שיעשו וזהו דעת ר"י בעל התוס' והרא"ש אבל הריף והתרומה פסקו דצריך להמתין בכדי שיעשו וכן פסק רבינו הב"י בסעיף ה' ולא הביא כלל דעת המתירין מפני שגם המס"ג והרשב"א והר"ן פסקו כן וא"כ יש להורות כן ושיעור בכדי שיעשו כפי שהות הבאתן אם הלך רגלי או רכב או נסע בקרון ואח"כ מותר ואפילו לדעת התוס' שהחמירו עד יום שני לערב ובחוק לתחום מורים [ע' משנ"י סי' קנ"ה וס' לייטט] : רב ולא עוד אלא אפילו בשני י"ט של ר"ה ובשבת וי"ט הסמוכים ול"ז ג"כ הקילו בחוץ לתחום כמ"ש רבינו הב"י בסעיף ח' וז"ל דבר שאין במינו כמחובר שהובא לישראל ביו"ט ראשון של ר"ה מותר בשני והיה בשבת וי"ט הסמוכים ול"ז עכ"ל דכתחומים הקילו דכזה שאין כאן לא איסור הכנה ורא איסור דבר התלוי בקדושה לא שייך לומר קדושה אחת והכנה שאין זה אלא בעין קגם בעלמא ודיו לאסור כראשון וכן הלכה עם בי יש מי שאומר דלשיטת התוס' אינו כן לא חישינן דזה ועמ"א סק"ה טעמא דכני הי"ט דמהו כנוז קעס ע"ס אבל כמסקא אם באו מחוץ לתחום אם לא החמיר רבינו הב"י בסעיף ז' וז"ל

בעו"ט וקצין לו שכר על זה והוא הביא ביום זה והוא דלכל הדעות מותרין לערב מיד בשני י"ט של נליות והאיסור הוא רק משום מוקצה אכל בכדי שיעשו לא שייך וכן ביום שני להתוס' דזהו משם כמ"י שעשה בשביל עצמו דאדעתא דנפשיה קעביר בשביל שימול שכרו ואם הביא מחוץ לתחום ונצודו ונלקטו לעו"ט מותר אפילו ביו"ט עצמו דהא דמחוק לתחום אסור למי שהובא בשבילו זהו כשעשה בשביל הישראל אבל כשעושה בשביל שכרו אדעתא דנפשיה לית לן בה והרי בקצין מותר אפילו בשבת ואפילו במלאכה גמורה כמ"ש בס"י רנ"ב ומג"א סק"ג ולא דמי לנר שהרליק בשביל ישראל כשבת דאסור אפילו קצין כמ"ש בס"י רע"ז והו מפני שלהדוא הרליק שישתמש בו הישראל מיד סמך דלאחר זמן אינה ראויה משא"כ כדבר מאכל הוי כנגד שעשה דמותר בקצין מפני שלא ייחדו על שבת דווקא דראוי הוא גם לאחר שבת וח"נ המאכל ראוי ללידה ולאחר יו"ט [טס] :

יא ועד דזה שנתבאר דביו"ט ושבת אסורים גם לדעת רש"י והמב"ם כשהביא דורון לישראל מדברים שיש במינם במחוכר או איסור צידה א"כ ממילא כשחל ר"ה ביום ה' וביום ו' והביאו ביום ה' אסור עד לאחר השבת דהא שני ימים של ר"ה כיום אחר הוא וממילא דבשבת אסור מפני שהוא סמוך ליום שני של ר"ה ואם תתירו נמצא שיו"ט הכין לשבת כמ"ש וזהו הכנה דרבנן ומ"מ יש מתירין לאכלן בשבת דלא אמרינן הכנה משני ימים ולשיטת התוס' גם בשני י"ט של נליות הוה פלוגתא זו כמובן והבריע רבינו הרמ"א בסעיף ד' דבשני י"ט של ר"ה יש דהחמיר וכשני י"ט של נליות יש להקל בשבת שקאחריהן ודווקא בפירות שאין צריכין הכנה מיו"ט לשבת אבל דבר שצריך להכין מיו"ט שני לשבת כמו דגים וכשר שצריך לכשלים שבשבת אינו יכול לבשל אסור מאחר דנהנין לאסור ביו"ט שני אי"כ אסורין אף במלמול ואיך יבשלם לשבת אם לא לצורך אורחים כמ"ש בסעיף ד' אמנם לפי מה שכתבנו שם בסוף הסעיף ובסעיף ו' דלענין מלמול אנו יכולים לסמוך על רש"י והרמב"ם וכ"ש לשיטת הרא"ש שם דגם לתוס' מותר לאחרים ביו"ט שני וא"כ אין כאן מוקצה מותר גם בכשר ודגים וכ"ש שמותר לבשול ע"י מלמול א"י והישראל יעמוד על כישולן וע"ז סק"ח

וזל אם הוא ספק אם מחוץ לתחום אם הא"י שרדי עמו בעיר ופירות המצויין בעיר מותר ואם לאו אסור עכ"ל והמקום שהחזיר משום דה"ל דבר שיש לו מתירין ויש חולקין עליו ומתירין ועכ"פ ביר"ט שני כשהביא יש להקל בספק חוץ לתחום ונס סק"ז :

וז' לפ"ז אינם יהודים שהביאו דגים או שאר דבר מאכל לעיר ביר"ט וירענו שנצודו מעיר"ט אך שבאו מחוץ לתחום אם העיר רובם אינם יהודים ה' תרים דמסתמא ארעהא דרובא הביאו ואם רוב ישראל אסור ואפילו מחצה למחצה אסור וכ"ש אם ידוע שהובאו בשביל ישראל וכן אם יש לחוש שירבו להביא בשביל ישראל אסור וזהו כשרואים שמרבים להביא אבל במתמא לא חיישינן לזה וזה תלוי לפי האמת עיני המורה ושמ"א סק"כ טכח דל"י הדד נכפר ובי"ט דגים לפיר שזכה ישראל ויש להמסק אס נס לך נשכיל ישראל או ע"ז לרובא דעלמא וח"כ נתייבב להביא לעיר יש להקל כזה ט"ט :

מ"ן דגים או שאר מאכל שבאו מחוץ לתחום כבר נתבאר בה' שבת דאין להם אלא ד' אמות במקום שאסור לשלש ולכן אם העיר מעורבת או מוקפת חומה או מכצר שירדע שהוקף לדירה מותר לשלשן בכל העיר ואם בעיר אסור לשלשן בשבת לא יושלש אחרון דק כה"ך הבית והחצר שהביאן ואסור לשלשן חוץ לחצר ובוה אין חילוק בין לפי שבא בשבילו לבין אחרים רובם אסורין במדטולם כ"ן דבר שיצא מחוץ לתחום ונתבאר בס' ת"ה ע"ש :

וז' וכתב על זה רבינו הר"מ ודווקא שהיה דעתו מאתמול דלית ביה איסור מוקצה אבל אם לא היה דעתו מאתמול אע"ז דלית ביה איסור תחומין יש בו משום איסור מוקצה דכ"ג של ישראל צריך הבנה מבעוד יום ואפילו לפי שלא הובא בשבילו אסור עכ"ל וכוונתו דכיון דהפירות היו של ישראל והם היו חוץ לתחום הוויין במוקצה וצדיקים הבנה מבעוד יום וגריעי מפירותיו של א"י דא"צ הבנה כמ"ש בס' תצ"ז ולכן הצריך שיהא דעתו עליהם מעיר"ט ואם לאו אסורים כמוקצה ואסורים לכל ישראל וספרשי הש"ע ומג"א סק"ז וס"ז ס"ס תקי"ח חולקים עליו וס"ל דאין זה מוקצה ורק בבהמות הרועות ואין נכנסין לעיר וכן ארוך שייך מוקצה ולא בפירות מידו ביר"ט שני נראה דוודאי יש להתיר :

מ"ן דגים או שאר מאכל שבאו מחוץ לתחום כבר נתבאר בה' שבת דאין להם אלא ד' אמות במקום שאסור לשלש ולכן אם העיר מעורבת או מוקפת חומה או מכצר שירדע שהוקף לדירה מותר לשלשן בכל העיר ואם בעיר אסור לשלשן בשבת לא יושלש אחרון דק כה"ך הבית והחצר שהביאן ואסור לשלשן חוץ לחצר ובוה אין חילוק בין לפי שבא בשבילו לבין אחרים רובם אסורין במדטולם כ"ן דבר שיצא מחוץ לתחום ונתבאר בס' ת"ה ע"ש :

תקמ"ז [דין איזה דברים מותר לשלח ביר"ט וכו' ה' מעיפים] :

והשנית שאפילו וודאי לא יאכלם כולם היום או לא ישתם שהם על ימים רבים כמו יינות שמנים וסלתות דמשמע שהם בריבוי מ"ס כיון שיאכל מהם ביר"ט או ישתה מהם מותר וולן חלקם נשתי נטות אבל לא תבואה מפני שאסור לפחון ביר"ט ואינם ראויים ליר"ט ועמ"ש בסעיף ד' :

ב' ואם יש איזה מאכל שיכול לעשות מתבואה י"א שמותר וס"ט וי"א שאסור לפי שרוב תבואות עומדות למחינה וא"כ נסח המ"ע ס"ה ולפ"ז לשלח בהמה העומדת לחלבה אסור שא"א לשוחטה מטעם מוקצה

א' תנן בספ"ק דביצה ב"ש אומרים אין משלחין ביר"ט אלא מנות כלומר אין שולחין דודן איש לדעתו אלא דבר המוכן ואינו עשוי להניחו לאחר כנון ההיכות בשד ודנים וכו' אומרים משלחין בהמה חיה ועוף בין חיון בין שחיטין משלחין יינות שמנים וסלתות וקמניות אבל לא תבואה כלומר דבתרתי פליגי הרא דאפילו דבר שאינו מוכן עדיין כמו בעלי חיים שעדיין צריך לשוחטן מותר כיון שיכול לשוחטן ופשוט הוא דצריך להיות שהיה עדיין לשחטם ולמלוח ולבשל ולאכול דאל"כ הרי אינם ראויים על יר"ט

ערוך הלכות יום טוב סימן תקמ"ז תקי"ז השרה

לישען עליהם ויש בהם צורך יום ואפילו יש בהם כלאים אם הם קשים באופן שמותר לישען עליהם כפס"ש ביו"ד סי' ש"א ואם לאו אסור ומשפחין תפילין אף שא"צ להם ביו"ט מ"ם כיון שבחול מוכנין הם להניחם מיר יש לו שמחה ומותר ביו"ט ולפ"ז גם יינות שמנים אף שלא יסתפק מהם ביו"ט מותר אבל בהמה ומלתות אסור כיון שאין ראויים כמו שהם :
 הן ומעם האימור לשלוח מה שאינו ראוי ליו"ט והו דרך רה"ר דאע"ג דיו"ט מותר בהוצאה מ"ם מה שהוא רק לצורך חול ואין בזה שמחה ביו"ט אסור וכל אלו שנתבאר אפילו דרך רה"ר מותר לשלחם אבל דרך ברמלית ואצלינו שאין לנו רה"ר מותר הכל כל שאינו מוקצה וע"ס :

מוקצה מסו אם לא שהוא חולבת ושולח שיחליבנה ונס ביו"ט יכיר לחלב לתוך המאכל כפ"ש בס"י תק"ה וכן מאכל בהמה אסור לשלוח לפי שאין מורחין בשביל בהמה (ומ"ל) ויש מי שמתיר (פי' וע"ס) :
 ג ואפילו דבר המותר לשלוח ביו"ט מ"ם לא ישלחם דרך פירסום דהיינו ביד נ' בני אדם החולכים בשירה זה אחר זה או בערבוביא ונ"ל) כולם נושאין פין אחר אלא כל אחד ילך בפ"ע רחוקים זה מזה וכן אם כל אחד נושא פין אחר מותר דלא מיחוי כולי האי כאלו החולכים במקום אחד ויש מי שאומר דבזה אחר זה אף בנ' מינים אסור (ומ"ל) גם י"ט :
 ד ומשפחין בנדים אע"פ שאינם תפורים לפי שראוי

תקי"ז [באיזה אופן מותר ליקח מן החנוני דבר מאכל וכו' ה' סעיפים] :

א מותר אדם לומר ולרועה הרניק אצלו שמאמינו ונתן לו כלא פיסוק דמים תן לי נדי או מלה ולפניה תן לי כהף או ירך ולנחתום תן לי ככר ולחנוני תן לי ה' בצים וה' רמונים וכן כל כיוצא בזה כיון שאינו מזכיר לו סכום דמים ומכוס מדה ומניין ולכן יותר שלא יזכיר לו שם מדה כגון תן לי קב או קביים ולא סכום דמים לומר אמוץ כך וכך ואשרם כך דמים כך וכך ולא סכום מניין לומר כך וכך יש כך בידי תן לי כך וכך ויהיה לך בידי כך וכך וע' לעיל סי' שכ"ג :

ב בד"א בחנוני ישראל אבל בחנוני א"י אסור ליקח ממנו דבר שיש במינו מחוכר או שצריך צידה אא"כ ניכר בהם שלא נלקמו ושלא נצודו היום וכן לא יקח ממנו בצים שמא נולדו היום אבל דבר שאין בו משום מחוכר ולא משום צידה ולא משום נולד מותר ליקח ממנו אפילו הובא היום מחוץ לתחום כל שידוע שלא באו בשביל ישראל כגון שבעיר רוב א"י וכיוצא בזה וכן קמח שנשחן היום בעיר שרובה א"י מותר ליקח ממנו דאדעתא דא"י נטחנו ומשום מוקצה ליכא דחמים ראיות לקלויות ומ"ם לשוחחם ביו"ט אסור כפ"ש בס"י הקודם משום דאין עומדין לכך (ומ"ל) סק"ז) ונ"ל דבמדינתנו הוי מוקצה דאצלינו אין עושין קלויות וחמין שלנו אין ראויין לאכולה כשהן חיים וכן מותר ליקח ממנו פת שנאפה בו ביום במקום שאוכלים פת פלטר וצריך לרעת שלא נטחנו לשם

ד ישראל שאמר רא"י בעיו"ט תקנה לי יונים למחר לא יפה עשה אבל אם עשה כבר מותר לאכול מהם ביו"ט אם אין בהם חשש חוץ לתחום או בעיר שרובה א"י ודווקא כשאינם גדולים שיוכלו לפרוח חוץ לתחום דאם יכולים לפרוח חיישינן שמא נצודו היום וכן כל דבר אסור לומר לא"י מעיו"ט קח לי למחר כך וכך ואם קנה מותר בדיעבד וכלכך שלא יהא רגיל לעשות כך דאם הוא רגיל בכך אפילו בדיעבד אסור :

ה יכור אדם לומר לחבירו ביו"ט מלא לי כלי זה אבל לא במדה ונתבאר לעיל סי' שכ"ג לענין שבת וה"ה ביו"ט וכן דיני נורף נתבאר שם וה"ה ביו"ט וכן בני חבורה המקפידין זה על זה ע"ש ולא ימוד אדם שעודים ליתן לפניו בהמתו ביו"ט אלא נוהג לה באוסר :

תקי"ח [דיני הוצאה מרשות לרשות ביום י"ח סעיפים]:

א כבר נתבאר כפי' הוצה דהוצאה אמרינן מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש הותרה נמי שלא לצורך ומעמו של דבר בארנו שם בסיד ולכן בהוצאה לא נחתין כבכל מלאכה יום לאסור דבר שיכול לעשוהו מעוים כפי' הרמב"ם בפ"א דין ו' וז"ל ומה המעם לא אסרו ההוצאה ביום ואע"פ שכל הוצאה היא מדאבה שאפשר לעשותה מעוים ולמה לא אסרו כרי להרבות בשמחת יום ויזיך ויביא כל מה שירצה וישלים חפציו ולא יהיה כמו שידיו אסורות עכ"ל :

ב והנה נשיבת רש"י וי"ט ו. אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך היינו אפילו בלא צורך כלל וכן משמע מהרמב"ם וברכ"מ שנאסרו בגמ' פירשו המעם משום עוברין דחול כמו שכאר הרמב"ם בפ"ה לענין משאות נדורות והלכות המוסות ומלשול סולמות ע"ש האמנם שימות רבותינו בעלי התוס' והרא"ש דרב הפוסקים רבעינן צורך קצת אף שאינו צורך אכילה ושתיה ס"מ יש בזה איות צורך וי"ט אבל שלא לצורך כלל אסור במקום שאסור דמלשל בשבת :

ג וז"ל הסוד כל הוצאה שיש בה קצת צורך אפילו אינה צדדו אלא לצורך מצוה כגון קטן דמולו וס"ה לקרות בו ולולב לצאת בו מותר וכשם שמתר הוציא כן מותר להחזירו וכן אם צריך לילך לביהבי"ג או צריך לטייל בשמחת יום ואינו יכול להניח קטן בבית יחידי יכול להוציאו עמו וכן מפתח שסגר בו האנכים שרא להציתו בבית יכול להזיכו עמו וכו' וכן כל צרכי תכשיט יכול להוציא כרי להתקשט בו ביום אבל דבר שאין בו לא צורך אכילה ודא צורך תכשיט כגון מפתח שסגר בו הכלים וכיוצא בו שאין בו צורך כלל אסור להוציא ביום עכ"ל ודבר זה שפנתח של כלים אסור מפורש בירושלמי בפ"א הל' ו' ע"ש :

ד והרא"ש הביא תשובת הגאונים בפ"א וסי' י"ח והוצאה שלא לצורך אכילה ושלא לצורך תכשיט כגון אותן שיוצאות במפתחות קשורות באיזודיהן שלא כדן הם עושין ואסור לעשות כן וכן פסקו ההלכה בשו"ת ישיבות עכ"ל ולפ"ו יש להמיה על רבינו הרמ"א שנתב בסעיף א' דכלים הצריכים לו קצת או שמתירא שלא יגובו או שאר פסירא מותר עכ"ל ואיך

התיר בשלא יגובו והרי הירושלמי והגאונים אסרים לישא מפתח של כלים וכבר תמדי עליו בזה ופי' סק"ל ומג"א סק"ב כס' ס"ט"ט אך להיפך יש להתפלא בין דאמרינן בהוצאה מתוך ורק בעינן צורך קצת למה אין זה צורך קצת כשמתירא שלא יגובו זה שאמרו הגאונים דכל שאינו צורך אכילה וצורך תכשיט אסור מג"ל לומר כן וע"ק לי מתוספתא ופי"ו דתניא אמר רשב"ג מודים ב"ש וביה שמוליקין כלים מליאים לצורך ריקנים למלאותן על מה נחלקו על ריקנים שלא לצורך שכ"ש אומרינן וביה מתירין עכ"ל וכין שביה מתירין ריקנים שלא לצורך ונהי דנאמר דהבונה שיש בה קצת צורך מיהו וודאי לאו צורך אכילה דבהא לא פליגי ב"ש אלא וודאי כבה"ג כמו שלא יגובו או עניין אחר שאינו צורך אכילה ותכשיט וודאי לא שייך בכלים ועכ"ו התירו ביה :

ה וכן נלע"ד דהאמת כדברי רבינו הרמ"א והירושלמי והגאונים אין סוהרין דבריו דהנה ידוע שהירושלמי סובב הולך הרבה פעמים על דברי התוספתא ובתוספתא שם תניא יוצא אדם במפתח שבאצבעו דריה ואינו חושש ויש להבין למה לו לומר שבאצבעו אלא דה"פ דאע"ג שנושאו באצבעו דהכל רואים מ"מ אין זה כעובדא דחול ועל זה אומר הירושלמי דרוקא במפתח של אוכלין ולא במפתח של כלים כדובר לאו משום עצם הוצאה דזה מותר אם חושש להציתו בביתו משום נגיבה וכיוצא בזה אלא האיסור לישא בידיו כפרהסיא דזהו כעובדא דחול להרואים ודאיה מירושלמי שם דפריך והא ר' אבהו יתיב ומתגי ומפתחא דפלפרין בידו ומתרג' דאוכיך היו שם ע"ש ואומר דר' אבהו היה נקיף המפתח בידו וזהו עיקר האיסור ונמ דברי הגאונים מורין כן שכתבו דאיתן שיוצאות במפתחות קשורות באיזודיהן רשלא כדן הם וכו' והקפידו על מה שקשורות באיזודיהן שהכל רואים והוי עובדא דחול ולפ"ו א"ש תוספתא דכלים ריקנים דביה מתירין לישא אותן אפילו כפרהסיא אפילו אין כונתו למלאותן אלא צורך אחר מ"מ אין זה עובדא דחול דהרואה יאמר שכוונתו למלאותן וזהו צורך יום ולכן מותר ולפ"ו דברי רבינו הרמ"א שרירין וקיימין וז"ל ולכן נקיף ה"מ י"ב. חננים דכאנס ליכא סוס מרך דניסה לא שייך כהא חגל כל שם חסג נגיבה שרי ונלמד של

ערוך הלכות יום טוב מיטן תקי"ח השרה

אלא יתראה כעובדה דחול ולמי לא יסתורו התוספתא והירושלמי והגאונים טעם דמי' והרמב"ם דמותר שלא לזרוך לגמרי אלא דהס מיירי בגוונא דעובדה דחול אבל בלח"ה מותר לגמרי ודו"ק) ומה שהאריך המג"א ר"ם זה בעניין מתוך כנר בארנו בס' תל"ה בס"ד ומה שהקשה מריש פסחים על המ"מ ליק כלל כמ"ש הק"נ כמ"א אה"ת פ"ט דר"ע בע"כ לא ס"ל דרש"ת המ"מ ע"ש ונס' קושייתו הסנייה מתוך ומ"ש דגם בכיסול אמרין בגמ' ע"ש מתוך כנר בארנו ע"ש דלא גרסינן כיסול ע"ש מילתא כעטמא ודו"ק :

ומג"א סק"ד) ואין כוונתו להניח עירובי חצרות ביו"ט דאין מערבין ע"ח ביו"ט כמ"ש בס' תקי"ח אלא כוונתו ראם הניח עירוב על שכתות ומפילא דמהני גם ליו"ט וראוי היה לכל ירא שמים להניח עירוב ביו"ט כמו בשבת אלא שאין לשנות המנהג ומ"מ נכון כשמניחין עירוב בע"פ על כל השנה יכלול בו גם יו"ט ולומר שבהות וי"ט של כל השנה וע"ז ע"ש כ"ס יע"ש :

והפ"ז דשיטתו של רבינו הרמ"א מותר לישא ביו"ט ברה"ר כד דבר שיש בזה איוה צורך שהוא כמו לישא המפתח של סעות וש' כלים מפני שמהירא שלא ינבבו ודשיטת גרולי האחרונים אסור והעילם נהנין היתר וע"פ דברינו יש להם יסור נכון אמנם דבר שיש צורך יו"ט כמו מלייתם וסירודים ומחזורים ושאר ספרים פשיטא שמתר לישא אותם לביהכ"נ וגם לט"לם בחורה לביתו ואף שבביתו א"צ להם התירו סופן מפני תחלתן דאל"כ לא יקחם כל"כ לביהכ"נ ומג"א סק"ט) ואם יבול להצניעם בביהכ"נ ושלא ינבבו משם טוב יותר להניחם בביהכ"נ (ע"ש) ולישא תנוק מותר אפילו למייל וכל שיש בו גוי או תכשיט או צורך כמו שנו"פ מיכ"ל לקנח בה החומם פשיטא שמתר :

מן אבנים וצדורות וכיוצא בהן אסור להוציא ביו"ט ולקוקן עליהן ואסורין גם במלמול משום מוקצה וכן אסור להוציא בשביל א"י שום רבר וכן אסור להוציא לצורך חול כמו שאסור דבשל לצורך א"י ולצורך חול כמו בן הוצאה ואסור מן התורה ולקוקן עליהן רע"ג דבמשל אין לקוקן מטעם הואיל ואי מיקדע ליה אורחים כהוצאה לא שייך זה וכן בשביל בהמה אסור להוציא ולוקה אם הוציא לרה"ר וכן לכרמית ולחצר שאינה מעורבת אסור להוציא בשביל כל אלו וכן מי"ט ראשון לחבירו אפילו ברה"ר דלקרא לא אמרין קרושה אחת הן כמ"ש בס' תקי"ח אבל ביו"ט לשבת כשהניח עירובי הכשילין מותר להוציא כמו שמתר לבשל ולאפות :

ז ויש מי שכתב בלשון זה וראיתי כשיוצאים לשייר חוץ לעיר מסירים הסכינים שאין בהם עור צורך היום כל כך שאין רגילים עוד לאכול אבל בעיר חוץ לעירוב אין קפירא כל כך ע"ש כ"ס יע"ש) וכונתו לחקק בין כרמית לבין חצר ומבוי שאינם מעורבים דכרמית חסור מפי ויש מי שרחה זה רווראי במסכינים מותרים כל היום רגם אחר אכילה אם יודמן לו פירי יתחבה בו וגם אין חילוק בין כרמית לאינה מעורבת דאירי ואירי כרמית נינהו (ע"ז סק"ב) :

י וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' רע"ג ראסור לישראל להוציא שום דבר לצורך א"י מ"מ מותר לשדוח לו ע"י א"י כגון שצריך להחזיר משכין לא"י אלם וכרומה לזה עכ"ל והלבוש פירש רדוקא ע"י א"י אחר ולא לעצמו ע"ש ויש מי שחולק עליו דהכוונה שלא ע"י ישראל אבל לעצמו מותר כמו ע"י א"י אחר (א"ר סק"ז) ולי נראה עיקר כרברי הלבוש רהנה לעניין שבת בס' שכ"ה כתבו דמותר ליתן רבר פא"י אלם או מפני ררכי שלום אע"פ שיוציאו מביתו רק שלא יהן סיד ליד ע"ש ולהחכיף משכין מותר דרך מלבוש ע"ש ומשמע דאפילו אינו אלם אבל שרא דרך מלבוש אסור ע"ש ונראה דאפילו באלם אסור שלא דרך מלבוש מפני שנראה כמשא ומתן כמ"ש שם וזוה אומר רבי"ט התירו אפילו במשכון בארם רק שלעצמו לא יתן מפני שנראה כמשא ומתן אבל ישלח לו ע"י א"י אחר רבוה לא נראה כל כך כמשא ומתן ולכן הקירו ביו"ט נוגם הגמ' סל הע"ש אינו נכון ע"ש :

יח וכתב רבינו הרמ"א דמותר לשחוק בכדור אפילו ברה"ר אע"פ שאינו אלא טיול בעלמא עכ"ל ויש מתרעמים על זה שאין זה שטחה וטיול רק לקטנים ולא לנרולים (ע"ש ומג"א סק"ד כ"ס יע"ש) ובאמת אין זה תרעומה דכיון דחביב עליו פ"י דעתו השפלה איך נסעו ע"ז כתב דאם הניח עירוב מותר לשלשל ולהוציא כל שיש לו תורת כמי אע"פ שאינן לצורך היום כלל עכ"ל דלא עדיף יו"ט משבת אבל בלא עירוב אפילו מחצר לחצר אסור שלא לצורך כלל

יט כבר נתבאר במ"ס תקי"ח דמותר לשלשל מוקצה לצורך איכל נפש אם בעיקר האוכל נפש אין מוקצה

מוקצה ולכן מותר ליקח סתם עץ שאינו מיוחד לשפיר וגם אינו ראוי להסקה לצלות בו בשר ואחר הצלייה אסור למלטלו מפני שאינו כרי אלא שוממו ומנחו בקרן וזית כדו שלא יוקו בו אפילו אין עליו בשר כלל ודווקא דרך השמטה דהוי מלטול מן הצד אבל לא במלטול נמור אע"פ שמעיקר הדין מותר גם במלטול נמור מפני היזק רבים וזהו משום היכר שירעו שהיא מוקצה אלא שהתירו לצורך צלייה (עט"ז סק"ג):

יב כתב הרמב"ם בפ"ה דין ר' אין מוליבין את הטולם של שובך משובך לשובך ברה"ר שמא יאמרו לתקן ננו הוא מוליכו אבל ברה"י מוליכו אע"פ שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור באן התירו מפני שמחת יו"ט עכ"ל ולדעת הראב"ד מותר גם ברה"ר אבל סולם נמור בנזן שר עלייה אפילו להטותו אסור כמ"ש הרמב"ם בפכ"ו משבת והיה ליו"ט והמור כתב כהראב"ד וז"ל מותר למלטל הטולם משובך לשובך אפילו ברה"ר וה"מ סולם קמון כגון של שובך אבל גדול כגון של עלייה אסור למלטלו אפילו בבית עכ"ל ורבינו הבי"ד בסעיף ר' כתב כהמור לפי שלהרמב"ם פ"ו הסוגיא (ט"ו) הוא ברוחק ע"ש אלא שהשמים הק' דאפילו בבית ואולי ס"ל דבבית מותר בסולם קמון של בית וועמ"ל סק"ז דהמיקל נטולט על בית כנית לא הפסידו):

יג בהמה שמתה ביו"ט אם היתה מסיכנת מעיו"ט איננה מוקצה שהרי מוכנת היתה לכך ומותר ליתנה ביו"ט לכלבים ואם אין יכולין לאוכלה בלי חיתוך מתחבין בעדן כמ"ש בס"י שכ"ד דמותר לתקן האוכל לפני בהמה בשבת וכ"ש ביו"ט ואם לא היתה מסיכנת מעיו"ט אסור לפי שהיא מוקצה וזהו להרי"ף והרמב"ם דאית להו מוקצה ביו"ט ולהסוברים דאין מוקצה בירט מותר אפילו בשפא היתה מסיכנת ובס"י תצ"ה נתבאר זה ע"ש ומותר להוציא נרף של רעי ולהחירו ביו"ט כמו בשבת כמבואר לעיל סי' ש"ח: וד' שנו חכמים במשנה נ"ו מתחילין בערימת התבן אבל לא בעצים שבמוקצה ומתפרשת בגמ' בין דר"ש דלית ליה מוקצה ובין דר"י דאית ליה מוקצה לר"ש ה"מ מתחילין להסיק בערימת התבן שהוא אוצר של תבן העומר לבהמה אע"פ שלא היתה להסקה אבל לא בעצים שבמוקצה ולא כפתם עצים אלא עצים העומדים לבניין כמו ארום וכיוצא

בהם דהוי מוקצה מחמת חסרון כים דאפילו ר"ש מודה ולר"י יהודה הכי מתפרש מתחילין בערימת התבן חיינו תבן שנרקב ונסרח ואינו ראוי אלא להסקה ואף לנבל טיט אינו ראוי כגון שיש בו קוצים ואינו עומד אלא להסקה אבל לא בעצים המיוחדים באוצר שהקצם לימות החורף דהוה מוקצה מפני שלא הזמינם וכל של יו"ט צריך הכנה ותבן העומר לבהמה ואינו מונח באוצר מותר אפילו לר"י דהא מסיקין בכלים (נמ"ל סק"ו) ודווקא שהתבן יבש וראוי להסקה אבל כשהוא לח אע"פ דראוי להסקה גדול אסור למלטלו דהיסק גדול לא שכיח (נס"ו) ולא דמי לעצים לחים שהתירו בס"י תק"ב דעצים עומדים להסקה מיהו נ"ל דאם רוב התבן יבש ומיעוט לחים דבמלי ברוב ומותר להסיק בהם ונלפ"ז ל"ש הק' דע"ש ע"ש וז"ל: מן כתב המור העושה טובה בעצרת לצל אסור ליטול ממנה עצים ביו"ט ואפילו היתה רעועה ונפלה ור"ש מתיר כרעועה ונפלה ואם לאחר שתקנה בדפנותיה ובסככה סמך לה עיר חבילות ולא חיברם שמה או שורקם עיר יותר על הסכך מותר ליטלו לכז"ל עלמא ואם התנה ליטול ממנה ביו"ט ונפדה מותר אף לתנא קמא אפילו מעיקר סככה אבל בסוכת החג לא מהני תנאה עכ"ל ודבריו צריכין ביאור: מן וה"מ אפילו העושה טובה בשביל צל בעלמא שלא דשם מצות טובה ונקיים בעצרת שהוא זמן חום ועושה טובה לצל אסור ליטול ממנה עצים בין שהפנות בין שהנג משום סתירת אהל ואפילו לא חיברן יחד במסמרות כיון שסמכן לאהל הוי סתורה ואפילו היתה רעועה מעיו"ט דרעתו על נפילתה מ"מ מינו דאיתקצאי לבה"ש אתקצאי לכולי יומא ור"ש מתיר דכית ליה מוקצה אבל שלא ברעועה גם ר"ש מודה כיון שלא היה דעתו על זה הוה כנרונרות וצמוקים ואם לאחר שתקנה סמך לה חבילות בלא חיבור אין עדיהן דין אהל ומותר ליטמן אפילו לר"י ודווקא שלא היתה כוונתו להעבות האהל דאם כוונתו לעשותו עבה אפילו לאחר תקנתה בטילים להאחז ויש בהם משום סתירת בניין (ט"ז סק"ז) ויש מי שאומר דלאחר תקנתה אפילו נתכוין להעבותו אינו בטל להבניין (ט"ז) והעיקר כדעיה ראשונה וי"א עוד דדווקא חבילה של קנים שאנרן לא בטיל להרפנות אבל קנים שלא אנרן כמדיקן והוי סתירת אהל אף שסמכן לאחר תקנה וק"מ וק"מ תקנה אפילו באנרן

בטילין ובגג תמיד אינן בטילין כשאגודן דאין דרך להגיה סבך באגודה וכדראי נתנן רק לייבשן וטס ויש מי שחולק בדפנות ומ"ל דגם כלא אנדן אין בטילים לאחר תקונה וט"ז גס וכ"מ נכ"ו וזהו שכתב רבינו הבי' בסעיף ח' נוטלין עצים הסמוכים לדופני הסוכה ומסיקין בהם עכ"ל כלומר שסמכין אחר תקון הסוכה ואפילו לא אנדן ואע"פ שסמכין לעבותה ומג"א סק"א ויש חולקין בלעבותה כמ"ש וכתב רבינו הרמ"א וה"ה אם זרק חבילות על הסכך דאינן בטולות לגבי הסכך ואם דעתו להסיקן מותר ליטמן משם עכ"ל כלומר דחבילות על חגג אפילו קודם תקונה אינן בטולות כמ"ש אבל כלא חבילות בפלות ומ"ש אם דעתו להסיקן כוונתו לאפוקי אם היה דעתו שלא להסיקן אבל בסתמא עומדין להסקה ווכ"מ ממג"א סק"ג ע"ש היטל :

המקומות מ"ס הא במינו דאתקצאי לכה"ש קי"ל כר"י אפילו בשבת כמ"ש נס"י ש"ח וכ"ש ביו"ט דחסידא לעניין מוקצה אבל אם תנאי מהני לר"י ברעועה שפיר הביא כל הדיון בשביל דין זה ונל"ט קסית המג"ז על העור טס ובסוכת החג בחג לא מהני תנאי דבע"כ הוקצה למצותה כל ימי החג ואפילו נפלה בחוה"מ אמורים עד לאחר החג משום מוקצה מחמת מצוה (נעמו"ס ענת כ"ז . ד"ה מוקה) :

יך כתב הטור בית שאינו טוח במיט אלא לבינים מסודרים זה על זה והוא מלא פירות ונפחת ביו"ט מותר ליקח מהם במקום הפחת ולא אפרזין פוקצין הן כיון שאין כפחיתתן אלא איסור דרבנן לא אסח דעתיה מיניהו אבל אם היה בנין בניין נסור אפילו ר"ש מודה שאסור ליטור במקום הפחת עכ"ל אבל הרמב"ם בפ"ב כתב בית שהוא מלא פירות מוכנים ונפחת נוטל במקום הפחת עכ"ל ומשמע דאפילו בבנין נסור לא היה מוקצה והרמב"ן ז"ל הסביר זה דכיון דאין המוקצה בעצם הפירות ואינן נחשבין במה שמונחין שם בבסיס לדבר האסור לפיכך לא היה מוקצה אפילו בבית נסור והרשב"א ז"ל סובר כהטור דרק בבית רעועה מותר וכש"ע פסקו בהרמב"ם דגם בבית נסור מותר ולכן כתבו סתם בית ולפ"ז מי שיש לו לפת טמון כבוד וכא האי ופתחן בשבת או ביו"ט מותר לבשל היפת ביו"ט ובשבת לאכלן אם לא עשה אדעתא דישאל ומג"א סק"ד וכן פירות שהיו חוץ לתחום והביאן א"י בשבת יו"ט מותרים הם ופ"ז סק"ו ואם הביאן בשביל ישראל אמרין למי שהובא בשבילו כמ"ש בס"י תקפ"ו :

יך ועוד אמר הטור דתנאי מהני כשהתנה מעו"ט שתפול מותר ליטור ממנה כשתפול ודעת רבינו הבי' דהתנאי אינו אלא לר"ש ומהני אפילו בבריאה כיון דיושב ומצטפה מתי תפול ולכן כשנפלה מותר ליטול ממנה אבל לר"י לא מהני תנאי אפילו ברעועה דבע"כ כיון דאתקצאי לכה"ש אתקצאי לבולי יומא ולכן לא הביא דין זה בש"ע משום דאיהו פסק בס"י תצ"ה כר"י דיש מוקצה ביו"ט וי"א דבבריאה אפילו לר"י לא מהני תנאי וברעועה מהני אפילו לר"י (נעל המאור) ויראה לי שזהו דעת הטור נ"ב דאלי"ב משה הביא כלל דין זה והן אמת דהוא כמסתפק במוקצה ביו"ט אם הלכה כר"י או כר"ש וחב"א שני הדעות בס"י תצ"ה ולא הכריע וכן בכ"ז

תקי"ט [דיני צירי דלתות אם מותר להסירן ולהחזירן וכו' ז' סעיפים] :

ב והנה אף באלו החנויות שהן בכלים מ"ס אם לא מפני שמחת יו"ט כדי שיהא מצוי להקונים מאכלים ותבלין הצריכין להם ביו"ט לא היינו מתירין לפתוח וכ"ש לתחזיר משום טרחא ועובדין דחול אלא דמשום שמחת יו"ט התירו הסילוק והחזרה מביאלא דהוכרחנו דהתיר דאם לא נתיר החזרה לא ירצו לסלק נ"ב ואתי לאמנועי משמחת יו"ט והתירו סופן משום תחלתן והוה בחנויות אלו שחזק לבית אבל בעין כלים אלו בבית מותר לסלקן ואסור דהחזירן דבבית אין הכרח להחזירן

א בימיהם היה מין חנויות שאינן מחזירין לקרקע אלא כמנדל בעלמא וסוגרין אותו וכשרוצין לפותחו מסלקין הרלת ונותנה לפני החנות ומסדר עליו צדודות רובלון למכור ואח"כ חוזר ומסלקן ומחזירו וכיון דאין בניין בכלים ואין סתירה בכלים כמ"ש בס"י ש"ג מביא דבסילוק הדלתות ליכא סתירה ובחזירתן ליכא בניין אבל בדלתות של בית וחנות המחובר לקרקע בחנויות שלנו פשיטא שאסור לסלק הדלת ביו"ט וכ"ש דתחזירו :

שהיו כבניין ואין שוין ולפי' לדינא אינם מחולקים אלא בפירושא רמשה ועוד רמיה לזה דאומר שם כירושלמי בשאין שם פתח התירו אבל בשיש שם פתח משתמש דרך הפתח ע"ש והא לש"ס ריבן דתריסין היינו פתח ולהירושלמי כפי מה שפירשנו א"ש דפתח יש בפ"ע וסילוק הקרשים בפ"ע ולפי' לדינא יש להורות כהירושלמי :

ך כלים שאינן מחתיכה אחת ולא סדובק יחד אלא מתפצלים כמו מנורה של חוליות וכסא ושולחן העשויות חוליות חוליות חתיכות חתיכות מעמידן אותן ביו"ט והוא שלא יתקע בחיזוק ואפילו אינם רפויים מותר ואף שכשבת אסרו באינם רפויים כמ"ש בס"י רע"ט ביו"ט התירו דאין בניין וסתירה ככלים ככה"ג שאינו כבניין נסוד כשאינו תוקע בחזוק אבל בחזוק אסור וכן אם כתובין עליהן אותיות וכשמתפצלין מתקלקלין האותיות וכשמעמידן חורים למקומם אסור דה"ל כעין כותב ומוחק ועמ"ש בס"י ש"ס ומנ"א סק"ד : ך להחיר ולהפקיע ולחתוך חתומות שבכדים ושכרקה ולשבור פותחות דינם בשבת נתבאר בס"י שי"ד וכמו כן ביו"ט וכן לקטום קש או קיסם או תבן או עצי בשמים דינם כיו"ט כמו בשבת שנתבאר בס"י שכ"ב וא"י שהביא כתב חתום אם אין בו אותיות מותר לשוברו ואם יש בו אותיות אסור לפותחו וט"ו ס"ס זה אבל לקרוע הנייר אסור רסקלקל אסור לכתחלה אך שבירת החותם הוי דרך פתיחה בעלמא וזוהו גס כוונת הגמ"א סק"ד ול"ע נדכרי הגר"ו ע"ט :

ן הקמטים שעושין הגשים בבתי זרועותיהן ובבתי שוקיהן אסור לעשותן ביו"ט משום תקון מנא וכן אסור לעשות קמטים בענק שכצואר שקורין קאלנע"ד ודווקא קיפול בקמטים אבל קיפול בעקמא לית לן גה וכן מה שנתבאר לעיל סי' ש"ב בעניין קיפול כלים בשבת ניכ הוא בעניין שנצרך דקדוק בעין קמטים וכיוצא בזה ועמ"ש שם בעניין קיפול מליתים של בתב"ג :

דהחזירן דבשלמא חזן לבית סתיירא סמני הגנבים אבל בבית לא חייה לזה ככבד החפצים שכבית : ג בדיא כשאין להם ציר מלמעלה ומלמטה אלא באמצע והציר הוא מה שכוילם למעלה כמין יתד ולדלת יש בליטה בנגדו שמשמין אותו עד היתד וכן למטה ובלשונינו קורים לזה ואיועסע"ס ואם הדלת היא בכה"ג אסור לסלקו וכ"ש להחזירן אף בחנויות כאלו ואימתי התירו כשהציר הוא רק באמצע ולמעלה במשקוף ולמטה במפתן יש חורים וסחרדים כנגד החורים בהדלת שיכנס לתוכן ופעמא דמיתתא דבציר למעלה ולמטה דוסות לבניין ואסור וגם נזרינן שסא יתקע בחזק כמו בניין ואין לשאול הא אנו פותחים דלתות כלים ואפילו דלתות בתים אנו פותחים וסוגרים אמנם זהו כשהם על הצירים אבל לסלקן מן הצירים אסור ופתחי חנויות אלו שאין להם צירים כלל ורק סובבים על חורים כמ"ש מותר אפילו בשל בתים לסלקן ולהחזירן משום דכה"ג אין להם דמיון כלל לבניין ולא שייך שסא יתקע בחזק :

ך ודע דכל זה מבואר בביצה וי"א : על משנה רסילוק תריסין וכירושלמי שם אומר ונהל ה"ו ובכבד שלא יחזיר כל צרכו והפוסקים השמימו זה וכתבו כיון דדינא בשי"ס דין לא חישינן לזה וע"ז ותמוה לומר כן דכמה דינים אנו למידים מירושלמי ולכן יש מי שאומר דהירושלמי מירא בשיש להם שני צירים וק"ע ססו וגם זה דוחק דהירושלמי לא הזכיר כלל צירים ולי נראה דהירושלמי ספרש במשנה דתריסין אינו דדלתות אלא קרשים הרבה חתוכים ונכנסין בחורים גדולים למעלה במשקוף ולמטה במפתן וכשמסלקים נוסלין הקרשים מן החזירין וכשמחזירין משימים אותם בהחזירין ולזה אמר שלא יכניסם היטיב כל צרכם וראיה שהרי אומר שם זה על דין דמלחין את התריסין ומלחין הוא לשון דיבוק שמדבק הקרשים ול"ו דבחורה על צירים לא שייך כל צרכן דבהכרח משימן עד הצירים ומתיישבין כראוי אבל בקרשים יכול להעמידן

תק"ך [דין כיבוד בית ובו סעיף אחד] :

א לכבד הבית כדינו בשבת כך דינו ביו"ט ונתבאר בס"י של"ו ושם נתבאר דאצלינו שיש רצפות ווראי דמותר ע"ש :

תקכ"א [דין שלשול פירות ביו"ט ממקום למקום וכו' ב' סעיפים] :

א מי שיש לו פירות וראה ספר שבא ומתיירא סמני דהפסד התירו לו חכמים שישלשל הפירות דרך ארוכה שכנג

שבנג שיוירם למטה בחבל והן נופרין לארץ או שזרקן כך לארץ ואע"פ שיש בזה מירחא ועובדא דחול מ"ם התירו מפני ההפסד אבל שלא מפני ההפסד לא התירו ואפילו מפני ההפסד לא התירו רק לשלשון דרך ארובה שבנג שהוא רק שלשול ולא הגבהה רהות מירחא ותיירא ולכן אסור לשלשן דרך חלונות שבבותל מפני שבכאן צריך להגביהן עד החלון ואח"כ להודירן ולכן אם היו מונחין בגובה אצל החלון דליכא רק שלשול בלבד מותר ולא יורדם בסולמות או במדרגות

כין בחבל וכין שלא בחבל ולא ימלטין מנג לנג אע"פ שהן שוין מפני המירחא ואפילו מינחים דרך אוצר ואפילו לנמור האוצר מותר מפני ההפסד ומניח סק"ה כס המל ע"ש ויש מפקפקין בזה וע"ז ועמ"ש בס"י של"ג :

ב מותר לכסות פירות או כרי יין או לבינים מפני הרלף והתירו מפני ההפסד וליתן כלי תחת הרלף כרינו בשבת כך דינו כיו"ט ונתבאר בס"י של"ח :

תקב"ב [קצת דברים האסורים לטלטל ביו"ט וכו' ב' סעיפים]:

א אין הסומא יוצא במקלו בשיכול לילך כלא מקל במקום שאסור להוציא בשבת ולא הרועה כתרמילו ואע"ג דאין אסור הוצאה ביו"ט מ"ם בזה הוי בעיבדא דחול אבל במקום שמוחר בטלטול כמו בחצר או בעיר המעורבת לא מוחי כעובדא דחול וחיגר הוה ג"כ כן אם יכול לילך כלא מקל אסור לו לילך במקל ברה"ר או בכרמלית ואם אינו יכול מותר וע' לעיל סי' ש"א לענין שבת :

שרבים צריכים לו מותר אפילו יכול לילך אלא שקשה עליו מפני דוחקא דציבורא או שהוא זקן והחליכה כשורה עליו ומוציאין אותו אפילו על הכתף שכל אחד משים ידו על כתף חבירו והבסא עליהם שזהו יותר עובדא דחול ואפילו באפריון כמין חופה דלאיש שרבים צריכים לו התירו וע' נמור ונט"ז ומנ"ח ועמ"ש חן מנ"י זה כלל ואין להאריך בזה ומי שנתכוונו גירי שוקיו יוכל לצאת במקל ואין מנהיגין בהמה במקל ולא מטעם מוקצה דאפילו במקל המיכן מאתמול לזה אסור דהמטעם הוא משום דנראה כארו מוליכה לשיק למוכרה דאו מוליכין בעניין זה :

ב ואין יוצאין בכסא אחר האיש ואחר האשה והיינו שיושב בכסא ואנשים נושאים איתו בהכסא משום עובדא דחול א"כ אינו יכול לילך בעניין אחר ואיש

תקב"ג [דינים הנודגים בכהמות ביו"ט וכו' ג' סעיפים]:

א מסקינן בנמ' וכו' . ד מותר לקרד ולקרצף בהמה ופירש"י רהו מה שנידרין בהמה במגדרת וקירור הוי מגדרת של ברזל שיכול להיות שתעשה חבורה ומ"ם לא חיישינן דה דבר שאין מהבין מותר וקירצוף היא מגדרת של עץ שא"א שתעשה חבורה וצ"ל באופן שאין חשש לתלישת שיער דאנו יש חשש כמו במסדיקות שלנו פשיטא שאסור רהו פסיק רישא כמו שאסור לסרוק הראש במסרק וכ"כ המיר שבמסרקות שלנו הוה פסיק רישא ואסיר ע"ש וכ"כ בש"ע :

תהיה חבורה ולכן מותר אף בקטנים מפני שזהו דבר שאין מתכוין ולא ירעהו איך התירו מלטול הזכוכים הא מוקצה הם ואפשר שהתירו משום צער בעלי חיים או אפשר שמלטלין איתן ע"י דבר אחר והוי מלטול מן הצד לצורך דבר המותר כלומר לצורך הכהמה שהיא דבר המותר וכן ג"ל עיקר :

ב והרמב"ם כפ"י המשנה וכן הערוך פירשו פי' אחר דלא מיירינן כלל בגרירת שיער רהו ווראי אסור אלא רה"פ שיש זבובים המתדבקים בידכותיהן של הבהמות ונרבקין בהן ויש מהן קטנים וכשניטלין אותן יכול להיות שתעשה חבורה ויש גדולים שלא

ג אין מיילדין את הבהמה ביו"ט אבל מסעדין אותה שאוחז בולד שלא יפול לארץ ואף שאסור לשוחטו היום והירג מוקצה מ"ם התירו מפני צערה הגדול ועוד דבכלו לו חרשיו יכול לשוחטו היום ונזפח לו בחוטמו ונתן לו דד לתוך פיו ובהמה שריחקה ולדה מותר לוקף מי שלייתה עליו וליתן מלא אגרוף מלח ברחמה כדי שתרחם על ולדה ולבהמה טמאה אין

אין לעשות בן דממאה לא מרחקה ואי מרחקה לא תקרב עוד וצ"ח ק"ח. ופי' שלייתה הוי ודאי מוקצה וכפ"ש בסעיף הקודם :

תקב"ד [כמה דברים האמורים ביו"ט וכו' ד' סעיפים] :

ג ולא דנים ולא מתריסין כמו חרמי כהנים ולא מקרישין ולא מעריכין ולא סנביחין תרומות ומעשרות וכן לא מקדשין את האשה ולא כונסין לדופה ולא סייבסין ולא חולצין ואסור לקדש אפילו כשאין לו אשה ובנים ודעת ר"ח דכבה"ג מותר ואין בן דעת רש"י ורמב"ם והרא"ש ולא מגרשין אפילו בנש שנכתב מעיו"ט וע"י שליח פירו בשכיב סרע דחוינן דתקיף ריה עקמא ותובל להשאר זקוקה ליבם יכול ליתן לה אפילו בשבת וכ"ש ביו"ט ונחלי דמשמע נכחיות מ"ז. ט"ז כייסא חוסה נשנת וכו' מן התורה ופמנ"ל ופ"ח :

ד וכתב המור דכל אלו אם עשו בן בשונג בין במיד מה שעשה עשוי עכ"ל ולא אמרינן כזה אי עבד לא מהני כפ"ש בח"ס סי' ד"ח לענין סכירה בשבת ועמ"ש ביו"ד סי' ר"ל (ועמ"ל) :

א אין עולין על נבי אינן ביו"ט נזירה שם יתלוש ולא רוכבין על נבי בהמה נזירה שם יתתך זמורה ובירושלמי אומר משום שבינת בהמתו ובס"י רפ"ו באר"י בזה ע"ש ובס"י תצ"ה אם יש שבינת בהמתו אם לא ולא שפין על פני המים נזירה שם יעשה חבית של שייטין והוא כלי של גומ"א שעושין אותה במין חבית ולמירין בו לשום :

ב ולא מספקין דהיינו להכות כף על ירך וכו' מספקין להכות כף אל כף בין שעושה זה מחמת כעס ובין שעושה זה מחמת שמחה נזירה שם יתקן כלי שיר והרמב"ם פי' דהוא הננון בהכאה בצלצול וכן לא מרקין מזה המעם ונזהגין להקל בריקור (לטע) וכמדומני שגם בכף אל כף אין נזהרין ואולי המעם משום שאין אנו בקיאים בתקון כלי שיר :

תקב"ה [דין הלואה ביו"ט וכו' ג' סעיפים] :

ז וכן הרמב"ם בפ"ד ע"ש אבל הרי"ף כתב שני דיעות שיש פי' שפסק כרבה ויש שפסק כר"י ואע"ג דהלכותא כרבה לנבי ד"י אך הרי"ף נודם רבא ע"ש והרי"ף לא הכריע ותימא על המור שכתב דהרי"ף פוסק כר"י וממילא דאגן קי"ל דניתנה ליתבע :

ח וכתב הרמב"ם שם נכאי צדקה נובין מחצרות ביו"ט אבל לא יכריזו כדרך שסכריזין בחול אלא נובין בצניעא ונתנים לתוך חיקם ומחלקין לכל שכונה ושכונה בפני עצמה עכ"ל וכ"כ המור והש"ע והוא מירושלמי ואע"ג דסכריזין על דבר מצוה אפילו בשבת כפ"ש בס"י ש"ז שאני הכא דאפשר בצניעא ומצ"ל ולפ"ז אם אי אפשר בצניעא מותר בפרהסיא ובדרכה דלא מפני זה לא יהיה לעניים לשמחת יו"ט :

א גרסינן בשבת (קמ"ח) : איתמר הלואה יו"ט בלוטר שהלואה ממנו אוכלין או משקין או שאר דבר שצריך ליו"ט רבה אמר ניתנה ליתבע בב"ד דאם לאו לא ילונו ואתי לאימנעי משמחת יו"ט רב יוסף אמר לא ניתנה ליתבע בב"ד דאי אמרת ניתנה ליתבע אתי למיכתב וכיצד יעשה ימול ממנו משכך ובינו לבין עצמו מודה דניתנה ליתבע ויכול לתופסו ואי הדר דך ואפיק מיניה מוציאין ממנו בב"ד דהא גול ממנו בין דברין נפל ור"ן פ"ט ומעמא דרבה דאע"ג שיכול להלוות ע"י משכך מי"מ אולי אין לו משכך או לא ירצה ליתן משכך יתכבול משמחת יו"ט ובינו לבין עצמו אולי לא יהיה ביכולתו לתפוס ממנו ועל סמך זה גם לא ירצה ליתן :

ב ולדינא פסקי דה"ס' כרבה דניתנה ליתבע בב"ד

תקב"ו [דיני מת ביו"ט ראשון ויו"ט שני וכו' כ"א סעיפים] :

א מה המוצל לקברו אם הוא יו"ט ראשון בין דאגן בקיאות בקביעא וירחא ויום ראשון הוי ודאי יו"ט ולא

א מה המוצל לקברו אם הוא יו"ט ראשון בין דאגן בקיאות בקביעא וירחא ויום ראשון הוי ודאי יו"ט ולא

הוא הספיקו לקוברו ואפילו לסתת שבת מ"ס אמורים ישראלים להתעסק בו ואפילו יסדיה ח"ו דאין קבורת המת דוחה עשה ולית של יו"ט דכבר נתבאר בדיש ס' תצ"ה דיו"ט הוי עשה ולית ולכן ישתדלו להשתדלו במקום מצונן שלא יסדיה ויש מי שהתיר לפתור ולהשימו בארון כשיש חשש שיסדיה גמ' כ"ס ט"ו :

ב אבל קוברין אותו ביו"ט ראשון ע"י א"י אפילו מת היום ולסתת אינו שבת ולא יתקלקל עד לפתח מ"ס מצוה לקוברו היום ע"י א"י דוחו כבודו שיקבר פיר אמר להלינו עד יו"ט שני כדי שיתעסקו בו ישראל ולא כל הרבנים עושים ע"י א"י אלא רק חפירת הקבר ותפירת התבריכה ועשיית הארון אבל חימום המים לשהדו והטהרה והלבשת התבריכה והוצאה מביהו לבית הקברות ולשומו בקבר עושים ע"י ישראל ואח"כ יכסו הא"י העפר לתוך הקבר ולא הישראל וטוב לפתור ע"י קש על גבי עור או על גבי נמר ולא ע"י סריגים ומספחות דברים שיכולים לכא לידו סחיטה :

ג ומעמא דמילתא דודאי יש יותר כבוד לסתת שישראלים יעשו לו כל מה דאפשר ושבותי דרבנן הותר לגבי מת ביו"ט ולפיכך דחיסו המים הא מותר ביו"ט דמתוך שזוהיה לצורך הטהרה נמי שלא לצורך דצורך קצת וודאי יש בשביל המת וב"ש המטהרה והלבשת התבריכה דאע"ג דהמת הוי מוקצה היתרו במקום כבודו של מת וההוצאה לבית הקברות בהוצאה ג"כ אמרינן מתוך אבל חפירת הקבר הוי איסור דאורייתא וכן תפירת התבריכה ועשיית הארון אמורים לא"י שיעשו והותרה אמירה לא"י במקום כבודו של מת ואח"כ להחזיר העפר הוי איסור דאורייתא דהממלא את הגומא חייב ששום בונה ולכן יעשה ע"י א"י וידא לי דחיסום המים יעשו ג"כ ע"י א"י דלשימת הרמב"ם שכתבנו במ"י תצ"ה לא אמרינן מתוך רק בהוצאה הכערה ולא בשאר מלאכות וא"כ גזרי דהבערה יכול להיות ע"י ישראל אבל ביטול המים אמר אמ"כ ישתמשו מים אלו להדתת הכלים ביו"ט דהוי לצורך יו"ט ועמ"ש כסוף סעיף י"ב :

ד ואם תשאל דא"כ למה לא נקבר המת בשבת ויה"כ ע"י א"י ויוציאו הא"י את המת לבית הקברות כיון דהתירו שבותים משום כבודו האמנם אינו כן דבשבת וכיוצא"כ לא יתעסקו בו כלל אפילו ע"י

א"י אפילו להוציאו על ידיהם והציוו בכך העשוי מאתמול ושעמא דמילתא שאין זה כבוד לסתת שיהלל שבת על ידו ובזיון הוא לו משא"כ ביו"ט דהרכה מלאכות התורה התורה ביו"ט א"כ אף לו בזיון אף גם בחפירת הקבר ובחפירת התבריכה ובעשיית הארון שאלו לא הותרו ביו"ט מ"ס כיון דביטול הכערה והוצאה הותרו לגמרי ביו"ט אין לו בזיון גם בשאר המלאכות דאין החילול ניכר כל כך אבל לא בשבת ובשבת לא הותרה רק פלפולו פחמה לצל ע"י כבר או תנוק כמ"ש בס"י שי"א :

ה ודע שיש סוכרים דהא דאסור בגמ' ו' .ו. מת ביו"ט ראשון יתעסקו בו א"י אינו אלא באשתדו כגון שמת אתמול או דסחר שבת ויש חשש שיסדיה אבל מה ביו"ט ראשון ולסתת אינו שבת יסתנו עד לפתח וספרשים כן בגמ' חסוניא וע"ז וזה הוא גם דעת רש"י ז"ל בשבת וק"ט .ו. ולכן יש מי שכתב בלשון זה מקום שאין מנהג נכון שלא לקוברו ביו"ט ראשון ע"י א"י אמ"כ אשתדו או שיצטרך להשתדלו או שהוא נפוח וכן כתבו מקצת רבוותא וילד קטן אפילו אחד ל' יום יכולים להלינו במרחק ואין שייך לומר עליו שמתבזה בין החיים כסו מת נדול וא"כ טוב שלא לקברו ביו"ט ראשון עכ"ל ומג"א סק"ד כ"ס י"ט ואין המנהג כן כיון דלהר"ף והרמב"ם ודבותינו בעלי התוס' והרא"ש והמור והש"ע ושאר רוב רבותינו הסכימו דאפילו בלא אישתדו קוברין אותו ביו"ט ראשון ע"י א"י וכן הוא פשטא רסוניא אמ"כ אף תנוק כל שיצא מכלל נפל קוברין אותו ביו"ט ראשון ע"י א"י וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ונפל אמר אפילו ביו"ט שני כמו שיתבאר בסעיף י"ז :

ו מת ביו"ט שני יתעסקו בו ישראל ביו"ט שני לנבי מת כחול שזוהו רבנן ואפילו בשני י"ט של ר"ה נמל ט"ו דכיון דאנן בקיאיין בקביעא דידחא אלא שתקנת חכמים היא לעשות שני ימים טובים לפיכך לנבי מת אוקסיה אדאורייתא ואפילו לא אישתדו ואפילו דברים שאינם דברחיות כמו לתוך לו הרם מהמחובר במקום שנהגין כן בסתים וכ"ש לחצוב לו קבר ולעשות לו ארון ותבריכה ולחמם לו מים לשהדו ולנוזו לו שערו אם המנהג כן דלגמרי כחול שזוהו רבנן ואם אין באותה העיר מקום קברות לישראל מוליכין אותו לעיר אחרת אפילו חוץ לחיים י"ב מלין וע"י בהמה וכן אם צריך לעבור בנהר

ישראל וע"פ הדברים האלה נער ר"ת בעיר אחת שקברו ביום שני ע"י ישראל לפי שאינן בני תורה וד"י בעל התוס' אמר רבנן דכ"ר דכ"ר שחששו לאינן בני תורה כמו דכ"ר שנאכל כמו שהוא וד' לענין ביטוליהו ואנן לא חיישינן ליה וכיוצא בזה ואנו מחוייבין עצמינו לבני תורה אך רבינו תם חשש עוד מפני שלא יטילו השרים על הישראל שתי"י איזה מלאכה דעכשו יש שהם משועבדים כמכור בתים' ודא"ש שם מיהו הריף והרמב"ם פסקו פתמא לתך דינא רבוי"ט שני מותר ע"י ישראל וכן רוב רבותינו :

ו וס"ם יש שחששו לדעת ר"ת וזהו שכתב רבינו הרמ"א בסעיף ד' וז"ל אבל כשאשכנו ובמדינת ארץ אין נוהגין כן אלא כל היכי דאפשר בא"י עושין הקבר והארון והתכריכים ע"י א"י ושאר הדברים עושים הישראלים כמנ כיום ראשון אבל אם לא אפשר בא"י עושים הכ"ר ע"י ישראלים עכ"ל וכן כתבו דמותר לטהרו ביום שני במדין ובמטפות וא"צ קש כביו"ט ראשון כיון דמותר כל המלאכות לא חיישינן שמא יסחוטו דאפילו יסחוטו אין כאן איסור רק יתירו שלא לעשות סחיטה מסש בכונה ומג"ז סק"ט גמס יט"ז וכן ראוי לעשות וכן עכשו אנו חוציין הקבר ע"י א"י כשביכולת להשיג אך תפירת תכריכין קשה על ידי א"י שאינן יורעים איך להפטר אמנם ביום ראשון כהכרח הראיות ולעשות על ידיהם אך ביום שני אינו כדאי לטרוח יותר מדאי ותופרות הנשים בעצמן :

יא ודע דאע"פ שמותר מדינא דנמ' ביום שני לעשות הכ"ר ע"י ישראל פ"ם יש מחמירין בהחזרת העפר לתוך הקבר ומסלאין אותו ועושין כמין הר קמן למעלה כדרך הקברים רוח אסור גם כיום שני מדינא דנמ' ע"י ישראל מפני שאין זה צורך המט ודי למלאות הקבר בעפר ולא להגביהו למעלה וזהו שכתב רבינו הרמ"א שם ה"ל אבל מותר לכמותו בעפר כדרכו בחול ודלא כיש מחמירין עכ"ל כלומר דכינו הרמ"א חולק על האסורין וס"ל דגם מותר לעשות עליו כמו הר קמן כבחול ממש וע"ז סק"ט מפני דגמר קבורה היא ומג"ז סק"י גמס נ"ח וכיום ראשון פשיטא שאסור וע"ז ס"ז רק ע"י א"י ואפילו ביום שני לפי מנהגינו שחפירת הקבר הוא ע"י א"י נ"כ אסור ע"י ישראל ומג"ז ט"ז והלבוש כתב רבינו שני יש אסורין ויש מתירין ויש להקל עכ"ל ואולי

בנהר שזכרין לו ספינה להוליכו ממקום למקום ונוסעים לשם דלגמרי בחול הוא ולכן אפילו אפשר ע"י א"י יעשו ע"י ישראלים חוץ מן הביצה שבונים על הקבר דאין עושין אותה ביום דיכול לעשותה אחר יום מיהו יראה לי שלא יחלו יום יותר מכפי הצורך דלמה יחלו רבים יום כשאין הכרח בהם וגם אם הקבורה חוץ לתחום או הליכה כמצינה לא ילכו רק כפי צורך הקבורה ולא יותר ואפילו קרובי לא יחלו יום כשאין צורך בהם למת וע' בסעיף ט"ו :

ך וכל זה הוא כשרוצים לקברו בו ביום אבל אם אין רוצים לקברו עד למחר מפני איזה סיבה לא ניתנה יום לרחות אצלו כלל ואפילו יום שני ואפילו אמירה לא"י לא הותרה אצלו אלא למלטו בלבו דמלטול הותרה אצלו והוא הברח לכל מת אבל לחסם חמץ אסור דלא השבינו זה גם צורך קצת כשאנו נקבר בו ביום ויש מנמנמן גם בלמלו ושוב למלטו ע"י כבר אי תנוק כמו בשבת והוציאו לברמית ודאי אסור ומג"ז סק"ח לגיזת טעו מותר מפני שאין זה נדון כלל אצל סוכ להחמיר :

ך ודע רכל רבנים המתירים ע"י ישראל לעשות אין חילוק בין קרובים ורחוקים בין אנשי החברה ובין אנשים אחרים דבשהותרה לכל ישראל הותרה ויש שכתב שגם מותר לעשות ע"י אנשים רבים אע"פ שביכולת לעשות ע"י אנשים מעטים והג"ז סק"ח ולא ידעתי למה לנו להרבות באנשים חנם ואין זה גם כבודו של מת ולמה להו לאנשים שאינם מוכרחים להו להלל יום האמת דיום שני בחול שווהו רבנן אבל וזה לפי ההכרחיות של המת ולא מה שאינו צריך ודיני ק"ש והפלה ביום ראשון ושני נתבאר לעיל סי' ע"א ושאר דיני אגרות ואבלות יתבאר לקמן סי' תקפ"ח וביריד סי' שמ"א וסי' שצ"ג ע"ש וע' בסוף סעיף י"א :

ך ודע דאיהא בשבת וק"ט : רבמקום שאינן בני תורה אין לקבור סת' ביום שני ע"י ישראל כי היכי ולא לוללו בה ביום שני ועוד איתא בכניצה שם דהאירנא דאיכא חברי שם אוסה שהיו כופין את ישראל לעשות מלאכתן וכיום היו מרחים עצמם דומר שאסור לנו לעשות מלאכה וכן כשיראו שקבורים סידיהם ביום שני יגודו עליהם לעשות מלאכתם ולכן אין לקבור עם המת ביום שני ע"י

ואולי מ"ל דאין בזה איסור דאורייתא וע"כ ממ"א ונ"ט עור כתבו במקום שנהנו לקבול ע"י ישראל לא יחפורו אנשים אחרים וזאת מבני החבורה הרגילים לחפור וכ"ש שלא ישליכו אחרים עפר לסתום הקבר דכל מה דאפשר למעט בחילוף ממעמינן ויש מתירין דבחול שוויה רבנן וטו ולענין העיקר כריעה ראשונה דכל שאינו הברח להמת לא שוויה כחול וכמ"ש בסעיף ח' :

יב כתב רבינו הב"י בסעיף ה' החופר קבר למת ביו"ט שני מותר לו ליטול שכר עכ"ל ומעמו דבין דכחול שוויה רבנן ממיא דמותר נכחול אבר תמהו עליו ראמת דכנבי מת שוויה כחול אבל לא לענין אחר ולכן יש מי שאוסר ואפילו אם אינו יכול להשיג כהנם ממעיהו בזה כמו בחליצה ומ"א סק"כ גט"ס י"ט כלומר להבטיחו שכר ולא ליתן לו כי אסור לו לישוק שכר יו"ט ולענין נראה כרברי רבינו הב"י דא"כ כשיתרמי מת ביו"ט אחר לא ימצא מי שיעשה והרי זהו מעט עיקר ההיתר כדי למצא מי שירצה להרויח ויטול שכר דכלא שכר יאמר כל אחד למה לו לחפור ביו"ט חפור אתה ובווראי במקום שיש קברנים יודעים לא התיר רבינו הב"י רעליהם מוטל וכופין אותם אלא במקום שאין קברנים שפיר התיר רבינו הב"י וגם שכר יו"ט אינו כאן רהא שכר מצוה מותר ליטול גם בשבת כמ"ש בס"י תקפ"ה ומ"א טס ואפילו הקברנים הקבועים דרך לשלם להם אחר יו"ט כדי שלא לסגור הדלת בענין כזה אך אצלו בלא"ה חופרים הקבר ע"י א"י כמו שנתבאר ופשוט הוא דלקנות תכריכין אם מחנוני ישראל יקח בלא מדה ובכא מכום מקח אך אם מוכרח ליטול מחנוני א"י ולא ירצה בכח"ו דמותר וחובה לקנות ממנו כמדה ומקח ושילום מעות אם א"א בענין אחר דבחול שוויה רבנן ואפילו ביו"ט ראשון נ"ד דמותר אם ההכרח כן דשבותים התירו גם ביו"ט ראשון כשביל המת כמ"ש בסעיף נ' ומ"מ אני מסתפק בזה דנהי דהתירו מלשלו של מת שהוא מוקצה כמ"ש שם מ"מ אולי שבות דמקח וממכר לא התירו וצ"ע דדינא ולכן טוב יותר ליתן לו משכון ולאחר יו"ט כמה שיאמר ישלם לו וועט"ו סק"ג ונ"ט :

יג מותר ללוות המת ביו"ט ראשון תוך התחום וביו"ט שני אפילו חוץ לתחום וחזורין למקומן בו ביום ואין להם ביוצא חוץ לתחום דאין לו אלא ד' אמות

דבין רעביר ברשות שהתירו חכמים ללוותו ממילא דדינו ככל היוצאים כרשות שחזורין למקומן כמ"ש בס"י ת"ז ואע"כ דכשם יש להם רק במקומם אלפים אמה לכל רוח הכא אפילו רחוקים כמה תחומים בהכרח להתירן ליכנס לעיר דאל"כ לא ירצו ללוותו והוה ננאי למת ואפילו ילכו היום ללוותו ולא ירעו שנאסור עליהם לשוב לעיר ושם נגיד להם שאסורים תחזור לביהם אם הם רחוקים יותר משני תחומים מ"מ אתה מכשילן לעתיר לבא כשיארע מת וזהו כוונת המ"א סק"ג ודבר פשוט הוא שאם יש שני דרכים לפניו אחד בהיתר ואחר חוץ לתחום כמו יתר וקשת שנתבאר בדיני תחומין שילכו בדרך המותר (טס) :

יד וכן מותר להחזיר כלי הקבורה שהוליכו חוץ לתחום עמהם דאם לא נתיר להם להחזירם לא ירצו ליטולן עמהם וכמעט הקורם ונ"כ הגר"ו נסעיף ט"ז ע"ט שיחושו שמא יננכום אמנם למעט זה די שניחום בכית הסמוך לעיר אם משתמרים שם מפני הגנבים אך הרמב"ן ז"ל כתב דאינם מוקצים מפני שאולי יצטרכו עור דמת אחר בו ביום (עכ"ל) וא"כ כיון דסמוך לתחום מוכרח להביאן מטעם הקורם דאל"כ לא יטלום עמהם וממילא דגם לביהם מותר להחזיר ביון שאינם מוקצים ולשון המ"א נסק"ד מנומנס מאל ע"ט וכמה"ש הגר"ו לא הביאו כלל ע"ט : **טז** חוץ המלוים את המת אסורים לרכיב עד בהמה אפילו ביו"ט שני וכן לנסוע בספינה (ומ"א סק"ו) ואף דהם דרבנן מ"מ יש בזה ויריותא דיו"ט ואין זה כבוד למת ומוטב שלא ללוותו משיווהו בביון יו"ט אבל הקוברים שצריכים לקבורו אם אי אפשר להם בלעדי רכיבה או ספינה מתירים להם ביו"ט שני ולא ביו"ט ראשון דיו"ט שני הוי כחול לכל דבריו משא"כ ביו"ט ראשון ואף אם אפשר דשאר שבות התירו ביו"ט ראשון מ"מ שבות בזה דאוושי מילתא לא התירו ולא יקבר היום ואף גם ביו"ט שני לא ירכבו בעיר שיכולים לילך שם ברנדיהם ועוד רהוי חילוק יו"ט בפני הא"י וישיבה בקרון דומה לרכיבה ומה שהקשה הט"ו נסק"ד על מ"מ הש"ע דדוקא כשא"א מתירים רכיבה הא גם כשא"א כיון דהוי דרכנן ע"ס ל"ק כלל דרכינה סלי משום דיער הלוול יו"ט כמ"ש ומ"א המ"א סק"ו ע"ט : **יז** אם נודע לבני עיר אחת שישראל מת מונח משם רחוק ר' או ה' ימים ולא ניתן לקבורה אע"פ

מע"פ שלא יוכלו להגיע לו עד לאחר המועד פרס פותר לצאת לדרך ביום שני כדי למחר קבורתו אף שנתבאר דכל מה שאין קברים אותו בו ביום לא שווהו רבנן כחול זהו כשאנו מושל בבזיון וא"כ מה שרוצים לעשות לו היום יעשו למחר אבל כשמושל בבזיון שווהו כחול לענין למחר קבורתו וכ"ש שיש לחשוש שיאכלוהו כלבים ויש חולקין ואמרים כיון שאין קברים אותו בו ביום והעיקר להקל כדריעה ראשונה ומ"א סק"ז :

שני של נלוות עכ"ל כלומר דזה שנתבאר התנוק שמת בתוך ל' לא מחוייבין ליה בחוקת נפל וקוברין אותו ביום שני ע"י ישראל או ביום ראשון ע"י א"י וזה כשמת לאחר המילה אבל קודם המילה בהנחה להניחו למחר דהא יש למחלו שלא יתבייש שם ולמהלכו ביום אסור דאין זה מדינת אלא מנהג בעלמא ע"פ המדרש ואין זה רוחה י"מ ואע"פ שמתוך בבשר בעלמא פרס אינו דוחה יום וכן גם בגמל נסוד שלא נסרו שערו וצפרניו דאסור לקבורו כמ"ש אבל ע"י א"י ודאי רפותר טיהו בזכר וצריך לסולו בהנחה להניחו עד למחר מפני המילה ואין לסולו ע"י א"י דנגמאי הוא לו ונלע"ד ומ"א סק"ז :

ין אסור לקבור נפל ביום דאין קבורתו דוחה יום אפילו יום שני אלא מניחו עד למחר דאין מצוה לקבור נפל ואין יום נדחה לצרכי קבורתו כן כתב רבינו הרמ"א בסעיף י' והקשו עליו דודאי צריכין לקבור הגופים מדאמרינן בגדה וי"ו. והכותים לא היו מקברים נפלין ע"ש סכ"ל דישאל מקברין ומ"א סק"ז וזו נראה אדרבא דמכאן נראה דאין מצוה מן התורה לקבור ולכן לא היו הכותים היששין לזה אבל מדרבנן וודאי יש חיוב ותותים לא והירי בדרבנן ולכן לא רח"י יום דרבנן כיון דגם הקבורה הוא דרבנן לא אתי דרבנן ודחי דרבנן ונע"ד ליישג המנהג נמוס ט"ז: יתן ופי"ס תנוק שמת בתוך שלשים אם נסרו שערו וצפרניו הוא בחוקת בן קיימא דיינו כמת נדול מע"פ שאין אנו יודעין אם כלו לו חדשיו דרוכ גשים וחדות וד' של קיימא שהרי משהלך אותו בשבת בחוקת בן קיימא כלומר דמזה נראה שהתורה החזיקה כל וד' בחוקת בן קיימא מדצותה למול בשבת ומע"פ דמ"ג מהלכין ליה דאם אינו בן קיימא הוי מתוך בבשר בעלמא כדאמרינן בשבת וק"ה. ופי"ס מדגורה התורה לסולו גם בשבת אי לאו דהוה בחוקת בן קיימא לא היתה נזירת התורה למחלו דחוקא בשבת ולכן גם כשמת הוי כנרדל שמת ונלע"ד לפרט לתוך הקטטה הממורה שהקנה המ"א כמק"ש ט"ז ויש מי שאוסר ולענ"ד עיקר כדריעה ראשונה כיון דמדרבנן עכ"פ וודאי מצוה לקבורו כמ"ש : יתן כתב רבינו הבי"ד בסעיף י' נפלים שנהגו להסיר ערקתן בצרור אבן או בקנה אסור אפילו ביום

ד' וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' דפותר להביא את ביום שני מחוץ לתחום לתוך העיר לקבורו בקברות ישראל מע"פ שדחה אפשר לקבורו במקומו עכ"ל כלומר כיון שאין שם בית עולם אף שאפשר לקבורו שם בשדה בפ"ע אין זה סכבוד המת ואפילו מעיר לעיר פותר להזיכנו אם אין בית עולם בעיר שמת בה אבל אם יש שם בית עולם אלא שהניח צוואה לקבורו בקברי אבותיו במקום אחר מע"פ שיש לקיים צוואתו כמ"ש בי"ד סי' שס"ג פר"ס לא ניתנה יו"מ לדהות אצלו וישנה אותו עד לאחר יום ואם יש לחוש שיסריחו קוברין אותו באן ואחר יום מצידין אותו מקברו ומוליכין אותו לקברי אבותיו ומ"א סק"ז נ"ס י"ט :

כ"א אין קורעין על המת אפילו ביום שני אפילו קרובים החייבים בקריעה ואבלות אלא יקרעו לאחר יום וכשמת בליל יו"ט שני קוברין אותו בבוקר קודם התפלה כדי שיוכלו האוננים להתפלל וכשמת ביום קוברים אותו לאחר סעודה ואצ"ט א"א להקרים כל כך לקבור קודם התפלה אלא אחר התפלה אפילו כשמת בלילה וגם כשמת ביום קוברים קודם אכילה וכפי המנהג בן יעשו ודין צדוק הרין ביום נתבאר בי"ד סי' ת"א ודין אבילות יתבאר בס"י תקפ"ח ומ"א סק"ז :

תקכ"ז [דיני עירובי תבשילין וכו' ל"ט סעיפים] :

היא דתרווייהו שבת אקרו וכי היכי רפותר לבשל דבו ביום מתיר לבשל למחר ומ"ז דרבנן הוא דנודו ביה נזירה שסא יאמרו אופין מיר"פ אף לחלו ובין האצטרובה עירובי

אן העניין של עירובי תבשילין כפי הנראה מפסחים ומ"ז: מן התורה צרכי שבת נעשים ביו"ט דכתיב אך אשר יאכל לכל נפש ושבת ויום הרא קדושה

עירוב תולדות יום טוב סימן תקכ"ז השלחן

לומר כן דלא כהואיל י' ע"ס סגנוח' והט"ם ע"ס לא הכריע
האלכה ה"ל לכאר על מקומו דהלכתא כריכה דחמרי'ן הוייל
וע"ק ל' דאי מעטס הוייל מותר מן התורה איכ' נס לחול כן
ולדידי' מותר גרמ"ס פ"א דמן התורה אסור חלא באין לוקין
ע"ס דהייקו :

ך ועירובי תבשילין סמכו רבנן אקראי כמבואר בגמ'
ריש פ"ב ובמעמא נחלקו רבא ורב אשי רבא אמר
רחקין שבת הוא כדי שיברוד מנה יפה לשבת כמו
ליום' שלא יבדה הכל ביום' הקודם לשבת ורב אשי
אמר רחקין יום' הוא כדי שיאמרו אם לשבת אמרו
לבשל כלא עירוב עירוב ביום' ק"ו לחול וכתב רבא"ש שם
שיש נ"מ בין הפעמים דלרבא צריך דווקא שיניח
הע"ת בעיו"ט כדי שיברוד מנה יפה לשבת ולרב אשי
יכוף לעשותו אפילו קודם עיו"ט והלכה כרב אשי
דהוא בתראה וכן פסקו בטור וש"ע סעיף י"ד כנן
בסוכות שחל ביום ה' שצריך ע"ת לסוכות ולשמיני
עצרת יכול להניח קודם סוכות ולסמוך עליו גם על
שמ"ע אם העירוב בשלימות וראוי לאכול ועוד יתבאר
בזה בס"ד :

ך ומהו לשון עירוב כתב הרמב"ם שם וז"ל למה נקרא שמו
עירוב שכשם שהעירוב שעשוין בחצרות ומבואות
מע"ש משום היכר כדי שלא יעדה על הדעת שמותר
להוציא מרשות לרשות בשבת כך זה התבשיל משום
היכר וזכרון כדי שלא ירמו שמותר לאפות ביום' מה
שאינו נאכל לבו ביום וכו' עכ"ל ודבריו הוי עירוב
תבשילין דק שם המושאל מעירובי חצרות רבשם
הבוונה שמערב הרשויות להיות כאחד והושאל זה השם
לכאן מפני שהענין אחר משום היכר אבל הראב"ד
פ"י דגם באן הוא לשון עירוב שמערב ביום' והשבת
לעשותם יחד וגם בתחומין כן שהוא מערב התחומין
שלא היה יכול לילך ע"ש ורבינו הרמ"א כתב בסעיף
א' וז"ל פ"י ענין העירוב הוא שיבשל ויאפה מיום'
לשבת עם מה שבשל ואפה כבר מעיו"ט לשם שבת
ונמצא שלא התחיל מלאכה ביום' אלא נמר אותה
עכ"ל כלומר דלכך נקרא עירוב שמערב תבשילי שבת
אותן שקודם יום' עם אותן שביום' להודות שביי"ט
היא רק נמר ולא התחלה דהתחלה אמרה ביום' וכוה
תחוק האיסור אצל כולם לבשל מיום' לחול דאם
לשבת אמר כ"ש לחול :

ך ולפיכך יום' שחל להיות בע"ש ולא הניח ע"ת
אמור לבשל בתחלה לצורך שבת בקרידה בפני
עצמה

עירובי תבשילין אית ליה הכירא ע"ש וכן מתבאר
מדברי הרמב"ם דיש פ"ז שכתב יום' שחל להיות
ע"ש אין אופן ומבשילין מיום' לשבת ואיסור זה
מדברי סופרים כדו שלא יבא לבשל מיום' לחול שק"ו
הוא לשבת אינו מבשל כ"ש לחול וכו' עכ"ל ואין
לשאול הא קי"ד הכנה דאורייתא ואין יום' מבין
לשבת כמ"ש בס"י תקי"ג דאינו כן דזה בהכנה בידי
שמים כמו ביצה שנולדה ביום' וכיוצא בזה ולא
בתבשילין מוכנים אלא שצריכין בישול ואפייה ותוס'
ריש ט"ה וגם אין זה ענין להנמצא בש"ם מחלוקת אם
שבת ויום' קרושה אחת או שתי קרושות דזה למילי
דרבנן לעירוב ומוקצה ונולד וכיוצא בהם אבל מן
התורה קרושה אחת הם ומן התורה צרכי שבת נעשים
ביום' :

ב אבר יש מרבוחינו שאמרו דאנן לא קי"ל דצרכי
שבת נעשים ביום' דזה שאמרו כן בגמ' שם לית
ליה הוייל אבל כמאן ראת ליה הויאי הוייתר הוא
משום הוייל ואי מקלעי ליה אודחים חוי ליה כמו
שאימר שם מפורש בגמ' ואנן קי"ל דאמרינן הוייל
ולכן האומה מיום' לחול אינו לוקה ואע"ג דמשום
הוייל מ"מ איסורא מיהא איכא אך ע"י עירוב תבשילין
הותר האיסור ור"ן ע"ס והגהמ"י ע"ס נ"ט ודני גרסת
וסמ"ג כ"י יום' והרמב"ם סוגר דכזה לא נחלקו רבה ור"ה
עכ"י ודקי' :

ג ויש נ"מ דרינא בין הפעמים דלהרמב"ם מותר לבשל
מיום' לשבת אפילו סמוך לחשיכה כיון שמן התורה
מותר והניח עירובי תבשילין אבל אי מעטס הוייל
אמור סמוך לחשיכה רהא לא חוי לאודחים ובין שאמור
מן התורה מאי מהני עירוב תבשילין וכ"כ הסמ"ג שם
ונ"כ הגמ"ה ריש ט"י וזה ולפ"ז יש ליוהר שלא לבשל
בע"ש ביום' סמוך לערב והעולם אין נוהדים בזה אבל
בירושלמי דפ"ב דביצה פפודש נ"ב כהרמב"ם דפרין
שם איתה חמי דבר תורה הוא אמור ועירובי תבשילין
בתירין ונתמיהו א"ר אבוה ברין דיה שמבשילין מיום'
לשבת אם אומר את כן אף הוא מבשל מיום' לחול
עכ"ל וזהו כהש"ס הפסחים שם נושד תמוה לי דאי ס"ד
משום הוייל איך לא הוכיר הש"ס רס"ג דביצה עיקרא דתירא
דהוייל וכפ"ס דהוייל י' מחלוקת חבל אם מעיקרא דלינא
מותר ח"כ לבאר והש"ס דפרין ע"ס מה"מ כלומר דליין ע"ת
לדרכא ה"ל למיפך איך מותר נע"ת כדפרין כירובלמי חבל אם
מעיקר הדין מותר כפר אמר זה כפסחים חבל כהואיל ח"ה

עצמה דבקדירה אחת הרי יוכל לכשל כמה שירצה ואפילו ררך הערמה כמ"ש במ" תקנ"ז ורק בקדירה בפ"ע אסור אבל יוכל הוא לבשל כמה קדרות ליו"ט ולומר שרוצה לאכול מכל קדירה וקדירה ואוכל מכל קדירה ומשייר לשבת מכל קדירה וע"י עירוב מכל בתחלה לשבת מפני הטעמים שבארנו ויכול להניח עירוב זה אפילו ספק חשיכה כמו עירובי הצרות ואם קיבל עליו יו"ט אסור וברכו לא הוי קבלה עד אחר תפלת יו"ט וע"י סקנ"ז וי"א דברבו הוי קבלה ומי"א סקנ"ז וע"י מ"ש במ" רס"א ואם הוא בבהב"ג ועדיין לא התפלל מנחה ובשילך לביתו לעשות ע"ת יעבור זמן מנחה ואם יתפלל מנחה יעבור זמן ע"ת מיטב להתפלל מנחה ולא להניח ע"ת ויקנה קמתו לאחרים כמו שיתכאר וס"ז :

ז כתב הרמב"ם ז"ל דאין עושין עירוב זה בפת אלא בתבשיל ע"ש ומבואר דמני בתבשיל לחוד וכן פסק רש"י ז"ל וי"ז : ד"ה כהנא ושאלתוה ור"י בעל התוס' דאע"ג דר"א אומר שם אין אופין אלא על האפיו ואין מבשלין אלא על המבושל מ"מ ר' יהושע פליג עליו בירושלמי ואמר אופין ומבשלין עד המבושל אבל בה"ג בה"ז פסקו דצריך פת ותבשיל כיון דבש"מ לא הביא רק דברי ר"א ופסקו הטור והש"ע סעיף ב' רלכתחלה צריך פת ותבשיל ובריעבר רי בתבשיל לחוד והלכה כרובי הפוסקים : רן ושיעור התבשיל הוא כזית בין לאחר בין למאה בין לאפים בין בתחתו בין בסופו כלומר להניח בתחתו רי בכזית ואם הניח הרבה ונאכר ונשאר מעט אינו רי בפחות מכזית ומ"י ע"ז : וממילא דנס פת רמי שמצריך פת ג"כ בכזית ויש מן הפוסקים שהביאו ירושלמי דפת בכביצה ותבשיל בכזית וע"ז ועפ"ז כתב רבינו הרמ"א כסעיף ג' דיש מצריכים לכתחלה בפת כביצה וכן נוהגין לכתחלה עכ"ל כלומר דבריעבר הא לא בעינן פת כלל ואמנם לפנינו לא נמצא זה בירושלמי ואדרבא רוב אומר שם בכזית ור"י יוחנן מ"ל אפילו בפחות מכזית ע"ש וגם הא דירושלמי הביא רך רד' יהושע דרי בתבשיל בלבד אמנם כיון שהפוסקים הכיאו זה מסתמא כן היתה גירסתם בירושלמי ויש לכתחלה ליהדר בזה והירושלמי אליבא דר"א קאמר וממילא דאנן רלכתחלה עושין כר"א כמ"ש יש לנו לעשות כן ומשמע דבע"ת אפילו פריסה מצדי דלא כבעירובי הצרות דצריך דווקא

שלימה דהתם הוי משום קפידא דשכנים ובע"ת לא שייך זה :

מן וצריך שיהא תבשיל זה ראוי ללפת בו את הפת כבשר ודגים וביצים ושאר מיני תבשילין שאוכלין הפת בהם ולכן אין מערבין בדיוסא ובלשוננו קס"א ואפילו מי שאוכלים עם לחם כמלה דעתו דהוה כמו לחם עם לחם וכן כד מיני ליפתן שאין אוכלים עם לחם כמו צימעים וכיוצא בזה אין מערבין בהם ונ"ל דתבשילי עב של חטים ושעורים וכן כל מיני מינון מקמח מערבין בהם דאף שאין אוכלין אותם עם לחם אינהו נופה הוי כלחם ולכן דיוסא של חטים ושעורים מערבין בו כן היה נ"ל אבל רש"י ז"ל פי' בברכות ונ"ז : דיוסא של חטים כתושות אלמא דאינו מועיל וצ"ל הטעם משום דממ"ג אם שם תבשיל עליו צריך שיהא דרכו לאכרו בלחם ואם אין שם תבשיל עליו הרי הוא פת ואינו מועיל ולפ"ז כל מיני מינונים וכל מיני קסעים לא מהני דע"ת וכן הלכה : ו תבשיל זה שאמרו אפילו צ"י אפילו שלוק כלומר שלא נתבשל כראוי או נתבשל יותר מדאי אפילו ככוש בחומץ או בחרדר או נכבש במים מעל"ע והוא טוב לאכילה רכבוש הוי במבושל ואפילו מעושן אם הוא טוב לאכילה הוי כמבושל ואפילו בבישול קל כהרחה כעלמא כמי דנים קטנים שיש בהם מין שמריחין אותן במים חמים וזהו נסר בישראל לאכילה נ"כ יוצאין בזה רש"י ביטול עליו ואפילו דברים הנאכלים חיים כשבישלן ומלפתין בהם את הפת כגון תפוחים וכיוצא בהן אם ראויים ללפת הפת ואף שלענין ביטוליהם אין להם רין ביטול וכן דברים שאין עוילין על שלחן מצרים כמו דגים קטנים אע"פ שלענין ביטוליהם אין בהם משום ביטול מיהו דע"ת הוי ביטול וכן כל מיני פירות וירקות הנאכלים חיים אם ביטולם ודרך ללפת בהן את הפת מערבין בהם ע"ת :

וי"א והנה מליח לא נזכר בפוסקים ומבואר דהריא דמליח לא מהני לע"ת ולכן אין מערבין בהערינג כשלא בשלו ולא טננו ונדע מכבוש רכבוש באיסורים הרי היא כמבושל ומליח הוי רק כריתח ואע"ג דבעירובי תבשילין רי כריתח בלבד ואפילו אינו רותח כלל כי הך דדגים קטנים דבהרחה כעלמא הוי כמבושל שאני התם דהוה ררך ביטולן והרי נם בשבת חייב על זח ברתגן בשבת וקמ"ה : אבל מליח הוה כזי

כחי ומ"ס תמיהני על המור והשיע למה לא כתבו
 ראין מערבין במליח ובכל העניינים כשמדברים
 בכבוש מדברים גם במליח ובאמת יש סן הנדולים
 שאומר דכמליח הוי עירוב ואם הניח בהערינ"ג הוי
 עירוב וס"ת נסס מל"ג ועוד כתב דבין בכבוש ובין
 במליח יניח בלא ברכה ורק יאמר בהרין עירובא וס"ס
 ותמיהני שהרי להדיא מוכח בנמ" וט"ו. רלא מהני
 שאומר שם אמר רב דניס קמניס מלוחיס אין בהם
 משיב בשוריהן אמר רב יוסף ואם צלאן א"י סומך
 עליהם משיב ע"ת ע"ש ולטה לא קאמר רכותא
 דאפילו בהמליח יוצא ע"ת ורוחק פוסק דקמ"ל דנס
 כשצלאן אין בהם משיב בישוליהן ועוד דהתוס' וס'
 אין מעמידין ל"ח. ד"ה דניסו מפרשים דהך המלוחיס
 הכוונה כשבישין אח"כ והוי רכותא יותר מצלאן
 ובצלאן לא נרפי כלל שצלאן א"י ע"ש ולכן ברור
 הרבה דאין יוצאין ע"ת במליח ויכ"כ המג"א סק"ג
 ובכבוש וודאי צריך לברך כיון דאיתא כן בנמ"'
 וברמב"ם וטוש"ע ואף שכתוספתא פ"ג ליכא כטוס ע"ס
 מ"ח כיון דנש"ס מטוש מה לנו לתוספתא :

יב ע"ת איצ' לבשר לכתחלה תבשיל בעד ע"ת אלא
 אפילו משוירי מאכל רי לע"ת וכך אמרו חז"ל
 וס"ס דאפילו על עדשים שבשולי קדירה סומך עליהם
 מעוי"ט על ע"ת כשיש בזה כוית וכן סומך על
 השמנונית הנרכק בסכין כשראוי לאכילה ויש בזה
 כוית ובווראי רלא נאה לכתחלה לעשות דבר מצוה
 בשיריים כאלו אך השי"ס מירא אם אין לו דבר
 אחר מיהו עכ"ס מזה שמענו שא"צ תבשיל מיוחד
 לע"ת :

יג ודע דרוב העולם מניחים ע"ת בבשר מבושל
 וכשחל יום ביום ה' ויום ו' שמניחין הע"ת ביום
 ר' ע"פ רוב מתקלקל עד שבת ובמל העירוב ולכן יש
 על כל אדם לזוהר בזה ולכן אנחנו נוהגים להניח על
 ביצה מבושלת דהכיצה אינה מתקלקלת וההמון אינם
 בקיאים בזה וכמה פעמים ראינו שכשהולכים בשבת
 ליטול הבשר המבושל שהניחו עליהם את הע"ת
 נתקלקל מאד ומשליכין אותו לחוץ ולכן יש לזוהר
 בזה מאד :

יד מצוה על כל אדם לערב בפ"ע ולא לסמוך על
 של חברו ומ"ס מצוה על כל גדול העיר לערב
 בשב"פ כל העיר מפני שכמה בני אדם מרודים
 בעירם ושוכחין על זה לנמרי ועכשיו אנו נוהגים

להדביק פתקאות בכתבי כנסיות ובשווקים שכתבו
 עליהן עירובי תבשילין ובוה כל העובר יזכור ולא
 ישכח וממילא כשמערב על אחרים צריך לזכות להם
 ע"י אחד כדי שיצא מרשותו כמו שיתבאר ובלא זה
 אינו מועיל ולכן אע"פ שבמסדרים נרפס הנוסחא
 בהרין עירובא וכו' לנא ולכל הדמים בעיר הזאת כיון
 שלא זיכה ע"י אחד אינו כדום ודבר זה מוטל על דב
 העיר ובוה אפילו כשימצא מי ששכח או נאנס או
 שהניח עירוב ונאכר או ע"ה שאינו יודע לערב או
 נשים שאין להן בעד שאינן יודעות לערב יוצאין
 בהעירוב של גדול העיר :

מן אבל מי שלא שכח ויזכר לערב אלא שסומך
 א"ע לכתחלה על גדול העיר נקרא פושע ואינו
 יוצא בו כן פסקו המור וש"ע וס"ע ו' וזהו מדברי
 הרא"ש ופ"ג מ"ג ודיוק לה ממעשה רסמאי שם וט"ו :
 ששכח שני פעמים מלהניח ע"ת וקרי ליה שמואד
 פושע ע"ש וכ"ש מי שאינו שוכח וסומך עצמו על
 גדול העיר דמקרי פושע וכן ז"ל כנאות הרא"ש כמ"ס
 הק"ט ומפרש בנמ" דפושע לא מהני סמיכה אנדוד
 העיר אבל רש"י פ"י שם דאין דעת הגדול על
 הפושעים ויש מי שתופס דרש"י חולק ארין זה מדכתב
 ששמואל אמר שאין דעתו על הפושעים מוכח מזה
 דאם היה רעתו היה מועיל וחולק על רינו של הרא"ש
 וט"ו סק"ט וכ"כ הרשב"א דאם היה רעתו עליו מהני
 ועכ"ז ועפ"ז כתבו דהרא"ש חולק עליהם :

מן ותמיהני דאם הרא"ש היה חולק על רש"י היה
 לו דהביא דבריו ולחלוק עליו ובאמת אין כאן
 מחלוקת דוודאי גם הרא"ש מורה דאם מפורש רעתו
 עליו דמהני ולמה לא יועיל והיכן מצינו שקנסו בזה
 אלא דהרא"ש קאמר דאינו יוצא בשל גדול העיר
 משיס דסתמא אין דעת גדול העיר עליו דאין רעתו
 על הפושעים וגם רש"י פ"י כן דשמואל לא היה רעתו
 על הפושעים כמו כן כל גדול העיר וזהו שכתב הרשב"א
 דאם מפורש היה רעתו עכ"ז דמהני רק את זה חירש
 הרא"ש דכמו בשכחה שני פעמים הוה פושע כמו כן
 בלא שכח וסומך א"ע על גדול העיר ובוה לא מצינו
 דנחלקו רש"י והרשב"א עליו ואך הרין וודאי לא ס"ל
 דהרא"ש דהוא ס' סקט את כמאי ללא סמיכת אדירי ע"ס ולס"ז
 א"ש מה שהבי' לא הביא רק דעת הרא"ש דאם כל הני רכותא
 פליגי א"ך לא הביא דעתם ואף שכ"כ נראה שתפס דלגיני כמ"ס
 הט"ו

אינו סועיל דבסתמא אין הכוונה רק על העיר והחומה:

ד' דבר פשוט הוא דהגדול המניח צריך שיהא דעתו בשעת עשיית העירוב לשם בני העיר אבל בני העיר אף שלא היה דעתם או לצאת בעירובו ג"כ יוצאים בו ובע"כ כן הוא דאם היו נזכרים ר"י דזו מערבין בעצמן דבנוכרו ולא עירבו בעצמן דא נתבאר דלא מהני סמיכה על של גדול העיר ופי"ט ביו"ט יש לו להודיעם שעירב בעדם קודם שיתחילו לבשל על שנת ולא יניחם לסמוך על אומר הדעת דסתמא עירב בעדם (פי"ז סק"ז) אמנם אם יודעים שכן דרבו של גדול להניח בעדם יכולים לסמוך עליו בששכחו מערב גם בלא הודעתו והדמכ"ט כתב שלמחר יבריו שהניח בעדם ע"ש:

כ"א כבר נתבאר דכשמוניח בשביל אחרים ג"כ צריך לזכות להם ע"י אחר כדי שיצא מדרשות ואינו מוכה להם דא ע"י בנו ובתו הקטנים ודא ע"י עבדו ושפחתו הבנענים אלא ע"י אחר או ע"י בנו ובתו הגדולים שאינם סמוכים על שולחנו וע"י עבדו ושפחתו העבדים ולא ע"י אשתו והכל נתבאר לעיל סי' שס"ז בעירובי חצרות ויש מי שכתב דאם אין אשתו אוכלת עמו מוכה לו על ידה שהרי צריכה ע"ת בפ"ע ולא דמי לעירובי חצרות (מג"א סק"א נס"י יט"ז) ואפ"י מקבלת פרס מבעלה ודבר זה לא שכיח:

כ"ב וכיצד יעשה יאמר להווכה וכה בעירוב זה לכל בני העיר והווכה מנביח מן השלחן טפח כמ"ש שם בס"י שס"ז ואח"כ נוטלו מיד הווכה ואוחז בידו ומברך ברוך וכו' אשר קדשנו וכו' על מצות עירוב בהדין עירובא יהא שרא לנא לאפויו ולבשופו ולאטמנא ודארלקא שרגא מיומא טבא לשבתא לנא ולכל הדדים בעיר הזאת ומניחן במקום המשתמר עד שבת ובשבת יאכלם ויש מוסיפין גם לומר דמייעבד לנא כל צדכנא ובאמת כזה בלבד לכאורה יוצאים שהרי כזה נבלל הכל ואינו כן ופי' שאינו יודע בלה"ק יכול לומר בכל לשון שמכין ונשים שלנו דגילות לומר שצריכין לשמוע ברכת העירוב והנחתו כיון שחן עוסקות בצדכי שבת והידוד מצוה היא ואין זה מעכב מדינא ולא נזכר זה בשום מקום ואין כזה מעם כלל: כ"ג הדמכ"ט לא כתב רק לאפות ולבשל וכן הביא האור דרוע ופי' שמי"ט מהירושלמי אבל י"א שצריך להזכיר

הפי' מ"ה כפי' חז"ל כי דעת הר"ן לא היתה מטוס דכתיבא דמטע נס רמי' והכ"ל לא ס"ל כר"ן כמוכן והז"ק:

יך ויש להבין בטעמו של הרא"ש למה לא נסמוך לכתחלה על עירובו של גדול העיר והלא בהרבה דברים אנו יוצאין ע"י אחרים כמו קידוש והבדלה ביוצא בהם ולמה נקראנו פושע בשלמא שכחה שני פעמים זה אחר זה ניכר דפיונו במצות דא"כ נששכח פעם אחת היה לו להשים על לב ולזכור אבל למה לא נסמוך לכתחלה על הגדול ונ"ל דהנה שני פעמים נתבאר בע"ת אחר מפני כבוד יו"ט שלא יולול בו ואחר מפני כבוד שבת שיברור מנה יפה לשבת ולא יכלה הבל ליו"ט ולפי"ז א"ש דנהי דלמטמא דכבוד יו"ט שלא יולול בו מועיל גם ע"י אחר לירע שבלעדי זאת אסור אבל למטמא דכבוד שיברור מנה יפה אינו תועלת הוא במה שסמוך על אחרים הלא הוא עכ"פ יכול לכלות הבל ליו"ט אך מי ששכח או שהוא ע"ה בהכרח לסמוך רק על מעם אחד אבל מי שלא שכח בוודאי מקרי פושע שלא חשש למעם השני:

יך ויש בזה שאלה ויטה לא הזכירו הטור והש"ע עיקר הפושע שבגמ' כששכח שני פעמים כמעשה דהוא סמיא או שהיו שני דגלים זה אחר זה של עירובי תכשילין או בהפסק דגל אחר ועכ"פ למה השמיטו כלל דבר זה וגלע"ד דפשיטא להו לרבותינו דהאידינא שהטורא נתרבה כעוה"ד א"א לומר על זה שם פושע וגם בוסן הגמ' אולי דק על אדם גדול כההוא סמיא דהוה מסדר מתניתא קמיה דשמאל קרי ליה פושע ולכן הזכיר הש"ס דהוה מסדר מתניתא כלומר דלארם גדול כזה ודאי היה פשיעה ולא לדין ובאמת דעתינו על כולם וכן אפילו מי שידע ולא עירב ג"כ אנחנו דעתנו על כל מי שלא עירב אלא שדבר זה לא שכיח אצלינו ג"כ:

יך ובשמע"ב על אחרים א"צ לפרט בפרטיות על מי אלא מניח על כלל בני העיר וכל מי שהוא בתחום העיר יוצא בו דסתמא דעתו על העיר ותחומה אבל מי שדר חוץ לתחום אינו יוצא בזה אא"כ פירשו בהדיא שמע"ב בשביל פרוני ופלוגי הדדים זרין לתחום וגם בתנאי שיכול לבא ע"י עירוב והצוה עירובי תחומין וכללא פירשו בהדיא אף בעשה עירוב

להוכיח הדלקת גרות כפ"ע ואם לא הוכיח ממעט בגרות ור"ן והגמ"י ונוסחא שלנו הוא מכה"ג ויש שכתבו שגם צ"ל לאפקא מרה"י לרה"ד וא"י והג"א וכתבו שאם לא הוכיח כל דבר במרסיות אלא אמר למיעבד לנא כד צרכנא אינו מועיל וא"י סט ואין הרברים מוכנים כלל אך כיון שהראשונים אמרו כן בהכרח עלינו לקבלם כי דעתם רחבה מדעתנו וב"ב רבותינו בעלי התוס' וכ"כ. ליה ומדליקין ע"ש ויש שכתבו דאם רוצה לשחוט ביום צריך להוכיח וה בעידוכי תבשילין ואין המנהג כן וגם לא להוכיח הוצאה וע"ז סק"א שהאריך בזה וע' בסעיף ז"ב :

בד כשחל יום ביום ה' וביום ו' והגיה ע"ת ביום ר' אסור לו ביום ה' לבשל על שבת ורק ביום ו' דאנן בקיאיין בקביעא דידחא ויום ראשון הוא ודאי יום ואפילו כלא זה למה לנו להתיר עד שבת מקודם וקודם די לנו להתיר קודם שבת ממש ומ"מ אם בשלו מיום ה' לשבת אין לאסור בדיעבד וע"ז סק"ט ויש מי שרוצה לאסור גם בדיעבד ור"ט ותימא הוא ודיעה ראשונה עיקר והירושלמי שהביאו ט"ל מיו"ט להגיר ומיו"ט לשבת זה כשיום ראשון הוא ביום ו' והגיה בשבת לכן צריך להוכיח יום שבת וע"ז סט וכ"כ ולפינו לא נמלא זה בירושלמי כלל וגם הוספא שנסעיף הקודם לא נמלא לפינו :

כה כתב המור שיכול להגיה העידוב על דעת להיות סומך עליו כד זמן שהוא קיים אפילו ליום אחר עכ"ל ורבינו הכ"י כתב בסעיף י"ד אם הגיה העידוב על דעת לסמוך עליו כד זמן שיהיה קיים אפילו ליום אחר ככתחלה לא יסמך עליו ליום אחר אבל בדיעבד יכול לסמוך עליו עכ"ל כיאוד רבדיהם דכבר בארנו בסעיף ד' דלרבא רהוי הפעם משום שיכרוד מנה יפה לשבת אינו מועיל רק בעו"ש ולדב אשי דהוה מפני כבוד יום שלא יולדו בו מותר אפילו במה ימים מקודם ע"ש ולכן המור פוסק כרב אשי דהוא כתרואה ולכן התיר גם לכתחלה לסמוך עליו ליום אחר ולא בעינן בעו"ש דווקא ורבינו הכ"י פ"ל ולכתחלה אנו צדיכין לחשוש גם לדרכא לפיכך לא יעשה כן לכתחלה וכדיעבד סמכין אודב אשי :

בן ושנינו במשנה דאם נאכל העידוב או שנאכר קודם שהבינו לשבת אינו יכול לאפות ולבשל אא"כ גשתייד ממנו כו"ח ואע"ג דדפי הטעמים של

רכא ורכ אשי הא סמכין שהגיה את הע"ת הוה וכתן לשבת וזכרון ליום מ"מ עיקרא דע"ת היא שזה הוא התחלה לשבת ואיך היה נמד כמ"ש בסעיף ה' חזרו לשון עידוב לרבינו הר"ס"א כמ"ש שם וא"כ אם נאכל או נאכר דרי אין התחלה של כלום ופשוט הוא דרוי כשנאכל ונאכר התבשיל ולכן אף שהפת קיים אינו עידוב אבל אם הפת נאכל ונאכר והתבשיל קיים לית דן בה ואפילו יש עדיין שהות בעו"ש להגיה פת אחר אולי דלא חיישינן ליה כיון דהעיקר הוא התבשיל כמ"ש בסעיף ו' וזממ"א סק"ד לא משמע כן ע"ש ולאחר שהכין כל צורכי שבת יכול לאוכלו ומיהו נכון להגיה למעוזה שבת והמהר"ם היה דניל לאוכלו במעוזה שלישית ולצדק פת זה ללחם משנה רבין שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בו עוד מצוה :

בז ואם התחיל בעיסתו ונאכל העידוב נוסר אותה עיסה וה"ה אם התחיל התבשיל נוסר אותו התבשיל שהתחיל ואפילו לא העמיד אצל האש עדיין אלא הבינו לחותבו או לשומו בקרירה וכיוצא בו והפעם נ"ל פשוט דהא בארנו בסעיף הקודם מפני שאין כאן עדיין התחלה וכאן היה ההתחלה בעת שהתחיל להכין לשבת ופשוט הוא דאם הכין ליום ועדיין לא אכלו ורצו להכין לשבת ונאכלו או נאכרו העידוב יבוליים להגיה מה שהבינו ליום עד שבת דזה נעשה בהתיר בשוהיה העידוב קיים ומה שכיוונו לשם יום מה בכך אין הבונה פוסלת כזה ועתה יאפו ויבשלו ליום וזוהו כוונת הר"ב"ד והש"ע סעיף י"ח ומ"ש אשה ולא נישל וכו' ה"ה לא אשה ולא נישל וכ"כ הלבוש והס"ז סק"ז והקשה על הלבוש ואין דבריו מוכינים וגם מ"ש המג"א סק"ז לאסור להניחו לחול כוונתו כה"ג כשיש לו ימים יתיישב להניחו לחול אסור אא"כ ממאכל רע לעוב כמ"ש בס"י תק"ו ודע דזה שכתבנו דנאכל התבשיל אינו מועיל אם שתייר הפת ראיתי בש"ת סק"ג כשם פ"י כח"י דסומכין על הפת ע"ש ולמ"ד אינו כן לפי מה דק"י"ל כ"י בירושלמי דאוסין ומכשילין על המנובל ו"ש וד"ק :

בח כתב רבינו הכ"י בסעיף י"ט מי שלא עירב מותר להדליק נד של שבת ויש אוסרין עכ"ל האוסרין הם הרא"ש ודר"ן דכמו שאסור לבשל ולאפות כמו כן הדלקת הנד והמתיר דייק לה רבינו הכ"י כספרו הגדול מהרמב"ם שלא הוכיח הדלקת הנד בהעידוב ע"ש וכאמת אין זו ראיה דס"ל דכל המדאכות נכללו בהעידוב כשהוכיח לאפות ולבשל אבל כלא עירב כלל אסור

אסור להדליק נ"ב ומנ"א סק"ח ולפענ"ד נראה לקיים דברי רבינו הב"י מטעמא אחרינא דהא נתבאר כמי' תקי"ד דמותר להדליק אפילו ביום שני אחר מנחה ולא הי' כמכין לחול משום דצריך לה לאותה שעה כלומר שהאיד באותה שעה עצמה בהיות היום קרוב להסתלק א"כ כ"ש שמתור להדליק ביום בשביל אותה שעה עצמה וממילא ישאר גם לשבת וכן נלע"ד עיקר ואי משום שמדליק נרות הרבה מי יכול למחות בידו כשרצונו שבאותה שעה יאירו הרבה נרות ואי משום דבע"ש הרי מוכרח להדליקם קודם השקיעה שעדיין הוא יום נמזר מ"מ הא צריך להם על שעת השקיעה ואח"כ עד שהיא לילה כמו בשם :

כ"מ מי שלא עירב כשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים ולא מיבעיא בביתו שיאפרו שמתור לבשל בלא עירוב אותם שיודעים שלא עירב ואין יודעים שהוא בשביל אחרים אלא אפילו בביתם אסור דבזה מינדע נדע מביתו דהרואים שמבשל בביתם לא יעלה על דעתם שהוא מבשל בשביל הבעה"ב הזה אלא בשבילו ויסבורו שמפני שלא עירב אסור לו לבשל בביתו ובבית אחרים מותר ותצא מזה תקנה ופי' סק"ז :

ו' וכן אחרים אסורים לבשל בשבילו ואין לו תקנה אלא שיתן במתנה קמחו והבשילו לאחרים שעירבו ונעשה כשלהם והם אופין ומבשלין לו ואפילו בביתו דהרואה יבין רשף אחרים הוא דא"כ מה להם לבשל בביתו והקניין יהיה כמשיבה ולא בקניין מורד רמיחוי כי עוברא דחול וכן נראה לענ"ד תקנה אחרת שהם יכולים לבשל הרבה באותה קדירה משלהם ויתנו לו ואחר יום יחזור להם דהא בקדירה אחת מותר לבשל הרבה כמי' בס' תק"ג :

ל"א איתא בגמ' (וכ"א ז) מי שלא הניח ע"ת אופין לו פת' אחת ומבשלין לו קדירה אחת ומדליקין וכו' ולבאורה משמע שאחרים עושין לו ולא הוא אבל בתוספתא וירושלמי מבואר להדיא דגם הוא בעצמו יכול לעשות ולשון הגמ' אופין לו אבני ביתו קאי כן פסקו תרא"ש והר"ן והמודר והש"ע והרי"ף והרמב"ם השמיטו זה ולא נודע מעמן וענ"י נכתב דפסקו כרנא אבל הלן' רננא פליג על דין זהו מיתו כל רבותינו פסקו זה להלכה ויש שרצונו לומר דזוקא בשאין אחרים פסי להקנות קמחו וגם זה לא נחרא וכן פסקו הגדולים וכי' וס"א ומנ"א סק"ך וא"ר סק"ז דכל

כדי חייו התירו רבנן בין דמן התורה מותר לנמרי אי משום דצרכי שבת נעשים כירם או מטעמא דהואיל כמי' ש בריש חסי :

ל"ב וכתב רבינו הרמ"א בסעיף כ' דאם הניח עירוב ולא הוכיח המלאכות בהדיא אלא אמר כדן יהא שרא לנא למעבר כל צרכנא הוי כמי שלא עירב בלל עב"ד וכבר כתבנו זה בסעיף כ"ג ושהדברים אינם מוכנים וראיתי מי שתמה עריו כזה ופי' סק"ח והלכות כתב המעם משום דלשון זה משמע שרצה לעשות כל המלאכות כמו בחול וזה אי אפשר ע"ש וגם זה תמוה דהא התכשול מוכיח עליו יש מי שכתב דהעיקר הוא אמירת כהרין כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנ"א סק"ז ונ"ב אינו מוכן דהא אן קי"ד דהעיקר דהא המעם שרא יולדו ביום כמי' בסעיף ד' ובסעיף כ"ה ועוד דהא אמר בהרין וכי מפני שלא אסר לאפוי ולכשולי דהא העירוב לפניו ויברור מנה יפה וזה נראה להלכה שאין לעשות כרבה אחרת ופי' ס"א אלא אמר בהרין הנוסחא בהלכתו ואם עבר כל יום דיו"ט ולא תיקן זה בהברח לנו לחשוש לדעת האוסרים ולהקנות קמחו לאחרים וחלוי חס א"ל למתן קן י"א לפיכך נעשת דהקק על הפי' וינאל נענת דנרננן י"א נהקל נענת דהקק :

ל"ג עוד כתב רמי שמתענה ביום אסור לבשל לאחרים אפילו לצורך בו ביום דהוי כמו שלא הניח עירוב שאינו מבשל לאחרים עב"ד כלומר כמו דכירם שחל כע"ש מי שרא עירב אסור לו לבשל על שבת גם לו גם לאחרים כמו כן בכל יום שהתורה התורה אשר יאכל לכל נפש וזה שמתענה וא"צ לבשל בשבילו אסור לו לבשל גם לאחרים וממילא דגם בירם שהי בע"ש אפילו הניח ע"ת אסור לו לבשל על שבת דהא עיקר ההיתר הוא משום הואיל ואי מקלעי ליה אורחים וכדיריה הרי אסור לו לבשל ביום בשביל אחרים כמי' ומנ"א סק"ט ואי קשיא גימא הואיל ואי בעי מיתשל על נדריה לא שרינן לכתחלה ממעם הואיל (ס"א ואפילו היא משרתה אם מתענית אסור לה לבשל (ס"א) :

ל"ד האמנם לענין אין זה רמזין למי שלא הניח ע"ת דמן התורה אין לבשל מיום לשבת אי נאו מטעם הואיל ותקנו רבנן ע"ת או אפילו אם מן התורה צרכי שבת נעשים ביום מ"מ רבנן אסרו בלא ע"ת אבל יום הא התורה התורה לבשל ולאפיה דלענין זה הוי כחול

א"א רא"ך יב"ך ויאמר אם היום קדש אין בדבריו כלום ונמצא דחברכה לכמה ואי משום דכך תקנו חכמים הא אינה תקנה קבועה אלא למי ששבת ומי שרוצה לערב על תנאי וכי זו היא תקנה קבועה מחז"ל שנברך עליה ויש מי שאומר שצריך לברך ומג"א מקב"ה ורע"ד ברוד הוא שא"צ ברכה וכן מצאתי לאחר מהגדולים שפסק דאין לברך וכן עיקר לדינא והג"א כספ הלאנוי :

לח וכיוצא בזה לענין הפרשת תרומה שאמר ביום"ט אם היו לפניו שתי כלכלות של מכל ביום"ט ראשון אומר אם היום חול תהיה זה תרומה על זו ואם היום קדש אין בדבריו כלום וקורא עליה שם ומניחה ולמחר הוא אומר אם היום קדש אין בדבריו כלום ואם היום חול תהיה זה תרומה על זו וקורא עליה שם ואוכל את השניה וכבר ידוע דעת הרמב"ם ז"ל דבזמנ"ז שאנו בקיאים בקביעת ירחא לא מהני תנאי בשום עידוב ובשום דבר ולא נתקבלו דבריו אצל כל הפוסקים דאמו משום דידעינן שהיום קדש מינרע גרע ולכן גם עתה אנו נוהגין בתנאי לעירובין :

לח וכתב הרמב"ם בפ"ו דין י' מי שלא הניח ע"ת וכשל ואפה לבו ביום והחיד או שזימן אחרים ולא באו ה"ו אוכל הגוהר למחר ואם הערים ה"ו אסור לאכלו עבר ואפה ובשל דשבת אין אוסרין עליו ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המויד שאם תתיר למערים נמצאו הכי מערימין וישתקע שם עירובי תבשילין אבל המויד אינו מצוי ואם עבר היום לא יעבור פעם אחרת עכ"ל וב"ב המור וש"ע ס"ם זה ולפעם זה אם בשל כשונג היה לנו ליאסר דאם נתיר יאמרו הכל שונגין אגהנו כמו במערים ובאמת יש מי שסובר כן אבל דבינו הרמ"א כתב דגם שונג שוה למויד והאמת כן הוא דבשלמא הערמה קילא להו לאינשי ואחו לאערומה אבל במויד אין לחשוד שום בר ישראל שיעשה במויד ומג"א סק"ז ועלמ"ה שסקה על הרמב"ם מסוגית ה"ס י"ם : וחירן :

כחול ולא מצוי לרבנן שהצריכו לזה איזה תקן א"כ מה לנו מה שמתענה הא יום הוא שהותרה בו לבשל ולאפות ואי משום דכתיב הוא לבדו יעשה לכם וכך שאינו לכם אינו לאחרים איפא מצינו דרשא זו ועוד דא"כ פננן לדרוש לכם ולא לנבזה לכם ולא לבהמה הא אצטרך לדרשא זו דמי שמתענה אסור לו לעשות וצ"ע :

לה זה ששבת להניח ע"ת אם נזכר בע"ש קודם סעודת שהרית יבשל חרבה בקרירה אחת ליום"ט וישאר גם לשבת דבקרירה אחת מותר אפילו יותר ממה שצריך ליום"ט כמ"ש בס"י תק"ג ואפילו לחול מותר בבח"ג כמ"ש שם וכן מותר לבשל כמה קירות ולאכול ביום"ט מכל קרירה וקרירה ולהותיד לשבת וכמ"ש שם ואפילו אם אירע שלא אכל מפי' אחד אין בכך כלום כיון שבשעת בישול היה ברעתו לאכול מקצתו היום הא לפה זה רומה למי שמבשל ביום"ט כמה מאכלים ואח"כ אינו הפך לאכול מאכל אחד האם נכריחנו לאכול וה"נ כן הוא ובלבד שלא יעדים בכך והיינו שבשעת הבישול לא יהיה רעתו כלל לאכול מקרירה זו וע"ז סק"ז ע"ש :

לז אם שני הימים טובים היו ביום ה' וביום ו' ושבת ולא עירב ונזכר ביום ראשון אם הוא ר"ה אין מועיל התנאי שיתבאר דכחד יומא אריכתא הוא ואם הוא פסח או סוכות יכול לעשות העידוב היום על תנאי ויקח הע"ת כירו ויאמר אם היום קדש ולמחר חול הרי א"צ עירוב ואין בדבריו כלום ואם היום חול ולמחר קדש הנני מערב ובהדין עירובא וכי ולמחר א"צ לומר כלום דממ"נ אם אתמול היה חול הרי עירב מאתמול ואם היום חול הרי א"צ עירוב ופשוט הוא שישיר מסאכלו לעירוב דלכשר ביום"ט בשביל העירוב ודאי אסור כמו"כ ויש מי שאומר דבעינן דחוקא דבר שנתבשל מאתמול כיון ע"ת שהתחלה תהיה בעי"ט ונדרחו דבריו רכין דמערב על תנאי ממילא רהוי היום כעו"ט :

לז ודאה לעני"ד ברוד דתמערב על תנאי א"צ לברך אלא יאמר התנאי עם בהדין עירובא אבל לברך

תקב"ה [דין עירובי הצרות ועירובי תחומין ביום"ט וכו' ב' סעיפים] :

עשויות גם ביום"ט לענין לסמל דבר שאין בו צורך כלל כמ"ש בס"י תקי"ח אין המנהג כן ורק בע"פ כשמינחים

א י"ם א"צ עירובי הצרות ושיתופי מבואות דהוצאה הותרה ביום"ט ואף שיש שאומר שמהראוי היה

בשמעיהם עירוב על כל השנה היה ראוי להזכיר גם יום כמ"ש שם ואם אירע שהגיה עירוב ליום מועיל גם לשבת ומ"א מק"א אבל עירובי תחומין צריך ליום במו לשבת ולעיל סי' תמ"ז נתבאר בתחומין ביום המסך לשבת אך דינו אם צריך לערב על שניהם דווקא אם לא ע"ש :

ב יום שחל להיות בע"ש אין מערבין בו לא עירובי חצרות ולא עירובי תחומין דמיחזי כמתקן דבר

תקכ"ח [דיני שכחת יו"ט חציו לד' חציו לכם וכו' ז' מעיפים] :

גדולי ישראל ויר' ההמון תקיפה עליהם בעוה"ד וכשם שמצוה לומר רבר שנשמע וכו' :

ג וזה שנתבאר שאין לאכול בעי"ט מן המנחה ולמעלה כמו כן ביו"ט ראשון כדי שיאכל לתיאבון בליל יו"ט שני ואם חל שבת בעי"ט יאכל סעודה שרישית קודם מנחה קמנה הוא עד חצי שעה רביעית לאחר חצות היום כמ"ש בס"י רל"ג שורה ומן מנחה קמנה לפי הקרבת תמיד של בין הערבים ע"ש ואם שכח לעשותה קודם יעשנה אח"כ ויאכל כוזה או כביצה ויותר מעט כפי מה שנתבאר בס"י רצ"א וסעודת שבת צריך מעט יותר מכביצה ע"ש אע"פ שמשלשן הש"ס בשבת וק"ט : משמע דדי בכיות וביו"ט איצ סעודה שלישיית ואם יש חיוב לאכול פת ביו"ט יש פלוגתא התוס' בסוכה (ג"ז.) והרא"ש שם כתבו שאין חיוב לאכול פת דווקא ויחזא בשאר דברים וכן משמע להרי"א שם בירושלמי אבל התוס' בברכות נ"ט : וד"ץ בסוכה שם כתבו שיש חיוב לאכול פת ביו"ט מיהו מרבתי הר"ן שם נראה דלאו דווקא פת שמברכין עליו המוציא אלא מפילו בסה שמברכין עליו מונות מני ע"ש ולכאורא בהרבה כן הוא דבמצה אמרינן לילה הראשון חובה מבאן ואילך רשות והא איכא יום הראשון ביום ושביעי של פסח אלא ודאי ריזאין במצה עשירה ובלילה ראשונה אין יוצאין בזה אמנם לעיל סי' קפ"ח פסקו בטור וש"ע דפי לשבת ולא הזכיר יעלה ויבא בבירמ"ז ביו"ט מחזירין אותו כמו בשבת ע"ש משמע דחיוב לאכול פת והרא"ש ו"ל אע"פ דבסוכה כתב שא"צ פת מ"מ בברכות שם הביא שני הריעות וסידו ודאי דאפילו במוננות כני וזה שצריך לחזור לראש משום דגם בברכה מעין שלש צריך להזכיר של יו"ט נכ"מ

א סתם הרמב"ם בפ"ו דין ט"ז כשם שמצוה לכבד השבת ולענגה כך כל ימים טובים שנאמר לקרש ר' מנכ"ד וכו' י"ט נאמר בהן מקרא קרש וכבר בארנו הכיבוד והעונג בה' שבת וכן ראוי לאדם שלא יסעוד בעי"ט מן המנחה ולמעלה כמו ע"ש שו"ת בכלל הכיבוד וכל המבוח את המועדות כאלו נשמל לעבודת כוכבים עכ"ל ובפסחים וק"ה.) דרשו לה מקרא כתיב אלתי מסכה לא תעשה קך וסמך ליה את תג המצות תשמור ע"ש ובאבות פ"ג תנן דהמבזה את המועדות אין לו חלק לעוה"ב והרע"ב פי' דאפילו בתו"ט כן ע"ש והענין משום ריסור התורה עומד על יציאת מצרים שבו נתגלה כחו ונבחרתו כביכול והשגחתו יתברך עלינו והנסיס והנפלאות שעשה עמנו וכל המועדים הם זכר ליציאת מצרים :

ב ולכן תניא במגילה (ג"ג.) דביו"ט מאתריך לבא לברכ"ב כדי להכין צרכי יו"ט ומסתריך לצאת כדי להתענג בשמחת יו"ט דעיקרו של יו"ט צריך להיות חציו לד' וחציו לכם וכמ"ש הרמב"ם שם וז"ל אע"פ שאכילה ושתייה ביו"ט היא מצות עשה לא יהיה אוכל ושותה כג' היום כולו אלא כך היא הרת בכוקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי בדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחזרין לבתייהם ואוכלים והולכין לבתי מדרשות קורין ושונגין עד חצי היום ואחר חצות היום מתפללין תפלת המנחה וחזרין לבתייהן לאכול ולשתות עד הלילה עכ"ל והחונים המאריכים בנגונים אין דעת הנדולים נוחה מהם וזה אינו דא מחציו לד' ולא מחציו לכם (מנ"ל כס"י י"ט) אך אותם שמהענגים בזה אפשר שורה אצלם עונג יו"ט אבל פי' שאינו מתענג בזה אין נכון לו לבלות וכן על לא דבר וזהו רבר שכבר נצטערו על זה

נתיי עס שכתב לכן נריך פה כפנת כפני הסעודות מוס
 דאין קידוש אלא בעיקר סעודה ע"ש והא כזה ודלוי די
 כמזנות והמניא ספקי' כתב בפשיטות שחייב לאכול פה ביו"ט
 אך מ"ש שחס לא אכל כלילה יאכל שני פעמים ביום לא
 ידענא מגיל ומ"ש מסי' רי"א התם בשבת דכתיב ג' פעמים
 היום ונריך ג' סעודות מדאורייתא מיהו עכ"ס והו ודלוי דלמי
 טקנה לאכול שני פעמים ביום פה על לחם המזינא יכול ללכת
 בגלסקאות לנריך מזנות בגלע"ו :

ך מצוה לרש פה בעיו"ט לכבוד יו"ט כמו בע"ש
 וחייב רבצווע על שתי כבודות ביו"ט כמו בשבת
 ודקבוע כל סעודה על דנים ובשר ויין במקומות שיוין
 מצוי ובגדי יו"ט יהיו יותר טובים משל שבת משום
 דביו"ט חייב בשמחה ומטעם זה נהגו להרבות
 בסאכלים יותר משבת ומניא סק"ד ונמצא בנמ' ולפי
 אידיות ה' רבינו ראשון של פסח ושבועות ורי"ה ושמיני
 עצרת מרבים הרבה בסעודה ע"ש ויש שכתבו
 שבמקום סעודה שלישית שג' יו"ט אוכלין פירות ויש
 שעושים עוד תבשיל לסעודת היום יותר מהרגילות
 לשם סעודה שלישית (טס) ויש דחלק ביו"ט אנונים
 דתנוקות :

ן כתב הרמב"ם (טס) דכל הימים טובים אסורים
 בהספד ותענית וחייב אדם להיות בהן שמח ופז
 לב הוא ובניו ואשתו ובניו וכל הגללים לו
 שנאמר ושמחת בחגך ונ' והלוי והגר והיתום ונ'
 אע"פ שהשמחת האמורה כאן היא שלמים וכו' יש בכלל
 איתה שמחה לשמח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד
 בראוי לו ביצר הקטנים גותן להם קליות ואנונים

ן וכשארם אוכל ושותה ושמה כרנג לא ימשך ביין
 ובקלות ראש ושחוק שהשכרות השחוק וקלות
 ראש אינה שמחה אלא הוללות ומכילות ולא נצמינו
 אלא על עבודה של שמחה שנאמר תחת אשר לא
 עבדת את ד' אלקיך בשמחה ונ' וא"א לעבוד את
 ד'שם אלא מתוך ישוב הנפש ולא מתוך שחוק וקלות
 ראש ושכרות :

ן וחייבין כ"ד בזמן הבית להעמיד שומרים שיהיו
 שוממים וסחפשים כנגות ופרדסין ועל הנדרות
 ובכר מקומות של מילד שלא יתקבצו שם לאכול
 ולשתות אנשים ונשים ויבואו לירי עבירה וכן יזהירו ברב
 זה לבל העם שלא יתעבדו אנשים ונשים בכתייהם
 כשמחה ולא ימשכו ביין וכ"ש ריקודים ומחולות כיהר
 הם מעונות הנדולים ועונשם גדול מאד מאד ויזהרו
 מדבר כזה שזהו פתח לעוברי עבירה וחיל שלה
 קדושין אמרו סקבא דשתא רינלא ואנתנו עמבי'
 צדיקים להיות מזבדלים מדברים כאלו כדכתיב
 קדושים תהיו :

בס"ד סלוק הלכות יו"ט .

הלכות חול המועד .

תק"ל [כללות דיני חול המועד וכו' ר' סעיפים] :

וכצ"ל עצרת היא כל מלאכת עבודה לא תעשו דקרא
 דכר מלאכה לא תעשו לא נכתב כרגלים וזהו עצמו
 הרשא שבתנינה ע"ש ודריש עבירה היא אסורה
 כמלאכת עבודה כלומר יו"ט עצמו ולא חוה"מ דאל"כ
 ליכתב כל מלאכת עבודה אכל השבעת ימים ומהו
 ענין דמלאכת עבודה והו דבר האבד כלומר דהתורה
 תורה

א' כחגיגה י"ח.) הביאו בנמ' כמה דרשות דחוה"מ
 אסור במלאכה וכן בתורה כהנים פ' אמור איתא
 וז"ל וכל מלאכה לא תעשו הרי זה בא ללמד ע"י
 סועד שהם אסורים במלאכה יכול יהו אסורים במלאכת
 עבודה ת"ל הוא הוא אסור במלאכת עבודה ואין ימי
 סועד אסורים במלאכת עבודה ושעות הרפוס הוא

והיינו כל שאינו דבר האבד ואינו לצורך המועד ויש שהקשו וכי יש חילוקים בתורה ובשלמא למאן ררדש שמסרן הכתוב החכמים נחא אבל לשאר תנאים ררדשי סתמא לאיסור מקראי מניד פלגך בכך ולמי שסו אבל באמת איש רבע"כ כן הוא ראם נאמר רהאיסור כמו ביום למה כתיב רק על יום הראשון והשביעי והאיסור מוכרח מדרשות וממילא רה"פ רבראשון ושביעי כל מלאכת עבודה לא תעשו אבד בחושים לאו כל מלאכת עבודה אלא יש אמורים ויש מותרים ומסתברא רדבר האבד וצורך יום מותר והשאר אסור וזה שאמרו בירושלמי כרי שיעסקו בתורה מפני שמ"ם יש איוה מלאכות שמן התורה מותר מפני שהן רבר האבד וחכמים אסרו מפני המדרח המדובה כמו שיתבאר ועל אלו אמרו כן ופרי"ם סו ועי' ר"ם תקל"א :

ד' חוה"מ היו חיוב לכבדו קצת במאכל ומשתה ובגד שאינו של חול ולרעת הרע"כ בפ"נ ראבות הא דתנן המחלל את המועדות אחוה"מ קאי ע"ש ואם כי אינן כשבת ויום"ט מ"ם עריף מחול בעינן וכן המנהג שהמפה תהיה מונח על השלחן כל ימי חוה"מ כביום"ט וברפ"ד רמוכה אמרו ההלל והשמחה שמנה ימים ואסור להתענות בהם ואין חיוב לאכול פת דווקא ומ"ם יש לאכול פת דהוי יותר דרך כבוד ושמ"ל ויש לחכם לחוק האיסור מלאכה אם יש לו כח והחכם שאמר רבר האבד בשביל שהיו פרוצים בכל המלאכות אין חכם אחר יכול להתיר להם (סו):

החיה מלאכת אוכל נפש כיום"ט אבד מלאכת עבודה כלל כלל לא אפילו רבר האבד ואפילו מה שצורך יום כגון בנגד ללבוש כיום"ט דאסור או בית לישב דאסור לבניה וזהו רכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו אבד בחוה"מ יש שאתה מותר לעשות ויש שאתה אסור לעשות וזהו שאמרו בחגינה שם שמסרן הרכיב לחכמים כלומר כיון שבהכרח שבחוה"מ יש מלאכות אסורות ויש מלאכות מותרות בע"כ שמסרן לחכמים להבין דעת התורה איוה אסרת ואיוה התירה :

ב' דעת רבותינו בעלי התוס' שם בחגינה והרא"ש והגמ"י ריש מועד קמן רכל זה אממכתא בעלמא ננדו ועיקר איסורו מדרבנן ויש לזה ראיה מירושלמי ומ"ק פ"ג ה"ג שאומר שם שאסרו במלאכה כרי שיעסקו בתורה וזהו דעת הרמב"ם שכתב בריש פ"ז מיום"ט ויל' חולו של מועד אע"פ שא נאמר בו שבתחן הואיל תקרא מקרא קרש והדי הוא זמן חגינה במקדש אסור בעשיית מלאכה כרי שלא יהיה כשאר ימי החול שאין בהן קדושה ככל והעושה בו מלאכה האסרה סבין אותו מכת מדרות מפני שאיסורו מרבוי סופרים ולא כל מלאכת עבודה אסור בו כיום"ט סוף הענין ברברים שנאסרו בו כרי שלא יהיה כיום חול לכל דבר לפיכך יש מלאכות אסורות בו ויש מלאכות מותרות בו עכ"ל :

ג' אבל דעת הרמב"ן והרשב"א וכן מבואר מרבוי הרשב"ם ותוס' סו וכן הוא דעת הרי"ף ריש מ"ק כפי מ"ש המור בס"י תקל"ז שיש מלאכות ראודיותא

תקל"א [דיני נילוח בחוה"מ ובו ח' סעיפים]:

א' נילוח ותספורת אסור בחוה"מ ואע"נ דהו צורך יום רניוול הוא לו ליתך כנודל שעדות ונס צעד הוא רמי שאינו מודגל בכך מ"ם רא היה יכול לנלח קודם המועד וארדבא רמשים זה נופ אסרו רהא מצוה לנלח ולהספור בערב הדגל משום כבוד הדגל ואם תתיר לו בחוה"מ כל אחד מפני מדרתו קודם הדגל יניח על חוה"מ :

ב' ומסעם זה אסרו אפילו נילח קודם הדגל ולפי שבעו נצרך לו לנלח עור פעם בחוה"מ אסור כרי שלא יראו מי שמנלח בחוה"מ ולכן אפילו אם היה אנוס שלא היה יכול לנלח קודם המועד או שהיה חולה

שהנילוח קשה לו ונתרפא בחוה"מ אף שמעיקר הדין כיכות להתיר לו מ"ם מפני מראית העין אסור רלאו כ"ע ירעי שהיה אנוס או חולה שלא היה יכול לנלח או שהוא מוכרח לנלח עור פעם ואסרו אפילו בבה"נ :

ג' ומ"ם יש שהתירו לו חכמים לנלח בחוה"מ והיינו ברכרים שהכל יודעים המיכה למה לא נילח קודם הדגל ולא יהיה מזה קקקו לאחרים אם נתיר כמו ששנינו במשנה רואלו מנלחין והיינו ראלו מנלחין במועד מי שיצא מבית השביה ומי שיצא מבית האסורים ולא היה לו פנאי לנלח קודם ואפילו

א' נילוח ותספורת אסור בחוה"מ ואע"נ דהו צורך יום רניוול הוא לו ליתך כנודל שעדות ונס צעד הוא רמי שאינו מודגל בכך מ"ם רא היה יכול לנלח קודם המועד וארדבא רמשים זה נופ אסרו רהא מצוה לנלח ולהספור בערב הדגל משום כבוד הדגל ואם תתיר לו בחוה"מ כל אחד מפני מדרתו קודם הדגל יניח על חוה"מ :

ב' ומסעם זה אסרו אפילו נילח קודם הדגל ולפי שבעו נצרך לו לנלח עור פעם בחוה"מ אסור כרי שלא יראו מי שמנלח בחוה"מ ולכן אפילו אם היה אנוס שלא היה יכול לנלח קודם המועד או שהיה חולה

ערוך הלכות חול המועד סימן תקל"א תקל"ב השלחן

לשם עסק או דראות פני חבריו וכ"ש לדבר מצוה
אלא לטויל בעלמא דבטויל בעלמא מא"י לחיל לא
התירו לו לנלח שלא היה לו לצאת פטויל בעלמא
מא"י לח"ד אבל מח"ד לא"י או מא"י לא"י או מח"ל
לח"ל אפילו פטויל בעלמא מותר לו לנלח וכן אלו
אף שהתירו להם לנלח מ"מ לא ינלחו א"ע בפרהסיא
אלא בנינעא דשמא יש שאינם יודעים הענין ויבואו
לזולל בנילוח בחוה"מ :

ך וכן קמן שגולד במועד עם שיער וצורך לנלחו או
אפילו סתם ק"ן שהוא פחות מ"ג שנה ויום אחד
כיון שאינו בר מצוה מותר לנלחו אפילו בפרהסיא
מפני שהכל דואים שקמן הוא וזהו כשיש לו הרבה
שיער ומצטער דמקרי צורך הרגל אבל כדא"ה אסור
ולאנו יהודי בכך עניין אסור אא"כ אין לו מה יאכז
ככלל המלאכות כמ"ש בס"י תקמ"ב וט"ס מק"ט וכן
אבל שחל שביעי שלו בשבת ערב הרגל מותר לו
לנלח בחוה"מ ועוד יתבאר בס"י תקמ"ח וכן בעדי
תשובות שדרכם לנלח בהכנסם לתשובה מותר לנלחו
בחוה"מ משום מצות תשובה וגם זה הוא דבר המפורסם
לרבים ולא אתו ביה ידי תקלה להקיל עניין הנילוח
בחוה"מ :

ך הניזר והמצורע שהגיע זמן תגלחתו בין קודם
הרגל בין תוך הרגל מותרים לנלח שלא ישהו
קרבנותיהן וכל היוצא משומאה לטהרה מותר לנלח
בחוה"מ ואנשי משמר בבהמ"ק ששלמה משמרתן
בחוה"מ מותרין לנלח מפני שאסורין לנלח בתוך
המשמר שלהם וגם אלו כמפורסם לרבים :

ך כל אדם מותר ליטול שפה בחוה"מ בין השיער
שמעכב האכילה ובין שאינו מעכב בין בתער בין
כמספרים דזה אין גילוח שאסרו בחוה"מ ומותר אפילו
בפרהסיא מטעם זה וכ"ש לצורך מכה דמותר לנלח
ומותר לחוף ולסרוק ראש בחוה"מ אע"פ שמשיר שיער
דאין זה גילוח לענין חוה"מ :

ואפילו היה בבית האסורים של ישראל שהיו מניחים
לו לנלח מ"מ הכל יודעים שהיושב שם רבו עצב
ואין על דעתו לנלח מפני צערו וכן המנודה נמנן
הקדמונים שאסור לו לנלח ותתירו לו נידויו ברנג ואע"פ
שהיה יכול לבקש קודם הרנג שיתירו לו והיינו שיצויה
דינא והוא לא בקש עד הרנג מ"מ מותר לדעת
הרמב"ם אבל המור פסק דרוקא שלא היה אפשר
להתיר לו קודם הרנג כגון שזמן נידויו נמשך עד
תוך הרנג אבל אם היה באפשרי להתיר לו מקודם
ולא בקש מקודם אסור וזהו דרך הירושלמי :

ך וכן מי שגדל שלא לנלח ונשאל על נדרו בחוה"מ
וגם כן להרמב"ם אף שהיה יכול לישאל קודם הרנג
ולחפור דוקא כשלא היה יכול לישאל קודם הרנג
כגון שלא מצא מי שיתירו לו אבל אם מצא ולא
נשאל לא ינלח ויראה לי דזהו כשנשאר אצלו קודם
הרגל להתיר נדרו אבל אם קודם הרגל היה בדעתו
לקיים נדרו אך ברנג נתכבד עליו הנדר והתיר גם
המור מודה כזה דזה לא מקרי שהיה יכול להתיר
קודם הרנג אבל יש שכתבו דאפילו בכה"ג מי
להרא"ש החסוד דאסור ומ"ג סק"ה ד"מ נט"ס ר"ח וכתבו
כזה נראה דעת הרמב"ם עיקר (ט"ס) ולי נראה דבכה"ג
גם הרא"ש והמור מודים וכן משמע בירושלמי
דפי"י כשהיה בדעתו קודם הרנג לישאל על נדרו
אלא שביקש פתח ולא מצא ע"ש :

ך וכן הבא ממרחקים בחוה"מ שהדבר מפורסם אבל
מדרך קרובה אסור לו לנלח שאין הכל יודעים
ואפילו בא ממרחקים בעי"ש קודם הלילה ולא היה
לו שהות כיופ לנלח מותר לו לנלח בחוה"מ ורוקא
כשלא היה לו מקום ישוב קודם יו"ט או אפילו היה
לו כנין שעבר דרך ישובים אלא שבעי"ש לא היה לו
מקום ישוב שהיה יכול לנלח אבל היה לו מקום ישוב
בעי"ש שהיה יכול לנלח אסור לו לנלח בחוה"מ (מ"ג)
מק"ו וכן דרוקא שלא בא בנטיעתו ואת מא"י לחיל

תקל"ב [דין נטילת צפרנים בחוה"מ וכו' ב' סעיפים] :

במספרים ויש מי שאסור גם כסבין רק בידיו :
ב וכן המנהג אצלינו להחמיר בנטילת צפרנים בחוה"מ
בין כסבין בין במספרים אם לא לצורך מצוה כגון
אשה לשכירתה וכ"ש אלו שנתבארו שמתירין לנלח
בחוה"מ

א הרמב"ם כמ"ז פסק דמותר ליטול צפרנים בחוה"מ
אפילו בכלי כדרך נטילתן בחול וכ"כ הסמ"ג וזהו
גם דעת הר"ף והרא"ש שפירשו דהא דאמרינן בגמ'
ו"ו : דכגונספרי אסור זהו אאכלות ולא אחוה"מ אבל
המור הביא דיעות שיש שלא התיר רק כסבין ולא

למול כל מיני רפואות בחוה"מ ואף שע"ז לא היה
ביכולתו להתענג באכילה ושתייה כ"ס רפואתו קודמת
אף שאינו חולי נסור וגלגל ללא מטני האיסור הוא שהג"ח
סק"ב תמה מסי' תל"ז ע"כ וז"ל התוספתא שהביאו סריף
(הרא"ש בס"ק דמ"ק שמתן מי זבלים וכו' ע"כ וה"ק) :

בחוה"מ וכן מי שנמל צפרניו קודם התגד ולא היה
לו בעורם מה ליטול ונתגדלו בחוה"מ מותר לו ליטול
בכל אופן שירצה ומג"א ונלע"ד רבשעת הדחק מי
שהיה טרוד הרבה קודם הרגל יכול ליטול צפרניו
בחוה"מ כיון שכן הוא דעת ר' עמודי עולם ומותר

תקל"ג [מלאכות המותרים בחוה"מ וכו' ז' מעיפים] :

לשאל דא"כ איך אצלינו כל בעלי הריחים מתחנן
במועד וכן כל עושי שבר דר"ל רז"ה מדיני סמור
שיתבאר בס' תקל"ג וכל שיש הפסד מכיסו מותר
כס"ש שם ואצלינו הוי הפסד מכיסו שהרי משלם
שכירות בעד הריחים ומחויק אנשים בשכירות ומשלם
בעד כל יום והנב' פיירא במחנה ושכר שכל אחד
עושה לעצמו :

ד' ודע שהרמב"ם כפ"ז כתב שאע"פ שיש לו ישן
פערים ושותה מן החרש שאין הערמה זו ניכרת
דרואה וכן כל כיוצא בזה עכ"ל והקשו עליו הראב"ד
ושאריו פוסקים שהרי נבמ' שיש פלוגתא בזה והמתיר
הוא יחיד ע"ש ויש מי שתירץ דרז"ה בהערמה זו
מתיר והיינו לשתות מן החרש אבל בהערמה נסודה
לעשות לצורך חול ואסור לצורך המועד אני עושה
אסור והפלוגתא היא ככה"ג וכו"ז ועם כי יש סברא
לחלק בכך אבל הא הש"ס מרבי להו להר"י ויש מי
שתירץ משום דכשבת וקל"ט : פריך סבריתא
רסעריסין על מי שאוסר שם שאסור להערים ומתיר
ספני שאין הערמה זו ניכרת ע"ש אלמא דכן הלכת
ומג"א סק"ז ואני אוסר דנב בסוגיא על מקומה א"ש
שהרי הש"ס הביא שם שני ברייתות רבאחא שנינו
תם דמותר להערים ובאחא דאסור להערים ומתיר
דהוה פלוגתא דתנאי ע"ש וגמרא דברייתא המתרת
מתמה כרכרי היחיד שאוסר מעריסין הגברייתא
האוסרת תמה כרכרי האוסרין וכיון שיש ברייתות
מוחלקות הולכין בדרבנן להקל ועוד דכיון שאמילו
לנבי שבת קי"ל לעיל בס' שיג דמעריסין לפרוף על
האגוז כרי להציאו בשבת דכרמלית כ"ש שמעריסין
בחוה"מ כאיסור דרבנן ולענ"ד מזה הוי ראייה ברורה
להרמב"ם וגם דעת המג"א עס לפסוק כהרמב"ם וכ"כ הא"י
סק"ב ע"ש :

ה' ואמילו לעשות מלאכה בשביל לכסות כתם דבר
מאכל נ"כ מותר בחוה"מ כדאמרינן שם רב יהודה
ש"י

א' הגו רבנן ומ"ק י"ג : מוחנין במועד לצורך המועד
ושלא לצורך המועד אסור ואם סחן לצורך המועד
והותרו גם לאחר המועד מותר קוצצין עציץ במועד
לצורך המועד ושלא לצורך המועד אסור ואם קצץ
והותרו מותר ססילין שכר במועד לצורך המועד ושלא
לצורך המועד אסור ואם הטיף והותרו מותר וכלכר
שלא יערים :

ב' ונלע"ד הה"פ דהנה דבר האכר שהתירו במועד והו
דווקא בשלא כיון מלאכתו במועד כלומר שלא
היה יכול לתקן קודם המועד אבל אם כיון מלאכתו
במועד שהיה יכול לעשותה מקודם אסור כמו שיתבאר
בס' תקל"ח וקמ"ל דבענייני אכילה ושתייה אינו כן
דאמילו כיון שהחנינה במועד שהיה יכול לעשותה קודם
מותר והוה שכתבו המור והש"ע אמילו כיון מלאכתו
במועד ושלא לצורך המועד אסור אמילו במידי ראכילה
ושתייה א"כ סחן והותרו ואח"כ קמ"ל דאמילו קציצת
עציץ שאינן ראכילה כיון שבהן מתקנין האיכלין נ"כ
מותר לצורך המועד אמילו כיון מלאכתו במועד
ואח"כ קמ"ל דאמילו השלת שכר של תמרים או של
שעורים שיש בזה מירחא רבה ודרך להכינם לזמן
רב כ"ס כיון דהוא לשתייה מותר אמילו כיון מלאכתו
במועד :

ג' וכתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף א' וסיהו א"צ
לצמצם אלא עושה כדרווחה ואם יותר יותר אבל
לא יערים למחן או לעשות שכר יותר בכוונה או
אם יש לו קצח או שכר ישן לא יערים לעשות אחר
ויאמר מזה אני רוצה אבל אם יש לו לחם מותר
למחן לפת דפת חסה עדיף וה"ה בשכר אם החדש
עדיף בלא הערמה שרי עכ"ל ואם הערים מותר לאוכלו
ולשתותו ומג"א סק"ט דאין להחטיר בהערמה כל כך
שהרי אמילו כיו"ם יש שמותר בהערמה כמ"ש בס'
תק"ג וכ"ש בחוה"מ אבל כלא הערמה כשעשה אחד
מבל אלו שלא לצורך המועד אבוד גם כריעבד ואין

שרי למיעקף כיתגא והיינו לעקוד פשתן כרי לכמות
 כו האוכלים לפירש"י והרמב"ם מפרש שזהו לנשים
 לנוי לחוף בו הפנים ואע"פ שזוה א"צ לכל הנבעול
 אלא להורע מי"ם מותר לעקרו כו"ו כשכיל הורע
 דא"א כעניין אחר וכן למדנו מדבריו דגם כשכיל
 קישום מותר לעשות מלאכה כחז"ם וכן התיר לעקוד
 כשות להשימו כשכר לצורך המועד ואינו יודע הרבותא
 כזה והתיר לעקוד שומשמים בחז"ם אע"פ שרובם
 אינם ראויים לאכילה עד שיתייבשו וכתוך כך יעבוד
 המועד מי"ם יש בהם מקצת גרעינים שנתייבשו וראויים
 לאכול מיד וכשכיל הגרעינים המעטים יכול לעקוד
 כל הקלח :

י וכן פירות שנתבשלו קצת ונאכלין ע"י הרחק מותר
 ללקמן כרי לאכלן ולא אמרינן שאין דרך בני אדם
 לאכול כן מפני שיש כמה שאוכלין כן ולא עיר אלא
 אם לקמן ואכלן והותיר וחושש שמא יתליעו אם לא
 יכבשם להוציא ייחה מהם כדרך פירות שאינן מבושלים
 כל צרכם מותר לכבשן אבל אסור ללקטם תחלה כרי
 לכבשן על לאחד יו"ט ומלאכה נמורה לא הותרה עד
 לאחר המועד אפילו אם לא ישיג זה לאחד המועד
 אבל לקנותם ולכבשם מותר אם לא ישיגם לאחר
 המועד כיון שאין כאן מלאכה נמורה :

ז וכן צד אדם רנים כחז"ם כל מה שיכוד לצור
 ומולח הכל כחז"ם מפני שאפשר שיאכל מהם

כמועד ואע"ג דצריכים לשהות בהמלח כמה ימים אך
 אם יסחום אותם כירו פעמים רבות עד שיתרכבו
 יהיו ראויים כחז"ם לאכילה ואע"פ שצד כחתלה יותר
 ממה שצריך לחז"ם וכסחינה אסרנו בכה"ג לא רמי
 צידה למחינה דאין הרנים שוים ול"ז וצריך להרכה
 כרי שיוכל לברוד איוו שירצה לחז"ם והמליחה
 מותר בכולן מפני שאין זה מלאכה נמורה
 מפני שאין עיבוד באוכלין ומנ"ח סק"ז ומותר
 לצרן אפילו כפרהסיא מפני שניכר לכל
 שגצרך רנים לחז"ם ואפילו נהגו שלא לצור רשאים
 לחזור ממנהגם מפני שמעטים בשמחת יו"ט ושס סק"ח
 אבל כל המלאכות שעושים לצורך המועד אם עושה
 אותן בעה"ב כשכילו רשאי לעשות אפילו כפרהסיא
 ואם אומנים עושים יעשו בצינעא כיצד הציירים של
 חיות ועופות והמחננין והבוצרין למכור בשוק דאם
 יעשו כפרהסיא הוה חילול מועד אך דנים הכל
 יודעים שגצרך דנים לכל העיר ליו"ט ואין בזה חילול
 יש שחושש גם כרנים ושס סק"ז ולעג"ר נראה דהכל
 מודים ברנים וזוהו כוונת הרמ"א בסעיף ה' א"א מנמ לחפור
 הכריכה שיובנו המים וישארו הדנים זהו ודאי אסור
 ושס דאין עושים כן לצורך יו"ט כלכר וכן להל"ב
 בהמות אפילו הרבה שהכל רואין שאינן צורך יו"ט
 מותר שזהו דבר האבד דאם לא יחלבום תתקלקל
 החלב בתוכן ועוד מפני צער בעלי חיים שהרי מעט
 זה התירו לומר לא"י לחלוב בשבת :

תקל"ד [דיני כיבוס בגדים בחז"ם ובו ט' סעיפים]:

א אסור לכבס בגדים בחז"ם שהרי יכול לכבסן
 קודם הרגל וארכא אם נתיר לכבסן במועד כל
 אחד מפני שדלתו יניח הכיבוס על מועד ויכנסו ליו"ט
 כשהן מגוללים ולכן אפילו שכח או היה אנוס אסור
 מפני שא"א להתיר מפני פראית עין דהרואה יאמר
 שמועד לכבס במועד א"כ היה הרבד מפורסם שלא
 יטעו ולא תצא תקלה מזה והכל כמו בגילוח שכס"י
 תקל"א :

ב ואלו שהתירו להם חכמים לכבס במועד הבא
 ממרחקים והיוצא מבית השביה ומבית האסורים
 והמקילי שהתירו לו הבסים ברנל קללתו ומי שגרר
 שרא לכבס ונשאל ברנל והתירו לו והכל כפי הפרטים
 שנתבארו בגילוח וכן אכל שחל שביעי שלו להיות

ביו"ט או שחל בעיו"ט והרי הוא שבת ומנ"ח וכן
 הובים והובות והגרות והיולדות וכל העוקין מבוטאת
 לשהרה בתוך המועד הרי אלו מותרין לכבס ושס וכן
 אשה שמצאה כתם על חזוקה כמועד מותרת לכבס
 בגדי נדותה כפי הרגילה בחול ואף הכל יודעין
 זה מי"ם בהכרח כן הוא וגם באשה יתלו בזה כיון
 שכן דרכה :

ג וכן מטפחות הידים שהכל יודעים שאפילו מבבס
 קודם הרגל חזרין ובתלכלכין ואפילו חרבה מותר
 לכבס מפני שצריכין למכובס בכל עת ולכן מי שיודע
 שרי לו ליו"ט אסור לכבס ומנ"ח סק"ז ובמשנה יש
 שהתירו מטפחות הספרים וכתב המור שני פירישים
 האחד הוא הכנף שנותנים כשעת הגילוח יציל שגצרך
 לו

לו בשביל אותן שמתרין להסתפר במועד שהתירו להם חכמים כמ"ש בס"י תקל"א ויותר גראה כפ"י האחר שהוא שר ספרים כתבי קדש שמפני כבודם התירו לו לכבם וניכר לכל שהם ממפחות של ספרי קרש ואין מררץ ארץ לאסור בהם הכיבום במועד : ד וכן התירו לכבם ממפחות הספונ והם סריגים שמהעטפים בהם בצאתם ממרחץ שמתמנפין מהר וכן בנדי קטנים שמהמנפין בכל עת ואילו ניכר לכל וכן התירו לכבם חלוקי למי שאין לו אלא חלוק אחד דהוא מוכרח לכיבום דאפילו כיבסה קודם דרגל כותמגפת מהר כיון שאין לו אחרת להתליף :

ף והנה בריש פ' ואלו מנרחין פריך הש"ם על מי שאין לו אלא חלוק אחד הא אינו ניכר לכל שאין לו אלא חלוק אחד ואיך התירו לו לכבם ומתרחץ אזורו מוכיח עליו ופירש"י דמי שאין לו אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף במקטורן שלו וחוגר באזורו ועומד ומדריע לכך שאין לו אלא חלוק אחד עכ"ל והרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא הוכיחו זה ומעמם גראה דממילא כן הוא שהרי הכל רואים שהוא בלא חלוק אך לפ"ו אין היתר רק כשמכבם בעצמו דאז יש היכר וגם זה לא הוצרכו להזכיר דזהו כוונתם דמי שאין לו אלא חלוק אחר מותר לו לכבם חלוקי דלהדיא משמע הוא ולא אחר ועכ"ל וז"ל וז"ל שהתירו כזה ולענין גראה כמ"ש ועכ"ל ספרט כעין זה ע"ט וקטור הביא דיעות כזה ע"ט :

ך וגראה דכל שאסרו לכבם במועד אסור אפילו ע"י אינו יהודי כשמכבסן בבית הישראל ובהכרח שכן הוא כיון דעיקר הטעם הוא שלא יכנסו לרגל כשהן מטונפין ואם נתיר ע"י א"י יחזור החשש למקומו וראיתי מי שכתב שכמצדים נוהגים היתר לכבם ע"י השפחות כל מה שצריך למועד ונראה"ט מק"ג נטס ריק"טו ודבר תימא הוא ואין אנו נוהגין כן ורע דכלי פשתן התירו כגמ' וי"ח. לכבם במועד והטעם מפני שכיבוסן קל ור"י. ואין בהן מירחא מרובה והא דלא חששו שיכנסו לרגל כשהן מנוולין י"ד רכיון דשאר דברים הא בהכרח שיכבסו קודם דרגל ממילא שיכבסו גם כלי הפשתן אמנם אצלינו נהגו לאסור גם כלי פשתן וממילא כיון שנהגו כן ה"ל דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור שאסור להתירן כפניהם אך לפ"ו היה מועיל התרה כמ"ש ביו"ד סי' רי"ד אבל כאמת אינו כן רבנמ' שם יש פלותא בזה דיש אומרים ואולי

תפסנו דעת האומרים להלכה ולא שייך התרה וכן עיקר דאסור לנו לכבם אף כלי פשתן ומניא סק"ס : ז וכל אלו שהתירו חכמים לכבם מותר לכבסן אפילו בנתר ואהל והיונו מיני כרית וניל דגיתין אסור שהרי מצינו באבלות שחלקו בין כיבום לגיתין וממ' טס כ"ג. ליה כל וכוין שבמועד מצינו רק שהתירו לכבם מנלן דמותר בגיתין אך כיון שהתירו בנתר ואהל משמע דבכל גונו שרי וצ"ע לדינא וכל אלו שהתירו לכבם מותרים לכבם אפילו בפרהסיא על גבי הגדר והווקא כשרוחץ על גבי הגדר המוכרח להיות בפרהסיא והתירו מפני שהרחיצה על הגדר עולה יפה אבל כשאינו רוחץ על הגדר יכבם בצניעא ויש מי שאוסר לכבם בפרהסיא על גבי הגדר רק בכלי פשתן ומניא סק"ד אמנם בנדי קטנים וודאי דמותר אפילו בפרהסיא וטס סק"ה וכן כל הדברים שניכר לכל וזה שאסרנו בפרהסיא והו שחשבו גם כהיתר גילוח שבאו ממרחקים וכו' דאולי לאו כ"ע ירעי ונלמ"ז :

ח מיהו אפילו לאותם שהתירו לא יכבסו רק כפי ההכרח למועד והיינו חלוק אחד וכל כיוצא בזה מיהו אותן בנדי הקטנים שמלפפין אותן בהן שקורין ויקלע"ן ומשתניין ומוציאין ריעי בהן אלו מותר לכבם אפילו ר' וה' ויותר בפעם אחת כי צריך לכמה סעם ככל שעה וא"א ליתן לזה נבול וקצבה אך לקצנים שרובשים חלוקות יש לזה נבול וקצבה ואינו רשאי רבבם יותר מזה :

ט מביאין כלים מבית האומן במועד אותם שהן לצורך המועד כמו כרים וכסתות קערות וצלוחיות אבל כרים שאינם לצורך המועד כגון מחרישה או צמר מבית הצבע אין מכיין כיון שאין לזה צורך במועד ולמה יטרחו בהנם ועוד שיאמרו שנתן לתקנם במועד ותקנם במועד ואפילו באותה חצר מבית לבית ואפילו אימנ א"י מפני שיאמרו שהישראל נתן לו במועד לתקנם וטס סק"ו ואם אין לאומן מה לאכול נתן לו שכרו ומניח הכלים אצלו ותמיד מותר ליתן לו שכרו אפילו האומן עשיר אלא דבאין לו מה יאכל מוכרח ליתן שכרו ועכ"ל לא יקח לביתו ואם אינו מאמינו מניחם בבית הסמיך לו ואם חושש שמא יננכס משם מפני לחצר אחרת ואם אין שום מקום ומוכרח להביאן לביתו לא יביאם אלא בצניעא כרי שלא יחשודו אותו ואם יש מקום אחר גם בצניעא לא יביא דאיך שיעשה בצניעא ירנישו יחירים ייחשודו :

תנן

דינה הרמא אבל אסור להשיב אחרת אפילו מתה ולא מיבעיא אם כבר ישבה עליהן ג' ימים ראו נתקלקלו הבצים לגמרי אלא אפילו לא ישבה ג' ימים ראו עדין ראויים הם לאכילה מ"ם יש בהם הפסד וכתב

מנחת :
 שיהיה בתוך ג' ימים לבריחתה דאח"כ אין תועלת ולא מיבעיא אם כבר ישבה עליהן ג' ימים ראו נתקלקלו הבצים לגמרי אלא אפילו לא ישבה ג' ימים ראו עדין ראויים הם לאכילה מ"ם יש בהם הפסד וכתב

תקל"ז [דין דדבר האבד מותר בחוה"מ וכו' י"ג מעינים] :

ג כבד נתבאר דדבר האבד מותר בחוה"מ ואפילו פסק דבר האבד ומג"ו ואפילו מלאכות נמדדות וכבידות מיהו החוב מיפל עליו להקל במידתא ככל מה ראפשר והנה כשרות יש ב' מינים האחת נקראת בית השלחין כדומד שאינה מספקת במי נשמים וברבחה להשקותה והאחת נקראת בית הבעל שא"צ להשקותה ומספקת במי נשמים וכשמסקן אותה אין מסקן אותה אלא להרווחה בעקמא כדי להשביחה יותר ושרה כזו פשיטא שאסור להשקותה במועד אבל שרה שלחין אם לא השקיה קודם המועד לא יתחיל במועד להשקותה וישקנה אחר המועד אבל אם התחיל להשקותה קודם המועד ואם לא ישקיה עתה יתקלקל התבואה או הירקות מותר להשקותה בחוה"מ :

ג יאורות מים המושכן מן האגמים אם אינן פוסקים שמקלחין תמיד מותר להשקות מהן ואם הן פוסקין אסורין דחיישינן שמא יפסקו וימלא בדלי ולמה לא חיישינן באינם פוסקין שמא יפסקו רכיון שהן מהבריאה בן ולא פסקו מסתמא לא יפסקו לעולם ולכן תריצין העשוין בידי אדם שהמים באים דרך שם מהנהג לשרה אסור להשקותה מהן אע"פ שנתמלאו קודם י"מ לפי שקרוב הדבר שיפסקו ולכן אם עובר ביניהם אמת המים שהיא מתולדתה ואו ממילא נם תריוצין לא יפסקו מותר להשקות מן התריצין הן אפילו יפסקו הא יש להשקות מהאמה ואפילו רובת של שרה אין ראוי להשקותה מן האמה דמ"ם ככה"ג בנקל יש להשקות המיד את השרה וענ"ז סקל"ו :

ד בית השלחין שיש בה מעיין שמימיו נוסמין מסתא לשרה אחרת למקום עמוק ומתקבצין שם ועשין בריכה יכולין להשקות מהבריכה שרה אחרת כל זמן שמהמעין נוסף להבריכה והמעין לא פסק אבל אם פסק מלהסיף או שנפסק המעיין אסור דחיישינן שיביא ברלי ממעיין אחר :

ב ואע"פ שבה התירו מלאכה ומירחא מ"ם נבל גבלו חכמים להמירחא והיינו שמוותר להשקותה מן המעיין בן מעיין ישן ובין מעיין חדש שיכול להיות שהעפר שסביב המעיין יפול ותהיה מרחתו מרובה לתקנה וכל זה הוא כשמסמקין המים מן המעיין יורדים המים מעצמן להשרה או להניגה אבל לא התירו לו לרלות בדלי מכאר או מבריכה או ממימי נשמים מקובצים מפני שווד מירחא גדולה עד מאר וזה לא התירו חכמים אפילו בדבר האבד ומסי נשמים אסור אפילו להשקות בהמשכת הרנג רווראי לא יועיל וסופו לרלות ברלי ואפילו ערוגה אחת חציה נבזה וחציה נמוך ושם יש מ"ם אסור לרלות משם להמקום הגבוה רגבול נבלו דלשאוב בדלי לזרעים ולתבואה אסור בחוה"מ מפני דהמירחא כרובה עד מאר ומ"ם ירקות שרוצה לאוכלן במועד יוכל להשקותן אף ברלי רכל שלצורך המועד מותר אפילו במירחא מרובה אם ע"י ההשקה יהיו ראויין למועד אבל אם לא יהיו ראויין למועד או שאינו רוצה לאכלן במועד אסור לגמרי אם לא ברבר האבד וכלא מירחא גדולה כמ"ש אבל זה שלמועד אפילו אינו אבד ואפילו מירחא מרובה מותר :

ה אסור לעשות במועד תריצין בעיקרי הגפנים כדי שיתמלאו מים ראין זה הכרח במועד ואם היו עשויות קודם המועד ונתקלקלו קצת ועדיין התריץ ניכר ה"ז מתקנן במועד ואסור להעסיקה יותר מבראשונה ורי לעשותה כבראשונה אבל אם נתממו לגמרי אסור לתקנן ראין זה תקון אלא עשייה חדשה וכן אמת המים שנתקלקלה מתקנן אותה ודווקא כשנשאר בה מפה בעוסקה דבתריץ די גם כפחות מספח ושם תריץ עכיו אבל האמה כשהוא פחות מספח אין ביכולת המים לעבור שם כלל והיה כסתומה לגמרי וכשנשאר מפה חופר בה עד ששה מפרים בעומק וכשנשאר מפרים חופר עד שבעה ויותר לא התירו אפילו כשעמוקה ג' או יותר וכך אמרו חז"ל דעד שבעה די וגם יותר כסתומה מפרים לא התירו להעסיק מפני נדל

גודל הפירחא ועמ"ל סק"ה שכתב דמשמע חף שלא היה רק
 פשה מעולם ע"ש והנ"ל לומר כן ופשיעא דכנתקלקלה מיירי:
 ן מושכין את המים מאילן לאילן דהוי כשרה בית
 השלחין דפסידא יתירא איכא אבך לא ישקה את
 כל השדה כשהיא בית הבעל אמנם אם השדה היא
 לחה ונתייבשה מותר להשקותה דהשתא אי לא משקה
 לה תפסד ולכן מותר להשקותה כולה ונ"כ דהוה רק
 כשיש בה אילנות ראוי"כ ה"ל לתנא לומר משקין
 בית השלחין ובית הבעל כשהיא לחה וע' גמ' ו':
 וכת"י טס :

ן אסור לפתוח מקום לשרה כרי שיכנומו בה מים
 להשקותה כשהיא בית הבעל ואם פתח כרי לצור
 דגים לאיכנן במועד כגון שפתוח למעלה מקום שיכנומו
 בו המים עם הדגים ולמטה פתח מקום שיצאו בו
 המים וישארו הדגים מותר אע"ג דגם השדה מתתקנת
 בכך ודווקא בשעושה מעשה שיראו הכל רכונתו
 לשם הדגים אבל בלא"ה אסור אף שכוונתו לשם
 הדגים כיון דהמעשה הוא בהשדה ולכן אע"ג דבמ"י
 תקלינן חקלנו בצידה אף שלא יאכלם בולם במועד
 מ"ם הבא שעיקר המעשה הוא בשרה אין היתר
 וא"כ יאכלם כולם או רובם במועד ופמ"ג סק"ח :

ן אסור להשוות השדה לצורך הרישה ואם ניכר
 שמכוין כרי דרוש לצורך המועד מותר וכיצד הוא
 הסימן אמרו בגמ' ו': ן סוליא במוליא ונצא בנצא
 אדעתא דבי ררא שקך מוליא ושרא בנצא אדעתא
 ראדעא כן היא גנירסת הריף והרא"ש דבהשווה
 הקרקע אסור ולרש"י הגירסא בהיפך דדווקא בהשווה
 מותר וממילא דלדין בכל נזוני אסור והטור והש"ע
 סעיף מ' פסקו בגירסת רש"י ע"ש ויהי"ח ספק דלגיטס
 אסורים ממני שטי הגירסות ואסור ללקח עצים מן השדה
 ליפותו להרישה ואם ניכר שמתכוין לצרכו שצריך
 להעצים כגון שנוטל הגדולים ומניח הקטנים מותר
 וכן אסור לקצץ ענפי האילן לתקנו ואם ניכר שמכוין
 בשביל הענפים להאכילן לבהמתו ולא לתקנו כגון
 שקוצץ כולן מצד אחר מותר דבזה נראה לכל דאם
 דחתה כוונתו לתקנה האילן היה קוצץ סכל סביבות
 האילן ודע דבבב מה שנתכאר בקרקע ובאילנות לא
 פדני מה שכוונתו להיתר אם לא שכולם יראו שכן
 הוא כמ"ש אבל בלא"ה אסור מפני שמעשיו בקרקע
 ובאילנות ולא דמי לשאר דברים דדי בכוננה בלחוד

ונ"י וע"ז סק"ו וז"ש מר"י דגמ' משמע דלדס חסוד גרין
 לזוהר גם כדבר האסור חגל כל הסופקים לא הביאו זה דבכמה
 דברים גמ' מלינו דלדס חסוד גמ' ומ"מ לא הזכיר זה כדון זה
 כי לא נחזיק עמיתו לחסודים כמ"ש התוס' והסופקים כמ"מ
 ונ"כ בל"ז :

מן אין מתליעין את האילנות והיינו שנוטל התולעת
 שבאילן דפירחא רבה היא וגם אינו נפסד ע"ז
 אם ימתינו עד אחר המועד ותוס' פרי' ל': ולא מזהמין
 הגמיעות והיינו כשנשרה קליפתו מדביקין שם וכל
 שלא ימות האילן אכל סכין האילנות והפירות כשמן
 דפירחא קלה היא וכן צדין את האישות והיא בריה
 שאין לה עינים וחופר בקרקע וגמ' ו': ועכברים
 כשמפסידין באילנות והיינו שחופר נומא ותולה בה
 המצודה והתירו אף לחפור הנומא מפני שמפסידין הרבה
 בשרה אילן ואפילו בשרה של תבואה ונקראת בגמ'
 שדה לכן הסמוכה לשרה אילן מותר לצרון כדרכן
 מפני שיוצאין משם ומפסידים להאילנות ואם אינה
 סמוכה לשרה אילן אין צדין אותה אלא ע"י שינוי
 שנועץ שפור בארץ ומגענעו דכאן ולכאן עד שנעשית
 נומא ותוכה בה המצודה אבל לחפור נומא כדרכו
 אסור ויש מחמירין דהותר זה ע"י שינוי נ"כ אינו אלא
 בסמוכה לשרה אילן דגם בסמוכה אסור לחפור כדרכו
 ובאינה סמוכה אפילו ע"י שינוי אסור משום דשרה
 דכן אין מפסידין ולעשות ע"י א"י אסור מה שאסור
 בעצמו כמ"ש בס' תקמ"ג ע"ש ושם יתבאר בזה
 בפרטיות בס"ד :

י אין מכניסין צאן לדיר בחו"מ לזכך השדה דהוה
 תולדות זורע או חודש ואם הכניסן הרועה האיני
 יהודי מעצמן מותר אפילו בשבת דהרועה עושה
 כדרכו על דעת עצמו וכן אף אם מחויק לו טובה
 על שהכניסן מותר ובלבד שלא יתן לו שכר ואפילו
 אם אינו נותן לו אלא שכר מוונת אסור בשבת
 ובזו"מ הקילו שיכול ליתן לו שכר מוונת ובלבד
 שלא יתן לו שכר אחר רוחו כמלאכת מחובר דלא
 מהני אפילו קצץ כמ"ש בס' רמ"ד ומיהו כיון ראין
 זה מחובר נסוד הקילו קצת בזו"מ ובחז"מ אפילו
 נותן לו שכר נסוד מותר כיון שעושה על דעת עצמו
 ובלבד שלא ישכירנו לכתחלה כזה וגם לא יסיענו
 וגם לא ימסור לו שומר להוליך הצאן בהרדיר במקום
 למקום כדי שתורבץ כל המקום אמנם אם היה הרועה
 הוה לא שכיר יום אלא שכיר שנה או שכיר חדש
 ואפילו

ואפילו שכיר שבע מסייעין אותו בחוה"מ ומוסרין לו שיטר להוליך הצאן ממקום למקום אבל לא ישכור לו שומר ליום זה אלא שיטר מכירתו או שכיר שבע וכיוצא בזה ושבת ויו"ט אפילו למסור לו שומר אמור (מנ"ח סקט"ו):

א אמר לקצור שדה בחוה"מ אם אינו נפטר עד אחר המועד בשיעמרו התבואה בקמיתיה ואם יפטר מותר ולכן אצלינו בחוה"מ טובות כשיורדים נשמים ורכה אנו מתירים לחפור תפוחי אדמה מקרקע מפני שמהפסדים הרבה ע"י גשמים וכן שארי רבדים שמתקלקלים ע"י גשמים וכן יש אצלינו לפעמים שיש קוד גדול בכפור וקרה ג"כ מתירים לחפור בחוה"מ מפני שמתקלקלים הרבה ע"י:

ב וכל זה הוא בכמה"כ שלא נצרך לו לאכילתו במועד אבל אם הוא עני ואין לו מה יאכר מותר לו תמיד לקצור לצרכו ולחפור התפוחי אדמה ואפילו יכול לקנותם בשוק וישני. מעות ע"ז לא המריחותו חבמים כשאין לו מוכן מקודם וקוצר ומעמר ורש וזרה ובורר כדרכו כל מה שצריך למועד ובלבד

תקל"ח [כמה עניינים נקראו דבר האבד וכו' סעיפים]:

א מי שלקט זיתיו ונתנן בבית הבר קודם המועד והפכן בעניין שנפסרין אם אינו דורכן מיד או שיינו בבור וצריך לדורכו ואירעו אונם שלא היה יכול לדורכן קודם המועד ורוך זיתיו וענביו כדרכו ומכניסן לחביות ומתסן ועושה כל הצריך להם כדרכן בלי שינוי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד כדומד כגון שירע בעת ההתחלה שא"א לו לנמור קודם המועד דבכה"ג ווראי אסור אלא ההיתר הוא באחר משני אופנים או שהיה סבור להניחן לנמרי עד לאחר המועד ואח"כ נתחדש רבר שיתפסרו אם יניחן או שהיה לו שהות לנמורן קודם המועד ולכן התחיל ואירע באמצע סיבה ונשארו עד המועד בזה התירו לנמורן במועד משום פסידא וכן אם שכח עליהן קודם המועד או נתעצל והיה סבור שיעשם אחר המועד גם אלו מקרי אונם רשכחה ועצלות הוי מטבעי בני אדם:

ב ואין לשאול למה בניסוח לא התרנו כמי' תקל"א אפילו היה אונם קודם הרגז אם לא ברבדים שהתירו לו חבמים כמ"ש שם ובכאן מתירין ע"י אונם וכתב הרמב"ם בפ"ח ר"ן י"ד וזפתין את החבית כרי שלא יפטר היין וזפתין את הבקבוק מפני שאין בו מורח וסוהמין פי החבית של שכר כרי שלא תיפטר עכ"ל וזהו המנופה ויביד לתקן המנופה בדרכה בלא שינוי וכן פסקו במורה וש"ע סעיף א' ואע"ז רבנמ' וי"ז. ויש מי שמתיר לזפת חבית ולא בקבוק ויש מי שמתיר בקבוק ולא חבית ע"ש ואיך פסקו בשניהם לקולא נ"ל משום ראח"כ אימר שם בנמ' רמאן ראמר לא אמר אלא לכתחלה ע"ש ובכל ריני חוה"מ מצינו רבדך האבד מותר וכל דבר שאינו מירחא מותר ולכן פסקו בשניהם לקולא ומנ"ח סק"א שס"ח כ"ט:

ד וב"ש רחביות שלנו מותר לתקן החשוקים שקודין רייפין והרפים שזוה ווראי רבר האבד רבשלא יתקן ייוב

יזב כל המשקה וכן שולח פשתנו מן המשרה ורע דכל אלו הזפיתה ותקוני החשוקים ושליית הפשתן זהו הכל כשלא כיון מלאכתו במועד והיינו בשלא ידע שצריכין תקין אבל כשידע חזיה וכול לתקנם קודם המועד ולשלות הפשתן קודם המועד ובכוננה הניחם עד המועד אסור אף שהוא דבר האבד וקנסוהו דבגן ובהכרח לקנסו דאל"כ כל אחד יניח מלאכתו לזמן המועד ויתעקר לגמרי דין איסור מלאכה בחוה"מ ויהבאר בסעיף ז' :

ה מותר להכניס פירות ספני הנגבים אם אינם במקום המשחמר ומיהו יעשה בצניעה כגון שיכניסם בלילה ואם הוא דבר שכלילה יש בו פירסום יותר סביום כגון שצריך להכניסו באביקות ובקולות יכניסם ביום דדבר האבד מותר אפילו אם צריך לעשות הרב בפרהסיא סמש וזהו בחוה"מ אבל ביו"ט אסור שהרי תנן משילין פירות ררך ארובה ביו"ט ודרך הלון אסור כמ"ש בס' תקכ"א וכ"ש להכניסם ומה יעשה יעמיד שומר או יכניסם ע"י א"י :

ן אסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בדבר האבד וכל שמעיר לעיר הוי פייסומא והוי כמלאכה וכתב רבינו הכ"ז בסעיף ד' היו לו תאנים שפוחים

בשדה לייבש וירא סחממד מותר לחמתם בקש אפילו חיפוי עב עכ"ל והביטוי אפילו בשבת וי"ט מותר כמ"ש בס' שליח וס' תקכ"א אלא דהרבנא בחיפוי עב דהוי כעין בניין ועוד כתב מי שיש לו סחורה שאם לא יהפכנה תתקלקל מותר להפכה בחוה"מ עכ"ל וזהו ודאי דהיפוך הסחורה לא התירה בשבת וי"ט ואם נצרך לזה יעשה ע"י א"י דשבות דשבות מותר גם בשבת וי"ט במקום הסמך :

ז המכין מלאכתו והניחה למועד ועשאה במועד ב"ד מאבדים אותה סמנו ומסקדין אותה לכל דהפקר ב"ד חפקד ואם הוא עושה מלאכת אחרים שא"א לקנסו כגון חייט או מופר שעושה מלאכת אחרים סבדיליגן ליה וסלקין אותו ואם עשה מלאכת עצמו ומת לא יקנסו בנו אחריו ומותר לבנו לעשותה אם הוא דבר האבד אבל דבר שאינו אבד בשעשה ומת קנסו בנו אחריו למאן דס"ל מלאכת חוה"מ דאורייתא (מ"ל ופ"ז) והוי כעשה מלאכה בשבת שאסור לו ולבני ביתו לעולם כמ"ש בס' ש"ח לענין מבשל בשבת ולמאן דס"ל דמלאכת חוה"מ דרבנן לא קנסו בנו אחריו אפילו ברבר שאינו אבד וי"א דלכל הדיעות לא קנסו בנו אחריו (פנ"י) :

תקל"ט [דין סחורה בחוה"מ ובו י"ט מעיפס] :

א אמרינן כמ"ק ו' : אמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור ובדבר האבד מותר וכן בירושלמי וס"ג הל' ז' פרקמטיא אבודה שרי וכו' ה"א ש"יירהא שרי במועדא וכו' כלומר דדבר האבד מותר במחורה או כשבאו שיירות שזהו דבר שאינו מצוי והוא כדבר האבד עוד התיר שם כשאחר החג יצטרך לפרוה מן הקרן וכול למכיר בחוה"מ עוד התיר שם לקנות דדירים לצורך המועד עוד התיר כגון שהוא נדחק להוצאת י"ט וכשיבכור הסחורה יהיה כיכולתו להוציא בדיוח לצרכי המועד וכל אלו הרברים יתבאר בס' זה בס"ד :

ב ויש להבין הא משא ומתן אפילו בשבת וי"ט אינו מדאורייתא אלא מדברי קבלה דכתיב ממצא חפצך ורם משכונתי שבת מה ראו חכמים לאסור בחוה"מ דאפילו למאן דס"ל מראכת חוה"מ ראורייתא כמ"ש בס' תק"ל פשיטא רמשא ומתן אינו מגררא דאורייתא ועוד מאי האי דאמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור רבא פרקמטיא וכן בירושלמי וס"ג הל' ז' פרקמטיא אבודה שרי וכו' ה"א ש"יירהא שרי במועדא וכו' כלומר דדבר האבד מותר במחורה או כשבאו שיירות שזהו דבר שאינו מצוי והוא כדבר האבד עוד התיר שם כשאחר החג יצטרך לפרוה מן הקרן וכול למכיר בחוה"מ עוד התיר שם לקנות דדירים לצורך המועד עוד התיר כגון שהוא נדחק להוצאת י"ט וכשיבכור הסחורה יהיה כיכולתו להוציא בדיוח לצרכי המועד וכל אלו הרברים יתבאר בס' זה בס"ד :

ב ויש להבין הא משא ומתן אפילו בשבת וי"ט אינו מדאורייתא אלא מדברי קבלה דכתיב ממצא חפצך ורם משכונתי שבת מה ראו חכמים לאסור בחוה"מ דאפילו למאן דס"ל מראכת חוה"מ ראורייתא כמ"ש בס' תק"ל פשיטא רמשא ומתן אינו מגררא דאורייתא ועוד מאי האי דאמר רבא פרקמטיא כל שהוא אסור רבא פרקמטיא וכן בירושלמי וס"ג הל' ז' פרקמטיא אבודה שרי וכו' ה"א ש"יירהא שרי במועדא וכו' כלומר דדבר האבד מותר במחורה או כשבאו שיירות שזהו דבר שאינו מצוי והוא כדבר האבד עוד התיר שם כשאחר החג יצטרך לפרוה מן הקרן וכול למכיר בחוה"מ עוד התיר שם לקנות דדירים לצורך המועד עוד התיר כגון שהוא נדחק להוצאת י"ט וכשיבכור הסחורה יהיה כיכולתו להוציא בדיוח לצרכי המועד וכל אלו הרברים יתבאר בס' זה בס"ד :

ג וי"ל דמשום דעיקר המועד לא ניתנה לישראל אלא לאכול ולשתות ולשמח ולעסוק בתורה כמו שאומר שם בירושלמי א"ר בא בר מסל אלו היה לי מי שימנה עמי וכו' וההרתו שיהו עושין מלאכה בחוש"מ וכו' כלום אסרו לעשות מלאכה בחוש"מ אלא כדי שיהו איכלין ושותין ויניעין בתורה ואינן אכלין ושתין ופתין כלומר במיני שחוק והיהול ולפ"ז אם היו מניחין להם לעסוק כמשא ומתן ממילא דהוי טרודים כל היום ולא היה להם זמן לעסוק בתורה כמו בכל ימות החול ולכן הוכרחו חכמים לאסור עליהם המשא ומתן והוכרחו לאסור אפילו כל שהוא רמשא ומתן אין לה קצבה ואם התיר כל שהוא כמילא שיגרור עוד וכוה גרע ממלאכה

ה מותר להכניס פירות ספני הנגבים אם אינם במקום המשחמר ומיהו יעשה בצניעה כגון שיכניסם בלילה ואם הוא דבר שכלילה יש בו פירסום יותר סביום כגון שצריך להכניסו באביקות ובקולות יכניסם ביום דדבר האבד מותר אפילו אם צריך לעשות הרב בפרהסיא סמש וזהו בחוה"מ אבל ביו"ט אסור שהרי תנן משילין פירות ררך ארובה ביו"ט ודרך הלון אסור כמ"ש בס' תקכ"א וכ"ש להכניסם ומה יעשה יעמיד שומר או יכניסם ע"י א"י :

ן אסור להסיע ממונו מעיר לעיר אם לא בדבר האבד וכל שמעיר לעיר הוי פייסומא והוי כמלאכה וכתב רבינו הכ"ז בסעיף ד' היו לו תאנים שפוחים

מלאכה וצ"ל אע"פ שהירושלמי קרי לה מלאכה כ"מ כוונתו אמשא ומתן דהא כהך סוגיא לא הוכרי הירושלמי כלל מלאכה אלא ענייני משא ומתן וקרי לה מלאכה משום דגם זה הוה מלאכת חול (ויטח) להטסקס מלאכת מוה"מ דאורייתא שהקשו עליהם מה שדושתמי כמ"ט כתי תקיל ולמ"ט א"ט :

ך והרא"ש ז"ל כתב שם דאסרו המשא ומתן סמני היתירא ע"ש ואין כוונתו דמעם זה מספיק שהרי כמה מרחוק מודחין במועד אלא כוונתו דע"י זה המורה יתבטל משמחת יו"ט וכמו שביאר הרא"ש בעצמו בתשו' וכלל כ"ט וז"ל ונסי' ל' ט"ז כי בקניית פרקמטיא יש מורה גדול בשיווי הרקדוק של ספק ומתוך מדרתו ימנע משמחת יו"ט עכ"ל הרי דהוה עיקר המעם ובכלל שמחת יו"ט לעסוק בתורה דהא אפילו ביו"ט בעינן חציו לר' וכ"ש במועד ואם יהיה במשא ומתן לא יהנה משמחת יו"ט וגם לא יעטק בתורה :

וזה דווקא בשצורך לדון עמי כדן דהוי סירחא יתירה או לעיר אחרת אבל לעיר זו ובלא דינא ורינא יוכל לתבוע הסחורה וס"ו סק"ו וכן המנהג הפשוט והאירנא תובעים גם לדון ולא לבר על הלואה אלא אפילו על פרקמטיא נופני שקלוקל החובות מצוי עתה ביותר והעם בתדלדלים והוי כדבר האבר נטו :

ך ודע שיש מן הקרמונים שכתבו דאיסור משא ומתן אינו אלא בפרהסיא אבל בצינעא כמו בכית פותר כ"י נטו וקטן ויריאטי ור"ט ועמ"פ נ"ל דכיון דמעם האיסור הוא כדי שלא יופרד משמחת יו"ט ועמק התורה במ"ש ולכן כשהוא בצינעא אינו יכול להפרד הרבה אבל הרמב"ם והראש והמור והש"ע לא חילקו בזה (ט"ז) ופ"ט נראה כדבריהם וזהו שכתב רבינו הרמ"א כמעוף א' וז"ל מיהו אם נודמן לו ריוח מרובה במועד יכול למכור בצינעא ויוציא לשמחת יו"ט יותר ממה שהיה דעתו להוציא עכ"ל והיה לקנות ונצ"ל סק"ג :

מן מבר לחבירו פרקמטיא קודם המועד יש מי שאוסר לתבוע דמיה במועד אמ"כ יהא הלוקח אדם שאינו מצוי במקום המוכר ונודמן לו כחודים דהוי כדבר האבד אבל דבינו הב"י כמעוף נ' חולק על זה דכיון שזקף עליו המעות בחובו קודם המועד ה"ל כהלואה ומותר לנבות ממנו בחודים אפילו אם דד עמו באותה העיר וכן מותר לקבול במשפט ערכאות בשביל חיבותיו המותרים לתבוע אם אינו יכול לנבותם בב"ד כמ"ש בח"מ סי' כ"ז וכן מותר לו לעשות וקיפה עם חובותיו במועד כדי להבטיחן כלומר לעשות חשבון ולהעלותן על נייר במוח שהיה במוח שיש לו בה להגבותן רוחו הכך כדבר האבד :

י כבר נתבאר דלמכור סחורה כדבר האבד מותר ומה נקרא דבר האבד אוסר שם בירושלמי שכל שלאחר המועד יצטרך לפחות מחקק מותר למכרה אבד אם לא יפסיד מחקרן אסור למכרה וכתב הרא"ש (ט"ז) דמ"ט אם ימכרנה עתה יהיו לו מעות בריח ויוציא יותר לשמחת יו"ט דמותר לסוכרה בכך ענין כיון שפחה יתרבה השמחת יו"ט וגם זה הוא בירושלמי שם (ואינ"ט) מפרט דפחת הריח הוי ג"כ דמי האבד עכ"ל :

י"ג וכתב על זה דבינו הב"י כמעוף ד' וז"ל ונ"ל שלא נאמרו דברים הללו אלא במי שיש לו מעות מועטים וחם עליהם להוציא כל כך לשמחת יו"ט ואולי הוה לו

ך לפיכך כל סחורה אסורה אפילו כל שהוא בין לקנות בין למכור ואפילו אם הלה מעות על מנת שיתנו לו אח"כ יין או סחורה אחרת כפרעון חובו כדי להשתכר אינו יכול לילך ולתובעם אמ"כ אינם מצויים אחר המועד דהוה ליה דבר האבד אם לא ילך בחודים למקומם ויתבעם אבד כמתם הלואה כשהלה לחבירו מעות שישלם לו מעות מותר לתיבעו בחודים לנבות מעותיו ואצ"ל לנבות מעותיו מן הא"י שהלה לו דאין בזה מורה וגם עיקר הלואה והיינו להלוות בחודים ניכר אינו דומה למשא ומתן כמו שיתבאר ואפילו יש לו משכון יכול לתבוע חובו :

ך יש מי שאוסר דזה שהתירו בעל מנת שיתנו לו סחורה דבאינם מצויים אחר המועד יכול לתובעם היינו כשלא כיון מלאכתו במועד שלא היה יכול לתובעם מקודם (נצ"ל) סק"ט ולענין נראה דבתביעת חוב לא שייך כלל כיון מלאכתו במועד דבוודאי כל אחד כשביכולתו לתביע חובו תובע ואינו מתעצל ועוד דאמו מיד כשהתביע מסלק לו ואין זה שייך אלא במלאכה וכן במכירת משכנות כשהיה יכול למכור קודם המועד וכיון למכורם במועד זה וודאי אסור ולא בתביעת חוב (נצ"ל) הביא ר"ה מהר"ק ממכירת משכנת פ"ט ומה ענין ז"ל :

ך ויש מי שאוסר דזה שאינו יכול לילך ולתובעם

צינעא ומניא סק"מ וכל שאינו לצורך המועד אסור לגמרי ומניא סק"ב לפילו החנות סגורה והלנת פתחה אסור ע"ש ואיני יודע איך הוא סגורה ופתוחה :
 ודע רבוה שנתבאר בסעיף י"ב דמה שכאקראי מותר וסתם יום השוק אסור כתב על זה רבינו הרמ"א בסעיף ה' וז"ל ותגר שקונה מזה ומוכר לזה וחוזר וקונה ומוכר מותר דהוי דבר האבד עכ"ל ואינו מוכן ככל דא"כ כד בעלי החנויות כן הם שקונים ומוכרים וחוזרים וקונים ומוכרים וא"כ הותרו חנויות דזהו לכודם דבר האבד ומניא סק"מ ויש שתדע רכתגד לא הותר רק בבית ולא בחנות והחנוני נ"כ מותר בביתו ורק בחנות אסור וט"ס ודוחק לומר כן דסתם תגר הוא בשוק כפרהסיא ועוד דאי מפעם דבר האבד היכן מצינו דדבר האבד צריך צינעא :

מן ויותר תמוה לי מנהג מונחתינו שכך בעלי החנויות יושבים בחוה"מ כמו בכל השנה וכבר צווחנו ככרוכיא ולית סאן דמשנח בנו ולא נזהר מזה אלא מעט מהרבה ואיזה היתר יש בזה ולפיכך נראה לענין דהענין כן הוא דמלאכות נמורות של בעלי מלאכות אסורות לגמרי אף מראורייתא אם מדרבנן כמ"ש במ"י תק"ז אבל משא ומתן נאמר רק מסחור שאין זה תמידיות יום יום ואין לו היוק אם יסכרנה ביום אחר ולזה צריך תנאים שנתבאר במ"י זה ובלא"ה אסור וזה ששנינו מוכרי פירות כמות וכלים מוכרין צינעא אינו בחנונים אלא במוכר פירותיו שבשדותיו וכסותו וכלים שעשה או שקנה ואין לו הפסד אם ימכרם היום או לאחר המועד כי כשימכרם לא יהיו לו אהרים למכירה וכן מוכרי תבלין או ידקות מידי בכה"ג אבל מי שפרנסתו מחנותו וממנה מתפרנס יום יום הלא אין לך דבר האבד יותר מזה ואם יגעל חנותו בוראי יקמץ להוצאת שמחת יו"ט וזה דא מפורש בירושלמי שהבאנו דבשביל להרבות בכבוד יו"ט מותר לישא וליתן ואצלינו ברור ראם יגעלו החנויות ימעטו בשמחת יו"ט וכן משמע בתוספתא פ"ב דתניא חנויות פתוחות לסמוי פותח וגועל כדרכו פתוחות לרה"ד פותח אחת וגועל אחת ובגמ' כפ"ב הביא ברייתא זו ועניינא דמוכרי בשמים ע"ש אבל בתוספתא אין זכר לכל זה אלא סתם חנויות ע"ש ומשמע דבכל החנויות מידי וכראמרן שכל שמחיתו מן החנות הוי כדבר האבד וצריך שמחת יו"ט והן הן דכרי

לו מעות בריוח היה מוציא יותר אבל מי שיש לו מעות בריוח להוציא לשמחת יו"ט ככל אשר יתאוה ואין ברעתו להוציא כל כך לא נחיר לו למכור כדי שיוציא יותר עכ"ל וזה אינו אלא כמפלג בעשירות שהוא עשיר מצויין אכל סתם עשיר אינו בגדר להוציא ככל אשר יתאוה ומותר אצלו אם יוסיף על שמחת יו"ט וע"ז סק"ט ובפרט האירנא שהכל חשיב רק כדי חייו וט"ס :

וב ואם הוא דבר שאינו מצוי תמיד לאחר המועד כגון ספינות או שיירות שבאו או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול או לקחו ביוקר מותר לקנות ולמכור אפילו שלא לצורך השמישו אלא לעשות סחורה ולהשתכר והיא הדין לירידים הקבועים מומן לומן ואפילו מעיד לעיר מותר ליסע בכה"ג וכן יום שוק המיוחד שהוא אחת או שתיים בשנה כמו שיש בפרקים בזמן חוה"מ פסח שקורין קרסני טאר"ג וזה נ"כ כיריר ומותר לעשות בו משא ומתן וע"ז סק"ג נפש רש"י אבל בסתם יום השוק כמו ברוב מקומות שיש יום השוק פעם אחת בשבוע אינו מותר לקנות ולמכור ביום השוק שבחך המועד שאין זה דבר האבד שאם לא ימכור בשוק זה ימכור ביום השוק שלאחר המועד דדוקא שיועד שלא יפסד מהקרן אבל בלא"ה מותר למכור ומניא סק"ט :

וב מוכרי תבלין או ידק וכל דבר שאינו מחקים וכן פירות ושאר מיני אכילה פותחין חנויותם כדרכן ומוכרין כפרהסיא מפני שהכל יודעים שהם לצורך המועד ומוכרי מיני פירות שאין ידוע שהם לצורך המועד או מוכרי כמות וכלים שיש שהן לצורך המועד ויש שאינן לצורך המועד ואפמלי לא היה כלל לצורך המועד היה אסור לגמרי אך כיון שיש שקנין לצורך המועד מוכרין צינעא לצורך המועד ביצר אם היתה החנות פתוחה לזוית או למכוי פותח כדרכו ואם היתה פתוחה לרה"ד פותח דלת אחת וגועל דלת אחת דע"פ דוכ יש לחנות שהי דלתות ועי"ש האחרון של חנ הסוכות מוציא ומעטר את השוק בפירות בשביל כבוד יו"ט ואפילו לצורך יו"ט שני של יו"ט האחרון מותר לקנות ולא אמרינן כיון דאנן בקאינן בקביעא רידחא נמצא שמבין מחוה"מ לחול דאינו כן דסוף סוף הוא יו"ט וזה שצריך צינעא וזה בחנוני אכל בעה"ב המוכר לצורך המועד א"צ

שתייתו ושתיית אנשי ביתו לכל השנה לא יקנה וא"צ לדקדק כצמצום על זה ולסחורה אסור לאי"כ הוא דבר שאינו מצוי אח"כ להריוח בו וכשיקנה עכשיו ירויח בזה דאו גם לסחורה מותר דהוה כמש"כ דבר האבד וכל"מ מדברי הרמ"א סוף סי' והג"מ כן לשתייה כן לסחורה ולשתייה אף שישיג יין אחר מ"מ חו"ה כוה וכסחורה לא שייך זה וכן נמקח לסחורה אף שאח"כ יקנה כמעט יוקר מעטיו וסול כיוקר וכשתייה לא שייך זה וחז"ק :

יין אין לוקחין בתים ואבנים עבדים ובהמה אלא לצורך המועד או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל או לצורך השכיר המולך דברים אלו ואין לו מה יאכל ובפרטי ר"ן זה יחבאר בס"י תקמ"ב וכן הר"ן בכל הדברים שרוצה לקנות במ"ש התוס' ו"ג . ד"ה אין ע"א והרמב"ן והרא"ש שם ולכן חמרו על רבינו הרמ"א במע"ף י"ב שכתב דרוקא ודני משום דאיכא פירסום בקנייתן אבד שאר כלים נהגו לקנותן בצינעא עכ"ל ואמת שכן כתב המגיד משנה בפ"ו דין כ"ב אבל זהו נגד כל רבותינו וכתבו דלכן כתב נהגו כלומר אבל אין רעתו מסכמת לזה ומג"א סקט"ו וז"ל סק"ך ולכן בסקום שאין מנהג אסור ומ"א ומ"א מותר הכל והכי תגיא בתוספתא פ"א ע"ש ולהלכות לא"י בריבית לאותם שרניקין ללוות ממנו מותר דהוי דבר האבד שילוח מאתר ואין זה כסחורה שדרך לדקדק הרבה ויש בזה פירוח רב וכן אותן שאין רניקין ללוות ממנו מותר אם לא יקח ממנו ריבית לשבוע זה או שימוג וירצא אותם על שמתה יד"מ יותר סכפי הרגילו ומותר ליקח ערבות כמועד על הלואה שיעשה לאתר המועד דאין זה עשייה של כלים והלואה דשולחנים העוסקים בקביעות בהלואה וחילוף אסור בחו"ה"ם דהוה עסק נסור ואינו מותר אלא ברבר האבד ועמ"ש במע"ף מ"ו וכל קנייה לצורך המועד מותר :

דברי רבינו הרמ"א בתנ"ך כיון דפרנסתו בכך דק יש להזדוים דפתחו רק דלת אתה אם הם ברה"ד נסור וכן לע"ד ללמד וסת על כלל ישראל וגם הא"י והמח"ס למדו וכו' :

מן מצאיה של פירוח אסור פסוח ולחפש עליה כגון נהר שהציק דנים על שפתו אסור לאספס כרי לכבשן ולאחר המועד לאכלם ואם יכול לאכול מהם במועד שהכיבוש די להם ביום יומים מותר אף שישארו גם על אחר המועד ואין לשאול הא כשבאה שירא התרנו משום דהוי כדבר האבד וכ"ש ככה"ל דיאבדו כולם אם לא יקחם עתה רי"ל דלא דתרנו רק במחורה שוהו דרך המסחור ובימול מסחור היה סמירא ולא בצידת דנים ומליחתן ונלע"ד דאם מסחרו כדנים מותר דאצלו היה זה כשאר מסחור :

יין כתב הפור מי שמלוח לחבירו על תגאי ונותן לו הלוה המ"ן ומתנה עמו שאם לא יפרע לו למו"ק ח' ימים שיהא קניו לו יש מתירין שהרי עיקר הקנייה היא לאתר המועד ואינו נראה להתיר דאי"כ מותר כד משא ומתן שהם יערימו לעשות כן עכ"ל ושני הדעות זוכאו בש"ע סעיף ו' ויש מי שאומר דרוקא לחבירו אבל לא"י כבה"ל גם הפור מודה ומותר דברודיה לא שייך הערמה וכל"מ והכל מודים שאם הא"י פרע לישראל יין או שאר מחורה בחובו בחו"ה"ם מותר לקבל ממנו דהוי ברבר האבד :

יין וכן מי שצריך לקנות יין בעת הכציר לכך השנה לשתייתו ולשתיית בני ביתו ולא לשום מסחור ואם יעבור וכן המועד לא ימצא לקנות זה היין או בספק הוול כפי שקונה עתה היה דבר האבד ומותר לקנותה וכדומה לזה בשאר אוכלין ומשקין ומותר לקנות חביות ולתקנם ולפתן בחו"ה"ם דהוי ברבר האבד ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד שמקודם לא היה יכול לקנות עדיין וכן יותר מכרי

תק"מ [דין בניין ומתירה בחו"ה"ם וכו' מעיפיים] :

דבר האבד ה"ל כצורך המועד כיון שאין לו מקום דירה או דילמא דבניין נסור משום דאיוושי מילהא ושורה מרובה אסור גם כבה"ל כמו אמת המים בס"י תקל"ז וכן נראה עיקר דאסור וראיה סטה שיתבאר דבמקום סלגה מותר לבנות כדרכו ומשמע דרק בסכנה תתירו ולא בעניין אחר :

א בניין אסור לנסרי אפילו כל שהוא ואפילו לצורך המועד ה"ל לבנות קודם המועד ואפילו אין לו מקום לדור ויש להמתקן אם נשרפה דירתו במועד וכיבולתו לבנות במועד וליכנס בה במועד אם מותר כפי כל דבר האבד כשלא היה יכול לעשותה קודם המועד ומותר לעשותה במועד וה"ל אע"ג דאין זה

ואם

ב ואם נפרץ במועד נדר ניתנו או כותל חצרו שבינו לבין חבירו התירו לו לבנות כמעשה הדיום ולא כמעשה אומן ומעשה הדיום אינו בניין כיצד מניח אבנים זו על זו ואינו סח במים או עצים זו על זו ככה"ג או נודד אותו בקנים ונוסא וכיוצא בהן ותנן וי"א א. עושין מעקה לגג ולמרפסת כעשה הדיום אבל לא מעשה אומן ויראה לי דכנפרץ נדר ניתנו וכותל חצרו שהתירו מעשה הדיום זהו בנפרץ כיו"ט או קודם יו"ט ולא היה יכול להקנה קודם יו"ט דכיכול להקנה גם זה לא התירו וכן משמע הלשון במשנה זו: וסוקרין את הפרצה במועד כלומר שנפרצה במועד אבל במעקה סתמא תנן עושין מעקה ואפילו היה יכול לעשותה מקודם משום דרבר מצוה היא וככל שעה עובר על לא תשים רמים בביתך ויש בזה קצת סכנה ודק דרי כמעשה הדיום וכלע"ז:

ג וזה שלא התירו כגדר דק מעשה הדיום והי כנדר נינה או כותל חצר שבינו לחבירו שאין היוק הפרצה גדול כל כך דריבא למיחש שם לגנבי ולכן די כמעשה הדיום אבל כותל חצר הסמוך לרה"ד שנפל דההויק גדול מאד שייכנסו בה גנבים ור"י ז"ל. ולא יספיק לזה מעשה הדיום כונה הכותל כדרכו דאין לך דבר האבד גדול מזה ואפילו אם נאמר דבניין בית גם ככה"ג אסור מפני המורח הרב כמ"ש מ"ט בניין כותל אינו כבניין בית וכותל הנושא ליפוג אם דיבא חשש סכנה כגון שביכולת דתוטבה עד אחד המועד אסור לסותרה ופ"ש לבנותה אבל כשיש חשש סכנה מהויכ לסותרה ואח"כ מותר לבנותה כדרכו מעשה אומן ואפילו אינו נוטה דק לחצר או לסבי מותר דהתירו סוסן מפני תחלהן דאם לא תתירו לבנותה כדרכו מיסנע ולא סתיד ואתי לירי סכנה וכן בשאר דברים שיש לחוש לסכנה בונה וסותר כדרכו ונ"ל דכותל נינה אינו מקום סכנה שאינו מקום הילוך לרבים וכעל הנינה יכול ליהדר שדא לילך שם עד אחד המועד:

ד מותר ליטול נבשושית שבנג אע"ג דמלאכה נמורה היא ביון שאינה של טורח ודק חרישה אסור ונ"ל סק"ז ומדקים שבנג מותר לסתמן ביד וברנג אבל לא בכלי אוימנות ויש מי שמתיר להעמיד סולם ולהמיה נני במיט לצורך המועד שאין זה מלאכת אומן אלא כעשה הדיום בדמוכה ככ"ז וק"א א. ע"ש ונ"ל סק"א

והמור והשיע לא הזכירו זה ונלענ"ד דאסור מפני שיש בזה מירחא גדולה ודאיה מרא דתנן וי"א א. שפין את הסדקין כמו שנתבאר וע"פ רוב שפין אותן במים כדמוכה ממה שהמשנה מסיימת ומעניינן אותן במענילה וזהו על המים כידוע וכמו ששינו ברפ"ב דמכות היה מענל כמענילה ופירשו רש"י ותוס' שהיו פחין גנייהן כמיט והולוכו את המענינה להשוותה ע"ש ולא הותרה דק שפיות סדקין ולא מיחת כל הנג:

ה עור שנינו שם כמשנה הציר והוא רגל הדלת והצנור והוא החור שכרהאסקופה והקורה מה שעל הפתח שתחזור בו הדלת ור"י א. והמנעול והמפתח שנשכרו מתקנן במועד ובגבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד ובין שהם של עץ ובין שהם של ברזל ואפילו נשכרו מעו"ט יכול לתקנם כלא שינוי מפני שזה הפסד גדול הוא שאם יניח הפתח פתוח והדלתות שבורות נמצא מאבד כל מה שבבית ולכן התירו גם כנשברו קודם המועד וכגבד שלא יכוין מלאכתו במועד והיינו שלא עלתה כירו לתקנם קודם המועד ולא שהניחם בכונה עד המועד דאם הזניחם בכונה אסור לנסרי וכן מותר לתקוע המשקוף במסמרים כשיש לחוש לגנבי ואם לאו אסור וכן כל כיוצא בזה ונ"ל סק"ז:

ו ומותר לבנות מעשה הדיום אכוס שתאכל בו הכהמה רכל דבר שאינו לצורך אוכל נפש אע"פ שהוא לצורך המועד אסור מעשה אומן דק ברבר האבד וטס סק"ז וכן מותר לבנות מעשה הדיום איצטבא לישב או לישן עליה ונסר שמחברים לו רגלים כעין פפטי שלנו הוי מעשה הדיום ומותר וטס סק"ט ומנקרים את הריחים ופיתחין להם פתח באמצע הריחים ומעמידים אותם ובונה אמת המים של הריחים וקוצצים צפרני החמור של הריחים כלומר שכן נקרא חמור שג נלנל ריחים מפני שכל אלו הדברים אף אם תקנן קודם המועד מתקלקלים וצדיכין תקנן בגל עת וכן מותר להחד סכין במועד שאין זה לא מלאכה ולא מירחא וסכין שנשבר במועד וצריך לאחד מותר לעשויה במועד ואף אם נשבר מקודם אם לא כיון מלאכתו במועד מותר ונ"ל סק"ט ואפילו יכול לשאוף סכין מותר לו לעשות ונ"ל סק"ז דלא ניחא ליה בשל אחרים ואם יש לו סכין אחר אסור לו לעשות סכין חדש במועד:

ז תנור ובירים שאפשר שיתייבשו ויאפה בהם במועד עושיו

עושיין ואם לאו אין עושיין אותן דאסור להטריח על אחר המועד וה"ה דנישית קדרות ואלפסין מותר כשיהיו ראויים למועד ואם הומן קר מותר לעשות תנוד בית החורף להתחמם בו כשיבול להתחמם במועד וס"ס סק"ט וכתבו הרמב"ם בפ"ח והש"ע סעיף ו' דבין כך ובין כך בונים על חרם של תנוד ועל הבירה המפילה שלהם עכ"ל מפילה מקרי על מה שהתנוד או הבירה עומדת כמבואר בפ"ה דכ"ה (מ"ו) ומלשונם משמע דכוונתם על מפילה שמכ"ב התנוד והבירה והיינו מיחה בביט כרי שיסמור חוסו וס"ו סק"ז

וכ"ז דגם זה נקראת מפילה כמו שפירש"י בשבת וק"ה. ל"ה נתנו וגם בכלים שם יש בעין זה אבל תיבא דמשמע דזה מותר אפילו אם לא יאפה במועד ואיך נתיר מרחא על לאחר המועד וע"ז סק"ז ויראה לי דה"ל בין כך ובין כך כדומר בין שביבולה לאפות בלא הטפלה ובין שאינו יכול לאפות בלא הטפלה יכול לעשות המפלה דאפילו יכול לאפות בלא זה מ"ס עם הטפלה יהיה יותר טוב לאפיה אבל כהתנוד אופין במועד שאינה מקולקלת כלל ולא ארישא קאי :

תקמ"א [דיני אריגה בחוה"מ וכו' ד' סעיפים] :

כשעיקר הרכב נפטר ולא בשביל מעט ונמפת לקול (ט"ו) מיהו ע"י שינוי מותר לתקנם קצת לצורך המועד אפי" אומן והריום א"צ שינוי (ט"ז) וכל מעשה הדיוט היה כשינוי וי"א דאם היו קרוצים וטקולקלים הרבה מותר לתקנם דנמרי דהוה וודאי ובר האבר דאם לא יתקנם יתקלקלו דנמרי (ט"ז) סק"א מיהו מיב לעשות ע"י א"י :

ד' מי שצריך לו כנגד במועד שאין לו כסה גילך לחוץ אם היה הריוט שאינו סהר באותה מלאכה דרי זה עושה אותה כדרכו ואם היה אומן מהיר ח"ז עושה אותה מעשה הדיוט והיינו שיעשה אותה תמירות דחכות וחפירה אחת למעלה ואחת למטה כשיני הכלב ולא מהני לאומן לתפור ע"י שינוי אחיות המוצט בידו אלא בעינן שינוי בעצם התפירה ואע"ז דלכתובה שהני שינוי באחיות הקילמם שדא כדרכה כמו שיתבאר במ"י תקמ"ה שאני כתיבה שאינה מלאכה אומנות וס"ו סק"ז ומי נקרא אומן כל מי שיודע לזוזיא מלא סתם בבת אחת או שיוודע לכיין אימרא בשפת חלוקי (מג"א סק"ט) ולפ"ז רוב נשים שלנו נקראות אומנות שהן יודעות לעשות כן ותנוק שגולד בחג אסיר לעשות לו בגדים חדשים במועד בשביל למודו בהם ויבול אביו לכרכו בשיראים וס"ס סק"ז ואם לאו א"צ כלל לכרכו כנגד נאה דלא בשביל זה נתיר לתפור בשבילו בחוה"מ :

א מותר לעשות מצורת דנים מערבה שהוא מעשה הריוט וכשצריך לה לצורך המועד אבל לא הארונים מחיטין שהוא מעשה אומן ואע"ז דלצורך המועד מותר מכשירי אוכל נפש כמו תנוד שסכ"י הקודם מ"ס מצורה לא מקרי מכשירין (מג"א סק"א) וזהו לפ"י הראשון ונ"י ורש"י ז"ל פ"י נ"א. ד דשג דנים לא מקרי מעשה אומן ומותר ושל עומות מקרי מעשה אומן ואסור ע"ש וברמב"ם לא מצאתי דין זה וצ"ע :

ב מסדנין את המטות בחוה"מ והיינו שעושים בה חבלים לשכב במועד אבל אין נודלין חבלים בתחלה שזהו מרח רב ויבול לעשותה מחבלים המונחים קודם המועד ומותר למעך כנדי פשתן בידים אחר הביבוס כדי לדבנן ולרכבו לצורך המועד אבל אין עושיין קשרי כתי ידים והיינו לקמטן שקורין קרענצלע"ן מפני שיש בזה מירח רב וכן אסור לקמט הקאלנע"ד בעצים העשויים לכך שזהו מעשה אומן ומירחא רבה ויכולין לכתב ברא הקמטים ומותר להחליק הכגדים עם הזוכיות כדרכן הואיל שהוא לצורך המועד ואינו מעשה אומן וה"ה אצלינו שמחליקים בכ"י ברזל חס שקורין פרע"ם :

ג ואסור להקן מלבושיו ומנעליו הקרוצים בחוה"מ וכן אסור לומר לא"י לתקנם ואע"פ שיתקרעו יותר אם לא יתקנם אסור דלא מקרי דבר האבר אלא

תקמ"ב [שלא לעשות מלאכה לאחרים בשכר וכו' ב' סעיפים] :

א אפילו מלאכות המותרות לעשות בחוה"מ שנתבאר

סקורם אינם מתרות אלא ע"י עצמו או ע"י אחרים שאין

ערוך הלכות חול המועד סימן תקמ"ב תקמ"ג השלחן

ב כתב רבינו הבי"ב כל מלאכה מותר לעשותה ע"י פועל שאין לו מה יאכל כרי שישתכר וירויח עב"ל וכיון שהותרה לו מלאכה זו מפני שאין לו מה יאכל מותר לו אפילו ליקח הרבה במלאכה זו אבל לא במלאכה אחרת וע"ז ואין מוקיין אותו למכור ביתו וכלי תשמישו וססו ויש מי שאומר רמ"ב רק יש לו לחם ומים מקרי שיש לו מה יאכל ומניאו ודווקא לענין מחורה ובתיבת תפ"ין הותרה לו כרי לעשות צרכי יומם בריוח ולא במלאכה ממש וססו ויש מי שחולק בזה וא"ר ובן עיקר דכן מבואר בירושלמי וסס וא"י לא מלאכי וכו' ונל"ע דאף דכל המלאכות הותרו ע"י פועל שאין לו מה יאכל מ"מ במלאכה שיש בה פירסום אסור ובן לנ"ח ולספר אסור דכיון דמעם האימור הוא כרי שלא יבגסו רגל כשהם מנוולין א"כ כשתתיר ע"י פועל שאין לו מה יאכל הדר החשש למקומו ואין לומר דזה לא שכיח ודא יסמוך על זה דודאי עניות שכיחא כמ"ש הרא"ש והר"ן בנדרים וס"ד ז בשם הירושלמי ע"ש :

שאר נוסחין שכר בעד המלאכה אבל בשכר אסור דקבלת שכר במועד היה כעובדא דחול ומיהו אם אינו נותן לו שכר קצוב אלא שאיבל עמו בשבירו לא מקרי עובדא דחול מפני שבחיל אין הרגילות בשכר כזה ודבר האבד מותר לו לעשות אפילו בשכר קצוב אם א"א לו בעניין אחר כגון שהוא בעצמו אינו יכול לעשותה ובלתי שכר קצוב לא ימצא מי שיעשנה אין עליו איסור בזה ומיהו זה שנוטל השכר הקצוב לא יפח עשה ונל"ע לפרש מ"ש הרמ"א דנדכר האבד מותר שכר קצוב דהוה על הנותן אבל הפועל כשיש לו מה יאכל חייה הפרש יש אללו בין דבר האבד לאינו דבר האבד אך מה"עו ס"ס הקודם לא משמע כן וגם מלשון הרמ"א לא נראה כן ולכן י"ל דכיון דהמלאכה מותרת גם הכר מותר מדינא ונ"ע והא"ר כפי' הקודם סק"ז מולק לנמרי על הכ"י והפוסקים שאוסרים ליעול שכר ומניא רמיה מדף י"ב מ"אכונגרי דני ר"ג ע"ס ואינו מכיר רמיה וגם מריב"ש ס' רכ"ז מבואר דרק עני שאין לו מה יאכל מותר לו ליעול שכר ולא אחר ע"ש ודו"ק :

תקמ"ג [דין מלאכה ע"י א"י בחוה"מ וכו' נ' סעיפים] :

ע"י א"י נכון להחמיר שלא יבגסו בה עב"ל כלומר מדינא מותר אבל נכון להחמיר ונ"ע ויש מי שכתב דמדינא אסור ונ"ע ואינו כן וע"ז אבל כשנתן לו מלאכה בתלוש קודם המועד לעשותה במועד בתוך ביתו של הא"י ובקבלתה ולא ייחד לו ספורש שיעשנה במועד דווקא מותר ומותר ליתן לא"י כל מלאכה אפילו מחיבה בקיבולת או בשכיר יום קודם המועד ולהתנות עמו שיעשה דווקא אחר המועד ואפילו בתוך המועד יכול לשוכרו שיעשה אחר המועד אך כשמשכירו במועד יותר שלא יסורר וישקול וימנה בדרך שהוא עושה בחול אלא יעשה עמו מקח כלבד וגם לישראל מותר כבה"ג אלא דבא"י יש רבותא יותר אע"פ שיש לחוש שלא יציית ויעשה בחוה"מ ומיהו אם אפילו עבר ועשה בחוה"מ מותר הואיל והתנה עמו לעשותה לאחר המועד וגם א"צ למחות בידו ומניאו ובדבר ספורסם לרבים צריך רמחות וכתב הרמ"א סק"א דלדבר מניה מותר לונוג לא"י לעשות מלאכה בחוה"מ ע"ש וי"ל דהוה נתנוס ולא כמתוכר ואפילו כהכ"ג ובהמ"ד אסור לנתיב ויש כזה חילול ד' ואם הא"י ארוס כמלכו מותר לו לעשות וע' לעיל ס' רמ"ג ועמ"א סק"ג : שנינו

א כל מלאכה שאסור לעשות בעצמו בחוה"מ אסור לומר לא"י לעשותו כמו ששנינו בברייתא וי"ב ז כללו של דבר כל שהוא עושה אומר לא"י ועושה וכל שאינו עושה אינו אומר לא"י לעשותו וכן מסתור כל שאסור בעצמו אסור ע"י א"י והמעם פשוט דכיון דעיקר מעם האימור של מסתור ומלאכה הוא כרי שיתענגו בשמחת יומם ויעסקו בתורה כמ"ש בס"י תקל"ט בשם הירושלמי א"כ אם נתיר לו ע"י א"י יטרוד במועד כבימי החול דמה לי אם הוא עצמו עושה או שכותו עושה סוף סוף המררא עליו :

ב ויש דבר שחזו"מ חמורה מו"מ כיצד כגון א"י שקבל בקבולת לבנות בניין לישראל רבתיך התחום אסור וחיין לתחום מותר וגם אין עיר אהרת בתוך תחומי של הבניין כמ"ש לעיר ס' רמ"ד ובחזו"מ אפילו כבה"ג אסור והמעם רשבה ויו"מ שאסור לילך היין לתחום אין חשש שישראל יראו שבונים ביתו של פליגי כשבת ויו"מ משא"כ בחוה"מ שיכולים לילך חוץ לתחום אסור מפני מראית העין הלכך אין חידוק בין תוך התחום לחיין לתחום :

ג וכתב המור דאפילו כדעבד בשבננה הביה באיסור

תקמיד [יני צרכי רבים בחוה"מ וכו' מעיפים]:

ואם לא שיתאספו יחד בשעת הבמלה לעשותם לא יעשו לעולם ולכן התירו להם בבל והקלות וע"ז סק"ט:

ך ודמיך בורות ומעיינות של רבים שנפל בהם עפר ואכנים ונתקלקלו מותר לתקנם ואפילו אין רבים צריכים להם עתה כיון שאינם מעשה אומן ואפילו כיוונו מלאכתם במועד (ע"ז סס) וכן מותר לעשות חריץ מעשה הדיוט שיבואו המים להעיד בהרחחה ואע"פ שהוא פורה גדול ופרהסיא וכיון מלאכה במועד מטעמא דכתיבנא ומ"ל סק"ט אבל לחפור להם בורות מחדש שהם מעשה אומן אם הרבים צריכים להם עתה מותר ואפילו אם כיוונו מלאכתם במועד ואפילו בפרהסיא ובמירחא יתירה ואם אין צריכים להם עתה לא יעשו:

ין אבל בורות שיחין ומערות של יחיד אסור לחפור אותם מחדש אפילו צריך להם עתה ואפילו אין לו מה ישנה אסור אא"כ יש פקוח נפש ח"ו לא שכיח שיכל להשיג מים ממרחק ואפילו לא כיון מלאכתו במועד רוחו כבניין דאחשי מילתא ופירחא יתירה ולא התרה ליחיד ואם היו עשויים כבר ונתקלקלו אם צריך להם עתה מותר לתקנם ואם א"צ להם עתה אסור לתקנם אבל מותר להמשיך להם מים אפי' א"צ להם עתה ודיינו שמקבלים מי נשמים מרגנות ומליכין אותן לבורות שאין בזה מירחא מרובה אבל להביא מים דרך חריץ אסור גם סק"ט:

ן ודע שיש מי שאומר דבצרכי רבים כשיש מנהג שרשות בידו לעשות לבדו אסור לעשותו במועד כיחיד וגם סק"ט ותמידני דאמו בוסן הבית ובוסן הש"ס לא היו מסוגים על כל דבר ודבר והיתה רשות בידם לעשות כפי ראות עיניהם ודאי שנינו ברפ"ה רשקלים דנחגיגא היה מסוגה על חפירת שיחין ועב"ז התירו מפני צרכי רבים אלא ודאי דגם להמסוגה ויכול לעשות ע"ד עצמו יש כמה מניעות בצרכי רבים ואיך מתמו חר"ל לומר דצרכי רבים מתירם והנה דהו' לומר כשיש מסוגה אסור ובודאי בוסן הקדמון היו מסוגים על כל הדברים וכ"ש עתה שאין ביד כל מסוגה להעמיד ע"ד עצמו דבזה יתרבה מאלוקת בידוע ולכן מותר בבר ענין ומלג"ח:

וחן

א שנינו במשנה ריש ס"ק דעושין כל צרכי הרבים בחוה"מ וז"ל הרמב"ם בפ"ו דין י' עושין כל צרכי הרבים במועד כיצד מתקנים קלקולי המים שברח"ד ומתקנים את הדרכים ואת הרחובות והשרין לרבים בדרך שיחין ומערות וכדו' להם נהרות כדי שישנו מיסחין וכנסין מים לבורות ומערות של רבים ומתקנין את סדקיהן ומסירין את הקוצים מן הדרכים ופודרין את המקוואות וכל מקוה שנמצא חפר מרגלית לו מים ומשלימין לו שיעדו:

ב ויזאין שכחתי ב"ד להפקיד את הכלאים והדין את השבויין ואת הערכין ואת הדמסים ואת הקדשות ומשקין הסומות ושודמין את הפרה ועודפין את העגלה ורוצעין עבר עברי ומסחרין את המצורע ומצינין על הקברות שמיחו נשמים את ציונן כדי שפרשו מהם הכהנים שכל אלו צרכי רבים הן עכ"ל הרמב"ם והמעם שקבעו לזה בחוה"מ מפני שאו ופן פניו לאשי העם להתבונן על כל צרכי הרבים ורובן היו וכן גרמא מפני שכפסח ומכות היו שינוי חוסן מחדף לקיץ ומקיץ לחורף ואו מתקלקלים הדרכים והבורות והנהרות והמקוואות והשרות כי או שינוי המים רבים הם ואו וכן ביטול התבואות ויש לבשר מהם הכלאים ולכן נתמחו או הרבה ציונן וצריכין לתקן כדי שלא יכשלו הכהנים בהם ולכן אע"פ שיש בהם מלאכות נמורות כיון שהם צרכי רבים מותר גם במועד יש לשכור פועלים כוול גמ' ו' ו' ושאר דברים שבמעיף ב' אין בהן מלאכה וע"פ רוב ישארו על חוה"מ שהוא וכן קיבוץ רבים בירושלים בוסן הבית שרובי הדברים נעשו בירושלים וגם מדיית השבויים יתחדשו או ועוד מעם יתבאר:

ג ודע כי בצרכי רבים יש שני דוחורים שאינם בצרכי יחיד ודיינו דבצרכי רבים כמעשה הדיוט מותר אפילו מה שא"צ כולל למועד ואין זה בצרכי יחיד והשנית במעשה אומן דבצריך לה במועד מותר גם ביחיד כשלא כיון מלאכתו במועד אבל בכיון מלאכתו במועד אסור כמו שנתבאר בהסימנים הקודמים ובצרכי רבים גם ככה"ג מותר אפילו כיוונו מלאכתם במועד וכן במעשה הדיוט כשא"צ כולל למועד והמעם דלפי שצרכי רבים דמיין לקדיא דבי שוחפי ואין איש זכר עליהן וכל אחד סומך על חברו

מלכותו ונס סקינ' וטע"ז סק"ל) ויש מי שכתב דלתקן הספסלים בבהכ"נ מותר בחוה"מ מפני המחלוקת וט"ל ויש מי שכתב דמרחץ מקרי צורך הנוף ומותר בבניין מעשה הדיוט ומג"ל סק"ל) ובאמת יש להתרחק מזה ומימינו לא שמענו לתקן איווה תקונים בבהכ"נ ובכהמ"ד וכן כמרחץ וזה תלוי לפי דעות עיני הסורים לפי מצב העיר ובכלל צריכים לברוח מפני היתירים כאלו שיש בהם זלזול מועד :

ז ואין לשאול ביון דצרכי רבים מותרים למה לא נבנה בתי כנסיות ובתי מדרשות בחוה"מ האמנם על זה כתב רבינו הרמ"א בסעיף א' וז"ל ורוקא צרכי רבים באלו שהם צריכים לנוף האדם אבל שארי צרכי רבים כגון בניין בהכ"נ אסור לעשות במועד וה"ה דלשאר צרכי מצוה אסור לעשות מלאכת אומן במועד עכ"ל ויש מי שכתב דבזמנ"ו מותר לבנות בהכ"נ דהוי דבר האבד דחיישין שמא ימנעום

תקמ"ה [דיני כתיבה בחוה"מ וכו' כ"א מעיפ"מ] :

הסופר כל פרשה שצריכים לקרות בה למחר ומנהג יפה הוא דמותר גם במועד ואם ימצא סה שצריך איווה תקון יתקננה ואף שיש ס"ת אחרת מפני שגם אותה יצטרך לברוק ושמא צריכה גם היא תקון כמו שזו צריכה תקון אף שהיתה מוחזקת בכשרות וכן מותר לתקנה אם ימצא בה דברים הצריכים תקון :

ד ולא דווקא ס"ת דה"ה שארי ספרים מקרא ומשנה ונב' ופוסקים דאם צריך ללמוד בתוכם במועד מותר להניחם במועד דהוי דבר האבד כלומר דאם לא יגיה קשה הלימוד מתוכו ולא ילמוד ואין לך דבר האבד גדול מזה ומג"ל סק"ל) וזהו כשההגהה מעכבת הלימוד אבל תם שיבושים הנמצאים בספרים שאין מעכבין הלימוד נראה שאסור להניחם במועד אבל אינו כן דידוע שדבר זה מצוי מאד ואם לא נגיה עתה יצא הדבר מלבו וישאר המעות על מקומו וזהו ודאי בדבר האבד וכן מותר לתקנו וט"ז סק"ג וכ"ש אצלינו שמתקנים בכתב שלנו שהוא מעשה הדיוט כמו שיתבאר דרק כתב אשורית מקרי מעשה אומן פשיטא דמותר להגיה :

ה וכתב רבינו הכ"ז בסעיף ב' ואם אין להם ס"ת כלל אם אפשר לכתבו בולו בחוה"מ ע"י סופרים הרבה יכתבוהו דצורך המועד הוא לקרות בתורה בצבור במועד עכ"ל וה"ה שאר ספרים ללמוד בהן ואף שהיה יכול לכותבה קודם המועד מ"מ מותר דבצרכי רבים מותר אף בביון מלאכתו במועד כמ"ש ומכל מה שנתבאר מכאן דכתיבה כמ"מ שאינה לצורך המועד כגון שיש ס"ת אחרת אסור וא"כ יש למחות ביד יחיד הכותב ס"ת ועושה חסוים בחוה"מ ואיסור נמור הוא

א כתיבה במועד הרי היא ככל המלאכות דכל שאינו צורך המועד או דבר האבד אסור ואע"ג דאינה דומה לכל המלאכות שאין בה מידחא מדובה נעשית כסת"מ מלאכה היא לפיכך אין מניחין אמרו אות אחת כס"ת כשאין צריך לקרות בה במועד ואע"ג דאסור דהשהת ספר שאינו מונה מ"מ ביון שאינו לצורך המועד אסור לתקנה דכתיבה כמ"מ פשיטא דהוי מעשה אומן ולכן יש מי שאומר דאם יש יתור וצריך למחוק מותר למחוק בחוה"מ דמחיקה אינו מעשה אומן וס"ת נחשבת כצרכי רבים ומותר במעשה הדיוט אף שלא לצורך המועד כמ"ש במ" הקודם וט"ז בס"ל) ואם המחק הוא כאמצע התיבה וע"י כן יצטרך למשוך האות הקודם או המאוחר שלא תהא הפסק כאמצע התיבה נראה דאם יש בזה דהמשך מעשה אומן אסור ואם לאו מותר ונג"ל) וכן תקון קטן מותר :

ב וזהו כשיש להם ס"ת אחרת אבל אם צריכין לס"ת זו לקרות בה במועד מותר לו להניחו במועד וחיבה להגיהו כדי לקרות בו בציבור ואפילו היה יכול להניחו מקודם דג"ל דהוי צרכי רבים שמוחר מעשה אומן אפ"ל ביון מלאכתו במועד כמ"ש במ" הקודם ויש להסתפק אם יש להם ס"ת אחרת אלא שהמנהג לקרות בירט המספיד כמ"מ אחרת וכן בחוה"מ פסח קורין הרביעי כמ"מ אחרת אם מותר לתקנה בחוה"מ ונראה מלשון רבינו הכ"ז בסעיף ב' שכתב שאם אין להם ס"ת כשר לקרות וכו' משמע דאם רק יש ס"ת כשר אסור ומוטב לנלוז ס"ת הכשירה במקום למקום ממה שיתקן האחרת בחוה"מ :

ג יראה לי דאותם הנוהגים שקודם כל קריאה גורק

הוא דהא בשעת המיום נגמר המועד כתיבת הס"ת והרי אין צורך במ"ת וו ליום שיש אחרות והעולם אינם יודעים מאיסור זה וחושבים זה למצוה ושמת המועד והיא עבירה נמורה :

ף כתב רבינו הרמ"א בסעיף א' דלצורך רבים יש איסורים כל שאינו לצורך המועד ויש מתירין ונתנו להקל בכתב שלנו שאינו מעשה אומן עכ"ל ביאר הדברים דהנה כבר נתבאר במ"ת הקודם דלצורך רבים יש שני קולות האחת דמעשה הדיום מותר אף שאינו לצורך המועד והשנית דמעשה אומן מותר לצורך המועד אף אם כיון מלאכתו במועד אבל כל שאינו לצורך המועד אסור במעשה אומן ולפי' צבד שצריכין לכתוב איזה כתב ודגה אם הוא לצורך המועד כמו כרוזים או תקנות והנהגות פשיטא דמותר אבל אם צריכין לשמוח כתב ררב או לש"ץ או לשאר התמנות הרבר יהיה לאחר המועד ולכן יש איסור דכתיבה הוי מעשה אומן וכל שאינו לצורך המועד אסור ויש מתירין דכל ענייני הציבור מקרי צורך המועד ככה"נ משום דלאחר המועד א"א לאסוף כלם ותתבטל הרבר והמנהג להקל בכתב שלטי שאינו מעשה אומן ומותר בצרכי רבים אף שאינו לצורך המועד וגם זה אינו ברור דכתב שלטי מקרי מעשה הדיום אף גתנו בקולא וזו וכן המנהג הפשוט להקל ובפרט בוסה"ו שידוע שחז"הם היו זמן אסופה לכל ואם לא בחוה"מ לא יעשו שום תקן לעולם :

ף כתב הטור דאסור לכתוב לאחרים תפילין ומזוזות בשב"ר אבל לעצמו או לאחרים בחגם או אפילו בשב"ר כדו שיהיה לו הוצאתו יותר בריוח לשמחת יום מותר אפילו יש לו מה יאכל שאם אין לו מה יאכל כל מלאכה נמי שדי ודוקא תפילין ומזוזות משום מצוה שאף בחוה"מ צריך להניח תפילין ולברך עליהם אבל שאר ספרים אסור בין בחגם בין בשב"ר אם יש לו מה יאכל ומותר לסוה תכלת לציציותיו בין ביד בין בפקד אבל לאחרים אסור עכ"ל מבואר מדבריו שכל מה שא"צ במועד אסור לגמרי ואפילו לאחר שצריך לזה במועד שמתיר לכתוב לו מ"ם שכר אסור ליקח מסנו ומחוייב לכתוב לו בחגם ואם אין רצונו בחגם זה שצריך התפילין או המזוזות יתן לו שכר והוא עשה עבירה ופי שאין לו מה יאכל הוי ככר המלאכות שמתיר לו לכתוב אף למי שא"צ להן במועד

מפני שהוא צריך לאכול וקילא משארי מלאכות דכתיבה מותר אפילו יש לו מה יאכל אלא שרצה לפור על שמחת יום משום דכתיבה קילא משארי מלאכות מפעם שכתבנו בסעיף א' ודעת הרמב"ם בפ"ו דין י"ג אינו כן אלא דכתיבה הוי ככל המלאכות ואין היתר אלא למי שאין לו מה יאכל :

ף וכל זה הוא לרעת המור דחז"הם חייב בתפי' כמ"ש במ"ת ל"א ולפיכך ספרש"ה דתנן וי"ט כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו היינו כשצריך להם כיר"ש שאין לו תפילין ומזוזות ולפי' דמין לשאר מלאכות שכל שאינו לצורך המועד אסור לעשות אבל הפוסקים שסוברים דאין להניח תפילין בחוה"מ כמ"ש שם בע"כ יפרשו הא דתנן רבותב לעצמו היינו כשצריך להם אחר יום ועכ"ז התירו לו לכתוב משום דרברי מצוה הם ולא דמין לשארי מלאכות ואין לשאול רא"ב למה אסרו כתיבת ספרים דר"ל ולא התירו רק בדבר מצוה שיש בו חובת הגוף כתפילין ומזוזות שאם לא יקיים המצוה עובר בעשה משא"כ כתיבת ספרים ולכן גם תכלת לא רפי להם משום דבציצית ג"כ ליכא חובת גברא ואם לא ילכש בגד בה ד' כנפות אינו חייב בציצית משא"כ תפילין ומזוזות שחובה הם ולכן גם המור לא התיר בתכלת לאחרים

ממעטם דכתיבנא וי"כ הכ"ח :

ף זה ששינוי בתכלת ומזוזות על יריכו י"א משום דצריך שינוי אב"כ סדרמב"ם והמור לא נראה דצריך שינוי והא דקתני על יריכו להורות רבגלגל אסור דמזוזות דאורייתא מילתא טובא ואיכא ולול סעוד ומג"ל סק"ח וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' ואם כתבן כדי להניחן במועד ככל ענין שרי ואינו אסור רק דכתיבה אבל עשיתן שרי עכ"ל ולפי' סידור לשונו משמע כונתו דלהניחן במועד מותר אפילו בשב"ר והוה דעת הסמ"ג וכן בתוס' רפי פירושם בירושלמי ע"ש והוה שלא כרעת המור שכתבנו וזה שכתב רבינו אסור רק דכתיבה אבל עשיתן שרי זה מדברי ההוס' שם שכתבו על מה שהמשיגה אינה מרבת רק על כתיבת התפילין ומזוזות התכלת ולא על עשיתן כתבו בזה"ל ושם אין איסור כי אם בכתיבה ומזוזות עכ"ל והמעט מפני שהוא צורך מצוה ואין בהם מידה כל כך כמו בכתיבה ומזוזות ולפי' ואף שכתבו לשון שםא הפס' כן להלכה משום דכן נראה מלשון המשנה ופ"ם יראה לי דהוה רק עשיתן ציצית והכנסת תפ"ש"ה

הפרשיות להכתים ותפירתן ולחתוך הרצועות ודבנבסן
בהתפילין מותר אבל עשיית הכתים בעצמן הרי יותר
סידתא מכתובת הפרשיות ואסור להשגיח רק לנודך
המועל :

י ודע רכל מה שנתבאר דמותר בתפילין תציצת
לפי השימות שנתבארו י"א דהו דוקא כשלא
כיון מלאכתו במועד ומג"א עס כבבל המלאכות וי"א
דכיון דהמה דבר מצוה מותר אפילו בכיון מלאכתו
במועד וכ"ו ולא תהא גרוע לענין זה דבר מצוה
מצדני רבים מיהו והו וודאי דאם אינם על המועד
עצמו וכיון מלאכתו אין לו חיתר אא"כ אין לו מה
יאכל סמס אבל להרוותת יו"ט אסור ככה"ג אף
להמתירים הרוותה ומג"א סק"ו :

י"א איתא בתוספתא דמותר לחשב השבנותיו
ויציאותיו ולכתוב וכתב הרמב"ם הטעם משום
דבבתיבות אלו אין נוהר בתקן הכתב והוי כמעשה
הדיוט והרשב"א כתב המעם דהוי דבר האבד כלומר
דשמא ישכח ויאבד ממונו ויש נ"ם בין המעמים
דדברמב"ם אינו מותר רק לצורך המועד דשלא
לצורך המועד נם מעשה הדיוט אסור כמ"ש בס"י
הקדום ולהרשב"א מותר נם בשלא לצורך המועד
כדן דבר האבד וכבתיבה דידן שאינה אשורית יש
לספור להקל כדעת הרשב"א ומ"ו סק"ו ואמנם אם
בוודאי אין זה דבר האבד אסור אם אינו לצורך
המועד ומג"א סק"א) וכן אם השבנותיו כתובים כבר
אלא שרוצה למרדן אסור שבוודאי אין זה לא דבר
האבד ולא צורך המועד עס ועוד דע"פ רוב בסידור
שישה כתב יפה והוי כמעשה אומנות ואפילו למאי
דתפסינן דכתב שלינו הוי מעשה הדיוט מ"ם בסידור
גאה ונקי כדרך שעושין המנהלים בכתבי המסחור
ודאי דלא רחוק הוא ממעשה אומן וכתב רבינו
דרי"א כמעיקר ד' דהכתבים שכותבים כשמלוים על
משכנות מותר עכ"ל דהו וודאי נם דבר האבד אם
לא יכתוב לזכרון כמה הלווה ולפי הלווה נם אין
הא מעשה אומן נם יכור להיות שזה נקרא צורך
המועד דאולי הלוה לזה לצרכי יו"ט ולפי' אפילו להרוק
שזכ"א ה"ו עס דמתיבת המטכות מיד קנת שינוי ועס"ו
סמנו כזה חלל אם זהו כללנו יו"ט שמימא שח"ל שינוי כמ"ג
ה"ו עמנו ע"ס חו"ק :

יב שינוי במשנה וי"א : דאנרות רשות מותר לכתוב
במועד ופירש"י דרשות הוא שלמין כמו אל

תתודע לרשות והיינו ציווי המסמדה אבל כידרשמי
מפרש פריסת שלום והיינו מכתבו שלומים איש לדעהו
וכן פירשו הרי"ף והרמב"ם וכ"כ התוס' והוה שכתבו
המוד והשיע מעיקר ה' דמותר לכתוב אנרת שאנת
שלום שאדם שולח לחבירו אפילו על דבר פרקמטיא
שאינה אבודה עכ"ל כלומר אפילו באינה אבודה וקרי
דהו אנרת רשות שאין בהן מצוה וחובה אלא רשת
וטעם היתיר מפני שכך אלו הם מעשה הדיוט שאין
מקפידין עליהן לכתוב בתקונן ולטו' ולפי' צ"ל דמקרי
צורך תרגל דאלי"כ נם ככה"ג אסור כמ"ש והנה אנרת
שלום י"ל דהוי צורך המועד כדי שסקבל המכתב
יתענג ביו"ט וכן בפרקמטיא יתענג המקבל בידיעתו
אבל לפי' אין היתר אא"כ יגיע להסקבל בהוך המועד
אבל דאחר המועד אסור ולמה לא הוכיז זה שום
אחד מהפוסקים ונם אין מדקדקין בוה אם לא שנאמר
דנם להכותב יש עונג בוה והוי צורך המועד וצ"ע
ולכן יותר נראה לומר דבבתיבה שאין בוה טורח
ונם נעשה בצינעא לא הקפידו שיהא בוה צורך
התרגל כבשאריו מלאכות תם זה לא הוכירו הפוסקים
והראב"ד כתב הטעם דמולי לא ימלא אחר המועד ע"י מי
לשלוה המכתב פ"ס והאידנא ע"ס ככ"מ כי דחול קבוע לא
שיך קסט זה :

יג ורבינו הרמ"א כתב על זה ח"ל ויש אומרין בשאלת
שלום ונהנו להחמיד לשנות אפילו בכתובה שלנו
שהיא כתיבה משימ"א עכ"ל כצ"ל וזה שכתב שיש
אוסרין בשאלת שלום כוונתו נם על פרקמטיא שאינה
אבודה ויהי כמו ומ"ו דבאבודה פשימא שא"צ שינוי
וזהו כוונת המג"א במק"ד וכמ"ס המהר"ם ולא כפי' סק"י
שמה ע"ז כזה וטעם האוסרים שחששו לפירש"י ואפילו
לפי הירושלמי יש לנמנם מוכא כמ"ש כמעיקר הקדום
ולכן נהנו ע"י שינוי ואע"ג דבשאריו מלאכות נם ע"י
שינוי אינו מותר כשאינו לצורך המועד ונם לא דבר
האבד מ"ם בכתובה הקילו מהמעמים שבארנו ומה
נקרא שינוי שכותבין באלכסון ואע"ג דשינוי שיך
בעצם הכתב מ"ם כיון דמעיקר הדין מותר תם
הבתיבה בכתב שלנו די בשינוי זה ומג"א סק"א) ולכן
מה שאסור לכתוב סן הדין אסור אפילו בעיקום
דאין זה שינוי כלל עס) וי"א דכתב שלנו לא מקרי
כתב כלל נבי חוה"ם עס נסס כ"ח ועל זה סומכים
העולם וכותבים בלא שום שינוי ויש שכותבים שורה
הראשונה בעיקום ואין זה כלום וכ"כ ה"ו עס :
שג

ההלוואה ה"ל דבר האבד ומותר וכן המנהג פשוט וכ"ש בכתב שלנו דהוי מעשה הדין (ומג"א סק"ז) וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ה' דמותר לכתוב כתובה במועד ויש אוסרין עכ"ל והיינו כשגשא ערב הרגל או כשיש אחר הרגל ואו לא יהיה סופר כעיד ומעמא דיש אוסרין רהוה כשפר חיב אבל כיון שגם בשמ"ח נהגו היתר כ"ש בכתובה ועתה אין זה מצוי כלל לכתוב הכתובה שלא בזמן החופה ולכן האידנא נ"ל דאסור אך תוספת כתובה נ"ל דמותר לכתוב בחוה"מ דהוה טובה האשה רשמה יחזור בו הבעל עד אחר המועד והוה כדבר האבד וז"ל המג"א סק"ז :

יד שני חכמים כמשה וי"ח : וא"ו כותבין במועד קדושי נשים גיטין ושוברין רייתיקי מתנה ופרובולין איגרות שום ואיגרות מון שטרי חליצה ומיאונין ושטרי בירודין נזרות כ"ד וכו' קדושי נשים היינו שטר אירוסין דאע"ג דאסור לישא אשה במועד כמו שיתבאר בס' הכא מ"ם לארס מותר שמא יקרמנו אחר ונ"ל ודמ"א דצריך לכתוב שטר קדושין כשמקדשה בשטר או אף כשמקדשה בכסף מ"ם צדיקים שטרי ראייה שקדשה ובכלל זה גם שטרי פסיקתא והיינו כמה אתה נוהג לכתב וכו' והוה כעין קישורי תנאים שלנו רגם זה מותר במועד שלא יקרמנו אחר וגיטין פריך בירושלמי הא צער הוא ומתוך כיון שנמרו לנרש אינו צער וגם זה מוכרח במועד כדי שלא ילך למרחקים ותשאר ענונה ושוברים היינו כל ענייני שוברות לא ספרעון חיוב או כתובה ואם לא יתן השובר לא יתן זה המעות והוה כדבר האבד :

ין ועוד כתב בסעיף ו' דמותר לכתוב שטר מכירה במועד אבל אין לכתוב שטר אריסות וקבלנות שקבל קודם המועד עכ"ל ונ"ל דה"פ דשטר מכירה יכול להיות במועד דסתם שטר מכירה הוא על בתים וקרקעות ומותר למכרן במועד כשהן לצורך המועד כמ"ש בס' תקל"ט ולכן מותר לכתוב גם שטר המכירה אם אין דעון אחר מהם לנמור בלא כתיבת השטר מכירה אבל אריסות וקבלנות ודאי אסור במועד דאין בזה צורך המועד כמיון וקבלו קודם המועד ולכן אסור לכתוב במועד וזוהי א"ש מה שנתה המ"ו סק"ז ועמ"א סק"ד וז"ל :

מן ורייתיקי הוא מתנה שכיב מרע ומתנה הוא מתנת בריא והברח לכותכם במועד שכ"מ שמא ימות ותתבטל המתנה והבריא שמא יחודר בו ונסמצא דהוה כדבר האבד ופרובול כדי שהמלוה ילוינו ובלא פרובול לא ירצה להלוותו והוה כדבר האבד ואגרות שום ששמו נכסי הוה למלוה ואגרות מון שקבל עליו לזון את בת אשתו או ששכרו קרקע למוון האשה והבנות ושטרי חליצה ומיאונין ידוע כיבמות ושטרי בירודין היינו מה שוה כורד לו אחד זה כורד לו אחד ונזרות כ"ד היינו פסקי כ"ד והרבה יש מאלו שביבכות להגין עד אחר המועד ומעם ההיתר הוא סגני שיש חשש שמא ימותו העדים או הב"ר או ילכו למדינת הים והוה כדבר האבד (מו"ס ט"ו) וגם הכל אלו הוי כצרכי רבים דכל עניין שנעשה ע"י כ"ד הוי כצרכי רבים (שנ"י ומג"א סק"ז) והרמב"ם נתן מעם סגני רכל אלו אין סרקרקין ככתיבתן והוה כמעשה הדין ע"ש אמנם אנם פשיטא שמדקרקין ככתיבתן אך זהו מפני תקנת ענונת ולמרגו מזה שמותר לנרש ולחזק בחוה"מ :

יח וכתב רבינו הכ"י בסעיף ו' כל הדברים שמותר לכתוב אפילו בלא שינוי מותר וכל מה שאסור לכתוב אסור לכתוב אפילו ע"י שינוי עכ"ל והיינו כשינוי הקולסם או כעקמות השיפות אבל שינוי בהאותיות עצמן מותר ונ"ל סק"ז ובכתב שלנו אפשר דגם זה א"צ וס"ו ובלוחית של שעוה מותר לכתוב לפי שאינו כתב המתקיים ואצ"לנו כיבא זה כלל אך אפשר דכתיבה בלוחות אף בריו דא הוי כתיבה כלל ומג"א סק"ז לפי שהוא כתב דל ובכא סדר וכן במיני רשימות שיש לבער עסק שרושמן רק לזכרון בעלמא נ"כ הכתב אינו סדודר ובכתב שלנו ולא כסדר יפה אפשר שמותר וכן נהגו :

מן אין כותבין שטרי חיוב במועד שיכול לכתוב אחר המועד אך אם המלוה אינו מאמינו ואינו נותן לו המעות בלא שמ"ח והלוה צריך להמעות מותר לכתוב וכן אם הסופר כותב בשכר ואין לו מה יאכל מותר לכתוב ואפילו אין הלוה צריך המעות לצורך י"ם אלא למסחרו וחושש שאחר המועד לא ישנ

יח דשאל שאלה ברין תורתנו ולהשיב תשובה מותר ומצוה חובה ראין קך דבר האבד גדול מזה וכן חירושי תורה מותר ומצוה לכתוב בחוה"מ דאם לא יכתבם ישכח וזהו דבר האבד ועוד דאם יכתוב אלו יהיה ביכולתו לחרש חירושים אחרים ולא שייכים לומר שיניחם על לאתר המועד דלאחר המועד יהיו

יהיו אחרים (ע"ז סק"ט) והב"ח ז"ל כתב חיבוריו בחוה"מ וס"ז וכן אם שמע דבר חידוש מאחר יוכל לכתבו כדי שלא ישכח וכן אם ראה ספר מחודש בכתב מותר להעתיקו אם לא יהיה בידו אחר המועד להעתיקו וכן מותר להעתיק שאלה ותשובה דכל זה מקרי דבר האבד :

קונטרס לכתוב עליו לאחר המועד וס"ז שדרי זה וודאי יוכל לעשותו לאחר המועד אך אם יכתוב בו מעט בחוה"מ מותר לו לתקן כל הקונטרס דכל זמן שאינו מחקנו בולו אינו יכ"ל לכתוב גם זה העמט :

ד' ובכל מה שמותר לכתוב מותר לתקן הקולמס ולעשות דיו אם צריך לכך ולחתוך הנייר וכ"ל מה שצריך לכתובו ומ"ה סק"ז אבל אסור לתקן

כ"א ורנין במועד בין דיני מסוגות בין ר"ג או מכת ומעשין למי שאינו ציח דינא ומותר לקבול בשביל חובותיו בחוה"מ אבל אין סומנים דין בע"כ בחוה"מ במ"ש בח"מ ס"ו ה' ע"ש :

תקמ"ו [דיני אירוסין ונשואין בחוה"מ וכו' ז' סעיפים]:

א שני חכמים במשנה (מ"ז) אין נושאין נשים במועד לא בתולות ולא אלמנות ולא מייבמין מפני ששמחה היא לו אבל מחזיר את גרושהו ומפרש בנ"ט ד' טעמים האחר מפני שאין מערבין שמחה בשמחה וזה שאומר מפני ששמחה היא לו כלומר הנשואין הוי שמחה בפ"ע ואין מערבין אותה בשמחת הרגל דכמו דאין עושין מצות חבילות חבילות דבעינן שיהא לבו פנוי למצוה אחת כמו כן בעינן שיהא לבו פנוי לשמחה אחת ויליף לה מקרא דשלמה (מלכים ח') כשנמר בניין בהמ"ק ועשה שבעה ימים שמחה לא עשאן בחג הסוכות כדכתיב ויעש שלמה את החג שבעת ימים ושבעת ימים ונ"ו ובירושמי יליף לה מיעקב ורחל דכתיב מלא שבוע זאת ונתנה לך ונ"ו ואע"ג דהירושלמי בעצמו בפ' ואלו מנלחין (הל' ה"ז) דבעי למילף אבלות ז' ימים מיעקב דכתיב ויעש לאביו אב"ה שבעת ימים ופר"ך וכי למידין דבר מקורם מתן תורה ע"ש ואיך לומר כאן מקורם מתן תורה נ"ל דה"פ דודאי למידין מקורם מתן תורה וכמו דרשות אנו למידין מן ספר בראשית אלא דבשם בע"כ אין למידין שהוי לא היה כדון אבלות שעדיין היחה קודם הקבורה אבל כנאן שפיר למידין ונעמו' מ"ק ק' . ד"ה מה ועפ"מ שגלחק בזה ודו"ק"י :

בחתן יוצא מחופתו ש"ס דעיקר השמחה הוי רק ביום החופה ולפיכך רק ברגל אסור אבל בערב הרגל מותר וכ"ש מקורם וכן הוא נגמ' ט' . דעיקר שמחה מל יומא' : ג והטעם השני דכתיב ושמחת בחנך ולא באשתך דהך בחנך מיותר דהא משתעי בחג אלא לדרשא רולא באשתך ודרשא גמורה היא ולא אסמכתא ומ"ט ס"ז וה"פ דאם ישא במועד יניח שמחת הרגל ויעטוק בשמחה אשתו וזהו שאומר התנא מפני ששמחה היא לו כלומר הנשואין שמחה היא לו ויניח שמחת הרגל ויעטוק בשמחה זו ומעם השלישי מפני הטורח דמשתה של נשואין צריך טורח רב ואינו נכון למרוח הרבה בחוה"מ והא דתנן מפני ששמחה היא לו ה"פ מפני שנושאין שמחה היא לו ומפני גדול השמחה עושה משתה גדול ויהיה לו טירחא יותר מדאי וטעם הרביעי הוא משום ביטול פריה ורביה כדומר דאם יהא כוחר לישא במועד בל אחד יסתין עד המועד כדי לעשות משהא אחד למועד ולנשואין (נ"ט) וזה שאומר מפני ששמחה היא לו ומשהא השמחה עד שמחת הרגל כדי שתעלה הסעודה לשניהם :

ב ואין לשאול דלפי טעם זה היה לנו לאסור גם ששה ימים קודם הרגל לישא אשה כדי שיכלו שבעת ימי השמחה קודם הרגל כמו שעשה שלמה חנוכה בהמ"ק שבעה ימים קודם החג ראינו דמיון דבחנוכה בהמ"ק היתה שמחת כלל ישראל ושמחה גדולה והיו שמחים בכל יום כביום ראשון משא"כ שמחת חתן אינו עיקר אלא ביום החופה בלבד כדכתיב בעטרה ונ"ו ביום חתונתו וביום שמתת לבו ונאמר והוא

ד' ופשוט הוא דאפילו ירצה לישא בלא סעודה אסור דכל הטעמים שייכים גם בלא סעודה לבר טעם של טורח והכי איתא להדיא ביבמות (מ"ג) דגם נשואין בלא סעודה אסור משום דבנשואין איכא שמחה גם בלא סעודה משא"כ באירוסין ע"ש והוה שנמצא בחו"מ בחובות ומ"ז . ד"ה דמסרו דמותר בלא סעודה לאו לעניין נשואין כמש"ל אלא לעניין דין נשואין והיינו בשמסר אור"י אכיר לשלוחי הבעל להביאה לנשואין או לידו שיביאנה לנשואין דמאז יש עליה איזה דיני נשואה כמו מעשה יריה ומציאתה דאינו עוד לאביה אלא לבעלה וכו' מותר בשבת ויו"ט ע"ש ולא

בנשואין

בנשואין פשוט ונחמיהו על המג"ח סק"ח מנהגן כזה והדברים
 כדברים כג"כ גם המהרש"ל והמהרש"א נהגו הרכה כזה ע"כ
 ולא ידעתי למה וכג"כ טעמו מוכרח לפרש כן ע"כ :

ה אבל אירוסין מותר במועד שמה יקדמו אחר ואין
 בזה שמחה כל כך ובלבד שלא יעשה מעורת
 אירוסין הארום בבית ארוסתו בשעת אירוסין והיינו
 שלא יעשו תכופים זה לזה ופותר לעשות ריקודין
 ופחילות ולעשות מעודה הארום עם מריעויו שלא בבית
 ארוסתו וכן למעיד הארום בבית ארוסתו שלא בשעת
 האירוסין מותר דאין שמחה אלא כשהמעודה היא עם
 האירוסין ביחד כדאמרינן ביבמות (ט"ז) והנה אצלינו
 אין אירוסין אלא בשעת החופה ומקודם קושדים עצמם
 בקישורי תנאים או ראשי פריקים ומותר לעשותם
 בחו"מ יש מי שאוסר מעודה בשעת התנאים כמו
 באירוסין וע"ז סק"ט ולענין אין זה רמיון לאירוסין
 שנעשית אשתו משא"כ תנאים אינם כדום אלא קישור
 ע"י קנס וכמה פעמים שנתבטלים התנאים ואין זה
 אלא כמעורת ריעים ונ"מ ממילה ופד"ק הרי כאלה כתב
 המג"ח נסק"ה דאין שמחה אלא כנשואין ונ"מ מטעמי פסיקתא
 שאם פתח וקדשו ונ"מ מ"ט דפסודה ראשונה כנגל עם
 הגולה אחר התנאים אמר יתר תמוה כיון דהתנאים היה קודם
 כנגל ושד דפסודה לא מקרי אלא כשמומין גם לארסין :

ה ופותר להחזיר נרושתו שאין בזה שמחה חדשה
 ואין בה מורה ולא ישהה עד הרגל ודווקא כשהיא
 נרושה מן הנשואין אבל נרושה מן האירוסין אמר
 רבינו רבנשואין היא פעם ראשונה לו הוי שמחה
 נפורה ויבד מותרים לישא בערב הרגל ולעשות
 מעודה כנגל בין בתולות בין אלמנית דאין עיקר
 השמחה אלא ביום ראשון וכדיל יו"ט הראשון אין
 לעשות המעודה כשהיו הנשואין בערב הרגל דהלילה
 הולך אחר היום לענין שמחה דמתחלת ביום ונמסרת

בכילה בדרך השמחות ומג"ח סק"ד וע"ז סק"ט אבל
 בכל ימי הרגל מותר לעשות מעודה ומותר לישא
 בערב הרגל עד שקיעת החמה ומותר לעשות מעורת
 ברית מילה אפילו ביו"ט עצמו כיון שזמנו קבוע
 ועוד דאין שמחה אלא בנשואין וכן מותר לעשות
 מעורת פריון הבן בחו"מ לפני המעשים שנתבאר
 אבל ביו"ט אין למרות אפילו חד בו הפרוין ורודין
 אותו על אחר יו"ט ונ"מ נ"מ סק"ח כגם הנה סמ"ק על
 לפסוק שר חסות ביום אחד כגם שאין סמ"ח כנגל ע"כ וממס
 על זה ליל דפונתו לגבי אהרן לו שתי אהרות ולא מטי
 האיסור אלא רמו כעלמא שאין מערבין שמהו כממס וד"ק
 נ"מ המג"ח שאין טהנין כנשואין פרי הרגל שיהי טהנין :

ה ועושה אשה כל תבשימיה לקישור המנים במועד
 בין ילדה בין וקנה נמי ע"ז : והיינו שמתחלת בצבע
 וכן נותנת בחוד בין עיניה כדי שתהן נאות ונ"מ
 ט"ז ופוקסת והיינו מחלקת שערה לכאן ולכאן וט"ז
 ומתקנת שערה חוץ לצעיף ומוס' ט"ז ונותנת חושין
 של בצק דק על פניה להארום הבשר וט"ז כגם ריב"ל
 ומעברת סרק על פניה ומפלת עצמה בסדר וכיצא
 בו להשיר השיער ודווקא שתוכנן לסלקו לחסיד במועד דאז
 מקבלת תענוג מזה דבשעה שחסיד על פניה מצטערות
 קצת אך אח"כ שמחה הוא דח ולכן אם השמחה
 תודיה במועד מותר ואם לאחר המועד אמר ומעברת
 שיער בבית השחי ומבית הערוה בין ביד בין בבלי
 ומעברת השיער שעל פרתתה בסבין וכל אלו קשה לעשותן
 קודם המועד שנתקלקל ואפילו בלא זה אמ' לחסיד
 על אשה בתבשימיה שכל שמחתה היא בתבשימיה
 והוה עונג יו"ט שלה אבל האיש אמר לו מיני תבשימין
 כמה שיש בהן מלאכה דגם בלא"ה אין לאיש להרבות
 בקישוטין ותבשימין משום לא ילבש נבי שמלת
 אשה כמ"ש ביו"ד סי' קמ"ב :

תקמ"ז [דין מי שמת לו מת בחו"מ וכו' ח' מעיפים] :

א הו"מ אמר בהספר ותענית לפיכך אין מניחין את
 המטה ברוחב או בחצר כהב"נ כדי שלא להרגיל
 ההספר אח"כ דת"ח גדול שמת דאין מועד בפני
 ת"ח בפניו כמ"ש ביו"ד סי' ת"א ע"ש ובמעט זה אין
 מוליכין את המת לבית הקברות עד שיהיה הקבר
 מתוקן כדי שלא יצטרכו להפחין על תקן הקבר
 וירגו בבבו והמפר והנשים המקוננות כמ"ע דק

מענות והיינו שכולן עינות נאחת אבל לא מקינות
 והיינו שאתה מדרבת וכולן עינות אחריה
 רבוה יש יותר הספר וכבי וכן לא משפחות והיינו
 להכות כף אל כף ואפילו מענות אינו אלא קודם
 הקבורה אבל לאחר הקבורה לנמדי אמר לבר חבם
 כפניו :

ב כל שלשים יום קודם הרגל אמר להספיד מת
 שמת

ערוך הלכות חול המועד מן תק"ט השלח

דתי שעת חמסם ולכן מנהג אשכנז להבריע דעל אביו ואמו קודע ולא על שארי קרובים וכן המנהג ובמקום שאין מנהג יש לקרוע על כולם בי בן עיקר לדינא וז"כ הגדולים וכן פסק רבינו הרמ"א וכן מנהג מדינת פולין ומ"א סק"ו :

ך אין חלוצין כתף אלא קרוביו של מת הצדיקים להתאבל עליו או על חכם ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום ואומרה ועכשיו לא נהנו ככל בחליצה כתף כמ"ש ביו"ד שם ואע"פ שאכלות אינו נוהג בחוה"מ ס"ט מברין סעודת הבראה בטעם והוא שלא יברו ברחבה אלא קרוביו של מת ולא יברו האכל בתוך ביתו אלא על סמיה וקופות לפי שאין כפיית המטה ניהג ברנל כדל ועל חכם מברין הכל במועד בתוך הרחבה כדרך שמברין את האבלים שהכל אכלים עליו וכו"ויד שם נתבאר דאין אצלנו רחבה וכן כפיית המטה אך כשמברין אצלנו לא ישבו האבלים על הקרקע כי אמור יושב על הקרקע בחוה"מ אלא יברו על השלח :

ך עושין כל צרכי המת בחוה"מ נחזין שערו במקום שהמנהג כן ומכבסין כמותו אם צריך לזה ועושים לו ארון ודווקא בחצר שבו המת שיהא ניכר שעושין לשם מת ולא יחשדוהו שעושה בניין בחוה"מ ואם לא היה להם נסרים מביאין קודות ונוסרין מהם נסרים בניענא בתוך הבית ואם א"א בניענא יעשו בפרהסיא ואם היה אדם מפורסם עושים לכתחלה אפילו בשוק בפרהסיא דאין כאן חשד דהכל יודעים ורק יודרו ספרהסיא של אינם יתורים ומ"א סק"ו שלא יאמרו שישראל מחללים יום אבל אין כורתין עץ מן היער לנסוד ממנו נסרים לארון ואין חוצבין אבנים לבנות בהם קבר והמעם מפני שאמרו שכורתין וחוצבין לשם בניין וע"ז ובמקום שהיהודים מעט ודרים במקום אחר כל אדם חשיב כמפורסם דהכל יודעים שיש מת בעיר :

ך אין חופרין כוכין בחפירה וקברות בבניין בחוה"מ להיזת מוכנים למת כשימות אבל מתבנין אותם שאם היה ארון סקצרו או אם היה קצר מאריכו או פרחיבו ואין לתלוש עשבים ועפר בחוה"מ בבית הקברות כדרך שעושין בחול זרין צדוק הדין במועד נתבאר ביו"ד סי' ת"א דאין אומרים אותו בחוה"מ ע"ש ונכון לומר מומר ס"ט ולאמר עליו קדיש וכמרוסני שכן המנהג :

הגיב

שמת קודם השלשים יום אבל אותן שמתו בתוך ל' שלפני הרנל סותר להספידן מפני שעדיין המרידות קבוע ברנו ואינו מוסף צער בשביל ההספד ואפילו מת לו מת אחר קודם השלשים ואחר בתוך השלשים לא יוכיר אותו שמת קודם ל' עם זה שמה בתוך ל' שזה סותר להספידו ואפילו מת לו מת ערב הרנל סותר להספידו ואסור להוכיר עמו אותו שמת קודם ל' ושיעורא דל' יום לפי שאין המת משתכח מן הרב כל ל' יום להספידו וכו"ויד סי' שפ"ו בארנו עוד מזה ע"ש :

ך ופי שבאה לו שמועה בתוך ל' יום קודם הרנל סותר למפורו אע"פ שמת כבר לפי שהמרידות חזק בלבו ואינו מתיסף מרידות בשביל ההספד וזה שנתגים בתשלום השנה לספור המת ולהוכיר נשמתו דכן היה המנהג במספר אינו בכלל זה וסותר לעשותו בתוך ל' דנגד לפי שזהו אדרבא לפסיקת האבלות ולכבוש אח"כ בגדי לכן וכן ההוכרות שהש"ץ עושה בעת קריאת התורה נ"כ אינו מועד ההספד אך מן ר"ח ניסן פוסקין מלעשות הוכרות כמ"ש במ"י חכ"ט :

ך אין קודעין על המת בחוה"מ אלא לקרוביו שחייב להתאבל עליהם אביו ואמו בנו ובתו אחיו ואחותו וכן על חכם או אדם כשר שעמד שם בשעת יציאת נשמה ויש נ"ט בנייהם דעל קרוב שחייב להתאבל ועל חכם קודע אפילו שלא במניהם אלא שבאה לו שמועה במועד אם הוא בתוך שלשים ועל אדם כשר אינו קודע אא"כ ידע בין מיתה לקבורה אבל שארי קריעות המכוארים ביו"ד סי' ש"ט אינו קודע כלל בחוה"מ ודווקא כשמת בחוה"מ דהוה שעת חמסם אבל במת ביום אי"צ לקרוע בחוה"מ עד אחר יו"ט דכיון דעברה שעת חמסם למה יקרע בחוה"מ ונס על שמועה קרובה קודע אף שאחר הרנל היתה רחוקה ועל שמועה רחוקה אינו קודע אפילו על אביו ואמו ער אחר הרנל כמ"ש ביו"ד סי' ש"ט ע"ש :

ך כן זה הוא מעיקר הדין אבל מנהג אשכנז שעל אביו ואמו קודעין במועד ועל שארי קרובים אין קודעין עד לאחר המועד ומעמם מפני שיש מי שסובר דמדינא אין קודעין בחוה"מ דכמו דאין אבלות במועד כמו כן קריעה והוה דעה המטיק אבל רבים חולקים עליו ומ"ל דמדינא צריך לקרוע במועד כיון

תקמ"ח [דיני אבלות בחוה"מ וכו' י"ב מעיפ"ם]:

תפלין מנח אפילו ביום ראשון רבין דאני נותג בו אבלות אינו מעולל בעפר קרנו שזה הוא מעט פסודו של האבל ביום ראשון מתפלין (סו):

ה ואע"פ שאין אבלות נוהג במעור מ"ס אנינות נוהג בו ואסור בכשר ויין ופסוד סכל המצות כמ"ש ביר"ד סי' שמי"א דאנינות ודאי דאורייתא ואין כבוד יו"ט רוחה איתו רכבוד המ"ס קודם ולכן אם סת"ד מת בחוה"מ אסור בכל הרברים שאינן אסור בהם ואם מת לו מת ביו"ט אם אינו רוצה לקיבדו בו ביום בנק שאין לו אינם יהודים שירצו להתעסק בו אין עליו דין אנינות דאנינות אינו אלא כרוצה לקיבדו ואם צריך להחשיך על התחום להבין לו צדקה קבורה או חל עליו אנינות משעה שהחשיך על התחום יאם אי"צ להתשיך שאין צריך להתעסק בצדקי קבורתו לא חלה עליו אנינות עד למחר בבוקר ואם מת ביו"ט שני והוא רוצה לקיבדו בו ביום או מת ביו"ט ראשון ורוצה לקיבדו ע"י א"י חל עליו אנינות עד אחר הקבורה וכבר בארנו ביר"ד שם סעיף ט"ז דל"ז יו"ט שני אין אנינות נוהג בו דרך יום ריו"ט שני כחול שזוהו רבנן ולא הילכה ולכן אם מת ביו"ט ראשון וקיבדו למחר אין האנינות חלה עליו עד לסחר בבוקר ובליכה חייב בתפלה וקידוש ובכל רבד וכן אם מת בליל יו"ט שני וכ"ש דאם סת בליל יו"ט ראשון דאין אנינות נוהג בלילה אפילו אם קיבדו למחר ע"י א"י אסנם אם קיבדו בלילה ודאי חל עליו אנינות עד אחר הקבורה וכן כתבו המג"א סק"ה דאין אנינות כליל יו"ט וכ"כ הט"ז ביר"ד והדריט"ה שם ודלא כס"ך שם סק"ה פ"ט וז"ל הוראת המהר"ל ע"ש:

ה ואע"פ שאין אבלות ברנג מ"ס מתעסקים בו ברנג לנחמו בשמת לו מת ברנג ולאחר הרגל כשיכלה שבעה למיתת המ"ס אע"פ שהוא יושב עדיין באבלות מ"ס מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתיהם ועבריו עושין לו בצניעא בתוך ביתו ואין צדיקין לנחמו אחר הרגל בניין הימים שנחמוהו ברנג כללו של דבר אע"פ שיושב שבעה אחר הרגל מ"ס לענין תנחומין ואיסור מלאכה ע"י אחרים מנין השבעה מיום מיתתו וקבורתו:

ה מה לו מה קודם הרגל ונקבר קודם הרגל ונהג בו שעה אחת אבלות בערב הרגל בשלה מסנו נזירת

א הקיבר את מתו ברנגל או בחוה"מ לא חלה עליו אבלות ברנג ולא אתי אבלות דרבנן ודחי רגל דאורייתא ואפילו אם אבלות יום ראשון דאורייתא לא אתי עשה דיוחד ודחי רגל דרבים אלא לאחר הרגל מתחיל למנות ו' ימי אבלות ונהג בהם אבלות זמ"ס שלשים מונה מיום הקבורה ונהג בהם ככל זירת שלשים ושמיני עצרת נחשב כו' ימים לענין שלשים כמו שיחבאר ויש חולקים בזה ומג"א סק"ה וכ"כ הט"ז והט"ז ע"ש אבל המנהג כסברא ראשונה:

ב בחוץ לארץ שעושים שני ימים טובים נחשב היום האחרון לשבעה ימי אבלות ומשלים עליו עוד ששה ימים ואע"פ שאין אבלות נוהג בו מ"ס כיון דהוא מדרבנן עולה לו מן המניין ואפילו יו"ט שני של ר"ה עולה לו מן המניין ויש מי שאומר דרווקא כשמת ביו"ט שני של ר"ה או לכל הפחות שנקבר בו אבל כשנקבר ביום ראשון אינו עולה וט"ז סק"ה ואינו כן דהמיר עולה מן המניין ומג"א סק"ה וכן המנהג:

ג הקיבר את מתו ביו"ט האחרון של פסח או ביו"ט שני של שבועות או ביום שמחת תורה נוהג בו אבלות אם היה בו יום המיתה והקבורה הואל יו"ט שני הוא מדרבנן ואבלות יום ראשון הוא מן התורה דחי עשה דאורייתא לעשה דרבנן אבל לא ביו"ט שני של ר"ה ששניהם כיום אריך רמי' ואע"פ שסוף סוף הוא מדרבנן מ"ס כיון שלא מפני הספק עשאוהו כהו כיום ראשון אבל כמה מרבתינו נחלקו לנמרי כזה וס"ל דמן התורה אין אבלות אפילו ביום ראשון דרך אנינות הוי דאורייתא ולא אבלות וכיון דתרווייהו דרבנן לא אתי עשה דרבנן דיוחד ודחי עשה דרבים וכן המנהג פשוט ואין לשנות ואין שום אבלות נוהג בו:

ד ודע דזה שאמרנו שהקיבר מתו ברנגל לא חלה עליו אבלות וזה אבלות דפרהסיא אבל דרבים שבצניעא נוהג ואסור בתשמיש המטה וס"ס מותר לישן עם אשתו בחדר אחר וא"צ שמירה שהרי אפילו בגרה מותר יחוד דלא חשידי ישראל על זה וגם לא ישנה כסותו דאע"פ רשאר אבל משנה בנדיו ברנגל מ"ס הוא שלא התחיל עדיין באבלות לא ישנה ומג"א סק"ה וזה לא נחשב בפרהסיא וכן אסור בת"ת לבר

י וגם ר"ה ויוה"כ חשוי כרגלים לבטל האבלות ולכן לפי מה שנתבאר אם נהג אבלות שעה אחת לפני הפסח אותה שעה חשובה כשבעה ושמנה ימי הפסח ומשלים עליהם עוד מ"ז ימים לשלשים שעה אחת לפני עצרת חשובה כשבעה ועצרת עצמו כיון שיש לקרבנותיו תשומין כל שבעה הוה ג"כ כז' הרי י"ד ומשלים עליהם עוד מ"ז ויום שני של עצרת נחשב כמניין הטי' שעה אחת לפני ר"ה בטלה ממנו גזירת שבעה מפני ר"ה ויוה"כ מבטל ממנו גזירת שלשים ומותר לגלח בערב ויוה"כ וה"ה לקובר סתו בני' בתשרי שמנלח בעיוה"ב שנשדם שבעה עד יוה"כ שעה אחת לפני יוה"כ בטלה ממנו גזירת שבעה מפני יוה"כ וסוכות מבטל השלשים ומנלח בערב סוכת שעה אחת לפני סוכות וסוכות הרי י"ד ושמו"ע נחשב לו' הרי ב"א יום ושמחת תורה הרי כ"ב משלים עליהם עוד שמנה לשלשים ובמת ברנל לא חשבינן שמו"ע לשבעה ימים ומ"ז סק"ז ויש חולקים בזה ובארנו ביו"ד שם סעיף י"ט ע"ש :

יא שמע שמועה קרובה בשבת או ברנל ומוציאי שבת ורנל נעשית רחוקה דינו כדין שמע שמועה רחוקה אחר השבת ואחר הרנל אלא שבשבת וברנל נהג דברים שבצינעא הנהגים בשבעה ואסור בתשמיש שהרי אם לא היה שבת ורנל היה הל' עליו אבלות ואם שמע שמועה רחוקה בשבת ורנל אינו נהג גם דברים שבצינעא אלא למוציאי שבת או למוציאי רנל נהג שעה אחת ודיו כדין שמועה רחוקה ואם שמע שמועה קרובה בשבת וגם אחר שבת ההיה קרובה שבת עולה ליום אחר ולמחר קודע וה"ל יום ששני שביעי לאבלות וביו"ד סי' ה"ב נתבאר עוד בזה ע"ש :

יב אם עשרה ימים אחר החג שמע שמת לו מת בערב החג אע"פ שאם נמנה לו שעה אחת לפני החג שבעה ושבעת ימי החג ושמו"ע העולה לשבעה נעשה עתה שמועה רחוקה מ"ם אינו כן רכל העליות שזה עולה לכך וזה עולה לכך אינו אלא בשמע ונהג אבלות אבל לא בלא נהג אבלות וכ"ש כמי שלא שמע כלל דאינם נחשבים רק בשאר ימים וה"ל שמועה קרובה ובלע הסות לנצח ונזכה לביאת נואל צרק כמהרה כימינו אמן :

גזירת שבעה ולא רווקא שעה שלימה אלא זמן מועט ומי הרנל עוקין לו למניין שלשים הרי י"ד יום ומשלים אחר הרנל מ"ז יום לשלשים ורווקא בשנהג אבלות באותה שעה אבל אם שגג או הויר ולא נהג אבלות או שהיה סמוך לחשיכה ממש ולא היה יכול לנהוג אבלות הוה כמת ברנל ונהג אבלות אחר הרנל דאין הרנל מבטל ממנו השבעה :

ק ואם נהג אבלות ז' ימים קודם הרנל ופגע בו הרנל מבטל הרנל ממנו גזירת שלשים ואפילו חל יום השביעי בערב הרנל אמרינן מקצת היום ככודו והרנל מבטל ממנו השלשים וחוא מותר לספר ולכבם בערב הרנל וכן לרחוץ בחמין לדין ראיין רוחצין בחמין כל שלשים אך יעשה הכל בשעות שתיים סמוך לערב ולא קודם וק"ו כשחל שמיני שלו בשבת ערב הרנל רסותר לו כל אהה בע"ש בשביעי שלו בשעות שתיים סמוך לחשיכה ואם לא נילח בערב הרנל מותר לו לנלח אחר הרנל שהרי כבר בטלה ממנו גזירת שלשים אבל בחוה"מ לא ינלח כיון שהיה אפשר לו לנלח קודם הרנל ואם חל יום שביעי שלו בשבת ערב הרנל מותר לו להסתפר כחוח"מ שהרי לא היה אפשר לו להסתפר קודם הרנל שעדיין היה בתוך שבעה ופשיט הוא זדא רנל מבטל ממנו גזירת שלשים לעניין הספורת וזה בשאר ימים אבל באביו ואמו רחשיעור עד שינערו בו חביריו אין הרנל מבטל זה אפילו נהג שלשים קודם הרנל :

קא ואם ערב הרנל אינו בשביעי לאכלו אלא מימים הקודמים אז הרנל מבטל רק הנותר מהשבעה ואינו מבטל השלשים ומ"ם מפני כבוד הרנל מותר לו לכבם ולא ילכשם עד הלילה ופוב ליוהר מלכבם עד אחר חצות כרי שיהא ניכר שעושה כן לכבוד הרנל אבל לרחוץ אסור עד הלילה ובדילה ירחץ בצונן וי"א דמותר לרחוץ אחר מנחה סמוך לחשיכה ויתפלל מנחה ותחלה והרמ"א בפע"ף י' כתב לדידן דנהגים איסור רחיצה כל ל' אסיר לרחוץ דהא הרנל לא ניטל ממנו רק גזירת שבעה וה"ה לענין כינוס נמקום דנהגים איסור כינוס כל שלשים עכ"ל וכיו"ד סי' ש"ט סעיף ה' לא כתב כן והעיקר גמ"ש סס להחיר וכ"כ כל מפרשי הש"ע וכסס פשיף י"ז בארנו דהרמ"א סמך על סס דהס שיקרי דיני חללות :

בס"ד פליק הלכות חול המועד.

תקמ"ט [תעניות ארבע צומות וכו' ה' סעיפים]:

א רב ירוע שמצות עשה מן התורה לזעוק ולהתחנן על כל צרה שלא תבא ולהתענות בהם ויתבאר בהלכות תענית ויש ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהם כרי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיו כמעשינו עתה עד שגמר להם ולנו אותן הצרות וזכרון דברים אלו נשוב להזכיר כדרכיב ויתדור את עונם ואת עון אבותם ומנסי פיה מתעניות]:

ב ד' ימים הם יום נ' בתשבו שבו נהרג נדדיה בן אחיקם ונכבה נחלת ישראל הנשאת זה היתה סיבה לתגבורת הצרות ועשרה במכת שבו סמך נבוכדנצר הרשע על ירושלים כדכתיב במלכים ונ' למה וכירמיה ונ' שבשנה התשיעית למלכות צדקיהו בחדש העשירי בעשור לחדש בא נבוכדנצר וכל חילו על ירושלים ויחזקאל שהיה כבבל עם גלות יבניה נלה לו הקב"ה זה בנבואה באוהו היום כדכתיב ביחזקאל ונ' ויהי דבר ד' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה כלומר שצוה לו לכתוב שם היום היינו החדש וגם היום הזה הפרטי וכתב בעשור לחדש העשירי ולא ירע הנביא על מה צוה לו לכתוב כן ואחר שכתב נילה לו רע לך כי סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה ובוה ראו הכל הנבואה האמיתית שבככל נתגלה להנביא אותו יום ואותו שעה רעצם היום מקרי עיצומו של יום בחצות היום ועל כי היו או נביאי שקר שהטעו את ישראל כמו חנניה בן עוזר וחביריו שהתנבאו שבהמ"ק לא יחרב וישראל לא יגלו מעד ארמתן וחזקו ידי עובדי עכירה וירמיה שהוכיחן שישבו אל ד' ואם לאו יחרב בהמ"ק וישראל יגלו הושיבוהו בחצר המטרה ושמותו בבור של טיט כמבואר בירמיה ע"כ הודיע ד' ליחזקאל הנביא כבבל שירמיה נביא אמת וניבא בבבל כל מה שאירע בא"י ועל כי בעשרה במכת היתה התחלת הצרות ע"כ קבעוהו לתענית לדורות ונמצא בשם הקדמונים ראמלי היה חל עשרה במכת בשבת היה דוחה שבת מפני רכתיב ביה בעצם היום הזה כמו ביוה"כ ונ"י נמי תק"ן נס

אזרחסו ואנן לא קי"ל כן כמו שיתבאר: ג ושבעה עשר בתמוז חמשה דברים אירעו בו נשתברו הלוחות וכפל התמיד בבית ראשון הובקעה העיר ירושלים בחורבן בית שני ושרף אפוסטמוס הרשע את התורה והעמיד צלם בחיכל וכן תשעה באב אירעו בו נ"ב חמשה דברים בו נצד על ישראל כמדובר שלא יכנסו לארץ וחרב הבית בראשונה ובשנייה דבסיף מלכים כתיב ובחדש החמישי בשבעה לחדש ביי"ט למלכות נבוכדנצר בא נבוכדנצר ונ' וישרוף את בית ד' ובסוף ירמיה כתיב על זה המעשה עצמו בעשור לחדש ואמר בתענית תניא א"א לומר בשבעה שהרי כבר נאמר בעשור וא"א לומר בעשור שהרי כבר נאמר בשבעה הא כיצד בשבעה נכנסו להיכל וכו' ותשיעי סמך להשיבת הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל יום העשירי ונ"ס ל"ט. ונלכדה בו ביתר והיו בה אלפים ודבכת מישראל והיה שם מלך ורבים דימו שהוא מלך המשיח ונרמו העונות ונהרגו כולם וגם לא ניתנו לקבורה והיתה צרה גדולה כמו חורבן בהמ"ק וכיום הזה המוכן לפורעניות חרש סורנוסירופוס הרשע את ההיכל לקיים מה שנאמר ציון שרה תחרש: ד וד' צומות הללו הרי הן מפורשין כקבלה ע"י הנביא וכריה ונ"ל כה אמר ד' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה צום הרביעי הוא י"ז בתמוז שהוא בחדש הרביעי וצום החמישי הוא מ"ב שהוא בחדש החמישי וצום השביעי הוא צום גדליה שהוא שביעי לחדשים וצום העשירי הוא עשרה במכת שהוא עשירי לחדשים ונהגו כל ישראל להתענות באלו הימים ואע"ג רבבית ראשון הובקעה ירושלים בתשעה בתמוז כדכתיב במלכים שם מ"ט לא תקנו בו התענית רק ביי"ז שבשנייה בו הובקעה העיר ואצלינו חמיר לן חירבן בית שני רמאו גהדלדלנו ונתפורנו לארבע דוחיה העולם ויחקן שיתענו במ' וביו"ז אין נזרין על הציבור יותר מראי ונכ"י הביא נס רי"ז גדליה נהג כר"ה ומזה ליום מהר ע"ס ומ"מ חן לו דין תענית גדולה לענין בעל כרית כיון דכל האדם כן הוא ולא דמי לתענית גדולה משנת ליום א' להגל רוחים הדוחים מא"כ נ"ג"ג של האדם מים ומתקנת הק"ו ע"כ:

בגמ'

ה' נגמ' שם דריש מקראי דזכריה דבזמן המקדש היו הצומות האלו לששון ולשמחה וכן יהיה לעתיד איזה ובזמן התורבן ועסבי' שריון בצער חיבין להתענות והיה עשה דדברי קבלה וכל ישראל קבלו עליהם ובזמן שאין שריון בצער רצו רוב הציבור מתענין לא רצו אין כותענין והאידינא רצו וקבלו עליהם להתענות ומהו ובפרט עתה יש צער ומ"ם לא קבלנו עלינו כותענות ציבור נמוד להיות מפסיקין מבעוד יום וליכך יהי ורחיצה ופיכה ותשמיש אלא

כמ' באב בלבד לפי שאו תקפו עלינו הצרות ואינו תלוי ברצון אבל שארי ג' הצומות אובלין בלידה ואין נוהגין בכל החומרות אלא להתענות מבוקר עד ערב כדן תענית יחיד והאידינא בעוה"ד מולולים בתעניות אלו ועתידים ליתן את הרין דכל מי שהוא בריא אמור לו לפרוש מן הציבור ועיבור על מצות עשה דדברי קבלה ואף מי שצריך לאכול מפני חולשתו לא יאכל מעודתו כבכל הימים אלא מאכל ומשקה לקיום נפשו בלבד וכן אנו נוהגים :

תק"ן [הבדל שיש בין מ"ב לשארי צומות וכו' ד' סעיפים] :

א הכל חיבין להתענות ד' צומות הללו ואסור לפרוץ גדר ואפילו חולי עינים אם התענית לא יקלקל עיניו וכן כל בעל מוחש אם אינם מהמיחשים שהתענית קשה להם כמו מיחוש הלב והראש יתענו ועזריות ומניקות לא יתענו בכל הג' צומות לכו מ"ב אמנם הנשים הברואות נהגו להחמיר בהג' צומות ואע"ג דבתענית נשמים אסור להן להחמיר כמ"ש במ' תקע"ה מ"ם בתעניות קבועות לכל ישראל רשאית להחמיר אמנם כשמעשקרות דרבה אסור להן להחמיר אע"פ שלא יהיה בזה סכנה לה או להולד וסמנ"א קל"ט וכן החלוש בנפשו לא יחמיר עליו להתענות לכו מ"ב :

אמנ"א סק"ז ולעג"ד כמ"ש ואין אומרים במנחה וידוים ואבינו מלכנו אבל ענינו אומרים ואם חופה ביום התענית בע"ש נוהגין להתפלל מנחה ולקרות יחיד ואח"כ עושין החופה ולא ישונו החתן והכלה מהבוס כי צריכים להתענות עד הערב וישתו תנוקות הבוס וכ"ש בשחל תענית בשבעת ימי המשתה שמחוייבים להתענות אבל יארצי"ם לא יתענה בשבעת ימי המשתה ועט"ז דע כי מ"ב וי"ז בתמו וצ"ג א"א לחול בע"ש לפי הקביעות שלנו :

ב וג' צומות הללו מותרים ברחיצה ופיכה ונעילת המגדל ותשמיש המטה וא"צ להפסיק בהם מבעוד יום דאין האידינא תענית ציבור רק במ"ב וכל הצומות הללו אם הלין להיות בשבת מרחין איהן על לאחר השבת ולמה לא מקדמינן לפני השבת כבתענית אסתר משום דאקדומי פודעניתא לא מקדמינן אך לפי הקביעות שלנו א"א להיות עשרה בשבת בשבת ורק בע"ש יבול עשרה בשבת לחול ואו מתענין בו ומשלימין וקורין ויחל בבקר ובמנחה ואע"ג דאנשי מעמד לא היו קורין בע"ש במנחה מפני כבוד השבת כראיתא בתענית וכ"ז : זהו מפני שלא היו מתענים בע"ש במבואר שם משא"כ בת"צ ועוד דשם היתה בכל שבע אבל בכאן מקרה הוא בהרבה שנים

ג מדינא אין אסור רחיצה בחמין בכל הג' צומות ומ"ם המנהג לאסור רק בע"ש רוחצין בחמין מפני כבוד השבת וכ"ז אבל בצונן אין מנהג כלל ויכול לרחוץ בצונן וכן להויע במרחץ ג"ב מותר דאין זה תענוג אלא הסרת צער ויעה :

ד וכתב רבינו הב"י בסעיף ד' דבשבת קורם הצום מכריו ש"ץ הצום חוץ מ"ב וצום כיפור ותענית אסתר וסימנך אכ"ף עליו פיהו אה"ף אב ב"ף כפור פיי פורים והמעס משום דאלו הג' תענית אין תלוי ברצון הציבור אבל י"ז בתמו וצ"ג וי' מבת אסרו נגמ' שם רצו מתענין וכו' לכך מכריון דרוצים ולכן לפי מה דקיי"ל דעכשיו אינו תלוי ברצון דכבר קבלנו עלינו התעניות ולכן כחב רבינו דרמ"א דמנהג האשכנזים שלא להכריו שום אחד מהם עכ"ל משום דעכשיו אין תלוי ברצון והגרי"א :

תקנ"א [דיני ימים שמן ר"ח אב ושבעה שחל מ"ב בתוכה וכו' ל"ט סעיפים] :

א תנן בשלהי תענית וכו' : משנבנס אב ממעטין בשמחה ולא פירש לנו התנא כמה ממעטין וב העתיק

לומר שכנופין אנתו חיז ולמה נאסר עלינו משא ומתן שאין בזה שמחה כלל אלא ודאי דסתם משא ומתן מותר והך דיבמות הבונה משא ומתן של שמחה ובניין ונפיעה של שמחה ומה הוא משא ומתן של שמחה כמו לקנות בגדים להתנות או להבליה או לעצמו בגדים יקרים לקנות ולהפוך ואינו כמשא ומתן של תעניות וכו' באמה אנתו נזדרים ואחי ששיר לפ"ו מנהגינו שאין אנו מופרשים ממשא ומתן כבכל השנה ומהמפרטים חוץ להנחות זה המאז ומתן עם המאז ומתן לתעניות וזה דעת המור והמ"ע וזה גם דעת האו"מ ביבמות עם ד"ה מלישא ע"ש ולא כן הוא דעת הר"ף והרשב"א והרא"ש ולפיכך לא הוצרכו להזכיר זה דכיון שסתם ממשא ומתן נקמה כולל הכל כל מין שמחה ודו"ק:

ך וז"ל המור והש"ע סעיף ב' מ"ר"ה עד התענית ממעטין במשא ומתן ובבנין של שמחה כגון בית התנית לבנו או בנין של ציוד וכיור ובגמיעה של שמחה כגון אבונקי של מלכים שנומעים לצד להסתופף בצילו או מיני הדם ומיני אהלים ואם היה כותבו נטה דיפול אפילו של שמחה מותר לבנות עכ"ל ואפילו ליכא עדיין סכנה בגמיית הותל אלא שיהיה הפסד ממון מותר וע"ז סק"ט וברור הוא בבונותם רבונתם על כל משא ומתן ראסור שהרי על משא ומתן לא כתבו של שמחה ואין לומר דשל שמחה דבנין קאי אתרווייהו דאיכ הר"ל לומר כגון משא ומתן של חופה כמו שאמרו על בנין בית התנות וז"ל על המג"א סק"ו שכתב דל שמחה קאי גם אמא ומתן כמו זרטי חסד ע"ש ומ"ש כמ"י ז"ל אינה אמא השולט כתמו מה אלא נהגו כזה כמ"ש ולא על דברי המור שהם דברי המ"ע ע"ש ודו"ק:

ך יש מי שכתב בלשון זה במקום שנתנו איסור ככל משא ומתן צריך התרה אבל במקום שנתנו למעט ככל משא ומתן לא מהני התרה כיון דיש פוסקים סיברים כך כבר קבלו אבותיהם כדעת ההיא ומג"א עם כלומר דהתרה לא מהני אלא בדברים המותרים ואחרים נהגו כהן איסור כמ"ש בי"ד סי' רי"ד ולא בדברים שמדינא אסור אבל איכ גם במקום שנתנו איסור לנמרי במשא ומתן לא מהני התרה שהרי גם בזה יש סיברים כך דכן מביאר תמים מגילה וה' ו: שכתבו רממעיין בע"כ פירושו לנמרי דאין לומר שרק בריבוי אסור אבל במיעוט שרי ה"ל לפרש כמה הוא המיעוט ע"ש ואם שכתבו זה אשמהה מטילא דדוד גם

העתיק הרמב"ם בפ"ה מתענית וכ"כ הר"ף והרא"ש והבונה רממעיין כלומר שלא יעסקו בענייני שמחה כלל וכן בהכרח לומר דא"כ איזה שיעור יש להמיעוט ונמנן זה כתבו החוס' מגילה ה': ע"ש וסתמא דשמחה הוא אירוסין בסעודה ונשואין אף בלא סעודה כמו בזה"ל דאסורים בכה"ג משום שמחה כמ"ש בס"י תקפ"ו וכך שנינו בברייתא ביבמות ומ"ג: דמארסין אבל לא כינסין ואין עושין סעודה אירוסין וכן הוא במור וש"ע ומה שהרמב"ם לא הזכיר זה ספק אדך דהיה"ם שביאר שם דאין מערבין שמחה בשמחה וכן אסור לישא בתוה"ם אף בלא סעודה ואירוסין מותר אבל לא בסעודה וכיון שכתב ממעטין בשמחה מטילא ידענו שכן הוא כמו בתוה"ם:

ב ומ"ט דברי הרמב"ם חסידים שהרי ביבמות שם שנינו בשני ברייתות דמ"ח עד התענית העם ממעטין מעסקיהם מלישא מליחן מלכנות מלגמיע וכי ולמה לא הזכיר זה כלל וכן הר"ף והרא"ש לא הזכירו זה אבל המור והש"ע כתבו זה כמו שיתבאר חמשה לומר מדשנינו העם ממעטין מעסקיהן ולא שנינו אסור לישא וליתן וכי כמו ששנינו שם באותה ברייתא שבוע שחל פ"ב בתוכה אסור למפר ולכבם ע"ש ש"ם דדוד לאו מדינא אלא שנתנו כן מעצמן והיכא דנתנו נהגו והיכא דלא נהגו לא נהגו ולפ"ו נראה מה שבאמרינו אינם יודעים מאיסור זה כלל ונשאים ונתנים ובונים ונמעים וכבר תמרו הגדולים בזה וע"ז סק"ה וכיון ולדברינו א"ש ונשאי שכתב כעין זה והלש"ח כתב שדוק ע"ש:

ג ויותר נראה לומר דדוד קשה ליה לרבנחינו לפי שלשון ברייתא זו שנינו ג"כ במפ"ק דתענית בתעניות של נשמים בשבע אחרונות והכי איתא במשנה שם ו"כ: עברו אלו ולא נענו ממעטין במשא ומתן בבנין ובגמיעה וכי ותניא שם ו"ד: בנין בנין של שמחה נפיעה נפיעה של שמחה ע"ש וכן פסק הרמב"ם בפ"ג דתענית דין ח' ע"ש ואי ס"ד דמ"ב שזה בזה לתעניות למה שינתה המשנה בלשונה דתעניות פירשה ובמ"ב לא אמרה רק ממעטין בשמחה אלא ודאי דלענין משא ומתן אינן שוין דבתעניות אסורין גם במשא ומתן כמו שמסיימת המשנה שם כבני ארם הגוופין למקום כדומר משני שהתפללו ולא נענו וזה לא שייך רק בצער חדש ולא במ"ב דצער ישן ואבלות ושינה היא ולא שייך

שכ"ב הר"ן בשם רב האי נאמן בספ"ק התענית על תעניות נשמים ע"ש אבל מרבני רבינו הרמ"א שכתב זה רק אמלאכה ולא אנשואין ש"ם רנשואין בכל עניין אמר לפני ת"ב אך אפשר ממעם דאינו סימן טוב והרי אף מ"ז בתמוז אין נושאים ולפ"ז איש מה שיש מבינים בנדי חתן וכלה בימים אלו וכן אם הרב מוכרח לישא בימים אלו יש להתיר לפ"ז אך בשבוע שחל בה ת"ב ווראי אסור :

ין וכן אין נושאים נשים מר"ח ואפילו בלא סעודה אחר כבוד ובתולה או אלמנה אבל סחוד נדרשתו נראה דמותר כמו כהו"ם אבל ליארם בלא סעודה מותר ואפילו בפ"ב עצמו מותר ליארם שלא יקרמנו אחר אבל לעשות סעודת אירוסין אסור וכוז אפילו במקום מצוה אסור ויראה לי דאע"ז דלענין חוה"ם נתבאר בס' תקמ"ז דסעודת אירוסין אינו אסור אלא בשעת האירוסין ובבית הכלה מ"ם בכאן בכל עניין אסור רבשם הפעם משום דאין מערבין שמחה בשמחה לפיכך כשאנו בשעת מעשה ובבית הכלה אינה חשובה שמחה בזה לבטולי שמחת הרג אבל הבא דכל מין שמחה אסור פשיטא דנס ככה"ג הוי שמחה ואסור ואפילו שמתח טריעות נראה דאסור וה"ה שירוכין אצלינו מותר להתקשר מר"ח ולהלן אבל בלא סעודה וכ"ש בלא ריקורין ומחולות ואפילו בשבת אסור לעשות סעודה בשביל זה ואפילו מ"ז בתמוז אסור ריקורין ומחולות כמו שאנו נוהגין לבלי לעשות נשואין מ"ז בתמוז עד אחר ת"ב ולא דמי לסעודת מילה ופריון חבן שמתר דהוסן נרמא ונס אין בזה שמחה דאין שמהה אלא בענייני זיונים שעליהם מוכרין שהשמחה במעונו ולכן כל השייך לזה האירוסין והקישורי תנאים הוי שמחה ולא מילה ופרה"ב :

מן אמרו חז"ל בתענית שם האי בר ישראל ראת ליה דינא בהרי א"י לישתמיט מיניה כל החדש דדיע מולא בכל החדש ומילה שהיא מר"ח עד מ"ב נוהגין שהמוהג והבעל ברית שהוא הסנרק ואבי הבן לובשין בנדי שבת אבל שארי בעלי הכיבודים אפילו הקיואט"ר אין לובשין בנדי שבת אך הנשים נוהגות לכבוש לפי שהיו עיקר מצוה שלהן במה שלובשות בנדים יקרים לכבוד המילה ומנ"ל סק"ג :

י כתב רבינו הרמ"א בסעיף א' דאפילו בשבת שג חזון אין מחליפין בנדי שבת דק הכהונת לכר ומותר אפילו חל מ"ב בשבת (לעז) והמחמיר בזה אינו אלא מוצה

נס במשא ומתן ממעם זה עצמו ולכן כתבו שם הרמ"א ומתן הוא שג שמחה ע"ש אבל לפי רבני התוס' ביבמות שם שרחו פירוש זה ופירשו ראכל משא ומתן קאי ע"ש ווראי דלנמרי אסור ותרע לך שכן הוא דהא התנא כללינהו בכניין ונטיעה של שמחה ואינהו הא לנמרי אסור וזה שכתבו התוס' ביבמות שם וז"ל דריבוי משא ומתן קא אסר וכ"י ע"ש ווראי כן הוא דהא בהכרח לקנות ולמכור צרכי אוכל נפש לסעודת הלילה ופשיטא דבתענית שם שהם שבעה ימים איך אפשר בלא משא ומתן באכילה ושתיה וכיוצא בזה ולכן הנן לשון ממעטין אבל מסחור כלל בלל לא וכן זה ששינוי משנכנס אב סמעטין בשמחה ג"כ כן הוא דאיך אפשר זה וא"כ אם נולד לו בן וכו' דא ישמח או באה לו איזה בשורה טובה או הרויח מעות וכיוצא בהם אלא הכוונה סמעטין בשמחה מה שביד האדם לעשות או שלא לעשות וכן במשא ומתן ממסחור אבל מה שאסור אסור לנמרי ראל"כ תשאר קשיית התוס' במגילה שם כמה הוא שיעור המיעוט ולכן דענין דהנהגין כן לא מהני התרה ונאמת שהמ"א הולך נטיעת הכי נספרו הגדול שיחס מעות לכני נדיין שאסרו כל המשא ומתן וכתב דמ"ז אי לתוס' מגילה אינו אלא של שמחה וזו לתוס' יבמות הא רק ממעטין ע"ש ולפ"ז אינו כן וכמו שכתב דאין כוונתם כן וד"ק :

ין כתב המהר"ל שהסמורים דא ישאו כלי בסף למסר בעיד מר"ח מפני ששמחה הוא להדואים ונסו וכל בניין שאינו אלא להרווחה בעלמא הוי כבניין של שמחה ואסור ונסו וגם ע"י א"י אסור דסוף סוף שמחה היא לו ואם מקודם ד"ח קצין עם א"י על בניין של שמחה או על ציור וכיור מותר להניחו לצייר ביתו דהא"י ארעתא דנפשיה קעביר ומ"ם אם ביכולתו לפייטו ברבך מועט שיצייר אחר ת"ב יש לעשות כן ונסו והבא עליו ברבה :

ין וכתב רבינו הרמ"א דלצורך מצוה הכל שרי עכ"ל כמו בנייני בהכ"ז ובהמ"ר ונראה דכל צורך רבים מותר רכל צורך רבים הוי כלצורך מצוה ויש מי שכתב דהיה בית התנית למוי שלא קיים פו"ד וכן בנדים חרשים לצורך נשואין מותר למוי שלא קיים פו"ד ומנ"ל סק"ט ולא עוד אלא אפילו נשואין מותר למוי שלא קיים מצוה פו"ד וזה שאין נושאים בימים אלו משום דלא הוי סימן טוב לישא בימים הרעים האלו ורא ספני האימור ונסו נכס הר"ן ע"ש ואמת

מיעה דכתנית אינו אלא מפני הויעה ומגיל פקיד
 אכל פורשין פרוכת של שבת אם לא שאירע שבת
 כת"ב ונרחה דאו אין פורשין גם פרוכת של שבת
 והמספות והמכסאית דינן כפרוכת ורק מי שיש לו
 נשואין בשבת נחמו מותר לו ללבוש בגדי שבת כשבת
 חוון אבל בגדים חדשים אסור אפילו לחתן ומגיל סקין
 וגם אבי החתן יכול ללבוש בגד עריון של שבת
 לכבוד החתן וכן עשה מהרי"ל (סו):

ואך ודע שאצלנו יש שנים או ג' דורות שאין ניהוין
 במנהג הזה בשבת חוון אלא לובשין כל בגדי
 שבת וגדולי הדור שהיו או הנהיגו כן באמרו שזהו
 כמדינת אנדרה כשבת כפרהסיא ולכן אפילו כשבת
 שחל בו פ"ב ונרחה אנו לובשין בגדי שבת מטעם
 זה ולכן כימינו אלה כמעט נשכח הדבר שאין ללבוש
 בגדי שבת בשבת חוון ותמוהה אצלי דבר זה דאמו
 קרמונינו לא ידעו זה ועב"ז נהגו כזה אף שאינו כן
 מדינא ואך נכטל מנהגם ולכן נלע"ד דזה תלוי באופן
 ההלכה רצול הקרמונים היתה הלכות שבת וחול
 שוים בדמותם ובתמונתם אלא שהפרש היה בין
 מתורה יקרה ובין סחורה פשוטה ולא היה הפרש
 ניכר כל כך שהרי עניים גם בשבת יוצאין בסחורה
 פשוטה ולכן הנהיגו ללבוש בגדי חול משא"כ זה כמה
 דורות מקורם שכשבת היתה תמונה אחרת לגמרי
 להבגדים בין עני בין עשיר כמו שבחול היו נושאין
 כובע של קלאפין ובשבת שמרייטיל וכן שארי
 בגדים היה ניכר לכך שזה כגד חוק כמו קיטאיין
 וזה כגד שבת כמו של משי לעשיר ומשי פשוט
 לעני ולפיכך הנהיגו הגדולים שלא לנהוג מנהג זה
 מפני שהפרש ניכר הרבה והיו כאכלות כשבת ולכן
 אני אומר דבזמנינו זה שע"פ פקודת המלכות כבר
 החלפנו תמונת הבגדים ושבת וחול תמונה אחת דהן
 אלא שהפרש בין זול ליוקר ווראי נכון לקיים מנהג
 הקרמונים ונלע"ד ודע דזה שתנאלר כסעף ט' דכלל חס
 אב ליסתמט איש ותי מנאר צוואר יתרו וע"ה: דרק עד
 ט"ב ליסתמט ולא יותר ע"ש:

יב שבוע שחל ת"ב בתוכה אסורים לספר ולכבס
 אפילו אינו רוצה ללבושו עתה אלא להניח לאחר
 ת"ב ואפילו אין לו אלא חלוק אחד אסור אם לא
 לכבוד שבת כמו שיתבאר והמבובסים מקורם אסורים
 בין ללבוש בין להציע על המטה ואפילו מטפחות
 הדירים והשלחן אסור ונ"ל דלכבוד שבת גם זה מותר

כלומר ראנו נוהגים כל הדברים הללו מר"ח ולכן
 לכבוד שבת מותר בכתיבת ובמטפחות וכיוצא בהם:

יג ודע דמדינא דנמ' בתענית וכ"ע: הא דאסור לכבס
 אינו אלא כיבוס שלום שלום שכיבוסם היה צח ויפה
 ולא כיבוס שלנו ושלנו אין אסור רק כיבוס עם
 ניהוץ והיינו שמעבדין על הבגדים אכן חלק להחליקו
 וכדי פשתן גם ניהוץ מותר וכך אמרו שם רבלי פשתן
 אין בהם משום ניהוץ והרי הן ככיבוס שלנו ומותר
 והטעם לפי שהן קרובין לבשר ומתמלאין ויעה תמיד
 ואין חוששין לנהוץן יפה (טו) וזה שמוחר אינו אלא
 דווקא לנהוץן ולהניחן אחר פ"ב אבל אסור ללבושן
 לשבוע שחל פ"ב להיות בתוכה והוה מדינא דנמ' שם:

יד אכל אנתנו נהגנו לאסור אפילו כלי פשתן ואפילו
 ככיבוס שלנו בלא ניהוץ בין לכבס וללבוש ובין
 לכבס ולהניח ובין שאבותינו קבלו זה לאסור ממילא
 שאסור לנו מדינא דלכר זה י"א דכיבוס שלנו
 מדינא אסור דזה שאמרו בנמ' דכיבוס שלנו
 מותר זהו אצלם ככבל לפי שמימיהם היו
 עכורים מפני שבכל אינה ארץ הרים וכקעות
 כא"י לכן היו המים עכורים ואין מתכבסין
 יפה ככאי אבל בשאר חיל י"ל דאסור ככאי מפני
 שהמים שלנו יפים ומתכבס יפה ועוד יש איסור אחר
 ד"א דכיבוס שלנו הוא עם ניהוץ דניהוץ אינו אכן
 מלובנת אלא מים ואפר אי גתר ובורית ואצלינו היא
 מכבסים כנתר ובורית ונמצא מדינא אסור ואפילו
 ככלי פשתן הא עב"פ ללבושן אסור מדינא דנמ' כמ"ש
 ועוד דהא חיונין דכלי פשתן שלנו מתכבסים יפה
 ואררבא בהם עושים ניהוץ גמור לכל הדיעות כנתר
 ובורית ובאבן מלובנת וכן אצלינו מדינא כל סין
 כיבוס אסור בשבוע שחל ת"ב בתוכה:

מז ומנהיגנו לאסור כל סין כיבוס מר"ח אב עד אחר
 התענית אם לא לצורך מצוה כגון אשה הלוכשת
 לבגים מיתרת לכבס וללבוש ולהציע תחתיה והוה עד
 פ"ב אבל כמ"ב עצמו לא תלבוש לבגים רק תלבוש
 חלוק ברוק ונקי וכן לכבוד שבת לובשין כלי פשתן
 ומציעין לבגים כמו בשארי שבתות וגם לבגים היה
 מותר ביום ה' לכבוד שבת אלא שבוה נהגנו איסור
 והרי אף ברחיצה נהגנו איסור כמו שיתבאר וכ"ש
 ככיבוס ופ"ס אם אין לו כתינת להחליף לכבוד שבת
 יכול

יכול לכבס ולכבש ומג"ל סק"ח אבל תגלחת ותספורת אסור מן ר"ח לנמרי ורק נפילת צפ"נים מותר וכ"ש לכבד שבת וגם סק"ח וק"ו לסרוק במסרק דמותר בכל יום דאפילו באבד מותר אפילו חוץ שבעה זמ"ה סק"ח ודע דבכביבס אסור אפילו למסור לבובסת אינה יהודית מ"ח ואילך ואפילו תביא אחר ת"ב דאסור לנמרי לעסיק בכיבוס מן ר"ח ואילך לכד בגדו קטנים שמלפפין אותם שקורין וייקעלאך דבהכרח לכבסם בכל יום אך אם מסרו להבובסת קודם ר"ח א"צ למחות בידה שלא תכבסם בימים אלו אך יהודיה שלא תביאם עד אחד ת"ב :

מזן ודע דאע"ז דכיבוס אין אנו מחמירין רק מ"ח אבל תספורת אנו נוהגין לאסור מ"ז בתמוז משום דתספורת אינו שביח בכיבוס ולכן כמ' ימים לא יהא ניכר אימורו ולכן מאריבין אותו מן י"ז בתמוז ואחר מ"ב מיר מותרין למסר ולכבס ואע"פ שיש בנמ' מי שאוסר בשבוע שחל מ"ב בין לפני מ"ב ובין לאחר מ"ב לא קי"ל כן ומיר בעשירי מותר בכל דבר ונראה שיש להמתין בעשירי עד אחר חצות כמו באכילת בשר שיתבאר במ"ה תקנ"ח :

וי"ח וכשם שאסור לכבש בגדים חדשים ומגעלים חדשים מ"ח ואילך כמו כן אסור לתקנם ולהכינם על לאחר מ"ב וכן אסור לקנותם ורק לתתן וכלה בחוד ובתולה או אלמן ונרוש שלא קיים עדיין פ"ר אפשר יש להחיר כמ"ש בסעיף ז' דלדבר מצויה מותר ומ"ש המג"ל כסק"כ ולהב"י מותר לנצט כוונתו מ"ח אז כלומר דרק בשבוע שחל מ"ב אסור לנצט בגדים חדשים ולכן כדי לניטה בסעיף ז' לא כתב שם אסורים מ"ח כמו שכתב בסעיף ז' בתקונתו אך לדין אין ג"ח כמ"ש וז"ל :

ין ומדינא דגמ' כשחל מ"ב ביום א' או בשבת ונרחה ליום ראשון מותרים בכל דבר בשני השבועות קודם ת"ב אין זה שבוע שחל ת"ב בתוכה והשנייה הרי היא אחד מ"ב ודעת המיר לאסור שבוע שלפניו מפני שגם זה מקרי בשבוע שחל מ"ב בתוכה לכד ביום ה' ויום ו' מותר הכל לכבוד שבת אבל אנו אין מנהיגין כן אלא אוסרים הכל מן ר"ח אב ואיך כמו שכארנו והמפורת מ"ז בתמוז וזה שאסור בתכבוסת הוא אפילו לכבס בשבד בגדי א"י ובוה ודאי מדינא שרי שאין בהן שמחה אלא מפני החשר שלא יאמרו ששלה היא בובסת ולכן בצינעא פתח ומג"ל סק"ח וכן אם ידוע לרבים שהיא בובסת שלהם או שהבגדים ניכרים שהם שלהם וגם מותרת לכבסם :

ין וכן חייש ישראל אסור לו לחפור בגדים חדשים מ"ח בין לישראל בין לא"י מפני החשר שיאמרו של ישראל הוא אבל נהגו להקד בזה ואפילו הם של ישראל אם קבלן קידם ר"ח מותר לו לתקן וני"ל דלא נהגו להקד רק בשבד משום פרנסתו אבל לא בזמם וכ"ש אם ידוע וספורסם שהם של א"י דמותר וכן נהגו לתת לאומנים א"י לתקן בלים חדשים תוך זמן זה כדי שיהיו מוכנים לאחר מ"ב מיד ואע"ז דבכביבוס אסור כמ"ש בסעיף ט"ז והו' מפני שאיסור כיבוס הוזכר בגמ' משא"כ עשיית בגדים חדשים ולצורך חתן וכזה אפילו במ"ב עצמו יכול האי לתקן וגם סק"ח ומ"ס ראוי למעט בכל מה דאפשר שהרי אפילו במשא ומתן אין להרבות לכמה פוסקים כמ"ש בסעיף ה' וכ"ש בכה"ג ואצלינו אין נותנים מלאכה מ"ח אב אפילו לא"י אא"כ לצורך מצוה ודע דזה שנתבאר בבגדים חדשים ה"ח לקנות בלים חדשים מוכים של כסף וכה"ג וכן ליתן לאופן לעשות בלים יקרים אסור מ"ח :

כ"א איתא בירושלמי רפ"ד רפסחים הגי נשי דנהיגי דלא למשהי עמרא מדעיל אב מנהנא כיומר הוי מנהג

ין בגדים חדשים בין לבנים בין צבועים בין של צמר בין של פשתן אסור ללבוש בשבת זה ולדין מ"ח דהחילוק בין צמר לפשתן אינו אלא בישנים ולא בחרשים וחדשים יש בהן משום שמחה בכל מין שהוא וכ"ש כשכובשין אותן במכבש דהזיוין כמו מנהגים דאסור מדינא גם בלא חדשים ולכן בגדי שבת מנהגים אסור אף ישנים וגם סק"ח ואפילו מנעלים

מנת מוב על שם כי השתות ידוסן ה'פ שהגשים
 נהגות שלא לעשות חוסי שתי מצמד מ'יח עד אורי
 מ'ב ולמשהו הוא מ'שן או כשהו או בערב ולמה
 עושין כן מפני ששתי הוי לשן יסוד כמו כי השתות
 ידוסן ובהמ'ק שנחרב ובו האבן שתייה ואינן עושות
 לא לעצמן ולא לאחרים בין בתגם בין בשכר ופ'ו
 סק'ו ורק השתי אבל הערב עושות וכן שארי מיני
 כווייה חה שלא נהגו רק בצמד לא ידעתי מעם דאי
 לזכרן התבלת הארגמן שהיו בבגדי כהנה הא בגדי
 שש היו יותר ובאמת לפנינו בירוש'מי ליכא חיבת
 עמרא אלא סתם דלא למשתי על שם כי השתות
 ידוסן ורק בסוד ושיע כתיב עמרא :

כב וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ח' דנהגין שלא
 לקדש הלבנה עד אחר ת"ב עכ"ל ויש מי שכתב
 דגם אחר מ"ב אין לקדשה אחר התענית במ"ש במ"י
 תכ"ז ופ"ו סק'ו אבל בשם האריז"ל כתבו דאדרבא
 יש לקדש במוצאי מ"ב כי בו נולד בן דוד כמבואר
 במדרשים וכ"כ בפרע"ח וק' קל"ח. ע"ש ויש
 שסמקקים בעיקר דין זה דאיך נעבוד על המצוה
 הבאה לידנו וגם יש לחוש שמא יהלה או יסות ולא
 יקיים המצוה ופ"ס היכא דנחוג נהג אך אנהו
 במדינתנו אין ממתנים בלא"ה מפני שהעבים מצויים
 הרבה במדינתנו ופי' יודע אם לא תהיה מצוה
 בעבים ולכן אנו מקדשין הלבנה קודם ת"ב :

כג מריגא דגמ' אין איסור באכילת בשר רק בעמ"ב
 ובסעודה המפסקת אבל כבר קבלו אבותינו זה
 הרבה מאות בשנים שלא לאכול בשר ושלא לשתות
 יין סן ר"ה אב עד אחר מ"ב לבר מיום השבת
 לזכר הקרבנות והנמכים שנתכסלו בעונותינו ויש שנהגו
 סן י"ו בתמוז שבו נוטל הממיר ויש שכתבו רק
 בשבוע שהל מ"ב אבל עתה בכל ארצות פוורינו
 נהגים סן ר"ח ועתה בעוה"ז כמה שמולולים באיסור
 זה ולכך שהן עוברים איסור דאיריותא מפעם נדר
 דכיון שאבותינו קבלו עליהם מנהג זה הוי נדר שד
 בלל ישראל ולכך זה איך לא נכוש ולא נכלם הרא
 הרבה מהאומות שאין אוכלים הרבה שבעות לא בשר
 ולא חלב ולא בצים ואנחנו עמב"ז שעלינו נאמר קדושים
 תהיו לא יאבו לעצור את עצמם שמנה ימים בשנה
 לזכרן בית קדשינו ותפארתינו ועל כיוצא בזה אמר
 הגבאי ברוש והכלמו מדרכיכם בית ישראל וענשם
 גדול מאד :

כך שארי משקים מותר ואפילו חומץ של יין
 והאיסור הוא בין בשר בהמה ובין בשר עוף רק
 מי שהוא חלוש יכול לאכול בשר עוף אם צריך לזה
 ויש מי שמתיר ברופא של בשר ואין רמב"ג כן
 ואפילו בשר שהיה אצלנו מקודם ר"ה אמר לאכול
 ואפילו הנשאר משבת ולא דמי למ"ש הרא"ש בפ"ק
 דחולין נבי איברי בשר נחירה שהכניסו ישראל לארץ
 דבעיא להו אם מותרין או אסורין וכתב הרא"ש דג"פ
 לנדר מדבר ויש לו מהדבר מקודם הנדר ע"ש והוא
 בגדר חדש ולא בגדר שמדור דוד והוי כאיסור יסן
 ולענין תערובות בשר בשאר דבר נראה דלא הלכו
 בזה אחר נתינת מעם דלא נודו בכה"ג ועוד דהנוד
 מיין מותר בתבשיל שיש בו מעם יין כמ"ש ברי"ד
 ס' רפ"ו ע"ש ואפילו מה שהיה יין באלו הרי"ד
 ונהפך לחומץ נ"כ מותר ופ"ו סק'ו ופי' שנדר שלא
 לאכול בשר מיין בתמוז מותר לאכול בשבתות דכל
 הנודר אדעתא רמב"ג נדר ונפ"ו סק'ו ויש חולקין
 ומצדיקין התרה וס' כ"ט מידה אם לא אמר בלשון
 נדר רק ברשן קבלה ווראי מותר וס' :

כה ויש שנהגו להצניע הסכין של שהימה מ"יח
 ואיך ואין שוחטין כי אם לצורך מצוה לחלה
 או לשבת או מילה ופריון הבן וכיוצא בו ומבין
 סמילא דבעיר נרולה שיש בה תמיד במה חולאים
 וכמה יולדות הרבה חלושי הבריאות לא שייך להצניע
 הסכין וישראל שצריך להעמיד בשר להשר מותר
 לשחוט בערו לשבוע זו שחל מ"ב בתיבו ולדין מ"יח
 רק לא יכרכו על השחיטה כיון שאין ישראל אוכל
 ממנו ושבו לראות להצניע חתיכה לשבת או לחלה
 ויולדת הצריכה לבשר ויהיה ביכולתו לברוק ולכרך
 על השחיטה אך אם אי אפשר שהישראל יאכל מזה
 ישחוט בלא ברכה ובלא בדיקה אבל לנדר יש
 מהגדולים שאין דעתם נחה מזה ויש מתירין מ"ו
 סק'ו וטוב לנחור ע"י א"י ולא ע"י ישראל ובירד
 ס' ק"ו נתבאר בזה ע"ש ובעיר לא ישחוט השוחטים
 עד אחר ת"ב אך בשחל ת"ב בתמישי מותרין לשחוט
 בת"ב אחר חצות לכבוד שבת ונפ"ו סק'ו ובמקומות
 שהא"י אין אוכלין בשר ביום ו' וביום ו' ולא ידה
 לסי למכור חלק האחרים או אולי תמוזף בהתמה
 יכולין לשחוט ביום ד' קודם ת"ב וס' והכל לפי
 הענין ולפי ראות עיני הסוהר דבאמת אין בזה שום
 מעם לאסור דאין כאן מין שמהו וגם לא שייך לפיגור
 דיקמא

ערוך הלכות תשעה באב סימן תקנ"א השלחן

דילמא אתי למיכל מיניה כמו שיש מי שחשש לזה
נס נסס לטזרנסו ודברים המוחים הם דהא א"א לאכול
עד שיבשל הבשר ואתי למידכר ואי משום אכילת
מויד לא חשידי ישראל על זה :

כז כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף י' יש מי
שאומר שהנהג שלא לאכול בשר בימים הנזכרים
מותרים בתבשיל שנתבשל בו בשר ואסורים בבשר
פלח ובשר עוף ויין תוסס ומותר לשתות יין הברלה
זברהמ"ו ונהנין להחמיר שלא לשתות יין לא בברהמ"ו
ולא בהברלה אלא נוהגים לתנוק וכמקום דליבא תנוק
מותר בעצמו לשתות ההברלה עכ"ל ואנחנו נוהגים
לאסור בתבשיל שנתבשל בו בשר ומג"ל סק"ט וכן
המנהג הפשוט ואין לשנות וביין לברהמ"ו גם בלא
זה אין אנו נוהגין בחול בכוס לברהמ"ו ופשוט הוא
דאם יש כוס יהיה של שכר או מי דבש אך בהברלה
יש נהגין לשהות ואנחנו אין שותים ועושים הברלה
על השכר וזה שכתבו ליתן לתנוק ויש מי שדקרק
מדבריהם דמותר ליתן לתנוק בשר ויין בכל ימים
אלו נסס סק"ט ואין המנהג כן אצלנו וביודאי תנוק
שצריך לזה מפני חלישותו מותר וגם בגדול מותר
כשהוא חלוש לאכול בשר עוף כמ"ש וגם המעוברות
והמניקות אם קשה עליהן מאכלי חלב ודאי מתירין
להן בשר עוף ואם אין בשר עוף יאכלו בשר בהמה
דכמקום השש בריאות הגוף לא נזרו אך בסתם
תנוקות כוודאי אין להאכילם מאכלי בשר וכן המנהג
ואין לשנות וזה שכתבו ליתן ההברלה לתנוקות וזה
מפני שגם בעצמו מותר לשתות כמ"ש דאם אין תנוק
ישתה בעצמו אך כשיש תנוק מוטב שישתה התנוק
משישתה הגדול ולא מפני שלתנוקות הותר ליתן להם
בשר לכתחלה ולי"ע על המג"ל :

כח עוד כתבו דבמילה ופדיון הבן וסיום מסכת
וסעודת אידוסין אוכלין בשר ושותין יין כל
השייכים לסעודה אכל יש לצמצם שלא להוסיף ובשבו
שחל ת"ב בתוכה אין לאכול בשר ולשתות יין רק
מניין מצומצם וזה אפילו בע"ב שרי ובלבד שלא
יהיה בסעודה המפטיק בה וכל מי שאיכל בשר
במקום שנהגים בו איסור פורץ נדר הוא וינשכנו
נחש ומותר לשתות כל שכר אפילו של דבש שקורין
מע"ד עכ"ל וחילקו בין סן ר"ח לבין שכר שחל מ"ב
בתוכה דכשכר זה יראו שלא יהיה יותר ממניין
מצומצם וסן ר"ח יכול לדחות יותר דק לבלי להוסיף

קדושים שאין להם שייכות להברית מילה ואלו
האכילת בשר לא היו קדושים אותם כוודאי יש
לאסור :

כח ודע שיש שמניחים הסיום מסכת על ימים אלו
כדי לאכול בשר ודבר מבוזר הוא דאע"ג דבמ"ק
(ט"ו) מוכח דמותר לשייר מקצת המד לסיום מצוה
כדאיתא שם בבבלין בהמ"ק ע"ש מ"ם להניח לכתחלה
בשכיל אכילת בשר לא נאה ולא יאה ויש שלומדים
לכתחלה מסכת כדי לעשות סיום בימים אלו ודבר
זה אפשר כדאי לעשות שעי"ז יעסק בהורה מיד
אין לבקש על הסיום רק ת"ח השייכים ללימוד התורה
ואנחנו לא נהגנו בסיום ואפילו כשיארע סיום בימים
אלו אנו מניחין הסיום עד אחר ת"ב כדי שנוכל
לשמוח בשמחת הסיום לכבוד התורה כראוי :

כט וזה שכתבו סעודת אידוסין וודאי דבר תמוה
הוא שהרי כבר נתבאר דאסור לעשות סעודת
אידוסין ויש שבאמת מחקו זה ומג"ל סק"ד נסס ה"ח
ויש שכתבו דמירא באין לו אשה ובנים שלא קיים
פ"ד דמותר לעשות סעודה אך לפמ"ש בסעיף ה'
גם בבח"ג אסור לעשות סעודה ויש שכתבו דלא
מירא בשעת אידוסין וס"ם מצוה היא נסס וזה יותר
תמוה ראיוה מצוה יש כזה וכבר כתבנו שם שאסור
ולכן נראה עיקר כדעיה ראשונה וגם הלבוש השמיים
זה ויש מי שאומר דזהו למי שאין אוכלין מ"ו בתפוח
דאז מותר באידוסין ולעשות סעודה ולי' סק"ט ועמ"כ
במילה ועשו קודם חצות :

ל וראיתי להנדולים שביארו מי הםה שרשאים לאכול
בסעודת מצוה בשר ונדרי הקרובים והשייכים לזה
ומג"ל סק"ה וע"ז סק"ב ולי' ס"ק ל"ה וקשה לברר
הפרטים אך באמת כלל אחד יש בדבר דמי שיהיה
אוכל בסעודה זו גם בשאר ימות השנה מותרים לאכול
בשר אבל מי שהילך רק בעבור שיאכל בשר ובשרי
ימות השנה לא היה קרוא לסעודה זו אסור לו לאכול
בשר אלא מאכלי חלב וכן נראה להראי מדברי
מהר"ל שהביאו ע"ש והוה דעת כל הנדולים וכן בנשים
כן הוא :

לא תספורת שאסרו חכמים בשכר שחל מ"ב
ולדין מן י"ו בתמוז אחד ראשו ואחד כל שיער
שבו אסור ובשפת של הזקן כל שמעקב האכילה מותר
ואסור דגדולים לספר לקטנים דאין אכילת
לקמן כמ"ש ביו"ד סי' שפ"ד והוה בסתם אכילת אכל
באכילת

באבלות דרבים שהוא זכרון לחורבן בית קדשנו
 ראוי לתקן גם הקטנים ומני"א סק"ל וראו משום אבלות
 זו המידה מסתם אבלות דאדרבא שיש דברים שמקילין
 באבלות ישנה כראסדין כיבסית (מ"ג:) ע"ש אלא
 רבוה יש חניך ליראת ד' שהקמן כשישאל על מה
 זה יבינו לו ענין חורבן בהמ"ק:
ל"ב וכן אין לבכס בסותי הקטנים בשבת שחל מ"ב
 בתוכה ולדין מר"ח מיהו בנדים שמלפפין בהם
 הקטנים לנסרי שמוציאין בהם ריעי ומסתנין בהן
 הני ודאי מישרא שרי ואפילו בבגדי שאר קטנים
 נהגים להקל ויבבסי בצינעא ונמילת צפרנים יש
 אוסיין ומ"ז סק"ל בשבוע שחל מ"ב ויש סתידין
 דיהו בצינעא ואינו ניכר כל כך ומני"א סק"ל ואנחנו
 נהגים להקל כי גם לענין נפ"י טוב יותר בשיטתו
 הצפרנים :

ל"ג וכתב רבינו הב"י בסעיף מ"ז מי שתכפוהו אבלות
 של סו' ושל שבת זו והכבוד שערו סיקך בתער
 אבל לא במספרים ומכבס כסותו במים אבל לא
 בגתר ובחור עכ"ל וכדירן לענין כיבוס כשפנע סוף
 האבלות ברי"ח ולענין תספורת כשפנע ב"ז בתסו
 ואו גם בספרים מותר ורק בשבוע שחל מ"ב בתוכה
 דסדינא דנ"א אסור לא התרנו במספרים ולא מקודם שנהגנו
 סתת סנהג בעלמא וכן בתכבוסת מר"ח לענין נתר
 וחול ונ"א ומ"ז סק"ל וכן יש מי שסתיר ביוצא לדרך
 בשבוע שחל בו מ"ב לבכס לו בגדי פשתן כסח
 שצריך לדרבו מסו בין בגדי פשתן מותר סדינא
 דנ"א כמ"ש בסעיף י"ג אין להחסיד בכה"ג:
ק"ד וכן נראה לענ"ד רכל אותן שהתירו חכמים לנלח
 ולכבס בחוה"מ כמו ששינו במשנה דואלו מילחין
 במ"ש במ"י תקל"א מותרים לספר ולבכס גם בשבוע
 שחל מ"ב בתוכה וכ"ש מקודם שאינו ארא מנהג
 בעלמא דהא בסועד לבר האיסור מלאכה גורו נ"ב
 מצנו שלא יבנוסו לרגל בשנה מניזיין במ"ש שם ומ"ס
 לארו התירו ב"ש באבלות ישנה דניכר לכל שלא היו
 יבדיין לנלח ולהסתפר עד כה ולא נרע מהבפיהו
 אבלות ושם מכואר כל אזהרן שהתירו חכמים
 ע"ש :

ל"ד יש ניהגין-שכא לרחיק בחמין מר"ח ויש שאין
 נמנעין אלא כשבת שחל בו מ"ב ויש מתענים
 מ"ז בתסו ומנהגינו לענין רחיצה בחמין לאסור
 מר"ח אך אם הל ר"ח ביום עשי"ק רחיצין בו לכבוד

ל"ח ודע שכדורינו התחילו לזולל ברחיצה בחמין בע"ש
 חוון ומרנלא בפומייהו שמי שרוחץ כל ע"ש
 רשאי גם בשבת זו ואינו כן שהרי רבינו הרמ"א לא
 התיר רק חפיפת הראש כמ"ש ותמיד היו המרחצאות
 נעולים בע"ש חוון וזה לא בביר התחילו לזולל ועתידים
 ליהן את הרין ופשוט הוא דלרפואה מותר לרחץ
 בחמין אפילו בעט"ב:
ל"ז ולצורך מצוה מותר רחיצה ולכן הגדה רחוצת
 וטובלת ואפילו אם מוכלת ליל שאחר מ"ב
 רשאה לרחוץ בעט"ב אם א"א לה לרחוץ במצואי
 מ"ב וכן אשה הלבושת לבנים יכולה לרחוץ מעט
 כדרכה בכל השנה הואיל וצורך מצוה היא ואינה
 עושה זאת לתענוג וכ"ש מי שאינו נקי בנפול רסותר
 לו לרחוץ אפילו בחמין כדי שיהיה נקי:
ל"ח וכתבו דכותינו בעלי הש"ע בסעיף י"ז טוב
 ליותר מלומר שהחיינו בין המצרים על פירי או
 על מלבוש אבל על פירין הכן אומר ולא יחמין
 המצוה וכן כפירי שלא ימצא אחר מ"ב מותר לברך
 ולאוכלו בין המצרים עכ"ל ובשבת יש אוסרים ויש
 מתירים ומני"א סק"ל ואין הטעם משום אבלות דלא
 מצינו שיהא אב"י אסור לברך שהחיינו אלא בין
 דהומן הוא זמן פורעניות אין לברך שהחיינו והניענו
 לזמן הזה מסו ויש מתירין לברך שהחיינו ומ"ז סק"ל
 ומנהגינו לבלי לברך שהחיינו מר"ח אב ואיך ואפילו
 בשבת אבל מקודם מברכין ויש שגם מר"ח מברכין
 שהחיינו:

ל"ט עוד כתבו בסעיף י"ח דצריך ליותר מ"ז בתח
 ער

ער ט"ב שלא לילך יחירו מדי' שעות ער ט' שעות משום שבהם קמב מרירי שולט ולא יכו התלמידים בימים ההם עכ"ל אפילו ברצועה ונראה דהקפידא הוא על הליכה בדרך ולא בעיר וזהו במדרש שחרר טוב תהילים על מסוד יושב במתן עליון על פסיק מדבר באופל והלך וז"ל

תקנ"ב [דיני ערב תשעה באב ובו י"ד סעיפים]:

א שנינו כמשנה רתענית וכו' : ערב ט"ב לא יאכל ארס שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ומפרש בגמ' (ל"ו) דזהו רק בסעודה שמפסיק בה מלאכול עור וגם אחר חצות היום אבל קודם חצות אף שמפסיק בה שלא יאכל עור ולאחר חצות ואינו מפסיק בה והיינו שעוד יאכל סעודה המפסקת יכול לאכול כל מה שירצה והנה לענין בשר ויין כבר נתבאר בס"י הקודם שאין אנו אוכלין בשר ולא שותין יין מר"ח וכן אצלינו אין השינוי בסעודה המפסקת רק לענין שני תבשילין שיתבאר מה המה :
ב ומדינא רגמ' גם בשר ויין לא כולם אסורים רק בשר שנשחט שני ימים מקודם אבל בשר מלוח והיינו שהוא יום השרישי לשחיטתו מותר וכן יין מניתו והיינו תוך ג' ימים לדריכתו מותר וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מתענית דין ו' ע"ש והטעם רביון שזהו לזכרון הקרבנות והנסכים אין איסור רק באופן שהקרבנות נאכלו כן והנה בקרבנות כשלמים היו הזמן היותר גרוע לאכילתן והם שני ימים ולילה אחר כרתגן בפ' אזהו מקומן ולפיכך כל שאינו נאכל כשלמים סתם וגם יין לנסכים פסול כשלא עברו עליו יותר מנ' ימים לדריכתו לפיכך מותר לשתותו ולמ"ז גם עופות לבר תורים ובני יונה וכן בשר צבי מותר לאכול שהרי אין קרבנות באין מהן וכ"כ הסוד בשם ראב"ה ורשב"ט ע"ש :

ד גם משמקים אחרים לבר יין שיותר לשתותם בסעודה המפסקת דאוי למעט בסעודה המפסקת כמה שרגיל לשתות וגם אין לשתות שבר אא"כ הוא חלוש וכן לא יאכל אחר סעודתו צנון ומתיח דברים שנוהג בהם כשאר פעמים כדי שיתנהג בפרישות וז"ל הרמב"ם שם חסידים הראשונים כך היתה מרתן ערב ט"ב היו מביאין לו לארס לברו פת חריכה במלח ושורה במים ויושב בין תנור וכירים ואוכלה ושתה עליה קיתון של מים בראנה ובשמן ובכביה כמו שסתו מוטל לפניו בזה דאוי לחכמים לעשות או קרוב מזה ומימינו לא אכלנו בעמ"כ תבשיל אפילו של ערשים אא"כ היה בשבת עכ"ל :

ה ונהגים לאכול ערשים או בצים מבושלים שהם מאכלי אכלים ויש נוהגים לאכול בצים קשים וקרים שהוא ג"כ מאכלי אכלים וכן נוהגים לאכול פת מענולים שקדין ביניל שכזה מברים אצלינו לאכלים מפני עינוגן לרמו שהאכלות והמיתה הוא נלגל החומר בעולם ויש מחסידים לסבך אחר האכילה פת באפר ולאכלו על שם ויגדם בחצין שיני הבשישי באפר והכו איתא בירושלמי רשחתי תענית שכן עשה רב ע"ש ויותר ליקח אפר של סאכלי חכב ולא אפר של תערובת

א שנינו כמשנה רתענית וכו' : ערב ט"ב לא יאכל ארס שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ומפרש בגמ' (ל"ו) דזהו רק בסעודה שמפסיק בה מלאכול עור וגם אחר חצות היום אבל קודם חצות אף שמפסיק בה שלא יאכל עור ולאחר חצות ואינו מפסיק בה והיינו שעוד יאכל סעודה המפסקת יכול לאכול כל מה שירצה והנה לענין בשר ויין כבר נתבאר בס"י הקודם שאין אנו אוכלין בשר ולא שותין יין מר"ח וכן אצלינו אין השינוי בסעודה המפסקת רק לענין שני תבשילין שיתבאר מה המה :
ב ומדינא רגמ' גם בשר ויין לא כולם אסורים רק בשר שנשחט שני ימים מקודם אבל בשר מלוח והיינו שהוא יום השרישי לשחיטתו מותר וכן יין מניתו והיינו תוך ג' ימים לדריכתו מותר וכ"כ הרמב"ם בפ"ה מתענית דין ו' ע"ש והטעם רביון שזהו לזכרון הקרבנות והנסכים אין איסור רק באופן שהקרבנות נאכלו כן והנה בקרבנות כשלמים היו הזמן היותר גרוע לאכילתן והם שני ימים ולילה אחר כרתגן בפ' אזהו מקומן ולפיכך כל שאינו נאכל כשלמים סתם וגם יין לנסכים פסול כשלא עברו עליו יותר מנ' ימים לדריכתו לפיכך מותר לשתותו ולמ"ז גם עופות לבר תורים ובני יונה וכן בשר צבי מותר לאכול שהרי אין קרבנות באין מהן וכ"כ הסוד בשם ראב"ה ורשב"ט ע"ש :

ג אבל המור בעצמו חולק בזה וז"ל שלא משום זה בגבד אסרו בשר אלא כדי להרבות אכל ותדע שהרי אכל אחר מצוה להשקותו יין והכא אסרו יין דאם ישתה ישבח רישו ומצוה שזכור חורבן הבית ויצטער עליו הלכך מטעם זה יש לאסור אפילו בעופות כמו בשר ובממ"ק כתב עתה שרוב מאכל שלנו בשר לאחר שעברו עליו שתי ימים נראה שאסור ויותר לשתות יין מניתו והיינו רק ג' ימים לדריכתו

תערובת בשר וחלב כמ"ש בי"ד סימן פ"ט ע"ש :

ן ונהגו לישב על גבי קרקע במעודה המפסקת כאונן על המה בשפלות ולא יחרוץ סנעליו כאבד דאבכות אינו ח" עד הלילה ולכן אחר האכילה יושב על המפסל ויש ליוהר שלא יאכזו שלשה במעודה המפסקת ויתחייבו בויםון אלא כל אחד יושב לבדו ויברך לעצמו ואם אירע שאכלו ג' באחד יוסנו כן פסק המור ובשם ר"י כתב שלא יוסנו ותמה המור על זה ע"ש וי"א הטעם דלא חשיב קביעות אא"כ הסבו או ישבו בשלחן אחד כמ"ש בס"י קס"ו והבא אין דעתן לקבוע כיון שכל אחד אוכל על שלחן קמון בפ"ע ומג"א סק"ע ולכן אם אירע ששששה אכלו על שלחן קמון באחד בוודאי יוסנו :

אחת חשיב שני תכשילין וכל כיוצא בזה בר"א בדברים שאין דרכן להתבשל תמיד ביחד אבל דברים שמתכשלים תמיד ביחד כמו אצילני שמבשלים דנים עם תפוחי אדמה שקורין בולבע"ס או שמכשלין מן גרופי"ן עם תפוחי אדמה או שני מיני גרופי"ן או גרופי"ן עם קמניות שכן דרך בישולם אינו חשוב אלא תכשיל אחד או לפי זמן הקדמון שהיו נותנים בצלים וכצ"ל בתוך זרעונים וכן כל כיוצא בזה ויש מי שכתב דלביבות מסולאים בנבינה היו שני תכשילים ומג"א סק"ז ודבר תימא הוא דכל לביבות הרי מסולאים בנבינה או בכצ"ל ובצלים כידוע ואפשר שבזמן הקודם לא היה כן מיהו בזמנינו ודאי אין זה אלא תכשיל אחד ולכן מותר לאכול קרעפלאך מסוגנים או בלינצעים המסולאים בנבינה או בכצ"ל ובצלים וכן כל כיוצא בזה :

כן וכן אמור תכשיל אחד בשני קרירות כגון תכשיל אחד מבושל ומסונן שבקדירה זו בשלו ובקדירה זו מיננו או צלי ובישול כגון שרוצה לאכול דנים מבושלים ודנים צלויים או מסוגנים אבל מסוגנין בלבד אפילו מיננו עם חמאה וחלב היו תכשיל אחד מפני שכן דרכן או שבישל בשני קררות מאכל אחד בשינוי כגון שבאחר בליתו עבה ובשני בליתו רבה אבל כששויים נמטרי לא שייך לקרותם שני תכשילין ויכול לאכול תכשיל אחד עם כמה מיני פירות וזרעונים וירקות חיים ולכן לפי מנהגינו שאוכלים בצ"ל אמור לאכול עוד תכשיל אחד ושתיית מיי"א וקאו"א נ"ד דלא חשיב מין תכשיל כלל שאין זה אלא כשתיית מים או שארי משקים המותרים לבר יין ויש שסמספק בזה ולא ידעתי למה ומג"א סק"ז מנהג מימי נח"י ומג"א סק"ז לשתות קאו"א כמעודה המפסקת :

ן ומהו שני תכשילין הנה דברים הנאכלים חיים כמו פירות וירקות הנאכלים חיים אינו ככלל תכשילין ויכול לאכול מהם כמה מינים ותכשיל אינו אלא תכשיל כשמו שמתבשל ואם בשלם אפילו הם נאכלים חיים חשיבו תכשיל דלא כי"א דדבר שנאכל כמות שהוא חי לא חשיב תכשיל אף כשכשולם כמו לענין בישולי עבדים דכבאן לא נחתין כזה וכמה מאכלים טובים עושים מזה ולכן חשובים תכשיל וטורו ויש להסתפק אם כבוש ומליח חשובים תכשיל כמו רג מלוח שקורין העריג"ג או ידק בבוש בחוסף או כמים מער"ע ולעני"ד נראה דאין זה בנדר תכשיל ויש שאוסר בכבוש זמ"ת כגס מה"טו ומעמו נראה משום דקיי"ד כבוש כמבושל ולדעהי אין עניין ול"ו דאין זה רק לענין בליעה ומליטה ולא לענין חשיבות תכשיל וראיה מנדרים דהנורר מתכשיל אין אמור אלא בתכשיל של צלי או שלוק או מבושל ולא בכבוש ומליח כדמוכח בי"ד סי' רי"ז ע"ש וכיון דהכמים אמרו רק שני תכשילין אין הכבוש והמליח בכלל זה וכן ג"ל עיקר ואע"ג דלענין עידוק תכשילין מהני גם כבוש בס"י כמ"ש תקנ"ז אין זה דמיון ודרי בשם לא מהני תכשיל שאין מלפתין בו הפת כמו דיוסא כמ"ש שם ובכאן ודאי חשיב תכשיל אלא דאין עניין ול"ו דהתם תלוי כמה שמלפתין בו את הפת ובכבוש ודאי מלפתין ובכאן בחשיבות תכשיל תלוי וכבוש אין עליו חשיבות תכשיל :

י וכל דברים אלו הם במעודה המפסקת שאין דעתו לאכול עוד אחריה מעורת קבע וגם שהוא אר"י חצות היום אבל אם היה קודם חצות או אחר חצות ודעתו לאכול אחריה מעורת קבע א"צ ליוהר בכל הדברים שנתבארו כמ"ש בסעיף א' וכתב דבי"ט הר"מ"א בסעיף ט' דמנהג לאכול מעורה קבועה קודם מנחה ואח"כ מהפלגין מנחה ואוכלין מעורה המפסקת ונהגים דהרבות קצת במעודה ראשונה כדי שלא יויק להם התענית הואיל ופיסקום מבעוד יום כמו ביוה"ב ויש קצת ראייה לזה ממדרש איכה רבתי מ"ד סי'

ן שני תכשילין אמורים אפילו שני מיני תכשילין בקדירה אחת כמו שיבשל דנים ובצ"ל בקדירה

ערוך הלכות תשעה באב סימן תקנ"ב תקצ"ג השלחן

פי שיוכל להגוף בעצמו ויודע שאין התענית מדיק לו ומחמיר על עצמו נקרא קדוש עכ"ל :

יא אבל רבים ונדולים התמרמרו על המנהג הזה והרמב"ן ז"ל קרא עליהם ובטן דשעים תחבר ואין זה אלא כהערמה בעלמא ואנחנו חלילה אין נוהגין כן אלא שאנו אוכלין כל הסעודה על הארץ ואנו אוכלין להם עם איזה דבר הנאכל כמות שהוא חי ואוכלין ביצים כפי המנהג ומה שנוהגים לבשל לאקשין עם חלב אין אנו אוכלין בעת סעודה המפסקת מפני שעם הביצים יהיו שני תבשילין וכך ראוי לנהוג ורבינו הרמ"א אוהב ישראל היה וטרח ליישב המנהג אבל אינו נכון וזה שכתב ראייה ממדרש הוא כפתיהה דאיכה רבתי וסי' י"ז וזה היה בבית שני שהיה להם יום זה לששון ומשמחה כמו שיריה לעתיד והיו שותין ומשתכרין ועכ"ל קראו מגילת איכה לזכרון חורבן בית ראשון כן כתבו המפרשים ונכון הוא וממיהני על הכתוב במקרא רמו לזה ולמה טרח על המדרש במקרא :

ישב בסעודה חבירים ואם חר מילה באותו שבת יעשו הסעודה קודם מנחה ומג"ל סק"ז ונס יפסיק מבעוד יום קודם השקיעה :

יג מי שקבל עליו תענית לפני וחמישי כג ימות השנה ואי"ע ערב מ"ב להיות בשני אבל בחמישי א"א דאין מ"ב הל בע"ש אבל בשחל מ"ב ביום נ"ה הוי עמ"ב בשני וקשה ע"ז להתענות שני ומים כאחד ישאל על נדרו לחכם ויתירנו או ילוח תעניתו על יום אחר ופורע ואע"ג רבכה"ג אין ללוות כמו שיתבאר בס"י תקס"ח מ"ט באין ברירה בהכרח לעשות כן והנאותים כתבו דמתענה עד אחר תפלת המנחה ואוכל סעודה המפסקת קודם ביאת השמש ונהוג בה כל חומר כעודה המפסקת ושני פעמים לא יאכל מפני הנדר וכן חרין בתענית הלום או יארציים מי שרגיל להתענות וי"א דבנדר מ"ט ישלים יום אחר ועמ"ל סק"ז והדרך היותר נכון לשאל על נדרו וכן יעשה ומג"ל סק"ז :

יב אם חל מ"ב באחד בשבת או שחל בשבת ונדרה ליום א' אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו ומ"ם לא ינהוג בשמחה כבשאר שבתות ולא

יך אין אומרים תחנון במנחה בעמ"ב משום דאקרי מועד וכן אין אומרים צדקתך צדק במנחה שבת עמ"ב ונס בת"ב עצמו כן והענין הוא לסימן כי אנו מוכמחים בהש"ת שעוד יתפכו הימים האלה לפעדים ושמחה וימים טובים :

תקנ"ג [דינים שאחר סעודה המפסקת וליל מ"ב וכו' ד' מעיפים] :

א אע"פ שאכל סעודה המפסקת ואין דעתו לאכול עיד ט"ם אם רצה סותר לו לחזור ולאכול א"כ קבר עליו בפירוש שלא לאכול עיד היום דאז הוי כקבלת תענית ואסור באכילה וכשתייה וברחיצו וכן אם אסר הריני בתענית למחר נ"ב אסור ומג"ל סק"ז דבע"כ פירושו שמקבל עתה התענית דא"כ לפה צריך לקבלו על למחר הלא בלא קבלתו הוא מצווה ועומד :

אם ירצו וכל אדם עושה על דעת המנהג :
ג ת"ב דלול ביומו לבד דבר ואין אוכלים אלא מבעוד יום ובין השמשות שלו אסור כיום הכסורים ואע"פ שהוא דרכנו לא שייך דומר ספיקא דרבנן לקולא כיון שהוזמירו בו חומרות הרבה ברחיצה ושאר עינוים והוא מדברי קבלה חמיר כשל תורה לענין בה"ש אבל תוספת מבעוד יום א"צ כיוה"כ ועד בה"ש מותר ברחיצה ופיכה ונעילת הסנדל אך אם קיבל עליו התענית סמיא דאסור ברחיצה ופיכה דאין סברא לומר שקבלו לסחצה רק לאכילה ושתיה מיהו בנעילת הסנדל אם לא הלצן בע"כ שלא קבר עליו (ט"ז סק"ז) וכשחל ת"ב בחול נוהגים לחלוץ המנעלים קודם כרכו וכשחל כמוצאי שבת רק חשיץ חולץ קודם כרכו וכל העם חוצין אחר ברכו ויחצו דבלי ליגע בהמנעלים בידיהם שלא יצטרכו נפילה ולמה חשיץ חולץ קודם ברכו כרו שלא יתבלבב בתפלתו

ב וכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' דקבלה בלב אינה קבלה אלא צריך להוציאו בשפתיו עכ"ל ויש חולקין דנס קבלה ברב מהני וי"ט ולכן מוב להתנות בשעת סעודה המפסקת ומג"ל סק"ט שאינו מכין עדיין לקבלת הענית וכן אם מחשב כך בלבו או אם דרכו כן הוא וכן הוא המנהג הששים אצלנו דאחר סעודה המפסקת אוכלין ושותין

הולקים דבין דבשבת אוכלים בשר ושותין יין אך נאסר בת"ת ולכן מותר ללמוד כל היום בשבת ופי' סק"ט ויש מהירין ללמוד בכל עפ"כ אחר חצות שש נסע רש"י ויש לסמוך על המקילים בשביל ביטול תורה ויש מי שכתב הרי יכול ללמוד בדברים המותרים ומג"א סק"ט ואין זו מענה דאני רואים בחוש דבין דמפסיק מלימודו הרגיל אינו לומר עוד וז"ל סק"ט דקומרא יתירה היא ע"ש ולכן מי מלמד ככל עמ"ד עד הלילה לא תספיד סברו כגמ"ז :

בתלמי ואם יחלוץ אחר ברכו וסדר תקנות יתבאר בס"י תקנ"ג :

ך כתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' ונהגו שלא ללמוד בעפ"כ מחצות ואילך כי אם בדברים המותרים בתיב ולכן אם הל בשבת אין אומרים פירקי אבות וכן לא ישי"ל ערב ט"ב עכ"ל ומפילא ראם הל ט"ב בשבת ונדרח דאין ללמוד כל היום רק בדברים המותרים דדברים שביצנעא נהג ומג"א סק"ט ויש

תקנ"ד [דברים האמורים בפי' וכו' סעיפים]:

התורה יש שמחה וגם צער בניעת התורה אף להיותר גדול כי אין סוף לעומק תהי"ק אמנם עיקר עסק התורה משמח את הגוף הישראלי אף שיש לו צער ויגיעה בשעת מעשה ור"ם ס"ל דדבר חדש וכן תנוקות ומלמדיו כיון שיש להם בשעת מעשה קצת צער מותרים ללמוד הרי ס"ל דאין הצער שזה בעיקר שמחה הגוף כשלומדת תורה ה' אע"פ שאינו שמח שמחת הגוף בפועל מ"ם הגוף הישראלי שמח מזה וזהו כמו שהסביר הרמב"ם ז"ל בפ"ב מגירושין בענין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני מפני שכל נפש מישראל רוצה באמת לעשות רצון קינו אף שאין הגוף רוצה ע"ש האמנם בדברים הרעים מותר ללמוד מפני שגם לנפש יש צער מצרות ישראל ולכן אף גם שבדברים הרעים הרי תורה ושמחה מ"ם הצער מבטל השמחה ולכן מותר אבל צער של הלימוד עצמו אינו מבטל שמחת הגוף מלימוד התורה :

א תשעה באב אסור באכילה ושתיה ורחיצה וסיכה ונעילת המנדל ותשמיש המטה ואסור לקרות בתורה נביאים וכתובים ולשנות במשנה ובמדרש ובגמ' והלכות ואגרות משום שנאמר פקודי ד' ישרים משמחי לב ותנוקות של בית רבן כפילים בו ויש להבין כמעט אסור תנוקות אי משום שמחה כודאי לית להו שמחה כשומדים ובמדרש על פסוק יסעו מהר ד' אומר כתנוק הבורח מבית הספר ויש מי שאומר דמעבד האיסור מפני המלמד שהוא שמח בהלימוד וע"ז סק"ט ואינו מוכן כלל דאיך א"כ מבטלין לימוד תנוקות של בית רבן בשביל שמחת המלמד והרי באבלות קיי"ל הכשהמלמד אבל צריך לדמוד עם התנוקות מפני כיסול תורה של תנוקות של בית רבן כג"ש כו"ד סי' שפ"ד ועוד דידוע שגם המלמדים מצמצעין הרבה להסבירם ולכן שכתן גדול מאד בראיתא כפי' וז' :

ך ולפ"ז אני אומר דהנה מפרשי הש"ע כתבו דאפילו בדברים הרעים אין מותר רק לקרות ולא להעסיק והפלפ"ל בתן וע"ז סק"ט ומג"א סק"ה ובאמת הדבר קשה מאוד לת"ח הלומד שבע"כ השב"י יחשוב קושיא ותירוק וכיוצא בזה אך לפי"ש א"ש דוודאי טעם ומתיקות התורה יש בכל דברי תורה אף בדברים הרעים אלא שהצער מבטל השמחה א"כ אף אם מחדש איהו הדרוש עכ"ז לא נתבטל הצער של הצרות ומש שמזיון כמג"א ע"ז דמהר"ל כתב בן אדנא הכ"י סכ"א כ"ש דע"י עין עדיף ע"י שמאסר כשיתו ע"ש רק כ"ש סכ"א כ"ש דכפי' אינו לשיין דקח' עמוק ע"י וסכ"א אסור ע"ש ומש אין

ב ועוד דבשלחי תענית פליגי ר"ם ור"י דר"ם מתיר לקרות ולשנות במקום שאינו רגיל מפני שבוה יש לו צער להבין ור"י אומר והלכה כר"י ולגורסת הרי"ף והרא"ש פליגי נ"כ בתנוקות של בית רבן דר"ם מתיר ור"י אומר ונ"כ הלכה כר"י ויש להבין מ"ם דר"י דאיסור במקום שאינו רגיל הא וודאי צער הוא לו ויש מי שכתב דמעמו מפני שאח"כ ישמח כשיבין וס' סק"ט אבל א"כ באיזה סכרא נחלקו בתנוקות דבתנוקות לא שייך שישמחו אח"כ ועוד איך מתיר ר"ם הא למלמד הרי שמחה בשעת מעשה לסכרא הקודמת בסעיף א' :

ג ולכן נלע"ד דהענין כן הוא וודאי גם בלימוד

אין רחיה לזיווג הוא הקירה שחוקה וגם זה עוסק אחד מהמסקנים לא הזכיר זה וגם כש"ע ספק להיטותן :

ה ומה המה רבדים הרעים ספר איוב ורבדים הרעים שבירמיה השיוכים לישראל ורבדי נחמות שבהם מרלג וכן הרעות של עמון ומיאב ושאר אומות מרלג ויראה לי רכן רבדים הרעים שבשאר נביאים מותר לקרות ומה שהש"ס חשיב רק ירמיה משים רבירמיה יש הרבה רבדים רעים וכן מנילת איכה וסדרש איכה ופרק אלו מנלחין רובו בהלכות אכזות ואף שיש שם גם ריני הרחקות וגיפות אך גם הם באבלות ומותר ללמוד פירושו איכה ואיוב וכן יש מי שאומר ללמוד ע"י ההודו ראע"נ קיי"ל הרהור לאו כריכור רמי מ"מ שמחה איכא ואין לשאול על מה שאנו מסיימן אחר קינות בפסוקי נחמה תרחם ציון וכו' שבתי לירושלים וגו' ביתי יבנה בה וגו' עוד תפוצנה ערי מטוב וגו' אמנם זהו בעין הפלה בעלמא ולא לשם לימוד והוי כמו שמתפללין ותחינה ענינו וכו' וכיוצא בזה ואין הוררות הוראה רק הצריכה לשעתה ופשיטא שאין לרין ר"ת כיום המר הזה ומ"מ אם הבע"ד נחוצים לדרבם יכול לרין להם אחר חצות היום וכ"ש אם הרב נוגע לרבב מצוה והכל לפי ראות עיני המורה :

ך בתפלה אין שום שינוי רבתורה אסור ולא בתפלה לבר ברכה שעשה לי כל צרכי ש"א שאין לאומרה בת"כ ויוה"כ מפני שהולכין יחף אבל כל סדר התפלה יתפללו כמו בכל יום ואפילו פרשת עקרה ופרשיות הקרבנות ומשנה איזהו מקומן וברייתא ר"י ישמעאל וכן שירת הים אע"פ שהם רבדי תורה מ"מ כיון שהם מסדר התפלה אינו כלימוד תורה אבל אמירת תהלים לאחר התפלה ושיר היחוד במקום שנהגו בכל יום לאמרם לא יאמרו ויש אימרים זה במנחה כיון שהם דרך בקשה ומג"ל סק"ז וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ר' דיותר לחזור הפרשה בת"כ עכ"ל ואם כוונתו על פרשת השבוע הוא רבד תימה אם לא בשחל בשבת דהוי כסדר היום וזכ"ע המג"ל סק"ז והא"ר דלא כס"ז סק"ז :

ן עוכרות ומניקות מתענות ומשלימות בת"כ כדרך שמתענות ומשלימות ביוה"כ אבל בני צומות אחרות ספורות מלהתענות וכ"ש בתענית אפתר ולא יחמירו על עצמן ואעפ"כ ראוי שלא יאכלו להתענג במאכל ומשתה אלא כרי קיום הולד וכן כל מי שאינו יכול

להתענות ואפילו בת"כ אם חן חלושות שקרוב שיפלו כחולי אף בלא סכנה אין להן להתענות וזה הוא הפרש בין מ"ב ליוה"כ רביוה"כ אין לאכול רק במקום סכנה ובמ"ב אפילו שלא במקום סכנה רבמקום חולי לא נזוירבנן ולכן כתב הטור בשם הרמב"ן וכן רבינו הב"י בסעיף ו' רחיה כל שלשים יום וכן חולה שהוא צריך לאכול א"צ אומר אלא סאכילין אותו כיר רבמקום חולי לא נזוירבנן עכ"ל ואפילו הוא חולי שאינו מוטל במטה ראוי מוטל במטה גם ביוה"כ אינו מתענה רבד שמוטל במטה הוא בסכנה כרמכת בשבת (לי"ג) ע"ש ויתבאר בס' תרי"ח בס"ד אבל בעלי מיוחדים בעלמא מתענים כללו של דבר כל שהיא בנדר חולה אינו מתענה בת"כ וכן שאינו בנדר חולה מתענה וכתם עוכרות ומניקות מתענות אמ"כ חלושות וקרובות לחולי וקטנים אינם מתענים כלל בת"כ אפילו הענות שעות ומי שהיה חסר ריעה ונתרפא ומשתבח מיום ליום לא יתענה בת"כ ולא ימנע א"ע מבשר ויין ומג"ל סק"ח כש מהר"ל ער שיתרפא לנמרו להתענית ישיבנו לחסרון רעתו וכן מניעת בשר ויין וכל מה שצריך אפילו משארי ענינים כמו רחיצה ומיכה ונעילת הסנדל כי צריך הרבה שמירה ופחות ממשור לא שרך בת"כ שהוא מדרכון :

ך ורבינו הרמ"א כתב בסעיף ו' על חיה וחולה וז"ל ומהו ניהנות להתענה כל זמן שאין להן צער גדול שהיה לחוש לסכנה והמיקל לא הפסיד עכ"ל כלומר שמחמירות על עצמן כביוה"כ רכל שאין סכנה ברבד מתענות ויש שפוסקים בן דלאחר שבעה היולדת מתענה אם לא שאמרה צריכה אני ויש חולקים בזה (וע"ז סק"ד ומג"ל סק"ט וא"ר סק"ח וס"ח סק"ז) ואולי זהו בימיהם שהרודות היו בריאים וחוקים אבל עכשו חלילה להיולדת להתענות בת"כ תוך ז' כי עדיין חלושה היא והיא ממש כחולה ולכן אין לחניח להתענות בת"כ :

ך רחיצה אסרה בת"כ בין בחמין בין בצונן ואפילו להושים אצקו במים אסור ומבילה של מצוה לאשה לא שירך בת"כ ראמרים בתשמיש אך בזמן הקרמון שהיו שומרים מבילה בזמנה והוי מצוה והיו טובלות אמנם עתה ליכא מבילה בזמנה מפני ספק יבות ולכן אסורות למבול בת"כ והאשה שצריכה מבילה במיצאי מ"ב תרחוץ ותחוף ערב מ"ב ובבילה במצאי מ"ב תחוף מעט כרי שתהא סמיך לחפיפה וכלילה

ובבאן נ"כ הכיזא זה ונראה דדעת הרמב"ם משום דרכי זה מיישב לנו של ארם ולכן ביוה"כ שהוא יום קרוש וצריכא צירוחא דדעתא נבון לעשות כן אבל במ"ב כל מה שרש"י מבולבלת טוב יותר כיון שהוא יומא דצערא ובגמ' מי שעשה כן נם במ"ב לפי שהיה אמטנים נרוד ולא היה יכול לחיות בלא זה ולא כמתם בני ארם וכן משמע מלשון הפסוק שם שוהו כרי ליישב הרעת ע"ש והמור ס"ל דגם עתה יש אניני הרעת שצריכין לכך וכן הביאו רבינו הרמ"א במע"ף י"ד ודבריהם מציאה מן המים בלילה עד שביום היא כנגובה ודק בלחלוחית קצת וכתבו רבבה"ג אפילו לתענוג שר"י ע"ש והוא פלא דא"ך מותר במ"ב לתענוג וצ"ל רלאו תענוג משם הוא אלא דהסיד שיעסובו וצ"ע:

י"ד סיכה אמורה במ"ב כיון סיכת הראש בין סיכת הגוף וכל זה הוא סיכה של תענוג אבל מי שיש לו חמטין כראשו או צרעת על נופו וצריך לסוך כך בדרכו ואינו חושש כיון שאין הכוונה לשם תענוג וכן לחוף ראשו במסרק מותר שגם זה אינו לשם תענוג אלא כרי שלא יצטרך להתחבך בראשו בידוע אבל אמור דרחץ השיער אפילו במעט מים אלא יחושם יבישים אם צריך ומוכרח לכך:

מ"ן נעילת הסנדל אמור דווקא של עור אבל של בגד או של עץ או של שעם והם קליפי עץ או של גמי מותר ושל עץ או גמי אי שעם ומצופה עור אמור וכן בתי שוקיים שמקצתן מחופין עור אמור והנה אצלינו הולכין בקאלאמי"ן שהם של איזה מין שנראה בעור ואינו מעור אלא מאיזה מין דבק וקורין לזה רוויני' ונראה שהוא מין רבך וחששהי שע"פ רוב דבק הוא מעור שגוף ואולי דינו בעור אך כיון שנשדקו נתבטלו משמם הקודם כמו לחם כשנשדק נתבטל מתורת לחם וה"ל כן הוא ואע"ג דבישול בעור אדרבא מקשה אותו כדמשמע בשבת ופ"ט.ו. והו' בכישול ככבר אבל הדבק הוא בישול ונימוח וכזה ודאי נתבטל משמו הקודם וה"ל אפילו קלף שהוא העור בשלימות אלא שעיקרהו תדרוהו נשתנה בכל ריניו מעור וכ"ש ככה"ג ומיזה מצעלים של קלף ודאי אמור כיון שהם עור ממש: מ"ן וכן האבל והמרוחק אסורים בנעילת הסנדל כמו במ"ב ואם היו מהרכין בדרך נועלין כי קשה לילך בדרך בלא סנדל וכשיגיעו לעיר יחלצו אבל לשרה מסך

בגילה והמבול כמ"ש ביריד מי קצ"מ וגם רחיצת מעט כמציא מ"ב וכן נהגו:

י' ולתפלה מותר לרחוץ ידיו דהיי במכילת מצוה וכן מי שנכנס לבית הכסא או השחין צריך ליטול ידיו מפני הנקיות שהרי צריך לברך אשר יצר סיהו לא ירחוץ כל הד אלא לפי מה שצריך להעביר הלכלוך ואפילו שלא לצורך תפלה וברכה אלא שהיו ידיו מלוכלכות כמיים ובצוואה ורוחץ כרי להעבירם מותר כללו של דבר כל רחיצה שאינה של תענוג מותר במ"ב וכן נשים המבשלות במ"ב וצריכות לרחוץ ביריה איזה מאכל רחיצת ואינה חוששת ביון שאינו לתענוג ופ"ד סק"ו:

י"א ונוטל ארם יריו שהדית כשעומד סממתי דמתם ידים מלוכלכות הן ולא יטול כל הד אלא עד קשרי אצבעותיו ולאחר שנטל ידיו ועריין הן לחות קצת לאחר הנגובה מותר לו להעבירן על גבי עיניו דפניו אמור לרחוץ רק העינים בידים לחות קצת מותר אך אם היה לפיכך בעיניו ודרכו לרחוץם במים רוחץ עד שמעביר הלפלוף דהו' במים ובצוואה שרחוץ בדרכו ואינו חושש ביון שאין זה לתענוג אלא לנקות את העינים מקלופן:

י"ב וההולך להקביל פני רבו או אביו או מי שנדול ממנו או שהולך לצרכי מצוה עובר במים עד צארו אם הדרך כן היא ואינו חושש ביון שאינו לתענוג ואפילו בחורה מדרבו מותר ראם לא תתיר לו בחורה גם הוא לא ילך ויסנע סמצוה וכן ההולך לשמור פירותיו שלא ינגבם או שמוכרח למוכרם וכיוצא בזה או שהולך למסחרו עובר עד צארו במים ואינו חושש ביון שאינו לתענוג אבל בחורתו אמור דכזה לא שייך דומד דאם לא תתיר לו חורה אף היא לא ילך דודאי ילך משום הפסד מסתו וגם כשלא ילך מה איבפת לנו וכן הבא מן הדרך ורגליו כהות מותר לרחוץם במים כיון שהוא להסיר צער בלבד ולא לשם תענוג וכן שאינו לתענוג מותר כמ"ש:

י"ג איתא ביומא ופ"ח.ו. על אחר מההבמים שמטפחת היתה לו וזהה שורה אותה במים בעמ"כ ולמחר מעבירה על גבי עיניו ומקנת בה פניו יריו ורגליו ע"ש וכיוצא בזה אמור שם ע"י יוה"כ והרמב"ם ז"ל ביוה"כ סביא זה כפ"ג משביתת עשור ולעניין מ"ב לא הביא זה אבל הפסד בס"י תר"ג כה"ל יוה"כ הביא זה

ערוך הלכות תשעה באב סימן תקנ"ד השלחה

סמוך לעיר או לבית הקברות אסור במנעל ובמקום שדרים בעיר עם האומות לא יחלוצו כי אם ברחוב היהודים וכן נהנו בזמן הקרמון שרחוב היהודים היתה מיוחדת ועכשיו שרדן מעורבין אם יש הרבה מהם כמו בעיירות גדולות יש להקלועכשו מקילין הרבה מטעם זה אך זה אינו רק בעיירות גדולות ולא בקטנות ופשוט הוא דכשיודר נשמים במ"ב רשאי לנעול הסנדל ואע"ג דנבי יוח"כ אין היתר רק לאסמנים כמו שיתבאר בס' הרי"ד מ"ט במ"ב דרבנן מותר לכל :

יין יש מי שאומר שלא יישן בליל ט"ב עם אשתו במטה אחת ונכון הרבד משום דף לך אמרינן לגזירא ונכון שלא ינע בה בלילה אבל ביום אין לחוש ונ"כ בלילה אין לחוש רק לעולי ימים ומעולם לא נזהרו בה דישאל לא השידי חי' ושבתי שחל בו ט"ב ונדהה כמו שמותר באכילה ושתייה כמו כן מותר בתשמיש המטה ויש אוסרין בתשמיש המטה וכן נוהגין והשמש מכרין לאחר תפלת ערבית רבדים שבצנעא נוהג' ואם היה ליל טבילה מחוייב לשמש רבן עיקר דרינא ועמ"ל סק"ד ז"ל סק"ט וכדומה שבן המנהג רבן דעה רוב הפוסקים ואין אוסרים צדקתך צדק במנחה בשבת שחל בו ט"ב או שט"ב ביום א' ולענין אב הרחמים יש אוסרים ויש שאינם אוסרים ויעשו כמנהגם : ית שאלת שלום אסור במ"ב ראינו יום של שלום כמו באבל כמ"ש ביו"ד סי' שפ"ה ושם י"א דשאלת שלום שדנו לא מקרי שאלת שלום אבל מהירושלמי שהביא המור שם משמע להדיא ראמירת שלום עליכם היה שאלת שלום ולכן אין להקל ומנ"ל סק"א והריוטות שאינם יודעים הרין ונותנים שלום מחזירים להם בשפה דפה וככובר ראש אבל שלא להשיבו כלל אין נכון כדי שלא יתבייש וכן אין לילך ולמילא במ"ב כשוק וברחוב הרמיל בעצמו אסור במ"ב ולכך זה עור בנקל לבא לירי שחוק וקלות ראש והיתול וליצנות אלא במ"ב כשאינו מוכרח לצאת ושב בפנינת ביתי בעצבות ואם מוכרח לילך בראש כפוף וימדר לעשות מה שצריך וישוב לביתו מהר ונ"כ יש למנוע ההולכים לבית הקברות כי הולכים בחבורות ואין הרבד כדאי והיריאים נמנעים מזה וכן לומר במ"ב צפרא דמרי טב ובלשונינו נ"ש מארנין אין דומר במ"ב :

ימ הנן בפסחים נ"ד : מקום שנהנו לעשות מלאכה במ"ב עושין ומקום שנהנו שלא לעשות אין

עושים והמקם כדי שלא יסחו רעתם מאבלות ור"מ ולפ"ו נ"כ בלילה אסור ומנ"ל סק"ט וכן מביאר מרש"י פסחים שם ע"ש אבל בתענית וי"ג : לא פירש"י כן ע"ש ומלאכה שאין בה שהייה מותר וט"ו וכלל מקום הלמירי חכמים במילין רת"ח אין עושין מלאכה אף במקום שנהנו לעשות וכל הרוצה לעשות עצמו רת"ח לענין זה עושה ולא אמרינן דמיהו כיוהרא משום דהרואה אוסר שאין לו מלאכה לעשות :

ד ואפילו במקום שנהנו שלא לעשות מותר לעשות ע"י א"י אבל לא ברבד מפורסם ככניין וכיוצא בו ונ"ל נ"כ נה"ט ופרקמטיא להריוח ולהשתכר היו כמו מלאכה ובמקום שנהנו שלא לעשות אין עוסקים נ"כ בסחורה וישבת חנויות ובמקום שנהנו לעשות מותר אלא שממעטין כמשא ומתן שהרי אפילו מטנכנ"כ אב שמעטין כמשא ומתן כמ"ש בס' תקנ"א ואפילו דפי מ"ש שם ראינו אלא משא ומתן של שמחה מ"ט במ"ב ויראי רממעטין בכל משא ומתן :

כא וכמרינתינו המנהג ער חצות היום שלא לעשות מלאכה והאמת שעכשיו המנהג רק ער אחר אמירת הקינות והיה מהראוי להאריך בהם ער חצות אך א"א להנהיג כן מפני דוחק הפרנסה אך כיון שנהנו כן אין אסור ברבד כיון דת"כ תלוי בסנהג לפי דין המשנה ומ"ס היריאים נזהרים שלא לעשות קודם חצות וכן שלא לפתוח החנות קודם חצות וכל זה הוא במלאכה מרובה שיש בה שיהיו קצת אפילו מעשה הריוט אבל דבר שאין בה שיהיו בנזן הרלקת נרות וקשירה וכדומה לית לן בה אפילו קודם חצות וכן אין מציעין המטיה קודם חצות ואין מכבדין הבית במ"ב ולהלוב הפרות טוב לעשות ע"י א"י ואם א"א יחלוב בעצמו דהו ברבד האכר ומלאכה מותר ברבד מותר כדרך שאמרו בחוה"מ ונ"כ באבלות מותר ברבד האכר ומטעם זה בשחך יום השוק במ"ב אנו מתירים להאופים דאפות לחם בבוקר כדי שיהא מוכנים ליום השוק דגם זה היו ברבד האכר וכן ביריד או שירות באים מותר לקנות מהם אפילו במקום שאין עושין מלאכה וכ"ש למכור אך מה שיכול לעשות ביצנעא יותר טוב ועמ"ל סק"ז :

כב ואמרו חז"ל שלחי תענית כל העושה מלאכה במ"ב אינו רואה סימן ברכה לעולם ומשמע אפילו במקום שנהנו לעשות (שם סק"ז) ולכן יראו כל אחר

ענתום על עצמתם דכהעצמות של המת ניכר אם שתה יין או סיס כראיתא בנדה וכ"ל וכן כל האיכל בשד ושותה יין כמעודה המפסקת ולדין סר"ח אב וכל הסתאבל על ידושלים זוכה ויראה וישמח בכנין ירושלים ובהמ"ק בב"א ואין לכתוב חדושי תורה במ"ב :

אחד למשוך מעמקים במ"ב כל מה שיוכל ועוד אמרו שם על כל העושה פלאכה בת"ב ואינו מתאבל על ירושלים שנאמר שמחו את ירושלים ונילו בה כל מאהביה שישו אתה ששוש כל המתאבלים עליה ולכן כל שאינו מתאבל על ירושלים אינו זוכה ויראה בשמחתה וכל האיכל ושותה בת"ב עליו נאמר ותדו

תקנ"ה [דיני תפילין וציצית במ"ב וכו' נ' סעיפים] :

ואתא במדרש ובתרגום בוע פורפירא דיליה ופוזו אלא לובשין פלית קמן תחת בגדיו בלא ברכה ובמנחה מניחים ציצית ותפילין ומברכין עליהן וכך נתנו כל ישראל ותפילין רד"ת אין להניח במ"ב גם במנחה ויש מניחין ופ"ט ולמה מניחים במנחה דבמנחה אנו מקבלים תנחומין שאומרים נחם : ג ואע"פ שאין נוהגין בכפיית המפה ס"ם מנהגינו לישוב על הארץ או סמוך לארץ ולא על המפסל עד חצות היום ויש מי שנוהג לשכב כליל מ"ב מופה על הארץ ומשים אבן תחת ראשו ולא כל אדם יכול לעשות כן אך איך שהוא יש לאדם להצמער קצת בענין משכבו כליל מ"ב שאם היה רגיל לישן בשני כרים יישן בכר אחר ויש משימים אבן תחת מראשותיהם וכו' לסה שנאמר ויקח מאבני המקום דאיתא במדרש שראה החורבן סיהו החלשים ועוברות שאין ביכולתן להצמער לא יעשו כר אלה אך בבלר ימעם אדם בכבורו ובהנאתו במ"ב בכר מה דאפשר :

א אע"ג דכמה דברים דין מ"ב נאכל ס"ם לא חיובו חכמים במ"ב בכפיית המטה ועטיפת הראש נאכל דרוקא לענין מצות לית שבאבל חייבים במ"ב כגון ת"ת ורחיצה ומיכה ונעילת הסגרל ותשמיש המטה ולא עשה שבאבל בכפיית המטה ועטיפת הראש ופוזו ומה שאין מניחין תפילין לא נזכר בגמ' מה דהרא"ש סוף תענית התפלא בזה והרי גם האבל אינו אסור אלא ביום ראשון ויש מהנדולים שהגיתו בבוקר תפילין בביתם וקראו ק"ש וחולצום והלכו לכה"ג ונלה"ט נסס ה"ס גלאגטין ואומרים שכן עשה האר"ז : ב אבל כל ישראל נתנו שרא להניח תפילין וציצית בבוקר בעת התפלה והמעם נראה ברור שהרי מה שהאבל פטור מתפילין ביום ראשון משום דכתיב ואחריתה כיום סר ועיקר סרירות האבלות הוא יום ראשון ולכן אין לכבוש תפילין שנקראין פאר וק"ו במ"ב היום המר והגמור לכל ישראל שאין לנו לשאת את הפאר של תפילין וכן ציצית דכה"ב בצע אמרתו

תקנ"ו [דין הברכה בשחל במ"ב ביום ראשון וכו' ב' סעיפים] :

כבר בירך ובשמים לא שייך רק במו"ש וגם לא יכריז על היין אלא עד שאר משקה ריין אסור במוצאי מ"ב אפילו בנדה ליום ראשון כמ"ש בס"י הקנ"ה ורע דאפילו למי שסובר בס"י דצ"ס ראיין תשלומין להברלה רק ביום ראשון ס"ם במ"ב טורה שסבדיל בהתחלת יום שני כיון שלא היה אפשר להבדיל עד עתה ומי שמתענה שני ימים ישמע הברלה מאחרים (מג"א) וכדא מאורי האש יכול לברך כל הגילה של מוצאי שבת ולא יותר :

א מ"ב שחל ביום ראשון בשבת כיצד יעשה בהבדלה ולהבריל סבעוד יום ולשתות הכום אי אפשר דכיון דאכריל קביל מ"ב עליוה ואסור לשתות ופוזו ולכן במוצאי שבת כשרואה הנר מברך בורא מאורי האש ועל הבשמים לא יברך ראע"ג הסותר להריח במ"ב ס"ם כיון רבשמים במו"ש באים להשיב את הגפ"ש אין נכון לעשות כן במ"ב : ב וכדיל מוצאי ת"ב סבדיל על הכום ואו אינו סבדיל לא על הנר ולא על הבשמים דעל הנר

תקנ"ז [לומר נחם וענינו במ"ב וכו' נ' סעיפים] :

לחזכר מעין הטאורע טאי ניהו נחם ד' אלקינו את אבילי

א בירושלמי פ"ד דברכות (ה"ג) איתא במ"ב צריך

ערוך הלכות תשעה באב סימן תקנ"ז תקנ"ח תקנ"ט השלחן

בברכת בונה ירושלים וכסא דוד מ"ם עיקרא דכרכה
היא על ירושלים משא"כ כשהיו שתי הברכות ביחד
היה עיקרה על מלכות בית דוד :

ג והנה אין אנו אומרים נחם רק כמנחה ותסה
הרא"ש שם על זה רלמה לא נאמרה גם בערכית
ושחרית אך הטעם דכל היום א"א לומר תנחומים
דהוה כמתו מומל לפניו אך כמנחה יכולים לקבל
תנחומים (נ"ח) ועוד דלעה ערב הציהו את האש
במקדש הלכך באותה שעה מוכירין שפחותה ומחננים
לבנותה וכ"י נטס ר"ס נאון ע"ט ופי שאיכל במ"ב
יאמר נחם בברכהמ"ז קודם ובנה ירושלים ואם לא
אמר אין מחוירין אותו ובהפלה כששבת לומר אצל
בונה ירושלים יאמרנה בעבודה ומ"ט נבי ומנ"א לומר
אלל ועל כולם הוא עשות ונגד הירושלמי ואם שבת גם בשם
נ"ל דאין מחוירין אותו ויאמרנה בסוף התפלה בלא
חתימה וגם ענינו צריך לומר כמנחה בשום תפלה
והש"ץ אומר כשחרית ומנחה בין נוהל לרופא כמו
בכל תענית ציבור (ומנח המנ"א דמי שמהטנה נעשירי
יאמרנה בכל התפלות ע"ט) ודאימי מי שזונה לומר שהש"ץ לל
יאמר ענינו נשמרת ודבר תמות הוא זה :

אכלי ציון וכו' והוכן אומרה בעבודה ככל דבר שהוא
להבא שאומרים בעבודה כמו יעלה ויבא מיהו בזה
אנו נוהגים ולא כהירושלמי אלא מוכירים אותה
בברכת בונה ירושלים שקודם החתימה אנו אומרים
נחם ומסיימן הברכה מנחם ציון ובונה ירושלים וכתב
הרי"ף שלהי תענית דאין מסכינן אהא דאמרינן בפרק
לפני איריהן ומ"א דאע"פ שאמרו שאל אדם צרכיו
בשומע תפלה אם בא לומר בסוף כל ברכה וברכה
פעין אותה ברכה אומר ע"ש וכאן הוא מעין הברכה
כמוכן :

ב ומ"ם צריך טעם איך נעשה ולא כהירושלמי כמה
שאין חולק עליה ונ"ל דהענין כן הוא דהנה
בתוספתא ברכית ספ"ג איתא שכולל את צמח דוד
כבונה ירושלים וכן הוא בירושלמי פ"ד שם ולפ"ז היו
אלו שני הברכות ברכה אחת ולכן לא היה ביכולת
הירושלמי לתקן הברכה דנחמת ציון שקודם כברכת
ירושלים כיון דבה נזכר מלכות ביה דוד ונחם אין
דמו לזה לכך תקנהו בברכת המחור שכינתו לציון
אבל אח"כ שתקנו ברכת את צמח ברכה בפ"ע וברכת
ירושלים עיקרה רק על ירושלים אי"כ למה נאחזה
עד אח"כ וטוב יותר לקרסה ואע"ג דגם עתה נזכר

תקנ"ח [במוצאי מ"ב אין אוכלין בשר וכו' ב' סעיפים] :

א ודא יותר וכן המנהג שלנו ואם חל ת"ב בשבת ונראה
דיום א' מותר לאכול בשר ולשתות יין ביום ב' אבך
בלילה במוצאי תענית אסור משום אבלות של יום
ומעורת מצוה אפילו חל בחול ואפ"ו בלילה שלאחר
התענית מותרים כל הקרואים לאכול כשר ולשתות יין
דלידה זו קילא לנמרי (מנ"א) אך סעודה שלפני החתונה
אין לעשות או דלא הוי סעורת מצוה (נסו) וכ"ש שלא
ישמע שם קול כלי שיד (נסו) וכן אין דרחוץ ולספר
ולכבס ביום עשירי עד אחר חצות ואם חל מ"ב ביום
ה' למחרת בע"ש הכל מותר מפני כבוד השבת (נסו)
אכך לאכיל בשר קודם חצות פשיטא שאסור דלא
כיש מועים בזה ועמ"ל סק"ו :

א כתב המיר תניא כו' באב נכנסו העכו"ם דהיכל
ואכלו ושתי וקלקלו יום ז' וח' ומ' ולעת ערב
הציהו בו את האור ונשרף עד שקיעת החמה ביום
י' והיינו ראמר ר' יוחנן אלו הוואי התם קבעתי
בעשירי שרובו של היכל בו נשרף ואיתא כירושלמי
ד' אבין ציים מ' וי' ר' לוי ציים מ' וליד י' מפני
שלא היה בו כח לצום כל יום י' ואנו בזמנ"ז
תש בחינו ואפ"ו ביה"כ שהיה ראוי לעשות מספק ב'
ימים אין אנו מספיקים :

ב ולכן ראוי וכשר שלא לאכול בשר בליל י' ויום י'
וכן שלא לשתות יין ויש מחמירין עד חצות היום

תקנ"ט [מנהגי מ"ב ודין מילה במ"ב וכו' מ' סעיפים] :

א' אומרים פרקי אבות וכן אין לומר צרוק הדין
בש"ב ויא' שאומרים צרוק הדין דלא נרע משאר
דיעות

א חל מ"ב בשבת או ביום א' אין אומרים צרוק הדין
במנחה בשבת ולא פרקי אבות ונראה דבחל ביום

ספסל קמן נמוך לארץ ואין מדיקין הרבה נרות
 כלילה כי אם נר אחד לפני התון כדי שיקרא לאורו
 ואם אין מספיק זה להציבור ידלוקו במקומות מפוזרים
 עד כדי שיוכלו לראות ולא יותר ועמ"ל סק"ט ובמקום
 שהציבור אין אומרים רק שומעים מהש"ץ לא ידלוקו
 לפניו כלל רק עוד נר אחד ראולי תכבה נר של
 הש"ץ ידלקוהו מנר זה ומג"ל סק"ד כס מהר"ל גם
 בשחרית מדיקין בובא לציון פסוק ואני ואת בריתי:

ה אין אומרים תחנון ולא מליחות במ"כ משום דתיב
 קרא עלי סיעד ואין נפלין על פניהם ובארנו מעם
 ענין זה בס' תקנ"ב ע"ש ומזמור לתורה אומרים ואין
 אומרים מזמור יענך ולא אל ארץ אפים כשחל ביום
 ה' ומשכימין לבהכ"נ ואין קירין לבהכ"נ אלא באין
 מעצמן וקורין בתורה כי הוליד בניו ומפסידין
 בירמיה אסוף אסיפס וקורין בנינון איכה לדבר הפסוקים
 האחרונים ואיכה במס' סופרים דכל אחד מהקראים
 קודם שיעלה לתורה מברך דיין האמת ולא נהגי בן
 אך מי שאומר יאמר בלא שם ומלכות ואין אומרים
 פטים הקטורת שאחר התפלה דהנהגין בן בבל יום
 ויש מי שכתב דגם מה שקודם התפלה לא יאמרו וכן
 כל פרשיות הקרבנות ומג"ל סק"ו והוא דבר היסוד
 דלהריא כתבו במור וש"ע סי' תקנ"ד דהיפך ע"ש
 וא"צ לשנות מקומו בת"כ ואחר שנמרו המפסיד
 מכניסים הס"ת להיכל ויושבין על הארץ ואומרים
 קינות:

ך מנהגים שונים יש במס' סופרים והמור הביאם
 ח"ל יש קורין ספר קינות בערב ויש שמאזינין
 עד הבוקר לאחר קריאת ס"ת שאחר קריאת ס"ת
 עומד ומתפלל באפר ובגדיו מפולשין וקורא בכבייה
 וילדה אם יודע לתרגמו מדגב ואם לאו נותנו למי
 שיודע לתרגם כדי שיבינו כל העם והנשים והתנוקות
 שהנשים חייבות כאנשים וכ"ש בגים זכרים והקרא
 במ"ב אומר ברוך דיין האמת ויש מניחין את תיק
 הספר על הקרקע ואומרים נפלה עטרת ראשנו
 וקורעין ומספידין כאדם שמתו מופל לפניו ויש
 שמשנין מקומותיהן ויש שיורדין מספסליהם וכולם
 מתפלשים באפר ואין אומרים שלום זה לזה וכו'
 עכ"ל והוא במס' פי"ח:

ן אומרים קינות בכבי והספר ובשעת הקינות אין
 לדבר רבר ולצאת חוץ כדי שלא להסיח דעתו
 סאבלות

קינות וז"ל סק"ט כס הי"ל ומותר לעשות המפר על
 חבם שמת דכל היום היו יום בכייה וסס סק"ח ואומרים
 אתה חוננתנו בתפלה של ערבית כמו ככל מיצאי
 שבת וזה שאין מברדיין על הכוס מפני שאסור לשתותו
 ואם שכת דוסר אתה חוננתנו נתכאר לעיל סי' רצ"ד
 ע"ש:

ב ומחפליין ערבית בנחת ודרך בכייה כאבלים וכן
 עושים בקריאת איכה ובכל איכה מנביה קולו
 יחרי ומפסיק בין כל פסוק מעט ובסוף כל איכה
 יחרי מעט ופסוק האחרון שככל איכה אומר בקול
 רם וכשמגיע הקורא לסוף לפסוק השיבנו אומרים אותו
 הקהל בקול רם ואח"כ מסיים הקורא והקהל חוזרין
 ואומרים אותו בקול רם וכן הקורא ויש שכתבו
 שמברכין לפני איכה על סקרא מנילה ומג"ל סק"ט
 ואין מנהגינו כן והיחיד יאמר איכה גם ביום ואצלינו
 קורא הקורא כל האיכות ביום לאחר הקינות
 והתפלה:

ג כליל ת"ב מתפללין ערבית ואומרים איכה וקינות
 ואחר שמ"ע אומר הש"ץ קריש עם התקבל ואחר
 הקינות אין אומר התקבל וכן למחר בשחרית אינו
 אומר התקבל כן כתוב במנהגים וס"ו ומג"ל סק"ט ואני
 מתפלל על זה דא"כ הא אומרים התקבל בערבית
 כמו בשאר ימים ומה שייך דוסר שאינו אומר התקבל
 לאחר הקינות היכן מצינו שיאמרו שני פעמים התקבל
 בתפלה אחת ולענ"ד היה נראה שלא לומר
 התקבל אחר שמ"ע בערבית וזה השינוי מכל
 הימים ורבינו הבי"ב בספרו הגדול הביא באמה שיש
 מקומות שעושין בן ע"ש וזה שכתב המור שאומרים
 קריש שלם י"ל שאין כוונתו על התקבל אלא שלא
 יאמר חצי קריש ועמ"ש בס' הרצ"ג וז"ל מניחין את
 הגנים כשחל כמ"ט:

ך ואחר איכה וקינות אומרים סדר קרושה ומתחילין
 ואתה קדוש ואפילו חל במו"ש אין אומרים יהי
 נועם דאין נעימות ביום זה ועוד דויהי נועם נתיימר
 על הקמת בהמ"ק ועתה נחרב כעונותינו וכן אין
 אומרים ויתן לך ולא למנצה בנגינות ומסירין הפרוכת
 מלפני הארון על שם בצע אמרתו ומתרגמינין בוע
 פדפדין דליה ולי' ת"ב ויזמו יושבים בבהכ"נ לארץ
 עד תפלת המנחה ואח"כ נהגים עד חצות היום
 ועד אחר קינות שראוי להאריך בהם עד חצות ולא
 רחוק על הארץ אלא מציעין תחתיו דבר מה או על

ערוך: הלכות תשעה באב סימן תקנ"ט תק"ס השלחין

ואבי הבן והסוהל והסנדק כולם נקראים בעלי ברית ומותרים ללבוש בגדים אחרים לאחר שנמדו הקינות ובאין לסוף אכל לא לבנים ממש ונמ"ז נמ"ז ספי"ח נגדי שנת י"ל דלמו דחוקא דל"כ ח"ך אומר לא לבנים ממש וכן מוכח במדרכי שלחי תענית ע"ט:

מן מדינת דנמ' וספי"ג דעירובין כשהל' פ"ב בשבת ונרחה ליום ראשון ואירע בו ברית מילה בעלי הברית מתפללים מנחה בעוד היום נדוד מנחה גדולה או מנחה קטנה ועמ"ל ספי"ג ורוחצים פניהם ידיהם ורגליהם ועושים סעודה מבשר ויין ואוכלים ספני שהוא יו"ט שלהם ומ"כ לא ראינו וכן שמענו מי שיעשה בן ובפרס אצלינו שרוב הסעודות הם כליה ודא לבד מ"כ אלא אפילו כל תענית ואפילו תענית הנדחה אין עושין שום סעודה בין של מילה בין של פדיון הבן עד הלידה וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ודע שאין שוחטין ואין מכניין צרכי סעודה עד אחר חצות היום אם לא שנצרך לצורך סעודה מצוה שלא תספיק ההכנה לאחר חצות דאו יכולים להכין גם קודם חצות ולא שכיה דבר זה וגם אין מציעין המטות ולא מכבדין הבית עד אחר חצות ומתראוי שלא לכבד כל היום כולו:

מאכלות וק"ו שלא יסוח עם א"י ונהנין לומר קצת פסוקי נחמה אחר הקינות כרי לפסוק בדברים טובים ואם יש אבל בעיר הודך כליה כבהכ"ז וגם ביום עד שינמדו הקינות ואפילו הודך ג' ימים ויש רוצים לומר דחוקא אחר ג' ואינו כן ועמ"ל ספי"ט ונהגו לילך על הקברות מיר כשיצאו מבהכ"ז דאף הסתים מצמערים בצער החיים ולכן אין לילך רק על קברי ישראל והארז"ל אין דעתו נחה לילך על הקברות ועמ"ל ספי"ז וזל"ת להלוויית המת וכבר כתבנו דעכשוו שחורבין בחבורות ומשיחין שיחות במלות יותר טוב שלא לילך:

ח אם יש הנוק למול מלין אותו אחר שנומרים הקינות ויש שאין מלין עד אחר חצות ואין המנהג כן ובמקום שסבוכים על הבשמים במילה לא יברכו עתה והסנדק והסוהל ואבי הילד לובשים מליהם בשעת המילה אך לא ילבושו בגדי שבת ויברך המוהל על הכוס ותשתה היולדת מהכוס אם המילה בבית היולדת ואם לאו יתן לתנוקות שישתו וכשהיולדת שותה צריכה לשמוע הברכה ושלא תפסיק בין ברכה לשתייה ואף שכתבנו שאין לובשין בגדי שבת מ"ט לובש הבעד כרית בגדים אחרים אך לא לבנים ממש

תק"ס [לעשות זכר לחורבן וכו' ח' סעיפים]:

כיתו בסיד ומשייר בו דבר מועט וכמה אמה על אמה וכנגד הפתח:

ג והנה לקיים כל הברייתות שלא יחלוקו זה עם זה נראה ברור דכו הוא הענין דברייתא ראשונה אוסרת לסוד בסיד וברייתא שנייה מתרת בעירב בו חול או תבן וגם הראשונה סוברת כן אלא דהיא מיירא בלא עירוב חול או תבן ובבה"ג בעירב בו חול או תבן א"צ שיור כלל וברייתא השלישית דמצריך שיור אמה על אמה זהו בלא עירוב חול או תבן וכ"כ הר"ן בשלחי תענית וז"ל נרסין וכו' מד את ביהו בסיד ומשייר בו דבר מועט משמע שאם עירב בו חול או תבן א"צ לשייר עכ"ל וכ"כ הגמ"ץ בכ"ב שם וז"ל עירב בו חול יותר מפני שמשחירו קצת ובבה"ג א"צ שיור אמה דאלו בשיוור אמה אפילו בסיד נמוד מותר עכ"ל:

ד ולפי"ז יש לנו ללמד זכות על רוב ישראל שאין נזהרין עתה כדן זה לשייר אמה על אמה כשסרין בסיד

א כספי"ג דכ"ב שנינו ג' ברייתות ראשונה אין מסירין ואין מכיירין ואין מפיחין בוסה"ז לקח חצר מסיידת מכיירת ומפיחת הרי זו בחוקתה נפלה אין חוזר ובונה אותה וה"פ אין עושין בית בסיד לכן משום אבלות ירושלים ואין מכיירין צורות שצר בסיד ויש מפרשים שזהו סווד אלא שהוא לבן יותר ורס"ס ולא מפיחין צורות של מיני צבעונים וט"ל לקח חצר מסיידת וכו' ה"ז בחוקתה שנעשית קודם החורבן ולכן אין לנו ג"מ דדינא בפרט זה עוד תניא לא יסוד אדם את ביהו בסיד ואם עירב בו תבן או חול מותר:

ב עוד תניא משחרב הבית רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין נטפל להם ר' יהושע וכו' אמר להם בני ביאו ואומר לכם שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר וכו' ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר וכו' אלא כך אפרו חכמים סד אדם את

הכסף והזהב משירה מין ממיני התכשיט שנוהגת בהם כדי שלא יהא תכשיט שלם שלא תתקצט ככולם כאחר וכשהחתן נושא אשה לוקח אפר משיב ונותן בראשו במקים הנחת תפילין ואצלינו המנהג במקום אפר מקלה לשבר הכוס כשעת החופה או לשים סמט שחורה או שאר דברי אכלות בראש החתן וכל אלו הדברים כדי לזכור את ירושלים שנאמר אם אשכחך ירושלים וכו' אם לא אעלה את ירושלים על ראש שפתי ודע דתענוגים לא נאסרו רק תענוג שיש בו שמחה (מג"א סק"ז משנת ס"ג ו.) וצריך לעשות היכר להשמחה :

¶ וכן נזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל מסייעי קול שג' שיר לשמח בהם ואסור לשימיען מפני החורבן שנאמר אל תשמח ישראל אכ ניל בעמים וי"א דווקא מי שרגיל בזה אסור כמו השרים שעומדים ושיכבים בכלי שיר וכן בבית המשתה אסור אם אינה שמחה של מצוה ואפילו מי שאינו רגיל בזה אסור אבל לצורך מצוה כגון בבית חתן וכלה הכל מותר ונס שם אין לשמח ביותר ובמסעות המים מותר ומצוה לשמח בשמחת התורה וכתב רבינו הב"י בסעיף ג' דכבר נהגו כל ישראל לומר דברי השבחות או שיר של הודאות וזכרון חסדיו של הקב"ה על היין עכ"ל כלומר דבכ"ג אפילו במסעות רשות מותר (וע"ז ומג"א עהרעמו על מה שמשוררים דברים שלא בשעת ע"ש) :

¶ וכן נזרו על עטרות חתנים שלא יניח כלל ושלא יניח החתן בראשו שום כליל שנאמר הסר המצנפת והרם העטרה וכן נזרו על עטרות הכלה אם היא של כסף אבן של נדיב מותר לכלה ודווקא לחתן וכלה אכל בשאר כד אנשים ונשים לא נזרו ואנחנו לא ירענו כלל מה המט העטרות האלה כי אינם נוהגים בנו ואסור לאדם שימלא פיו שחוק בעוה"ז כי שחוק וקליות ראש מרגילין לערוה וזהו אפילו בזמן המקדש אסור וזהו כשעוסק בהשחוק זמן מרובה עם אחרים אבל שחוק בעלמא לית לן בה ופשיט. הוא דאסור לשטוע זמר אשה דזהו קירוב לעריות :

בסיד כותלי הבית לפי שיזעזע שעתה מערבין בהסיד הרבה חול כמעט מחצה על מחצה וא"כ מדין נסוד א"צ שיור כלל ואע"פ שהרי"ף והרא"ש וכן הרמב"ם והטור והש"ע לא הביאו רק הכרייתא האחרונה לא חששו להאריך אבל גם בדבריהם י"ל כן דבעירוב חול א"צ שיור וראיה ברורה לזה שהרי הר"ן והגמ"ז הם מפרשי הר"ף ואי ס"ד שאינו כן רעת הר"ף איך לא הזכירו זה אלא ויראי כדברינו (וגם כנ"י הזכיר כעין זה והב"ח חלק עליו ע"ש ותמיהני למה לא הזכיר זה כלל כ"ע ונ"ע) :

¶ וז"ל רבינו הב"י בסעיף א' משחרב בהמ"ק תקנו חכמים שהיו באותו הדור שאין כוננין לעולם בניין מסוייר ומכויר כלומר מסוייר כבניין המלכים אלא מה ביתו בטיט ומד בסיד ומשייר אמה על אמה כנגד הפתח כלא סיר והדוקה חצר מסויירת ומכוירת ה"ז בחוקקה ואין מחייבין אותו לקלוף ככותלים עכ"ל והוא מלישין הרמב"ם בספ"ה דתענית ע"ש ומפרש דמסוייר ומכויר אסור לנמרי והטור חולק בזה ע"ש ומ"ש מה בטיט נראה שכן היתה נירסתו ובכהכ"ז ובכהמ"ד א"צ שיור (מג"א סק"ז) וכנגד הפתח הוא כנגד ממש כגון אם הפתח כמזרח צריך לעשות דווקא בכותל מערב ומי שעושה בכותל שהפתח שם למעלה שהפתח אינו כלום ונדולי האחרונים כתבו דלא מהני מה שמשחירין אמה על אמה אלא דווקא להניח ריק מסיד (שם סק"ז) ואצלינו משחירין וכיון דרגילין שזהו התיכר לחורבן מה לנו אם כה ואם כה ואתן התולין כנרי רקמה סביבות הבתלים ישירו נ"כ אמה (שם) וכן המרבקים על הכתלים נייר יפה שקורין אבאייע"ם נ"כ ישירו אמה או להשחיר המקום וכבר כתבנו דבסיד שלנו א"צ כלום :

¶ וכן התקינו שהעורך שלחן לפני אירחים לעשות סעודה בעדם סניח מקים פנוי בלא קערה מהקערות הראויות לתת שם ומחסר איזה תכשיל לסימן על החורבן ועכשיו אין אנו יודעין מזה וקשה הציור לפנינו מהו המקום הפנוי וכשהאשה עושה תכשיטי

תקס"א [דין הרואה ערי יהודה וירושלים והמקדש בחורבנם וכו' ב' מעיפ"ם] :

כחורבנה אומר ציון מדבר היתה ירושלים שממח וקירע ובשרואה בהמ"ק אומר בית קדשינו ותפארתינו אשר הלליך אבותינו היה לשריפה אש וכל סמדינו היה

א הרואה ערי יהודה כחורבנן אומר ערי קדשך היו מרכב וקירע ואינו חייב לקרוע אלא כשמגיע כמ"ך לז"ם כמו מן הצופים לירושלים והרואה ירושלים

ואמו במ"ש ביו"ד סי' ש"ם ויקרע בצד שמאל ומג"ל ואינו מאחה קרעים אלו לעולם וחיינו תפירה טובה אבל רשאי לשלף למלך לקטן ולתופרן כמין סלמות והיינו תפירת הריוס לא תפירת אופן ואם היה הולך ובא לירושלים הולך ובא תוך ל' יום אינו קורע קרע אחר לאחר ל' יום קורע קרע אחר כרין כל ברכית הראייה וכן הרין בערי יהודה ובמקדש והרואה ירושלים תוך ל' א"צ לקרוע על שארי ערי יהודה אע"פ שראן אחר ל' וסי שנולד בירושלים אפילו הגדיל א"צ לקרוע רבבטנותו פסוד וכשהגדיל הרי זהו תוך ל' (מג"ל) אמנם אם הלך מירושלים ושהה שלשים יום חייב לקרוע בחזרתו אבל על שארי ערי יהודה א"צ לקרוע בצאתו מירושלים אך בשונו אחר ל' הרי הוא ככל ארם וחייב לקרוע כסדר בשויה כח"ל :

חיה לחרבה וקורע ומדיכן חייב לקרוע מן הצופים י"א שזהו מכל מקום שיכול לראותם וי"א שזהו מקום מיוחד שמשם נראה ירושלים ומג"ל מק"ג ואח"כ בשיראה המקדש קורע קרע אחר וכל קריעה ספח ואם בא דרך המרכב שאז רואה המקדש תחלה קורע על המקדש ספח ואח"כ בשיראה ירושלים מוסף ע" קרע ראשון כל שהוא אבן להיפך אינו יוצא בתוספת לפי שהמקדש חמוד מירושלים :

ב ואם קרע על אחת מערי יהודה אינו חוזר וקורע בשיראה שארי ערי יהודה חוץ מירושלים שחוזר וקורע עליה קרע אחר בפ"ע ואם קרע על ירושלים תחלה א"צ לקרוע על שאר ערי יהודה וכל הקרעים האלו צריך לקרוע בירו ומעומד וקורע כל בניו שעליו ער שיגלה את לבו כמו קריעה על אביו

בס"ד מליק הלכות מ"ב

הלכות תענית

תקמ"ב [דין קבלת התענית וענין התענית ובו ל"ג סעיפים]:

א ר' מיני תעניות יש שנים מרבתי תורה האחר קבוע והשני אינו קבוע וכן שנים מרבתי סופרים האחר קבוע והשני אינו קבוע כיצד הקבוע מרבתי תורה הוא יו"כ פעם בשנה ושאינו קבוע זהו תענית שקבל עליו בנדר להתענות יום או כך וכך ימים ועל זה נאמר איש כי ירוד נדר ונ' ככל היוצא סמיו יעשה ואפילו נדר להתענות בשבת ויו"ט הל הנדר כמ"ש ביו"ד סי' רמ"ז ע"ש והקבוע שמרבתי סופרים הם חמשה ימים בשנה ר' הצומות ותענית אסתר ושאינו קבוע מרבתי סופרים הם על כל צרה שלא תבא כמו שנבאר בסיעתא רשמיא :

ב ח"ל הרמב"ם ריש הל' תענית מצות עשה מן התורה זעק ולחריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הציבור שנאמר על חצר הצורך אתכם והרעתם בחצוצרות כלומר כל רבר שיצר לכם כנון בצורת ורבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו ורבר זה מרבתי החשובה הוא שבזמן שתבא צרה וזעקו עליה ויריעו ריעו רבב שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הסו אלה ונ' זה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליה אבל אם לא יזעקו ולא

יריעו אלא יאמרו רבר זה סמנת העולם הוא שאירע ומקרה היא הרי זו דרך אכזריות ונורמת להם להרבב במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות הוא שכתוב בתורה והלכתם עמי בקרי והלכתי אף אני בחמת קרי כלומר כשאביא עליכם צרה כרי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם אותה קרי עכ"ל וכתב עוד :

ג ומרבתי סופרים להתענות על כל צרה שתבא על הציבור עד שירוחמו מן השמים ובימי הענית האלו זעקין בתפלות ומתחננים בתחנונים ומדיעין בחצוצרות בלבר ואם היו במקדש מדיעין בחצוצרות ובשופר השופר מקצד והחצוצרות סאריכות שמצוה היום בחצוצרות ואין תוקעין בחצוצרות ושופר כאחר אלא במקדש שנאמר בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ר' עכ"ל כלומר רק לפני ר' במקדש תריעו בשני הרברים וכן בגבולין מיהו עכ"פ לפרנו רעל צדה מחוייבין להתענות מרבתי סופרים ולרעת הרמב"ם גם יחיד שבאה עקיו צרה סחוייב להתענות ויתבאר בס' תקע"ח וצרות ציבור יתבארו בס' תקע"ה וסי' הקע"ז בס"ד : ד ויש לנו בזה שאלה דהגה בס' זה יהבאר רכל תענית

א ר' מיני תעניות יש שנים מרבתי תורה האחר קבוע והשני אינו קבוע וכן שנים מרבתי סופרים האחר קבוע והשני אינו קבוע כיצד הקבוע מרבתי תורה הוא יו"כ פעם בשנה ושאינו קבוע זהו תענית שקבל עליו בנדר להתענות יום או כך וכך ימים ועל זה נאמר איש כי ירוד נדר ונ' ככל היוצא סמיו יעשה ואפילו נדר להתענות בשבת ויו"ט הל הנדר כמ"ש ביו"ד סי' רמ"ז ע"ש והקבוע שמרבתי סופרים הם חמשה ימים בשנה ר' הצומות ותענית אסתר ושאינו קבוע מרבתי סופרים הם על כל צרה שלא תבא כמו שנבאר בסיעתא רשמיא :

ב ח"ל הרמב"ם ריש הל' תענית מצות עשה מן התורה זעק ולחריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הציבור שנאמר על חצר הצורך אתכם והרעתם בחצוצרות כלומר כל רבר שיצר לכם כנון בצורת ורבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו ורבר זה מרבתי החשובה הוא שבזמן שתבא צרה וזעקו עליה ויריעו ריעו רבב שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הסו אלה ונ' זה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליה אבל אם לא יזעקו ולא

תענית שלא קבלו עליו מבעוד יום בשעת מנחה לא שמה הענית ונס' מפורשת היא בתענית ני"ב. וזהו ודאי רק בהענית של נדר ראלו התעניות הקבועות לא שייך קבדה שהרי אפילו מי שמורגל להתענות עשרה ימי תשובה איצ קבלה כמ"ש רבינו הב"י בסעיף ב' ובמו שיתבאר. וכ"ש תענית ציבור שמספני הצרות פשיטא שא"צ קבלה דרק תענית יחיד צריך קבלה כמ"ש הטור והש"ע בסעיף ה' רכל תענית שלא קבלו עליו היחיד מבעוד יום אינו תענית ע"ש והרבה תוסא כיון שהוא מצווה מן התורה מפני נדרו א"כ מה לי אם קבלו מבעוד יום או לא קבלו ובי גרע זה מצורד שלא אוכל כבר זה וכיוצא בזה והן אמת ש"ל נדרו חייב לקיים אבל שכר תענית אין לו אם לא קיבלו מבעוד יום אבל הרחוק מבואר:

ךך אמנם האמת הוא דקבלת תענית סתם אינו מענין נדר וז"ל הרמב"ן בה"ל נדרים ספ"ט דהאי נדר דהכא לאו נדר ממש הוא דאפקיה בלשון הרי עלי אלא קבלת תענית בעלמא הוא וקבלת תענית לא חסידא כנדרים ממש למעקד יו"ט ואפילו רטגולת תענית וכו' עכ"ל וכ"כ הריטב"א שם וז"ל ומעמא רפילתא דקבלת תענית אינו לא נדרי איסור ולא ידות נדרים לאסור עליו מאכל ומשתה באותו יום אלא צערא הוא דקביל עליה לעשות מצות תשובה באותו יום ואין במשמע שהיא זה וכו' עכ"ל וגם הגמ"י כתב שם כעין זה וז"ל דהכא הוא ממש נדר דאיסור הפצא דאסור קונם עלי כל מאכל וכו' והתם לאו נדר ממש אלא קבלת תענית שקיבל עליו להתענות ואינו אלא כמקבל עליו לעשות מצוה שאין בקבלתו איסור הפצא ולא חסידא כנדרים ממש ולפיכך אמרו ליה ארם תעניתו ופודע וכו': ולמא דקבלת תענית אינו נדר ולפיכך אינו אלא מדרבנן משום דעבר על קבלתו וא"צ היתר חכם עכ"ל והוה כוונת הראב"ד בהשנות כפ"נ מנדרים דין ט' על מ"ש הרמב"ם דהגורד שיצום בשבת או כיו"ט חייב לצום כתב בזה"ל דווקא כשאסר עלי אבל אם אמר הריני בתענית היום אסור להתענות עכ"ל (והמג"א רמז לה ס"י תק"ע סק"ג ע"ט) ודפ"ו לרבירובותינו אלה התענית שמן התורה אינו אלא באומר הרי עלי שלא לאכול או קונם עלי כבלי לאכול יום זה ובכה"ג איצ קבלת תענית אבל כשאמר הריני בתענית לפחד או ליום

פלוני אינו אלא מדרבנן וצריך לקבלו בשעת מנחה ואם לאו א"צ להתענות והנה ביו"ד ס"י רפ"ו בארנו דהרמב"ם לא ס"ל כן ולרד"ה נצטרך לומר כמ"ש בסוף סעיף הקודם ועמ"ש בסעיף ז':

ן ולפ"ו יצא לנו עוד דין חדש דהנה כנדר חיוב להתענות אפילו במ"ב דחסיד מובא פסקנו בס"ל תקנ"ד דאפילו חולה שאין בו סכנה א"צ להתענות משום דבמקום חולי לא נזדו דבנן ע"ש ולפ"ו בהענית יחיד רהוה כנדר רהוה ראודייחא חייב להתענות ואינו פסור אא"כ יש בו סכנה והרי אין אנו עושין כן דכל הגוהגן להתענות באזה ימים כמו יארצ"ש ועשרת י"ח וער"ח שנהגו כן להתענות רהמנהג דהו כנדר ואנן מקילינן בהו מובא עוד יותר סה"ר ציטוט אלא וודאי דסתם תענית הוה דרבנן ואם באמת קבלו בלשון קונם או בלשון הרי עלי רהוה דבר תורה אסור באין בו סכנה (וגלע"ז) אך כזה כבר בארנו ביו"ד ס"י רי"ד רמנהג אינו כנדר נדר כלל וזה דק"ל שם דלעבוד על מנהג צדיק התרה זהו חומרא בעלמא ע"ש:

ן ולפ"ו נראה ברור דכמה רינים שיש בתענית כגון שאין מתענין לשעות לפי מה שיתבאר או דכל תענית שלא שקעה עליו חסה לאו שמה תענית או מה דק"ל ליה ארם תעניתו ופירע אין זה אלא במתם שקיבל עליו להתענות אבל אם אמר קונם עלי מאכילה ושתייה כך וכך שעות צריך לקיים נדרו ולא יותר ובהו א"א ללוות לזמן אחר וליפרע נדרו לחוד ותענית לחוד רבגדר ליכא לשון תענית נדר צריך לאסור החפץ על גופו ואין זה שייך בלשון תענית ואפילו אמר הריני נדרד להתענות אין זה לשון נדר (ומג"א ס"י תק"ע סק"ט) וכן אם אמר הרי עלי להתענות אלא באומר הריני נדר מלאכול ומלשתות יום סה"ד או יום פלוני או דרי עלי שלא לאכול ושלא לשתות אי קונם מאכילה ושתייה אבל כל דשון תענית הוא קב"ח תענית ולא נדר וזהו ט"מ כמ"ש בתענית י"ב: אמר ר"י אמר רב ליה ארם תעניתו וסודע כי אמריתא קמיה דמחולל אמר לי וכי נדר קביל עליה וכו' ע"ש ועוד יתבאר בזה בס"י תקס"ח):

ךך כל תענית שלא שקעה עליו חסה דהיינו שלא השלימו עד צאת הכוכבים דהיינו ג' כוכבים בינונים כשיתראו או שהלבנה וורתת בתוקף על הארץ אינו תענית ואם רעתו לאכול קורם וסן זה אינו מתפלל ענינו ולפ"ו גם בן השמשה אסור לאכול ואע"ז

ערוך הלכות תענית סימן תקס"ב השלחה

יא'ע"ג דבפסחים (נ"ד:) אמרינן דרק מ"ב בה"ש שלו אסור ביוה"כ ומבואר להדיא לשאר העניות שרי בה"ש והו בעילוי יומא של תחלת התענית אבל באפוקי יומא של סוף התענית בכל תענית אסור בה"ש דמספיקא לא נפקא קדושתה ולא עיילי קדושתה וכ"י ומי"א :

ב ואתם שכן כתבו המרדכי בפס"ק דתענית והרא"ש שם נט' י"ט אבל הרא"ש עצמו בפס"ב דשבת כתב בשם רבינו יונה דבה"ש מותר ע"ש וכן נ"ל דעת הרמב"ם שלא נמצא בהיבורו דין זה דכל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמייה תענית ואדרבא מ"ה לענין ח"ב כתב דבה"ש שלו אסור דמבואר להדיא דבשאר תענית כל בה"ש מותר וכן מתבאר לי מדברי הר"ן דהך דכל שלא שקעה עליו חמה הוא כפשוטו שקיעת החמה ואי קשיא מאי קמ"ל אף זה קאי עד הקידם אי מתענין לשעות ע"ש ועד זה אומר דכל שלא שקעה עליו חמה אינו תענית כלומר ואין תענית לשעות ולכן כשכתב הרמב"ם דין תענית שעות לא הוצרך להזכיר זה וכן מתבאר מדברי רש"י ע"ש ולפ"ו גלע"ד דהסומך על רבותינו אלה להתענות רק עד בה"ש אין מוגהין אהתי ונס הנ"ח סק"ב כתב כן והכי' ליה מלשון פסקי סגמ"ל טס ונס תמוס' עכו"ם ל"ד. ל"ה מתענין כתבו ג"כ דתן שקיעת החמה הוא כפשוטו ע"ש ותמיהני שלא הכיל ר"ה תהרמ"ם ורס"י והר"ן שנארנו ור"ה"י להק"י כשכ"ס טס טל"ה להפנ כוונת הרא"ש כשהתנה כן כפירוט ע"ש כלות מ"ד ודבריו תמוהים ודו"ק :

ג והנה רבינו הרמ"א בסעיף א' כתב על דברי רבינו הב"י שכל שלא התענה עד צה"כ אינו תענית כתב ח"ל מיהו נוהגין להתפלל ענינו אע"פ שאין משלימין עד צה"כ וכן דעת מקצת רבנותא ונ"ל דרוקא ביחיד ראטר ענינו בשומע תפלה רבלא"ה יכול להוסיף כמ"ש בס' קי"ט אבל ש"ץ לא יאמר ענינו אא"כ משלימין וכן נוהגין עכ"ל ויש ממפרשי הש"ע שמירש בבזונתו במ"ש וכן דעת מקצת רבנותא שבזונתו על הרמב"ם שפסק בהך דמתענין לשעות כפשוטו אף שאכל באותו יום כמו שהבאר ולפ"ו בזונתו יש רבינו הרמ"א שיוכל להתפלל ענינו אף בכמה שעות קודם ואל"ה ולפ"ו התפלא עליו דהרי דיעה זו הוי דיעה דהיה ועיר היאך יאמר יום צוב תעניתינו הא אינו יום שלם ולכן דחה רבריו וט"ו סק"א ויש מי שמירש

כבוונתו כשמירש בשעה קבלה שלא להשלים דאז אפילו התפלל מנחה גדולה מתפלל ענינו ומי"א סק"ט ווע' בסעיף כ"ח דנס לכהמ"ס ל"כא ענינו כנה"ט : דא' וכן זה תמוה בעיני וברור הוא כבוונתו דקאי רק על צה"כ כלומר דאפילו לא התענו רק עד השקיעה ולא עד צה"כ הוי תענית ומתפלל ענינו והמקצת רבנותא הם רבינו יונה ברא"ש פס"ב דשבת ותמוס' שם ובהב דבציבור אין להש"ץ דומר ענינו כיון שהיא ברכה בפ"ע ורוב ריעות ס"ל עד צה"כ ונדע"ד דלפי מה שבארנו דנס דעת הרמב"ם ורש"י והר"ן כן הוא גם בציבור יכולים לסמוך על כל הני רבנותא ומה שהמ"ס נזמ"א כתב שמקורו מהס"ד הוא טעות ללא נמל"ט טס כלל ע"ש :

דב כתב רבינו הב"י בסעיף ב' וי"א שמי שרגיל להתענות עשרת ימי תשובה כיון שאין רגילות לקברם בתפלה א"צ להתענות עד צה"כ אלא עד שיצא מבהכ"נ עכ"ל וכתב רבינו הרמ"א והיחיד מתפלל ענינו וכן חתן יתפלל ענינו קודם שנכנס לחופה ואז יוכל לשנות מבוט של ברכו אבל מי שמתענה מי"ז בתמוז עד מ"ב צריך להשלים אע"פ דא"צ קבילא מי שאינו מתענה כל עשרת ימי תשובה רק יום או יומים בעי קבלה והשלמה ונ"ל דרוקא בתחם אבל אם התנה שלא להשלים הרשות בידו דלא עדיף משאר תענית עכ"ל :

הג ביאור הדברים דהנה בהענית י"כ. איתא כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמייה תענית ופריך מאנשי משמר שהיו מתענין ולא משלימין ומתריץ החם לצעורי נפשיהו בעלמא הוא ופירש"י אבל אינו תענית לא לתפלה ענינו ולא דקובעו עליו חיובה כלל וכל שעה שהוא רוצה לאכול אוכל עכ"ל ולפ"ו אינו בנדר תענית כלל ויכול לאכול באמצע היום מתי שירצה ולפ"ו גם בעשרת י"ת דהווי ג"כ לצעורי בעלמא לכפרה על עונותיו שתקובל תפלתו ותקדע נזר דינו ואינו מקבלו מאחמול בשעת מנחה אינו בנדר תענית כלל ואוכל מתי שירצה אף באמצע היום וכמו גם עתה יש שמתענין עד אחר הצות ומתפללין מנחה גדולה ואוכלין ואינו אומר ענינו לפי שאינו בנדר תענית כלל :

וה אבל המדר כתב וז"ל כתב אבי העזרי מי שרגיל להתענות עש"ה א"צ להתענות י' ימים עד צה"כ רק עד שיצא מבהכ"נ דצערא בעלמא קביל עליה מדפריך

פדשיך תלמודא עליה רר"ח מאנשי משמר שמתענין ולא משלמין ומאני החם לצעורי בעלמא ורב הסרא לא אמר אלא כי שקבל עליו תענית בפירוש וסתם תענית יום שלם אבל בעשיית לא ואין רגילות לקבלו בהפלה בעשיית עכ"ל והוה דעת היא שבש"ע וחולק על רש"י שבחב דאוכך סתי שירצה שהרי הצריך להתענות עד יציאתו מבהכ"נ וקורא לזה תענית אלא שא"צ עד צה"כ וכיון שהוא תענית ממילא רסתפלג ענינו כדברי רבינו הרמ"א וכן הוא במרדכי ובהנ"א ושלא כדברי רש"י שאינו מהפלג ענינו:

בין ולפע"ד שהולכים לשיטתם הדנה כבר בארנו דרש"י ז"ל מ"ל דכך תענית שלא שקעה עליו חמה אינו צה"כ אלא שקיעה בלבד וא"כ ממילא זה שאמרו מתענין ולא משלמין היינו אפילו קורם השקיעה וא"כ אין גבול לדבר ואפילו באמצע היים וממילא שאין זה בנדר תענית בלל אבל המור ואבי העזרי מ"ל רב תענית שלא שקעה עריו חמה והו צאת הכוכבים כמ"ש המור ע"ש וכ"כ המרדכי בשם ראב"ה והוא אבי העזרי כידוע ולפ"ז מה שאמרו מהענין ולא משלמין והו עד צה"כ אבל מ"מ צ"ך איזה גבול להתענית או שקיעת החמה או אחר שמהפלים הקהל ערבית שהוא מפלג המנחה שעה ורביע קודם הלילה והו שאומר עד שיצאו מבהכ"נ ונכ"כ המנ"א פ"ה וכיון שיש גבול לזה שמקורם אסור לאכול ממילא רסתפלג ענינו:

מן ולפ"ז ביאור הדברים שר רבותינו בעלי הש"ע כן הוא דמי שמקבל תענית ממש פשיטא שצריך להתענות עד צה"כ שכן היא דעת רוב הפוסקים אפילו לרבינו הרמ"א כמ"ש בסעיף י"א אך התעניתים שמקובלים ועוסרים סבה המנהג כמו עשיית או מפתח ימים סתם אם רק ניהנים להתענות בו בתמידות כמו המתענים יום ראשון של סליחות או ערב ר"ה שהם בלי קבלה נהו דנקראים תענית לענין ענינו מ"מ א"צ השלמה עד צה"כ אלא דיו עד השקיעה או עד אחר הפלת ערבית דכיון שיש גבול לזה שמקורם אסור לאכול מקרי תענית וכן תתן כיום חופתו שצריך להתענות עוי אחר החופה וזה גבול ולכן יתפלג ענינו קודם החופה ואז יכול לשתיית מבום שר ברכה אבל המתענים מן י"ז בתמוז עד מ"ב אף בלא קבלה צריכים להשלים עד

צה"כ בין דתעניתם הוא על התורבן ממילא דהי כמו י"ז בתמוז ופ"ב וכן בעשיית אותם שאין מתענין תמיד בשנה רק יום או יומים ולא בקביעות יום זה או שני ימים אלא פעם יום זה ופעם יום זה פשיטא רבעי קבדה והשלמה ואם קבל תענית סתם צריך להשלים עד צה"כ אנונם אם התנה בשעה קבלת התענית שלא להשלים פשיטא שהרשית בירו וא"צ להשלים וזהו ביאור דברי הש"ע וכן נראה שפסו הע"ז והמנ"א אלא שקצרו בעיקר הדברים ודברי הג"ה כוה נע"ל ע"ש והמנ"א אע"י דבסעיף הקודם כתב דנהנין נס בתענית נמור שלא להתענות עד צה"כ אך כח"ן יס רבנ"א דאפילו עד השקיעה א"צ הלל עד ח"ה נגול כגון בעשיית עד אחר חמלה ערבית והתנן עד אחר החופה וכיוצא בזה ומה שהכריז המנ"א במק"ו והע"ז נסק"ג לחלק בין עשיית ובין בין המנ"א משום דעשיית התענית על העמיד ובין המנ"א על העבר על החורבן היא קשה הנידר ודבריהם הם מחי"ד והנ"א התמרדר על זה והקשה קושיא עומה מהך דראב"ז שלא השלים והוא התענה על העבר והע"ז והמנ"א נהקו לחיך ע"ש אכ"נ למ"ש אין זה העיקר והנמ"א נלמח הוא ועיקר העעם דכיון שהס בין י"ז בתמוז לפ"ב והתענית כוונה אחת להס על החורבן א"כ ממילא דמשלימין עד לה"כ כמו הס עלמון משא"כ כהך דראב"ז ככ"כ נוסף לז היה משלים ילפ"ז אין שט התמלה לקשית הכ"כ כלל דמילתא כל מיני תעניתים סבל קבלה א"צ להשלים עד לה"כ אלא עד ח"ה נגול וכן המתענים מרי"א אלול ולבד בין המנ"א מטעם שכתבנו בס"ד ודוק:

ין יחיד שקבל עליו תענית סתם להתענות בע"ש צריך להתענות עד צה"כ אם לא שפירש בשעת קבלת התענית עד שישלימו הציבור הפלתם וע' לעיל סי' רמ"ט וכן תענית חלום צריך להתענית עד צה"כ ואפילו בע"ש דכיון דהסגולה לחלום רע הוי התענית כמו שאמרו בשבת י"א. יפה תענית רחלום באש דנעורות ממילא דצריך תענית נמור וע' לעיל סי' רמ"ט:

ין כל תענית יחיד שלא קבלו סבועד יום אינו תענית ולא יתפלג ענינו וכן אם מחוייב איזה תענית אינו יוצא בתענית זה לפטור סנדרו ומ"מ חייב להשלימו כשהיה בדעתו להתענות ולהשלים ונס יש לו שבר והוי בפרת עון רדא נרע סמצער עצמו סבשר ויין ונמנ"א סק"ס יס טה"ד וכנ"ל אס התחיל להתענות כיום זה אדעתא להשלים ע"ש והמתה"ש נדחק כה ואון נדגרוו סוס טעם ע"ש אע"ג דכריס סי' תקס"ג כתב הנ"ח

ערוך הלכות תענית סימן תקס"ב השלח

כשרתכ"ס או ללא נחית למניינה הוחזקו בספיף הקודם סתמו
 שחייב להתענות מהיום שכן טעון דברי הרמ"א ומהו לדיעה מי
 שאינו רוצה להתענות ולסמוך על רוב הפוסקים הרשות בידי
 הדיין :

כ"א עוד כתב רבינו הרמ"א דמיהו י"א דמתפלל
 ענינו וכן נ"ל לנהוג בתענית יחיד ולבולו עומא
 בתענית חלום מתפלל ענינו אע"פ שלא קבלו עליו
 מאתמול עכ"ל והנה בתענית חלום ודאי כן הוא כיון
 שהחכמים אמרו שיתענה א"צ קבלתו אבל בתענית יחיד
 יש מחלוקת בהמרדכי שהבאנו ח"ל שם ומיהו נראה
 פ"ד שמתפלל ענינו ולא נרע מתענית חלום וראבי"ה
 פליג עליה בהא והר"ד מרדכי שמע מפי מורינו ז"ל
 דאם לא קבל מבעוד יום אין מתפלל ענינו למחר
 עכ"ל ואינו מוכן הרמיון לתענית חלום אמנם כונתם
 דלא נריע מתענית שעות שמתפלל ענינו כמו שיתבאר
 וזה שמדמה לתענית חלום ה"פ כמו שבתענית חלום
 אומר ענינו כלא קבלה מאתמול כמו כן בכאן
 דביוחיד כיון שאינו קובע ברובה לעצמו לא קפורינן
 כולו האי כיון שעכ"פ קבלו אבל כשלא קיבל כלל
 אלא שלא אבל כל היום אינו כיום ואינו מתפלל
 ענינו :

כ"ב אימתי מקבלו בתפלת המנחה בשומע תפלה או
 אחר שסיים תפלתו קודם שיעקוד רנליו ואומר
 הריני בתענית יחיד למחר יהי רצון שתהא תפילתי
 כיום תעניתי מקיבלת ואם לא הוציא בפיו אלא הדרה
 בלבו שמקבל עליו תענית למחר הוי קבלה דוחה
 כמו תרומה וקדשים דמני נמד בלבו אף שלא הוציא
 בשפתיו בדאיתא בשבועות וכו' ז' ורק בשבועה בעינן
 לבטא בשפתים ודוקא שיהרהר בן בתפלת המנחה
 וקבל קבלה גמורה בלבו להתענות אבל אם לא קבל
 קבלה גמורה אלא היה דעתו להתענות לאו כיום
 הוא ודע דלאו דוקא בתפלת המנחה דזהו רק לכתחלה
 אבל בריעבד מהני קבלה כל זמן שהוא יום אפילו
 אחר תפלת המנחה ומג"א סק"ט וטוב יותר לקבלו
 אחר התפלה קודם שעקד רנליו מבהפלה כדי שלא
 יפסיק בתפלתו ומ"ם יהרהר בלבו גם בשומע תפלה
 ואין לומר הא בנדרים קי"ל ביו"ד סי' ר"י דא
 מהני קבלה בלב כמו שבועה ולמה מהני בתענית
 דיל דתענית היה כמו קרבן שמקריב חלבו ודפו
 שנחמר מפני חלישת התענית ול"ז ונ"ז סק"ט ז'

תפלה

הש"א דכל קבלה במנחה ח"צ להתענות כלל אך ח"כ מסיק
 דגם להחמיר מ"ם והטובה ככלן שקבלו בפיו אך לא כוונתו :

י"ב ודע דבגמ' שם וי"ז ז' איתא אמר שמואל כל
 תענית שא קיבל עליו סבעוד יום לאו שסמיה
 תענית ואי יתיב מאי אמר דבה בר שלא דמיא
 למפוחא מליא זיקא ופירש"י הוא מפוח של נפחין
 הסתמלא ברוח אף זה גתמלא רוח שלא אבל בתנם
 עכ"ל מזה מבואר דיכול לאבוד אף אם קיבל עניו
 להתענות כיון שלא קבלו סבעוד יום וכ"כ המרדכי
 שם וז"ל כל תענית וכו' משמע דלא חשיב תענית
 דסותר לאבוד אע"פ שקבל עליו אחד חשיבה להתענות
 כל היום דכיון דלא קביד מבעוד יום כאלו לא קבל
 עכ"ל והנה כל הפוסקים סתמו דכריהם ולא כתבו דק
 לשון הש"ס אבל על רבינו הרמ"א יש לתמוה שכתב
 בסעיף ה' על דברי המחבר שכתב כלשון הש"ס דאינו
 תענית כתב ח"ל דאינו תענית להתפלל ענינו ולא
 לעניין אם חייב תענית וכו' לא יצא ירי נדרו וכו'
 עכ"ל ולמה לא כתב ג"כ שמתור לו לאכול ואחד
 בספרש"י ש"ע ומג"א סק"ט כתב מפורש דהיפך דצריך
 לשלם נדרו כלומר חייב להתענות וכמו שכתבנו
 בסעיף הקודם וזהו נגד דברי רש"י והמרדכי :

ך ונראה דענין דרבינו הרמ"א בכונה השמים זה
 דהנה באמת יש מי שהקשה ראיך מותר לאכול
 הא עכ"פ הוי נדר ומג"א ר"ס תקס"ג גמס כ"ח ותרצו
 דתענית לחוד ונדר לחוד גמס וזהו על היסוד שבארנו
 בסעיף ה' בשם הרמב"ן והראב"ד והריטב"א והנמקי'
 ע"ש וכבר כתבנו שם דדעת הרמב"ם אינו כן
 והארכנו בזה ביו"ד סי' רמ"ו בס"ד ע"ש ולפ"ז
 דדעת הרמב"ם ודאי אסור לאכול מפני נדרו
 אך דענין תענית אינו עולה לו זה ששאל הש"ס
 חיי יתיב מאי אין הבונה דאי בעי יאכל אלא ה"פ
 חיי יתיב מאי כדומד אולי בריעבד עולה לו לתענית
 הנופר דאינו כן אלא דמי למפוחא מליא זיקא כלומר
 לענין התענית דאינו מתפלל ענינו גם אינו עולה
 לתענית שחייב לשלם ולכן רבינו הרמ"א לא רצה
 לכתוב בפירוש שאסור לו לאכול מפני דלדוב דיעות
 מותר לאכול וגם לא רצה לכתוב דמותר לאכול מפני
 שהוא נגד דעת הרמב"ם ולכן סתם הדברים ויהאמ"א
 כולן ונ"ס תקס"ג עתה לראש להחמיר או מאי דל'

אינה כלום ונרע מהתענית שעות שקבלם קודם השעות וכן על תענית של יום שלם צריך להתחיל קודם היום ומ"ם יכול להתפלל ענינו דעכ"פ היו כתענית שעות כמ"ש בסעיף כ"א דהא קבלו קודם שהתחיל להתענות ביום השני ונהי דאינו תענית יום מ"ם לא נרע מהתענית שעות וממ"א סק"ז :

בז איפסקא כנ"מ וי"א : הלכתא מתענין לשעות ומתפללין תפלת תענית והוא שלא טעם כל היום כילו ובואור הדברים בנ"ן שהיה פרוך בעסקיו או בחפיצו ולא אבל עד חצות או עד מ' שעות וממלך להענות כשעות שנשארו מן היום היו מתענה אותם שעות ומתפלל בהם ענינו שהרי קיבל עליו התענית קודם שעות התענית ולא דמי למה שנתבאר דאם לא קבל בתפלת המנחה אינו תענית אפילו קבלו בלילה וכי נרע קבלה בלילה מקבלה לאחר אחר חצות דוודאי נרע משום דכל מין תענית צריך לקבלו קודם הו"מ שיחול עליו התענית ולכן אם רצונו להתענות כל היום צריך לקבל עליו התענית קודם שיחול היום וחלות היום הוא מתחלת הלילה ואע"פ שאוכל בלילה מ"ם כיון דתענית זה נחשב הענית ליום והיום הו"מ אחר הלילה לפיכך צריך לקבלו קודם הלילה ובתענית שעות צריך לקבלו קודם שחלו השעות של התענית ולכן כשעלה על דעתו להתענות שעות כך וכך וקבלם קודם השעות היה שפיר קבלה אך התנאי לזה שלא יאכל גם מקודם מפני סיבה בעלמא כמ"ש דאל"כ איך נקרא זה תענית והרי לא התענה :

בז ואמת ששימת הירושלמי הוא דאפילו אבל באותו יום ואח"כ עלה על דעתו להתענות שאר היום מקרי ג"כ תענית שעות וכ"כ הרמב"ם בפ"א ע"ש אבל בכך הקשו עליו והרי שימת הש"ס שלנו אינו כן והרמב"ם נקיף תרוי"הו כשימת הש"ס שלנו וכשימת הירושלמי ולענין נראה דהר"ן עם הרמב"ם דהש"ס שמצריך שלא יאכל כל היום זה לענין תפלת ענינו דאל"כ איך יאמר ענינו ביום צום תעניתו כיון שלא התענה אבל מ"ם גם הש"ס מודה דמיחשב תענית שעות ויש לו שכר ואסור לאכול בשעות אלו אלא שאינו מתפלל ענינו והירושלמי הוא כפ"ח דנדרים :

בז וז"ל הרמב"ם שם דין י"ג מתענה אדם שעות והוא שלא יאכל כלום כל שאר היום כיצד הרי שהיה פרוך וכי' היו מתענה אותן שעות ומתפלל

בז קבלת התענית שבשעת המנחה מועיל אפילו בשמפסיק כאכילה שהרי אוכל ושותה כל הלילה הן מועיל אפילו לכמה ימים כגון שמקבל ביום ראשון במנחה שיתענה יום ב' ויום ג' ויום ד' הוי קבלה לכך הימים אע"פ שאוכל ושותה ביניהם וא"צ קבלה אחרת וא"צ לקבל כל אחד במנחה שלפניו ודי בקבלת המנחה שקבל ביום א' על כל הימים ואפילו אמר שמקבל עליו שני ימים רצופין אין הכוונה רצופים בלי הפסק אכילה כלילה ביניהם אלא הכוונה שיתענה למחר עד הלילה וגם היום שלאחריו א"כ פירש בהדיא דכוונתו רצופים ממש בלא הפסק בלילות ולענין ענינו במנחה אין חילוק בין מהענה רק ביום ולא בלילה ובין כשאינו מפסיק באכילה בלילות :

בז והוי כשהימים שמקבל התעניתים המה רצופים אבל אם קיבל ימים שאינם רצופים כגון שקבל עליו בתפלת המנחה להתענות ארבעה וחמשה ימים מפורדים כמו שני חמישי בשנים ונ' שבועות וכיוצא בזה יש מי שמתפק או מני בקבלה אחת לכו"מ או אם צריך קבלה לכל אחד ואחד מיהו נהגו העם לקבלם בקבלה אחת ומני בהבי וכן דעת סקצת רבוותא וזה הוא המנהג שלנו בתעניתו בה"ב שמקבלין בשבת על כל הנ' ימים המפורדים אך מזה אין ראיה דזהו קבלת הציבור וראיה שהרי א"צ קבלה במנחה הקודמת כמ"ש בסעיף ל"ב :

בה ואם קבל עליו להתענות ב' ימים רצופים ממש עם הלילה שביניהם וחלש לבו ואכל בלילה שביניהם איבר תעניתו אינו מתפלל ענינו וצריך להשלים ימים אחרים וע"ז נ"ס לט"ו אבל מי שקבל עליו להתענות הרבה ימים בהפסק לילה שביניהם ודינו שככל לילה יאכל והתענה איוה ימים ואח"כ לא התענה באחד מן הימים וע"ז כשמתענה הימים שאח"כ אומר בכל יום ענינו כי כל יום ויום הוי תענית בפ"ע ט"ו :

בז וכל זה הוא כשקיבל על כמה ימים אבל אם קיבל תענית רק על יום אחד כגון שאמר הריני בתענית למחר והתענה אך בלילה שאחר התענית נמלך להתענות גם למחר ואפילו לן בתעניתו שלא אכל בלילה והתענה גם למחר ביום השני מ"ם אינו תענית אף שנמשך ביחד עם יום הראשון כיון שלא היתה קבדה על היום השני ואפילו קבלו בלילה השנייה

ערוך הלכות תענית מיטן תקס"ב תקס"ג השלחן

ומתפלל כהן ענינו וכו' וכן אם אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום ה"ז תענית שעות עכ"ל ולא סיים שיתפלל ענינו משום דבכה"ג איצ וא"א להתפלל ענינו וס"ל דזה שאומר הש"ס והוא שלא טעם כל היום כולו קאי אמאי דאמר ומתפלל תפלת תענית ונלג"ל נרוח ודע דברש"י שם מביאר דאם קבל עליו מבעוד יום להרענות למחר עד חצי היום ואח"כ נתיישב בליל לאכול עד הלילה הוי תענית נמור ולא תענית שעות ע"ש :

ל והנה גם המור והש"ע כתבו בסעיף י"א וז"ל אם קבל עליו תענית עד חצי היום ואכל אח"כ או שאב"ע עד חצי היום וקבל עליו תענית בשם ואילך אינו נקרא תענית להתפלל ענינו אבל נקרא תענית לענין שצריך להשלים נדרו עכ"ל ולפ"ז תמיהני מובא על המור והמניר משנה ועוד מהפוסקים שדרו רבני הרמב"ם וכתבו שטעיה הוא וששמעו שהרמב"ם עצמו חזר בו ועכ"ז והרבה תיבה הא הרמב"ם ג"כ אומר כן והרו רקרוק לשונו הטהור מורה כן שמקורם כתב שאומר ענינו ואח"כ לא כתב כן וצ"ע :

לא האמנם לדעת הרא"ש והמור אין זה תענית שעות מה שכתבנו שלא אבל עד חצי היום אלא רגם תענית שעות צריך לקבלו מאהמול והיינו כגון שקבל מאהמול להתענות עד חצי היום ואח"כ נתיישב שלא לאכול עד הלילה או שקבל עליו מאהמול להתענות למחר מחצי היום ואילך ואח"כ נתיישב שלא לאכול גם עד חצי היום דזה מקרי תענית שעות אבל דרש"י ז"ל זהו תענית נמור כמ"ש בסעיף כ"ט ולפ"ז לדעת הרא"ש והמור כל שבלא קבלה מבעוד יום לא הוה תענית כולל לענין ענינו ולפ"ז כג הפרטים שכתבנו מקורם דגם בקיבל בליכה צריך להתפלל ענינו דלא גרוע מתענית שעות לדעת הרא"ש והמור אינו כן :

לב תענית שנוודים על הציבור אין כל יחיד צריך לקבלו כתפלת המנחה אלא שליח ציבור מכריז התענית והרי הוא מקובל וי"א דה"ס בא"י שהיה להם

נשיא לפי שנוודתו קיימת עד כל ישראל אבל בח"ל צדוקים כל הציבור לקבל על עצמם כחודים שכל אחד מקבל על עצמו ויראה לי דמ"ס גם בכה"ג אין דגם ביחוד שצריך לקבלו בתפלת המנחה אלא סתו שמקבלים הוה תענית משום דציבור כשמקבלים ביחד אף שכל אחד מקבל לעצמו הזיין כב"ד הגדול כמ"ש בח"ס סי' ב' שטובי העיר בעירם כב"ד הגדול רמ"ן וכ"ש כל הציבור ביחד וראייה לזה מתעניתי כה"ב שהש"ן מכריז בשחרות והציבור עונן אמן וא"צ קבלה אחרת וזוה ממורן קוסית סק"ז סק"ז ומ"ש דיחיד שקבל נגדר להתענות מיני מן התורה להתענות ע"ש לא סס אל לנו הטקור דתענית אינו נדר מן התורה כמ"ש לעיל ודוק :

לג כתב רבינו הב"י בסעיף י"ג יש מי שאומר שפי שנדר ואמר אם לא אכך למקום פלוני אשב בתענית מאחר שמה שהתנה הוי דבר הרשות דזה אממכתא אבל אם אמר אם לא אעשה מצוה פלונית אשב בתענית וכן אם אמר אם יצילני ר' מצדה או אם יצליח דרכי לא הוי אממכתא עכ"ל כדומר רמ"ל בח"ס סי' ר"ז אממכתא לא קניא והיינו כשאמר אם יהיה כן רכל דאי הוה אממכתא ולא נמר בלבו לעשות כן באמת אמנם בדבר מצוה נתבאר שם דליכא אממכתא רכל דבר מצוה גומר בלבו בשלימות ומקרא מלא הוא ביעקב אם יהיה אלקים עמדי ושמרני וגו' וזוה מבוארים הרברים ואם יצליח דרכי הוה נ"כ בזה ברבר מצוה דבזכות שהצליח נמר ומקני ומני"א סק"ז ומ"ס יש לפקפק בזה דנהו דהתנאי היה ברבר הרשות מ"מ כיון שאמר אשב כהתענית הרו דבר מצוה הוא וקא תיהוי אממכתא כמו בצדקה ביו"ד סי' רנ"ח דלא הוה אממכתא בכה"ג ע"ש וצ"ל דס"ל דעיקר תענית לא מקרי דבר מצוה שהרי בגמ' יש מי שסובר דהיושב בתענית נקרא חוטא ולכן כתב בשם יש מי שאומר כלומר אכ"ז מי שסובר דבכל הרברים הוה תענית כצדקה גם ברבר הרשות ליכא אממכתא וזוה מיושב קוסית סק"ז ומני"א סק"ז ע"ש ודוק :

תקס"ג [דין מי שהרהר בלבו להתענות וכו' ב' סעיפים] :

א כתב רבינו הב"י מי שהרהר בלבו שלא בשעת תפלת המנחה להתענות למחר לא הוי קבלה ואינו

א כתב רבינו הב"י מי שהרהר בלבו שלא בשעת תפלת המנחה להתענות למחר לא הוי קבלה ואינו

והטורני סוכר כן ושם בסעיף ד' הוכחנו דבינו
 דרמ"א ספוקי מספקא ליה לרעות הרמב"ם אסור
 ע"ש ולכן אני אומר רכל זה כקבלה כפה שלא בשעת
 המנחה אבל הררה כלכו שלא בשעת מנחה מותר לו לאכול
 לבר הריעות דהא מעמא דאנו אוסרים כשם מלאכול
 הוי משום נדר רלשיטת הרמב"ם נדר ותענית עניין
 אחר הוא כמ"ש שם וא"כ הא בנדר קי"ל ביו"ד ס"ו
 ד"י דצריך להוציא כשפתיו ריוקא רומיא רשבעה
 רכחיכ לכטא בשפתים וא"כ פשיטא רלאו כלום היא
 וכן נראה דעת המג"א ע"ש ואלו שמתי זה כתנו הכי נכאן
 ח"ך ח"כ למה סתם הדברים :

ואינו יודע מאי קמ"ל והא כבר ביאר זה כס"י
 הקורם סעיף ו' שכתב שם אימתי מקבלו בתפלת
 המנחה וכו' ואם לא הוציא כפיו אלא הררה כלכו
 הוי קבלה והוא שיהרר כן בשעת תפלת המנחה
 עכ"ל ומה חידש ככאן ודוחק לומר דמפני שהמור
 כתב דין זה כזה חס"י הוכרח נ"כ לנותנו שלא דלג
 חס"י אף שכבר כתבו וצ"ע :

ב ובגר חקרנו כס"י הקורם סעיף י"ט אם לא קיבל
 מבעור יום במנחה אם אסור לו לאכול אלא
 שלשם תענית לא עלתה לו או דמותר לנמרי לאכול

תקס"ד [דין ליל שלפני התענית וכו' ב' סעיפים] :

עד שיענה עמור השחר והוה בין בתענית יחיד
 בין בה"צ שלכר מ"כ ואפילו אכל מעורת היילה
 יכול לאכול עור כשירצה אך אם ישן שינת קבע הוי
 כהפסקה ואסור מלאכיד אבל כשישן שינת עראי
 דהיינו נמנום לפי שעה קלה חוזר ואוכל ובתוך
 הסעודה אפילו ישן שינת קבע חוזר ואוכל אלא דזה
 לא שכיח וכן רש"ת י"א שאסור כשישן שינת קבע
 וי"א רש"ת"ה תמיד מותר דמשתייה אין האדם ססח
 דעת אכל לאכילה צריך תנאי שיתנה שרצונו עור
 לאכול וכשתייה א"צ תנאי וכן המנהג משום דאנחנו
 דנילים לשנות אחר השינה ויש מי שאומר רתענית
 חלום אסור לו לטעום כלום מיד כשיקץ ומג"א
 רתקנתו היא שמיד יתחיל להתענות ועמ"ש כס"י רפ"ח :

תקס"ד [דין ליל שלפני התענית וכו' ב' סעיפים] :

א רע שיש בעצם התענית הפרש גדול בין תענית
 יחיד לתענית ציבור דתענית יחיד אינו אלא
 תענית יום ולא צריך להפסיק מבעור יום כיוה"כ ותענית
 ציבור מקרי כשמפסיקין מבעור יום אך חו"ל לא
 וחסירו עלינו בכל ת"צ לנהוג כזה אלא כמ"ב כלכר
 וכן בתענית נשמים כא"י ובתעניות אחרונות כמ"ש
 בס"י תקע"ה אבל כל תענית ציבור לא חסירו עלינו
 כזה רק כבתענית יחיד ולכן בשארם מקבל תענית
 צדיק לומר הרינו בתענית יחיד למחר אך נס אם
 אמר סתם תענית נ"כ כן הוא ונ"י כס"י תקס"ג אבל
 אם אמר הרינו בתענית ציבור למחר מפסיק מבעור
 יום ונס ומג"א ר"ס תקס"ט :

ב ואמרו חו"ל בתענית ו"כ ז. ער מתי אוכל ושותה

תקס"ה [פרטי דינים בתפלת ענינו וכו' ז' סעיפים] :

ומ"ש הנאה"ט סק"א כסס כנה"ג דבר תמוה הוא ז
 ב ודבר פשוט הוא דכת"צ מי שאינו מתענה לא יאמר
 ענינו וכן המנהג המשום ויש מי שאומר שיאמר
 ענינו כיון שעתה היא תפלה קבועה לרבים רק לא
 יאמר ביום צום תעניתנו אלא ביום תענית זה וכ"ח
 ומימינו לא שמענו מי שינהג כן ורע דלכאורא
 בתענית יחיד אין לו לומר ענינו ד' ביום צום
 תעניתנו אלא ביום צום תענית וכו"כ הנדונים
 וכ"ח יט"ז סק"א אבל רבינו הרמ"א כתב בסעיף א'
 שלא ישנה ממטבע שטבעו אלא יאמר ביום צום
 תעניתנו עכ"ל כמו ביוצא לדרך לעיל ס"י ק"י
 שאומר

א היחיד אומר ענינו בשומע תפלה לא שנא
 בתענית יחיד ולא שנא בת"צ ואפילו מתפלל
 ביחידות שלא ישמע הכרחה מהש"ץ ולא נתקנה
 ברכה כפ"ע אלא לש"ץ כמו שיחבאר כס"י הבא
 ואפילו ש"ץ בתפלה כלחש כוללו בשומע תפלה
 ואמרו קורם בי אתה שומע וכו' ולא יחמוס העונה
 בעת צרה אלא כשמגיע לכל עת צרה וצוקה יאמר
 כי אתה שומע וכו' ויש מי שאומר שנס לא יאמר
 בכל עת צרה וצוקה נא"ה ואינו עיקר וכן המנהג
 המשום ואין לשנות ופשוט הוא דש"ץ המתענה
 תענית יחיד אין לו להזכיר ענינו בחורת הש"ץ

ערוך הלכות תענית סימן תקס"ו השלחן

שאוּמַר שְׁחִלְכִינוּ לְשֵׁלוּם מְשׁוּם רִישׁ כְּמָה יוֹצִיאַם לְדֶרֶךְ וְהִנֵּן אִיא שְׁלֵא יִהְיוּ עוֹר בְּעוֹלָם מִתְּעַנִּים וּמַגִּיל סְקִילָּה וְעֵטָיוּ וְכֵן הַסְּנַהֵן :

ג אם שכח סלומר ענינו בשומע תפלה וזכר כשאמר ברוך אהה ד' לא יפסיק באמצע התפלה ויאמרנה אחר תפלתו קודם שעקר הנליו ונ"ל ריבול לאומרה גם קודם יהיו לרצון ונ"ו ולא נריע משארי תחנונים שישי שאומרים קודם יהיו לרצון ואם לא נזכר עד שעקר הנליו אין מחזירין אותו ראין זה לעיכובא כמו עד הנסים בחנוכה ופורים וגם כשאומרה אחר תפלתו קודם שעקר הנליו לא יאמרנה בחתימה אלא כמו שאומרה בשומע תפלה :

ד דעה הגאונים שאין היחיד אומר ענינו רק כמנחה ולא כשחרית דשגא יאחזנו בילטום ויצטרך לאכור ונמצא שקרן בתפלתו ויאע"פ דמרינא דנמ' גם בערבית הקודם אומר ענינו מ"מ אנחנו שחלושים אנו יש לחוש אבל כמנחה אין לחוש ואפילו כשהתפלה מנחה גדולה מ"מ צריך לומר ענינו דאפילו יאחזנו בולטום הא התענה עד חצות עכ"פ ומג"ל סק"ל אבל הש"ץ אומר גם בהפלה שחרית כחורת הש"ץ בברכה בפ"ע משום דא"א שרא ימצאו מקצת הציבור שיתענו ולכן אפילו הוא אינו מתענה צריך לומר דהפלה ציבור היא :

ה ורבינו הכ"ז בסעיף ג' כתב וז"ל ובר' צומות גם היחיד אומר בכל תפלותיו דאפילו גם יאחזנו בולטום ויאכר שייך שפיר לומר ענינו כיום צום התענית הזה כיון שחקנו חכמים להתענות בו עכ"ל ואינו יודע אם בקדוק נקיט לשון זה שלא יאמר כיום צום תעניתנו כיון שהוא כעצמו אולי לא יתענה או דלאו דיוקא נקיט ויותר נראה דדיוקא נקיט לשון זה אמנם

רבינו הרמ"א כתב על זה דנהנו בכל הצומות שלא לאומרו רק כמנחה לכר ש"ץ שאומרו גם כשחרית כשמתפלל בקול רם עכ"ל וכן הוא המנהג שלנו וי"ל המעם דכיון שצריך לשנות הנוסח מן צום העניתנו על צום התענית הזה כמ"ש אינו כראי :

ו וטוב לומר בתחנונים שאחר התפלה של מנחה לאחר אלקי נצור וכו' רבין כל העולמים נליו וירוע לפניך שבוסן שבהמ"ק היה קיים ארם חיפא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו יה"ז מלפניך שחלבי ודמי שנתמעט ממני היום בתענית זה כאלו הקרבתי וכו' ולא נהנו עכשיו לומר זה ולא ידעתי למה ונכון לאומרו שכן הוא בברכות וי"ו. ונבטור וש"ע סעיף ד' ע"ש :

ז אין ליחיד לומר י"ג מרות דרך תפלה ובקשת רחמים דדבר שבקדושה הם וצריך עשרה וכן משמע להדיא בר"ה וי"ו : : : : : שנתעטף הקב"ה כש"ץ בהי"ג מרות ע"ש אבל אם כאלאומרו דרך קריאה בעלמא בנינון ובמעמיה רשאי וכשאומרים ויקרא בשם ד' יש להפסיק בין בשם לבין ד' דהמפאה הוא על בשם ובשם הבי"ת רפה דלא כיוקרא בשם ד' דפרשה לך לך ע"ש וקודם חצות לילה אין לומר י"ג מרות ולא שום פליחות רק כיוה"כ וגם האדרת והאמונה אין לומר רק כיוה"כ ומג"ל סק"ל וחספודים אומרים זה בכל שבת אפילו ביחיד ואין ליחיד לומר פליחות באמצע התפלה ורק אח"כ יכול לומר ורק כשמדבר בעניין י"ג מרות ידלג והמתענה ומשתבח עצמו לאחרים נענש על כך ורק כששואלים אותו יכול לומר וא"צ לשקר, כיון שאינו אומר דרך התפלות ואינו כראי לומר שקר ועט"ו סק"ו ומג"ל סק"ו :

תקס"ו [דין ענינו לש"ץ ומליחות ונשיאת כפים וכו' י"ב סעיפים] :

א בענינו וכרפאינו מוכידים גואל ישראל רופא חולי עמו ישראל ולמה לא יאמרו כאן העונה לעמו ישראל וכן ראוי להניח בסידורים ואם שכח לומר ענינו נתבאר לעיל סי' קי"ט ע"ש :

ב וקורין בהורה יחד משה עד לעמו והלוי והישראל מן פסל לך עד אחר הנה אנכי בורת בקרית ואע"ג דבשלהי מגילה תנן בתעניות ברכות וקללות כבר כתב הרמב"ם בפ"ג מתפלה דין י"ח רוצו בתעניות שגורין

א בתענית ציבור אומר הש"ץ ענינו בברכה בפ"ע בין גואל ישראל לבין רפאינו וכמכו זה אקרא רכתיב יהיו לרצון ונ"ו צודי וגואלי נוסמך ליה יענך ד' כיום צרה וכיון שמוכירין גואל ישראל מבקשין ענינו כי בצרה גדולה אנחנו וחותרם בא"י העונה לעמו ישראל כעת צרה כן הוא הנוסחא כמור וש"ע אבל ברמב"ם כפ"ב מתפלה כתב העינה כעת צרה ונראה דנוסחת המור וש"ע יותר מבורר שהרי גם כראי

שצריך הציבור על הצרות המתרנשות ובאות כמו בצורת ודבר וכיוצא בהם שמוהירין אותם שיעשו תשובה ולכן קורין ברכות וקלות כלומר שכל הצרות הם ע"י מעשינו הרעים ככתוב בתורה אם בחקתי וגו' אבל התעניות שעל העבר ורוכז על חרבן בהמ"ק קורין ויחל ע"ש והו"ו ע"פ מס' סופרים פ"ו הלכה ז' ע"ש והקריאה מרמז שכמו שכיפר ר' על מעשה העגל ונתן לנו לחות אחרונות כן אנו מקוים שיבנה לנו בהמ"ק בב"א :

ג וקורין ויחל בין כשחרית בין במנחה ואפילו חל בב' הד' דוחין פרשת השבוע ונוהגין הציבור כשמיניע הקורא לשוב מחרון אפך צועקין שוב וגו' שזהו כענין בקשה שישכח הקב"ה מחרון אפו והקורא חוזר וקורא שוב וגו' שהרי אמרנוהו בע"פ ובלא מעשים וכן כשהקורא מניע ליעבור צועקין הציבור ר' ד' וגו' כדי להוכיח הי"ג מרות והקורא חוזר וקורא וכן בהניעו לו שלחת לעונינו נ"כ כן מפני שזהו נ"כ בקשה ותחנון שיסרח לעונינו ומפמירין במנחה ולא בשחרית ומפמירין דרשו ער לנקבציו והקראים שיום הם במנחה ושחרית אלא שבמנחה השלישי הוא המפמיר ויראה לו הפעם משום דבת"צ מתוודים בסוף היום כראיתא בתענית וי"ג ז' וכמו שעשו עודא ונחמיה ככתיב בנחמיה וט"ו ולכן קורין דרשו ר' בהצאו להורות לעשות תשובה וש"ב קורין גם בשחרית כי תוליד בנים ואפילו ת"צ שחל בע"ש קורין גם במנחה וכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' דאם מתענין בר"ח קורין בשחרית בר"ח ומנחה בשל תענית עב"ד זהו כשהיו מתענין בימי הגזירות ואין זה מצוי אצלינו :

ד כשהציבור נזרין תענית על כל צרה שלא תבא עליהם וכן בתענית בה"ב שאחר פסח וסוכות שנוהגים להתענות נהגו הראשונים שאומר הש"ך ענינו בין גיאל לריפא ולקרות ויחל וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' ומיהו אם קבעו התענית בב' וה' אין דוחין פרשיות השבוע בשחרית אלא קורין בשחרית בפרשה השבוע ולערב קורין בפרשה ויחל לבר בה"ב שאחר פסח וסוכות שקורין גם בשחרית ויחל עכ"ל ועכשוו גם בבה"ב אין קורין בשחרית רק פרשה השבוע מפני שבימינו נתמעטו המתענים :

ה והנה באמת יש לתמוה על מנהגינו והנה הראש"ש פ"ק הביא דהקדמונים המרו על מה שאנו קורין

ויחל כשנזרין תענית על איזה נזירה והא בתוספתא פ"ב תניא דבתענית יחיד אין קוראין ובגמ' איתא לענין נשמים דאפילו עיר גדולה כניניה כחידים רמי וי"ד ז' וכ"ש דביחידים רמי לענין עינו קבוע ברכה בפ"ע וקריאת ויחל וכן בתענית בה"ב כתב הראב"ד רכיון דאיכא דמתעני ואיכא דלא מתעני פשיטא דביחידים רמי וכתב הרא"ש דבאשכנז כולם מתעני בה"ב וא"כ שפיר הו"ו ת"צ ע"ש וא"כ בומינו זה שרובא דרובא אין מתענים ורק מיעוטא דמיעוטא מתענים איך הש"ך מתפלל ענינו ואיך קוראים ויחל :

ו אמנם הרא"ש כתב שם עור טעם והביאו המור דאין ללמוד מניגוה דהוה בברכת הנשמים שהיא נפחא קבועה מאנשי כנה"ג אין כח ליחידים לשנות הגוססא ולבקש ממר בזמן שאין כל העולם צריכים לה דכן איתא בידושלמי דהטעם הוא מפני שינוי נוסח התפלה אבל לענין תענית כל ציבור בפ"ע יחלין לעשות ת"צ ולאמר ענינו ולקרות ויחל ע"ש ולפ"ז א"ש לענין בה"ב רכיון שיש עשרה שמתענים וזוין כציבור וכן בער"ח וכן מה שנהגו במדינהינו אנשי ח"ק במ"ו כסלו להקנות ולאמר ענינו ולקרות ויחל נ"כ גיחא מטעם זה וכן בכל קביעות תענית שהציבור נזרין ובעשרת ימי תשובה שאין הש"ך אומר ענינו ואין קוראין ויחל לפי שהתעניהם הם על התשובה וכל אחר נשבר לבו בקרבו ומתענה לעצמו לא נחשב ציבור וכ"י נ"ס מרדכי י"ג פ"ט ונ"ס בזה יש שאימרים ענינו וקורין ויחל ונ"ס אך רובם לא נהגו כן מטעם שנתבאר ויכ"ו כלול נ"ס סעיף ז' :

ז כתב רבינו הב"י בסעיף נ"י אין ש"ך אומר ענינו ברכה בפ"ע א"כ יש בברכ"ג עשרה שמתענין ואפילו אם יש בעיר עשרה שמתענין כיון שאין בברכ"ג עשרה שמתענין לא עכ"ל ונראה ברוד דוחה רק בת"צ שאינם קבועים לכל ישראל כמו בה"ב וער"ח אבל מד' צומה הקבועים וכן בתענית אמהר הקבוע לכל ישראל הרי יום הוא שנתחייב בענינו ובקריאת התורה וקורין אע"פ שאין עשרה מתענין בברכ"ג ובעיר ורי במקצת מתענים והמה יעלו לתודה ויתפללו ענינו אבל כשאין בל"ל מתענים נראה שאין לקרות ויחל ולא ענינו ומלפ"ד וכן ראיתי לאחד מן הגדולים שהיה קן וז"ק ונחמ"כ ראיתי נ"ס שזרין עשה מתענס וי"ט :

ערוך הלכות תענית מימן תקס"ז תקס"ז השלחן

אין אחר לא יתפלל כדכרי ר"ג וכן הכריע בפירו הנדול ע"ש ויש מי שכתב ראם אין ש"ץ אחר מוטב שיתפלל מי שאינו מתענה משיחבטלו לשמוע קריש וברכו ומנ"א סק"ז ואני אומר דאין כוונתו של רבינו הב"י שלא ירד ש"ץ כלל לפני התיבה אלא רק שלא יאמר ענינו ונ"ל דבת"צ הקבועים ווריא יש לעשות כהמור ויכור גם לומר צום תעניתינו כיון שהוא כלול לכל ושרא :

י"ג כתב רבינו הב"י בסעיף ו' יש מי שאומר שאין עומד לקרות בתורה מי שלא התענה ואם הכהן אינו מתענה יצא מבהכ"ג ועימו לקרות בתורה ושרא המתענה עכ"ל ואם קראו הכהן בטעות ועלה ובידך בהכרח לקרות ללוי אחריו אף אם אינו מתענה והגרע"א ואם הוא יום שחייב בקריאת התורה כגון ב' זה' אע"פ שקורין ויחל מ"ם יכול לעלות גם מי שאינו מתענה ומנ"א סק"ז ואם קראו מי שאינו מתענה יכול לומר איני מתענה ולא ילך ויראה לי דכל זה הוא בת"צ שאינם קבועים אבל בהקבועים יכול לעלות גם מי שאינו מתענה כיון שיום זה חייב בקריאת התורה :

י"ב בת"צ יעמדו שנים אצל הש"ץ באמרו סליחות מזה אחר ומה אחר שיאמרו עמו כמו בפשה דאהרן וחור המכו בידיו ואין המנהג כן וי"ל מפני שאין זה אלא בת"צ נמור שמפסיקין סבעור יום ונהגין כל חומרי תענית ציבור ואין ת"צ בח"ל ודע דכל ת"צ יש בו נשיאות כפים במנחה לבר ביה"כ מפני נעירה כראיתא רפ"ד התענית אך אצלינו אין נשיאות כפים רק ביום בידוע :

ח' יש שאומרים הסליחות כברכת מלח לנו קודם החתימה ואחרי הידיו שאומרים הרשענו ופשענו עד הרחמים והסליחות חותמין הברכה חנון המרבה למכות ואל רחום וענינו ומי שענה אומרים אחר התפלה שאינו מעניין סליחת עין ואם שכח וחתם חנון המרבה למלוח לא יאמרו הסליחות עד אחר התפלה ויש מקומות שלכתחלה אין אומרים הסליחות עד אחר התפלה וזהו מנהג א"י ונכון הוא שלא להפסיק הפסקה גדולה באמצע התפלה וכן עתה המנהג בכל מדינתנו ולכך בבהכ"ג אומרים בסלח לנו ואחר התפלה אומרים אבינו מלכנו :

י"ז כתב הסוד בשם רב נטרונאי נאון מנהג ב' ישיבות בת"צ בשחרית אומרים ו' סליחות ובמנחה נ' ואם יש פנאי אומר ה' עכ"ל ועכשו אין אנו אומרים במנחה סליחות רק אבינו מלכנו וגם בשחרית אין אומרים ו' סליחות אלא שני סליחות ופוסין וגם אל נא דמא נא וכו' ואח"כ זכור לנו ברית אבות ושמע קולנו וידיו ואל רחום וענינו ומי שענה ואבינו מלכנו :

י' עוד כתב הסוד וז"ל כתב רב נתן ש"ץ שאינו מתענה אינו יכול להתפלל שכיון שאינו מתענה אינו יכול לומר ענינו ואינו יודע למה שאינו אומר ביום תעניתו אלא ביום התענית הזה ותענית הוא לאזורים ווראי אם אפשר שיהיה ש"ץ המתענה טוב הוא מאחר אבל אם אי אפשר נ"ל שיכול להתפלל עכ"ל ורבינו הב"י בסעיף ה' כתב בקיצור וז"ל בת"צ ש"ץ שאינו מתענה לא יתפלל עכ"ל ומשמע דאפילו

תקס"ז [מעימה ורחיצת הפה שמותר בתענית וכו' ד' מעיפים] :

א' השרוי בתענית יכול למעים החבשיד אם צריך סלח או תכלין ומועם ופוגט ויכול למעים עד כדי רביעית ובלבד שיפלוט ואע"פ שהחייך נהנה מזה מ"מ אין איסור בדבר דבתענית אכילה ושתייה קביל עליה שלא יכנסו כמעיו והנאה לא קיבל עליו ולא דמי לנידר ממאכל שאסור לטועמו ויש מי שאומר דאפילו מכיון להנאת החייך מותר כשפוגט ומנ"א סק"א ותימא היא לומר כן וזהו רק בתענית יחיד אבל במ"ב ויוה"כ אסור שהם ת"צ נמורים ושאר ד' צימות עשו לענין זה בתענית יחיד ולזה באמת כותב רבינו

הרמ"א דיש מחמירין בכך ת"צ והכי נוהגין עכ"ל דבשלמא בתענית יחיד י"כ דבבה"ג לא קביל עליו ולא בת"צ :
ב' ואפילו בתענית יחיד י"א שלא התירו רביעית בפעם אחת אלא מעט מעט וכשמועם הסעם ירוקני ויותר מרביעית אפילו בכל היום אסור וגם סק"ז רכשימעים רביעית בבת אחת י"א שלא יבלע מעט וי"א דמותר אפילו רביעית בפעם אחת אם יודע בעצמו שביכולתו להעמיד עצמו שלא יטעום כלום והמנהג אצלינו שהאשה הסבשלת לוחבת מעט כל שונה לידע

ואינו נהגה כלל ממים ולכן כשארי משקים אחר
שנהגה מזה וס' סק"ז פ"ט סמתי נחמק ולע"ד י' אמתך
ערב למחן :

ד' וכתב רבינו הרמ"א שמוהר ללעום עצי קנפון
ושאר בשמים ועץ מתוק ללחלח גרונו ולפלוס
מלבד ביוה"כ דאסור עכ"ל רבין שאין בזה לחלודת
מים לא חיישנן לה דאינו אלא כריח בעלמא ומיחזק
קצת המג"א סק"ח ובליעת תרוק אין זה כלום ואפילו
ביה"כ וס' וא"א כלל באופן אחר דא"כ נצטרך
לעמוד ודרוק כל היום כולו :

לירע אם צריך מלח אם לאו ובכה"ג וודאי נראה
דאין קפידא :

ג' כי שודרנו לרחוק פיו בשחרית בת"צ אין נכון
לעשות כן דקרוב שיבלע בגרונו ויראה לי דזהו
כשמכניס המים בעומק לפיו ומעלה פיו למעלה
ומחלחל המים בגרונו אבל כשנוטל המים לפיו והוא
עומד שחזק וכוונתו רק לנקות השיניים ואין חשש
שיבלע בגרונו מותר לכך במ"ב ויוה"כ אכ"כ בתענית
יחיד מותר לרחוק כדרבו כיון שפולט ואפילו יש
בהמים יותר מרביעית כיון שאינו מתכוין ללעום

תקס"ח [דיני תענית וכו' י"ז סעיפים] :

הראב"ד סובר דיום זה הוא כיום סתם ואיכר תעניתו
ויפרע יום אחר אם ירצה ואם ירצה ישלים תעניתו
ואינו חייב בתשלומין וזהו ההפך בין יום סתם ליום
זה רביום סתם בע"כ חייב בתשלומין וביום זה תלוי
ברעתו (כ"מ מהסוג' הקט"א סה"א נכ"י ס"ט) וזהו
שכתב רבינו הרמ"א בסעף א' וז"ל ויש מחמירין
דאפילו בגדר להתענות יום זה דחייב להשלים מ"ם
מחמירין להתענות יום אחד עכ"ל ברומד שניתנין
עליו חומר שני הריעות חומר ריעה ראשונה שחייב
להשלים וחומר דעת הראב"ד שיכול להשלים יום
אחר ואע"פ שפרשנו דנ"ס להראב"ד אינו מוכרח בכך
מ"ם כדי שלא יהיה עליו עונש בשה שאכל ביום
התענית נותנין עליו חומרא זו שיתענה יום אחד
תחתיו דבאמת אפילו בתענית הקבוע נכון שיתענה
יום אחד לכפרה על אכילתו ויראה לי דאם אבל
במזיד וודאי דנכון לעשות כן כדי שיהיה לו כפרה
ולא בשוננ :

ד' אמרינן בתענית י"ג : לזה אדם תעניתו ופודע
ופירשו רבותינו דזהו נ"ב כשנדר לצום יום או
יומים או הרבה ימים והתחיל להתענות ביום סן
הימים ולא היה מוכרח להתענות יום זה דווקא
ואירע לו דבר מצוה שנכון לאכול שם או שאירע לו
אדם נכבד שמפני כבודו ראוי שיאכל או שנתארח
אצל אדם נכבד ומבקשנו שיאכל או שמצטער
להתענות ה"ז יכול לאכול ופירע יום אחר תחתיו
שהרי לא קבע הימים בתחלת הגדר ואע"פ שקבלו
במנהג הקדמת מ"ם הא לא אסר להתענות למחר או
ביום פלוני אלא להתענות יום אחר ודעת הראב"ד
אפילו

א' איתא בירושלמי נדרים ופ"ח נדר להתענות ושכח
ואבל איכר תעניתו והוא שאמר יום סתם אבל
אם אמר יום זה מתענה ומשלים כלומר רוודאי כיום
המיוחד לתענית כמו כ"כ ת"צ או תענית חלום או
יארציית והוא יום שמה בו אכיו ואמו כשרניל
להתענות או המתענים ער"ח ובר"ב שאחר הפסח
ומכות או עשרת ימי תשובה וכיוצא בהם ושכח
ואכל או אפילו הויר ואכל אפילו אבל הרבה מה
שעשה עשה וישא עונו ושאר היום מתענה ומשלים
דלא מפני שעשה עבירה או נכשך בשוננ יהיה מותר
לו לאכול עוד בתמיה ולא שייך בזה חומר שאיכר
תעניתו ויאכל וישלם יום אחד בעד יום זה כיון
שהתענית מיוחד להיום הזה דווקא :

ב' אבל אם יום זה אינו מיוחד להתענית אלא שנדר
להתענות יום אחד או שני ימים והתחיל להתענות
ושכח ואכל כוית ככדי אכילת פרס או שחה דביעית
או מלא לזגמיו ומג"א סק"ט איכר תעניתו ויכול לאכיר
עוד וחייב לצום יום אחר וזהו כשנדר סתם להתענות
יום אחד או שני ימים וכן כשנדר להתענות שני
ימים ולילה רצופין שקא יאכר בלילה שביניהם ושכח
זאכני בלילה שביניהם איכר תעניתו ויכול לאכול
והתענה אחרים תחתיהם :

ג' אבל אם אמר הריני בתענית יום זה כנון שנדר
במנהג שלפניו על יום סחר או על יום פלגני
ושכח ואכל או הויר ואכל משלים תעניתו ואינו
בתשלומין כביום המיוחד לתענית דמה לי אם היום
מיוחד מוכר או שהוא ייחדו סוף סוף היום הזה הוא
חובא קלוי להתענות וזהו דעת רוב הפוסקים אבל

ערוך הלכות תענית מימן תקס"ח השלח

התרה אם אמר למחר או ביום פלוני ניכ יכול ללוות
 ורא קי"ל כן דרוב הפוסקים לא ס"ל כן וכן אם
 לא קיבל עדי להתענות יום אחד אלא להתענות למחר
 או ביום פלוני או ביארציי"ט וכ"ש בת"צ הקבוע
 אינו יכול ללוות וליפרע יום אחד תחתיו וכן תענית
 חלום וטנת י"ח, ורסנו"ה הוא שיתענה יום שאחד
 החלים דווקא וכן מי שנדר להתענות יום ב' ויום ה'
 כל השנה הוי כיום זה ואינו יכול ללוות וכיוצא בזה
 אבל אם נדר להתענות חצי שנה יום ב' ויום ה' ולא
 אסר שנה זו יכול ללוות ולכן מי שנדר להתענות כך
 תענית כך וכך יכול לרחותם עד ימות החורף שהימים
 קצרים ויכול ללוות יום ארוך ולשלם יום קצר ואירי
 ואירי מקרי יום ויש מי שאומר דהו רק לזמן מועט
 אבל לזמן מרובה חיישינן שמא ימות (מג"א סק"ג)
 ומשון הפוסקים לא משמע כן (ולא דמי למד שהו'
 קיום ועשה ערוך לעשות מיד כשיבא לידו תענית הוא עב
 ולא תפסה שלא יוכל לדחות לאוה זמן שר"ה ולא
 ימות הרי לא עבר על נדרו ומ"ק):

ך כהב רבינו הרמ"א בסעיף ב' מיהו תענית שני
 וחמישי ושני שנוהגים להתענות אחד פסח וסוכות
 או אפילו עשרת י"ח ואירע ברית מילה מותר לאכול
 וא"צ התרה כי לא נהגו להתענות ככה"ל ודווקא
 כשאוכלים שם אבל אם שולחים לו לביתו אין לו
 לאכול ואם קיבל עליו התענית במטחה צריך להתענות
 וי"א שאם מצטער הרבה בתעניתו יכול לפרותו במסון
 וה"ה באונס אחד ונראה דווקא אם קבל עליו תענית
 בעלמא אבל אם קבלו דרך צדק לקיים נדרו
 עכ"ל ודבריו צריכין ביאור:

ך ויסים אלו שאוכלים בהם בסעודות מצוה אינו
 אלא בשמוסינים אותו לאכור שם אבל בששולחים
 מנות לביתו אינו ראוי לאכול וכל זה בסנהג בעלמא
 ואפילו אם ענה אמן על ברכת בה"ב מ"ם אינו
 כקבלת תענית שהדי אינו מחוייב להתענות ע"פ עניית
 אמן ולכן מותר לאכול בסעודת מצוה ואפילו אם
 קבלם במטחה שהפניו קיבלם על רעת הסנהג ומג"א
 סק"א אבל בתענית אחר שקבלו מפורש במטחה
 שלפניו אסור לו לאכול בסעודה מצוה וצריך להתענות
 אך י"א דכיון דקבלת תענית אינו כנדר ולכן אם
 מצטער הרבה בתעניתו יכול לפרותו במסון וכן
 באונס אחד ואמרינן דארעתא רהכי לא קיבל עליוה
 אך מ"ם זהו בקבל עליו רק בשם תענית בעלמא
 אבל אם קבלו בלשון נדר אע"פ שאין זה נדר נסוד
 בלי איסור חפצא כמ"ש בריש ס' תקס"ב מ"ם כיון
 שהוא לשון נדר אינו יכול לפרותו במסון וכמה הוא
 רמי הפרוין נתבאר לעיקר מ"ם שר"ד ע"ש ומלע"ד נביאור
 דברי הימ"א):

ך ונלע"ד דה"פ דכבר בארנו בריש ס' תקס"ב
 דתענית אינו נדר אלא מצוה דרבנן ומי שנהג
 להתענות איזה פעמים נתבאר נ"כ בירד ס' רי"ד
 דהוי כעין נדר ושם בארנו דעכ"ז אינו כנדר נדר
 כלל ע"ש ולכן אע"פ שבת"צ הקבועים או ציבור שנוהו
 תענית אסור לאכול בשום סעודת מצוה מ"ם בתעניתים
 שיש מתענים בהם ורובם אינם מתענים גם המתענים
 אינם ע"פ נדרי תענית אלא שנהגו כך כמו בה"כ
 ועשיית וער"ח ויארציי"ט אם אירע סעודת מצוה
 יכולים לאכול בלי התרה כלל ואמרינן דארעתא רדבר
 מצוה לא נהגו כיון דתעניהא רסנהגא קיל טובא
 ואדרכא מצוה לאכול וכן אם בימים אלו אירע ברית
 מילה או פרוך הבן או סיום מסכתא אוכל בלא

ך ביר"ד ס' רכ"ח נתבאר דאין מתירין כל נדר עד
 שיחול הנדר כגון אם נדר שלא לאכול בשך מר"ח
 אייר ואילך ורוצה להתיר נדרו אין מתירין לו קודם
 אייר ואפילו בדיעבד אינו מועיל ע"ש ולכן הנודר
 להתענות שנה אחת בה"כ אין מתירין לו אם ירצה
 להתיר נדרו עד שיבנס יום ב' וכן הנודר להתענות
 כל ער"ח או עשיית או בה"כ של אחר פסח וסוכות
 ורוצה להתיר נדרו לא יתירו לו עד שיבנס היום של
 ער"ח או יום א' דסליחית שהוא נחשב בכלל עשיית
 או יום ב' הראשון מימי הבה"כ וכן כל כיוצא בזה ומי
 ששרוי בתענית ושכח ובירך על איזה פירי ואחר
 הברכה נזכר יס"ם למדיגו חוקך ואם איכל ושותה
 שמיבמה

ך ונלע"ד דה"פ דכבר בארנו בריש ס' תקס"ב
 דתענית אינו נדר אלא מצוה דרבנן ומי שנהג
 להתענות איזה פעמים נתבאר נ"כ בירד ס' רי"ד
 דהוי כעין נדר ושם בארנו דעכ"ז אינו כנדר נדר
 כלל ע"ש ולכן אע"פ שבת"צ הקבועים או ציבור שנוהו
 תענית אסור לאכול בשום סעודת מצוה מ"ם בתעניתים
 שיש מתענים בהם ורובם אינם מתענים גם המתענים
 אינם ע"פ נדרי תענית אלא שנהגו כך כמו בה"כ
 ועשיית וער"ח ויארציי"ט אם אירע סעודת מצוה
 יכולים לאכול בלי התרה כלל ואמרינן דארעתא רדבר
 מצוה לא נהגו כיון דתעניהא רסנהגא קיל טובא
 ואדרכא מצוה לאכול וכן אם בימים אלו אירע ברית
 מילה או פרוך הבן או סיום מסכתא אוכל בלא

שמרמה שהוא לילה ואמרו לו שכבר ענה עמוד השחר יפלוט מפיו נשמתו:

מן כתבו הקדמונים ששני ימים ושני לילות רצופים יש להשוותם לארבעים ימים שאינם רצופים וי"א דבארם חלש סני בכי ימים רצופים אבל בארם בריא צריך נ' ימים רצופים ואין זה עניין כלל למי שנדר להתענות אלא לעניין תשובת המשקל של בעלי תשובה שרוצים לקבל עליהם תשובה וכפרה הוי זה כזה שצער זה כזה ונס כזה כתבו שיותר מוב שיהיו מפזרים שככל עת יהיה לכו נכנע ויהיו חסאיו נגרו תמיד ומנ"א סקטיו ובעונותינו כומנינו מפני חולשת הדרות לא שמענו מי שיצום שני ימים רצופים שלא יאכל בלילה שבוניהם:

י אבל מי שנדר לצום מ' יום צריך לקיים מה שנדר ולא נרע מיום זה ראינו לזה ופורע ואפילו להראב"ד רס"ל דנס ביום זה לזה ופורע כמ"ש הבא מורה הצריך לקיים נדרו דהתם אמרין ארעתי שיצטער לא קיבל עליו ולכן יכול לדוות משא"כ הבא דסוף סוף יצטער לכן צריך לקיים מה שקיבל עליו ונס סקטיו וכ"ש למי יום שלפני יוה"כ שמתחילין להתענות אחר מ"ו באכ ולא יתענו בשבת ור"ח ונס סקטיו ומתענים לומר עליית משה רבינו בהר סיני שמי שקיבל ערוי שאין דהם תשלומין בשנים או שלשה ימים רצופים ואפילו לא קיבל דרך נדר אלא כלשון תענית בעלמא אין לדוות וכ"ש לשלם תחתיהם ב' או ג' ימים:

יא עיל מי רפ"ח נהבאר המתענין תענית הלום אפילו בשבת וצריך למיתב תענית לתעניתו לכפרה על מה שהתענה בשבת ע"ש והיה המתענה תענית הלום כיו"ט או בחוה"מ או ברי"ח וצריך למיתב תענית לתעניתו וכן בחנוכה ופורים ועיוה"כ נ"ב צריך למיתב תענית לתעניתו אבל המתענה ת"ח במ"ו באב או בשבט או אסרו חג ולי"ג בעומר א"צ למיתב תענית לתעניתו וכן בני ימי הגבלה ויש מי שאומר דגם ברי"ח ניסן או ברי"ח אב א"צ למיתב תענית לתעניתו משום דייא שמצוה להתענות בהם במ"ש בסי' תקפ"ב ונס סקט"ט:

יב קיי"ל דאין תענית ציבור בחוץ לארץ לעניין להפסיק סכעוד יום ובכל חומרותיו ולאסור במלאכה אלא ס"ב בלבד הלכך יחיד שקיבל תענית לא חיישינן שתענית ציבור קבל עליו ומותר בבולן

ופי"ם טוב לכתחלה לומר בשעת קבלת תענית הריני בתענית יחיד לסדר ואם אמר הריני בתענית ציבור לסדר בע"כ מפסיק סכעוד יום עד שיתיר נדרו ובכ"כ כתבנו זה:

יג כתב רבינו הב"י בסעיף ו' כשאירע יום שמת בו אביו ואמו באדר השנה מעוברת יתענה באדר שני עכ"ל ודבריו תמוהים דלהדיא כתב ביו"ד סי' ר"ך דזהו להרמב"ם אבל רוב הפוסקים חולקים עליו וס"ל דסתם אדר היא אדר ראשון ולכן כתב עליו רבינו הרמ"א וי"א דמתענה בראשון אם לא שמה בשנת העיבור באדר שני דאז נוהגים להתענות בשני וכן המנהג להתענות בראשון מיהו יש מחמירם להתענות בשניהם עכ"ל וביו"ד סי' ת"כ פסק בפשיטת התענות באדר ראשון ולא הזכיר להתענות בשניהם ע"ש ובאמת דבר הימא הוא אסו יש כזה איסור דאורייתא או דרבנן והרי מנהגא בעלמא הוא ומה שייך חומרות בזה וכיון שדדעת רוב רבותינו העיקר הוא אדר הראשון כן הלכה ורק מי שהתחיל לנהוג להתענות בשניהם צריך התרה:

יד וראיתי מי שחולק על רבינו הרמ"א וס"ל דהעיקר להתענות בשניהם מטעם דכל המצות הנוהגות בשני נוהגות בראשון והג"ח ותמיהני דאסו מצות הם הלא מנהגא בעלמא הוא וכיותר המיהני רהא כמתים תנן שמשפט רשעים בגיהנם י"ב חדש וא"כ אם מת באדר פשוטה הרי כלו י"ב חדשו באדר הראשון ולפי המנהג שמפסיקין לומר קדיש בחדש מקודם הרי אנו מפסיקים בשבט וא"כ הרי מסילא דהיארציי"ט הוא באדר הראשון ואין זה ענין בכל לשאר דברים הלכך נלע"ד העיקר כדבריו רבינו הרמ"א ומתענין רק באדר הראשון בלבד וזהמנ"א סק"ך גבול ראהי מתענית י"ח. דלמר אנוי לא נלכח אלא נחש משוכר וכונתו לפי' ראשון דרש"י פ"ט ותמוה הוא דלדר הסמוך לניסן לעולם חסר אלא שחלמר שלא נראית הלכנה עד ל' א"כ מאי נריך לשני אדרים ועוד דהי"ל לומר לשנה משוכרת ועוד דלף לפי' הראשון מסתך גבולה לנאולה עדיף כמו קריאת מגילה ומה עניינו ליארציי"ט והראיה השנייה מיום סורייטס וייקגור וכונתו שיתרן דפל שנה משוכרת קאי תמיהני הא סתמא קתני ואי משום דג"מ לשניין שנה מעוברת הא אסתם אדר קאי ועוד דמיסמך גבולה לנאולה עדיף כמ"ס ולכן העיקר כהרמ"א ונס מסקנת המנ"א כן הוא כמ"ס נכס הר"ש הלוי פ"ט וכן פסק הא"ר כפי' חרפ"ה סק"ו פ"ט:

ערוך הלכות תענית מימן תקס"ט תק"ע השרה

מן הנודר לילך על קברי צדיקים שבמקום פלוני ונתעכב ימים רבים ואח"כ אירע שהשכירוהו ללכת שם די בהליכה זו וכן כל כיוצא בזה אך אם נדר שיוציא כך וכך הוצאות על הצדקה וכו' לא יצא ידי חובתו עד שיתן הוצאות לצדקה ועמ"ל סק"ל ודו"ק וכן הנודר לצום סכום ימים רצופים ואירע כאם תענית חובה עולין לו וכן המתענה תענית חלום או שמיכת תענית להעניתו ובאותו יום הוי תענית חובה עולה לו וכמיני נדרים לין חל על עולה למצונו כמיני המניח סק"כ וע' ביודל פי' רל"ט :

ין כל השרוי בתענית בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו ובין שהיה מתענה עם הציבור עד צרתם הרי זה לא ינחני עידוניה בעצמו בלומר שיהענג באינה מין תענוג וכן יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב וכן ישמור עצמו מכעס ומסדיבות וקמטות אלא דואג ואונן כענין שנאמר מה יתאונן אדם חי וגו' :

תקס"ט [דין נודר על צרה ועברה צרתו וכו' ד' מעיפיים] :

נשמים ברפ"ג התענית מפני שאין ממרוחין על הציבור יותר מדאי וגם בציבור לב ב"ד מתנה עליהן שאם תעבור הצרה קודם חצות לא ישלמו וכ"ש ציבור שהתענו על חולה ומת שא"צ להשלים ומ"מ אם התלמיד חכמים ורוב הציבור רוצים להשלים אין היחיד רשאי לפרוש עצמו מהם ועמ"ל סק"ל שכתב ללדעת הרא"ש כשמת צריכין להקלים ולעז"ל אינו כן וק"ו הוא ומ"ס ונענו מסוס דמירא ככה"ג דומיא דגשמיס ועוד דלין רצונו להזכיר דבר רב חל אינו חולק על הר"ן וכן נלסון העור והש"ע ודו"ק :

י. אמנם כשנתגלה טעות בעצם קבלת התענית אפילו ביחיד פטור מלהשלים כגון יחיד שמתענה על צרה ונודע שקודם קבלת התענית כבר עברה הצרה או שמת החולה ה"ו א"צ להשלים התענית וכן הצדקה שנדר בעד החולה מפני שהקבלה או הנדר היתה בטעות וכ"ש ציבור ששמעו אפילו אחר הצות שכבר עברה הצרה שא"צ להשלים דקבלת טעות לא כלום היא :

תק"ע [חנוכה ופורים שפגשו בימי גזירת תענית וכו' ה' מעיפיים] :

א. כתב הרמב"ם בפ"ג מגדרים דין ט' הנודר שיעום בשבת או כיו"ט חייב לצום שהנדרים חלים על דבר

מן א"צ להתענות אלא ביום מיתת אביו ואמו ולא ביום קבורה ואפילו בשנה ראשונה וי"א דאם אירע יום מיתת אביו ואמו בשבת או בר"ח ידחה למחר ואין נוהגין כן אלא אין מתענין כלל וכן בשאר ימים שאין אומרים בהם החנון והשון וכסלו שלפעמים מליאים ולפעמים חסירים הולכים אחר שם היום כגון שמת בר"ח בסלו והיה או יום אחד ר"ח ולשנה הבאה שני ימים ר"ח היארציי"ט הוא ביום השני דר"ח ואם להיפך שמת ביום א' דר"ח ולשנה הבאה ר"ח יום אחד מ"ט היארציי"ט הוא בר"ח ולא בער"ח ואע"פ שיום א' דר"ח הוא שלשים לחדש העבר מ"ט שם ר"ח עליו ועמ"ל סק"ד ט"ז כתב כן וכבר תמהו עליו וכן כל כיוצא בזה וגם על דברי המניח תק"ך תמה הפמ"ל כמי"ס המה"ש וכן אם מת בשנה מעוברת ביום א' דר"ח אדר שני ולשנה הבאה הוא פשוטה יתענה ביום א' דר"ח אדר (מניח ט"ז וי"ט ט"ז עה"ל כמי"ס המה"ש ע"ט) וכן כל כיוצא בזה :

א. יחיד שנדר להתענות על איזה צרה והתחיל להתענות ועברה הצרה באמצע היום מ"ט חייב להשלים התענית ולא עוד אלא אפילו התענה על חולה שיתרפא ומת החולה מ"ט חייב להשלים התענית ולא עוד אלא אפילו קיבל עליו הרבה תעניות מחוייב להתענות כולם ולא אמרינן הרי אנו סהדי שלא קיבלם אלא על דעת שיתרפא החולה דסוף סוף הם דברים שבלב ואינו דברים כיון שקיבל התעניתם כמתם ובוודאי אם אמר הריני מקבל התעניתם על מנת שהחולה יתרפא ומת דפטור מלהתענות אבל אם קיבל עליו התעניתם סתם חייב :

ב. וכן הנודר לצדקה בעד חולה אם אמר הריני שנדר לצדקה בעד חולה זה בהנאי שיתרפא ומת פטור ורק מה שנתן נתן אבל אם אמר הריני נודר לצדקה כך וכך בעד חולה זה ומת חייב לשלם כל מה שנדר אע"פ דאנו סהדי שלא נדר אלא ע"מ שיתרפא מ"ט דברים שבלב הם יאינם דברים :

ג. אבל בציבור אינו כן דאם הציבור התענו על דבר ונענו קודם חצות לא ישלימו כרתנן נבי תעניות

עלי להתענות לא מקרי נדר ומנ"ל סק"ט רבעין איסור חסצא ותענית אינו חסץ והוי בכל קבלת תענית : ג והעיקר כסברת רוב הפוסקים וכו' שנדר להתענות כך וכך ימים ואמר חזן מנ"ט אין חנוכה ופורים ככלל שאין נקראים בלשון בני אדם יו"ט ואם אסר שהיתה כוונתו גם עליהם נאמן ועוה"כ הוי בכלל יו"ט וכ"ש ר"ה וחז"ם אבל לא ר"ח א"כ אסר שכוונתו היתה ג"כ על ר"ח :

ד והנדר להתענות כשבת ויו"ט ועוה"כ וחנוכה ופורים ור"ח ריגס שוה לנדר להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם ימים הללו דאם הוציאן בלשון נדר חל הנדר וצריך התרה ואם הוציאן בלשון קבלת תענית אינו חל הנדר וא"צ התרה ונע"מ נס' חר"ד לענין עוה"כ כדעת הרמב"ם :

ה דבר ידוע דאע"פ נדר חל על דבר מצוה אבל שבועה לא חלה א"כ בכלל כשיש ביו"ד סי' רט"ו וכן אם נשבע להתענות כך וכך ימים ואירעו בהם ימים הללו חייב להתענות משעם בוגל אבל אם נשבע להתענות כשבת או ביו"ט בפירוש אין השבועה חלה עקיו והוי שבועה שוא ולוקה ואוכז דאין שבועה חלה על דבר מצוה ואם נשבע להתענות בחנוכה ופורים חלה השבועה עליו כיון שאינו אלא מדרבנן ויש להתיר שבועתו ואינו מתענה וה"ה ר"ח ועוה"כ ג"כ אינן אלא מדרבנן אך מהרמב"ם נראה שהם מן התורה וכל"מ כ"ה י"ט.) ויש מי שאומר דר"ח הוא דרבנן ועוה"כ הוי ראורייתא ומנ"ל סק"ט ובשניהם יש להתיר שבועתו לצאת ידי כל הדיעות :

דבר מצוה וכן הנדרר שיצום ביום א' או ביום ג' כל ימיו ופגע בו יום זה והרי זמא יו"ט או עוה"כ היו חייב לצום ואין צורך לומר ר"ח פגע בו חנוכה או פורים ירחה נדרו מפני הימים האלו הואיל ואיסור הצום בהם מדרברי סופרים הרי הן צריכין חיזוק וירחה מפני גזירת חכמים עכ"ל אבל השור בו"ד סי' רט"ו פסק שהנדר חל גם עליהם ומתירין לו נדרו והוי כשקבלו בלשון נדר אבל אם קבלו בלשון קבלת תענית אינו דוחה לא שבת ויו"ט ולא חנוכה ופורים וא"צ שאלה כלל ע"ש וזהו כפי מה שבארנו בריש סי' תקס"ב שיש חיזוק בין נדר לתענית וזהו גם דעת הראב"ד והרמב"ן והרא"ש והר"ן כמו שבארנו שם ביו"ד בס"י זה סעיף י"ט ע"ש :

ז והוי שכתב רבינו הביי בסעיף א' יחיד שקבל עליו תענית כך וכך ימים ואירעו בהם שבתות וי"ט או ר"ח חנוכה ופורים או עוה"כ אם קבלו בלשון קבלת תענית בעלמא א"צ התרה ואם קבלו בלשון הרי עלי שהוא לשון נדר צריך התרת חכם ויפתח בחרטה שיאמר לו אלו שמת אל לכך שיאירעו בהם אלו הימים לא היית נודר ומתיר לו ולהרמב"ם משקיבל עליו בלשון נדר ופגעו בו שבתות וי"ט או עוה"כ או ר"ח חייב לצום בהם אם לא יתירו לו אבל אם פגע בו חנוכה ופורים נדרו כמס' ולא יצום בהם מפני שהם מדרבירם וצריכין חיזוק עכ"ל פבשאמר הרי עלי צריך שיאמר הרי עלי אבילת יום ילוני קונם או נדר או איסור אבל אם אסר הרי

תקע"א [אם מותר להתענות או יש מצוה להתענות וכו' ג' סעיפים]:

כלא זה אין ת"ח רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים וכ"ש מלמדי תנקות דאיכא תרתו בימיך תירה של הניקות של בית דבן וגו' את הבעלים וכן כל פועל אינו רשאי להרבות בתענית מפני שממעט מלאכתו של בעה"ב אמנם תעניתו הציבור חייבים הת"ח והמלמדים והפועלים להתענות ואסור להפריש א"ע מן הציבור ועל דעת בן קב"מ וכל העוסקים בצדכי רבים ריגס כמלמדים ולענין תענית יש ריח נס בומה"ז וקמן וקמנה בשמקבלים עליהם תענית ריגס כמו נדרים ונתבאר ביו"ד סי' רל"ד ע"ש :

יש

א בתעניתים שאין האדם מצווה יש פלוגתא בנמ" י"א ז) הר אטר כל היושב בתענית נקרא קדוש וחר אמר נקרא חוטא ואלו דברי אלקים חיים דוודאי אם יכזב לסכוג התענית ואין לו עיו' ביטול תורה נקרא קדוש שמהיך כך מתמרקין עונותיו ואם לאו שאינו בריא יחזק נקרא חוטא וכל זה במי שמתענה דרך פרישות אבל מי שהוא חוטא בוודאי יש לו להתענות על חטאיו ולבכות ולהתוודות לפני ה' ושב ורפא לו א"כ יבא ע"י התענית לירי סכנה דאז אסור לו להתענות וכן אם הוא ת"ח גדול טוב יותר למעט בתעניתים וירבה בלימוד התורה אבל

ערוך הלכות תענית סימן תקע"ב תקע"ג השלחן

ב יש לפעמים שמחוייבים וצרכים לנווד תענית ואי אפשר כגון שנזרו עליהם שלא ינזורו תענית או כגון שיש רבד וא"א לנווד תענית מפני שיש סכנה להתענות בשעת הרבד או עיר שהקיפה אנשים שא"א להפחיד יושבי העיר כשינזורו תענית וכן יחיד הגרף מפני אנס או ששורה עליו רוח רעה

ג ואינו יכול עתה להתענות מה יעשו יקבלו עליהם כך וכך תענית לכשינצלו או כשתעבור הגזירה :

ד וכתבו ספדי המוסר רמי שמתאוה לאכול ואוכל ובאמצע מושך ידו מתאוותו הוי רבד גרול ותשובה רכה ונחשב לסינוף (ומ"ל סק"ל) :

תקע"ב [באיזה ימים אין נוזרין תעניות וכו' ה' סעיפים] :

א מדינת דנ"ב אין נוזרין תעניות בתחלה על הציבור ביום ה' שלא לייקר השער כשיראו שיקנו שתי סעודות לצורך הליכה ולצורך השבת יסבורו שרעב בא לעולם וינרילו השער של תבואה ואפילו במקום שאין לחוש לכך אין לעשות כן ומ"ס האירנא רלא שכחיו מפקיעי שערים כתבו שמוזר לנווד תענית ביום ה' וכן הסנהג ומ"א סק"ו :

ב אין נוזרין תעניות על הציבור בראשי חרשים בתנוכה ופורים או בחולו של מועד ואם התחילו להתענות על הצרה אפילו יום אחד ופנע בהם יום סאלו הימים מתענין ומשלימין היום בתענית ואע"ג דר"ח אקרי מ"ס אינו יום שמתה ושמתה והו' בציבור אבד בתענית יחיד מפקיק בימים אלו והאירנא כולדו תעניתא שהציבור נוזרין בתענית יחיד הם ומפקיקין ברה"ח ומשלימין יום אחד וכ"י ומ"א סק"ו וכן הסנהג ונ"ח :

ג יראה לי דבתענית יחיד כשקבל עליו להענות כך וכך ימים מפקיק גם בשאר ימים שאין בהם תחנון רכיון דימים אלו הוחזקו אצלינו שאין להתענות

ד בהם ודאי שנם דעתו היה כן אם לא פירשן בפירוש וכן האירנא בציבור שדינן ביהודר בומה"ז כמ"ש נ"כ הרין כן כשלא פירשו בפירוש להתענות גם בימים אלו :

ה ציבור שבקשו לנווד תענית שני וחמישי ושני ונזרו כן ופנע התענית הראשון במ"ו בשבת לא יתחילו בו להתענות הודאי לא היה כוונתם עליו אלא ידחה לב' או לה' שאחריו מפני שהוא ר"ח לאילנות ולא נכון להתחיל בו תענית מיהו אם התחילו להתענות אין מפקיקין בהן רלא עריף מריה וחיה"ס ולכן האירנא דבתענית יחיד חשיבא במ"ש מפקיקין אע"פ שהתחילו וכמ"ש :

ו וכל זה בתענית אבל יחיד שקיבל עליו שלא לאכול בשר סהיום כך וכך ימים אסור לו לאכול אפילו בשבת ויר"ט שהרי אין חיוב לאכול בשר רווקא אא"כ אסור שלא היה רעתו על שבתות ויר"ט וציבור שנזרו בכה"ג תלוי בב"ד איך היתה כוונתם ומ"א סק"ה וה"ה כל רבד שקבלו היחיד או הרבים כמו יין ושכר ודגים וכיוצא בהם :

תקע"ג [הלכתא במלה מנילת תענית וכו' ב' סעיפים] :

א אצל התנאים הקדמונים היתה מנילת תענית והיינו הימים שהקב"ה עשה נסים לישראל והיו אותן הימים אסורין בהספד ובתענית ותניא בר"ה ויר"ט :

הימים האלה הכתובים במנילת תענית בין בזמן שבהמ"ק קיים ובין בזמן שבהמ"ק אינו קיים אסורין דברי ר"ס ר' יוסי אומר וכו' בזמן שאין בהמ"ק קיים מותרין והלכה כר' יוסי ופסק הש"ס שם דהלכתא דבמלה מנילת תענית לבר תנוכה ופורים שאסור להתענות בהם בעצמן אבל לפניהם ולאחריהם מותרים בומה"ז אע"ג דבזמן המקדש היו אסורין וכל מנילת תענית גם בימים אלו מותרים וכ"ש

לפניהם ולאחריהם וכן שבתות ויר"ט וראשי הרשים מותרין להתענות בין מלפניהן ובין מלאחריהן וזה היה אפילו בזמן המקדש ומעמא רמיתא כן הוא רזה שאסרו בזמן המקדש במנילת תענית להתענות לפניהן ולאחריהן כרו לחוק העניין של הימים עצמם וזה שייך ברבנן דצריכין חיזוק אבל שבת ויר"ט ור"ח רמן התורה אסור להתענות בהן וכל ראורייתא לא בעי חיזוק (ו"ה ע"ס ומס' מנולר דר"ה דלורייתא ע"ש וע' ס"ס תק"ע ונ"ט) :

ב כתב רבינו הרמ"א מי שיש לו נשואין בתנוכה אין

י"ב לסוכות מתענין כיון דאינו אלא מנהג אבל באסרו חג וכפ"ו כאב וכפ"ו כשכס כיון שדוכרו בנפ אין מתענין ומג"ו וטעם תענית החרון ביום חופתו נחבאר באה"ע סי' ס"א ע"ש :

עין לו להתענות אבל אם יש לו נשואין בניסן מתענה ביום חופתו אפילו ברי"ח ניסן מפני שהוא אחד מן הימים שמתענין בהן כדלקמן סי' תקפ"ט עכ"ל וכן בל"ג בעומר ובשלשה ימי הגבלה וכן

תקע"ד [שנותנין בתענית חומרי מקום שיצא משם ושהלך לשם ובו ד' סעיפים]:

ג וכל זה בשלא בא לכאן רק ביום התענית ולא קודם לכן בשעת קבלת התענית אבל אם בא מקודם והיה שם בשעה שקבלו התענית חייב לקבל עליו התענית וחייב להשכימו כרי שלא לפרוש מן הציבור ומסילא ראו אין חילוק בין בעיר בין חוץ לתחום בין דעתו לחזור ובין אין דעתו לחזור כיון שקיבל עליו התענית אסנס אם לא קיבל עליו ודעתו לחזור אין התענית חלה עליו ואין אסור לאכול אלא בפניהם כלומר בהעיר ותחוסה ובמקום שאין לו לאכול מפני החשתתפות עם הציבור ולא סדינא ושכח ואכל אל יתראה בפניהם כאלו אבל ואל ינהיג עירונין בעצמו לומר הואיל ואבלתי מעט אבל הרבה אלא צריך להפסיק סיד כשנוכח ואפילו חוץ לתחום לא ינהיג עירונין בעצמו רק יאכל כרי קיום הנפש ולא ינהיג א"ע בתענוגי אכילה ושתייה ושאר תענוגים ומג"א סק"ז :

א והחודך מסקום שמתענין למקום שאין מתענים אם לא היה בעירו כלל בשעה שקבלו עליהם התענית אין התענית חל עליו כלל וכוה לא שייך חומרי מקום שיצא משם דאין גוררין על סי שאינו בהעיר ומט"ו ואם היה בעירו בשעה שנורו התענית ונס היא קיבל עליו התענית חייב להתענות ולהשלים אפילו אין דעתו לחזור אך אם היה בעיר והוא לא קיבל עליו בפירוש את התענית כוה תלוי אם דעתו לחזור הרי הוא כלול בתוכם ונוהגים עליו חומרי המקום שיצא משם וחייב להתענות ולהשלים ואם אין דעתו לחזור אין התענית חל עליו כסו בכל הרברים שאין נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם באין דעתו לחזור וכוה מנארין דברי רמ"י ומו"ס בתענים י' : דרמ"י סי' מאס חומרי מקום ומו"ס פירשו אפילו אין דעתו לחזור ט"ש ולא עלינו כמ"ט ט"ש וד"ק :

ד מצוה להרע"ב אדם את עצמו בשנת רעבון כדי להשתתף בצרת הציבור וכן בכל צרה מצוה להשתתף עם הציבור ואם יכול דוושיע להם מחייב להדשיעם ואם לאו ישתתף בצרתם ודק אם עומדים במקום סנה אינו מחייב שיעמיד הוא ג"כ את עצמו במקום סנה אם אין כוה סוכת הציבור ומג"א סק"ז ואל ישמש סמתו בשני רעבון חוץ סליד סכילה וסי שאין לו בנים ולא קיים עריין פריה ודביה מותר וי"א רדן זה אינו סדינא אלא ספרת חפירות ומוס' י"א . ליה אסור ולכן אם יכול לבא לידי עכירה ישמש והאירנא אינו סצוי שני רעבון ומט"ו ומג"א וס"ט :

ב והחודך מסקום שאין מתענין למקום שמתענין וכוה לשם ביום התענית סדינא אם דעתו לחזור לא חלה עליו התענות כלל ומ"ס אסור לו לאכול בעודו שם כדי שלא יפרוש מן הציבור ומ"ס כיון שלא קיבל עליו התענית אם יצא מן העיר חוץ לתחום מותר לו לאכול וא"צ להשלים אבל בהעיר ותחוסה אסור לו לאכול אפילו בצינעא מפני שצריך להשתתף בצרת הציבור אך אם הצרה עברה מותר לו לאכול בצינעא ואם אין דעתו לחזור בכל ענין חל עליו התענית אפילו חוץ לתחום ואפילו עברה הצרה כדן חומרי מקום שהלך לשם :

תקע"ה [דיני תענית שבא"י על הנשמים ובו ט"ז סעיפים]:

א סדר תענית שמתענין בא"י על הנשמים כך היא דהגה זמן שאלת נשמים כא"י הוא בג' סדחשן כמ"ש לע"ז סי' ק"יז ואם לא ירדו או נשמים ססתינין עד י"ז בו משום דעד זמן הוה אין שום קלקול

ב בתבואות עדיין ואם תגיע י"ז ולא ירדו נשמים מתחילין תלמידים חכמים לבר להתענות שני וחמישי ושני וכל התלמידים ראויים לכך והיינו אם יודע להשיב דבר הלכה בכל מקום חייב להתענות ואם לא הגיע

ך ואם עברו גם אלו ולא נענו כ"ד נזרין עוד שבע תעניות על כל הציבור שני חמישי ושני וחמישי שלפני אלו דאסור בו' אלו ויתירין אלו הו' על הג' הקורפין שמתריעין בהם בשופר על הברכות שמוסיפין בתפלת שפי'ע ומתפללין ברחוב העיר כרי לעשות ועקת שכר ומורירין זקן וחכם להוכיחם כשיש זקן וחכם ואם לאו מורירין חכם אע"פ שאינו זקן ואם לאו מורירין אדם של צורה שרבריו מקובלים ועופר ואומד אחינו לא שק ותענית נודמין וכו' כמו שיתבאר בס' תקע"פ וגם הברכות שמוסיפין יתבאר שם בס"ד :

ך ולכך זה מחמירין באלו האחרונות שנועלין את החנויות לתוספת צער ובשני לעת ערב פותחין מעט אותן החנויות המוכרות אכילה ושתייה כדי שימצאו לקנות לסעודת הלילה ובחמישי פותחין כל היום אלו החנויות מפני כבוד חשבת. ואם יש להתנות שני פתחים נועל אחת ופיתח אחת אך אם אין לה אלא פתח אחת פותחה כדרכה ואם יש להחנות אצטבא כנגד הפתח דהשתא אין פתיחתה נראית כל כך לרה"ר פותחה כדרכה אפילו בשני וה"ל י"ד || ואפילו בשני הפתחים אבל רבינו הבי' כתב במעוף ר' דרוקא בחמישי מותר באצטבא שכן כתב הרמב"ם בפ"ג והמור כתב סתם ע"ש :

ך עוברות ומניקות מתענות בג' האמצעיות ולא בג' ראשונות מפני שהם קלים עריין ולא בו' אחרונות משום דא"א להטיל עליהם כל כך תעניות אחר שיהתענו כבר ג' תעניות ומתוך קושת המני' סק"ה פ"ט ואסור להן להחמיר להתענות כדי שלא יבואו לדידי סכנה ומיהו לא יאכדו אלא כרי קיום הולד וכן כל מקום שנוזרים איוות תענית על הציבור אין החלושין ככלד וכ"ש עוברות ומניקות דבוודאי לא חמירא משלש הראשונות שאין מתענות כמ"ש והרמב"ם כתב דעוברות ומניקות אינן מתענות רק בו' אחרונות ע"ש ואין זה לפי נוסחא שלנו כנ"ל וי"ד || ובירושלמי אומר שמתענות בראשונות ובאמצעיות ולא באחרונות ע"ש ואין זה לפי הש"ס שלנו שם :

ך בזמן שכהמ"ק היה קיים כשהיו נזרין תעניות אלו ובכהמ"ק היו אנשי משמר שהיה משמר שלהם בשבוע זו ואנשי בית אב שממשמר זה היו חלוקין דבתי אבות וכל בית אב עובד ביומו והנה ג' ראשונות אפילו

הגיע למידה זו אינו חייב ומ"מ אם רצה יכול להכניס עצמו בכלל הת"ח ואין בזה משום יורא ועמ"ל וס"ז סק"ל אבל סתם בני אדם אין יכולין להתענות מפני שאינן כראי להכניס עצמן בכלל הת"ח ואע"פ שבגמ' ו"ו || יש שמתיר לכל להתענות לא קיי"ל כן ואע"ג דבס' תקנ"ד לעניין מלאכה במ"ב קיי"ל רכל אדם רשאי לעשות עצמו ת"ח ע"ש לא רמי כלל דלעניין מלאכה הרבה יש שאין עושין מלאכה וגם יש מקום שנהנו שכולם אין עושין מלאכה כמ"ש שם וגם אין בזה חשיבות כל כך משא"כ בתעניות הקבועים רק לת"ח בכבר יש בזה יורא וגם שמחשיב עצמו שראוי שתקובל תפלתו ולכן אין לעשות כן ועמ"ל סק"ה שהקשה נזה ומירין ולמ"מ ח"ש נכסיוסו ודו"ק :

ב ותעניתים אלו הם כתענית יחיד בלי הפסקה מבעור יום ובלי חומר ת"צ מפני שעריין אין העצירה נשמים גדלה כל כך אבל אם הגיע ר"ח כסלו ולא ירדו נשמים כ"ד נזרין שלשה תעניות על כל הציבור שני וחמישי ושני וכל העם נכנסין לבתי כנסיות ומתפללין וזועקין ומתחננים בדרך שעושין בכל התעניות בקריאת ויחל ובענינו ואבינו מלכנו ועריין אינם כתי' להפסיק מבעור יום לפי שאין ממריחין על הציבור כל כך ועריין יש תקנה להתבואות אם ירדו נשמים מכאן ולהבא :

ג עברו גם אלו ולא נענו כ"ד נזרין על הציבור עוד ג' תעניות שני וחמישי ושני ובאלו מפסיקין מלאכול מבעור יום כמו במ"ב אבל תוספת כיוה"כ ודאי אי' דלא יהא חמירא במ"ב ובין השמשות שלו אסור כמ"ב ואסורים בהם בעשיית מלאכה ביום ולא כלילה ואע"ג דבמ"ב תלוי במקום שנהנו מ"מ בתעניות אלו שצריכין לתת לב למעשים שבדיהם בהכרח שלא יעשו מלאכה ביום דא"כ יהיו מרורים ולא יתנו אל לבם לפקח על מעשיהם ואסורים ברחיצת כד הנוף בחמין לפיכך נועלין את המרחצאות אבל פניו יריו ורגליו בחמין וכל נופו בצונן מותר וקילא בזה מט"ב מפני שקשה על הציבור להיות נ' ימים בלא זה ואסורים בסיכה אלא כרי להעביר את הוזהמא דבסיכה היו כמ"ב מפני שיכולים לעמוד בלא סיכה ואסורים בהם בתשיש המטה כמ"ב וכן אסורים בעצירת הסנדק בעיר כמ"ב ומתפללין בבתי כנסיות ומתחננים כבשאר תעניות ואין מוסיפין ברכות בתפלה אלא ענינו בלבד :

כדי למלאות מהם הבודות והשיחוק והמערות הר
 אלו מתענים עד שירד נשם הראוי לבודות ואם אי
 להם מים לשתות מתענין על הנשמים ככל עת שלא
 יהיה להם מים לשתות ואפילו כימות החמה ואם
 פסקו הנשמים בין נשם לנשם מ' יום כימות הנשמים
 הרי זה מכת בצורת ומתענים וזוועקים עד שירדו
 נשמים או להיפך עד שיעבור זמנם :

יא אין כל הדברים הללו אמורים אלא בא"י ומבינותיה
 שזמן נשמים שלהם במרחשון והולך הסדר

שאמרנו אבל מקומות שזמן נשמים שלהם הם כשאר
 עיתות השנה כמו אצלנו שהזמן נשמים הוא אחד
 הפסח כשיגיע זמנם ולא ירדו נשמים יחידים מתענים
 שני וחמישי ושני ומפסקין ב"ח חנוכה ופורים אם
 זמני הנשמים או ושוהין אח"כ כמו שנה ימים אם
 לא ירדו נשמים ב"ד נזרך י"ג תעניות על הסדר
 שאמרנו אמנם אין להם חומר תענית אי שמשפיקין
 מבעוד יום ובח"י אינו כן אלא אוכלין בהם בלידה
 ודינם כשאר תעניות של יחידים דאין חומר של
 ת"צ כמ"ב וכיוח"ב אלא בא"י וכלל מסר וכאותם
 עשר תעניות שהם שלשה האמצעיים ושבעה האחרונים
 ולא בשביל נזירה אחרת ובח"י אפילו בשביל מסר לא :

יב היו מתענים על הנשמים תענו כמה ירדו וידו
 פוסקין מן התענית משוכנשו בעוסק הארץ
 החריבה מפה וכבינונית שני מפתים ובעבודה ג' מפתים

וכמה ירדו נשמים שיברכו עליהן נתבאר לעיל מ'
 רכ"א וכשירדו נשמים כפי שיעור הזה אם ירדו אחד
 חצות משלימין אותו היום ואם ירדו קודם חצות לא
 ישלימו אלא יאכלו וישתו ויעשו יו"ט ולערב יתקבצו
 ויאמרו הלל הגדול שהם ב"ז בי לעולם חסדו שאין
 אומרים הלל הגדול אלא על ברם מליאה ונפש שביעה
 זה שאנו אימרים אותו בשבת ויו"ט בפסקי דוסרה
 בתוך התפלה ליש לן בה ובמקום דשכיחי שכרות
 אומרים הלל הגדול ואח"כ אוכלין ושותין גמ' וכן אם
 רצו רוב הציבור להשלים התענית יאמרוהו קודם
 אכילה ומג"א סק"ל ויש חולק בזה (א"ר) :

יג יראה לי ברור דדוקא בשירדו נשמים כשיעור
 שנתבאר קודם חצות לא ישלימו דומיא דירדו
 אחר חצות דוודאי כן הוא דא"כ אין רבותא וכן
 מבואר מלשון הגמ' דהרמב"ם ודפ"ו אינו מוכן לשון
 הס"ד והשיע סעף י"א שכתבו התחילו לירד קודם
 חצות דמשמע דרק אם התחילו הנשמים לירד קודם
 חצות

אפילו אנשי משמר לא מתענין וכג' האמצעיות אנשי
 משמר מתענין מקצת היום ולא משלימין ואנשי בית
 אב שעבודת היום מופלת עליהם אין מתענין כלל
 זו אחרונות אנשי משמר מתענין ומשלימין ואנשי בית
 אב מתענין מקצת היום ולא משלימין :

יד ואחר שנזר י"ג תעניות אלו אין נזרין עוד אע"פ
 שלא נענו והני מילי כשמתענין על הנשמים לפי
 שכשעברו אלו כבר עברו זמן הנשמים ואין בהם
 תועלת אבל על שארי פודעניות מתענים ודוכים עד
 שיענו אותם מן השמים :

טו וכשמתענים על הנשמים ועברו אלו י"ג תעניות
 ולא נענו ממעטין במשא ובמתן ובבנין של
 שמחה אא"כ כותלו נוסה ליפול וגם משא ומתן אינו
 אסור אלא בשל שמחה ומהו בנין ומשא ומתן של
 שמחה של אירוסין ונשואין ונתבאר לעיל סי' תקנ"א
 דעניין קודם מ"ב ע"ש וממעטין באירוסין ונשואין
 בלומר שלא יארסו ולא ישאו אא"כ לא קיים עדיין
 פוד' וממעטין בשאילת שלום בין אדם לחבירו והיינו
 למעט בכך מאי דאפשר דלבטל לנמרי הוא מן
 הנמנעות אצל המון בני אדם אך תלמיד
 חכמים לא ישאלו כלל ויהיו כנופין למקום שהרי
 צעקו ולא נענו ועם הארץ שנתן שלום לת"ח משיבין
 לו בשפה רפה וכיבד ראש ואף שפסקו מלהתענות
 מ"מ התלמידים חכמים לבדם מתענים שני וחמישי
 ושני עד שיצא ניסן של תקופה והיינו לאחר תקופת
 ניסן שלשים יום ומותרין לאכול בלידה ומותרין במלאכה
 ומפסקין ב"ח ופורים וכשיצא ניסן של תקופה והוא
 כשהגיע השמש לתחלת מול שוד אין מתענין עוד
 שאין הנשמים בזמן הזה אלא סימן קללה כשלא ירדו
 כלל עד הזמן הזה ומ"ג כשיע סעף י' ומפסקים כר"ח
 טענה וכו' הוא טע"ד דמזכה הלא כבר עבר :

יז ובל זה הסדר כשלא ירדו נשמים כלל אבל ירדו
 ברביעה בדרך ירידת הנשמים שמרביע את הארץ
 וצמחו העשבים ונפסקו הנשמים והתחילו להתייבש
 הרי אלו מתענים וזוועקים עד שירדו נשמים או
 להיפך עד שיתייבשו הצמחים ח"ו ואין תועלת עוד
 וכן אם הגיע זמן הפסח או קרוב לו שהוא זמן
 פריחת האילנות בא"י ולא ירדו נשמים הרי אלו
 מתענים וזוועקים עד שירדו נשמים הראויים לאילנות
 או להיפך עד שיעבור זמנם ולא יהיה תועלת כלל
 וכן אם הגיע חג הסוכות ולא ירדו נשמים הרבה

ערוך: הלכות תענית סימן תקע"ה תקע"ז השלחן

כצ"א ואח"כ אי"צ כל יהודי לברך ברכת הגשמים הסבואר שם ומ"א סק"ט ובמסקי תוס' נמצא ריש להתחיל קודם הלל הגדול שיד המערות הנה ברטו ונ"י העומרים בבית ד' ברליות מפני ששירת הגשמים ברליות ואוסר מעלה נשיאים מקצה הארץ ונ"י וסו נ"ל דמעות הוא וכצ"ל מפני שרירות הגשמים ברליות שודו סימן ברכה כמו שדרשו חו"ל בתענית ונ"ל ל על פסוק רונתתי גשמיכם בעיתם בלידי רביעית ובלידי שבתות ע"ש וכן איתא במדרשות שכן היה בזמן בניין בהמ"ק אמנם בפסחים וק"ח. י. יש פלוגתא בזה ע"ש ובירושלמי ספ"ג דתענית משמע ג"כ כן ע"ש שיאמר העומרים בבית ד' אך יותר נראה דעל מזמור הללויה הללו עברי ד' שעומרים בבית ד' קאי מראוסר שם דכתיב מעלה נשיאים וידו במזמור הזה גם בפסקי תוס' מצריך לומר מקרא זה :

חצות אע"פ שכא נתמלא השיעור ער אחר חצות לא ישלימו ותימא הא לא נמטרו מהתענית בלא השיעור וא"כ נמטרו אחר חצות ולמה לא ישלימו ועוד מי הכריחם לשנות מלשון הש"ס ולכן נ"ל דלאו רווקא דזא ובלשון התחילו כלור ההתחלה והגמר כמו בלאחר חצות רוודאי כן הוא ומ"מ צ"ע :
 יך אין אוסרים הלל הגדול אלא כשנענו ביום תעניתם רווקא אבר אם לא נענו עד יום שלאחר תעניתם לא דלא נענו מפני התענית אלא סן השמים דהטו עליהם וכן אם ידרו להם נשמים כלידי תעניתם קודם שעלה עמוד השחר ג"כ אין אוסרים הלל הגדול דעיקר הענייה הוא לאחר עמוד השחר וס"ו ומ"א) ולא ידענו מעפו של רבר :
 מן י"א דבעת אמירת הלל הגדול יאמרו אח"כ מורים אג חנו דך על כל סיפה וסיפה וכי' כמ"ש במ' :

תקע"ו [על איזה דברים מתענין ומתריעין וכו' כ"ב מעיפ"ם] :

ותקעין אלא מריעין בחצוצרות וכן בכל תענית שר צרת ציבור ונמטרו נגמ' סס לכשכא דבר לפי חכמים אמרו לא היו נוהגין כן אלא כהר כבית ע"ש דגס על התקישות דסדר הכרכות קאי אכל לרש"י והסוד לא קאי רק על עניית כרך ד' וכו' ע"ש וכן תמנע לכאורה פסעא דטוניה ע"ש :

א ככר נתבאר בריש סי' תקס"ב בשם הרמב"ם דמעות עשה סן התורה על כל צדה שתבא על הציבור לזעוק וזהו ענין בחצוצרות מקרא דהצר הצודר אתכם והרעתם בחצוצרות ומרברי סופרים להתענות ע"ש אבל בתשובת הנאונים איתא שתוקעין בשופר (ו"ן ט"א) וכן משמע בגמ' ו"ד. א כמה מתריעין בשופרות וכן הוא בירושלמי ראמדינן שם קופי ר"י תוקעין בתעניתא כלומר בשופר ד' יומי בעי ויתקעין קסיה בחצוצרתא ומתריעין ולא שמיע חצוצרות במקרש ואין חצוצרות בנבולין ע"ש וצ"ל ריה שאמרו בר"ה נ"ו : רבנבולין מקום שיש שופר אין חצוצרות ומקום שיש חצוצרות אין שופר אלסא דיש בנבולין חצוצרות בלא שופר זהו רק בשעת סלחמה וסו) והרשב"א ז"ל כתב שיכולין ליתקע או בשופר או בחצוצרות ומ"מ :

ב ויש מי שהקשה דכיון דמן התורה מריעין בחצוצרות או בשופר בעת צרה למה אנו אין עושין כן לתקוע בעת צרה ומ"א) ותענית שהוא מדרבנן אנו גוזרין והתרעה שהוא דאורייתא אין עושין ונ"ל דליק כלל ראנן סיכרים כרש"י והסוד דהתקיעות הם בסוף כל ברכה וברכה מהשש ברכות הנוספות כמו שיהבאר בס' תקע"ט וכיון ראין ת"צ בח"ל ממילא דליכא הני שש ברכות הנוספות ואין מקום לתקוע ואע"פ דהברכות ווראי הם מדרבנן והתרעה הוה דאורייתא מ"מ כיון דתיקן רבנן כאיזה מקום לתקוע ממילא רכשאין זה המקום א"א לתקוע רבשב ואל תעשה יכולין לעשות בכה"ג כירוע :

ב ובאיה מקום מתריעין כפי המבואר בגמ' וס"ו : בהשש ברכות שמוסיפין בתעניות האחרונות של נשמים וכן על כל הצדות סיסיפין שש ברכות אלו כמ"ש הטור בריש סי' תקע"ט וז"ל כל יום ויום מו' תעניות האחרונות או שאר הענות שמתריעים בהם עושין כסדר הוה וכו' ע"ש ותוקעין ומריעין בסוף כל ברכה תקיעה תרועה תקיעה כמ"ש הסוד שם אבל הרמב"ם בפ"ד כתב דרק במקרש הוה תוקעין אחר כל ברכה אבל בנבולין הוה תוקעין לאחר התפלה ולא

ד ועוד נלע"ד דהתרעה לא הוה סן התורה רק בזמן הבית ותרע לך שכן היא שהרי לפי הירושלמי שהבאנו אין חצוצרות דק במקרש וא"כ קרא דכתיב והרעיתם בחצוצרות בע"כ דרק אומן הבית קאי ועוד כיון דבהך קרא כתיב וכי הביאו מלחמה באלצכם וא"ו

וביום וחצי ולא משכחת לה אלא פזות או יחור וחרי כבה"ג לא היי דבר וכן תמיד כשיהיה המספר שלא לפי אדם שלם ועוד דלפי חשבון ת"ק רגלי לנ"י מתים מניע למת קס"ו בני אדם בקירוב וא"כ אם יהיו בעיר קצ' אנשים וימות אחד מהם היי דבר בתמיה ולכן צ"ל דעד ת"ק רגלי קאמר כלומר דפזות מנ"י מתים בני ימים בשום מקום לא היי דבר אפילו בישוב מעט וכן אם יש מעט יותר מת"ק אינו כלום עד שיהא אלף רגלי דאו צריך ששה בני ימים וכן לפי חשבון זה תמיד :

ך היה דבר בא"י מתענין כשאר גריות עליהן רמב"ם נבירה לוקח אחרת לא כ"ש דווקא שהיה הדבר בכל א"י אבל אם לא נחפשה בכלה א"צ להתענות כיון שיש גם מהגבירה שלא לקתה ואם היה דבר במדינה אחת ושיירות הולכות ובאות סכאן למדינה אחת שתיהן מתענות אע"פ שהן רחוקות זו מזו לפי שהלך בני אדם ממקום הדבר מביאות את הדבר למקום שהלכין :

ח ולא מיבעיא אם היה הדבר בישראל אלא אפילו בשאר בני אדם מתענין ויש מי שאומר דשמי בתרי אומי לא שלים וערין טס וכל הפוסקים לא כתבו כן היה דבר כבהמות אין מתענין וזאת אם היה בחורים מפני שמערים וזמות לשך אדם וכתבו שעבשוו אין נודין תעניות על הדבר לפי שברוק ומגוסה הוא דהאיד נקלם בהערך אכילה ושתיה ומרבים בתפלות ובאמירת הקפדות וגורין תענית בפדיון ומחלקין לעניים וסרבין בצדקה ומוזק כלאה דף ק' : איהא דלמירת קמורת מעיר המגפה היקא מ' למיט ירלי חלקים עברה כל רוח מהסיר ותיאמרו קמורת ויטא ק' ג' פעמים וכל השם יכטמו לטכ"ז ויאמרו קמורת פ"ט :

י וכן מתענים על המפולת שבעיר כיצד הרי שרבתה בעיר מפולת כותלים בריאים שאינן עומדין בצד הגתר שנוכח לתלות כסיבות המים היי צרה ומתענין ומתריעין עליה וכן על הדעש ועל הרוחות שהם מפליין בניינים והורגין בני אדם מתענין ומתריעין עליהן :

יא וכן מתענים על החזאים כיצד הרי שירד סין חולאת אחת ליושבי העיר להרבה מהם כמו אסכרה וחרחור וכיוצא בהם והיו מתים מאותה חולי אפילו שלא כמרד שנתבאר בסעיף ו' הרי זה צרת ציבור וגורין עליה תענית ומתריעין וכן אם גלד ברוכ

ואין זה אלא בוסן הבית וכל קראי דשם אינן אלא בוסן הקרבנות כדכתיב וכיום שמחחכם ונ' והקעתם בחצוצרות על עולתיכם ונ' ובודאי תפלה חזקה וזי סן התורה גם בח"ל כדכתיב בצד לך ונ' ובקשתם שלשם את ונ' וכמה מקראות יש על זה אבל לא התרעה וראה לי דלכן אמרו בגמ' כמה מתריעין בשופרות וכאמת קשה דהא בתורה חצוצרות כתיב אלא ודאי דאחין לארץ בוסן הגלות קאי או אפילו בא"י בוסה"ו דהתורה צותה רק בוסן הבית ובוסן היורבן היי דק מדרבנן ולכן תקנו בשופר כמו ברי"ה ונלמ"ו :

ך כשם שמתענים ומתריעין על הגשמים כמו כן מתענין ומתריעין על שאר הצדות כגון בוסן הבית שהיה לישראל ממשלה בארצם ובאו כותים לערוך מלחמה עם ישראל או ליטול מהם מס או ליקח מידם ארץ או לגזור עליהם צרה אפילו במצוה קלה הרי אלו מתענין ומתריעין עד שירוחמו סן השמים וכל הערים שסביבותם מתענים ולא מתריעין אא"כ תקעו להתקבץ לעזרתם ואפילו לא כאו אלא לעבור דרך ארצם שאין להם מלחמה עמהם אלא על כותים אחרים ועוברים על מקומן מתענין ומתריעין שנאמר וחיב לא תעבור בארצכם אפילו העברה בעדמא וזא למלחמה עליכם אפילו חרב של שלום וכיון רדו בכלל הברכות סכל דהדופוך דהיפוכי של ברכה :

ן וכן על הדבר איווה דבר עיד שיש בה ת"ק רגלי היינו אנשים גדולים וחזקים כלומר שאין בחשבון הזה לא נשים ולא קטנים ולא וקנים ששבתו ממלאכה ויצאו מסנה לעזרתם ואפילו בשלשה ימים זה אחר זה ומרו על מצותם הרי זה דבר לאפוקי אם אחד מהם נהרג או נטבע או שחיה חולה מכבר אין זה בחשבון יצאו ביום אחד או בר' ימים אין זה דבר דאקראי בעדמא הוא ור"י ל"א : וכן אפילו שנים ביום אחד והשלישי למחר או ביום ג' דרבר אינו אלא ג' וכל אחד מת ביום אחד וטס :

ך היי כהעיר אלף רגלי ויצאו ממנה ששה מתים בני ימים זה אחר זה והיינו שנים ככל יום דווקא היי דבר יצאו ביום אחד או בשני ימים אפילו מקצתן או בר' ימים אין זה דבר וכן לפי חשבון זה ויש בוח שאלה דא"כ עיר המצויאה ר"ן רגלי לא משכחת בה דבר לעולם דלפי החשבון צריכת להוציאה מת וחצי

כרוב הציבור שחן מורה או חיכוך לח שעוקץ הבשר ומתחכין והיו כשחין פורה אף שאין מתים מזה מכה היא כמו כשחין רמצרים ומתענין ומתריעין עליהם מיד וא"צ ג' ימים וכן במיתת החולאים א"צ סדר הרבר אלא מיד כשפתו מתענין ומתריעין והמביבות מתענות ולא מתריעות אבל חיכוך יבש לא מתענין ולא מתריעין אלא צועקין בלבד ומ"ש היע"ל כמעיף כ' דכאלו ג"כ עימותו בני ימים וכו' כמו בדבר שאם לא מכה עמי חויר אלא מתעטס ומתריעין מיד עכ"ל לא קאי המיתה על שחן ומיכוך דכאלו ג"כ מיתה אלא עיקר כוונתו על מחלות אסכרה ומחורר וכיוצא בהם ודו"ק וכו"ק ס"א מנאר דעל חיכוך לח מתריעין בשבת :

יב כתבו הגדולים רכשאבעכוות שקרין פקין פורחים בתנוקת ומתים יש לנווד תענית וכל אחר מחוייב לתרחיק מן העיר בניו וכנותיו הקטנים ואם לא עשה כן ה"ו מתחייב בנפשו ומג"ל סק"ג בהם ה"ל"ז וכנ"מ איתא רבב בעיר כנ"מ רנליך ונ"ק ס"ו : אך האבעכוות היו מחלה מתרבתת ולכן החוב לתרחיק מן העיר ועכשיו אין זה מצוי בני זה בק"ן שנים המציאו הרופאים להעמיד לכל קמן וקמנה בני שנה או יותר קרי פאקרין ועירו נפלטים ממחלה זו כידוע ועכשיו שכחו בילדים מחלה שקרין רופסעריים והיא מן אסכרה שמחניק הגרון ונ"ל שאם חלילה המחלה מתרבה בעיר יש לנווד תענית :

יג וכן על חיה רעה שנשתלחה אפילו לא הויקה אלא נראית בלבד מתענין ומתריעין בכל מקום אפילו הרחוקים מפני שהיא הולכת גם למרחק אבל אם אינה משולחת אינה אלא סקרה איוו והיא משולחת נראתה בעיר כיום ה"ו משולחת והיו נזירה מן השמים כיון שאינה יריאה מבני אדם נראתה בשדה כיום אם ראתה שני בני אדם ולא ברחת מפניהם ה"ו משולחת ואם ברחת אין זה משולחת דכתיב ומוראכם והחכם יהיה על כל חית הארץ ואם ויתתה שדה שמסוכה לאנש שהוא מלא קנים ואילנות קטנים דווקא אם רדפה אתריהם ה"ו משולחת ואם לא רדפה אע"פ שלא ברחת אין זה משולחת רמפני שקרובה למקומה התמידי אין לה פחד כל כך ולכן אם היתה בהאנש עצמה אפילו רדפה אתריהם אין זה משולחת אא"כ ברדיפתה חוץ לאנש סרפה שניהם ואכלה אחר מהם ואם אכלה שניהם כאנש עצמה אינה משולחת רמפני היעבון מרפסם ולא מפני שהיא

משולחת כללא רמילתא כל שאינה יוצאה מנדר סבעה אין זה משולחת וכמדינתנו אין זה מצוי רק יש רפעמים בלבד משתגע נושך כמה בני אדם ואין זה משולחת וימרו להמתו :

יד כתים הגנוים במדבריות ובארצות הנשמות הואיל והם מקום נרודי חיה אם עלתה החיה לנג ונפלה תנוק מעריסתו והיא כמה קמנה ה"ו משולחת ואם לא הניעה למדה זו אינה משולחת שאלו בני אדם סיכנו כעצמן כמה שבאו למקום החיות אבל שאר מיני רמש הארץ ורמש העוף ששולחו והויקו כגון שילוח נחשים ועקרבים שמויקים ואינם מביחים ואצ"ל צירעים ויתושים והרומה לחן אין מתענין עליהם ולא מתריעין שהוא מנהגו של עולם ודווקא במקום שהם מצויים אבל אם נראו במקומות שאינם מצויים ג"כ יהיה משולחת ומתענין ומתריעין :

יז וכן על ירקון רדוינו תבואה שנתקלקלה עד שהכסיפו פניה ושרפון רוח שמריק הורע מן התבואה משהתחיל בתבואה אפילו לא התחיל אלא מקום אחר כמלא פי התגור מתענין ומתריעין ואפילו הרחוקים רק שיהיו כאותה הפריכה מפני שהיא מכה מהלכת רבאונה מהלכת מתענות ולא מתריעות וכמלא פי תגור היינו תבואה שראוי לעשות ממנה פת כמלא פי תגור ונכמ' כ"ג : אינע"ל לה אי כיוס"ל דתיירא לו כד"ל דייפתא ע"ס :

יח וכן על הארבה והחמיל אפילו לא נראה מהם אלא כנף אחר ככל א"י ואפילו אינו משחית יכול הארץ מתענין ומתריעין עליה ועל הגובאי והוא מן ארבת ככל שהוא כשנראה מתענין ומתריעין אבל עד החנב אין מתענין עליו ולא מתריעין אלא וועקין בלבד ועכשיו אין אנו מכידין מינים אלו ועד כולם מתריעים :

יט וכן מתריעין על המונות כיצד הרי שהוולו דברים של מחורה שרוב חיי אנשי אותה העיר מרן כגון כלי פשתן בככל ויין ושמן כא"י ונתמעט המשא והמתן עד שיצטרך התגר למכור שוח עשרה כששה ה"ו צרת ציבור ומתריעין עליה אבל תענית לא שייך על צרת המסחור אלא תפלות ותחנונים ואפילו בשבת וועקים בתפלה על זה כיון שנוגע לרבים אבל אין תוקעין בשבת ובחול גם לבר התפלות תוקעין ובסעיף הבא יתבאר דאפשר שמתענין :

יך וכן על ריבוי המטר כיצד הרי סרכו עליהם נשמים עד שתנשמים מיעד דהם הרי אלו מהפלידן

דיעה אין מתענים והיינו י"ח שנים לזכר ופ"ז לנקבת ומג"ל קצ"ו וכן המתענים יאכלו בכלי חוץ מתענית נשמים עשרה ימים האחרונים שלש ו' שמפסיקם מבעוד יום כמ"ש בס"י הקודם :

כא ציבור שהיה להם שתי צרות אין מנקשין רחמים אלא עד אחת מהן שנאמר נצומה ונבקשת מאלקיני על זאת ואומרים בתפלה אע"פ שיש ברבנו צרות רבות אך על צרה זו באנו להתפלל ואם יש להם צרת רעב וצרת דבר מנקשים רחמים על הרעב ומסילא דהדכר נכלל בה דכי יהיב רחמנא שובע לחיו יהיב וזה שנכמה מליחת ופיופים סוכרים הרבה צרות ומנקשים עליהם זהו דרך אנכ אבל העיקר מתחננים על מה שנזרו התענית ומג"ל קצ"ו :

כב ככל יום תענית שנזרין על הציבור ספני הצרות ב"ד והוקנים יושבין בבהב"ג ובדקים על סעשי אנשי העיר מאחר תפילת שחרית עד חצי היום ומסירין המכשולים שר עבירות ומוהרין ודורשין וחוקרין על בעלי חמס ועבירות ומפרישין אותם ועל בעלי זרוע ומשפולין אותן וכיוצא בדברים אלו ומחזי היום עד לערב רביע היום קורין בתורה ומפסידין בנביא ורביע היום האחרון מתפללין מנחה ומתריעין ומהוירים ויועקים כפי כחן ומה שאין אנו עושים כן משום דאין בירינו למחות בעוברי עברה כידוע ומג"ל קצ"ו ומה קורין כתב הרמב"ם ספ"א דקורין אם בחקתי ברכות וקללות ומפסידין בנביא בתוכחת מענין הצרה ומדבריו משמע שבבוקר לא היו קורין כלל וכן פירשי במגילה ו' : דאין פנאי בשחרית קקרה בתורה מפני שהיו מרודים לחפש בעבירות ע"ש אבל המור לקמן ס"י תקע"ט כתב דבשחרית קורין בברכות וקללות דבחקתי ומפסידין על דברי הבצרות ובסנחה קורין יחז ומפסידין דרש בבב"ט התענית והביאו שכן כתבו הנאונים והמעם דכוסן תנ"מ היתה הבדיקה בעבירות כהגון והיה כדאי לדחת קריאת התורה משא"כ כוסן הנאונים וכ"ש עתה ואלהם ס"ט ואנחנו בכל התענית קורין בשחרית ומנחה ויחז ובמנחה מפסידין דרשי לפי שאין לנו סדר תענית כח"ל כסו שנתכאר כבר :

מתפללין עליהן כפי שאין לך צרה יתירה מזו במקומות שהבתים סמיט ועפר ונופלים ונחרנים תחת הצתים וכא"י אין מתפללין על רוב הנשמים מפני שהיא ארץ הרים ובתייהם בניים באבנים ורוב הנשמים שובה להם וכתב רבינו הכ"י בסעיף י"א דעכשוו בצפת מצויים מפולת בתים בימות הנשמים ומתפללין עדיה עכ"ל ומבואר דרק מתפללין ולא מתריעין בשופר וכ"ש שאין מתענין משום דאין זה ככל הנזרות מן השמים ורק רוע בתייהם נורמת להם כל זה והר"ו זה מוכה להרבה מקומות אבל בנ"מ ונ"ז : מבואר דמתריעין על זה ע"ש ולשון הרמב"ם בפ"ג והש"ע סעיף י"א מבואר כמ"ש וצ"ל הרמב"ם ספ"א א"ע על ס"ש ברפ"ג דעל כך צרות שיתבארו מתענין ומתריעין וכש"ע כתב זה בסעיף י"ב ולפ"ז גם במונות מתענין נ"כ ודלא כמ"ש בסעיף הקודם אך לפ"ז המורה לשון הרמב"ם והש"ע דבמונות פרמו מתריעין וברובי המטר לא הזכירו רק תפלה וצ"ע :

וי"ח וז"ל רבינו הכ"י בסעיף י"ב כן עיר שיש בה צרה מכל אלו איתה העיר מתענה ויועקין בתפלה ומתחננין ומתריעין בשופר עד שתעבור הצרה וכי סביבותיה מהענות אבל לא מתריעות אכר מנקשים עליהם רחמים ובכל מקום אין מתענים ולא וועקין וקא מתריעין בשבת וי"ט על שום צרה חוץ מצרת המוונת שוועקים עליהן בשבת עכ"ל וזה שכתב וכל סביבותיה היינו באותה אפרכיא ומג"ל קצ"ו :

ך עיר שהקפוח אנסים או הקיפה נהר ומפניה המטרפת בים ואפילו על יחיד הגדרף מפני אנסים או לסמים או רוח רעה או חולה גדול שיש בו סכנה היום וועקים ומתחננים בתפלות בשבת אבל אין הוקעין אא"כ הוקעין קקבץ העם לעזיר אחיהם ולהצילם דבכה"ג לא לבר הקיעות אדרי מחללים שבת על פקוח נפשות ולעיל ס"י רפ"ה נתבאר לענין לברך החולה בשבת ע"ש וכל התענית אלו שמתענים על הצרות אין מתענים בהם לא עובדות ולא מניקות ולא קמנים כלומר אף שהגיעו לשנות גדלות מ"ם כל זמן שאינם גדולים כבני אדם בעלי

תקע"ז [כשנתרכו נשמים עד שמטשטשים הקרקע וכו' ב' מעיפים] :

א' כמקומה שרוב נשמים מטשטשים הקרקע ומנעוץ המדרישה או עושים קקטול אחר וכ"ש כמ"ב באדינרטי

בפדינתנו שרוב נשמים מפידיים התבואה לנמרי ואצילנו רוב נשמים הרבה נרוע מעצירת נשמים מתריעים ומבקשים רחמים ואם העניין נחפו שאין פנאי להתריע כסדר התעניות ג' ראשונות ואמצעיות ואחרונות ולפורן על בה"ב כגון שהקלקול הוא מיר וכן בשאר צרות כשהעניין נחפו ואין פנאי לעשות סדר התעניות ולפ"ו יצטרכו הציבור להתענות הרבה ימים תכופין זה אחר זה ודבר זה א"א כי רבים יחלו מזה ולכן אין גורדין בו תעניות כלל שאין הציבור יכולין להתענות בכל יום אלא מתריעין בכל יום ובכל הפלה ובהתענה כמה רי ולא בשופר רכיון שאין תענית ציבור אין שופר ואם הת"ח החידים רוצים להתענות הרבה ימים רצופים ואין חוששין שיחלו תפילו לא יחלו שפא יחלשו ולא יהיה ביכולתם לעסק במלאכה אי כעסק ויצטרכו לבריות וע' תענית כינ"ו יוכלים לעשות כרצונם :

ב ומה הוא התענה הפה רהיטו כשאוטרים איוה מליחות ותהגונים ומציעים לענינו ד' ענינו על

תקע"ח [שכל יחיד יתענה ויתפלל על צרתו וכו' ב' מעיפים]:

דנפשיה קאמר דכיון רוחו ווראי שכל יחיד מחוייב להתפלל על צרתו כרתיב במזמור דר' צדיבין להורות ויועקו אל ד' ומסילא דמחוייב להתענות רלביפור צרה צדיק תענית כדמוכה מתענית חלום וואולי יש רמו לזה מהמזמור הזה דכתיב רעבים גם אמלים וגו' ואף דנפשיה על הקודם קאי דתש כמדבר כיסיתון דרך ולכן אין להם מה לאטל ומה לתת ת"ת אפשר דרמו גם לתענית ולא ידעמי למה לא השב הרמב"ם גם יורדי הים ואולי דהו מנהגו על שולם ונרעט ששה כן לא סייך תענית על זה ורק קרבן תודה מביא אחיב כדכתיב עט יורדי הים יורו לך' מסדו ולא לתענית משאיכ אלו הג' מלה ותועה במדבר ויושב כבית האסורים שאין זה נרעט שסיר תתענה :

א כתב הרמב"ם בפ"א דין ט' בשם שהציבור מתענין על צרתן כך היחיד מתענה על צרתו כיצד הרי שדיה לו תועה או תועה במדבר או אמר בבית האסורים יש לו להתענות עליו ולבקש רחמים בתפלתו ואומר ענינו וכו' ולא יתענה לא בשבתות ולא בסוערות ולא בר"ח ולא בתנוכה ופורים עכ"ל ואפילו התחיל להתענות מפיסק בימים אלו ורק בציבור יש ימים שאם התחילו אין מפיסקין כמ"ש בס"י תקע"ב ע"ש ולא ביחיד ומיט ורין אם נדר על ימים אלו נחבאר בס"י תק"ע ע"ש :

ב ודע שרין זה שהיחיד מחוייב להתענות על צרתו לא נחבאר בש"ס בשום מקום רק הרמב"ם מסבאר

תקע"ט [סדר התפללות כו' אחרונות וכו' י"ב מעיפים]:

עם הס"ת והיכן מוציאין לרחובה של עיר כדי להתבנות בפרהסיא בבלי צנוע הלזו ונפ משום נלות ולכן אפילו אין ביכולת להוציאה לרחוב מוציאין לפקום אחר ובל העם מתקבצים ומתכנסים בשקים משום צער

א נכד יום משבעה תעניות אחרונות של נשמים או של שארי צרות כשעושים כסדר הזה וע' נסור וכ"י וצ"ח מתפלדין על סדר זה מוציאין את התיבה והוא ארין הקדש שס"ת מונחת בו וגראה שמוציאין אותה

יצא כרתיב במרדכי וילבש שק ואפר ונתנים אפר סקלה על גבי התיבה והיינו אפר מדבר הגשף ועל גבי ס"ת כדי להגדיל הבכיה ולהבניע לבם וגם כדי שיזכור אפרו של יצחק וע"ז :

ב' ואחד מן העם נוסל אפר ונתן בראש הנשיא ולמה אין הנשיא נוסל בעצמו משום דהביוש יותר גדול כשמתכוה מאחרים והכל כדי להגדיל הצער והן נתן אפר על ראש האב ב"ד ונתן עליהם האפר כמקום הנחת תפלין כדי שיתביושו יותר דעל גדולי הדור לסבול עונת הדור על שלא הספיק זכותם לעצור בעד הרעה וכל אחד ואחד יניח אפר גם על ראשו כמקום הנחת תפלין נ"י גמ' כ"א ז :

ג' ואח"כ מעמידים ביניהם זקן חכם והם יושבים לא היה שם זקן חכם מעמידן חכם אף שאינו זקן ואם לא היה שם גם חכם בלבד מעמידן לפנייהם אדם של צורה ואומר לפנייהם דברי כבושין אחינו לא שק ותענית נורמים לבטל הגזירה אלא תשובה ומעשים שכן מצינו שלא נאמר באנשי נינוה וירא אליקים את שקם ואת העניתם אלא וירא אליקים את מעשיהם ובסקלה ברברי נבא אומר קרעו לבבכם ואל בגדיכם ופסוקי בעניינים אלו כפי כחו ער שיכניע לבם וישבו תשובה נמורה ואחר שגומר זה דברי כבושים עומדים בתפלה והן בכל הענית או כערי"ח כשאומרים דברי סוסר יאמרו קורם תפלת מנחה :

ד' ומעמידן ש"ץ הראוי להתפלל בתעניות אלו ואם היה אחרו שאומר דברי כבושים ראוי להתפלל שביכולתו להתפלל לפני העמוד יתפלל ואם לאו יתפלל אחר ופי' הוא הראוי להתפלל בתעניות אלו איש שהוא רגיל בתפלת ש"ץ כדי שלא יסעה ויחיה רגיל לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים ומסופל בבנים קטנים ואין לו עושר וע"ז לבו נשבר בקרבנו ויש לו יגיעה בשדה או בפרנסה אחרת ולא יהיה בכניו וכני ביתו וכל קרוביו העלויים אליו בעל עבירה אלא יהיה ביתו ריקן מן העבירות ולא יצא עקיו שם דע בילדותו שכל ב"ד ומרצה לעם ויש לו נעימה שמושך הלב וקליו ערב ואם היה זקן עם כל המדות האלו ה"ו מפורז ואם אינו זקן הואיל שיש בו כל המדות האלו תפלה ואם אין משיגים בכל המדות יעמידו עכ"פ המוכ כמעשים טובים יותר מאחרים :

ה' ועומד הש"ץ ומתחיל ונומך התפלה ע"ד נואל

י' ודע דכפי מה שכתבנו בן מבואר ברמב"ם דוכרונות ושופרות וג' שיד המעלות ותפלה לעני אומר לפני נואל ישראל וכן מבואר במשנה ריש ס"ב אבל המור לא כתב בן אלא זכרונות אומר על הברכה אחר נואל ישראל שיתבאר שהם מהשש הנוספות וחומם בראשונה וזכר הברית ואומר בברכה זו זכרונות כמו ברי"ה רק שאינו חותם וזכר הברית כמו ברי"ה אלא וזכר הגשכחות והשגיה חותם בשומע תרועה אומר שם שופרות ובשלישית אומר שיד המעלות בצרתה וברביעית אשא עיני ובחמישית ממעמקים ובששית תפדה לעני ע"ש וצ"ל דהמור מפרש רמה שאמרה המשנה שיאמר וברונות ושופרות ור' מוסורים אינו קורם הברכות אלא רקאי על כל השש ברכות שיתבאר דבראשונה אומר זכרונות ובשנייה שופרות ובשלישית בצרתה וברביעית אשא עיני ובחמישית ממעמקים ובששית תפדה לעני וכן משמע מפירוש ע"ש :

ז' ואמר שגומר ברכה נואל ישראל מתחיל להיסיף השש ברכות ומתחנן בכך אחת מהן בתחנונים ומפסקים מדברי קבלה ומכתובים וחיהם בכל אחת מהן כמו שיתבאר בראשונה הוא אומר קודם ההתיסה מי שענה את משה ואבותיכם על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקהכם ביום הזה ברך אתה ד' וזכר

ז' ודע דכפי מה שכתבנו בן מבואר ברמב"ם דוכרונות ושופרות וג' שיד המעלות ותפלה לעני אומר לפני נואל ישראל וכן מבואר במשנה ריש ס"ב אבל המור לא כתב בן אלא זכרונות אומר על הברכה אחר נואל ישראל שיתבאר שהם מהשש הנוספות וחומם בראשונה וזכר הברית ואומר בברכה זו זכרונות כמו ברי"ה רק שאינו חותם וזכר הברית כמו ברי"ה אלא וזכר הגשכחות והשגיה חותם בשומע תרועה אומר שם שופרות ובשלישית אומר שיד המעלות בצרתה וברביעית אשא עיני ובחמישית ממעמקים ובששית תפדה לעני ע"ש וצ"ל דהמור מפרש רמה שאמרה המשנה שיאמר וברונות ושופרות ור' מוסורים אינו קורם הברכות אלא רקאי על כל השש ברכות שיתבאר דבראשונה אומר זכרונות ובשנייה שופרות ובשלישית בצרתה וברביעית אשא עיני ובחמישית ממעמקים ובששית תפדה לעני וכן משמע מפירוש ע"ש :

ז' ואמר שגומר ברכה נואל ישראל מתחיל להיסיף השש ברכות ומתחנן בכך אחת מהן בתחנונים ומפסקים מדברי קבלה ומכתובים וחיהם בכל אחת מהן כמו שיתבאר בראשונה הוא אומר קודם ההתיסה מי שענה את משה ואבותיכם על ים סוף הוא יענה אתכם וישמע קול צעקהכם ביום הזה ברך אתה ד' וזכר

ביוצר רצה ומודים וברכת כהנים ושום שום קריש
תתקבל תענו ותערתו מן ושמים תקובל צעקתכם
ותשמע תפלתכם ואח"כ הגדת ערבית ע"ש :

ואי זה שכתבנו דלהרמב"ם אין תוקעין על כל ברכה
וזה בנכולין אבל במקדש כתב הרמב"ם שם וז"ל
כשהיו מתפללין על הסדר הזה בירושלים היו מתבנסין
להר הכית כנגד שער המזרח ומתפללין כסדר
הזה שנתבאר וכשמגיע ש"ץ לומר מי שענה את
אברהם ואמר בא"י אלקינו אלקי ישראל מן העולם
וער העולם בא"י נואל ישראל והן עונין אחריו ברוך
שם כבוד מלכותו לעולם ועד וז"ל ענין אמר נמקדו
וחזן הכנסת אומר לתוקעים תקעו בני אהרן תקעו
וחזר המתפלל ואומר מי שענה את אברהם וכו'
ואח"כ תוקעין הבהנים ומריעין ותוקעין וכן כברכה
השנייה שהיא ראשונה לשש ברכות חותם ברוך ד'
אלקים וכו' בא"י זוכר הנשכחות והן עונין כשכמל"ז
וחזן הכנסת אומר להם הריעו בני אהרן הריעו וחזר
ש"ץ ואומר מי שענה את משה וכו' ואח"כ מריעין
והתקעין ומריעין וכן ככל ברכה וברכה כאחת אומר
תקעו ובאחת אומר הריעו עד שיגמור כל שבע
הברכות ונמצאו הבהנים פעם תוקעין ומריעין ותוקעין
ופעם מריעין ותוקעין ומריעין ו' פעמים ואין עושין
הסדר הזה אלא בהר הבית בלבד וכשהן תוקעין
ומריעין שם תוקעין בשופר ובחצוצרות כאחת עכ"ל
והראב"ד כתב רבמקדש לא היו תוקעין יחד הרועה
עם תקיעה או תקיעה עם הרועה אלא תקיעה בלבד
או תרועה בלבד ע"ש ונראה שמפרש מאי דאמרינן
בנמ' (ט"ז) : כאחת אומר תקעו ובאחת הריעו ע"ש
אינו אלא תקיעה תקיעה ממש ותרועה תרועה ממש
אמנם אצ"לנו כנמ' שם מפורש תוקעין ומריעין ותוקעין
ומריעין ותוקעין ומריעין ע"ש והיו כדברי הרמב"ם
וגם במקדש עצמו היו תוקעין תקיעה תרועה תקיעה
כמהואר במשנה החליל (ט"ז) : ע"ש ובנמ' :

יב שבע העניות האלו אחר שמהפלים יוצאים כל
העם רביה הקברות ובוכים ומתחננים שם כלומר
הרי אתם מהים כאלו אם לא השונו מדרכיכם
ולפ"ז אם אין קברי ישראל הולכים על קבריהם ובנמ'
(ט"ז) : וש עוד טעם כרי שיהפלו עלינו וזה לא שייך
אלא בקברי ישראל ומנ"א מק"ל :

יב"ט

זוכר הנשכחות ועונין אמר ולהטור תוקעין בשופר
תרי"ה ובמ"ש ודע רבמשנה לא נזהר משה אלא מי
שענה לאבותינו על ים סוף וכן אנוזו אימרים
במליחות אבל ברמב"ם וטור הוזכר גם משה וצ"ע
הלא משה רבינו לא צעק ואדרכא משה אמר להם
ד' ילחם לכם ואתם תחדישין :

ק בשנייה הוא חותם מי שענה את יהושע בגלגל
הוא וכו' בא"י שומע הרועה בשלישית הוא אומר
מי שענה את שמואל במצפה הוא וכו' בא"י שומע
צעקה ברביעית הוא אומר מי שענה את אליהו בהר
הברטל הוא וכו' בא"י שומע חמשה בחמישית הוא
אומר מי שענה את יונה במעי הרנה הוא וכו' בא"י
העונה בעת צרה בששית הוא אומר מי שענה לדור
ולשלמה בנו בירושלים הוא וכו' בא"י המרחם על
הארץ ואחר כל ברכה עונין הציבור אמר ולהטור
תוקעין במ"ש ואח"כ אומר ברכה רפאינו עד סוף
התפלה ולהרמב"ט תוקעין אח"כ בחצוצרות ולהטור
אין הקיעות אחר התפלות :

ק ולהטור מוסיפין בשומע תפלה נוסף זה ענינו
כורא עולם במרת רחמיך לחר בעמו ישראל
דהודיע גדלו והדרת כבודו שומע תפלה תן מל ומבר
וכו' עד כי אתה שומע ינדפס בסידורים לעצירת
נשמים ואח"כ קורין בתוכחה דאם בחקתי והמפמיר
קורא בירמיה בעל דברי הבצירה ואחר התפלה
אומרים לך דומיה לקריש ונ"ל הטעם דזהו במקום
שיר של יום מעניינא דיומא משום דכתיב ביה שומע
תפלה עריך כל בשר יבואו ועור כתיב ביה פקדת
הארץ וכו' פלג אלקים טלא מיט הבין דננס
ונו' צמחה תברך עמרה שנה טובהך וכו' :

י ובמנחה כתב הטור שקירין יחל ומפטירין שובה
ע"ש ולא ידעתי למה לא יפטירו דדשו כבבל
ה"צ ויחזור ש"ץ התפלה כמו ביוצר ויירויין ו' ברכות
וכו' ואין נשיאות כפים במנחה ע"ש ומכואר רגם
במנחה מוסיפין הששה ברכות וזה שכתב ו' כונתו
מן נואל ישראל שמתחילין בה דהוסיף ואימרים
פומינים סליחות ותילים עד נעילה ונעילה יתפללו י"ז
ברכות וענינו ואחר התפלה יאמר כל אחר וידוי מה
אנו מה חיינו ויחזיר ש"ץ התפלה עד סלח לנו
היודיין אשמנו מה אנו אתה הברדל כמו ביוה"כ
ועיבור עזרא הסופר ראה בעניינינו ו' ברכות כמו

תק"פ [ימים שהתענו בהם ע"פ קבלת הנאונים וכו' ד' סעיפים]:

א כתבו הנאונים אלו ימים שמתענים בהם מפני שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם ואע"פ שמקצתן בראש חדש יש מי שאומר שיתענו בו והוא רבר פלא והנאונים בעצמם השיבו שלא להתענות בר"ח וכו' ומג"א וכו' טוב שלא להשלים וכוורמיי"א היו מתענין בר"ח סיון מפני הנזרות וכו' נמי הקודם נ"ס וק"ח ולא ילפינן מיניהו ומג"א נמי תק"פ נ"ס ומ"ט וכמובני שראיתי שמתפללין מנחה בשעה שלישית אחר הצות ואוכלין אך עתה כומנינו וכמדינתנו לא שמענו מי שמתענה בתעניתים אלו שיתבאר שלא היתה הנזירה מהנאונים להתענות בהם אלא כתבו שראוי להתענות בהם ועוד דאחרי תמימת התלמוד אין ביכולת לנווד על כל ישראל והפור הביא כשכ' כה"ג בלשון זה אלו ימים שמתענין בהם מן התורה ע"ש והלשון מאד תמות ופני וכו' וצ"ע :

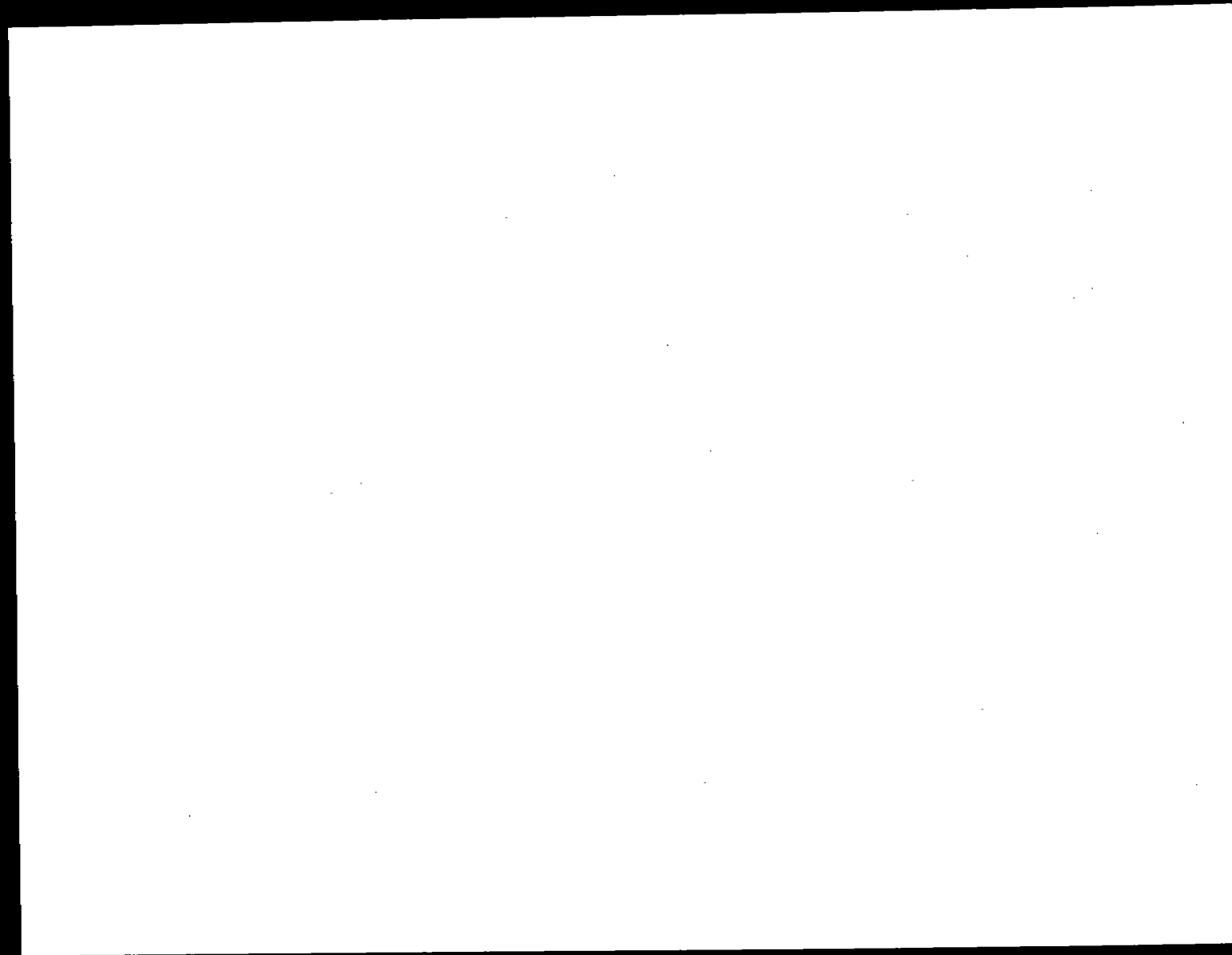
ב ואלו הן הימים באחד בניסן מתו בני אהרן בעשרה בו פתח מרים ונסתלק הבאר בכ"ו בו מת יהושע בן נון בעשרה באייר מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון ד' בכ"ה בו מת שמואל הנביא וז"א בכ"ט בו ומג"א נ"ס מניח תעניתו בכ"ג בסיון בפלו הביכורים מלעלות לירושלים בימי ירבעם בן נבט בכ"ה בו נדרנו רשבי"ג ור' ישמעאל ור' חנינא סגן הבהנים בכ"ז בו נשרף ד' חנינא בן תרדיון וס"ת עמו באחד באב מת אהרן הכהן בי"ח בו כבה נד מערבי בימי אחז כ"ז באלול מתו מוציא דיבת הארץ וז"א בו באלול נ"ס :

ג בה' בתשרי מתו עשרים איש מישראל ונחבש ד' עקיבא בו' בו ננורה נזירה על אבותינו שימותו

ד ויש מי שאומר שנזרו שיהיו מהענין בכל שני וחמישי על חירבן הבית ועל התורה שנשרפה ועל חילול השם ועוד נמצא בקרבונים שנזרו תענית בעש"ק פרשת חקת שאז שרפו בצרפת עשרים קרונות מליאים ספרים וקבעו על יום השביע ולא על יום החדש שנתגלה להם כהלום דוהו שתרנס אונקלס על זאת חקת התורה דא נזירת אורייתא וכתב הרמב"ם סוף הל' תענית כל הצומית האלו עתירים להתבטל דימות המשיח ולא עור אלא שהם עתירים להיות ימים טובים ימי ששון ושמחה שנאמר כה אמר ד' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולסועדים טובים והאמת והשלום אהבו אמן ואמן :

בס"ד סליק הל' תענית :

תקפ"א [דיני אלול ומליחות וער"ה וכו' י"ג סעיפים]:

א תגיא כפרקי רד"א ופ"ז ברי"ה אלול אמר הקב"ה למשה ענה אלי הרהר שאו עליה לקבל לחות אחרונת והעבירו שופר במחנה משה עולה להר כרי שלא ימעו כמו שטעו בראשונות כמעשה העגל והקב"ה נתעלח באיתו שופר שנאמר עליה אלקים בתרועה ר' בקול שופר ועל כי השופר הציל את ישראל מהחטא וחדש אלול הוא חדש המעוהר לתשובה שהוא החדש האחרון מהשנה וקודם ימי הדין וחכמי המוסר רמזו עליו סקרא ראני לרודי ורודי לי שהראשי תיבות אלול כלומר שעתה העת שיהיו כל מחשבותי לרודי וכשאעשה כן או גם רודי לי שישניח עלי לטובתי ונס השיפר מסוגל להשובה כדכתיב אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו ולפיכך נהגו כל ישראל לתקוע בשופר אחר התפלה כל החדש הזה ומתחילין מיום שני של ר"ה מפני שהוא יום הראשון לחדש זה ויש שתוקעין בכוכר וכערב ואנו אין תוקעין רק בכוכר ותוקעין תשרית לכר בשבתות וער"ה רמפסקין בין תקיעה דרשות לתקיעת חובה שצותה תורה:

ב ולכן נוהגים להרכות במליחות ותחנונים כאשמורת הבוקר בחדש הזה מפני שאו הוי עה רצון שהקב"ה שם ביה אלף עולמות ובסוף הלילה שם בעוה"ז ומצי' סק"ז והמפרדים נהנו לומר כל חדש אלול עד אחר יוה"כ ומנהג אשכנז אינו כן אלא קודם ר"ה כלבר והיינו שרואים שלא יהיו פחות מר' ימים לפני ר"ה דמפני שמעשרת ימי תשובה יחסידון ר' ימים שא"א להתענות בהן והיינו שני ימים ר"ה ושבת תשובה יעוה"כ משליסין בארבעה ימים שקודם ר"ה והמתענים בר"ה לא יתענו רק שני ימים מפניו ונס סק"ז ואע"פ שנהג כבר להתענות ר' ימים אך כיון שזוהי לתשלום העשרה ימים ולכן כיון שהתחיל להתענות בר"ה ממילא שנמתקו שני ימים ונס ויפ"ז אם התחיל להתענות גם הדי' ימים נס בר"ה צריך להתענות כן תמיד אך בעיקר רין תענית בר"ה יתבאר במ"י תקצ"ז דאין נכון להתענות בר"ה ע"ש:

ג ולכן המנהג אצלינו דאם חל ר"ה ביום ה' מתחילין המליחות ביום א' והי' ר' ימים אבל אם חל בשבת הוי ששה ימים מפני שתמיד מתחילין ביום א' שהוא ראשון למעשה בראשית ובאשר הארם הוא חבלית

הבריאה לעבוד ר' יתברך לכן מתחילין בהשובה ביום ראשון להבריאה וכשחל ר"ה בי"ג או ביום ג' מתחילין מן יום ראשון של השבוע שלפניה ובין כל מליחה אומרים י"ג מרות ולכן צריך השי"ע להתעסף במלי'ת אף שהוא קודם אור היום רכן משמע בר"ה וי"ז ע"ש:

ד ודע שיש ליהדר במליחות אלו ושל כה"כ בשני דברים האחת ראלו שאינם מתענים ובהסליחה מוכר לשון תענית או צום לא יאסרו זה ולא ליהוי כדובר שקרים ויאסרו לשון תפלה במקום תענית והשנית כי בהרבה מהמליחות נוכר שאמירתו היא כלילה וקודם עלות השחר כמו בועקם בעוד ליל או באשמורת הבקר וכיצא כאלו ועכשיו שבתרבה מקומות אומרים מליחות בעוד שכבר היום גדול והיה דובר שקרים ולכן ידלנו תיבות אלו וכל אסור לצאה מביתו למליחות לכר בער"ה מפני שמרבים כמליחות וכן בעוה"כ במקום שמרבים במליחות וכן אין לאבל להתפלל בימים נוראים לפני העמוד ונס כפ' י"ב חדש על אביו ואמו וזלת אם היא שי"ע קבוע או שאין אחר מי שיוכל להתפלל:

ה וירקרו לחודר אחר שי"ע היותר גדול והיותר הגון בתורה ובמעשים שיתפלל בימי המליחות ור"ה ויה"כ ושיהא בן שלשים שנה ושיהיה נשוי ודונמת הכה"ג שהיה אסור לו לעבוד עבודה יהיה"כ כשאינו נשוי רכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו מיהי כל זה אינו לעיכובא וכל ישראל כשירים הם אך כהנאי שיהא מרצה להציבור אבל אם מתפלל כאלמות אין ענין אחריו אמן וכתב רבינו הרמ"א וז"ל וכן צריך להוציא את כל אדם כתפלתו ואם יהיה לו שינא ומכוין שלא להוציא גם אהביו אינם יוצאים בתפלתו עכ"ל ונ"ל דזה אינו אלא כשיש הרבה עמי הארצים שאין יכולים להתפלל בעצמם ויוצאין בתפלה השי"ע אבל אצלינו שכל אחר מתפלל לעצמו לא שייך כפ"ד רין זה ואי משום קדיש וקדושה וברכו אין זה יציאת חובה דכל עשרה מישראל עונין רכר שכקדושה ומי שיש בשעת מעשה עונה עמהם וכן בענייה אמן לבר במוספי ר"ה אפשר לומר כיון דעיקר התקיעות הם על סדר הברכות ואצלינו שאין תוקעין בלחש א"כ עיקר התפלה הוא

היא של הש"ץ וכן במוסף יוה"כ לפני העבודה ואולי זה נראה כמוציא את הציבור וצ"ע ומיטו זה ודלוי מה טרילין המון לומר דגם אחד יכול לשכח מלחיות פלוט ט"ץ דבר זה מביא לידי מחלוקת וזהו כן אלא הולכין אחר דעת רוב יזכור וכבר כתב כן הלכות לשל סי' כ"ג ועמ"ט טס):

ך נהגו שמי שהחזיק במצוה להתפלל או לתקוע ולא נמצא בו פסול אין להעבירו גם על להבא כיוון שהחזיק בהמצוה ואם אחד החזיק לתקוע יום ראשון ואחר יום שני והיה יום ראשון שכת הראשון תוקע בשני והשני נדחה וכמו במערכות שיתבאר בס' תרמ"ב ואף שיש מי שמתפקד בזה (ט"ט) מ"ם כן המנהג ומי שהיה לו חוקה ולא היה פעם או שהיה בביתו לא אבר חוקתו מפני זה אבר בנ"י פעמים נ"ל דאבר חוקתו וכן אם היה חולה אבל אם ברצון לא רצה להתפלל או לתקוע גם בפעם אחת אבר חוקתו וכתב רבינו דרמ"א ריש מקומות נוהגים שהמתפלל מליחות מתפלל כל היום עכ"ל ואפ"ל ערבית ומדחה לאבר ולואר ציי"ט ומג"א סק"ז ואצ"נו אין המנהג כן ובדרך כלל יזהרו מאד שלא לבא לידי מחלוקת בעניינים אלו וכל מי אשר ידאת אלקים בקרבו יבטל דעתו אף שנראה לו שעושים שלא כהוגו כרי שלא לכא לידי מחלוקת וע"פ הרוב השטן מרקר בעניינים כאלו כידוע ולכן המשתרל א"ע למנוע מחלוקת שכרו גדול מאד:

ך בוהר ויקרא הוהיר מאד על הש"ץ המתפלל בימים נוראים ועל התוקע להפריש א"ע ג' ימים מקודם ולהודר מכל טובאה ולברוק במעשיו ע"ש ועתה בעונותינו אין ביבולתינו להדר בזה והש"ץ המתעטף בשלית קודם אור היום לומר מליחות לא יכרך על המליה וטוב ליקח מליה של אחר ולא של עצמו שיש בו ספק ברכה ופ"ז סק"ט וכן וזהו לברך ברכת התורה קודם מליחות (טס) ועמ"ש בס' מ"ז:

ך איתא במדרש ויקרא ופרשה ל"ז בער"ה גדולי הדור מתענין הקב"ה מותר להם שליש מעונותיהם ומר"ה וער יוה"כ היוחרים מתענין ומותר להם עוד שליש וביוה"כ כולן מתענים והקב"ה אומ"י לישראל מה ראוי איל אויל מכאן ולהלן חושבנא ומיזה"כ עד התנן זה עוסק בסוכתו זה עוסק בלולבו וביו"ט הראשון של חג כל ישראל עומדין לפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן לשמו של הקב"ה הוא ואומר להם מה ראוי אויל ומכאן ולהלן חושבנא לך נאמר ולקחתם לכם ביום הראשון עכ"ל:

ך ועפ"ז נהגו רבים להתענות בער"ה ואין זה כוונתם להתחשב עצמו מגדולי הדור וכל אחר יכול להתענות על חטאיו ובפרט היום האחרון מהשנה ודא מטעם שחשב עצמו מגדולי הדור ומג"א סק"ט ויש שמתענין ביום א' ומליחות ויש יחידים שמתענים כל עשרת ימי תשובה ומה שחסידים ד' ימים משלימין אותם קודם ר"ה בימי המליחות והיינו כשחל ר"ה ביום ה' מתענים הארבעה ימים רצופים וכשחל בשבת מתענים ביום א' וביום ב' וביום ה' ובער"ה וכן כשחל ביום ג' מתענים ביום א' ויום ב' ויום ה' וער"ה וכן כשחל ביום ג' וכבר נחבאר שהמתענים בר"ה א"צ להשלים רק שני ימים קודם ר"ה:

ו וכל אלו התעניות א"צ להשלים עד צאת הטובים ואצ"ו בער"ה ואין קורין בהם ויחל ואין הש"ץ אומר ענינו ורק כל יחיד בתפלה הבנתה כוללה בשומע תפלה כבבל התעניות ואין הש"ץ אומר במנחה ברכת כהנים ואם חל כרית מילה או פריין הבן או שאר מעורר מצוה אפילו בער"ה מותרים לאכול כ"פ מי שירצה והשייכים לברית מצוה להם לאכול וכמ"ש בס' תקמ"ח ע"ש ובער"ה יש לעשות הסעודה קודם חצות (עמג"א סק"א) ותעניתים אלו טוב שכשיתחיל להתענות יאמר או ינמור בלבו שהוא בלי נדר ושאלם בשנה אחרת לא ירצה להתענות הרשות בידו אמנם אם התענה והיה בדעתו לנהוג כן חסיד אפילו לא התענה רק פעם אחת צריך התרה בשנה השנית אם אינו רוצה להתענות וכו"ל ואם התענה סתם ולא חשב בלבו לא כך ולא כך אם התענה ג' פעמים צריך התרה ובשני פעמים א"צ התרה כמ"ש ביו"ד סי' ר"ד ע"ש:

יא ויש נוהגים לאכול בער"ה קודם עלות השחר משום דרכי האמורי שהיו נוהגים להתענות ערב חניהם אבל אינו מנהג נכון דאין לאכול קודם עלות השחר ובימינו לא שמענו מנהג זה ובירושלמי פ"ב התענית מפורש דר' יונתן היה מתענה כל ער"ה ואין בזה משום דרכי האמורי וראיה מכסריים בע"פ ודע שיש להקל בתעניות אלו במקום מקצת חולי יא"צ התרה ומג"א סק"טו רסתמא דמנהגא הכי הוא דכשיחא מקצת חולי לא יתענה:

יב אין אוטרים התנן בער"ה בשחרית ואע"פ שנופלין על פניהם באשמורת במליחות ולפעמים נמשך על היום מ"ם בשחרית אין נפלין כבבל עו"ט ואין תקעין בער"ה

הצפרנים ע"ש ועפ"ז אנו נהגין לכבס ולהתפר כעריה ונהגין לסבול בעריה משום קרי ומי שצריך לשמש בריה כמו בליל סבילה או בא סן הדרך נהגו למבול בשחרית ויש מקומות שנהגים לילך על הקברות בעריה ומרבים בתחנות ומחלקין שם צדקה לעניים ויש דהרבות בוכיות בעריה והי"ג מזה נתיחא יתחיל מן אל רחום וכו' ודלקארזיל משם מתחיל הי"ג מזה והעי שמות הוי' יכול לומר בא"ת כ"ש מלפני מלפני עין מלאר כנרע"ח שער המלכות ס"ח פ"ח :

בעריה כדי להפסיק בין תקיעות רשות לחובה אבל כביהו להתלמד מותר וכליהה לא יתקעו בכל חרש אלול אפילו להתלמד ראין לעשות התעוררות בלילה והתקיעות מעוררים המדות העליונות והמנוגד התיר גררים בעריה ומונהג נוסף שמיזורים אין לשנות ופ"ח סק"ט : וכן איתא במדרש ויקרא ופרשה לו אדם ישיש לו דין לובש שחורים וכו' ואין חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך ינמר דינו אבל ישראל אינן כן אלא לובשין לבנים זמתמטפין לבנים ומנלחין והוחבין

תקפ"ב [סדר תפלות ר"ה ועשרת ימי תשובה וכו' י"ד סעיפים]

ג והנה הר"י בעל התוס' כתב בפ"ק דברכות וי"ג דחזירין על אלו הדברים אם לא אמרן כמו על המלך הקדוש ותמה הרא"ש עליו רכיון שלא הוזכרו בגמ' למה מחזירין ע"ש ולפי מ"ש דעת ר"י פשוט מפני שהוזכרו בסמ' סופרים כמ"ש מיהו דעת ריב רבותינו כהרא"ש וכן מבואר מהרמב"ם והכי קייל דאם שכתן אין מחזירין אותו כיון דסוף סוף לא הוזכרו בגמ' :

ד ובברכת המברך את עמו ישראל בשלום לא משנינן בר"ה ויהי"ב ובעשי"ת אלא כמו בכל השנה וכנהג אשכנז לשנות ודכיים עושה השלום וכבר תמהו רבים וגדולים איך אפשר לשנות הנוסחא מעצמינו ולכן רבים וגדולי עולם אומרים המברך וכו' וזה שנמצא בקדמונים לימר עושה שלום אין כוונתם על הברכה אלא על עושה שלום שבסוף ש"ע ובסוף קריש מפני שיש בזה רבון לאלו הימים ומי"ט נלע"ד ראין לנעור בהם דבאמת ברכה זו דהמברך לא מצינו נוסחתה מפירש בש"ס אלא ברמב"ם ובפוסקים ומצינו בסוף מס' ררך ארץ שנוסחתם היתה עושה השלום שאמר שם גדול השלום שכל הברכות והתפלות חותמין בשלום ק"ש ופרוט סוכת שלומיך ברכת כהנים וישם לך שלום כל הברכות חותמין בשלום עושה השלום ע"ש הרי שכן היתה נוסחתם והמפרדים אינם משנים הנוסחא :

ף את אם לא אמר המלך הקדוש או שהוא מסופק אם אמר אם לא אמר וזוהר לראש דמסתמא לא אמר כפי הרגילו ובכאן לא מהני שיאמר צ' פעמים ככמשיב הרוח בס' קי"ד שחרי אינו יכול לימר השם ואיך יתרגל א"ע ומג"ל ס"א וכן בהמלך הנשפט אם

א ערבית נכנסין לכהכ"ז וקורין ק"ש בברכותיה וחותמין ופרוס ואומרים פסוק תקעי בחרש שופר ויש מקומות שאין אומרים זה ואומרים חצי קריש בניטן זמתפללין והעולם נהגו להתפלל בקול רם ואע"פ שאין רעת חכמים נוחה מזה מ"מ נהגו כן ופוספין בתפלה כמה דברים והיינו בתחימה אתה קדוש מסימין המלך הקדוש ואם אמר האל הקדוש לא יצא וחזר לראש וכן בברכת השיבה חותם המלך המשפט ואם לאו חזר כמ"ש לעיל סי' קי"ז ועוד מיסיפין בברכת אבות וזינו לחיים ואומרים לחיים הלב"ד בשר"א ולא בפת"ח דא"כ הוה משמע לא לחיים ויש בו י"א תיבות כמניין תיבות שבפסיק החצץ אחפץ מות רשע וטורח והכשים אותיות ונגד ס"ט ובאתה נבור מיסיפין מי כבודי אב הרחמים וכו' ויש כי ח' תיבות כנגד פסוק ויזכור כי גשר המה וגו' ופ"ט ובמורים מיסיף וכתוב לחיים טובים וכו' וזכרנו אינו אומר טובים דכן ררך ארץ מתחלה לבקש דבר קמן ואח"כ דבר גדול ופ"ט ובשים שלום מיסיפין בספר חיים ברכה ושלום וכו' :

ב אלו הד' דברים זכרנו ופי כבודי וכתוב ובספר לא הוזכרו בגמ' ומקבלת הנאינים הם ואע"ג דכשלוש ראשונות ושלש אחרונות אין מבקשין בקשות והו דווקא בצרבי יחוד ולא בצרבי רבים וטורח וכן שנינו בסמ' סופרים ופ"ט ה"ח בשם שחתומתן של ר"ה ויהי"ב פשוטה משארי י"ס כך תפלתן ואין מזכירין זכרונות בג' ראשונות ובג' אחרונות אלא וכו' עכ"ל וזכרונות פירושו מה שאומרים וזכרנו לחיים וזכר יציריו לחיים ברחמים נזכר ונכתב וכו' ולפי"ז יש לרבים אלו יסוד בסמ' סופרים שהם ברייתות מחכמי הש"ס :

לא אמר או שהוא מסופק חזר אך כיון שזהו כברכות האמצעיות אם עדיין לא עקר רגליו חזר לברכה השיבה ואם עקר רגליו חזר לראש ומה נקרא עקר רגליו נתבאר לעיל סי' קי"ז ולפי נוסחתנו שגם בכל השנה אנו אומרים מלך אוהב צדקה ומשפט אם לא אמר המלך המשפט י"א דאינו חזר כיון שהוכיח מלך י"א וחזר וכסי' קי"ח נתבאר כזה ע"ש דפ"ב שיחזור ויתפלל בתורה נדבה וסי' סק"א :

¶ אם אמר האל הקדוש ותוך כדי דיבור נזכר ואמר המלך הקדוש א"צ לחזור ויצא וכן בהמלך המשפט ואפילו לא ידע מקודם שהם ימי תשובה ולא נזכר עד אח"כ ומג"א סק"ט ובשבת שבין ר"ה ליו"ב או ר"ה ליו"ב שחל בשבת יאמרו בברכה מנין אבות המלך הקדוש אך כזה אם אמר האל הקדוש יצא ונסי' חזרתם בשל שבת לבר דברכה זו לא נתקנה רק לשבת :

¶ וכבר נתבאר דאם לא אמר זכרנו וסי' כמך אב הרחמים וכן וכתוב ובספר חיים אין מתעוררין אותו אך אם נזכר קודם שמיים הברכה והיינו שלא הזכיר עזרין השם מהברכה אומרה שם כנן שאמר מלך עזר ומשיע ומנין ברוך אתה ונזכר שלא אמר זכרנו חזר לזכרנו עד אלקים חיים ואומר מלך עזר וכ"י אבל אם הזכיר את השם אינו חזר וכן בכלום ואסוד לו לחזור ואומר לחיים בשרא כמ"ש ולא כפתח הדוקא כר"ה יש קפידא ולא בכל השנה ומג"א סק"ד ומ"ש זכרנו כתבנו כהטף קמץ לא ידעתי נוטתו :

יש נהגים להתפלל ר"ה ויוה"כ כבריעה וצריכים הם לזקוף בסוף הברכות קודם שיאמר ברוך משום דאסוד לכרוע בברכה שלא במקום שתקנו חכמים והספרדים נהגים לומר שיר המעלות פסעמקים בין ישתבח ליוצר בכל עשיית וכן בערבית ר"ה ויוה"כ אחר שמי' אומרים לדוד מזור לה' הארץ ומלואה והאשכנזים לא נהגו כן וכקריש כופלין לעילא לעילא ואין אומרים ולעילא אלא לעילא לעילא וכשעוקר רגליו אומרים עושה השלום וכן בסוף קריש ואומרים שהשלטן בקס"ן תחת שי"ן שנייה ואין אומרים באהבה מקרא קדש אלא זכרון תרועה מקרא קדש דאין אהבה בדין ואומרים ודברך אמת ולא ודברך מליכנו אמת שהרי בהכרחה מסיימן כמלך על כל הארץ ואמת הוא ג"כ כמלך כמ"ש בטע"י י"ג : מן ומוסיפין כר"ה ויוה"כ בברכת אתה קדוש ג'

פעמים ובכן ודינו ובכן תן פחדך ובכן תן כבוד ובכן צדיקים וכו' והענין הוא דהנה ב"ה באלול נברא העולם והאדם נברא כר"ה ותכלית בריאת האדם הוא שיתגדל ויתקדש שבו יתברך על ידו וזה היתה כוונת הבריאה אלא שבחטא עץ הדעת נתקלקלו העניינים ורבה הפסולת על האוכל והקליפה על הפירי ובמתן תורה נתקנה ובעגל נתקלקלה ולכן העולם לא הותקן על הכוונה הראשונה עד אשר ביאת הגואל ולזה אנו מתפללים בכל התפלות יתגדל ויתקדש שמיא רבא :

י ולכן כל תפלות ר"ה נתייפדי על קידוש שמו יתברך וזהו עיקרה של ברכה האמצעית מלך על כל העולם כולו בכבודך וכ"י וידע כל פעול וכ"י ויאמר כל אשר נשמה באפו ד' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה וזהו עיקרי תפלתנו כר"ה ויוה"כ ולזה הקדימו אנשי בנה"ג בברכת אתה קדוש הנך ג' ובכן לפי שאנו חותמין המלך הקדוש שהוא ג"כ לכוונה זו שתתגלה מלכותו יתברך בפועל ממש נגד כל העולם ולכן הוצב עלינו לחיוביך מלך ביםים אלה והברכה הוא לקדושתו של הקב"ה לכן אומרים ובכן תן פחדך וכ"י ויעשו בולם אגודה אחת לעשות דעונך בלבב שלם שזהו תכלית הבריאה ותכלית תקותינו :

י"א ואח"כ אומרים ובכן תן כבוד ד' לעמך וזהו נגד גלות התורה דאין כבוד אלא תורה שתרוסם קרן התורה וקרן ישראל ואז צדיקים יראו וישפחו זה שבחרו בלשון ובכן כתב הסוד לפי שהוא עתה יום הדין ואנו באין לפני מלך סלבי המלכים הקב"ה וזהו לשון המקרא ובכן אבא אל המלך בכן עולה ע"ב רמז לשם של ע"ב ושם של ד' מתגלגל בצירופו עכ"ל כלומר דשם הוי' במילואו ביודין עולה ע"ב וכ"י ועל כי שם ע"ב מתגלגל ג' פעמים ישר והפוך וישר כדפירשו רש"י ותוס' בסוכה ומ"א. כנגד ג' פסוקים של יסע ויבא יום ע"ש לכן אומרים ג' פעמים ובכן והספרדים מוסיפין עוד ובכן יתקדש ויגל מזס דל' פעמים ע"ב עולה וישגור ר"י ע"ב והי"ק : י"ב ואומר בתפלה את יום חוכרון הזה שכן קראתו התורה וזכרון תרועה מקרא קדש מפני שע"י כדכתוב והתרועות אנו נזכרים לפני ד' לטובה ותקעתם בחצוצרות וגי' והיו לכם לזכרון וגי' דרו שהתרועות

שהתקיעות והתקיעות מביא לזכרון ואתה אנחנו מבקשים לכן אנו קוראים אותו יום הזכרון הזה בין בתפלה בין בקידוש ואינו מזכיר של ר"ח כר"ה בשום ענין בגלוי אלא ברמז דגם ר"ח נכלל ביום הזכרון כדכתיב וכיום וגו' ובראשי חדשיכם וגו' והיו לכם לזכרון וכן ביעלה ויבא אומרים לשון זכרון והטעם מפני שהלכנה עדין נחכמת ולזה כתיב בכמה ליום תגיני כלומר שאנו מבטים להזכיר ר"ח בגלוי :

שנתכבד ואם חל בשבת מוכיזין של שבת כבבל היום ומסיימין ודברך אמת וחותם במלך על כל הארץ בין בתפלה בין בקידוש וגיל הטעם רמזם דבמסוף כוללין קדושת היום עם מלכות ואו מוכרח לפנים כמלך ע"פ כל הארץ לפיכך קבעו כן בכל התפלות ומסילא דהחתימה שזה קידוש לתפלה כמו בשבת וי"ט ולכן גם מסיימין ודברך אמת דהוי מעין החתימה דחותמו של הקב"ה אמת ולזה אומרים כי אתה אלקים אמת ודברך אמת ואמת הוי כמו מלכות ולכן א"צ לומר ודברך מלכנו אמת דע"ז כמו כפל לשון :

וד' וכתב רבינו הב"י כמעוף מ' אע"פ שכל ימות השנה מתפללים בלחש כר"ח ויח"כ נהגין לומר בקול רם ולהפעות לא הישינן כיון שמצויים ביום מחזורים עכ"ל וכבר כתבנו שכמה גדולים אין דעתם נוחה מזה ואין תפלה אלא בלחש ונהגין שכל אחר אוטר להבירו בלילה ראשונה אחר תפלת ערבית לשנה טובה תכתב ותחתם וחבירו עונה לו נ"ב כן או אומר לו גם אתם וט"ז סק"ד ומ"ח סק"ס :

תקפ"ג [דברים שנהגים לאכול בליל ר"ה ובו ד' מעיפים]

א' גרסינן בכריתות וי"ו אפר אבוי השתא דאמרת סימנא מילחא דזיא יהא אדם רגיל למיכל בריש שתא רוכיא כרתי סילקי תמרי קרא וכשאוכל רוכיא אומר יהו רצון שיתרבו זכויותינו כרתי יכרתו שונאינו סילקי יסתלקו איבינו תמרי יתמו שונאינו קרא יקרע נד' דינינו ויקראו לפגך זכויותינו והולכין כזה כפי לשון המדינה ולכן אצלינו מבשלין ריב"ן מעדיין וקורבנים שהושבין זה לקרא וקרוי"ם שזהו כמו קרא וכיוצא באלו וכל מקום לפי מנהגו ומדנים יש מהדרים אחר סין דג שקורין כרת והנה כמו כרתי וכל דבר טוב אנו אומרים יהיה רצון על עצמינו ואם להיפך אומרים על שונאינו :

ב' ויש נהגין לאכול הפוח סתוק ברבש ואומרים מתיקה שתהא חלקנו שמן ומתוק :

ג' ואוכלין ראש כבש ואומרים נהיה לראש ונא לונב ועוד לזכר אילו של יצחק ומפני טעם הראשון אוכלין סבל סין רג את הראש וגם אוכלים את התמוציא ממנוכלה ברבש ויש סדרקים שלא לאכול אגונים דאנח בני"ם חמא ויש שאין מסבלין בחוסין ואין אוכלים דברים חמוצים בלילה ראשונה ולא דברים המרים ואין בכלל זה פלפלין שנהגים למאכלים דהם סתקנים המאכל כמו דנים שא"א לאבלין כלא פלפלין וגם לא יאכלו דברים שמרבים כיחה וניעה ויהיה הפסק בתפלה כמו אגונים ולחיים וכיוצא בהם :

ד' יש נהגים שלא לישן כיום א' דר"ה כיום ע"פ הירושלמי והארז"ל אמר דאתר הצות ואחרי התקיעות יכולים לישן ויושב ובמל כישן דפי ויש נהגים לילך כיום א' דר"ה אל הנהר ולאמר פסוקים ותשליך במצולות ים כל המאיתנו וקורין לזה

ב' ויש נהגין לאכול הפוח סתוק ברבש ואומרים מתחרש עלינו שנה טובה ומתוקה ויברך בורא פרי העץ ואין ברכת המוציא פושרתו שאין זה רכר הבא מחמת הסעודה ופשוט הוא שמועם ואח"כ אוסר דדדי רצון ולא יפסיק בין הברכה להאכילה או יאמר יהיה רצון קודם הברכה ושמג"ח סק"ז ויש אוכלין רפונים ואומרים נרבה זגיות ברסון ובסדינתינו אין

הלכות ראש השנה מימן תקפ"ג תקפ"ד תקפ"ה השלחן

לח השלח ויחזרו שלא ילכו נשים ובמקומו שהלכות מוטב שאנשים לא ילכו כלל דבלא"ה יש מעם הידוע להם ובנון הוא :

תקפ"ד [סדר קריאת התורה ברי"ה וכו' ד' סעיפים]

נראה עיקר נולווי דכתיב' יא סל"ד ומ"ג המהק"ש ל"ט ע"ש ובנון להאריך כתפלות ופיוטים עד הצותה :
ג וקוראים בתורה בניגון של ימים נודאים כפ' וד' סקד את שרה חמשה קרואים ובשבת שכעה ומפטרין בפנחם ובחדש השביעי ובנביא כריש שמואל ויהי איש אחד מן הרמתיים עד וירם קרן משיחו ויש שקוראין התוקע לתורה ויש לשי"ץ ואנחנו א"א לנו לנהוג כן מפני הכנסות ביהכ"נ וביהמ"ד כידוע וזה שכתב רבינו הכ"ז כסעיף ג' בני אדם החבושים בבית האסורים אין מביאין אצלן ס"ת אפילו ברי"ה ויהי"ב עכ"ל נחבאר יפה לעיל מי' קליה סעיף ד' :
ך מילה ברי"ה מלין אחר קריאת התורה קודם תקיעת שופר וכך השיב רבינו נרשון מאוד הגולה דאם אין ברי"ה מילה אין שופר ועוד נ"ל דמילה לנבי שופר מקרי תדיר ויש נוהגים שהמיהל אינו מקנח פיו מדם המציצה ותוקע כך לערב דם מילה במצות שופר ומ"ו סק"ט אמנם אם א"א להביא התנוק לביהכ"נ ולילך לבית התנוק אין חעם רוצים להסתין בהכרח להמתין עם המילה עד אחר יציאה מבית הכנסת :

א שחרית נכנסין לביהכ"נ בהשכמה ומסדרין הגמירות כמו בכל יו"ט ומנהגינו לומר שיר היחוד ואנעים ומידות ושיר של יום קודם התפלה והשי"ץ לובש הקיפ"ל ומתחיל ארון עולם בניגון של ימים נודאים וכן הברכות ופסקי דומרת עד המלך יושב וכו' ואז הלך שי"ץ אחר ומנגן על מקומו בניגון מאויים ומסיים המלך בקול והולך אל העמוד ומתפלל שחרית הכל כתפלת ערבית ואומרים פיוטים ובל מקום לפי מצונו ואחר חזרת השי"ץ פותחין הארון ואימרים אבינו מלכנו כשחל בחול ואין אומרים א"מ האמנו לנביך ולא כתבנו בספר מליחה ולא כי אין כנו פעשים ונרשם במחזורים ע"ש ואח"כ אומרים קדיש שלם ובשבת אין אומרים אבינו מלכנו ואין אומרים הלל ברי"ה וביוה"כ מפני שהם ימי דין ורי"ה ל"ב :
ב יש לעמוד בעת אמירת אבינו מלכנו ואומרים בלה כל צד ומשמין הכ"ף בפת"ח והלמ"ד בצירי וואמרים מלה ומחל כי מחילה גרולה מסליחה וואמרים סחה והעבר חמאינו ופשענו וכן אומרים קרע רוע ביהוד ודא להפסיק בין קרע לרוע ומג"ה סק"ט וי"א דצ"ל רוע נור ביהוד ומ"ו ס"ס מרכ"ט וכן

תקפ"ה [דיני תקיעות וברכתה וכו' ח' סעיפים]

דעל תקיעות שד המוסף אין שאלה דעיקר התקיעות דם על סדר הברכות אבל למה הצדינו להקיע מקודם ואמרו על זה בגמ' (ט"ז) בדי לערכב השמן ע"ש ומפירשי' משמע דה"ל דביון שהשמן רואה כמת חביבין מצוה על ישראל ששושין וחזרין ועושין משתתק מללמד קטינוריא והתום' בשם הערוך פירשו ע"פ ירושלמי דהשמן מתבהל שמא הוא שופר דלעתיר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ואין לו פנאי ללמד קטינוריא על ישראל ע"ש והדברים צריכים ביאור :
ג ונגענ"ד דה"ל דהנה באמת למה תקנו מלכויות ובריות ושופרות במוסף ולמה לא תקנים בשחרית ושיחקנו בשהרית אך באמת הש"ס ברי"ה (ל"ג) מקשה

א מצות עשה מן התורה לתקוע ברי"ה בשופר שנאמר יום תרועה יהיה לכם ובכל תרועה תקיעה מלפניה ותקיעה מלאחריה ומעמו של דבר יתבאר בסימן תק"ץ והנה אנחנו תוקעים שני פעמים אחד לאחר קריאת התורה והשנית במוסף על סדר הברכות ואין בזה משום כל תוסף דאין זה אלא במוסף בעיקר המצוה בנזון אם היה תוקע בשני שופרות כאחד כמו בלודב אם יוסף מין אחד עובר על כל תוסף אבל בשימוט הלודב ויניחו ויחזור ויפלו אפילו מאה פעמים אין בזה משום כל תוסף ובנו כן בשופר אם יתקע וחזר ויתקע לית לן בה (תוס' ר"ה ט"ז : ד"ה ותוקעו) :
ב אמנם למה הצריכו הכתובים מן חזנה זהו וודאי

מקשה בן והרי זריזין מקדימין למצות והר"ל לתקן בשחרית ומתרחץ בשעת הגזירה שנו ובירושלמי שם מבואר ביתר ביאור והיינו שכאמת היה כן אך שנזרו עליהם שלא לתקוע מפני שהאומות סברו שהם הוקעים בשביל איזה ענין ודחו הברכות משחרית לסוסף ואף גם כשנמלה הגזירה לא רצו להנהיג כבראשונה ומכואר שם דכשראו האומות שקורין ק"ש ומתפללין וקורין בתורה ואח"כ תוקעין אמרו בנימוסיהם הם עוסקים ולא חשו לזה ועי' בתוס' ולא נתיי' ט"ז ולפ"ז זה שתיקעין מקודם מפני שהיו תוקעין בשחרית על סדר הברכות וטוב לא היו תוקעין אך מפני הגזירה רחום על מוסף ולכן כדי שלא להרחיק עצמם מתקנה הראשונה כל כך ולקרוב התקיעות יותר לשחרית ולהיות מהזריזין המקדימין למצות התקינו לתקוע אחד קריאת התורה קודם מוסף וזהו עירבוב השמן שרואה כמה ישראל זריזין במצות שאע"פ שנזריזין עליהן מ"ם מתאמצים לקיים המצות עיד ביתר שאת ויתר עז שמקידם לא היו זוקעים רק פעם אחת ולאחר הגזירה שני פעמים וגם מתבלה שמה זכות קולות שופרות אלו יביא השופר הגדול ואין ביכולתו לקטרט ולחנמ יקטרט בין שהקב"ה רואה כמה המצות חביבה על ישראל וכמה הם זריזין במצות :

ד' ונהגין לתקוע על הבימה במקום שקורין בתורה כיון שנתקנו אחרי קריאת התורה והתקוע צריך לעשות הברכות והתקיעות מעומד ולא יסמוך על שום דבר ואם תקע מיושב יצא דאין זה לעיכובא והציבור יכולים גם לכתחלה לישב ועמ"ל סק"ל והמנהג לומר מומד כ"י העמים תקעו כף שבע פעמים קודם התקיעה ויש מעמי הארץ שכשלא השלימו ז' פעמים אומרים בעת התקיעות וצריך להודיע להם שאמור לעשות כן ומתייבבים לשמוע התקיעות ולא לאמר שום דבר בעת התקיעות כי הלמנצח אינו מדינא ויש מקומות שאין אומרים איתו כלל מפני קלקול זה : ד' התקוע מברך ברוך וכו' אשר קבמו"צ לשמוע קול שופר דהמצוה היא השמיעה ואם תקע ולא שמע לא יצא כלל ויברך שהחיינו והציבור עונגין אמן על שתי הברכות ויהרו לבלי לומר ברוך הוא וברוך שמו דהו הפסק בהברכה ואפילו אם התקוע כבר יצא מברך שתי ברכות אלו להוציא השומעים ויותר טוב היה שהשופע יברכם ולא התקע ביון שכבר יצא ידי

חובתו ובפרט ברכת שהחיינו אלא שאין המנהג כן ומ"ם התקוע ליחיד כגון שהוא חולה טוב שהשופע יברכם ועמ"ל סק"ג ובפרט מי שהוקע בשביל אשה אחת או רבות שהם פטורים משיפור שהיא מ"ע שהזמן נדמא ונשים פטורות אלא שהן מהייבות א"ע כוודאי נכון שהן כעצמן יברכו ולא התקוע בשבילן אא"כ גם הוא לא יצא ידי חובתו עדיין :

ך ויתקע תשרית נ' פעמים ותשרית נ' פעמים ותשרית נ' פעמים והמקום יתבאר בס' תקי"ץ ע"ש ולא יפסקו הציבור ביהי רצון בין תשרית לתשרית ובין תשרית לתשרית אלא ישתקו עד אחר תשרית ולא בסוף שנרפס במחורים וטוב לתקוע כצד ימין אם אפשר בכך ולא בצד שמאל דימין מורה על רחמים ושמאל על רין ויש מי שאומר דאיטר יתקע בצד שמאל שהוא ימין דיריד רומיא דהפליין ושם סק"ח ודבר המורה הוא כיון שעושה זה בשביל רבים יש לילך אחר ימין דרבים אך הלבוש כתב שע"פ הקבלה טוב יותר לתקוע לצד שמאל ע"ש ויחוק השופר פיו למעלה מעט על שם עלה אלקים בתרועה ובכל דברים אלו אין עיכוב ואיך שיעשה יצא ומי שמסתמק אם שמע תקיעות אם לאו תיקע בלא ברכה דברבוח אין מעכבות וביום שני א"צ לתקוע דהוה ספיא דרבנן ושם סק"ט ואין ספק זה שכח כלל :

ז' ואם התחיל לתקוע ולא יכול להשלים ישלים אחר על סמך ברכת הראשון ואפילו החליפו כמה תוקעים ורוקא כשהתוקעים האחרונים היו שם גשעת הברכה ואם לאו צדיקים לברך ולא עוד אלא אפילו בדרך ואינו יכול לתקוע כלל לא היו ברכה לבטלה ותקוע אחר על ברכות של הראשון :

ח' בתקיעות שעל סדר הברכות במוסף לא יתקע הש"ץ אלא אחר כדי שלא יתבלבל בהפלתו אמנם אם הוא סובבם שלא יתבלבל ויחזור לתפלתו רשאי לתקוע אבל תקיעות מיושב שקודם מוסף יכול הש"ץ לתקוע ונכון שמי שתקע מקודם יתקע גם במוסף דהמתחיל במצוה אומרים לו גמור אם לא שקשה עליו לתקוע דאין שום עיכוב ברב והמנהג דהקרות לפני התקוע מלה במלה כדי שלא ישעה ונכון הוא ומבררין למקריא הארם היותר גדול בתורה כי ע"פ המבנה יש בזה ענין גדול והצופל שכר כדי לתקוע שופר ברי"ה או כדי לחתפלל או לתרגם בשכחות ויש במקומות

חלקו אך עיקרה של כוונה כמו שכתבנו וסתם בלשון דמי ומתנ"ח לפגולה כשאינו יכול לתקוע יסך האמר ויקרא לחובו ויהי נוסע ע"ש ובתקיעות מיושב אין לעשות כן דהיי הטקן בין זרקה לתקיעות ע"מ:

במקומות שנהגו לתרנם אינו רואה מאותו שכר סימן זרקה אבל אין בזה איסור ועיקר הכוונה של התקוע השומעים יהיה כדי לקיים מצוה שצונו הקב"ה לתקוע זרקה ואם יורע עוד עניינים בזה ע"פ הוורד אשרי

תקפ"ו [דיני שופר של ר"ה וכו' ל"ז סעיפים]:

וזהו סייעתא רבנא לסיפת הרמב"ם וז"ל: והנה ברעת הרמב"ם פסקו נ"ב רש"י והט"ם והסמ"ג והנהגות מייסודי שם דהנה רש"י כיון שכתב בכפופין גם להזכיר עקירת יצחק מבוואר דהוא של איל דחקא והתוס' נ"ה ד"ה נאמר כתבו ז"ל אבל קי"ל כר"י דתוקעין בשל אילים כפופין כדפסקין התם בנ"ב עכ"ל וכ"כ הסמ"ג במצוה ס"ב וז"ל נרמין בפ"ק דר"ה א"ר אבנה למה תוקעין בשופר של איל וכו' אע"פ ששינונו כל השופרות כשרות חוץ משל פרה ר' אבנה סובר כר' יהודה וכו' לוי דמ"ל רמזות שופר של ר"ה בשל זכרים כפופין פירוש אילים מהרמב"ם דיברין וכן הלכה עכ"ל וכ"כ בעל הגהמ"י באות ב' וז"ל כר"י וכו' וכן אמר ר' לוי וכו' וכן אמר ר' אבנה ודלא כמתניתין וכו' וכן פסק כ"ס' המצות וכן פסק בספר יריאים וכו' עכ"ל ולפ"ז מאד תמירני על רבותינו בעלי הש"ע שלא הביאו כלל דעת הרמב"ם ונראה שמפני שראו שהמור הביא דעת הרמב"ם וכתב שהכל תפסו עליו ע"ש ולכן לא הביאו דעתו אבל באמת אע"פ שהראב"ד והרא"ש והר"ן והמור פסקו שלא כדבריו כמו שיתבאר מ"ם כיון דרש"י ותוס' וסמ"ג והנהמ"י וז"ד"א"ים פסקו בהרמב"ם דאין שופר כשר רק של איל וכפוף פשיטא שיש לנו לחוש לדבריהם ובפרט באיסור תורה שלא להכשיר שום מין שופר אחר וכן נהגו כל ישראל ועמ"ו מה שחלטה לומר כוונת הרמב"ם וכל דבריו תמוהים וסגה יללה מלמי קדושתו להחליף איל כדיר"ק לחלל נקמ"ן וכבר הצינוה ה"כ"ג והסמ"ג והגרי"ב ועיקרי דקדוקו אין להם מוכן והיטוד של איל הוא כפוף וגם הכ"י הזכיר זה בזה ח"ש כל הדקדוקים וכמ"ס וז"ל:

א כתב הרמב"ם בריש פ"א משופר שופר שתוקעין בו בין זרקה בין ביובל הוא קרן הכבשים הכפוף וכל השופרות פסולין חוץ מקרן הכבש עכ"ל כלומר קרן זכור הכבשים והוא איל שיש לו קרן והוא כפוף שכן דרמו אבל בכשה נקבה אין לה קרן וכדאיתא ב"ר"ה נ"ה א"ר ר' אבנה למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני כשופר של איל כדי שאזכור לכם עקירת יצחק בן אברהם ומעלה אני עליכם כאלו עקרתם עצמכם לפני ולכן אע"פ דתנן ברפ"ג דר"ה דכל השופרות כשירין חוץ משל פרה והח"כ תנן שופר של ר"ה של יעד פשוט אין הלכה כן אלא כר' יהודה שאומר במשנה בר"ה תוקעין בשל זכרים ובברייתא שם מפרש יותר בר"ה תוקעין בשל זכרים כפופים ומה שלא הזכיר במשנה כפופין משום שכל שופר של איל הוא כפוף ונ"כ ה"כ"ו והברייתא דרבה לפרש יותר וזכרים הם אילים כדתנן ברפ"ה דשבת וזכרים יצאין לבובין והכוונה על אילים ע"ש ת"ל משום דבמין כבשים התפרש גדול בין זכרים לעקבות דזכרים יש להם קרנים ונקבות אין להם קרנים וזה לא נמצא בכל המינים ולכן נקראו האילים כשם שהם זכרים ובנ"מ שם איפסקא הלכתא כר' יהודה כדאמרין שם אמר ר' לוי מצוה של ר"ה ושל יוה"כ בכפופין דהלכה כר"י ע"ש:

ד והרא"ש כפ"ג כתב בשם הרמב"ן דנ' סודות בשופרות דכל השופרות אפילו לא של איל כשירים בדיעבד בין פשוטים בין כפופים לבר משל פרה מפני שהוא קרן ולא שופר ורק לכתחלה מצוה בכפופים ולמצוה מן המבורר הוא של איל כדי לזכור עקירת

ב ובשאו"מ ר' לוי כפופין בע"כ דאא"ל קאי שהרי פסק כר"י ובשאו"מ כפופין היו באומר אילים כמו שירש"י שם וז"ל בר"ה כמה דכיוף אינש ספי מעלי בתפלתו פניו כבושים לארץ ספי עדיף הלכך בר"ה דלתפלה ולהזכיר עקירת יצחק בא בעינן כפופין עכ"ל דהיי מפורש דהוא ש"א איל כיון שבא להזכיר עקירת יצחק וזה שאומר רק כפופין משום דשל אילים הוויין רק כפופים ע"פ הרוב ולסמ"ג ח"ש מה דממנה הזכיר ר"י רק זכרים ובברייתא הזכיר זכרים כפופין ור' לוי הזכיר רק כפופין ור' אבנה הזכיר רק איל ממש דהחלל נאמר סוף ואינו נקבות ולכן פסק תוס"ס לטון זה ופסק לטון זה

מסאה אין דה קרנים ע"ש וא"כ לא משכחת לה להאי דינא לאו דכרי הכל היא ורבנן פליגי על משנה זו כדאיתא בחולין וי"ט. ועוד דהרמב"ם מפרש שם דאחיה קאי אבל בבהמה יכול להיות גם במסאה קרנים (עכ"ל וי"ט וי"ט):

ך נול או ננכ שופר ותקע בו יצא אפילו לא נתייאשו הבעלים ממנו דאין נול בקול דאפילו נכי קרשים אמרינן קול ומראה ודיח אין בהן משום מעילה ואע"ג דאיסורא מיהא איכא כדאיתא בפסחים וי"ט. ויראי דגם בכאן אסור לכתחלה ולא יברך עליו וי"ט. סק"ז דאין יברך על רבר הנוול ומ"ם מצות עשה דשופר יצא ומותר לימול שופר של חבירו שלא מרעתי ולתקוע בו דווראי ניחא ליה שיעשו מצוה בממונו ברבר שאין לו הפסד וכמ"ש בס"י י"א נבי סלית ע"ש ואין לשאול למה ברוב בעיני ביום ראשון שיהיה שלו ממש ואינו יוצא בשל אחרים משום דכתיב ולקחתם לכם משלכם כמ"ש בס"י תרנ"ח וא"כ גם בשופר נצריך משלו ממש דהא גם בשופר כתיב יום תרועה יהיה לכם אמנם דלא דמי דהתם לכם כתיב על ולקחתם ומשמע ולקחתם משלכם אבל הכא איום תרועה קאי והכי איתא בירושלמי ריש לזב הנוול ע"ש וי"ט. וי"ט סק"ז וזוהי מוחך הגת הדגל"ד של הרמב"ם כמ"ל בד"ק זה ע"ש ודין וי"ט. סק"ז וזוהי מוחך הגת הדגל"ד של ע"ש הירושלמי אבל הרמב"ם פירשו זה על לולב וכן עיקר דלולב ע"ש לזון משום ע"ש סק"ז ודין וי"ט:

ך אמרינן בגמ' וי"ט. דלא יתקע לכתחלה בשופר של עולה או שלמים ואם תקע בהם יצא דמצות לאו ליהנות ניתנו כלומר דכל מצוה שאין בה הנאה נשמיות אלא הנאת המצוה לא שייך על זה לומר שהוא נדבה סן ההקדש דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל אי לאו האי מעמא לא היה יוצא בהם ואע"ג דקול אין בו משום מעילה ודו בשמיעת קול של הקדש אבל לימול חפץ של הקדש ולתקוע בו מיד מעל בנפילתו ריש מעילה בהקדש אבל ברבר שאין נפגם בדתנן במעילה ריש פ"ה ע"ש ואע"ג דצריך שיהא בזה הנאה שיה פרומה כרתנן התם י"ל דגם בכאן נהי רמצות לאו ליהנות ניתנו מ"ם כל אדם היה נוהן פרומה לקיים המצוה וכן מוכרחי לפרש דל"ג א"ך לומר כ"כ ר"י דמשל ע"ש ודין וי"ט:

ך אסור לתקוע בשופר של עבודה כוכבים בנך שהשתחו לו או שהוא ממשמשי עבדת כוכבים רמא"ם

עקידת יצחק והרא"ש ויר"ן והמוד המבימו לדבריו וכ"כ הראב"ד ע"ש רמ"ל דרבנן דאלה דהלכה במסאה רמשינות דכל השופרות כשרות חוץ משל פרה וכמשנה שניה דשופר של ר"ה של יעד פשוט אך בזה הלכה כר' יהודה דלמצוה הוא כפוף כדברי ר' לוי ולמצוה מן המוכתר בשל איל כדאמר ר' אבהו ודברי ר' לוי ור' אבהו אינם דעייכובא אלא דר' לוי למצוה ור' אבהו למצוה מן המוכתר:

ך וז"ל רבינו הבי' במע"ף א' שופר של ר"ה מצותו בשל איל וכפוף ובריעבר כל השופרות כשרים כן פשוטים בין כפופין ומצוה ככפופין יותר מכפופין ושל פרה פסול בכל גוויי וכן קרני רוב החיות שהם עצם אחר ואין להם כפונים וזרות פסולין עכ"ל יצ"ל דח"פ למצוה מן המוכתר הוא איל וכפוף ובריעבר הכל כשור וכפופין יותר מצוה משל איל שאינה אלא מצוה מן המיבחר וכמ"ש וי"ט. סק"ז ועוד אפשר לומר דהי"ך רמ"ל דשל איל הוי יותר מצוה מכפוף משום רעל של איל הכל מודים שיותר טוב כדי לזכור עקידת יצחק אבל בכפוף הא ה"ל פליג על ר"י וי"ט. דהוקא פשוט ונהי ראין הלכה כן מ"ם סוף סוף י"ל דאינה אלא למצוה מן המוכתר לאפוקי בשל איל הכל מודים ושיעור דבריו כן הוא שופר של ר"ה מצותו בשל איל וכפוף כלומר זהו מצוה מן המוכתר בכל האופנים ובריעבר הכל כשר ולא תימא דלכתחלה אין הקפידא רק בשל איל משום דאין חילק בזה לזה איסור ומצוה בכפופים יותר מכפופים כלומר דגם בזה יש הידור מצוה וכבר כתבנו שעת הרמב"ם ורש"י ותוס' וסמ"ג והגהמ"י ויריאים דגם בריעבר אינו כשר רק של איל וכפוף ואפילו נטרף האיל או נתגבל כשר כיון שהוא מין מהוד:

ך וכתב רבינו הרמ"א וכן שופר מכהמה מסאה פסול עכ"ל כלומר דאפילו להפוסקים דמכל המינים שופר כשר מידו מכהמה מסאה פסול ולא הזכירו רמלאכת שמים אלא בהמה מהורה כלכד כדאמרינן בשבת וי"ט. לענין מלאכת המשכן ע"ש כלומר רכל רבר שהמצוה הוי רק מעל חי צריך בעל חי מהוד לאפוקי כשא"צ להמצוה בעל חי כמו דפנות סוכה דגם עץ ואבן כשר פשיטא שמתוך ההעמיד אף בעל חי מסא לדופן כדאיתא בסוכה וי"ט. שמתוך ההעמיד פיל לדופן סוכה ע"ש משום דלא נרע מעץ ואבן ודע דאע"ג דמסנה דנרה וי"ט. משמע להדיא דבהמה

דמאים לנכוה לעשות בו דבר מצוה ואם תקע בו יצא ואין זה כנרנה דמצות דאו ליהנות ניתנו כמ"ש וה"מ בשהוא של אינו יהודי דמהני ליה ביטול ולכן אף קודם שנהבטל יצא אבל בשהוא של ישראל דלא מהני ליה ביטול כמ"ש ביו"ד סי' קמ"ו וצריך שריפה ושופר צריך שיעוד בדי שיאחזנו בידו ויתראה לכאן ולכאן כמו שיתבאר לקמן דשיעורו ד' גודלין וכיון שצריך שריפה חוינן ליה כמו שנשרף וכתותי מיכתת שיעוריה אבל של אי' אפילו קודם ביטול כיון דמהני ליה ביטול לא אמרינן כתותיה מיכתת שיעוריה אך זה דווקא כשהישראל לא נתכוין לזכות בו בהשופר אבל אם נתכוין לזכות בו הר"י נעשה של ישראל ואין לו ביטול ואע"ג דהשופר יש לו בעלים אי' וא"כ מאי מהני מה שהוא רוצה לזכות בו כיון דהאי' אינו מקנה לו וכאמת יש מי שאומר כן דדווקא בשופר של הפקר נעשה של ישראל כשמכוין לזכות בו ולא שופר של אי' וכ"מ אינו כן כדמוכח בכמה מקומות והמעם דבאמת כיון לנוולו ואחריותו עליו ולכן לענין זה נחשב כשל ישראל ומ"ז סק"ג ומג"א סק"ה וכל' הכ"ז ולבר זה יש בכאן טעם פשוט דהא בע"כ מירינן קודם ביטול דלאחר הביטול הא הוי היתר נסוד אלא שאין אנו חושבין אותו ככתות סמעם שהאי' יכול לבטלו וכיון שהישראל כיון לזכות בו הרי לא ימסרנו להאי' וא"כ יבטלנו ומסילא דכתותי מיכתת שיעוריה: ודבינו הרמ"א כתב בסעיף ג' דיש סחמדין דאפילו בשל אי' אינו יוצא אלא כנתבטל מערב יום עכ"ל ביאור הדברים דרבינו תם סוכר דהא דיוצאין בשל אי' זהו רק לאחר ביטול כמבואר בתום' חולין (פ"ט.)

אבל קודם ביטול כיון דמעון שריפה כתותי מיכתת שיעוריה וא"כ מסילא צריך ביטול מעו"מ דאל"כ כיון דנרתח בתחלת היום אינו חוזר ונראה ולא דמי למה שיחבאר בס' תרמ"ו לענין הרס דבשענבוי מרוביה מעלי פסול ליקטן כשר ומהני אפילו כשלקטן ביום ע"ש זה מפני שבירו לתקנו ולא נחשב כרחוי משא"כ כאן אין בירו לבטלו ומג"א סק"ו ואע"ג דקיי"ל ביו"ד סי' כ"ח דאין ריחוי אצל מצות ע"ש אמנם כסוכה (ל"ג) אמרינן דהוה ספיקא רדינא וכיון דהוי ספק מסילא דלא יצא דהוה כנראה ונרתח דאינו חוזר ונראה כדמוכח בכ"מ שהרי קודם שעברוהו היה ראוי לשופר ובשעברוהו נרתח משופר וכשחזרו וביטלוהו חוזר ונראה ומג"א ט"ז ולפ"מ ח"ג ודויקן:

דמאי שופר של תקרובת כוכבים אפילו של אי' לא יצא כשתקע בו דהוה אין לו כטילה עולמית כמ"ש ביו"ד שם כמ"י קמ"ז וכן שופר של עיר הנדחת לא יצא דכתותי מיכתת שיעוריה ור"ה ל"מ.) ויראה לי דשופר של כוכבים אינו אלא בהשתחיה להשופר אבל אם השתחיה להאיל לא נאסר השופר דבעלי חיים לא נאסרו כמ"ש ביו"ד סי' קמ"ה עור ג"ל דהוה שאמרינן דצריך ביטול מעו"מ היה אפילו ביום כלילה כיון דהוי קודם זמן תקיעות הוי כעו"מ:

יב' המורד הגאה משופר כגון שאמר הנאת שופר עלי מותר לו לשמוע התקיעות כשאדם אחד תקע בשופר זה דאין זה הגאה דמצות לאו ליהנות ניתנו אבל הוא בעצמו לא יתקע בו לכתחלה מפני שיש בני אדם שנהגים בשהם תוקעים ומ"מ אם אין אחד יתקע בעצמו דאין זה הגאה כלל כמ"ש ביו"ד בס' רכ"א (מג"א סק"ו) אלא דלכתחלה מוב וותר שיתקע אחד וזהו בשאמר הנאת שופר זה עלי אצל אם אמר קונם שופר זה לתקיעתו עלי אסור לתקע בעצמו וגם לשמוע מאחרים תקיעה של מצוה וכ"ש תקיעה של רשות ולא דמי לנשבע שלא לתקוע בשופר דמסקין אותו ותוקע מפני שאין שביעה חלה על דבר מצוה אבל נרדים חלין על דבר מצוה כמ"ש ביו"ד סי' דמ"ו ושם מבואר המעם ואע"ג דאין גדר חל על דבר שאין בו ממש ותקיעה הרי אין בה ממש זהו כשאמר קונם עלי תקיעת שופר זה או תקיעות סתם אבל אם אמר קונם שופר זה לתקיעתו עלי הרי בהשופר יש בו ממש וכחילוק זה מבואר שם סי' רי"ג ע"ש:

זג כל הקולות כשירים בשופר הלכך היה קולו עב סאר או רק מאד או יבש סאר כשר מיהו ג"ל דעכ"ז דווקא קול רם אבל אם הקול הוא קול לחש לא יצא ירו חובתו אפילו כשאחר המסוך לו שומע דלחש לאו קול הוא כלל ואנן בעינן לשמוע קול שופר וכן עיקר לשון תרועה הוא קול רם כמו יריע אף יצריה ולכן אמת שכל הקולות כשירים בשופר מיהו עכ"פ צריך קול וכללע"ז):

יד' כתב הרמב"ם בפ"א רין ה' שיעור השופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן נסרק לאורכו פסול לרחבו אם נשתייד בו כשיעור כשר וכאלו נכרת מקום הסרק ניקב אם סתמו שלא במינו פסול סתמו במינו אם נשתייד ירוב שלם ולא עיכבו הנקבים שנסתמו

שנכתבו את התקיעה הרי זה כשר עכ"ל זה שכתב כדי שיאזינו כירו ויראה לכאן ולכאן אין הכוונה דמשערין זה בהתקוע ותהיה נ"מ בין כשהתקוע יש לו יד עבה ובין כשיש לו יד דקה וכו' פירשו בנ"מ נדה וכו' דאולי' בתר אדם בנינו ושיעורו מפה שהם ר' גודלין ויש שמצריך מפה שחוק ועור נסס כלי גלות רבוה יש כדי שיראה לכאן ולכאן אבל המור והשיע' לא הצרכו זה אלא שבצמצום מפה כשר רגם בזה יש כדי שיראה לכאן ולכאן דהתקוע הוא איהו בר' אצבעותיו ואין בהם כדי ר' גודלין וממילא נשאר משהו מכאן ומשהו מכאן ור"ן נפ"ט והמעם מה שצריך שיתראה לכאן ולכאן כדי שלא יאמרו שלחך ידו הוא תוקע (נח"ס פ"ג סי' ו') :

מן זה שכתב נסדק לאורכו פסול לא ביאר בבמה מהאורך נסדק אי בכלו אי במקצתו ויש בזה דיעות שונות ויא אפילו בכל שהוא פסול לפי שבשהסדק באורך הוא מוסף והולך מפני חיוק התקיעה עד שיסדק כולו וגרע מנקב ומסדק לרוחבו חזוין ליה כאלו כולו סדוק ומס נסס וי"ט ופשוט הוא דאפילו לפי דיעה זו מ"מ צריך איוה משך ושהוא שחקה כל עובי הדופן עד החלל דאל"כ לא נרע מנקב ואין נ"מ בנסדק לאורכו בין שמעכב התקיעה ע"י הסדק או לא מעכב דאפילו לא מעכב פסול כיון שהמעם שעומד להסדק כולו ויראה לי דלשימה זו אין הפסול אלא מדרבנן דמן התורה אין שום מעם דא"א לומר ממעם דכל העומד ליסדק כסדוק דמי כו"ך ראמינן בעלמא כל העומד לפרות כפרוי דמי שהרי גם בזה לא קי"ל כן וי"ש הוא דמ"ל כן בכך הש"ס ורבנן פליגי עליה ובמו שכתבנו בכיוצא בזה בידי סי' ד"ה מע"י ו' לענין סירכא שלא כסדרן ע"ש אלא הפסול הוא מדרבנן רשמא יסדק כולו בעת התקיעות ולא ידגיש :

מן דעה הרא"ש הסכים לריעה זו ולכן כתב ונאמר נ"ב כן וז"ל המור נסדק לאורכו אפילו כל שהוא פסול והני פילי שלא דבקו אבל דבקו כשר והוא שדבקו במינו והרמב"ן כתב דסתומת דבק לא חשיב במינו אמ"כ חסמו באוד עד שנפשר והיבר קצותיו אחד אל אחד וא"א כתב שדבק חשיב במינו ולא חשיב שלא במינו אלא כשמותם הנקב בחתיכה אחת אבל כשמחברו ברבך חוזר לכמו שהיה ואין הרבך יצר בין הפרקים עכ"ל והנה צפ"ט אפילו

לדעת הרא"ש שמתיר ברבך מפני שאינו ניכר אם יחברנו כדבר הניכר שהוא מן אחר פסול :
 וז' ולא כן מסק רבינו הבי' במעיק ח' וז"ל נסדק לאורכו פסול י"א אפילו בכל שהוא פסול אמ"כ הרקו הרבה בחום או במשיחה עכ"ל ותי' זה שלא בסמי' והנה כאמת הר"ן חולק על הרא"ש וז"ל הר"ן דלדעת המפרשים דבכל דרו סיפסל אם הרקו הרבה בחום או במשיחה כשר שהרי החום מעמידו שלא יתבקע וכן דעת הראב"ד בדרשה שלו וכו' עכ"ל ומ"מ נלע"ד דלא פליגי הרא"ש והר"ן דהנה הבלבו כתב על זה דהוה דווקא כשנשתתיד שיעור תקינה מסתם הקשירה ולמעלה לצד הפה עכ"ל וזה שכתב רבינו הדמ"א נ"ב בזה"ל ונשתתיד שיעור התקיעה וכו' עכ"ל ולפ"ז אני אומר דבכה"ג גם הרא"ש והמור יודו לזה זה שכתבו דבעינן במינו זהו כשלא נשתתיד והמעם משום דכשלא נשתתיד שיעור התקיעה עד ראש יד' שפסול מן התורה משום דחשיב כנפרד והכן צריך לרבקו במינו דווקא משא"כ בנשתתיד שיעור התקיעה וזדאי אין פסולו אלא מדרבנן מפעם שכתבנו ולכן די בקשירה בחום או משיחה רבוה יסתלק החשש שאולי יתבקע כולו וזוהו שומק כזוהו אמ"א אלא קצת חזיקו וכוה מתוך קטיות אמ"א פק"א וכו' סק"מ :
 וכן אבל מלשון הרמב"ם משמע דדווקא כשנסדק כולו לאורכו פסול וכן כבואר מלשון רש"י ע"ש שכתב נסדק כולו וכן רבותינו בעלי התוס' כתבו שם וכו' :
 ד"ה נסדק ולאורכו לא מיפסל אמ"כ נסדק על פני ארכו מראשו ועד סיפו עכ"ל וגם הרמב"ם אלולי היה סובר דגם במקצתו או ברובו פסול הי' לפרש וברור שכונתו כרש"י ותוס' דדווקא כשנסדק כולו והמעם דהוי כשני שופרות ולכן אפילו דיבוק במינו אינו מועיל כמו שאינו מועיל לשני שופרות דשופר אחד אמר רחמנא ולא שתים ושלשה שופרות גמלו וכן וי"א דבנסדק רובו פסול ומ"מ נסס מפרסיו והוה שכתב רבינו הבי' שם וי"א דווקא ברובו ואם דבקו כשר אפילו דבקו ברבך ויש מי שאומר שאינו כשר אלא כשרבך מצמצמו שחיטמו באוד עד שנפשר וחבר קצותיו זה עם זה ואם נסדק כולו אפילו מצד אחד פסול אפילו חסמו באוד והיבר סרקיו זה עם זה עכ"ל והמעם פשיט דכל וכן שמיעומו מחברי אפילו משהו לא נחשב כשני שופרות ולכן מהני דיבוק משא"כ בנסדק כולו והמור משנה שם כתב דגם גרזנו

ברוב לא מהני דיבוק ע"ש וחלקו עליו הפוסקים ודבר פשוט הוא דאפילו בנמדק כולו לא מקרי נמדק אלא כשנמדק עד החלל אבל כשהמדק לא עבר כל הדופן כשר בלא שום תיקון ומצוי כן בכמה שופרות וכך זה בנמדק לארכו :

ב ואם נמדק לרחבו אמרו בגמ' שם דאם נשתייר בו שיעור תקיעה כשר ואם לאו פסול ופירש"י לרחבו כל רחבו בהקיפו ע"ש אבל הרא"ש והפוסק כתבו דנשכר רובו של היקף פסול וממילא דנשכר במחצה על מחצה פסול דא"א לצמצם במשהו ועוד דבאיסור תורה מחצה על מחצה כרוב אם הרוב הי' לחומרא והרי אפילו לקולא יש מי שסובר דהוה כרוב כמבואר בחולין נכ"ח :

ולא קי"ל כן ולחומרא הכל סוברין דהוי כרוב ונשכר קי"ל דא"א לצמצם וטעם וכן הלכה ונשכר כאן צריך עד החלל וכן אפילו אינו מעכב התקיעה ובמיעוטו כשר דנמדי בלא שום תיקון דברוחבו לא יסדק כולו ע"י חזק התקיעה כבארכו דהקול הולך וקודע באורך ולא ברוחב :

בא וז"ל רבינו הב"י בסעיף ט' נמדק לרחבו במיעוטו כשר ברובו פסול א"א נשאר מהמדק לצד פיו שיעור תקיעה דהיינו ד' נודלים וכשנשתייר בו כך כשר אפילו אם מעכב את התקיעה ויש מכשירים בנשתייר אפילו שלא לצד פיו עכ"ל והמעט פשוט דכיון דנשתייר כדי תקיעה אין אנו צריכים כלל להמתרות ויראה לי דלהיש מכשירים בנשתייר אפילו שלא לצד פיו בעינן עכ"פ שלא יעכב את התקיעה דא"כ כיון שהוא תוקע בהחלק העליון והרי אינו כדרך תקיעתו ולכן כתב רבינו הב"י דעת היש מכשירים אחר אפילו אם מעכב וכו' כלומר דבכה"ג וודאי בעינן שלא יעכב את התקיעה אך העיקר לדינא כדעיה ראשונה שכן הוא דעת רוב הפוסקים ונכ"ח ודע שהגדול סידרים ברוחבו של האגודל באמצעותו (מנ"א פק"ח) :

בב ואם נעשה נקב בהשופר דהיינו נקב בחלל ולא מדק כבר כתבנו בסעיף י"ד דהרמב"ם כתב דאם סתמו שלא במינו פסול ואם סתמן במינו אם נשתייר רובו שלם ולא עיכבו הנקבים שנסתמו את התקיעה כשר ע"ש הרי דאינו מתיר אלא ע"י ג' תנאים שתהיה הסתימה במינו רווקא ואם שלא במינו פסול אפילו במיעוטא ואפילו אינו מעכב התקיעה ושרובו ישאר קיים ואם רובו ניקב פסול בכל גונו

בכך דיבק שברי שופרות זה עם זה ועשה מהם שופר פסול ושופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלישה שופרות נכ"ח ו. ואע"ג דבכל הרברים הדיבוק עושה כאחד כמו בבתיים של הפילין וכיוצא בזה מיט ב"ב

בע"כ התורה שפסלה שני שופרות היינו אמילו בריבוק דאליב דרי א"א לתקוע בו בלא דיבוק ואין לומר רבונת התורה שלא לתקוע בשני שופרות ממש בכת אהת דא"א לומר בן חרא שוהו דבר שאי אפשר ולתקוע בזה אחר זה פשיטא דסותר ומעשים בכל יום כן הוא ועוד דלוח לא נצרך הך קרא וירענו זה מאיסור בל תוסיף לדעת הרמב"ם בפ"ו דבנופל שני לזכרים עובר משום בל תוסיף ע"ש והיה שני שופרות ולדעת הראב"ד שם והתוס' ברי"ה וכו' : דאין בל תוסיף אלא במין אחר ע"ש באמת אין איסור בשני שופרות אלא וודאי דהתורה הוזהרה שהשופר לא יהיה משני חתיכות מרובקות וואסילו ר' יצחק דאמר טפ"ג כיון דמחברי אהדדי חד הוא לא אמר זה אלא כשרה דקימי גילדי גילדי דמתולתה חד הוא ע"ש וד"ק :

בה ולכן איסור לעשות שופר ע"פ דיבוק שני חתיכות אחד למעלה ואחד למטה ואפילו אם יש שיעור שופר בזה שלמעלה שלצד פיו ואפילו בשופר נדול אם דיבוק עוד מעט משופר אחר למעלה או למטה השופר פסול מפני גזירת הכתוב דשופר אחד אמר רחמנא ולא שנים ושלושה שופרות ולכן אם הוסיף על השופר כל שהוא בין במינו בין שלא במינו פסול דשלא במינו פשיטא דפסול כמו בלולב בהוסיף מין אחר ואין לשאול דא"כ איך מהני סתימה בנקב במינו הא הוה שני שופרות דאינו בן דהתם רק ממלא חסרון הנקב ואין זה בגדר הוספה וראיה שהרי לדעת התוס' והרא"ש במעיקר כ"ג נם בשלא במינו מותר כשאינו משנה הקול והדי מין אחר פשיטא שאסור אלא דהתם כיון דהוא למתים הנקב מתכמל לעצם השופר ואין על הסתימה שם בפ"ע כלל :

בג הפכו ותקע בו לא יצא בין שהפכו כדרך שהופכים החלוק שהפך צד הפנים לחצון וחצון לפנים ובין שהניחו כמו שהוא אלא שהרחיב את הקצר וקיצר את הרחב שנאמר והעברת שופר כענין דרך העברתו וכ"ו : כדרך שהאיל מעבירו בראשו בקרנו מחיים וט"ז ויש שרצים להכשיר בהפכו כחלוק כיון שהקצר והרחב עומדים במקומם אבל בירושלמי מפורש שפסול דבעינן שהצד הפנימי יראה את החלל והרא"ש בפ"ג וס' ל"ז הביא בירושלמי דמגלן שצריך לתקוע בצד הקצר דבחיוב מן המצר קראתי ונ"ו ולכן אפילו אם לא שינה את השופר אלא שתקע במקום הרחב פסול אפנים אם היה השופר ארוך וקיצרו שלמעלה

צחתך ממנו מקצת כשר כיון שנשאר שיעור שופר ומ"ם ג"ל דאם חתבו מלמטה והתך כל הרחב פסול דאנן בעינן שיהא בשופר קצר ורחב כדרך שהוא בחיים אבל כחתך מקצת מן הרחב כשר כיון שעדיין יש רחב וכן אם נרדו בין מבפנים בין מבחוץ עד שנעשה רק כגדר כשר דאין שיעור לעוביו של שופר וכיון שלא שינה אותו כשר ותימך פסול ח"ק מלך אמת : **בז** השופר הוא חלול כידוע ובעדו בקרן האיל אינו חלול שנכנס בו עצם מהראש לתוך קרנו והעצם אינו חלול אך כשנוטלין אותו כדאיל דוחק את העצם לחוץ ונשאר חלול ואע"פ שלא הוציא העצם ממנו אלא נקבו כשהוא בתוכו כשר ואפילו לכתחלה מותר לעשות כן דמין במינו אינו חוצץ ומ"ג סק"ז כיון דדרך בריאתו בכך ומ"ט יותר מהזור לישל העצם משם וכן המנהג הפשוט ואין לשנות אדם הוציא עצם זה מהקרן ונקב העצם וחקע בו פסול דאין זה שופר כלל דשופר צריך להיות חלול והוא אינו חלול ורק אינו חוצץ אבל לא שהוא יהיה השופר וכירושלמי יש מהו תוקטין לכתחלה נקדוח נטלם כשאלו מ עכ"ל :

בח איהא כנס' וכ"הו ציפרו זהב במקום הנחת פה פסול שלא במקום הנחת פה כשר ציפרו זהב מבפנים פסול מבחוץ אם נשתנה קולו מכמות שהוא פסול ואם לאו כשר ע"ש ודקדקי הראשונים דהך שלא במקום הנחת פה וודאי מיירי מבחוץ דאי מבפנים פסול וא"כ היינו מבחוץ ותוס' ורא"ש ולכן יש שפירשו דהכל מיירי בעובי העליון ובמקום הנחת פה מקרי במקצת עובי שלצד החלל שבשם מניח פיו ושלא במקום הנחת פה היינו במקצת העובי שלצד חוץ ור"ן א"כ ובמקום הנחת פה פסול משום הציצה שהוהב מפסיק בין פיו לשופר ויש מי שפירש דשלא במקום הנחת פה הוא מבחוץ במחציתו העליון וקמ"ל דבוה אפילו אם נשתנה קולו מעט כשר דעיקר ההשתנות תלוי בחציו השני מקום הרחב שבשם עיקר התפשטות הקול ורא"ש נ"ט ריני יתנו וקולא נדודה הא ומ"א וקשה לסמוך על זה :

בט והרא"ש פ"י דוודאי מבחוץ מיירי ואין קולו משתנה כשביל מקצת ציפוי ואם היה משתנה היה פסול ומקורם קמ"ל דאין זה בשופר חך שופר ואח"כ קמ"ל שיש חילוק בין נשתנה קולו ללא נשתנה וכן פניאוי מדברי הרמב"ם דשלא במקום הנחת פה ומבחוץ

במצות כיה מים הכא פסול משום שני שופרות
(ומ"ז סק"ט):

כ"ב שופר של ד"ה אין מחליץ עליו יו"ט ולא אמרין
דאחי עשה דשופר ודוחה לית דיו"ט דכבר
נתבאר במ" חצ"ה דיו"ט הוי עשה ולית ואין עשה
דוחה לית ועשה ואפילו במקום שנסתלק העשה אין
עשה דשופר דוחה הל"ת של יו"ט דאפילו איסור דובנן
אין שופר דוחה לפי שהחכמים השוו את דבריהם
לשל תורה והעמידו דבריהם בשופר שהיא בשב ואל
תעשה כמו שהעמידו דבריהם שלא לתקוע ברה"ש
כשבת מסעם נזירה כמ"ש במ" הקפ"ח וכדאכרינן
גיבמות ו'ז: ואל תעשה העמידו דבריהם
ככמה דברים בשופר ולולב וישר ע"ש:

ל"ג לביכך אם היה חשופר כראש האי"ן או מעבר
הנהר ואין לו שופר אחר אלא היא אינו עולה
באי"ן ואינו שם עד פני המים כדי להביאו וכן אם
היה עליו נל של אכנים אסור לטלטל את האכנים
כדי לימלו ואין לילך חוץ לתחום כדי לשמוע קול
שופר וכ"ש שאין מביאין את השופר מחוץ לתחום
וק"ז שאין חוהבין את השופר בין כיר בין בכלי דב"י
הוה איסור דאורייתא שמתקן כלי וביד דהוה תקן
כלאחר יד הוה איסור דרבנן ונגמ' ול"ג מבואר
דבסבין הוה דאורייתא וכמנ"ל הוה דרבנן דהוה תקן
בלאחר יד ע"ש:

ל"ד כר"א ע"י ישראל אבל ע"י א"י מותר לעשות כל
דבר שאין איסורו אלא מדברי סופרים דהוה
שבות דשבות במקום מצוה ומותר אבל באיסור
דאורייתא אסור לומר לו לעשות ואפילו לפי דברי
רבינו הרמ"א לעיל סי' רע"ז דדרכר נדול התירו
אמירה אפילו כדאורייתא ע"ש מ"מ כמצוה דשב
וא"ת לא התירו ועוד דגם בשם לא קי"ל בן כמ"ש
שם ולכן אומרים לא"י לעלות באי"ן ויליך הרן
לתחום להביא שופר והוה מחוץ לאלפים אמה ולא
חוץ ל"ב סיל לדעת הר"ף והרמב"ם דהחומין ד"ב
סיל הוי דאורייתא ואפשר דבוה יש לסמוך על דוב
הפוסקים דגם זה הוי מדרבנן וכן נראה עיקר ויכ"ז
הא"י סק"ט ודע דמסתימה לשון הפוסקים משמע
דאפילו כיום שני על ד"ה שהחוקיות הם מדרבנן
מ"מ מותר לומר לא"י לעשות איסור דרבנן בשכינה
דכיון דביום ראשון מותר מותר ביום שני נ"פ דסק"ה
סק"ה אינו אלא שבית דשבות ולא נווה במקום מצוה
אפי"נ

ומבחי' הוא מילתא היא שכתב בפ"א דין ו' ציפרו
זהב מכפנים או במקום הנחת פה פסול ציפרו מבחי'ן
אם נשתנה קולו וכו' עכ"ל הרי שלא הזכיר שלא
במקום הנחת פה משום דהוה מבחי'ן וכן מבואר
בידושלמי (ט"ז ה"ג) שאומר שם ציפרו זהב מכפנים
פסול מבחי'ן כשר ציפרו מקום הנחת פיו או שהיה
קולו עבה מחמת הציפוי פסול עכ"ל ולא הזכיר שלא
במקום הנחת פיו:

ל' והנה מעם פסולו במקום הנחת פיו בארנו שודו
ממעם חציצה דצריך שפיו יודבק להשופר ולפ"ז
אם תקע בהפסק אור בין פיו לשופר שלא הרביק
פיו אל השופר פסול ויש שפירשו המעם משום דהק"ל
יצא מהוהב ולא מהשופר ולפ"ז אין ראיה שהפסול
בלא הרביק פיו להשופר ועט"ז סק"ט ואין לשאול
דלמה יוכשר מבחי'ן הא קי"ל במצות כיה רתוספת
שלא במינו פסול בכל שהוא דיל' דתוספת מקרי
בשמעדיף על השופר כארכו ולא כציפוי שמכפנים
או שמבחי'ן ולבן אם נתן זהב על עיבי השופר כצד
הרחב היינו הוסיף עליו כל שהוא ופסול וכ"ש אם
הוסיף על העובי כצד הקצר דיש בזה גם פסול הפסק
בין פיו לשופר וכבר כתבנו דאם הרחיק את השופר
מפיו נפח בו ותקע פסול וכתב הרמב"ן דאלו המציירים
ציורת בשופר במיני צבעונין לא יפה הם עושים
דשמא נשתנה הקול מחמת הצבע ואפילו לא פשט
הצבע בכל השופר דשמא ישתנה הקול ע"ז וטו"ו אבל
מותר לחקוק ציורים בהשופר עצמו כדי לנאותו דכלא
צבע לא ישתנה הקול:

ל"א נתן שופר כהוך שופר ותקע אם קול פנימי שמע
יצא ואם קול חצון שמע לא יצא ונ"ל כלוסר
אם קול פנימי לברו שמע כנון שהוא עורף על הרצון
משני צדדיו ונתן הפנימי בפיו ותקע בו כשר לפי
שהקול יוצא רק מהפנימי ואפילו אינו עורף רק
בלמעלה לצד הפה ולצד הרחב הוא שוה עם החצון
נ"כ בשך ואם החצון בולט פסול מפני שהקול יצא
גם ממנו והוי קול שני שופרות וכן אם אינו עורף
בלמעלה על החצון יש לחוש שהקול יוצא משניהם
ופסול וכ"ש אם הקול יוצא מהחצון ולא מהפנימי
דפסול שהרי יש הפסק בין קול השופר ובין השופר
עצמו ודע דאפילו אם שמע קול פנימי כלבד בעיני
שלא ישתנה קולו ע"י החצון דאם נשתנה פסול
כמ"ש ואפילו להמבשירים במתמי במינו כנשתנה כמ"ש

אפילו הוא דרבנן ולא נרע מהפסד ולא נזרח ככה"ג ונ"ל מדברי מהר"ל כתב' סי' א' ותמיהני על הא"ד סק"ט ערוכה למגנס כזה ע"ס:

לח ואם האיני יהודי עשה מעצמו מלאכה גמורה בגון שעשה את השופר ביום מותר לתקוע בו אע"פ שעשה בשביל ישראל ולא דמי לא"י שעשה מלאכה בשביל ישראל בשבת ויר"ט דאסור לישראל להשתמש בו רבש"ם יש שני פעמים שלא יהנה ממלאכת שבת ויר"ט ונ"ס שמה יאסור לו לעשות בשבילו ובשופר לא שייך זה דאין כאן הגאה דמצות לאו ליהנות ניהנו ונ"כ לא נזרינן שמה יאסור לו לעשות בשבילו ולא נזרינן זה אלא בדבר שיש בו הגאה היישינן שיעבור עכירה בשביל הנאתו אבל בדבר שאין בה הגאה רק מצוה בעלמא למה יעשה כן לעבור עבירה בשביל מצוה:

ל' אמנם והו כשעשה הא"י השופר מאיל שלו או

מקץ שלו דאין בו איסור מוקצה דאין מוקצה בשל א"י כמ"ש בס"י רנ"ב ואע"פ דהו ג"כ נולד כמובן ובגולד אסור אפילו בשל א"י כמ"ש בס"י שבי"ה בזה יש לסמוך על הפוסקים הפתורים נולד ביום"ט כמ"ש בס"י תצ"ה ונא"ז סעיף כ"ה ושנ"ח סק"ט אבל אם עשה שופר כיר"ט מקץ של ישראל אסור לתקוע בו שהרי בין השמשות לא היה דאוי לתקוע בו ומינו דאתקצאי לכה"ש אתקצאי לכולי יומא ועוד דהו נולד ואסור למלטלו כדי לתקוע בו ונא"ז ס"ג ט"ז למתוך על המתירים נולד כו"ט וכ"מ ממג"א ט"ז ונ"ש דהא הוא מוקצה ג"כ כה"ט ומינו דאתקצאי וכו' וד"ק:

ל"ן יכול ליתן בתוך השופר סים אי חומץ או יין כדי לצחצחו שיתקע יפה ואין בזה שום תקן כדי דאינו אלא להערפא בעלמא ופי' רגלים אף בחול אסור מפני הכבוד ודע דכאנ"ל מחץ לתאם אסור למלטלו לחץ:

תקפ"ז [מקום הראוי לתקוע בו וכו' ט' סעיפים]:

א המצוה היא לשמוע קול שופר כלומר התקיעות כמו שהם שמש אבל אם שמע קול הברה בעלמא כגון שהתקע עמד בבור ואורו שעומד על הארץ חץ לכור אינו שומע אלא קול הברה אפילו שומע קול הברה עם קול השופר לא יצא דהקול מעורבב ואין זה קול שופר וכך שנינו במשנה (וכ"ז) התוקע לתוך הבור או לתוך הרוח או לתוך הימים אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא ונרש"י כ"מ. מטא"ר דקול האור עם קול הברה לא יצא:

ב ומרש"בג"מ לא שנו אלא לאותן העומדים על שפת הבור אבל אותן העומדים בבור יצאו ע"ש ולרש"י ותרמב"ם בפ"א ח"פ דאלו שבבור שומעים תמיד קול שופר העומדים על שפת הבור לפעמים שומעים קול שופר ויצאו ולפעמים שומעים קול הברה עם קול השופר ורש"י כ"הו ולא יצאו וי"ל תרמב"ם ספ"א והש"ע סעיף א' התוקע בחוף הבור או בתוך המערה אותם העומדים בתוך הבור והמערה יצאו והעומדים בחוף אם קול שופר שמעו יצאו ואם קול הברה שמעו לא יצאו וכן התוקע לתוך חביות גדולה וכיצא בה אם קול שופר שמע יצא ואם קול הברה שמע לא יצא עכ"ל ואפילו העומד בתוכו לא יצא ונ"ל סק"ט דבחביות יתל לחיות הקול מעורבב גם

העומדים בתוכו כש"כ בבור ודע שדות הוא בגין שתחת הקרקע ואם רובו כנוי למערה מן הקרקע אע"פ שמקצתו בגוי תוך הקרקע היו בבית ואם סק"ט: ג והנה הרא"ש הקשה על פ"ו זה דאותם העומדים על שפת הבור לפעמים שומעים קול שופר ולפעמים קול הברה וי"ל ולא ידעתי מה הבחנה יש אם קול שופר שמע אם קול הברה שמע וכו' ולא מסתבר שהוא תלוי בהבחנת האדם וכו' ואם תלוי בעומק הבור וקירובו כל זה צריך שיעוד עכ"ל ולכן פ"י הרא"ש דה"פ דאותן העומדים על שפת הבור לעולם אין שומעין רק קול הברה ולא יצאו ואתן העומדים בבור תמיד שומעין קול שופר ויצאו ונא"ל משרת דהו נכחשה אומר אם קול וכו' אין זה כנא"ל אלא דה"פ אם קול שופר שמע כגון כשמחץ כבוד יצאו ואם קול הברה שמע והיט אותם אמתן למד לא יצאו:

ד וכן פסק המור וי"ל העומד בבור או בחבית גדולה והתוקע ושמעו אחרים מבחוץ לא יצאו שאין שומעין אלא קול הברה אבל הוא עצמו יצא וכו' עכ"ל הרי שכללא כ"כ דכל העומד מבחוץ לא יצא אפילו בעומד סמוך לבור ורבינו הב"י לא הביא כלל דיעה זו משום דלשון המשנה והגמ' מורה להדיא ברש"י ותרמב"ם ומה שהקשה הרא"ש מה הבחנה יש תירץ

תורן בספרו הגדול רכל אדם יכול להבחין זה אם הקול קול שופר או קול הברה ע"ש וזי נראה להוסיף בזה דיש כזה בירור נמור דהנה רש"י פי' אם קול הברה שמע עם קול השופר לא יצא ע"ש ומאי בעי רש"י בזה אלא בוונתי דאין הבהנה ששמע קול הברה בעלמא שאין זה כלום אלא דקול הברה הוא ששמע קול שופר אבל לא בבירור וכוך דשלהי נימין כששמעו שפלונית נתקדשה לפלוני איתא שם לא ששמעו קול הברה אלא כגון שהיו נרות הולקות ומטות מוצעות וכו' ע"ש הרי דהריא דלשון הברה הוא לא על עצם השמיעה אלא שהדבר אינו ברור וכן בשופר שיש כמה מיני תקיעות והיינו התקיעה היא קול פשוט והשברים הם קולות שבורים והתרועה הוא ידולי ילול ולכן אם שמע קול השופר בלי עירבוב הקולות שומע התקיעה כדרך הקיעה והשברים כשברים והתרועה כתרועה אבל אם הקול מעורבב לא ישמע בירור הפרטים אלא כולם כקול שופר אחד ולפי' הרי כל אדם יכול להבחין וזוה שפסקה ה"ז סק"ח מד' כ"ח .

ימנין דלפיק רישיה וקמערבב קלא וכו' אלמא דגם כסמך מטרבב קלא ע"ש ל"ק כלל דלדרכא זה גוסה קמ"ל ללא מטרבב קלא משני סמכותו ואין הכוונה ימנין דלפיק ונזור קמ"ל ללא נדריין ללא אפילו מסיק לית לן כה וכ"כ ק"י ע"ס אה"מ ע"ש ושד דלחן זה דמיון להטמא מתלה ועל סוף כחון דנחן משני נדעוד מהנור לחון לבור מטרבב קלא ודו"ק :

ך כמו שהרין בתוקע בבור והשומע חוץ לבור כמו בן להיפך אם התוקע חוץ לבור והשומע בבור דלהטור לא יצא ולהרמב"ם תלוי אם שמע קול שופר או קול הברה כמו שנתבאר וז"ל ופי' סק"ג וי"א דכבה"ג לכ"ע יצא דכשהתקיעה בבור מתכלבל הקול לעומד חוצה לה אבל כשהתקיעה חוץ לבור אין הקול מתכלבל אפילו להעומדים תוך הבור וז"ל ומג"ח סק"ד :

ף ודע שיש להסתפק הך כור ודות וחכית אם זהו דיוקא כשהבור מכוסה וכן הדות והחכית דאו הקול מתכלבל ולא כשהם פתוחות או אפילו בבור מגולה מפני שהקול שבעומק בשעולה למעלה על הארץ יכול להתכלבל וכן משמע מפשטיות לשון הש"ס והפוסקים נן יש להסתפק בתוקע בבית או בכיהכ"ג בהשומעים מחוץ לבית או חוץ לביהכ"ג במקום שמיניע הקול ברור בוודאי יוצאים ידי חובתן ומעשים ככל יום בן הוא אם זהו דיוקא כשיש דלת או חלון שחוקע

פתוחה אבל כשסתום מכל הצדדים מתכלבל הקול או רילמא רסתיתת הכית לא מתכלבל לקלא וכן משמע מר"א הזכירו הפוסקים זה כלל אך זהו וודאי דכשהכית סתום לא ישמע כל כך הקול בריחוק מקום כמו ברלת פתוח כמובן :

ץ והנה הפוסקים כתבו לשון התוקע בתוך הבור אבל במשנה איתא התוקע לתוך חבור ונראה דקמ"ל דאפילו להתוקע עצמו שעומד חוץ לבור ותוקע לתוך הבור יש נ"מ בין אם שמע קול שופר לבין שמע קול הברה דאע"פ שהוא עומד סמוך להשופר מ"מ יש שפסני העומק של הבור גם לעצמו לא נשמע רק קול הברה ולהיפך לדעת הרא"ש והטור דאחור השומע בכל עניין לא יצא כמ"ש מ"מ התוקע בעצמו יכול לשמע קול שופר אף כשהוא חוץ לבור מפני שהשופר כפוי ומלע"ז :

ך אם התחיל לתקוע בבור ועלה חוץ לבור ונמר התקיעה יצא מפני שכל מה ששמע בין כפנים בין בחוץ היה קול שופר ואם כשעלה מהבור הוציא אוניו חוץ לבור קודם שהוציא השופר לחוץ דרעת הטור לא יצא ודרעת הרמב"ם צריך להבחין אם שמע קול שופר יצא ואם שמע קול הברה לא יצא ולפי מ"ש כמעוף הקודם יכול להיות גם לרעת הטור כן ולכן טוב שיוציא השופר קודם להאזינים דאו בוודאי ישמע קול שופר ביון להשופר הוא בחוץ במקום מרווח ואותם שהיו עומדים עמו בבור במקום שהתחיל לתקוע שם יצאו אף שהתוקע יצא באמצע ונמר תקיעתו חוץ לבור דכבר כתבנו דכשהשומע בבור והתוקע חוץ לבור יצאו ודריעה ראשונה שבמעוף ה' לא יצאו דבעינן שישמעו כל התקיעה בהכשר וראשה בלא סופה או סופה בלא ראשה לאו כלום הוא אך י"א דכשיש שיעור תקיעה במקצתה יצא כמו שיתבאר והמג"ח סק"ג ק"י מהל אלל כוונתו כדכרינו ודו"ק :

ך השומע מקצת תקיעה שלא בחיוב ומקצתה בחיוב כגון שמקצת תקיעה היתה קודם אור היום וסופה ביום או שהיה אחר תוקע כשהתעסק בעלמא שאין יוצא בזה ידי תקיעה וא"ל כאמצע התקיעה איכיון תוקע לי לשם תקיעה ונמר לשם תקיעה אפילו היה בהגמר כדי שיעור תקיעה לא יצא דבעינן מתחלתה ועד סופה כבשרות וי"א דכשיש שיעור תקיעה כהחיוב יצא והעיקר כדיעה ראשונה ונס סק"ה ולכן אם שמע מקצת התקיעה קול הברה ומקצתה קול שופר כגון שחוקע

שתקע בבור ועלה לחיץ וגסרה והשומע היה חיץ
 לבור לא יצא ואם היה בהנמד שיעור תקיעה תלוי
 בהריעות שנתבארו והעיקר לדינא דפסול כמ"ש ויש

תקפ"ח [זמן תקיעת שופר וכו' יו"ד סעיפים]:

שעושה מעשה שלא כהלכתו ולא בשומע דבשומע
 הוה כמאן דליתא בזה הקול עצמו ולגט ומגיל סק"ג ויש
 חולקין בזה דשומע רמי לתקע דעיקר מצוה היא
 השמיעה ומ"ז סק"ג וכן משמע בהר"ן ומגיל ס"ו:
 ה' ודווקא כשהתשע בני אדם תקעו זה אחר זה על
 הסדר אבל אם תקעו כולם כאחד לא יצא דבטיע
 שרתקיעה תקרים להתרועה והתרועה להתקיעה
 שלאחריה וסדר האחד להשני והשני להשלישי ובכאן
 באו כולם כאחד ואינו מועיל ואע"ג דרש"י שם חולק
 בזה מ"ם הריעו הפוסקים לפסול בכה"ג אמנם אם
 שני בני אדם או יותר תקעו כאחד התקיעה ואח"כ
 תקעו שנים התרועה וכן להלן יצא דאע"ג דתרי קלי
 לא משתמע שאני שופר דחביבא ונתחנן דעתן
 דשמוע קול השופר:

י אם ראובן היה צריך לפשוטה שלפניה ולשמעון
 לפשוטה שלאחריה ישמעו תקיעה אחת ויצאו ולזה
 עולה לפניה ולזה לאחריה ותקיעה אחת מצויאה
 את שניהם כיון דהכל תקיעה הוא ואפילו אם התקע
 בעצמו היה צריך לפשוטה שלפניה וכיון לזה מ"ם
 השימע שהיה צריך לשפאחריה יצא וכן מסדר לסדר
 כיון שאין הפרש בעצם התקיעה לא חיישנן לכוונת
 התקע ובלבד שיתכוון דהוציאו דאם לא נתכוין
 להוציאו לא כלום הוא:

י ר"ה שחל בשבת אין תוקעין בשופר וז"ל ורסב"ם
 בפ"ב דין י' אע"ג שהתקיעה הוא משום שבות ומן
 הרין היה שתוקעין יבא עשה של תורה וירחה שבות
 של דבריהם ולמה אין תוקעין גזירה שמה יוליכנו
 בידו למו שיתקע לו ויעבירונו ד' אסות ברה"ד או
 מוציאו מרשות גרשות ויבא לידו איסור סקילה
 שהכל חייבין בתקיעה ואין הכל בקיאות בתקיעה
 עכ"ל ואע"ג דגם שבות אין תקיעה רוחה כמ"ש בס"ס
 תקפ"ז ואיך כתב שרוחה שבות וזו שבות דאקראי
 כגון להביאו מוחץ לתרומם ולעלות באילן אבל כעצם
 התקיעה שהוא שבות בע"כ ירחה גם בשבת שהרי
 שבות זה יש גם ביום ואם האמר שגם כיו"ט לא
 ירחה

א זמן תקיעת שופר ביים ולא בלילה שנאמר
 יום תרועה יהיה לכם ומגילה ל"ג ואע"ג דכל יום
 שבתורה הכוונה על כל המעריע אך הך יום מיותר
 הוא דכיון דכתיב ובחרש השביעי באחד לחרש ונ"י
 ח"ל לסיום תרועה יהיה לכם כמו באסור דכתיב
 בחרש השביעי באחד לחרש ונ"י וכוון תרועה ונ"י
 ולא כתיב יום וכוון תרועה אלא ש"ם דלדרשא
 אחי ביום ולא בלילה:

ב ומדן תורה כשר מהעמוד השחר כשעלה רמאו
 נחשב יום אלא דלכתחלה אמרו חכמים וס"ו שיתקע
 מהגן דאו עיקר יממא הוא וכן הוא בכל הרברים
 שמוצוהו ביום שנינו שם דלכתחלה הוא מהגן החמה
 וכדיעבד כשר משעלה עה"ש וסוף זמנו הוא ער
 השקיעה דאח"כ מתחיל בה"ש ותוקע בלא ברכה
 ועמ"ש בס"י רס"א ואם שמע סקצת תקיעה קירם
 שעלה עה"ש ומקצת אח"כ לא יצא אפילו יש כמה
 שאח"כ שיעור תקיעה ויש חולקין בזה וכמ"ש בס"י
 הקודם סעיף ה' ע"ש:

ג שיעור התקיעות יתבאר בס"י הק"צ ושם יתבאר
 שמחוייב לשמוע בר"ה תשע תקיעות והיינו שלש
 תרועות וששה פשוטות לכל תרועה פשוטה שלפניה
 ופשוטה שלאחריה וקיי"ל דאפילו שמע התשע תקיעות
 בהשע שעות ביום יצא ולי"ג כדומד שתקע הפשוטה
 שלפניה בשעה ראשונה והתרועה בשעה שנייה
 והפשוטה שלאחריה בשעה שלישית וכן כולם יצא
 דלא בעינן רצופין ואפילו בהפסק גדול כזה מקרי
 לפניה ולאחריה ואפילו הם מתשעה בני אדם אלא
 שתקעו על הסדר מתחלה תקיעה ואח"כ תרועה
 ואח"כ תקיעה וכן כולם אבל שלא על הסדר לא יצא:
 ד' וי"א דדווקא כשלא היה הפסק ביניהם כקול שופר
 שאינו ראוי באותה ככא כלומר אם שמע תרועה
 ואחריה שני תקיעות לא יצא אבל אם שמע תקיעה
 ותרועה ותרועה ותקיעה לא הוי התרועה השנייה
 הפסק דלא גריעא משהייה ואע"ג דבגמ' ה"ב בגמ' ד
 קיי"ל לקמן ס"י הק"צ דלא יצא ככר"ג היינו כישום

ערוך הלכות ראש השנה מימן תקפ"ה תקפ"ט השלח

ידיח שבות זה איכ במלת מצות תקיעות לגמרי ווח אי אפשר אבל שבות רהוצאה אינו כירט לפיכך גזרו בו בשבת מחשש זה ולח"מ ומג"א וט"ו :

דנאמרה פרשה זו אחר מתן תורה ופסח שיצאו ישראל מצרים חל ביום ה' כראיתא בשבת (ט"ו) ומסילא שאח"כ בשנה השנית חל ר"ה להיות בשבת דג' של פסח הוא ר"ה כידוע ולכן אמרה התורה בחדש השביעי באחר לחדש יהיה לכם שבתון וברון תרועה מקרא קדש כלומר דזה הראש השנה יבא לכם בשבת ולכן רק וברון תרועה ולא יום תרועה וליכא מירי דלא רטיוא באורייתא דכל דברי חכמים נתונים נתונים החם מפי חקב"ה למשח בסיני וגילה לו מה שיחדשו החכמים :

ו שנו חכמים במשנה (רס"ז) יום של ר"ה שחל להיות בשבת במקדש היו תוקעין אבל לא במדינה משחרב בהמ"ק התקין ר"י בן זבאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו ב"ד והמעם מפני שביד ריוון הן ולא יבואו לחלל שבת וכ"ש במקדש שהיו ריוון ואין בהם חשש שמא יעבירו וכו' והיו הכל בזמן שחיו ביד סמוכים אבל עכשיו בעונותינו שאין לנו ב"ד סמוכים אין תוקעין בשום מקום בעולם אמילו בא"י ולכשיבא נו"א צדק או נתקע בירושלים אי"ח ואחר מנדו"י רבותינו היו רוצה לומר דגם עכשיו כשיש ב"ד הגדול שבכל העולם תוקעין שם ולא נתקבלו דבריו נ"ע במאור ומלחמות ונחית מהר"ף סוגר כן ולא נהגו גם תלמידיו כן פ"ט :

ק ולכן אמור למלטל השופר בשבת והוא מוקצח אם לא לצורך נופו ומקומו כשהוא ראוי לאיזה תשמיש היתר כמו למעט בו מים לתנוק דבלא"ה גם לצורך נופו ומקומו אסור כמ"ש בס"י ש"ח ובי"ט אע"פ דפשיטא שמוטר למלמלו שהרי צריך לתקוע בו מ"ם יש בו בפרט אחר חומר יותר משבת והיינו שאמור להשתמש בו לצורך תשמיש חיל כמו למעט בו מים שהרי הוקצח למצותו ומג"א פק"ה משא"כ בשבת שניין שאין תוקעין בו לא הוקצח למצותו כלל וידאח לי דגם בוי"ט אם יש לו שני שופרות הזכין אחר לתקוע בו ואת השני לא רצה לתקוע בו אינו מוקצח למצותו :

פ ואע"פ שזה שאין תוקעין בשבת הוא מדרבנן משום נזירה כמ"ש מ"ם גם התורה רמזה לזה דבפ' פינחס כתיב יום תרועה יהיה לכם ובפ' אמור כתיב וברון תרועה וזהו כשהלך בשבת דאינו אלא וברון תרועה ולא יום תרועה נמ' רס"ז ועוד יש לזה רמז יותר עמוק דהנח פרשה דשוד או כשב באמור נאמרה בשנה השנית ליציאת מצרים לענין שומר

תקפ"ט [מי הם הראויים לתקיעת שופר וכו' י"ד סעיפים]:

א שכבר יצא ומוציא דזה ממעם ערבות דכל ישראל ערובים וח בזה אבל זה שאינו מחוייב במצוה זו הרי לא נכנס כלל בערבות במצוה זו :

ב ולפיכך האשה והעבד והקטן והחרש והשומע אין מוציאין אחרים בתקיעתן אבל השומע ואינו מדבר מוציא אחרים וחאחרים יברכו ואפילו בלא ברכה אין הברכה מעכבת להמצוה אבל המדבר ואינו שומע אינו מוציא כיון שבעצמו מטהר אמנם עיקר דין זה שחידש דבינו חב"י בסעיף ב' רחש המדבר ואינו שומע לאו בר חיובא הוא ובמפרו הגדול חביא זה משם הכלבו והרשב"ץ דכיון דעיקר המצוה היא השמיעה והוא אינו יכול לשמוע מטהר ולכן גם אחרים אינו מוציא ע"ש וקשה לי :

ד והרי במשנה דר"ה (נ"ט) שנינו חדש שופה קמין אין מוציאין וכו' ובריש תגינה דתנן הכל חייבין בראייה

א הכל חייבין לשמוע קול שופר ברי"ה חוץ מנשים ועבדים וקמנים וחרש ושומע רגשים פטורות משום דהיי מ"ע שהומן גרמא ועבדים הוקשו לנשים דכל מצוה שאין האשה חייבת אין העבד מחוייב וקמנים לאו בני מצוה גינתו לבר קמן שהניע לחינוך שהאב מחוייב להנכו במצות וחרש ושומע פשיטא שאינו בכלל מצוה ולא בכלל חינוך וחרש הוא שאינו שומע ואינו מדבר אבל שומע ואינו מדבר הדי הוא ככל אדם וחייב ומוטמום ואנדרונינום חייבים מספק שמא הם זכרים אבל מדבר ואינו שומע כיון שאינו בר שמיעה פטור : ב וכל המחוייב בשופר יכול להוציא אחרים בתקיעתו ואפילו אם כבר יצא ידי תקיעה כדין כל ברכת המצות שאע"פ שיצא מוציא וכל שאינו מחוייב בשופר אינו מוציא גם אחרים בתקיעתו דאין יוציא אחרים מדבר שבעצמו איצ כלל לזה ולא דמי למחוייב

בראייה חוץ מחש'ו ואיהא בנמ' שם קתני חרש דומיא דשוטה וקמן וכו' כדתנן חרש שדיברו בו חכמים בכל מקום שאינו שומע ואינו מדבר הא מדבר ואינו שומע שומע ואינו מדבר חייב וכו' ע"ש וא"כ זה הדיוק עצמו יש במשנתנו נ"כ וזה שכתבו משום דהעיקר היא השמיעה והו' דלא תימא דכל אחד מחייב לתקוע בעצמו כדמשמע מלשון הכל חייבין בתקיעת שופר ששנינו שם בכרייתא אלא גם בשמיעה יצא ולכן דקדק הרמב"ם בריש פ"ב לכתוב הכל חייבין לשמוע קול שופר ע"ש אבל וודאי גם התקיעה עיקר המצוה וא"א לשמיעה בלא תקיעה אבל שנאמר דבשביל העדר השמיעה יהא פטור לנמרי כל כי האי ה"ל להמשנה והנמ' לפרש ובשום אחר מהפוסקים לא נמצא זה:

ה' ואע"ג דבמשנה דמגילה וי"ט: שנינו הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש'ו ובשם בע"כ פירושו נ"כ שמדבר ואינו שומע בדמוכח בברכות וי"ד: באמת כתבו התוס' שם וז"ל סתם חרש הוא אינו שומע ואינו מדבר אבל חרש דהבא מדבר הוא מדקרי המגילה וכו' עכ"ל וא"כ לא הוצרך לפרש דהרי פירש שמדבר שקורא המגילה אבל הכא ה"ל לפרש וראיה דלמה לא כתבו התוס' גם בבאן כמו שכתבו במגילה:

י' ועיקר לי דהנה בברכות וי"ד: פליגי ר"י ור' יוסי בקורא את שמע ולא השמיע לאזניו ר"י ס"ל ריצא ור' יוסי ס"ל דלא יצא משום דרדיש שמע השמע לאונק' וכן נחלקו בברהמ"ז ע"ש ולפ"ז דרכרי רבינו הבי' לר' יוסי חרש שמדבר ואינו שומע פטור מק"ש וכברהמ"ז ודבר זה לא שמענו מעולם אלא וודאי ראפילו לר' יוסי לא הצריכה התורה להשמיע לאזניו רק במי שיכול להשמיע לאזניו אבל מי שאינו יכול לא נפטר מפני זה וקורא בפיו אע"ג שאינו שומע לאזניו וה"ל בתקיעת שופר כן הוא ולכן לענין דין זה צ"ע והחרש המדבר ואינו שומע מחייב לתקוע בעצמו בשופר אבל לא יברך כיון דלרבינו הבי' פטור לנמרי:

ק' טומטום ואנדרוניגום אין מוציאין את האנשים דשמא הם נקבות ואין אשה מוציאה את האיש וטומטום אינו מוציא אפילו טומטום אחר דשמא הוא נקבה והאחר הוא זכר אבל אנדרוניגום מוציא אנדרוניגום אחר מפני שכל המין שוה ומשום הוא דהם כשותקעים

לעצמם לא יברכו דשמא הם נקבות ואע"פ שכתבנו דגם הנשים מכרכות שאני התם דמכרכות על דעת רשות ולא על דעת חובה אלא א"כ גם הם יחזו לרשות אם הם נשים וטומטום מברך ומוציא אחרים ואע"ג דר' יהודה ס"ל נ"ק ס"מ: דטומטום אין חיובו רק מדרבנן ולא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא לא קי"ל כן ופסק הרב"ז דאם הוא מוחזק לתקוע לא יסלקהו בשנתמא ומג"א סק"א וחק' טמאי תע"ג הבי' הכ"י דר"ז מטעם לזה לא קי"ל כן ע"ש:

ק' יש מי שאומר דלמאן דס"ל דאנדרוניגום הוא חציו זכר וחציו נקבה אינו מוציא אפילו את עצמו וכ"ש לאנדרוניגום אחר כמו בחציו עבד וחציו בן חורין שיהבאר דלא אתי צד עבדות ומפיק צד חירות וה"ל לא אתי צד נקבות ומפיק צד זכרות דידיה ונא"ל דהמנהג לפ"ס אך הרמב"ם שפסק דמוציא את מינו כמו שכתבנו הולך לשיטתו בפ"א מאיסורי ביאה שהוא בריה בפ"ע אך י"א דאפילו אי חציו זכר וחציו נקבה מוציא את עצמו ואת אחרים כיוצא בו דלא דמי לחציו עבד וחציו בן חורין שתלוי ביד אדם לעשותו כך או כך שפיר הוי"ן כשני נופין אבל אנדרוניגום בוליה חר מצינא וא"א להשתנות שפיר יצא ומצינא אחרים שכיוצא בו ומ"מ ויש מי שאומר דאנדרוניגום הוא פעם זכר ופעם נקבה ואם הוא כעת נקבה אינו מוציא אחר שהוא כעת זכר ומג"א סק"ט והוא תימא שלא נמצא בלל מי שסובר כן ויש סתירות רבות לזה ונסת' המה"ס והנאה"ט תמהו עליו:

ק' ומי שחציו עבד וחציו בן חורין אינו מוציא אפילו את עצמו וכ"ש לאחרים משום דלא אתי צד עבדות שבו ומפיק צד חירות שבו ואע"ג דקי"ל דכופין את רבו ועושין אותו בן חורין מ"מ בל כפה דלא שחרריה הו' חציו בעבד ואין לשאול דמה לא יוציא צד חירות שבו בהתקיעות שאותו צד תקוע הי"ל דבכל תקיעה שבו בהתקיעות שאותו צד תקוע תקיעה אבל בשאחר התקוע חציו צד חירות שבו שומע תקיעה בשורה:

י' ואע"פ שאין הנשים חייבות בתקיעת שופר מ"מ יכולות לתקוע ולברך דכבר נתבאר לעיל סי' י"ז דנשים יכולות לברך על כל מ"ע שהו"ג דקי"ל נשים מוסכות רשות וכן אחר שיצא כבר יכול לתקוע דין להוציאן אבל הוא לא יברך להן אלא יברכו לעצמן אם התקוע כבר יצא ואינו תקוע אלא בשבילן בלבד ולכן

ולכן אם ירצה לברך או שיתקע להן קודם התפלה הוא עצמו יוצא בתקיעתו זה או שיהיה אחד מהשומעים איש גדול ולפי מ"ש לקמן סי' תקצ"א שאין כראי לתקוע ביחיד בשלש שעות ראשונות שעל היום לא יתקע קודם התפלה אלא או בעת שתוקעין בבהכ"נ בשיש לו שופר אחר או שהיא יכוין לבלי לצאת בהתקיעות שבבהכ"נ ויתקע להן אחר התפלה ויברך בשביל עצמו ואם לאו יברכו הן במ"ש ועמ"ל סק"ד שחקי אס האליהו היי הסק ע"ש:

לי והוציאני דמה ששומע לדבריו הנהא וכתב דבינו דרמ"א במע"ף ז' ואם אמר קונם תקיעותיו עלי בכל ענין אמר עכ"ל ונ"ל דה"פ שאומר קונם מהשופר לתקיעתו שיתקע זה עני דא"כ הא תקיעה הוי דבר שאין בו ממש ואין הקונם חל וכמ"ש בסי' תקפ"ז ע"ש וכן אם אמר קונם תקיעת שופר שיתקע פלוני עלי ג"כ אמר דכיון שהוכיז שופר הוה כשופר לתקיעתו דיש כוח ממש והיינו בהשופר:

וג המתעסק בתקיעת שופר כרי להתלמד לא יצא ידי חובתו כיון שלא כיון לשם מצות תקיעה וכן השומע מן המתעסק לא יצא מע"פ שהשומע כיון לצאת כיון שהתקע היה מתעסק בעלמא ולא כיון לצאת וכן התוקע לשם שיד ולא לשם מצוה לא יצא דאנן קי"ל דמצות צריכות כוונה כלומר דבשעה שעושה אותן יכוין לשם מצוה כמ"ש לעיל סי' מ' ע"ש וי"א דאפילו דמאן דס"ל מצות א"צ כוונה זהו כמצוה של מעשה כמו אכילת מצה רסוף סוף הא אוכל המצה אבל מצוה של דיבור כמו ק"ש ושל שמיעה כמו שופר בשהוא בלא כוונה לצאת ידי מצוה לאו כלום קעביד וזה נראה ברעת הרמב"ם שבפ"ו מחסין ומצה פסק לענין מצה דא"צ כוונה וכפ"ב משופר פסק דצריך כוונה וכמ"ש הג"מ והל"מ גס הל' ה' ועמ"ל כסי' תע"ה ולעיל סי' מ' ומת"ס משמע דדמי להדיו:

ידך ולפיכך אם נתכוין השומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוין התוקע להוציא מע"פ שלעצמו נתכוין לצאת או שנתכוין התוקע להוציא והשומע לא נתכוין לצאת ומשמיעו לא יצא ידי חובתו עד שיתכוין שומע ומשמיע בד"א שהמשמיע צריך לבוין להוציא וזה כשתוקע לאחד או לשנים אבל התוקע לרבים כמו בבהכ"נ א"צ לבוין ביחוד לפלוני ופלוני אלא יכוין להוציא לכל מי שישמע ויכוין לצאת ואפילו אינו יודעו כלל ואפילו אינו בבהכ"נ אלא עומד מחוץ לבהכ"נ רשי"ן דעתיה אכולי עלמא לכל מי ששומע ומכוין לצאת לפיכך מי שהיה סה"ל בדרך או יושב בתוך ביתו ושמע תקיעות משליח ציבור יצא אם נתכוין לצאת שהרי השי"ן מתכוין להוציא את הרבים ירי חובתן ועמ"ל סק"ה טהי"א ירושלמי כמה"ל כדך לא שנו אלא כשוכר אבל כשומד חזקה כיון כלומר אם טעח אס כיון אס לא כיון דזו כשוכר חזקה אלא כיון וכשומד חזקה כיון ע"ש:

י"א וכן קמנים שהגיעו לחיטך צריך האב להביאן לבהכ"נ לחנכן שישמעו התקיעות ויזהירן שלא יבללו ושישמעו התקיעות ויענו אמן על הברכות וקמנים הרבה לא יביאם לבהכ"נ שמכלכלים דעת השומעים וכתב המור בס"ס הקורם ואע"פ ששבת לאו זמן תקיעה היא מותר לומר לקמן שלא הגיע לחיטך שיתקע בשבת כרי להתלמד לתקוע אבל אם הגיע לחיטך אמר לומר לו לתקוע ואם תקע מעצמו אין פוחין בירו עכ"ל וכן בירם אין לומר להגיע לחיטך שיתקע וכו"ל אחר שכבר שמע התקיעות אבל הרמב"ם בפ"ב דין ז' כתב וז"ל הנתוקות שלא הגיעו לחיטך אין מעכבין איתן מלתקוע בשבת שאינה יו"ט של ר"ה כדי שילמדו ומותר לנדול שיתעסק עמהם כדי ללמדן בירם כיון קמן שהגיע לחיטך בין קמן שלא הגיע לחיטך שהתקיעה אינה אסורה אלא משום שבות עכ"ל כלומר דבסתם שבת אין מעכבין קמן שלא הגיע לחיטך מלתקוע אבל בשבת שהיא ר"ה מעכבין שלא יאסרו השומעין לצריבין לתקוע ב"ה שחל בשבת וכן הוא בירושלמי וכן בהגיע לחיטך אמר גם כהם שבת ומעכבין אותו ואע"פ דקי"ל קמן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו כמ"ש בסי' שפ"ג שאני התקיעות דנשמע לרבים ויש זילול שבת כשהגיע לחיטך ובר"ה עצמו שחל בחור מתעסקין עמהן ופלמדין אותן לתקוע בין הגיעו לחיטך בין לא הגיעו לחיטך ואפילו כבר תקעו כיון שומן תקיעה היום ומחלוקת הרמב"ם עם המור תלוי בגירסת הש"ס דר"ה ולינו ע"ש:

יב המורד הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה דמצות לאו ליהנות ניתנו ודיוקא כשהוא תוקע מאפ"י להוציא אבל אמר לומר לו תקע

תקיץ [כמה תקיעות חייבין לתקוע בר"ה ואיך סידורן וכו' כ"ב סעיפים]:

א שלש תרועות נאמרו בתורה על חדש השביעי שמים בר"ה האחר באמור בחדש השביעי באחד לחדש ונ"ו זכרון תרועה יהשני כפינחם ובהחדש השביעי באחד לחדש ונ"ו יום תרועה יהיה לכם והשלישי ביובל כפרשה בהר כתיב והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש תעבירו שופר ונ"ו והך בחדש השביעי מיותר דח"ל למיכהב והעברת שופר תרועה בעשור לחדש השביעי אלא ללמדך שכל התקיעות שבחדש השביעי שוות זה כזה ונ"ו ל"ד. ומו"ט ופנין ליתן את האמור ביובל בר"ה ואת האמור בר"ה ביובל ח"ל בחדש השביעי בחדש השביעי בנ"ו ונ"ו ונ"ו גמ' ט"ז:

ב ולפ"ו יש נ' תרועות בר"ה ולמדנו שבשופר יתקע בר"ה מיוכל דכתיב שופר תרועה וכל תרועה יש פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה דכתיב והעברת שופר תרועה ונ"ו תעבירו שופר ונ"ו והעברה הי קול פשוט תקיעה והתרועה היא בין שני העברות ובין שיש נ' תרועות מפילא שיש נ' פשוטות לפנין ונ' פשוטות לאחריון והרי הם ביחד תשעה קולות תקיעה תרועה תקיעה תקיעה תרועה תקיעה תקיעה תרועה תקיעה ונ"ו חייבו מן ההורה האמנם מה זה שאנו תוקעים שלשים קולות נ' פעמים תשר"ת תשר"ת תר"ת דהעניין כן הוא דרנה לשון תרועה הוא זעקת שבר דלכן כתיב בפ' בהעלתך וכו' תבואו מלחמה ונ"ו ודריעותם בחצוצרות ונ"ו וכיום שמחתכם ונ"ו ותקעתם בחצוצרות ונ"ו הרי דלשמחה הוא לשון תקיעה ולזמן המלחמה לשון תרועה:

ג ולפי שמתפק לנו היאך היא התרועה אם היא הילכה שמינידין הגשים בעת שמייבין וזהו ילכות תבופות זה לזה כמו שאנו עושין התרועה או זהו האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לכו מאיזה צער גדול ואינן תבופות אלא שבר אחר שבר וזהו כמו שאנו עושין השברים או אפשר דווקא שניהם ביחד אנחה ויללה שכן דרך הרוגא סתאנח תודה יאח"ב מייכל וזהו שברים תרועה אבל להיפך אין טורך בני אדם לילד החלה ואח"כ ליאנח לפיכך א"צ לעשות תרועה שברים ודכן. באנשים נכבדים בתיב לשון אנחה ויאנחו בני ישראל מן העבודה

כהניה נאנחים מפני שאין מדרכם לחדים קול יללות תבופות ובאנשים קרי הדעה בתבוב לשון יללה הילינו כל שותי יין אלי כבתולה קול יללת דרועים ושיסס הניח שאמר אלני לי וכן חספסה ויללה סיס חלטה אלל כלומר כחמר דיטה וכן עריו כיואל היללו תשרתי מנח מסי שאמר מקודם אלי כנתולה ונ"ו וכן עריו נלמסס ויללה מן האמנם וכן נכל"ת וד"ק:

ד ולכן מפני ספיקות אלו תקנו לתקן כל הספיקות והיינו בכל תרועה לתקוע שברים תרועה ביחד ושברים בפ"ע והתרועה בפ"ע ובכל אחר סרה פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה ונמצא שתחת שלש קולות תקיעה תרועה תקיעה צריך לתקוע עשר קולות תשר"ת תשר"ת תר"ת ונ"ו פעמים כן הרי ל' קולות והרא"ש הביא בשם רב האי גאון בשלהי ד"ה דלא ספיקות גסורות הן דמדין תורה כולו תרועות הן גם השברים גם התרועה גם שניהם ביחד אלא ספני שמקצת מישראל היו עושין השברים ומקצת היו עושין התרועה ומקצת היו עושין שניהם ביחד ולא נאה לפנינו כמצוה קבועה לדורות שאנו יעשו כך ואלו יעשו כך ולכן חיקו ד' אברה שכל ישראל יעשו מנהג אחד בשנה ונולד זה ים כזה עין גדול:

ה ויש בזה שאלה תקיעה דאשינה דתשר"ת למה לי דבין שהוא מפני הספק א"כ סס"ג אם העיקר הוא תשר"ת הרי כבר יצא ואם העיקר הוא תשר"ת תעלה תקיעה אחרונה דתשר"ת לתקיעה ראשונה דתשר"ת וכן תקיעה ראשונה דתשר"ת למה לי דאם העיקר תשר"ת הרי כבר יצא ואם העיקר תשר"ת תעלה תקיעה אחרונה דתשר"ת לתקיעה ראשונה של תשר"ת אמנם כבה"ג תפול טעות שיאמרו שא"צ תקיעה קודם התרועה שההמון לא יבינו דהפעם הוא משום שתקיעה אחרונה הקודמת תעלה לסדר זה ונ"ו ועוד דלכתחלה כיון שכיונה לתקיעה שאחר התרועה אין נכון לחושבה לתקיעה שקודם התרועה ונ"ו ועוד דלפנינו יתבאר דתקיעה דתשר"ת ארוכה משל תשר"ת ושל תשר"ת ושל תשר"ת ולכן אין לחשוב תקיעה של תשר"ת דתשר"ת ומשל תשר"ת להרי"ת ומ"ו סקילו ועוד נ"ל כיון רקשה לתקוע לתקוע שלשים קולות בהמשך אחד ובהכרח שינח קצת כמו שהמנהג אצלינו לנח קצת בין תשר"ת לתשר"ת ובין תשר"ת לתשר"ת וא"כ ממירא

ממילא א"א לחשוב האחרונה הקודמת לראשונה העתידה מפני ההפסק ואף שבדיעבד יצא שהרי אפילו שמע מ' תקיעות במ' שעות יצא במ' לכתחלה אין הדבר מהודר :

ן שנינו במשנה ונמ' ג' : דשיעור תקיעה כשיעור תרועה ושיעור תרועה בשלש יבבות או כג' שברים ונ' יבבות הוא מה דיילולי ייליף מה שאנו קורין תרועה ופירש' ג' קולות בעלמא כל שהוא ולפ' בין שברים בין תרועה הם רק ג' או ג' גניחות או ג' יללות רק הגניחות הם ארובות והיללות הם קצרים וכן נראה דעת הראב"ד בפ"ג ע"ש ולפ' כיון דשיעור תקיעה כשיעור תרועה הוי תקיעה דתשרית ארוכה יותר מתקיעה דתר"ת והקיעה דתשרית ארוכה יותר מתקיעה דתשרית אמנם והו' שלא יפחות מהשיעור אבל להאריך התקיעה יכול להאריך כמה שירצה שאין לה שיעור למעלה וכן יכול לעשות יותר מנ' שברים ויכול לעשות ר' וה' שברים ויותר וכן יכול לעשות יותר משלש יבבות כמו שאנו נוהגין כאמת לעשות הרבה טרוםייטיין בתרועה והקפידא היא שלא לפחות מהשיעור :

ן אך לפי שיטה זו צריך לזוהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כשיעור ג' טרוםייטיין דא"כ יצא מכלל שברים והוי כל שבר כתקיעה ונ' השברים הוויין ג' תקיעות שהרי שיעור תקיעה כתרועה ותרועה הוי רק ג' טרוםייטיין וי"א דבשברים אין קפידא כזה שהרי אם השברים הוי תרועה הוי שיעור תקיעה כג' שברים ולא כג' טרוםייטיין ורק יש לזוהר שלא להאריך בכל שבר כשיעור הנ' שברים דאו יצא מכלל שבר ונכנס בכלל תקיעה ובתשרית נס זה אין קפידא ובשם יש לזוהר שלא להאריך בכל שבר כשיעור ג' שברים ונ' טרוםייטיין כמובן ורבינו חננאל פי' ג"כ כרש"י :

ן אכל שיטת רבותינו בעלי ההוס' ולזה הסמימו הרמב"ן והרשב"א והמגיד משנה דזה שאמרו שיעור תרועה כג' יבבות ה"פ דכל יבבא הוא ג' כחות של כל שהוא ונ' יבבות הם מ' כחות וטעמם נ"ל דבבא אחד כל שהוא לא נשמע קול יבבא כלל אם לא בהצטרף ג' טרוםייטיין דאו הוי כקול יללה ולכן ג' יבבות הם מ' טרוםייטיין ולפ' שיעור תקיעה הוי תמיד ארוכה כתשעה טרוםייטיין וכן יכול בפשימות להאריך בכל שבר כשיעור ג' טרוםייטיין רק לא יאריך במ' טרוםייטיין ולפ' שיעור השברים השלשה

הוויין כשיעור התשעה טרוםייטיין הקצרים אמנם לפי שיטה זו יש לו לזוהר להאריך בתקיעה של תשרית כשיעור י"ח טרוםייטיין דהיינו שיעור שברים ותרועה כמ"ש ומי שלא האריך בתקיעת תשרית כשיעור הזה והאריך בשברים בכל שבר כג' טרוםייטיין לא יצא ידי חובתו לא כמר ולא כמר וזהו לדעה ראשונה שבמעיף הקורם אבל להי"א לית לן בה וכמ"ש שם :

ן ונראה לענ"ד דמחלוקת רבותינו אלה הוה פלוגתא בירושלמי דאמסנה רשיעור תרועה כדי ג' יבבות אומר שם איזו היא תרעה ד' חנניא ור' מנא חד אמר אהן טרימוטא וחורנא אמר תלת דקיין עכ"ל וה"פ דהמשנה אומרת דשיעור המשך התרועה כג' יבבות אבל איזו היא מהות התרועה כלומר כל חלק מהתרועה והיינו דיבבא מה היא חד אמר אהן טרימוטא כלומר טרימוטא אתה הוי שיעור תרועה כג' טרוםייטיין וחרינא אמר תלת דקיין והיינו כל יבבא היא כתלת דקיין ונמצא דתרועה הוי כהמשך מ' דקיין והרא"ש ור"ן כתבו דבירושלמי מוכח כרש"י ורבינו חננאל שאומר איזו היא תרעה תלת דקיין ע"ש ומפרשי דאכולה תרועה קאי ולא אבין דא"כ זה שאמר אהן טרימוטא הוי כל התרועה טרימוטא אתה בתמיה ונראה שלפניהם היתה גירסא אחרת בירושלמי אבל לפי גירסא שלנו כמחלוקתם של רבותינו כן מחלוקת בירושלמי ופירושו כמ"ש ואלהן טרוםייטיין פירושו לחת כמו נספ"ק דזויר הן לחת ע"ש ונכ"כ קס"ד :

ן ודברי הרמב"ם הם תמוהים שכתב בפ"ג דין ד' שיעור תרועה כשתי תקיעות שיעור שגשה שברים כתרועה עכ"ל והראב"ד כתב ששיבוש הוא והמפרשים טרחו בדבריו ע"ש ונראה דכוונתו כן היא דהנה כמשנה שנינו שיעור תקיעה כג' תרועות ופריך והתניא שיעור תקיעה כתרועה ומחרץ אכ"י תנא רידן קא חשיב תקיעות דכולהו בבא ותרועות דכולהו בבא תנא כרא קא חשיב חד בבא ותו לא ולפירש"י ותוס' לא פליגי והוי שיעור תקיעה כתרועה אכל הרמב"ם מפרש דפליגי דהכריתא סוכרת דשיעור תקיעה כתרועה אחת אבל המשנה דקחשבא כולהו בבוי הוה כאומרת שיעור כל התקיעות ככל ג' התרועות ותקיעות יש ששה וממילא דתקיעה הוי כחצי תרועה ותרועה שלימה הוי כשתי תקיעות ואח"כ אומר דשיעור הנ' שברים בהמשך כתרועה דהתרועה היא תשעה קולות קצרים והשברים הם ג' קולות ארוכים ונראה

מהו

שהוא סוטה הר"ח ע"ש והלח"מ האריך כנזכרו ונשאר ב"ש ונס
הא"ע לא מלא דרכו ולמ"ש א"ש ודו"ק):

י"א וכוה שנתבאר רשיעור תקיעה תלוי בהתרועה
לרוב הפוסקים ולכן תקיעה תשרית ארוכה משל
תשרית ושל תשרית משל תשרית לרש"י ור"ח רעה
הראב"ד שם אינו כן והוא כתב התקיעה אינו תלוי
כלל בתרועה ושיעור תקיעה הוי תמיד כמ' טרומיטין
ולפ"ז ג' ריעות בשיעור התקיעה לרוב הפוסקים תלוי
בהתרועה ושיעורה כפי התרועה שבאותו סדר
ובתשרית שיעורה ח"י טרומיטין ובתשרית מ' ובתשרית
לרש"י ור"ח ג' טרומיטין ולהתוס' והרשב"ץ והרשב"א
מ' טרומיטין ולהרמב"ם שיעורה כחצי תרועה ולהראב"ד
תמיד שיעורה כמ' טרומיטין ואנחנו מחמירים ככל
הדיעות והיינו שתמיד אינה קצרה ממ' טרומיטין
ובתשרית ח"י שכן הוא רעת הגאונים וכן התרועה
אנו עושים תמיד לא פחות מן מ' טרומיטין ובשברים
אין מחלוקת רלכ"ע הוא ג':

י"ב כל תקיעה או כל שברים או כל תרועה צריך
לעשותה בנשימה אחת ואם לאו צריך לחזור
ולעשותה ובשברים תרועה תשרית שהוא מפני
הספק רשטא שניהם תרועה ג"כ י"א שצריך לעשות
שניהם בנשימה אחת כיון רקול אחר הוא כמו שברים
דתשרית ותרועה תשרית וי"א שא"צ בכיון רזהו מפני
הספק רננהו וילולי כאחת אין ררך ליילל אחר
הגינה בנשימה אחת אלא כהפסק קצת ורק שלא
ישהה כהפסקה יותר מכרי נשימה וראוי להחמיר
כדיעה ראשונה וכן המנהג וכל זה לכחלה אבל
בדיעבד אין עיכוב אפילו אם עשה השברים או
התרועה בשתי נשימות וט"ו סק"ה ונ"ל רבתקיעה הוי
עיכוב גם בדיעבד כיון רקול פשוט היא ואם יהיה
הספק הרי אינו פשוט:

י"ג ודע שיש מי שאומר רשברים תרועה לא רי שא"צ
לעשותן בנשימה אחת אלא שאסור לעשותן בנשימה
אחת ורוקא בשתי נשימות ותהיה מ' קמ"ב ועפ"ז
כתב רבינו הב"י בסוף סעיף ר' רירא שמים יוצא
ידי כולם ובתקיעה רטוישב יעשה בנשימה אחת
ובתקיעות רמעימר יעשה כמ' נשימות עכ"ל ורבינו
הרמ"א כתב והמנהג הפשוט לעשות הכל כמ' נשימות
ואין לשנות עכ"ל והרבר תפוח לומר שאסור בנשימה
אחת ויהא"ה מפסיק דמלין אינה רחיה כלל כמ"ש הט"ו
סק"ז וגם ה"ח פ"ג דהסב"ן נשימה אחת לא יטע ע"ש

וכמחזיקי ע"ש הרבה מהתקנים כומינו עושים כן ולכן הסק"ה
מקרא שנים תרועה כלחת):

י"ד כתב הטור ראם הקע תקיעה ותרועה ותקיעה
בנשימה אחת לכאורה לא יצא שאין כאן לא
ראש ולא סוף ופיהו בירושלמי לא משמע כן הנרמזין
התם עשאן כנפיהה אחת יצא עכ"ל ומסקנתו ריצא
אבל רבינו ירוחם כתב בשם הרא"ש רלא יצא וכן
שנינו בתוספתא תקע והריע ותקע בנשימה אחת לא
יצא ע"ש והנה אף אם התוספתא חולקת נראה
ההלכה כהירושלמי ברבר שלא הוזכרה בש"ס שלנו
וגם מרבינו הב"י סעיף ה' נראה כן שכתב אם תקע
תשרית בנשימה אחת יצא ויש מי שאומר רלא יצא
עכ"ל הרי שכתב מי שסובר רלא יצא בש"ס יש מי
שאומר והעיקר כריעה ראשונה כיריע רדכו בש"ס:

מ"ן אם האריך בתקיעה אחרונה של תשרית בשיעור
ב' תקיעות כרי שתעלה לשם תקיעה אחרונה
של תשרית ולשם תקיעה ראשונה של תשרית לא
עלתה לו אלא תקיעה אחת שאין מפסיקין תקיעה
אחת לשנים וי"א שאפילו בשביל אחת לא עלתה לו
כיון רחציה הראשונה כיון לשם תשרית לא תוכל
לעלות לתשרית וכן חציה האחרונה שכיון לשם תשרית
לא תוכל לעלות לתשרית ונמצא תשרית אין לה
סוף ותשרית אין לה ראש וכל תקיעה צריך להיות
לה ראש וסוף ואם חסר אחת לא יצא וצריך לחזור
לראש התקיעה אבל בסדר אחר כגון בתשרית הראשון
שכיון בהתקיעה האחרונה לשם תקיעה שאחר שברים
תרועה ולשם תקיעה שקורם שברים תרועה לביע
עלתה לתקיעה אחת כיון שהם בסדר אחר ולכ"ס ר"א
רנס בכר"ג אינו עולה אפילו לאחת לה"א וע"ה סק"ה
ע"ש אך העיקר לרינא כריעה ראשונה שאפילו בין
תשרית לתשרית עולה לאחת והיינו לאתרוגה של
תשרית ויתקע אחרת לשם ראשונה של תשרית וז"ל
סק"ה כנס ר"ז ותניא וסכ"ל וכן משמע להדיא כהנהגה ומה
וגם הירושלמי שהבילו הרא"ש והטור רנס לאחת אינו שליה
הוא דבר תימא לח"ך יתלוק על המשנה ולפרש דקאי על התקיעה
הקודמת כמ"ש הרא"ש הוא דבר תימא וכאמת הרמב"ן פ"ג
דהירושלמי אמתספס קאי וסיקר הירושלמי הוא כמ"ש ה"ג ג'
כדינא דמתספס והירושלמי אומר שאין לדמות מתספס לתתייתן
דמשך כמ"ה כמ"ה דל"כ אפילו אחת אין לו אלא וודאי רלא
דאי וכדדך רלגנ סכ"ה הו הירושלמי כמ"ד ה"ג ג' נפי תספס
והב"י

בשני חזור להשני ואם פעה כראשון חזר לראש הראשון:

יין כהב המור אם עשה ב' תרועות זו אחר זו או שתקע אחר התרועה הקיעה במתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרועה לתקיעה או לאחר שתקע ג' שברים שתק והפסיק ואח"כ תקע שברים אחרים י"א רלא היו הפסק אלא כשפסק בתרועה בין שברים לתקיעה ונתחייט או שפסק בשברים בין תקיעה לתרועה ונתחייט אבל כי האי שתקע שני תרועות זו אחר זו וכן גי' שניסו או שתקע באמצע תקיעה כמתעסק לא היו הפסק לחזור לראש אלא נוסד ויחזא ולא נתקלקל הסדר אבל הרמב"ן כתב דבכולהו הוי הפסק ותיבא התוספתא תקע והריע וחזר והריע וחזר ותקע אין בידו אלא אחת פ"י תקיעה האחרונה אבל הראשונה הפסיד בשביל התרועה שתקע באמצע ואין זה קושיא למ"ש שאפילו אם נסד התרועה בשעות לא היו הפסק וזה מה שנסתיף הקודם לדיעה לאשונה רשם הוא בתשר"ת שהתרועה של הפעות הוא מעין התרועה שיש לו לתקוע אבל בתר"ה שנסד התרועה מה שמריע אח"כ הוה הפסק עכ"ל ורבינו חב"י בסעיף ח' פוסק כהרמב"ן ע"ש שכתב דאפילו שבר אחד הוי הפסק והפסיד גם תקיעה ראשונה עכ"ל:

יבן ויש מי שאומר דלא נחלק הרמב"ן אלא בתוקע לשם מצוה בנתיים אבל בתוקע כמתעסק לפה יפסד רלא יהא אלא כמו שעשה מלאכה בנתיים דהא קי"ל שמע פ' תקיעות כפ' שעות ביום יצא אמו מידיי שישב כל היום ולא ריבר בנתיים או שלא שמע קול אחד בארס או כהמה והאי נמי כיון דמתעסק לא יצא ה"ל כקול אחד ואע"פ שהסיד דעתו יצא ור"ן טס ולכן גראה להקל בזה מאחד שיש חולקים בכל דין זה כמ"ש המור ומג"ל סק"ו ולדעת המור וש"ע י"ל דלא דמי לתשע שעות ביום שאין שייכות להשומר בהם ששמע אבל כאן שתוקע בסדר הוי הפסק גם כמתעסק ויהיילק שכתבו נסתיף הקודם בין תשר"ת לתשר"ת ומר"ת ח"ט חלל כשמריע בתוך השברים מה נתשר"ת מעין מה ט"ס לו לתקוע חלל בתרועה קודם השברים או ט"י שברים זה אחר זה גם נתשר"ת ססול כמ"ש התג"ל סק"ה ע"ש:

ב וזה שאמרנו ששני תרועות או שני שברים זה אחר זה פוסליה וזה כשתקע הראשון כהונג אבל אם

התקע נסתייה כמחיס כדרך הירושלמי כיוצא וזה מתוך מה שהקדמה ה"ן נס"ד על האמנ"ן פ"ט ופמ"ג המ"י משה נס"ג ע"ש ודוק:

מן וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ו' אם תקע תקיעה אחת בין שני סדרים והתנה שאיות מן הסדרים דהא הנכון העלה לו אותה תקיעה יצא עכ"ל כלומר דהו שאמרנו שאינה עולה לשתיים ולה"א גם לאחת אינה עולה והו בתקע בתם אלא שנתכוין שתעלה לשנים כמ"ש אבל בהנאי מפורש כלומר דהא זה שאנו תוקעין תשר"ת תשר"ת תר"ת הוא מפני הפסק כמו שנתבאר והתנה שתקיעה זו תעלה לאותו סדר שהוא עיקר לפי הדין מס"ג יצא שדרי לא כיון בה לשני תקיעות ולמה לא תקנו חכמים לכתחלה כך מפני המעמים שבארנו בסעיף ה' ע"ש אבל אם התנה מה שעשה עשוי וזהו בתקיעות שכן סדר לסדר ולא שייך זה בתקיעות שבסדר אחר כסובג:

ין אם התחיל לתקיע ותקע תקיעה והיה צריך לעשות אח"כ ג' שברים ותרועה ומעה ולא עשה רק שני שברים ועשה תרועה אם נזכר סיד יעשה שבר שלישי ואח"כ יתקע תרועה וזהו כשלא נסד התרועה אבל אם נסד התרועה צריך לעשות כל הג' שברים ואח"כ התרועה אבל תקיעה ראשונה לא הפסיד בהפסקה זו כיון שלא הפסיק בקול אחר שאינו שייך להשומר ויש חולקין וס"ל דהפסיד גם התקיעה הראשונה וצריך להתחיל תקיעה מחדש ואח"כ שברים תרועה וכן מי שסובר דצריך לעשות כל השברים בנשימה אחת אפילו לא נסד התרועה צריך לחזור לראש התקיעה או לראש השברים לדיעה ראשונה וזהו הכ"ל בתשר"ת אבל בתשר"ת בשמעה בשברים או בתשר"ת שמעה בתרועה והתחיל בתקיעה שאחריהם אפילו לא נסדה צריך לחזור לראש שברים או לראש תרועה אפילו לדיעה ראשונה כיון שהפסיק שלא מעניין התרועה ולד"ש חולקים חז"ר דהתקיעה שקודם השברים או התרועה שמעה ואם היה הפעות בתשר"ת השני או בתשר"ת השני א"צ לחזור לתשר"ת הראשון אלא להשני ואם אירע כהשלישי חזר להשלישי וכן בתשר"ת כשצריך לחזור לראש בן הוא וזהו שכתב רבינו חב"י בסעיף ט' וז"ל אם תקע שני תשר"ת או שני תשר"ת או שני תר"ת כהונג ומעה בשלישי א"צ לחזור אלא לאחרין שתקע בו עכ"ל וה"ה אם מעה

קראתי י' ושאר לומר שים החנה באמצע התקיעות בין תשרית לתשרית ובין תש"ה להר"ה ואחר התקיעות אומר ותתקע פסוק אשרי העם יורעי תרועה והציבור ענין אחריו ואומרים אשרי יהללו ומחזירין הס"ת למקומו ומהפללין מוסף :

כב וכתב הרמב"ם בפ"ג מתשובה דין ד' אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזירת הבתוב רמו יש בו כלומר עורו ישינים משנתכם והקיצו גרמסין מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה זכרו כוראכם אלו השוכחים את האמת בהבלי הוסן ושונים כל שנתם בהבל ורוק אשר לא יועיל ולא יציל הבישו לנפשהיכם והמיכו ורכבכם ומעללכם יעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה :

אם התחיל לתקוע ולא עלה כהוגן צריך לחזור ולתקוע פעם אחרת קול זה הראשון אינו בחשבון בפ"ע ונחשב הבל לקול אחר כמ"ש המור ע"ש (ס"ו) ואם עומד בתשרית וזכר שמעה בתשרית גומר הסדר ואח"כ תוקע תשרית פעם אחת (ס"ז) ואין לחוש כמה שהפסיק בסדר התשרית וכן מה שהקדים תשרית דכל אחר הוא עניין בפ"ע ודע רבב"ל רינים אלו אין חילוק בין תקיעות דמיושב לבין תקיעות שעל סדר הברכות דבכל מה שצריך לחזור לראש גם בתקיעות דמיושב צריך לחזור ולא נסמוך על התקיעות שעל סדר הברכות כיון שבדרך על התקיעות דמיושב אמנם בתקיעות שאחר ההפלה אין לרקק (ס"ז) :

כא וכבר בארנו בס"י תקפ"ז שצריך לתקוע בשופר בצד הקצר ולא בצד הרחב וסימנך מן המצד

תקצ"א [סדר הפלת מוסף בלחש וכו' י"ג סעיפים] :

א משנה תפלת המוספין בר"ה מכל מוספי השנה דכל המוספין הם שבע ברכות ומוסף ר"ה תשע ברכות שנהוסף ברכת מלכויות וברכת זכרונות וברכת שופרות ואם תאמר א"כ עשרה הן ראינו כן דבולל קרושת היום עם מלכויות ור"ה ל"כ"ו והני תשע ר"ה כנגד תשעה אברות שהזכירה חנה בתפילתה ונרכת כ"ע"ו דבר"ה נפקרו שרה רחל וחנה ויש רמז בתורה להזכיר מלכויות וזכרונות ושופרות בר"ה שנאמר וזכרון תרועה מקרא קרש וזכרון אלו זכרונות תרועה אלו שופרות מקרא קרש זו קרושת היום מקרא ישראל ויום הזכרון ומלכויות למרגו מרכתיב אני ד' אלקיכם ובחרש השביעי וזו מלכות (ר"ה) ועוד כתיב והיו לכם לזכרון לפני אלקיכם אני ד' אלקיכם מה תלמוד לומר אני ד' אלקיכם אלא זה בנה אב לכל מקום שנאמר כו זכרונות יהיו מלכויות עמהן (ס"ז) ואמר הקב"ה אמרו לפני מלכויות זכרונות ושופרות בר"ה מלכויות כדו שתמליכוני עליכם זכרונות כדו שיעלה זכרונתי לפני למויבה וכמה בשופר (ט"ו) :

ב קיי"ל לעיל סי' קכ"ד רכל התפלות אין הש"ץ מוציא אלא את שאינו כקי להתפלל אבל סי' שיכול להתפלל בעצמו אין הש"ץ מוציא וזהו בתפלות דכל השנה אבל של ר"ה ויוה"כ פסקינן בשלהי ר"ה דכשם שהיא מוציא את שאינו כקי כך הוא מוציא את הבקי משום רנפישי ברכות ואריכא מוכא אבל זכרונות

ז"ה צריך תנאי שישמע מהש"ץ מתחלתו ועד סופו ולא יפסיק בריבור כלל ולפי שרבר זה קשה על האדם לפיכך אנו נוהגין שכל אחד מתפלל בלחש כל תפלת המוסף מראשו עד סופו ונס הש"ץ מתפלל בלחש ואח"כ חוזר הש"ץ התפלה כבכל השנה ועוד פעם משום דלרש"י והוס' אין הש"ץ מוציא את הבקי בר"ה ויוה"כ אלא כשהיה אנים ולא היה יכול להתפלל ומצ"ל ואין לשאול איזה אריכה יש ביוה"כ רי"ל שיש בו וירוי ועל חמא אך לפ"ז גם בשחרית ומנחה כן אך אפשר רבהם ליכא קרבנות לכן אין זה אריכות ופרש"י וחוס' סף ר"ה ויותר נראה רזהו על ויה"כ של יובל :

ג ודע שהרא"ש והמור הביאו מתשו' הגאונים שמעילם לא התפללו הציבור במוספין של ר"ה רק שבע ברכות והש"ץ היה רק מתפלל תשע ברכות וכ"כ רב שרידא ורב האי נאון וכן נהנו בשתי ישיבות בבבל אבל הר"ץ ניאות כתב קבלנו מחכמים גדולים שקבלו גם הם מחכמים גדולים כמו רב שמואל הלוי שקבל מרכינו חנוך גדול הרוד הלכה למעשה שהציבור ג"כ מתפללין תשע והרא"ש והמור המכינו לרבניהם וכמו שאנו עושין ותמה הרא"ש על הגאונים הכיון שחקנו תשע ברכות בר"ה א"כ המתפללין שבע ברכות הוי ברכתן לבטלה ע"ש ואין זו קושיא על הגאונים לפי שהם מפרשים הא דאמרין רבברכות של ר"ה הש"ץ מוציא גם את הבקי אינו אלא על מלכויות

זכרונות שופרות אבל השבע מחוייב כל אחד להתפלל לעצמו ובאמת שהר"ן ז"ל פי' כן וכן נראה מהרמב"ן ויש לזה סיוע רבה מירושלמי ע"ש וא"כ כך היתה התקנה לכתחלה ואינם ברבות לבטלה :

ך ולכן נלע"ד דאם אחר נשאר ר"ה בדרך ומתפלל ביחידות ואין לו סידור תפלה ואין יודע כל המוסף בע"פ מ"מ מחוייב להתפלל ג' ראשונות וג' אחרונות וקדושת היום באמצע שבה נכלל גם מלכות ולומר ופסני חסאינו עם הקרבנות אם יודע זה בע"פ רביון דלדכרי הנאונים והירושלמי היתה כן תקנה ראשונה לא בטלה גם עתה באין ברירה אחרת ואם כי בן ג"ד פ"ט למעשה יש להתיישב בזה דאולי לא היתה התקנה אלא כשאח"כ ישמעם משי"ן ואע"ג דלא נרע פעם שבשרות א"כ יסמוך בכל התפלה על השי"ן ומ"מ הסבא נותנת דבכל מה שיכול להתפלל בעצמו מחוייב להתפלל כיון שבזמן הנאונים התפללו כך :

ך הספרדים לא נהגו לומר בלחש קרבנות המוספים רק בשבת ור"ה דרנילי ולא אתו למטעי אבל לא של יו"ט ולא של ר"ה ויהי"כ משום דלא בקיאי בהו ואתו למיטעי ויוצאין ידי חובתן כמה שאומרים ככתוב בתורתך ע"י משה עבדך מפי כבודך אבל מנהג אשכנז אינו כן ואני אומרים כל קרבנות המוספים ואם אינו יודע בע"פ יתפלל מתוך הסידור וכן הוא המנהג הפשוט ואין לשנות ולדעת ר"ת בתוס' שהיה ר"ה חובה על כל יחיד להזביר קרבנות המוספים ע"ש אבל הקרבנות של מוסף ר"ה אין מוכרין להדיא מפני דכתיב בכסא ליום חגיגו שהודש יהיה מכוסה ומוכרין ברמו לומר את מוספי יום הזכרון הזה דגם ר"ה מקרי יום זכרון ונב אומרים ושני שעירים לכפר האחד של ר"ה והאחד של ר"ה ואומרים בסוף הקרבנות מלבר עולת החדש ומנחתו ועולת התמיד ומנחתה ונספיהם וכי' וגם ביום השני אומרים כן אע"ג דבניגון ר"ה מן יום הראשון דמימות עזרא ואילך לא מצינו אדול מעובר מ"מ אולי בביאת הנואל יעשוהו מעובר וימנו מיום שני לכן אין לשנות הנוסחא מן יום ראשון ליום השני וכמו שבכל ר"ה כשהן שני ימים אומרים מוסף וקרבנותיה ביום ראשון נ"ב אף שמונין משני כמו כן עתה אין חשש בדבר אע"ג דלא דמי לנמרי כמובן :

ן ודע שמנהג אשכנז שלא לתקוע בלחש וכן הסכימו הנרולים וג"א ר"ס תקצ"ג וע"ג אבל מנהג הספרדים

שתוקעים גם בלחש והיינו שהתקע פונה לפניו השופר וכל העם בשמניעים לסוף מלכות סמתינים עד שגם התקע מניע לשם ותוקע כלי מקריא שהרי אמר להפסיק וכן בסוף זכרונות וכן בסוף שופרות ויחרו הציבור שבאם מעה התקוע אמר להפסיק ולעזר בו ויניחו כך שהרי כבר יצאו ידי תקיעות ותקיעות שעל סדר הברכות אין מעכבות ולכל היותר לאחר התפלה יאמרו לו שמעה ויחזור ויתקע כמה שמעה דאין הסדר מעכב כמ"ש בס"י הקודם ולמתי זה מדברי הרשב"א שהגיה הג"א נמק"ג ט"א :

ן שני חכמים במשנה ולי"ג אין פוחתין מעשרה מלכות מעשרה זכרונות מעשרה שופרות ופירשו בגמ' כנגד עשרה פעמים הללו דכתיב בהללו אל בקרשו דכתיב שם הללוהו בתקע שופר והללו' אינו בחשבון וכן כל הנשמה וכנגד עשרת הדברות שניתנו בקרבן שופר וכנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם ונבראת בר"ה שבו נברא האדם שהוא תכלית הבריאה כמו שאומרים באתה זוכר זה היום תחלת מעשיך וכו' וי"ג מלכות הוא כנגד המאמרות שג' בריאת העולם דתכלית הבריאה הוא לקבל עול מלכותו יתברך וזכרונות הם כנגד עשרת הדברות דזכות התורה יעלה זכרוננו לטובה ושופרות הם כנגד הללוהו דכתיב שם הללוהו בתקע שופר : ך הני עשרה פסוקים אומרים שלש מתורה שלש מכתובים שלש מנביאים ומסיימן בשל תורה ומה שמקדימין כתובים לנביאים אע"ג דנביאים נרולים במעלה משל כתובים שאינן אלא ברוח הקדש מפני שפסוקי הכתובים הם סתדילים שאמרו דוד והיא קודם בזמן לנביאים אחרונים שמהם הפסוקים שאומרים ולנו ועוד דמעלין בקדש והתחלה בהכרח להיות בתורה ואח"כ כתובים ואח"כ נביאים כדי להעלות בקדש ר"ן ורש"אין להוסיף על עשרה פסוקין יאע"ג דכיון שמרמזין להללו ולעשרת הדברות ולעשרה מאמרות לא היה נכון להוסיף מ"מ מצינו ביוצא בזה בשבעה קרואים בשבת שמרמזים לשבעה רואי פני המלך ומ"מ מוסיפין וה"י כן הוא וגם ומרדכי :

ן כל זה לכתחלה ולהירוד ובריעבר אפילו לא השלים בשל תורה אלא בשל נביא יצא גמ' ונראה דהיה בשל כתובים דמאי שנא וכן אם לא אמר אלא שלש שלש פסוקים מכולן והיינו פסוק אחד של תורה ואחד של נביאים ואחד של כתובים במלכות וכן בזכרונות ובשופרות

ובשיעורית יצא ומר כריכט ולא עוד אלא אפילו לא אמר פסוקים כלל אלא שאמר כי המלכות שלך הוא וכו' ככתוב בתורתך וכן ברברי קרשיך וכן ברברי נביאיך יצא וכן בזכרונות ובשופרות ורק אם התחיל פסוק של תורה בהכרח לו לומר פסוק מכתובים ופסוק מנביאים וכו' אבל כשלא התחיל יצא כמה שאמר בכתוב בתורתך ולדעת המור א"צ לומר גם וכן ברברי קרשיך וכו' משום דכולם נכללים בלשון תורה ע"ש ולדעת הרמב"ם לא יצא אא"כ אמר פסוק של תורה ע"ש וחלקו עליו הפוסקים :

ו נהגו לומר הפסוקים על הסדר כגון במלכות בשל תורה ד' ימליך לעולם ועד לא הביט און ויהי בישודון וכו' וכן כולם מיהו אם שינה הסדר שהקדים המאוחר יצא וכן משמע בנמ' ואין מוכיחין מלכות וזכרונות שופרות של פודעניות מישראל כמו בחימה שפוכה אמליך עליכם ויזכר כי בשר המה תקעו שופר בגבעה וכיוצא בהם ואין אומרים פסוקי וזכרונות של יחיד אפילו לטובה כגון זכרינו ד' ברצון עמך זכרה לי אלקי לטובה :

יא והנה יש קורים תנך על מה שנהגו לסיים פסוקי שופרות בפסוק וביום שמחתכם שאינו נזכר בו רק חצוצרות ולא שופר אבל הרא"ש והר"ן ז"ל כתבו ליישב המנהג רכשם רפסוק שנוכר בו תרועה בלא שופר הוי כמו דכתיב ביה שופר כדכתיב ותרועת מלך בו ועולה לפסוקי שופר כמבואר בגמ' וה"נ

כרמזובר תקיעה חוי נ"כ כשופר והרי כאן כתיב ותקעתם ואמו משום דכתיב ביה גם חצוצרות מיגרע נרע וכן משמע להדיא בירושלמי ולכן אין לשנות המנהג :

יב אין לומר ועקירת יצחק לורעו של יעקב היום ברחמים תזכור ראפילו אם אימר לורעו סתם הוה כאומר של יעקב כדררשינן כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק ולכן האומר של יעקב משנה מסמבע שטבעו חכמים וי"א דאין זה משנה מסמבע ואדרבא בתפלה ראוי לברך יותר מה שמתפלל ועוד דהא הנורד מזרעו של יצחק אסור בבני עשו ולפיכך יש שנהגו לאומרו ועמ'ו סק"נ ומנ"א סק"ו וסק"ח ואנחנו נהגנו שלא לאומרו ואי משום נורד י"ל דבגדרים הולכין אחר לשון בני אדם :

יג אמרו חז"ל דלא יתפלל אדם ביחידות מוסף של ר"ה בשלש שעות ראשונות שעל היים לפי שבזמן זה הקב"ה רן את עולמו ועירן ריתחא הוא זרדיך זכ"ח הרכים והרכים מתפללים מוסף אחר ג' שעות משא"כ בשחרית שכולם מתפללין בזמן הזה יכול גם הוא להתפלל ומרש"י מבואר דאין הקפידא רק בשל מוסף משום שאומר מלכות וזכרונות שופרות מיפקד דינא אבל בשחרית אין קפידא כלל ואומר עלינו ומליך על כל העולם והשי"ן מוסף אוחילה ופיומים כל מקום ופסוק לפי מנהגו ורש"י עמ"ס ד' : ד"ה מוסף שמוזכר כמ"ש ול"ע דא"כ מלי שרין ה"ס אי הכי למכא נמי ומנ"א סק"ט שהצריך וז"ל :

תקצ"ב [תפלת מוסף של השי"ן וסדר התקיעות וכו' ח' מעיפים]:

א וחכ"כ מחזיר השי"ן התפלה ותוקעין על מרד הברכות ואע"ג רמזין תורה אין התקיעות עניין להברכות ומצוה בפ"ע הוא וגם הברכות אינן מן התורה מ"ם כשתקנו חכמים הברכות תקנו שיחקעו בהם כרתנן (ל"ג) מי שכירך ואח"כ נתמנה לו שופר תקע וכו' ורייקו בנמ' טעמא דלא הוה ליה שופר הא אם היה לו שופר אסור ברכות שמע להו ורוקא בציבור ולא ביחיד רהיחיד תוקע כל התקיעות ואח"כ מתפלל מוסף והפעם נראה רבין שנורה התורה לתקוע ג' פעמים תקיעה תרועה תקיעה מסתמא כיונה שבסדר הראשון יקבל; עול מלכותו כמו שתוקעין לפני המלך והשני שיעלה וזכרונו לפניו יתברך כדכתיב והדיועותם

ב וכתבו הרי"ף והרמב"ם בפ"ג רכך הוא סדר התקיעות שעל הברכות למלכות תוקעין תשר"ת ולזכרונות תשר"ת ולשופרות תר"ת וכ"כ התוס' והרא"ש שם שכן היה מנהג הקרמונים ותמתי בזה דאין ישנו את התרועה פמלכויות לזכרונות ומזכרונות לשופרות והרי"ף כתב

כחצוצרות וזכרתם לפני ר' אלהיכם וכן כתיב ותקעתם כחצוצרות והיו לכם זכרון וכו' והשנישי להשמיע קול שופר כמו שהיה כמתן תורה וכן לעתיד אי"ה ולכן תקנו סדר התקיעות על הברכות האלו אמנם עניין כזה הוא רק לרבים דוכות הרבים גדול מאד ולא ביחיד ולכן היחיד אינו תוקע על סדר הברכות כמ"ש :

כתב בזה"ל וברין הוא שיהו תוקעין על סדר ברכות כמו שתקעו בישיבה אלא כיון שכבר יצאו ידי חובת התקיעות אין מסריחין על הציבור יותר מדאי וכן המנהג בכל העולם ובשתי ישובות עכ"ל וכ"כ התוס' והרא"ש:

ג מיהו רבינו חם תיקן שיתקע בכל אחד תשרית דלא הוה השינה כל כך מכפי מה שהיה מקודם אין כוה מירחא דציבורא ורבינו הבי"ו כתב שאצלם תקעו למלכות ג' פעמים תשרית ולזכרונות ג' פעמים תשרית ולשופרות ג' פעמים תשרית ע"ש והוה מנהג משונה וזו ואין בו מעם ובספרו הגדול לא נזכר זה כלל ונראה שיש בכאן איזה טעות מהרמב"ם והכוונה תשרית תשרית תשרית למלכות וכן לזכרונות וכן לשופרות וכמו שאנו עושים גם היום ברוב המקומות וז"ל הגר"ם ורבינו הרמ"א כתב בתקנת ר"ת אמנם עכשיו הנהיגו ברוב המקומות לתקוע תשרית תשרית תשרית במלכות וכן בזכרונות וכן בשופרות והוה העיקר לריגא:

ד ובמעם קדמונינו אינו מספיק המעם שהבאנו מפני מירחא דציבורא והרי הם רנעים ספורים וכמה אני מאריכים במי שבירך ובשאר דברים ולכן נלע"ד דלפי מ"ש הרא"ש כשם רב האי נאון בשלהי ר"ה דמן התורה גם השברים הוי' הרועה וכן התרועה וכן השברים והתרועה ביחד אלא שר' אביה הגרינו שכל ישראל יעשו בשוה ולא שיש באמת ספק בזה והכאנו זה במימן תק"ץ מעיף ד' ע"ש ולכן תקנו קדמונינו תשרית למלכות ותשרית לזכרונות ותשרית לשופרות להורות לנו דכולם הם מעיקר הדין ואין כוה ספק כלל יאיך שיעשו יוצאים ידי חובתם וכמה פעמים נמצא שכדי להורות הלכה עשו דבר שיש לעשות יותר טוב ורק כדי להורות הלכה:

ה וכבר כתבנו שיחיד אינו תוקע על סדר הברכות ואפילו לא יצטרך לתקוע בעצמו שיהיה כהפסק קצת אלא שאחר יתקע לו כשישמע שסיים הברכה נ"כ אינו רשאי מפני המעם שכתבנו בסוף סעיף א' אלא תוקע בעצמו או אחר תוקע לו קורם שיתפלל מוסף וא"צ לתקוע שנית ונהגו שאחר התקיעות דמלכות אומרים הציבור היום הרת עולם וארשת שפתינו וגם בשבת אומרים היום הרת עולם אך ארשת לא יאמרו בשבת דאך נאמרי לקול תקיעתנו והרי אין תוקעים בשבת

וכמו שאומרים אחר מלכות כמו כן אחר זכרונות ואחר שופרות:

ו ביאורו של היום הרת עולם ה"פ דארם הראשון נברא בר"ה דכב"ה בא"ל היתה התחלת הבריאה והארם נברא ביום הששי וכו' נמסר הריגונו של עולם שהארם הוא תכלית הבריאה וחמא בו ביום בעץ הדעת ונרון בו ביום ולכן היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים כראיתא בפסיקתא אמר הקב"ה לאהר"ר אתה סימן לבניך כשם שעמדת לפני ברין ביום זה ויצאת בדימוס שלא סת באוהו יום והאריך לו עד יומו של הקב"ה שהוא אלף שנים כמו כן בניך יעמדו לפני ברין ביום זה ואח"כ אומרים אם כבנים אם כעבדים דבקרשין (ל"ג) ס"ל לר' יהודה דבזמן שאנו נוהגין מנהג בניו כליומר שעושים דצון אבינו שבשמים אנו קרוים בניו ואם לאו קרוים עבדים ולזה אנו מתחננים כי אין אנחנו יודעים מצבינו ולזה אומרים שבין כך ובין כך תרחם עלינו:

ז וכתב הרמב"ם דזה שתקע בישיבה יתקע על סדר הברכות ע"ש ואין הכוונה שבהכרח לעשות כן אלא מפני הדרך ארץ דכיון שהתחיל במצוה למה נדחיהו מנמך המצוה אבל אינו מעכב ויכול אחד לתקוע ולכן במקום שהמנהג לכבוד כל התוקעים שוה יתקע בישיבה וזה בסוסף אין חשש בדבר והרי בתמיד כמה כהנים זכו בו ומג"ל סק"ט ויכולין לכבוד כמה תוקעין בכה"ג שוה יתקע למלכות וזה לזכרונות וזה לשופרות אבל באמצע אין ליטול ממנו לכבוד לאחר דהוה פגם לראשון ולכן בתקיעות דמיושב יתקע אחד כל התקיעות אם לא שקשה עליו לנמור וכמ"ש בס"י תקפ"ה ע"ש:

ח לכתחלה אין להפסיק בשום דיבור שאינו מעניין התקיעה והתפלות בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד בין התוקע ובין הציבור אך אם סח דברים בטילים א"צ לחזור ולברך ולא דמי לפסח בין תפילין לתפילין שחוזר ומברך דשני מצות הם משא"כ הכא חדא מצוה היא ועוד שהרי כבר יצא ידי תקיעות של תורה אך לפי טעם הראשון אפילו סח בין התקיעות דמיושב עצמן אינו חיוד ומברך משא"כ למעם השני ואם סח בין ברכה לתקיעה שלא מעניין התקיעות חוזר ומברך ואף מעניין התקיעות אין לו להפסיק לכתחלה אא"כ מוכרח לזה כגון ליתן לו השופר וכיציא בזה

ערוך הלכות ראש השנה תקצ"ב תקצ"ג תקצ"ד תקצ"ה השלחן מן 29

בין ברכה לתקיעה ובכל זה אין חיפוק בין תקיע לתקיעה ולברך ראין זה שייך לתקיעות ומג"א סק"ה דרק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד לא הוה ענייני תפלה הפסק דשם אין ההפסק איסור גמור משא"כ על דבריהם):

בין ברכה לתקיעה ובכל זה אין חיפוק בין תקיע לתקיעה ולברך ראין זה שייך לתקיעות ומג"א סק"ה דרק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד לא הוה ענייני תפלה הפסק דשם אין ההפסק איסור גמור משא"כ על דבריהם):

תקצ"ג [דין אם הברכות והתקיעות מעכבין זא"ז ובו נ' סעיפים]:

אין מעכבין זא"ז ואיזו שיודע יאמרנה ומג"א: וכן התקיעות מעכבות זו את זו שאם יודע לעשות תקיעה ואין ביכולתו לעשות תרועה לא יעשה גם תקיעה אבל אם יודע לעשות תש"ת ואינו יודע לעשות תר"ת או להיפך יעשה דאידי ואידי תרועה היא לפי מה שכתב הרא"ש בשם הנאמן כמ"ש בס"י הקודם ויצא מן התורה וכ"ש שסדר הברכות והתקיעות אין מעכבין זא"ז ויכול להקדים הברכות להתקיעות או התקיעות להברכות ומירו לבתחלה יקדים התקיעות אבל הסדר בתקיעות עצמן או בברכות עצמן מעכב שאם הקדים תרועה לתקיעה לא עשה כלום וכן אם הקדים זכרונות למלכויות ושופרות לזכרונות וצריך לחזור וליתקע או לברך על הסדר:

אין התקיעות מעכבות את הברכות ולא הברכות מעכבות את התקיעות כגון מי שאין לו שופר לתקוע מ"מ יברך מלכויות וזכרונות ושופרות וכן מי שאינו יודע הברכות מ"מ חייב לתקוע כשיש לו שופר ואף שהקנו הכמים שיתקעו על סדר הברכות מ"מ אין זה לעיכובא וזה הרין בין בר"ה ובין ביה"כ של יובל שהיה בוסן המקדש שאז היו תוקעין ומכרכין מלכויות וזכרונות שופרות:

באכל ברכות של ר"ה ושל יוה"כ של יובל מעכבות זו את זו שאם אינו יודע כולם לא יאמר מה שיודע מהם אלא לא יאמר כלום וזהו דק אמלכויות וזכרונות שופרות רכזהו תקיני כחרא דיוקא אבל שארי ברכות אין שייכים לזה וכן כרכות דכל השנה

תקצ"ד [אם יכול אחד להוציא לחבירו ובו ב' סעיפים]:

בעשרה רהשי"ן מוציא: וזה שאמרו חז"ל סיפור מברך ובוד יוצא וזה בברהמ"ז וברכת המצות ולא בתפלה שנתקנה בלחש ואין רשות לאחד להשמיע קולו ולהוציא אחרים עד שירד לפני התיבה והכי שרר רב שרידא נאון ומורו וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מתפלה ומ"מ י"א ראם לא יכול להתפלל חבירו מוציא בתפלתו דדיוקא לפי שיכול להתפלל בעצמו אינו יכול להוציא וזה לפי שאינו יכול ויש לסמוך על זה בשעת הדחק:

אם מי שלא שמע התקיעות יכול אחר שכבר תקע לתקוע לו כדון כל המצות שאע"פ שכבר יצא מוציא ויכול גם לברך בעדו כמו בקידוש והכרלה אבל מי שלא בירך מלכויות וזכרונות ושופרות או שלא התפלל כלל אין חבירו יכול להוציאו ודיוקא הש"ץ מוציא אחרים מפני שזהו כרבים אבל יחיד ליחיד אין מוציא בתפלה אפילו הוא בעצמו צריך נ"כ להתפלל שאין יחיד נעשה שליח לחבירו להוציאו בתפלה בין בר"ה ויוה"כ ובין בכל השנה אא"כ

תקצ"ה [לאיזה מקום לילך אם לתקיעות אם לברכות ובו ב' סעיפים]:

למקום שמכרכין התקיעות היו דאורייתא והברכות הם דרבנן: ולא עוד אלא אם אפילו התקיעות הם בספק והברכות הם בוודאי ילך למקום התקיעות דספק דאורייתא חמור מוודאי דרבנן וכבר פשוט הוא שאם יביל לילך למקום שמהפלים וישאר עוד שהות ביזם לילך

אדם שאינו יכול לא לתקוע בעצמו ולא לברך הברכות בעצמו וישנו לפניו שני מקומות שבאחד תוקעים ולא מברכים שאין שם מי שיודע לברך ברכות אלו דמלכויות וזכרונות ושופרות ובמקום אחר יש שמכרכים הברכות ואין שם שופר או שאין שם מי שיודע ליתקע פשיטא שרצ"ל למקום שתוקעין ולא

ערוך הלכות ראש השנה סימן תקצ"ה תקצ"ו תקצ"ז השלחה

ליך למקום השופר דמחוייב לייך מקודם למקום התפלה אף שהיא דרבנן משום דאח"כ לא יהיה ביכולת היחיד להתפלל בעדו משא"כ בתקיעות כמ"ש

במ"ה הקודם וכבר נתבאר במ"ה תקצ"ו דאין שופר דוחה שבות ורק ע"י א"י דהוה שבות דשבות במקום מצוה מותר ועמ"ל סק"ט :

תקצ"ו [מנהג התקיעות שלאחר התפלה וכו' ב' סעיפים] :

לומר לו שיתקע ותוקע כל היום עכ"ל והנה ברין קמן בארנו במ"ה תקפ"ט ע"ש אבל מה שכתב דאח"כ אין לתקוע עוד בחנם לא כן כתב המור בשם רב האי נאון ע"ש (שהניח ר"ה מהך דכי מסיים ע"ן תקיעתה כינה לא שמע אינם אודנא מקול תקיעתה ע"ש אך הרמ"א הולך כשיטת התוס' דהוה כחוסם שלא שמעו התקיעות כמ"ס הע"ז בסק"ב ע"ש ועמ"ל סק"ב כמס הראב"ן דכש"ל עוד לתקוע אסור לסתול השופר משום מוקפה ע"ש ול"ע וכן מ"ס מיום הראשון ליום השני ל"ע ודו"ק :

א אנחנו נוהנים לתקוע אחר התפלה להשלים עד מאה קולות ננר מאה פעיות דפעיא אימיה דסיסרא כמ"ש הערוך והביאותו התוס' והרא"ש בפ"ד דר"ה והמור כתב בשם רב עמרם דאחר התפלה מרעין תרועה גדולה בלא תקיעה כדי לערבב השמן ואין אנו נוהגין כן :

ב וכתב רבינו הרמ"א דלאחר שיצאו בזה אין לתקוע עוד בחנם אבל קמן אפילו הגיעו לחינוך מותר

תקצ"ז [אם מותר להתענות בר"ה אם לאו וכו' ו' סעיפים] :

ילבשו בנדים חשובים בר"ה כמו בכל יו"ט אלא לבנים (נ"ה ומג"ח) ואצלינו אין נוהגין ללבוש לבנים בר"ה רק ביוה"כ ונס אוכלין ושותין כבשאר יו"ט והרי מקרא מפורש הוא אכלו משמנים ושתו ממחקים ורבה בעניין זה נשתנה ר"ה משאר יו"ט שמאריכין הרבה בתפלה עד אחר הצות (עמ"ל) ונס יש שאין יושנים ביום א' דר"ה ע"פ הירושלמי מאן דרמיך בריש שתא דמיך מוליה ולא ידענו איפא נמצא זה הירושלמי והאר"ל לא חשש לזה וולמר דלאר תקיעות ולמר מלת כנר נמתקו הדינים) :

א כתב המור בשם רב האי נאון שאסור להתענות בר"ה שהרי בנחמיה (ח') כתיב שאמרו עזרא ונחמיה לכל העם בר"ה לכו אכלו משמנים ושתו ממחקים כי קדוש היום לאדונינו וכתוב וילכו כל העם לאכול ולשתות ונ"ו וכ"כ המרדכי בפ"ק דר"ה בשם רב נחשון נאון שאסור להתענות ויש ראיות מן התורה ומן הקבלה ומברייתא ומירושלמי מן התורה שהרי הוא כלול עם כל המועדים וכתוב ביה מקרא קדש ודרשינן בספרא ובספרי קדשיהו במאכל ומשתה וכסית נקויה ור"ה אקרי חג ככל המועדים דכתיב בכסה ליום חנינו ואמרינן איהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה ומדברי קבלה מדכתיב בעזרא לכו אכלו משמנים ונ"ו ומן הברייתא דתניא בירושלמי דבר"ה מתריעין ולא מתענין (נפ"ג דתענית) ומירושלמי דר"ה שאומר אין אומה כאומת זו וכו' ליכשון לבנים ואוכלין ושותין ושמחים ויודעים שהקב"ה יעשה להם נס ע"ש ובערכין (י"ז) אמרינן דר"ה ויוה"כ אקרו מועדים וכן הוא במוטה (מ"א.) ע"ש וכן פסק המור :

ג והנה בתה"ד (ס"ו רע"ח) כתב שיש דיעות שמותר להתענות בר"ה ויש מי שאומר מצוה להתענות ע"ש ואם כי אין הלכה כן כמו שהכריעו הגאונים ורוב דבותינו הראשונים והאחרונים מ"ס לענין מ"ש לעיל מי תקיע ע"ש בנשבע להתענות בשבת ויו"ט אי נדר להתענות דאין השבועה והנדר חל ע"ש מ"ס בנשבע או נדר להתענות בר"ה צריך התרה כיון שיש דיעות שאין איסור להתענות (וזהו כונת הרמ"א כמס"ך ב') :

ב וז"ל רבינו הבי"א אוכלים ושותים ושמחים ואין מתענין בר"ה ולא בשבת שובה אמנם לא יאכלו כל שבעים ולא יקלו ראשם ותהיה יראת ד' על פניהם עכ"ל ומהרש"ל לא אכל דנים בר"ה מפני שהיו חביבין עליו ורצה למעט תאוותו בדבר מסיים ולא

ד דבר פשוט הוא דתענית חלום צריך להתענות שהרי אפילו בשבת מותר כ"ש בר"ה וכתב רבינו הבי"א כמס"ך ג' המתענה פעם אחת בר"ה תענית חלום אם היה ביום ראשון צריך להתענות שני הימים כל ימיו

ערוך הלכות ראש השנה סימן תקצ"ז תקצ"ח תקצ"ט השלחן מ"ז 31

מי שאומר דהתענית עצמו מקרי כולו לדי' ומגיד סק"ח ועוד אם התענית עינג הוא לו שכזה חכמה ממנו הנזירה בתענית חלום מקרי גם הציו לכס' וס' והמתענה אין אומר ענינו במנהג כמו שאין אימרים ענינו כיוה"כ דא"ך יאמר יום צום תעניתו דימים אלו אין נקראים ימי תענית אלא ימי דין והמתענה לא יעשה קידוש ביום בשביד אחר כיון שאין בה רק ברכת הגפן ובליל ר"ה אסור להתענות לעולם דתענית חלום אינה אלא על היום ולא על הלילה וכן בספס א"צ והו' חלום מהחלומות שמתענין עליו אם לאו א"צ להתענות וס' סק"ח וכן מי שאינו חושש בחלומות לא יתענה :

ך יש מי שאומר דהמתענה בר"ה אין לו לאכול אפילו כשיש ברית מילה שהרי בלא"ה הוי יו"ט וכו' מתענה א"כ מה יוסף הברית מילה וצ"ח נס' סנ"י ודברי פ"ע הן וכ"ש בתענית חלום דאפילו בכל השנה מי שמתענה תענית חלום אין לו לאכול אפילו במעורת מצוה שהרי תענית חלום הוא אפילו בשבת :

תקצ"ח [דין מנחה בר"ה וכו' ב' סעיפים] :

אין אומרים אבינו מלכנו גם כחול מפני שאמרנו בשחרית :
ב אם חל בשבת כתב המור בשם רב עמרם שאומרים צדקתך צדק דאף שבכל יו"ט אין אומרים מ"ם בר"ה שהוא יום הדין יש לאומרו וי"א שלא לאומרו דעכ"פ יו"ט הוא וגם ר"ח וכן המנהג הפשוט שלנו ואי משום יום הדין כבר נתמתקו הדינים אחר תפלת מוסף :

תקצ"ט [אם אומרים ותודיענו בר"ה כשחל במוצ"ש וכו' ב' סעיפים] :

ב ויברך זה הא לכמה נאונים הקדמונים ראש השנה מקרי חג שהרי בכמה ליום חנינו קאי על ראש השנה וכמ"ש במ"י תקצ"ז וכמ"ש המור עצמו במ"י תקפ"ב דאקרי מיעד לכמה נאונים עיין שם אלא שהמור לא חש בכאן להאריך כיון דבלאו הכי צדיכין לומר מהטעם שכתב :

דע

ימי חג היה ביום שני לא יתענה כל ימיו רק ביום שני בלבד עכ"ל וביאור הרברים משום דיש מקומות שקבלה ביום שכל מי שרניג להתענית בר"ה ומשנה רגילתו ואינו מתענה אינו משלים שנתו כמ"ש בסעיף ב' ע"ש והטעם כיון שפ"ן השמים הראיהו שחביב כשמים תעניתו ולכן אפילו הסוברים שאין להתענות בר"ה מ"ם כיון שפעם אחת הראיהו שיתענה צריך לנהוג בן כל ימיו וא"צ למיתב תענית לתעניתו בכשבת וי"ט מפני שיש סוברים שמותר ומצוה להתענות ורק יש ג"ם בין יום ראשון ליום שני דבשחריתו פ"ן השמים שיתענה ביום הראשון שהוא העיקר כ"ש שיתענה גם ביום שני אבל כשהראיהו על יום השני אין לו להתענות בראשון דחמיר משני והוא העיקר :

ך ומי שאינו חושש לזה ואינו ירא לנפשו א"צ להתענות כל ימיו וכתב הלבוש דהמתענה בר"ה אין לו לאפות ולבשל אלא יעמוק כל היום בתפלה ותחנונים ובתורה דכיון שאינו מקיים הציו לכם צריך לקיים כולו לדי' עכ"ל וממילא דח"ה בשאר יו"ט ויש

א למנחה אומרים אשרי וכו' לציון ושבע ברכות כמו בערבית ושחרית ואם חל בשבת קורין כפרשת השבוע והש"ץ חוזר התפלה וקדושה כמו בחול ורק ביה"ב אומרים גם במנחה קדושת מוסף ולא בר"ה ויש שגם ביה"ב אין אומרים רק כמו בחול ואומרים אבינו מלכנו ואם חל בשבת אין אומרים ודע שמהג עירנו כשמתפללין מנחה בר"ה תיכף אחר מוסף

א כתב המור ערבית מתפללין כמו בליל ראשון ואם חל בשבת כתב ראבי"ה שאלתי לרבותי אם יש לומר ותודיענו מפני שאומרים בו וחגיגת הרגל ור"ה אינו לא חג ולא רגל והשיבוני דאעפ"כ אומרים ותודיענו כי היכי דאמרינן במוצאי יו"ט בהבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה דאמרינן סדר הבדלות הוא מנהג הכא נמי סדר התקן הוא אומר עכ"ל :

תר"ד [דינים חלוקים שבין ר"ה לשאר י"ט מפני שקדושה אחת היא ואינה כשני י"ט של גלויות וכו' ד' סעיפים]:

וקום' ור"ף ור"א"ש מיהו לדינא כן הוא: ג' ולכן בר"ה משהנים במה דינים מסוקצה ונולד בר"ה מבשאר יו"ט רבכל יו"ט ביצה שנולדה בזה מותרת בזה וכן חלב שנחלב ביום הראשון מותר בשני אבל בר"ה אינו כן משום רבכל יו"ט אחר מהם חול ובר"ה שניהם קרש וכיומא אריכתא הוא לבר במת הקילו ביום שני של ר"ה מפני כבוד המת כמ"ש בס"י תקכ"ז ולא בשאר ימים וכן רבר הנצוד ורבר הנחלש ביו"ט ראשון של ר"ה אסור בשני כמ"ש בס"י תקמ"ו ע"ש:

ד' ועפ"י גתהווה מחלוקת בין הראשונים אם לומר שהחיינו בקידוש ובשופר ביום שני של ר"ה והביא המור תשובה סרש"י ו"ז שכתב רבותי אומרים שאין לומר זמן בשני רכחרא יומא הוא ואני אומר שצריך לומר זמן רהוא כיומא אדיכתא לענין שארי רברים מיהו עיקר יו"ט מן התורה אינו אלא יום אחד ורוב הפוסקים הסכימו ברש"י אך כרי לצאת רעת הנאנים המנהג הפשוט בכל המדינות ליקח פירי חרשה בשעת הקידוש רסמ"ג צ"ע שהחיינו או ללבוש בנר חרש ובשופר שאין שייך פירי ילבש בנר חרש וכל זה אינו לעיכובא רהמנהג הפשוט לעשות שהחיינו בכל גוויי ואף שבקידוש אנו מניחין פירי חרשה הרי בתקיעות אין התוקע לובש בנר חרש ומכרך שהחיינו וכן בקידוש אם אין לו פירי חרשה עכ"ז מכרך שהחיינו וכ"כ רבינו הרמ"א ונהני' בקידוש פסק לברך שהחיינו ולא בתקיעות רק כשמל יום ראשון בשנת והוא תימא מ"ט שופר מקידוש ועכ"ז וז"ל:

א' דע רשני ימים טובים של ר"ה אינם רומים לשני י"ט של שארי מועדים רבשאר מועדים אין עושין בא"י רק יום אחד ור"ה עושים גם בא"י שני ימים גם היום כמ"ש הר"ף בפ"ק רביצה וטעמו של רבר רבעת שהיו מקרשין ע"פ הראיה היו כל המועדים ברודים בא"י באיזה יום שהרי עברו הרבה ימים מר"ח ורק בנולה מקום שאין שלוחי ב"ד מניעין היו עושים שני ימים מפני הספק שלא ידעו באיזה יום נקבע ראש חרש ולכן אע"פ שעתה אנו בקיאין בקביעא רירחא שאנו קיבעין החרשים ע"פ החשבון סיבות הלל הנשיא ואילך מ"מ התקנה ראשונה עומדת במקומה מיהו עכ"פ אחר מהם וודאי חול ותחלת עשייתו אינו אלא מפני הספק:

ב' אבל בר"ה שהוא בר"ח עצמו גם בירושלים היו עושים הרבה פעמים שני ימים והיינו אם באו עירי ראייה ביום הראשון שראו את מולד הלבנה היו עושים רק יום ראשון אבל אם באו בלילה אחר יום הראשון יכ"ש למחר הרי נקבע ר"ח ור"ה ליום מחר והיום הראשון הנהינו נ"ב קרש בצפייתם שיבואו ערים ואפילו באו ערים ביום ראשון מן המנחה ולמעלה נ"ב הנהינו לעשות שני ימים ר"ה ברתנן בפ"ר רר"ה ונמצא שברוב השנים עשו גם בירושלים שני ימים ר"ה ולא מפני הספק אלא שכן היתה התקנה ולכן עושים עד היום שני ימים וזהו שאמרו חז"ל רכיומא אריכתא היא כלומר ששניהם בוודאי קרש ולא אחר חול כביו"ט אחר ויש כזה סוגיא וענין כניה ה' לרש"י

תר"א [סדר יום שני של ר"ה וכו' סעיף אחד]:

ר' מצא חן במרבר עד הכן יקיר לי אפרים רכתיב שם זכור אזכרנו עוד לזכר זכרונות רר"ה ותקיעות כמו בראשון ובכר נתכאר רר"ה גם בא"י עושים שני ימים ועט"ז ס"ס ת"כ בר"ה שחל ביום ה' ו' ולא היה להזיכור שופר עד אחר שקבלו שנת והיה עדיין יום גדול ופסק לתקוע כלל כרפה וכן הפסיק הא"ר ע"ש:

א' ביום שני מתפללין כמו ביום ראשון וקורין פרשת העקרה עד סוף הפרשה כרי להזכיר זכות עקירת יצחק ומה שלא קראוה בראשון משום רוד' פקר את שרה קורם רבר"ה נפקרה שרה והוי מעניינא ריומא ולכן מפטירין כחנה בראשון מהאי טעמא משום רחנה נפקרה נ"ב בר"ה ומפטיר ביום שני בירמיה כה אמר

תר"ב [קצת דיני תשובה ועשרת ימי תשובה וכו' סעיפים]:

א' מצות עשה לשוב כל איש מחפאי וכל בשנה תורה וכן כל הנביאים הזהירו על התשובה ואין ישראל

ישראל ננאלק אלא בתשיבה וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן וסוף ננאלין שנאמר ויהי כי יבוא עליך כל הדברים ונ' ושבת עד ד' אלקיך ושב ד' אלקיך את שבותך וריחמך ורמז'ס פ'ו מה' תשובה ונדולה תשובה שמקרבת את הנאולה שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מה טעם ובא לציון גואל משום ולשבי פשע ביעקב וימח ס'ו: ונדולה תשובה שמנעת עד כמה הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ד' אלקיך וטו ונדולה תשובה שזרונות נעשו לו כשננית כששב מיראה ונעשו כזכיות כששב מאהבה וטו:

ב ואל ידמה אדם בעל תשיבה שהיא מרוחק ממעלות הצדיקים מפני העונות והחטאים שעשה אין הרבר כן אלא הוא אהוב ונחמד לפני הבורא יתברך כאלו לא חטא מעולם ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם חטא ופירש מגנו לכבוד השי"ת אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים נמדין אין יכולין לעמוד שם ונכות ל'ד. כלומר מעלתו גדולה ממעלת אלו שלא חטאו כלל שהרי טעמו טעם חטא ופירשו מזה ורמז'ס טו וכמה גדלה מעלת התשיבה אמש היה זה שנוי ומשוקץ לפני הבורא יתברך ועבשויו הוא אהוב וחביב לפניו יתברך אמש היה זה מובדל מד' אלקי ישראל דכתיב עונותיכם היו מכדילים ביניכם לבין אלקיכם ציעק ואינו נענה שנאמר גם בי תרכו תפלה אינני שומע והיום הוא שודבק בשכינה שנאמר ואתם הדבקים ונ' צועק ונענה שנאמר והיה טרם יקראו ואני אענה:

ג בעלי תשובה דרכן להיות שפלים ועניים ביותר ואם חרפו אותן הכסילים במעשיהם הראשונים אל תפעלו מזה אלא שומעין ושומחים שזהו להם זכות גדול שמתביישים ממעשיהם שעברו ואל ישיבו דבר וכך אמרו חז"ל הגעלבין ואינם עולבין שומעין חרפתן ואינן משיבין עושים מאהבה ושמתין ביסורין עליהם כהתיב אומר ואהביו כצאת השמש בגבירתו וטת פ"ח: והמבייש אותן חטאו גדול עד מאד ואמר גומר דבעל תשובה זכור מעשיך הראשונים וזהו בכלל אונאת דברים כמביאר במ"פ הזהב וזה המבייש צריך תשובה ולבקש מחילה מזה שחרפו:

ד ואל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהם מעשה כמו זנות וגזל ונניבה או איסורי מאכלות וביוצא בהם אלא כשם שאדם צריך לשוב מא"י כמו

כן צריך לשוב ממדות רעות שיש לו ולשוב מן הזעם מן האיבה מן הקנאה מן השנאה ומן ההיתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וביוצא בהן על הכל צריך לחזור בתשובה ואלו העונות קשים מאותם שיש בהם מעשה מפני שהורגל בהם וקשה לפרוש מהם וכן הוא אומר יעזוב רשע דרכו וטו כלומר הרגילו שהורגל בו:

ה וק"ו אם חלילה ענה על לבו רעיון מינות אפקורסית שזהו צרעת בגנף ובעיקבא דמשיחא כלו כחות היצה"ר והשמן בזה וזהו מאמר חז"ל בעיקבא דמשיחא חוצפא יסני כלומר חוצפא כלפי שמיא ויתן אל לבו מי אני בריה קלה שפדה ודלה קל השכל מרובה בתאוות הבהמית לפקפק על איזה דברי מדברי תורה או מדברי חז"ל ואני הפעום קצרה דעת מהבין אפילו שיחת חולין של תלמידי תלמידים ואיך אחלוק עליהם ויתחזק את עצמו בתורה ותפלה וזמיות דוד המע"ה ויקיים בו צדיק באמונתו יהיה:

ו כתב הרמב"ם בפ"א מתשובה כל מצות שבתורה בין עשה בין ל"ת אם עבר אדם על אחת מהם בין בודון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני האל ברוך הוא שנאמר כפ' נשא איש או אשה כי יעשו ונ' והתוודו את המאחם אשר עשה זה וידוי דברים וידוי זה מצות עשה ביצד מתוודה אומר אנא השם המאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והדי נחמתי ובישתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וזהו עיקרו של ידוי וכל המרבה להתוודות ולהאריך בעניין זה ה"ז משובח:

ז וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שנתן או על זדינן אין מתכפר להם בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתוודו וידוי דברים שנאמר והתוודה אשר חטא עליה וכן כל מחייבי מיתות ב"ד ומחייבי מלקיות אין מתכפר להם במיתתן או במלקיותן עד שיעשו תשובה ויתוודו וכן התובל בחבירו המזיק טמוגו אע"פ ששילם מה שהייב לו אינו מכפר עד שיתוודה וישוב מלעשות בזה לעולם שנאמר מכל חטאת האדם וטו ואין לחסות על מה צריך השונג לעשות תשיבה דוודאי כן הוא שהרי בויקרא בקרבנות חטאות ואשמות שהם על השונג כתיב כמה פעמים תפד עליו הכהן מחטאתו ונסלח לו אלמא שקרוי חטא וצריך סליחה ובכרה ובסוף שלח בתיב וכפר הכהן על

על הנפש השוננת כחמאה בשננה לפני ד' לכפר עליו
 תסלח לו והמעם דנם שונג בא מהערר והירות לאפוקי
 אונם רא"צ תשובה כמ"ש הרמב"ם במ"י המשנה סוף
 יומא ע"ש אבל שונג אינו רומה לאונם :

ח עור כתב שעיר המשתלח לפי שדיה כפרה על
 כלל ישראל בהן גדול מתוורה עליו על כלל ישראל
 שנאמר והתורה עליו את כל עונות בניו שעיר המשתלח
 סכפר על כל עונות שבתורה הקלות והחמורות בין שעבר
 בדרך בין שעבר בשננה בין שהודע לו בין שלא הודע לו
 הכל סתכפר בשעיר המשתלח והוא שעשה תשובה
 אבל אם לא עשה תשובה אין השעיר סכפר לו אלא
 על הקלות ומה הן הקלות ומה הן החמורות החמורות
 הן שהיבין עליהן מיתת ב"ד או ברית ושבועת שוא
 ושקד אע"פ שאין בהן ברית הרי הן מן החמורות
 ושאר מצות לית ומצות עשה שאין בהן ברית הרי
 הן מן הקלות עכ"ל :

ט והנה זה שכתב דברא עשה תשובה מכפר השעיר
 המשתלח על הקלות תמוה מאד שדרי בסוף יומא
 וכשביעות וי"ג. פליגי רבי ורבנן דרבי ס"ד דיוה"ב
 מכפר אפילו על שאינן שבין ורבנן ס"ד דק לשבין
 סתכפר וקו"ל כרבנן דאפילו על הקלות אינו מכפר
 בלא תשובה וכבר תמהו על דבריו (כ"מ ונ"מ) ובגמ'
 שם פריך בפשיטות האי עשה היכי דמי אי רלא עבר
 תשובה זכח רשעים תועבה ע"ש ונ"י הל"מ כזה תמוה
 ע"ז ונראה שהוציא דין זה מירושלמי שם ביומא
 ושבועות שאומר דעל עשה מכפר אף בלא תשובה
 ואף שאומר שם רעל לית אינו מכפר בלא תשובה
 ס"מ הרמב"ם השו"ם לענין זה משום רבש"ם שלנו
 אידי ואידי קלות מקרי ואע"ג רבשלהי יומא רוצה
 לחלק בין לית סתם ובין לית הניתק לעשה ואידי
 גם הירושלמי סובר כן מ"מ פשטא דסוגיא דשבועות
 דאין חילוק ע"ש :

י בוסן הוה שאין בהמ"ק קיים ואין לנו מזבח כפרה
 אין לנו אלא תשובה והתשובה מכפרת על כל העבירות
 ואפילו רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין
 מוכרין לו רשעו שנאמר רשעת הרשע לא יבשל בה
 ביום שובו מרשעו יעצמו של יוה"כ מכפר לשבים
 אך אל ימתין אדם ויאמר עור יש לי זמן לשוב רמי
 יודע אולי ימות ונמצא מת בלא תשובה והוא ששלמה
 אמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים ועוד דעיקר התשובה הוא
 בימי כהרות והוא ששלמה אמר וחכור את כורא"ך

בימי כהרותיך בעור שכחותיך חוקים ותוכל לעשות
 עבירות ואתה נסנע מפני כבודו ומוראו יתברך הוה
 שאסרו בסוף יומא היכי רמי בעל תשובה באותה אשה
 באותו פרק באותו מקום כלומר שאתה ככל כחותיך
 והעבירה מוזמנת ואתה נמנע :

יא אבל כששב בוקנתו כשכחותיו מתמעטות אין זו
 תשובה נמורה ומ"ם נם זו תשובה היא ומקרי
 בעל תשובה אפילו עבר כל ימיו ועשה תשובה
 ביום סיתתו ומת בתשובתו עונותיו נמחלין
 שנאמר ער אשר לא תחשך השמש והאור והדח
 והכוכבים ושכו העבים אחרי הנשם שהוא יום
 המיתה מכלל שאם שב קודם המיתה נסלח לו וסו' :

יב ומה היא התשובה שיעווב החוטא חטאו ויסירו
 סמכותו וימנעו בלבו שלא יעשהו עוד שנאמר
 יעווב רשע ררכו ויתחרט על העבר כדכתיב כי אחרי
 שובי נחמתי ויעיד עליו יודע תעלמות שלא
 ישוב לזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד
 אלהינו למעשי ירינו וס' ס"ג והוא נילקט סוף הש"ס
 והוה שאמרה תורה לפני ד' תטהרו כלומר שהוא
 יתברך יעיד עליכם שמהורים אתם וצריך להתוודות
 בשפתיו וכל המתוודה ולא נמר בלבו לעווב החטא
 ה"ו כטובל ושרץ בידו ונאמר ומורה ועווב ירחם
 כלומר יירוי ועויבת החטא ולא באחד מהם :

יג וצריך לפרט את החטא כחטא שבין אדם לחבירו
 אבל שבין אדם למקום חוצפה הוא דגלות אלא
 מתוודה בלחש בינו לבין קונו והא דכתיב סכסה
 משעיו לא יצליח זהו בעבירות שבין לחבירו גמ'
 ומדכתיב התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם
 יתברך בכבי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כחו
 ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ואם יכול דגלות
 ממקומו מה טוב דגלות מכפרת עון ונודמת לו להיות
 נכנע ועניו ושפ"י רוח :

יד יוה"כ הוא זמן תשובה ליחיד ולרבים והוא קץ
 מחילה וסליחה לישראל לפיכך חייבים הכי
 לעשות תשובה ביוה"כ ולהתוודות בכל תפלה יתבאר
 סדרי הידורים במ"י תר"ו והוה בעבירות שבין אדם
 למקום אבל בעבירות שבין אדם לחבירו אינו מועיל
 לא תשובה ולא יוה"כ ער שירצה את חבירו אם רק
 חירפו כרברים ואם נול ממנו מסון הן במסחור הן
 באופן אחר אינו מועיל ער שישיב הנזילה ונם יבקש
 נמו

מפני מחילה והוא שהתורה אומרת כי ביום הזה יכפר עליכם ונ' לפני ד' תטהרו כלומר עבירות שלפני ד' יוה"כ מכפר ולא שבין אדם לחבירו ומטה שסו :
 מן ולא כל העבירות שוות ככפרתן וד' חילוקים בכפרה כיצד עבר אדם על מ"ע ושב מחליו לו מיד ועל זה נאמר שובו בנים שובבים ארפא משוכותיכם עבר על ל"ת שאין בה ברת או מיתה ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר ובאלו נאמר כי ביום הזה יכפר עליכם ונ' עבר על כריתות ומיתות כ"ד ועשה תשובה תשובה ויוה"כ הולין ויסורים הכאים עליו נימרון לו הכפרה ועל זה נאמר ופקדתי כשבתם פשעם וכנגעים עונם וכל אלו העבירות כשאין בהם חילול השם אבל המחלל את השם אע"פ שעשה תשובה והניע יוה"כ והוא עומד בתשובתו ובאו עליו יסורים אינו מתכפר לו כפרה נמורה עד שימות אלא תשובה ויוה"כ ויסורין שלשתן תולין ומיתה מכפרת שנאמר ונגלה באוני ד' צבאות ונ' אם יכופר העון הזה לכם עד תמותו :

מן וחילול ד' הוא הכל לפי ערך האיש וכל מה שהאיש יותר במעלה הנה אם עובר אפילו על דבר קטן הוי חילול השם וכהך דאמר רב ביומא נפיו. בנן אנא או שקילנא בישרא מטבחא ולא יהבי רמי לאלתר במקום שאין הטבח תובע ור' יוחנן אמר בנן אנא דמסנינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ויש מי שאומר כנן שחבירי מתביישין מחמת שמיעתי או כנן שאומרים ימחול לו ד' עד מעשיו או ת"ח שאינו נושא ונותן באמונה ואין דיבורו בנות עם הבריות ע"ש ומה למרנו דכל מה שהאדם יותר גדול החילול השם שלו יותר גדול :
 וכן וק"ו בחילול ד' נגד האומות והיינו כשישראל עושה איזה עולה או אונאה לאינו יהודי או במדות ומשקלות הוי חילול ד' שאין לשער ועל זה אמר יחזקאל הנביא ול"ו בן אדם בית ישראל יושבים על

אדמתם ויטמאו אותה ונ' כמימאת הגדה היתה דרכם לפני ונ' ואפי"ן איתם כנוים ונ' ויבואו אל הגוים ויחללו את שם קדשי כאמור להם עם ד' אלה ימארצו יצאו כלומר שהקב"ה מהאונן שבעת שהיו בא"י ויטמאו אותה כמימאת הגדה היתה דרכם לפני כלומר כמו כשהאשה נדה אין מי שירדע בזה וזה כעלה כמו כן האומות לא ידעו ממומאתם רק אנו ידעתי ובשהנליתים בין הגוים וידעו הגוים ממומאתם הלא רבה חילול השם שאומרים לישראל הלא אתם עם ד' ואיך הטמאו עצמכם וגם עליכם לדעת שיצאתם מארצכם ולכן אל תשמח ישראל אל גיד בעמים ועלינו לקדש שם שמים ושם ישראל :

ר"ן ואע"פ שהתשובה והצעקה יפה היא לעולם מ"מ בעשרה הימים שבין ד"ה ליוה"כ היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ד' בהמצאו ודרשו חז"ל ור"ה י"מ. אלו עשרה ימים שבין ד"ה ליוה"כ דאז גם היחיד נענה מיד ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרכות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצות מרה ועד יוה"כ יותר מכל השנה ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובדברי כבושין עד שאור היום (רמב"ם שם ס"ט) ואומרים בסליחות נ' פעמים וידוי מלכד ערב יו"כ שאין אומרים רק פעם אחת ואומרים אבינו מלכנו בערב וכוך מלכד בשבת ועיו"כ אך בשחל יוה"כ בשבת אומרים ערב יו"כ בשחרית אבינו מלכנו ואפילו יש ברית מילה שאין אומרים תחנון מ"ס אבינו מלכנו אומרים ושבת תשובה אומרים במנחה צדקתך ולמחרת ד"ה הוי ת"צ צום גדליה ויש שאין מקדשין הפכנה עד אחר יוה"כ ויש שאדרבא להוסיף במצוה קודם יוה"כ מקדשין וכן אנו נוהגים והמנהג שלא ליתן קללה בכ"ד כימים אלו וכן אין משביעין עד אחר יוה"כ :

תר"ג [עוד הגהנות בעשרת ימי תשובה וכו' נ' סעיפים]:

החייב עצמו למרר כדנל ולכן כתב ראפילו מי שאינו נוהר בכל השנה בפת של א"י בעשית נכון ליהודי ע"ש :
 ונראה לענין דזה אינו אלא בדברים שאין בהם איסור מן הדין דבזה אינו אלא הידור בעלפא נכון

א' הסוד הביא ירושלמי ד' חייא ספקיר לרב אם אתה יכול לטייל כולי שתא במהרה אכול ואי לא אכול בשבעא יומי בשעה נפ"ג דשנת הל' ג' וכתב ראכ"ה קבלתי אלו הן ז' ימים שבין ד"ה ליוה"כ וקוראן ז' ימים לפי שגמ"ה בלא"ה אכל במהרה

ונכון להרר זה בימים אלו אבל דברים שיש פוסקים
 לאיסור מן הרין אלא שנוהגים ע"פ דעת המתירין כמו
 חרש בח"ל או בשר בלא סירבה וכיוצא בזה א"א
 לנהוג כן בעשיית דביון שאין אובלין בימים אלו הרי
 זה בקבלו עליהם דיעות האוסרים וא"כ איך יאכלו
 אח"כ ועמנו דנפת של א"י יזהר לכה"ס נהגלכת קיסס
 ויהיו סלל ליעול מלה מעיסת א"י ומ"ש נמי שהולך
 בדרך וכ"י ע"ס ג"ע ואשה שמתנה ילד מת אגלה י"ג
 לה לקבל תשיבה ומי שגלה עליה והתג נדרך ג"כ כן

ע"ס ומעקר הדיון יש לסקמק ונאחרנו נמקום אחר וה"ק:
 ג ויש לכל אדם לפשפש במעשיו בעשיית ולשוב
 מהם ומפק עבירה חמורה מעבירה וודאית וצריך
 יותר התאמצות להשובה כי יותר מהחרט בשודע
 שעשה משאינו יודע על בידור ולכן קרבן אשם תלוי
 יותר ביוקר מאשם וודאי כמביאר בהורה ומשנה ונס'
 ועוד דעל הספק מסיתו היצה"ר יותר מעל הודאי
 באמרו כי אין בכאן עבירה ולכן צריך יותר חיזוק
 לזה והבא לטהר מסייעין אותו:

בסיד מליק ה' ר"ה.

תר"ד [סדר ערב יום ליפור ובו י"ב מעיפים]:

א גרסינן ביומא (ש"א:): תני חייו בר רב מרפתי
 כתיב ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב
 וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין אלא לומר
 לך כל האוכל ושותה כתשיעי מעלה עליו הכתוב
 כאלו מתענה תשיעי ועשירי וניל דה"פ דכולי קרא
 מיותר הוא דהא בראש הפרשה כתיב אך בעשור
 דחדש השביעי הוה יום הבפורים הוא מקרא קדש
 יהיה לכם ועניתם את נפשותיכם ועוד דהיכן מצינו
 בכל שבתות וי"ט שיאמר לעשות שבת או יו"ט
 בהיום הקודם בערב הא בשבת כתיב וכוור את יום
 השבת והיום כולל גם הלילה שלפניו דהלילה הולך אחר
 היום שלאחריו וכן בכל המועדים וגם ביוה"כ עצמו כתיב
 כאן וכפ' פינתם ובעשור לחדש השביעי וממילא דהו
 הלילה והיום ולמה באן שינתה התורה לכתוב על
 היום הקודם שבערב יום ההוא מתחיל התענית ועוד
 דע"פ פשט של זה הפסוק עצמו אינו נכון דהא
 בלילה עדיין אין העינוי ניכר שהרי אכל סמוך לערב
 ועיקר העינוי הוא ביום:

בערב ג"כ בהכרח לכתוב כן דאליכ הייתי אומר
 עד ולא עד בכלל אבל הבא כולי קרא מיותר לנמרי
 וגם לפי הלשון אינו נכון כמי"ש:
 ג ולכן דרשו חז"ל דהוי כמו דכתיב ועניתם את
 נפשותיכם בתשעה לחדש וגם בערב מערב עד
 ערב דלמחר ביום העשירי ומעשה א"א לומר דהא
 הך בערב אינו מילהא כאפי נפשה ובע"כ דפירושי
 הוא בתשעה בערב אלא להיפך הוא ועניתם בתשעה
 בערב ולא בתשעה והוי לאו הבא מכלד עשה דבתשעה
 לא תתענו אלא שאני אחשוב לכם כאלו התעניתם
 גם בתשיעי ויקוים יעניתם גם אתשיעי כלומר שאצלי
 יחשב כתענית תשיעי ועשירי ופירושא דקרא כן הוא
 ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב כלומר
 הבינו עצמיכם שתוכלו להתענות בערב מערב עד
 ערב ודוינו שתאכלו הרבה בתשיעי ויהיה לכם כח
 להתענות בעשירי ואצלי יחשב כתענית שני ימים
 (ערו"ט):

ב ולא דמי למה שכתוב בפ' בא בראשון בארבעה
 עשר יום לחדש בערב תאכלו מצות דחתם כתיב
 תאכלו לבסוף דמשמע בלילה תאכלו מצות אבל הבא
 כתיב ועניתם קודם בערב דמשמע ועניתם מיד ביום
 הושיעי ומס' נזכיר ס'': ועוד דחתם כהכרח לכתוב
 כן דחובת מצה אינה אלא בלילה ראשונה ולא ביום
 וקמ"ל דחייב הוי רק כ"ד בערב אבל הבא שוין
 הלילה והיום ואדרבא עיקר העינוי הוא ביום כמי"ש
 וזה שבשם כתיב עד יום האחר ועשרים לחדש

ד והוא מאהבת הקב"ה לישראל שנזר עליהם
 להתענות וצוה אותם שמקודם יאכלו וישתו כדי
 שיהא להם כח להתענות ונימו ולענין התענית הוה כשני
 ימים תענית כדאיתא במשנה דפ"ד דתענית דאנשי
 המעמר לא היו מתענין באחד כשבת כדי שלא
 יצאו ממניחה ועונג ליגיעה ותענית ע"ש הרי
 שהתענית שאחר העונג קשה יותר על האדם וכיון
 שבעי"ב מצוה לאכור ולשתות ולהתענג סבילא דצער
 התענית קשה יותר ולכן הוה כאלו התענו תשיעי
 ועשירי ומיהו הבחות חזקים יותר לסכול התענית
 כשאב"ל

כשאכל מקדם אלא רצוני מדובה מהדיוסף הפתאומי: **ק** ולכן מצוה לאכול ולשתות בעיה"כ ולשמיח בו והיה לבגנו במזון שיום הכפורים יעלה לנו לטיבה ולבליבה ושהקב"ה ימחול עונותינו ויחתים עלינו שנה טובה ומבורכה ואוכלין דנים ובשר כמו כיום ונראה שהמצוה אינה אלא ביום של עיוה"כ ולא בלילה שלמנה כיון שהמזון הוא כדי שיהיה חוק להתענה בעיה"כ אין זה אלא ביום ולא בלילה וכן משמע להרי"א ברש"י בתובות (ה' ד"ה ידסה ע"א) ויש למעט בלימודו בעיוה"כ כדי לאכול ולשתות (וגמ' א):

ך ודע דברמב"ם ככל הלכות שביתת עשור לא נמצא דין זה דכל האוכל ושותה בתשיעי וכו' ולכאורה פעמו פשוט דהנה ביומא שם נחלקו תנאי בהך קרא דתנא תנא יליף מזה לתוספת יוד"כ והכי איתא התם וענינתם וכו' בתשעה לחדש יכול יתחיל ויהענה במ' ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מכעור יום - מכאן שמוסיפין מתחיל על הקדש וכו' ופריך הך הנא דרד"ש היספת סקרא אחריתא מאי עביר ליה להך קרא ומתירך לכל האוכל ושותה בתשיעי כאלו התענה וכו' והרמב"ם בפ"א משביתת עשור דין ו' כתב וז"ל תצריך להוסיף מתחיל על הקדש וכו' שנאמר וענינתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב כלומר התחיל לצום ולהתענות בערב מ' הסמוך לו וכו' עכ"ל וכיון דרד"ש הך קרא לתוספת ממילא דלית ליה דרשא רכל האוכל ושותה וכו' ולכן השמיטה:

ץ אבג איכ למא הזכיר הרמב"ם זה בהל' נדרים פ"ג דין מ' ח"ל הגורר שיצום יום א' או יום ב' וכו' והדי הוא יום או עיוה"כ חייב לצום וכו' פנע בו הנזכה ופזרים ידחה נדרו וכו' הואיל האיסור בהם פזרים ופזרים צריכין חיווק עכ"ל ומשמע להרי"א רעיה"כ אסור להתענות מן התורה כביו"ט וא"צ חיזוק וכן תפסו ספרשי דבריו והכי"מ חמה לומר שדק"א נמורה היא ולשט לא הוה רק אסמכתא כעלמא אכל הלחמ כתנ דדדס נמורה היא וכן משמע משניא דר"ה ע' ומוימח ע"כ וכו' מהמ"מ כשניחה עשור ע"כ ע"כ:

ך ואני תמה מאד על זה דאי ס"ד דהרמב"ם ס"ל דאסור להתענות בעיוה"כ מדאורייתא או אפילו מדרבנן יהוה מחייב לאכול בו ולשתות איך לא היה מוכיח במקומו בה' שביתת עשור ולסמוך על מה שיזכיר בדרך אגב בה' נדרים אלהיך שחייב להתענות

ולכן נלע"ז ברור כמ"ש שהרמב"ם דחה זה מהלכה ממעמא דכתובנא וזה שכתב בה' נדרים שחייב להתענות אין הפעם כמו כיום משום דהוי דאורייתא או סמך דאורייתא וא"צ חיווק אלא אדרבא משום דאין בה מצוה כלל לאכול לא מדאורייתא ולא מדרבנן ולכן ממילא רחל הגרר והא שהוצרך להזכיר זה כלל משום דמנחת העולם להתרבות בסעודה בעיוה"כ וכמבואר במדרש במעשה רה"מא חייטא שחלק סעודה הרבה בעד דנ בעיוה"כ והבא במור ובמפיה דחולין מצינו ג"כ שבגליל היו מרבין בסעודות בעיוה"כ ולבני למעות שיש בזה עכ"פ מצוה דרבנן ואין הגדר חל כבחנוכה ופזרים קמ"ל דאין בה מצוה נמורה דרבנן והגדר חל ואין הרמב"ם יחיד בזה כי גם בר"ף וסמ"ג לא מצאתי דין זה שמצוה לאכול בעיוה"כ ומעמס ג"כ משום דהביאו הך קרא להוספה ע"ש:

כ אבל הרא"ש והמור והש"ע פסקו כחייא דמצוה לאכול בעיוה"כ ואפשר דס"ל דהוי דאורייתא ולתוספת ידרשו מקרא אחריתא רענן ענן כמ"ש שם ביומא או דס"ל כר"ע בריה נ"א דילפינן משביעיה ע"ש או אפשר לומר דס"ל דעיקר קרא הוא לתוספת הך דחייא הוא אסמכתא בעלמא ונמ"ל הכ"מ נדרים ע"כ ומספיה דחולין יש דאיה להרי"ף והרמב"ם והסמ"ג שאומר שם רבגליל היו מרבין בסעודות עיו"כ משמע דבשאר מקומות לא ס"ל דהוי מצוה אך תימ' כתבו שם דבכל מקום היו מרבין בסעודות א"א שהיו אוכלים בשר עוף ע"ש וכן משמע בבתיבות נ"א דבכל מקום מרבין בסעודה בעיוה"כ ובפ"ו שהמנהג אצלנו:

י כתב רבינו הרמ"א שאסור להתענות בו אפילו הענית הלום ואם נדר להתענות בו ע' ס"י תקיע עכ"ל ואין לתמוה וכו' אפשר שיהא חסור משבת ויירם שמתענין בהם תענית הלום דבעיו"כ פעמא אחריתא אית ביה דכיון דאכילתו היה כתענית כאלו התענה תשיעי ועשירי כמ"ש וא"כ הרי שפיר מתענה נ"א סק"ב וכו' א"כ קומי הע"א סק"א ומ"מ ער סעודה המפסקת אם ירצה יוכל להתענות ואח"כ יאכל סעודה עיו"כ דהא אין שיעור למצות האכילה ונמ"ל ע"כ ונ"מ יישוב החלום:

יג אם נדר שלא לאכול בשר רק בשבת ויום מורה לאכיל בעיו"כ דמקרי יו"ט בלשון בני אדם ודווקא ביום ולא בלילה דאין מצוה בלילה כמ"ש יש מי שכתב

שכתב

ערוך הלכות יום הכפרים מיטן תרי"ד תרי"ה השלח

שכתב והצוהגים שלא לאכול בשר רק בימים שאין אוסרים תחנן יכול לאכול בשר גם כלילה וס' מס' גליה ואף שאומרים תחנן במנחה שלפניה וס' ט"כ ע"ז ודאי דלילה זו השובה לכל הפחות בימים שאין אוסרים תחנן :

סליחות קודם עלות השחר ויש מקומות נוהגים להרבות בסליחות ואנהנו אין נוהגין בן אלא סתחלין לך ד' הצדקה ע"ר שומע תפלה ואח"כ אוסרים שני סליחות ופומון ירצה צום עמך וכו' שמע קולנו ירדו פעם אחת ע"ד הרחמים והסליחות ולא יותר והכל לפי המנהג ולענין אמירת אבינו מלכנו יש דיעות שונות ומנהגינו שלא לומר אם לא כשחל יוה"כ בשבת דאין אוסרים אבינו מלכנו דאו אוסרים בעי"כ בשבתית אבל לא במנחה כמו בע"ש :

יב ואין גופלין על פניהם בעירובי וגם אין אוסרים למנצח יענך ומסוד לחודה שלא קרובה בעירובי מפני שהומן קצר לאוכלה גם אין אוסרים הרבה

[תרי"ה מנהג הכפרות בעיוה"כ ובו ח' סעיפים]:

א המנהג מכפרות שנוהגים לשחוט על כל בן זכר תרנגול ועל כל נקיבה תרנגולת כמה גדולים אין דעתם נוחה מזה והרשב"א ז"ל כיטלו המנהג הזה משום נחוש ומשום דרכי האמורי כמ"ש בתשו' הרשב"א ופי' ת"י וענין ולכן כתב רבינו הכ"י דיש לסנוע המנהג :

לבנים דהוה עקין דרכי האמורי שהיו מחפשיין אחר תרנגול ולכן כדאיתא בפ' לפני אדיהן ויד. וכן לא יחדר אחר לכן אלא אם אירע לידו יקניהו ומגיל סק"ז וכו' וגם לא יקח תודים וכני יונה תראים להקרבנה ולא ליתחוי בקרבן וס' וכן מ"ש לסמוך ידיו אין לעשות בן דמחוי כסמיכה בקרבנות ואף שתרגולים אינם ראויים לקרבן מ"ס לא נרע מכשר זה לפסח דאסור ואיך נעשה בן לכתחלה ולכן אין לעשות בן ופי' סק"ז והפעם לזריקת המעיין להעופות כדי לרחם על הברואים וגם סן השמים ירחמו עלינו וכתבו שטוב לשחוט באשמורת שהוא זמן הרחמים ויאסרו זה חליפתי זה תמורתו זה כפרתי ראשי תיבות תת"ך על שם החותך חיים לכל חי והענין דאם נגזר סיתה ח"ו יהיה זה תמורתו ונלעמי היה יוצר לאי לומר זה תמתי ולא לטון תמורה עמיסה סאריס כקחשתן פי' תמורה כ"ז : חז"ק :

ב אמנם כמה גדולים קיימו המנהג וגם בתשו' הגאונים נמצא זה וגם ברש"י שכת' ופ"א: הכיאו פתשו' הגאונים שהיו עושין כפרות בזרעים ובער"ה היו מסבכין על הראש ואומרים זה חליפתי ע"ש אך הפוד הכיאו שהיו עושין כתרנגולים ובאילים ובערב יוה"כ :

והכל זה בעצם הדבר אבל בעוה"ז אנו רואים הקלקול בשחיטה מריבוי הכפרות מרחוק והלחץ אין השוחטים משניחים מפני העייפות והמורח וכמה טרפיות יצאו סת"י וגם הסכין א"א להיות ברזק כראוי וגם ירד השוחט כבודו ועתה כוסה"ז מצוה וחוכה להפעילן ולא ליכנס ביום הקדוש בחשש שחיפת וכבר טרחו גם ברדות שלפנינו לבטלין ולא עתה בידן כי המין רבוק בזה כמו ע"ל מצוה אחרונ' ועוד יותר ולכל הפחות לראות להתחיל בשחיפתן אינה ימים מקודם ולמנוע האשמורת שיודי השוחט כבודו או :

ג וז"ל רבינו הרמ"א ויש מהנאונים שכתבו מנהג זה וכן כתבו אותו רבים סן האחרונים וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות כי הוא מנהג וותיקין ונהגין ליקח תרנגול זכר לזכר ולנקבה לוקחין תרנגולה ולוקחין למעוכרת ב' תרנגולים אויזי הלך זכר ובוחרין תרנגולין לבנים על דרך שנאמר אם יהיו תמאיכם כשנים כשני ילבינו ונהגו ליתן הכפרות לעניים או לפדותן בסמוך שנתנים לעניים ויש מקומות שנהגין לילך ע"י הקברים ולהרבות בצדקה והכל מנהג יפה ויש להסמך שחימת הכפרות מיד לאחר שהחזירו עליו ומפך ידיו עליו דמות הקרבן וזורקין בני מעיהם על הגנות או בחצר מקום שהעופות יכולות דקחת מטם עכ"ל :

ד ובאיוה דברים שקפקו הנדולים ודינו בהדוד אחר

[תרי"ן שיפיים אדם את חכירו בעיוה"כ ובו ז' סעיפים]:

א כבר נתבאר כפי' תרי"ב דאין יחז"כ מכפר אלא ע"י עבירות שבין אדם למקום אבל לא פה שבין אדם לחכירו

עבירות שבין אדם למקום אבל לא פה שבין אדם לחכירו

לחבירו ואם בדבר שבממון אין לו כפרה עד שישלם לחבירו ויבקש ממנו מחילה על שציערו ובנוזל את הרבים ואינו יודע ממי גזל כנון שמכר כפרה שאינה של אמת או שאינה כסחורתו וביוצא בזה יעשה כהן צדכי רבים ואם אינו בממון אלא שפגע בכבוד חבירו שחירפו ונדפו וביוצא בזה אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה ויפייסנו ויש לו לפרט החטא שחטא לו אך אם חבירו מתכייש מזה לא יפרט אלא יבקש ממנו שימחול לו מתם :

ב ובאמת גם ככל השנה מוהר ער זה ולא להניח על לאחר זמן דמי יודע כה יולד יום אלא דבעיזב חובה לעשות בן והטחיל לא יהיה אכזרי מלמחול לו מיד כמו שמצינו לאברהם אבינו שמיד מחל לאבימלך והתפלל בעדו ונאחזו בניו ראוי להחזיק במדותיו הטובים אך אם מבין לטובתו של המבקש מחילה כמה שאינו מוחל לו רשאי הדמצינו מעשה כזה בסוף יומא אך באמת לא שכיח דבר זה וכן אם הוציא עליו שם רע א"צ למחול משים דהרבה יודעים בהשם רע שהוציא עליו ואינם יודעים בהמחילה ימ"ט ממדת הסודות למחול גם בזה ואם המחרף עושה כל מצדקי ומפרסם ברבים שהשם רע שהוציא הוא שקר ושמבקש מחילה ג"ל דמדינא צריך למחול דחברך חבוא אית ליה ויתודעו הכל ששקר הדבר ויניחוהו אינו ממש כדון הגזר ע"ס :

ג ואם אינו מתפייס כראשינה ילך אצלו פעם שנייה ושלישית ובכל פעם כמין ריצוי אחר וירבה עליו ריעים שיבקשוהו שימחול לו ובכל פעם יקח עמו ג' אנשים ואם גם בפעם השלישי אינו מוחל לו אינו זקיק לו עוד כי עשה מה שבחבו אמיב הוא רבו דאין מחוייב לילך אליו הרבה פעמים עד שימחול לו ואפילו אינו רבו מובהק אלא ששמע ממנו דברי תורה ומנ"ח סק"ו וגם לאחר יכול לילך הרבה פעמים אם ירצה רק באופן שאין בזה בויון התורה והיינו כשאין המבקש ת"ח אבל אם הוא ת"ח לא ילך יותר מנ' פעמים :

ד אם זה שחטא לו מת אם בדברים שבממון משלם ליורשיו ואם בדברים מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו ויחלוץ מנעליו ויאמר חטאתי לה' אלקי ישראל ופלוגי זה הוא דצריך עשרה משים דאכל בי עשרה שבינהא שריא ומשים כבוד השכינה ודאי המת טוחל לו ואע"ג דאין מעשה לאחר מיתה

דהיום לעשותם ולא לסחר לעשותם מ"ט כשמואל לו מחול ואינו נענש עוד אבל בעניינו ממון אינו מעיל זה דלמה ימחול לו והרי יכול לשלם ואם אין לו מה לשלם ממילא דאין עליו עון ואם הדרך רחוק יותר מנ' פרסאות יכול לישלח שליח במקומו ומנ"ח סק"ז ואם חרפו לאחר מיתה א"צ לילך על קברו אלא מבקש מחילה במקום שביישו וס"ו ודי בפני ג' ואם חירף לאחר ובזיה אבותיו ג"כ צריך לבקש מחילה ונהני בעייה"כ כמה אנשים לבקש אחר מחבירו מחילה אף שלא חירפו זל"ו כלל אלא שמא פגעו בכבוד זל"ו (והו כוונת הגמ"ל נסע' ג"ו ויש תקנה מקדמונים וקללה שלא להוציא שם רע על המתים כלומר אע"ג דאמרינן בברכות נ"ע.ו. דכל המספר אחר המת כאלו מספר אחר האבן אי משום דלא ידעי אי משום דלא איכפת להו לבד כצירבא מרבנן דהקב"ה תובע עלבנו ע"ש מ"ט תקנו כן :

ה איתא בפרקי דר"א (פ"ז) דממאל שהוא תמיד מקמרג על ישראל מלמד עליהם ונות כיוה"כ ואומר להקב"ה רבון העולם יש לך עם אחר שהם כמלאכי השרת מה מלאכים יחיפי רגל אף הם כן מה מלאכים אין להם קפיצין שעומדין תמיד אף ישראל כן ונתפלות ויזויסו מה מלאכים נקיים אף הם כן מה מלאכים שלום בנייהם אף הם כן והקב"ה שומע ערותו ומבצר עליהם ע"ש ומה נהנו כד ישראל לבקש מחילה כדי שיהיה שלום ומובלין במקיה כדי שיהו נקיים והרא"ש שלהי יומא הביא בשם רב מעריה נאון דצריך לברך על מבילה זו והרא"ש דחה זה וכן המנהג שלא לברך וטעם הגאון נראה משום דכתיב לפני ד' משהו ומקיה מטהרת את הממאים ולכן גם זה בכלל תמרוו :

ו ונהגין להלקות ד"ט מביח ברצועה של ענל ויכול לטבול ולהלקות מהי שירצה אך כיון שנהנו להתמודות במנחה טוב ללקות ולטבול קודם המנחה כדי שהיודיו יהא בטהרה ולאחר כפרה וא"צ לטבול רק פעם אחת משום קרי ונהנו לטבול ג' פעמים ואם אין מקוה או שהזמן קר יטיל עליו תשעה קבין מים על גופו והם מ"י קיואר"ט וישפוך לא יותר מנ' כלים ויתחיל בשני עד שלא פסק הראשון והג' עד שלא פסק השני או מבי"ט בבה אחת :

ז וימי שבת לו מת כין ד"ה ליה"כ מיתר לדחוק ולחבו

ולמכיל בעי"כ דיה"כ מבטל מטנו נזירת שבועה ואע"פ שנהנו שלא לרחוץ כל ל' בעי"כ מותר אף כב' ונ' שעות קודם הלילה ושאר דניו אכלוח נזרנת בעי"כ כבכל יום ראינו יום אלא רק מצוה לאכיל

[תר"ז במנחה מתוודין וסדר היודיו ובו מ' סעיפים]:

א ולא ידעתי לכיין דברי רבינו הכי' בסעי' ה' שכתב בתפלה מנחת ערב יוה"כ אינו חותם ביודיו שאחריה ע"ל ותימא איזה חתימה יש בתפלה יחיד אחר היודיו הא אומרה אחר התפלה ומלהכוש משמע שכונתו לאו דווקא אערב יו"כ אלא גם איוה"כ עצמו וי"כ גר"ז ואינו מתיישב על הל"ב ונ"ל דה"פ רבשל"מ כיוה"כ עצמו א"צ חתימה על היודיו שהרי כבר אמר מ"ך טוחל וסולח וכי' אבל בעי"כ שהתפלל תפלה חיל הייתי אומר שיחתום קמ"ל דלא ואין נופלין על פניהם במנחה ואין אומרים אבינו מלכנו וייתר ל"ל כנונת הכי' משום לרש"י ז"ל יכול לחתום ביודיו דיה"כ כמ"ש הטור ע"ש לזה קמ"ל דבמנחת עי"כ חסלו לרש"י לא יתחוס:

ב ועיקר היודיו כשיאמר חסאתי וצריך להתוודות מעומד ובכפיפת ראש ומדינא א"צ לפרט חסאתי ודי שיאמר חסאתי עייתי פשעתי וכו' לכתחלה נכון לפרט את החטא שיאמר בלחש עשיתי כך וכך ויהבייש יותר מלפני הקב"ה ומתחרט מעומק לבו אבל אסור לפרט החטאים בקול רב ברבים ועל זה נאמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה כמ"ש בס' תר"ג וזהו בחטא שאינו מפורסם לרבים אבל חטא המפורסם לרבים מותר אפילו בקול רם ואין חובה בזה ויכול לפרטו בלחש ומה שאיטרים על חטא כא"ף בית לא מקרי פירט חסאתי כיון שהוא נוסחא כשזה לכל והוי כנוסחא תפלה ומותר לאומרו בקול רם:

ג סדר היודיו בעל חטאים עולה חסאת קרבן עולה ויורד אשם וודאי ואשם תלוי שבך סידרן כפרשה ויקרא ואח"כ מכת מרדות מלקות ארכעים כלומר חסר אחת ואח"כ מיתה בידי שמים ואח"כ כרת ועירוי ואח"כ ארכע מיתות כ"ר כי כן צריך תחלה לבקש על הקל ואח"כ על החמור כמ"ש בס' תקפ"ב: ויאמר לשון כפרה לחטאים ומחילה לצונות ומחילה לפשעים כי החטא קל מעון דחטא הוא בשונג ועון הוא גמור ועון קל מפשע רפשע הוא סודר וכפרה

א כבר נתבאר בס' תר"ג דלהשוכה צריך וידיו ושודיו הוי מ"ע סן התירה דכתיב והתירו את המאמץ ועיקר מצות וידיו הוא ביה"כ וכזמן המקדש היה הכה"ג מתוודה בער כל ישראל על השעיר הסתלח בדכתיב והתורה עליו את כל עונות בני וגו' ולכן כל אחר חייב להתוודות ביה"כ בכל תפלה מהתפלות ואע"פ שעקר חיובו הוא ביה"כ מ"מ אמרו חכמים סף ימא שעריך להתוודות במנחה של עי"כ קודם שיאכל וישתה כעודה המפסקת והמעם שמא יארע לו דבר קלקלה בסעודה שתמרף דעתו מהמת שכרות ולא יוכל להתוודות אח"כ והרמב"ם בפ"ב מהשוכה מפרט שמא יחנק בסעודה:

ב וכך שנינו כברייתא שם תנו רבנן מצות וידיו עי"כ עם חשיכה אבל אמרו חכמים יתוודה קודם שיאכל וכו' ואע"פ שהתוודה קודם וכו' מתוודה לאחר שיאכל וישתה שמא אירע חטא בסעודה ואע"פ שהתוודה ערבית יתוודה שחרית וכו' מוסף וכו' מנחה וכו' נעילה ע"ש ולהרכבה מן המפרשים זה שאמרו רסצות וידיו עם חשיכה ומתוודה לאחר שיאכל על ערבית קאי אבל הרמב"ן פירש דזהו וידיו בפ"ע קודם חשיכה קודם ערבית כדי שיכנס ביה"כ בתחלה היים בשכר התוודה ועפ"ז נהגו רבים וכן שלימים כביאם בבה"ב והזמן קרוב להשקיעה מתוודין:

ג והיכן אומר היודיו יחיד אומרה אחר התפלה קודם שעקר נגליו והש"ץ אומרה בתוך התפלה קודם מחיל לעינתנו ויראה לי דהיחיד אחר ברכת השלום אומר יהיו לרצון ואח"כ אומר היודיו ואחר היודיו אומר אלקי נצור וכו' יהיו לרצון וכו' דכיון שנמר התפלה בהכרח לומר יהיו לרצון שהו נ"כ במהתפלה ואחרי היודיו פשיטא שצ"ל יהיו לרצון אמרי פי שתתקבל וידיו ובמנחה ש' עי"כ אין הש"ץ חוזר היודיו אלא מתפלל שמוע כשאר ימות השנה כיון שחידו זה היה רק משום הששא בעלמא כמ"ש

כמי בזאת יכופר עין יעקב אינו תפלה וכן בתהילים
יכפר עין אבל בתפלה לא שייך רק סליחה ומחילה
ואין קפידא איך שיאמרו כיון שמצינו הכל ש"ם דאין
קפידא בלשון ונלע"ז :

ח וצריך להתוודות מעימר ובשחייה כמו כמודים
ואל יסמך עצמו על הכותל ונמ כוידוים שאומרים
עם הש"ץ צריכים לעמוד ובכל הפיוטים יכול לישב
אך כשמניע הש"ץ לאבל אנחנו חטאנו צריכים לעמיד
נמ' סוף יומא ונוהגים להכות על הלב כלומר אתה
נרמז לי ע"י הרהורי עבירה ויש מכין על החוה
ועיקר הידוי הוא אבל אנחנו חטאנו ויש שאומרים
אבל חטאנו ויש שאומרים אבל אנחנו ואבתנו חטאנו
וכן מצינו שאמר דוד חטאנו עם אבתנו וכן דניאל
אמר כי בחטאינו ובעונות אבתנו ירושלים ועמך
לחרפה ונ"י ואין לרבר בשעת הידוי ונמ"ל ועבירות
שהתוודה עליהם ביה"כ שעבר ולא שינה עליהם אפילו הכי
יכול לחזור ולהתוודות עליהם ואדרבא ה"ז משוכח דכתיב
וחטאתי נגדי תמיד ונ"י וזהו כשפורט כל עין אבל בנוסח על
חטא לא שייך זה כלל כיון דהיא ניסחא שזה לכל ובכל
השנים לא שייך לחלק בין עבר עליהם ללא עבר עליהם :
ח ונוהגים להלקות מלקות ארבעים אחר הפלת
המנחה שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות
שבירו ולעיל בכ"י הקידם כע"י ו' בארנו דטוב יותר
להלקות קודם המנחה ע"ש ונהגו שהנלקה אומר
וידוים בשעת המלקות והסלקה אומר יהוה רחום
יכפר עון נ' פעמים שהם ל"ט תיבות כנגד ל"ט
מלקות ומלקין ברצועה כל דהוא שאינה אלא זכר
למלקות ויקח רצועה של ענל על דרך ידע שור קוניחו
ישראל לא ידע והנלקה יהיה מיסה לא לעמיד ולא
לישב פניו לצפון ואחריו לדרום ודע שיה"כ אינו
מכפר אלא על המאמינים בבפרה ועושים תשובה
אבל הכבוע בו ומחשב בלבו מה מועיל לי יום
כיפור ואפילו מאמין ואינו שב אינו מכפר לו :

וכפרה גדולה מכולם כרכיב וכפר על הגפוש השוגגת
דהוא קינוח והדחה כמו כפורי זהב ולכן נקרא יום
כיפור ולכן שייכה לחטאים ומחילה נדונה מסליחה
ושם מחילה לא מצינו בהנ"ך וגם השורש לא ידענו
רק בלשון המשנה הוא לענין תביעת ממון שמוחל
ואינו תובע ושייך לעון וסליחה קטנה מכולם שהוא
רק סליח ואינו מוחל לנמרי ולכן שייך לטורד מיהו
בתורה מצינו סליחה לעון סלח נא לעון העם הזה
ובתנ"ך מצינו כפרה לעון והוא רחום יכפר עון בזאת
יכפר עון יעקב ובתורה מצינו סליחה אצל כפרה
וכפר עליו הבהן ונ"י ונמלח לו אך הניסחא שכתבנו כן
העירו על רבינו הרמ"א שאמר כן ונמ"ל ספק"ג כ"ס
גליה ונמ"ל י"ט טעות הדפוס ע"כ וכן משמע מנוסח אל
מלך שאומרים מרבה מחילה לחטאים וסליחה לפושעים
הרי דסליחה הוא לפושעים ומרבה מחילה הוי כמו
כפרה וכן משמע מלשון ועל כולם שבעל חטא סלח
לנו מחל לנו כפר לנו דמבקש מקודם דבר קל וכו'
אך מצינו בתפלה סליחה לחטא ומחילה דפשע סלח
לנו אבינו כי חטאנו מחל לנו מלכנו כי פשענו :
ח ובירושלמי שלחי וומא אומר כיצד הוא מתוודה ר'
ברכה וכו' חטאתי וכו' יהי רצון מלפניך שתכפר לי
על כל פשעי ותמחול לי על עונותי ותמלח לי על כל
חטאתי ע"ש הרי ממש להיפך כפרה לפשעים ומחילה
לעונות וסליחה לחטאים ולענין היה נראה דלשון
כפרה אינו לתפלה כלל וזהו רק במובח שהקרבן
מכפר או עיצומו של יום מכפר כיה"כ אבל בתפלה
לא שייך רק לשון סליחה ולכן משה רבינו במרנלים
בקש בלשון סליחה סלח נא לעון העם הזה והקב"ה
השיבו סלחתי כרכיבך ולדירן לפי לשון המשנה
נתמך גם לשון מחילה ולכן בתפלה יש סלח לנו
אבינו מחל לנו מלכנו ורק בסליחות ופיוטים השתמשו
גם בלשון כפרה לתפלה ומצינו בתורה כפרה בעגלה
עריפה שהוא נ"כ בקרבן ולשון כפרה שבנביאים

תר"ח [דין הוספת מחול על הקדש ומעודה המפקת וכו' מ' מעיפים] :

ערב תשבתו שנהבם עכ"ל כלומר ער ערב ועד
בכלל וזה א"א לומר כל הערב שהרי אוכר מערב
ער ערב דרי רק סעת לעת אלא דה"פ מערב ומעט
קודם כדמובח מן בתשעה כמ"ש ועד ערב ומעט
מאחר :

ויראה

א כתב הרמב"ם כפמ"א שצריך להוסיף מחול על
הקדש בכניסתו וביציאתו שנאמר ועניתם את
נפשתיכם בתשעה לחדש בערב כלומר התחל לצום
ולתענות מערב מ' הסמוך לו וכן ביציאה שוהה
בעינו מעט מליל י"א סמוך לי' שנאמר מערב ער

ב וצראה להדיא מדברי הרמב"ם שאין תוספת רק בעינוי אבל לא לענין מלאכה דכשם שבשבתות ויו"ט ליכא תוספת לדעה הרמב"ם שהרי לא הזכיר זה בשום מקום כמו כן ביוה"כ ברבד השנה לשבת ויו"ט הדיינו מלאכה ורק בעינוי שזהו ביוה"כ לצד יש תוספת עינוי וב"כ המניד משנה ואע"כ דבאותה ברייתא דדריש תוספת עינוי דריש שם גם תוספת מלאכה ולשבת וליו"ט ע"ש ס"ל הרמב"ם דלענין זה אין הלכה כן משום דבפ"ק דר"ה (ע"ו) מוכח דדרשא זו הוא לר' ישמעאל ולא לר'ע והלכה כר"ע נגד ר"י כידוע ואמנם תוספת עינוי מבואר בבב"ב (ל"ו) דהוי דאורייתא ולענין שבת ויו"ט מבואר בריש פ"ק (ל"ו) דליכא תוספת וכן מבואר בירושלמי ריש פ"ט שביעות והכילו התוס' נר"ה ע"ו וזה שאומר ר"ע שם שיש תוספת בשביעות אימר בריש פ"ק וכירושלמי שם דאין הלכה כן ע"ש ונמצא דעיקר עמנו של הרמב"ם משום דכניהו ס"ס מוכח דענינו יש תוספת ובמ"ק ס"ס מוכח דנמלכיה לין תוספת וכן משמע להדיא נפסחים ל"ד : דאין תוספת נמלכיה ע"ש וד"ע דלע"כ דיש תוספת בעינוי מ"מ לין מ לא כרת ולא לאו אלא עשה כעלמא כדמוכח ביומא ס"ס ועמ"מ ונח"מ שערנו בדברי הרמב"ם ודו"ק :

נשי דאכלין ושתין עד שחשיכה ולא מחינן בהו דמיטב שיהיה שוננות ולא מוידות ואין הכוונה עד שחשיכה ממש דח"ו לומר כן דאפילו על בה"ש יש למחות בהן אלא הכוונה על התוספת שזהו בעוד החמה זורחת ולא ישמעו לנו וכן מכוונר שם דהו לענין תוספת משום דלדעתן הקלות אי"א שיהא אסור לאכיל בעוד החמה זורחת ולא יקבלו מאהנו בשנאמר להם תוספת יוה"כ דאורייתא :

ך וזהו כשידע בוודאי שלא יקבלו ממנו (מנ"א) אבל אם יש ספק אם יקבלו צריך למחיה ובשיראה שלא יצייתו לא ימחה עיד וכתב רבינו הרמ"א דה"ה בכל דבר אסור אמרין מוטב שיהיו שוננן ואל יהיו מוידן וריוקא שאינו מפורש בתורה אע"פ שהו דאורייתא אבל אם מפורש בתורה מוחין בידן ואם ידע שאין דבריו נשמעים לא יאמר ברבים להזכירן רק פעם אחד אבל לא ירכה בתוכחות מאחר שידע שלא ישמעו עליו אבל בוחר חיוב להזכירו עד שיכנו או יקבלנו עב"ל ודבריו צריכין ביאור דתחלת דבריו הם בשוננן וסוף דבריו הוא במוידן ושהי זה מהמק"י ספ"ו דינמות והתם כמיה מיירי ולענין הוכחה ע"ש :

ך ונ"ל דה"פ כשיש אנשים מועים ברין וסוברין שדבר זה מותר אם יודע בוודאי שלא יקבלו ממנו ישתוק ומוטב שיהיו שוננן ולא מוידן אבל כשיש ספק שמא ישמעו מחוייב להודיעם שדבר זה אסור וימחה בידם ועל דבר זה נענשו גם הצדיקים בזמן החורבן כמה שלא מיחו ואמרה מרת הדין לפני הקב"ה אם לפניך נלוי שלא ישמעו להם לפניהם מי נלוי נסת' ליה . עט"ו סק"כ ואין חילוק בזה בין איסור דאורייתא לדרבנן ואפילו בדרבנן אם יש ספק שמא ישמעו מחוייב להודיעם ולמחות בידן ואם מודיעם ומוחה ואינם שומעים ישתוק ומוטב שיהיו שוננים וזהו ברבד שאינו מפורש בתורה להדיא אבל בדבר המפורש בתורה אפילו יודע וודאי שלא ישמעו או שמיחה פעם אחת ולא שמעו כיון שהם שוננים שאין רצונם לעבור במויד אלא שנשתבשו לומר שדבר זה מותר ודבר זה מפורש בתורה מחוייב לומר ולייסרם כמה פעמים ולהראותם שזה מפורש לאיסור בתורה וקרוב שיצייתו לו כיון שהם שוננים אך אח"כ כשמיחה כמה פעמים ולא פעל מאומה ישתוק :

ך וכל זה דואבשוננן אבל אם עוברין במיד ובהו לא

ג אבל הרי"ף והרא"ש פסקו שיש תוספת גם במלאכה וכן בשבת ויו"ט יש תוספת וזהו דעת הטור שכתב שאוכלין ומפסקין קודם בה"ש דמקרא נפקא לן שצריך להוסיף מחול על הקדש בין באיסור אכילה בין בעשיית מלאכה ותוספת זה אין לו שיעור אלא קודם בה"ש שומנו מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה צריך להוסיף מעט מהחול על הקדש ועט"ו דהטור יליף תוספת מכרייתא דע"ס ע"ס ולכן לא כתב תוספת בשנת ויו"ט פ"ט וכן עיקר דה"ה לומר דהטור יליף מכרייתא דכתשטב לד"ס כהרי"ף שהרי הטור הצריכו לאכילת עי"כ ועוד דכ"ס מכוונר גם שנת ויו"ט והרי"ף כאלת פ"ל תוספת בשנת ויו"ט וכמה מהראשונים סוכרים כן ודו"ק :

ך כתבו הרא"ש סוף יומא והר"ן ברפ"ד רביצה דתוספת זה בע"כ שיש לו איוה שיעור ולא משהו בעלמא דאליכ הרי גם בלא זה בהכרח להפריש א"ע מעט מקודם מפני שא"א לצמצם ומפיקא דאורייתא לחימרא אלא וודאי שיש לזה שיעור רק לא ידענו כמה שיעורו ולכן נהררים כל ישראל להפסיק מאכילתם ושתייתם בעוד השמש נראית להדיא על הארץ ולא סמוך לשקיעה ממש ועל שיעור זה אמרו בגיזא ג'ו. הגי

אם קיבל עליו קידם פלג המנחה אינו כיום וזה כשקיבל עליו משום יום כיפור אבל אם קיבל עליו שלא לאכול עוד לא נרע מכל השנה שצריך לקיים נדרו כמי"ש בסי' תקס"ב וזהו כוונת הגמ"א סק"ד וקבלה בלב לא הוי קבלה ויש חוששין לומר דהוי קבלה וחומר א יתירה היא ומ"מ יש שנהגין כן ועמ"א ס"ו וטוב לנהוג שקודם השקיעה יאמר כל אחד הנני מקבל עלי מ"ע של תענית יוה"כ כמו שצויתנו בתורתך הקדושה ע"י משה עבדך והנני מקבל עלי החמשה עינים כמו שהורו לנו קדושין וממילא בשנהג כן אין במחשבתו הקידמת כלום :

מן בעיה"כ אין לאכול רק מאכלים שקלים להתעבל ולכן אוכלין עופות בסעודה המפסקת כדי שלא יהיה שבע הרבה ומתנאה כשיתפלל וכן אין איכלין דברים המחמטין את הנוף שלא יבואו לידי קרי וכן אין לאכול מאכלי חלב המרכיז ורע ויש נהגין לאכזן בשחרית ואצטנו אין נהגין כן והזהירות מדברים קלים אינו אלא בסעודה המפסקת ולא בשחרית דער הלילה תסתלק השביעה ולא יאכל דברים המרכיז כיחה וניעה כמו שימשמין וכיצא כזה וגם הם מעלים נרה ואינם נוהים לאכילה בערב יום הקדוש הזה :

לא שייך להדיעם שאסור שהרי יודעים כעצמם אלא שבמזיד עוברים על זה אמרו בנמ" כספ"ו דיכמות כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע וחד אמר שחובה שלא לומר שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך והקשה הנמקי"ה הא יש מצות הוכח הובית דעיקרו הוא כמזיד ותידיך דוודאי פעם אחד חייב להוכיחן ואולי ישמעו ואף אם ברור לו שלא ישמעו מ"מ כרי שלא יהא להם פתחון פה מחייב להוכיחן ברבים פעם אחת ולא יותר ולפ"ו מה שאמרו שם דמצוה שלא לומר או חובה זהו על יותר מפעם אחת וזהו ברבים אכז ליתיד כתיב הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים וכמ"ש לעיל סי' קנ"ו עד שיכנו או יקלנו כפי הרעיות שבארנו שם ובעבירה שבסתר יוכיחנו בסתר ובעבירה שבגלוי יוכיחנו מיד שלא יתחלל שם שמים ומ"א סק"ג ורע דכל זה הוא בישראל המאמין אלא שיצרו תקפו לעשות ובוה שייך תוכחה אבל הפוקדים בדברי חז"ל באלו אין שייך תוכחה שהרי הם מינימ ואפקודים ואין להתוכח עמהם ונולו דברי הגמ"א והרמ"א יתיי אומר דנאלו מיידין כימות ס"ו :

ח אם הפסיק מאכילתו בעוד היום גדול יכול לתור ולאכול כל זמן שלא קיבל עליו התענית ואפילו

[תר"מ דין הטמנת החמין בעיר"כ ובו ב' סעיפים]:

להמטין ביה"כ וכן נהגין במדינות אלו עכ"ל וי"א הטעם משום דבכל ע"ש אין נכון לעשות מלאכה אחר חצות זולת לכבוד שבת וכן הוא בעיה"כ וכיון שזה לחיל אינו כראי וניחא וי"א כרי שתהא נפשו ענומה עליו וע"ז ויש מי שכתב שלפי שביה"כ התבשיט סתחמם וזהו חכנה לחול ועמ"א ואין בטעם זה שום טעם ואולי כרי שלא ירחו בני הבית דיח התבשילין כדרך ההטמנות ומפני תאוות תריח יוכנו לבא לידי בולמוס :

א במזד הביא דברי הנאונים שאסרו להמטין חמין בעיה"כ על מוצאי יוה"כ והתפלא הטור עליהם וכן רבינו הב"י בספרו הגדול איזה איסור יש בדבר לדבין מתול על חיל ואי משום ששוהה ביה"כ על הבירה מז בכך והרי גם בשבת עומד על הבירה ולכן כתב רבינו הב"י מותר להמטין חמין בעיה"כ כמוצאי יוה"כ עכ"ל כלומר שאין שום טעם לאיסור , ב ומ"מ כיון שדבר יצא מפי הנאונים נמנעו מלעשות כן והי שבתב רבינו הרמ"א וי"א שאין

[ת"י דיני הדלקת תרחת ביזה"כ ובו ז' סעיפים]:

אשבת קאי היל להקדים קדוש ד' משארי דברים אלא ודאי ששני דברים הם כלומר בשבת שאתה יכול לענגו תקרא עונג באכילה ושהייה ולקדוש ד' והיינו יוה"כ שאין בו רק קדושת ד' ולא עונג נשמי תראה לכבודו בשארי דברים

א אמרין בשבת קו"ט. נאזי דכתיב ולקדוש ד' זה יוה"כ שאין בו לא אכילה ולא שתייה אמרה תורה כבדתו בכסות נקיה כלומר המקדש כתיב וקראת לשבת עונג לקדוש ד' מכיבד ואי מ"ר דרק

דברים שאתה יכול ולכן תבדו בכמות נקייה ולובשין בגדים נקיים ביוה"כ :

ב וזהו שכתב רבינו הרמ"א בסעי' ד' יש שכתבו שנהגו ללבוש בגדים לבנים נקיים ביוה"כ דוגמת סלאבי השרת וכן נוהגים ללבוש הקיטל שהוא לבן ונקי גם הוא כגד מהים וע"י כן לב האדם נשבר ונכנע. עכ"ל כדומר דעיקר המעם מפני שהוא לבן ונקי והוא כגד ועוד טעם נוסף רכיון שנהגו לקבד בו סתים ממילה דבלבשו יזכור על יום המיתה ויעיל להשובה ועט"ו סק"ג טעם שני עטמים הם ולעגל מזה כמ"ט ולכן האב"ד לא ילבוש קיטל בי אין להתנאות עצמו בימי אב"ו והנשים לא ילבוש הקיטל ומ"ט נהגו ללבוש בגדים לבנים ורע דאפילו מי שלבוש שק מחמה תשובה אסור ללבוש ביוה"כ ומג"ח סק"ה

עוד כתב רבינו הרמ"א ר"א שיש להציע ביוה"כ השולחנות כמו בשבת עכ"ל כדומר אע"ג דאין אבילה ביוה"כ מ"ט גם זה בכלל כיבוד ולכן יש גם להציע המסות וכן בבית יהיה נקיות כמו בשבת וי"ט :

ג וכיון שראינו שהתורה הקפידה לכבד את היום הקדוש במה שנוכל וכתוב באירוס כבדו את ר' חסיה ל"ז והתרגום מפרש בפנסיא כדומר באורות של פנסים וכן הנהג לכבד את המלך באורים גדולים ולכן נהגו כל ישראל להרבות בנרות לכבוד יום הקדוש הזה גם בבתי כנסיות וגם בביתו בכל החדרים ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפילים ועל נבי החולים כדי שיהיה האור רב ומצוי בכל מקום ואף שאין ההילוך מצוי שם כל כך ביוה"כ :

ד האמנם בהדרגה שאיש ואשתו ישנים שם בנה תנן בפסחים ו"ג ז' מקום שנהגו להדליק מדליקין ומקום שלא נהגו להדליק אין מדליקין כלומר שיש מקומות שנהגו שלא להדליק שם כדי שלא יראנה דאם יראנה חיישינן לקלקול ויש מקומות דארבא מטעם זה מדליקין משום ראסור לשמש מטתו לאור הגר וע"ז זה נאסר ועמך כולם צדיקים רבין שאמרו להדליק ובין שאמרו שלא להדליק לדבר אחד נתכוונו :

ה וי"א שלא לברך על הרלקת הגר ביוה"כ רבשבה עיקר הברכה הוי מחמת הסעודה וי"א שמכרבין

רעיקר הגר הוא משום שיום בית והמנהג שלטו לברך אקב"ו להדליק גר של יוה"כ ואם חל בשבת פשיטא שחייב להדליק ומכרבין להדליק גר של שבת ושל יוה"כ והנשים מכרכות שהחיינו כמו בכל רגל ולענין החרר שאיש ואשתו ישנים שם שכתבנו שהלוי במנהג א"י יש לו גר בבית חייב להדליק בחדר ששובב שם אפילו במקום שנהגו שלא להדליק רכיון שרואה איתה אצל הגר שבביתו א"כ יש לחוש שיבא לדידי תשמיש כיון דאין לו היכר בחדרו ולכן טוב עכ"פ לעשות היכר ויראה לי דזהו בשרואה אותה בחדרו ע"י הגר שבבית :

ו ונוהגים שכל איש גדול או קטן עושין לו גר למימן טוב ועכשיו אין עושין גר רק לנשוי ולאיש ולא לאשה וגם עושין גר נשמה לאביו ולאמו שמתו או לאחר מהם שמת וכן נכון וכן כתבו מקצת רבונותא וזהו תקון להנשמה דנשמה מקרי גר ברכתיו גר ר' נשמת אדם וגם המתים צדיקים כפרה כראותא בספרי ורע דיש שאם אירע סיבה שנכבה גידם ביוה"כ מתעצרים ומחזיקין למימן רע ובאמת אין זה כלום אך מי שחושש לזה מוטב שיערב גרו בתוך שארי נרות ולא ירע איזו היא הגר שלו ולא נאה לעם קדוש לילך אחרי נחוש ותמים תהיה עם ד' אלקיך :

ז ואם כבו נרות אלו אסור לומר לא"י שיחזור וידליק דאמירה לא"י הוי שבות ביו"כ כמו בשבת ואפילו כדי לומר מחזור ומוטב שלא לומר פיוס משיאמר ע"י אמירה לא"י אך האירנא מפני ריבוי הנרות שלא יבא לידי סיבה ח"ו מעמידים א"י מעוה"כ והוא בא בכל עת ומתקן מעצמו וארעהא דנפשיה קעביד ואסור לומר לו ללקט השעוה והמנהג שמי שכבה גרו ביוה"כ שיחזור וידליקנו במוצאי יוה"כ ואל יכבנו עוד אלא יניחנו לרלוק עד נסירא וגם יקבל עניו שכל מוצאי יוה"כ לא יכבה גרו לא הוא ולא אחר וכך נמצא במנהגים והוא ענין מגולי תראח דהקפידא הוי רק בהגר שעושים בשביל החיים ונהגו לעשות פתיחות עבות על נרות יוה"כ כדי להרבות אורן וכתב רבינו הב"י בסעי' ג' שנוהגים להציע בגדים נאים ככהכ"ג ע"ש ולא ירענו מסנהג הזה ורק פרוכת הולין לבן ליוה"כ :

[תרי"א שליל יוה"כ דינו כיומו לכל דבר וכו' ח' סעיפים] :

א דבר ידוע שכל האימורים שאסור ביוה"כ אסור בין ביום בין בלילה ומה המה הרברים האסורים ביוה"כ

ב' ביה"כ חמשה דברים אכילה ושתייה רחיצה סיכה נעילת הסנדל השמיש המטה ואינו חייב כרת אלא על אכילה ושתייה סיהו כולו הוי מדאורייתא לכמה פוסקים :

ב' וזהו גם דעת הרמב"ם בפ"א דין ר' שכתב מצות עשה יש ביה"כ והוא לשבית בו מאכילה ושתייה שנאמר תעני את נפשתיכם מפי השמועה לפרו איהו עיניו שהוא לנפש זה הצום וכל הצום בו קיים מ"ע וכל האוכל ושותה בו כמ"ע ועבר על ל"ת והייב כרת שנאמר כי כל הנפש אשר לא תענה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה ומאחר שעגש הכתוב כרת למי שלא נתענה למדנו שמוזהרין אנו בו על אכילה ושתייה וכל האוכל בו או השותה בו כשונג חייב קרבן חמאת קבועה עכ"ל וזה שכתב ובאחר שעגש כרת למדנו שמוזהרין משום רהלכה פסוקה היא דלא עגש הכתוב אה"כ הזהיר :

ג' עוד כתב וכן למדנו מפי השמיעה שאסור דהיין בו או לסוך בו או לנעול את הסנדל או לבעור ימצוה לשבות מכל אלו כדרך ששיבות מאכילה ושתייה שנאמר שבת שבתון שבת לעניין אכילה ושבתון לעניינין אלו ואין חייבין כרת או קרבן אלא על אכילה ושתייה אבל אם רחץ או סך או נעל או בעל סוכן אותו סכת מדרות עכ"ל הרי דס"ל רכל עיניין אלו הם מן התורה יכן שנינו כברייתא וע"ד. מניין ליה"כ שאסור ברחיצה ונעילת הסנדל ותשמיש המטה ת"ל שבתון שבות אלא שאין בהם לאו וכרת אלא עשה והיינו לשבות מדברים אלו :

ד' אבל הרא"ש כתב רכל אלו הם מדרבנן וקראי אממכתא בעלמא וראה שרדי הקילו בכמה דברים כמו שיתבאר ואי הוה ראורייתא איך הקילו אך לדעת הרמב"ם אין זה קישיא רכסה דברים שמסרן הכתוב לחכמים כמו מלאכה כהוה"ם להסכרים שהוא מן התורה אלא שמסרן לחכמים ויש ג"ם לדינא בין אלו שני הדיעות שאם יארע איוה ספק לדעת הרמב"ם ספיקו דחוברא ולדעת הרא"ש ספיקו לקולא ובמרום לי שריב דיעות סיברים דהוי ראורייתא כהרמב"ם (ער"ן ומ"מ וז"ל) :

ה' יצונו עשה לשבות ממלאכה ביה"כ שנאמר שבת שבתון הוא לכם וכל העושה בו מלאכה בימ"מ מ"ע ועבר על ל"ת שנאמר יבעשור דחרש השביעי וכו' כל מלאכה לא תעשו ומה הוא חייב על עשיית

מלאכה ביום זה אם עשה ברצינו כזרן חייב כרת ואם עשה בשגגה חייב קרבן חמאת קבועה :

ו' וכל מלאכה שחייבין על זרונה בשבת סקילה חייבין ביה"כ כרת וכל שבשונג חייבין בשבת חמאת גם

ביה"כ כן וכל שבות שאסור בשבת אסור ביה"כ וכל שחייב סכת מדרות בשבת חייב גם ביה"כ וכל שאסור למלטל בשבת אסור למלט. ביה"כ מיהו דבר מאכל ומשקה אע"פ שאינם ראויים ליה"כ מ"מ אינם מיקצים שהרי ראויים לתנוקות וכן כל כלי אכילה ושתייה וכל שאסור לעשותו בשבת אסור לעשותו ביה"כ כללו של דבר אין בין שבת ליה"כ בעניין מלאכה אלא שבשבת זרונה בסקילה ויה"כ בכרת ומסילא רסוה נמשך גם לעניין פטור דקם ליה כדרכה מיניה דבשבת פטור ממסון וביה"כ חייב רחוב כרת איתו פטור מתשומין כמ"ש בח"מ סי' שני"א וסי' תכ"ד ע"ש ואף שכנ"י יש מי שסובר דאין עירוב והוצאה ליה"כ לא קי"ל כן וכן צריך ביה"כ עירובי הצרות ושיתופי מבואות כמו בשבת כמ"ש חר"ף בפ"ק רביצה ע"ש :

ז' ויש בזה שאלה למאן דס"ל בשבת דהבערה ללאו יצאת מקרא דלא תבערו מנץ איסור הבערה ביה"כ אך זה ל"ק שהרו גם היא בכלל לא תעשה כל מלאכה אך א"כ קילא שבת מיה"כ דבשבת בלאו וביה"כ בכרת וצ"ל דילפינן ק"ו משבת דבסקילה ואינו אלא בלאו ויה"כ לא כל שכן וט"ו טע"ז אך דהלכה קי"ל גם בשבת דהבערה לחלק יצאת והייב סקילה בשבת וכן לעניין שביית עבר ושביית בהמה ומחמר שיה"כ לשבת דלא חילקה התורה בהם וט"ו טע"ז :

ח' לבר רבד אחר אמרו חכמים ברבד שאינו איסור נסיר התירו ביה"כ ולא בשבת כמ"ש הרמב"ם שם וז"ל ומותר לקנב את הירק ביה"כ מן המנחה ולמעלה ומהו הקינוב שיסיר את העלים המעופשים ויקצץ השאר ויהקן אותו לאכילה וכן מפצעין באנונים ומפרכין ברמונים מן המנחה ולמעלה מפני ענמה נפש ויה"כ שחל בשבת אסור בקניכת ירק ובפציעת אנונים ובפריכת רמינים כל היום ובכר נהנו העם כשנער ובמערב שלא יעשו אחד מכל אלו ביום הצום אלא הרי הוא בשבת לכל דבריו עכ"ל ביאר הדברים דאין בזה מלאכה דק מורח בעלמא ובשבת אסור למרח לחול אך ביה"כ התירו טפני ענמה נפש כלימור שיראו ויצטערו

ערוך הלכות יום הכפורים סימן תרי"א תרי"ב השלח

וצמקרו ואין זה כבודר אוכל מפסולת דכולהו אוכל
 נינהו ומ"מ נהנו עתה לאסור וכן יש בגמ' ונח
 ק"ד : שהתחילו ללמוד לקניב גם קודם המנחה ואסרו
 ועפ"ז נהנו שהתניקות משחקים באגוזים ואין למחות
 פירם אפילו קודם מנחה ונשתרעב המנהג מדין

פציעת אגוזים שנזכר ועכשיו לא ראינו מנהג זה ויש
 למחות בהנקות העושים כן ואם נפלה דליקה
 ביוה"כ מותר להציד סעודה אחת לצורך הלידה
 ובעיקר דיני דליקה גם בשבת נתבאר בס' של"ד
 ע"ש :

[תרי"ב דין איסור אכילה ביוה"כ ושועורו וכו' י"א סעיפים]:

לחן דבשנמשך יותר משיעור פרס אין מיישבין
 את הנפש :

ך ושיעור אכילה פרס בין ביוה"כ בין ככל האיסורין
 לרש"י הוי ד' בצים ולהרמב"ם נ' בצים שוחקות
 כלומר כמילוי ובריוח ולא בצמצום ולענין הלכה
 כשפ' תורה הלך אחר המחמיר ובשל סופרים אחר
 המיקל דהשיעורים אינם אלא לכת וקרבן אבל איסור
 כעלמא אסור מן התורה אפילו ככפ' שהו רחצי שיעור
 אסור מן התורה בין ביוה"כ בין בשאר ימים אסורים :
 ך האוכל ביוה"כ אכילה גסה פטור כגון שבעי"כ
 סמוך לחשיכה אבל הרבה והוא שבע ומלא ואח"כ
 כשתחשך אבל והו' אכילה נסה והיא מוקת לנוף פטור
 מכת שנאמר אשר לא תעונה ואדרבא באכילה זו
 הוא מעונה שהרי מוק את נופו והו' באכילת דברים
 נסים כמו דחס וכיוצא בו אבל אכל מאכלים המתובלים
 או מיני פירות וכיוצא בהם שרדכן לאכול על השיבע
 חייב כרת דאמרי אינשי דווחא לכסומי שכיחא אמנם
 גם זהו דווקא כשאכל לשכעה אבל לא אכל כל כך
 הרבה עד שהוא קץ במונו דבכה"ג פטור עד כל
 המאכלים משום דנפשו קצה ככל מין מאכל ודבר זה
 א"א לבאר השיעור אלא כל לפי מה שמרניש בנפשו
 אבל בשותה חייב דאדרבא כשהכרס מלא האוות
 השתייה יותר גדולה :

ן הנאת אכילה ושתיה אסור ביוה"כ אע"פ שאינו
 נכנס למעיו כגון שאוכל ולועס ופולט דמ"מ החיך
 נהנה מזה ונהי דא"א לחייבו כרת על זה מ"מ אסור
 מן התורה דבזה יש ג"כ קצת התיישבות הנפש וככל
 האיסורים כן הוא ואפילו דברים שאינם ראויים לאכילה
 כגון עצי בשמים ועץ מתוק אסור למעום ולפלוט אבל
 מותר להריח כל מיני ריח ביוה"כ ואפילו אם נאמר
 בכל האיסורים ריחא מילתא היא ואסור מ"מ ביוה"כ
 לא נאסרה אלא דבר שהגוף נהנה מזה לאפוקי ריח
 שאין הגוף נהנה ממנו ככל אלא הגשמה בלבר לפיכך
 לא

א אע"ג דבכל התורה כולה הוה אכילה ככזית מ"מ
 ביוה"כ באה הקבלה דהשיעור הוא ככזית והוא
 מעט פחות מכביצה ומעטו של דבר לפי שביו"כ לא
 כתיבה לשון אכילה אלא כי כל הנפש אשר לא
 תעונה כלומר כשהוא רעב תתישב דעתו עליו ובאה
 הקבלה מהלכה למשה מסיני דשיעור זה הוא ככזית
 הגסה ושיעור זה שוה לכל אדם בין לנגס בין לעונ
 סלך הכשן ובין במאכלים פשוטים ובין במאכלים
 שמינים אלא דהנגס הרבה מתישב דעתו בשיעור זה
 ועונ סלך הכשן מתישב מעט וכן במאכלים שמינים
 הרבה מתישב דעתו בשיעור הזה ובפשוטים מתישב
 דעתו מעט (נ"מ ס' ז) :

ב וכל האוכלין מצטרפין זה עם זה להשלים השיעור
 שאם אכל מזה מעט ומה מעט מצטרפין לחיוב
 כרת אבל אם אכל חצי שיעור ושהה חצי שיעור אין
 מצטרפין דבזה לא מייחבא דעתיה אמנם המשקים
 הבאים להכשיר דאוכל שיהא טוב לאכילה כמו ירק
 עם הציר שלו ובשר עם מלח אפילו נמס והיה למים
 מצטרפין דכל אכשורי אוכלא אוכל הוא וכן בשר
 המטונן בשמן וכיוצא בזה מצטרפין ואם היה בו
 כשיעור ונצטמק כחמה או באור ונפחת מהשיעור או להיפך
 שלא היה בו בשיעור והיה במקום לח ונעשה כשיעור
 הולכין כשיעור של עכשיו ודין זה בארנו בי"ד סי' פ"ה בכל
 האיסורים וישם בארנו שמה שבין השינים אין מצטרפין
 ומה שבין החניכיים מצטרפין ועוד דינים ע"ש :

ג השיעור הזה אף אם לא אכלו כאחת אלא בהפסקות
 שאכל מעט והפסיק ואכל והפסיק עד שהשלים
 לשיעור מצטרפין והו' בככל איסורי מאכלות שאם
 לא שהה מתחלה ועד סוף יותר מכדי אכילה פרס
 מצטרפין ואם שהה אין מצטרפין והו' הלכה למשה
 מסיני ואע"ג דבכל השיעורין הוי כזית שהוא הרבה
 פחות מכביצות מ"מ לענין הפסקות שוין הם וקים

לא נאסרה ביה"כ וארבע מצוה להריח ביה"כ כדי למלאות סאה ברכות לאפקי שארי איסורים שאין להנשמה ליהנות מאיסור לכך בהם הריח איסור אם ריחא סילתא הוא :

ן אכל אובלים שאינם ראויים לאכילה אדם אע"פ שאכל הרבה מהם פטור סברה ומבין אותו מכת מררות ולפיכך אם אכל עלי קנים פטור לפי שאינן מאכל אדם ואם אכל לולבי נפנים שפבלבו קודם ר"ה פטור דעץ בעלמא הם אבל אם לבדו אחר ר"ה עדיין הם רכים ביה"כ ולפיכך האוכלן ביה"כ חייב כרת ואם אכל פלפלין ויבשים וזנגביל יבש פטור לפי שאין ראויים לאכילה ואם אכלן בשחן רטובין חייב לפי שאו הן ראויין לאכילה וכן אם אכל מלח והבלין פטור שאינן בני אכילה וכן אם אכל מאכל שנתקלקל מאכילת אדם אע"פ שדבב עדיין ראויים פטור סברה ואין חילוק ביה"כ בין שאכל דבר איסור ובין שאכל דבר הותר אם הטאכל ראוי לאכילה חייב כרת ואם לאו פטור ואין ליטור דבאובל איסור ביה"כ אין איסור יוה"כ חל על האיסור האחר דאינו כן ולא מיבעיא אם אותו האיסור הוא איסור לאו רחל עליו איסור חמור דיוה"כ אלא אפילו הוא איסור חמור כמו חלב ודם ט"ס הרי יוה"כ הוא איסור כולל שכולל גם כן המאכלים ואיסור כולל חל ולא אמרינן כיה אין איסור חל על איסור ודבר זה מכואר ברמב"ם פ"ז משננות דין ד' ע"ש ועוד מכואר שם דהאיכל והשותה ביה"כ כשיגנ כהעלם אחר אינו חייב אלא חטאת אחת אבל האוכל ועושה מלאכה חייב שני חטאות ועוד מכואר שם בפ"ג דחייבי חטאות ואשמות שעבר עליהן יוה"כ חייבין להביא לאחר יוה"כ אכל חייבי אשמות הלויין שעבר עליהן יוה"כ פטורין ע"ש :

ן שיעור שתייה ביה"כ ג"כ אינו כבבל האיסורים מהטעם שנתבאר משום דביה"כ הוא השיעור כדי ישוב הנפש אך הוי היפך מאכילה דבאכילה הוי שיעורו של יוה"כ יותר משיעור כל האיסורים דכל האיסורים בכיות וביה"כ ככותבת ובשתייה הוי היפך דכבל האיסורים הוי שיעור שתייה כרביעית וכו"ם הכפורים הוי שיעורא כמלא לונמיו דבאדם

בינוני הוא פחות מרביעית ומלא לונמיו שאמרנו ביאורו כל שאלו מסלקו לצד אחר מפיו והראה כמלא לונמיו ומשערינן לכל אחד כמלא לונמיו דידיה וכו"ה ג"כ לא דמי לאכילה דכבל בני אדם הוי שיעור אחר ולא כן בשתייה וזהו הכל הלכה למשה מסיני משום דכל אחד כמלא לונמיו שלו סתיישבת דעתו וכל המשקין מצטרפין זה עם זה להצטרפות למלא לונמיו :

מן אמנם בהשהיות יש מחלוקת דלרש"י ותוס' הוי השיעור ככדי אכילה פרם כמו באכילה וכן מכואר להריא בכריתות ו"ג.ו. אמנם הרמב"ם בפ"ג דין ר' כתב שחה מעט וחזר ושתה מעט אם יש מתחלת שתייה ראשונה עד סוף שתייה אחרונה כדי שתיית רביעיה מצטרפין לשיעור ואם לאו אין מצטרפין עכ"ל וכן פסק בכל האיסורים בפ"ד ממאכ"א וכבר הסרו עליו חכמי הדורות ואנחנו בפי"ד דבריו כו"ד סי' פ"ה ע"ש והעיקר לדינא כד"עא ראשונה שכן הוא דעת רוב הפוסקים :

ו גם כמשקין אם שתה משקין שאינם ראויים לשתיה פטור ככרת ולכן אם שתה ציר או שומן של דגים או חומץ חי שהוא חזק כל כך עד שיכעבע כשיפול על הארץ פטור סברה ומבין אותו מכת מררות אבל אם שתה חומץ מונג במים כמלא לונמיו חייב ונ"ל דהשתיה שמן ביה"כ פטור סברה דאוקי מוק ליה כדאיתא בר"פ כיצד מכרבין ע"ש :

י"ג וכל השיעורים האלו הם לחיוב כרת אבל לענין איסור אפילו בשתייה כל דהוא אסור מן התורה התורה כמו באכילה דחצי שיעור אסור מן התורה אבל ברוק שבפיו לא שייך בליעה דאין בזה מסש דאל"כ הרי עליו לרוק כל היום בלי הפסק וכתב רבינו הרמ"א דמותר לינע ביה"כ באובלין ומשקין וליתן לקטנים ולא חיישינן שמא יאכל או ישתה כנגעו בו עכ"ל ודא דמי לחסין כפסח דאימת יוה"כ עליו ועוד דבפסח אינו ברול מאכילה ושתייה וחיישינן שמא יאכל וישתה החמין ג"כ משא"כ ביה"כ דבריל לגמרי אין חשש בזה וכן משמע ביומא ו"ד.ו. ע"ש ומתנ"ל סק"ו :

[תרי"ג דיני איסור רחיצה ביה"כ וכו' מ"ז סעיפים] :

א אסור לרחוץ ביה"כ אפ"י אבר אחד ובין חמין ובין בצינן ואפילו להיטיב אצבעו במים שלא כדרך רחיצה

רחיצה אסור דהו נ"כ כקצת תענוג ואפילו היו ידיו או פניו או נופו מלא ויעה אסור ופ"ו סק"ל דהו נ"כ תענוג בהעברת היעה אמנם אם היו ידיו או רגליו או שאר נופו מלוכלכים בטיט ובצואה מותר לרחוץ מקים המטיף ונ"ג סק"ל דאין זה לתענוג אלא להעביר את הלכלוך ויזהר שלא ילבו המים על המקום הנקי מהנוף וכן מי שנוסף אצלו דם מחוטמו מותר לרחוץ במים חוממו ושפמו המלוכלכים בדם ממעם זה ומי שנוסף לו דם מתוך שינוי אסור לו ליטול מים פניו ולהרחיץ אלא יקנח במפה :

כחות מבואר בירושלמי דהו משום רפואה ומותר אמנם בנפ"י לברכת כרנים הן אמת דשיטת התוס' בסומה ונ"ט. דאפילו נפל ידיו שחדית צריך ליטול לדוכן אכל הרמב"ם בפס"ו מתפלה לא הצריך נפילה דק כשידיו טמאות אבל כנגט ידיו שחדית א"צ נפילה וכן העיר בנו של הרמב"ם שהיו נוהגין כן ונ"מ ס"ט וא"כ להסוכרים דכל העינים הם מן התורה איך נכנס בספיא דאורייתא ביום הקדוש הוה ואילי דמשום זה דקרק רבינו הרמ"א לומר שאינו מכיין לתענוג כלומר דאם רק לא יתכוין לתענוג אף אם נניח שאפשר גם כלא רחיצה היו אפשר ולא מכיין ונסמוך אמאן דמתיד ככה"ג בפסחאם ונ"ה: ע"ש וכן המנהג הפשוט שנוטלין ידיהם ומ"מ צ"ע :

ב וכיין שלא נאסרה רק רחיצה של תענוג לכן אסרו חז"ל ומו"ט פ"ו: ד"ה משום דמותר ליטול ידיו שחדית ביה"כ כשקם ממטהו דאין לך מלוכלך יותר מזה שאסור לו ליגע בפיו ולאנו ולחוטמו ולעיניו כדאמרינן בשבת וק"מ. דהו אינו להנאת רחיצה אלא להעביר רוח רעה הטורה על הידים קידם נפילה שחדית ולכן לא יכוין להנאה אע"פ דאיה ליה ממילא והוה כלא אפשר ולא מכיין דמותר לאפוקי אם יכוין אע"פ דלא אפשר אסור ורק יזהר שלא יטול אלא עד סף קשרי אצבעותיו דעד שם שולט הרוח רעה ולא יותר ונ"י פסחים כ"ה: וזה כונת הרמ"א נסעי' כ"י וזו"ק :

ד כתב הסוד בשם נאון מי שהוא אסמנים וצריך לקנח פניו במים ואין דעתו מיושבת עליו כל היום עד שיקנח יכול לקנח ביה"כ וכ"כ רי"צ ניאות אם יש לכלוך על פניו או על נבי עיניו יכול להעבירו במים ואפילו כל אדם יכול לשרות מפה במים עיו"כ ולסוחסה שיצאו מימיו ולמחר יכול להעבירה על נבי עיניו אע"פ שנשאר בה מלחלוחיה המים עכ"ל :

ג אם הטיל מים ושפסף בידו או נגע בבשרו המכוסה וכ"ש אם עשה צדכיו וקנח פשימא שמותר לו לרחוץ עד סוף קשרי אצבעות או יותר אם נגע גם בשם דהוה ליה ידיו מלוכלכות ולא נרע מטיט וצואה אבל כשהטיל מים ולא שיפסף ולא נגע אין לו לרחוץ שהרי יוכל לברך אשר יצר גם בלא נפילה אמנם אם רוצה להתפלל אפילו לא נגע מותר ליטול עד סוף קשרי אצבעותיו דלתפלה בהכרח ליטול ידיו גם בלא נגיעה אך י"א ראפילו לברכת אשר יצר צריך לרחוץ גם ברא נגיעה ולכן כדי להוציא עצמו מפלוגתא מיב שיפסף או יגע וירחוץ ונ"מ ומנ"א וט"ו סק"ט וכן עיקר דרינא דאפילו בלא שפשוף יכול ליטול ידיו לברכת אשר יצר והוה הכל כליה לאחר התפלה אבל ביום ודאי צריך לרחוץ בכל עניין שהרי כל היום כהתפללין וס"ו :

ד ונ"מ זה כתב רבינו הב"י בסעיף ד' מי שהוא אסמנים ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים מותר עכ"ל וכתב עליו רבינו הרמ"א ונהגו כזה להחמיר ואפילו ברחיצת העינים שהיא קצת רפואה נהגו להחמיר ואסור לרחוץ פיו ביה"כ עכ"ל ועיקר הדבר תמוה ראיך יתיר הנאין לאסמנים לקנח פניו במים והוה פשימא דהוה לתענוג ועוד מאי האי דקאמר הסוד וכ"כ רי"צ ניאות אם יש לכלוך על פניו וכ"י איוה דמיון הוא דוודאי לכלוך מותר דאין זה לתענוג כמו שנתכאר וצ"ל דמ"ל לרבינו הב"י דטעם הנאין הוא דבאסמנים אין זה לתענוג ואצלו הוה לכלוך וכן ביאר בספרו הנדול אבל כמה מהרוחק הוא זה ולכן פסק רבינו הרמ"א להחמיר ויש מי שאומר דגם כוונת הנאין הוא כשיש לו לכלוך על פניו וכ"מ וא"א לאומרו דא"כ עיקר החיתר הסר מדבריו ועוד דלוח אין אנו צריכין לדברי נאון ועוד דא"כ אפילו אינו אסמנים כמו בכלוך בטיט וצואה דמותר לכל אדם כמ"ש ועוד דא"כ רי"צ ניאית חולק על הנאין שהרי רי"צ ניאית מתיד לכל אדם ועוד מהו זה לשון לקנח סוף דבר דברי הנאין ודברי הסוד צע"נ : ולפענ"ד

ולשפוך סיס על דאשו להסיר מטנו השכך דהו במחלה נמורה ;

י וכלל נדרג הוא ביוה"כ דכל רחיצה שאינה לתענות מותר ולכן שנינו במשנה המלך והכלה ירחצו את פניהם מלך משום סלף כיפיו תחוינה עיניך ואין זה לתענוגי והכלה כל י' יום מחופתה כדי שלא תתנגח על בעלה ואין זה לתענוגה ויותר מל' יום פשיטא דהיא ככל הנשים רבכל דבר שמחה או להיפך כאכילות נמשך עד שלשים ולא יותר וזויה מתוך קוטה המניח סק"ט ולהיפך לשם תענוג אמר אפילו שלא כרחיצה נמורה בנזן להצטנן כמיט לח אם הוא מיפת על סנת להספוח ואמר להצטנן בכלים שיש בהם מים ולא מיכעיא כשהם סליאום שיש לחוש שהמים יושכו על הגוף אלא אפילו חסידים אמר דאל' הכלי של חרם אמר מטעם שהיא פולשת פלישת לחלוחית חוצה ובשל מחבת שאינה מפלמת חיישינן שמא מתוך שהיא חלקה תשתמש מן היר ויפלו עליו המים אבל בכלים ריקים מותר להצטנן וכן בפירות וכן להחויק תנוק אצלו כשהוא מצונן כיון שאין כאלו מים אין בהם חשש רחיצה :

יא וכן אפילו רחיצה ממש כל שניכר שאינו לתענות רחיצה אלא שמוכרח לזה דרך היולדו כגון ההולך ביוה"כ לביהמ"ד או להקביל פני אביו או רבו או מי שנדול ממנו כחכמה שהיו בעבר הנדר או לשאר צרכי מצוה שצריך לעבור דרך מים עובר ואינו חושש שאין זה רחיצה של תענוג ויכול לעבור במים עד צוארו כין בהליכה בין בחודה שאם לא תתיר לו בחודה אף הוא לא ילך ואתי לאמנועי מסצוה והצריכו חז"ל שלא ינביה שווי חלוקי על ורעו ויוציא ירו מתחת שפת חלוקי מפני שכן דרך לעשות בחז"ל ואנן חיישינן שלא יבא לירי סחיטה לפיכך הצרכנוה שלא יעשה כן כבחול ועיי' שנינו זה יוכר שיוה"כ הוא ולא יבא לירי סחיטה וזה כשאין המים דורפים ואין סכנה בזה כשילך עד צוארו במים דכשרדיפי מ"א אמר לאדם אפילו בחול לילך בעומק למעלה מסתנים דכשרדיפי מ"א יכול לפסוע מדרם המים ואמר לאדם להעמיד עצמו במקום סכנה והיוקא היפוך במים מותר אבל לשוב אמר שהרי אמר לשוב בשבת יו"ט ויוה"כ משום שבות וכן במעבורת אמר ולא דמי לרחיצה שהתירו לו דאין זה רחיצה כיון שאינו של תענוג אבל שיום ככל ענין אמר וזה שעמו

ן ולפענ"ד נראה כוונה אחרת בדכריהם דהנה הרא"ש אחר שהביא דברי הגמ' (ע"ח.) דמטפחת היתה לו לריב"ל שהיה שורה איתה במים בעיוה"כ ועושה אותה כמין בלים ננוכים ולמחר מעבירה על נבי עיניו כתב הרא"ש אמר נאון מי שמקש לקנה פניו ביוה"כ אם אסמנים הוא ואין רעתו מיושבת עליו כל השנה עד שיקנה במים וכ"ש ביוה"כ שצריך לטהר עצמו ולקנה יקנה אבל שאר כל אדם אמר וכו' עכ"ל וה"פ דהנ"ל לא התירה בכלים ננוכים אלא להעביר על נבי עיניו והנאון מתיר לאסמנים גם לקנה פניו בכלים ננוכים כיון שככל יוט רניל במים התרנו לו לקנה בכלים ננוכים וזהו גם דברי הטור דאסמנים שצריך למים על פניו יכול לקנה ביוה"כ את פניו בכלים ננוכים והר"צ גיאות התיר אפילו במים בכלליך על פניו ולכל אדם ומדינית ליכלוך במים ואיסמנים בקינוח כלים ננוכים שוים הם ואח"כ כתב דהעביר על עיניו כלים ננוכים מותר אפילו כל אדם וכוראי ריגים אלו ברורין כמעטן וכן יש להורות :

ך וכמה שכתב הטור ריכול לשרות ספה בעיוה"כ ולסוחטה ולמחר יעבירה על נבי עיניו כן הוא בגמ' שם והרמב"ם בפ"ג דין ה' כתב ומעבירה על פניו ע"ש וצ"ל רכן היתה נירסתו כגמ' ודבינו הב"י השמיט זה ולא ידעתי למה ורבינו הרט"א בסעיף מ' כתב דאמור לשרות ספה מכוער יום ולעשותה במין כלים ננוכים ולהצטנן בה ביוה"כ דחיישינן שמא לא תנגב יפה ויבא לירי סחיטה עכ"ל ונ"ל דה"פ דאע"פ דבגמ' התירו בכה"ג והו כשעושה רק להעביר על גבי עיניו ויסחוט יפה דגם כהמעט לחלוחית שישאר במפה יהיה די להעביר על עיניו אבל אם עושה כדי להצטנן בה חיישינן שמא לא יסחוט יפה ויבא לירי סחיטה ונהו דלישאר כדי רחיצה לא חיישינן מ"מ מעט לסחיטה חיישינן ונ"ל למ"ס המג"ה סק"ט א):

ח וכתב הרמב"ם שם דהחולה רוחץ כדרכו אע"פ שאינו מסוכן עכ"ל מפני שרחיצה החולה אינו לתענוג אלא לבריאות הגוף או לרחוץ איזה מינוף אבל כל שאינו לבריאות הגוף ולא להסרת מינוף וודאי גם בחולה אמר והיולדת שהיא תרירה בריים פשיטא שיכולה לרחוץ כשרת הן מפני שהיא בחולה והן מפני להסרת מינוף ופשוט הוא דלמי שאחותו השכך ביוה"כ דמותר לרחוץ פניו ויריו ושאריו מקומות

שעמו של בהג' שהביא המור והמור הקטן מ"ס מרחיק
 והבי' והבי' והבי' סק"ד ערמו לתוך ע"ס והתירוץ פסוק כמ"ס :
 רב ורבינו הבי' בסעיף ו' כתב וז"ל הא דשרי לעבור
 בגופו במים דכבר מצוה דווקא לעבור בגופו
 במים עצמן אבל לעבור בספינה קמנה יש מי שאוסר
 עב"ל וכתב יש מי שאוסר משום דהאיסור כתב המור
 בשם כה"ג והקשה עליו דמאי שנא מרחיצה אמנם
 לפי מה שכתבנו אין זה דמיון ולכ"ע אסור וגם המור
 רק תמה על כה"ג ואינו חולק עליו לדינא וכו"כ הכ"ה
 וע"כ שכתב על דבריו וז"ל כמ"ס הט"ו כשמו ע"ס ומתוך נס
 קוסית המג"ל סק"ח ע"ס :

דה להשי"ם הא כיון שאינה של תענוג מותר אלא
 דהעניין כן הוא דוודאי תלמיד ההולך להקביל פני
 רבו כוונתו למצוה וכן ההולך לשמור פירותיו כוונתו
 לשמור ממונו ואין כאן רחיצה של תענוג אבל הרב
 אצל תלמיד שאינו מחוייב אולי כוונתו לתענוג ונהי
 דבקדושי עליון כמו האמוראים וודאי כוונתם לשם
 שמים אבל בשארי דורות לא נוכל לסמוך על זה
 ולכן אסרו המור והש"ע והרמב"ם השתמש א"ע משום
 דאין לומר כזה הלכה פסוקה וכמו שהרב אצל תלמיד
 אסור כמו בן חבר לחבר ואך אם ידוע שבהרבה
 לשאול דבר הלכה הגונע לשעתו וודאי מותר דנלו
 לכל שאינו מתכוין לתענוג ועכ"ל וט"ו והגר"ו :

יב וכן ההולך לשמור פירותיו מותר לעבור במים
 בהליכה אבל לא בחזרה דבזה לא שייך להחיר
 סופן מפני תחלתו ואם לא ירצה לילך לית לן בה
 אבל בהליכה מותר דאין זה רחיצה של תענוג והתירו
 לו משום הפסד ממון כיון דאין בזה איסור וכל מקום
 רמותר לעבור במים אפילו היה לו דרך שיכול להקיף
 ביבשה מותר לעבור דלמעט בהילוך עדיף ולפי :
 וד' וכתבו המור והש"ע סעיף ו' הרב אסור לעבור
 במים כדי לילך אצל תלמידו עכ"ל והרמב"ם לא
 הזכיר כלל דין זה ובגמ' וט"ו הוה בעיא ולא
 איפשטא ויש מי שהמה דהא ספיקא דרבנן הוא ולמה
 נלך לחומרא וט"ו סק"ו וז"ל בשנדקדק מאי קמיבעי

תרי"ד [דיני סיכה ונעילת הסנדל ובו ז' סעיפים]:

א סיכת אמורה לנמרי ותינו למשוח הנוף או הראש
 באיזה דבר אסור ואפילו מקצת גופו ואפילו אבר
 אחד ואפילו מקצת אבר אך כשהוא חולה אפילו אין
 בו סכנה וצריך הסיכה לרפואתו מותר כמו ברחיצה
 שהותרה לרפואה כמ"ש בס' הקודם וכן מי שיש לו
 חטטין כראשו הוה כחולי ומותר למך כרדכו ואינו
 חושש אבל כשאינו חולה ואין בו חטטין אסור אפילו
 להעביר את הווהמא ובוה חמירא סיכה מרחיצה וכן
 סביאר בירושלמי רסיכה להעביר הווהמא אסור משום
 דסיכה הוי יותר תענוג מרחיצה ובכל עניין יש תענוג
 אך באמת גם ברחיצה לא התירו בכל הווהמות ורק
 במליכך כטיט וציאה האמנם גם ככה"ג אסור בסיכה
 ושמג"ל סק"א ומתוך דקדוק בעל מהר"ש ע"כ וז"ק :
 ב נעילת הסנדל מקרי עינוי כשאין הולכין בו ולכן
 אסור ביה"כ דכתיב מנעי רנלך מיתף ונאסר ודור

עולה במעלה הותים עולה וכוכה וראש לו חפוי והוא
 הולך יחף וט"ז ע"ו ובישעיה וכו' כתיב ונעלך החלוק
 מעל רגליך כדי לענות עצמו ע"ש ויש בענין זה
 ג' שיטות שיטת המור והש"ע סעיף ב' דכל של עור
 אסור וכל שאינו של עור מותר שכתבו וז"ל אסור
 לנעול מנעל או סנדל של עור אפילו קב הקיפוע
 וכיוצא בו אפילו של עץ ומחופה עור אסור אבל של
 נמי או של קש או של בנר או של שאר כינים
 מותר אפילו לצאת בהם לרה"ד עכ"ל ואין הבחינה
 דמינים אלו גם במחופים עור מותר כרמשמע לכאורה
 משטחיות הלשון דוודאי אסור אלא משום דבשל עץ
 מצינו בגמ' נילמות ק"ג. שיכול להיות מצופה עור כתבו
 כן אבל לעולם אין חילוק וזהו דעת הר"י והרא"ש :
 ג אבל שיטת רש"י דמנעל של עץ אסור וכן נראה
 מדברי התוס' בפניא דיומא וע"כ : שהרי מסיק
 רבא

רבא שם על משנה דהקטוע יוצא בקב שלו דכיוה"כ לכילי עלמא מקרי מנעל ואסוד לצאת בו ע"ש אבל של גמי ושל שעם וקש ובגד ושאר מינים מותר ושיטת בעל המאיר דלמסקנא דרבא כל המינים אסורים בשעשויים בעין מנעל והנה שיטה זו דהא דרמב"ן ע"ש אבל שיטת רש"י ותוס' מוכחת להריא בסוגיא שם אך כאסת סוגיא דשבת נס"ו: וביבמות שם מותרת סוגיא דיומא דבשם מוכח להריא דלדבנן לא מקרי מנעל דקטוע שהוא של עץ מנעל וצ"ל כמ"ש הרמב"ן שם דכיומא הוי דק דר"ם ולר' יוסי ולא לרבנן והלכה ברבנן ע"ש ולכן הרי"ף לא הביא זה כלל וכן בירושלמי ר"פ יוה"כ אומר תניא יוצאין באנפליא ותניא אין יוצאין הא בשל כנר והא בשל עור ע"ש ולכן אע"פ שכתוספתא ריש פ"ד תניא שאסור אפילו באנפליא של כנר לא חשו דה ביון שהיא נגד הבבלי והירושלמי אך על של עץ אין דאיה מירושלמי היתיר ובידושלמי פ"ב דיבמות וז"ל יש פלוגתא לענין חליצה אי מקרי של עץ מנעל ע"ש :

רבים הרבה אך יש מהם עכים וקשים מאד עד שהרנל לא ירניש קושי הארץ ולפי מ"ש מדברי הרמב"ם אינו נכון לילך בהם ביוה"כ וכ"ש בשם מחושים עור וז"ל הפת"ח הנהא נס"ה נס"י מקל"ז וכתב רבינו הרמ"א דמותר לעמוד על כרים ובסתות של עור ומ"מ המחמיר תבא עליו ברכה עכ"ל ולכאורה אין מעם לחומרא זו ומותר לכתחלה ביון שאינו מנעל ומג"א סק"ד נס"ה דכ"ז אך לדברי הרמב"ם א"ש רתתורה הקפידה שהרנל תרניש בקושי הארץ כמ"ש וע"ה שכתב ט"ס שהלכו יחף ונראה ששטפו לדעת המאיר ולהמסקנא נס"ה של כנר אסור וכדמות ראה י"א להב"ח מנה"ג שהביא הטור לכתחלה עכ"ס אין לעשות כן אמת נאמת דעת המאיר היא דיעה יהודאה נגד כל רבנתיא ונגד הירושלמי ונגד סוגית שבת ויבמות ומנה"ג אין ראה דלורחא דמילתא קאמר ועמג"א סק"ב שהולכין לנה"כ יחף מנעוד יום ואינו יודע מה קפידא י"א כזה ויש הולכים כמנהגים וקודם הסקיעה חולצין אותם נכה"כ וכן מ"ש כס"ג נלעמוד על כרים בתפלת ש"ע הוי נגאוה פ"ט וזה אינו חלל כנזוה"ס ש"ע עכ"ס ולא כמנהגם לחרך וזו"ק :

ך וברברי הרמב"ם פ"ג דין ו' יש מקום עיון והמפרשים תפסו שהוא עומד בשיטת הרי"ף והרא"ש רכל שאינו שר עור מותר אפילו בשל עץ ולענין לא משמע כן מש"שנו שכתב אסור לנעול מנעל ומנרל אפילו ברנלו ומותר לצאת כסנדל של שעם ושל גמי וכיוצא בהן וכורך אדם בגד על רגליו ויוצא בו שהרי קושי הארץ מניע דרגליו ומרניש שהוא יחף עכ"ל הרי שהצריך שהרנל תרניש ביוה"כ ושל עץ פשיטא שלא תרניש ואסור וניל במעמו דלאו משום דשל עץ מקרי מנעל שהרי לענין חליצה פסק בעצמו בפ"ד מיבום וה"מ דשל עץ פסול אלא מעמו נ"ד רביון דיוה"כ הוי מעמא משום עיניו לכן כל שאינו מתענה ואינו מרניש שהולך יחף אסור דככל הדברים כמו שעם וגמי וכנר הרנל מרניש מפני שהן רכות ולא כן בשל עץ ולפ"ו גלע"ד דאין לצאת במנעל של עץ כיוה"כ כיון שכן הוא דעת רש"י ותוס' ורמב"ם :

ך החיה כל שלשים יום והחולה אע"פ שאין בו סכנה מותרים לנעול את הסנדל דלא"ו הצניח קשה מאד ויובלו להסתכן וכן מי שישי די מבה ברנליו ואם יש לו מכה ברנל אחת או שתי מנעל ברנל זו וברנל השני אסור ומותר כל אדם לנעוד סנדל מחמת עקרב וכיוצא בו בדי שלא ישכנו אם מצויים שם עקרבים או דברים הגושבים אבל משום צער בעלמא בנזן במקומות שהרחובות מרופפות באבנים וקשה לילך שם יחף אסור לנעול מנעל דהא אדרכא לוח אנו מצויים לעשות עיניו מנעילת הסנדל :

ך וכתב רבינו הרמ"א ואם ירדו נשמים ורוצח לילך מכתו לביהכ"נ או להיפך והוא איספנים מותר לנעול מנעליו עד שיגיע למקומו עכ"ל אבל אם אינו איספנים אסור ויניחם האיספנים כמקום מוצנע בכיהכ"נ ויש מי שמתרעם על המקילים לילך בגשמים דאין כל אדם יכול לומר איספנים אני ומג"א סק"ה ולפענ"ד במדינתנו כשהומן קר נחשב זה לסכנה וכוראי מותר ופשיטא רבשיש מ"ט דרפ"ש דמותר לנעול וע"ז סק"ו ויש מי

ה ודע שאצ"נו הולכים בקאלאס"ן כיוה"כ מפני שאינם של עור והוא מין גומ"א ונ"מ הוא רך והרנל מרניש קושי הארץ כידוע וכ"ש שמוותר לילך בוואליקע"ס שהם של צמר פשוט שהם

ערוך הלכות יום הכפורים מימן תרי"ד תרמ"ז השלח

מי שמצריך להפוך של שמאל לימין ושל ימין לשמאל או מנעל בלא עקב ומק"ח סק"ו ולא נהנו כן כי אין לנו מנעל בלא עקב ולהפוך השמאל לימין או מ"א לנו ליקך לפי המנעלים שרנו :

תרמ"ז [איסור תשמיש המטה ביוה"כ וכו' ב' סעיפים]:

מובטח לו שהוא בן העולם הבא וז"ל המור יראנו וכו' שמראים לו שלא קבלו העניתי והשביעיהו במה שבירו להשביעו בעבר שמונו כום לרבו ושופך לו הקותין על פניו ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהיא בן העיה"כ שבווראי יש לו זכות שהנינו עקיו עכ"ל וכתבו רש"י ותוס' וסימן לרבר ידאה זרע יארך ימים וכו' המור נושמתו ע"פ מ"ש כשנת ק"ה: כל ימי הזקנים אשר האריכו ימים וגו' ימים האריכו שנים לא האריכו ופריך אל"ל מפתח למען ירבו ימיכם ומתוך ברכה שאני ע"פ זהו דאם לא יעלה לו שנה יראה זרע יארך ימים י"א שנים ואם פלחה לו שנה היו ברכה ויארך ימים ועיסו :

א יוה"כ אסור בתשמיש המטה ונס זה בכלל וענינה רבניעת תשמיש מקרי עינוי ובגמ' וע"ז: ידף זה מקרא ע"ש ואפילו במקום שאין מובלין לקרי אסור התשמיש (טור) כלומר דלא תימא דהאיסור הוא משום המכילה שאח"כ מפני איסור רחיצה אלא התשמיש עצמו אסור ולכן יתרחק אדם מאשתו כל יום זה כמנהג והיינו שלא יישן עמה במטה אהת ולא ינע כה בפילה אבל ביום אין חשש כמובן (ט"ו) ויש שאוסר גם ביום (מג"ל) וכמרוסה שאין המנהג כן ולא ירכה לרבר עמה (ס"ז):

ב נרמין בשלהי יומא תנא רבי ר"ו הרואה קרי ביוה"כ יראנו כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה

[תרמ"ז הקטנים כיצד נהנים בהם וכו' ז' סעיפים]:

לרוחצן ולסוכן (נ"ח) דאין זה מקרי הנאה ויש מי שמחלק בין חסין לצונן דבצונן דהאיסור אינו אלא משום עינוי וכיון שהותרה לתנוקות רשאי לעשות בעצמו אבל בחסין דנס כשבת אסור לא יעשה בעצמו רק ע"י א"י (מג"ל סק"א) אמנם בגמ' (נ"ח) מבואר דנס בחסין סותר ע"ש (נ"ח) ויש הפרש בין שבת ליו"ט (מ"ס) אמנם לדינא עתה אין נ"מ דאין התנוקות שלנו מודגלין ברחיצה וסיכה ואסור (לנס ומג"ל):

ד ואע"פ שמאכילין את התנוקות מ"מ מחנכין אותן לשעות בנות אם היה דגיל לאכול בשתי שעות ביום מאכילין אותו בנ"י היה דגיל לאכול בנ"י מאכילין אותו ברכיעית לפי שאין באיחוד שעה שום השש לבריאותו שהרי לפעמים נס בלא"ה נמשך כשעה יותר ולפי בחוחיו של התנוק מוסיפין לענות אותו בשעות ונס כנקבה כן הוא והחינוך הוא מבן ס' ומעלה ולא קורם דא שייך חינוך בקטן נסור :

ה וז"ל המור תנוק הבריא מחנכין אותו לשעות בשנת י' וי"א ובשנת י"ב וי"ג משלים סדרבגן ובשנת י"ד משלים מן התורה והחולה ולומר שאינו חוק לסבול התענית מחנכין אותו לשעות בשנת י"א וי"ב

א התנוקות מותרים באכילה ושתייה וכן ברחיצה וסיכה כשצריכים לזה חוץ מבנעילת הסנדל שראוי לחנכן מפני שאין חוששין לזה כל כך שהרבה פעמים נס בלא יוה"כ אין נועלין סנדל ולמה לא יחוננו בזה ביום הקדוש הזה אבל אכילה ושתייה מותרים לזה ורחיצה וסיכה תלוי כפי הדרגה שלהם ואצ"לנו אין התנוקות מודגלים בזה ולכן נראה שראוי להנכס בזה ג"כ וסוף החינוך יתבאר בסעיף ד':

ב האכילה והשתייה יכול הנדרג להאבילם ולהשקותם ולא נזרינן שיבא לאכול בעצמו כמו בחסין כפסח וזו"ד כיון דלא דמי דכשם כל המאכלים אוכל ולכן חיישין שיאכל נס זה משא"כ ביוה"כ ולבר שאימת הרין עליו ויש מי שרוצה להחמיר בזה ואינו עיקר ופנ"ז אך אם התנוק והתנוקות אין צריכים לשיאכילום פנינים להם המאכלים ויאכלו בעצמם ולא מפני האיסור אלא מפני המירח ולמה יעשה בעצמו דבר שא"צ לזה :

ג אבד הרחיצה והסיכה לא יעשה הישראל בעצמו להתנוק שהרי בעת שרוחץ וסך את התנוק נהנה גם בעצמו קצת ולכן יאסר לא"י שירחץ ויסוך את התנוק ויש מי שאוסר דנג הישראל בעצמו פותו

רוצה להחמיר על עצמו אין מניחין לו רפוח מן מ' יכול להסתכן ומחלוקתם תלוי בסוגית הש"ס : ויש מרביתנו שטוברים דמדרבנן ליבא השלמה ככל דפסקו כר' יוחנן בנ"ס ופ"ו. שאומר כן ע"ש וכן הוא פנה העולם ורכינו הרמ"א כתב דיש לסתור עלייהו כנער שהוא בחוש ואינו חוק להתענות עכ"ל ועבשיו ע"פ רוב ההנקות לימדים והם בחושים וחלושים נ"מ ומג"א סק"ט אבל החינוך לשעות אנו נוהגין גם כומוה"ז דבזה אין חולק ודע דבן י"ג יום אחד ובה י"ב יום אחד אם לא ידענו אם הביאו שתי שערות מחוייבין להתענות מן התורה דכל שבא לכלל שנים חוקת שהביא סימנים ואפילו אין אנו רואין עתה הסימנים חיישינן שמא נשרו דספיקא דאורייתא לחומרא ואפילו הוא רך ובחוש ואפילו נעשה בן י"ג ביה"כ א"כ ידענו בבירור שלא הביא עדיין שערות ואם הוא נדול וודאי אלא שאוסרים שלא יסבול התענית ויחלה ישאלו ברופאים ודינו ככל הדולים שכתבנו כמ"י תרי"ח ואין חילוק בזה בין בן לבת :

וי"ב ובשנת י"ג משלים מדרבנן ובשנת י"ד משלים בן התורה וההנקות שממהרה ליחשב גדולה קודם התנוק שנה אחת הבריאה מחנכין אותה לשעות בשנת מ' וי"ב ובשנת י"א וי"ב משלמת מדרבנן ובשנת י"ג משלמת מדאורייתא והחולה מחנכין איתה לשעות בשנת י" וי"א ומשלמת מדרבנן בשנת י"ב ומדאורייתא בשנת י"ג וכדרך שמחנכין אותם באכילה כן מחנכין אותם ברחיצה וסיכה עכ"ל :

ן אבל הרמב"ם ספ"ב כתב קטן בן תשע וכן עשר מחנכין אותו לשעות וכו' כן י"א שנה בין וכו' בין נקבה מתענה ומשלים מרבתי סופרים כדי לחנכו כמצות בת י"ב שנה ויום אחד וכן י"ג שנה ויום אחד שהביאו שתי שערות הרי הן כגדולים לכל המצות ומשלימין מן התורה אבל אם לא הביאו שתי שערות עדיין קטנים הם ואינן משלימין אלא מרבתי סופרים קטן שהוא פחות מכן מ' אין מענין אותו ביה"כ כדי שלא יבא לידי סכנה עכ"ל ואפילו אם

[תרי"ז דין יולדת ביה"כ ועוברות ומניקות וכו' ה' מעיפ"ם]:

א אינו מספיק לה ומוכרת לאכול הרבה בבת אחת כדי להסיר התאכזי מאכילין אותה הרבה : וכן כל אדם שהריח ריח מאכל טוב ונשתגע פניו וזהו בולמוס ויכול להסתכן אם לא יחטו לו מהמאכל ג"כ נותנים לו פחות ממשעור דמסתמא יספיק לו ואם אינו מספיק נוהגין לו כל צרכו ועוד יתבאר כזה בס"י הבא ודע דלפעמים המעוברת מהקרה דעתה במעיסה כל שרוא ולכן מקודם תחבין לה איזה דבר כהרוסב ונוהגין לחיך פיה אם נתיישרה דעתה מוטב ואם לאו חורים וניתנים לה מהרוסב ואם גם זה אינו מספיק נותנין לה מהמאכל עצמו ומג"א סק"ט :

ך יולדת תוך ג' ימים אפילו היא בריאה ואמרת שאינה צריכה לאכול אמורה להתענות דקים להו לחכמים שהסתכן בתעניתה אך מאכילין אותה פרוח פחית ממשעור ומשלשה ועד ו' אינן שוות במשעור יש שיכולות לסבול התענית בלא שום נזק לגוף ויש שאינן יכולות ולכן הלוי בה אם אימרת צריכה אני לאכול מאכילין אותה ואם אמרה איני צריכה מניחין אותה להתענות ושואלין את פיה ותשיב הן או לאי וכמונינו

א עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביה"כ כשאר בני אדם ואפילו כש"כ הדין כן כמ"ש בס"י תקנ"ד משום דאין בהן שום סכנה כשיתענו א"כ הן חולות בלא"ה ודינן ככל החולות שיתבאר בס"י הבא האמנם עוברת שהריחה ריח מאכל דהעובר מריח והיא שהאוויר לזה ואם אינה אוכלת שניתן מסוכנים ור"י פ"ו. ומניין ידענו שהוא כן כגון שנשתנית פניה אע"ג שלא אסדה צריכה אני או שאמרה צריכה אני אע"פ שלא נשתנית פניה ומג"א סק"א ושאר כל אדם בריא כשאוטר צריך אני אם לא נשתני פניו א"א להאמינו כלא רופא (טס) ונס כדור הוא שכשמיניע לכדרינה כו' ישתנו פניו אך המעוברת נאמנת גם בלא שהתנית הפנים מפני שזה מצוי במעוברת :

ב מעוברת שהריחה כמ"ש לוחשין לה כאונה שהיום הוא יוה"כ ואם נתקרה דעתה ואימרת שהוסד התיאבון ממנה כמו עמצינו מעשיות כאלו בנ"ס שם מוטב ואם לא נתקרה דעתה מאכילין אותה עד שהתיישב דעתה ומאכילין אותה פחות ממשעור ככו שיתבאר בס"י הבא בחולה אך אם לפי הראות

דבאטלה רק היא יודעת לכל לרכי יולדת קן ידשה וז"ל:
 ה ימים אלו אין מונין אותן מעליע כנון אם ילדה
 בו בשרי בערב אין מאכילין אותה ביוה"כ
 אם לא אמרה צריכה אני ואע"פ שלא שלמו לח
 ג' ימים עד יוה"כ בערב מ"מ כיון שיוה"כ הוא יום
 ר' לזירתה דינה כלאחר ג' ימים דכל העניינים
 המבטעים הולכין על דרך זה :

ובזמני ירוע שהן בעצמן יגירו תמיד שאינה צריכה
 וא"א לסמוך על זה ולכן אם יש רופא ישאלו אצל
 הרופא ואם לאו יגירו הנשים הבקיות ואם יש ספק
 מאכילין אותה פחות פחות מכשיעור דספק נפשות
 להקל ומשבעה ולהלן הרי היא כחולה שאין בה סכנה
 ודינה כשאר חולאים שיתבארו ומ"ט הק"י כ"י משני
 לזאת דברי הטו"ט מדברי הרא"ש ע"י ל"ק כלל ז' דמיון

תרי"ח [דיני חולים ביוה"כ וכו' י"ז מעיפים]:

שיתבאר לפנינו ויש חולאים שכל רפואתם הוא כריבוי
 אכילה כמו בעלי השחפת שקורין סוחאמק"א או
 דע"ד רבאלו לא יספיק פחות פחות מכשיעור וצריכין
 ליתן להם הרבה כמות נפשם דהוה רפיאתם :
 ג וז"ל המור חולה שצריך לאכול אם יש שם רופא
 בקי שאומר אם לא יתנו לו אפשר שיכבר עליו
 תהויל וימתכן מאכילין אותו על פיו ואין צריך שיאמר
 שמא ימות ואם אין שם רופא מאכילין אותו על פיו
 שמאחר שהוריעוהו שהוא יוה"כ והוא שואל לאכול
 א"צ דדקדק עליו יותר וכו' ע"כ ודקדק לומר חולה
 שצריך לאכול להורות דלאו בחולה שיש בו סכנה
 דווקא קאמר וכדברי הרמב"ם אלא אפילו באין בו
 סכנה והוא אומר שצריך לאכול מאכילין אותו וז"ל
 רהנה יש חולאים שדולכים בשוק ובאלו ודאי בסתמא
 אין מאכילין אלא כשהרופא אומר שצריך או הוא
 עצמו אומר שצריך אבל בחולאים של סכנה בנזן
 החולי המיטל במטה א"צ לשום אמירה אלא אפילו
 בסתמא מאכילין אותו וכמו שכתבנו :
 ד ועוד למרנו מדברי שא"צ שיאמר הרופא שאם לא
 יאכל ימות אלא אפילו אמר שיכבד עליו תהויל
 ומסילא שיוכל להסתכן ע"ז מאכילין אותו ולא עוד
 אלא אפילו שנם זה אינו אומר כהחלם אלא אפשר
 שיכבד עליו החולי ג"כ מאכילין אותו הכלל גדול הוא
 ספק נפשות להקל ואסור להחמיר בעניין זה וחללה
 שצריך לאכול ואינו רוצה מאכילין אותו בעל כרחו
 ומייסרין אותו בדברים שהוא מחוייב ע"פ התורה
 לאכול ואם לא יאכל וימות הוי כמאבד עצמו לדעת
 ואין לו חלק לעוה"ב וכן אין שום הפרש בין רופא
 ישראל לאינו ישראל לענין הרגים שיתבארו וכן בין
 רופא איש לאשה :
 ה ואם הוא אומר שצריך אפילו מאה רופאים מונחים
 אומרים

א דע דבמשנה וז"ל וכו' ובמסקים מבוואר
 ראכילה החולה ביוה"כ תלוי כרופאים וכחולה
 עצמו כמו ששינוי במשנה שם חולה מאכילין אותו
 ע"פ בקיאים אם אין שם בקיאים מאכילין אותו ע"פ
 עצמו וא"ך הדין כשאין שם רופא והחולה אינו אומר
 בלום כמו שכן הוא ברוב המחלות וידענו שהחולה
 יאמר תמיד להחמיר ואין להעמיד על דבריו והיה
 נראה לומר דכל הרגים שיתבארו הם בחולים שאין
 אנו יודעים אם יש בהם סכנה אם לאו אבל בחולי
 של סכנה אין כאן לא שאלה ולא דיעות ופשימא
 שאין מניחין לו להתענות ראין לך סכנה יותר מזה
 ומה נקרא סכנה כשאין כאן רופא נראה רבשמוטל
 במטה ואינו יכול לירד מסנה הוי חולה שיש בו
 סכנה וכן אם הוא מעלי השחפת שקורין סוחאמק"א
 או דע"ד הוי סכנה ואפילו אם יש ספק אצלינו הרי
 ספק פקוח נפש ג"כ רוחה שבת ויוה"כ :
 ב ראמנם מדברי הרמב"ם בפ"ג דין ח' לא נראה כן
 שכתב חולה שיש בו סכנה ששאל לאכול ביוה"כ
 אע"פ שהרופאים הבקיים אומרים שאינו צריך
 מאכילין אותו וכו' ע"כ הרי דאפילו ביש בו סכנה
 הצריך לאמירת החולה שצריך לאכול אך אפשר לומר
 דהוה במקום שהרופאים אומרים אינו צריך אבל כשאין
 כאן רופאים אין אנו צריכים גם לאמירתו שצריך אלא
 סתמא מאכילין אותו וכן נראה עיקר להלכה למעשה
 ואין לתמוה ראם יש בו סכנה איך יאמר הרופא
 שאינו צריך הוה ל"ק כלל דיש כמה חולאים שאין
 צריכין לאכול והעדר האכילה לא תווק להן ואמנם זה
 תלוי בחכמת הרופא שמכין המחלה ומכין שמחלה זו
 אינה דורשה אכילה ושתייה אבל כסתמא כשאין רופא
 לפנינו אם יש בו סכנה מאכילין ומשקין אותו כבכל
 יום אך בזהוה פחות מכשיעור אם נספיק לו כמו

אמרים שא"צ שומעין לחילה דלב יודע מרת נפשו ואפילו אם אמרים שהמאכל יזיק לו שומעין לחילה וא"ל סק"ג נסס דל"ז ואע"ג דלעיל בס"י שכ"ח דכשהחילה אומר צריך לרפואה פלוגית והרופא אימר שתוקינה שומעין לרופא והו' מפני שכרפואות ודאי הרופא בקי מפני אבל בעיקר אכילה ודאי החילה יודע בעצמו יותר כשאומר שצריך ולתקומו אבל הרבר תמוה רלפי הנראה אפילו שלא ביוה"כ אם החילה מבקש לאכול והרופא אומר שהאכילה תזיק לו אין נותנין לו וכן הוא מעשים בכל יום שהדי' גם זה מהלכות הרופאים להבין שהאכילה תזיק לו והרבה פעמים אנו רואים שהחולה מבקש דבר המזיק לו ואין נותנים לו ע"פ ציווי הרופא וכי מפני שעתה יוה"כ מינרע נרע בתמיה ובשלמא כשרופא אומר א"צ כלומר שיהיה ב"א זה שומעין מפני הספק לחילה כיון שגם לרעת הרופא לא תזיק לו האכילה אכל כשאומר שהאכילה תזיקנו איך אפשר להאכילו אפילו בלא יוה"כ וכ"ש ביוה"כ וצע"ג :

י ונלע"ד דהגדולים שאמרו דין זה אין זה בחולה הסומל כמטה רבחולה כזה פשיטא ששומעין לרופא כשאומר שהאכילה תזיקנו ואף בחיל' בן הוא ורק כשאומר שלא תזיק ולא תתקן והחולה אומר שיגוק אם לא יאכל כזה אמרו חו"ל ששומעין החולה ולא כשהרופא אומר שתזיק לו האכילה ודברי הגדולים בבעלי מיוחדים ההולכים בשוק אלא שיש להם מיוחד חוק בלב או בראש או כמעיים כמו מחלת השחפת וכדומה רבוה האדם בעצמו בקי יותר בטבעו מהרופא המפקרו לפרקים ואין ביד הרופאים הלכות ברורות בבעלי המיוחדים כירוע בזה שומעין לחילה אפילו כשהרופא אומר שתזיקנו מפני שהחולה בעל המיוחד בקי יותר בטבעו מהרופא :

ז אם החולה אומר שאינו צריך לאכול והרופא אומר צריך שומעין לרופא ומאכילין אותו והרמב"ם הוסיף בזה לומר שהוא שיהיה רופא בקי ע"ש ואינו יודע מאי קמ"ל הא כל רופא שבענין זה הוא ברופא בקי כמו שהרמב"ם בעצמו התחיל לומר מקודם זה חולה וכו' ששאל לאכול אע"פ שהרופאין הבקיאין אמרים וכו' ע"ש ידרי' ברונים שאח"כ ברופאים נגד רופאים אינו מפרש תנאי זה דמהם רופא הוא בקי ויהמ"מ כחנ' שהזכיר בקי' לפי שגם נמשנה הזכר בקיאין ע"ש ותמיהי הא' נס' הרמב"ם הסכי' זה מקודם נמ"ס :

ח וז"ל דרבר נרול השמיענו בזה דהנה בירושלמי אומר על משנה זו חולה אומר יכולני לצום ורופא אומר איני יודע ר"א בשם ר' יוחנן נעשה ספק נפשות וספק נפשות להקל ע"ש אבל הש"ס שלנו לא ס"ל כן שהרי רוקא כשרופא אומר צריך ס"ל לשומעין לרופא ולא בספק משום דהש"ס שלנו ס"ל ראמירת החולה יש בה משם משום דמכיר את עצמו ורק כשהרופא אומר להיפך בהכרח תלינן דתונבה הוא דנקיט ליה כדאיתא בגמ' כלומר שאינו ברעתו אבל כשהרופא מסתפק הוי אמירתו ודאי ואין ספקו הרופא סתרי' סוודאי שלו והירושלמי ס"ל דאמירתו אינו כלום ולכן גם בספיקו ררופא הוי ספק נפשות והנה לפי הירושלמי אף אם הרופא אינו בקי כל כך מ"מ כשאומר צריך עכ"פ הוה ספק נפשות שהדי' לא נרע ודאי ראינו בקי מספיקו רבקי' אבל לפי הש"ס שלנו אינו אלא כבקי' ולוה דקרק דרמב"ם לומר והוא שיהיה רופא בקי כדי להוציא סן הירושלמי וחו' דעת הרמב"ם :

ט אבל הרמב"ן והר"ן והמגיד משנה הביאו זה הירושלמי ופסקו כן וכ"כ רבינו הבי"י במע"ף ה' אם החולה אומר א"צ והרופא מסופק מאכילין אותו אבל אם הרופא אומר א"צ והחולה אומר איני יודע אין מאכילין אותו עכ"ל דאיני יודע של החולה ודאי לאו כלום הוא רמב"ן לו לירע והנה לעניין דינא אף שבארנו דהרמב"ם לא ס"ל כן מ"מ הלכה כהירושלמי כיון דהני רבוותא פסקו כמותו וספק נפשות להקל ולכן לפי מה שבארנו ברופא שאינו בקי כשאומר צריך הוה כבקי' שאומר איני יודע ולכן באומר צריך הוה אפילו באינו בקי וזה"ל בסע"ף א' עכנז כף מל"ה דאיט' סוגר כן ולמשנה נלפ"ד להקל כספק נפשות וז"ל :

י אם רופא אחד אומר שצריך ואחר אומר א"צ מאכילין אותו דספק נפשות להקל וה"ה שנים כנגד שנים ושלושה כנגד שלשה ואפילו אהתן שאמרים שא"צ הן בקיאין יותר ל"ן בה ומאכילין ויש שסוברין דהולכין בשוין אחד היותר בקיאים אפילו לחומרא ור"ן ענין' ולא נראה כן סהפוסקים דוודאי דקולא יש לנו לילך אחר הבקיאים ולא לחומרא חו' רעת הרמב"ן שהביא המור ע"ש ושמע"ל סק"ד ונראה שם ע"ס סה"ז וע' במע"ף י"ג :

יא ואם החולה ורופא אחד עמו אמרים שא"צ ורופא אחר אומר צריך או שהחולה אינו אומר כלום

כלום אלא רופא אחר אומר שצריך ושנים אומרים שא"צ אין מאכילין אותו דיחיד נגד שנים לאו כלום הוא אבל י"א דאם היחיד מופלג בחכמה הולבין אחר דבריו להקל אפילו כנגד רבים ומנ"ל סק"ה נשם הרמב"ן וע"ז סק"ה ויש להקל בספק פקוח נפשות :

יב ואם שנים אומרים צריך אפילו מאה אומרים שא"צ ואפילו גם החולה עמהם מאכילין אותו דתרי כמאה וכיון ששנים אומרים צריך אין אחר דכריהם כלום וכן אם החולה ורופא אחד עמו אומרים שצריך אע"פ שמאה אומרים שא"צ מאכילין אותו ואין אומרים דבבה"ג אין דבריו של החולה כלום משום שנגד אחר הרופא לא אמרינן כן והרופא שאומר שאינו מכיר המחלה כלל הוה כאינש דעלמא ואין דבריו כלום לא מעלין ולא מורדין ולא דמי לספק דרופא שנתבאר דכשם מכיר המחלה אלא שספק בירו אם יסבול התענית אם לאו אבל כשאינו מכיר המחלה הרי אינו כנגד רופא לענין זה מיהו אם נחלש הרבה עד שנראה לרוב בני אדם שאצלו שהוא מסובן אם לא יאכל מאכילין אותו וכ"ש בחולה המוטל במטה שא"צ עליו דיעות וכוודאי הוא כנגד חולה שיש בו סכנה כמ"ש :

יג אבל הרמב"ם כתב שם סקצת הרופאים אומרים צריך ומקצתן אומרים אינו צריך הולבין אחר הרוב או אחר הבקיאים וכו' ואם נחלקו הרופאים והיו כולם בקיאים ואלו שאמרו א"צ כמנין שאמרו צריך מאכילין אותו עכ"ל ולמדנו מדבריו דאין חילוק בין שנים לפחות משנים ואין חילוק אצלו בין להקל בין להחמיר אלא דתמיד הולבין אחד הרוב או הבקיאות וחיינו דבשוין בחכמה הולבין אחד הרוב ובשוין במספר הולבין אחר היותר בקיאים ואם בצד אחד היו רוב ובהמיעוט יש יותר בקיאים נראה דהוי כמחצה על מחצה והולבין להקל אבל הטור והש"ע פסקו כמ"ש מקודם ולענין דינא הוי כלל גדול דבין במפיקא דדינא ובין במחלוקת הפוסקים הולבין בפקוח נפש להקל ואך נ"ל דזומנינו ט"ס רופאים הנקראים פעלשארע"ם שאין להם סמיכה מהממשלה ליתן רפואות ורופאים הנקראים לחקטורים ט"ס להם סמיכה מהממשלה אין דברי הרופא כנגד דברי החקטור כלום ואלו לקולא חוששין לדבריו אם הוא מומחה בשירו דמפק נפשות להקל :

יד כתבו הטור והש"ע סעיף ז' בשמאכילין את המעוברת או החולה מאכילין אותן מעט מעט

כדי שלא יצטרף לשיעור הילכך מאכילין אותו כשני שלישי ביצה כינונית ומעט יותר וישוהו כדי אכילת ד' בצים ולא פחות מן נ' בצים ואח"כ יאכל עוד מעט וכן לעולם כדי שלא יאכל ככותבת בכדי אכילת פרס ולענין שתייה שנהבאר בס' תרי"ב דמשערין לכך אחר כפי מלא לונמיו שני יש לכרוק בהחולה כמה הוא מלא לונמיו דיריה וישתה מעט פחות מזה השיעור וישהה בין שתייה לשתייה כדי אכילת ד' או נ' בצים ולא פחות מן כדי שתיית דביעית שכן הוא לדעת הרמב"ם כמ"ש שם ואח"כ ישתה עוד וכן לעולם ואנחנו נוהגים ליתן מדה להשואל לאכילה ולשתייה ושיעור אכילת פרס אנו משערים לששה ושבעה מינוטין :

מזן ודבר פשיט הוא שכל זה הוא כשזה מספיק להחולה אבל אם אסרוהו שצריך הרבה בבת אחת או שהחורה אומר כן או שיש להם ספק אם זה יספיק לו מאכילין אותו כל צרכו ומשקין אותו כל צרכו בלא רקרוקים וכמעט יודע לנו דהחולאים המוטלים במטה ובן היוולדת יספיקו להם השיעורים האלו ע"פ הרוב אבל בעלי השחפת שקורין סוחאטקיא או רע"ד אלו רפואתן לאכול הרבה ואין מדקדקין בהם והרמב"ם וכן הרי"ף לא כתבו כלל דין זה מפני שבש"ס לא נמצא דין זה לענין יו"כ אלא זהו בכריתות וי"ג. לענין מעוברת שהריחה ריח איסור דמאכילין אותה פחות פחות מן כשיעור ולמדנו מזה הרא"ש והטור והש"ע גם לענין חולים אכזר הרי"ף והרמב"ם יסבורו דזהו דק במעוברת שהריחה הריח ואין האכילה אצלה העיקר ולא כן בחולה ולענין מעוברת כתב הרמב"ם דין זה בפ"ד מסאב"א דין י"ד ע"ש והמנהג בהטור והש"ע וולא נהגינן כמ"ס המנ"ל סק"ה נשם הכ"ח :

מזן ומי שאחיו בולמס והוא חולי שבא מחמת דעבך ומיסנו שענינו כרות ואינו יכול לראות מאכילין אותו עד שיאורו עיניו ואם אין שם מאכל שר היתר מאכילין אותו של איסור ואם יש כאן שני מיני איסורים מאכילין אותו הקל הקל תחלה וביארם הרמב"ם בפ"ד מסאב"א ואנחנו בארנו זה ביו"ד סי' פ"ה ואם צריך לבשר אם מאכילין אותו נבילה או שחוטף נתבאר לעיל סי' שבי"ח :

ין חולה שאכל ביו"כ ונתיישב דעתו בענין שיכול לברך

לברך צריך להזכיר ש' יוה"כ בכרכת המזון והיינו שיאמר יעלה ויבא כמו בתפלה ויאמרנה בבגה ירושלים כמו בכל יו"ט ואם ח' בשבת אומר רצה והחליצנו וגרולי האחרונים מפסקים תרבה ברין זה שהרי לא היום גודם האכילה אלא מחלתו גרמה לו ולמה יזכור יוה"כ בברכה' ופ"ו ומג"א סק"ז ולא ידעתי אך החולאים נוהגים בזה מיהו קירוש וודאי א"צ וס"א :

תרי"ט [דיני תפלת כל נדרי ומעריב וכו' מ' מעיפים]:

שעבר עד יוה"כ הוא והוקשה לרבינו תם מה מועיל דהתיר את מה שכבר עברו עליהן ולכן פירש ראלהבא קאי אם נדוד יתכשל ותיקן הגוסחא מיוה"כ זה עד יוה"כ הכא ולפ"ו צ"ל דאי נדירנא ודאי אשתכענא בלשון להבא ואנו שאומרים דאינדרנא ודאישתכענא מיוה"כ זה עד יוה"כ הכא הוי תרתי דפהרי ולכן יש שאומרים בחשאי מיוה"כ שעבר עד יוה"כ הוה ומן יוה"כ הוה עד יוה"כ הבא ואתרווייהו קאי ע"פ העבר ועל להבא (פנ"א וט"ו ולכ"ט) :

ה' ואומרים נ' פעמים שכן מצינו בכמה רברים כמו בקצירת העומר מנל זו מנל זו מנל זו במנחת (פ"ה:) ואח"כ אומרים ונסלח נ' פעמים נ"כ מטעם זה וכן ויאמר ר' סלחתי כרברך נ' פעמים ועיקר הכוונה לסימן טוב שהקב"ה יסלח לעונותינו ואח"כ מברך הש"ץ שהחיינו כמו בכל רגל ומרינא כולם יוצאים בכרכת הש"ץ כשטכוין להוציאם והם סבונים לצאת ועונים אמן ומפני שיש שאין מתכוונים לצאת ויש שאין שומעים הברכה מהש"ץ לכן נוהגים שכל אחר מברך לעצמו בלחש ומסתר לסיים קודם הש"ץ כדי שיענה אמן ע"פ ברכת הש"ץ ואע"פ שככל רגל אומרים שהחיינו כיוה"כ אי אפשר שהרי אסור לשנותו וליתן לתנוק אין דהרגילו ברבר שווא קביעות בכך שנה דאתי למיטרך ודהרגילו כן תמיד ולא דמי לכוס של ברכת גילה שהוא כאקראי ולא בקביעות :

י' ונוהגים שכולם מתעטפים במליתות מבעוד יום ומכרכים עליהם להתעבף כצציית ואת הכל נדרי אומרים קודם הליצה כי אין מתדין נדרים כיו"ט וכ"ש אם חל יוה"כ בשבת שצריך להקדים הרבה שהרי צדיכין לומר אח"כ מומר שיר ליום השבת שיש לאומרם מבעוד יום ומסתינים אח"כ על מעריב עד שתחשך ונוהגים להציא שנים או נ' ספרי תורות שעומרים מניחות הש"ץ כאמירת כל נדרי ויש שאומרים פסוק אור ורוע צדיק ולישרי לב שמחה ויש בזה עניינים גדולים שא"א לבארם והש"ץ מנביה קלו

א' ל"כ יוה"כ נוהגים שקודם שמתפללים מתירים לכל העכריינים והיינו כרי שנוכח להתפלל עמהם באנדרה אחת כראמרינן במנחות (כ"ז.) דבהרצאת תענית ותפלות צריכין שיהא הפוכים והרעים באנדרה אחת שנאמר ואנדרתו על ארץ יסדה ובכריתות (ו"ו) אמרינן כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית שהרי חלבנה ריחה דע ומנאה הכתוב עם סימני הקטרת :

ב' וכיצד מתירים להם הגרז' שבהציבור מצדף לו עוד שנים כדי שיחשכו הם כשלוחי כל הציבור ואומר הגרז' בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת המקום ועל דעת הקהל אנו מתירים להתפלל עם העכריינים כלומר שהישיבות מסכימים לצדף דעת המקום לדעת הקהל להתיר להם ויש מקומות שהש"ץ אומר זה והוא א"צ לצידוף שנים שהרי הוא שליח ציבור :

ג' ואח"כ עומד הש"ץ ואומר כל נדרי בנינו נ' פעמים וכבר בארנו כיו"ד ס"ם רי"א דאין זה מועיל לשום דבר לא מיכעיא בנדר ושכועה שנשבע לאחרים שהרי לא על רעתו נשבע אלא על דעת המשכיעו וכ"ש כשכועה שנשבעים למלך המדינה שאין ביכולתם להתיר כלל אלא אפילו בשכועות ונדרים השייכים רק לו לעצמו כגון נשבע או נדר שלא יאכל בשר או שיתענה וכיוצא בזה אין זה מועיל אלא במתנה על להבא שכל נדר שידור יהא בפל וישכח זה בשעת הנדר וכיון שעתה היא נוסחא קבועה לא שייך שכחה על זה והיא רק תפלה ככל התפלה ומטמות שתקובל תפלתנו כמבואר מתוך דברי הוהר הגרפם כמחזורים קודם כל נדרי וכל התפלה מכונה בשם תפלת כל נדרי :

ד' לפי ריעות הקרמינים הכוונה על נדרים שעברו דאולי עברו עליהן שלא יענשו ולזה אומרים מיד ונסלח לכל ערת כנ"י וכרמוכה מלשון דאינדרנא ודאישתכענא שהוא על העבר והיו גורסים מיוה"כ

ערוך הלכות יום הכפורים סימן תר"ט תר"ב תרכ"א השלחן

שהוא יום מליחה וכפרה ורק להיכר שהיום שבת
 וכבר אמרו אבינו מלכנו בכל עשיית ונס בנעילה
 יאמרוהו ולכן אין אומרים במעריב ובשחרית בשבת :
 פן ויש שעומדים על רגליהם כל היום וכל הלילה
 בשעת התפלות והחלושי כח אין כיכולתם לעשות
 כן וגם מה שנהנו לעמוד בעת פתיחת ארון הקודש
 ג"כ קשה לחלושי כח ויכולים לישב ומי שעומד כל
 הלילה ממש לא יוכל להתפלל ביום ואין לעשות כן
 ויש שנוהגים ללון בביהכ"נ ולומר שידות ותשכחות
 כל הלילה וטוב לישן רחוק מהארון או שהארון עומד
 למעלה והוא שוכב למטה ממנו ומי שאינו רוצה
 לומר שידות ותשכחות לא יישן שם ויש נוהגים לומר
 שיר היחוד ואנעים זמירות אחר מעריב והחזנים
 המתפללים כל היום לא יהיו נעורים כל הלילה כי
 מאבדים קולם כשאנינם ישנים וכתב רבינו הב"י
 בסעף ר' צריך להעמיד אחר לימין שלוח ציבור
 ואחד לשמאלו ע"ל שהרי גם בתענית ציבור נמור
 עושין כן כמ"ש בס' תקס"ז וכמו במשה שאתרן חזר
 תמכו בידיו מזה אחר ומה אחר וכ"ש ביה"כ אבל
 אין מנהגינו כן אלא רק עד כרכו עומדים ולא יותר
 וי"ל המעם רבין שאין תענית ציבור בחו"ל כמ"ש
 שם לכן לא נהגנו כן גם ביה"כ :

קול בכל פעם שאומר את הכל נדרי והציבור
 אומרים בלחש עם הש"ץ את הכל נדרי וקרא דונמלח
 אומר הש"ץ מקורם נ' פעמים ואח"כ הציבור ואח"כ
 אומר הש"ץ מלח נא לעין העם הזה ונו' וכשמגיע
 ל"אמר ר' סלחתי כדכריך צועקין הציבור ג' פעמים
 ואח"כ חזר הש"ץ ג' פעמים ומברך שהחיינו ואל
 ישנה אדם מנהגי התפלות ופיוטים והנינונים כפי
 המנהג והמשנה ידו על התחזונה :

ן כביל יוה"כ ומחרתו בשחרית אומרים ברוך שם
 כבוד מלכותו לעולם ועד בקול רם ובכל השנה
 אומרים בלחש מפני שהוא שבת גדול ונורא
 שהמלאכים אומרים אותו ואין אנו כדאים לאמרן
 בקול רם ועבשיו ביה"כ שאנו כמלאכים רשאים
 לאמרן בקול רם ואיתא במדרש פרשה ואתחנן
 כשעלה משה להקיע שמע מלאכי השרת שהיו מקלסין
 לחקביה בשכמ"ו והורידו לישראל וכו' ואל זה רמזו
 חז"ל בגמ' בפסחים וי"ו ע"ש :

ת ואם חל יוה"כ בשבת אומרים ויכולו וברכת מן
 אבות בבבל השכתות וחזתם מקדש השבת ואינו
 מוכיר של יוה"כ שהרי לא כשביל יוה"כ נתקן זה
 ה"ן אומרים אבינו מלכנו בשבת אבל שארי פיוטים
 וידוים אומרים בשבת כמו בחול וכן י"ג מרות כיון

[תר"ב שראוי לקצר בתפלת שחרית וכו' ב' סעיפים] :

מאריכת הנינונים עד שלא נאמר זמן לומר מליחות ומזירת י"ג
 מדות א"א כלל אמירת מליחות וכבר נזכרו גלוני עולם על
 החזנים אך אין כח בדינו למחות וד' יכפרו :
 ב כתבו הטור והש"ע דנכון לקצר בפיוטים שחרית
 כדי להתפלל מוסף קודם שכע שעות שלא יגיע
 זמן המנחה ויצטרכו להקדימה כמ"ש בס' רפ"ז וכתב
 המור שרא"ש כשראה שהציבור מאריכין בשחרית היה
 מהפלל מוסף כיחידות ע"ש ואנחנו לכהחלה נזהרין בזה
 וכדיעבר אין חשש מפני שרבים חולקים בזה כמ"ש שם
 וכפרט שי"א שזהו רק מפני האכילה שאסור לאכול
 כהגיע זמן המנחה כמ"ש שם ולא שייך זה ביה"כ והמני"א
 ה"א שהנהי"ל כשהיו מתאחרים בשחרית לא אמר אבינו מלכנו :

א יוה"כ שחרית מתפללין כדרכן ונהגו לומר שיר
 היחוד של אותו יום ואנעים זמירות ושיר של יום
 קודם התפלה וברכת שעשה לי כל צרכי אין אומרים
 ודרא"ש והר"ן והמור בס' תרי"ג חולקים על זה ע"ש
 וביכולת כל אחר לעשות כדצונו ומהרמ"ם נראה דאין
 מברכין והפיוטים הכל כמנהג ומה שתמיהני דהנה
 דרא"ש שלח יומא והמור כמ"ז זה הכיאו בשם הנאונים
 לומר בשחרית ה' פעמים ויעבור וי"א י"ג פעמים כנגד
 י"ג מדות וי"א ז' פעמים ובמוסף ז' פעמים וכן במנחה
 ע"ש ואנחנו אין מוכירין אפילו פעם אחת ויש מנהגים
 שאין להם עיקר ונזהרים בהם וזה שהוא מהנאונים
 ובהזכרת י"ג מידות ואין נזהרים בזה וזה נ"מ הכל

תרכ"א [דין קריאת התורה והתפלת מוסף וכו' ה' סעיפים] :

א ביה"כ קורין ששה קראים רבוי"ם קורין חמשה
 ויוה"כ גדול כמעלה שאסור בו כל מלאכה וענוש ברת
 קורין

א ביה"כ קורין ששה קראים רבוי"ם קורין חמשה

קורין אחד יותר ושבת דהוי איסור סקילה קורין שבעה אחד יותר מיה"כ ומגילה כ"ג : ועוד דמצונו בעורא כשקרא בתורה באחד לחרש השביעי עמדו ששה מימן וששה משמאל כמפורש בנחמיה (מ"ז) וכנגד זה תקנו ששה קרואים ומס כ"ג : ואע"ג דזה היה בר"ה מי"ט כיון דרשם עשו תשובה גדולה כל ישראל כמבואר שם ויה"כ הוא עיקר יום התשובה לכן תקנו נגד זה ונראה הוא כולל הכל ד' דוחות ומטלה ומסה וגם התאונה הוא עיקר ניין הטולס :

ב ואם חל בשבת קורין שבעה ויכולין דרוסוף כבבל השבתות וקורין אחרי מות שבשם כל עבודת יוה"כ וזכרון מיתת בני אהרן מסייע לכפרת ישראל שמיתת הצדיקים מכפרת וראוי לכל איש להצמער ולהיריד דמעות על מיתתם וכל העושה כן יש לו לקוות שלא ימותו בגיו בחייו ומוחלין לו עונותיו ומג"א כסס הוירא והזרח"ל ולמפסיד קורין וכעשור בפרשה פינחס ומפסידין בישיעה (מ"ז) ואמר סולו סולו גוי' עד כי פי ד' דיבר שמוהיר שם על התשובה ויש שכתבו שהמפסיד אינו חותם מלך מוחל וסולח וכו' אלא מלך על כל הארץ וכו' (לגט ומג"א) ודא כן המנהג אצלנו אלא חותם כמו בתפלה וכן נדפס במחזורים (וי"א שאין מוסיפין על ז' נשמת) :

ג סילה ביה"כ מלין בין יוצד למוסף אחר קריאת התורה ולאחר סילה אומרים אשרי כדי שיהיה על מה לומר קריש קודם מוסף אבל המנהג למול אחר אשרי ונראה הפעם משום דמלין אחרי הכנסת הס"ת להיכל דלמה ישתי הס"ת וא"כ אומרים אשרי כמו בכל השבתות וי"ט שאומרים אשרי קודם הכנסה אבל אם באמת מלין קודם הכנסה ווראי שי"ל אשרי אח"כ

ואם מלין חוץ מהבתי"ג אין מלין עד אחר חרות ס"ת וס"ס אומרים קריש מפני שהרבה אומרים כמה מומרים קודם מוסף וכן תפלות ומברכין על הפילה כלא כוס כיון שאין מי שישתה וי"א דמברכין על הכוס ונותנין לתנוק כמו בס"ב דכיון דהוא בסקילה לא שייך דילמא אתי למיסרך וי"א דכיוה"כ יש להחמיר מליתן לכל תנוק ויוצאין במה שנותנין מעט לפיו של התנוק הנימוס ועמ"ג סס"ג סימנו להתקן משט לשמות לנד מה שנותנין לו כחשכט כחמירת כדמין מי ותמה אל אטו ניכולתו לשמות חף מעט תנוק בן שמה ודמ"א כגז דק טביעט ללאת כהתנוק הנמול ופתה כמדומי שנותנין לשאר תנוק כדעת סל המנהגים דח"כ הוי כיון להטוס :

ד כמוסף אומר הש"ץ סדר העבודה ונהגים ליפול על פניהם כשאומרים והבנים וכו' וכן בעלינו גופלין וגם בר"ה המנהג ליפול בעלינו אבל הש"ץ אסור לעקור ממקומו כדי ליפול על פניו דאסור לעקור ממקומו כאמצע התפלה וכתב רבינו הרמ"א שיש לפחות בידו העושים כן וס"ס מנהגיני שגם הש"ץ גופל ומכניס א"ע באופן שלא יצטרך לעקור ממקומו ואחרים מנביהים אותו ובעלינו אין ראוי דהש"ץ ליפול :

ה ונהגים לידור לצרקה בעד המתים כיוה"כ ומזכירים גשמותיהם דהמתים יש להם נ"ב כפרת ביה"כ ועולים לדוכן כמוסף וסדר הידוי הוא המאצי עויתי פשעתי ובעבודה מתחלה אומר אנא השם ואח"כ אנא בשם אבל כשאומר לפני ד' תמדרו אימרו בכינויו באר' ככל השמות ונסמך עודה של אמין כה ים כמה דכרים הנריכס תקון ע' גי"א וזכ"ס :

[תרכ"ב סדר תפלת מנחה וכו' נ' מעיפים] :

א אין אומרים אין כאלקינו ביה"כ אחר מוסף רכבל שבת וי"ט אומרים כנגד י"ח כרכות שכחול אבל ביה"כ כבר אמרו בפיוטים כמה שבחים כמו אהלך בקוד רם אך פטים הקטרת היה נכון לומר (מג"א סק"א) ומ"ס גם זה אין צורך למי שרגיל לומר פרשה של תמיד וקטרת קודם מנחה ריעלה גם על קטרת שלאחר מוסף ולדעת רבינו הבי"א אומרים אשרי וכו' לציון קודם המנחה כמו בכל השנה רק פסוק ואני תפילתי אין לומר אף כשחל בשבת רכבל השבתית אומרים

ע"פ המדרש שישראל אינם להומים אחר אכילה ואומרים ואני תפילתי וגו' וכיוה"כ לא שייך זה אך רבינו הרמ"א כתב שלא לומר אשרי וכו' לציון קודם המנחה אלא קודם נעילה וכן המנהג הפשוט שלנו כדי לסדר כתפלת המנחה ועוד דאשרי וכו' לציון נכון לומר בתפלה אחרונה של היום :

ב וקודם התפלה מוציאין ס"ת וקורין שלשה גברי באחרי מות כעריות כדי ליתן אל לבו לשוב אם יש בו איזה חסא מעניין זה וגם רמז שלא יגלה חקב"ה

הקב"ה ערוותינו מעונהינו וס'ו והשלישי הוא המפסיד כבכל ת"צ וקורין ביונה לפי שיש בשם תשובת אנשי ניונה וגם מיונה מבואר שא"א לברוח מד' ומסיימין בפסוקי מי אל כמוך שמביאר בשם ה"ג מדות וגם מברך לפניה ולאחריה וזוהתם במנן דוד ואין אומרים על התירה ועל העבודה שכבר נגמרה העבודה ועוד כדי שיהא כשאר ת"צ :

כשחל בשבת ומנהיגנו לנמרי אינו כן שאין אומרים על התורה כמפסיד כמ"ש ורבינו הב"י כתב דאם חל בשבת אומרים צדקתך ואבינו מלכנו אבל רבינו הרמ"א כתב דאין אומרים לא צדקתך ולא אבינו מלכנו בשבת ואף בחול בשקרוב להשקיעה לא יאמרו אבינו מלכנו כדי למהר בתפלת נעילה ואין נושאין כפים במנחה ביוה"כ וכהן שעבר ועלה לדוכן ה"ז נושא כפיו ואין מורידין אותו כיון רביוה"כ ראוי לישא כפים במנחה כיון שמהענינים ובה"ג פוסק כן אלא שאנו אין נוהגין כן כמ"ש בס"י קב"ט ולכן בדיעבד אין לחוש ומ"מ הש"ץ אומר ברכנו ושים שלום :

ג ואם חל יוה"כ בשבת מוכיר בתפלה גם של שבת וזוהתם בשל שבת ושט"ו סק"ה והמוד והב"י ס"ל דגם במפסיד אומרים על התורה ומזכירים של שבת

תרכ"ג [סדר תפלת נעילה וכו' ח' מעיפים] :

א קודם תפלת נעילה אומרים אשרי ובה דציון וקריש ואותן האומרים זה קודם מנחה יאמרו רק אשרי כדי שיהא על מה לומר קדיש וענין תפלת נעילה דבכל הענית ציבור נמור מיסיפין תפלה אחת אחר מנחה ונקראת תפלת נעילה כמביאר בפ"ד דתענית אלא דאין לנו בחויל ת"צ נמיר כמ"ש בה' תענית ולא נשאר לט תפלת נעילה רק ביוה"כ וכמ"ש הרמב"ם בפ"א מתפלה דין ו' וז"ל וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה בתענית סמוך לשקיעת החמה כדי להוסיף תחנון ובקשה מפני התענית וזו היא הנקראת תפלת נעילה כלומר ננעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה נמצאו התפלות בכל יום שלשה וכו' וביוה"כ חמשה עכ"ל :

שמים ע"ש הרי מפירש דהגמר גידך להיות בתחלת הלילה וכיון שהרמב"ם כתב שמתפללין סמוך להשקיעה א"כ אפילו לדירן שאין אנו מאריכין בתפלה מ"מ יהיה הגמר בתחלת הלילה וזה שפסק כרב נגד ר"י משום דכן מוכח בש"ס דילן דתפלת נעילה מסיימת כלילה ולכן תפלה נעילה פוטרת שר עדבית כרב וכן הר"ף פסק כרב כמ"ש הר"ן שלחי יומא ואע"ז דבירושלמי לא פסק כרב בזה וגם הרא"ש שלחי יומא פסק דלא כרב מ"מ הר"ף והרמב"ם פוסקים כרב אלא שהר"ף כתב דמ"מ המנהג להתפלל מעריב בפ"ע ע"ש אבל מעיקר דינא הלכה כרב :

ב ובירושלמי פ"ד דברכות וה"ל א"ז איתא מניין לנעילה אמר ר' לוי גם כי תרכו תפלה מכאן שבכר המרבה בתפלה נענה וכו' וזהו בציבור וכו' אימתי הוא נעילה רב אמר כנעילת שערי שמים ר' יוחנן אמר כנעילת שערי היכל כלומר נעילת שערי שמים הוי בתחלה הלילה ונעילת שערי היכל הוי ביום סמוך לחשיכה והירושלמי מביא ראיה לר"י ע"ש ולבד זה הא רב ור"י הלכה בר"י וז"ל למה פסק הרמב"ם כרב ולהיפך אינו מובן כיון דפסק נעילה שערי שמים איך פסק סמוך לשקיעת החמה :

ד אמנם הרמב"ם בעצמו בפ"ג מתפלה סוף דין ו כתב וז"ל ותפלת נעילה ומנה כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה עכ"ל ולפ"ז מבואר דגם בפ"א כוונתו על סוף התפלה שחאה סמוך להשקיעה וא"ז זהו כר"י דהוי נעילת שערי היכל ואיך כתב נעילת שערי שמים וזה אין לומר דס"ל להרמב"ם דנעילת שערי שמים הוי קודם לנעילת היכל וכמו שעלה ע"ז ה"ז סק"א דלהדיא מביאר בירושלמי ההיפך ע"ש ולכן נראה דהרמב"ם ס"ל דגם סמוך לשקיעה סקרי נעילת שערי שמים ונעילת שערי היכל הוה הרבה קידם וזהו גם דעת רבינו הב"י בסעיף א' שכתב זמן תפלת נעילה כשהחמה בראש האילנות כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה וצריך ש"ץ לקצר בסליחות ופסוקים שבאמצע התפלה וגם אין לו למשיך בתפלת נעילה כל היבנה ותיבה כדרך שמושיך בשאר תפלות כדי שיגמור קודם שקיעת החמה עכ"ל והמנ"א סק"א כתב

ג אמנם בירושלמי שם פריך על רב עצמו שהיה מתפלל נעילה כשהשמש בראש האילנות ומתריץ דרב היה מאריך כהפלתו והיה נומרה בנעילת שערי

כתב דזה סוף שקיעה ליל הכוכבים ע"ש ודכרו תמוזס שהרי האריך ודקק לומר קודם שקיעה ואי כדכרי המג"א למה לא כתב כלשון הטור ע"ש :

ן בנעילה אומרים התמנו במקום בתכנו ואם חל בשבת מזכיר בה של שבת כיון שיום הזה נתייב בנעילה ממילא שהיא ככל התפלות וצריך להזכיר של שבת אבל בירוי שאחר התפלה אין מזכירין בה של שבת וזהו בלחש שאומרים הידוי אחר התפלה אבל השי"ן שאומרה בתוך התפלה מזכיר של שבת גם בירוי אך אם לא הזכיר של שבת בירוי אין מחזירין אותו אמנם בעיקר התפלה כשלא הזכיר של שבת מחזירין אותו כמו בשאר תפלות ויש שגם בלחש מזכירים של שבת בירוי באתה הברלח וכן נרפס בסידורים ומחזורים וכן אנו נוהגים ובקדושה אומרים כתר או געריצך ואריר אירינו וסדינא נשאים הכהנים כפיהם כנעינה אך המנהג בסדניות אלו שלא לישא כפיהם ונכון הוא משים דע"פ הריב מסיימן ברילה ואין דוכן ברילה ואומרים אבינו מלכנו אפילו כשחל בשבת ואומרים התמנו במקום כתבנו :

ן והטור כתב זמנה סמוך לשקיעת החמה כשהחמה בראש האילנות ויש לזוהר שלא יאחרו להתפלל אותה ברילה אלא סמוך לשקיעת החמה בענין שיסיימו אותה עם צאת הכוכבים עכ"ל וזהו ממש כרכ אבל קשה דהרא"ש פסק כר"י בשלהי יומא ועור דחמה בראש האילנות הוא קודם מסמוך לשקיעת החמה וראיה ברורה זה שהירושלמי אומר על רב דמפני שהיה סאריך בתפלה הרבה היה קתחול להתפלל כשהחמה בראש האילנות והיה מסיים בתחלת הלילה ש"מ דלשאריו כל אדם א"צ כל כך זמן וא"כ הסוד שכתב שיסיימו אותה בצאת הכוכבים למה לנו להתחיל כשהחמה בראש האילנות ולכן גלע"ד דה"ק זמנה סמוך לשקיעה כשהחמה בראש האילנות בלומר שיתחיל כשהחמה בראש האילנות ויגמור סמוך לשקיעה וסוהו בזה יש לזוהר עכ"פ שלא יאחרו להתפלל ברילה ולכך היהר יתחילו סמוך לשקיעה ולנוסדה ער צאת הכוכבים ונדכרי הר"ש יסגור כמ"ס הג"ח דאף שמתיא דכרי הר"ס שפסק כר"י מ"מ הר"ש פסק כהר"ף ע"ש ודכרי המג"א והס"ו תמוזס והט"ו הקשה למה לא הביא המג"א דכרי הטור ע"ש וספר ענין המג"א דכרי הטור איש מתיינים כראוי כמ"ס וד"ק :

ן ואחר נמר התפלה אומרים שמע ישראל בקול רם וכן כשכמכ"ו נ' פעמים וז' פעמים ד' הוא האלקים להודות כי הטבע שהוא תחת הומן האוקף משבעה ימים וז' כוכבי לכת הכל הוא ד' השנחתו יהברך ואם יסיר השנחתו אף דנע תחזור העולם לתוהו ובוהו ולהוציא מרועית הפיקרים ותוקעים תשר"ת ואצלינו תוקעים תקיעה אחת והוא סימן טוב לכשר לנו כי הקב"ה קבל הפלתינו ואומרים לשנה הבאה בירושלים ואף אם אינו לילה ממש אלא כה"ש אין חשש בתקיעה שאינה מלאכה וטור ומג"א מק"דו ויש תוקעין לאחר קריש שלם ויש תוקעין מקודם וכן המנהג אצלינו ודע כי מקודם היו נוהגים לשמוח עשבים יבישים על רצפת ביהמ"ד וביהמ"ד אך מפני שמעלה אבק הרבה והיה מויק לבריאות חרלו מזה ובפרט שאין אצלינו רצפת אבנים אין חשש בזה :

ן ובאמת אצלינו הלא בעת תפלת הציבור בלחש תמיד עדין השמש על הארץ ומה שהשי"ן סאריך ער הלילה אין שום חשש בזה ואדרבא טוב יותר כרי שלא יסדרו העם להתפלל מעריב שהרי תוספת יוה"כ רארייתא ולכן אדרבא יותר טוב לבלי לגמור קודם הלילה ואי משום החרו השמש יבא ויפנה שצ"ל קודם השקיעה ומג"א נ"כ אין חשש כשאומרה קודם צאת הכוכבים (א"ר) :

תרכ"ד [סדר מוצאי יוה"כ וכו' ח' סעיפים] :

אל ומדרי ביה"ב להתפלל ערבית כבשאר תענית ואחר ערבית סכריפין בביהמ"ד על הכים להוציא את מי שאינו מכדול כביתו ויש שאין סכרילין כביהמ"ד ואין זה מנהג נכון ומג"א ואין סכרילין על הבשמים אפילו בשחל בשבת משום רבכל השבתות מריחין מפני הנשמה יהודה שנהגית ממאכלי עבת וכיה"כ לא

א מתפללים תפלת ערבית ואומרים הברלה בחוגן הרעת ולא קי"ל כמאן דאמר תפלת נעילה פ"מרת של ערבית ואפילו מי שסובר כן להלכה מ"מ קבלט עלינו להתפלל ערבית בפ"ע במ"ש דר"ף סוף יומא ע"ש וצריך להוסיף מחול על הקדש גם ביציאתו ודינו שיסתינו מעט גם אחר צאת הכוכבים ולכן

לא שייך זה אבל רבים וגדולים מסקו דאם חל בשבת מברכין על הכשמים וכן המנהג הפשוט ואין לשנות ומג"א סק"ז וע"ז סק"ט :

ב צריכים להבדיל על הגר במוצאי יוה"כ כבמוצאי שבת אך אין הטעמים שוים דבמוצ"ש הטעם משום שאז נברא האש כראיתא בפסחים וז"ל אבל יוה"כ אינו שייך מעם זה אלא לפי שכל הלילה וכל היום היה אסור להרליק ועכשיו הותרה ההרלקה והיו ככרכת הנהנין ויש הפרש גדול בין שבת ליוה"כ דבמוצ"ש מברכין על אור חדש שנתהוה עתה כמו אור היוצא מן העצים ומן האבנים כמ"ש בס"י רצ"ח לפי שתחלת ברייתו היא במוצ"ש וגם אש זה תחלת ברייתו הוא משא"כ במוצאי יוה"כ דהטעם מפני ששבתנו מאור צריכין לברך נ"כ על אור ששבת ביוה"כ והיינו שרולק מעיוה"כ וכן אם הודלקה בהיתר ביוה"כ כמו לצורך חילה או לצורך יודרת נ"כ מברכין עליו משום דעכ"פ האור הזה שבה ממלאכת איסור אבל על אור חדש אין מברכין דאין בו דמיון ליוה"כ כיון שלא היה בעולם לא שייך עליו לומר ששבת ממלאכת איסור ואפילו חל יוה"כ בשבת מ"מ צריכין אור ששבת כדי להראות על עצם קדושת היום כמו בכל השנים :

ג וכן מברכין על האור שהודלק מאור ששבת כיון שמקורו הוא מאור ששבת אבל על האור שהודלק מן אור חדש אין מברכין וי"א שעל זה מברכין והיו שכתב רבינו הב"י סעיף ד' וז"ל ואין מברכין על האור שהוציאו עתה וכו' וי"א שמברכין עליו מעמוד ראשון ואיך עכ"ל משום דזה אינו תחלת ברייתו ומ"מ תמוה דאבתי אין כאן אור ששבת והלכוש בתב דגם זה מקרי אור ששבת ע"ש ודבריו נפלאו ממני וגם הגר"ז השגיח זה וע' בסעיף ו' :

ד וכן ישראל שהרליק את הגר מנרו של אינו יהודי אין מברכין עליו שהרי אור זה לא שבת ממלאכת איסור ואף שהאי לא שייך בו איסור מ"מ הרי עצם האור הודלק ביוה"כ ולא דמי לגר של חולה ויולדת דהתם היה מחוייב להרליק ע"פ התורה מפני פקוח נפש וכן לא דמי לאור שהודלק מאור חדש לדעת היר"א דעכ"פ לא הודלק ביוה"כ ומתוך קטנת המג"א סק"ז ואע"פ שבמוצ"ש מברכין בכה"ג זהו מפני שמברך על התוספת דהוי כאור חדש אבל לא במוצאי יוה"כ דאין מברכין על אור חדש דביוה"כ

אין מברכין אלא על אור ששבת או מה שהודלק מסנו דחשבינן להתוספת כהעיקר וי"א עוד שאין מברכין על נרות שעמדו בביהכ"נ כל יוה"כ מפני שלא נעשו להאיר אלא לכבוד אבל מברכין על האור שהודלק ממנו אבל יש חולקין ואומרים דמברכין על נר של ביהכ"נ כיון דהוי אור ששבת :

ה וכן המנהג הפשוט דאם יש לו בביתו נר שהודלק מעיוה"כ מברכין עליו ואם אין לו בביתו מברך על נר של ביהכ"נ או הגר שהודלק ממנו וכן נוהגים רבים להרליק נר מנר של ביהכ"נ ומוליכו לביתו ומברך עליו ורבינו הרמ"א בסעיף ה' כתב י"א להבריק על נר של ביהכ"נ וי"א שאין להבריק עליו אלא מדליקין נר אחר ממנו והנכון להבדיל על שניהן ביחד דהיינו להרליק נר אחר מנר של ביהכ"נ ולא יבריל על נר של ביהכ"נ לחוד עכ"ל ואם א"א בשניהם מוטב להבדיל על נר אחר לחוד משעל ביהכ"נ לחוד ומג"א סק"ז אבל מנהג העולם לברך על נר של ביהכ"נ לחוד וי"א הטעם דאצלינו נרות ביהכ"נ עשויים גם להאיר :

ו ויש להסתפק אם אין לו נר ששבת ולא נר שהודלק ממנו אם פטור לנמרי מברכת מאורי האש או דאין זה רק כשיבול להשיג אור ששבת ולא כשאין יכול להשיג והנה ביוה"כ שחל בשבת פשיטא שמברך על אור חדש דלא נרע מכל מוצ"ש אבל בשחל בחול יש להסתפק ומלשון הפוסקים נראה להריא דאין מברכין ומ"מ נלע"ד דבזה יש לסמוך על דעת היר"א שבסעיף ג' דכשהודלק מאור חדש יכול לברך וכוונתם דבכה"ג אין דחוש על אור ששבת ממש כיון שא"א להשיג ודיו כמה שאינו מברך על אור החדש ממש אלא על אור שהודלק ממנו ונחשכו כאור שהודלק מאור ששבת כשעת הרחק :

ז אוכלים ושוחים ושמים כמוצאי יוה"כ ועל כיוצא בזה נאמר לך אכול בשמחה וגו' כי כבר רצה הא"קים את מעשיך ונחשב כקצת יו"ט ואין אימרים תהנון ולא צו"ץ בין יוה"כ לסוכות וכולם נחשבים ימי שמחה והמדקדקים מתחילין מיד לעשות הכנת הסוכה במוצאי יוה"כ כדי להתחיל במצוה מיד ויקויים בנו ילכו מחיל אל חיל ופי שאין לו מה לעשות ילמוד קצת ממש' סוכה או מדיני סוכה ולמחרת ביוה"כ יתחיל לעשות הסוכה מיד וסצוה הבאה

וא"כ אין ספק לנו איזה יום הוי יוה"כ ורק ביו"ט אנו עושין מפני סנהג אבתנו אכל כיוה"כ לא נהנו מעולם להתענות שני ימים מפני הסנהג וכדאמרינן בירושלמי פ"א דחלה תמן השון דצומא דבה תרין יומין אמר רב הסדא אתם מכניסים עצמיכם כספק סכנה אכזה דשמואל צם תרין יומין ואיפסיק ליה חד מעיאי ומית ע"ש ומ"ם היו מחסדי הקדמונים שהיו נוהגין כן ומי שנהג כן פעם אחת צריך התרה אך לא שמענו ולא ראינו מי שינהג כן :

הבאה ליהך אל תחמיצה והמנהג להתפלל שחרית כמוצאי יוה"כ בבוקר שלא יהא מקום לשמן לקטרנ ומי שמהענה תענית חלום כמוצאי יוה"כ א"צ למיתב תענית לתענית ואע"ג שאין מתענין בהם מ"ם למיתב תענית לתענית אינו אלא בשבת וי"ט :
 ה' וזה שאין אנו עושים שני ימים יוה"כ כמו שעושים שני י"ט של נליות משום דאנן בקיאיין בקביעא דירחא ואפילו בעת שהיו מקדשין ע"פ הראייה לא מצינו מימות עזרא ואילך אלול מעובר

בס"ד מליק הלכות יוה"כ

הלכות סוכה

תרכ"ה [ביאור מצות סוכה וכו' ה' סעיפים]:

דונסת הסוכות שעשו להם במדבר כדי שיתגלה ויתפרסם מתוך מצות הסוכה גודל מעלתן של ישראל במדבר שהיו הולכין עם כבוד האנשים והנשים והמ"ק דיכי רבכות כמקום אשר אין כמעט האדם להיות בו כמו שהעיד הכתוב לא מקום זרע וכן אמר הגבאי לישראל המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה כלומר דבמדבר הבנתי להם כל דבר ולא חסרו דבר וכמו שאמר משה רבינו כפ' דברים ידע לכתך את המדבר הגדול הוה זה ארכעים שנה ד' אלקיך עמך לא חסרת דבר ונמצא דעיקר מצוה זו הוא זכרון המסע הגדול שבמדבר שלכד שלא היה מקום זרע עוד אפילו בתים קבועים לא היה להם אלא סוכות בעלמא ולזה נצטוינו לעשות סוכות דגמתן למען נזכור גודל מעלתנו מהשנתת ד' עלינו מאתרי יציאת מצרים :

ד' וז"ל המור תלה הבתוב מצות סוכה ביציאת מצרים וכן הרבה מצות לפי שהוא דבר שראינו בעינינו וכאנונינו שמענו ואין אדם יכול להבחישינו והוא המורה על אמתת מציאת הבורא יתעלה שהוא כרא הכל לדצונו ואשר לו הכח והממשלה והיכולת בעליונים ובתחתונים לעשות כהם ברצונו כאשר עשה עמנו בהוציאו אותנו מארץ מצרים באותיות וכמופתים והסוכות הם ענני כבודו שהקיפן בהם לכל יכם שרב ושמש וצונו לעשות סוכות כדי שזכור נפלאותיו ונוראותיו ואע"פ שיצאנו ממצרים בחדש

א מצות עשה מן התורה לישב בסוכה שבועת ימים מן ס"ו לחדש תשרי עד אחר יום כ"א בתשרי דכתוב כפ' אמור בחמשה עשר יום לחדש השביעי הוה חג הסוכות שבועת ימים לד' ונ' כסכות תשכו שבועת ימים כל האזרח בישראל ישכו בסוכות למען ידעו דרתיכם כי בסוכות הושכתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים :

ב ותניא ומטה יא: כי בסוכות הושכתי את בני ענני כבוד היו דברי ד"א ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם והנה לדברי ר"א וודאי דשייך לעשות זכרון לדבר הגדול הוה שהקיפן בענני כבוד וכמו שהתוודו בעלותם מן הגולה בנחמיה ו"ו שאמרו אף כי עשו להם עגל מסכה ונ' ואתה כדחמיק הרבים לא עזבתם במדבר את עמוד הענן לא מד מעליהם ונ' ואת עמוד האש בלילה ונ' דבענני כבוד היתה התגלות אלקות ממש כמו שאמר משה רבינו בעניינא דמרנלים אשר עין בעין נראה אתה ד' ועננך עומד עליהם וכעבוד ענן אתה הולך לפניהם יומם ובעמוד אש לילה אבל דר"ע שאומר דהכוונה על סוכות ממש מאי רכותא יש כוה שתאמר התורה על זה למען ידעו דרתיכם כי בסוכות השכתי ונ' ור"ע מ"ל לאין סוכה דמיון לענני כבוד וענני כבוד אי אפשר לעשות ואין דען אפשר משאי אפשר ור"א סבר דלין וזולי לשיטתיהו כמנחות וס"ב. לשיין משער כספח מלרים ע"ש :

ג והענין כן הוא דמפני זה נצטוינו לעשות סוכות

בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהיא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות לו סוכה לצל ולא היתה ניכרת שזהו לשם מצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו לעשותה כחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולשוב אל ביתו ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה וכו' יתראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה עב"ל וזהו מעם נכון על דרך הפשטיות :

שאנו חוטאים כל השנה מ"ס ביה"כ סכפר עונותינו כשאנו שבים בתשובה וסימן לרכב שתיקף אחר יוה"כ ציה עלינו לעשות סוכה שנשב בצלי של הקב"ה כרכתיב בצלו חסרתי וישבתי זו מצות סוכה ופריו מתוק לחכי זו מצות אתרוג כמו שאמרו חז"ל במדרש חיות ולהורות שאחר כל החטאים הוא יתברך כאהבה עמנו ומשנית עלינו להצילנו מכל צרה ופגע והושיב אותנו בצלו הקדוש והטהור והוא יתברך סוכך עלינו ולכן סוכה בנינו הוי' ואל"ף ויבין בישיבתה שצונו הקב"ה לישב בסוכה זכר ליצי'ם ומי'ם וני'ם כלומר אע"ג רככל המצות אפילו למאן רס"ל מצות צריכות כוונה רי שיתבין לצאת ירי המצוה מ"ס בסוכה שהקפידה תורה למען ירעו וירוחקו כי בסכות הושבתי את בני כהוציא אותם מארץ מצרים והכוונה שבשעת קיום המצוה נרע ונכיון למעם המצוה שהוא זכר ליצי'ם ומי'ם ומי'ם וכבר כתבנו כסי' הקודם שמצוה לתקן הסוכה ולעשותה מיד אחר יוה"כ דמצוה הכאה לירך אל תחמיצנה וזריון מקריסין למצות :

תרכ"ו [דיני סוכה שתחת האילן או תחת הגג וכו' מעיפים] :

א הסוכה צריכה להיות תחת אויר השמים ואם היא תחת דבר אחר פסולה כרתניא וסוכה ע"ז : בסוכת תשבו ולא בסוכה שתחת סוכה ולא בסוכה שתחת האילן ולא בסוכה שבתוך הבית והדרש הוא משום רכתיב בסוכת חסר וי"ו דמשמע סוכה אחת ולא שני סככין וזהו פשוט דהסוכה האחת תהיה מסוככת בהלכתה והיינו בדבר התלוש ואינו סככל מומאה כמו שיתבאר בסי' תרכ"ט ושתהיה צילתה מרובה מחמתה והיינו שהסכך יהיה הרבה ער שצל של הסכך יהיה יותר מהחמה שכיניהם כמו שיתבאר בסי' תרל"א והנה דין סוכה שתחת סוכה יתבאר בסי' תרכ"ה ודין סוכה שבתוך הבית אין בו ביאור והוא פסול בכל עניין אמנם בסוכה שתחת האילן יש בזה פרטים ושיטות הרבה לרבותינו הראשונים כמו שיתבאר בסי' :

ב סוכה שתחת האילן כיון רהאילן אין בה הנדר של הסוכה וזהו כשהסוכה צילתה מרובה מחמתה בעצמה ולא ע"י צירוף האילן אבל אם הסוכה בעצמה חמתה מרובה מצילתה אלא שבהצטרפות עם האילן כשניהם יהיה צילתה מרובה מחמתה אוי אם השפיל ענפי האילן למטה כשהן מחוכרין כבאילן ועירבן עם הסכך הכשר והכשר רבה על הפסול כמל הפסול בכשר ברובא דמראורייתא כל דבר כמל ברוב והסוכה כשירה אבל אם לא השפיל למטה ועומדים בעצמם שאינם מעורבים א"א שיתכסלו ברוב רכל רבר העומר מעצמו אינו כמל ונמצא דאין כאן הכשר סוכה והמדר הביא שיטה זו והוה הדיעה הראשונה כש"ע סעיף א' ע"ש :

ג ויש בזה שאלה וכי מותר לערב איסור לכתחלה והנה אם עשה זה קודם סוכות לא שייך אז לקרותו איסור ואפילו בסוכות עצמו אין זה דמיון לאיסורים דאין זה דבר מאכל אלא מצוה בעלמא ומצות לאו ליהנות ניתנו אלא דבכה"ג התיירה התורה שיוצאיו

דעת רש"י והוסי' שם דאם האילן צילתו מרובה מחמתו פסולה ככל עניין אפילו גם הסוכה צילתה מרובה מחמתה ואפילו הסוכה קרמה לאילן אבל אם האילן חתה מרובה מצילתו והסוכה צילתה

שיצאין בה ידי חובת סוכה ובכ"ה אין יוצאין בה ונמצא דאין זה איסור בשעת התערבות דאטו מחוייב לישב בסוכה זו דווקא הרי יכול לישב באתרת ואח"כ כשעירבה מותר לישב בה ועוד הא כך נאמרה הלכה למשה מסיני דכל סכך שיש רוב כשר ומיעוט פסול מותר לישב בסוכה זו והרי התירה לעשות כן ואי קשיא דא"כ למה לן רוב כשר והרי קי"ל לקטן סי' הר"א דגם שיה בשעה מותר דפרוץ בעומד מותר אך בזה תירץ הר"ן ו'ל דהעניין כן הוא דוודאי פרוץ בעומד בשאין מעורבין מותר אבל בשחן מעורבין בסלה לה חשיבותא של מותר מפני שנתערב וצריך רוב כדי שנחשיבנו ואף דגם הפסול נתערב ואזל ליה חשיבותא אגן אחשיבותא דהכשר מהדרין וכי נתערב אזלא ליה חשיבותו:

ך ואין לשאול הא אדרבא אנחנו הצרכנו להשפילו ולערבו ואם לא עשה כן פסול ואיך נאמר דבשביל זה עצמו אבר חשיבותו ועוד יש לשאול שאלה גדולה למה באמת אנו מצריכים להשפילו ולערבו הא סכך פסול וסכך בשר אפילו זה עומד בעצמו וזה עומד בעצמו כשר כמו בס' תר"א בשפורין של מתכת כשיש ריוח ביניהן כמותן כשירה והרי השפור עומד בעצמו והסכך כשר בעצמו אמנם העניין כן הוא דוודאי איצ תערובות וכך נאמרה ההלכה אלא דהו בשאין הפסול מופרש לנמרי מן הכשר אלא שוככים ביחד כי הך דסי' תר"א אבל לא האילן שלמעלה מהסכך שהוא סכך אחר והוה סכך תחת סכך ולכן בהכרח אנו מצריכין להשפילו ולערבו דאל"כ הרי עדיין הוא כהאילן עצמו שאין לו שייכות להסכך הכשר ולכן בהכרח לערבו ולפ"ז פ"ק כלל מה שהקשינו איך מבטלין איסור לכתחלה דאדרבא בבאן א"צ לכיטול ואין הביטול גורם ההיתר אלא אדרבא מנרע כח ההיתר דבעינן רוב והצרכת הביטול הוא מטעם אחר כמ"ש ואין זה דמיון לשארי איסורים דהביטול גורם עיקר ההיתר (נגלע"ד נדון) ובסי' כ"ב יתבאר עוד (הסי' דהה"מ דמ"א עיטור כסעף ו' ולפמ"ש ח"ט):

ה ועוד שיטה הביא הרא"ש בשם הראב"ן וראב"ה וכן הר"ן כתב כשיטה זו והיינו דזה שאמרנו דזה שייכות רש"י ותוס' דכשיש בהסכך הכשר צילתה סוכה מחמתה ובהאילן חמתה סוכה מצילתה כשירה בכל עניין אינו כן והיינו דבאופן זה אינו כשר

אא"כ הסכך של האילן הוא כנגד האויר שבין סכך הכשר דאז הכשר המוכה הוא ע"י הסכך הכשר במה שצילתה מריכה מחמתה אבל אם סכך האילן הוא כנגד סכך הכשר כיון שצל האילן עומד למעלה הרי הוא מבטל צל הסכך הכשר שלמטה ממנו שהרי הוא מיכך עליו ונמצא שעיקר צל סוכה הוא מהפסול ואין חילוק אם האילן קרם או הסוכה קרסה ואינה כשירה כשענפי האילן הם נגד הסכך הכשר אא"כ אפילו אם נסתלק הסכך הכשר שבנגד האילן ישאר עדיין בהכשר לכך זה צידתה מרובה מחמתה ודיעה זו הביאו ג"כ הטור והש"ע בדיעה שנייה ע"ש:

ך וגם לדיעה זו כתב רבינו הרמ"א ו'ל מיהו אם השפיל הענפים למטה ועירבן עם הסכך שאין ניכרין בגילוף והסוכה בשירה וכן אם הניח סכך הפסול על סכך הכשר או להיפך מקרי עירוב וכשר עכ"ל כלומר דלא בעי עירוב ממש וכמ"ש בסעף ד' ועיקר כוונתו דברין השפלה לא פליגא דיעה זו על דיעה הקודמת ויש מי שכתב דוודו דוקא כשהסוכה צילתה מרובה בלא האילן ואין האילן מצטרף עמו דאין זה כיטול נמיר כיון שיכול להסירו ומג"ל מק"ח ודברים תמוהים הם דלהריא מוכח ברא"ש ויוד יש"ע דבזה אין דיעה זו חולקת על הקודם ורבינו הגמ"א בדקדוק קאמר שעירבן והכי כוונתו להריא בגמ' וברש"י ותוס' ורא"ש ור"ן דההשפלה הוי כעירוב ממש וגם זה שכתב שאינן ניכרין כלומר אינן ניכרין כפ"ע אלא מינהים ביחד דאין זה עניין לכל תערובות איסור בהיתר וכמ"ש בסעף ד' וגם המג"ל שא"ל נ"ש על המג"ל והחמד מ"ה דהה"מ דבריו באריכות ע"ש וכן דבריו נסק"ז לא נזכרו לי כלל וגם המחמ"ש נתקשה בו ע"ש ודו"ק:

ך ועוד שיטה יש שלא הובאה בפור וש"ע והיינו דזה שאמרנו דכשהאילן הוי צילתה מרובה מחמתה פסול בכל עניין אינו אלא כשקדם האילן להסכך אבל אם קדם הסכך הכשר להאילן והוא צילתה מרובה מחמתה שוב אין האילן הבא אח"כ פוסלה אפילו אם בהאילן ניכר צילתה מרובה מחמתה והוה שיטת הנאונים ושיטה רבינו תם במשנה דפרס עליה סרין מפני החטה ו' [שכתבו התוס' והרא"ש כשמס דאין הסרין הבאה אחר הסכך הכשר פוסלת אא"כ אין כהכשר צילתה מרובה מחמתה אבל כשיש בה צילתה מרובה מחמתה שוב אין הסרין פוסלתה אע"פ שהסרין

ג"כ צילתה מרובה מחמתה וכן הדין באילן דכל שהבשר קודם אין הפסול פוסלו ויראה לי ראפילו לפי שיטה זו מ"ם כסוכה שבכית אפילו הכי קרמה פסולה רבשם יש פסול אחר רסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל השנה ור"י י"ל ד"ה מחלקת וכן מדרשא רבסוכה ולא שתחת הבית :

ך ויש לתמוה על המור רבבאן לא הביא שיטה זו ואדרבא כתב מפורש ראין חילוק בין האילן קדם או הסוכה קרמה ולקמן בס"ס תרכ"ט בהך דינא דפירס עליה מרין כתב כריעה זו ע"ש וכבר הקשה זה שם רבינו הב"י בספרו הנדול וכתב שבהכרח שהשיר מחלק בין מרין לאילן ולא כתב החילוק ע"ש אך החילוק פשוט מתרי טעמי דווראי אף אם באילן פסול בכל נוי מ"ם כמרין כשהסכך כשר קרמה הוי הטרין כמו נוי סוכה כיון שעשויה להנן מפני החמה ונ"מ ומגליח ועוד יש לחלק דאף אם יש חילוק מי הוא הקודם מ"ם אין זה רק כשהבשר והפסול קרובים ול"ז כמו הטרין והסכך וכאן סיירי שהאילן נכזה מהסכך והוי גזירת הכתוב בסוכת תשכו ולא בסוכה שתחת האילן ומג"ש"ט ע"ס ומ"י ע"ס דלא נתייג גובה י"ט :

מן והרמב"ם ז"ל יש לו בזה דרך אחרת לגמרי וזהו גם רעת הרי"ף ז"ל והיינו לכלל הריעות שנתבאר אהם השפיל הענפים ועירבן עם הסכך הכשר והכשר רבה עליו כשר כמו שנתבאר וזהו ביאור על מה שאמרה הגמ' שם כשחכטן כלומר השפילן ואפילו הם מחוברים לאילן והרמב"ם בפ"י המשנה מפרש כשחכטן שחתכן מן האילן ואו כשלי ברוב אבל אם לא חתכן פסול בכל עניין והנה דש"י ז"ל הביא הפירוש הזה ורחאו לגמרי דמ"ג אם חתכן הרי הם בעצמם כשירים ועוד רלהריא שנינו במשנה אחרת שם ו"א .ו רקצין כשירה כלומר רהוא בעצמו סכך והרמב"ם מפרש דלהבשירם בעצמם צריך לגענעם משום תעשה ולא מן העשוי כמו שיתבאר וזהו הקציעה שכמשה אכל כשחכטן מיירי שלא ניענען ולא הוכשרו בעצמן אלא רהתועלת הוא שיבטול בסכך הכשר ברובא ונ"מ וזהו גם דבריו כחיקורו הנדול פ"ה דין י"ב וזהו גם דרך הרי"ף ז"ל אבל בלא"ה פסול בכל עניין ובעל המאור מפרש כשחכטן לשון חביטת ערכה כלומר כשהבט הענפים מעלים שלהם ונילה רעתו שאין רצונו שיצטרפו להכשר סוכה ראו אין פוסלים אבל

ברא"ה פסולה ככל עניין וא"ל שני הריעות לא הובאו ג"כ במור וש"ע ומ"ם לרינא צריך כל אחד לחוש לדברי רבותינו אלה נוהמ"מ כ"ל דלהרי"ף והרמב"ם המיוסו כשחכטן שהמדין זה מהו ובמערכין פסול ע"ס אכל מ"י המשנה מוכה להדיא כדברי הג"י ועוד יתבאר בזה והרש"ט נחדושויו כתב כהמאור ע"ט :

י אם קצץ האילן להבשירו ולהיות הוא עצמו מהסיכך כשר ורוקא שיצנענו והיינו שינכיה כל ענף כל אחת לברה ויניחה לשם צל וחזור ומגביה אחרת ומניחו כן וכן כולם ואם לא עשה כן פסולה משום תעשה ולא מן העשוי כלומר דכל רבר שנעשה בפסול אע"ג שאח"כ תיקן את הרבר הפוסל כגון ככאן שהפסול היתה משום מחובר ותיקן זה בקציצתו מן האילן מ"ם אם לא עשה מעשה בנופו של סכך אח"כ הרי עשויה בפסול וכן הוא בכמה מצות ורוקא כשהפסול היתה בנוף הסכך צריך עשויה חדשה כמו מהובר וכיוצא בו אבל אם הפסול היתה ברבר שחץ לסכך כגון שעשה סוכה בתוך הבית או תחת האילן ואח"כ סתר הבית וקיצץ האילן שוב א"צ לעשות עוד מעשה כגוף הסכך שאין בזה משום תעשה ולא מן העשוי כיון שהסוכה עצמה נעשה בהבשר מסלק הפסול הצררי ונתבשרה ולפ"ז בסוכות הבנויות של"ט שפותחין הגג בסוכות אם סיכך הסכך בעת שהגג היתה מקורה על נביו לא נפסל הסכך ופותר הגג ונתבשרה ומ"ם לכתחלה אנו מהררין לפתוח הגג בעת שמסככין איתה ויש שמחמיר גם כריעבד ונ"מ וע' במע"י כ"ה :

י"ג ורע דרש"י ז"ל כתב לפי שיטתו רכשהאילן חמתו מרובה מצילתו והסוכה צילתה מרובה מחמתה כשר רשמעינן מהכא שמסככין על קני הגג שקורין לאמע"ם אע"פ שמיכות זו לוי בפחות מג' כיון שחמתן מרובה מציותן עכ"ל כלומר דהלאמע"ם הכנויין בהגג הם סכך פסול רהוי בניין אך ותי באילן שחמתה מרובה מצילתה וכשהסכך צילתה מרובה מחמתה כשר והנה לפ"ז לריעה השנייה שאין כשר באילן אא"כ הוא כנגד האויר שבין הסכך או שכשאפילו כהסתלק הסכך שכנגד האילן ישאר ערוין צילתה מרובה מחמתה א"כ כדגך לאמע"ם אם יסתלק הסכך שכנגד הלאמע"ם וישאר חמתה מרובה מצילתה פסול וכאמת כן כתב המור לריעה זו כמו שיתבאר בס"ר :

י"ד וז"ל השיר אחר דברי הראב"ה וראב"ן שהם בעלי

בעלי דיעה זו ומפני זה יש מחמירים שלא לעשות סוכה למטה בבית תחת הגג אע"פ שהסידו הרעפים כיון שנשארים עדיין העצים הרקים אשר הרעפים מונחים עליהם אע"פ שיש אויר גדול בין העצים יותר מכרי העצים עכ"ל לפי שכל הסכך שכנגד פסולים ואולי בהחלקם מחשכון הסכך ישאר חמטה מרובה מצילתה אבל איני מבין זה דכיון דזה האויר גדול מהעצים ממילא דגם בלעדי זה הוה צילתה מרובה מחמטה ואפשר דנהי דהאויר גדול מהעצים מ"מ גם בהאויר יש חללים בהכיומי של הסכך ואולי ככולל יהיה חמטה מרובה מצילתה: וכן וכתב עוד דרבינו יחיאל היה נוהג כשהיה עושה סוכתו בבית תחת הגג שהסידו הרעפים היה זוקף קנים מן הסכך עד הגג לערב שני הסככים יחד לחיותן סכך אחר עכ"ל כדומד דהא אפילו לפי דיעה זו כשהשפיל הענפים בשד וכיון שזוקף הקנים הנה כמו שהשפילן ובמילא מוכן דהכוונה הוא באופן שלא יהיו ניכרין הלאטע'ם בפ"ע שהדי נתבאר דבעינן שיתערבו יחד (כ"מ והנ"י ממה נזהר):

מונחים עליהם כשירה עכ"ל ונלע"ד ברור דרבינו הב"י הסכים לרין זה מטעם המור דכיון דאפילו אם ינפלו הלאטע'ם עדיין תשאר צילתה מרובה מחמטה וא"כ היתר הלאטע'ם א"צ להסרת הרעפים כדברי העיטור ויש מי שתפס בכוננתו דטעמו הוא משום חמטת הרעפים ולכן אם היתה מקורם לאטע'ם בלא נג יש להם דין סכך פסול (נג"א סק"ו) ולפענ"ד דאפילו בהסרת הרעפים מקרי סכך פסול דאולי הלכה כדיעה הראשונה כמ"ש אלא דההיתר הוא דאפילו אם הוא סכך פסול ישאר גם בלא מקום הלאטע'ם צילתה מרובה מחמטה כרעת המור כמ"ש ומה שהביא על ה"כ מהגר"ך שיהיה בין הלאטע'ם יותר מג"ס וול"י כן הוא דלא אמרינן לגוד להחמיר אמנם עיקר כוונת ה"כ הוא שלא למנוח על היתר העיסור ע"ש אבל היתרו של המור פסול וכבוד זקן באופן זה מתיר הכ"י והפ"י סק"ג האריך לדחות וחדש לזיסור הלאטע'ם הוא מטעם שני סככים ע"ש ודכריזו תמוהים לחיה ענין הוא למני סככים העלים הדקים וכבר דחה דכריזו בעל חמד משה ע"ש ודו"ק:

מן ודע דכל הרינים שנתבארו בסוכה שהתת האילן לפי השיטות שנתבארו זהו הכל ממקור המשנה דהעושה סוכה תחת האילן כאלו עשאה בתוך הבית ודקדקו בגמ' דהוה כשהאילן צילתה מרובה דאו ככל ענין פסול אבל כשהאילן חמטה מרובה וחכמן למטה כשירה ופירושא דחכמן לרש"י ותוס' ורמ"א והמור הכוונה שהשפיל ענפיו למטה ועידכן עם הסכך ולהרמב"ם הפ"י שקצצו ולהסאור הפ"י כשחבט העלים מהענפים והרשב"א ז"ל בחירושו הסכים לזה וכתב שכן פירשו הגאונים ע"ש ויש מי שרצה לומר דגם כוונת הרמב"ם בהמאור ופ"מ טירושלמי טס) ולא נראה כן וגם רבינו הב"י בספרו הגדול וכב"ם לא פ"י כן אלא כמ"ש ומה"מ מפרש להרמב"ם כמו לרש"י ותוס' ולפי מונן כלל ועלמ"מ ודו"ק:

ין והגה עוד שנינו שם כמשנה וי"א. הרלה עליה את הגפן ואת הרלעת וסיכך על גבה פסולה ואם היה סיכוך הרבה מהן או שקצצו כשירה והגמ' הביאה משנה זו כעניינא דתחת האילן ופירשה נ"ב דאימתי בשד כשהיה הסיכוך הרבה מהן ריזקא כשחבטן והוא לרש"י ותוס' ורמ"א השפלה ולהרמב"ם קציצה ולהמאור והרשב"א חביטת העלים ואין להקשות להרמב"ם הא קתני או שקצצו מכלל דמקודם הכוונה בלא קציצה וכאמת הקשו עליו כן אך הוא ז"ל בפי' המשנה ביאר דה"פ דהך או שקצצו פירשו שם בגמ' דצריך לזה גם

וך והמור בעצמו הולק על זה לנמרי דא"צ תקן כלל וז"ל ונ"ל שהוא מותר שאף לדברי הפוסל כי לא עירבם היינו ריזקא שצילתה מרובה מחמטה ומ"מ יש אויר בין סכך הכשר ונמ"א) הלכך כשנחשוב הסכך הכשר שכנגד האילן כמאן דליתא מצטרף עם האויר שבה ותהיה חמטה מרובה מצילתה אבל בסיכה שכולה מטטה ואין בה אויר כלל אפילו נחשוב הכשר כמאן דליתא עדיין ישאר צילתה מרובה מחמטה ושדי ובעל העיטור התיירו נ"ב מטעם אחר שאמר כיון שהסידו הרעפים העצים הנשארים אין עליהם דין סכך פסול דתנן (ט"ו.) תקרה שאין עליה מעויבה מפקפק או נוטל אחת מבנתים עכ"ל וראיתו או מן מפקפק וכאן שנמל הרעפים הוי כפקפוק בהלאטע'ם עצמן וכיון או מנוטל אחת מבנתים וס"ל דגם השאר הוכשרו ע"י זה שנמלה והינ ע"י נטילת הרעפים הוכשרו גם הלאטע'ם (כ"מ ומהל"ט ודיעה ראשונה סוברת דפקפוק צריך בכל רכב בפ"ע ובנוטל אחת מבנתים לא הוכשר רק זה המקום בלבד וכן סוכה בגמ' שם וא"כ אין דאיה מזה ומהעיסור סוכה דגמ' היא רק לר"מ ולא לר"י כמ"ש הכ"ח ע"ש ודו"ק):

מן מידו לרינא פסק רבינו הב"י כן בסעיף נ' וז"ל העושה סוכה למטה בבית תחת הגג שהסידו הרעפים אע"פ שנשארו עדיין העצים הדקים שהרעפים

משמע להריא שהאינן קרמה וכרי שלא תאמר דאם הסוכה קרמה ככל אופן כשר קמ"ל דלא והכל דין אחד להם :

כא והנה הרמב"ם שם כתב שתי המשנות וז"ל העושה סוכתו תחת האילן כאלו עשאה בתוך הבית הרלה עליה ע"י האילנות וכדוהן וסיכך על גבן ואח"כ קצצן אם היה הסיכוך הרבה מהן כשידה ואם לא היה הסיכוך שהיה מתחלתו כשר הרבה מהן צריך לנענע אותן אחר קציצתן כדי שתהיה עשויה לשם סוכה ע"דב דבר שמסככין בו עם דבר שאין מסככין בו וסיכך בשניהם אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסולה סיכך כזה לעצמו וכזה לעצמו זה בצד זה וכו' וכו' ואין במקום אחר רוחב שלשה טפחים מסכך פסול וכו' עכ"ל :

כב ולהרמב"ם שני המשנות מצד צדכי רבמשנה ראשונה קמ"ל דתחת האילן פסולה ככל ענין אפילו אם הסוכה צילתה מדונה מחמתה והאילן חמתה מדונה כיון שלא קצצן וזה דמוקי לה בנמ' כשחבטן דהוה קצצן להרמב"ם לאו אמשנה קאי אלא אמידא דרבא שם וואל דפרין תנינא דלה נ"כ ארנא קאי כמ"ס רש"י והשנייה קמ"ל דכשקצצן והסכך הרבה מהן כשדחת אבל הן בעצמן עריין פסולות משום תעשה ולא מן העשוי ואם לא היה הסכך מדונה צריך לנענע כדי שיוכשרו הם עצמם ואח"כ קאמר ע"דב דבר שמסככין וכו' ודין זה לא נזכר בשום מקום בנמ' אלא דהרמב"ם מעצמו בא להרץ ראיך אמרנו דאפילו האילן חמתה מדונה והסוכה צילתה מדונה פסול כשלא קצצן והא קיי"ל פרוץ בעומד סותר ולכל היותר בנכנס ויוצא כמו שיתבאר וא"כ למה בכאן פסול ולזה מדרך הרמב"ם דהוה כשהכשר כפ"ע והפסול בפ"ע ולא כשנתערבו יחד כלומר ששניהן זה תחת זה ושעמא דמילתא נ"ל דהא הך הלכתא נאמרה למשה מסיני גם לענין מחיצות וכשם דבמחיצות הוה העומד בפ"ע והפרוץ כפ"ע כמו כן כסכך ודק בנקצצו ולא ניענעו דהפסול הוה דק משום תעשה ולא מן העשוי כזה הקילו לידך אחר הרוב וכו' כל דברי הרמב"ם מנאריס ומיוריסי :

כג מכל מה שנתבאר למרנו דתערוכת סכך פסול בסכך כשר אינו רומה לכל תערוכת איסור בהיתר רבשם כל מה שיותר מתערב ואינו ניכר ע"י לביטול ובסכך הוה שמש החיפוף ולהרמב"ם לנמרי פסול

גם ניענע דאל"כ פסולה משום תעשה ולא מן העשוי וא"כ כרישא מיירי קציצה בלא ניענע והך או שקצצן הוה בניענע ויש להסביר הרברים והנה בלא ניענע אין הקציצה ניכרת כל כך כמובן והוה שאומר או שקצצן כלומר שניכר הקציצה והיינו ע"י ניענע: וך יש כזה שאלה גדולה רכיון רשני המשניות הם דבר אחר תרתי למה לי והנה כאמת לשימת ר"ת והנאנים שהבאנו במע"ף ז' א"ש כמ"ס הרשב"א והר"ן שר"ת הוציא מכאן חילוקו בין שקרמה האילן לחסכך דאו בעינן הדינים שנתבארו ובין שקרמה הסכך להאילן דאו אפילו אם כאילן צילתה מדונה מחמתה כשידה והוה שדקדקה המשנה לומר הרלה עליה את הגפן וכו' וסיכך על גבה דהגפן קרמה אבל אם הסכך קרם כשר ובכה"ג מיירי הך דאילן ג"כ שהאילן קרמה וא"כ דבוחא גדולה קמ"ל מאי דלא הוה ידעינן כל כך מהמשנה הראשונה להריא והנה הרשב"א והר"ן דחו דבריו ע"ש וכמו שפסקו הטור והש"ע דאין חילוק אם קרם האילן או קרמה הסכך כמו שנתבאר אבל א"כ קשה תרתי למה לי וכאמת הטור והש"ע לא הביאו כלל משנה זו דהרלה עליה את הגפן משום דאין בה שום חידוש וקשה תרתי למה לי :

והנה בנמ' על משנה דתחת האילן כרמוקי כשחבטן פריך הא נמי תנינא הרלה וכו' ומתריך מהו דתימא הני מידי כד"עבד אבל לכתחלה לא קמ"ל כלומר דמשנה דהרלה לא שמענו דק כד"עבד אבל משנה דתחת האילן ידענו אף לכתחלה ע"ש כרש"י ולפ"ז י"ל דבאורה דלזה צריך שני המשניות אבל א"א לומר כן רכיון דמקודם השמיענו דגם לכתחלה מותר כ"ש כד"עבד וזה דוחק לומר דמיתור המשנה שמענו זה דאין דרך המשניות כן ועוד רא"כ בגלן דר"ת למידק דינו דילמא אתי דק לכתחלה ולד"עבד אלא ודאי יש עוד איזה דין חדש כזה :

ך ולכן נלע"ד דאדרבא דרוב דכותינו קמ"ל משנה זו דאין חילוק בין קרם האילן להסכך או קרם הסכך להאילן שלא כדברי ר"ת ז"ל דהנה הרשב"א והר"ן פירשו הא דתנן הרלה עליה את הגפן ואת הרלית וסיכך על גבה הוה כמו או סיכך על גבה כלומר הדדה עליה על הסכך שהסכך קדים או סיכך על גבה דהאילן קרמה דהכל אחר ע"ש והוה שחידשה משנה זו דמשנה ראשונה דהעושה סוכתו תחת האילן

פסול כשהן כתערובות ביחד כמיש ואפילו לשאר מפרשים דמפרשי חכמה העפלה וכמיל נ"כ גריעא מבלא תערובת דפרוץ כעומד ובתערובות בעיני רוב וכמיש בסעיף נ' בשם הר"ן ויל שלא כדברי מי שאומד בכאן ענין ביטול ונס נתבאר שאין שום חילוק בין כשהפסול מונח על הכשר או הכשר על הפסול שהרי במשנה דסוכה שתחת האילן היה הפסול על הכשר ומשנה דהרלה היה הכשר על הפסול חזר דינא אית ליה וזהו כדברי רבינו הרמ"א שהבאנו בסעיף ו' ושלא כדברי מי שדחה דבריו ונאולי למטוס זה היה מטעם השניה:

כך כתב רבינו הרמ"א בס"ס זה וכן מותר לעשות הסוכה תחת הננות העשויות לפתיה ולמגוד ומותר לטנן מפני הנשמים ולחזור ולפתחן ואפילו בז"ם שרי לסנן ולפתחן אם יש להם צירים שמונע ופותח בהן ואין בזה לא משום סתירה ובניין אהל בז"ם ולא משום תעשה ולא מן העשוי רק שיהיה שלא ישב תחתיהן כשהן פגורין שאז הסוכה פסולה עכ"ל וטעמא דמילתא רכל הגג שפתח ע"י הצירים הוי כפתח בעלמא ויראה ל"י דאפילו לשיטת ר"ת והנאינים שהבאנו בסעיף ד' רכל שקדם הסכך כשר להפסול אין הפסול פוסלו אפילו כשהוא צילתו מרובה מחמתו ובכאן אם סככי כעוד שהגג היה פתוח כסנהג הרי הסכך כשר קדים ומ"ם כשמונע הגג פסול שורו כסוכה שבתוך הבית דפסולו מחמת נזירת הכתוב בסוכת תשבנו ולא כבית של כל ימות השנה ולא מפאת סכך פסול על סכך כשר בלבד:

כה והנה כבר כתבנו בסעיף י' דכל מה שאינו בהסכך עצמו לא שייך בזה תעשה ולא מן

העשוי ולכן יכולין לסכך גם כשאין הגג פתוח ע"ש ויש מי שאומר דגם בכאן צריך דווקא לסכך בעת שהגג פתוח דווקא כשמסיר הגג ממש אח"כ מקרי זה עצמו מעשה ולא כשפתחו דזה לא מקרי מעשה ואינו מחלק בין כשהפסול הוא בסכך עצמו ובין שלא בסכך כדעת רבינו הרמ"א אלא דבכל נוגי שייך תעשה ולא מן העשוי אך בהסרת הגג ממש הוי בעת מעשה נמורה להכשיר ואין לומר בזה ולא מן העשוי בפסול דאין זה עשייה שעברה אלא עתה הוי מעשה נמורה ואינו בן בפתיחת הגג ולפיכך יש ליותר שלא לסכך רק בעת שהגג פתוח וכן המנהג ואין לשנות ואם סיכך בעת שהגג היה סתום יחזור ויפתחנו וינענע כל הסכך והיינו לחזור להגביהו ולהניחו:

כז ויש מן הגדולים שאמר דבפתיחת הגג מעל הסוכה כנהוג אצלינו לא יעמיד הגג הפתוח באמצע צדיהן פסולה כלומר נסגר של ד' פחדים אפילו הפסול אסור לכבות בו משום נזירת הקרה וכמיש בס"ס תרכ"ט וא"כ הכא כל רוחב הגג הפתוח העומד על צידו נחשבנו כמנוחת על הגג ומ"ל הנהג נש"מ ואין הנהגה כן ואין המעס נכון דהא כל האיסור הוא משום נזירת הקרה כמו שיתבאר שם וכיון שהוא עסוק לכבול הקרה דלכן פותחה לא שייך בה נזירת הקרה משא"כ בשם שמוסכך בהן שייך נזירת הקרה ויש לה ראייה מהא דלמרינן ע"ו. כנישולי תקרה קמיפלגי ולר"י אליבא דכ"ה כיון דמטלה חו ליתא למגוד כמיש רש"י וכ"ה כה"ג שמגביהה ומשמיהה על האד כדי שישאר רק הסכך הכשר כלכל ליתא למגוד חסילו להחליקם וכ"ה דהלכה כר"י אליבא דכ"ה דח"ק:

[תרכ"ז דין הישן תחת המטה ותחת הכילה ופירס סדין וכו' ז' מעיפיים]:

א כשם שהסוכה צריכה להיות תחת אויר השמים כמיש בס"י הקודם כמו כן הארם היושב והישן בסוכה צריך להיות תחת אויר הסוכה ולא תחת אויר אחר המפסיק בין הסוכה להארם ולפיכך שנו חכמים במשנה ופ"ט הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ירו הובתו ואוקימנא כנ"ם כשהמטה נבזה עשרה דהוה אהל חשוב כפ"ע וישן תחת אהל המטה ולא תחת אהל הסוכה אכל כשאנינה נבזה עשרה לא חיישינן לה משום דלא חשיבה אהל ואע"ג דהוה אהל לכמה

דברים אף בפחת מעשרה כשהוא רחבה טפח כמו למוקאה וכיוצא בזה ומתם מטה רחבה טפח ויותר מ"ט אין זה אהל גמור כבטולי לאהל דסיבה אמ"כ היא נבזה עשרה דכן מפורש בש"ס ופ"ט ואע"פ שבירושלמי משמע להדיא דאף באנינה נבזה עשרה מ"ט בש"ס שלנו אינו כן:

ב ודע שיש מראשונים שאמרו דהוה רק מדרבנן אבל מדאורייתא יצא דאין אהל המטה מבכל אהל דסוכה וכל המאור אבל לא בן דעת הר"ף

הרי"ף והרא"ש שכתבו שהיא כסוכה בתוך סוכה וכ"כ הרמב"ם ובוודאי אין כוונתם דווקא ממש דין דסוכה בתוך סוכה דהא סוכה בתוך סוכה ילפינן מקרא אלא כוונתם רפסול תחת המטה הוה דאורייתא כפסול סוכה בתוך סוכה וכ"כ הרמב"ן במלחמות ע"ש (ועט"ו סק"א זכ"ת):

ג והישן על המטה תחת הכילה וזהו וילונות הפרומות סביבות המטה ונ"מ למעלה מחיברים ביחד כעין נג אם אינה נכזה עשרה טפחים אע"פ שיש לה נג רחב טפח או שאין לה נג רחב טפח אע"פ שנכזה עשרה אינה חשובה כאהל בפ"ע ואינה מפסקת בין הסוכה לזמורה אבל כשהיא נכזה עשרה טפחים ורוחב הנג טפח חשובה אהל כמטה ומפסקת והישן תחתיה לא יצא ידו חובתו מן התורה דכללא דאהל הוא שלא יהא פחות מרוחב טפח ולמיהו חשיבות אהל צריך בטובה י' טפחים ולמה לא התנינו במטה בדבר רוחב טפח משום דאין לך מטה בפחותה מטפח רוחב:

ד ודע רע"ג דאין כראש הנג רוחב טפח אם היא סתרתה והולכת עד שיש רוחב טפח בפחות מנ' סמוך לנג בגובה הוי כמו שיש בהנג רוחב טפח רכל פחות מנ"ט כלבור דמי אבל ביותר מנ' או נ' בצמצום לית לן בה והמחיצות של הכילה שאמרנו נכזה עשרה וזה דווקא כשמניעות לארץ בפחות מנ' טפחים דהוה כלבור אבל אם נבזה מן הארץ נ"ט דלאו אהל הוא דלא עדיף ממחיצה ונלע"ד וכדפי' המנ"א סק"א לית לה פטר כמ"ס הפמ"ג ונב"ח משמע דצריך שלא יהא נכזה מן הארץ טפח ע"ש והחמד מהך חולק על פחות מנ' סמוך לנג טפח ע"ש ואינו סיקר אלא כמ"ס ודוק):

ה העצים היוצאים מר' ראשי המטה שהם קבועים במטה ופורסים עליהם סדין כמו כילה ונקראת בלשון המשנה וי"ל קינוף אסור לישן תחתיו אפילו אינם נבזהים עשרה כיון דקביעו (גמ' טס) וחשוב אהל לבטולי לאהל דסוכה אבל אם העצים אינם יוצאין בר' ראשי המטה אלא עץ אחד באמצע המטה כראשו מזה ועץ אחד באמצע המטה במרגלותיו ופורסים עליה סדין ונקראת בלשון הגמ'

ז ולפ"ז נתבאר שיש שלש סודות בוילונות אלו כילה ונקליטין וקינופת כילה דלא קביעא לא מיתסרא אלא בתרתי לריעותא ביש לה נג טפח ונכזה עשרה ונקליטין קביעו טפי מכילה וכן אע"פ שאין להם נג טפח כל שהם נבזהים י"ט אסור לישן תחתיו וקינופת דקביעו ויש להם נג אע"פ שאין נבזהים י"ט אסור לישן תחתיו (ו"ז ס"ק) וכן מכוון להדיא בגמ' (וי"ל) והרי"ף והרמב"ם הכשירו גם בנקליטין אפילו בגבוהים עשרה משום דאין לה נג רוחב טפח וכבר טררו הספרשים כדכריהם שוהו נגד סוגית הש"ס ונ"מ בקינופת הכשירו באינה נכזה י"ט וכל זה היא נגד הסוגיא וצע"ג (ועמ"מ טס שכתב גדלו סוגיא זו מהלכה ועלמ"מ טס ס"ה ה"ז זכ"ד):

ח מותר לפרוס בסוכה קרמים המצויירים ומדינין המצויירין לנוי סוכה בין סביבות הכתלים ובין תחת הסכך אע"פ שפסולין לסיבוך ומותר לישב תחתיהן ואין חשובין אהל להפסיק בין שהם לנוי בטילים לנבי הסכך רק בתנאי שיהא בתוך ד' טפחים סמוך להסכך אבל במופלגין ד' טפחים אין בטילין לנבי הסכך כמ"ש בס"י תרל"ב ולכן אם פירם סדין תחת הסכך לנוי אם הוא בתוך ד' טפחים לנג כשרת ואם הוא רחוק ד' טפחים מן הנג פסולה ואם אינו לנוי אע"פ שהוא בתוך ד' טפחים פסולה ולכן יש לזהר שלא ליתן שום נוי לסוכה תחת הסכך רק בפחות מר' סמוך להסכך אפילו בדבר שאין חשש אהל כרי שלא יתלו דבר שיש בו חשש אהל והמחרי"ל היה נוהר כזה והרבה אין נוהרים כיון דמדינא מותר (מ"ז סק"א):

תרכ"ח [דין סוכה שתחת סוכה וכו' ה' מעיפום]:

ג גזירת הכתוב הוא שסוכה שתחת סוכה אע"פ שגם העליונה כשרת מ"מ התחתונה פסולה משום סוכה

סוכה שתחת סוכה, דכתיב בסוכה תשבו וכתוב בסוכה חסר ויז' לומר דך בסוכה אחת תשבו ולא בסוכה שתחת סוכה ולכן סוכה שתחת סוכה העליונה כשרה והתחתונה פסולה ולא אמרינן כשם שהעליונה פוסלת התחתונה כמו כן תפסול התחתונה את העליונה משום סוכה על גבי סוכה דאינו כן הסוכה שתחת סוכה פסלה תורה ולא סוכה שעל גבי סוכה ומעמא דמילתא שהרי עיקר הסוכה הוא הסכך והתורה פסלה שני סבבים ולא שני קרקעות וסכך התחתון להעליון הוי כקרקע שהרי דורם עליה :

ב רבי פשוט הוא דאימתי פוסלת העליונה את התחתונה כשהיא מסוככת כראוי צילתה מרובה מחמתה ושיהא לה הפנות ושיהא בה כשיעור סוכה דאלי"כ אין זו סוכה שתפסל ותחתונה משום סוכה שתחת סוכה ועוד אמרו חכמים וי"ו שצריכה שתהא התחתונה יכולה לקבל כרים וכפתות של העליונה דאלי"כ איזו סוכה היא העליונה כיון שאינה ראויה לתשמישים ואמנם אפילו אינה יכולה לקבל כרים אלא ע"י הדחק ג"כ פוסלת הסוכה הוי דירת עראי ולנבי דירת עראי אפילו ע"י דחק הוי תשמיש וכן צריך שתהא העליונה בגובה י' טפחים מן התחתונה דכפחות מזה אין עליה שם סוכה שהרי אינה ראויה לתשמיש כלל :

ג ואם אין ביניהן עשרה טפחים או שאינה יכולה לקבל כרים וכפתות של עליונה בשירה תחתונה אם היא מסוככת כהלכתה צילתה מרובה מחמתה אפילו אם סכך העליונה למעלה מעשרים אמה דפסול בסוכה כמ"ש בס"י תרל"ג ואע"ג דבס"י תרכ"ז נתבאר דאם יש סכך פסול למעלה מהסכך הכשר פסולה והו כשהפסול הוא בעצם הסכך אבל בכאן הסכך כשר

אלא שעומד למעלה ממקום הכשירו לא מיהשב כסכך פסול משם שיפסול התחתונה משום סכך פסול אפנס זהו דווקא כשהתחתונה א"צ לצידוף העליונה אבל כשצריכה כגון שהיא בעצמה הוי חמתה מרובת מצילתה ורק בצידוף העליונה הוי צילתה מרובה מחמתה וודאי שצריך שתהא גם העליונה בתוך עשרים :

ד העושה סוכתו בראש הענף או בראש הספינה אע"ג דבנין עראי הוא מ"מ כשירה הסוכה דסוכה דירת עראי היא ומירו בעינן עכ"פ שתהא יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה דאלי"כ אינו כלום שהרי יבא הרוח ויעקרנה אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה אע"פ שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים רבים הרוח חזק יותר ורוח מצויה דים הוי אינו מצויה דיבשה ומ"מ כשירה הסוכה אפילו הספינה הולכת על הים דלאו בכל עת הוי רוח מצויה דים :

ה העושה סוכתו בראש הנמל או בראש האילן רבשניהם אסורים להשתמש ביום מ"מ הסוכה כשירה אך אין עולין לה כיו"ט דאיסור תשמיש בבעלי חיים ומחובר הוי מדרבנן ומדאורייתא סוכה מעליא היא אפילו אם נאמר דצריך סוכה הראויה לשבעה ימים ואפילו הסוכה עצמה עומדת על הארץ והקנים של הסכך נסמכים על האילן אסור נידרה שמה יניח חפיציו על הסכך ולכן במקום שאין דרכן להשתמש על הסכך יש להחיד בכה"ג ומ"א סק"ו ואם אין כל הסוכה על האילן אלא מקצתה נסמכת על האילן ומקצתה על דבר אחר אם הוא בענין שאם ינפל האילן תשאר היא עומדת ולא תפול עולין לה כיו"ט ואם לאו אין עולין לה כיו"ט :

תרכ"ט [מאיוה דבר צריך להיות המסך וכו' ל"ה מעיפים] :

א ועלי הים ועלי תמרים וכו' לעשות סוכת כבתוב ונמ' י"ג. :

ב ודע שיש להסתפק במדינות הצפוניות שלנו שכמה פעמים יורד שלג בתנן הסוכות ונפל הרבה שלג על הסכך אם נפסלה הסוכה בכך אם לאו וראיתי סי' שכתב שהיא כשירה דביון דשלג אינו חוצץ בפני המומאה ולהלכות פ"ח מ"ה לא חשיבה להיותה תקרה על הסוכה ונל"ה"ס ונ"ה כמ"י מרכ"ו סק"ו ואינו אומר דאין מזה

א הסכך צריך להיות מרבר שאינו מקבל מומאה ונידולו מן הארץ כמו עצים ועלים וענפים ותבן וקש ולמדנו ממאי דכתיב חג הסוכות תעשה וכו' מוגרנך ומיקבך והיינו פסולה הנוהן והם הקשין והתבן ופסולת היקב שהם הומרות דמוגרנך ולא גרנך מיקבך ולא יקבך דרתבואה והענבים מקבלים מומאה וכן מציינו כנחמיה (ח') כשעזו מן הגולה ועשו סוכה כתיב צאו הדרו והביאו עלי יות ועלי עץ שמן

ע"ש ולפ"ו פסולו מדרבנן ונ"ל דאם בכוחה מותרת לשם סכך מותר לסכך בה וראיה משה שיתבאר במע"ק כ"ז דמהני מעשה ונסתר דין זה ולפ"ט ח"ט :

ך וזהו ששינוי במשנה וטובה פ"ו. המקרה מוכחו בשפורין או בארוכות המטה אם יש ריוח ביניהם כמותן כשרה דהשפורין והארוכות כעצמן פסולין רשפורין הם של מתכת וכל מתכת פסול לסיכוך וארוכות המטה הם השברים של המטה וקמ"ל המשנה רבין פסול דאורייתא ובין פסול דרבנן שוין הן יאע"ג רבננ' מוקי לה בארוכה ושתי כרעים שהם עצמן מקבלין מוטאה והו' לפי מה שרצה לרחות הד' רינא דסיכבה בבלאי כלים פסולה ע"ש אבל לפי האמת א"צ לכך ולכן לא הוכיחו הרמב"ם ז"ל והעור והג"ע סעיף ב' שהזכירו שפודין וארוטת המטה שגנא דליטנא דמתחתין נקטא והשפודין הם של מתכת ומה שהקשה הג"י דח"כ נכדי נקטה שאל ברול בלא"ה פסול וכ"כ הע"ו סק"ב והג"ח ערה כזה לא ידעתי מאי קשיא דהמטה קמ"ל הדין דשל ברול פסול והעור נקט לטון המטה ונ"ל שזהו כוונת המג"א סק"א ולכן נאמר על הג"י ב"ע ע"ש ודוק :

ך יש חיק של עץ שמתחבר לחיצים של ברול ויש שהחיק חלול ונוחנים החיצים לחובין של שאינם חלולים וחוביין אותן בבית קיבול של היש ואלו כשרים לסיכוך כל וכן שלא תחבוט בהבית קיבול של החץ אבל משתחכום פסולים אף אם נישלו אח"כ דרא משנתחבר להחץ קיבל מוטאה וא"כ נפסל לעולם כמו בלאי כלים שכתבנו ואלו שהם חלולים כיון שיש בהם בית קיבול הרי הם טמאים ואין מסככין בהן ויהיוס' י"ב : ד"ס נקבות כתבו דקלת תימא כיון דעשוי למלואות ה"ל גולמי כלי עץ דטהורים כמו קתא דסכינא עד שלא נטל הכרול עכ"ל ולא זכיתי להבין דמ"ל לרבותי דקתא דסכינא לא מקטא והא מבוחר ברמב"ם בס"ה דכלים דאטן רק נגמרה אורת הכלי ח"ט"ם שלא נמרו קתא ומשנה מפורשת היא בספ"י דכלים דכל גולמי כלי עץ טמאים חוץ משל אשכנזי כלומר כאלו נגמרו לגמרי וכן בחולין כ"ה. דהאיב גולמי כלי עץ שנחמד בגוף הכלי ע"ש ו"ע :

ך כל כלי קיבול שלא נעשו לקבלה כמו מרוב וכן בית קיבול שמעצמו כמו קנים החלולים וכיוצא בהם ואין עומרים לקבלה טהורים ומסככים בהם ומג"א סק"ט ואם סיככה בפשתן שלא נירק ולא ניפץ כשרה דעץ בעלמא הוא אבל אם נירק וניפץ פסולה דאע"ג

מזה שום ראיה דהא גם ורעים וירקות המחוברין לקרקע חנו התם רנ"ב אין חוצצין ובמוכה ווראי דפסלי וזה רש"ג אינו חוצץ משום שאינו מתקיים אבל לשעתו ווראי מבטל הסכך אך מטעם אחר י"ל שאינו פוסל דהנה שלג אינו מקבל מוטאה כראמרין בגדה וי"ו. והמרכי פ"ו דחולין כתב בשם נאון דמכסין בשלג דכתוב כי לשלג יאמר דזה ארץ ע"ש הרי הוי כנידולו מן הארץ ואינו מקבל מוטאה אך רבינו הב"י בפור י"ד ס"ס כ"ח רחה לה ע"ש ולכן נ"ל דבעת שהשלג רבה על הסכך לא יברך לישב במוכה :

ך בעלי חיים אע"ג דלענין מעשר נקראו נירולי קרקע כראמרין ריש בכל מערבין מ"ם אין נירולם מן הארץ שאינם צומחים מן הארץ לפיכך אין מכסין בעורות אף בעת שאין מקבלין מוטאה כגון שלא נתעברו עדיין וכן אין מכסין בעפר ובכל מיני פחיתות שחופרים אותם מן הארץ אבל אין נירולם מן הארץ :

ך ובמחם עצים שאינם כלים מסככין בהם אבל כשנעשו כלים הרי הם מקבלין מוטאה ופשוטי כלי עץ שיש מהם שמקבלים מוטאה מדרבנן ואין מסככין בהן ואותן שאינן מקבלין מוטאה אף מדרבנן מסככין בהן והיינו דאותן שהם רק משמשי אדם שהורין לגמרי כמו המולם והקולב ואותן שהם משמשי אדם וכלים כמו השלחן ודף של נתומין מטמאין כפ"ש הרמב"ם בפ"ד מכדים ורבתינו בעלי התוס' במוכה ו"ו. ונראה דאותם המקבלין מוטאה מדרבנן פסולים מדרבנן ולא טראורייתא ונ"מ לענין ספק ברך זה דהולכין במפיקו להקל כרין ספיקא דרבנן :

ך ולפ"ו נראה דמסככין בכלי עץ המחויקים יותר מ"ם טאה שאינם מקבלין מוטאה וכן כל אותן שחשיב כפכ"ד מכלים רש"ל מרות והמרה האחרונה שהורה מכלום כל אותן כשהם של עץ או של בנר מסככין בהן אבל כלים שנשברו באופן שנפגרו ממוטאתן אין מסככין בהן כיון שבא מרבר המקבל מוטאה והכי איתא בגמ' ופ"ו. סיככה בבלאי כלים היינו מטלניות שלא נשארו בהן ג' על ג' ראין מקבלין מוטאה פסולה מפני שבאו מדבר המקבל מוטאה ומטילא דה"ה בכלים כן והרמב"ם ריש פ"ה כתב המעם דשמא יסכך כשברים שעדיין לא נטהרו

לשכיבה או לסיבוכ וכתמא יש חילוק בין קטנה לנרולה וכן יש לה קיר לאין לה קיר אבל בעשאה לסיבוכ מפורש אפילו יש לה קיר מסכבין בה וע"ז סק"ז וז"ל הגה ע"ז :

וְיָ יֵשׁ מִי שֶׁכָּתַב דְּמִקְדָּמוֹת הַלּוֹ חָתָם מִחֲצֵלַת לְשִׁכְיָה (מג"א סק"ה) ואצלינו אינו כן רכל המחצלאות נעשים לברוך בהן סחורה אך מדינא נראה דוהו כלשכיבה שהרי עשוין לקבלת הסחורה והוי כבלי קיבול ואע"ז דעתה הם פשוטים ובשכורכים בהם סחורה עושים אותם כבלי קיבול מ"מ סוף סוף נעשו לקבלה ולכן פשיטא שאין מסכבין בהם ואפילו ישנים שנקרעו הוויין כבלאי כלים ולכן פסול לסכך במחצלאות וכתב רבינו הרמ"א במקום שנהגו לקבוע מחצלאות כנגזן כעין תקרה אין מסכבין בהם עכ"ל כלומר אפילו נדולות שאין עומדין לשכיבה מ"מ כיון שעושין אותן לתקרה נודינן שמה ישב תחת תקרת הכית ומפילא דכן הרין אצלינו שממירים דקים עושים התקרות שקורין נאנטע'ם או שינרלע'ן שאמור לסכך הסוכה בהן נידרה שמה ישב תחת תקרת הבית וע"ז סק"ז ולכן לא שמענו מימינו שיסככו הסוכה בעצים דקים או בלאשע'ם כיון שבהם עושים הגנות ואם כי מן התורה הם כשירים מ"מ אין לסכך בהם מפעם נזירת תקרה כלומר שיבא לישיב תחת תקרת הבית ונאמט'ם א"ס הוא כמקום רחוק ע"ז לו לפתך נדנר אמר יסכך כממיר דקים ולא יתבטל חמטת סוכה שהרי מדלא כתיב וכו' כספיק ל"ט :

יך אצלינו יש עושים לסיבוכ מקנים ארונים שקורין פאלופסקע'ם ופשיטא שכשירים אך יש כאלו שבהם עושין דופני הענלות והתחתיתם ופסולים לסיבוכ שהרי עשוים לשיכה ומממאים מדרם ולכן יש להזהר לבלי ליקח מהענלות אלו הארונים לסכך הסוכה והם פסולים מן התורה גם העשוים לשם הענלות פסול לסכך בהן כמו במחצלאות קטנות שנתבאר ונס אם מתמא עשוין לענלות פסולין כמו במחצלאות ויש דיוהר בזה מאד כי במדינתנו רובן של ענלות עשויות מזה :

מן כתב בעל תרומת הרשן ופי' ל"ז יראה דשרי לסכך אפילו כל הסוכה בטלמות שלנו דאינו סכך פסול אע"ז רבלי היא לא מקבל מוסאה שאין לו בית קיבול וכו' רתניא בתוי"כ טולם וקולב אע"ז דעולין ויורדין בהן אינן מממאים מדרם ומפרש הפעם משום דאין

דאע"ז דעריין אינו מקבל מוסאה מ"מ קרוב הוא למוייה שיקבל מוסאה ונודו בו רבנן וע"ז סק"ז והרמב"ם כתב הטעם כיון שנשתנית צורתה היה כאינה נירולי קרקע ולפי' גם בצמר נפן וקנבוס אם נידק וניפץ אין מסכבין בהן וכו' ומג"א סק"ז ויש מי שכתב הטעם מפני שראויין ליתנן בכרים וכסתות וכו' נס אר"ן ולכן גם הרקרקתא והוא הרק הנופל מהפשתן אין מסכבין בהם ממשעם זה (ס"ז) :

מן סיככה כחבלים של פשתן אמירה ואע"פ שחבלים אין מקבלין מוסאה מ"מ כיון שאין צורתו עומדת הוי כאינן מנדולוי קרקע ומ"מ אבל בשל נמי ושל סיב כשרה שאלו לא נשתנו צורתן ווהו מירושלמי ומחצלאות הראויין לשכיבה פשיטא שאין מסכבין בהן שהרי מממאין מוסאת מדרם ושאינן ראויין לשכיבה מסכבין בהן :

י ח"ל הרמב"ם שם דין ו' מחצלת קנים או מחצלת נמי או חלף קטנה כתמא לשכיבה לפיכך אין מסכבין בה אא"כ עשאה לסיבוכ ונדולה כתמא לסיבוכ לפיכך מסכבין בה אא"כ עשאה לשכיבה ואם יש לה קיר אפילו נדולה אין מסכבין בה שהרי היא כבלי קיבול ואפילו ניפל הקיר שלה אין מסכבין בה מפני שהיא כשברי בדים עכ"ל והקיד אפילו קטנה מאד כיון שהיא מקפת סביב דרי ראויה לקבלה וכו' מה"ש סק"ק ע"ז :

יך והראב"ד ול פסק ראם היא עשויה מעשה עבות וקליעה אפילו קטנה מסכבין בה לפי שאינה ראויה לשכיבה והרמב"ם אינו מחלק בדבר ווהו גם דעת הטור שכתב לא שנה ארונה שהיא חלקה וראויה לשכיבה לא שנה עשויה מעשה שרשרות שאינה חלקה ואינה ראויה כל כך לשכיבה אם היא קטנה כתמא עומדת לשכיבה וכו' עכ"ל ופעמייהו רגם העשויה מעשה עבות וקליעה כשעת הרחק ראויה לשכיבה במבואר מלשנו שכתב שאינה ראויה כל כך לשכיבה משמע להריא דברוחק ביכולת לישכב עליה אבל אם באמת אינה ראויה כלל לשכיבה פשיטא שגם הם מודים דאפילו קטנה מסכבין בה :

יב ומה נקרא עשאה לשכיבה עשאה לסיבוכ ביאר הרא"ש דתלוי כמנהג המקום כמ"ש רבינו הרמ"א בפע"ק ו' שרוב בני העיר עושין אותה לסיבוכ או לשכיבה ואין תלוי בו בעצמו אמנם זהו ודאי במקום שאין פנה ידוע תלוי בעשייתו אם כוונתו היתה

דאין עשויים להנאת מדרם אלא ברי לעלות ולירד בהם והבי איתא בתוס' וכו' עכ"ל :

מן וכתשו' הרשב"א ופי' ק"ל: כתוב שא"ת סולם המטלטל אם מותר לסכך בו וכו' תשובה סולם זה אם עשוי למטלו בשק ויריבותיו נקובים לקבל ראשי השליבות נראה שהוא מקבל טומאה רבית קיבול העשוי למלאות הוי בית קיבול וכו' וסולם שכתוב וכו' וכן בתוספתא וכו' רש"י נראה בשאין להם בית קיבול אלא ששליבותיו קבועות על גבי יריבותיו עכ"ל ופי' אינו חולק על התרומת הרשן רהתה"ד מיירא בשאין לו בית קיבול או כמו סולם סולמות שלנו שהתקיקה בהיריבות הוא מעבר לעבר חלולים נמרי ואין זה בית קיבול ואפילו בבית קיבול לרעת הרמב"ם כפי' דכלים לא היה בית קיבול והרשב"א חולק עליו והנה רש"י בסנהדרין (ט"ז) וסובר נ"כ בהרמב"ם והתוס' בסוכה (י"ג) ס"ל כהרשב"א ע"ש מיהו עכ"פ סולמות שלנו שנקובים מעבר לעבר וודאי דלכך הריעות מותר לסכך בהם וזכ"מ ממג"א סק"מ :

ין ופי' תמיהני על רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ז' שכתבו יש להסתפק אם מותר להניח סולם על הגג כרי לסכך על גביו לכן אין לסכך עליו ואפילו להניחו על הסכך להחזיקו אסור וה"ה בכל כלי המקבל טומאה כגון ספסל וכסא שמתמאין טומאת מדרם עכ"ל ולא אבין מקום הספק ראם הסולם היא בית קיבול וודאי פסול לסיבוכ' ואם נקובים מעבר לעבר או שהשליבות על גבי היריבות וודאי כשר לסיבוכ' ומפרשי הש"ע (ט"ז) סק"ע ומג"א סק"מ) כהבו דמקום הספק הוא בסולם שאינו בית קיבול אלא אולי לא פלוג רבנן ואסרו כל הסולמות ע"ש ודברים תמוהים הם ובי אפשר לנזור גזירות מדעתינו ועוד הלא לקמן בסעיף י"ח מבואר בש"ע דמותר לסכך בגגים הפחותים מדי טפחים אפילו הם משופים שרומים לכלים ולא נזרינן אטו כלים וכ"ש רלא נזרינן סולם אטו סולם והמג"א ע"זו כמו לזה כמ"ש (מהמ"ט) ועוד דביו"ט יש סולם האסור לטפסל והמותר למלטש כמ"ש בס"י תקיח ולא נזרינן סולם אטו סולם ולמה ננזור ככאן ואך כסס הוי עלטול דרבנן :

יך אמנם באמת נראה מדבריהם רלא מיירו בסולם האסור ברין לסכך בסולמות אלא מיירו בסולם האסור לסכך בו שיש בו בית קיבול ולענין לסכך על גביו טעם פעמיר בדבר המקבל טומאה ומקום הספק

הוא משום דרוב הפוסקים רחו הך דמעמיד ברבר המקבל טומאה ובעלי הש"ע עצמם פסקו בן בס"י זה סעיף ח' דמותר לחבר הבלגמאות במסמורת של ברזל וכן לקמן בס"ם תר"ל פסקו דמותר להעמיד ברבר המקבל טומאה אלא רכאן יש לאסור יותר דשם המעמידים הם מן הצד ואין הרבר ניכר כל כך משא"כ כאן שהמעמיד הוא על כל אורך הסכך למטה או למעלה להחזיקו והיה כאילו הוא עיקר הסכך וכן בכל כלי המקבל טומאה בן הוא ומפרשי הש"ע (ט"ז) סק"י ומג"א סק"ט) כתבו דהספק הוא משום דהסולם הוי הסכך עצמו והוא רחב ר' טפחים ור' טפחים סכך פסול פוסק באמצע כמ"ש בס"י תר"ל והם עצמם רחו רבר זה שהרי זהו רק בשלא נשאר הכשר סוכה כמבואר שם (ט"ז) ע"ז ע"ז ועוד הא בין שליבה לשליבה יש איור הרבה ויש מי שאומר דהטעם הוא משום מעמיד בדבר המקבל טומאה וזה שלקמן התירו זהו בדיועבר אבל לכתחלה אסור ומג"א ע"ז ותוס' דלקמן נ"ב מיירא לכתחלה מיהו עכ"פ דרינא גלע"ד דבסולמות שלנו שנחלקים מעבר לעבר מותר לסכך בהם וכ"ש להניח על הסכך או תחת הסכך ואותן השליבות שמעמידים ברפתים שבהם נותנים להסוסים ולבהמות דאבול שקורין זאלא"ב פשיטא שהם כלי קיבול ומקבלים טומאה ואסור לסכך בהם וולא עמתי ע"ד הע"ז שמקודס כתב דהסולם ע"זו הוי הסכך זאלא"ב כסק"א כתב מטעם תעמיד ומפני הרואים שיכלו לעשות מהס גוף הסכך ע"ש וזהו גזירה חדשה שלא שמענוה והמחזור כמ"ש ודו"ק :

יך ואם מותר להעמיד ברבר המקבל טומאה רבינו הב"י בסעיף ח' פסק דמותר וז"ל לחבר בלוגמאות הסוכה במסמורת של ברזל או לקשרה בבגרים בלויים שהן מקבלין טומאה אין קפידא עכ"ל וכן פסק בס"ם תר"ל ע"ש שכן דעת רוב הפוסקים וכן כירושלמי פ"ב דחי לגמרי רבר זה דאין שום איסור להעמיד ברבר המקבל טומאה וכ"כ הרא"ש והאר"י בזה וזהו דעת רוב רבותינו (לכד הר"ן שפסק לאיסור מטעם גזירה שיאמרו כסס שמוח להעמיד כהס כמו כן מותר לסכך כהן והכ"ה האריך דהיה דאורייתא והביא מרש"י. ותמיהני לו יהי כן הא רש"י לא פסק כר"י והביא מרש"י הרשב"א סי' קל"ה שפסק שאין הסולם פסול הסכך ומ"ש הכ"ה דלול כשיטת ר"ת שמתקן בין קדס סכך כשר לסכך פסול ע"ש דכרו תמוהים דלהדיא דהה"ה כמ"ש כחידושי נחמיה דהלה עליה את תפסן שיטת ר"ת וכמ"ש כפי' :

בסי' תרכ"ז וז"ל דלמינו להרין אינו חלל דדננן וז"ל
 הסופקים והירושלמי לא ס"ל כן למה לנו להחמיר ומה גם
 שמה קוסיות יש על ג' ע"ה ו' והאוכרמו לדחוק א"ע כמ"ס הכ"י
 וה"ה נעלמו וז"ל שכן הוא גם הכרעת רבותינו בעלי הש"ס
 והלמרוטם אין להחמיר בזה:

ד כל מיני אוכלין הראויים למאכל אדם מקבלין טומאה
 ואין מסבכין בהן אבל מאכלי בהמה אין מקבלין
 טומאה והכי דרשינן בת"כ מכל האוכל וכו' ימא
 האוכל המיוחד פרט למאכלי בהמה ולכן תכן וקש אף
 שראויין למאכל בהמה מסבכין בהן והם עיקר הסכך
 כדילפינן מקרא דמנרנך ומיקבך ויש בזה שאלה דהא
 כל האוכלין קודם הכשר מים אין מקבלין טומאה
 וא"כ יהא מותר לסכך באוכלים שלא הוכשרו והתשובה
 דכיון דאין בה חסרון לטומאה אלא חסרון צדדי א"א
 לקרותו שאינו מקבל טומאה שהרי מקבל טומאה ע"י
 מים ושרץ ועוד איך אפשר לסכך בזה ולאחר שעה
 ידרו גשמים ויפסל לגמרי אלא ודאי דפסולם מן
 התורה ככל דבר המקבל טומאה:

כא ענפי תאינה ובהם תאינים וזמורות הנפן ובהם
 ענבים אם פסולת מרובה על האוכל מסבכין
 בהם ואם לאו אין מסבכין בהם וכייתא י"ג ו' ואין לשאול
 להרמב"ם שפסק בפ"ה דין י"ג עירב דבר שמסבכין
 בו עם דבר שאין מסבכין בו א"ע"פ שהבשר יתר על
 הפסול פסולה וכמ"ש בסי' תרכ"ז וא"כ אזינן כאן
 אחר הרוב ר"ל דמ"ש הרמב"ם שם והו כשהיה כל
 אחד בפ"ע ואח"כ סיבך בשניהם ומשמע דכתבינן שם
 ולא שהיו שניהם ביחד מתחלתו דהמיעוט בטל
 בהרוב כבכל התורה כולה ודאיה מקרא דמנרנך
 ומיקבך דאטו בפסולת גורן לא נמצאו איזה נרנדי
 אוכלין וכן בפסולת יקב אלא ודאי דאזינן בתר
 דובא בבח"ג:

כב קיי"ל ריש יד לטומאה כלומר דאם האוכל צריך
 להיר שחויץ להאובל דין היד כד"ל האוכל שמקבל
 טומאה ג"כ ודרשינן לה מקרא בר"פ העוד והרוטב
 ולפיכך אם קצר התבואה לאוכל והאוכל צריך לחקשין
 לאחוז בהן את האוכל יש להיר תורת אוכל לקבל
 טומאה וצריך שיהא בהפסולת כדי לבטל האוכל והיר
 ואין יד יותר מני טפחים בתבואה ובכל הנקצרים כדתנן
 בפ"א דעוקצין ושם נהבאר דיד של המרים ד' טפחים
 ובאשכולות של ענבים אין שיעור להיר ע"ש ויש מי
 שאמר ריש לגור דגני אטו דגני (מ"א סק"ג) ולא

ירעתי למה לנו לגזור נזירות סרעתינו וכן נראה
 להדיא מתשו' הרא"ש כלל כ"ד ע"ש:

כג ואימתי יש יד כשקצרים לאוכל אבל קצרים לסיבוך
 אין להם יד כיון שלא בשביל האוכל קצר ואדרב"ה
 היד מצטרפת עם השאר לבטל האוכל ברוב כמ"ס
 ואם קצרים לאיכ"ל ונמלך עליהם לסיבוך קיי"ל
 בטומאה דאין מחשבה מוציאה מירי טומאה א"כ
 עשה בה מעשה ולכן צריך לעשות בהם מעשה שיהא
 ניכר לכל שוהו לסיבוך ולא לאכילה כגון שירוש
 איתן להוציא התבואה ומפילא שא"צ להיר וכתבו
 רבותינו בעלי הש"ע בסעף י"א מסבכין בפנינ"ז
 הנקרא בערבי שומר והוא מאכל בהמה ואין בני
 אדם אוכלין אותו אלא דרפואה ע"כ ולא ירענו מה
 זה ופ"ס למדנו מרב"הם דאף שכני אדם איכלין זה
 דרפואה לא חשיבא אכילה א"כ איכלין לשם מאכל
 דאכילת רפואה לא חשיבא אכילה כ"ל שהרי דוקחין
 לרפואה גם דברים המרים האם בשביל זה נקראים
 בני אכילה:

כד לקמן בסי' תרל"ב יתבאר דסכך פסול פוסלת
 הסוכה בד' טפחים ואיך חמור ממנו דפוסלת בני
 טפחים ואמרו רב"מ דאם סיבך מקצת הסוכה
 בירקת שמטהרין להתייבש בתוך ו' ימי החג וליפול
 עד שישאר איור והמה פסילים לסכך מפני שמקבלין
 טומאה אין דינם כסכך פסול להצריך ד' טפחים לפסול
 את הסוכה אלא כאיור חשיבי לפסול בני' טפחים ואם
 אין דרכן להתייבש בתוך ו' ימי החג דינם כסכך
 פסול ופסילים רק כד' טפחים אפילו כשאחר החג
 יהייבשו ואימתי דיינינן ליה ביבש מיד גם כשהם לחין
 עדיין ולא משמתחילים להתייבש קצת אלא כל דבר
 שדרכו להתייבש בתוך ו' ימי החג מיד דיינינן ליה
 כאיור ופסול בין באמצע הסוכה ובין מן הצד בני'
 טפחים וכן סבך כשר שלא יתקיים כל ו' פסול וחסא
 כונת הרמ"א נסתיף י"ג דל"כ מלי קמ"ל ה"ה גם המהגר
 כונתו כן חלל כמ"ס וז"ל ויעיר יתבאר בסי' תר"ל
 סעף ג' ע"ש:

כה מחובר לארץ פסול לסכך דכתיב באספך מנרנך
 ומיקבך כשתאספם מן הקרקע ותתלשם ולא כשהם
 מחוברים לארץ ותלוש ולבסוף חיברו כשר לסכך
 וכ"י וכו' ס"ס תרכ"ז נ"ס תה"ז יאע"ג דלענין שחיטה
 דינו כמחובר כמ"ש ביו"ד ס"ו ו' פ"ס כיון דלענין
 חכשר ורעים יעב"ם דינו כתלוש כדאיתא בחז"ל
 פ"ו

וע"ז. לענין סוכה נמי דינו כחלוש וזכ"ה המג"א נמ"ז ז"ה סק"י"א :

בן יש דברים שחכמים אמרו לסבך בהם לכתחלה אף שהם כשירים לסבך אך שיש להם ריח רע שיש מיני עשבים שאינם ראויים לאכילה ואינם מקבלין טומאה אך דיוחן רע וחיישינן שלא יוכל לישב בסוכה מפני הריח הרע וכן יש ענפים שמהם נושרים העלים תדיר אף שעדיין ישאר צילתה טרובה מחמתה אך אין דעה האדם סובלת הנשירה וחיישינן שיצא מן הסוכה וכל זה לכתחלה אבל בדיעבד כשירה וכן כל דבר שמתן התורה כשר אלא שנורו מפני איזה דבר וודאי לכתחלה אין לישב בה ואם ישב קיים מצות סוכה ורע דוח דאין לישב כשהעלין נושרין זהו בשנושרין מעצמן אבל אם נושרין רק כשרוח נושבת בהם לית לן בה נחמי' סוכה ג'. ד"ה דלמד ויבדוק י"א . ד"ה מני ווהו רק ככ"ט וז"ה ולדכ"א מסס י"א ל"ה למעין ט"ס היטב ודוק' וכן ר"ה ממג"א סק"י"ט :

בז והנה בקנים מותר לסבך ומ"ס אמרו רבנן לסבך בחבילה של קנים והיינו שיש כ"ה קנין בחבילה אחת קשורה ומעמא דמילתא רכל סבך של סוכה אע"ז דלא בעינן שיסבכנה לשם מצות סוכה מ"ס בעינן שתהא כוונתו לשם צל לישב תחתיה להגן מפני החמה כמו שיהבאר בס"י הר"ף אבל אם הניחם לייבש או לסחורה ואח"כ רוצה לקיים בה מצות סוכה פסולה מן התורה וצריך עשייה חדשה ולזה אמרו חכמים דחבילת קנים דרבן ליתגם על הגג לייבשן ואח"כ יתיישב לעשותה סוכה והיא פסולה משום תעשה ולא מן העשוי בפסול ולכן אמרום אפילו ליתן החבילה לשם מצות סוכה משום גזירה שמתן יתן לייבשם ואח"כ ישב בה לשם מצות סוכה :

בח וכך אמרו חכמים י"ג . וז"ה מג"א ט"ז רכל חבילה שהיא פחותה מכה קנים מסבכין בה משום דאין דרכם לייבשן בפחות מחבילה של כ"ה קנים וכשיש בה כ"ה קנים אמיר לסבך בה ודווקא כשהחבילה קשורה משני ראשיה שנקל למלולה כך או קשורה באמצע אבל כשהיא קשורה באחד משני הראשים אינה חבילה ומותר לסבך בה לפי שאינה ראויה לשלול כל כך שיפלו וכן דווקא כשהקנים נפרדים זה מזה נגמרי אבל אם כ"ה קנים או יותר יוצאין מנוע אחד ובקצה השני נפרדים זה מזה ואנרן שם

אינה נקראת חבילה כיון שעיקרן אחד אמנם אם אנד עמהם עוד אפילו קנה אחת ואנרם חל על כולם שם חבילה אנכ זה הקנה דהמעם דלא מקרי חבילה הוי משום דאנר כדבר אחד לאו שמה אנר ולכן כשיש עוד קנה עמהם שפיר היה אנד וכן כל חבילה שאין הקשורה לזמן אלא לשעה קלה כדי לסכרן במניין ומיד כשיקננה הקונה מתיר הקשורה לא מקרי חבילה ומסבכין בה דהא ליכא גזירה דלייבשם שאין דרך קנים כאלו לייבשן על הגג :

בכז כל חבילה שהעלה לייבשה ואח"כ רוצה לעשותה לשם סבך אינו מועיל מה שיתירנה מהקשר כלכד דכיון דהיא פסולה מן התורה משום תעשה ולא מן העשוי אין זה עשייה בהתרה כעמא אלא יתירנה ואח"כ ינענע כל קנה וקנה בפ"ע אבל אם הניח החבילה לשם סבך דמן התורה כשירה אלא שמדבכין גזרו כמו שנתבאר לכן די בהתרה בעלמא :

ל מסבכין בנמרים שאינן דחכים ד' מפחים ומדין תורה מותר אלא שנורו חכמים דא"כ יאמר מה לי אלו מה לי תקרות הבית וזה פסול מן התורה דסוכה אמרה תורה ולא ביתו של כל ימות השנה ולא נודו אלא על הרחבין ד' מפחים משום דסתם תקרות הבית רחבין לא פחות מד' מפחים אפילו הניחן על צידיהן שאין שם רוחב ד' מ"מ נטר זה פסול לסבך בכל אופן שתניחנו ונעשו כשפורין של כרזל אבל אם אין ברחבן ארבעה מסבכין בהן אפילו הם משופין ששופן וחילקן עד שראויין לתשמיש ודומים לכלים מ"ס מסבכין בהם :

לא ומעמא דמילתא שהרי נידולן מן הארץ ואין מקבלין טומאה כדן פשוטי כלי עץ ואע"ז דפשוטי כלי עץ הראויים לתשמיש מקבלים טומאה מדרבנן וגם הם פסולים לסיכוך כמ"ש זהו ברחבים הרבה כמו שולחנות ומבצאות של נחתומין שמשמשים עליהן תשמישים נמורים ולא הפחותים מדי שלתשמיש נמור אין ראויים רק לתשמיש קל ואינן מקבלין טומאה וגם מוסאת מדרם לא שייך בנמרים אלו שלא נעשו למדרם ולא ייחדן לשיבה או לתשמיש דאם ייחדן לשיבה פסולין מן התורה ואם ייחדן לתשמיש פסולין מדרבנן אף שאינן רק לתשמיש קל מ"ס ייחדן לתשמיש והוי כפשוטי כלי עץ הרחבין שמקבלין טומאה מדרבנן וע"ז סק"י דאפילו החסכה לא מהני למדרם

ערוך הלכות סוכה סימן תרכ"ט תי"ל השלחן למי' זי

לך ולדשי והרמב"ם כלנאותה יש טעם אחד משום דמי חסוכה שבחך ד' מפחים סמוך למסך כגל להסוכה אינו ברבר בפ"ע כמי' בס"ס תרכ"ז אבל מפני דחמה והגשירה היו הפסק אינו יושב בצל סוכה והתוס' והרא"ש מ"ל דגם המה הדין כלנאותה ובפ"ל להסוכה ולדבריהם כולו מיירי בחך ד' סמוך למסך דא"כ בכל עניין פסולה וגם לדשי והרמב"ם כן הוא ושיפת הגאונים הוא ראם הסכך הכשר קודם להסדן אין הסדן פוסלה כמו ששיפתם היא כן בסוכה שנתת האילן בס"י תרכ"ז והרא"ש אע"פ שבשם נחלק עליהם הבא מורה משום דמפני דחמה או מפני הגשירה היו כלנאותה ולא מטעם שהסכך קדים ולפי' אפילו הסדן קדמה כשירה כמו כלנאותה דודאי אין חילוק וכן להגאונים אפילו הסדן רחוק ד' מפרסין סן הסכך כשירה כשהסכך קדים ולהרא"ש אינו כן ומגיד בסוף זה ומהיטבת סוכה סוכה כבי' על סוכה מן אילן ע"ש :

אלה טעמי שקבעה במקום סדן לה פ"ס ומימי' דאוק סדנים אינם ראויים לישיבה כלא קום תקן ומי גרישת מתחית על דקל סוכה ל"י ע"ש ומתילת דיווד לקומחא כחמשה כפולח ואיט שנין לכל מה שקביל וסס סוכה מ"ס : מטעם להלוי ולערים סתמא סוויין לתעמיט ע"ס ודו"ק :

כ"ב כתב רבינו הב"י במעוף י"ח בד"ן נסרים שנתנו שלא לסכך כלל בנסרים עכ"ל והסנהג הוא מעיקר הדין שהרי עתה נהנו לקרות בתים סגורים פחותים מארבע ומשלוש א"כ פשיטא שיש כאן נזירת תקרה ולכן לא שמענו מימינו לסכך בנסרים אפילו בקצרים כמי' במעוף י"ג וכן בלאטע"ס ובכל סין עץ ולכן אותן הסוככים בנסרים קמני קמנים מצוירים אין דעת חכמים נוחה מהם וכ"ש שאין לסכך בשינדלעץ אמנם במקום שאין להשיג במה לסכך כהכרח לסכך בנסרים פחות מרוחב ד' אך לא יקבע אותם כמסמורות דבכה"ג בית נמור הוא ופסול מן התורה ופגיל סקני' ולי' סקני' כסס אגודה סססן כמ"ט :

כ"ג רבינו הב"י במעוף י"ח הבא שני הפירושים והסוד לא הביא רק דברי התוס' והרא"ש אחר"כ כתבו ח"ל וסידו לכתחלה לא יעשה אא"כ הוא ניכר לכך שמכיון כרי להגין או שהוא שריו במים שאו ניכר לכל שאינו שופח שם אלא לייבש עכ"ל וכרי להגין היו הדברי לכל כגון שהגיעה החמה למקום שהוא יושב אפילו שלא בשעת אכילה לא יפרסם כשאין היכר וכשעת אכילה אפילו בהיכר אינו נפך ומ"ל סקני' שהרי שעה קלה כזו ביכולת למבול פדה אם נשמים מגמפון בסוכה וא"א לאכול שם וביכולת לפרוס סדן מוטב שיפרוס סדן משיאכל הדין לסוכה ומ"מ לא יברך לישב בסוכה חרם שהרי מדינת פסוד תעור כיון שהסדן ספסוק הרי אינו יושב תחת צל הסוכה לדשי והרמב"ם דוחו כחמה וגשירה :

כ"ד שני חכמים במשנה וי"א פירם עליה סדן מפני החמה או תחתיה מפני הגשיר פסולה ואיתא בגמ' דרוקא מפני הגשיר אבל לנאותה כשרה ורש"י והרמב"ם פירשוה כפשוטה אבל התוס' והרא"ש כתבו דאם הסדן הוא כרי שלא תורה עליו החמה או למנוע העלין והקיסמין שלא ינשרו לא גריעא כלנאותה כיון שאין כוונתו לשם סיכוך וכאן מירא שא"מלי הסדן דחתה החמה מייבשת את הסכך וחתה חמתה מרובה מצילתה וכן תחתיה מפני הגשירה האלמלי הסדן היו העלין נושרין והיה נשאר חמתה מרובה מצילתה וכיון שהסדן מסייע להכשר סוכה לכן פסולה ולנאותה כשירה כיון דבלאו הסדן ג"כ היה נשאר צילתה מרובה מחמתה :

ת"ל [דיני דפנות הסוכה וכו' ל"ז סעיפים] :

הארץ את הכפורת. סכאן שהדופן קרוי סכך סכאן שעושה דפנות ברבר שאיט סקבל סוכמה ולפי' יש לט לפרש דהא דקתני במשנה וי"א חבילי קש וכי' וכולן כשרדין לדפנות וזו דוקא אחבילי קש וכי' דכשרין מדאורייתא וכי' וכפי' זה היה צריך לומר שלא לעשות דפנות מדבר המקבל סוכמה ואין נידולו מן הארץ עכ"ל ולבד שלא נמצא זה בשם פוסק ואר"ב

א כל הפסולים אינם אלא בסכך ולא בדפנות הסוכה שהדפנות כשרים מכל דבר וכן לענין חמתה מרובה מצילתה כשר בדפנות ובהג"א וס"א פי' כ"ז נמצא בלשון זה ולפי הירושלמי צריך לומר שלא לעשות דפנות מדבר המקבל סוכמה או שאין נידולו מן הארץ עכ"ל וכן נמצא כא"ז הגדול וס"י רש"ע זה לשון ירושלמי ר' לוי בשם ר' חמא בתיב וסמת על

וארבע שכתבו כולם פורש להיפך עיר תפוחי תא
 משנה פורשת היא נלדו העושה סוכתו בין האילנות
 והאילנות דפנות לה כשירה והרי פוזר פסול מן
 התורה כדמוכה פמשנה של סוכה שתחת האילן
 וצעני ועל הירושלמי ל"ק כמו שיתבאר בס"ד :
ב והנה לפנינו הגירסא בירושלמי ופ"ל ה"ו מ"א
 שעושין דפנות בדבר המקבל סומאח ובוודאי
 גירסא תמוחה היא והמפרשים נדחקו לפרש ואין שום
 פעם בדבריהם ובוודאי הגירסא העיקרית בדבר שאינו
 מקבל סומאח כדברי האור זרוע ומ"ט ל"ק בל"ל שהרי
 גם כש"ס שלנו ו"ו תניא תנו רבנן המתה מחמת
 סיכך ולא מחמת דפנות ר' יאשיה אומר אף מחמת
 דפנות מ"ט דר' יאשיה דבתיב וסכות על הארון את
 המרכה מרכה מתיצה היא וקרייהו רחמנא מככה
 אלמא מתיצה כסכך בעינן ורבנן תהוה דניכוף בה
 שרתא וחלכת כחכמים ונמצא דהירושלמי הוא אליבא
 דר' יאשיה דרד"ש מחך קרא ורבנן חילקים עליו
 והמשניות הם אליבא דרבנן ור' יאשיה תנא הוא ופליג
 (גמתי זה מדברי הגר"ח ע"ט) :

ג ומ"ט לא יעשו הדפנות מדבר שריחו רע או דבר
 שפתייבש תוך ז' ולא יהא בו שיעור מתיצה כן
 פסק רבינו הרמ"א בסעיף א' והנה בדבר שריחו רע
 וחזי כן הוא אמנם במה שיתייבש תוך ז' תמיהני
 הא בנ"ט פליגי ר"א ורבנן וז"ל דר"א דר"ש תג
 המוכות תעשה לך שבעת ימים עשה סוכה הראויה
 לשבעת ורבנן ארבע עשה סוכה בחג וא"כ לרבנן
 דהלכתא כותיהו לא מצדדי סוכה הראויה לשבעת
 וכן פסקו בג' הפוסקים במ"ש בס"י תרל"ז וכן יש
 לשאול על מה שנתבאר בס"י הקודם סעיף כ"ד דסכך
 שיתייבש בתוך ז' פסול והא ר"א פ"ל כן ואנן
 קי"ל כרבנן :

ד אמנם להיפך קשה לי מהא דפליגי ר"ט ור"י וכו' .
 אם עושין סוכה על גבי בחמה דר"ט מכשיר ור"י
 פוסל ואומר מ"ט דר"י אפר קרא תג הסוכות תעשה
 לך שבעת ימים סוכה הראויה לשבעת שמה סומא
 סוכה שאינה ראויה לשבעת לאו שמה סוכה ור"ט הא
 נמי מדאורייתא מיהו חזי וכו' ע"ש וא"כ גם ר"ט גם
 ר"י יחדה סוכרים דבעינן סוכה הראויה לשבעת וכו'
 סוכרים כריא ולא כרבנן ומי הבריה להש"ס לומר גם
 לר"ט כן ועוד דא"כ נפסק כריא כיון דר"ט ור"י
 ופחמא דהש"ס סוכרים כן :

ה ולכן נלע"ד רבנו בעי מודים דבעינן שתתקיים
 שבעת ימי חג גם בלא דרשא רשבעת ימים
 עשה סוכה הראויה לשבעת דכיון דכתיב בפסחת
 תשבו שבעת ימים ממילא דפסחא דקרא כן הוא
 דבעינן שתהא ראויה לשבעת וא"כ אין זו סוכה בלל
 ור"א וחכמים פליגי רק אם עושין סוכה בחוה"ט דר"א
 דר"ש תג הסוכות תעשה לך שבעת ימים עשה סוכה
 הראויה לשבעת כלומר כשתעשה סוכה תעשה שיחא
 לך שבעת ימים וממילא דבחוה"ט אין עושין סוכה
 ורבנן דרשי להיפך שכל השבעת ימים תעשה לך
 סוכה ועושין סוכה בחוה"ט וכו' הלכתא כרבנן אבל
 כשבנין אותה קודם חג פשיטא שצריכה להיות ראויה
 לשבעת ותדע לך שכן הוא דהא כמה תנאי סוכרים
 דסוכה דירת קבע בעינן ואם לא בנה לה דירת קבע
 פסולה ואנן קי"ל דירת עראי בעינן מיהו לא נרע
 העראי שלנו מקבע שלהם דעראי שלנו הוי שבעת
 ימים וא"כ עכ"פ בעינן שתהא ראויה דעראי זו כמו
 פ'איך תנאי לקבע :

ו דבר פשוט הוא שאסור לעשות דפנות מעצי אשרה
 וכ"ש הסכך ולא מיבעיא באשרה דמשה דבתתי
 מיכתת שיעוריה ומוכה ל"א : כללנו וסוכה צריכה שיעור
 אלא אפילו בשל עכ"ס הרי אסור ליהנות ממנה והע"ג
 דמצות לאו ליהנות ניתנו מ"ט לכתחלה אסור כמו
 בשופר בס"י תקפ"ז ועוד דבסוכה נהנה הגוף מפש
 בשיבתו בסוכה אמנם אם ישב בסוכה כו' י"ל דיצא
 ואע"ג דהוה מצות הבאה בעבירה אינה אלא דרבנן
 כמ"ש התוס' בסוכה ופ"י . ל"ה הסולו וגם אולי כיון
 רלאו העבירה סיבת המצוה לא מקרי מצוה הבאה
 בעבירה וגם ל"י . ל"ה משום ואחד מן הגדולים תרבת
 לחקור בזה ונטיית פ"י קל"ג :

ז כתב הטור יש מדרקין כשעושין דימן סוכים
 להעמידן דרך גדילתן כראמרינן גבי פ"ל שאין
 יוצאין בו אלא דרך גדילתו ואין צריך כיון שרפנות
 כשרות מכל דבר עכ"ל וכ"כ רבינו הרמ"א בסעיף א'
 רא"צ להעמיד העצים דרך גדילתן וביאר הגדלים
 ראעינן דאמרינן בסוכה ופ"ה ז' רכ"ל המצות כולן אין
 יוצאין בהן אלא דרך גדילתן שנאמר עצי שמים
 עומרים וא"כ כשעושין דפנות הסוכה ועצים צריכים
 שיעמדו ג"כ דרך גדילתן דאטו סוכה אינו בכלל כל
 המצות וזהו מעם היש מדרקים אכ"י חטור דחי לה
 דוחו במצוה שצריכה להיות דווקא מעצים כדפנות
 הפשפן

המשכן ולולב אבל סוכה שכשר מכל דבר גם מאבנים ומתכות לא שייך בה דרך גדילתן ויהסך הוי לך גדילתן כיון שאבנים ולאו לך גדילתן מקרי כשהעליון למטה והחתון למטה וע' בסעיף כ"ט :

הן רפנות סוכה הלכה למשה מסיני ככל המחיצות (נשי סוכה ו' : ד"ה הלכתא) שתי רפנות כהלכתן ושלישית אפילו מפח ודרשו מקראי רבתיב בסוכת בסוכת בסוכות שני פעמים חסר ואחד מלא הרי כאן ד' דף חד לנופיה ראינו לדרשא אלא למשמעו ונס ל"ה לנופיה פשו דהו תלתא ואתאי חלבתא ונרעתה לשלישית ואוקמה אמפח נמ' סס כלומר דרך נאמרה למשה כסיני רהשלישית די במפח ואיתא בנמ' שם רמפח זה צריך להיות מפח שחוק כלומר מעט יותר ממפח ומעמידו בפחות מנ' סמוך לרופן והוה כרופן ארבעה שוה רוב רופן סוכה רשיעורה ו' מפחים כמו שיתבאר והויסוף רבא לומר צריך גם צורת הפתח כמו שיתבאר ומאין לנו כל אלה כיון שהלכה נאמרה רק מפח והראש כתב שרבא קבל כן מרבתיו ע"ש ועדיין יש להבין מנין לרבתיו כן ואם נאמר שוה רק מדרבנן קשה לומר כן דהמפח ווראי הוא מן התורה ואע"ג רבידושלמי ריש סוכה אומר דהמפח הוא מדבריהם ומדאורייתא הוה רק שתי מחיצות ע"ש מ"ם בש"ס שלנו בנדה (נ"ו) מפורש דהמפח הוא מן התורה ע"ש ובע"כ כן הוא לפי מה שאמרו דאתאי הלכתא ונרעתה לשלישית ואוקמה אמפח ומן התורה יש ג' מחיצות כמבואר בנמ' וי"כ המוס' ו' : ד"ה סיך דהטעם הוי מן התורה ע"ש :

אין זה לענין סוכה רק שתי רפנות ומפח כמו שנבאר בס"ד :

ו דהנה כבר כתב הר"ן ז"ל בפ"א דאע"ג דצורת הפתח הוי מחיצה נמורה לענין שבת ובלאיס מ"ם לענין סוכה לא הוה מחיצה וראיה מהצדדים במחיצה נ' צורת הפתח ואם גם באלו השני מחיצות מהני צוה"פ לא נרעתה הלכתא כלום מהרופן השלישית אלא ווראי דלא חשיבא צוה"פ מחיצה בסוכה ובבמה דברים חלוקים ריני שבת מדיני סוכה וירמלאו הכא הכא ועל זה באה ההלכה דמחיצה השלישית של סוכה אינה כהשני מחיצות אלא מחיצה נמורה דיה במפח והשאר לאו מחיצה נמורה של סוכה אלא צוה"פ בלבד ונמצא דהוי רה"י והוה שבמשנה אומר נ' רפנות ומ"ם לנבי סוכה אינו אלא שני רפנות נמורות והשלישית מפח בלבד כבר הצוה"פ וחיין לשאל דאיכ' למה אמר רבא ו' . על שתיס כהלכתן וכו' וכן לענין שבת מינו דק"ה דוק דוק וכו' ולמה לו מינו הא גם לענין שבת כלכד ג"כ הוה ג' מחיצות אך באמת הירסא דראש רבא וי"כ הק"ג והס"י ולא ס"ל ק"ד דלמה"ס ולכן השמיטה הריף כתיב דראש ועוד דנס כלל זה לריבין למינו כמה דמדיס כתיב הר"ן לענין סרוץ מרובה על העמוד ולענין סלל היולא מן הסוכה וכמו שיתבאר וד"ק :

והן רפנות הסוכה אם היו שתיים וו אצל וו כמין רלי"ת אחר למורה ואחר לדרום או לצפון עושה רופן שיש ברחבו מעט יותר על ספח ומעמידו בפחות מנ' מפחים לאחר מהרפנות רהוה בלבד ונמצא שיש כאן מחיצה של ד' מפחים שהיא רוב הכשר סוכה ועוד קנה יעמיד כנגד המפח בקצה הכותל כלומר בקצה המקצוע כנגד רופן השנייה ויעשה לה צורת פתח והיינו ליתן קנה למעלה על הקנה ועל המפח וכשירה ולא בעינן שהקנה שעל גביהם ינע ברם כמ"ש בס"י שס"ב דצורת הפתח אי"צ הקנה העליון לינע בהקנים שכצדדים אלא צריכין להית כנגד העליון ושהיו גבוהים ו' מפחים ע"ש :

יב וכתב רבינו דרס"א בסעיף ב' ראם המפח והרופן מניע לסכך אי"צ קנה על גביהן וסה שנהני שצורת הפתח ענולה הוא לנוי בעלמא עכ"ל ומעוה הרפס הוא וכצ"ל דאם הקנה והרופן וכו' והרופן היינ המפח וז"ל דהסכך הוה כהקנה שעל גביהן והן אמת שבירושלמי איתא דצריך לעשות הקנה שעל גביהן דשם הצורת הפתח ע"ש אג"ס כשמיכך

הן ועוד יש להבין רבמשנה ריש סוכה שנינו ריבוי שאין לה נ' רפנות פסולה וכי יש נ' רפנות לסוכה הרי אין כאן רק שתי רפנות ומפח דרופן שלישית לא שייך למקרייה רופן כמובן ונלע"ד דבך וזא הצעה של שמועה רכיון ריבוי ריבוי ריבוי נהי דהוי רידת עראי מ"ם פשיטא שהתורה תצריך לישב במקום שיש עליה שם רידת עכ"פ וכמו הסוכות שחגו ישראל במדבר יכיון שמן התורה אין רה"י בלא ג' מחיצות ובפחות מזה הוה רה"ד אין סברא שהתורה תקרא על זה שם בית ובהכרח להיות ג' מחיצות דאמנם הא התורה לא צוהה רק שני מחיצות ומפח ואיך נאמר דהויכך ולוה אמרו רבותינו דלעולם הם ג' מחיצות ועל זה שנינו במשנה שלש רפנות ומ"ם

בשמ"כ לשם סוכה מסילא דהוי כעשה לשם יה וטס ועוד דבירושלמי עירובין אומר דנם בשלא נעשה לכך מותר וטס אצל למיט הגירסא גם נעירובין ס"א ה"ט כמו בסוכה ס"א סוף הל' ה' א' כהנ"א :

יג אם שתי הדפנות זו כנגד זו וכיניהם מפולש לא מהני טפח טשום דבעינן שיהו הנ' הדפנות במחברות יחד אלא ככה"ג בעינן בדופן השלישית דופן של הכשר סוכה ז' טפחים ונ"כ ע"י לבור שיעשה דופן מעט יותר מארבעה טפחים ויעמידנו בפחות מנ' לאחת הדפנות וכיון שיש שיעור סוכה לא חיישין אפילו אם רחוקה הרבה מהדופן השנייה וא"צ חיבור דפנות ככה"ג הסכך מחברן ויש מי שמסתפק בזה (מג"א סק"ג) ואין בזה ספק (ול"ו) ואם לא כן לא היה משהמטי הפוסקים מזה וכן סבואר מלשון הגמ' (ו'.) ע"ש :

יד י"א דנם ככה"ג צריך צורת הפתח שיהן קנה מהפס על הרופן האחר והוה דעת הרמב"ם ריש פ"ד ע"ש וי"א דכה"ג א"צ צורת הפתח וכן סבואר מלשון רש"י ותוס' שם דרוקא במפח צריך צוה"פ ע"ש ולענ"ד היה נראה רבאם שהרופן הארבעה לא רחוק ג' טפחים מהדופן האחר והוי ככולו דופן א"צ צוה"פ אפילו לדיעה ראשונה שהרי חם כנ' סחיצות נמורות ואם עשה דופן של שבעה טפחים בוודאי א"צ צוה"פ אפילו ברחוק מהדופן האחר שהרי לגבי שיעור סוכה הוויין ג' דפנות נמורות וכ"ש שא"צ צוה"פ בדופן שליטה ממש ואותם שנהגו לעשות צוה"פ גם בג' דפנות נמורות אינו אלא לגוי בעלמא אבל מדין סחיצות א"צ :

מז ועוד דהמוד כתב דכשיש צוה"פ מותר למשל בה אפילו בשבת דכמו שחשיב סחיצה לעניין סוכה כמו כן חשיב סחיצה לעניין שבת עכ"ל כלומר אע"ג דמדרכנן גם שלש סחיצות אינו מועיל לעניין שבת בלא לחי או קורה ס"ם בשבת של סוכות מותר מפעם מיגו ורבינו הביי לא הביא זה בש"ע ודעתו נראה דמשום דהר"ף והרמב"ם השמיטו סימרא זו ש"ם בלא ס"ל כן נשכ"י וכלתה ח"ן ראה דליהו מפרטי' גמ' לענין לאורייתא וכדקיי"ל לערך טו"פ ליכא לאורייתא אכל כדרכנן מודים זה ע"ל כתנו כן משום דח"ן דרכם לכא דין שאינו גמ' ולשניין דינא מודים ולמה לנו לומר שיתלוקו על הגור כמידי דלענן ודוק :

מח י"א דוה שנתבאר בדפנות שהם זו כנגד זו

ופולש יביניהם דצריך דופן של ו' טפחים והיינו דופן יותר מד' ולהעמידו בפחות מנ' זהו במעמיד הרפנות במקום פרץ. כמו ברה"ר או בבקעה שאין שום דופן כנגדן אבל כשעושה שתי דפנות זו כנגד זו בחצר שיש סביב החצר דופן אע"ג דהוא רחוק הרבה מדפנות אלו מ"ם לעניין זה נחשבת כדופן שלישית לעניין שרי כפס יותר ממפח ולהעמידו בפחות מנ' אל אחר הרפנות וכ"ז ויש מי שהולק בזה וס"ל דהכל אחר כיון שהיא רחוקה מדפנות אלו (מג"א סק"ד) ויש להחמיר כדיעה שנייה שכן נראה עיקר א"כ הם סמוכות לדופן החצר בפחות מנ' דאז א"צ כלום :

יז ועד דרבותינו בעלי ההוס' וע"ז : ל"ה נפחותו הקשו בזה שנתבאר בסוכה של שתי דפנות זו כנגד זו דצריך פס יותר מד' ולהעמידו בפחות מנ' אל אחת הדפנות למה לן פס יותר מד' הא יכול להעמיד פס של שני טפחים סמוך לכותל וירחיק פחות מנ' ויעמיד עוד פס של שני טפחים ומעט יותר ויהיה דופן של ו' טפחים ועוד דנם זה א"צ שהרי יכול לעשות פס מן חצי מפח ומשהו ולהעמידו בפחות מנ' סמוך לדופן ועוד פס כזה ולהעמידו בפחות מנ' מהפס הראשון ויהיה בין הכל ו' טפחים ואין לומר דאתי אוריא דהאי ניסא ואוריא דהאי ניסא ומבטל ליה דהא כל פחות מנ' הוי כלכוד ובלבד לא אמרינן דהאורדים שבטלין העומר דהוה הלכה למשה מסיני :

יח ותידצו משום דאמרינן בפ"ק דעירובין דכל סחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה סחיצה לפיכך צריך דווקא פס ד' ע"ש ואינו מוכן דהא אין הלכה כן בסבואר שם (ומהר"א ומהר"ס) אך כוונתם שרוצה לומר הכשר שמועיל לכל וטס ורוחק לומר כן אלא כוונתם דבסוכה שאין לה רק שתי דפנות שלישית ושלישית טפח או ד' טפחים לכ"ע בעינן סחיצות שלישית ולא מהני קנים פחותים ממפח או מד' טפחים (מג"א) ובוודאי כן הוא דאל"כ ההלכה שנאסרה שלישית טפח למה לן טפח הא יכול להעמיד קנים של משהויין שנים בפחות מנ' אלא וודאי כך נאסרה ההלכה דרוקא טפח וה"ג דווקא ד' טפחים ואין זה מן החימא שהרי גם צורת הפתח לא הותרה בסוכה דק בדופן שלישית ולא בכל הדפנות אע"ג דבשבת וכלאים והותרה בכל הדפנות כמ"ש

כ"ש בסעוף י' וה"ג כן הוא וע' בסעוף ד' :
 ימ' לענין פרוץ סוכה על העומר קילא סוכה
 משבת דבשבת אם כבולל המחיצות הוי פרוץ
 מרובה על העומר ובלא צורתי פתחים כסלו המחיצות
 כמ"ש בס"י שס"ב ואלו לענין סוכה אע"פ שיש בהם
 פתחים ובלא צורתי פתחים והפרוץ מרובה על העומר
 מ"מ הסוכה כשירה ובך נאמרה הלכה למשה מסיני
 ובכבר שלא תהא הפתח רוחב יותר מעשר אמות
 א"כ יש לזה צוה"פ כמו בשבת דע"י צוה"פ מותר
 אפילו ביותר מעשר וזהו הרמב"ם אינו מועיל גם צוה"פ
 ביותר מעשר א"כ עומר מרובה על הפרוץ וכבר
 בארנו זה בס"י שס"ב סעוף כ"ט וש"כ הפוסקים
 חולקים עליו ע"ש והסכימו הפוסקים רבוה שבסוכה
 הותרה פרוץ מרובה על העומר וזהו כבולל אבל בשני
 הרפנות כלכר צריך שיהיה בהם עומר מרובה על
 הפרוץ ומ"מ ג"כ וט"ו ומג"א סק"ו ויש להסתפק אם
 המשך שתחת הצורת הפתח נחשב בעומר כיון דלנבי
 שבת וכדא"ס מחיצה נמורה היא או דילמא כיון
 דלנבי סוכה לא נחשב כמחיצה בהשני דפנות כמ"ש
 לא נחשב כפתום וכן נראה עיקר :

ד' אף כשהותרו פתחים בשני הרפנות גם בלא צוה"פ
 מ"מ לא יעשו הפתחים בשני הקרנות אלא באחד
 מהם משום דבענין שני רפנות מחוכרות זה אר זה
 כמו שנתבאר ואע"פ שכלתי המחיצות עצמם לא
 הותרה פרוץ מרובה על העומר מ"מ בקנה קנה פחות
 מנ' מותר לכוור היה כמחוכר וע"ז סק"ו אך לפי מ"ש
 בסעוף י"ח לא מהני זה רק כשיש ד' מחיצות ולא
 בשתיים בהלכתן ושלישית טפח ולא משמע כן מרש"י
 וי' ד"ה דופן ע"ט ומ"מ אין זה סתירה לסעוף י"ח
 דמ"מ טפח או ד' טפחים מחיצה ויראי צריך ובהם
 בלכר לא מהני ע"י לכוור דכך נאמרה ההלכה שצריך
 מחיצה טפח או ד' אבל זולת זה מועיל לכוור :

כ"א עכשיו נהנו לעשות מחיצות שלימות כי אין
 דבל בקי"אן בד"ן המחיצות וסי שאין לו כרי
 צרכו לארבע מחיצות מיטב שיעשה נ' מחיצות שלימות
 משיעשה שנים שלימות ומקצת בשני המחיצות דשטא
 לא והיה בד"ן וגם יזהר שיהיו המחיצות סמוכות
 להסכך ממש אמנם באי אפשר לעשות נ' מחיצות
 שלימות בהכרח לעשות כפי דינים שנתבארו וכן במה
 מותר להיות הסכך רחוק מהמחיצה כמו שנתבאר בס"ד :

כ"ב כבר נתבאר דצורת הפתח בלא מחיצות אינו
 מועיל כסוכה אלא ברופן שלישיה וכ"ש כענין
 ד' קונדוסין בארץ וסיכך עליהן ראין זה בלום אלא
 אפילו נעץ ר' קונדוסין על שפת הגג ומחיצות הבית
 ניכרות על הגג והיינו שאין הגג בלום מהמחיצות
 להלך כמו בקאפעו"ן שלנו שהגג בלום דא"כ אין זה
 רכותא אלא אפילו אינו בלום וי"ל גוד אסיק מחיצתא
 מ"מ לא הותרו בסוכה מחיצות שע"י גוד אסיק וכ"ש
 אם העמידם באמצע הגג דלא שייך גוד אסיק פשיטא
 שפסולים וי"א דבעל שפת הגג במחיצות ניכרות
 אמרינן גוד אסיק והסיבה כשירה ובדבר זה נחלקו
 הראשונים לפי הגירסאות שבנ"מ וי' : וממילא שיש
 להחמיר באיסור תורה :

כ"ג איהא נבמ' וי' : סיכך על גבי מבוי שיש לו לחי
 כשירה ופירש"י וכן הרמב"ם והרא"ש דבמבוי
 מפולש מירא רקו"ץ לחי משום מחיצה והזורק למבוי
 מפולש שיש לו לחי מרה"ד חייב ואע"ז דסדרבנן
 אסור לטלטל אפילו בני מחיצות נמורות עד שהא
 לחי בדופן רביעית מ"מ כיון דסדאדייהא נעשה ע"י
 הלחי רה"י כשבת ולכן כשבת שבתוך הסוכות גם
 הסוכה כשירה רמינו רהוי רופן לענין שבת מן התורה
 נעשה רופן גם לענין סוכה ולכן אע"ז דבסיבה
 כששתי המחיצות הוי זו בנגד זו צריך רופן של ד'
 טפחים ואפילו כששתי המחיצות הויין כמין דלית
 צריך רופן טפח ומעט יותר מ"מ כשבת שבתוך
 סוכית יוצא גם בלחי משהו והתוס' כתבו דכאן מירא
 במבוי סתים שיש לו לחי דמותר לטלטל בתוכו אבל
 במפולש דאסור בטלטול לא מהני לענין סוכה ואי
 קשיא דא"כ הסוכה כשירה בלא"ה ראינו כן כנון
 שסיכך אצל הלחי ולא נמר הסיכך עד הדופן
 השלישית ונמצא דלנבי סוכה אין כאן רק שתי
 רפנות ולחי אך משום מינו כשר בשבת שבתוך
 הסוכות ונכרי"ף מהמט דתמיד כסירה ותמהו עליו ע"ט :

כ"ד עור אסרו שם סיכך על גבי פסי ביראות כשירה
 דפסי ביראות הם ד' מחיצות של אמה אמה
 והתירוה לעולי רגלים כמבואר בפ"ב דעירובין ולכן
 אם עשו שם סוכה כשירה לשבת שבתוך החג סמעם
 מינו דמהני לענין שבת מהני נמי לענין סוכה ואע"ז
 דלא התירו זה רק לעולי רגלים ולהתוס' במפולש לא
 מתירינן על מחיצות ראוריותא כמ"ש והו' מפני שכ"מ
 לא

לא התירה כלל מדרבנן אבל הבא הרי התירה לעולי
 תלמים עכ"פ ודע דרבננו הרמ"א כתב על שני דינים
 אלו במע"ף ז' וז"ל ואין להתיר אלא במקום שלהי
 ופסין מתירין לענין שבת דאז שייך מינו עכ"ל ונ"ל
 בכוונתו דבלתי אין מתירין רק כמבוי פתוח כדעת
 התוס' ובפסין אין מתירין רק במקום שהותרו פסי
 ביראות כמו בא"י ולא בח"ל כדאיתא בעירובין (נ"א.)
 וברמב"ם פ"ז משבת והלבוש השמים הנהה זו ע"ש
 (והמג"א סק"י פ' כשהלחי שומד אלל המבוי והפסין כשה
 ע"ש וז"ע מאי רכותא פשיטא ועוד דמקורו מהר"ן והר"ן הולך
 כעטת החים' דכל סאין היתר כעלעול לא שייך מינו ע"ש):

כה עוד איתא בגמ' (י"ח.) סיכך על גבי אכסדרה
 שיש לה פצימין כשרה ושארין לה פצימין פסולה
 ולפירש"י ה"פ רכל חצר היא לפני הבתים והבתים
 בגוים בני צדדי החצר ועושים אכסדרה לפני הבתים
 בכל משך החצר והוא קירוי בלא מחיצות והוא רחב
 יותר מד' אמות ולכן העושה סיכוך באויר החצר
 וסמך הסיכוך על שפת קירוי של האכסדרה אין
 מחיצות הבית עולות להסוכה דכיון שרחוקים יותר מד'
 אמות לא אמרינן דופן עקומה כמו שיתבאר כס"י
 תרל"ב אך אם יש לאכסדרה פצימין והיינו עמודים
 פחות פחות מג' בקצה הקירוי הוי"ו כג' מחיצות
 רכל פחות מג' בלבד דמי ולא סבירא לן דאין לבד
 מועיל ככל המחיצות ואפילו למאי רכתבינן כסעף
 יח' רבשתי מחיצות וטפת לא מהני לבד מ"מ כג'
 מחיצות מהני וכאן הפצימין הם ככל הנ' רוחות אבל
 כשאין לה פצימין פסולה אע"פ שיש לוטר פי תקרה
 של האכסדרה יורד וסותם והוי כמחיצות לא אמרינן
 משום דהפי תקרה לא יועיל רק החלל שתחת האכסדרה
 שלשמה נעשה הפי תקרה ונא להחשב מחיצה בעד
 החלל שחוצה לאכסדרה גמ' י"ע. ועמ"ג סק"ז ולע"ז
 א"ט כן וז"ק):

כז והתוס' והרא"ש והטור פירשו שיש לה שני מחיצות
 נטורות כסין גא"ם מורת ודרום או מורת וצפון
 ובכולת שלישיית סמכה לאכסדרה והסכך נוגע בפי
 האכסדרה אם יש לה עמודים בפחות מג' בין זל"ז
 כשירה כלומר אפילו אין טפת כאלו העמודים באחד
 מהם ואם לאו פסולה ולא אמרינן פי תקרה יורד
 וסותם מהמעט שנהבאר לרש"י ובין לרש"י ובין להוס'
 כשיש לה פצימין כשירה אפילו אלו הפצימין נראין

מבחוץ ולא מכפנים או מכפנים ולא בחוץ כשירים
 ודבר זה ופירושו נתבאר לעיל סי' שס"ג ע"ש והתוס'
 והרא"ש הקשו דאיך אפשר להבשיר הנראה מבחוץ
 ושהו מכפנים הא פשיטא דרופן סוכה צריך לראות
 כסוכה והיריץ הרא"ש דמיידי שיש גם צורת הפתח
 כמ"ש לעיל דצריך גם צוה"פ וא"כ יוצא מן התורה
 בהצוה"פ בלבד ולכן די בהפצימין כנראה מבחוץ ושהו
 מכפנים ויש חילוק בין רש"י לתוס' במקום דאמרינן פי תקרה
 כגון טעם הסוכה תחת האכסדרה דהמחיצות לחופן פשויות לרש"י
 אמרינן פי תקרה ככל הנ' רוחות ולתוס' רק כרוח אחת כמ"ש ר"ס
 כל גנות ומהעור משמע דבקירה רוחב טעם אמרינן פי תקרה ע"ש
 ותימא דכ"י שפ"א מבוחר דפסות מד' לא אמרינן פי תקרה ותיירן
 הד"ם דכיון דא"י אלל דופן טעם לפי' התוס' די כטעם ע"ש ועוד
 כתב דכנראה מכפנים א"י זוה"ם כשיש הרבה פלימין והמג"א סק"ב
 חולק עליו וכ"כ דנעינן פי תקרה ד' עפחים והמהר"ל רולה לומר
 דאפילו תחת האכסדרה לא אמרינן פי תקרה לשם הסוכה ומלך
 עליו מהמג"א והכ"ס והמג"א דדווקא על חוץ לאכסדרה לא אמרינן
 פי תקרה ע"ש):

כח והרמב"ם בפ"ד דין ח' יש לו שיטה אחרת בזה
 שכתב סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין בין
 שהיו נראין מכפנים ואין נראין מבחוץ בין שהיו נראין
 מבחוץ ואין נראין מכפנים כשרה לא היו לה פצימין
 פסולה מפני שהיא סוכה העשויה כמבוי שהרי אין
 לה אלא שני צירי האכסדרה ואמעז האכסדרה אין
 בו ביתל ושכנגדו אין בו פצימין עכ"ל ופי' המגיד
 משנה דה"פ שיש לאכסדרה שני כותלים זו כנגד זו
 וסיכך סמוך להכותלים ויש לה שני פצימין ברוח ג'
 כראשה וסופה לכן אמרינן פי תקרה יורד וסותם ובאין
 לה פצימין לא אמרינן פי תקרה יורד וסותם וזה א"ט
 מפרט כפצימין הרבה מעטס לבד ולא מעטס פי תקרה נראה
 דק"ל דא"כ איך יועיל כנראה מבחוץ ומה מכפנים כקושיית האש'
 והרא"ש אלל לטעם פי תקרה א"ש):

כח רבינו הבי' כסעף ח' הביא רק לשון הרמב"ם
 וכתב עליו רבינו הרמ"א כל זה הוא לשון
 הרמב"ם אבל אחרים חולקין ולכן אין לעשות סוכה
 ככה"ג עכ"ל כלומר לרש"י ותוס' ורא"ש וטור היתר
 הפצימין הוא מעטס לבד ולא מעטס פי תקרה ופי'
 סק"ט ואע"ג דהרמב"ם שהסוכה היא בתוך האכסדרה
 ודאי דגם לרבנותינו אלה אמרינן פי תקרה כמ"ש ס"ט
 הבא מעטס אחר לא אמרינן פי תקרה כמ"ש בס"ס
 שס"א דלא אמרינן פי תקרה אלא כשהיו רפנות שבסין
 גא"ם

נא'ם ולא בוד כנגד זו וזוהו כוונת התנ"א סק"כ ולפי' אין להקל גם כדעבד והע"ז כתב נאם הלכות להקל כדעבד ולא סוהרו כלל דף ד"ס אפי' ע"כ אין להקל גם כדעבד :

לנרדה או אם רוב דופן מהענפים הם ענפים חזקים וקשים ואין הרוח מזיזם כשירה וכן יכול למלאות בין הענפים בתבן ובקש שלא יגורו כשיקשרם :

לב ולפיכך אין לעשות מחיצות המוכה מיריעות של פשתן או מחצלאות דקים שתדורו מנענען ואע"פ שקשרן ביתדות דחיישינן שמא יתנתקו ולא אדעתיה ותו"ל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה (ומה ימ"ם כדעבד אם קשרן כשרות ויש מי שאומר דמחיצה אחת יכול לעשות גם לכתחלה ופי' סק"ט ויש למסוך על זה במקום הצורך והרצוה לעשות בכל המחיצות בפרינים טוב שיוארנו בהמחיצות קנים בפחות פחות משלשה שהקנים עצמם הם כמחיצה מפנים לבד ומ"ש המג"א בסק"ז דג' מחיצות לא מהי לבד ויש ולהדיא מוכה מרש"י י"ח. גבי אכסדרה פ"ג לה פלימין לאחריק לבד ג' מחיצות והשקיר כמ"ס כמס"ף כ"ה דנחתי מחיצות לא אחרינן לבד ולא ג' פ"ט הוי"ק :

לג אם חסר לו מחיצה אחת להכשר מוכה יכול לעשותה מבעלי חיים להעמיד הברמה לדופן ואפילו בחמה טמאה כשירה לדופן מוכה ואפילו מפן דאמר שופר של בהמה טמאה כמ"ש בס' תפ"ז פ"ג בדופן מוכה לא איכפת לן כיון שגם דומם וזוחם כשר לא נדעא הפמאה מהם וכמ"ש שם ופשוט הוא דצריך שתהא הבהמה נכוח ו' מפחים ושהחלל שבין רגליה יהיה פחות מנ' סמוך לקרקע ואם לאו צריך לנרוד בין הדגלים וצריך שתהא גבוה כל כך שאף אם תמות תהא גבוה ו' מפחים או שיסתחנה באופן שלא תפול כשתמות ויש מי שכתב דלא חיישינן למיתה ולא משמע כן בגמ' ונ"ל. ודווקא כשקשרה לבהמה שלא תוכל לילך ממקום זה אבל בלא קשרה אינה נחשבת לדופן כיון שיכולה לברוח והוי כמחיצה שאינה יכול לעמוד ברוח מצויה ואע"ג דגם בקשורה יש להדיק שמא תנתק הקשר פ"ט כסה דלא נתקה הוי מחיצה ולא חיישינן שמא תנתק ולא אדעתיה כמ"ס במדינן דכדופן אחר לא חששו לזה וכמ"ש :

לד דע"ז מי שפ"ב נתבאר דגם האדם כשר למחיצה אך בשבת ווי"ט אין להעמידו למחיצה אא"כ אינו מרניש דלא ליהוי כבניין ע"ש ולפיכך גם נכ"י דופן מוכה יכול לעשות מחבירו דופן למוכה בחוה"מ אפילו כשיועד שהעמד לשם דופן אבל בוי"ט אסור להעמידו אם הוא יודע שמעמידו אותו לשם מחיצה ודק אם אינו

כה מי שרוצה לפרוץ גגו מורה ודרום וכה"ג ולסבך שמה סמוך להכתלים ובקצה האחד יש קורה רחבת ד' מפחים אמרינן פי תקרה יורד וסותם ותוי מחיצה שלישית ויש מי שמצריך גם שני קנים תחת הקורה כדי שיהא צוה"פ נפי' ולא ידעתי למה לט' לפי תקרה נמורה צוה"פ נואולי סוגר כמאד"ל כמס"ף כ"ז וכבר חלק פלוג' ע"ש ודע דהמהרי"ל כתב כשעושין המוכה מקרשים ואחר מוכות מותרין אותה ובמוכות הבא מעמידן אותה וכן בכל שנה שיש לסמן הקרשים א' ב' ג' שלא לשנות עמידתן משנה לשנה כדאיתא בירושלמי והקמת את המשבן כמשפטו וכי יש משפט לקרשים אלא קר"ש שזכה לינתן בצפון ינתן לעולם בצפון עכ"ל ולפי מ"ש במעוף ו' אינו מוכרח ופי"ם נכון לעשות כן וכן המנהג :

כז נוכה המוכה צריכה להיות עשרה מפחים כמו כל המחיצות שאין מחיצה פחות מעשרה וא"צ שהדפנות יגיעו להסבך ויתכרך בס"י תר"ל"ג ולכן יכול לעשות דופן של שבעה מפחים ומשהו ויעמידם בפחות מנ' סמוך לארץ וכשירה אפילו הגג נכוח הרבה וכלכך שיהא סביון כנגד הסבך ואפילו אינו סביון כמש"ל כל שהיא בתוך ג' סמוך למבך כשירה דכלכוד דמי וזהו במוכה נכוח אבל אם אינה אלא ו' מפחים במוכה יכול לעשות דופן של ד' מפחים ושני משהוין וועמידה בפחות מנ' סמוך לסבך ובפחות מנ' סמוך לארץ ובשירה וזהו כשאין לו מחיצה אחרת אבל בשיש לו יש לעשות מחיצות כהוגן וכל שהדפנות גבוהים ג' מפחים מן הארץ פסולה רה"ל מחיצה שהגדיים בוקעים בה אבל בפחות מנ' אמרינן לבד וכל זה הלכה למשה מסיני :

לח העושה מוכתו בין האילנות ולא סמכה על גבי האילן רא"כ היה אסור לעלות לה בוי"ט אלא סמכה על עמודים ודק האילנות דפנות לה והיינו ענפי האילנות וקיי"ל דכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה כיצד יעשה יקשור הענפים יחזק אותם שלא ינרדם הרוח המיד ואפילו עומדת במקום שאין הרוח מגיע שם פסולה אם יתגדרו ע"י הרוח דאין שם מחיצה על זו שהרוח המצויה יכולה

אינו יודע מותר כמו בשם ואפילו ביר"ט אין אוסור בשירדע אלא בג' דפנות שהבשר הסוכה תלוי בהם אבל ברופן דביעית מותר כיון שא"צ לה ובאדם לא חיישינן שמא ילך מכאן כמו הבהמה כיון שיש לו דעת אך ביר"ט כשאינו יודע הא יש לחוש שלא ילך אמנם בשם בארנו דבאדם ליכא חשש זה ע"ש ודע דבהמה שהתרנו למחיצה אינו אלא בחוה"מ ורא ביר"ט דאע"ג דבאדם חלקנו בין יודע לאינו יודע והבהמה אינה יודעת מ"מ אסור דהיא כעץ ואבן כיון שאין לה דעת והוה כעושה מחיצה ביר"ט ומג"א סק"ט וא"ת : ל"ה הסיפך מוכתו על כרעי המיטה בלומר שהמיטה היא כולה מנופפת בדפנות עד למטה בכל רוחותיה והעמיד המטה וסיכך על ראשי דפנותיה שהם נקראים כרעי המיטה וידוע שהמצע של המיטה היא באמצע הניב וכוונתו שאם נמדוד מהמצע עד הסכך אין כאן עשרה מפרחים ורק מהסכך עד הארץ יש י' מפרחים והסכך נסמך על עצם המיטה פסולה לפי שאין קביעת לסוכה זו כלומר כיון שאין י' מפרחים מהמצע עד הסכך אבל כשיש י' מפרחים כשורה ויש שרוצין לפסול מטעם מעמיד בדבר המקבל מומאה ואינו כן דבבר נתבאר בס' תרכ"ט סעיף י"ט דרוב הפוסקים לא חששו לזה ע"ש :

לך וזהו בשהסוכה נסמכת על המיטה דכשתטול המיטה יפול הסכך אבל אם הסכך עומד על ר' עמודים רק הרפנות של הסוכה הם דפנות המיטה כמ"ש אין הסוכה נפסלת במה שאין מהמצע עד הסכך י' מפרחים כיון שיש מהסכך עד הארץ י' מפרחים ואין המיטה סממנת את האויר מפני שאף אם תנטל המיטה לא יפול הסכך ואו תהיה נובה י' מפרחים ואי קשיא הא אם תנטל המיטה לא ישארו דפנות להסוכה אך אין עניין ז"ל רלנבי הרפנות חשבינן דופני המיטה לדפנות הסוכה אבל לא לעניין המעמט האויר דזהו כמו שנעמיר שלחן בסוכה או כסא נבזה באופן שלא ישאר מראשם עד הסכך י' מפרחים האם תפסל הסוכה בשביל זה וה"נ כן הוא לעניין הכשר סוכה אע"ג דא"א ליטלה מפני הרפנות שיחסרו להסוכה דלעניין הכשר הסוכה חשבינן לה כשאר בליים המטלמלים שאין פוסלים את הסוכה בהמעמט האויר שלחם ויש מי שחושש לבלי להעמיד בדבר המקבל מומאה ולכן נמנעים מלקבוע מסמורות בסכך הסוכה ונכון הוא ומ"מ ברעבד אין זה פסול מפני דרוב רבותינו לא חשו למעם מעמיד בדבר המקבל מומאה וכן הוא בירושלמי ויש שאלו לפי מ"ש דאמרינן סי תקרה יורד וסוחס א"כ כלל סוכה נימא סי תקרה יורד וסוחס אך אין זה שאלה דכיון דלאמרה הולכה ב' דגנות ובלשית סמח הוי כאלו נאלמה ממושג ללא אמרינן סי תקרה דו"ק :

[תר"א שהסוכה צריכה להיות צילתה מרובה מחמתה וכו' י"ז סעיפים] :

א הלכה למשה מסיני דהסכך צריך להיות צילתה מרובה מחמתה ואינו רוסה לפרוץ ועומד במחיצות דפרוץ כעומד מותר ובחסה וצל אינו כן ולפיכך אם למעלה על הסכך שוין המיכוך והפגוי פסולה שזהו סימן שלמטה חמתה מרובה מצילתה שזה יודע בחכמת הראייה שהחמה הנכנסת לחלון מתפשטת יותר מדוחב החלון לפי שהאור יש לה התפשטות ומכ"ס כפי המטה מ"כ ולכן כיון שצריך צילתה מרובה מחמתה בע"כ שלמעלה המיכוך הוי הרבה יותר מהפגוי וזהו שיטת רש"י וז"ל והרא"ש וכן הר"ף והרמב"ם פ"ה זכ"ב הטור וזהו שיטת רוב רבותינו :

ב ורבינו חם ורבינו אליעזר מסיין והמאור יש להם שיטה אחרת בזה והיינו שלא נאמרה הלכה בפ"ע על חמה וצל אלא הם בכלל פרוץ ועומד רמחיצות וכמו בן פרוץ ועומד דסכך שאם יש סכך כמו אויר

ג ולדינא פשיטא דהלכה ברוב הפוסקים ומ"מ שיטת ר"ת אמת דאם נביט מלמטה למעלה לא מיבעיא אם נראה שוין פסולה אלא אפילו נראה הסכך מעט יותר ג"כ פסול לפי שיטת רש"י דהא האויר מתקצר בראייה ולכן אפילו נראה מעט יותר מ"מ הן שוין ובשוין פסולה לפי שלמטה חמתה מרובה מצילתה כמ"ש ולכן מלמטה בהכרח שגראה שהסכך הרבה יותר

על האויר וליש כללו של דבר בשמחה למעלה צריך שיהיה הסבך יותר על האויר בשיעור נכון כדי שלמטה יודעה צילתה מרובה מחמתה וכ"ש בשמחה בראיית עין מלמטה למעלה דצריך עוד יותר ואם נמדוד למטה צריך שיהיה הצל מרובה על החמה :

ד ואם הסבך ברובה צילתה מרובה מחמתה בשני משהייך ובמיעוטה החמה מרובה מצילתה במשנה כשר אף לישב תחת המיעוט כיון דבבולל הוי צילתה מרובה משהו דכמו במחיצות לעניין פרוץ ועוסד הלכך אתר הבולל כמ"ש כמ"י שפ"ב כמו כן לענין החמה והצל ואם ברובה הוי רק משהו אחת פסולה דא"כ הוי צילתה כחבתה (ופרישה) וכן אם במיעוטה הצל הרבה יותר וברובה החמה מעט יותר אע"פ שבבולל הוי צילתה מרובה פסולה לפי שעכ"פ ברובה הוי חמתה מרובה וגם כפי רי"ז ואפילו ברובה שיה פסולה כמובן :

ק ויש מרבותיו שסתפק דאולי במה שאנו הולכין אתר הירוב כמ"ש ודו במיכה קטנה אבל כמיכה גדולה שיש במשך ד' טפחים שהוא שיעור סוכה חמתה מרובה אולי אסור לישב שם אף שבבולל הוי צילתה מרובה ור"ן סו' ואע"ג דבמחיצות שבת פשיטא דהולכין אתר הבולל אפילו בגדולה הרבה והו' מפני שאין שיעור למחיצות אבל במשך סוכה אולי כל שיעור ושיעור הוי כמיכה כפרע וע"פ זה כתב רבינו הרמ"א בסעיף ב' ויש מחמירין אם הסוכה גדולה ויש מקום ד' על ד' שחמתו מרובה אע"פ שבצידוף כל הסוכה הנה הצל מרובה עכ"ל ומסתמכת כל הפוסקים כבואר לד"א דגם' בסוכה גדולה כן הוא והכי מבואר להדיא מלשון הש"ס וי"ט . רב"ל א"י לא נארכה אלא לסוכה גרושה לילתה וכו' ר' אבשיאל אמר לא נארכה אלא למשך פסול פחות מג' סוכה קטנה וכו' ע"פ וחי סיד' דגם רב"ל א"י מיירי נקטנה דכדי אר"ן הל' לתור ג"כ בסוכה קטנה כדלמך ר' אבשיאל וע"ג חז"קו :

ך דרך הסיכך להיות קל כדי שיהא כובכי חמה נראין מתוכה וגם כיכבי לילה וכוכבי חמה הם ניצוצי השמש אסגם כד"עבר אף אם היתה מעובה כמין בית ואפילו כובכי חמה אין נראין מתוכה כשרה וכתב הטור שיה' מסק שאם אין המסך יכול לירד לתוכה פסולה והרא"ש לא הביא זה ע"ש ומעמו של ר"ת הוא מדאמרין ויש חענית שהנשמים סימן קללה כתב וכן אמרו שיוצא מסוכה בירידת נשמים ואם פותר למכך

כאופן שלא ירדו נשמים אין זה סימן קללה ולא יוצא מן הסוכה ושעמו של הרא"ש נ"ל דהא תנן מסבבין בנפירים הפתוחים מד' טפחים ופשיטא כשנסבך בהם לא ירדו הנשמים ואין לומר שירחק משהו נטר מסך מנ"ל לומר כן אלא ודאי דרובי הסוכים הם מדברים שהנשמים יורדים דרך הסבך וכדכתיב בנחמיה וכו' צאו ההר והביאו עלי יות וגו' וכסבבין שלנו ועל כאלו שנינו דהוא סימן קללה יוצא מן הסוכה אבל אם אחד מסבך בדבר הכשר לסיכך ואין הנשמים יורדים כשירה ועוד נ"ל במעמו של הרא"ש דהא כתיב וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחמה ולמסתור מרים וממטר וסוך קרא דריש בריש סוכה ולמעלה מב' פסולה ע"ש ולר"ת צ"ל דהוא מחמה מהורים ולעולם נוספין נשמים ועכ"ל וי"ט ויש מהגדולים שחששו לדברי ר"ת ופוסלין בשאין הנשמים יכולין לירד לגמ' וכו' ופמ"ל ורבותינו בעלי הש"ע לא הזכירו מזה דבר ונלע"ד שבשעת הדחק יש למסך בפשיטת על דעת הרא"ש להבשיר כשאין נשמים יורדין לתוכה :

ז הסבך אפילו כיסוי דק מאד שיש בה הרכה אויר אלא שאין ג' טפחים במקום אחד דבבב"ג פוסל כמ"ש כמ"י הבא אם כן הכל יש צילתה מרובה מחמתה כשירה כלומר דוהו נדר הסבך ולא ברקת ועבות תליא מילתא וכן אם לא היה הכיסי מיוחד בשוה אלא כבילכול והיינו שהסיכך מקצתו למעלה ומקצתו למטה ובכל הסבך כן הוא כשירה ובכלר שלא יהא אחד גבוה מחבירו ג' טפחים דאו כשני סבבים הם ולפעמים אף בהפלה ג' טפחים מותר והיינו כגון שיש המשך טפח בהעולה או יותר ויש מקום כנגדו למטה במשך טפח אמרינן חכום רמי כלומר דובבין אותו מלמעלה ותתנין אותו למטה והוי הלכת למשה מסיני דבמשך טפח אמרינן חבט רמי ולא בפחות מטפח ורואין אותו כאלו ירד למטה ונגע בשפת זה דהוידר ולכן צריך שיהיה סוכין כנגד שפת הוידר ויהיה שם מקום טפח פנוי :

ח דע דאע"ג דכשקצת מהם נבחרים למעלה מנ"י טפחים בהגרה שהחמה תהיה שם מרובה מפני שתכנס מן הצד אסגם כיון שאם נשפילם תהיה צילתה מרובה וגם עתה בעת שהחמה תהיה באמצע הרקיע והצל יכה תחתיה תהיה גם עתה צילתה מרובה ולכן לא חיישינו לה חף שיש מי שחולק בזה כמבואר

במבואר במור סימ כל הפוסקים הסכימו כן כמ"ש המור ע"ש :

מן קנים היוצאים לאחורי הסוכה כגון שאחורי רופן אמצעי בולטין קנים מן הסכך ויש בהם הכשר סוכה וצילתן מדוכן מחמתן ויש לזה ג' דפנות כגון שהרופן האמצעי אינו בקצה הרפנות הצדדיות אלא נכנסת לתוכן כשרה והרבותא בזה כתבו המור והש"ע סעיף ו' שאע"פ שהרופן האמצעי לא נעשה בשבילם אלא בשביל עיקר הסוכה שהוא לפנים ממנו עכ"ל ולבאר אלו מובן ראשו צריך לעשות הרפנות לשמה ואלו אפילו כשסיככה שלא לשם סוכה כמ"ש בס"י תרל"ה וכ"ש הרפנות אמנם עיקר כוונתם רביון שהרופן האמצעי לא נעשה בשבילם יש מקום לומר דגם הסכך שהוץ לדופן לא ניתן לשם צל ובכה"ג פסול במבואר שם וקמ"ל דאינו כן וזה למתי מדברי הפרישה ע"ש ולגירסת הפוס' י"ט , ד"ה לכאוי ח"ש בפשיטות ע"ש :

ו זכן הקנים הכולטין מן הסכך לצד הרביעי הפרוץ ורופן אחד נמשך עמהן דמותו לישב תחת סכך זה אפילו אין לו רופן כנגדו ולא מיבעיא אם הרופן השנייה הקצרה אינה אלא ז' טפחים כשיעור סוכה דפשיטא רכל הכשר סוכה כן הוא שחיים כהלכתן ושלישית טפח ומותר להשתמש בכל הרופן אפילו שלא כנגד הפסח וכן זה שעשה הרופן ז' טפחים כרי הכשר סוכה דמותו להשתמש להלן אלא אפילו עשה הרופן הקצרה הרבה יותר מ' טפחים ומ"ט לא המשיכה עד הרופן הארוכה שכנגדה ריש מקום לומר דהאי נברא לאו בשביל הכשר סוכה המשיך הרופן דאי"כ למה היה לו להמשיכה יותר מ' טפחים אלא ודאי כוונתו לבלי להשתמש יותר מאורך הרופן הקצר וזה החלק מהרופן הארוך הנמשך עם הסכך אין לו שייכות עם סוכה זו והיא כסוכה בפ"ע וא"כ אין לה רק דופן אחד ומ"ט כשרה רלעולם סוכה אחת היא ולא רצה למשוך הרופן הקצרה יותר ולא מטעם כיוסיל זה החלק :

יג ויש להסתפק אם זהו דיוקא כשעשה כל הסוכה בהמשך אחד ככת אחת אבל אם מתחלה עשה דפנות שוות והסכך היה נמשך חוץ לסוכה ואח"כ האריך דופן אחת תחת הסכך דאז היא כסוכה בפ"ע ואין לזה הכשר סוכה או דילמא אפילו בכה"ג כיון שממכה להסוכה נעשית כסוכה אחת וכשירה וכן

נלע"ד עיקר וכל דייס חלו לא נמלחו כד"ף ולא ידעתי למה ואולי משום דלא פתיחו :

יד כבר נתבאר רהלכה למשח מסיני פרוץ כעומר מותר ולכן אף על נב דלענין חמה וצל אינו כן לדוב הפוסקים כמ"ש מ"ט לענין סכך פסול וסכך כשר היה כן ומ"ט אמרו הכמים וע"ז : כיון דא"א לצמצם בהכרח שהבשר יעריף קצת על הפסול ולפיכך אם סיכך במקצת הסוכה בשפורין של ברזל הפסולין לסיכוך ואין בכל אחד מהם ד' טפחים ונס לא הגיח שפורין קצרים ר' טפחים במקום אחר ראם היה ר' טפחים רוחב סכך פסול פוסלת את כל הסוכה כמ"ש בס"י הבא אלא שאינם ר' במקום אחר ובין שפור לשפור הגיח אויר כמלא רוחב השפור והגיח שם סכך כשר ומ"ט פסול מפני שא"א לצמצם שימלא כל האויר מסכך כשר ונמצא שהפסול מרובה ולכן צריך להעריף מעט סכך הכשר על השפורין או אם היו השפורין נחונין שתי יתן הכשר ערב או להיפך רבאופן זה בהכרח שיתמלא כל האויר מסכך הכשר כלומר דהא בכה"ג יתן קצוות הכשר על הפסול דאי"כ יפלו וא"כ ממילא שנתמלא כל האויר ונגזן שאין להכשר על מה להניחם רק על הפסול משתי לערכ או להיפך ודו"ק :

יז וזה שאמרנו שלא יהיה ר' במקום אחר זהו בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה שאין בה רק ז' טפחים על ז' טפחים אין להיות ג' טפחים סכך פסול במקום אחר אלא פחות מג' כמו שיהבאר בס"י הבא : יח כבר נתבאר בס"י תרבי"ט סעיף ל' רמדין תורה מסככין אפילו כנסרים שהם רחבים ר' טפחים ומדרבנן אסור מטעם גזירת תקרה כלומר שאסור מה לי לישב תחתיה ומה לי לישב תחת תקרת ביתי אבל בפחות מר' מסככין משום דתקרת בית אין פחותים מר' ומטעם זה בומה"ז שמסככים התקרות בפחות מר' אין מסככין בנסרים כלל ע"ש ואמרו שם במשנה נמ' ופ"ז : דבית המקורה בנסרים שאין עליהם מעויכה והיינו טיט וצדירות שמהין עליהן אלא מונחים כמות שהן ועכשיו רוצה להבשרין לשם סוכה והנסרים רחבין ר' טפחים ואלו מתחלה היה בא לסכך בהן היה אסור כמ"ש אמנם כיון שהיתה תקרה יבא לבטלן מתורת תקרה לעשותן לשם סכך התיירו חכמים כאחר משני דרכים והיינו או שיסיר מהם כל המסמדים וינביה כל נסר ונסר ויניחן לשם מצות סוכה או שימול נסר אחר סכין נסרים אלו והיינו נסר סכין שגי

שני נסרים בגל הסוכה והן סכך כשר במקומו ותמיד כולה כשרה מהמעט שיתבאר :

מן ומעמא דמילתא דסוכה זו פסולה משום תעשה ולא מן העשוי בפסול ולכן כשמגביה כל נסר ונסר וחוזר ומניחה הרי עשייה חדשה לשם סוכה וכן אם גופל אחת מכן שתים ומסכך שם בסכך כשר משימא שהיא עשייה חדשה וכיון דעביד מעשה ככל נסר שבין ב' נסרים הוה כאלו עשה מעשה ככל המשך הסוכה וכיון דהוה לשימא הראש והמור והשע' סעיף ט' אמנם מרש"י (פ"ו. ד"ה ר"מ) מתבאר דלאו כל משך הסוכה מתבשר עי"ו אלא אותם שבין הנסרים והנסרים בפסולם עומדים ע"ש ואי קשיא הא עדיין יש גזירת תקרה אחרי שהם רחבים ד' אמנם ככה"ל לא גזרו דכיון דחוינן להאי גברא דכקי בתעשה ולא מן העשוי ועושה תקן להבשירה איך נגזור עליו שמא ישב תחת תקרת ביתו ולכן עריפא סוכא לסכך בתחלה שאוסרים עליו לסכך בנסרים של ד' טפחים :

מן אכל הרמב"ם בפ"ה דין ח' כתב תקרה שאין עליה מעויבה וכו' ה"ו פסולה שהרי לא נעשו לשם סוכה אלא לשם בית לפיכך אם פקפק הגמרים והגיד המספרים לשם סוכה ה"ו כשרה ובלבד שלא יהא בכל נסר ונסר ד' טפחים וכן אם נפל אחד סבגתים והציה במקומו סכך כשר לשם סוכה ה"ו כשרה עכ"ל ונראה להרי"א דהרמב"ם ס"ל דאדרבא כשהיה הפסול גם משום תעשה ולא מן העשוי חמיר טפי ומשימא דרבננים ר' פסול אלא אפילו כאין רחבים ד' יש בנם' שפסול ממעט שהיה עליהם פסול דתעשה ולא מן העשוי אלא דלא קי"ל כן והוה הרבותא שמשמיענו דאפילו כשהיתה על הסכך פסולה

דתעשה ולא מן העשוי כ"מ מדברי הפקטוק או הגמילה מבגתים ומהר"ם בגמ' ס"ס כניסולי חקרה קמיסלגי וה"ל לטולס כחין כהן ל' אלא דמר סבר דכהן פסולה לה ממי הפקטוק ומר סבר דמתי וכן הלכה והמג"ח סק"ח רנה לפ"ה דדק כפקטוק לה מהאי כד' משום הוזהר אבל כטעם וכו' מותר אף גד' דאין חשש ברוחה ע"ס ותמיהתי לנארמכ"ס כפ"כ פירושא דכניסולי חקרה קמיסלגי פירושו לי כפלה כהכי ס"ס לכו ולח"ס עניין הוא להרוח"ס וכן מוכח במ"מ וכב"י וכו"ל דלתרתיידי קאי והוה גם טעם הרי"ף וכמ"ס הרי"ן ע"ס גם החמ"ס הצי על המג"ח ע"ס ועט"ו סק"ס וז"ל :

דין סוכה שאין לה נג כגון שהיו ראשי הרפנות רבוקות זו בזו כצו בודרת או שסכך ראש הדופן של סוכה אל הכותל ועומדת בשיפוע פסולה דאין סוכה כלא נג ושיפועי אהלים לאו כאהלים דמי אמנם אם היה לה נג אפילו טפח או כפחות מ' ספדך לנגה טפח וטפח הוי אהל לענין כמה דברים ולכן שם אהל על זה ומתבשרה השיפוע נחשבת כנג הסוכה ואם היא מדברים שסמכין בהם מותר לישן תחת כל השיפוע וכן כסמכה לכותל בשיפוע והגביה הדופן מן הקרקע טפח ועשה כניין וקוף טפח והשיב עליו ראשו של השיפוע למטה דטפח זה משהו כאלו יש לו נג ולרש"י אפילו הפסח הוא אויר עושה טפח זה איתו כאהל דחשבינן טפח זה לרופן וכל השיפוע כנג ופשוט הוא דצריך שיהא בגובה י' טפחים ז' על ד' שזרו שיעור חבשר סוכה ונחשב זה כרופן והשאר למעלה כנג ולכן צריך שיהא שם סכך כשר הדי' טפחים סודרין כדשר ולא כאלכסן ונראה שגם כהנוכה שלמעלה מ" צריך להיות ז' טפחים דאין סכך פחות משיעור זה ויש חולקין בזה והעיקר כמ"ס (פכ"ו) :

תרל"ב [בכמה פוסל סכך פסול ואיר וכו' י"ג מעיפ"ס] :

א קי"ל דסכך פסול פוסלת כל הסוכה באמצע כד' טפחים ומן הצד כד' אמות ואויר פוסלת כל הכוכה בין באמצע בין מן הצד כג' טפחים י"ו. וכו' ואיר הוגדים כשיש סוכה מג' רפנות והרוח הרביעית פוזצה ומתחיל סכך פסול או האויר מן תחלת דופן האמצעי החלף על פני כל הסוכה עד הדופן הפרוץ וחלק את הסוכה לשני חלקים וכל חלק לא נשאר רק בשני רפנות ולכן כשהתפסק הוא פחות

מג' טפחים הוה בלבד ואינו כלום אבל ג' טפחים אויר חולקת לשנים ונפסלה לגמרי וסכך פסול איתה חולקת רק כד' טפחים שזרו מקום חשוב אבל פחות מ' לא חשיבא לחלקה ומה שהאיר פחלקה כג' משום דהחלוקה ניכרת להדיא וברב"כ כשיצאה מלבד מחלקת אבל סכך פסול דאין החלוקה ניכרת איש חולק אלא במקום חשוב ד' טפחים :

ב האיר שפוסל כג' טפחים פוסל בין באמצע הסוכה בין

בין מן הצד אבל סכך פסול אינו פוסל בד' ספרדים
אלא באמצע אבל מן הצד אינו פוסל עד ד' אמות
מע"ם דאמרינן דופן עקומה כלומר רחוינן שזה המשך
מהסכך הפסול המונח על הגג חשבינן ליה כאלו הוא
מן הדופן אלא שהדופן נהעקם על הגג ודבר זה
אינו מהסבא אלא הלכה למשה מסיני דאמרינן
בסכך פסול מן הצד דופן עקומה עד משך ד' אמות
ובאור א"א לומר כן דאין מה להעמיד לדופן :

ג זה שאמרו בבאור של דופן עקומה דחשבינן
לסכך כאלו הוא מן הדופן ונעקם ונכפף כן כתב
רש"י וי"ו. וכ"כ הרמב"ם בפ"ה סוף דין י"ד וי"ז
רואין כאלו הכותל נעקם ויחשב זה הסכך הפסול
סוף הכותל וכשרה ודבר זה הלכה למשה מסיני
עכ"ל אבל א"כ יש להבין כיון דחשבינן לה של
הכותל אבל הסכך הכשר רחוק הרבה מן הכותל אך
נלע"ד דהענין כן הוא דכך נאמרה ההלכה דחשבינן
לסכך הפסול כאלו הוא מן הדופן ונתעקם ואח"כ
חשבינן כאלו הדופן נתעקם וחולך ומגיע להסכך
הכשר ודאיה לדבר זה מהך דאיצטבא שיתבאר בס'
הבא כשהסוכה נבנה למעלה מן' אמה ונבנה בה
איצטבא למעט הנוכה ואמרינן בנב' ג' דאם יש
משפת איצטבא ולכותל פחות מד"א כשרה מטעם
דופן עקומה ושם בע"כ כאלו הדופן נתעקמה ובא
להאיצטבא וכמ"ש הרמב"ם בפ"ד דין י"ד וי"ל בנה
איצטבא באמצעה וכו' פחות מד"א כשרה וכאלו
המחיצה נוגעת באיצטבא וכו' עכ"ל הרי להדיא
כדברינו ומה שר"י ע"ס דמה פ' זה סייעו שלא זה כלל
אבל תרומתו נריכי וגם נאצטבא י"ל כן מ"ס ודו"ק :

ך ויא' דלא אמרינן דופן עקומה אלא במחיצות
המניעות להסכך אכל אם אין המחיצות מניעות
לסכך לא אמרינן דופן עקומה ור"ן וכו"ס ססו והטעם
נראה דכך היכי דמפסיק אויר אפילו בגובה אין מקום
להדופן לצרפה ואיך נאמר שהסכך הפסול היא מן
הדיפן ונתעקם הלא אינו מגיע להדופן שבהצד מפני
האויר המפסיק אבל המור כתב דאמרינן דופן עקומה
אפילו אין הדופן אלא י' טפחים והגג נבנה מסנו
הרבה שאנו רואין הדופן כאלו עולה עד למעלה ואו
נאמר דופן עקומה עכ"ל כלומר שזה עצמו רואין
כאלו הדופן עולה עד למעלה ואי קשיא א"כ נס באויר
נימא דופן עקומה דאינו כן דרוקא באויר דפנות
שלמעלה מהכשר סוכה שאין בו צורך י"ל כן ולא

באויר שעד הגג שהוא עיקר מקום הכשר סוכה ולענין
דינא יש להחמיר וכו"כ ה"ח והמ"ח סק"ל והמ"ו סק"ל
האר"ך להקשות על המתמירים ולפמ"ס ח"ט ודו"ק :

ך ודע דבסכך פסול פחות מד' טפחים מותר לישן
תחתיו דכמל לנבי כל הסוכה אבל מן הצד דפוסל
בד' אמות ובפחות כשר לא יישן תחתיו כשרוחבו ד'
טפחים שהוא מקום חשוב וכאויר אף בפחות מג'
שאינו פוסל את הסוכה מ"ס לא יישן תחתיו אע"פ
שפחות מג' מצטרף גם להכשר סוכה כמו שיתבאר
מ"ס אין לישן תחתיו כשהולך על פני כל הסוכה
דמינכר טובא או אפילו אינו הולך על פני כל הסוכה
אלא שיש בו משך שהארס יכול לישן כנגדו ראשו
ורובו אבל בלא"ה מותר שהרי אין לך סוכה שאין
שם נקבים נקבים אלא כשיש אויר משך נכון אין
לישן תחתיו ולא צאבול ולא לישב תחתיו ואינו
דומה לסכך פסול מפני שניכר הרבה :

ך וזה שחלקנו בין אויר לסכך פסול ובין אמצע זמן
הצד זהו הכל בסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה
שארין בה אלא שיעור סוכה ז' טפחים אין חילוק בין
אויר לסכך פסול ובין אמצע זמן הצד אלא בכל ניוני
פחות מג' כשרה וכצטרפת להכשר סוכה וישנים תחתיו
דכלבוד דמי ונ' טפחים פסולה והטעם פשוט דכיון
דקטנה היא א"א לילך בה בסכך פסול עד שיעור ד'
טפחים דא"כ תהא רובה בפסול ובהכרח לילך בה עד
שיעור לבד וכל שיצא מתורת לבד פסולה בכל דבר
ובכל מקום :

ך דופן עקומה שנאמרה ההלכה על ד' אמות הוי כין
ברופן אחד בין בכל הדפנות הלכך בית שנפחת
הנג באמצע וסיכך במקום הפחת ונשאר מן התקרה
סביב בין סכך הכשר לכתלים פחות מד' אמות כשרה
ומירו אין ישנים תחתיו כל זמן שיש בו ד' טפחים ואם
במקום אחר יש ד' ובמקום אחד פחות מותר לישן
במקום הפחות :

ך זה שנתבאר דסכך פסול פוסל באמצע בד' טפחים
ואויר פוסל כג' היינו כמ"ש דאין להסוכה אלא ג'
דפנות ומתחיל ברופן האמצעי ומחלך על פני כל
הסיכה עד הצד הפרוץ דהשתא מפסיק הפסול או
האויר בין סכך כשר לבשר ולא נשאר מכל צד אלא
כ' דפנות אבל אם מתחיל מהדופן שמן הצד ומחלך
עד הדופן השנייה שכנגדה אם נשאר מהכשר צד
הדופן האמצעית כדי הכשר סוכה דהיינו ז' טפחים
כשרה

כשרה שחרי יש לה נ' דפנות והצד שמעבר הפתח והיינו לצד הפרוץ אם ההפסק הוא בג' טפחים אויר ככל ענין פסול כמ"ש אבל אם מפסיק סכך פסול בד' טפחים ואצל הפתח עדיין נשאר כרי הכשר סוכה אם יש מן צד הכשר עד הדופן האמצעית כדי לומר דופן עקומה והיינו פחות מד' אמות כל הסוכה כשרה הצד הפנימי הרי יש לו נ' דפנות והצד החצון מתכשר ע"י דופן עקומה שאנו רואין הדופן האמצעי כאלו עומדת אצל צד החצון ואין לומר כיון רגומלין הדופן משם איך וכשר הצד הפנימי דהא באמת אין רגומלין משם רק רואין כאלו עומדת בשם וממילא דכולה כשרה ומהו ופשוט הוא דאם הדופן השלישית אינה רק ו' טפחים ויש ד' טפחים סכך פסול אחר הו' טפחים לצד הדופן הפרוצה שאינו כשר רק הצד הפנימי אבל הצד החצון אין לו רק שתי דפנות וטעם הדופן הארוכה והאמצעית ופסולה :

מ כל זה הוא כשהאוויר או הפסול הולכים על פני כר המכה אכל אם באמצע המכה יש אויר נ' על נ' או סכך פסול ד' על ד' ובהצדדים מחובר הסכך כשר זה לזה אם יש מהאוויר או מהפסול הכשר סוכה עד הדופן האמצעי הכל כשר דמה שבצדדיו פשיטא דכשר דהא הוא מחובר לשיעור הכשר סוכה וכן מה שנמשך מהצדדיו לצד הפתח מחובר הוא ואפילו הכשר שאחר הפסול או אחר האוויר לצד הפתח רחיבורו הוא רק ע"י הצדדיו מ"מ סוף סוף מחובר הוא דהכשר סיכה ולא נרע מפסל היוצא מן המכה דגדון כסוכה כמ"ש בסו' הקודם ורק תחת האוויר ותחת הפסול לבד פסול לישן שם כמ"ש ובאמת אפילו אין מהאוויר או מהפסול הכשר סוכה עד הדופן האמצעית נ"כ לית לן כה דכל הסוכה מצטרפת יחד לשיעור הכשר סוכה כיון שמתוברין מן הצדדיו וטעם :

ו אם יש סכך פסול פחות מד' טפחים ואצלו אויר פחות מג' טפחים אין מצטרפין זל"ו לפסול המכה הלכך אם יש אויר נ' טפחים יכול למעטו בסכך פסול וכשר וזהו דווקא כסוכה גדולה אבל בסוכה קטנה שאין בה אלא ו' על ו' מצטרפין זל"ו לפסול ולא משום צידוף אלא משום חסרון השיעור ואם יש סכך פסול שני טפחים ואח"כ אויר פחות מג' טפחים ואח"כ עוד סכך פסול שני טפחים מסתפק הרא"ש ז"ל אם שני הפסולים מצטרפין לפיכך המכה מי אמרינן כיון דאוויר מפסיק ביניהם לא מצטרף או דילמא כיון

דאין באוויר נ' מצטרפין ולא משמע לבד דלא אמרינן לבד להחמיר דאם היו אוטרים לבד להחמיר היה די בטפח סכך פסול מכאן ושפח מכאן וביניהם שני טפחים אויר וע"י לבד נעשה ד' טפחים סכך פסול אלא ודאי לא אמרינן לבד להחמיר ואפילו סאן דסי"ד דאמרינן לבד להחמיר לא אמרינן רק אלא שנעשה כשניהם סמוכים זל"ו אבל לא שהאוויר יצטרף ומג"א סק"ה ולשל סי' תק"כ סק"ט אלא דבבאן הספק דכיון שאינו מקום חשוב אינו חשוב שיפסיק והוי כאלו הם מחוברים והוי סכך פסול בד' טפחים והולכין להחמיר כי זהו פסיקא דאורייתא :

יב איתא בגמ' (ו"ד:) דהא דאמרינן דסכך פסול פוסל בד' טפחים אפילו אין כל הדי' טפחים בתוך המכה כגון שהניח על המכה סכך פסול אצל הדופן הפרוץ שא"א לומר בשם דין דופן עקומה כיון שאין שום דופן והכנים נ' טפחים לתוך המכה ומפח אחד חוץ למכה והו"ל כפסל היוצא מן המכה ונרץ כמכה ונחשבו הני' טפחים כסכך פסול ואמר לישן תחתיו מפני שהמפח שמבחוץ נחשב כאלו הוא לפניו ואם היא סוכה קטנה נפסלת כל המכה דהוי כסוכה קטנה שיש בה ד' סכך פסול שנפסלת כולה כמו שנתבאר ולפ"ו אף אם אינה בצד הפרוץ אלא בצד הדופן שז"ל דופן עקומה מ"מ בסוכה קטנה הרי חסר השיעור ומג"א טעם :

יב ולפ"ו יש ליהודר כסוכות הבנויות שלנו שיש עוד מקום פתיחת הגג קצת בנין דהיי במסך פסול ואמת שהוא פחות מד' טפחים אבל ברובם הם מקצתם בולטים גם לחוץ לכותל חוץ למכה וביחד יהיה ד' טפחים וא"כ אמר לישן תחתיו ויש מי שאומר כיון שיש כותל ביניהם אינו מצטרף זל"ו ולכן אם אין ד' סכך פסול לתוך המכה מותר לישן תחתיו (מג"א סק"ה) ויש להחמיר כדיעה ראשונה וגם התמ"ט חולק על המג"א והתמ"ג נ"כ כמתקן כזה וטעם להחמיר ע"ס : יב ודע דהא דאמרינן דופן עקומה עד ד' אמות זה במשך-השוה אבל כגון משופע אפילו אם יש בשיפועו ד' אמות ויותר אם אין במשך השוה ד' אמות אמרינן דופן עקומה (מג"א סק"ט) וברא דאמרינן דבמכה קטנה של ו' טפחים כל ג' טפחים פוסלת המכה לא דווקא ו' טפחים אלא כל שהיא פחות מן ו' טפחים פוסל נ' טפחים כיון שלא ישאר ו' טפחים שיעור סוכה וטעם סק"ג ומ"ט המג"א נק"כ דאם הגג מקטן למעלה

למעלה שהולך בטיפוס ואין בו ל' אמות במשך השנה ורק באשמש
 למטה יש קורה בסכות מג' טפחים דאי מלמדת ליה סרל ד'
 אמות ולא אמרינן דופן שקמה מ"מ כיון דכלל הגובה הוא רחוק
 ג"ע וא"כ ל"ל תבוע ולבוד ולא אמרינן כן להחמיר ע"ש והוא

תרל"ג [דין נובה הסוכה שלא תהיה נובה יותר מכ' אמה וכו' עיפיים]:

חלל כ' ע"ש כלומר דהא קי"ל דחלל סוכה לא יהיה יותר מכ' אבל הסכך יכול להיות למעלה מכ' אלא דכאן מיורא דתחלל הוא יותר מכ' ורק ההוציא כלומר הענפים והעלים היוצאים הם יורדים למטה עד שמכסים את החלל היותר מכ' ובעינן שבהם עצמן יהיה צלתן מרובה מחמתן ואם לאו כמאן דליתגיהו דמי כיון שאינן מעיקר הסכך דבעיקר הסכך לא היינו מצריכים שבגמד הכ' יהיה צלתן מרובה מחמתן דאין מעם בזה אלא מפני שהם הוציא:

ה' וי"א דבטעם זה דאין ההוציא מעיקר הסכך לבן בעינן שיהיו בתוך כ' סמך וצלתן מרובה מחמתן ואם היו למעלה מכ' אע"פ שצלתן מרובה מחמתן דאין אותם כאלו אינם וכ"מ מהר"ן ע"ט וכן מבואר מלשון הרמב"ם בפ"ד ע"ש אבל הטור כתב והוציא יורדין עד כ' ע"ש והוא בלשון הרא"ש ע"ש ורבינו הבי"ב בסעף ב' בסתים לה סתומי ושמג"א סקי"ג טתמס דדניי הרא"ש והר"ן אחד הם וליטו כן ועממיה"ש זמ"ג:

ך סוכה שחללה יותר מכ' אמה ותלה בה דברים נאים תחת הסכך וע"י כן נתמעט החלל אינו מועיל כיון שאין זה פן הסכך ולא דמו להוציא ואף שהם כשרים לסיכוך מ"מ כיון שתלאן לגוי ולא לשם צל אינן בכלל סכך ואין ממעטין החלל היותר מכ' וכן אם רוצה למעט החלל ע"י הגבהת הקרקע כגון שנתן ברים וכסתות או שארי דברים על הקרקע ומיעט החלל לא הוי מיעוט דלא נתבטלו להקרקע אפילו ביטלם בפירוש אבל אם מיעטה בתוכן הרבה שנתן על הקרקע וביטלן בפירוש הוי מיעוט וק"ו אם נתן עפר וביטלו לעולם בפירוש אבל אם לא ביטלו בפירוש אפילו עפר לא הוי מיעוט אע"פ שידוע שלא יטלו מכאן מ"מ כשלא ביטלו בפירוש לא הוי מיעוט וכ"ש תכן וידאה לי רה"ה אם הניח עצים על הארץ כמו רצפה וביטלן בפירוש דהוה מיעוט ואולי דרצפה הוי סתם כמפרש וכל שארי דברים לא מהני אפילו ביטל בפירוש דאין דרכן להתבטל וכסתה דעתו אצל כל אדם אפילו אם הוא

א שנינו בריש סוכה סוכה שהיא גבוה למעלה מעשרים אמה פסולה דסוכה הוה דירת עראי ועד כ' אמה אדם עושה דירתו דירת עראי אם ירצה אבל למעלה מעשרים אמה אי"א לעשותה דירת עראי מפני נובהה והתורה הקפידה שהסוכה תהיה ביכולת להיות דירת עראי ופרט"ה ע"כ דכ"ס הרי"ף ע"ט ואין חילוק בין סוכה קטנה לסוכה גדולה ובין מחיצות מניעות לסכך ובין אין מניעות לסכך דבכולהו פסול למעלה מכ' אמה ומסו"ס דלחידק אמוראי יש חילוק כמבאר גמ' אבל לרנ"ה אין חילוק:

ב אם תמעה לומר דכיון דהתורה ציותה דירת עראי לסוכה אין לעשותה חזקה דאינו בן דיכול לעשות אפילו מחיצות מברזל אלא התורה אמרה שתהיה ראויה לעשותה עראי וגמ' ויש להסתפק דנהי דודאי בן הוא מ"מ אולי עכ"פ יש יותר היורד לעשותה עראי בדרך הסוכות הנעשים להג הסוכות ואח"כ סותרים אותם משנעשה אותם בבתיים בנייים בסילוק הנגות בדרך שאנו עושים בסוכות הקבועות בהבתים ונראה דאין קפידא כלל ואין היורד בזה יותר מבוה דעיקר עראי הוא על הסכך ולא על הדפנות אלא דמ"מ א"א לעשות דפנות בגובה באופן שא"א לעשותם עראי בל"י ווא"ע דק"ה נראה מלשון רנ"ה ע"כ שזומר עד כ' אמה וכו' כי עבד דירת קבע נמי נסיק וכו' ומשמע נסיק דיעבד אינו כן דנקיס זה אצו למעלה מכ' דגם דיעבד פסול וכן מבאר מחוס' ד"ה כי ע"ש ודוק:

ג כל אמה היא בת ששה טפחים מצומצמות והם נגד מרווחות בפחות חצי אצבע לאמה וזה שאמרנו למעלה מכ' פסולה הכוונה על החצר כלומר שהחלל לא יהא יותר פן כ' אמה אבל הסכך יכול להיות למעלה מכ' אמה והכי איתא בריש עירובין ע"ש:

ד היתה גבוה מכ' אמה והוציא יורדין לתוך כ' אם צלתן מרובה מחמתן כשרה כן הוא בגמ' ז"ל ופ"י הרא"ש הוציא יורדין לתוך כ' היינו שמניעות עד

הוא רוצה באמת לבלול ואין ממעטין בי"ח מפני שזו כבגין :

ז היתה נבחה סכ' אמה וכנה בה איצטבא כנגד דופן האמצעי על פני כולה וכיון שהיא בגין ודאי ממעט ויש בה שיעור סוכה ז' על ז' מכשרת כל הסוכה ושאר הסוכה חוץ בקנים היוצאים לאחורי סוכה רחוי כסוכה ואע"ז דהתם פיתו הסכך כשר והבא הרי הסכך פסול שהוא סכ' ולמעלה אמנם גם זה לא מקרי סכך פסול שהרי כשר הוא אלא שאודו אינו מהכשר סוכה ויש מי שסובר באמת דבכאן אין הדין דק על האיצטבא ודא ככל הסוכה ור"ן ורי"ט נמיה והסוד והשיע פתבו כריעה ראשונה וחוץ דעת רוב הפוסקים :

ח אם בנה האיצטבא מן הצד בלומר לאחת מכותלי הצדדים אם יש משפת האיצטבא עד הכותל השני יותר מד' אמות פסולה לגמרי שהרי אין לשכך האיצטבא דק שני דפנות ולא אמרינן כהאיצטבא נוד אסיק מחיצתא משום דאין אלו מחיצות הניכרות ואין דומין למחיצות הכית ואם פחות מד' אמות כשרה על האיצטבא דחוקא דאמרינן דופן עקומה ודואין הסכך כאלו נתעקס עד תחת האיצטבא כשפתה אבל השאר אי"א להכשיר כמקודם כדן קנים היוצאין לאחורי סוכה שהרי אנהו נטולין הסכך משם ומעמידין אותם כנגד האיצטבא ואע"ז דאין זה אלא דואין בעלמא ומאי שנא מהדן המבואר כפי' הקודם כסכך פסול שמפסיק באמצע הסוכה דאע"ז דלענין צד החצון אנו דואין באלו הדיוטן האמצעית עומדת כאן מ"מ גם הצד הפנימי כשר ולא רמי דהתם הצד הפנימי כשר נסוד ודק לענין צד החצון אומרים דואין אבל הבא מחוץ לאיצטבא חא דוא פסול וכיון דגם לענין האיצטבא אנו סורידים אותו לכאן ואיך נעשנו כשירים של האיצטבא וזהמ"ל סק"ו מיה כזה ע"ס ולמ"ס ח"ט נבטימות וגם מה שאקנה מס"ס תרל"ה לא ידעתי דמס' ה"ן כהן רולין ואיזה דמיון הוא הדין :

ט ואם בנה האיצטבא באמצע אם יש ממנו לכותל בכל צד פחות מד' אמות כשרה על האיצטבא דכבר נתבאר כפי' הקודם דאמרינן דופן עקומה אפילו מארבע הדוחות ואפילו אם האיצטבא נבחה יותר מעשרה לא אמרינן רשות אחרת היא אלא כמילה להסוכה ואם יש כינה לכותל ד' אמות פסולה ולא אמרינן נוד אסיק מחיצתא אפילו היא נבחה עשרה

דהיא כרשות בפ"ע ס"ס אינה דומה למחיצות הבית כפי"ש ודא אמרינן בה נוד אסיק מחיצתא ואפילו אם לשני דפנות היא בתוך ד' אמות אינו מועיל שהרי אין לה דק שתי מחיצות אלא היא בתוך ד' לג' מחיצות :

י סוכה יש לה שיעור בגובה למעלה ולמטה למעלה כמו שנתבאר שאין לה לדיות גובה כפ' אמה ולמטה שלא תהא פחותה מעשרה מפרחים דכל למטה מעשרה אינה דאווה אפילו לדידת עראי ואינה אלא כגוד של תרנגולים ודא לדידה אדם ולכן סוכה שאין החלל שלה נבוח ז' מפרחים פסולה ואפילו היא נבוח ז' מפרחים והסכך הוא למעלה מ' אלא שהצד יורדן לחוד עשרה ג"כ פסולה ואפילו הם חמשה סוכה מצולתה דאין הפסול ממעם הסכך אלא משום דלא נשאר עשרה מפרחים אויר התשמיש ואינה רידת אדם ומ"מ אם תכה שם דברים לגוי סוכה כשרה אף שיורדים לתוך עשרה וכן כל דבר שאינו בגדר אהל שהרי אהל הוא עשרה והוא תשמישי הסוכה משא"כ ההוציא הם אהל שמאחילין על הסוכה וממעטין אהל הסוכה :

יא היתה נמוכה מעשרה והפר כהקרקע על פני כל הסוכה והשלימה לעשרה כשרה וא"צ למקפק את הסכך ולחזור ולהניחם משום תעשה ולא מן העשוי שהרי הסכך הוא בכשרות ולא מפני שאין שיעור בהמחיצות יפסול הסכך הא למח זה דומה למי שיעשה סוכה ומתחלה עושה הפיכוד ואח"כ עושה הדפנות האם תפסל מפני זה וה"ל כן דוא אך כזה יש פוסלין ויתבאר כפי' תרל"ה :

יב אם לא חקק כקרקע על פני כל הסוכה אלא חקק כפי שיעור ההכשר ז' על ז' אם יש בין החקק להכותל ג' מפרחים פסולה מפני שהדפנות רחוקות מהכשר הסוכה ולא אמרינן כזה דופן עקיפה דלא נאמרה ההלכה אלא לדפנות נמוכים אלא שפסולם הוא מפני הרחוק מהסכך אמרינן דופן עקומה אבל לא לעשות ע"י דופן עקיפה דופן סה שאינו דופן כלל אבל פחות מנ' כשרה דכל פחות מנ' כלבוד דמי וכתב הסוד דאין ההכשר רק תחת החקק ולא הוציא לה ואינו דומה לאיצטבא דשינוי להמותר כקנים היוצאים כיון דבכאן אין ראוי כלל לתשמיש ואינו דומה למ"ס תרל"ה בסוכה בשיפוע שיותר לישן אפילו במקום השיפוע שאין שם עשרה דהתם הרופן הוא דומה

עמוק עמיה ועטן על שפתו ל' קנדיסין נטוהס וסיכך פליהס מי אמרינן גוד אסיק כיון שהמחילות ניכרים מצננים או כשינן סיכורו מנחון ע"ש ולפ"ד פסיקא דפסול דהא כה"ג כשמת הגג נ"כ הרבה פוסלין כמ"ס כפי' תר"ל ואפילו לה"ס מכשירין לא הכשירו רק ככותלים שעל הקרקע ור"ה"ה דהא כחמ"ג הגג לדברי הגל פסול והרי כניח י"ט מחילות הניכרות אלא ודאי דנשינן ניכרות כחון גלוי לכל ודו"ק:

דופן נמורה אלא שע"י השיפוע מתקצרת במקום אחד וכולה חדר דופן היא משא"כ הבא שבמקום שעומרת אין עליה שם דופן כלל ואיך נכשירנה ונמימ"ג קושיא המ"א סק"ח וי"כ המ"טו ופשוט הוא דכשם שחקיקה בקרקע להשלים השיעור מהני כמו כן אם הסבך עב הרבה ונוטף מהסבך מלמטה עד כדי להשלים עשרה מפחים מהני כמו חקק [שס] ופמ"ג סק"ט שמתמק כנו

תרל"ד [שלא תחיה הסוכה פחותה מן ז' על ז' מפחים וכו' ה' סעיפים]:

הקמן שאוכל עליו ואפילו נתן בנדים לנאותה וממעמים אותה משבעה על שבעה פסולה לפי שלא ישאר מקום לשבת ולא דמי לנוכה י' שבט"ו הקודם שכשם יש רוחב ואורך כראוי:
 ד כתב רבינו הבי"מ מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו חוץ לסוכה ואכל כאלו לא אכל בסוכה אפילו אם היא סוכה גדולה נזירה שמה ימשך אחד שולחנו עכ"ל ופסק כהר"ף והרמב"ם בפ"ו דין ח' דכמו ששיעור סוכה צריך כדי ראשו ורובו ושולחנו כמו כן בסוכה גדולה אין לישב על הפתח ולאכול משולחנו שחוץ לסוכה אבל הרא"ש והמור וכו' מהנאונים פסקו דבזה אין איסור כמ"ש המור:

א אע"ג דכל בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות אינו נחשבת בית כלל לשום דבר למוזה ולמעקה ולנעים ולבתי ערי חומה ולחזור עליה מעורכי המלחמה ואין מניחין בו עירוב ואין בזה כדי חלוקה וסוכה נ' ז' ואינו מביב למעשר ולנדרים ותוס' ט"ס כ"ס הירושלמי ואינה נחשבת פתח בית אינה בנערה המאורסה וס"ו משום דלא דיירי בה אינשי נמי' ט"ו ס"ג בסוכה דהיא דירת עראי באה הקבלה דדי בשבעה מפחים על שבעה מפחים כדי שיכנס בה ראשו של אדם ורוב גופו ושולחן קטן של ספח על ספח ויוצא בה ידי חובתו:

ה ויש דדקדק בלשון רבינו הבי"מ שכתב כאילו לא אכל בסוכה והא מדאורייתא ודאי יצא כיון שאינו אלא משום נזירה שמה ימשך אחד שולחנו ובאמת לשון הרמב"ם שכתב מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו חוץ לסוכה ואוכל היו אסור וכאלו לא אכל בסוכה וכו' נזירה וכו' עכ"ל והאריך בכוונה וה"פ ה"ז אסור מדרבנן והחמירו עליו כאלו לא אכל בסוכה אבל מדאורייתא ודאי יצא אבל רבינו הבי"מ שכתב להריא כאלו לא אכל בסוכה משמע דנס מן התורה כן חוה א"א ונראה דהענין כן הוא דודאי אינו אלא דרכנן אך רבנן עשאוהו שנם מן התורה אינו יוצא מפני שהקל קרוב והוכרחו לזה מלשון המשנה נכ"מ. ששמרו על זה שהעושה כן לא קיים מצות סוכה מימיו וזהו שאמר הרמב"ם ה"ז אסור כלומר מדרבנן ועשאוהו כאלו לא אכל מן התורה ורבינו הבי"מ נ"כ כוונתו כן אלא שקיצר בדבריו וי"כ תוס' נזירות י"א. ונר"ס סוכה. ואם מקצת השלחן עומד בסוכה ופקצתו חוץ לסוכה מותר (מג"א); דיני

ב ואע"ג דאינה ראוי' לישן כדרך האדם בשכיבה מ"ם יכול לישן בישיבה לתמוך על הכותל ודווקא ז' על ז' אבל אם באורך פחות מו' וברוחב הרבה יותר מו' או להיפך אע"ג שבכולל יהיה יותר משיעור זה מ"ם אינו מועיל דכפ שהאורך או הרוחב פחות משיעור זה א"א לארס לישב בה כראוי וט"ו ומג"א דלא ביש מי שרוצה להכשיר בארוכה וקצרה ואע"ג דלענין מוזה ושאר דברים מועיל כה"ג והו' כד' אמות על ד' אמות שיש שם מקום מרווח ולא כו' על ז' ולגודל הסוכה אין לה שיעור ואע"ג דלענין נובה יש שיעור ד' אמה מ"ם באורך ורוחב אין לסוכה שיעור למעלה:

ג ואם היא עגולה צריך שיסבב אותה חוט של כ"ס מפחים וב' חומשין רבוח יש לפי חשבון המרידה מרובה של ז' על ז' ואפילו סוכה גדולה הרבה ובמקום אחר יש קרן משיך שאין בו ז' על ז' אסור לישב שם בין שהמקום צד ואינו ראוי לישיבה אינו ככ"ג הסוכה (מג"א) ויש לזה ראיה מנמ' מקומות של חילני המלכה ריש סוכה ע"ש ואלו השבעה מפחים ז' שבעה מפחים צריך שיהא פניו למרי לבד השלחן

תרל"ה [דיני סוכות נגב'ך ורקב'ש וכו' ה' מצופים]:

א א'צ לעשות הסוכה לשמה לשם סוכת מצוה
 והא רכתיב חנ הסוכות שבעת ימים לדי' אין
 הכוונה לעשותה לשמה אלא שאסורה כל שכעה בקרש
 ויתבאר בס' תרל"ה וכן הא רכתיב חנ הסוכות
 תעשה לך שבעת ימים זהו שרשאין לעשות סוכה
 בתרומ'ם ויתבאר בס' תרל"ו והא רכתיב לך אין
 הכוונה לך לשמה כדדרישין בציצית נדילים תעשה
 לך לשם חובך ומנחת מ"נ: אלא בכאן הכוונה להוציא
 את הגולה ויתבאר בס' תרל"ו דהכי משמע לך
 שלך יהא כמו לכם דלולב אך בציצית יש על זה
 קרא אתר ועשו להם ציצית להם משלהם ולא הגוול
 ולכן דרשין מלך לשם חובך משא"כ בסוכה (ט'.) :
 ב וס'מ' אע"נ רלא בעינן סוכה לשמה מ"מ לא
 כל הסוכות כשרות אע"פ שהסכך הוא מהרברים
 הבשירים לסיכוך וכן הרפנות כהלכתן וצולתה מדוכה
 מחסתה ודיינו דבעינן שנעשיה לצל להסתתר שם
 מסדב ושמש כדכתיב וסוכה תהיה לצל יומם מחירב
 אבל אם נעשית מאליה פסולה שהרי אינה לצל וכן
 אם נעשית להצניע שם רבר או לאוצר תבואה וכיוצא
 בזה אינה סוכה כיון שלא נעשית להסתיר עצמו בצל
 מחוס וכן אפילו נעשית להסתיר עצמו אלא שעשאה
 לדור בה כל השנה א"כ הוה כיתו של כל השנה והתורה
 אמרה בסוכות תשבו ולא כבית שאתה יושב בה כל השנה
 כזה אלא אינה כשרה אא"כ נעשית לדירת עראי לשם צל
 להסתיר עצמו לפרקים מחוס השמש והמטר והצינה או
 יש על זה שם סוכה ויכול לישב בה לשם מצות סוכה
 אף שלא עשאה לשם מצוה (ע"מ ומג"א) :

ג וכן שני חכמים סוכת נגב'ך כשרה סוכת רקב'ש
 כשרה דה"פ סוכה שעשאה אינו יהודי או אשה כדי
 להסתיר שם מחמה וכן סוכה העשויה לכתמה להסתירה
 מחזוק חום השמש וכן סוכת כותיים ההולכים בערדים
 וכן סוכת רועים סוכת קייצים כלומר שומרי קציעות
 שבשרה המנחים לייבש וכן סוכת בורגנין היינו
 שומרי העיד וכן סוכת שומרי פירות כל אלו כשרים
 מפני שעשויים לצל שעושים סוכה כדי להסתיר
 עצמם מחום השמש וכתיב זהו כותים שנמקרא במלכים
 ג' י"ז שלא נהנו נדת ישראל והכונה ככל אלו אף שגודלתי
 לא ועשו נלם מזה מ"מ כתיבם מאחר שנעשו לל' :
 ד וכיון שנתבאר דסוכה העשויה מאליה פסולה

לפיכך מי שיש לו נריש מלא תבואה ולמעלה קש
 וחמט בפנים הנריש ולקח מתוכו עד שנשארו כתלים
 כהלכתן ונס סכך של קש ומ"מ פסולה שרדי לא
 נעשה הסכך לשם צל וכי היסא תהיו חסימה זו
 כעשייה דאינו כן דזהו תעשה ולא מן העשוי שהרי
 לא עשה בהסיכוך שום מעשה ודווקא בשלא הניח
 שם חלל כלל אבל אם בתחלת עשיית הנריש הניח
 למטה סמוך לארץ חלל מפה בנובה בסוף ז' מפחים
 על ז' מפחים והיה זה הסכך פנוי והנריש למעלה
 מזה נעשה כל הנריש כהקרה כיון שיש לו אהל מפת
 שזוהו לשם סוכה או לשם צל ואם חמט בו אח"כ
 והשלימה לעשרה כשרה שהרי אין בזה משום ולא
 מן העשוי שהרי נעשתה לשם סוכה או לשם צל ולא
 מיבעיא אם חמטה מלמטה והניח המפה כמו שהיה
 אלא אפילו חמטה למעלה ולא הניע להמפה מ"מ כשר
 מפני שעל כל הנריש יש שם סכך אלא שאח"כ
 קלשה וזהו כנריש קטן אבל הנריש נרדל והניח חלל
 מפה במשך שכעה ואח"כ חמט כל הנריש אינו כשר
 רק זה המקום משך שכעה מפחים אבל יתר הנריש
 פסול ולא הוי כקנים שלאחורי הסוכה כיון שאין
 כאן לא סוכה ולא רופן אלא שם אהל בעלמא וכיון
 רכל מותר הנריש פסול לכן אם חמט הנריש משני
 צדדי הו' מפחים משך יותר מר' אמות לכל צד הרי
 מפסיק יותר מר' אמות סכך פסול בין מקום הו'
 מפחים לבין הבתלים וא"א לומר דופן עקומה ביותר
 מר' אמות וממילא שגם הו' מפחים נפסלו :

ה כתב רבינו הרמ"א דאין לעשות הסכך קורם
 שיעשה הרפנות ואם עשה מפה סמוך לסכך מותר
 לסכך קורם שיעשה שאר הרפנות כמו בחיטט כנריש
 עכ"ל ובוודאי אין זה רק זהירות בעלמא ראיה פסול
 יש בעשיית הגג קורם הרפנות דאין זה רסיון לחיטט
 כנריש שאין על זה שם נג כלל אבל הכא נג נסוד
 הוא ויש שפסלו אפילו בדיעבד (לג"מ וס"ו) והביא
 ראיה משום דנג בלא מחיצות לא מקרי אהל ע"ש
 ואני תמה דהא לעניין טוסאה היה אהל נג בלא
 דפנות וראיה מפירשת ממשנה דהמשלשל רפנות
 מלמעלה למטה ע"ש ברש"י ויש שרחו ראיה זו ולא
 נהדא ומ"מ יש חוששים לדיעה זו (והג"מ והג"מ)
 מכאריס ע"פ :

תרל"ז [דין סוכה ישנה ובו ג' מעיפים]:

א תנן וע"ל. סוכה ישנה בית הלל מכשירין ואיזהו סוכה ישנה כל שעשאה קודם לתג' יום אבל אם עשאה לשם חג אפילו מתחלת השנה כשרה כלומר רבל העושה קודם שלשים הממוך לחג מסתמא אינו עושה בשביל החג ומ"מ כשרה דלא בעינן סוכה לשמה כמ"ש בס' הקודם וזהו דקמ"ל משנה זו דלא בעינן סוכה לשמה וברושלמי אומר דמ"מ צריך לחדש בת דבר לשם סוכת מצות או משך טפח או משהו על פני כולה ואם עשאת לשם חג א"צ לחדש בה דבר אפילו עשאה מתחלת השנה ועמ"ל שכתב דעשאה לטעם חג (גמ' הנאה נריך לחדש בה דבר ודבריו תמוהים):

ב וכוודאי חך הצריך לחדש בה דבר אינו מדין תורה ואפילו מדרבנן אין זה הכרח אלא הידור

ג יוצר כלי חרס שיש לו שתי סוכות זו לפניו מזו ועושה קדירותיו בפנימית ופוכרם בחצונה הפנימית אינו יוצא בה ידי סוכה כיון שהיא דירתו כל השנה אינו ניכר שדר בה לשם מצוה כמ"ש דביתו של כל השנה אינו יוצא בה ידי מצות סוכה ותחצונה יוצא בה כיון שאינו דר בה כל השנה:

תרל"ז [דין סוכה שאולה וגזולה ובו ה' מעיפים]:

א ספינה או כראש הענלה שאלו תקף בחבירו והוציא מסוכתו קיי"ד קרקע אינה נגזלת ואילו נול עצים וסיכך בהם אין לו עליו אלא דמי עצים אפילו לא שינה בהם שום דבר ויוצא בה כדעכר ובעל העיטור כתב שאם נול עצים וסיכך בהם ואינו רוצה ליתן דמיהם היו נמי נזולה עכ"ל כלומר דרבנן תקנו ספני תקנת השבים דאם נול עצים וסיכך בהם א"צ להשיב העצים עצמם אלא רמי העצים ולכן דרש"י אפילו לא שילם לא נשאר עליו חוב אבל העצים שלו הם ואין כאן נזולה ולהעיסור אם לא שילם לו חוזרים העצים אל הנזול ונמצא דהוי סוכה נזילה אבל סוכה שבספינה ושבענלה המטלטלת לא היתה בזה תקנת הכמים ולכ"ע נגזלת וחייב להשיבה ונהמ"ל הכריע כהעיסור:

ב יוצאין בסוכה שאולה וכן יוצאין בסוכה של שותפות אבל אין יוצאין בסוכה נזולה ומעמו של דבר דאע"ג רכתוב חג הסיכות תעשה כך וה"ל דמיסר לך ולא של שותפות לך ולא השאול כמו לולב רכתוב ולקחתם לכם ודרשינן כן אמנם מכתוב כל האורח בישראל ישבו בסכת וכתוב בסכת חסר דמשמע דכל ישראל ישבו בסוכה אחת וממילא דלא יניע לכל אחד שוה פרושה וממילא דשמעינן מינה דיוצאין בש"ש שותפות ובשאול דכע"ב כשאולה היא אלא חך לך להוציא את הנזול נמ' ס"ז:

ג כתב הטור בשם רש"י (ל"א.) דלא משכחת סוכה נזילה אלא כשגזל סוכה העשויה כראש

ד יוצאין בסוכה שאולה וכן יוצאין בסוכה של שותפות אבל אין יוצאין בסוכה נזולה ומעמו של דבר דאע"ג רכתוב חג הסיכות תעשה כך וה"ל דמיסר לך ולא של שותפות לך ולא השאול כמו לולב רכתוב ולקחתם לכם ודרשינן כן אמנם מכתוב כל האורח בישראל ישבו בסכת וכתוב בסכת חסר דמשמע דכל ישראל ישבו בסוכה אחת וממילא דלא יניע לכל אחד שוה פרושה וממילא דשמעינן מינה דיוצאין בש"ש שותפות ובשאול דכע"ב כשאולה היא אלא חך לך להוציא את הנזול נמ' ס"ז:

ה' יוצאין בסוכה שאולה וכן יוצאין בסוכה של שותפות אבל אין יוצאין בסוכה נזולה ומעמו של דבר דאע"ג רכתוב חג הסיכות תעשה כך וה"ל דמיסר לך ולא של שותפות לך ולא השאול כמו לולב רכתוב ולקחתם לכם ודרשינן כן אמנם מכתוב כל האורח בישראל ישבו בסכת וכתוב בסכת חסר דמשמע דכל ישראל ישבו בסוכה אחת וממילא דלא יניע לכל אחד שוה פרושה וממילא דשמעינן מינה דיוצאין בש"ש שותפות ובשאול דכע"ב כשאולה היא אלא חך לך להוציא את הנזול נמ' ס"ז:

ה' יוצאין בסוכה שאולה וכן יוצאין בסוכה של שותפות אבל אין יוצאין בסוכה נזולה ומעמו של דבר דאע"ג רכתוב חג הסיכות תעשה כך וה"ל דמיסר לך ולא של שותפות לך ולא השאול כמו לולב רכתוב ולקחתם לכם ודרשינן כן אמנם מכתוב כל האורח בישראל ישבו בסכת וכתוב בסכת חסר דמשמע דכל ישראל ישבו בסוכה אחת וממילא דלא יניע לכל אחד שוה פרושה וממילא דשמעינן מינה דיוצאין בש"ש שותפות ובשאול דכע"ב כשאולה היא אלא חך לך להוציא את הנזול נמ' ס"ז:

ל' ימי החג ותקפו שמעון והוציאו וישב בה יצא ידי חובתו מפני שכל שבעת הימים היו הקרקע בשל ראובן והמחומר לקרקע היו בקרקע ואינה נגזלת והיו בשאלה ויש רוצה לומר דאפילו פרעתי אין זה בכלל דאין קרקע נגזלת ומנ"ח סק"ז והעיקר כדיעקר ראשונה ונ"כ הנ"ח והג"ח :

ה וכל זה ברעבך אבל לכתחלה לא ישב אדם בסוכה חבירו שלא פרעתו א"כ יודע שאינו מקפיד עליו וסתמא כן הוא דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממונו ומ"ו אבל אם מקפיד או בשעה שרוא בעצמו שם דמסתמא מקפיד שאחר לא ישב שם בעת מעשה אין לי שב שלא פרעתו וכ"ש שאסור לעשות סוכה לכתחלה בקרקע של חבירו שלא פרעתו וכן בקרקע שרוא של רבים לא יעשה סוכה דמי ויכל ליתן רשות

מיהו בחצרות בתי כנסיות נהגו לעשות דוודאי נחמא להו לרבים שישראל יקיימו מצות סוכה ומ"ם ברה"ד לא יעשו ואם עשו יצאו ומברכין עליה ונדתי המנ"ח סק"ג אין מוכרחין ע"ש וכן אם אשתו של אדם נחתה רשות לאחר לישב בסוכה בעלה או לעשות סוכה בחצרו יכול לישב ולעשות דמסתמא גם רצון בעלה כן הוא אבל בנו או אחד מבני הבית אין לו ליתן רשות ואינו מועיל נתינת רשותו ואפשר בשעת הדחק גם נתינת רשותם מועיל דמסתמא יודעים דניחא להו להבעלים שאחר יעשה מצוה בסוכתם או לעשות סוכה על קרקעם וכן יזהרו ישראל שלא יקצצו הסכך בעצמם אם אין רשות לכל אחד לקצוץ סכך לסוכתו דכל נול אין עושין ממנו סוכה לכתחלה אלא יקגודו מא"י דקנייה בשינוי ובהיתר בא לידם :

תרל"ח [סוכה ונויה אסורין כל שבעה וכו' י"ב מעיפים] :

א כתיב בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לך והך הסוכות מיותר הוא שהרי ידענו דבסוכות קאי כדכתיב קאי אח"כ בסוכות חשבו ונ"ו וה"ל למכתב חג שבעת ימים ואנא ידענא דבסוכות משתעי ונ"ח אלא לדרשא קאתי רחנ"ה הוא לשון תגינה והוא הקרבן תגינה וכשם שחל שם שמים על התגינה שהרי אסורין בהנאה ער אחר הקטרת האיסורין כך חל שם שמים על הסוכה וזהו לר' כלומר שתהיה הסוכה קדש כל ו' ימי החג ואסור ליהנות ממנה (סוכה ע"ו) ואסור ליטול ממנה אפילו קיסם לחצוץ שינוי :

ב לדעת הרמב"ם בספ"ו בין הסכך בין הרפנות נכללו באיסור זה א"כ התוס' מפורש בניצה (ל"ו) והרא"ש בסוכה שם כתב דאין האיסור רק על הסכך ולא על הרפנות ורוב הפוסקים המכירים דרמב"ם ותוס' רבשם שהסכך הוא מן התורה כמו כן רפנות הסוכה כפי ההלכה שחיים כדלכתן ושלישית טפח היו מדאורייתא וכן פסק רבינו הב"י והט"ו סק"ח האריך לדונת הרמב"ם כלמנת לא מדאורייתא אלא מטעם מוקצה ע"ס והתוס' בנייה שם כתבו מפורש דגם רפנות היו מן התורה וכן תפסו הרא"ש והט"ו כדעת הרמב"ם וזהו דעת רוב הפוסקים ויש נ"מ לדינא כמ"ט בס"ל :

דלפ"ו איסור הנאה מסוכה היו מן התורה ואע"ג כשבת מ"ה. סבואר דהאיסור הוא מטעם מוקצה

והו כשנפלה אבל כל זמן שעומדת הוי האיסור מן התורה (תוס' ס"ט) וכן מן התורה אין האיסור אלא כדי הכשר סוכה ומטעם מוקצה אסורה אפילו מה שיותר מכרי הכשר סוכה ומ"ס נ"ח ונ"כ תפוד וז"ל עצי הסכך כל זמן שהסוכה קיימת אסורין מן התורה נפלה אסורה מדרבנן ורכינו תם פ"ו דאפילו בעודה קיימת אין האיסור מן התורה אלא במה שצריך להכשר סוכה והשאר אינו אסור אלא מדרבנן וברפנות אין בהם שום איסור אבל הרמב"ם כתב שגם עצי הרפנות אסורין ולא נהירא לא"א ז"ל עכ"ל וכבר כתבנו שרוב הפוסקים סוברים כהרמב"ם :

ה ובוודאי יש ג"ם בין אם האיסור מדאורייתא או מדרבנן דאם הוא מדרבנן או כשקמן או אי"י נופל ממנה אין לנו לחוש לזה אבל אם היא קדוש מן התורה בקדשים פשיטא שעלינו לראות שלא תתחלף ביד אחרים עוד יש ג"ם דאם האיסור מן התורה לא מהני שום תנאי ואם מדרבנן מטעם מוקצה יש לפעמים דמהני תנאי כמו שיתבאר עוד יש ג"ם דאי מטעם מוקצה מדרבנן הותרה בשכ"ל חילה שאין בו סכנה כמ"ש בס"י שכ"ח ומשום כבוד הבריות כמ"ש בס"י שי"ב ובטלמול מן הצד כמ"ש בס"י שרא משא"כ אי הוי קדש דאורייתא לא הותרה בכל אלה כמובן :

ו ואפילו ביום השמיני אסור מטעם רכיון רכל יום השביעי

השביעי היתה אסורה והיתה מוקצה כבין השמשות
 שבין שביעי לשמיני ומינו ראתקצאי דבה"ש אתקצאי
 לכולי יומא דשמיני ולמה לא אמרינן בכיצה שגולדה
 כיו"ט ראשון שאסורה כיו"ט שני מטעם שהיתה
 מוקצה בה"ש ואתקצאי לכולי יומא דזה לא אמרינן
 אלא במוקצה מחמת מצוה כי הך דסוכה ואתרוג
 או במוקצה מחמת איסור כמו נר הדולק בע"ש
 בה"ש ולא בסתם מוקצה ושמו' כילה ל': ד"ה עז :

¶ אם אחר שעשה שיעור הבשר סוכה הצריך לרפנות
 הוסיף עוד דופן לא מיהסרא דוהו כדופן חולין ואם
 נפלה מותרין בטלמול שלא נתקדשו כלל ואף בשעה
 שעוסרת מותרין בחוה"מ אבל כיו"ט אסור משום
 סתירה אבל אם עשה כל הארבעה רפנות כולם ביחד
 כולן אסורות ומוקציות גם כשנפלו שהרי אין אתה
 יודע מי הוא לשם הבשר סוכה ומי הוא שלא לשם
 הבשר סוכה לפיכך חלה הקדושה והמוקצה על כולן
 ויראה לי דוהו ברפנות אבל אם הוסיף על הסכך
 אפילו לאחר שיעור ההבשר מ"מ הרי הקדישן לסכך
 כיון שמונחים על הסכך הקודם משא"כ בדופן שבנה
 אח"כ הרי הוא עומדת בפ"ע ונ"מ כנ"ל ל': ע"ג :

¶ וכתב רבינו הרמ"א דאפילו נפלה הסוכה אמורים
 ולא מהני בה תנאי אבל עצים הסמוכים לסוכה
 מותרים וע' לעי' סי' תקי"ח סעיף ה' עכ"ל בלומר
 דלקמן בניי סוכה יתבאר דמהני תנאי באומר איני
 בורף מהם כל בה"ש וזהו שאומר דברפנות לא מהני
 תנאי שהרי בע"כ בורף מהם מפני איסור סתירת אהל
 אכר עצים הסמוכים לסוכה בלומר שסכך יותר מכרי
 הבשר מותרים כשנפלו ע"י תנאי אבל בשלא נפלו
 אסורים משום מוקצה כמ"ש בסי' תקי"ח הגם הייתר
 על הבשר סוכה אסור מדרבנן משום מוקצה וכן אם
 סכך עצים או שקים על רופני הסוכה לעבותם אמורים
 כשלא נפלה וכשנפלה מותרים אם התנה מקודם בה"ש
 והע"ז סקי' תמה עסותי לטס ולטמ"ש גם כאלן הפי' כן ונ"ל
 ממג"א סקי' :

¶ כיון דהטעם דלא מהני תנאי ברפנות הוי משום
 סתירת אהל כמ"ש לפיכך אם הוא באופן שאין שם
 סתירת אהל כמ"ש בסי' תקי"ח מהני תנאי כשנפלה
 וכן אם כנאה בחוה"מ רליבא איסור סתירת אהל מהני
 ג"כ תנאי ומירו זהו הכל מה שלא נאסרה מן התורה

אבל כמה שנאסרה מן התורה לא מהני שום תנאי
 אפילו כשנפלה ומג"א נטס ר"ן פ"ט :

¶ וכל זה לא מיירא אלא כסוכה שישב בה פעם
 אחר דנתקדשה אבל אם הזמינה לסוכה ולא ישב
 בה לא נאסרה כשנפלה או כמה שאין סתירת אהל
 או בחוה"מ אפילו בלא תנאי דהזמנה לאו מילתא היא
 וה"ה סוכה שישב בה בשנה העברה אם עכשיו לא
 ישב בה בשלה קדושתה והוי כלא ישב בה מעולם
 וצריך מעשה אחר שתחיל קדושתה וסס סקי' ואם ישב
 בה אפילו לא נעשית לשם סוכה וגם לא חידש בה
 דבר מ"מ כשישב בה פעם אחת לשם מצות סוכה
 נהקדשה וסס אבל הזמנה לאו מילתא היא ואע"ג
 דכיון דמקשינן סוכה לחגיגה והוי סוכה גוף הקדושה
 כמו החגיגה והרי בגוף הקדושה קי"ל דהזמנה מילתא
 היא לעיל סי' מ"ב אך באמת אינה ממש בחגיגה
 והוי כתשמישי מצוה לעניין זה דהזמנה לאו מילתא
 היא ומג"א וסי' סקי' :

¶ כל מה שתולין בסוכה לשם נוי אם הם אוכלין
 ומשקין אסור להסתפק מהם כל שמנה אפילו נפלו
 דהוקצו למצותם וכיו"ט ושבח אסור למלטם דמוקצין
 הם ואפילו מאן דלית ליה מוקצה מורי כמוקצה
 מחמת מצוה דאפילו ר"ש מורה בה ואם יודע
 שהתנוקות יאכלום מוטב שלא לתלותם או יעשה תנאי
 כמו שיתבאר ואם הגוי סוכה הם חפצים לא יטלטלן
 בשבת ויו"ט ולא ישתמש בהם בחוה"מ לצורך
 תשמישיו ואם סיכך בהרסים שיש להם ריח טוב או
 חלה אתרוגים לנוי סוכה או שארי פירות שיש להם
 ריח טוב מ"מ מותר להריח בהם דלא אקצייה מריחו
 ומתשמיש אקצייה ולא מריחו ורק יוהר שלא יטלטלם
 בשבת ויו"ט מטעם מוקצה כמ"ש ויש שאיסרים
 בהרסים דבשלמא אתרוג שראוי לאכילה ג"כ אמרינן
 רמאכילה אקצייה ודא מריחו אבל הרסים שאינם
 עומדים רק לריח כי אקצייה מריחו אקצייה ויתבאר
 כסי' תרג"ג בס"ד :

¶ בניי סוכה מהני תנאי והיינו שיאמר בעיו"ט מבעוד
 יום איני בורף מהם כל כין השמשות בלומר איני
 מקצה אותם למצוה ויותר מיב לומר כל בה"ש של
 כל ימי החג אך בסתמא כשאומר כל בה"ש ג"כ
 הכוונה כן על כל ימי החג והרי מסתפק מהם בכל
 עת שירצה שהרי לא הקצה אותם ולא חלה עליהם
 קדושה הסוכה ומצוותה ולא נחשבו בניי סוכה ודווקא
 כשאמר

כשאמר בלשון הזה אבל אם אמר אני מתנה עליהם לאוכלן כשיפלו אין זה כלום דוחו כמו שאמר הקרושה תחול עליהם עתה ולכשיפלו תפקע קרושתן ודבר זה אי אפשר אמנם אם אמר אני מתנה עליהם לאוכלן אימתי שארצה מהני שנס בה"ש כבלל ומטילא דלא נחתא עליהו קרושה ויש מי שסובר דלשון זה לא מהני ור"ן (ס' אבל המור והשיע פסקו דמהני והכי קי"ל ומ"ם טוב יותר לצאת כל הדיעות ולומר בלשון איני בודל מהם כל בה"ש ויש שסוברים דהתנאי לא מהני רק על אחד שנפלו ואינו עיקר כמ"ש המור והשיע ומ"ם נכון להחמיר שהרי כן היא רעת התוס' בשבת ומ"ה.) לחר תירוצא והבה"ג לפמ"ש המור ע"ש:

וכתב רבינו הרמ"א יש מן האחרונים שכתבו דבוסה"ו אין נוהגים להתנות משום דלא בקיאי ברמי תנאי והכי נהוג בעיני התלויין בסכך אבל בעיני

רב וכתב רבינו הרמ"א יש מן האחרונים שכתבו דבוסה"ו אין נוהגים להתנות משום דלא בקיאי ברמי תנאי והכי נהוג בעיני התלויין בסכך אבל בעיני

תרל"ט [דיני ישיבת סוכה וכו' כ"ח סעיפים]:

וכן פ"י בה"ג כנון קרירי ושפורי וכו' טווא וכו' תמי עכ"ל וכן הוא מנהג העולם שלא להכניס כלי חרס לסוכה כמו קרירות וכיוצא בהן מפני שאלו עומדין בבית המכשלות וננאי הוא לסוכה אבל בקערות לאחר אכילה אין העולם נוהרים תראה שהעולם תופסים פ"י התוס' ובה"ג לעיקר ושמג"א סק"ג:

ג ורביתינו בעלי הש"ע כתבו כפירש"י והמור ח"ל אבל כלי אכילה לאחד אכילה כגון קדרות וקערות חוץ לסוכה המגורה בסוכה ואם היתה סוכה קטנה מניחה חוץ לסוכה עכ"ל ועכ"שיו המנהג דהקדרות אין מכניסין להסוכה אף קודם האכילה והקערות אין מוציאין אף לאחר האכילה ומ"ם יש ליהדר כזה שמיד לאחר האכילה יוציאו הקערות והתמחויין מן הסוכה ומג"א סק"ג ומ"ם אם הכניס כלי האכילה וכו' חרס אין הסוכה נפסלת ככך וס' והכד שטואבין בו מים אין להכניס לסוכה וס' וכן כלים שמשדחין בו קפה והעריבות וכלים של בשמים ופלפלין חוץ לסוכה וס' וכן הבלי שמשדחין בה הריבה מלח ששטם נוטלין לכלים קמנים מעט מלח ליתן על השלחן וכן יש ליהדר שלא להכניס נר של חרס בסוכה וזה שבסוכה קטנה אין להכניס שום נר המעט פשוט שלא תולק הסוכה ואין לזה שיעור אלא כפי החשעה:

א כיצד היא גצות ישיבת סוכה אוכל ושותה וישן ומטיל בסוכה וכן כשמדבר עם חבריו ידבר עמו בסוכה שוהו ביתו לכל ימי הסוכות שנאמר בסוכות תשבו שבעת ימים כלומר שכל ישיבתכם כאלו הימים תהא בסוכה ולא בבית ומניין דאלו שבעת ימים הם אפילו לילות ילפינן משבעת ימי המלואים רכתוב ופתח אהר מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים מה להלן ימים ולילות אף כאן ימים ולילות ומ"ג: וכן הוא בה"כ:

ב וזה שאמרו חז"ל וכו' (ל' תשבו בעין תדורו כדרך שהוא דר כל השנה בביתו חוקיקתו הורה להניח דירתו ולדור כאן בסוכה עם ממותיו וכלי תשמישו ומצעותיו ומ"ז) וכל שבעה הימים אדם עושה את סוכתו קבע וביתו עראי היו לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן לסוכה וכן כל כלי השתייה מעלה לסוכה כמו אשישות וכוסות וצלוחיות וקנקנים של זכויות אבל כלי אכילה לא יעלה לסוכה וכך אמרו בנמ' וכו' (ל' מאני משתאי במטללתא ומאני מיכלא בר מטללתא ופירש"י הקערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאן וכ"כ המור אבל בתוס' כתבו שיש מפרשים כמו קדרות ואנני דלישת ומעמא דכעין תרורו בעינן והגני אין רגילין להיות בבית דירה אלא בית יש להם יברם

ך לא יעשה שום תשמיש בוני בסוכה כדי שלא יהיו מצות בוניות עליו ולכן בלידה לא ישתין בכלי בסוכה וכן ליטול לנמי טוב שיטלם חוץ לסוכה אך נמי שחרית שהיא סמוך לסיטתו בהכרח לישלם בסוכה ותיקף ומיד ימול הכלי מהסוכה וכן ליתן מנעלים בסוכה אינו לכבוד ורק בלידה כשהולך מנעליו בהכרח להניחם על הקרקע אצל מיטתו אבל שארי מנעלים לא יכניס להסוכה והאתרוג והלולב מצוה שיעמרו בסוכה אף אם הלולב עומד בכלי במים וכן הבגדים שפושט אם אינם מכוברים לא יניחם בסוכה ומקלו שהולך עמו אם אינו מקל מכובר לא יעמידנו בסוכה בלבו של דבר כל דבר שלא היה משהה בביתו בהחדד הנאה שבו לא ישעה דבר זה בהסוכה וא"א לבאר כל הפרטים (ע"ז סק"ד שאין נכלל זה תש"ח):

ך אוכלים ושותים וישנים בסוכה כל שבעה בין כיום בין בלילה ואין ישנים חוץ לסוכה אפילו שינת עראי ואע"ז דאכילת עראי מותר מיהו בשינה ליכא עראי וכך אמרו חז"ל (ו"ז). אין קבע לשינה בלומר שלפעמים אדם שרוצה לישן ומתנמנם מעט ודי לו והיה ליה קבע אבל אכילת עראי וכן שתייה מותר ומו שיחמיר על עצמו ולא רצה לשתות אפילו מים חוץ לסוכה ה"ז משובח ולא אמרינן דמיהו כיוהרא שהרי מצינו בתנאים שיש שעשה כך ויש כך כמבואר שם במשנה וקמ"ל שיכול האדם לעשות בזה כרצונו ולא אמרינן על מי שאוכל עראי חוץ לסוכה שאינו מהדר במצות וכן לא אמרינן על מי שאינו אוכל דהו כיוהרא אלא דעביד כמר עביר ודעביד כמר עביד :

יותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה והמחמיר שלא ישחה אפילו מים חוץ לסוכה תבא עליו ברכה וא"א הרא"ש ז"ל כתב דאפילו אם תמצא לומר רפירי ונבינה בעי סוכה היינו דווקא מי שקובע עליהן אבל מי שאיכלן דרך עראי ורואי א"צ סוכה ושתית יין נמי עראי הוא ומיהו כיון שאין דרך לקבוע עליהן אפילו הקובע סעודתו עליהן לא חשיב קבע ולא עדיף מאכילת עראי דפת שא"צ סוכה אבל תבשיל העשוי מחמשת המינים הקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה עכ"ל ורבריו צריכין ביאור :

ך והעניין כן הוא דהנה במשנה דסוכה שם לא הוזכרה רק פירי ומים ולא בעי סוכה ולא הוזכר שם חילוק בין קבע לעראי אמנם ביומא (ע"ז) שקיל וסרי הש"ס אם פירי בקביעות צריך סוכה אם לאו ומסקנא דרבא דא"צ סוכה ופריך עליו מהא דאמר רבי שאכלנו תאנים וענבים אכילת עראי חוץ לסוכה אכילת עראי אין אכילת קבע לא ומתרג' אכלנום כאכילת עראי כלומר אכלנום בקבע אך אכילתם הוא כעראי וירוע דהלכה כרבא והוא בתראה ומא דתלמודא מובא אך הר"ם מר"ב חשש לרב זכיר שמתרג' שם דלא כרבא ולריריה אסור לאכול פירות אכילת קבע חוץ לסוכה והר"ם חולק עליו דפשיטא דהלכה כרבא וא"צ לפירי סוכה אפילו אוכלם בקביעות והביא מהרמב"ם שסובר כן מדכתב נבי פת עראי כביצה ובפירי פתם ש"ס דאפילו בקביעות א"צ סוכה בפירות ואין בזה ספק ככל וכן הלכה וע' תלמודות שא"צ לדרנא למסקנא והאוסקים לא אדו לו נהו :

ך וכתה הוא אכילת עראי פת ער כביצה וביצה בכלל והרמב"ם בפ"ו כתב אכילת עראי כביצה או פחות או יותר מעט ומעטו דהכי משמע בנמי שם שאומר כדמעים בר כי רב ועייל לכלה וכווראי אינו מדקדק בצמצום אלא בערך הביצה או פחות או יותר מעט וכתב הרמב"ם ומותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה עכ"ל ולא הזכיר יין משום דבנמי שם לא הוזכר רק מים ופירות ואין דרכו להביא דבר שלא נזכרה בנמי :

ך והטור כתב דהר"ם מרומנבורג היה מחמיר אפילו בפירי שלא לאכלן חוץ לסוכה ורבינו פרץ היה אומר דפירי לא בעי סוכה אבל שאר רבדים כגון בשר ונבינה וכיוצא בהן צריכין סוכה והרמב"ם כתב

ך אמנם בבשר ונבינה עניין אחר הוא דהנה ביומא שם סוכה רמינא תרנימא כשאוכל בקביעות צריך סוכה ולקביעות דפירי קאי וז"ל וחתום' והרא"ש בסוכה שם פירשו דמיני תרנימא מקרי בשר ורגים ושאר רבדים שמלפתין בהן את הפת ע"ש וא"כ בשר ונבינה שבהם מלפתים את הפת אם אכלן בקביעות מירה דבינו פרץ דצריך סוכה והרא"ש ז"ל חולק גם על זה מטעם אחר והיינו דהא בין הר"ם מר"ב רמחמיר בפירי ובין הר"ם רמחמיר בבשר ונבינה פשיטא שלא החמירו רק באכילת קבע כמו שבארנו דכאכילת עראי אין שום ספק רא"צ סוכה וא"כ ממילא כיון שאצלינו אין דרך לקבוע עליהן סעודה על בשר ונבינה בלא פת ממילא רמחמיר הם אכילת עראי וא"צ

וא"צ סוכה ושתיית יין נמי תמיד ררך עראי הוא ולכן מותר לשתות גם יין חוץ לסוכה ובזמן הגמ' היה מדרבנן לקבוע עד דברים אלו ודא כן אצלינו והנה במיני תרנימא כלול גם מאכל העשוי מחמשת מיני דגן כדמוכח מתוספתא דברכות וס"ל דתניא הביאו לפניו מיני תרנימא מברך כדא מיני מוונת וולגינו גיטסא כולל מיני כישין ע"ש והקובע עליו חשיב קבע וצריך סוכה אבל בנבינה ובשר אין דרך לקבוע עליהם ולפ"ז כל הדברים חוץ מסת ומאכל של חמשת מיני דגן מותר לאוכלם חוץ לסוכה בין קבע בין עראי וקביעות של פת היא ביותר מכביצה וקביעות של חמשת מיני דגן בתבשיל אין תלוי בשיעור זה רק בין אכילתו דרך עראי לאכילתו בדרך קבע : ורבותינו בעלי הש"ע בסעיף ב' פסקו כהרא"ש והמור דלבר פת ותבשיל שמחמשת המינים אין קביעות לשום דבר אבל יש מהנדונים שמקפיקו בזה יש מי שכתב דזהו רק כינו לבין עצמו אבל בחבורה יש קביעות לשתייה בין יין בין שארי משקין וז"ל ומג"א פק"ה אבל לא יברכו על זה לישב בסוכה לפי מנהגינו שאין מברכין רק בשעת מעידה (ט"ו) וכן על בשר ונבינה ושארי דברים (ט"ז) אבל במידות שמבואר להדיא בגמ' דאין קביעות למידות וודא : דא"צ סוכה ויש מי שחושש אפילו ביחידות כשאוכל ושוחה דרך קביעות כל הדברים לכד מידות ומים (ל"ט) מזהו בקביעות בחבורה וודאי יש להחמיר למעשה דבן הדעת נוטה ונס המור והש"ע אולי לא אמרו רק ביחיד ולא בחבורה ויש שחשטין גם נסירות ולא נראה כן וד"ק :

והנה כבר נתבאר דשינה חמירה מאכילה דאפירו שינה עראי אמור ועכשיו העולם מקילים בשינה וכבר נתעורר בזה רבינו הרמ"א בסעיף ב' וז"ל ומה שנהנין עכשיו להקל בשינה שאין ישנים בסוכה רק המדקדקים במצות י"א ששום צינה דיש צער לישן במקומות הקרים ולי נראה ששום דמצות סוכה איש וביתו איש ואשתו בדרך שהוא דר כל השנה ובמקום שלא יוכל לישן עם אשתו שאין לו סוכה מיוחדת פטור ופוב להחמיר ולהיות שם עם אשתו כמו שהוא דר כל השנה אם אפשר להיות לו סוכה מיוחדת עכ"ל ואין לשאול דא"כ יצא כלל במקום שאין ראוי להיות ביחד והא בסי' הבא יתבאר דסוכה שאינה ראויה לשינה אינה סוכה גם לאכילה דאין וי שאלה דאינה

ראויה לשינה מקרי כל שא"א לו לאדם לישן שם כלל כמו שיתבאר שם ולא במקום חראוי לשינה אלא שמפני סוכה אחרת אינו יכול לישן שם והיא פוונת המג"א פסק"ה וראיה ברורה לזה דהא שיעור סוכה היא ו' מפחים על ו' מפחים ומשימא דאינה דאויה לשנים ואף לאחר השינה קשה כמובן אלא כיון דע"פ הרחק יכול לסמוך ולנסנם יצא ובי"ש בכח"נ :

יב אמנם עיקר טעם זה תסוה מאד שדרי בגמ' ופ"ה : לית ליה לרבא כלל תשבו כעין תדורו לענין איש ואשתו ואביו הוא שאומר כן וק"ל כרבא ולענינים אחרים אתיא לרבא הך דרשא דתשבו כעין תדורו דהרבה דברים למדנו מזה ואפילו אביו הא אומר שהייתי מכור לומר כן קמ"ל דלא אתי לענין זה ע"ש וזמ"ס המג"א ס"ס דעכ"ז היא מלפניו אינו ענין לזה וממי שיטתך יא מהסוכה והרי בריש ערבין לענין כהנים באמת אומר כן דאע"ג דאינהו אין ביכולתם להיות עם נשותיהם כ"מ באיזה אופן שיוכלו לקיים יקיימו כדפירש"י שם וזה לשונו קמ"ל דאע"ג דלא אפשר להו כעין תדורו כי היכי דאפשר להו מחייבי עכ"ל ועוד הא הלכה למשה מסיני דסיכה ז' על ז' והרי בוודאי א"א להיות עם אשתו ונס להיות המג"א ממה שכל ישרא"ל יולאים בסוכה אחת דוולאי אינו רחוי לזה ראייה ברורה היא וכערכין י"ג ג"כ גירסא אחרת דגירסא ש קמה לפרט המסקנא ע"ש וד"ק :

והנה נלע"ד דהעיקר הוא הטעם הראשון משום צינה דבכדינות הצפוניות שלנו רוב שנים הזמן קר מאד כמכות ואין לך מצטער יותר מזה וכמה פעמים שאפשר להתנוק כשישן שם ולבר זה כיון דקיי"ל מצטער פטור מן הסוכה כמ"ש בס' תר"ם ולפי הסוכות שלנו ברובא ריובא בהבחה להצטער בשינה בסוכה כמו שאנו רואין זה בחוש ומיעוטא דמיעוטא שלא יצטער בשינה בהסוכה ולכן נהנו להקל בזה ומ"מ אינה נקראת שאינה ראויה לשינה כמ"ש בסעיף י"א ואין לך אינה ראויה לשינה כסוכה ו' על ו' ומ"מ כיון דברוחק יכול לישן שם בשירה ומי שכאמת מצטער באופן זה פטור ואמנם הירא את דבר ד' יהדר לישן בסוכה :

יד כתב הרמב"ם בפ"ו דין ו' אכילה כלילי ירי"ם הראשון בסוכה חובה ואפילו אכל כוית מת יצא ידי חובתו מכאן ואילך רשות רצח לאכול מעודה מועד

אומרים דלהכי נמדינן לילי יומי הראשון של חג סוכה המצות לומר שאפילו ירדו נשמים חייב לאכול בסוכה אע"פ דמיפטר בה בשאר יומי עכ"ל וכ"כ הרא"ש בכרכות ופ"ו סל"ג אמנם הרשב"א בחידושין דחה לדברים אלו וכ"כ בשם רבו שאין חילוק בין לילה הראשונה לכל הלילות וכתב בשם גדול הרוד מצרפת שהיה מחייב לישן בלילה הראשונה אף כשירדו נשמים לכל הפחות שינת עראי ורחה זה ע"ש וכ"כ הסמ"ק:

וין ומעם מחלקותן דהפיטרים סוברים דבעינן תשבו כעין תדורו ואין ארס דר בבית שנשמים יורדים שם ואי משום דאתקש לחג המצות והו שיאכל בסוכה כשראו לישב בסוכה וגם לילה הראשונה לא נפקא מכלל תשבו כעין תדורו והמחייבים סברי דלילה הראשונה אינה בכלל בסכת תשבו שבעת ימים דנצריך תשבו כעין תדורו רוחו על כל החג אבל לילה הראשונה ילפינן חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות וכ"ז. והך קרא כתיב ברוש הפרשה באמור בחמשה עשר יום לחרש השביעי הוה חג הסכת לר' ולא כתיב כאן תשבו דנצריך כעין תדורו והיכן כתיב תשבו בסוף הפרשה בסכת תשבו שבעת ימים ולכן על השבעת ימים בעינן כעין תדורו ולא על לילה הראשונה דחיובה מראש הפרשה והיא מצוה בפ"ע לקיים מצות סוכה אכילה ושינה כמו שמחייבים לקיים מצות אכילת מצה כליל ראשון של פסח דאפילו מצטער חייב וכן בסוכה ולכן די ככית כמו במצה ודי בשינת עראי שוהו כמו אכילה בכית שהיא אכילת עראי והתורה נורה לקיים בלי תנאים ואפילו מצטער ואפילו יורד נשמים וכן המנהג כהאוסרים ולכן אפילו חולה שמצטער אם רק יכול לילך לסוכה לשמוע קידוש ולאכול כוית מחוייב לעשות כן אבל בשינה אין נהנין בידירת נשמים אפילו עראי משום דבלא"ה אנו מקילים בשינה כמו שנתבאר ועוד דאולי ההיקש למצה אינו אלא לאכילה כמצה ולא לשינה שאינו שייך במצה ולפמי' מוזק כל מה שהקשו על האוסרים:

וין ולענין ברכת לישב בסוכה בלילה ראשונה כשירד נשמים היה נראה שלא לברך. דהוי ספק ברכת אמנם מרבינו הרמ"א סבואר שצריך לברך שהרי כתב שיקרש בסוכה כדי שיאמר זמן על הסוכה הרי שמברך על הסוכה ונראה דקים ליה להלכה כרעת המחייבין

סועד בסוכה רצה אינו אוכל כל שבעה אלא פירות או קליות חוץ לסוכה ואוכל ברוך אכילת מצה בפסח עכ"ל והנה לרבריו אין חיוב כלל לאכול פת ביו"ט לבד לילה הראשונה וגם בפ"ו מו"ט לא הזכיר אכילת פת כלל ביו"ט אלא עונג של בשר ויין ורק בשבת פ"ל הזכיר ג' סעודות של פת ולא ביו"ט והו רעת התוס' והרא"ש בסוכה וכ"ז. אבל בכרכות ומ"ט ו' לא כתבו כן והר"ן בסוכה שם כתב ריש חיוב לאכול מונות ולא פת של המוציא וכירושלמי משמע להריא בסוכה שם כרעת התוס' והרא"ש בסוכה ע"ש וכבר כתבנו זה לעיל בסי' תקכ"ט סעיף ג' ע"ש ולהלכה נראה כרעת הר"ן ז"ל ומ"מ אם שכח יעלה ויבא בברכה ביו"ט מחוירין אותו כמי' בסי' קפ"ח ע"ש משום דגם בברכת מעין שלש מזכירין של יומי וגם פ"ו הגדול ט"ה סוכה סי' ט"א פסק כחוס' סוכה וכן הוא בה"ט ע"ס:

מן רבינו הב"י בסעיף ג' פסק כרברי הרמב"ם וכתב עליו רבינו הרמ"א שלא יאכל בלילה הראשונה עד שהיא ודאי לילה ויאכל קודם חצות לילה ולא יאכל ביום ופרט מוטות מחצות ואילך כדי שיאכל בסוכה לתאבון דומיא דאכילת מצה עכ"ל והמעס דכיון דילפינן ממצה בעינן דומיא דמצה אך בזה שכתב שלא יאכל בערב סוכות מחצות החמיר יותר מבמצה שבשם אין האיסור רק משעה עשירית ולמעלה כמי' בסי' תע"א ואולי משום דכבאן יכול לאכול פת החמיר יותר ועמ"ל סק"ט גם מ"ש לאכול קודם חצות הו חומר בעלמא שהרי במצה נופה פסק הרמב"ם ברפ"ו מחמץ ומצה דנאכלת כל הלילה אלא כיון שיש שסוברים במצה עד חצות לפיכך החמיר גם בסוכה ועוד היה לו לחשוב דבר והיינו שבכל ימי החג הו כוית אכילת עראי ויכול לאכול חוץ לסוכה ובלילה הראשונה הו קבע ואסור לאוכלת חוץ לסוכה דיכפינן מפסח וכן משמע להריא בירושלמי ועמ"ל סק"ט):

מן עוד כתב בסוף סעיף ה' דגם לענין נשמים יש חומרא בלילה הראשונה יותר מכלל החג דבכל החג כשירד נשמים מניח סוכתו ויוצא ואם אינו יוצא הו כהדיוט כמו שיתבאר אבל בלילה הראשונה צריך לאכול כוית בסוכה אף אם נשמים יורדו ויקרש בסוכה כדי לומר זמן על הסוכה עכ"ל כן פסקו הסוד והסמ"ג וגם הר"ן כתב וז"ל ואחרים

המחייבין ולפי מה שבארנו לדבריהם יש יסוד בכתוב ומ"מ למעשה כמדומני שאין נוהגין לברך לישוב בסוכה בירידת גשמים ויש נפקא מינה בזה גם לענין יום שני והיינו כשיורד גשמים כליל שני אם צריך לברך בליל ראשון שהדן בריר בן גליל שני צריך לאכול כוית בסוכה כשיורד גשמים משום ספיקא דיומא כמו במצה אבל אם בליל ראשון איצ לברך דהוה ספיקא דרינא איצ לישוב בליל שני בסוכה בירידת גשמים לאכול כוית כיון דאנן בקראין בקביעי דירחא וכן הסנהג שלא לישוב בליל שני בירידת גשמים ונ"כ המג"א סק"ז ועמ"ז סק"ז וה"ק והרוצה להחמיר גם בליל שני יאכל כוית בסוכה אחר הסעודה או באמצע הסעודה ולא יקדש בסוכה :

ימ בל שבעת הימים קורא ולומד בתוך הסוכה ואם צריך הרבה ספרים ללימודו יסלם לסוכה ואע"פ שזהו עליו מורה מ"מ לא כשכיל זה יכול לפטור עצמו מסוכה וזהו נ"כ בכלל השבו בעין תרדו אמנם אם לפי עומק עיניו בלימודו קשה לו העיון בסוכה יכול ללמוד בביתו כיון שלימוד זה א"א לו כסוכה וק"ו הדברים דאם בצער הנוף אמרו דמצמער פטור מן הסוכה וכ"ש בעינוי נפש התורה דצריך שתהא דעתו מיושבת עליו ולענין תפלה אין חובה כלל להתפלל בסוכה שהרי בזה לא שייך בעין תרדו דגם בביתו אינו מתפלל בקביעות אלא בכה"כ ולכן אם רצה מתפלל בסוכה ואם רצה מתפלל בביתו ומיהו נכון להתפלל בסוכה אם יש לו מקום מנוחה בסוכתו שיכול להתפלל שם :

ך ידרו גשמים היו נכנס לתוך הבית וכשם שפנים מפני הגשמים כך מפני כמדינות החמות מפני השרב ויתושים ובמקומות הקרים מפני הרוחות והקור ויש לפעמים בלילה שהרוח מנבה את הנר ובהכרח לו לפנות לביתו כללו של דבר כל מין מצמער פטור מן הסוכה וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם אינו מקבל שכר ונקרא הדיוט כדאיתא בירושלמי פ"ק דשבת דכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ונ"ל המעם דאע"פ דיש דברים שיכול האדם להחמיר על עצמו מ"מ הכל לפי הענין כגון בסוכה שהתורה אמרה השבו בעין תרדו ומטילא אם אינה בעין תרדו אינה סיכה כלל והאדם בביתו לא ישב כשידרו גשמים או שארי סיבות וא"כ אין זו סוכה

שאמרה תודה ואין לך הדיוט גדול מזה ואיך שייך קיבול שכר על זה הרי אינו יושב בסוכה שצותה תורה וכ"ש שאין ליבנם לסוכה בשעה שהוא פטור ממנה אמנם כשיוצא מן הסוכה מפני הגשמים אל יצא ככועס וסבועס אלא בהכנעה רבה כעבר שבא לפנוני לו בום לרבו ורוצה לפנוני היין במים ושפך לו רבו הקיתון של מים על פניו והמ"ח סי' נה דהמים ממתקין היין הארוס והא' רמז לרחמים הממתק את היין ואין מניחין מן הגמים ואמרו שזהו על א"י :

כא איזהו שיעור של גשמים שיצא מן הסוכה דהא בהתחלה יורד על הככך ואינו יורד עדיין לסוכה ומאימתי מותר לו לפנות מסוכתו לתוך ביתו משירדו כל כך מיפין לסוכה על השלחן באופן שאם יפלו לתוך התבשיל יתקלקל התבשיל אפילו תבשיל של פול שממחר להתקלקל משערינן בו ואפילו אם אין תבשיל לפניו משערינן בזה דרך שיערו הכסמים שבשיעור זה אין בו תשבו בעין תרדו ומי שאינו כפי לשער בשיעור זה ישער בעצמו דאם היה יוצא מביתו בכל כך גשמים יוצא גם מסוכתו וכבר נתבאר רכל זה הוא בשאר ימים ולילות של חג אבל בלילה הראשון חובה לקדש ולאכול בסוכה גם בעת ירידת גשמים :

כב ודע שיש להסתפק בסוכות הכנויות שלטו שבמלפין הנג ובעת הגשמים מחזירין אותו ודרך להחזירו מיד כשמתחילין גשמים לירד דאם יהיה פתוח עד שיתחילו לנסף לתוך הסוכה יתאכף בהסבך הרבה גשמים שינספו אח"כ ויבטלנו מצות סוכה אמנם אם כעת שמתחילין לאכול התחילו גשמים לירד באופן שיכולין לנסוד הסעודה אף אם תהיה פתוחה אם מותר להחזירה מיד כדי שלא יתאספו הגשמים ויבטלנו לאחר זמן או דילמא מצוה דשעתיה עדיפא ולא יחזירנה עד אח"כ כשיגמור הסעודה כדי שיאכל בסוכה עתה ואם אח"כ יתבטל ע"ז מסוכה הלא פטור הוא וכן נראה להורות אבל העולם לא נהגו כן ואילוי דכמו שאמרו חז"ל חלל עליו שבת אחד כדי שיקיים שבתות הרבה לענין חזרה שיש בו סכנה ה"ג מוסב כבצל סעודה זו מסוכה כדי שיקיים אח"כ הרבה סעודות בסוכה מיהו זה וודאי בהישענא רבה שמתחיל הגשם לירד כשעת סעודה לא יחזיר דגג כיון שא"צ מן התורה עוד לאכול בסוכה לא יבטל

לכניסה מביתו דנקרא הדיוט כיון שאין כאן שינוי מקום :

בן מדינא דנמי' ומי' יש לו לברך לישב בסוכה בכל פעם שנכנס בה מפני שהמצוה לישב בסוכה לבר האכילה והשינה והוא דכתיב בסוכות תשבו בלומר תתעכבו שם שבעת ימים כמו בתפילין שכל זמן שמניחן מכרך ולכן אפילו נכנס ויוצא מסוכתו עשרה פעמים ביום חייב לברך בכל פעם לישב בסוכה דאחר שיצא מהסוכה נסתלקה הברכה הקודמת אמנם זה כשיצא יציאה נמורה לענייניו ושלא לחזור מיד אבל אם לא יצא אלא לדבר עם חבירו או להביא דבר לסוכה וכיוצא בזה איצ' לברך שנית וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם וכן פסק הרמב"ם בפ"ו דין י"ב וז"ל כל זמן שנכנס לישב בסוכה כל ז' מכרך קודם שישב אקב"ו לישב בסוכה עכ"ל ומה שהצריך קודם שישב יתבאר בס"י תרמ"ג בס"ד :

בן האמנם רבינו תם פסק שאי' לברך לישב בסוכה רק בשעת המעודה וז"ל המור ור"ת פי' כיון שעיקר קביעות שאדם עושה בתוך הסוכה היא האכילה מברך על האכילה ומוטר כל הדברים אפילו השינה שהיא המורה מאכילה שהרי אוכלין עראי הוצה לה ואין ישנין עראי הוצה לה אפילו הכי כיון שהאכילה עיקר פוטרת השאר עכ"ל וכ"כ הרא"ש והמרדכי כשמו דכיון שכל הדברים הם מפילים להאכילה כמו המיזע והשינה לפיכך כולם נפטרים בברכת האכילה וכתבו שנוהגים כר"ת ולכן רבינו הכי' בסעיף ה' כתב נהנו שאין מברכין על הסוכה אלא בשעת האכילה עכ"ל ורבינו הרמ"א הוסיף לומר והכי נהוג ולא ידעתי מה הוסיף על דברי רבינו הב"י ויש מי שסובר לדעת ר"ת יש חומרא אם ישב כל היום בסוכתו ואכל שני פעמים שמכרך על כל מעודה וז"ל פק"ט ויש חולקין בזה ולכ"ס ומי' פק"ט וכן נלע"ד עיקר דשימת ר"ת לא להחמיר על שיטה הקורמת אלא לחקל וכיון דכבה"נ לשיטה הקודמת איצ' לברך במעודה שנייה ק"ו לשימת ר"ת וכן אנו נוהגין וכ"ש דספק ברבות לחקל וכן אם נסתפק אם בירך לישב בסוכה אם לאו לא יברך ולא יחדר להביא עצמו לידי הויכוח בדי שלא יבשל בברכה לכטלה וע"פ פק"ט והאירנא וש שנוהגים לברך בכל פעם שנכנס כדברי הרי"ף והרמב"ם וע"פ דעת הגר"א ואנו אין לנו אלא דברי רבותינו בעלי הש"ע ושיעור האכילה בשאובל דבר שצריך סוכה והיינו שאובל

יבטל דינא דאורייתא כשביל מעודה שמיני עצרת שלא תהיה ביכולתו לאכול ע"י זח :

בג וכן בשינה מי שהיה ישן בסוכה והתחילו נשמים לידר הולך לביתו לישן ובוה קילא מאכילה דבאכילה צריך לשער כדי שיתקלקל המאכל ובשינה איצ' לשער כן דבנשמים מועטים הוי צער לישן שם ויכול לצאת ולכן מיד כשיורדים איזה מימות על פטתו יוצא מסוכתו ולן כביתו וז"כ אין להחמיר בזה ונקרא הדיוט אא"כ אינו חושש ככל במעט מימות :

בד זה שהלך באמצע מעודתו לביתו מפני הנשמים ופסקו הנשמים והוא עדיין באמצע המעודה מ"מ אינו מחוייב לחזור לסוכתו ונוטר המעודה בביתו וכן כשהיה ישן וירדו נשמים בלילה ונכנס לישן לתוך הבית ופסקו הנשמים אם עדיין לא שכב על מיטתו בביתו יהווד לסיכה כמו מי שעדיין לא שכב שמחוייב לישן בסוכה אך אם שוכב על מיטתו לא הטריחוהו חכמים לחזור לסוכתו כל אותה הלילה אפילו ניעור בלילה משינתו ושוכב בביתו עד שיעיר השחר והיינו שיעלה עמוד השחר וינעור משינתו מעצמו דאו מחוייב לילך לסוכה אם רוצה לישן עוד ומעמא רמילתא נ"ל דהכל נכלל כתשבו כעין תדורו דאין דרך האדם כשאיבד חוץ לביתו להפסיק באמצע מעודה ולילך לביתו לגמור מעודתו ואין דרך האדם כשישן חוץ לביתו לקום באמצע הלילה לילך לישן לביתו אלא ממתין עד שיאור היום ויקוץ משינתו וכמו כן צריך לנהוג א"ע בהפיכה :

בה ויש להסתפק אם גם דין זה נוהג בסוכות הבנויות שלנו שפותחין חגג ובעת נשמים מחוירין אותו אם התחיל במעודה וירדו נשמים והחזיר חגג ואח"כ פסקו הנשמים אם אינו מחוייב באמצע מעודה לפתחו כמו שאינו מחוייב לצאת מביתו לסוכתו וכן בלילה באמצע השינה כשפסקו הנשמים אינו מחוייב לידר ממיטתו ולפתוח חגג כמו שאינו מחוייב לצאת מביתו לסוכתו או דילמא כיון דאין כאן שינוי מקום אלא קצת מירחא בפתחת חגג מחוייב לעשות כן גם באמצע מעודה ובאמצע שינתו וכן נ"ל עיקר דדינא שמחוייב לפתוח חגג אמנם בשינה אם קשה עליו העמידה וההלכשה והדחיצה הוי כמו ההליכה מביתו לסוכתו ופטור אך כל ירא אלקים בוודאי יעמוד בשמחה לפתוח חגג ולקיים המצוה ואינו דומה

אפילו בסוכת חבירו והמעם שאנחנו תופסים דעיקר המצוה היא האכילה ואין מברכין אלא על עיקר המצוה ועמ"ש במ"י תרמ"ג ופשוט הוא דאם באמצע סעודה הלך למקום אחר ושחה שם וחזר לסוכה לאכול שחזר ומברך לישב בסוכה ומ"א ססק"ז ואם לא בדרך בתחלה המעורה יברך באמצע ואפילו אחר המעורה דהא עכ"פ גם הישיבה מן המצוה נטס וכיון שלא בדרך בעיקרה יברך עכ"פ בהמפילה ועדין היא עובר לעשייתו :

יותר סבביצה פת או מיני מתיקה של מונות ואו צריך לברך :

כה ודע דלכאורא היה נ"ל ברור דאפילו לשיטת ר"ת אין זה אלא בסוכת עצמו אבל הנכנס לישב בסוכתו של חבירו שלא יאכל שם וברכה של סוכה שלו תלא לא תפסוד סוכה אחרת וא"כ צריך לברך כשנכנס לסוכתו של חבירו ואין המנהג כן ואולי זהו מונת רבינו דרמ"א כמה שכתב והכי נהוג כלומר

תרל"ט [מי הם הפטורים משיבת סוכה וכו' כ"א מעיפיים] :

לכתחלה בירים חוץ לסוכה אינו נכון נטס סק"ג ולא ידעתי למה אין נוהגין בזה במונינו ואולי מפני שכמרינתו ע"פ הרוב הזמן קר בסוכות וקשה על הקטן לאכול בסוכה וצ"ע וטומטום ואנדרוניוס חייבים מספק ואין מברכין לישב בסוכה דספק ברכות להקל אך כיון דהנשים מברכות כמ"ש יכולין לברך וחציו עבר וחציו בן חורין חייב ומברך דהחצי בן חורין חייבו ביוראי וקטן החייב בחינוך מברך :

ג חולים ומשמשיהם פטורין מן הסוכה ולא דווקא חולה שיש בו סכנה אלא אפילו אין בו סכנה אם הסוכה קשתה עליו ואפילו חש בראשו או חש בעיניו שודו מיחוש ולא חולה פטורים הוא ומשמשיו כשהסוכה קשה למיחוש זה ויש מי שאומר שאין משמשיו פטורים אלא בשעה שהחלה צריך להם והמעם רמשמשיו פטורים י"א מפעם דעוסק במצוה פטור מן המצוה ולגט ויגר"ז ולא נהירא לי דהתנית בעושה כהנח משום מצוה אבל אם עושה בשכר חייב ולא מציינו חילוק זה בגמ' ובפוסקים ועוד דאי מפעם עוסק במצוה מ"ט רדיעה ראשונה דופרת אותם אפילו שלא בשעה שעוסקים בהמצוה :

ד ונ"ל דזה הכל בכלל תשבו כעין תרדו דכשם שהארם שדירתו קשתה לו לכריאותו יצא מדירתו כמו כן בסוכה וכמו שמשמשי החולה עוזבים ביתם ויושבים אצל החולה כמו כן בסוכה ואפילו עוסקים בשכר ולא נרעי משומר פירות דפטורים כמו שיתבאר ולא עריפא הסוכה מדירתו של אדם ולכן דיעה ראשונה סוברת דכמו שדרך המשמשים שאין עוזבים מיד את החולה לאחר שימושם אלא יושבים אצלו ומסיתים עמו כדרך בני אדם ואין חורים מיד לביתם

א שנו חכמים במשנה (נ"ח.) נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה דכל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות ועבדים הוקשו לנשים וקטנים פטורים מכל המצות ובשאריו מצות עשה כמו שופר ולולב לא הצורך התנא להשמיענו זה דכיון דתנן בקרושין (ל"ז.) דמ"ע שהז"נ נשים פטורות מפילא שכן הוא אלא משום דכסוכה היה מקום לומר שחייבות ולא מיבעיא בלילה הראשונה דלמדת המשנה עשר המשנה עשר סתג המצות כמ"ש במ"י הקירם ונשים הא חייבות במצוה והייתי אומר דגם חייבות בסוכה בלילה הראשונה אלא אפילו על כל שבעת הימים כיון דבתיב תשבו כעין תרדו ומה דירה איש ואשתו ודעו נזיכם בסוכה האמנם בדבר זה באה מיוחדת הלכה למשה מסיני נטס הנשים פטורות וגם בקרא מרומם זה מרכיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות ולא בתיב כל אורח ואתי להורות דרוקא העיקרים שבאודחים והיינו אנשים גדולים חייבים ולא נשים וקטנים נטס :

ב אמנם נשים שלנו רבוה יושבות בסוכה ומברכות לישב בסוכה ואין זה ברכה לבטלה דהכי קי"ל בכל מצוה שהזמן גרמא רשות בירן לעשות המצוה ומברכות עליהם אבל האיש לא יברך בשביל האשה לישב בסוכה אם הוא בעצמו א"צ להברכה (מ"א סק"א) והקטן אף שזמן התורה פטור מ"ט משום מצות חינוך יש להנכו לאכול בסוכה מהזמן שא"צ לאמו והיינו כבן ה' כבן ו' כל חד וחד לפום חרמיה והחינוך מוטל על האב ואם אין אב אמו מחנכתו ואם אין לו אב ואם ב"ד מחנכין אותו ויש אומרים דאין חינוך אלא על האב בלבד תמ"ש לעי" ט' שמי"ט ומ"ט להאבילו

לבויתם כמו כן הוא בסוכה והיש מי שאומר סוכה דמ"ם כשנמר שימושו למה לא יקיים מצות סוכה ואין זה בכלל תשבו כעין תדורו !

ה' וכתב רבינו הרמ"א במע"ף ג' דמי שמקיז דם חייב בסוכה עכ"ל ודין זה הוא מהנהות אשרי ושי"ט וכתב הטעם משום דלא הוה חולה אלא אררבא שמה ומרבה באכילה ושתייה ועוד דלא ה"ל להקיז בסועד אלא קודם הסועד או אח"כ עכ"ל וביאור הדברים הם באור ורוע הנדול ופי' ר"טו דלא מיירי בחולה המקיז דם אלא שכן היה דרכם לחיזוק הנוף להקיז דם ובעת הקוה היו שמחים ומרבים באכילה ושתייה וא"כ אינו בנדר חולה שיפסוד מן הסוכה ועוד ראייה שאין ההקוה מונעו מן הסוכה דאם היה מונעו לא הו"ל להקיז בסועד כיון שעושה זה לרצונו אבל ודאי אם בשביל איזה מחלה או איזה מיוחד מקיז דם והסוכה לא יפה לו פשיטא שפסוד מן הסוכה ולכן מי שקלקל קיבתו ולוקח משקה המשלשל וקשתה עליו ישיבת הסוכה פסוד מסוכה ועמ"ל מק"ד שדמה ל"ז ול"ט דמיון ונרס לו ממני ט"ל היה כדו ה"ל הגול והפ"ו מק"ג כיון מדעתו לזה ע"ש וה"ק !

י' מצטער פסוד מן הסוכה (גמ') כלומר דאם ע"י הסוכה בא לו צער ואם לא היה בסוכה לא היה לו הצער הוה כנון שאינו יכול לישן או לאכול בסוכה מפני הובובים או הפרעושים וכיוצא בהם או מפני הדוח שמנשב שם או מפני ריח רע המניע שם פסוד חוץ שלא יניע לו מזה שום חולי מ"ם הוה זה ג"כ בכלל תשבו כעין תדורו ואין דרכו של אדם לדור ברירה שמצערתו יוצא ממנה וה"ל יוצא מסוכתו אבל בלילה הראשונה אפילו מצטער חייב לאכול כו"ל בסוכה דכבר נאדנו במ"י הקודם מע"ף י"ז דבלילה ראשונה לא בעינן תשבו כעין תדורו ע"ש !

י' ואינו פסוד אלא הוא בעצמו ולא משמשו דאין עניין למשמשים רק בחולה שהוא סוכרח שימשו ואתו אבל אדם הבריא אין משמשו כמותו דאל"כ אשה עשירה שיש לה הרבה משמשים יפסדו כולם מן הסוכה מפני שהיא יושבת חוץ לסוכה והמה משמשים לה וה"ל כן הוא ואין זה רומה לשומרי פירות דהתם בהכרח לשומרם שלא יננובו אותם אבל המשמשים לאדם בריא אינו אלא מפני הרוחה בעלמא וכי מפני זה יפסדו מסוכה בהמיה :

ח' ודווקא שכא לו הצער במקרה אחד שעשה הסוכה ובשעה שעשה שם הסוכה לא היה צער זה אבל אמרו לעשות סוכתו לכהחלה במקום ששם יניע לו צער מפני הריח או הריח או במקום זבובים ופרעושים ויותר מזה כתב רבינו הרמ"א בסעיף ד' דעושה במקום כזה אינה סוכה כלל ואינו יוצא בה ידי חובתו וזה לשונו ואם עשאה מתחלה במקום שמצטער באכילה או בשתייה או בשינה או שאי אפשר לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת שמתירא מלמטים או מנגבים כשהוא כסוכה אינו יוצא באותה סוכה כלל אפילו בדברים שלא מצטער בהם דלא הוי כעין דירה שיכול לעשות שם כל צרכיו עכ"ל :

י' ודבריו צריכין ביאור דא"כ כמדויגות החמות שמצויים שם זבובים בכל מקום ולהיפך כמדויגות דקרות שהקור גדול וכמעט מהנמנעות לישן שם נפסוד את עצמינו לנמרי מן הסוכה אך העניין כן הוא דהתורה אמרה תשבו כעין תדורו שתהיה הסוכה כביתו ודירתו ודבר ידוע שהאדם שעושה לו דירה יחפש אחר המקום היותר הגון ואם יהיה מקום הגון ומקום שאינו הגון יבחר במקום הגון אבל אם כל המקומות אינם הגונים בהכרח לעשות לו דירה איך שהוא וכמו כן בסוכה אם כל המקומות אינם הגונים מפני החום או מפני הקור פשיטא שמחייב לעשות סוכה איך שיכול אמנם כשכידו לברוד כנון שבמקום זה שולש הריח או הריח רע או זבובים ופרעושים ובמקום אחר אינם נמצאים מחוייב לעשות במקום שאין נמצאים ואם עשה במקום שנמצאים לא יצא ידי חובתו דאין זה כעין תדורו ולכן אין לעשות סוכה ברה"ד דאין אדם עושה דירתו ברה"ד אמנם כשימטא נראה דמותה דאע"פ שיש לחוש לנגבים שיננובו החפצים מ"ם הוי דירה שיכול להבנין לבית והרי גם בחצרות מצויים נגבים וזה שכתב רבינו הרמ"א דבמקום דמתירא מלמטים או מנגבים לא יצא ידי חובתו זהו כשיש חשש שיפגעו בגופו למקום כזה וודאי אינו דאוי לישן כלל אבל לא מפני נגיבת חפצים :

י' עוד כתב מי שכבו לו הגרות בסוכה בשבת ויש לו נר בביתו מותר לצאת מן הסוכה כדי לאכול במקום נר וא"צ לילך לסוכת חבירו שיש שם נר אם יש מורח גדול בדבר עכ"ל ומשמע דבלא מורח גדול יש לו לילך לסוכת חבירו כשאפשר לו וחבירו מניחו ולכן אם בסוכתו נוספין נשמים ובסוכת חבירו אין נוספין

נטפין יש לו לילך לשם אם לא רחוק מביתו ואין בזה מורה דב ונא"ה"ט סק"ו בשם א"י"ן :

יא עוד כתב ואם בא רוח לככות הנדות בסוכה מותר לפרוס סדין או בנד מן הצד אבל לא תחת הסכך עכ"ל וביו"ט אסור אפילו כמקצת הסכך משום אהל ובתורה"ם אסור תורה כל הסכך משום דמכיל ליה לסכך ויש בזה כמה פרטי דינים גם לענין אהל ונתבאר בס"י שפ"ו וכן לענין כיסול הסכך ונתבאר בס"י תרי"ב ושמע"ה סק"ה דאם מתכוין להגן י"ס להחיר ונכס י"ס דיעות בזה ולענין אהל כשאין חלל ספה וודאי שרי ע"ש :

יב עוד כתב מי שלא יוכל לישן בסוכה מחמת שצד לו בפישום ידיו ורגליו לא מקרי מצטער וחיוב פישן שם אע"ג דצריך לבפוף ידיו ורגליו עכ"ל והא"ה ברורה לזה משיעור סוכה דהוי' ז' על ז' וא"א לישן שם בפישום ידים ורגלים ואין לומר דשיעור זה הוא לאכילה אבל לישן צריך סיבה רחבה דאיכ"ה ה"ל להלכה למשה מסיני לפרש כמה היא ויש מי שאומר דוודאי אם מתחלה עשה סוכה קטנה כזו חייב לישן שם אבל אם מתחלה עשה סוכה גדולה ואח"כ ע"פ סיבה נתקבנה ומוכרח לישן בכפיפת ידים ורגלים הוי מצטער ופסור וט"ז סק"ה ומתוך כך הקשה על רבינו הרמ"א ע"ש ואני אומר דרבני רבינו הרמ"א ברודין במעמך דאי ס"ד דבכה"ג הוי מצטער ופסור אין צותה דתורה לעשות סוכה כזו אלא וודאי דלדוב אנשים לא מקרי זה מצטער וזהו שכתב רבינו הרמ"א אח"כ וז"ל ולא יוכל אדם לומר מצטער אני אלא בדבר שדרך בני אדם להצטער בו עכ"ל וכוונתו לענין זה דשינה בכפיפה דכיון דחיונן שהתורה צותה בן מסתמא אין דרך רוב בני אדם להצטער בזה אכל לשאר דברים וודאי יש דבר שלזה מקרי צער ולזה לא מקרי צער דרמצינו בנ"מ וכו"ס. ב"ב יוסף שבסוכתו היה הרוח מנשב ומשיר הקיסמין של הסכך על המאכל ואמר שהוא פסור מהסיכה מפני שהוא מאניני הדעת ואינו יכול לסבול זה ע"ש ופשוט הוא דלאו כל אדם יכול לומר איסטנים אני איכ"ה ידוע שהוא איסטנים וכמו שכתבנו לעיל מי' תרי"ד דיינין נשמים ביה"כ מי הוא הרשאי לנעול מנעלים ע"ש מיהו בשינה ע"י כפיפה לא יכול לומר איסטנים ומצטער אני וכמ"ש / הט"ז סק"ו נדחק בזה ולפמ"ש ח"ס כמסימות ועמ"ה סק"ט וז"ל

והא"י חולק על המדעני והא"י כמו שהביא בש"ת סק"ה ואין דבריו מוכרחים כלל ע"ש :

יג דבר פשוט הוא דזה שמצטער פסור מן הסוכה וזה דכשיצא מן הסוכה יסתלק הצער ממנו אבל אם הצער הוא צער מן הצד שאינו נוגע לענין הסוכה אע"פ שיכול להיות שבעל הצער צריך התבודדות ובסוכה ליכא זה וא"כ מוב לו יותר שלא יהיה בסוכה ומ"מ כיון דלאו הסוכה נודם לו הצער א"א לו לפסור עצמו מן הסוכה ולכן האכל חייב בסוכה דצער זה אינו מפני הסוכה ואע"פ שמויב לו יותר לשבת דומם בפנינת ביתו מ"מ מחוייב לישב בסוכה ואינן נראה דפסור מסוכה כמו שפסור מכל המצות ולשון הגמ' כ"ה : באכל דכתי ליה ליחויי דפתיה וסירטי חסה עליו ליישב דעתו למנוה עכ"ל ומשמע דאם ח"ל לו כסוס חסן ליישב דעתו פסור ונראה שזהו מ"ש המ"ה בסק"י בשם א"י"ן דאם המת היה חביב כל כך שאין יכול להסירו מלבו פסור ע"ש והרש"א כח"י שם כתב בשם רבו דה"פ דהסיכה מייבנת דעתו וא"כ גם כתיב חייב ע"ש וא"כ דינו של התיבא ל"ש :

יד כתב המור דהרמב"ם כתב דהחתיך כל ז' ימי המשתה פסור מן הסוכה הוא ושושביניו וכל בני החופה וא"א הרא"ש ז"ל כתב דשושבינים לא מקרי עוסקים במצוה וחיובין בכל המצות וכי' וחתן אע"פ שפסור מכל המצות חייב בסוכה שאפשר לו לשמוח בסוכה עכ"ל ובגמ' וכו"ה : מכוון כהרמב"ם אלא דאיתא שם שיש שהחמירו על עצמם וכן יש כידושלמי וסובר הרמב"ם דזהו סמרת חסידות והרא"ש פוסק כהמחמירים ודבותינו בעי הש"ע בסעיף ר' פסקו כהרמב"ם וטעם פסורו של חתן לפי שאין שמחה אלא בחופה ובמקום מעודה וא"א לעשות זה בסוכה שהוא מקום פתוח ויתבייש לשמוח שמה והשושבינים מוכרחים להיות אצל החתן ונ"ל דכל זה כימיהם אבל האידנא בעוה"ד ערבה כל שמחה ואין מדרך החתן לשמוח כל כך וגם השושבינים אינם אצל החתן תמיד וא"א לנו לפסור מצות סוכה ועוד דהא בע"כ נשא קודם הרגל ואצלינו אין עושין כל שבעת ימי המשתה מעודות כידוע וכן אצלינו קיי"כ כהרא"ש והחתן והשושבינים חייבים כולם בסוכה ולענין נראה שזה היה עיקר טעמו של הרא"ש ז"ל וע' בסעיף הבא :

מז וכתב רבינו הרמ"א דמעודת ברית מילה וכן המעודה שאובלין אצל היולדת חייבין בסוכה עכ"ל

עכ"ל ובמדאי כן הוא ראין זה כשמתת חתן וכזה ואפילו הוי סעורת מצוה מ"ם הדי יכולין לאכול בסוכה גם סעורת מצוה הוי דק חברית מילה ולא סעודה שאצל היולדות ואנחנו אין יודעין מסעודה זו כלל וכן ל"ז שלפני המילה שקורין וואך נאכ"ט אינה כראית לקודאה סעורת מצוה ולפמור א"ע מן הסוכה וכן שארי כל מיני סעודות ומג"א סק"ט אמנם ראיתי שמשני ריבוי האנשים שאין יכולים כולם ליכנס לסוכה בכרית מילה ואוכלים הנשארים בבית ונראה שהיתר נמור הוא כיון שאין להם סוכה הוה כהולכי דרכים שפמורין מן הסוכה ואין לומר שימתינו ער שיאכלו הקודמים וילכו ואח"כ יאכלו הם דלא מצינו סברא זו וא"כ אין לדבר סוף ומ"ט הירא את דבר ר' יהודי לאכול בסוכה וכל זה הוא כמיני מונגות אבל בשארי מיני מזון לית לן בה ראין זה קביעות אלא ערואי בעלמא וטע"ת סק"ט :

מן שנינו במשנה וכו"ו. ושלוחי מצוה פמורין מן הסוכה הולכי בדרך מצוה כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפרות שביים וטע"ת ופמורין אפילו בשעת הניחת טעם וכמו ששנינו בברייתא שם וכו"ו. הולכין לדבר מצוה פמורין בין ביום בין בלילה כלומר אע"ג שהליכתן אינו אלא ביום (ומס"י והטעם דאם נצריכנו למרחו אחר סוכה יתבטל מהליכתו ביום וכן אם כיבולתו להשיג סוכה בלילה בלי טורח צריך לישב בלילה בסוכה ומג"א סק"ט ואם לא יוכל לישן בסוכה בטוב כל כך וממני זה ימעט בהליכתו ביום פמור. טע"ת ומעט דשלוחי מצוה פמורין משום דקיי"ל העוסק במצוה פמור מן המצוה ולכן אם מצות סוכה לא יבטלנו מהמצוה שעושה חייב בסוכה ולכן על כל עוסקי מצות דרעת זאת ויעיינו בזה אם הסוכה עלולה לבטל מצוה זו אם לאו :

וז עוד תניא טע"ת הולכי דרכים ביום פמורין מן הסוכה ביום חייבין בלילה הולכי דרכים בלילה פמורין מן הסוכה בלילה וחייבים ביום הולכי דרכים ביום ובלילה פמורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה ופירש"י ותוס' דכל זה נפקא לן מתשבו בעין תדורו דכשם שאין אדם נמנע מלצאת מביתו לדרבו למחורה או לעניין אחר כמו כן לא ימנע מלצאת מן הסוכה וה"פ דבשהולך ביום פמור מן הסוכה אף כשפגע בסוכה אינו סחוייב להחעכב שם לאכול אלא הולך כדרבו ויאכל בדרך כמקום שיגיע וכן אבידלו אבל

בלילה שאינו הולך אלא ישן חייב בסוכה אם פגע בסוכה בדרבו בלילה ולין שם ואינו דשאי לילך ממנה ולישן שלא בסוכה והולכי דרכים בלילה חייבים ביום לאכול בסוכה בפגעים בה אבל אם אינו פוגע בסוכה פמור ולא אמרינן לו לעשות סוכה וכמו שאינו בונה בית בדרך כמי כן אינו עושה סוכה בדרך ויש מי שאומר שמחוייב לעשות לו סוכה ומג"א סק"ט ודברים תמוהים הם דודאי אם צריך להיות באיזה מקום זמן רב הדי אצלו שם בביתו וצריך לעשות לו סוכה אבל בשלן שם או משתהה יום או יומים איך נחייבנו לעשות לו שם סוכה וזה נאומר תנאה חייב מאס טע"ת טע"ת ימים רבים כמו שיתבאר :

יך וכן מתבאר מדברי רבינו הרמ"א בטע"ת ח' שכתב על דין זה וז"ל ודווקא בשיוכחו למצא סוכה אבל אם אינם מוצאים סוכה יוכלו לילך לדרכם אף שלא ישבו בה לא יום ולא לילה כשאר ימות השנה שאינו מניח דרכו משום כיתו ואע"פ שאינו הולך רק ביום פמור אף בלילה ראין לעשות לו שם דירה וההולכים לכפרים לתבוע חובותיהם ואין להם סוכה כאותן הכפרים יחמירו על עצמן לשוב לבתיהם ככל לילה לאכול בסוכה ואע"ג דיש להקל מ"ט המחמיר תבא עליו ברכה עכ"ל כלומר דההולכים תריר בכפרים שסכיכות העיר יש לפעמים שגם בכל השנה שבים לבתיהם ככל לילה ולכן יש לעשות בסוכות ג"כ כן והוה בכלל תשבו בעין תדורו ומ"ט מדינא א"א לחייבם משום דע"פ רוב אינם שבים לביתם כי אם אחרי ימים רבים ועכ"ל כ"ט: כיוולין וכו' פ"ט ולכן כתב לשון חומרא דראוי להחמיר משום דלפעמים שבים בכל לילה מיהו עכ"פ למדנו מדבריו ראין שום חיוב לעשות סוכה אלא אם ימצא סוכה חייב לישב שם :

ימ שומדי העיר ביום פמורים ביום וחייבין בלילה שומדי העיר בלילה פמורין בלילה וחייבים ביום וזהו כשצריבים לילך סביב העיר ומג"א סק"ט אבל כששומדין בתוך העיר צדיקים לילך לסוכה ולאכול אבל בלילה אם שומרים הלא א"א להם לילך לישן בסוכה שהדי צריכים לעמוד על המשטר ואם ינמנו מעט כתי"ח שיחנמנו בחוץ כמובן :

ך אותן הישבין בחנות אע"פ שברוב הפעמים ארבע בחנות מ"ט בסוכות יאכל בסוכה כיון שדרים בעיר ויש מי שאומר שאפילו דרים חוץ לעיר סחוייב לעשות

לעשות סוכה בהעיר מסו וזהו לפי מה שזכר בסעף י"ז דמי שהוא בדרך ימים אחרים צריך לעשות לו סוכה אבל לפי מ"ש שם אינו כן אא"כ שיהיה שם זמן מרובה ואירא בירושלמי דרב הנא הלך בדרך והיה צמא ולא רצה לשתות עד שנכנס לסוכה עליו ומדת הסידות הוא ולא מדינא :

שיש להשובר מקום קבוע ויבא ויגנוב ממקום אחר לפיכך אם היה שומר כרי של תבואה שאין בזה חששא זו ושהיה שם זמן מרובה חייב לעשות סוכה ויעשנה במקום שמשם יכול לשמור הכרי ואע"פ שאינו יכול להכניס לשם כל כלי תשמישו מ"מ הוא דר שם כדרך שדר בה כל השנה ומסו והעושים יין אצל איי כחז"מ סוכות לא ישכו בסוכה מפני שצדיקים להשנות שלא יגע בהיין ואם הוא בענין שא"צ שימור הייבים ואם היין סוגה כחצר יכול לשמור מהסוכה :

כא שומרי גנות ופרדסים פטורים מן הסוכה בין ביום בין בלילה ואף ששזחה שם זמן מרובה מפני שאין ביכולתו לעשות סוכה דאם יעשה ידע הנגב

תרמ"א [שארין מברכין על הסוכה שהחיינו בעשייתה וכו' ד' מעיפיים] :

מקצת חידוש לשם סוכה מצוה צריך לברך בשעת עשייה וק"ל כש"ס ד"ק :

ב אמנם ברכת שהחיינו בעת עשייה מצריך גם בש"ס שלנו וגם בירושלמי שם וגם בתוספתא סוף ברכות ע"ש ומה שלא הצריכו בשעת עשייה שופר משום דהוא להרכה שנים אבל הסוכה רובה נעשית בכל שנה ומג"א ופ"מ המנהג שלנו שלא לברך שהחיינו בעת עשייה אלא מסדרין אותו על הקידוש שמברכין שהחיינו על היר"מ וממילא שבוה יוצא ידי חובת שהחיינו בסוכה :

ד והתום' הרא"ש כתבו שאם בירך זמן בשעת עשיית הסוכה א"צ לברך על הקידוש והוא תימא דעל הקידוש הוא משום יו"מ וצ"ל רס"ל דגם זמן יו"מ מיפטר מקדמם החג כיון שעושה הסוכה על יו"מ גמ' ואם לא אבל לילה ראשונה בסוכה אע"פ שבירך זמן בביתו על הקידוש מ"מ למחר כשאוכל בסוכה צריך לברך זמן על הסוכה כשלא בירך בשעת עשייתה ויש מי שחולק בזה וצ"ל תתמ' והעיקר כד"ע ראשונה ואם לא אבל גם ביום הראשון בסוכה כשמקדש בסוכה כליל שני מברך סוכה ואח"כ זמן כליל הראשון ופרטי דין זה יתבאר בו' תרמ"א אם סוכה ואח"כ זמן או זמן ואח"כ סוכה ע"ש ופעמ' סק"מ :

א אע"פ שזהו מ"ע לעשות סוכה מ"מ אין מברכין בעת עשייתה אקב"ו לעשות סוכה כמו שמברכין על המילה ועל פדיון הבן והמעם היה נראה פשוט דשני ברכות לא תקינו על מצוה אחת ולכן במילה ופדיון הבן זו היא ברכתם אבל בסוכה שיש ברכה אחרת לישב בסוכה לא תקינו עוד ברכה והיינו פעמא דציצית ותפילין ושופר ולולב שאין מברכין על עשייתן אמנם במנחות (מ"ב.) נתנו מצמים אחרים על זה האחר כיון דגם סוכה נגב"ך כשרה א"כ לא נצטוינו על עשיית הסוכה ועוד טעם משום שאין זה נמסר מצוותה נמסר המצוה הוה בישיבתה ולכן או צריכין לברך לישב בסוכה וז"ל לקיט טעם זה אל העשם טמארט עיין מה ודוק :

ב ואמנם בירושלמי ברכות פ"ט ופ"א דסוכה וה"מ איתא העושח סוכה לעצמו אומר ברוך אקב"ו לעשות סוכה לאחר לעשות סוכה לשמו נכנס לישב בה אומר ברוך אקב"ו לישב בסוכה ויש לתמוה דמקורם אומר שם דסוכה נגב"ך כשרה ואין יברך לעשות סוכה אך נ"ל דהירושלמי חולך לשיטתו דבסוכה ישנה צריך לחדש בה דבר לשם מצות סוכה כמ"ש כמ"י תרל"ז וזהו בסוכה נגב"ך והש"ס ד"ק שלא הצריך לחדש בה דבר כמ"ש שם לפיכך לא הצריך ברכה בשעת עשייה והירושלמי שמצריך

תרמ"ב [סדר לילה ראשונה וכו' ב' מעיפיים] :

אחה בחרתנו ביום חג הסוכות הזה זמן שמתחיינו והמפרדים אומרים את יר"מ מקרא קדש הזה ואם הל' בשבת

א ערבית נכנסין לכהכ"ג ומתפללין ערבית וקורין ק"ש בברכותיה ואיטרים ופרוס וידבר משה ומתפללין

בשבת מזכיר גם של שבת ואומר ויכלו ומנן אבות ואע"ג רבליל ראשון של פסח אין אומרים מנן אבות בשבת זהו מפני שהוא ר"ח שמורים אבל בסוכות לא שייך זה ואע"ג רל"ג ראשון ילפינן חמשה עשר חמשה עשר סוכה המצות כמ"ש במ"י תרל"ט מ"ט לעניין זה לא שייך כמובן :
ב כשחל בשבת אין אומרים מערבית כרי שלא יטח הנר בעת האמירה כיון ראינו רגיל בהפיוט ובליל שני במוצאי ש"ק יאמרו הפיוט של ליל ראשון ושל

שני נרחה ובפזמון אומרים של ליל שני ובשלהי סוכה משמע להריא רשל שני נרחה ע"ש (מג"א) ודע שיש טועים ליקח פרי חרש בקירוש ליל שני ופעולת הוא רזה אינו אלא בר"ה משום דקרושה אחת היא ולא בשאר יו"ט ומג"א לעיל סי' ת"דו ויש מקיימים סנהג זה (א"ר) והמעט רלפי מ"ש רכשבינדך זמן בעה עשיית הסוכה נפטר מומון דקירוש א"כ לא נרע ליה ראשונה מקורם החג ומ"ט אין הסנהג כן :

תרמ"ג [סדר הקידוש ובו ג' סעיפים] :

א סדר הקידוש יין קידוש וסוכה ואח"כ זמן והנה הקדמת סוכה לזמן קו"ל בנמ' (נ"ו.) ורמב"ם ואח"כ זמן אפילו לפי רינא דברייתא (מ"ו.) דאומר שתי ברכות אלו בשעה שנכנס לישב בסוכה ולא בשעת הקידוש והמעט דאע"ג רומן הוא תריר לגבי סוכה מ"ט סוכה רוחה חיובא ריומא עדיף מהריר (נמ"ו) וכ"ש לדירן ראנן מסדרינן הברכות על כים של קידוש רמטעם אחר יש להקדים סוכה לזמן כמ"ש הטור והש"ע לפי שהזמן חוזר על קידוש היום ועל מצית סוכה כלומר רחא צריך לברך שהחינו על החג ועל הסוכה לדירן שאין מברכין בשעת עשייה וא"כ ממילא שיש לברך שהחינו במקוץ כרי שילך אשניהם והרי מטעם זה י"א רבליל שני זמן ואח"כ סוכה כמ"ש במ"י תרמ"א ולפ"ז גם בליל ראשון אם היתה הסוכה עשויה ועומדת מברך זמן ואח"כ סוכה (נ"ח ומג"א) לפי שאז א"צ זמן על הסוכה הוה ליל ראשון ככיל שני אמנם ברין זה עצמו דליל שני יש לחקור הרבה ישם יתבאר בס"ד :

ב מעיקר דינא רנמ' דהנכנס לישב בסוכה מברך לישב בסוכה א"כ גם בשאר הימים יש לברך ברכת לישב בסוכה קודם ברכת המוציא ואפילו למאי דתפסינן שיטת ר"ת דעיקר המצוה היא האכילה ולכן אין מברכין רק קודם המעורה כמ"ש בס"ס תרל"ט מ"ט כיון הוה קידם האכילה צריך לברך עליה מיר (נ"ו) וזהו דעת סהר"ם רבו של הרא"ש ומ"ט כהב הרא"ש דהעולם אין נוהגין כן אלא מברכין על הסוכה אחר ברכת המוציא קודם שיטעום להורות שהחיוב הוא

ג אבל הרמב"ם בפ"ו רין י"ב כתב כל זמן שיבנם לישב בסוכה כל ז' מברך קודם שישיב אקב"ו לישב בסוכה וכו' נמצא מקרש מעומר ומברך לישב בסוכה ויושב ואח"כ מברך על הזמן וכוה היה מנהג רבותי ורבני ספרד לקרש מעומר בליל א' של סוכות כמו שבארנו עכ"ל רס"ל רבמטה תשבו הוי ישיבה ממש וכיון דצריך לברך עובר לעשייתן ממילא רמקדש מעומר ואח"כ יושב אחר ברכת לישב בסוכה והרא"ש הקשה עליו דוודאי אין לשון תשבו ישיבה ממש ראטו כשאוכר מעומר לא יתחייב לברך אלא תשבו הוא לשון עכבה כמו ותשבו בקרש ימים רבים ולכן גם בליל ראשון מקדשין מיושב ומברכין לישב בסוכה מיושב וכן בכל הימים וזהו נ"כ עובר לעשייתן קודם האכילה וכן מנהג העולם כהרא"ש אמנם גם הרמב"ם פשיטא שלא היה מפרש ישיבה ממש אלא כלומר דע"י ישיבה ממש ניכר שטקיים המצוה רכל זמן שעומר היא כמובן לצאת משא"כ כשיושב ניכר הקביעות ולכן צריך לברך קודם זה ומ"ו סק"ט ומנהגינו כהרא"ש (נש"ח) כש דנ"ש דנש"ארי ימים כש"ט קידוש לא יכרך נשכ בסוכה בשעת קידוש אלא בשעת המוציא ודכריו תמוהים ואין לשאת כן וכך נהגו אבותינו ודכותינו לברך אחר קידוש ואין לשמוח :

תרמ"ד [סדר הלל כל ימי החג ובו ד' סעיפים] :

א שחרית משיבטין לכהנין (טור) ולא בבשבת רביו"ש ומחפליין

ב מעיקר דינא רנמ' דהנכנס לישב בסוכה מברך לישב בסוכה א"כ גם בשאר הימים יש לברך ברכת לישב בסוכה קודם ברכת המוציא ואפילו למאי דתפסינן שיטת ר"ת דעיקר המצוה היא האכילה ולכן אין מברכין רק קודם המעורה כמ"ש בס"ס תרל"ט מ"ט כיון הוה קידם האכילה צריך לברך עליה מיר (נ"ו) וזהו דעת סהר"ם רבו של הרא"ש ומ"ט כהב הרא"ש דהעולם אין נוהגין כן אלא מברכין על הסוכה אחר ברכת המוציא קודם שיטעום להורות שהחיוב הוא

והתפלל עד כרטי כמו בשבת ואח"כ אומרים ק"ש
בברכותיה התפלה של יום הש"ץ חזיר ואומרים
פיוטים כל מקום לפי מנהגו ואין אומרים אל נא
לעולם תוערץ ביום א' ומג"ל דאין אומרים זה רק
במקום שיש בפיוט חי זקיים ולטעם ועל זה אומרים
לעולם תוערץ ולעולם תוקדש וכיום א' של סוכות לא
נמצא זה בפיוט והטעם שלא יסד הקליר זה כיום ראשון
ביום דעיוט טי יסד הטיט פל מלת סוכה ואומר טס
במנת חי זקיים וכיום ראשון יסד פל די מיטס ולא היה אפשר
לומר כן ולפיכך נהגו כיום א' :

ב אחרי התפלה של שחרית אומרים הלל וכיון שבהלל
סגנענים ברי סינים ולכן בהברכה לברך עליהם
קודם הלל ומברכין על נפילת לולב ושהחיינו וכיום
שני אין אומרים שהחיינו ואע"פ דכשופר אומרים שהחיינו
גם כיום השני של ד"ה לא דמי לולב לשופר ועל השופר
אין הברכה אלא בריה עצמו ולכן משום שפיקא דיומא
מברך משא"כ כשהחיינו דלולב דיוצא גם קודם סוכות
וכמ"ש בס' תרמ"א אי"כ לא נרע יום ראשון מקודם
יום ודע דברכת שהחיינו ברנלים אם לא בדרך יום
ראשון מברך בכל משך ימי החג כראיתא כמ"פ
דעירובין ע"ש :

ג ככל שמונת ימי החג נומרין את ההלל דכל יום
הוא יום בפ"ע שהרי חלוקין בקרבנותיהן ומברכים
לנסוד את ההלל בין ציבור בין יחיד אך אנו מברכין
תמיד לקרא את ההלל ונתבאר בס' תפ"ח המעם
דשסא ירלג תיבה אחת ע"ש ויש שאומרים פסקי
פסקי ומסתנינים על הש"ץ ויש שאומרים עד החדו כלי
הפסק וכפי הסנהג כן יעשו ואסוד להפסיק כשיחה
באמצע הלל אפילו בין פרק לפרק ורינו כדרך שאסוד
בק"ש דבאמצע שואל מפני היראה ומשיב מפני
הכבוד ובין הפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום
לכל אדם ואם פסק באמצע ושהה אפילו כדי לנסוד
את כולו אינו חוזר לראש אלא למקום שפסק ודין זה
נתבאר בס' ס"ה ע"ש ואפילו שח באמצע וחזר
למקום שפסק :

ד בהלל שומע בענינו ויכול הבקי להוציא את שאינו
בקי ובלבד שישמע יפה מלה במלה והנה בשמיעה
קיי"ל דתרי קלי לא משתמעא ולפ"ז אין לשמוע אלא
סאחר אבל כהלל אסוד חז"ל ומגילה כ"א. אפילו
עשרה קורין כאחד שומע מפני שהוכיבה עליו ובס' תפ"ח
נתבאר זה ע"ש :

בס"ד מליק הלי מוכה.

הלכות לולב

תרמ"ה [דיני לולב וכו' כ"א סעיפים] :

א מצות עשה ליטול ביום הראשון של סוכות ר'
מינים אחרת ולולב והדסים וערבות דכתיב ולקחתם
לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים וענף
עץ עבות וערבי נחל וכאשר הקבלה דפרי עץ הדר
זה אחרת וכפות תמרים זה לולב וענף עץ עבות זה
הרם וערבי נחל זו ערבות תם מקראי דרשינן כנ"מ
ומהו לולב דרך הרקל של תמרים דהלולב והוא
הענף בתחלת יציאתו מן הרקל יוצא כולו עץ
אחד כחץ ולאחר שגדל מעט נפתח מעט שמתחילים
העלים להפרד הדבקים זה כזה וכל מה שמוסף
ליגדל נמתחין עליו ביותר ודבקים כולם כחד
אמנם בשעומדים וכן רב כאילו מתפרדים העלים
זה סוה ויוצאים כענפי האילן הרחק זה סוה
ואם עומדים וכן ארוך יותר מתקשים העלים

ב וישנו חכמים במשנה ריש לולב הגזול נפרדו עליו
כשר נפרצו עליו פסול ופירש"י נפרדו שמחברין
בהשדרה אלא שלמעלה נפרדין זה סוה לכאן ולכאן
כענפי אילן כשר אף אם לא יאגדס מלמעלה ואם
נפרצו לגמרי מהשדרה שאינם מחברים כלל להשדרה
וכל אחר תלוש בפ"ע אלא שאגזן ביחד פסול אבל
התום לא פירשו כן בנפרצו דוודו מילתא דפשיטא
אלא דה"פ דהנה כל עלה של הלולב הוא כגזל
תפרצו מקרי שכל עלה ועיה נחלק לשנים ולעולם
מחברין כשדרה ופסול דה"פ דה"פ דה"פ פ"ח פירשו
שנרלדלו מהשדרה ומ"מ עדיין אחוים כה במקצת
כעלי החיות ולדינא הוא פסול כפי כל הפירושים :
ג נפרדו עליו דכשר אפילו נפרדו כל העלים ונפרצו
דפסול

עפ"י כתיובת דאין לומר דכותנתו כמו שאנו מפרשים על העלה האחר האמצעית הכפול לשנים דא"כ איך אומר דהאמצעית תיובת הוא הלא כפ' עלי הלולב כן הוא אלא וודאי רלוזביתן היה כתבנית זה שהיו באמצען שני עפ"י עליונים שזין ויש שהפסו דפירש"י בבב"ק אינו כפירש"י בסוכה וכן נראה מברבי בעל תרומת הרשן וסי' ז"ו ולענין אינו כן :

ו' ובשם הנאונים הביאו התוס' והרא"ש ג"כ שיש שני עליון עליונים והוסיפו לומר שהמה דבוקים זה בזה ואם נחלקו פסול וכתבו התוס' והרא"ש דא"כ לא ימצאו לנו לולב כשר אפילו אחד בה' מאות כלומר דאפילו ימצאו לזבין שיש להם שני עליון אמצעין מ"ם שהיו דבוקים זה בזה לא מצינו וליכן כתבו דכוונת הנאונים דאם היו דבוקים ונתחלקו פסול אבל אם לא היו דבוקים כלל כשר והנה לפ"ז בלולבים שלנו דליכא תיום זה שיהא שני עפים אמצעיים עליונים דבוקים ואף אינם דבוקים לא נמצאו ואצלינו אין רק עלה אחת אמצעית אם נסרקה אפילו ברובה לא מצינו פסול לא לשימת הרי"ף והרמב"ם דלדירה דווקא כשרוב עלי הלולב סרוקים כך ולא לפירש"י דהא אפילו אם נאמר דלרש"י שזה עלה אחר שלנו לשנים שלהם מ"ם הא מצריך שהחלוקה תהיה בהשרדה דווקא ולא לפי' הנאונים שהרי הם מצריכים דווקא שני עלים ושיתפרדו זה מזה ונכתב' כחם ההוא נגח' דהוא היכא דדכיקן אהדי וכו' והתוס' חססו דכוונתו כהנאונים אבל הרא"ש כתב דכוונתו כהרי"ף וכן נראה ע"ש ונצריך ערך תיים הביא ג"כ נס"י הרי"ף אך אמ"כ כתב כשם רב הלי גאון וז"ל תימים שאמרו מני טיים הם טיים דבוקים כברייתא ואחד שהוא שני חלצין חלוקין מלמעלה ומחזרין מלמטה כל שהוא עכ"ל ואינו מוכן כלל וכן' תיים דיעים להרמב"ם פי' ר"ל כחב ג"כ כהרי"ף ע"ם וכירוסלמי מפורש כהרי"ף והרמב"ם דאמרינן פס נפרטו עליו נעשה כמו שחלקה תיובת חלמה דכלל העליון הוא דומיא דנפרטו עליו כן כתב הר"ן ועוד יתבאר בזה :

ח' ולענין דינא דבינו הב"י' בסעיף ג' לא הביא רק פי' הרי"ף והרמב"ם ורבינו הרמ"א כתב וז"ל ויש מפרשים לומר דאם נחלק העדה העליון האמצעי שעל השרדה עד השרדה מקרי נחלקה התיובת ופסול והכי נראה מיהו לכתחלה מצוה מן המוכרח נהגין ליטול לולב שלא נחלק העלה העליון כד' כי יש מחמדין אפילו בנחלק קצת ואם אותו העלה אינו כפול מתחלת כרייתו פסול עכ"ל והנה ברבי לקוחין מדברי

דפסול אם נפרטו רוב העלים פסול וכן לפי' התוס' אם נפרטו ברובו והיינו שרובן של העליון נחלקו לשנים פסול ובכמה חלוקתן לאורך הליב ברוב האורך שפ' כל עלה ועלה ושני' ויראה לי דאפילו אם בצד האחר של השרדה נפרטו כל העליון פסול אמנם אם רובו של צד אחר נפרטו באופן שכבולל יש רוב שלא נפרטו כשר והא דנפרטו כשר דווקא כשעדיין לא נתקשו כעץ וכיכולת לאגרו יחד אבל אם נתקשו כעץ שא"א פקשרן יחד שיהא דבוקים זה בזה פסול וכן אם אין ביכולת לחברן אל השרדה פסול ואפילו נפרטו דכשר מ"ם מצוה מן המוכרח ליטול לולב שאין עליו פרודות למרי ואם נטל פרודות נכון לאגרו ויהא נאה יותר :

ט' אם השרדה בעצמה נשברה ונכפפה לא מיבעיא אם נקרע ונשבר רוב רחבה דפסול אלא אפילו נקרע מיעוטא אך ע"י זה נכמסת ואינו יכול לעמוד ג"כ פסול לכ' שבעת הימים רוודאי אינו בכלל הדר כלל אך אם לא נשבר אלא שמפני רכותו נכפף מעט אונדו וכשר ויש מי שרוצה להכשיר בנשבר כמו בשבירת שדרה בבהמה (וג"ה סק"ז) ואין זה המיון כלל דהתם החוט השרדה מהויקם ועוד דעכ"פ אין זה הדר ומה ענין ז"ל וז"ל נחלק נח"ד וז"ל :

ק' אברין בנמ' וז"ל. נחלקה התיובת פסול ונחלקו רבותינו מהו התיובת והרי"ף והרמב"ם פירשו דלאו על עלה מיוחדת קאי אלא על כל עלי הלולב והיינו פשוט דעלי הלולב כרייתן כך היא שכל עלה כפולה לשנים ומנבן דבוקים ומלפניהם נראים כשנים נמצא דבל עלה הוי תיום כתאומים ולכן אם נחלקו רוב עלי הלולב ברוב אורכן פסול אבל אם מיעוטן נחלקו אפילו אם העליונים נחלקו כשר :

ך' דרשי ז"ל פי' שני עליון עליונים אמצעים ששם השרדה בלה נחלקו זה מזה ונסרקה השרדה עד העליון שלמטה מחן עכ"ל והנה בלולבין שלנו לא נמצא שני עליון אמצעים אלא עלה אחר והרא"ש הביא פירש"י ואין כתוב בו שני עפ"י עליונים אלא עליון עליונים ע"ש ומה שחצריך רש"י דווקא שהשרדה נפסקה נראה משום דנסרק אמרו בנמ' דכשר כמו שיתבאר וא"כ בהכרח שזה שנחלקה פסולה הוא בשרדה ודע דבבב"ק וז"ל. פירש"י תיובת כף תימר האמצעי העליון תיובת הוא עכ"ל ונראה דזהו ג"כ כפירושו בסוכה וכוונתו דהאמצעי העליון הוא שני

מרבני תלמידי רבי' וכו' שכתב יראה שיש לנהוג כפי' אחד דרש"י וכו' דעלה האמצעות שדרכו להיות כפול בשאר עליו נחלקת לשנים והו' נחלקה התיומת ולא מקרי נחלקת עד שנחלקה למטה סך העליון ובאור ורוע הוסיף להקל רבעי נחלקה השרדאות נ"כ עד העליון שלמטה הימנה והיינו נחלקה התיומת לפירש"י וכתב עלה ר"י א"ו דעל פירש"י אני סומך הלכה למעשה ולשון סמ"ק משמע נמי להבשיר כפירש"י וכן ראיתי אחד מהגדולים שהיה נוהג להבשיר לולביו שהיו סרוקין בעלה האמצעות בראשיון ברוחב אצבע ויותר עב"ל :

מן וצ"ל בכונתו שכיון לפירש"י רב"ק שם ולפניו היתה נידמא אחרת וזה שכתב עד שנחלקה למטה מן העליון כלומר עד סוף העליון ממש ולמטה הימנה מעט והא"ו הוסיף להקל דרווקא כשהשרדה נחלקה עד סוף העליון שלמטה ולא ידעתי למה תלה זה בא"ו הלא ברש"י בסוכה מפורש כן והאור ורוע כתב שסמך עצמו על פירש"י ולפ"ז דווקא כשהשרדה נחלקה וזה שטמסום שראה גדולים שהבשירו סרוקין בראשיון ברוחב אצבע ויותר בע"כ דאפילו הרבה יותר כל זמן שלא נחלקה השרדה ורבינו הרמ"א תפס בכונתו דאפילו עד השרדה פסול ולא ידעתי מצ"ל לומר כן והרי הוא הולך בדרך האור ורוע והש"ו מפורש קאמר דרווקא כשהשרדה נחלקה ורבינו הרמ"א לא תפס כן וצ"ע :

י ובעיקר הרבד נפלאתי כיון דלהדיף והרמב"ם דראב"ד ובה"ג והנאונים אין שום פסול בנחלקה התיומת היחידה כמו בשלנו וכן לפירש"י בסוכה אין שום פסול בלא נחלקה השרדה ונס ברש"י רב"ק בן הוא ואפילו אם הפס בתה"ד כן דבנחלקה כולה פסול מי אלימי פי' אחד דרש"י נגד פירושו בעצמו על גזעו כסוכה ונגד כל הני דכוותא ומה נס דמפורש בירושלמי כן כמ"ש ואף נס הר"ן ד"ל שהביא כפי' זה דוחה מיד רק שכתב שגבון ההחמיר ע"ש והרשב"א כב"ק שם הביא מתוס' שפירשו כמו שפירש"י לפנינו בסוכה והרשב"א והר"ן והמגיד משנה עצמם מסכימים להלכה כר"ף ורמב"ם דעל כל העליון קאי ע"ש וא"כ אף אם נמצא בן באיזה פי' דרש"י למה נפסול איתם הלא בכל ריני התורה אחרי רבים להטות והכא אפילו דעת יודר אינה שהרי לפירש"י בסוכה נ"כ כשר

ומה ראה רבינו הרמ"א להחמיר בזה וצ"ע ונאמרת סמ"ק נמלא כן ומה נכך וצ"ע :

יא ולכן נלע"ד ברור לרינא דווראי כיון דנשיק מפומיה דרבינו הרמ"א אין דיפול לולב שנמסקה התיומת ברובה כשיש למצא אחר אכל אם ליכא לולב אחד כמו בכשר וכיוצא בזה מברכין עליו אפילו ביום ראשון בלי שום חשש ונמצא דכן הוא עיקר לרינא וכפרם אצ"ינו הלולבים הבאים מאיטליא דוכס סרוקים אך כמירוק פחות מסתחא אין דקרוק כלל :

יב היו עליו אחת אחת מתחלת ברייתו ולא היה תיומת או שכל עליו כפולים מצדו האחד וצד השני ערום כלא עליו פסול אכל אם יש עליו כצדו השני אלא שאינן כפולין גראה דאם הכפולין הם רוב כשר ואם לאו פסול דבבל זה אולינן בתר רוב העליון ורבינו הרמ"א שכתב דאם אותו העלה העליונה האמצעי אינו כפול מתחלת ברייתו פסול והו' הכל לשיטתו דהיא היא התיומת והיא העיקרית אבל לכך דבוהינו אינו כן ואף גם לפי מה שהפס דבנחלקה פסול מ"מ אינו יודע מגיין לו דנס בזה פסול דבשלמא בנחלקה אפשר לומר דאינו הדר ואינו לקיחה המה כיון דההלוקה ניכרת אבל באין לה אלא ענה אחת שאינה כפולה מנלן דפסול וצ"ע :

יג לא היו עליו זה על זה כדרך כל הלולבין אלא זה תחת זה אם ראשו של זה מניע לעיקר שלמעלה טמנו עד שנמצא כל השרדה של הלולב פסולה בעליון כשר ואם אין ראשו של זה מניע לעיקרו של זה או שאין לו הרבה עליון זה על זה אלא מכך צד יוצא אחד למטה סמוך לעיקרו ועולה על ראשו פסול מפני שאין זה הדר ולשון הגמ' גלי"ג. האי תולבא דמליק בחד הוצי בעל סוס הוא ופסול וכך הרינים שבמעוף זה נכללו בזה אבל אם יש שני עלים בכל צד כשר וזה שכתבנו שאין לו הכנה עליו כן הוא לשון סמוך וה"ש סוף ד' ולאו חוקא אך מאני טקן לך הלולב וצ"ע :

יד לולב שיבשו רוב עדין פסול ראינו הדר וכן אם נתייבשה השרדה אף שהעליון לא נתייבשו פסול אך דבר זה אינו במציאות כמעט דוודאי העלים מתייבשים קודם השרדה וכו"ו וכמה שיעור היבשות משיכלה מראה ירקות שבו וילבינו פניו ורבינו הרמ"א כמעף ה' כתב ורא' רלא מקרי יבש אלא כשנתפרך

בצנור

בצפורן סחמת יבשותו וכן נוהגין במדינות אלו שאין לולבין מצויין עב"ל וקילא גדולה היא דווראי כל שנסתלק הירקות סקרי יבש ויש לזוהר בזה מאד וע"ז סק"ז ובפרט עתה במונינו שמכניאים הרבה לולבים ונם במדינתנו מגדלים לולבים והרסים אין לברך על לולב שנחלכין וכ"ש ביום ראשון דהוי דאווריהא אך בס"י תרמ"ט יתבאר דהרמב"ם כשר לולב יבש :

מן וידאה לי דאם ע"י שרייה במים חוזר לירקותו מעט כמו שראינו בעינינו לא מקרי יבש וכשר שהרי בכל הדברים כן הוא לענין דם יבש שכששורין אותו חוזר ללחותו דינו כלא כמ"ש בי"ד סי' קפ"ח לענין דם גרה ע"ש וכן שנינו בריש פ"ו גרה הוב והניע והרוק והשרץ והגבלה והשכבת זרע בטמאין לחין ואין מטמאין יבישין ואם יכולין להשרות ולחזור לבמות שהן מטמאין וכו' ע"ש וכן ככל דבר שנשתנה אזלינן בתר השהא בדתן בעוקצין פ"ב משנה ח' ובמנחות (ג.) ואי משום דיחוי הא אם קודם יו"ט חזר לירקותו אין זה דיחוי כלל ואפילו ביו"ט הא קי"ל אין דיחוי אצל סעות כמו שיתבאר בס"י תרמ"ז דענין הרס ע"ש :

מן שנינו במשנה נקטם ראשו פסול דלא הוי הדר (רס"ז) ופירשו הרא"ש והמור והש"ע בסעיף ו' דהיינו שנקטמו רוב העלים העליונים פסול ורתום' כתבו דבשני עלין העליונים האמצעיים סירי ע"ש וזהו כדלכב שיש שני אמצעיים וזהו לפי הלולבים שלהם שהיו שנים עליונים ולא כן כדלכבין שרנו כמ"ש בסעיף ו' וכלולבים שלנו אם נקטם התיומת שהוא האמצעי העליון פסול וזהו דעת הסניד משנה פ"ח דין ג' שכתב והגבון שנקטם ראש העלה העליון שבו כלה הלולב עב"ל וזהו שכתב רבינו הרמ"א בסעיף ו' ואם נקטם העלה העליון האמצעי שעל השררה פסול דווקא דאיכא אחר אבל ליכא אחר סברין עליו עב"ל והקשו עליו דה"ל לסיכתב כלשון י"א שהרי לדיעה ראשונה הוי דווקא ברוב העלים וע"ז סק"ז ועוד הקשו עליו דהנה בעל דיעה זו דבליכא אחר סברין עליון והו דעת המדרכי והוא לא כתב זה דק אהרם אבל כדלכב מבואר בירושלמי דפסול ספני שאין זה הדר ומג"ז סק"ז דבהרם מסקינן בגמ' ולי"ז : דאפילו שלשתן קטומים כשירים ולא בלולב ולבן בלולב פסול נקטם כל ז' וטעם :

ין ולי נראה דרבנו צורקים דאע"ג דהש"ך כתב ברוב עלין והוא מדברי הרא"ש סי' כרא"ש עצמו אינו כן שכתב ורי"ט סי' כ"ו לכאדרא נראה לפרש בשני עלין העליונים האמצעיים וכו' וקשה ראב"ד בגמ' גיטלה התיומת פסול והא אפילו בנקטם פסול כ"ש בניטלו לגמרי וצ"ל דנקטם סירי בנקטם ראש רוב העליון והלשון דחוק וי"ל דניטלה אצמריך לאשמעינן דסקא דעתך דהוי הדר יותר מנקטם עב"ל וא"כ דבריו כדברי התוס' ולא נמצא כלל מי שאינו סובר כן דבמשנה ורי"ף ורמב"ם סתמא קתני נקטם ראשו וכאמת המורהו דברי הגור שכתב דלא כמסקנת הרא"ש ולכן לא כתב לשון י"א משום דס"ל דהכל מודים בזה ונם ס"ל דהמדרכי סיירא נם בלולב וכדעת הרמב"ם שיתבאר בס"י תרמ"ט רמכשיר בלולב היבש וכתב שם הסניד משנה שהגאונים סמכו מכאן דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולין יוצאין בדם בשעה דהק אף ביום ראשון עב"ל ושמ יתבאר בזה וא"כ שפיר קאמר רבינו הרמ"א דאי ליכא אחר סברין עליו (וע"ז סק"ז) :

ין נמדק כשר והיינו כשנסדק ראשי העליון ור"ז (ל"א) : ואם נתרסקו שני סדקין זה מזה ער שנראו כשנים פסול והיינו כשרוב העליון נתרסקו הסדקין זה מזה ואפילו התיומת העליונה בשלימות שלא נחלקה בענין שהפסל סחמת נחלקה ההיומת להסברין כן ס"ם פסול ואין לשאול הא לדעת הרי"ף והרמב"ם כשנחלקו רוב העליון בלא"ה פסול ואיך אמרינן נמדק כשר ראין זו שאלה רבנחלקו רוקא כשנחלקו ברוב אירכין אבל נמדקו הוי דק בראשן ולכן דק בנדרחקו פסול :

ימן אם יש לו כמין קוצים בשררתו או שנצמת ונכוץ כחולה שנצמתו וצסקו איבריו או נבוצו וזה נ"כ בעין ציפוק חוק או שהוא עקום לפניו והיינו שנכפף בחזק לצד השררה ונעשה נבו כבעל המסורות פסול וכן אם נעקם לצדיו פסול אפילו נעקם לאחד מצדיו אבל אם נעקם לאחוריו והיינו לצד השני של השררה כשר שזו היא ברייתו :

ך אם אינו עקום בתולדתו אלא שסתוך רכותו כפוף בראשו פסול ודווקא כשהשררה כפופה אבל אם השררה עומדת כשורה רק העלים כפופים בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבים כשר בין שכפופים לכאן או לכאן והרא"ש ו"ל היה סחבב אלו שעליהן כפופין

מעט

מעט לפי שאין העליון נחלקין והיומתו קיימת ויש מי שאומר דרק עליו העליונים הכפופים קצת אבל אם כל העליון כפופין קצת או רובן פסול ולטעם ומג"א ויש חולקין בזה ומ"ו מק"ו ודווקא כשרק ראשי העליון כפופין אבל אם כל העליון נכפפין עד למטה פסול וטעם ויש מנמנמין גם בכפופין מעט :

ר' יוחנן כשם ר' ינאי אי"ן שנמנעו בבית חייב בערלה ופסול ממעשרות דכתיב עשר תעשר את ונ"ו הוצא השרה וכו' ובית לאו שדה היא אלמא דלנבי ערלה אע"ג דכתיב ונמעתם כל עץ מאכל מ"ט גם נמוע בבית מקרי עץ וכאן כד' מינים יותר מעץ וודאי דלא בעינן כדכתיב פרי עץ הדר וענף עץ עבות ואין לנו צורך כאן בשרך וטעם וכן שנינו במנחות ופ"ד : לענין ביכורים ואין לי אלא בשדה מניין לרבות שבנג ושכחורה ועציץ וספינה ת"ל ביכורי כל אשר בארצכם ע"ש ונמל"מ מ"ז מה' נטריסו וא"כ מנת ישראל תורה היא ושפיר עבדי :

כא יש מקומות שנוטעין לולבין והרסים בבליים מליאים עפר בתוך הבית ונוטלין לולבין אלו והרסים אלו למצות ר' מינים בסוכות ויש מי שסמכתק בזה ומ"א כלל ק"א וברושלמי פ"א דערלה וסוף הל' כ"ו :

תרמ"ו [דיני הדם וכו' י"ד סעיפים] :

כבוד וה"נ כן הוא דבאמת לשון עבות חל אפילו על שנים וראיה לזה מחשן ואפוד דכתיב כפ' תצח מנבלות תעשה אותם מעשה עבות ותרגם אונקלוס גדיל ורש"י פי' לשון קדיעה ונדיל הוא הכפוף לשנים כדאמרינן גדיל גדילים הרי כאן ארבע כדאמרינן ביבמות ופ"ו : נדיל שנים וקליעה היו ג"כ בשנים כמבואר ברמב"ם בספ"ט משבת דקליעה היו תולדה דארינה וחייב כבאורג וכאורג תנן ברפ"ג רשבת האורג שני חומין חייב וקליעה היו ג"כ בשנים וא"כ פשיטא דזה שאמרה תורה ענף עץ עבות היינו אפילו בשנים ואמנם כגמ' שם היכי דמי עבות כלומר מן המוכרח ואומר כנן דקיימי תלתא ורב כהנא אמר אפילו תרי וחד הוי מן המוכרח ואת זה דחה רוח דהם שופה כלומר דתלתא מוכרח יותר אבל מ"ט גם זה אינו פסול משום דתרי מקרי עבות כמ"ש ויש מי שכתב דשלנו עדיפא מתרי וחד דלעולם אין חילוק בין שנים לשלשה מפעם שבארנו וזה שקראוהו דהם שופה וזה מפני השלישי היחיד שעל השנים דוח היחיד מוציאו מכלל עבות דאין עבות פחות משנים ולכן שלנו שהם שנים שפיר מקרי עבות וכשרים גמורים הם :

א ענף עץ עבות דרשו חכמים (ל"ג) שענפיו מכסין את עציו כלומר שיש בו ריבוי ענפים עד שאין העץ נראית וזהו הדם והיכי דמי עבות כנן דקיימי תלתא בחד קינא (נמ"ו) כלומר שיוצאין נ' עליון סמוכין זה לזה בעינול אחר שאין אחד נמוך מחבירו וזהו הנקרא אצילני משולשים אבל אם היו שני עלים כשזה זה כנגד זה והעלה השלישי למעלה מהם אין זה עבות אבל נקרא כגמ' שם הדם שופה כלומר שאינו כתקונו ופסול אפילו בשעת הדחק ופסול לכל שבעת הימים :

ד יצאו הרבה בקן אחד ונשרו הרבה מהם עד שלא גשארן אלא שלשה בקן אחד כשר ואפילו נשרו רובם כנן שהיו שנעה בקן אחד ונשרו מהם ארבעה ונשארן שלשה כשר וזה לשון המור ואם נשרו רוב העליון של שיעור העבות פסול כתבו הגאונים שצריך שיהא בכל שיעור אורך הדם עבות ואם לאו פסול ובעל

ב וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ג' ואיכא מאן דאמר כגמ' דכשר בשני עלים כשזה זה וחד על נביהם ועל כן נוהגין באלו המדינות לכתחלה לצאת באלו הדמים המובאים ואין ג' עלים בנבעול אחד ויש מי שכתב דהרסים שלנו אין נקראים דהם שופה הואיל והם שנים על נבי שנים ואינם כהרם שופה המוכרח כגמ' ולכן נהגו להקל כמ"ש מהר"ק ומהר"א בתשובותיהם עכ"ל ונבאר דבריו בס"ד :

ג דהנה כגמ' שם היכי דמי עבות אמר רב יהודה והוא דקיימי תלתא תלתא טרפי בקינא רב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא כריה דרבא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפייה דרב כהנא א"ל מר בר אמימר לרב אשי אבא ליהוה דהם שופה קרי ליה ע"ש וסובר דיעה ראשונה דלמסקנא דחי לה ופסול אבל באמת דהרם שופה לא נפיק מכלל דהם אלא שיש טוב ממנו כמו בכור שופה דלפריון הוי בכור ולא לנחלה והרי מ"ט בכור הוא והתורה קראתו

בראשו כשר ונראה דאם ברובו עבות ובמיעוטו נמלו כד העלין נ"כ כשר ואף שלא מצאתי זה ספורש מ"ם בהכרח כן הוא דהא זה שכתבו דברובו עבות כשר בע"כ דבמיעוטו לא נשאר רק אחד דאם נשארו שנים הלא בכלולו כשר כשנשארו שנים כמ"ש בסעיף ה' דדווקא כנשרו רוב העבות פסול והיינו כשנשרו שנים אבל נשר אחד כשר אפילו בכלולו והנ"מ דבש"ע לא ביארו דין זה מ"ם גם לא חלקו על זה וא"כ כשיש רוב עבות הרי במיעוטו כשר אף ששאר רק עלה אחת בקן ועלה אחת היה בלא כלום כמובן :

ק יבשו ענין פסול נכמשו כשר ושיעור היבשות כשהוא כשילבינו פניהם אבל בל זמן שהן ירוקין אפילו אם נפרכים בצפורן כשר ולמה כולל אוליגן ביבשותו אחר פריכה צפורן מפני שכולל הלכנונית קודמת להפריכה לפי שעיקרו לכן משא"כ הה"מ שעיקרו ירוק הפריכה קודמת להלכנונית לפיכך הולכין אחר הלכנונית אך זהו דעת רבינו הרמ"א אבל דעת רבינו הב"י גם בלולב הולכין אחר לכנונית כמ"ש בב"י הקודם :

ק ודין היבשות כדין הנשירה דאוליגן בתר רובא דאם רוב העלין נתייבשו פסול ובמיעוטא כשר ולכן אם ככל הקנים נתייבשו שנים או אפילו ברובן פסול ואם נתייבשו אחד בכל קן כשר ורק קולא אחת יש ביבשות שאין בנשירה לרוב הפוסקים והיינו דאם בקן העליון שבראש הבר נשתירו ג' עלין לחין אפילו רובו נתייבש כשר ולא דמי לנשירה דפסול ככה"ג רק דעת העיטור כשר כמ"ש בסעיף ה' משום דליהנייה לגמרי אבל כיבשו דאיהנייה הבל מודים דכשר ודווקא בהעליון דאלי"כ לא הוי הדר דכשהעליון הם לחים הוי הדר בכלולו אף שהם יבשים ולא כן בשאר מקומות :

י ודעת הרא"ש והמור להקל לגמרי בזה והיינו דאפילו אם גם בהעלים העליונים נתייבשו שנים ולא נשאר רק עלה אחד לח כשר ורק שהאחד יהיה בראש הבר כלומר דהנ"ל עלין היוצאין יוצא אחד מכאן ואחד מכאן והשלישי נראה כמורכב על שניהם וכו' עיקר ההידוד אמנם זה שהכשרנו בנשתיר ג' עלין לחין דווקא כשהן לחין נמורים אבל אם הם כמושין אע"ג דכמושין כשירים כמ"ש מ"ם ככה"ג שלא נשארו רק הם פסולים ככה"ג דעיקר הדר נסתלק ולא דמי לכולם כמושין והרא"ש מכשיר גם ככה"ג :

בהרמ"ם

ובעל העיטור כתב אפילו אין בו רק פעם אחד ג' בחד קינא כשר וב"כ הרמב"ם וא"א הרא"ש הבריע כדברי הראב"ד למצוה בעינן כל השיעור עבות ולעיכובא ברובו ואפילו אין העבות בראשו עכ"ל :

ק ביאור דבריו דאם נשרו רוב העבות והיינו שנשרו שנים מהשלשה פסול אבל אם נשר אחד מהשלשה אפילו בכל אורך ההרס כשר ונ"מ וכעיקר העבות כמה צריך הנאונים אמרו דצריך על פני כולו והעיטור אמר דדי בפעם אחת וכן הוא דעת הרמב"ם לפי דעת הטור שכתב בפ"ח נשרו רוב עליו אם נשתירו ג' עלין בקן אחד כשרה עכ"ל וסובר הטור דמשו קאמר במקום אחד אבל המניד משנה כתב דכיונתו ככל קן וקן ע"ש והרא"ש הכריע כהראב"ד דלכתחלה בעינן כולו עבות ובריעכר מני ברובו אבל פחות מרובו אינו כלום אך הרוב בכל מקום שהוא כשר ואפילו ליבא עבות בראשו ולפ"ז אם ברובו יש עבות ובמיעוטו ליבא עבות בין שלא היו שם ג' כלל או היו ונשרו כשר ואפילו היה זה בראשו והא דתנן נקטם ראשו פסול זהו כשנקטם מעצו ולא מיירא בעלין ככוללם דכוללם ליבא עץ למעלה אבל בהרס הוי עץ בראשו :

ך והנה רבותינו בעלי הש"ע נ"כ הלכו בדרך הרא"ש והטור אלא שלא נתבאר יפה דבסעיף א' כתבו דהם שנקטם ראשו כשר נשרו רוב עליו אם נשתירו שלשה עלין בקן אחד כשרה ובסעיף ד' כתבו יצאו הרבה בקן אחד ונשרו מהם עד שלא נשארו אלא שלשה בקן אחד כשר וכו' ובסעיף ה' כתבו למצוה בעינן שיהא כל אורך ההרס עבות ולעיכובא ברובו אפילו אינו בראשו עכ"ל וא"כ לפ"ז מה שכתבו בסעיף א' נקטם ראשו כשר זהו בנקטם העץ ואף שבמטנה שנינו פסול כהבן הרי"ף והרא"ש דאין הלכה כמשנה זו אלא כר"ט דאמר שם אפילו שלשה קטימין כשר וכן פסקו הרמב"ם והמור אך הראב"ד חולק בזה וס"ל דקטומים דר"ט הם מהערים ונקטם דמהניתין היא מהעץ ולפנינו יתבאר בזה בס"ד ובש"ע נתבאר מחלוקת זו בסעיף י' ע"ש :

ק וזה שכתבו אם נשתירו ג' עלין בקן אחד כשר בוונתם בכל קן וקן וכשיעור עבותו לכתחלה כילו ולעיכובא ברובו ולפ"ז להלכה למעשה כן הוא דאם ההרס משוש ברובו של שיעורו שיתבאר בס' תר"ג אף שכשיעוטו הוא בלא עבות ואפילו המיעוט הוא

אם מותר לצאת בו משום דהוי כנראה ונדרחה וחזרו ונראה דבקדשים הוי דיהוי כה"ג ואולי גם כמצות כן הוא והרמב"ם והמור והש"ע לא הזכירו מזה דבר וצ"ל דאע"ג דבגמ' יש מי שסופק בזה מ"מ מדאמר ר"פ שם זאת אומרה אין דיהוי אצל מצות אפילו כנראה ונדרחה הכי קי"ל וכן נראה עיקר ונ"ל ה"ג ט"ז שיש יש מראשונים רס"ל דהוי ספק ואין יוצאין בו ור"ן ט"ז :

ידך כתב רבינו הבי"ב בסעף י"א אם אין לו אלא הרס שענביו מרובות מעליו כיו"מ נישלו ואינו מברך עליו עכ"ל והקשו עליו דמאי קמ"ל הא בכל הפסולין כן הוא כמ"ש בס"ס תרמ"ט ומנ"א סק"ט ונ"ל דקמ"ל שלא ימלט ע"י אינו יהודי דאצלו כיון שאינו שייך במצות אין זה תקון כמו אצלינו כשיש לו אחר כמ"ש ולפ"ז לכאידא הרי יכול לומר לא"י לקום ואוכלם ואין זה רק כשכות אפילו אצלינו אם היה לנו אחר ולפ"ז כאמירה לא"י הוי שבות רשכות דמותר במקום מצוה וקמ"ל כיון דאצלינו הוי תקון נמוך לא הותרה שבות במקום מצוה וכבר כתבנו דנקטם ראשו מן העץ כשר ואפילו לא עלתה בו תמרה פשו שהעלים חופפין את ראשו וה"ה כשנתייבש ראש העץ ויש מי שפוסל בנקטם ראש העץ וטיב להחמיר במקום שאפשר באחד אבל אם אי אפשר באחד מברכין עליו דהעיקר כדעת רוב הפוסקים שמבשרים ויש מי שאומר דבנתייבש ראשו גם כשא"א באחד פסול ונ"ל ומנ"א סק"ה וי"ט ודע שיש שפוסלים הרס המורכב כמו שפסול אחרונ מורכב ושום אחד מהפוסקים לא הזכיר דבר זה רכשלמא אחרונ דפירא הוא שפיר יש הפרש מעם בין אהרון נמוך להמירכב אכל בהרסים דהמצוה הוא העץ והעלים מה שייך בו מורכב וצ"ע (עש"ת סק"ח) ומ"מ למעשה אם ידוע שהוא מורכב אינו כדאי ליטלו למצוה כדאיכא אחר אבל אי ליכא אחר נלע"ד דמותר :

יא בהרסים יש לפעמים שנדילים בהם כמין פירא קטנה ורומין לענבים ושנינו במשנה (ל"ג:) הוי ענביו מרובות מעליו פסול ואם מעטין בשר ואין ממעטין כיו"מ והא דענביו מרובות פסול זהו דווקא כשהם שחורים או אדומים דלאי מינא דהרס הם ומבטלין לעלי ההרס אבל כשהם ירוקים כשר דהויין מין הרס ואין ממעטין כיו"מ דהוי מתקן כלי ואם מעטין אפילו שעשה איסור מ"מ בשר (אמרין בגמ' ל"ג:) דאם יש לו הרס אחר וא"צ להרס זה ללולב מותר ללקמן אחת אחת כרי לאכלן דכיון שאלקמן לאכילה אין כוונתו לתקנו כלל רק אם אין לו הרס אחר בע"כ מתקנו והוי פסיק רישא וכשיש לו אחר אין זה תקון כלל וממילא ראי"כ נתכשר גם ללולב : יב ורבינו הרמ"א כתב בסעף כ' הפסול דענביו מרובות מעליו אינו פסול רק ביום ראשון ובשאר הימים כשר ודחו דבריו דכל שהוא משום הרד פסול לכל הימים כמ"ש בס"י תרמ"ט ולכן אין להקל ומנ"א סק"ז ועוד דהא בחוה"מ יכול למעט ולמה נבשרנו (ט"ז) סק"ו ולענ"ד דבריו צודקים דווראי לפי מה שפירש"י בגמ' (ט"ז) המעט משום רלא הוי הרד ודאי דפסול גם בשאר הימים אמנם בירושלמי מפרש המעט משום דכה"כ ענף עץ שהוא הענף דומה לעץ שהוא ירוק אבל כשהוא שחור ואדום אינו דומה להעץ ונזירת הכתוב הוא ולא ממעט הרד ולכן פשיטא שבשאר הימים כשר כיון שהם מורכבין ואפילו ביום שני ריו"מ שאינו יכול למעט נ"כ כשר אבל בחוה"מ ודאי דצריך למעט :

יג ודע דבגמ' שם מבואר דאם השחירו מעו"מ ולקמן כיו"מ אע"ג דכשבא יור"מ אירחי להו סמצות לולב מ"מ בשלקמן נתכשר דדיחוי מעיקרא גם בקדשים לא מקרי דיהוי וכ"ש במצות וזה מקרי דיהוי מעיקרא כיון שבבניסת יור"מ לא היה ראוי למצוה אמנם אם הושחרו כיו"מ יש ספק בגמ' שם

תרמ"ז [דיני ערבה וכו' ח' סעיפים] :

א כתב הרמב"ם ריש פ"ז ערבי נחל האמורה בתורה אינו כל דבר הנדל על הנחל אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל עלה שלו משוך כנחל ופיו חלק וקנה שלו אדום וזהו הנקרא ערבה ורוב מין זה נדל על הנחלים לכך נאמר ערבי נחל ואפילו היה נדל

כמרכב או כהרים כשר ויש מין אחר דומה לערבה אלא שעלה שלו עגול ופיו דומה למסר וקנה שלו אינו אדום וזהו הנקרא צפצפה והוא פסולה ויש שם מין ערבה שאין פי העלה שלו חלק ואינו כמסר אלא שיש בו חלמים קטנים ער סאד כמו פי מנל קסן וזה כשר

כשר וכל הדברים האלו מפי השמועה כמשה רבינו נתפרשו ע"ל :

ב וזה שכתב שיש שם מין ערבה וכו' ואינו כמסר אלא הלטים קטנים וכו' והו' מסה רתניא (ג"ד). דומה למנל כשר דומה למסר פסול ומסר היא מנירה וספרש הרמב"ם דההפרש הוא דדומה למנל לוי תלמים קטנים ודומה למסר היו תלמים גדולים ולפי' לא נתפרש לנו השיעור כמה מקרי גדולים וקטנים אבל רש"י והרא"ש והטור פירשו דיש ג"ם בעצם דמות התלמים והיינו דדומה למסר היו כשהפניסה הולכת נוכחו ויש לה שני עוקצין אחד מבאן ואחר מבאן בפנימית מבין ודומות למנל היו כשהפניסות כולן נפשות לצד אחד עקומות כפי בית יד שרה ורש"י וז"ל הטור אבל יש מין ערבה שקנה שלה ארום ועלה שלו משוך ופיו אינו חלק לנסרי אלא שדומה למנל שפניסותיה עקומות ונפשות לצד אחד והיא כשרה ע"ל ואנו תמה על רבינו הרמב"ם שלא הביא דברי הטור ובש"ע כתבו כהרמב"ם :

ג ובאמת אצלינו יש שני מינים ושניהם העלים משוכים והקנים ארומים אלא שהאחד עליו גדולים ואינם הלקים אלא דומים למנל כפירש"י והטור והקנה ארום סאר והשני עליו קטנים וחלקים והקנה אינו כארמיות ובאמת כתב רבינו הרמ"ם דאפילו ירוק כשר משום דסופו להיות ארום בזרוע עליו השמש ויש שמהדרים בהגדולים מפני אדמימותן ויש שמהדרין בהקטנים מפני חליקתן וגם מפני שהם חזקים יותר מהגדולים נושרים תדיר וגם סתייבשין כמהרה ולדינא שניהם כשרים :

ד וכן הדומים למנל בין בפי' הרמב"ם ובין בפירש"י והטור כשרים רבאמת הפניסות אינו עיקר בערבה וטייני לזה מצאתי בתוספתא פ"ב איוז היא ערבה כשרה קנה שלה ארום ועלה ארך איוז היא ערבה פסולה קנה שלה רבן ועלה שלה ענוג ע"ל הרי שלא הזכירה בל"ל סימן הלכות וכן הוא בירושלמי ע"ש וא"כ גם בנמ' שלנו שהזכיר חלק ופירשה דרך דומה למסר פסול והיא מנירה והסנירה הפניסות גדולות ובשני עוקצים וסמילא רבך שאינה גדולה לפי דאזה העין או שאינה בשני פנימית אין זה דומה למסר ובשרה וז"ל דמי מגלות יש מגל יד ומגל קציר דתתן רפי"ג דגלים ומגל קציר אנו רואים תמונתה כפירש"י והרמב"ם מפרש לה למגל יד ולא ירש חלקה כהרש"ב ע"ס דכנייה ל"א . מטאר

דכ"א כלי אומנות יבאמת יש אלל נורטי כסף וזכך ומתקי מורה שעות תמונת מגל כהרמב"ם ודוק :

ה ודע דבנמ' שם איתא ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מניין ח"ל ערבי נחל מכר מקום ופירש"י נחלי מים מצוה בכו וסיהו של בעל כשרה כרכתיב ערבי לשון רבים ע"ש ולפי' יש יותר מצוה בערבות הגדולות על המים ושום אחד מהפוסקים לא הזכיר זה ולא שמענו מעולם להרר אחר זה ורבנותינו בעלי התוס' ג"ד . ד"ה וזכנו החמירו עוד יותר דאפילו בדועבר לא יצא דביון דסרביני של בעל ושר הרים מערבי לשון רבים והו' לסאן דמ"ד דרי בערבה אחת אבל אגן דקיי"ל שהי ערבות איצטריך ערבי לשני ערבות וליבא דרשא לשל בעל ושל הרים ע"ש וכבר רחה הרא"ש דברים אלו דאין הדרשה סריבוי הלשון אלא דלשון ערבי נחל פירושו מהמין שררכו לינדל על הנחל אבל אין ג"ם באיזה מקום שנדל וכן מבואר מלשון הרמב"ם וא"כ אפילו היורד ליבא כזה ע"ש וכן נהוג עלמא :

ו ואמנם מ"ם קשה הרבה לעשות מצוה תמידיות נגד רבותינו בעלי התוס' וגם בנגד רש"י ע"כ"ס למצוה מן המוכרח ולכן נלע"ד בשנרקק בוח שאוסר אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מניין וכו' איזה היפוך הוא של בעל ושל הרים מנחל שהצורך רבות ואי משום נחל היו רק מקום מים כרכתיב נחלי מים א"כ למה פרמ אלו וה"ל לומר מניין אפילו שלא נחל ועוד דבכל מקום שמוזכר בעל מוזכר שלחין כמו בריש ס"ק ובבמה מקומות וה"ל לומר מניין של בעל ושל שלחין ואם תאמר דבשל שלחין אין יוצאין ה"ל לבאר דין חדש בזה ולא מצאנו מי שיאמר כן !

ז ולכן ג"ם דה"פ דשם נחל יש לו כדחיק שני ביאורים האחד נהר אי יאיר כמו נחלי מים והשני עסק כמו נחל איתן לפירש"י בענלה ערופה וכן הוא בנדה נ"א : ע"ש וכן יוחן בנחל נהר ויחפרו עבדי יצחק בנחל שהוא לשון עסק ומישור והו' שאוסר אין לי אלא ערבי נחל כלומר או הגדולים אצל יאור ונהר שיש שם מים סוכנים או שגדולים בעמק אע"פ שאין שם מים והיינו ארץ המישור שהולך בשוה מניין לרבות של בעל בלומר שזהו היפך מיאור ונהר שאין שם מים אבל הממר משקה אותה וה"ה בית השלחין שהארם משקה אותה דהעיקר כל שאין שם מים מוכנים

וא"ל וכשם שכשנשרו רוב עלין פסולין כמו כן אם נפרצו והיינו שנדלדלו מהקנה אף שעדיין אחוים בו פסול כמו כנפרצו עלין דלולב וכן אם נסדקו העלין ונחלקו ברובן ברוב העלין פסול (מ"מ ומג"ל) אבל כמושה או שנשרו מקצת עלין כשרה בדיעבד ומה נקרא יבשו העלין כשיחלכנו כמו בהדס ולא אולינן בחר פריכת צפורן כמו בשם דלגוי בנתלכנו ובפרט כהעריבות של העלין הגדולים שממחרין להתייבש כחוק מער"ע א"א לילך אחר פריכת צפורן שממחרין להתפרך אלא אחר שינוי מראיתן שיתרפכו לזיון ודע שיש לזוהר כשתוחבין הערבות בהלולב שלא יתלשו העלין ברוב אורך השיעור :

מכונים וכן פנין של הרים וזהו היפך סעמק כמובן ת"ל ערבי סבל מקום ולפ"ז גם פשטא דערבי נחל כולל הנדלים בעמק או ארץ המישור וזהו רוב ערבות שלנו וא"צ רכוי רק של הרים וזה לא שכיח כידוע :

הן ערבה שיבשו רוב עלין או שנשרו רוב העלין או נקטם ראשה של העץ פסולה ואע"פ דבהדס הכשרנו בנקטם ראש העץ זהו ספני שעכותו של העלין סחפין עליו ונשאר בהירורו ששא"כ בערבה והרמב"ם מכשיר גם בערבה דלא עדיף מהדס ויש לסמוך על הרמב"ם בשאין אחר ואם עלתה בו תמרה כשר כמו בהדס

תרמ"ח [דיני אתרוג וכו' מ"ה סעיפים] :

א וכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' דאתרוג שהוא משנה שעברה ודאי יבש הוא ופסול עכ"ל ומשמע להראי דלא מהני בדיקה דמחם ואפילו מוציא ליחה פסול דבנמ' (ל"א) : משמע דלא הוי הדר דהניא אתרוג הישן פסול וסתם ישן הוא משנה שעברה ומפרש מעמא דלא הוי הדר ע"ש או אפשר לומר דקים ליה לחול שכלה הליחה שלו ואף אם יתראה ליחה אין זה כלום וכן הסכימו הגדולים (נ"מ ול"ז) ויש מי שרצה לומר דאם אנו רואים שנשאר בנוי שלו מהני בדיקה חוש וט"ו סק"ט ולא נהירא כיון רחול פסלותו הוי פסול בכך עניין ול"ח :

ב ויש שמומנין האתרוג כדבש דהדבש מקיים הלחלוחות שבו ומ"ם בלא בדיקה א"א להכשירו ויברקנו אם יש בו ליחה כשר (נ"ח) ויש מי שפסלו ממעם כבוש וט"ו סק"ז וכבוש פסול כמו שיתבאר ודיעה ראשונה סוברת כיון דהדבש מקיימו בלחלוחותו כמו שאנו רואים בכל הפירות לא שייך כבוש לענין מצוה ונ"מ נ"ל מירד דמעשה קשה לסמוך על זה וכן שמעתי שכשטומנן אותו בשעיה ומדכיקן אותו סביב סביב כשעוה מתקיים הרבה וגם זה אין לסמוך למעשה :

ג ואע"פ דיבש פסול מ"ם כמוש שקרוין צוויאלע"ש כשר כמו בשאר מינים וכן הוא להראי בנמ' (ל"א) שאומר וכולין כמושין כשרים ולפ"ז מה שגמרא ברזקא ובתשו' סרר"ל דכבוש פסול הוא דבר הימא ובמרדכי כתוב שכשר בשעת הדחק וגם בזה כתב דיבנו חב"י בספ"ן

א פרי עץ הדר זה אתרוג דפרי עץ משמע שטעם עץ ופריו שוה וזהו באתרוג וכן דרשין פרי עץ הדר דבר באילנו משנה לשנה משום דהאתרוג מתקיים על האילן שהים ושלש שנים וכשחונפין חדשים ערין הישנים קיימים ולכך זה כך כא אלינו בקבלה מפי משה רבינו שכך קיבל מסיני והמעם שהתירה פירשה כל המינים ובאתרוג סתמה כדי שנצטרך לסמוך על תורה שבע"פ להראות לנו שאין בתורה שבכתב שום מצוה מפורשת והתורה שבע"פ סבארה כמו שבארנו זה בח"ס סי' ת"ך נבי עין התח עין דהתורה שבע"פ נחנת רוח חיים בתורה שבכתב ע"ש בסעיף ח' :

ב אתרוג היבש פסול וכתב המור שיעור היבשות פ"ה הראב"ד שזהו כשתכלה הליחה ואינו מוציא שום ליחה כי הליחה לפירא כמו הרם לבשר החי שכל זמן שהוא לח יוציא ליחה או מדוחק הסבין או מסחיפתו אבל לאחר שיבש לא יוציא ליחה אלא שהכריקה שלו קשה לפי שאי אפשר למוחטו או לחיתכו אבל כיון שנקב שאין בו חסרון כשר יבול להעכיר בו סחם או חוט ואם יש בו ליחה יראה בחוש עב"ל וזהו להראב"ד אבל אנו קי"ל ונקב מעבר לעבר פסול גם בלא חסרון וא"כ צריך לזוהר דהמחם או תמוס לא יעבור אפילו עד חרדי הורע וכ"ש מעבר לעבר דאף עד חרדי הורע פסול כמו שיתבאר ג"מ וע"ז סק"ל ולכן לא יתחוב המחם בחוקה כדי שלא יגיע לחרדי הורע (ומג"ל סק"ל) :

בספרו הגדול ס"ט תרמ"ט דהוא טעות הרפ"ט וצ"ל כבוש ע"ש ונראה דאלו דפסלי כמוש כוונתם דע"י הכמישה נתייבש מקצתו ג"כ וכן משמע בהגהות אשרי שהתחיל בכמוש וסיים ב"כש (מנ"א ר"ס ה"א) אמנם בבה"ט הביא הברייתא (ל"ו.) אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק וכו' פסול ובבה"ט איתא כמוש ולא כבוש ולפ"ז צ"ל דהא דכמושין כשרים הם לכד האתרוג וברור הוא שזהו גדרת הרוקח והמהרי"ל ופ"ז פשוטא דכמוש פסול וכן יש להורות (ול"כ הא"ר ע"ט):

ך כתב הרמב"ם בפ"ח דין ו' אתרוג שניקב נקב מפולש כל שהוא פסול ושאינו מפולש אם היה כאיסר או יותר פסול חסר כל שהוא פסול עב"ל כלומר דנקב שיש בו חסרון והחסרון מעצם כשר האתרוג אפילו אינו מפולש פסול אבל נקב שאין בו חסרון והיינו כגון שנעץ שם יתד וכיוצא בו שנעשה המקום בנקב ומב"ם לא חסר מעצם האתרוג כלום יש חילוק בין מפולש דפסול בכל ענין ובאינו מפולש צריך כאיסר:

ן ומה נקרא מפולש י"א דרוקא מעבר לעבר וי"א דוודאי למטה בתחתיתו שכדו שם חררי הורע צריך מעבר לעבר אבל בכד האתרוג כשניקב ער חררי הורע מקרו מפולש דהו פירושו ורע שיש כהאתרוג עד חררי הורע שרש קיפיות האחת העליונה שהיא דקה מאד והוא כמין נדיר וכו' אין שום פסול אא"כ נגדו כולו ועל קריפה זו כתב הרמב"ם פ"א דתרומות לענין אתרוגי תרומה דקריפיהן אע"פ שמשכיכין אותם מ"ם אסורים יורים ע"ש דהו בקריפה דקה שככל הפירות והשנית היא הקריפה העבה שהוא כד דופן האתרוג עד חררי הורע וגם זה נקרא קריפה כמו שכד עובי הקורקבן נקרא עור אע"פ שזהו עיקר אכילתו וה"ל באתרוג כן דעיקר הפירי הם חררי הורע והבשר שעניו נקרא קריפה וכו' הוא שיעור הנקבים שנתבאר והשקישית יש משש בחדרי הורע קריפה דקה מאד כמו הקריפה שעל החלמון של ביצה והיא בין ורע לורע (מ"ז סק"ו) וכה אין שום נ"מ ויש מי שרוצה לומר רכב הנקבים מובנים על הקריפה העליונה ואינו כן כמו שבארנו (ט"ז):

ך והראב"ד חווק על הרמב"ם וז"ל זה שיבוש אלא נקב מפולש כחסרון משהו שאינו מפולש בחסרון כאיסר וכו' עב"ל ומשיג על הרמב"ם שפוסל כמפולש אפילו בלא חסרון כלל אלא גם כמפולש צריך חסרון

משהו ופשוט הוא שיש להחמיר בהרמב"ם וגם רש"י ז"ל והרבה מן הפוסקים סוכרים כהרמב"ם ולכן אע"ג דרבינו הבי"ב בספרו הגדול כתב דפסול ניקב הוא מדרבנן ע"ש מ"ט יש להחמיר וכן סוכר מרכינו הבי"ב בסעיף ב' שכתב דעת הרמב"ם בסתם ודעת הראב"ד כשם י"א ע"ש ושיעור האיסר שאמרנו אין חילוק בין שהוא עגול ובין שהוא סרובע ובין שהוא ארוך ודק אם רק יש כבולל ששחו כשיעור איסר פסול (מנ"א סק"ו) ולא נודע לנו כמה הוא כמות האיסר ובבה"ט כתב שהוא כדור קטן:

ך וכתב רבינו הר"מ בסעיף ב' דנתנו להבשיר הנקבים שנעשו באילן ע"י קוצים אע"פ שיש בהם חסרון שזהו דרך גדילתן מיהו אם רואה א"תן העור והבשר קיים תוך הנקב פסול לסכרא הראשונה אע"פ שאינו מפולש וכשעת הדחק יש להקל כסכרא האחרונה להבשיר חסרון שאינו כאיסר ואינו מפולש עכ"ל ביאר הדברים דלאו משום דנקב שע"י קוץ קולא מפי אלא העניין כן הוא דהנה נבמ' (ל"ו.) מדמי אתרוג לריאה ובריאה קי"ל דבשיש בה נומא אם העיר קיים בתחתיתו של הנומא כשרה אע"פ שנחסר מהבשר כמ"ש בי"ד ס' ל"ו וה"ל באתרוג דיש לפעמים שבגידולו נכנס קוץ מהאילן לתוכו וממילא שמחסרו כשר מכפנים ועכ"ז העור בתחתיתו שלם כשר ומשכחת לה כשאין עוקץ חד בהקוץ ולכן העיר שלם רק הבשר מבפנים נמוח קצת ואמנם אם רואה שאין העיר קיים בתחתיתו של הנקב חוזר הדין לשני הדיעות שנתבאר דלדעת הרמב"ם פסול אף שאינו מפולש לחררי הורע ולהראב"ד כשר כשאין החסרון כאיסר ולכן אף דקו"ל כהרמב"ם מ"ם בשעת הדחק יש לסמוך על הראב"ד ולהבשירו:

י ויש מי שאומר דאם יש ספק אם העור קיים אם לאו יש להבשיר כיון דלהראב"ד כשר אף כאינו קיים כל שאינו כאיסר ומפולש ומ"ז סק"ו ובן הדעת נוטה כיון שפסול זה הוא מדרבנן כמ"ש בסעיף ח' וכ"ש שלהראב"ד כשר דגמרי ולכן יש להקל כמסקא וממעם זה ג"ד דאם יש ספק אם הוא כאיסר אם לאו דיש להקל כדין ספקא דרבנן ואין זה ספק ש"ל חסרון ידיעה דלאו שמיה ספק כמ"ש בי"ד ס' ק"י כיון דאין איסר מצוי בזמנינו הוי ספק הנעלם מכל האדם ושפיר הוי ספק כמ"ש שם אך זהו הכל כשעת הדחק דכשיש אחר שיכוף להשיגו כהריוחה למה יטול

הספק וזהו הכל ביום ראשון הבשאר ימים גם חסר כשר כמו שיתבאר בס"ד הכא בס"ד ושם יתבאר עור כזה :

ואם אחרון שנימוח כל בשרו מבפנים וקליפתו החצונה קיימת וחררי הזרע קיימים בפנים כגון שכן ניכר במשמוש היר או שרואין ררך הקליפה החצונה שהם קיימים כשר רזהו בעיא כגמ' והולכין להקד מטעם שכתבנו רזהו רבנן ויש מחמירים והטור נוטה לזה וכתב המעם כיון דספיקא דאורייתא הוא ע"ש והוא המזהר ללהדיא כתב הרא"ש רבוליהו ספיקא דרבנן נינהו ויש מי שפירש משום רהעניין הוא כשר תורה (נ"ח) ואינו מוכן כלל ולי נראה דהטור ס"ל דאע"ג רשאר נקבים פסולין מדרבנן מ"מ כל שעיקרו נימוח לאו שמייה אחרון ופסול מן התורה :

בעיני דיוקא כולו ולא רובו ולכן פסקו רכשר ופ"ו ט"ז ומג"א סק"ו וגם הלבוש השמיט זה :
ויך ואני תמה דווראי רבני רבינו הרמ"א צורקים וגם בנגררת הרין כן רהא בנגררת בעיני שישאר משהו למעלה ומשהו למטה אבל אם רק למעלה נשאר משהו ולא למטה או להיפך מריפה וגם כאן כן הוא ועתה יש לשאול איך הרין כשנסרק מראשו עד רובו ונשאר הרבה למטה אבל למעלה לא נשאר כלל וי"ל שכשר רכא גרע הריבוי של מקום אחד משהו למעלה ומשהו למטה וי"ל שפסול רכשיש בשני הצדדים משהוין טוב יותר ממקום אחד הרבה וכן נראה עיקר לדינא ונראה י"ל דתריפא מנגררת דהנגררת ארוך מאלד גם למעלה ממקום שחיפה וגם למטה ולא נראה פתיחתו להדיא כל כך משא"כ באתרוג וגם י"ל דגם בנגררת מריפה בכה"ג ודו"ק :

מן וכן אם נסרק על פני היקף רחבו אפילו נסרק מב' צדדיו זה כנגד זה ונשתתיר משהו שלם למעלה בין ב' הסרקים שמשני הצדדים ומשהו שלם למטה בין שני הסרקים שמשני הצדדים ה"ז כשר אע"פ שעומק הסרקים מניע עד רוב עובי הקליפה העבה ורע רכל פסולים אלא רהיינו ניקב חסר ונסרק אינו מחמת שאינו הרוד אלא לפי שאינו תם ושלם והתורה אמרה ולקחתם ורדשו חכמים לקיחה תמה ושלומה והגר"ו ומ"מ אין הפסולים אלא מדרבנן כפי מה שגראה מהרא"ש רזהו אסמכתא בעלמא וע' בסעיף י"ב ומע"ף ד"ה :

מן אם נקלף ממנו הקליפה החצונה הרקה והיא הקליפה הראשונה שכתבנו בסעיף ו' אם נקלף כולו פסול שכיון שכולו נקלף הולך ומתנוונה ואינו הרוד ואם נשתתיר ממנו כל שרתו שלא נקלף כשר שע"י אותו מקצת יחזור לשלימותו וזהו בגלגרה בבהמה ולכן י"א שאינו כשר אא"כ נשתתיר ממנו כסדע שלא נקלף ויש לחוש לזה כיון דגם בגלגרה כן הוא בר"א בשמקום הנקלף הוא שוה במראיתו למראה ניון האתרוג אבל אם היא משונה במראיתו ממראת האתרוג אינו כשר אא"כ המקום שנקלף הוא מיעוט האהרון ואינו מפורד בכ' ונ' מקומות אלא כולו עומד במקום אחד ואינו עומד בחופסו של האתרוג כמו בחזוית שיתבאר ג"ס ומעם אחד הוא רבזה נסתלק חידורו וא"כ פסולו מן התורה :

ויך יש באתרוג שני מיני עצים דקים האחד כסופי השוכע

וב אם נסרק כולו על פני ארכו אפילו לא נסרק אלא מצד אחד מראשו וסיפו ועומק הסרק מגיע על פני כל ארכו עד רוב עובי הקליפה העבה והיא הקליפה השנייה שכארנו בסעיף ו' ה"ז פסול אע"פ שלא נחסר כלום מנוף הבשר אבל אם נשתתיר משהו למעלה ומשהו למטה שלא נסרק בעומק אפילו נסרק משני צדדיו על פני כולו אם נשתתיר ממיני הצדדיו משהו למעלה ומשהו למטה כשר והוי רין זה כמו בנגררת בבהמה כו"ד סי' ל"ד ויש מי שאומר דאם ננע הסרק בחופסו וזהו העליון של האתרוג אפילו בכל שהוא פסול וחלקו על זה דרווקא לענין שינוי מראה יש חילוק בין חופסו לשאריו מקומות רהוי מטעם הרר ובחופסו הוי עיקר החידור ולא בניקב ונסרק דהמעם הוא משום לקיחה תמה אין חילוק בין חיטם לשאריו מקומות ומ"מ יש שהורו כן רבחותם פסול ופ"ו סק"ט אלל הא"י סק"ט מכזיר ועמ"ל סק"ו ומ"מ יש להחמיר חס לא בשעת הדק ותמיהני על הגר"ו שהשמיטו (גמרו) :

ויך ורבינו הרמ"א כתב בסעיף ה' ריש מחמירים לפסול בנסרק רובו וכל שלא נסרק רוב קליפתו העכה לא מקרי נסרק עכ"ל וזהו ווראי כן הוא רסרק שלא נכנס בעומק רוב הקליפה לאו ביום הוא ואפילו כשיש ספק אם נכנס בעומק אם לאו ג"ל ניכ דכשר רהוי ספק רבנן כמ"ש בנקלף אמנם כזה שכתב ריש מחמירים לפסול בנסרק רובו רבים רחו רכריו רהא כגמ' מדמה לה לנגררת ובנגררת הא

העוקץ שהוא תלוי בו כהאילן ככלל הפירות והוא הונב של הפירי בתחתיתו ובלשון המשנה הוא עוקץ וליד : ואצילנו ההמון קורין לזה פישום והוא יושב עמוק בתוך האתרוג עד שאם ניסלנו כולו מעיקרו תשאר נומא והשני מעברך האחד בראש האתרוג כפרה שכמיני תפוחים ובאתרוג יש שאין להם זה כלל ויש שיש להם ונקרא כלשון המשנה פישמא ובלשונו שושנתא מפני שהיא מייפית את האתרוג כשפת פרח שושן והיא אינה נכנסת בעומק האתרוג אלא בראשו ולפי שהלשונות מתחלפות בזה לכן בארנו זה שיש לרעת שהעוקץ הוא התחתון הנכנס בעומק והשושנתא היא העליון ויש אתרוגים שאין להם שושנתא כלל והיינו אתרוגי קארסיקיא אין להם שושנתא וכן אתרוגי איי יש שיש להם ויש שאין להם ואתרוגי קורפו ונינובא ומאראקא כולם יש להם שושנתא ועתה נבאר דיניהם לפי דיעות רבותינו כמ"ד :

יין וז"ל הרמב"ם בפ"ח ניסל דרו והוא הראש קמן ששושנתו בו פסול נימל העץ שהוא תלוי בו באילן מעיקר האתרוג ונשאר מקומו נומא פסול עכ"ל אבל אם ניסל מה שחוצץ לנומא כשר ומיטו וכן הדר אם לא ניסל כל הראש אלא המקצת העליון הרחב קצת כשושנה כשר (טו) וזמה פסול בנמילת הדר והרי אינו נכנס בתוך האתרוג משום דבשר האתרוג מתפשט גם עליו בתחתיתו כמו שגראה לעין ולכן כשניסל כולו הוי חסר מעצם האתרוג ולא כן בהעוקץ רעליו אין מתפשט בשר האתרוג כמו בכל עוקצי הפירות ועוד רהירוהו הוא השושנתא וכשניסלה נסתלק הירוהו אבל בהעוקץ ליכא הירוד וכלל"ד וזהו א"ש כמה דקדוקים וז"ל :

יין וז"ל הסור ניסלה פישמתו והוא הפרח שכראשו רפי' חרב ר' יעקב בן יקר פסול אכל ניסל עוקצו כשר בכל ענין ורפי' הר"י הלוי ניסלה פישמתו כשר בכל ענין וניסלה עוקצו אם ניסל מה שחוצץ לנימא לבד כשר ואם ניסל מעיקרו וניכר מקומו שהוא חסר פסול ורבינו הנגאל פוסק בשניהם וכ"כ הר"ף והרמב"ם ז"ל ובהב"א הרא"ש ז"ל דכן נהנינן לפסול ביניהם ודוקא שהיתה לו פישמא ונמלה אבל יש אהרוגים שלא היה להם פישמות מעולם ואין נפסלים ככך וכן דווקא כשניסל העוקץ ולא נשאר ממנו כלל באתרוג אבל נשאר ממנו כל שהוא כשר עכ"ל :

ך והנה לפי הר"י בן יקר אין הפסול תלוי רק בולשושנתא ולא בהעוקץ שאנו קורים פישום ומעטו של דבר לפי שהעוקץ הוי עץ בעלמא ואפילו הנכנס להאתרוג ואין לו שייכות כלל להאתרוג כמו כל עוקצי פירות ולהדיא תנן בספ"ק דעוקצין דעוקצי הפירות אין להם שייכות להפירי לא מימסאין ולא מסמאין לבד עוקצי תאנים ונרונרות שהם אוכל עצמו ויש שמסמאים משום יד כמבואר שם אבל אין להם שום שייכות להפירי והכי תנן בפ"א דתרומות משנה ר' דק עוקצי תאנים ונרונרות הויין הרומה כהפירי עצמה ומבואר להדיא ולא שארי עוקצין ובאתרוג סוכה להדיא דאין עוקצו כמותו דבתוספתא שלהי תרומות תניא דקליפי אבפיה ואתרוג אע"פ שאין בהן אוכל אסורים לזרים וכ"כ הרמב"ם בפ"א דתרומות ע"ש הרי להדיא דרק הקליפה נכנסת בכלל האתרוג ולא העוקץ אבל השושנתא הוי המעם משום הדר דהיא עיקר ההירוד כמ"ש ולכן נקראת שושנתא כמעשה פרח שושן ועוד דעליה יש בשר האתרוג כמ"ש וכירושלמי פ"י דתרומות מבואר דכשניסלה פישמתו והיא השושנתא הרי הפירי כמחוחך והיא שוה לקליפתו החצונה וכמ"ש הרמב"ם בפ"ו דתרומות ס"ף דין ח' וז"ל וכן אם ניסל פישמתו וקליפתו החצונה הרי הוא כמחוחך ע"ש ורש"י ז"ל הכיסי ליה (ו"ה) : ולפי"י המנהג כמקומו דיעלה פמתו פסולה ושקולו כשרה והא דמיטא ניסלה נכנתו לפרושי פמתו דמנהג מטיי טהיל חלה וטעמיה כמובא :

כא ושיבת רבינו יצחק הלוי הוי ממש לחיפך דניסלה פמתו והיא השושנתא כשר בכל ענין ואין הפסול אלא בעוקצו כשניסל גם מה שבתוך האתרוג ובמעמו י"ל דכיון שיש אתרוגים שאין להם כלל השושנתא איך אפשר לפסול בניסלה השושנתא וכיון דכי ליהניהו לא מעכבא גם כי אתניהו ונימרו לא מעכבי ואע"ג דמצינו באיסורי קרשים דכי ליתניהו לא מעכבא אכילת הבשר וכי איתניהו מעכבא ומססיס מ"ו : זהו שישנם גם עתה אבל כי ליתניהו והיינו שנאברו לא מעכבא וה"נ כן היא אע"ג דכי איתניהו מעכבי כי ליתניהו לא מעכבא וכ"ש שיש שלא הוי להם מעולם וגם אינו מכשר האתרוג אף שנתפשט עליו כקרום לא עדיף מקרום העליון דכי ניסל מקצתו לית לן בה וניסל עוקצו מבפנים דפסול לאו משום חסירת העוקץ אלא משום ההלל שנשאר באתרוג

באתרוג ונראה להריא כחבר ואין זה לקיחה תמה ונוערך כתב שם רמ"ה ש' כן ולפי' פסמתו ושקלו למטה איהם נעוקן אך שקלו הוא מה שהן לגומא ופסמתו מה שבגומא וזהו שמפרש בכרייתא ניטלה בזכותו כלומר אחת הלק שהיא כזכורא כחסיחא :

כב ודע דני'ל דמחלוקת רבותינו אלה הוא מחלוקת בירושלמי דאמרינן שם ניטלה פסמתו תמן אמרין שושנתא ור' יצחק אמר פיקא ופיקא הוא דבר עגול שטמון ברבר אחד כמו בפ"ב רפרה לא יזה לא על הכוס ולא על הפיקה ופי' הרע"ב מה שמשויסין בסוף הכוס להכבירו והוא עגול כרתגן בפכ"א דכלים הנוגע בפיקה ופי' הרע"ב במין עיגול קמן וכו' ונותנים אותו בראש הפלך ובאהלות פ"ו עד שיענילו ראש כפיקה וזה רואין בחוש שקצה העיקף התחוב בהאתרוג הוי עגול שמש יותר ממה שחויץ לאתרוג ולפי' תמן אמרין ברבינו יעקב בר יקר ור' יצחק אמר ברבינו יצחק הלוי ומנחמי זה ברין והוסיף עד דר' יתק חקולא דירושלמי הוא ר' יתק בן אלפז דש"ס דילן שמפרש בזכותו כדליתא בפסקים ק"ג : וא"כ הש"ס דילן שוסק דעסקה שזמנתו כשר ונלמח היא דליה כזורה אך מלי דק"ל דהא כשהירושלמי חומר תמן אמרין זהו ככלל ומפרטי פסמתו שמתא ולי' ודוק :

כג והריף והרמב"ם ור"ח והרמ"ם והרא"ש פירשו בשניהם דניטלה פסמתו היינו שושנתו וניטלה בזכותו היינו קצה העיקף שבהאתרוג ושניהם כי ניטלו פסולים וכך פסקו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ו' וכסעיף ח' וזה לשונם ניטלו דרו והוא הראש הקטן ששושנתו בו פסול ויש מחמירין אם ניטלה השושנתא דהיינו מה שאנו קורין פיסמא וטוב להחמיר במקום שאפשר מיהו לענין דינא אין לפסול אא"כ ניטל הדר דהיינו העץ שראש הפיסמא עליו והראש נקרא שושנתא ובל' זה דווקא בניטלה אבל אם לא היה לו דר מעולם כשר וכן הם רוב האתרוגים שמביאים במדינות אלו עכ"ל וצריך ביאור :

כד וה"פ דנהג הפסמא שבלשון המשנה והפוסקים שהיא השושנתא היא עץ ארוך קצת היוצא בראשו והוא כמין רד ובראשו היא רחבה קצת מככל המשיכו והיא עיקרא דשושנתא רשם שושנתא היא על השפה העליונה כדכתיב שפת פרח שושן ולכן י"א דאפילו רק ניטל המקיף העליון וכל הדר בשלימות פסול מדקאמר בנ"מ ניטלה שושנתו סברי דהכוונה

דאם רק ניטלה השושנה העליונה פסול ובאמת אינו כן דזה שאומר בנ"מ שושנתו הכונה למעט התחתון של העוקף וזהו כאומר העליון ולא התחתון ומפני שבו יש סימן שושנתא לזה אומר דזהו פיסמא שבמשנה ולא של הצד התחתון אבל לעולם אינו פסול עד שתנצל כל הדר עד נפו של אתרוג וזהו שאמרו רמב"ם להחמיר גם בהראש בלכך מיהו לענין דינא אינו כן ויש מי שכתב רבעינן עם הבוכנא ומנ"ל מק"טו ותמיהני רהא עינינו ריאות שאין בו בוכנא כלל אלא נמסר בשוה עם האתרוג ורק אותם שאין להם שושנתא יש שניכר כמו מק"ט שקוע קצת רקעת ונ"כ אין בו שום עומק ולי' על הכ"י והמנ"ל שפסו כהר"ן ש"ג לזה כזכורא ואינו כן ע"ס ודוק :

כה וכסעיף ח' כתבו ניטל העץ שהוא תלוי בו באילן מעיקר האתרוג ונשאר מקימו נומא פסול ואם ינטל קצת העץ ונשאר עובי כל שהוא שכל רחב הנומא מכוסה כשר עכ"ל משמע אבל אם רק מקצת הנומא מכוסה פסול ויש מי שכתב רחבו ע"י מחס דהו חיביר ואינו כן ונ"מ מק"טו כשם שט"ו ורבר תסוה הוא מי שהתיר בזה רמ"ב נתיב בשני חצאי אתרוגים שרבבם ע"י קיסם או מחט ודע שיש מי שכתב שבשעת הרחק שאין אתרוג אחר בעיר יש להתיר בניטל כל העוקף מהאתרוג ואפילו ביום ראשון ונלמ"ט מק"ד כשם הח"ו וקשה להירות כן נגד כל הני רביותא וצ"ע :

כו אנחנו מהרדים אהר אתרוג שיש עליו שושנתא ומ"ס אם יש אתרוג בלא שושנתא מהורר או ניטל המקצת העליון והוא מהורר ויש אחר עם שושנתא שלימה ואינו מהורר כל כך מצוה יותר ליקח מההורר שכלא שושנתא משיקח את שאינו מהורר עם השושנתא השלימה ומ"ו ק"ט :

כז אתרוג המורכב פסול לנמרי אפילו כשאין אתרוג אחר וכוסן הקרמון היה אחד שרצה להורות להקל כזה ורבו עליו כל חבמי ישראל בצפת ואסרו לחלוטין ותשו' הר"ם אלעזר סי' ק"י והר"ם פדו"ח נתשו' ומ"א סי' קל"ו דבין שהאתרוג הורכב בלימין או במין אחד נתבטל אל העץ שהורכב בו וכדאמרינן ילדה ששיבכה בזקנה פטורה מן הערלה מפני דנתבטלה להוקינה לטעה מי"ג : וכתבו דהמורכב יש בו חימוץ הרבה וקליפתו רקה ושאינו מורכב חימוצו מעט וקליפתו עבה ואלעזר ויש שכתב דאלו הם היסמנים דהמורכב חלק

ארצנו הקדושה ליטול דווקא מארץ העמים או לח
 לאותה בושא או לה לאותה כלימה ועל זה נאמר
 וימאסו בארץ חמדה ולכן יש לזהר בזה מאד מאד
 וגם הלגט והמגיל ס"ס זה והס"ו כפי' הנל פלסוס :

ל עלתה בהאחרון חזויה והוא כמו אבעבועות קטנות
 במין שחין ויש בו ממש שמקומו ניכר במישוש
 שהוא נכזה מן האחרון ומורו אם הוא במקום אחר
 אינו פוסל אלא ברובו של אחרון ואם הוא בשנים
 ונ' מקומות אפילו במיעוטו נמי פסול ודווקא
 שהמקומות יהיו חלוקים באיזה הפסק הניכר אבל
 בהפסק קטן הוי במקום אחד (נ"ו סק"ד) דהמעם מה
 רנדע כב' ונ' מקומות משום דהעין שולט בכמה
 מקומות ואינו הדר ובשאין ההפסק גדול אין העין
 שולט והוי כמקום אחד ולכן אומר הס"ס שטס או נ'
 והיי נ' כ"ט משטס חלף כלומר שיהא ניכר ההפסק והד"ק :
כא כירושלמי אומר עלתה חזויה על רובו מצד אחד
 כלומר רלא בעינן רוב בכולל אלא אפילו רוב
 צד אחד פסול אבל יש שפירשו דכוונתו כבש"ם דילן
 דמצד אחד הוי כמו במקום אחד כלומר איסתי
 בעינן רובו דווקא במקום אחד אבל בשני מקומות אף
 בלא רובו פסול ורבינו הב"י כתב בסעף י' ו"א דהא
 רבב' ונ' מקומות פסול היינו דווקא כשנתפשמ הנימור
 ברובו אע"פ שבשטח החברבורות הוא מיעוט אבל
 במיעוטו בנזן שכולם מצד אחד של האחרון כשר
 ויש פוסלים אפילו במיעוטו של צד אחד עכ"ל והו
 לפי' היש שפירשו אבל לפי' ראשון דרובו מצד אחד
 הוי ברובו ככולו צ"ד לדיעה ראשונה רבשנתפשמ
 ברובו של צד אחד אף שבשטח לא יהיה רוב מצד
 אחד אבל במיעוטו של צד אחד פשר ויש פוסלים
 אפילו במיעוטו ורבינו הב"י שכתב כן דצד אחד הוי
 מיעוטו משום דפשיטא ליה דכירושלמי הפי' ביש
 שפירשו ולא כפי' הראשון כמ"ש בספרו הגדול אבל
 יש מהקדמונים שפירשו כפי' הראשון ויש לנו לחוש
 לזה נעמ"ג סק"ט ואפילו לפירושו של רבינו הב"י אם
 רק הגיע מקצת לצד השני מקיני רובו רהוי רוב
 הקיפו אע"פ שאינו רובו של כל האחרון וגם סק"ג
 וע' בהג"ז סעף י' וה"ק :

כב ואם החזויה הוא מחצה על מחצה במקום אחד
 יש מכשירים דווקא ברובו פסול ולא במחצה
 על מחצה ואפשר לצמצם ויש פוסלין משום
 דבעינן

הלך והבשרים יש להם בלימות קטנות בכל גופם
 בהמורכב העוקץ בולט ובהבשרים שוקע בהמורכב
 המהל רב והקליפה רקה ובהבשרים המוהל מעט
 והקליפה עבה והר"ס סו"ח ויש מי שכתב עוד סימן
 דבמורכב הנרעין סונה לרובח האחרון ובהבשר וקף
 לאורך האחרון נע"ג ס"ס זה כסס ע"ג :

כה ואין הסימנים מקובלים מהקדמונים אלא מה
 שראו במדינתם כמ"ש בעצמו שהביא ממקום
 אחד אחרונים שמסתפקים בהם והר"ס סו"ח ואם
 הסימנים היו מקובלים היה להם לברוק בהסימנים ועוד
 דהא אחרוני קורפ"ו שקודין קארפירע"ר אחרונים הם
 חלקים לנמרי והרבה שהעוקץ בולט ואם נאמר שהם
 מורכבים באמת כאשר הרבה מגדולי הרוד זה רבות
 בשנים שאמרו והיי גם אחרוני א"י ואחרוני פאראק"א
 נ"כ הרבה שהם חלקים האמנם שהם כתבו לפי
 פריתם באיטליא שהיה להם שני מיני אחרונים
 אחרוני נינוכ"א שאצלו היו נקראים וינעווע"ר
 אחרונים ואחרוני קארזיק"א והיא מאי איטליא ועתה
 היא תחת ממלכת צרפת ונקראים קארסיקאנע"ר
 אחרונים והמה באמת כולם בבלימות והעוקץ שוקע
 אבל על שאר מקומות אין ראייה וגם בהסימנים
 שבמנים ברקנו ולא נתברר לנו ולכן קשה להעמיד
 על סימנים להלכה למעשה :

כו ולפ"ו אין לנו שום היתר על אחרונים רק אותם
 שישראלים מעידים שיודעים הנמיעות מתחלתן
 שאין בהם שום הרכבה כמו אחרוני ארצינו הקרושה
 שבשם גדולי ישראל ותלמידי חכמים ויראי אלקים
 משגיחים על הנינות שלא יהיה בהן שום הרכבה
 אבל לאחרוני קורפ"ו אין שום היתר אף בהכשירים
 שלהם שידוע לכל שישראל מעמים שם וכבושים תחת
 ידם ויראתם על פניהם ואיך ידעו מה שעושים על
 פני השרה בנינותיהם ובכרמיהם אם ירכיבו אם לאו
 ושמה תאמר הרי אינם חשודים להבשיל רק מה שיש
 להם טובת הנאה כמבואר ביר"ד ס"י ק"ח איברא דזה
 יש להם טובת הנאה רבה דידוע רכל מורכב גדל
 ממנו פירי יפה וכל שאינו מורכב הפירי אינה יפה ובכל
 המידות כן הוא ואדרבא תקונם של אחרוני קורפ"ו זה
 הוא קדקולם דבאמת הם יפים מאד ואין דומה
 להם וזהו מפני הרכבתם ולכן כל איש מישראל אשר
 נגע ויראת ד' בלבו לא יקח דק אחרוני א"י ואיך
 לא נבוש ולא נכלם כדבר מצוה שנוכל לקיימה ממרי

רבעין רוב הגראה לעינים וא"א לצמצם ועיניו וכן עיקר לדינא דהן אסת רתנן עלתה חזוית על רובו פסול רמשתע רמחצה כשר אם נאמר דאפשר לצמצם ולא בעינן רוב הגראה לעינים מ"מ הא בסיפא תנן על מיעוטו כשר רמשתע להריא רמחצה פסול וע"ז סק"ז וסמילא דאולינן לחומרא וכן יש להורות :

לג אמרינן בנ"מ ולי"ז : דהא רחזוית אינו פוסל רק ברובו או בשנים ונ' מקיטית זהו שלא על ראשו ודל הגמ' אמר רבא ועל חוטמו אפילו במשהו נמי פסול ופירש"י בחוטמו בעובי נבהו שמשפע משם ויורד לצד ראשו עכ"ל משום רבשם שולט העין יותר ואינו הדר ומלשון זה משמע דגם בעובי נבהו עצמו היו כמשם ואיך לצד ראשו אבל הטור כתב ומחוטמו ואילך היינו ממקום שמתחיל רשפע עד הפיטמא וכו' משמע להדיא דרק במקום השיפוע ולא בעובי הגובה עצמו וכן מבואר מלשון רבינו הכ"ז סעיף ט' שכתב וחוטמו היינו ממקום שמתחיל להתקצר ולהתהדר כלפי ראשו עכ"ל ולפ"ז אפשר לומר דגם כוונת רש"י כן הוא וזה שכתב בעובי נבהו זהו רק מיטן המקום שמשם ואילך מקרי חוטמו אבל לא עובי הגובה בעצמו וכן מבואר מלשון הרמב"ם ואדרבא מלשון הרמב"ם משמע להדיא רלאו על כל השיפוע קאמר שכתב ואם עלתה על דרו אפירו כל שהוא פסול עכ"ל ודרו אינו אלא המקצת הסמוך כמש' להשושנתא וכך הביא המגיד משנה שהר"י נ"אות פ"ו חוטמו הוא חורו וראשו של אתרוג ע"ש ומבואר להריא ררק החור מיפסל בחזוית מיעטת ואתפלא על הטור והש"ע שלא הביאו רעת הרמב"ם כלל וסר"ן הביא עני הירוסיס והר"ש כתב לרע"ז אין כל הסיפוע נקרא חוטם ע"ש ולי"ז : כך כשם שחזוית פוסל מחוטמו ולמעלה כמו כן כ"ז שינוי מראה אם הוא מחוטמו ולמעלה אפילו בכל שהוא פסול ורוקא שינוי מראה הפוסל באתרוג והיינו שחור או לבן וגם זה כשגראה להדיא לרוב בני אדם ומג"א סק"ח אבל נקודה בעלמא לית לן כה אפילו ממראות הפסולות ואדמימות אינו מראה פסול וכ"ש כל מיני ידקות וכ"כ גמ"א סק"ח ומראה זהב דאפילו כרם גרה אינו כארום כמ"ש ב"י ר"י ס' קפ"ח ע"ש וכן אם השינוי מראה הוא ע"י קוץ או עלה ובגדשוניו קורין לזה בלעמי"ז או ריטי"ל דלאו כלום הוא דשינוי מראה אינו אלא מה שנעשה שינוי מעצמותו

אבל מה שנעשה מקומו עקום וארום מחמת הקוצים שעוקצים אותו כשר ומג"א סק"ח וה"ה לכל שינוי מראה הנעשה מחמת זה :

לד ויש מי שאומר דה"ה יב"ש פוסל בחוטמו בכל שהוא ועור נכס הרמב"ז אכ"ר כנסדק אינו פוסל בחוטמו יותר מבבל האתרוג ומג"א סק"ז נכס הרמ"ש ויש מי שחושש גם כנסדק ומעמו משום דלא הוי הדר וכל מה שממעם הדר פוסל בחוטמו ככל שהוא אבל באמת נסדק אין פסולו ממעם הדר אלא משום לקיחה המה וא"כ אין נ"מ ונ"ס נכס הרמ"א גמ"ז וכן בניקב וחסר אין נ"מ בין חוטמו לכל האתרוג וע' בסעיף י"ב :

כ"ן כתבו רבתינו בעלי הש"ע בסעיף י"ג חזוית הוא כמו אבעבועות ויש בו ממש שמקומו ניכר במישוש שהוא נכוה מאתרוג ולכן יש להבשיר אתרוג חזוית שקורין מו"ז לפי שאינם נבוהים משאר האתרוג ויש מי שכתב דיש להכשירם מטעם הנחשכים משאר אתרוג מאחר ררגילים להיות הרבה כך עכ"ל כלומר רא"כ אפילו נבוהים משאר האתרוג כשר ונ"ס סק"ט ואינו יודע מהו זה מו"ל ויש שכתבו שקורין לזה בלא"ט מו"ל ויש שפירשו שקורין לזה פלע"ק ובגדשוניו פליאטיא וזהו כהערך הנקויה וזה נמצא כמה פעמים וכיון שאינו נכוה מהאתרוג אין זה בכלל חזוית ובאמת באתרוגים שלנו לא נמצאו כלל חזוית כמין שחין וה"ה היה נמצא באתרוג נינוב"א ובאהרונ"י קארמיק"א ולא באתרוגים שלנו ואין חילוק כזה בין חוטמו לכל האתרוג (וגמ"ז) :

כ"ן וכלל גרול יש לרעת דבין בפסול שינוי מראה ובין בפסול חזוית ראפילו עלתה בו חזוית בענין שפסיל או שהוא מנומר הרבה אם כשקולפו חורו דמראה האתרוג כשר ורוקא שכשיקלפנו לא ידעה נחמר כלום מנוף האתרוג אכ"ר אם יחסר מנוף האתרוג הרי פסול ביום הראשון מטעם חסר ופשוט הוא וראינו כמה פעמים שע"י דביקה שעוה נסתלק הריבוק וכן כשמתקחין אותו בדבר רך יש לפעמים שמתקלקל וכשר :

כ"ן נפל עליו מים בתלוש וע"ז זה נכנסו תולעים ונתפח או נסרח וריחו רע או שהיה כבוש בחמץ כשיעור שיתנו על האש ויהחיל להרתוח או כבוש במים מעל"ע או מבושל או מנומר פסול ורין כמ"ש נתבאר בסעיף ה' ע"ש ומנומר פירושו שברובו הוא מנומר

מטמא כמו חברבורות ולא כחזית וכן אם הוא אחד או לכן שזהו מהמראות הפסולות אם במקום אחד פוסל בריבו ואם בשנים או שלשה מקומות דינו כחזיות לפסול אפילו במיעוט וכפי הדינים שנתבאר בחזיות :

ל הא דשחור פסול זהו באחרונים הגדולים במדינות לשמראיהן ירוק כאחרונים שלנו אבל האחרון הגדול כארץ בוש ששם מפני נודל החמיסית הכל נוטה לשחור אפילו הן שחודין מעט כשירים שהו דרך בריאהן ונידולן באותן המקומות ואין זה שינוי כלל אך גם זה אינו אלא אם רק נוטים מעט לשחורות אבל אם הוא שחור ביותר כהאנשים הנושים פסול שאין זה בכלל הדר כלל ופסולים לכל ז' :

מ והענין כבוד פסול שהרי אין עליו צורת אחרון כלל והוקא כבוד אבל אם הוא ענין כקדוה כלומר שאינו כאחרון שענין באמצעו ומשפע ויורד למטה ומשפע ויורד למעלה אלא מראשו עד סופו הוא בענין והוא ארוך ואינו כבוד כשר ויש שחוששין גם לזה ולניסא אמת בתוס' לז'. ד"ה אחרון גנוסים כבוד פלו ונכון להחמיר לכתחלה [וע"ז] וכן אם גדלו ברפוס שעשו לו בעודו קמן ונתנו לחוכו כשהוא עדיין מחובר לאיזן ונדר בתוכו כמדת הרפוס וכחמונתו עד שגשתנה מצורת אחרון ונעשה כמין בריה אחרת פסול אבל אם הרפוס היה לפי צורת האחרון אע"פ שאינו רומה לו ממש כגון שנעשו בו כמין קרשים כמו דפין דפין כשר :

נ אחרון תאומים דהיינו שגדלו שנים ביחד דבוקים זה בזה כשר ונוטלן שניהם כאחד ומכרז עליו ואין זה ככל הוסף כיון דנתגדלו ביחד דרי הם כאחד ואדרכא אם יפרידם היו כחמר ויש להסתפק אם הפרידם ונתפרדו ונעשו כשני אחרונים וכל אחד נפרד מחבירו כלא שום חסרון מנופו אם כשירים הם או דינם כחצי אחרון ופסול והסמ"ג פוסל בתיוט אבל הרמב"ם מכשיר וכך פסקו בש"ע ונמ"ס וי"א אף התיוט פסול וס"ל להסמ"ג דלולי לא פליג הת"ק כזה ולהרמב"ם פאיטא ליה עכ"ל :

ס כתבו הטור והש"ע סעיף כ"א הידוק שדומה לעשבי השדה פסול אא"כ חוזר למראה אחרון כשמשחין אותו ואו כשר עכ"ל ואצלינו אחרוני קורפו גולם באים ירוקים וכולם חוזרים למראה אחרון

מ ומילא דכשר אף בעודו ירוק כיון שיחזור למראה אחרון וי"ז סק"ח דהפסול בירוק אינו מטעם הדר אלא מטעם שלא נמר פריו ולכן כיון שיכול לחזור למראה אחרון הרי נמר פריו [נס] ויש מי שפוסל עד שישוב כולו למראה אחרון ואינו כן [נס] ומי"א סק"ט ומ"ם המהר"ל היה פוסל עד שיהחיל מקצתו לחזור למראה אחרון [נס] דשמא זה לא נגמר עדיין אבל בשמתחיל לחזור למראה אחרון היה סימן שנגמר פריו ובמשך העת יוחזר כולו למראהו ובוודאי לכתחלה יש לחוש לדבריו אבל כשאין אחרון אחר נראה דיכול לברך עליו גם ביום ראשון כיון שידוע שרובן ככולן חוזרין למראה אחרון :

מג אחרון של ערבה פסול לפי שהוא אסור באכילה והתורה אמרה ולקחתם לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאותו [ושי' ליה] שאם תרצו לאכלו יהא ביכולה לאוכלו וערבה כיון שאסור באכילה לא קרינא ביה לכם ואחרון של ספק ערלה נראה דבא"י אסור ובחז"ל מותר כרין ספק ערלה כמ"ש ביו"ד סי' רצ"ד :

מז אחרון של תרומה פסול מטעם שנתבאר כיון שאינו ראוי לאכילה אבל של תרומה מהורה לכתחלה לא יטול דמפני שהלולב עומד במים כדי שלא יתייבש והוא מקרב לו האחרון ויבא לידו הכשר טומאה ואין להביא תרומה לידו טומאה ואפילו נודם אסור ואם נמל יצא דהא ראוי לאכילה וגם לוי וישראל יצא דאע"ג דהוא בעצמו אינו יכול לאכלו מ"ם קרינא ביה ולקחתם לכם שיכול ליתנו לקרובו כהן [ושי' ליה] ושל מכל נ"כ פסול שהרי אינו ראוי לאכילה ושל דמאי כשר דאי בעי מפקיד לנכסיה והוי עני וחוי ליה שמאכילין את העניים דמאי ושל מעשר שני בירושלים נ"כ לכתחלה לא יטול ממעם הכשר כבתרומה ואם נמל כשר אבל חוץ לירושלים כיון דאין לו שם היתר אכילה לא יצא ואם נדר הנאה מאחרון מה דינו נתבאר ביו"ד סי' רמ"ז ע"ש :

מח לנודל האחרון אין שיעור למעשה ראפילו נדול הרבה עד שנישא על הכתף כשר אבל יש שיעור למטה והיינו שאם הוא פחות מכביצה פסול והמעט לפי שרוב האחרונים אין נידולן פחות מכביצה וזה כיון שאין בו כביצה הרי עדיין לא נגמר פריו והתורה אמרה פרי עץ שיהא פירא גמור ואפילו אם

והענין כבוד פסול שהרי אין עליו צורת אחרון כלל והוקא כבוד אבל אם הוא ענין כקדוה כלומר שאינו כאחרון שענין באמצעו ומשפע ויורד למטה ומשפע ויורד למעלה אלא מראשו עד סופו הוא בענין והוא ארוך ואינו כבוד כשר ויש שחוששין גם לזה ולניסא אמת בתוס' לז'. ד"ה אחרון גנוסים כבוד פלו ונכון להחמיר לכתחלה [וע"ז] וכן אם גדלו ברפוס שעשו לו בעודו קמן ונתנו לחוכו כשהוא עדיין מחובר לאיזן ונדר בתוכו כמדת הרפוס וכחמונתו עד שגשתנה מצורת אחרון ונעשה כמין בריה אחרת פסול אבל אם הרפוס היה לפי צורת האחרון אע"פ שאינו רומה לו ממש כגון שנעשו בו כמין קרשים כמו דפין דפין כשר :

מא אחרון תאומים דהיינו שגדלו שנים ביחד דבוקים זה בזה כשר ונוטלן שניהם כאחד ומכרז עליו ואין זה ככל הוסף כיון דנתגדלו ביחד דרי הם כאחד ואדרכא אם יפרידם היו כחמר ויש להסתפק אם הפרידם ונתפרדו ונעשו כשני אחרונים וכל אחד נפרד מחבירו כלא שום חסרון מנופו אם כשירים הם או דינם כחצי אחרון ופסול והסמ"ג פוסל בתיוט אבל הרמב"ם מכשיר וכך פסקו בש"ע ונמ"ס וי"א אף התיוט פסול וס"ל להסמ"ג דלולי לא פליג הת"ק כזה ולהרמב"ם פאיטא ליה עכ"ל :

מב כתבו הטור והש"ע סעיף כ"א הידוק שדומה לעשבי השדה פסול אא"כ חוזר למראה אחרון כשמשחין אותו ואו כשר עכ"ל ואצלינו אחרוני קורפו גולם באים ירוקים וכולם חוזרים למראה אחרון

שבנמר נידולן אין גדולים יותר מכביצה גם זה מקרי נמר פירא חשוב אבל אם יש בו כביצה אצ"פ שהוא ככרתו :

זה לא היה גדל יותר גם כעמדו על האילן מי"מ אין זה פירא חשוב אבל אם יש בו כביצה אצ"פ שהוא עדיין בוסר שלא נגמר נידולו מי"מ כיון שיש אתרוגים

תרמ"ט [דברים הפוסלים בכל הד' מינים וכו' כ"ה מעיפים]:

שאל ונוול דאע"ג דלשעתיה הוי לקחה תמה מי"מ אינו שלכם בעיקרו וגם לפי נירסתיהו כגמ' נ"כ ה"פ ולקחתם שתהא לקחה לכל אחד ואחד כלומר לקחה תמה ובתורה כדגים איתא ולקחתם לכם כל אחד ואחד ע"ש ונ"כ הפי' כן שכל אחד ואחד צריך שיהיה לו לולב שלם ואתרוג שלם וכן כל המינים וזהו לקחה תמה וברור הוא כסיעתא דשמיא :

ך ודע דעל מה דאינו יוצא בשאל הקשו המפרשים מהך דרעיל סי' י"ד דאע"ג דמלית שאולה פפוד מצייצת דכתיב כסיתך ולא של אתרים מי"מ כששאל מלית מצויצת נתבאר שם שיכול לברך והוה מברכי הרא"ש שכתב רביון שהשאל לו השאילה שיברך עליה ואם א"א לו לברך עד שיהיה שלו אמרינן דחדאי כוונתו שתהא כסתנה ע"ם להחזיר ע"ש וכן באהע"ז סי' כ"ה לעניין מבעת קדושין שאין מקדשין רק במבעת של התנן מי"מ כשהשאלו אמרינן דהיתה כוונתו שיהא כסתנה ע"ם להחזיר וא"כ ה"נ כשהשאל לו הלולב למה לא אמרינן דכוונתו שאם לא יועיל יהיה כסתנה ע"ם להחזיר דפועיל כאתרוג כמו שיתבאר ופי' סס סק"ה ומג"א סי' תרל"ח סק"ג וק"ג פ"ג דטובה לוח ק"א :

ך והרכה נדחקו כוה ויש מי שרוצה לומר דבאמת גם כאתרוג כן הוא ויכול לברך עליו כשהשאלו סתם ומג"א סי' ז' סק"ט ולהרי"א לא משמע כן דלדבריו הא דמיעסה תורה שאלו והו באמר לו ספורש הגני שואלו לך ולא כסתנה ע"ם להחזיר וכל כי האי היל' דרבנותינו לפרש גס המה"ש נגמס כוהו ולענ"ד נראה דאין זה דמיון כלל דהן אמת דאמרינן סברא זו אסנס זהו כדבר שאינו נאסד עי"ז כמו מלית ושבעת שדרי אינו חובה עליו כמוכנן אבל אתרוג כיום ראשון שיש מציה והירוד מצוה על המשאיל שיהיה לו אתרוג כל היום כדאיתא בגמ' כגנטי ירושלים שבכל מקום שהלך היה לולכו עמו וא"כ וודאי לא ניחא ליה להוציאו מרשותו לנמרי על כף היום ומשימא שאם היה כוונתו כסתנה ע"ם להחזיר הוי יכול להשהותו כל היום ואין יעשה

א נרסינן בסוכה ומ"א : חנו רבנן ולקחתם שתהא לקחה ביד כל אחד ואחד לכם משלכם להוציא את השאלו ואת דגולו מכאן אמרו אין אדם יוצא ידי חובתו כיו"ט הראשון של חג כלולכו של חכירו ע"ש וגם כשל שותפות אינו יוצא כמ"ש התוס' והרי"ף והרמב"ם והש"ע בה"י תרנ"ה וכן ספורש ככ"ב וק"ז : ופירש"ב דכתיב ולקחתם לכם משלכם שיהא כולו שלו ולא שסקצתו שלו דאע"ג דררשינן בפרק ראשית הגז בגדיכם עדיפותיכם תרומהיכם לרבות שלית של שותפות ועיסת השותפין והכואת השותפין שחייבין כצייצת ובחלה ובתרומה הכא נמי אי הוה כתיב הכא פרי עץ הרכם אפילו של שותפות אבל כיון דכתיב לכם צריך שיהא כולו שלו והאי דלא כתיב ולקחת לך היינו שתהא לקחה לכל אחד ואחד עכ"ל ותמהני הא נכי סוזה אמרינן שם דאע"ג דכתיב כיתך מי"מ מדכתיב למען ירכו ימיכם לשון רבים ש"ס אפילו של שותפות ע"ש וכי נדיעא לכם מימיכם ועיקרי הדברים אינם מוכנים כמו שיתבאר בס"ד :

ב רהגה עיקר הדרש ולקחתם שתהא לקחה ביד כל אחד ואחד כלומר שכל אחד חייב ליפול ד' מינים אינו סוכן כלל דמה צריך קרא על זה הא כל מצוה כן הוא שצריך כל אדם לעשות כמו סוכה ומצה ותפילין וכל המצות ולמה ליכא דרשא שתהא חייב סוכה ומצה ותפילין על כל אחד ואחד דמשימא דכן הוא דכל ס"ע על כל אחד מישראל לעשות :

ג אמנם נלע"ד דהגה בנירסת הר"ף כתיב ולקחתם שתהא לקחה תמה ביד כל אחד ואחד ע"ש וה"פ שיהיו כל הד' מינים בשלימות לכל אחד ואחד ולא של שותפות דבשותפות אין ביד כל אחד לקחה תמה וכיון דנחמעט של שותפות ממילא דלכם משלכם להוציא את השאלו ואת דגולו כלומר דאי לאו ולקחתם הייתי מרכה מלכם של שותפות אבל כיון דשל שותפות נחמעט מולקחתם לכן אתי לכם להוציא

אחר יוצא בה ידי חובתו גם ככל החג מטעם מצוה הבאה בעבירה כלומר שעדיין היא בחוקת הגזול ושלא כדון ששתמש בה הלוקח וחייב להחזירה להגזול כיון שהוא קודם יאוש :

פ' ואפילו אם הוא לאחר יאוש אין אחר רשאי לצאת בו אא"כ קנאו או קבלו במתנה נמורה כמו שנתבאר אבל אם הגנב או הגזול השאילו לאחר או נתן לו במתנה ע"פ דהחזיר אע"פ שכבר נתייאשו הבעלים אין השואל יוצא בו ידי חובתו ביום ראשון שהרי אינו קנוי לו ע"י שינוי דשות עם יאוש שאין זה שינוי רשות כיון שהוא צריך להחזירו להגזול אבל בשאר הימים שיוצא בשאול יוצא גם כן ואין זה מצוה הבאה בעבירה שכבר נתייאשו הבעלים קודם שהשאילו לו ואין בזה שום עניין חטא עד השואל רק על הגזול עצמו דאצלו הוי תמיד מצוה הבאה בעבירה :

ישראל הלוקח מאי אחר מכל המינים שבולב הגזול בקרקעו של אי לא יקצצו הישראל בעצמו לפי שיש לחוש שמא הקרקע ההיא נזוזה היא ביד המוכר וקרקע אינה נזולת כלומר שלעולם אינה יוצאה מרשות הגזול ונמצא שישראל זה הקוצץ הוא שנוזזה מהגזול ואף שכבר נתייאש הא כבר נתבאר ז"אויס אינו פועיל ולכן יקצצנה המוכר ובשיתנה ליד הישרא- יהיה יאוש ושינוי רשות בידו ולכן אם הישראל אינו קוצץ בשכילו אלא בשביל אחר ג"כ מותר שהרי יהיה שינוי רשות ביד האחר ומותר לקצוץ בעצמו :

יא וכל זה לכתחלה אבל בדיעבר אפילו קצץ בעצמו ולעצמו יצא ויברך עליו שהרי אין זה רק חששא בעלמא שמא היא נזולה אצל המוכר וכ"ש במקום שיש דינא דמלכותא בעניין זה אם המחזיק הקרקע מחזיקו בדינא דמלכותא אין שום חשש בזה ויביל לקצוץ בעצמו ולעצמו וכ"ש אם מחזיק הקרקע מהמכר עצמו דאין בזה חשש וזהו בח"ל אבל כא"י באתרוג כשיקצצו בעצמו יש חשש אחר מטעם חיוב תרומה ואין בזה המקום לכאדם ונתבאר ב"ד סי' של"א וממילא בין שיש חשש חיוב תרומה ה"ל מכל ואינו יוצא בו כמ"ש :

יב וברר זה יש לבאר בהיות שאצל השרים יש ניות החירף שקודין אינזעב"י ששם גדולים לולבים והדמים אם חשר בעצמו נתן לו לזב או חרס או אשתי

יעשה זה יפסיד וידור המצוה לעצמו והו כפו שאמר ובי אומרים לאדם חטוא כדי שיוכה חבירך ולכן אם אמר בפירוש שנתן לו מתנה ע"פ להחזיר הרי ניחא ליה בכך יוצא כמ"ש בסי' תרנ"ח אבל שנאמר דבזנתו כן הוא דבר פשוט הוא שבוודאי אין כוונתו כן וגם מטעם אחר לא דמי דוודאי אין אדם רוצה להוציא את שלו כולו מתי ורק במלות ומבעת אמרינן דהוה כא"ל מתנה ע"פ להחזיר ולא כולו אלא מקצתו משא"כ באתרוג דשותפות לא מהני ואתה צ"ל שהוציאו כולו מרשותו בוודאי לא אמרינן כן כל שלא אמר בעצמו מפודש כן :

ן לפיכך כל ד' מינים הללו אם היה אחר מהם שאול או נזול או נזב כין מישראל ובין מא"י ובין לפני יאוש ובין לאחר יאוש אינו יוצא ידי חובתו ביום ראשון מן התורה דבעינן ולקחתם לכם וזה אינו שלכם ואם מצא מציאה אחר מהם או כולם אם הוא לפני יאוש לא יצא ואם הוא לאחר יאוש יצא דבמציאה קי"ל דיאוש קונה כמ"ש בח"ס סי' רנ"ט וכנזולה תניכה אין יאוש קונה כמ"ש שם סי' שנ"ג ואפילו אם היה יאוש קונה או שיש שינוי רשות דהיאוש דקנה כמ"ש שם מ"ם אמר מטעם מצוה הכאה בעבירה ובתיב אני ד' שונא נזל בעולה :

ן וזהו כשהקנין בא ע"י המצוה דאז הוה מצוה הבאה בעבירה אבל אם קנה אותו קודם המצוה כגון שקנאו ע"י שינוי מעשה או שינוי השם כפי הדינים שיש בזה וא"כ נעשה שנו קודם המצוה ואינו חיוב לו נוף הדבר אלא צריך לשלם לו דמים יכול לצאת בו דאין זה מצוה הבאה בעבירה ויכול ליטלו ולברך עליו וי"א דאע"ג דיכול ליטלו ויוצא בו ידי חובתו מ"ם לברך עליו אמר דאין להוכיח שם שמים עד דבר שהיה נזול ונזול מעיקרו ועל זה נאמר וברצע ברך נאך ד' ויש לחוש לריעה זו ופסק ברכות להקל ותיאך מטמת לה שהקנין בא ע"י המלוא כגון ששטט שהיט גם המלוא עמק לו הסינוח :

ך וכל זה בהגנב או הגזול עצמו אבל אם מבר או נתן במתנה נמורה לאדם אחר והכעלים כבר נתיאשו קודם שמבר ונתן והרי כבר נקנית להלוקח או להמקבל ביאוש ושינוי רשות ואין הלוקח והמקבל חייבים להחזיר לו כלום ונמצא דהוי שלו ממש ומותר לו גם לברך עליו דאצלו לא שייך מנאץ שהרי הוא לא ניאץ אבל אם הבעלים לא נתייאשו עדיין אין

אשתו של השר נותנת לו יכול לקץ בעצמו אבל אם אחד מבני ביתו או הנגן שקורין אנראדני"ק נותן לו לא יקוץ הישראל בעצמו דשמה נותנים שלא ברשות השר והנה גזל אלא יקוצצו הם ויתנו לו כמ"ש :

יג ובל ד' המינים האלו אם היה אחד מהם של אשרה דהיינו שעובדים אותה כמו שהיה בזמן הקרמון אם הישראל קנה אותה פסילה לגמרי אפילו בשאר הימים שא"צ שיהיה שנו מפעם דשן ישראל אין זה כיטור ועומדת להשרף וכל העומד לישרף כשרוף דמי וכתותי מיכתת שיעוריה והרי כל אחת צדיקה שיעור כמו שיתבאר בס' הבא אמנם אם היא של האי' והישראל לא כיון לזכות בה אלא להשיב לו לכתחלה לא יטול משום דמאים למצוה ואפילו אם נמצאה שלא לשם עבירה ואח"כ עבדה ומותר בחנאה להדיוט מ"מ למצוה מאיס אבל בדיעבד שכבר נמד יצא בה ידי חובתו בשארי הימים מפני שמועיל לה ביטול ואע"פ שעדיין לא ביטלה מ"מ כיון שיכול לבטל דא כותותי מיכתת שיעוריה ואף שאמורה בהנאה קי"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו וביום ראשון פסול שדרי אינה שלו וכשיבטלו יבד לזכות בו וכשר ביום ראשון ג"כ :

יך והו דווקא כשעובדו אותה אבל אם אין עובדו אותה אלא שנמנעו כרי שיאכלו פירותיהם או לגוי להצטרף מותרים כמו להדיוט כמ"ש בי"ד סי' קמ"ג ואם העמידה לגוי לכוכבים אסור ודין ערלה וסבל ותרומה נתבאר בס' הקודם ומי שנדר הנאה מלובב שלו או של חבירו פסול ליטלו ביום הראשון שהרי אינו לכם שאינו ראוי לו לכל דרכי הגאון ואף שיכול לשאול על נדרו מ"מ כל כמה דלא שאיל אינו שלכם יראה די שאם נטמו ואח"כ שאל על נדרו יצא שהרי החכם עוקר הנדר מעיקרו ובשאר הימים אין קפידא בכל שדרי א"צ להיות שלו ואי משום נדר נטמו הנאה דרי אין זה הנאה המצוה לאו ליהנות ניתנו :

מג ודע שבכר הפסולים שנתבארו בס' זה וסי' הקודם יש מהם שפסולים לכל הו' ימים ויש מהם שפסולים רק ביום ראשון ולא בשאר הימים כמו שיתבאר והנה הרמב"ם בפ"ה דין ט' כתב וז"ל כל הפסולין מפני המצות שבארנו או מפני גזל וז"ל כל ביום ראשון בלבד אבל ביום שני עם שאר הימים

הכל כשר הפסולים שהוא משום עכ"ם או משום שאותו אחרון אסור באכילה בין ביום ראשון בין בשאר הימים פסול עכ"ל ולדבריו גם הפסולים משום הדר כמו יבש וחזית ג"כ כשר בשארי הימים וכן כל הקטנים וכל הסדוקים וגם מבואר מדבריו וגם יו"ט שני היו בשארי הימים אע"פ שאנו עשויים אותו משום ספיקא דיומא מ"מ כיון דאנן בקיאי בעיבורא דירחא סוף סוף אינו אלא דרבנן וכן מבואר בירושלמי דכל הפסולים אינם אלא בראשון :

מזן אבל הראב"ד כתב דגזול ויבש פסולים בכל הימים גזול משום מצוה הבאה בעבירה יבש מפני שהוא כמה ע"ש כלומר ריבש אמרין בירושלמי על שם לא המתים יהללו יה ומפילא דלא נאה גם לשארי ימים וכן גזול שהוא נגמי לעשות מצוה בעבירה ג"כ אין חילוק והוה גם דעת התוס' והרא"ש בריש לולב הגזול ע"ש שכתבו דבעיקר הלקיחה תקון בשאר יומי כביום ראשון וכן הדר משום הידור מצוה ובגזול יש פלוגתא בגמ' דר' יוחנן דפסלו משום מצוה הבאה בעבירה פסול אבל בחסר ושאלו לא תקן וכ"כ הרא"ש ולפ"ו גם חזית פסול וכן הקטנים שפסולם משום הדר ג"כ פסולים לכל הימים ויש שפסולים גם בחסר אם עכברים נקברו משום דמאים כמו שיתבאר :

יז ודבינו הכ"י בסעיף ה' פסק כהרמב"ם וז"ל כל אלו שאמרנו שהן פסולים מפני מומין שבארנו או מפני גזל וזניבה ביום ראשון בלבד אבל בשאר ימים הכל כשר והפיסול שהוא משום עכ"ם או מפני שאסור האתרוג באכילה או מפני שאינם מינם כגון הרס שופה וצמצפה או שחם חסידים השיעור בין ביום ראשון בין בשאר הימים פסול והעושים שני יו"ט פסולי ראשון נוטלין בשני אבל לא מברכין עכ"ל ואף שלדעת הרמב"ם היו יו"ט שני בשארי הימים כמ"ש מ"מ לענין ברכה חשש להמכרים דיו"ט שני כיון שהוא ספיקא דראשון דיעו בראשון ולכן כיון דברכות אין מעכבות לא יברך ולדינא העיקר שאין הפרש בין יו"ט שני לשארי הימים דלא כיש מי שרוצים לחשוש בזה ואלו שאינם מינם וחסידים השיעור פשיטא שגם הרמב"ם מודה ולא הוצרך להזכירם דמילתא רפשיטא היא ושמע"ל סק"ד דווקא אחרון מלאו לאכלה אינו משיל בשאר אכלה חל טעמי מיני חסידים פשיטא

הגאון נשאר ורק נכתו מכות סול וגם כחן דעולה נח"ל
כך נשאר ימים ע"ס וז"ל ודוק :

יך ורבינו הרמ"א פסק כהתום והרא"ש והראב"ד
ויד ויש פוסלין בנוול כ"ו ימים והכי נהוג אבל
שאול יוצא בו זכו' וחכר כשר בשאר ימים ונימל
פסמתו או עוקצו דינו כחסר וכשר מיום ראשון
ואיך מיהו אם נקבוהו עכברים לא ימלנו אף בשאר
הימים משום מיאוס עד שיסיר ניקוד העכברים אבל
אם היה יבש או מנומר שפסול כל שבעת ימים אף
אם חתך היבשות או הנימור פסול כל שבעה הואיל
ובא מכה פסול וכו' וחזוית פוסלת כל שבעת הימים
עכ"ל וזה שכתב ריב"ל פסמתו או עוקצו הוה ממעם
חסר וכשר בשאר הימים יש מי שחילק וס"ל
דנימל פסמתו פסולו ממעם הדר ולכן אין להקל
בזה ומג"א מקי"ו ואין לחוש בזה דאם אפילו כן הוא
הא דעת הרמב"ם להקל גם בחדר כמ"ש ולא סקט"ו
יש לרופך מי שמקי גם בחזוית (טס) ואני אומר
שאין לנו צוה מדברי רבינו הרמ"א וחזוית פסול ונימל
פסמתו כשר והיא דבעכברים מועיל חסרת הניקוד וכל
כיבש ומנומר משום דעכברים אינו פסול נמוך אלא
משום מאיסותא (טס) והכלכו מכשיר גם בחזוית ויבש :

יח וז"ל הכלבו חסר ויבש וחזוית ותפוח ושלוך ונמלה
פסמתו ועוקצו ונפרצו עלי הלולב ונסרק וכו' וכן
ועקים והדס שחורות ואדומות כשירים בשאר ימים
אבל הדס שומה וצפצפה ואתרוג כושי ונדלו בדפוס
במין בריה אחרת פסולין לעולם וכן חרות שאין זה לולב
כלל עכ"ל והנה היקף הרבה דס"ל כשיטת הרמב"ם
דגם הפסול משום הדר כשר בשאר ימים מיהו עכ"פ
נוכל לסמוך בפשיטות על רבינו הרמ"א ובנסרק הלולב
מודה רבינו הרמ"א דכשר שהרי פסולו אינו אלא משום
לקיחה תמה ופשיטא דכשר בשאר ימים אבל בהדס
שחורות ואדומות ותפוח ושלוך ונפרצו עליו וכו' וכן
ועקים נראה דהוי משום הדר ופסול לרבינו
הרמ"א :

ך מותר ליטול לולב של חבירו שלא מדעתו בשאר
ימים לכו מיום ראשון משום דכיון ראינו מקלקלו
בנטילתו נוחא ליה לאינש למיעבד מצוה במטוניה אך
לא ימלנו מביתו למקום אחר או לכהכ"ג בלא רשותו
דליטלו מביתו ודראי לא נוחא ליה כמ"ש כס"י י"ד
לענין טרית ע"ש ומ"ם ביר"ם שני לא ימלנו אלא

מדעתו ואף שהרמב"ם מיקל ביר"ם שני כשאר הימים
מ"ם לענין זה יש לחוש וכן כד מה שהקלנו בשאר
ימים כדאי ביר"ם שני כשיש לאחר לולב ואתרוג כשר
גמיר לבקש אותו שיתן לו כמתנה ע"מ להחזיר ונימלו
בברכה ואח"כ ימור את שרו כשידעה זוהו כוונת הרמ"א
כסוף סוף ה' והמג"א סק"ג ומ"מ כמדומני שאלו נוהגים
לגמרי להקל ביר"ם שני כשאר הימים וסומכים ע"ד הרמב"ם
והקור והכ"י :

כא אע"פ שירוע שאתרוג הוקצה למצותו כל ההנ
מ"ם ע"י תנאי מותר והיינו שמוטר לכתחלה
להתנות על אתרוג שיהיה כולו ליום הראשון ושאינו
בודל ממנו כד בה"ש שבין ראשון לשני ואו מותר
לאכלו בליל יום שני או ביום שני ויכול לצאת ידי
מצוה עם הנשאר כיון שהסר כשר ובלכר שהוא בו
כשיעור והיינו כביצה אך אין אנו בקיאים בתנאים
כמ"ש בס' תר"ח לענין עצי סוכה ולכן אין לעשות
כן ועל יום זה לא מהני תנאי וי"א דמהני :

כב איתא בגמ' ולי"ו לולב היבש פסול וי' יהודה
מכשיר ומעשה בבני כרכין שהיו מורישין לוכידין
לכניהן אמרו לו חכמים אין שעת הרחק ראייה וע"פ
זה כתב הרמב"ם ברי"ש פ"ח דבשעת הרחק או בשעת
הסכנה לולב היבש כשר אבל לא שאר המינים עכ"ל
והנאוניס אמרו דיבש ונקטם ראשו וכל הפסולים יוצאין
בחן בשעת הרחק ומ"מ והרמב"ם ס"ד דכיון דלא מציינו
מעשה רק בלולב אין להבשיר יותר (טס) והמור חולק
עליו ופסק כהנאוניס ע"ש ולרמב"ם גמי בלולב אין
להכשיר רק ביבש ולא בשאר פסולים :

כג ודראב"ד ז"ל השיג לנמרי על זה וכתב דזה
שאמרו אין שעת הרחק ראייה אינו על לצאת ידי
חובה ולברך עזיו אלא ליטול נטילה בעלמא לוכר
שלא תשתכח תורת אתרוג ע"ש אבל רוב רבותינו
הסכימו להנאוניס ומ"ם כתב רבינו הב"י בסעף ו'
בשעת הרחק שאין נמצא כשר כל הפסולין נוטלין ואין
מברכין עכ"ל דכיון שאין ברכה מעכבת למה לנו
לברך אף שהלכה כרוב הפוסקים אבל מה שאין מינן
כמו מדרכים ונוול ואין בו שיעור פסולין אפילו
בשעת הרחק (עמג"א סק"ד) :

כד ורבינו הרמ"א כתב ריש מכשירין לולב יבש
אפילו לברך עליו וכן נוהגין לברך על לולבין
יבשין אפילו בדאיכא לאחרים לחין אבל בשאר מינים
אין לנהוג כן ויש מקילין אפילו בהדס יבש ויש
לסמור

ערוך הלכות לולב סימן תרנ"א תרנ"ב השלחן סדר 129

והו כשהתך ממנו קצת ודוכו קיים אבל אין לתתך אתרוג לשנים או לשלשה חלקים ולחלקו ולצאת בו אפילו בשעת הרחק ואפילו יש כשיעור ביצה בבל חתיכה דאין זה אתרוג חסר אלא חתיכה מאתרוג דחסר מקרי כשהעיקר קיים וחסר ממנו מעט וכן יש להורות ומ"ס הגמ"ל וכו' לפיין ברכה אכל בלא ברכה יטול כל הפסולין ולא יברך עליהם עכ"ל וע"ז דלא כוונתו נס על שאינם מינים כמ"ס הגמ"ל סק"ח קשה מאין לקח זה ויותר כ"ל לכוונתו נס על אתרוג יבא ושרפה יבשה כדעת הגאונים ולא על שארי דברים וכונתו דלף שחלק על הכ"י ופסק רק כגולב והדס מ"מ בלא ברכה מודה ליה חז"ק :

לסמוך עליהו בשעת הרחק עכ"ל והדבר תמה דאין גברך על יבישין כשיש לחין ולכן יש מי שכתב דאין הלהין לחין נמורין וכמעט דומה וכו' אבל כשיש לחין נמורין א"א לברך על יבישים ומג"ל סק"ז ולכן האידנא שיש הרבה לחין חליכה לברך על לולב היבש שרבי לא התירו רק מפני הרחק ועתה אין זה דחק וכ"ש דעל הרמ"ן יבישין לא יברכו אך אם בא למקום שא"א להשיג לחים כדאים הם הגאונים ורבינו הרמ"א לברך עליהם אבל אתרוג היבש בכל ענין פסול וכ"ש ערבות יבישים שבנקל למצוא לחים וע' במעיקר הכא :

כה ודע דאע"ג דאתרוג החסר כשר בשאר ימים

תר"ן [כמה שיעורין של לולב והדס וערבה וכו' נ' סעיפים]:

משרדתו בלכוד לא מראש העלים והדס וערבה אין פחות מנ' ספחים עכ"ל וכ"כ הרי"ף ולפ"ו אורך הלולב מ"ו גודלים ואורך ההדס והערבה י"ב גודלים וכבר תמהו רבותינו על דבריהם שרבי בנב" שם מביאר להריא דהמדידה היא באמה של המשה ספחים ומצא לפ"ו דהלולב צריך להיות י"ג גודלין ושליש וההדס והערבה עשרה גודלין והוה דעת הרא"ש והסוד והראב"ד וכל רבותינו וכן עיקר לדינא רק דעת הרמב"ן וד' דאע"פ דהדס וערבה הוא לפי חשבון אמה בת ה' ספחים וא"כ המשנה שהצריכה נ' ספחים למדתו הם י' גודלים מ"המפח שהלולב עולה עיניהן הוא כמפח דעלמא ד' גודלין ולפ"ו הוי הלולב י"ד גודלין ע"ד השדרה :

ג' ולדינא כוודאי אם ביכולת להדר בדברי הרי"ף דהרמב"ם מה טוב אך העיקר לדינא כרוכ הפוסקים כמ"ש ודע דאם ההדס והערבה גדולים הרבה מ"מ צריך להיות גבוה מהם שדודו של לולב מפח ואין שיעור לגדלם אפילו ארוכים הרבה כשירים :

תר"ן [כמה שיעורין של לולב

א' מדירת אורך הלולב אינו דומה למדידת אורכן של הדס וערבה דבהם מודדין מסוף העץ עד למעלה אבל בלולב מודדין מסופו ולא עד למעלה אלא עד סוף השדרה והיינו עד מקום שהעלים מחוברים בהשדרה והעלים שמשם ואילך שאין לחם שדרה אינן בכלל החשבון שיתבאר והכי איפסקא הלכתא בנב" ולי"ז ואין לתמוה על מה שמודדין מסופן ממש הא אין שם עלים ככל דאין זה תמיה דבין דכרוכ ארכן יש עלין א"צ יותר והתורה אמרה עץ עבות בהדס דרי העיקר הוא העץ וממילא דמודדין כל העץ בבולן ומפני מעם זה נראה דאין מודדין בלולב מן השדרה ולמעלה משום דמשם ואילך לאו עץ הוא אלא עלין ולכן גם בהדס וערבה אם העלין מתפשטין למעלה מן העץ מ"מ המדידה אינה אלא עד סוף העץ ולא בהעלין העליון על העץ :

ב' וכתב הרמב"ם בפ"ו דין ח' כמה שיעור אורך כל מין מהם לולב אין פחות מד' ספחים ומדידתו

תרנ"א [נמילת הד' מינים כיצד וברכתן וכו' כ"ט סעיפים]:

כמו ערבי נחל ואנן בעינן שלשה ונס מפשטא דקרא שמעינן דג' הדסים דא"א לומר אחד הרי אין זה ענף ודי לכתוב עץ עבות כמו עץ הדר וא"א לומר שתיים הל' למיכתב עצי עבות וזוהי כמו ערבי נחל אלא דהעבות חזרו אל הענף שהיו נ' ענפים כלומר נ' בדין של הדס ומזיו וכוה דומה לענף ומסמלי ר"ע

א' מצות ד' מינים שיטול כל אחד לולב אחד ואתרוג אחד וג' הדסים ושתי ערבות דפרי עץ הדר אמרה תורה פירא אחת וכפת תמרים כפת כתיב חסר וי"ו דמשמע אחת וענף עץ עבות נ' ענף חד עץ חד עבות חד וע"ז ל"ז וערבי נחל משמע שתיים ולכן לא כתיב ענפי עץ עבות משום דזוהי משמע שתיים

עומד דם אחד וערכה אחת ס"ל דעל המין קאי אבל אין דקיי"ל כר"י ל"ל כמ"ס והרמב"ן סוסק כר"ט אבל הרמב"ם סוסק כר"י וכן דעת הנלווים כמ"ס המ"ת וכן פסקו הטור והש"ע והכי קיי"ל ואולי אם אין לו רק דם אחד וערכה אחת יטלם דכשת הדחק נוכל לפתוך על הרמב"ן וגם הרמב"ן ורמב"ם פסקו כהרמב"ן כמ"ס המרדכי ויטלם בלא כרעה כלל ע"ד :

ב על ההדסים והערבות יבול לחוסף כמה שירצה דאילו היה כתיב שלשה ושתים מפורש לא היה אפשר לחוסף אבל השתא דלא כתיב מפורש אלא לשון ריבוי יכול לחוסף וכך היו גורגים הקרמונים משום נוי והנהמ"י ע"ס וזה שנמצא ברברי הרמב"ם שם בזה"ל ואם רצה לחוסף בהרסים כדי שתהיה אנורה נדולה מוסף וגוי מצוה הוא אבל שאר המינים אין מוספין על מניינם ולא גורעין מהם ואם חוסף או נדע פסול עכ"ל דמשמע דגם בערבות אין מוספין באמת הר"ן ז"ל הביא הנוסחא ואם רצה לחוסף בהרסים ובערבות מוסף ולכך זה כתב הרמב"ם בתשו' דטעות נפל כספריו ובצ"ל ואם חוסף לא פסל נכ"ל דכן כתבו רבותינו בעלי התוס' (ג"ד : דב"ל חוסף אינו אלא כשמוסף מין אחר ע"ש מיהו באחרונ' ולולב דהתורה צותה אחד אחד פשיטא שחלילה לחוסף אבל בהדרגה וערכה פשיטא שיבול לחוסף כמה שירצה וע' בסעיף ב"ח :

ג כתב הטור דג' הדסים אפילו שלשהו קטומין בראשיתן והרמב"ם הכשיר גם בערבה קטומה ולא נהירא עכ"ל וכבר נתבאר דינו קטומין בסימנין הקודמים וכו' וכתב רבינו הרמ"א בסעיף א' ובמקום הדחק דליכא דרם כשר סני ליה בחד דלא קטום עכ"ל והרמב"ן ס"ל דאפילו בחד וקטום סני וכדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק ומג"א סק"א ומ"מ ג"ל כיון דכרעה אינה מעכבת לא יברך עליו ודע רבשקונה מיד אינו יהודי אחד מד' המינים או כולם לא יולזז לו במקחו וגם יתן לו מעט יותר משוויו כדי שלא יזכר בהם ומס' ר"ס תרמ"ט בלומד שלא יאמר כמה מצות בויות על ישראל שנותנים מעט מעות בעדם ואכל אין הכוונה ככתבילין כפי' ל"ס שלא יטליכס לאיבוד דהא אין בה' מיניס קדושה כגלגל השתמשו לתלוא וגם חסילין אין ראוי להם כלל אבל כמיטס חלו משתמשו לנוי חלל הכוונה כמ"ס המה"ש פ"ט :

ד מן התורה אי"צ לאגוד כל המינים של לולב והדסים וערבות ביחד וכן אגוד ובין שאינו אגוד

כשר וגמ' ל"ג . דהא לא כתיב אנורה כבאזכ דכתיב אנורת אזכ וס"ל ולא עוד אלא אפילו אין חוכה ליטלם ביחד אלא אפילו בזה אחר זה יצא כמ"ס הרמב"ם שם וז"ל משינביה ד' מינין אלו כין שהנביתן כאחד כין שהנביתן זה אחר זה כין כיסין בין כשמאל יצא ובכר שנינביתן דרך נדילתן אבל שלא דרך נדילתן לא יצא ומצוה כהלכתה שינביה אנורה של ג' מינין בימין ואחרונ' כשמאל ויולך ויביא ויעלה ויוריד וכו' עכ"ל :

ה וזה שכתב מצוה כהלכתה כלומר דאע"ג דמינא אי"צ אגד מ"מ מצוה מן המובחר משום זה אלי ואנוהו לאגדו וגמ' ע"ס וזה לשון הטור ויעשה מן ההדס והערבה והלולב אנורה אחת אע"ג דקיי"ל לולב אי"צ אגד מצוה לאגדו משום נוי וכיון שאין חוכה לאגדו אפילו אגדו במין אחר שפיר רמי ומשום חציצה נמי ליכא אע"ג שהקשר מפסיק כין ידו ללולב דכיון שהוא לנאותו אינו חוצץ וכן מין כמינו אינו חוצץ הלכך אם נשרו מעלי הלולב או מעלי ההדס ונשארו בתוך האנורה בעניין שמפסיק אין לחוש ורש"י פ"י אע"ג דא"צ אגד מ"מ לבתחלה חוכה לאגדו משום זה אלי ואנוהו תתנאה לפניו במצות ואם לא אגדו מאתמול או שדותר אגדו כו"ט אי"א לאגדו כקשר נמוד אלא אגדו כאנודה של ירק שבדרך האנודה סביב ותוחב ראש האנודה לתוכה בלא קשירה עכ"ל וה"ה שיכול לעשות ע"י עניבה וההפרש בין רש"י להקודם דרש"י ס"ל דזה אלי ואנוהו הוה חוכה אלא שאינה מעכבת מיהו חוכה הוא לבתחלה ולדיעה הקודמת אין שום חוכה אלא הידוד מצוה בעלמא וענ"ו :

ו ולכן לבתחלה מצוה לאגדם בקשר נמוד דהיינו שני קשרים זה על גב זה ויכול לאגדם שלא כמינם כמ"ס ורק יזהר שבתוך האגד לא יהיה כר שמינו מינו שתחצוץ דרוקא מין כמינו אינו חוצץ אבל שלא כמינו חוצץ ולכן כפי שהמורגל בהרסים הישנים שכורכין סביבן חוט ולכן יזהר להסיר החוט מעליהן שלא יהיה החוט הפסק בהאגד אבל לכרוך סביבם ברבר של גוי מותר אף שלא כמינם דכל לנוי אינו חוצץ לדין דא"צ אגד כמ"ס הטור :

ז וכתב רבינו הרמ"א בסוף סעיף א' יש מי שכתבו לעשות הקשר בדרך אחר שכורכין סביבות ג' מינין אלו ותוחבין ראש הכרוך תוך העיגול הכרוך עכ"ל כלומר

כלומר אפילו בחול ואין עושין קשר על נבי קשר והמעט נראה משום דכך נאה יותר ולכן עתה נהגו לעשות סככות נאות מעלי הלולב עצמן ותחבין אותן הג' מינים לתוך הסככות ומייפין המלאכה בקליעה נאה בג' הללים וכל מין ומין נתחב כחללו וזהו נוי המצוה וכן נהגין :

חן עוד כתב שיש לקשור ההדס נבוח יותר מן הערבה וישפיל ההדס והערבה תוך אגד הלולב כדי שיטול כל ג' מינים בידו בשעת ברכה ויש שכתבו לעשות בדולב ג' קשרים וכן נהגין עכ"ל וכל זה לא עיכוב אלא להודור המשום דההדס חשוב יותר מהערבה שיש לו ריח טוב לכן צריך להיות בולט למערה מהערבה וכדי שיאחו כולם בשעת ברכה לכן לא ישים ההדס והערבה מעט תוך האגד דא"כ כשיטול הלולב לא יבואו אלו תוך כף ידו אלא ישימם תוך האגד עד תחתיתו ויאחזם כולם וזה שכלולב ג' קשרים כדי שלא יתפרדו העלין וזהו נוי ללולב דבר שלשה מחויב הדבר ועתה נהגנו ג"כ כן אלא דשתים מסבכים כולם ואחד הלולב לכדו ואין עיכוב בבר זה אלא דנוי מצוה הוא ונס יש רמזים בזה והאגד הוא ההדס בימין שהוא חשוב יותר והערבה בשמאל והלולב באמצע וכן המנהג נוטים הארז"ל מלקים ההדסים לימין ולשמאל ולאמצע והערבות אחד לימין ואחד לשמאל :

חן עוד כתב שיש לקשור ההדס נבוח יותר מן הערבה וישפיל ההדס והערבה תוך אגד הלולב כדי שיטול כל ג' מינים בידו בשעת ברכה ויש שכתבו לעשות בדולב ג' קשרים וכן נהגין עכ"ל וכל זה לא עיכוב אלא להודור המשום דההדס חשוב יותר מהערבה שיש לו ריח טוב לכן צריך להיות בולט למערה מהערבה וכדי שיאחו כולם בשעת ברכה לכן לא ישים ההדס והערבה מעט תוך האגד דא"כ כשיטול הלולב לא יבואו אלו תוך כף ידו אלא ישימם תוך האגד עד תחתיתו ויאחזם כולם וזה שכלולב ג' קשרים כדי שלא יתפרדו העלין וזהו נוי ללולב דבר שלשה מחויב הדבר ועתה נהגנו ג"כ כן אלא דשתים מסבכים כולם ואחד הלולב לכדו ואין עיכוב בבר זה אלא דנוי מצוה הוא ונס יש רמזים בזה והאגד הוא ההדס בימין שהוא חשוב יותר והערבה בשמאל והלולב באמצע וכן המנהג נוטים הארז"ל מלקים ההדסים לימין ולשמאל ולאמצע והערבות אחד לימין ואחד לשמאל :

וי"א כתב רבינו הכ"י בסעיף ד' אדם שאין לו יד נטול לולב בורועו וכן האחרון עכ"ל דימה זה למה שאמרו בסנהדרין ומ"ה. כבוהן יד שצריך לזרוק עליו הדם דאם אין לו נהגו על מקומו ותוא תמיה דהא אין הלכה כן ע"ש אך האמת דהא לא כתיב וקחתם ביד אך זהו כשאין לו שתי הידים אבל אם יש לו יד שמאל נטול הלולב בידו והאחרון בורועו דורועו לגבי שמאלית חיד בשמאל דמי כמובן ואם אין לו שתי ידים נטול הלולב בורועו ימין והאחרון בורועו שמאל וכן הדין אם ידיו כואבים או אסורים וכיוצא בזה אבל בשנים אינו לקחה (שאר"י מקרינ' וס"ט) אבל ליטול כדן בידו אחת וזדאי לא כיון דתתודה הקפידה שיחיה האחרון בפ"ע מדלא כתיב ובפת כמ"ש ובשלמא אי חיה צדיק אנד חיה מקום לומר דכוונת התורה שלא יאגד יחד אבל כיון דא"צ אנד בודאי כוונת התורה לכדי ליטול ביד אחת (שמ"א מק"י) :

יב דבר ידוע דעל כל המצות צריך לברך עובר לעשייתן ומסוך ממש לעשייתן וגם ידוע דמיד כשנטול בידו הלולב והאחרון יצא ידי מצותו ועתה כיצד יעשה בהברכה אם יברך אחד שנטלם בידו תרי אינו עובר לעשייתו ואם יברך קודם שנטל כלל תרי אינו

חן עוד כתב שיש לקשור ההדס נבוח יותר מן הערבה וישפיל ההדס והערבה תוך אגד הלולב כדי שיטול כל ג' מינים בידו בשעת ברכה ויש שכתבו לעשות בדולב ג' קשרים וכן נהגין עכ"ל וכל זה לא עיכוב אלא להודור המשום דההדס חשוב יותר מהערבה שיש לו ריח טוב לכן צריך להיות בולט למערה מהערבה וכדי שיאחו כולם בשעת ברכה לכן לא ישים ההדס והערבה מעט תוך האגד דא"כ כשיטול הלולב לא יבואו אלו תוך כף ידו אלא ישימם תוך האגד עד תחתיתו ויאחזם כולם וזה שכלולב ג' קשרים כדי שלא יתפרדו העלין וזהו נוי ללולב דבר שלשה מחויב הדבר ועתה נהגנו ג"כ כן אלא דשתים מסבכים כולם ואחד הלולב לכדו ואין עיכוב בבר זה אלא דנוי מצוה הוא ונס יש רמזים בזה והאגד הוא ההדס בימין שהוא חשוב יותר והערבה בשמאל והלולב באמצע וכן המנהג נוטים הארז"ל מלקים ההדסים לימין ולשמאל ולאמצע והערבות אחד לימין ואחד לשמאל :

חן עוד כתב שיש לקשור ההדס נבוח יותר מן הערבה וישפיל ההדס והערבה תוך אגד הלולב כדי שיטול כל ג' מינים בידו בשעת ברכה ויש שכתבו לעשות בדולב ג' קשרים וכן נהגין עכ"ל וכל זה לא עיכוב אלא להודור המשום דההדס חשוב יותר מהערבה שיש לו ריח טוב לכן צריך להיות בולט למערה מהערבה וכדי שיאחו כולם בשעת ברכה לכן לא ישים ההדס והערבה מעט תוך האגד דא"כ כשיטול הלולב לא יבואו אלו תוך כף ידו אלא ישימם תוך האגד עד תחתיתו ויאחזם כולם וזה שכלולב ג' קשרים כדי שלא יתפרדו העלין וזהו נוי ללולב דבר שלשה מחויב הדבר ועתה נהגנו ג"כ כן אלא דשתים מסבכים כולם ואחד הלולב לכדו ואין עיכוב בבר זה אלא דנוי מצוה הוא ונס יש רמזים בזה והאגד הוא ההדס בימין שהוא חשוב יותר והערבה בשמאל והלולב באמצע וכן המנהג נוטים הארז"ל מלקים ההדסים לימין ולשמאל ולאמצע והערבות אחד לימין ואחד לשמאל :

אינו מסך לעשייתן דעד שיטלם כולם דאז הוי המצוה יהיה הפסק ולכן למדנו רבותינו שיקח הלולב בידו ויברך על נטילת לולב וביום ראשון גם שהחיינו ותיכף יטול האתרוג ויצא דקודם שנמל האתרוג הוי עובר לעשייתן :

עשייתו קודם החג ואע"ג דמדריגא דגמ' גמ' (ז. כן דא ס"ם און לא נהנינן כן גם בסוכה ובכל מצוה וגם בגמ' שם נמצא שהיו מכריזין בשעת קיום המצוה ולא בשעת הכנתה :

מן כתוב באורחות חיים מעשה כהר' משולם שנמל לולב ביר"ם ראשון וברך על נטילת לולב ושהחיינו ואח"כ הסתכל בו ולא מצא ערבה ולקח ערבות והניחם כלולב חוזר ונמלו וגמל ג"כ האתרוג וברך על נטילת ערבה ושהחיינו משום ערבה ונהי שא"צ ליטול אלא הערבה בלבד ומה יולל נמילה זה אמר זה נמילא אלא מצוה סן המוכרח בעי למיעבד ליטול ד' מינים בבת אחת וכן מצינו מכתובת ידו הראב"ד ז"ל וז"ל ופ"ז גם בכל המינים הדין כן שאיזה מין ששכח או שלא נמלו דרך גדידתו חוזר ונטל כראוי ומברך על אותו המין ולכן אם נמל האתרוג מהופך וברך ולא הפכו כראוי ומבר שצא בזה והוציאו מתי"י ונזכר שהיה מוסיף חוזר ונטולן ומברך על נטילת אתרוג ובמעשה דרבינו משולם צ"ל ג"כ שהשתחא איוה זמן אחר הברכה דאם תיכף למה הוי צריך לחזור ולברך ואדרבא דוהו עובר לעשייתן כמו שנמשלן האתרוג אחר הברכה אלא ודאי שהשתחא איוה זמן וכבר עשה הנענועים או שהיה באמצע הנענועים ועוד יתבאר בזה בסעיף כ"ח :

מן כתב רבינו הכ"י בסעיף ו' אם עשה בית יד ונתן בו הלולב ונמלו שפיר דמי דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ובלבד שהיא דרך כבוד אבל אם אינו דרך כבוד כגון שנתן הלולב בכלי ונמלו לא יצא ואם כרך עליו סודד ונמלו או שכרך סודד על ידו ונמלו י"א דלא יצא עכ"ל וצריך ביאור :

ין והעניין כן הוא דכבר נתבאר דחציצה פוסלת בלולב ומ"ם אם נמלו ע"י בית יד כדרך שאוחזין כלי בצבת לא הוי חציצה דדרך נטילתו בכך ולקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה ויש מי שרוצה לומר דדוקא כשכל הלולב חוץ מירו ואוחז בבית יד הכולט הנעשה מן הסודד דאז לא הוי חציצה כיון שאין אוחז הלולב בידו ומג"ל סק"מ כלומר דחציצה לא מקרי אלא כשהלולב תוך ידו וכרוך בדבר אחר דאז הדבר האחר חוצץ בין ידו להלולב אבל כשכל הלולב חוץ לידו ואוחז ע"י בית יד לא שייך חציצה והוי לקיחה ע"י דבר אחר ושמה לקיחה :

אבל

יג עוד יש עצה ליטול גם האתרוג ולהפכו בעוקצו למעלה ואינו יוצא בו דבעינן דרך גדילתו ומברך ואח"כ מהפכו כראוי וכך נוהגין ההמון ועוד יש עצה שיוכין שלא לצאת בו דאפילו לסמן דמ"ל מצות אי"צ כוונה ס"ם אם כיון שלא לצאת ודאי דלא יצא ולפ"ז יוכל ליטול כראוי ולכוין שלא לצאת ומכרך ומכוין לצאת ומ"ם אין ראוי לעשות כן שיוכל בקל דבא לידי קלקול כי אין היכר לזה רק במחשבתו ומי יימר שיחשוב בלבו כראוי ומ"ז סק"ה ומג"ל סק"ט ואם עשה כן עשה גם יש עצה ליטול הלולב והאתרוג בשמאלו ומברך ונותן הלולב בימינו ומ"ם וגם זה אינו כראוי דהא וודאי דמן התורה רחוק לומר שלא יצא בבה"ג אף אם הקפידה התורה על זה כמ"ש ס"ם יותר נראה לומר דיצא מן התורה אך י"ל דבבה"ג וודאי כיון שלא לצאת אמנם הדרך הישרה הוא הדרך הראשון כמ"ש במע"ף הקודם ומ"ם אם שכח ונטלם כולם כראוי ודא בורך וברך בעודם בידו דכל זמן שהם בידו מקרי המשכת המצוה והוי כמי ששכח לברך המוציא ומברך באמצע סעודה כמ"ש במ"י קמ"ז ומ"ס סק"מ ויברך מעומד וגם ימלנו וינענוע מעומד ואם ישב יצא דאין זה עיכוב בדיעבד ואף גם דכתחילה אינו אלא מפני כבוד המצוה ומ"ס דלפי"ק לט"ס לט"ס מעומד וזו סמך בעלמא וקודם נענוע יש לחשוב כעובר לעשייתן ומ"ז :

יד לא יברך דק פעם אחת ביום ואח"כ כשנומלו נמלו בלא ברכה דלא דמי לטובה שחוכה עליו כל היום וכל הלילה ואע"ג דתפילין ג"כ כשהניח שעה אחת הרי קיים מ"ע דתפילין ומ"ם מכרך אימתי שמיניחם ס"ם לא דמי דכאמת מצות תפילין כל היום ורק משום דא"א לנו מפני הטירדא ומפני נקיות הגוף אבל לולב אינה מצוה אלא נטילה פעם אחת ודיו וזה שנומלו כמה פעמים אינו אלא מפני חיוב מצוה ואין לברך על זה ואין ליומר הא כיון דתקינו דכגן לנענע בשעת הלל למה לא יברכו עליו קודם הלל אף שבירך בבוקר דיי"ד דלא תקנו חכמים ברכה כשביל הניענועים האלו ועוד שהרי כבר ניענע בשעת ברכה ודע דברכת שהחיינו יברך בשעת נטילה ולא בשעת

וענין הנענוע מפורש במדרש אמור לפי שבריה
 באים לדין כל העולם ואין יודעין מי יצא וכאי ופי
 יצא חייב נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמחים
 בלולביהם ע"ש והיינו רכתיב או ירננו עצי הדעד
 מלפני ד' כי בא לשפוט את הארץ כלומר ירננו בעצי
 הדעד כאשר יצאו מלפני ד' וכאן כשבא לשפוט את
 הארץ ובמה ירננו בהודו והשיעה נא וי"א דאחד זה
 כתיב הודו לד' וגו' ואמרו השיענו אלקי ישענו ואפי'
 לז': ד"ס נאחז ומפני מה נבחרו ד' מינים אלו לפי
 שברב נדונים על המים וצ"ה פ"ז. ואלו הד' מינים
 גרדיים על המים וכשעושים בהם מצוה מתברכים המים
 ולכן שמחים בהם:

בב והיכן הם הנענועים בהלל בהודו לד' תהלה
 וסוף כלומר בהודו הראשון ובהודו האחרון
 שבסוף ההלל ובאנא ד' השיעה נא מנענע שני
 פעמים לפי שכופלין אותו נמצא שמנענע ד' פעמים
 בהלל ומ"ם נם בשעת הברכה יעשה הנענועים והתע'
 והראש והמוד כתבו והציבור מנענעים על כל הודו
 שעונים ובסוף שכופלין אותו מנענע שני פעמים נמצא
 שמנענעין בהלל שסנה פעמים ששה בהודו וצ"ה
 באנא וי"א שהשי"ן ג"כ מנענע כשאומר יאמר נא
 ישראל לפי שזו כמדובר עם הציבור לכן מנענע
 עמים ומ"ז סק"ט וכך הוא מנצח האשכנזים אבל
 הספרדים מנענעים רק כריעה ראשונה וידאה לי האם
 אחד רוצה שלא לנענע ככל הציבור הרשות בידו
 ואין כוח משום לא תתגודדו וראיה ממשנה ד"ס
 דאמר ר"ע צופה הייתי ברי"ג וד"י שכל העם היו
 מנענעין דהם לא נענעו אלא באנא ע"ש ואם היה שייך
 בזה לא התגודדו לא היו עושין בן אלא ודאי רכיין
 שאין זה חוב נמוד יכול לעשות כפי הנראה לו ופשוט
 דהא רבשעת הברכה כמיכה מנענע שם כל
 הנענועים ותי"ש הגמ"ל סק"ז איש חסן כלל ואלו י"ב
 איזה פה"ד פ"ט:

בג הנענועים הם לששה קצוות ד' רוחות ומעלה
 ומטה והענין הוא דמיליך ומביא לפי שארבע
 רוחות שלו מעלה ומטה רפי שהשמים והארץ שלו
 וגמ' טו דהרות שהקב"ה מושל בשמים וכארץ ובכל
 רוחות העולם כענין קד' ד' הגדולה וגו' לך שמים אף
 לך ארץ כי ד' הוא האלקים בשמים במעל ועל הארץ
 בותרת אין עוד וכענין כוונת אחר שכ"ש במ"ש כפי'
 ס"א ע"ש ועד כפי לעצוד רוחות רעות ופללים רעים
 [מ]

דן אצל לא נודע לומר בן ואדרבא אפי' מה שהלולב
 תוך ידו נודע יותר וכן סבאר להדיא מדברי
 המוד שכתב אפילו עשה בית יד וכו' שסידר רפי אפילו
 כל הלולב חוץ מידו וכו' עכ"ל ודי שכתב אפילו כל
 הלולב חוץ מידו וכ"ש כשהוא בתוך ידו דע"י בית
 יד לא שייך חציצה וכו"כ כפי"ה וכו"ל סק"ח ואף שיש
 מי שכתב בן וי"א זה אינו להלכה ולכ"ה ולא לכתוב
 דלהלכה אין חילק בין כל הלולב יוצא מידו או כשהוא
 בידו דכל ע"י בית יד פותר וכו"כ מצי"א ומ"ז סק"ז והתע'
 נאספה לז'. נכתב כללון זה הוא לרבה ע"ש וגם זה לאו חזקא
 כדמוכח מדפי"הס נאספיה וזמל"ה. פ"ט העכ ולא"כ
 להאריך והי"ק:

יג וזה בתנאי שיהא דרך כבוד אכל בכדי אינו
 דרך כבוד ובכל ענין שאוחז בהכלי לא יצא ויש
 מחלקין בין אוחז הכלי מלמעלה ויצא ולמטה לא
 יצא ושני' ואינו עוקד להלכה דבכלי דהה דרך בזיון
 שהדי חכלי עשוי לשמירה ולא להשתמש בו ע"י
 הבני משא"כ בבית יד שהוא רק להשתמש על ידו
 ולפיכך שפיר רמי וכל זה הוא כשהבית יד הוא דבר
 בפ"ע ולכן לא שייך בזה חציצה אבל אם כרך סודר
 על הלולב ונפלו או שברך סודר על ידו ונפלו היו
 חציצה ופסול רוח אינו בכית יד ואין זה לקיחה ע"י
 דבר אחר אלא לקיחה ע"י חציצה ואף שיש דבכרך
 על ידו כפל הסודר לנבי הוד ואינו חוצץ מ"ם אינו
 כן להלכה ובכל ענין חוצץ ועמ"ל סק"ז ומ"ש נסק"ז
 סק"ז לשיטתו נסק"ד אבל למ"ס איש כן וע' במה"ש והי"ק:

כ וכתב רבינו הרמ"א רנהנו להחמיר להסיר התפילין
 והסבעות מידם אבל מדינא אין לחוש הואיל ואין
 כל ידו מכוסה כיון עכ"ל זה שכתב דהסיר התפילין
 זהו לפי מנהגם שלא היו חולצין התפילין קודם הלל
 אבל אנתנו חולצים קודם הלל וזה שכתב דכל שאין
 היד מכוסה לא הוי חציצה אע"ג דבמבילה הוי חציצה
 אפילו במקצת זהו מפני שכל הגוף טעון טבילה אבל
 הבא א"צ להחזיק בכל אורכו של לולב ואפילו אם
 יאחו האתרוג בפמטתו הוה נפילה ולכן אם רק מקצת
 מן היד מנוגה הדי אוחז בו במקצתו ומה שהקטו הכ"ה
 והעמ"ל סק"ח נגמ' לז'. ממגדלי הושתט דבי ר"ג פ"ט לא
 ידעו דה סיד ל"ס סלל יאגדוהן כולו וייטו מקום לחחו כו
 וכ"ה מרש"י פ"ט והי"ק:

כז צו הכמים לנענע בשעת הברכה ובשעת הלל

מסו כלומר דכל מצוה מעכבת את המורעניות ונס שדים של המצוה מעכבת מסו וכיחוד כשעושים כשמתחב כתוכחה תחת אשר לא עכרת את ד' אלקיך בשמחה ולכן עתה שהיא זמן שמחתינו ומקיימים עיקר המצוה שהיא הנטיחה ושירי מצוה שהם הענועים ואני מראים שמוסרים נפשותינו וגופינו לדי לעבוד אותו יתברך בשמחה ומטילא שכזכות זה יעזר מעלינו כל מיני צרות המכונים בשם רוחות רעים ומללים רעים כלומר שכד הצרות באים מפני חלק השמן שהוא יורד ומסמין עולה ומקטרני ועושים זה על דרך יגער ד' כך השמן וכ"מ נמ' מס ודוקן חזו הושיענו אלקי ישענו מאלו הנזקין וכן אנא ד' הושיעה נא :

כד וביצר עושים הנענועים כתב הרמב"ם כפ"ו שיוליך ויביא ויעלה ויוריד וינענע הלולב ג' פעמים בכל רוח רוח כיצד מוליד ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים ומביא ומנענע ראש הלולב שלשה פעמים וכן בעליה וירידה עכ"ל כלומר מוליד ומנענע מביא ומנענע ג' פעמים זה אחר זה ולפ"ו דהו ששה נענועים בכל רוח זה שכתב ג' פעמים בכל רוח כותנו ג' חלוקה וכן ג' לחובאה ווכ"ל הלמ"ט וסך הכר פ"ו פעמים ווכ"ל המור וכתב ש"א שבהולכה ובהובאה חד נענוע וי"א שא"צ נענוע כלל וההולכה וההובאה דהו הנענוע ע"ש אבל בירושלמי מכואר דצריך ניענוע רק מיכעו ליה אם די בנענוע אחד להולכה והובאה או לחלוקה כפ"ע ולהובאה כפ"ע וכיון דדבר קל הוא בלא טירחא כתב הרמב"ם לחומרא ולא שו"ך ככהאי מילתא לידך דקולא ווכ"ל הכ"מ :

כה ורבינו הרמ"א נראה כמותר עצמו שכתב כמע"ף מ' טורף הלולב ומכסכם העלין בכל נענוע וכו' והחלוקה והחובאה היא עצמה הנענוע כי מוליד ומביא ג' פעמים לכד רוח עכ"ל אמנם כוונתו רוודאי צריך נענוע אך אין הכסכוס אחר שהוליכו ואחר שהביאו אלא בשעת ההולכה ובשעת החובאה מכסכם בעלין וכן המנהג שלנו ויהו כוונת הכ"מ והמג"א סק"ף :

כו עור כתב שמטון ראש הלולב דכל צד שמנענע נגדו וכשמנענעו למטה הופכו למטה ומקרי דרך גדילתן הואיל ומחזיק אותן בידו דרך גדילתן ויש מדקדקין שלא להפך הלולב כשמנענעין למטה והמנהג בסברא ראשונה וכן נ"ד עיקר עכ"ל כלומר שלא ודק"ך

הלולב בשוה אלא בארכסון באופן שראשו יהיה כנגד אותו הצד ואי קשיא א"כ למטה הוי שלא כדרך גדילתן דית לן בה דהקפידא היא שבידו יאחזנום כדרך גדילתם אבל מה שמטה אותם אינו כרום והסכים לזה אבל אנחנו אין עושים כן ווכ"ל הס"ו סק"כ וכן הוא ע"ס הארז"ל שלא להטותו למטה כלל ולמטה כלמטה רק זה גמיה וזה נמך דד"ק :

כז יקיף ודך ימין בנענוע מודה דרום מערב צפון מעלה ספה ובכתבים איתא מודה דרום צפון מעלה ספה מערב ומג"א סק"א ויש שנוהגים כן ובוה גם האיסר יעשה ככל העולם ומסו דהרוחות לא ישתנו בשבילו ויוהר לחכר האחרון להרולב בשעת הנענועים ולנענע כשניהם יחד ומעשה בגדוק אחד שהפריד האחרון מן הלולב והראו לגדול אחד בחלום שלא יפה עשה (ס"ו סק"ד וכו') ודע דכך הנענועין אינן מעכבין וכאזיה דרך שנענע יצא כיון דעיקרי הנענועים אין מעכבין ומג"א סק"כ ומימא דהרמ"א נ"ב אומר מן כמדקדק דגדויו ע"ס וד"ק :

כח ד' מינים הללו מעכבין זה את זה שאם חסר אחד מהם פסול ולא יכרך על השאר דכוכן מצוה אחת כמו ד' ציצית שמעכבין זה את זה ומ"מ נוטלין לזכר בעלבא ולא ינענע בהם שלא יסכוד שקיים המצוה ויש שהורו שרק הש"ץ יטלם וינענע וכד הציבור לא יטלו כדד כדי שלא יטעו דעשותם קבע ואין חילוק כזה בין יום הראשון לשאר ימים דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כעצם הדבר ואם חיו ארכעותם מצויים אצלו ונטלם אחד אחד יצא כמ"ש במע"ף ד' ובלבד שיחיו כולם לפניו שיהא דעתו עליהם ולא יצטרך לחיות הפסק רב כיניהם ויטול הלולב תחלה ויכרך על נטילת לולב ויהיה דעתו גם על כל חנ' מינים הנשארים ואם מה ביניהם צריך לברך על כל אחד בפ"ע ויש מי שרוצה לומר ראינו חוזר ומברך כמו בתקיעות כשסח באמצע התקיעות כמ"ש בס"י תקציב ומג"א סק"ה ואין זה דמיון דהתם בע"כ תוקע זה אחר זה אבל הבא הוא העיקר ליישלים ביחד אלא שיצא גם בזה אחר זה וכיון שמה ביניהם חרי כיטל הראשונה לגמרי ונס מה שסקטה המג"א על הדץ שכתבו כמע"ף ס"ו כשלא היה לו ערבה טכירך אח"כ על נטילת ערבה מסי' תרע"ז כנר חטובה שהדליק כליל ד' ג' גרות לא יכרך על הרביעית כשדליק ע"ש ולמי תמה דהתם כבר יגה טיקר המנוה ולמי חלה מהדד חס"פ גלובל שהרי לא היה דעתו ליעול ערבה

שרפה שהיא סכור שהיא כגדו ומכמה סיס אין זה דמיון לה
גם לפי ר"ז והד"ן כדור כה"ס שם וכ"כ הג"ו סק"ו והא"ר
סק"ו :

עומד לעצמו חק אם מבין להוסיף שייך כל תוסף
וכן הוא עיקר לדינא ומ"מ אף כלא כל תוסף לא
נאה להוסיף מן אחר על ר' המינין דמ"מ נראה
כמוסף גמט ופי"ו שסו וכן לא יטול יותר מלולב אחד
ואתרוג אחד אבל בהרם וערכה מוסיף כל מה שירצה
כמ"ש במע"ף ב' ויש מי שפוסל להניח הרם ששה
כהלולב נוסף על השלשה בד"ן עכות דזהו כמין אחד
ויש מתירין דמוף מ"ף מינא דהרם הוא וכן נראה ע"פ
אך המדקדקים אינם מוסיפים כלל על ג' הדסים ושתי
ערבות וכן המנהג הפשוט אצלינו וז"ל שאין להוסיף עוד
אתרוג ולולב ז"ל ששייך זהו כל תוסף כמ"מ ומ"מ הג"ח
כמק"ח מירושלמי הניחו על הארץ אסור למלטו אין זה ע"ן
אלוהי דמירא כשנת ואל"ס שהיו נוטלים כשנת וזה ע"ן זה אל"ס
ופסיטא דכשנת הס מוקלים :

כ"מ אם חסר לו אחד מהמינים לא יטול מין אחד
כמקומו דאתי למטעי ליקח אותו ג"כ בשאר
השנים משא"כ כשנוטלים לזכרון כמ"ש לא אתו למיטעי
שהבל יודעים שצריך ד' מינים ויול קרי בי רב הוא
ואסור להוסיף מין אחד על הר' מינים משום כד תוסף
אך לפי מה דקיי"ל מצות צריכות כוונה אינו עובר
עד שיכוין וזהו שכתב המור דווקא אם נטלו לשם
מצוה ומג"ל סק"ו ודברי הג"ו סק"ו דמוק"ס אבל י"א כיון
דקיי"ל לולב איצ אגד בלא"ה ליבא כל תוסף אם לא
כשיכוין להוסיף דמה שייך כד תוסף הרי כל אחד

תרנ"ב [זמן נמילת לולב ובו ה' סעיפים]:

ג ודע דהמור והש"ע כתבו דעיקר מצותו בשעת
ההלל והוא דבר תימא דמקודם אמרו דרז"ח
מקרימין ומברכין מיד בהנף והרי ההלל הוא הרבה
אחר הנף ועוד דלא שמענו אף ביותר מהדדים
שימתינו מלברך ער ההלל אלא רבונתם כן הוא
דאם יש לו האתרוג והלולב רק לשעה אחת האם
יברך כבקר לא יהיה לו בעת ההלל מוטב להסתין על
הלל ולברך או כרי לנענע בהורו ואנא כתקנת חכמים
אבל מי שיהיה לו גם להלל פשיטא שיותר יהיה
לברך בסוכה בבקר ולנענע ואח"כ יטלנו לבהב"ג לזמן
ההלל וכך נהגו גדולי עולם ובד ישראל ולו כוונת
דעיקר תזונו גמט כשת האלל יטלטו :

א מצות לולב ביום ולא בלילה דכתיב ולקחתם לכם
ביום הראשון ביום ולא בלילה ומ"ג, וכן כתיב
ושמחתם לפני ד' אלוקיכם שבעת ימים ולא לילות
גמט ואינו דומה לסוכה דכתיב בסכת תשבו שבעת
ימים וגם לילות בכלל זהו משום דכתיב תשבו כעין
תדרו וגם ילפינן ממלואים דכתיב תשבו יומם ולידה
שבעת ימים גמט וכעיקר הדבר אינו דמיון דהתם
המצוה תמידית שפיר גם הלילה נכלל ביום כדכתיב
ויהי ערב ויהי בקר יום אחד משא"כ בלולב דהמצוה
היא רק לנענע דנוטלו ויוצא בו ואי מ"ד דיוצא גם
בלילה הי' למיכתב ולקחתם לכם בראשון ולא ביום
הראשון אלא ש"מ דאתי לאורויי ביום ולא בלילה :

ד איתא בגמ' (מ"א:) כך היו אנשי ירושלים נוהגים
אדם יוצא מביתו ולולבו בידו הולך לבהב"ג ולולבו
בידו וכי' ואמרו שם שאפילו בעת ק"ש ותפלה אהו
בידו ואע"ג דשאר רברים אסור להחויק בידו בעת
ק"ש ותפלה אבל דך מצוה דחביבא עליה לא אתי
למימרד ומ"ו ועפ"ז כתב רבינו הרמ"א דהמדקק
יאחוז הלולב בידו כשנכנס סביתו לבהב"ג גם בשעת
תפלה וכן יחזירו לכיתו כרי לחבב המצוה עכ"ל
וכתבו דאם אינו מדקק תמיד במעשיו מיחוי כיהדרא
אם עושה כן ופי"ו ונ"ל דאין זה אלא על להחויק
בשעת התפלה דמיחוי כיהדרא שבמחז הוא שהמצוה
לא יטרידנו אבל לענין להביאו בעצמו לבהב"ג
ולחזירו

ב וזמנו מעלות השחר ועד צאת הכוכבים אך מצוה
מן הסוכת לישלו מנף החמה דכל המצות הנוהגות
ביום לכתחלה זמנם מהנף אך אם עשאו מעמוד
השחר יצא כרתנן ספ"ב דמנייה דמעמוד השחר יסמא
הוא וזה שכתב רבינו הב"י במע"ף א' וזמנו הוא
משתנף החמה הכונה זמן הסוכת כדמסיים בעצמו
ואם צריך להשכים לצאת לדרך נוטלו משעלה עמוד
השחר עכ"ל ואע"ג דזמנו כל היום ס"מ ודיוים
מקרימים למצות ונוטל מיד בשתנף החמה אך אם לא
נמך שחרית יטלנו כל היום כולו ובין השמשות יטלו
בלא ברכה (מג"ל) אף ביום ראשון :

ערוך הלכות לולב מימנ תרנינ תרניד השלחן

האתרוג ימתין עד הצות במעודה קבועה אצל אכילה עראי יכול לאכול ועמילא וכתב רבינו הרמ"א דאם התחיל לאכול יותר מהצו שעה קודם זמן חיובו אפילו ביום ראשון א"צ להפסיק בדאיכא שהות ביום עביל ויש מי שחולק בזה ופ"ו אך אין דבר זה מצוי דאך משבחת לה שיתחיל לאכול קודם עמוד השחר ואם היה מוכרח לזה מפני חליו פשיטא שא"צ להפסיק והרי"ף והרמב"ם לא הזכירו כלל מכל דיונים אלו וכבר תמה הרא"ש על זה ע"ש ומכרי כל זה הוא נגמ' ל"ח . ויל דפ"ל כ"י וירא שס מטה לאסוקי ותי לא ספיק יתל סך הסכנים וזהו מאוס ולא הארכו לכתב ומתי דאמר ר"י אה"כ הכא כו"ט שני מדקתני מי עבד כדך לא ס"ל וקטנית האו"ט שס עמלנו לטון זה גם באמר ע"ש ופ"ל דר"י לתרנינ לר"ס קתני ולא להלכה וכ"מ מרש"י ע"ש היסב אבל לפי האמת אין זה דיוק וכיון דהרי"ף והרמב"ם דחו לה לגמרי לכן אין להאמיר בזה הכנה ודיוק :

ולתחזור לביתו מכתב"ג ודאי רבוה לא שייך יוהרא כמו שמסמל הפלות והסירוד ודבר זה על כל אדם לעשות וכך חובתינו וכך יפה לנו :

ה כתבו המור והש"ע אסור לאכול קודם שיטלנו ואם שכח ואכל ונזכר על שולחנו ביום הראשון שהוא מן התורה יפסיק אפילו יש שהות ביום לטלו אחר שיאכל ומיום ראשון ואילך אם יש שהות ביום לא יפסיק ואם לאו יפסיק עכ"ל ומבואר דאפילו בשאר ימים שהם מדרבנן אסור לאכול קודם הנפילה יש מסתפקין במעומה אי שרי ונ"ל דשתיית המין ודאי מותר אפילו ביום ראשון כמו קודם התפלה ויש מי שרצה לומר דיום שני דינו ביום ראשון משום ספיקא דיומא ופ"ו ואין זה הברח דכבר נתבאר בס"י תרני"ט דכל החומרות שבראשון אינן בשני ע"ש ומי שאין לו אתרוג יכול לאכול ואם ממתין שיבא לו

תרני"ג [אם מותר להריח בהאתרוג וההדם וכו' ד' מעיפים]:

דריח עבירא ודאבייה כתב שיש לברך עכ"ל ולכן כתב רבינו הב"י רכיון שנחלקו אם מברכין עליו אם לאו יש למנוע מלהריח בו עכ"ל ודעת רבינו שמחה אינה מוכנה ולא ברכת אשר נתן ריח טוב בפירות הם בפירות העומדים לאכילה ולמה לא יברך על ריחו ואורי דוקא באתרוג של מצוה אומר כן וצ"ע וגם בשבת אסור להריח בההרם דהוקצה לכל ו' ונלמי להמ"ג שכתב כמ"ס דדוקא כול מטה אין לברך ע"ש :

ד רב ירוע דהומנה לאו מילתא היא הלכך כד זמן שלא הנביה חמינים למצוה אין בהם משום קדושה ואינם מוקצים למצוה ומ"מ אם יוחרם מעו"ט שיהיו למצוה ממילא רחל עליהם מוקצה כיון שהקצם מרעתו וריגם ככל המוקצות ומ"מ בהנאה לא נאסרו עד שינביהם למצוה אך ביר"ט אין נ"מ במוקצה זו דהא במלשול מותרים שהרי לא הקצם ממלשול דאדרבא הקצם לברך עליהם ולמלטלם אך בשבת אסורים מטעם מוקצתו ונלמי' :

א דבר ירוע שהאתרוג וכל המינים הוקצו למצוותו על כל ימי החג אם לא שהתנו עליהם שאינו בודל מהם כל בין השמשות במ"ש בס"י תרני"ט ונ"מ כתבנו שם שאין לעשות כן ע"ש ולפ"ו האתרוג אסור באכילה עד אחר החג אבל להריח בו מותר וההדם אסור להריח בו מטעם שיתבאר :

ב וכך אמרו חז"ל ולי' : הרם של מצוה אסור להריח בו אתרוג של מצוה מותר להריח בו מאי טעמא הרם דלריחא קאי כי אקצייה מריחא אקצייה אתרוג דלאכילה קאי כי אקצייה מאכילה אקצייה ולא מלדריח בו כלומר דסתמא דמילתא דכשמייהו למצוה הקצו ממה שהוא עומד ולכן האתרוג הוקצה מאכילתו דעומד לכן וההרם הוקצה מריחו דעומד לכן אבל אם בפירוש הקצה את האתרוג גם מריחו ודאי אסור :

ג כתב המור דהמריח בהאתרוג כתב רבינו שמחה דאין לו לברך הנותן ריח טוב בפירות דעיקרו לאו

תרני"ד [שיכול להחזיר הלולב במים ביר"ט וכו' ב' מעיפים]:

הלולב בשבת כמו שיתבאר בס"י תרני"ח והלולב עומד במים שלא יכבוש ומותר להחזירו לאותו מים

א תנן ומ"כ . סקבלת אשה מיד בנה ומיד בעדה ומחזירתו למים בשבת כומן שהיו מברכין על

התירו להוסיף מים אבל להחליף נמסרו על מים אחרים אסור דהוי במתקן מנא ובחור"ם מצוה להחליף על מים אחרים לנמרי כדי שישאר לת והדר ונ"ל דההוספה ביום היו פחות ממחצה רביותר לא מקרי הוספה ונכון ליטול בכך יום חוד"ם ערכה חדשה ולקשרה בלולב והוא הידור מצוה דק יש ליותר שאם תחתו באגדה שלא ימשכנו מלמטה בחזק וישרו רוב העלים :

מים בשבת ואע"פ דתקוני מנא אסור בשבת מים כיון דבמים ארו עמד לא מיחוי כתקוני מנא ואפילו האשה שפסודה כולב לא אמרינן שכולב סוקצה אצלה ואסורה לשלמלו דאינו כן רכיון דראוי לאיש גם האשה מהרת ומ"ז אבל האידנא שאין מכרכך בשבת דהו סוקצה נמור ואסור במלמול :

ב ולא דחתר בשבת רק להחזירו לאותן המים אבל לא להוסיף מים אחרים וכ"ש דהחליפן לגמרי וכד"פ

תרנ"ה [עכרים שהביא לולב וכו' ג' סעיפים]:

ג דע שמדברי הרשב"א נתבאר דחוקא אם האי הביא לו מחוץ לתחום מותר אבל לשלוח איי שיביא לו חוץ לתחום את האתרוג אסור והמנהג אינו כן ועל הישוכים שולחים האתרוג סמק"ם לפק"ם ביר"ם ע"י איי וכ"כ המרדכי פ"ו דעירובין וד"ל דה"י הלוי התיר לומר לעכרים להביא האתרוג אפילו מרחוק ביר"ם היכא דאיכא אגנם שלא היה להם אתרוג משום דתחומין דרבנן ואפילו חוץ לייב מיל עכ"ל ולהמבטרים רי"ב מיל דאורייתא ודראי אסור חוץ לייב מיל וכן סמק"ם לע"פ ס"י תקפ"ז נבי שושר רשבת רשבת במקום מצוה מותר וכן אט מודים להלכה למעשה אבל אין לשלוח בשבת כשכיל יר"ם שאמריו וע"פ ר"א דגם אם הל יום ראשון בשבת אסור לשלוח מע"ש כשכיל יום שני דכיון שהוא דרבנן לא רוחין דרבנן מקמי דרבנן ויש שחלק בזה דכיון דתחזירי חכמים במקום מצוה מותר אפילו במצוה דרבנן ומג"ל וכסודומני שכן המנהג והישראל שולח לישראל אחר ע"י האי ולא שייך לומר למה לו לעשות איסור כשכיל הברד דהדאי יש לו לעשות שהדי הכירו לא משע בזה וחכמים התירו ומחוייב לעשות כשכיל וכל ישראל ערבים זה בזה : (שם) וע' לעיל פ"י ש"ז :

א אי שהביא לישראל לולב או אתרוג או הרם או ערבה מחוץ לתחום כתב הרשב"א שסותר ליטול שלא אסרו חכמים דבר שבא מחוץ לתחום אלא לאותו שהובא בשכיל וגם זה לא במלמול אלא באכילה ובהנאה אבל במלמול מותר ואין כאן הנאה רמזות לא ליהנות ניתנו וכן כתב המור ע"ש וגם אין לגזור שיאסר לו להביא ולא שכיח שיעשה אדם מצוה הנאה בעבודה וכ"י בס' מג"ל ועוד דברבר שיש בו הנאה נדרינן שמא יאמר כדי ליהנות אבל כיון דמצוה לא ליהנות ניתנו לא נדרינן שמא יאמר ומ"ז :

ב דחוקא אם רק בא מחוץ לתחום אבל אם נקצץ ביר"ם אפילו לא נקצץ כשכילו הוה סוקצה ואסור ליטלו אפילו ביום ראשון ואפילו אין לו לולב אחר והבטל מהמצוה דכשב ואל תעשה העמידו חכמים דברייהם שהדי אפילו במקום כרת העמידו דבריהם כמו הזאה בפסח ביר"ם פ"ו דפסחים מיהו אם נתלש בראשון מותר ביר"ם שני אפילו להסוכרים כס"י תקפ"ז דגם בשני אסור כדי שלא יאמר לו לתלש בבאן מודים דכיון דאין לו הנאה מזה למה יאמר לו לעשות ומג"ל אבל ביום ראשון אסור אפילו למלמולו ואפילו נתלש ביר"ם שני אסור גם במלמול :

תרנ"ז [שצריך להדר אחר אתרוג מהדרר וכו' ה' סעיפים]:

שליש על מהדרר ע"ש חש"י גם רש"י לא דחוקא קאמר אבל רבינו הב"י בספרו הגדול כתב דרש"י דחוקא קאמר ע"ש חו"ן לשאל רלפ"ז הלא אין קץ לדבר דאם אח"כ ימצא יותר יפה גם מזה יצטרך עוד להוסיף שלישי וד"ל דהוה רק בפעם הראשון ומקיים בזה הידור מצוה :

א אמרו חז"ל בבב"ב ומ"ז הידור מצוה ע"ש שלישי במצוה ופירש"י שאם מוצא שנים לקנות אחד הדרד מחבירו יוסיף שלישי דרמים ויקח את ההדרד עכ"ל ומשמע דהוה כשלא קנה עדיין אבל אם כבר קנה אינו מחוייב בזה אבל הרא"ש כתב דאף אם כבר קנה צריך לטוברו ולהוסיף

ב והו דעת המור שכתב אתרוג שראוי לצאת בו ומצא אחר נאה ממנו מצוה להוסיף עד שליש ברמי הראשון כדי להחליפו ביותר נאה עכ"ל אבל רבינו הב"י כתב בזה"ל שאם מצא שני אתרוגים לקנות והאחד הרר מחבירו יקח ההרר אם אין מייקרין אותו יותר משליש מלגו ברמי חבירו עכ"ל וכתב כלשון רש"י כשעדיין לא קנה ואע"ג דהרא"ש והמור מפרשים אפילו בשכבר קנה מ"מ כיון שהוא רק מילתא דהירור לא חשש להחמיר בזה רממעם זה כתב גם שליש מלגו ובאמת בנמי נשאר בחיקו אלא שהלך להקל בעניין זה רש"י מלגו הוא שיש מהאחרונ' שקנה ומלכר הוא מהצה מהאחרונ' שקנה ומה שהקנה המג"א פקיה כס הי"ט דא"כ הי' אחרני ליה ק' אתרוגים וכו' ותירץ כדחק פ"ט ולפ"ט ליק כלל דיק פסס אחד אמרינן כן כין לפרש"י כין להרא"ש ולגינה ל"ל טמון להחמיר כהרא"ש והמור כדלפטר ליה חף נשכר קנה :

ג ויש מרבותינו שפירשו בזה פי' אחר לגמרי דלא קאי על סתם אתרוג אם מצא מהורר ממנו דאלו דברים שאין להם שיעור אלא רה"פ דהנה שיעור אתרוג הוי כביצה וכשיש לו אתרוג כביצה מצומצם ובזראי אין זה הירור כשהוא מצומצם בשיעורו ואח"כ מצא גדול ממנו מצוה להוסיף עד שליש מעות הקודמים כדי לקנות האחר ומג"ג כס ר"ח והרא"ש כניק טס אבל כשאר עניני הירור אינו מחוייב בזה וכן כשארי מצות לא שייך זה לפירוש זה ומג"א סק"ז וסק"ג וגם אפילו לענין השיעור אינו אלא להחליפו וליתן תוספת שליש מלגו אבל אם האחר אינו רוצה לקבל את זה ויהיה נצרך לקטת גם אותו אינו מחוייב גם סק"ז ורבינו הב"י הביא שני הפירושים :

ד איתא בגמ' שם עד שליש משלו מכאן ואילך משך הקב"ה ופירש"י עד שליש משלו שאינו נפרע לו כתיי מכאן ואילך משל הקב"ה שפרע לו הקב"ה בחייו עכ"ל דאיכל פירות בעוה"ז והקרן קיימת לו לעוה"ב (תוס' וכתב רבינו הרמ"א רמי' שאין לו אתרוג או שאר מצוה עוברת א"צ לכבו עליהם הן רב וכמו שאמרו המכובד אל יכובו יותר מחומש אפילו מצוה

עוברת ודוקא מצוה עשה אבל לית יתן כל סמוני קודם שיעבור עכ"ל ויש להסתפק אם כוונתו רעו חומש מחוייב לכבו על המצוה וא"כ כגמ' שסיפרה על ר"ג שנתן אלף זוז בער אתרוג להוריעך כמה מצות חביבות עליהם ונאמר לפ"ו דלר"ג היה אלף זוז ויהר מחומש נכמיו דאל"כ הרי היה מחוייב מדינא והוא רב ר' תימא שהיה נשיא ישראל ועשיר גדול ולכן נ"ל רדונמא בעלמא נקיב וגם אין סברא שיתן חומש להמצוה וממילא שלא יוכל ליתן צדקה בלל ושב"ח ומג"א סק"ז ולי"ע ואם אין בידו אלא ה' מלעים וצריך לפרות בנו ולקנות אתרוג יקנה אתרוג דרו מצוה עוברת וזו אינה עוברת ויפרנו בזמן אחר ודע רבינו ראשון אמר במקום אחר יש לולב ולא מניין להתפלל ובמקום אחר יש מניין ולא לולב פשיטא שצריך לילך במקום הלולב ומג"א ר"ס תרנ"ז ואפילו ביו"ט שני ובכל ימי החג אם יוכל להתפלל בעצמו ילך למקום הלולב רק אם אינו יכול להתפלל ילך למקום שירצה דשניהם דרבנן אך אם אינו יכול לומר גם ק"ש ילך למקום שמתפללין ולא ביום ראשון דחביבה מצוה בשעתה ונ"ט המג"א ממשה דבר קמ"א שמוח לעטר משי האומה פ"ט וכונתו להקרין אל הגוי ר"ז כן חקולן אין רחיה דהאס הדלת כלל ישראל פ"ט וד"ק :

זן אם קנה אתרוג ברמים יקרים שהיה מהורר מאר ובא אחר ונגבו או חתכו ופסלו ויש מי שרצה לומר שאינו מחוייב להחזיר לו אתרוג כזה אלא אתרוג כשר והביא ראיה מבי"ק (ע"ח.) כשהפריש שור לעולה ובא אחר ונגבו ריבול לפטור עצמו בכבש ומא"י מיקן ואין זה רמיון כלל דהתם הקרבן לאו בר דמים הוא שאינו יכול למוכרו אלא דצריך להביאו למקדש ולכן פוטור עצמו כול ממנו אבל האתרוג הוא שדה רמים שיכול למוכרו ופשיטא שמחוייב לשלם לו כפי שויו ומלימ פ"ז ממש"ק ופשוט הוא ומ"ט הגה"ט כס הש"ג שאם מכר אתרוג ומלאה רקוב הממטי"ט פ"ט ופשיטא שאם לא היה אורך זמן שיכול להקריב אלל האוקה נרקב אלל המסר וחזר וכן כל כה"ג ודק יש למעט מוכרים סחומים על פל כנה"ג פסידה לזקת :

תרנ"ז [דין קמן היודע לגענע ובו נ' מעיפום] :

לגענע אלא מו"ך ומביא מעלה ומוריד ובר ע"ש ונערים שלנו נוטלין הלולב ומברכין אבל אין מנענעין לכל

א תנן במס'ג רסוכה קמן היודע לגענע חייב כלולב כדי להנבו במצות ואיתא בירושלמי לא סוף דבר

לכל החדות כדורשמי אפילו הינו לחנוך וי"ל ביד משפחה אחת לקנות לעצמם הדי' מינים וגם זה ששים ראנים בקאים כזה :

ג ויש לי להסתפק דא דקיי"ל רביום ראשון אין אדם יוצא חובתו בגולב של חכירו וצריך להקנות לו באופן שיתבאר בס"י הבא אם זה ג"כ באב ובנו הגדולים ותתנו הסמוכים על שולחנו דנ"כ צריך כל אחד מדינא לולב בפ"ע או דילמא כיון דמצינו בכמה דינים דכשסמוכים על שולחנו בפילים לאביהם וא"כ יכולים כולם לצאת בגולב אחד וקרינא בזה לכא משלכם וכן נלע"ד עיקר ופ"מ יש להחייב כזה :

ב המור והשי"ע כתבו קמן היודע לנענע לולב כרינו אביו חייב לקנות לו לולב וכ"י עכ"ל והוא תימא דדוכן מבואר שיקנה בעדם ודי שנתן להם לולב שלו ופי' כס' תי"ל אך הכוונה כשידו משנת גמ' ובמקומות שהרי מינים בולל ובוודאי ככה"ג טוב יותר כ"י שיהא לו להל"ל ועוד דהא קשה להקנות לקמן לולב ביום ראשון כמו שיתבאר בס"י הבא אמנם זה במקומות שהרי מינים בולל אבל אצלנו הלאי שיהא

תרניח [דיני לולב ביום ראשון וכו' בי"א מעיפום] :

א סוכת בגמ' ר"פ לולב וערכה דגם במקדש שכל שבעה הי' מן התורה מ"ט שארי הימים כשחל בשבת לא היו נוטלין הלולב נזירה שמא יעבידו ר' אמר ברה"ד כמו בשופר אבל ביום ראשון נוטלין אף כשחל בשבת ואע"ג דבמקדש שיה' יום ראשון לכל הימים פ"ט כיון דיום ראשון חייבין גם במדינה לא נזרו רבנן במקדש ולא כן שארי הימים וכ"כ הרמב"ם בפ"ו וכתב עוד רבזמן המקדש היה הלולב נישל גם במדינה ביום ראשון שחל בשבת רכין דלא נזרו במקדש לא נזרו גם במדינה אך זה במקדש ששלוהי כ"ד מניעין שהיו יודעים אימתי יר"ם אבל הרחוקים שעשו שני ימים ספק לא היו נוטלים גם ביום הראשון דשמא אין היום יר"ם ע"ש :

ד ומשחרב ביהמ"ק אמרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון אפילו בני א"י שקידשו את החדש מפני בני הנבולין ורחוקין שאינן יודעין בקביעות החדש כ"י שיהו הכל שוין ברבר זה ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין האיל החיוב יום אחד בכל מקום הוא ואין שם מקדש להתלות בו כלומר רבזמן המקדש מתוך שהיה נישל במקדש היה נישל בכל מקום שהשחרב באו וידעו שהיום יר"ם אבל כדליכא מקדש השוין חכמים מדותיהם בכל מקום וליטול דהמקדש חלוק בהרבה רביום מהמדינה ולא שייך להשוות משא"כ כשנחרב הביהמ"ק וכוסה"י שהכל עושין ע"פ החשבון נשאר הרבר כמות שהיה שלא נישל הלולב כלל לא בא"י ולא בח"ל בשבת אפילו ביום ראשון ואע"פ שהכל יודעים בקביעות החדש

א מן התורה אין הלולב נישל במדינה רק ביום הראשון בלבד רכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון פ"י ע"ג הדר ונ"י ובמקדש שבעה ימים כרכתיב כסימא דקרא ושפתחם לפני ד' אלקיכם שבעת ימים ודריש בתורת כהנים ולא בגבולין שבעת ימים והך שפתחם אשמתח לולב קאי דליכא לומר ראשמי שמתח קאי כמו בראה דכתיב ושפתח בתוך דא"כ למה לא כתיב גם בשבועות כמו בראה ועוד דשם כתיב לשון יחיד ושפתח ולא לפני ד' אלקיך אלא ודאי דאדולב קאי ונתיחלמי י' סגנתא פ"ט :

ב ומשחרב ביהמ"ק התקין ריב"ז הוא וב"ד הגדול שכיבנה שיהא לולב נישל במדינה שבעה זכר למקדש דמחייבין אנו לעשות זכר למקדש רכתיב ציון היא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה ומברכין בבד יום אשר קדשנו וכו' על נפילת לולב דגם אמצוה דרבנן מברכין אשר קדשנו במצותיו וזונו כמו בגר הנוכה ודיכן צונו מלא תסור מן הדבר אשר ינידו לך ונ"י ודמב"ם כתב בפ"ו דחקנה ע עם כל התקנות כשיבנה ביהמ"ק יחודו לבמות שהיה מקדש ע"ש ולא ידעתי מקדו וארדבא מדתנן בפ"ה רמעי"ש לענין כרם דבעי חגא היה הרבר שאימתי שיבנה ביהמ"ק יחוד לבמות שהיה חזו כ"י לעטר שוקי ירושלים בפירות ע"ש ומשמע דבשאר רברים אינו כן וצ"ע ודע פ"ג ט"ז לומר דהא לאמרינן ומ"ו .ו. מלאן ואליך על מנת וקאי כלומר דק' צריך למדך ודלא כפירש"י ואין זה כלום דהן אפילו אם נשט ס' ק"ל רב ומחלל עלינו ונכני חופה וד"ק :

הודש אך פנהגנו ביום כמו שאין אנו בקיאים שהרי
 מספיק זה אנו עושים שני ימים של נליות :
 ה' ואע"פ דבעשיית ימים שני אנו חלוקים מבני א"י
 זה מפני שא"א בעניין אחד ראגחנו מוכרחים
 לעשות ימים שני לכלי לשנות ממנהג אבותינו ושנאמר
 לבני א"י שיעשו גם הם ימים שני בשבילנו א"א
 לעשות מעשה גדולה כזה בשביל כך אבל שב ואל
 תעשה דלולב אפשר לחשוות יחד ופליט ולמה לא
 תקנו כלולב כבשופר שיהו נוטלין בכל מקום שיש בו
 ביד יל דבשופר שאינו אלא יוח אחד תקנו כן אבל
 הלולב הא ימלוהו בשאר הימים ועוד דשופר שהוא
 לעלות זכרוןם של ישראל לאביהם שבשמים לא רצו
 לבטלו לגמרי ותוס' מ"ג. והאידנא הכל שיה רבין
 שופר ובין לולב אין נוטלין בשבת בשום מקום לא
 בא"י ולא בח"ל :

ך ואסור למלשף הלולב בשבת שהיו מוקצה ויש מי
 שאומר דלצורך נופו ומקומו מותר כמו שופר בפי'
 תקפ"ח ופי' מק"ג ודבר תמוה הוא שהרי הלולב הוקצה
 למצותו לכל שכעה ואינו דומה לשופר וז"ל ממ"ג
 ס"פ תקפ"ח וגם הפרי"ג הביא אלו אבל האחרון מותר
 במלמול דראוי להריח בו במ"ש בפי' הר"ג ולא
 איתקצאי מריחו ואפילו לפ"ש שם דמפני שיש
 פלוגתא בעניין הברכה ראוי שלא להריח בו הא יכול
 לברך על ריח של פירא אחרת ולהריח בו וט"ו
 ואסור ליתן האחרון על הכנר אפילו ביום משום
 דמוליד ריחא ויש מי שמתיר כיון שאינו מכוין לזה
 ופסיק רישא לא שייך בזה שהרי אין בזה ענין פלאכה
 כלל דזה שנתבאר בפי' תקי"א דאסור דהוליד ריח וזה
 ע"י נחלים ריש כיבוי והכערה משא"כ באתרוג ומ"ג
 קפ"ג נ"ס י"ט"ו ומ"ם יש לחמיר דסוף סוף מוליד ריחא
 ומ"ג ט"ס וז"ל מוכרח דמ"ס דהכערה מותר טו"ם הא כמזגמר
 איכא נ"ס טיבוי מ"ס הרמב"ם ט"ס וז"ל ק"ן :

ך כבר נתבאר דביום הראשון אין אדם יוצא ידי
 חובתו בלולבו של חבירו שנאמר ולקחתם לכם
 משלכם לפיכך אין יוצא ידי חובתו אא"כ יתנו לו
 חבירו במתנה גמורה האחרון וכל המינים ואפילו נתנו
 לו במתנה על מנת להחזיר הוי מתנה דקיי"ל בח"ם
 סי' רמ"א דמתנה ע"פ להחזיר לא מקרי קניין פירות
 אלא קניין הנוף שנתן לו לגמרי אלא שזה תנאי
 ע"פ שיחזיר לו והוי תנאי ככל התנאים וצריך לקיים
 התנאי להחזירו ואם לא החזיר לא יצא דכיון שלא

קיים התנאי נתבטלה המתנה וכן בשאר תנאי כגון
 שא"ל הנני נותן לך אחרון זה ע"פ שתלך למקום פלוני
 אם הלך נתקיימה המתנה ואם לאו במלה המתנה וכן
 כל כיוצא בזה :

ך דווקא בשאל כלשון זה אני נותן לך ד' מינים
 אלו במתנה ע"פ שתחזירם לי אבל אם א"ל יהא
 שלך עד שתצא בו ואח"כ תחזיריהו לי לא יצא דאין
 זה לשון מתנה אלא לשון שאלה וביום ראשון אינו
 יוצא בשאר וי"ל דאפילו אמר יהא שלך במתנה עד
 שתצא בו נ"כ אינו מועיל שהרי אין זה מתנה רק
 לשעה והדר ה"ל כשאלו וזה שאמרנו במתנה ע"פ
 להחזיר שצריך שיחזירו לו ואם לא החזיר לא יצא
 זה אפילו כשנאנס סדרו ורצה לשלם לו לא יצא ולא
 מפני שחייב באונסין כשאלו דאפילו מתה מחמת מלאכה
 דזה בשאל פסוד הכא לא יצא מפני שלא נתקיים
 התנאי ונתבטלה המתנה ולכן אע"פ שכתב' סי' דמ"א
 מע"פ י"א דבאנו שני דיעות בענין חזוב השלספין
 כשנאנסת מ"ם לענין לצאת ידי חובה לא יצא ומ"ס
 ט"ז סי' ל"ו :

ך בח"ם שם נתבאר דכשאמר ע"פ שתחזיריהו לי
 מתמא ולא פירש מתי שיחזיר לו שיהיה להחזיר
 לו מתי שירצה אבל באתרוג אינו כן שהמור כתב
 ו"ל ואפילו נתנו לו סתם ולא פירש ע"פ שתחזיריהו
 לי מסתמא דעתו שיחזירו לו כיון שצריך לצאת לו
 ואם לא החזיריהו לו לא יצא עכ"ל וז"ל כשאמר
 ע"פ שתחזיריהו לי אך מלשון המור משמע דווקא
 כשעדיין לא יצא בו הנותן אבל אם כבר יצא בו
 אינו כן ולפי"ו גם בע"פ שתחזיריהו לי אם כבר יצא בו
 יכול להחזיר לו מתי שירצה :

י וב"ם א"א לומר כן שהרי מקור דינו הוא מהעיסוד
 ונ"י וגם שם כתב כלשון המור וחבוי דאיה סרי"ג
 ור"י וראב"ע ור"ע שהיו באין בספינה ולא היה אחרון
 רק לר"ג ונטלו ויצא בו ותנו לר"י ור"י דראב"ע
 וראב"ע לר"ע ור"ע החזירו לר"ג והוי ר"ג כבר יצא
 בו והר"ן כתב נ"כ דין זה בזה"ל ויש שלסודו סכאן
 שחנתן לולב לחבירו ביום ראשון מתמא ע"פ להחזיר
 הוא אע"פ שלא פירש שאין אדם מתרוקן ממצותו
 ונתן לאחרים וכו' עכ"ל הרי שכתב שאין אדם מתרוקן
 ממצותו כלומר שלא יקח מצוה שלו ויתנה לאחרים
 וזהו גם כוונת המור שאומר כיון שצריך לצאת בו
 כלומר שצריך שיהיה לו המצוה כל היום ולא דווקא
 לצאת

לצאת בו וכן צ"ל כוונת רבינו הבי"ב במעיקף ה' שכתב כלשון הסוד ע"ש ונ"ע על מרמי המוס"פ ג"ל השירו כזה כלום :

י"ג ולפי"ז כ"ש כשאמר ע"ם שתחזיריהו לי שצריך להחזיר לו מיד ורבינו הבי"ב שכתב במעיקף ד' נתנו לו ע"ם להחזירו ה"ו יוצא וכו' ומחזירו וכו' ואם לא החזירו לא יצא וכו' וכן אם החזירו לאחר וכן מצותו לא יצא עכ"ל דמשמע שיכול להשהות הרבה שעות רק שיחזיר לו בתוך וכן מצותו דאינו כן ורבינו הבי"ב תפס הקצה האחרון שאם החזירו לאחר וכן מצותו לא יצא אבל בתוך וכן מצותו יצא בדיעבד אבל מ"ם לאו שפיר עבד דלכתולה מחוייב להחזיר לו מיד וכן נתבאר בח"ם שם :

י"ב ודע שיש מי שכתב דרוקא כשאמר ע"ם שתחזיריהו לי אבל אם אמר ע"ם שתחזיריהו ולא אמר לי אפילו החזיר לאחר וכן מצותו יצא ומג"ח סק"ד ואמת שכ"כ רבינו הרמ"א בח"ם שם וכן בארנו שם מעיקף י"ג אבל מ"ם אינו מוכן דאמרו נרע כשאמר ע"ם שתחזיריהו מכשלא אמר כלום דמחוייב להחזיר ואם לאו לא יצא כמו שנתבאר וצ"ל דבאמת זה נרע מפי ספרא אמר לי נ"ל ארעתיא שאינו מקפיד מתי שיחזירנו ומ"ם צ"ע וואמת מקור ד"ט על הרמ"ח הוא מחשו' הדשכ"ח סי' אלף ע"ג אבל אמר הדשכ"ח לא ס"ל ד"ט על הסוד דגם נסתם לר"ך להחזיר לו וכן כל ק"ת מנאטט ע"ס אלל לדעת הסוד נלפ"ד דגם כה"ל תחזיריהו מחוייב להחזיר לו היסו :

י"ז ובוה שנתבאר דכשנתן לו סתם ג"כ מחוייב להחזיר לו דמסתמא על דעת כן נתנו לו כתב רבינו הרמ"א במעיקף ה' הצריך לחזור וליתנו לו במתנה דהבעלים כרי שיהיה של בעלים ויוצא בו עכ"ל וכן אפילו אמר בפירוש ע"ם שתחזיריהו לי צריך לחזור וליתן להבעלים במתנה ומג"ח סק"ד גמס הרמ"ח והמעם פשוט שהרי נתנה לו במתנה נסורה אלא שהתנה שיחזור לו כבר תנאי דעלמא ומסילא שצריך להחזיר לו ג"כ במתנה דאלי"כ לא יצא מרשותו והקשו על רבינו הרמ"א במה דסיים כרי שיהיה של בעלים דווראי לאו מפני זה הוא דהא אם לא יחזור לו במתנה מסילא הוי של הבעלים כיון שלא נתקיים התנאי אלא אדרבא והו מפני תקנת המקבל דאלי"כ הוא לא יצא בו כיון שהתנאי לא נתקיים ומג"ח ואני אומר דרבינו הרמ"א כוונתו כתב ואת דודאי כשאמר

לו ע"ש שתחזיריהו לי אינו אלא מפני תקנת המקבל אבל במסתמא נהי נמי דאמרינן דמסתמא נתנו על דעת שיחזירנו מ"ם הא לא אמר בפירוש ואולי לא היתה כוונתו כן ולכן בוח היה תקנת הבעלים ונמרט לפמ"ם מהרש"ח לא ס"ל דין זה :

י"ד ברין זה כשאמר ע"ם שתחזיריהו לי או במסתמא דהיה כהתנה כתבו הסוד והש"ע מעיקף ה' חז"ל וסיהו אפילו לא החזירו לידו אלא לאחר ואחר לאחר והאחרון מחזירו לבעלים יצא עכ"ל ולמרו זה מאתרת דר"ג שנתנו לר"י ור"י דראב"ע וראב"ע לר"ע וה"ע החזיר לר"ג ובאמת אין ראיה משם שהיו על ד"ם כספינה וכולם ביחד וכונת ר"ג היה לזכותם ואדרבא שמועו המירחא מר"ג שהוא בעצמו יצטרך ליתן לכל אחד מהם ונראה כדעתם דא"כ עכ"פ היה לר"ג לומר תנו לכל אחד ומדלא אמר ש"ם דא"צ אך מ"ם אפילו כן אין ראיה רק במתם אבל לא כשאמר ע"ם שתחזיריהו לי דהא מעשה דר"ג במתם היה ויראה לי דהסוד והש"ע ג"כ אין כוונתם ברין זה רק במתם ולא בע"מ שתחזיריהו לי אבל בתנאי הרשכ"א שם מכואר דאפילו בע"מ שתחזיריהו לי רשאי לעשות כן ונראה דרק בדיעבד קאמר אבל לכתלה לא נבין לעשות כן :

י"ח כתב רבינו הרמ"א במעיקף ד' דמותר לתת לו אתרוג במתנה על מנת שלא יקדישונו דלא נרע ממתנה ע"מ להחזיר עכ"ל בלומר דבמתנה ע"מ להחזיר הלא א"א להקדישו דאם יקדישו הלא אין לו מה להחזיר ועכ"ל וזה מתנה וה"נ כן הוא ובח"ם סי' רמ"א מעיקף ט' בארנו בענין זה ע"ש ואין לשאל דלפמ"ש שם כד חיכי דגיבר שאינו נותן לו בשלימות אינה מתנה והרי באתרוג ודאי ניכר שהרי אמרנו דאפילו במתמא דעתו שיחזירנו לו דבאמת לא אמרו שם דבר זה אלא בשניכר שנותן לו רק כדי שיעשה מובת הנותן ע"ש ולא בכה"ג שמזכירו במצוה דודאי כוונתו בכל אופן שיעיל :

י"ט י"א דאפילו א"ל השאיליני אתרוג שלך ונתן לו סתם יצא דאמרינן דדעתו דאם לא יזעיל לשון שאלה מקנה לו במתנה כי הך דטלית לעיל סי' י"ד ושבעת קדושין באהע"ז סי' כ"ח ומג"ח סק"ד וע"ז לפיל סי' י"ז אבל כבר כתבנו לעיל סי' תרס"ט מעיקף ה' דאין זה דמיון ולא יצא בכה"ג ע"ש וכן יש מי שאמר דאם אשתו נתנה הלולב כיום ראשון במתנה ע"מ לחזיר

להחזיר או במתא ואין האיש כביתו דאינו מועיל
ממעמא דאילי רצון האיש לזכרו ולקבל מעות בעד
 זה וטס ואצלינו ידוע שאין דרך בעה"ב לעשות כן
 ובדודאי חובל לעשות כן ויצא וט"ח סק"א כסס מח"א
 ט"ס לזכר שהקנה אתרוג יטלס קודם הגז כיון דקצין כסף הוי
 דלורייתא ומטיבה דרבנן ויט סוכרים דלרבנן אינו מועיל ללורייתא
 פ"ט אבל כגז כאלו כמה פטמים בח"מ דלזין ספק כזה דמועיל
 וטס השורט כיוצאמי פ"ה דמ"ט:

ואם קנה זה אתרוג וזה פריש ומין פירלו או שקנו
 כאחד אתרוג ורמון ופריש מתפוסת הבית אינו יוצא
 באתרוג עד שיתן לו חלקו במתנה ואע"ג שאם אכרו
 אין מקפידין עליו באבילותו עכ"ל וזהו דרך הרי"ף לפי
 גירסתם בנ"מ שם דבעינן תרתי שלא יקפידו ושיהא
 גם להם אתרוגים דבלא"ה אין מחילתן כשהגז מועלת
 דשמא גם הם רוצים דווקא באתרוג אבל כל שיש
 אתרוגים אחרים אע"פ שזה הדר טפי לא היישיגן לה
 נמ"מ וכ"מ בר"ן פ"ג דטוכה ע"ט ובש"ע לא הובא כ"ל
 דיעה ראשונה שחששו לחומרא בדאורייתא :

דין אמרינן בגמ' ומ"ו: לא יקני אינש לוליבא ליגוקא
 ביוםא קמא סאי פעמא יגוקא מיקנא קני אקנויי
 לא סקני להקפן אינו מקנה לאחרים מן הדורה ונמצא
 שאם החזירו אינו מחזיר ואי קשיא דא"כ גם אינה
 קנויה להקפן שחרי לא נתנה לו אלא ע"מ להחזיר
 דאינו כן דכיון דאי"א לו להחזיר הוה כתנאי שא"א
 לקיימו והתנאי במל והמעשה קיים ור"ן טס אך י"א
 דזה אינו רק כשעדיין לא הגיע לעונת הפעושות
 אבל כשהגיע לששה שנים שהוא עונת הפעושות כמ"ש
 בח"מ סי' רל"ה יכול ליתן במתנה כמ"ש שם וטס
 ומלשון הרמב"ם והמור לא משמע כן שכתבו סתם
קפן ועל"מ פ"ח סקמק ג"כ כוה וטוב לומר דתנוק לך
 ובדרך על האתרוג ולא יאמר לו לשון קניין וכ"ש אם
 נתנם את האתרוג והלולב בידו עם התנוק דשפיר
 דמי שחרי לא יצא מרשותו :

דין וכן השותפים שקנו אתרוג או לולב בשותפות אין
 אחד מהם יוצא ידי חובתו כיום הראשון עד
 שיתן לו השני חלקו במתנה דשותפים בוודאי קפדי
 אהדרי ודווקא שלא קנו לצורך מצוה אבל אם קנו
 לצורך מצוה יוצאים בו מסהמא דארעא דדבי
 קנאוהו שכל אחד יקנה לו חלקו במתנה כשעה שיוצא
 בו ולכן סה שגוהנים במקום שאין אתרוג מצוי שכל
 הציבור קונים אתרוג בשותפות ג"כ הטעם כן שכיון
 שקנאוהו שכולם יצאו בו ידי חובתן מסהמא הוי
 כאלו פירשו שכל הציבור נתונים חלקם לכל מי
 שנוטלו לצאת בו על מנת שיחזירוהו להם והרשב"א
 בתשו' ופ"י ס"ט כיאר הדבר כטוב מעם וז"ל שכל
 שלקוהו הציבור א"צ מתנה ולא תנאי מפורש וכל
 אחד יוצא בו סמילא משום ברירה דכיון דאינו ראוי
 לתחלק הוברר הדבר כשנוטלו זה דשלו הוא נוטל
 רכז אחד נתן לחבירו חלקו כשעת נטילתו דע"כ מנת
 כן לקוהו וכהיא דהשותפים בנדרים פ"ה בחצר שאין
 בו דין חזקה ע"ש דבכה"ג הכל מורים שיש ברירה
 ופרטי דין זה נתבאר ביו"ד סי' רכ"ו ולפי שאין הכל
 מורים כוה כמבואר שם לכן טוב להכריז שיתן כל
 אחד חלקו לחבירו במתנה ומנ"ל סק"ו ולא נהנו כן
 משום דאצלינו מעטים שאחד יש לו אתרוג כפ"ע
 והרבה שיתפים באתרוג אחד ומתא דמילתא הכונה
 כן שכל אחד מכוין שיהיה כפי הדין :

דין אמרינן בב"ב וק"ו: האחין שקנו אתרוג בתפוסת
 הבית נטלו אחד מהם יוצא בו וזם יכול לאוכלו
 יצא ואם לאו לא יצא וה"פ שירשו מאביהם אתרוג
 או שלקחו במעות אביהם אתרוג בתפוסת הבית כל
 זמן שלא חלקו ונטלו אחד מן האחין בלא דעתם
 יוצא בו רואין אם אין האחים מקפידים זה על זה
 ויכול לאוכלו בלא רשותם כגון שיש אתרוגים הרבה
 בתפוסת הבית או שימצאו הרבה אתרוגים בעיר או
 שכבר יצאו ואין צדיקין לו עוד ורש"ט יצא דקרינא
 ביה רכס שחרי כולו שלו הוא ואם לאו לא יצא
 דבעינן שיהא כולו שלו ולא שמקצתו שלו וטס ואינו
 יוצא עד שיתנו לו חלקם במתנה נטורה ולפ"ו תלוי
 רק בין מקפידין ואין מקפידין ואם רק אין מקפידין
 יצא ובן גראה מדברי המור ע"ש :

כ"א נביית דמי אתרוג יש לנכות לפי ממון רהיוד
 מצוה חל על העשיר יותר ויש מי שסובר דמחצה
 לפי ממון ומחצה לפי נפשות וע"מ סק"א ואצלינו
 קונים ממעות ציבור אך בהושענא רבה מעמדין
 קערה וכל אחד גותן דבר מועט כרצונו ואשה פטורה
 מליתן מעות אתרוג לפי שהיא פטורה אמנם לשי דין
 שסברת

דין אבל הרמב"ם כתב בפ"ח דין י"א וז"ל האחים
 שקנו אתרוגים בתפוסת הבית ונטל אחד מהם
 אתרוג יוצא בו אם יכול לאוכלו ואין האחים מקפידים
 בכך יצא ואם לאו לא יצא עד שיתנו לו חלקם במתנה

ערוך הלכות לוב סימן תרנ"ט השלוח עב 143

שפרכות צריכות ליתן וכו' שיש לו אתרוג בפ"ע
א"צ ליתן וכל אדם ישתרל ויהא וריו כמצות לקנות
לו אתרוג וללוב לבר כרי לקיים המצוה בהירורה
ונכח פתגם סק"צ מי שיש לו אתרוג כפ"ס וכעיר אחת
אין כלל אתרוג מוטב שיזכה את הרבים ויטלה עלו לשם
והוא יפדך על של זכור וכפ"ס סק"צ כתב הלף
כאכל יחד הדך ככסר שאין לו אתרוג יעשה כן פ"ס
ולא שמתנו מי עשה כן דכאמרי כל אחד יכול להשיג
אתרוג עם שאף כיוקר ומ"מ ישנו בתפילות מה שלא היה כן
בדורות שלמינו :

תרנ"ט [סדר קריאת התורה ביום ראשון של סוכות וכו' ב' סעיפים] :

א שחרית נכנסין לביהכ"ז ולא מקרימין כל כך כמו
בשבת ומתפללין תפלת יו"ט ואומרים פיוט כל
מקום כמנהגו ואם הל יום ראשון כשבת מחליפין
הפיוט של יום שני לראשון מפני שבראשון מרבר
הפיוט אורות הר' מינים וכשני אורות טובה ונומדין
הלל ואח"כ אומר קריש שלם ומצויאין שני ספרי
תורות באות קורין חמשה נכרי בפרשת שור או כשב
והמפידין קורא כפ"ס שנייה בקרבנות המופסין בפניחם
ומפידין בזכריה הנה יום כא מפני שכשם נזכר
ענין סוכות ומתפללין מוסף ואומרים בקדושה אירי
אירנו וגו' ואים כפיהם והכהנים אומרים כרכת כהנים
והש"ץ נומר שים שלום :
ב ובענין ההושענות יש מנהגים הלוקים רב מעריה

תר"ם [סדר ההושענות והיקף הבימה וכו' ד' סעיפים] :

א ענין ההושענות הוי זכר למקדש דתגן ומ"ה.ו.
בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת וביום
השביעי ז' פעמים ובמקדש לגרו זה מיריחו כדאיתא
בידש"למי שם ובמדרש שוחר טוב על פסוק שמעה
ד' צדק ולכן גם אנחנו מקיפין את הבימה כלולכיני
ואתרוגנו בכל יום פעם אחת ובהושענא רבה ז'
פעמים ומעמידין ס"ת על הבימה וצועקין הושע נא
כלומר הושע נא את עמך את שארית ישראל מכל
הצרות המוכבים אותם בזכות התורה ובזכות שמך
הגדול שכביכול עמי אנכי בצרה והושע נא למענך
אלקיני וכו' :

ב ולכן אומרים אני והוי הושיעה נא שהם שני שמות
משם של ע"ב היוצא מג' פסוקים ויסע ויבא ויש
ובתרו בשני שמות אלו על שם ואני בתוך הגולה
ועל שם וזוא אסור בויקים שזה מורה כביכול כאלו
זוא יתברך בגלות כמאמרם ו"ל גלו לבבל שכינה
עמהם כרתיב עמי אנכי בצרה ואני קאי המיד על

שמו יתברך כרתיב בכל התורה אני ד' יען ואלו
יתברך אינו יכול לומר בעצם אני שהוא לשון בעל
כה מלשון און כי אין שום כח וולתו יתברך ועוד
דכתיב אני אני הוא אני אמית ואחיה שזה הפסוק
מברר בשמירת ישראל לזה אומרים אתה שאמרת אני
אני הוא הושיעה נא ומה"ס כפ"ס האמנה ע"ה וזו ג"כ
קאי עליו יתברך שהם שני אותיות האחרונות משם
הוי' וצריך לומר והו במלאפרם ולא בתחלים וגם אני
והו בגימטריא אנה ד' וה"ס ע"ה :

ג מעמידין ס"ת אחת על הבימה ובהיר ז' ספרי
תורות ויש שמתציאין כל הס"ת ומעמידין נר באה"ק
על שם נר מצוה ותורה אור ואין למקפס בזה מה
שנתינים רבר של חול רכיון שלכבוד התורה עושים
כן אין חשש כרבר ומקפין דרך ימין רכל פנות
שאתה פנה אינו אלא דרך ימין ולכן כשהעם פניהם
אל הס"ת העומרת על הבימה הוי צפון דרך ימין

ערוך הלכות לולב מימן תר"ם תר"א תר"ב תר"ג השלחן

ד נהגים להקיף אף מי שאין לו לולב וי"א שמי שאין לו לולב אינו מקיף וכן נהגים וביום השביעי נוטלין הערבה עם הלולב להקיף וסו ואין אנו נודתין כן וכן צוה האר"י לכולי לחבר הערבה עם הלולב ומי שאירע לו אבל בחג אנו מקיף וכן אבל כל י"ב חרש על אביו ואמו וכן נהגו ואף שיש שפקקו בזה ועל"ז מ"ם כן המנהג מפני שאנו מבקשים רחמים ועליו רינים שורה אם לא שהאבל הוא גדול העיר ומוכרח להקיף :

וכפ"ז היה צריך גם הש"ץ מקורם להפוך פניו לצד הבימה דאל"כ הוי רדום דרך ימינו אבל אין המנהג כן והוא כסל אל הציבור (מג"א ולמ"ס א"ט) ובשבת אין מקיפין לפי שאין לולב בשבת וגם במקדש לא הוי מקיפין בשבת ואין מעמירין מ"ת על הבימה בשבת אבל הושענות אומרים גם בשבת כמ"ש רבינו הב"י בסעיף נ' יש מי שאומר שאין אומרים הושענא בשבת ולא נהגו כן עכ"ל וכן הוא מנהג אשכנז והספרדים אין אומרים :

תר"א [דין קידוש זמן וברכת סוכה בליל שני וכו' ב' סעיפים]:

כפ"חג להברכה אבל סוכה אין ענין ליום וא"כ למה יפסיק בסוכה בין קידוש לזמן וי"א :
 ב רבותינו בעלי הש"ע פסקו כהרא"ש רבליה שני שהחיינו קודם וכן אנו נודתים ומ"ם יש מהגדולים שכתבו דהייקר בהאבי העורי שאין לחלק שום חילוק בין לילה ראשונה ללילה שנייה ומקרימין סוכה ואח"כ זמן כבלילה ראשונה ויש מהגדולים שנהגו כן ומסד"ל וי"א ופשיטא שמי שלא אבל לילה ראשונה בסוכה שסברך בשנייה סוכה ואח"כ זמן (מג"א) :

א למנחה מתפללין כמו ביוצר וכן בערבית כמו בליל ראשון וכתב הטור דבקידוש של ליל ב' אומר קידוש וזמן אחריו מיד ואח"כ סוכה דזמן לא קאי אלא אקידוש ולא אסוכה דאף אם יום ראשון חזי יצא בזמן רסוכה הלכך צריך שלא להפסיק בסוכה בין קידוש לזמן ואב"י העורי כתב שאף בליל ב' יש לומר זמן באחרונה כמו יקנה"ז אע"פ שהזמן אינו חוזר על הברכה וא"א ז"ל הסכים לסברא ראשונה עכ"ל דלא דמי להברכה דטעונה כוס הלכך אין להפסיק בזמן בין

תר"ב [סדר תפלת יום ב' של סוכות וכו' ב' סעיפים]:

דפשיטא דלא נרע זמן של אתמוז מעשייה שקורם יו"ט ורק כשחל יום ראשון בשבת מטילא דמברך זמן בשני שהרי לא בירך שהחיינו ערין עליו ואז דומה לשופר שמברכין גם ביום ב' :
 ב ומוציאין שני ספרים באחד קורין חמשה נכרי בשור או כשב וכשנייה בקרבנות המוספים דפינחס הבך כראתמוז רק ההפמרה היא במלכים ויקהלו עד בהוציא אותם מארץ מצרים ששם נזכרו שבעת ימי החג ומתפללין מוסף וברכת כתיים הכל כראתמוז :

א וביום ב' מתפללין כמו כראשון ונוטלין לולב ומברכין על נטילת לולב וכן כל שבעה דאע"פ שהם סדרבגן סברכים עליהם כמ"ש בריש ס' תרנ"ח ע"ש ולענין זמן ביום שני על הלולב י"א שא"צ לאומר שהרי יצא בזמן דאתמוז ואף אם היה חול הלא מדינא רגמ' מברכין בשעת עשייה קודם יו"ט וי"א שצריך לאומר שהרי לא תקנו אלא או בשעת עשייה או בשעת נטייה ואם אתמוז היה חול הרי לא היה לא שעת עשייה ולא שעה נטייה ומי הדיעות בטור ומ"ם מנהגינו כריעה ראשונה וכן פסקו הטור והש"ע

תר"ג [סדר קריאת התורה בחוה"מ והתפלות וכו' ד' סעיפים]:

הוי חג בפ"ע שהרי קרבנותיהם חלוקין וקורין בתורה מעניינא דיומא כמו שיתבאר ומתפללין מוסף של יו"ט ואומרים הושענות כמו שנרפס בסידורים ואחרות משה שאומרים בחז"ר כמו אערוך שועי אל למושעות אבל יש

א בחילוי של מועד מתפללין ערבית ושחרית ומנחה בבחול ומזכירין יעלה זיבא בעבודה ואם לא אמר סחורין אותו ומברכין בכל יום על הלולב ונימדין דהאל ואינו דומה לפסח שאין נוטלין דסוכות כל יום

יש שאומרים מסדר ה'ר' כסדר ולכאורה למה לנו לשנות אך אין משיבין על המנהג כדבר שע"פ דין אין שום עיכוב אם כה ואם כה :

והרכיבי קורא המפיקות וביום השני וביום השלישי וכן בכל יום ורק כה'ר' יצטרך הכותן להתחיל מן וביום החמישי לוי ביום הששי שלישי וביום השביעי והרכיבי ביום הששי וביום השביעי דא"א באופן אחר כמובן וכן המנהג הפשוט אצלינו והוא הכל בח"ל אבל בא"י שאין שם מפיקא דיומא קורין כל הקוראים היום שלו כגון ביום שני קורין כולם וביום השני ובשלישי וביום השלישי וכן כולם על דרך זה :

ב ולאשר כי הקריאה בתורה"מ א"א רק כאלו הששה ימים שמים השני עד אחר יום השביעי שככל אחד א"א לקרות רק קורא אחד ובכל יום יש ר' קרואים דבתורה"מ קורין ר' וא"כ בהכרח שהשני יקרא מה שקרא הראשון ויש בזה מנהגים חלוקים רבינו הב"י כתב דביום ראשון קורא כהן וביום השני ולוי ביום השלישי והשלישי והרכיבי חזורים וקוראים זה והיינו השלישי יקרא וביום השני אך הרביעי יקרא שגיהם ביום השני וביום השלישי משום מפיקא דיומא כרי שאחד יקרא שני המפיקות וביום שני אינו קורא וביום השני כרי שלא לזנוול ביום שני לבלי לתראות שיש בו חשש חול ועל דרך זה קורין בכל הימים :

ד שבת של חוש"מ ערבית שחרית ומנחה מתפלל של שבת ואומד יעלה יבא בעבודה ואם לא אמר מחזירין אותו ובמסופף מתפלל של יום וכולל של שבת והותם מקדש השבת וישראל והומנים ואומרים אר"ר אדירינו בקדושה ואומרים הושענות ואומרים קהלת לאחר שחרית ואם שמ"ע בשבת אומרים בשמ"ע ובלא ברכה ופוציאין שני ספרים כאחד קורא ראה אתה אומד ונ"ו והמפיד בספיקא דיומא וההפדה ביחוקאל כגון ומנוג שתהיה בתג המכות והותם בהפמדה מקדש השבת וישראל והומנים :

ג אבל מנהגינו ע"פ רבינו הרמ"א שהראשון קורא וביום השני לוי וביום השלישי שלישי וביום הרכיבי

תרס"ד [סדר יום הושענא רבה ובו י"ג מעיפים] :

העם ונוטלין אותן כדרך שעושין בכל יום זהו פדר ערבה שבמקדש :

ב ובמה"ז הנתינו הנביאים האחרונים חגי וזריה ומלאכי ואנשי כנה"ג שהם היו מתקני תקנות בישראל ור"י מ"ל ז' רבין שאינה מפורש בתורה רכן לא קבעוה בכל יום כלולב אלא ביום השביעי ככד נוטלין אותה זכר למקדש כיצד עושה לוקח כד אחד או ברין הרבה חוץ מערבה שבלולב חובב כה על הקרקע או על הכלי פעמים או שלש ובלא ברכה כיון שאין בזה מעשה נמורה ונכון לחבטה חמש הביטות יש בזה מעם :

א ביום זה נתוספת מצוה אחת והיא מצות ערבה והיינו עיקר מצוה היתה במקדש דהלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבת שבלולב ואין אדם יוצא ירי חובתו בערבה שבלולב ושיעורה אפילו עלה אחד בכד אחד כיצד היתה מצוה ככל יום ויום מן הימים היו מביאין סורכיות של ערבה והם ענפים נדודים של י"א אמה שהיו כמנצא במקום הסמוך לירושלים וזוקפין אותן בצדדי המזבח שהיה נכוח עשר אמות וראשיתן כפופין על נבי המזבח אמה ובעת שהיו מביאין אותה וסודרין אותה היו תוקעין ומריעין ותוקעין והיינו תקיעה תרועה תקיעה אף כשחל שבת בתוך ימי החג אין זוקפין ערבה אא"כ חל יום ז' להיות בשבת דאע"ג דעתה אינו חל ה'ר' בשבת אמנם בוסן המקדש שהיו מקדשין ע"מ הראייה היה יכוד להיות כן דאז היו זוקפין אותה בשבת לפרסמה שהיא מצוה וכיון שאינה כתובה בתורה לכן צריכה פירסום והיו מביאין מע"ש למקדש ונתנין אותם בניגית של זהב המלא מים כרי שלא יכמושו וכשבת היו זוקפין אותן בצדדי המזבח וכאין

ג וכבר נתבאר ששיעור ערבה זו אפילו עלה אחד בכד אחד מידו מכוער הוא להיות כן רכן נוטלין ערבה יפה משום זה אלי ואנוהו ורגו ליטול חמש ברין ולקשרם ויש בזה מעם ושיעור ארבה כשיעור ערבה שבלולב וכל הפוסל בערבה שבלולב פוסל כה כגון קטומה וכמושה וכיצא בזה לבר נשירת עלים כשר כה אפילו לא נשתייר רק עלה אחת במ"ש וא"צ ניענוע רק חביטה

הכיסוף ויא שצריך גם נייענע וכתב רבינו הרמ"א במסעיף ד' שנהגו לעשות שתיחת מנענעין בה ואח"כ חובטין אותה עכ"ל ואנחנו לא ידענו מסנהג זה:

ך ואינה נימלת אלא בפני עצמה שלא יאגר דבר אחר עמה אבל בידו יכול לאחוז גם דבר אחר ואין זה חציצה בין היד להערכה שלא הקפידו בזה כל כך כיון שאינו אלא סנהג ומ"ם דרך כיון אסור להחזיקה ויטלנה בידו מסש דרך כבוד ויש מקפידים שלא לאגדה בעלי לולב משום חציצה ואינו כן דבר לנאותו אינו חוצץ ומ"א סק"ז כמ"ש בריש סי' הרנ"א וכתב רבינו הכ"י במסעיף נ' יש מי שאומר שאף ביום זה מקישים בלולב וקא בערכה ולא נהגו כן אלא להקיף גם בערכה עכ"ל אבל אנחנו נוהגין רק להרייב בהלולב וכבר הוהיר האריו"ל שלא לחבר העו ה אל הלולב כלל ונהגו ששמש של כהכ"נ מביא הערכה לסכוד כמו שנהגו בופן המקרש ואצלינו קשה ליהודי גם כזה מפני שעניינם מביאים אל הבתים וצדקה היא להם שנוטלין דבר מה עבור זה ואין קפידא בכל אלו הדברים רק שתהא כוונתו לשמים:

ך וכבר נתבאר שאין אדם יוצא ידי חובתו בערכה שבלולב אפילו הגביה אותה שני פעמים אחר לשם לולב ואחר לשם ערכה ואף שי"א שיוצא בה ככה"נ מ"ם אנו לא סבירא לן כן:

ף כתב רבינו הכ"י במסעיף ו' יש מי שאומר שאינו יכול ליטלה עם הלולב בשעה שהוא יוצא בה ידי חובתו עד אחר שיברך ויטול וינענע בתחלה ואם נמלה עובר משום כל תוסיף ואחר הנענוע הראשון יכול הוא ליטלה עם הלולב וכ"ש בשעת הקפה ואע"פ שמה שכתב שאם נמלה עובר משום כל תוסיף מעות הוא בעיני מ"ם אין הספד לחוש לרבריו וכתב עוד דגם אחר נמילה ונייענע צריך לתפוס הערכה ככזה להכיר שהיא חובה ובשעת החבטה יטלנה במ"ע ויוצא בה ידי חובתו עכ"ל ובחדאי כל תוסיף לא שייך כאן כיון דקיי"ל לולב אי"צ אגר אי"כ גם היא בכלל ערכה שבלולב ועוד דכל תוסיף אינו אלא במין אחר לגמרי כמ"ש בר"ם תרנ"א ע"ש ונא"ל מחוס' ל"ד: ד"ה ערני:

ן ורבינו הרמ"א כתב על על זה דהסנהג פשוט ליטול הערכה עם הלולב בשחרית בשעת הנענוע ובשעת הדקפה עד שעת החבטה ונא"ל נוטלים הערכה לכדה

ויותר טוב שלא ליטלה עם הלולב כלל ואף הנוטלח עם הלולב נ"ל דלאחר שהקיף יסור הלולב בידו ויאחו הערכה שהם הושענות שעושים לכר כל זמן שאומרים תחנונים על המים ומנענעים ההושענות בשעה שאומרים הושענות ואח"כ חובטין אותן עכ"ל וכבר בארנו שאנו עושין כהדרך היותר טוב שכתב ואין אנו מחברין לעולם הערכה עם הלולב ילא רק הלולב לבדו תם בעת אמירת ההושענות אנו תופסין רק הלולב לבדו אך בהניעונו אל תפלה תענה אמונים מניחים הלולב ונוטלין הערכה עד החבטה גם הנענוע בהערכה אין אנו נוהגין וראוי לחוש לרבריו ולנענע קצת ומ"א סק"ח סק"ח ליטול שני כדים נפרדים ויש שכתב י"ז כדים ואלא לאונגן ע"ש אין אנו טהגין כן אלא טטלין ה' כדן ומוגדים אמתן:

ח י"ז מי שאומר שהושענא שבלולב אע"פ שגורקת שאינה תשמיש קרושה אלא תשמיש מצוה מ"ם אין לפטוע עליה דרך כיון וכמ"ש בס"י כ"א נבו יציצת וכן הערכה שנוטלין היום כך רינה וכן יש מי שאומר שאסור ליהנות מן הערכה לאחר נטילתו דלכזוי יומא אתקצאי למצותה אם לא שהנהג עליה שאינו מקצה אותה רק עד אחר חבטה אך באמת י"א דלא מהני תנאי על יום זה דבע"כ הוקצה לכל היום ויש כזה ריעות ועמ"ל סי' תרמ"ט סק"ט וסי' זה סק"ט ועמ"ל שם כמסעיף כ"א:

ט וכתב רבינו הרמ"א במסעיף ט' דנהגו להצניע ההושענות לאפיית מצות כדו לעשות בה מצוה עכ"ל כלומר מינו דאתעבדא בה חדא מצוה ליעבר בה מצוה אחריתא וכוודאי נכון הוא אך מפני אורך הזמן קשה השמירה ולפעמים מוטלים בכיוון ולכן יותר טוב לשורפן כמו ששורפין סכך הסוכה וכן אנו נוהגים:

י ויש מי שאומר שיש ליהודי שלא לקיץ ישראל משדה של א"י אפילו כרשותו ומעמו של דבר בארנו בס"י תרמ"ט סעיף י' ובדיעבד אין חשש בזה כמ"ש שם ואם חל הור"ד ביום א' וקצין האי הערכה בשבת והביאה כשירה דארעתא דנפשיה קעביר אבל אם צוה לו הישראל שיקצנה בשבת נראה ראסור ויש מי שסותר גם ככה"נ ותלו חרבר בתשו' הרשב"א ומ"א סק"י אבל סאר הרבר תסוה ודרשב"א לא סוירא כלל מעגוין זה אלא ששא"ו ממנו אם נקצנה ביו"ט שני אם מותר להניחה ביו"ט שני בהגאדה של הלולב וס"ק

כלל הו"ר מה שקרה לו או לקרוביו כלותה השנה רק אין לדקדק בזה כדי שלא ליחלט מוליה גם כי רבים אינם מבינים על נוריו העניין ויותר טוב להיות תמים ולא לחקור עתידות עכ"ל וכאמת חלילה לעמכי להביט על עניינם כאלו וכרע אחד כשכח נחמכה נחפך מרע. לטוב ואין לנו רק ליטא עינינו אל אכתי ששמיים :

יב והאופן השני שעושים היום הזה בקצת יו"ט והיינו שאימרים בפסוקי דמרה מומרי שבת ויו"ט רק נשמת אין אומרים ואימרים מומרי לתורה וכהוצאות ס"ת אומרים שמע ישראל כמו ביו"ט ואימרים קרושת נעריצך אדיר אדירינו והקדישים של מוסף אומרים כגון יו"ט ואין נילין לעשות מלאכה של חול עד אחר יציאה מכהכ"ג ובתב רבינו הרמ"א שיש לומר פזמן וכו' ברית כשיש מילה בהו"ר ואימרים אותו קודם אנא און חין עכ"ל אמנם אצלינו לא נהגו כלל כפזמן הזה גם בכל השנה :

יג וגם נהגו לעשות סעודת יו"ט בהו"ר במאכלים טובים וכיוראי מי שביבולתו לאכול גם בלילה לתיאבון יאכל ייערב לו ויבויש לו אמנם רע עלי המעשה שרבים יאכלו לשבעה עד שקצים בלילה באכילה וחלילה לעשות כן בלילה הוי יו"ט של שמיני עצרת וחובה לאכול לתיאבון ולכן אין לאכול סעודה קבועה ביום כדי שיאכל לתיאבון בלילה וכן אני נוהג ונהגו דומר יו"ט טוב ורא כמו בחול :

ופסק שאסור ויותר לא הזכיר ברבריו (תמו) הרמ"א סי' רנ"ז וגם הפמ"ג נסאר ב"ש וזה שכתב רבינו הרמ"א במעוף י"א וז"ל מיהו אם צוה ישראל לקצצה ואיכא פרהמיא ברבר יש להחמיר אם יש לו ערבה אחרת עכ"ל דמשמע רק חומרא בעלמא ומשום פרהמיא אבל מדינא מותר והו' כשצוה לו קודם השבת לקצצה ולא אסר לו שיקצצה בשבת אבל אם א"ל שיקצצה בשבת נראה דמדינא אסור וכפרט לרבר מציה ועמ"ש כפי' רנ"ב וצ"ע לדוגא אם אין לו ערבה אחרת :

יא ולפי שנתוסף מצוה אחת היום והוא גמר החג ובחג גדונים על המים ובמים נבלל פרנסה ועור עניינים לכן מנהג כל ישראל לעשות התעוררות ביום זה בשני אופנים האחד כמו ימי דין והיינו שהרבה נעזרים רוב הלילה וקורין משנה תורה מפני שבשם עיקר אהבת ד' ויראתו וקורין תהלים ואימרים יהי רצון המיוחד להו"ר וקודם הכוקר הולכין לטבילה ומשכימין לכהכ"ג והש"ץ לובש הקימל ואומרים שיר חיזור ואנעים ומירות כמו ברה ויוה"כ והגנון כתיך התפלה כמו בימים נוראים ובסיבוב ההקפות ובאמירת הושענות טובים הרבה כמו ביוה"כ ומרכים קצת בנרות כמו ביוה"כ לפי שבחג גדונים על המים והיום הוא הגמר דין ונוהגים להתיר בו אגודו של לולב וכתבו לזה רמז וכתב הרמ"א נכס הרמטות ט"ז סימן כלל הלכה

תרס"ה [אתרוג] אסור לאכול בשביעי ובו ג' מעיפים] :

משום ספיקא דיומא ומותר בתשיעי ואפילו חל תשיעי באחד בשבת ולא אמרינן דשבת מומיני להיהר והיה הכנה משבת ליו"ט דאין זה הכנה ברבר שהיה בעולם ולא נעשה בו מעשה ומג"א סק"ט ומ"מ יש אומרים בחל להיות באחר בשבת מטעם הכנה ורע דאתרוג שנמשל גם בח"ל מותר בשמיני (ש"ו) רבולי האי א"א לאסור כנפסל :

ג השריש ז' אתרוגים לו' ימים כל אחר יוצא בו ואוכלו למחר ואע"ג דבה"ש היה אסור מ"מ ביין דלא ייחרו רק ליום אחד הוי כאלו התנה בפירוש שאינו מקציהו אלא למצותו ומג"א ורע דהירושלמי סובר דנפסל יצא מסיקצתו אבל אין זה דרך הש"ס שלנו (עמ"ו) :

אפילו

א אתרוג בשביעי אסור כל היום שהרי הוקצה לכל שבעה ואיסורו מתחיל מיום הראשון גם קודם שבירך עליו כיון שהקצהו למצוה בערב יו"ט (ש"ו) ואפילו נפסל אחר שעשה בו המצוה מ"מ אסור כל שבעת הימים שהרי הוקצה על כל השבעה אבל בשמיני מותר ואע"ג דבין השמשות שבין שביעי לשמיני עדיין מוקצה הוא משום ספק יום שעבר מ"מ לא אמרינן ככה"ג מינו דאתקצאי לכה"ש אתקצאי לכולי יומא ולא דמי לסוכה שיתבאר כפי' תרמ"ז שאמרה גם בשמיני דהתם אתקצאי בה"ש ע"י מעשה שהיה מחוייב לאכול שם משא"כ באתרוג דאינו אלא מפני היום שעבר (תוס' סוכה י' ד"ה עז) :

ב ובחל שעושים שני ימים אסור האתרוג גם בשמיני

תרסי' [דין סוכה בשביעי ושמיני בחיל וכו' ה' סעיפים]:

מה יעשה נמר מלאכול מוריד כליו מן המנחה ולמעלה לביתו מפני כבוד ירם האחרון ואע"ג דמורה א"ע מיום ראשון לשני מ"ס הא א"א בענין אחר דבלילה א"א להוריד וגם אין בזה טירחא דאינו מעמירם כהונן בבית עד הלילה והורדה בעלמא לית לן בה:

ד ומה יעשה בחיל כשאין לו בית ומכרה לאכול בסוכה גם בתשיעי שלא יהיה נראה כמסיף ולפחות בה א"א שהרי ב"י"ט אמר לפחות אמרו חכמים וטו רבך יעשה להכירא דאם היא סוכה קטנה שאמור להניח בה הגר בשאר ימים כמ"ש במ"י תרל"ט יניח בה את הגר ואם היא גדולה שפותר להניח בה את הגר מכנים בה קדרות וקערות וכיוצא בהם שאמור להכניסם לסוכה כמבואר שם כרי להכיר שמוסלה ושכבר נמרה מצותה ולא מיהוי אז ככל תוסף:

ה ודע דהרא"ש ויל שלחי סוכה דקרק מפירשיי שם דאפילו בחיל צריך לעשות איוה חיכר בשביעי בהסוכה להורות דמה שיאכל שם בשמיני לא תהא ככל תוסף ודחה זה ע"ש וגם באמת אין מרשיי הכרח כל כך ע"ש אמנם נ"ל דעיקר דבר זה תלוי באופן הישיבה שלנו בשמ"ע ויתבאר במ"י תרסי' (הרא"ש ח"ט מ"ט רמ"י מ"ח. נ"ה הא לן לכו כנל מדליק הגר דלשטי קאי ולמכר לומר דלשמיני קאי ועב"ל וק"ל סו):

תרסי' [מופת ונויה אמרין] גם בשמיני וכו' ב' סעיפים]:

הל ביום ע"ש יש נהגים לאמור סוכה ונויה גם בשבת מטעם דאם תתירם בשבת הרי י"ט מכן לשבת אמנם כבר בארנו במ"י תרסי' דרבנן שכבר הוא בעולם לא שייך הכנה ומ"מ יש מחמירים וכמ"ש שם ע"ש:

ב ויש שנהגו כשהיו יוצאין מן הסוכה היו אימרים יהי דצון וכו' בשם שובינו לישב בסוכה זו מן נוכח לישב בסוכת עורו של לוייתן ורבך ידוע שאמור להכין מיו"ט להכירו ולמיכך בשמ"ע כשמוריין הבלים מן הסוכה אמור להעמיד השולחנות והספלים בבית לצורך הליכה דהוי חכנה ודי כמה שהתנינו להחידים מחמירה

א אפילו נמר סעודתו ביום השביעי שחרית ובא"י שא"צ לישב בה בשמיני עצרת מ"ס לא יסתור סוכתו לנמרי שהרי צריך לישב בה כל היום עד הלילה ואולי איתרמי ליה סעודה ויצטרך לאכול בסוכה אמנם הכלים שצריך להביא מוריד אותם מהסוכה מן המנחה ולמעלה ונראה רממנחה קמנה היא שאו ניכר שעושה לכבוד ירם ומחמן את הבית לכבוד ירם האחרון ואין בזה בויין להסוכה:

ב ואם אין לו בית והוא סוכה לישב גם בשמיני בסוכה בא"י והרי מיהוי ככל תוסף דבל תוסף נמור ליכא משום רקו"ל לעבור על כל תוסף שלא בוסנו בעי כוונה לשם מצוה ומסי' ד"הו אבל בלא"ה אינו עובר ככל תוסף אבל מ"ס מכתב הרבב ואמרו חכמים ומ"ה. ו שצריך למפול את הסוכה והיינו לפחות בהסכך מקום ד' על ד' ואע"ג דגם בני מפחים נפסלה באייר מ"ס אין היבר כל כך ודבר פשוט הוא שאם נצרך לאכול עוד בשביעי שצריך לאכול בסוכה ודע דחשש לצאת מכל תוסף אינו אלא בשמיני ובחיל בתשיעי משום דמטיבי לימי הסוכות אבל מי שרוצה לאכול אחר התג בסוכה א"צ כלום דאז לא מיהוי ככל תוסף וא"צ לפחות בה ולא דקלקלה ויושב ואוכל:

ג והוה הכל בא"י אבל בח"ל א"צ לעשות בשביעי כלום שהרי צריך לישב בה בשמ"ע וביום השמיני

א אע"פ שבמ"י תרסי' נתבאר דאתרוג בשמיני מותר בא"י מ"ס סוכה ונוי סוכה אמרין בשמיני מטעמא דביון דאתקצאי לבה"ש שבין שביעי לשמיני אתקצאי לכולי יומא ולא רמי לאתרת דהמוקצה אינו ע"י מעשה אלא מחמת יום שעבר ולא כן נבי סוכה שהרי צריך לישב שם בה"ש ואלו אתרמי ליה סעודה בבה"ש היה אוכל שם בסוכה ונמצא דהקצאתו הוי ע"י מעשה וכמ"ש שם וממילא דבחיל שיושבים גם בשמיני דאמורים. גם בתשיעי מהאי טעמא דתשיעי לבני ח"ל בשמיני לבני א"י ודע דזה שאמרנו לענין איסור להשתמש בסוכה זהו כשנפלה דאלו קיימת בלא"ה אמור משום סתירת בנין ואם שמתה תורה

מהסוכה ביום ששים רא"א בלילה אבל להעמידן ולהשיבן אסור עד הלילה וזה כשהורדה היא דבר בפ"ע וההערכה דבר בפ"ע אבל אם בעת הורדה מעמידן על מקומן לית לן בה דאין בזה עשייה

מיוחדת ומיוחדת בפ"ע וזכה מתוך מה עסקה להפג"ח במקני מדברי מהר"ל ע"ש ומ"ס דהאמרי"ל אומר להקטן הס"ח מסמך לז"ס תש"ס הכנה ע"ש נ"ל דלא אומר שם אה"ה פסוקים מזהם היו כלומר לנשט ולא מקרי הכנה :

תרמ"ח [תפלת שמי"ע וישיבת סוכה בח"ל בשמי"ע וכו' ד' מעיפין]:

ג ומטעם זה נהגו לצאת מיד מהסוכה אחר סעודת שחרית ומ"ס ויש שבבילה אין יושבין וביום יושבין ומ"ס ואין זה מנהג נטוה ויש שעושין קידוש ומעמידן בסוכה והולכין לבית לאכול והנה על כל אחד הדברים כבר צווחו כמה גדולים דאין לעשות כן דכיון דבגמ' נפסקה ההלכה שיושבין בשמי"ע בסוכה א"כ צריכין לישב כל הלילה וכל היום וגם צריכין לישן בסוכה ובלי שום הבדל מכל התנ :

ד האמנם לענין יש טעם בעיקר במנהגן של ישראל וכל הדברים אמת רק שצריך ביאור דהנה אמת שבגמ' נפסקה ההלכה דמיתב יתבינן אבל רבותיה בעלי התוס' כתבו שם ו"ל מיתב יתבינן כלובב לא רצו לתקן שיכלו הלולב מפני הספק לפי שהוא יר"ש ומקצה לסכסול ומינברא למיתתיה שנהוג בו מנהג חול אבל סוכה פעמים שסוכתו עריבה עליו אוכל בה אפילו ביום עכ"ל וכ"כ הסוד ו"ל ולא שייך בישיבתו בה לומר היאך נעשנו חול שכך דרך לפעמים לישב בצל סוכה אפילו שלא לשם מצות סוכה עכ"ל הרי מפורש רעיקר החיתר הוא מפני שאינו ניכר שיושב בה לשם מצוה אבל אם היה ניכר שעושה רק לשם מצוה לא היה נכון לישב בה :

ה ולפ"ז א"ש הכל דודאי במדינות החמים כמו בבבל ובמדינות המערביות והדרומיות דבמדינות האויר ממוזג ופזוז ודאי דחייבים לאכול ולישן בשמי"ע כמו בכל התנ אבל במדינות הצפוניות כשלע"ז דע"פ הרוב הזמן הוא קר אך אם אנו נפסוד עצמינו בכל תנ הסוכות מטעם קיריות בטלה מאתנו מצות סוכה ובע"כ אנו צריכים לישב ולישן בכל תנ הסוכות וכאמת משינה רובם פומרים עצמם מטעם זה כמ"ש בס' תרל"ט מיהו בשמי"ע שציו חכמים עלינו לישב בה ובאופן שלא יהא ניכר שהיא לשם מצוה וזהו דבר שא"א כמעט במדינות שלנו ולכן הלילה לנו לבטל תקנת חכמים אבל מ"ס בברכת לעשות איזה היפר שהיא שלא לשם מצוה וחינו דמי

א ליל שמיני מתפללין נ' ראשונות ונ' אחרונות וקדושת היום באמצע וכתבו הסוד והש"ע לומר חתן לנו וכו' את יום השמיני תנ העצרת הזה ודכינו הרמ"א כתב דאנו נוהגים שאין אומרים תנ בשמיני ולא מציינו בשום מקום שנקרא תנ אלא אומרים יום שמיני עצרת הזה עכ"ל וי"א שצריך לומר את יום שמיני עצרת החג הזה (מ"ל וט"ו) וכן מנהג העולם וכן נהגם במסורותיהם והטעם דהנה קאי אסוכות דהוא עצרת תנ הסוכות אבל הרבה מגדולי ישראל הסכימו להפוך והש"ע לומר את יום השמיני תנ העצרת החג ויש ראיות רבות דמקרי תנ ובתורה הוא מפל לחג הסוכות אבל רגל בפ"ע ואקרוי תנ וכן הוא בסידור רב עמדם נאון ונ"ל רחיה לה' ממ' שפירי ס"ע שאומר שם על שנינו של סמך שאומר ביום שנינו העצרת הזה וז"ל מקרי כו תנ לסי שאינו תנ בפ"ע עכ"ל ומחילה דמ"ע דהוא רגל בפ"ע מקרי תנ וזהו דאין לה נהגין שנינו של סמך כמ"ס מ"מ רחיה גדולה היא ועוד ק"ו הדברים דמייני של סמך ללא מקרי תנ ואינו רגל בפ"ע אנו אומרים תנ המלכות הוא ק"ו כמ"ס שהיא רגל בפ"ע מ"ל עליו תנ וד"ק ואם אחר תנ כמ"ס נג"ד דז"ל לחזור ולהתפלל ע' סוטה ל"ט ונכ"ז ויד' ס"י ר"ן :

ב בח"ל אוכלים בשמי"ע בסוכה בלילה וביום מפני שהוא ספק שביעי ואין מברכין על ישיבתה ומקדשין ואומרים זמן דהוא רגל בפ"ע והנה כך אויפקא הלכתא בגמ' (מ"ו ז) דבשמיני מיתב יתבינן ברובי לא מברכין ומ"ס ראינו בזה בפוסקים מנהגים שונים המרדכי כשם הראב"ה כתב דאסור לישן בשמיני בסוכה משום כל תוסף דבשלמא באכילה יש היכר מה שאינו סכך אבל בשינה ליכא היכר ומג"ל ואע"ז דבל תוסף נסיר ליכא כמ"ש בס' תרמ"ז דבל תוסף ש"א כומנו בעי כוונה מ"ס מיחוי כבל תוסף ועוד שר"י באמת יושב לשם מצוה מפני הספק ומ"ס דזכר צריך כיון דאין בקביעת החרש ויתבאר זה בסעף ה' בס"ד :

דמי שיטן בסוכה כל ימי התג לא יישן בשמיע ומי שאינו יושן בסוכה דהשתא לא הוי זה היכר בהכרח לעשות איוה היכר אחר והיינו או שלא לאכול בלילה או לאכול מקצת סעודה ביום חוץ לסוכה אך שני הדרכים האלה פגומים הם לכך התייחד הטוב הוא לצאת מיד לאחר הסעודה של שחרית מן הסוכה להראות שאין אנו עושים זה לשם מצוה וכוה כל דברי המנהגים קיימים ונלפ"ח :

ן ואין לאכול בשמיע סעודת הערב עד הלילה דאם יאכלנה קודם הלילה ולאחר תפלת ערבית ואינו יכול לברך לישב בסוכה מפני שקבל עליו יו"ט של שמ"ע והרי עדיין יום הוא ומ"מ אם אירע כן לא יברך לישב בסוכה ומ"ל סק"ג ויש מי שאומר דגם לכתחלה יכול לעשות כן וע"ז ואין המנהג כן דבלא"ה בכל יו"ט אין אנו אוכלין קודם הלילה :

ן בקריאת התורה בשמיע נאי שהוא רק יום אחד עושין ההקפות וקורין בואת הברכה לסיים התורה ואח"כ קורין בבראשית עד אשר ברא אלקים לעשות והמעם בוח כדי שלא יהא פתוח פה לשטן לאמר שסיימו התורה ואין רוצים ללמודה עוד וסור נס"י כאלו ומפסיד ביום השמיני עצרת וההפסדה ויהי אחרי מות משה ובח"ל קורין כל הבכור ואם הל בשבת מתחילין עשר תעשר ויש מקומות שגם בחול מתחילין עשר תעשר לפי שהוא זמן מעשרות וכן המנהג אצלנו ומפסידין ביום השמיני עצרת וההפסדה במלכים וידו ככלות שלמה משום דבשם נזכר שמיני עצרת ומחוד הספרים ואומר קדיש ומכריו השמש משיב הדיח ומרוד הגשם ודינו נתבארו בס"י קיד ע"ש וזאת הניס מנהג ספרד שהין הקמות גם נאמ"ע אחר תפלת ערבית :

תרס"ט [סדר יום שמחת תורה ובו ג' מעיפים] :

א בח"ל שעושים שני יום ליל תשועי מקדשין ואומרים זמן ולמחר מציאין ג' ספרים וקורין באחד וזאת הברכה עד סוף התורה ובשני סבראשית עד אשר ברא אלקים לעשות מטעם שנתבאר בס"י הקודם ובשלישי קורא המפסיד כמו אתמוז וההפסדה וידו אחרי מות משה ובמקום שאין להם רק שני ס"ת קורין בראשונה וזאת הברכה ובשנייה בראשית וחזרין ולוקחין הראשונה למפסיד אבל לא יקרא שני דברים בס"ת אחת כסדר וכן הוא בכל מקום שצריך ג' ס"ת ואין להם רק שני ס"ת :

ב וקורין ליום זה שמחת תורה לפי ששמחין ועושין בו סעודה לנמרה של תורה ובאשכנז נהגו שהמסיים והמתחיל נודרין גדבות וקוראין לאחרים לעשות משתה ונהגו להרבות הקרואים לס"ת וקורין פרשה אחת כמה פעמים ואין חשש בדבר ביום הזה כיון שנהגו כולם לעלות לתורה ביום הזה וגם הנערים עולין לתורה וקורין עמהם המלאך הנואל וכתב רבינו

הרס"א ונהגו לסיים אף על קמן העולה אע"ג דרא דדווקא ת"ח צריך לסיים בוסה"ו שהחון קורא אף לחוש עב"ל והאודנא אין מניחין קמן לסיים ומוכרין זה בדמים למי שמרבה וגם נהגו ששנים עולין ביחד ומברכין ואף שאינו נכון מ"מ מפני שמחת סיומה עושין כן וגם בלילה נהגו לקרות בשביל גרדים ונדבות ואין לזה יסוד ולכן נהגו בכמה מקומות לבלי דקרא רק תלתא נבריו וכן אנו נוהגין :

ג ועוד נהגו לומר פסוקים בערכות ושחרית אתח הראת וגו' ומציאין כל ספרי תורה שבהיכל ומסבכין הבימה שבעה פעמים ואומרים ומידות שירות ותשבחות ומקדין לכבוד התורה ואף שאין מדקדין ביו"ט כמ"ש בס"י של"ט לכבוד התורה מותר ואין עולין לדוכן מפני שרנילין לשתות יין וי"ש אחר קריאת ס"ת ויזהרו מלגמר מונמר או להבערים להשמיע קול לשמחה ויש שאין נופלין על פניהם עד אחר ר"ח מרחשן :

בס"ד מליק הלכות לולב

הלכות חנוכה

תר"ע [דברים האסורים והמותרים בחנוכה ובו ט' מעיפים] :

א בבית שני כשמלכו אנטייובסים הרשעים גזרו נזירות על ישראל ובמלו דתם הקדושה ולא תהיו אחת

אחת לעסק בתורה ובמצות ופשוט ידם כממוגם
 ובבנותיהם ונכנסו למקדש ופרצו בו פרצות ומסאו
 המהרות והצירו לישראל ולחצום לחץ גדול עד
 שריחם עליהם ר' אלקי אבותיהם והושיעם מידם
 והצילם ע"י בני חשמונאים הקדושים והמהורים
 הבהנים הגדולים מתתיהו ובניו שנלחמו עם אנטיוכס
 ויכלו לו והנצחון היה שלא בדרך המבע כי
 דחשמונאים עם חבורת החסידים היו מעשים מאד
 חזקיים בא עליהם בעם רב ובפילים הרבה וברכב
 ופרשים אך ר' החפץ בעמו ישראל מסר נבירים
 ביד חלשים ורבים ביד מעשים וממאים ביד מהורים
 ורשעים ביד צדיקים והזרים מישראל שנמתחו
 לאנטיוכס נ"ב נהרגו ונמסרו ביד עוסקי התורה ואו
 נתגדלו ונתקדשו שם שמים בעולם ואור התורה הופיע
 בעצם מהרתה ושם ישראל נתגדל בעמים :

ולכן כשמצאו זה הפך החתום בתוחמו של כהנא וזיה
 מונח בעומק באופן שגם לא הסימו אותו דאל"כ היו
 מטמאין בהיבט (מוס' ענת 10) ועוד דאלו היו רחמים
 אותם בוודאי היו נוספין אותו שהיו סומין שיש שם
 אבנים טובות ור"ן 10) והקב"ה עשה להם גם שאע"פ
 שלא היה רק ליום אחד הדליקו מטנו ח' ימים עד
 שעשו שמן מהור ולכן קבעו ח' ימים להלל והודאה
 (שכ"ח ולפ"ז א"ש נפשיעות) :

ך ואע"פ שהנם לא היה רק לשבעה ימים רעל יום
 אחד היה בו להדליק אמנם כיון שלא נדלק מטנו
 רק חלק שמינית ממיא דהנם היה גם ביום ראשון
 וכו' ויש שכתב לפי שביטלו מהם מצות סילה
 שהיא לשמנה ימים (ס"ג נאמ"ד 10) ויש שכתב
 לפי שאו חינכו הבית מעבודה שביטלו אנטיוכס
 הרשע (10) :

ך והאמת בן הוא דבמדרש איתא שמלאכת המשכן
 נמדה בג"ה בכסלו ולא תנוהו עד ר"ח ניסן
 שבו נולדו אבות והקב"ה שילם לו בימי מתתיהו
 ומד"ג זה הונח נמהרש"א 10) ולכן עשו כפז תנוכת
 המשכן שהיו שבעת ימי המילואים וביום השמיני
 היה נסר התחלת העבודה במשכן ע"י אהרן ובניו
 כמבואר בתורה וכן שלמה המלך בחנכו את כיהמ"ק
 כתוב בדה"י (ו' 1) ויעש שלמה את החג שבעת ימים
 וביום השמיני עצרת ע"ש ולכן לזכרון קראו יום זה
 נ"ב תנוכה מלשון תנוכת המונח ותנוכת הבית ויש
 בזה רמז גם ליום כ"ה חנוכה ור"ן 10) ועוד מעם לוח
 מבואר בספר חשמונאי לפי שע"י הגזרות בשלו או
 מלהקדיב בחג הסוכות העבר ובשמיני עצרת ולכן
 לזכרון זה עשו שמנה ימים תנוכה ומסילא כשהראו
 להם מן השמים הנם של הרלקה הראום שהסכימו על
 ידם לעשות שמנה ימים (וזהו שאמרו נאמ"ד 10) למה אלה
 קבעו וכו' ולומר אחרי שאלו דמאמ"ח הוא דאסכימו על ידיה
 לשנות שמנה ימים ע"י השמן שהאלו לטס שלק ח' ימים ולזמן
 הגם הוה קבעו להדליק נרות נחמכה כמ"ש העור :

ך ובחנכה אסור להתענות לכר תענית חלום דמתענין
 אפילו בשבת וי"ט וערוך למיתב תענית לתעניתו
 כבשבת וי"ט ודע שיש מי שאוסר להתענות גם
 בערב חנוכה וכו' נס"י חרפ"ח ממעם שנתבאר כפי
 הקע"ג דאע"פ רבמלה מנילת תענית מ"ם כחנכה
 ופודים לא במלה ע"ש ובמנילת תענית גם לפניהם
 נלאחריהם אסור להתענות אך בלאחריהם יש מי
 שאומר

ב ונמר הנם היה בכ"ה בכסלו ועוד גם אחר הראו
 להם מן השמים ע"י נר מצוה ותורה אור כדגמ"ס
 בשבת וכו' 1) מאי תנוכה דתנו רבנן בכ"ה בכסלו יומי
 דתנוכה תמניא אינון דלא למספר כהון ודלא להתענות
 כהון שבשנכנסו אנשי אנטיוכס להיכל מסאו כל
 השמנים שכהיכל וכשנברו בית חשמונאי ונצחום ברקו
 ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה מונח בחותמו
 של בה"ג ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה
 בו גם והדליקו ממנו שמנה ימים לשנה אחרת קבעום
 ועשאוים יום כהלל והודאה :

ג ביאור הרברים שבשמיהרו את המקדש והיו כולם
 ממאי מתים מהמלחמה וממא מת לא יכול למהר
 רק אחר ו' ימים בהזאת שלישי ושביעי יום אחד
 להבנת שמן מהור וכו' ועוד שהיה שמן מהור בריחוק
 ר' ימים ועד שילכו ויבואו יעברו ח' ימים (ר"ן 10)
 ולא היה להם מה להדליק בהמנורה וכל הקרבנות
 של התמידים הקריבו רקרבן ציבור דוחה את המומאה
 ולכן גם היו יכולין להדליק את הנרות שבמנורה
 ממעם זה דנם הדלקת המנורה דוחה את המומאה
 כרתניא בת"כ פרשה אמור (ספ"ג) יערוך את הגרות
 לפני ר' תמיד תמיד אף בשבת תמיד אף בטומאה
 ורק השמן היה מוכרח להיות מהור דלא הותרה
 טומאה בציבור רק טומאת מת ולא שארי טומאות
 כמבואר בפסחים (ס"ו) והשמנים נמסאו סאומאות
 אחרות ממען וממשאן וכל הוחים נמסאו עד שישנו
 ממחזרים שאין מקבלין טומאה ויעברו דח' ימים

שאימר כנס' דסותר ולכן אין להחמיר אבל בלפניהם אסור ויש מי שאומר גם בלאחריו וס'ה"ג אבל הטור והש"ע פסקו לעיר מי' הקע"ג ולקמן מי' תרפ"ז דבין לפניהם ובין לאחריהם מותר להתענות דהא רלא במטה מנילת תענית לענין חנוכה ופורים והו בהימים עצמם ולא לפניהם ולאחריהם דלענין זה גם בחנוכה ופורים בטרה ויש שמתענין ערב חנוכה תמיד ער"ח שבת שחל בחנוכה ומ"א טס ומי שנוהג כן לא ישנה מנהגו ולכתחלה אין לעשות כן וכ"ש שאין לנוור תענית ציבור בין לפניהם בין לאחריהם וטס ומ"מ מי שרוצה לסמוך על הטור והש"ע ולהתענות מי יוכל למחות בידו וכל לכבות הורש ד' ובלבד שתהא כוונתו לשמים :

ז גם בהספד אסור בחנוכה ורק חכם בפניו דאפילו במועד מספידין אותו וכ"ש בחנוכה וי"א שלחכם בפניו אומרים גם צירוק הדין ויש חולקין בזה ורק לדרוש עליו מותר (לנט) ואין מתענין בו יארציי"ט ולא יום החופה רק תענית הלום כמ"ש :

חן חנוכה מותר בעשיית מלאכה והנמ' שם שאמרה ועשאום יו"ט בהלל והוראה לאו יו"ט ממש הוא לא כלומר ימי שמחה והרי אפילו פורים לא קבלו ליו"ט כדאיתא במנילה וכ"ש חנוכה אך הנשים נוהגות שלא לעשות מלאכה כל זמן שהנרות דולקות ואין להקל להם ועוד רקצת מנם חנוכה נעשה ע"י אשה בעת שנוורו שכל נשואה תבעל לשפסר תחלה

כדפירש"י בשבת וכו' ו. ועוד כהמשך הומן נעשה גם ע"י יהודית שהשקתה את האויב חלב ועל סמך זה יש מדקדקין לאכול נבינה בחנוכה אף שלא היה זה בוסן גם חנוכה אבל אם נהנו שלא לעשות מלאכה כל היום י"א לבטל מנהגם וי"א שלא לבטל וי"א דיום ראשון ואחרון אין לבטל (ומ"א סק"ט) ואנחנו לא שמענו ממנהגים אלו ונשי דידן רק בעת הדלקה אין עושות מלאכה :

ט ריבוי הסעודות שמרבין בהם הם סעודות הרשות שלא קבעום למשתה ושמחה כפורים משום דגזירת המן היתה על הנופים להשמיר להרוג ולאבד לכך צריכין לשמח הנוף אבל נזרות אנטיוכס היתה בימי' תורה ומצות ואף שזה נרוע מנזרת הנוף מ"מ סוף סוף הם נזרות הנפש לכך צריכין לשמח הנפש בהלל ותודה וזמירות ושירות ותשבחות ואין להנוף עניין בזה (ומתוך קוטיה הט"ז סק"ט) ומ"מ י"א שיש קצת מצוה להרבות בסעודות חדא דשמחת הנפש תלוי קצת נ"כ בשמחת הנוף כמישנ בחוש ועוד לזכר חנוכה המשכן שקבעום למשתה ושמחה וגם י"ל שירות ותשבחות בהסעודות ואו ודאי הוי סעודת מצוה אבל השוחקים בקלפים עונשן רב ובעיקר נתפשטה ננע צדעת הזה בבית ישראל או לנו שעלתה בומינו כך וכמה מיני עבירות תלויות בזה והוא החום יכפר עון ומי שביכולתו לבטלה שברו מדובה מאד :

תרע"א [דיני הדלקת נרות חנוכה והנחתן וכו' כ"ח מעיפום]:

א ולמי שאירע הגם בגרות תקנה להדליק נרות בכל יליה כרי להזכיר הגם (וטור) וצריך כל אדם לזוהר בהם מאד ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק דכל מה שהוא פירסומי ניסא החיום אפילו על עני כמו ר' כוסות ומ"מ וכ"א והזהיר בזה הוויין ליה בנימ ת"ח ומ"א טס כ"ג ו: דהתיב כי נר מצוה ותורה אור כלומר בזכות נר מצוה של שבת ושל חנוכה יוכה לתורה אור :

ב ונראה דבנר חנוכה וד' כוסות אין שיעור להיצאתן דאע"ג דבכל המצות יש שיעור ער שלישי במצוה כמ"ש כ"א תרנ"ו לענין אתרוג או חומש כמ"ש שם מ"ט אלו שהם פירסומי ניסא וחיבו לעני למכיר כסותו שוב אין שיעור דבכר ויש מי שאומר דגם

כאן אל יבזבו יותר מחומש ומ"ג ולא נראה כן וכו"ז הנרע"א) רק באמת לא שביח זה וההוצאה קטנה בזה אך דרינא נראה כמ"ש :

ג כמה נרות מדליק כך שנינו בשבת וכ"א ו: מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד מבני הבית והמהדרין מן המהדרין יוס ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסף והולך ופירשו רבותינו בעלי התוס' דהמהדרין מן המהדרין לא מ"ט בהמהדרין להדליק לבד אחד נר אחד דא"כ כיון דטעמייהו שהרואה בהנרות יהיה יודע מזה כמה ימים יש בחנוכה ואם ידליק נרות לפי מספר בני אדם שכבית עדיין לא יהודע לו כמה ימים עתה ולרונמא כשיראה ד' נרות ימול להיות שבכאן איש אחד והוי יום רביעי שר

של חנוכה ואולי יש בכאן שני אנשים והיו יום שני או ד' אנשים והיו יום ראשון ולכן לא היו מדליקין רק נר אחד לכל בני הבית ובשניה שני נרות וכו' :

ך אבל הרמב"ם ז"ל ריש פ"ד כתב כמה נרות וכו' כל בית ובית מדליק נר אחד וכו' והמהדר מדליק נרות במנן אנשי הבית וכו' והמהדר יותר וכו' מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך וכו' כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה אנשים מדליק כליל ראשון עשרה נרות וכליל שני עשרים נרות וכו' ומנהג פשוט בכל ערינו כספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד כלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה עד שנמצא כליל ח' מדליק שמנה נרות בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיה אדם אחד עב"ל ומנהג אנשי ספרד כהתום :

ך והנה בגמ' נאמרו שני טעמים על זה האחד כנגד ימים היוצאים בלומר שידעו כמה ימים יצא מחנוכה והיום שמדליק נחשב ג"כ בין היוצאים ולמעט זה וודאי דנראה יותר דברי התום' דאם נדליק כפי מספר אנשי הבית עדיין לא ידענו כמה יש עוד מעט משום מעלין בקדש וכפי הנראה זה הטעם הוא לפי המסקנא ומקיים עליהן ע"ז ולמעט זה לא חיישינן לדעת הימים ולפ"ז פשימא דנראה יותר דברי הרמב"ם שנוכל לצאת גם כשהדרים וגר"א ולפ"ז העיקר לדינא כהרמב"ם ויש לתמוה דהרמב"ם כשהביא מצוה ספרד לזדקף למה לא כתב שאינו כהלכה ולמה לא סיחה בהם כיון שאינו כפי סוגית הש"ס ושלח"מ שהקשה ג"כ כעין זה :

ך ויותר נראה דטעמי הגמ' אין חולקים זה על זה ובמה טעמים יכול להיות על מצוה אחת ובגמ' לא אמר דפליגי במעט העניין אלא בעניין מחלוקת ב"ש וב"ה דב"ש ס"ל יום ראשון שמנה יום שני שבעה דפוחת והולך וב"ה ס"ל יום ראשון אחר יום שני שנים דמוסיף והולך וכוה אומר שם דפליגי כמה נחלקו ב"ש וב"ה דחד אמר דב"ש ס"ל דההיכר צריך על ימים הגבנסים וב"ה על היוצאים וחד אמר דב"ש ס"ל כפרי החג שמתמעטין וב"ה ס"ל מעלין בקדש ולא מורידין אבל כ"ה בעצמם יוכלו לסבור שני הטעמים ביחד וכן הוא במ"ס סופרים פ"ק הלכה ה' ע"ט :

ך אמנם גם בלא זה דברי התום' אין מובנים במה שאמרו דאם נדליק כפי מספר בני הבית לא יהיה

ך ופ"ז איש הכל דתתום' כתבו זה לפי דין התנ"ך שהיו מדליקין על פתח דה"ד וכן היו בני ספרד עושין והרמב"ם או דמירא בשמדליק בביתו או דאף לפי דינא דגמ' יכול לברוד כרצונו כיון דבשנייהם יש מענה וחסרון ולכן לא נער בהם הרמב"ם כבני ספרד והנה רבינו הכ"י בסעף ב' פסק בהתום' שזה מנהג ספרד וגם הסניד משנה כתב שכן היה מנהגם ורבינו הרמ"א כתב כהרמב"ם וז"ל וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק וכן המנהג פשוט ויוהרו ליתן נרותיו כל אחד ואחד במקום מיוחד כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין עכ"ל וזהו כהרמב"ם ורקק מפורש שכל אחד יתן במקום מיוחד דאנחנו מדליקין בבית ובכה"ג גם התום' מודים ונמצא רלא פליגי לדינא אלא שנשתנה לפי מצב מקום ההדלקה וכוה נסתלקה תמימת הס"ז סק"א דלא מלינו שהאשכנזים יגיבו כהרמב"ם והספרדים כה"מ וכל זה מנואר בכ"י סי' י"ז וגם הגר"א סק"ה רמזו לה וכן עיקר וזו"ק :

ך והנה עתה בוסננו חוד המנהג כדברי התום' שהרי הרמב"ם כתב להדליק כמנהג אנשי הבית בין אנשים בין נשים וכו' עכ"ל וכוודאי כן הוא שהרי הגשים חייבות בנר חנוכה כאנשים ומימינו לא שמענו זה ואפילו כשיש כמה בנים נדורים יוצאים בהדקת אביהם ואפילו יש עוד אנשים ולפרקים יש מי שמברך ומדליק בפ"ע ונ"ל דגם כזה יש מעט דאנחנו הורגלנו להדליק על פתח החדר הנדול שרוכ הגבנסים והיוצאים הולכין דרך שם א"כ הדר ה"ל ככונן הש"ס שכולן צדיכין להיות כמקום אחד וזהו הכוונא אך יותר נראה כיון דיוצאין בין כך ובין כך אין חוששין לזה ויכולין לעשות כמה שירצו ודיינו להיות מהדרין

מן המהדרין אף - אם לא נזיה כמהדרין מ"מ ידי המצוה יצא [נלע"ו] :

י ומי שאין לו שמן הרבה שאינו יכול ליתן בכל גר כשיעור יתן באחת הרבה שיהיה כפי השיעור בהרווחה וכהשאר יתן מעט מעט ראם יתן ככולם בשוה לא יהיה נם באחת כשיעור ותהא ברכתו לבטלה ולא יצא ידי מצוה ואם לו יש כשיעור ככל הנרות והחבירו אין כלל מוטב שיתן מעט לחבירו והוא לא ידליק רק גר א' ומצ"א מק"א) רמוטב שלא יהיה הוא המהדר וחבירו נביקיים המצוה משיה' הוא מהדר וחבירו לא יקיים המצוה בלל וזוה לא שייך חטוא כרי שיוכה חבירך שהרי גם הוא יצא אך בזה צריך לזוהר כנון שעתה הוא יום ד' ומוכרח ליתן לחבירו כמ"ש ואין לו רק לר' נרות כשנותן על גר אחד לחבירו לא ידליק הוא שלשה אלא אחד דשלשה ביום הרביעי אין לזה פנים כלל וכן ככה"ג מי שאין לו שמן ככל הנרות של היום לא ידליק אלא אחד ויהיה כפי עיקר הדין :

יא גר שיש לו שתי פיות עולה לו כשביט שני בני אדם לאלו העושים גר לכך אחד אבל להעושים חספה בכל לילה לא ידליקו שנים בגר אחד דאו לא יהיה היכר כמה נרות מרליקין היום ומס מק"ט אמנם בשנה נדוי ויש לו פיות הרבה וזה ידליק בקצה זה וזה בקצה האחרת באופן שיהיה הפסך רב בין וליזו הרי יש היכר שהם של שני בני אדם ויכולין להדליק ככה"ג ויל"ו :

יב מילא קערה שמן והקיפה פהילות אם כפה עליה כלי שהאור נתקטן וגיכר הברך מנר לגר כפ פתילה עולה כשביט גר אחד ואם לא כפה עליה כלי והאורות מהעדיבים זה בזה הוה במדורה ואפילו לגר אחד אינו עולה ואפילו כשכופה אינו אלא כשיכפה קודם שידליק דאם ידליק ואח"כ יכפה אין תועלת כיון שהיתה ההרלקה בפסוק והעיקר היא בשעת הרלקה ומח"ט מק"ט נסס ר"א הלוי ולכן יש לזוהר להעמיד הנרות בשורה ולא בעינוף דהוי כמדורה ונס יעמידם בשוה ולא שיהא אחד נכנס ואחד יוצא דבוה אין היכר דנראה שכל אחד הוי דבר כפ"ע :

יג וכתב רבינו הרמ"א בסעיף ד' ומותר להדליק בפמוטות שקורין ראמפ"א מאחד שכל גר מובדל הרבה מחבירו עכ"ל כלומר אע"פ שאמרנו שאין להדליק בעינוף כמ"ש מ"מ בלאמפ"א עגול מותר מפני שרחוקים זה מזה וגיכרין היטב ומ"מ כתבו

דהמדקקים אין מרדיקין בפמוטות עגולים שאין זה הידור לגר הנזכה ופי' ומצ"א מק"ל נסס רמ"ל כלומר דנרות הנזכה אינו מהודר כשהוא בעינוף אבל פמוטות שלנו שהן באורך שפיד הוי הידור וכן אנו נוהגים רק שכל גר יהיה רחוק מחבירו אצבע ומצ"א ויש שמצריך שני אצבעות ומצ"א ואין כלל בזה דזה תלוי באופן עשייתן והעיקר שיהיה ניכר כל גר בפ"ע ופי' נעור :

יד ובשעושין נרות של שעוה לא ירבק שני נרות כאחד וכ"ש יותר דזהו כאבוקה דרק להברלה הוי מצוה ולא נגרות הנזכה ולא נגרות שבת ויו"ט דלא מחוי נגרות אלא כמדורות וכן יזהיר לחרחיק גר מנו ככל הפחות כבאצבע דאל"כ יתדבקו השלהבות זו בנו ויהיה כמדורה וכה"ג בכל הרברים דהוי לעיובא שכל גר תתראה מופרדת מחבירתה ונמנז מהרש"ל דסמליק כפמוטות עגולות יתלה אותם כספה סמוך לפתח ויתשל מני האמצעי סמוך לפתח ויסבך דרך ימין וכבר נתבאר שאין זה הידור ויליק נסו"א :

מז ודע שראיתי לאחד מן הגדולים שהרעיש על דכינו הרמ"א ועל המנהג וכתב רהוי ברכות לבטלות הדינו במ"ש רבינו הרמ"א וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק וכן המנהג עכ"ל והוה ע"פ שימת הרמב"ם כמ"ש ומעות הוא דהרמב"ם לא קאמר שכל אחד מבני הבית ידליק אלא הבעה"ב ידליק כפי מספר בני אדם שיש בביתו ונס הנמ' שאמרה והמהדרין גר לכל אחד ואחד לא אמרה גר כל אחד ואחד אלא גר לכל אחד ואחד כלומר שהבעה"ב ידליק גר לכך אחד מבני ביתו והוה שביאר הרמב"ם דאם יש לו עשרה בני אדם ידליק בלילה ראשונה עשרה נרות ובשנייה עשרים וכן עד סופו והוה הכך על בעה"ב אבל שידלוקו שני אנשים בבית אחד הוי ברכה לבטלה ואסור לעשות כן גלילא מסכתא סי' ו' ולפי' א"ש מה שמרנהו בסעיף ז' בדברי התוס' שכתבו דאם נדריק כמספר אנשי הבית לא הוה היכר והרי כל אחד יכול להדליק במקום כפ"ע אך אם נאמר דרק על הבעה"ב החיוב א"ש דהוא מדליק במקום אחד :

מז אמנם באמת דברי רבינו הרמ"א צודקים דמה שמדייק מדאמרו גר לכל אחד דאבעה"ב קאי וודאי דכן הוא אבל האם בשביל זה אם כל אחד ידליק גר לעצמו מיגרע גרע וראיה לזה מסס"ז דעידובין

דעידוכין לענין עירובי חצרות ושיחופי מבואות דתנן כמה הוא שיעורו וכי' כנדונרות לכל אחר ואחר ופירושו שאחר יובה לכולם כנדונרות לכל אחר ועתה אם כל אחר יתן כנדונרות אינו מועיל ודלא עיקר עירוב כן הוא שכל אחר נותן חלקו וכן בריש פ"ח בעידוכי תחומין דתנן כמה הוא שיעורו כשתי סעודות לכל אחר ואחר ועתה נאמר ניכ שאם כל אחר יתן אינו מועיל ואדרבא והו עיקר העירוב והקילו דבגן שאחר יכול ניכ ליתן בשביל כולם וה"ל בגר חנוכה העיקר שכל אחר ירליק נר לעצמו ודבגן הקילו שהבעה"ב יכול להרליק בשביל כולם ובע"כ צ"ל כן כמו שיחבאר בסיעתא רשמיא ונ"ל דהו מונח ט"י ג"ה והמהדרין פ"ט לאל"כ מה הסיף על לשון הט"ס פ"ט ודו"ק :

וין רהנה כבר הקשה אחר מהנדולים מה נשתנה מצות נר חנוכה מכל המצוות וכל המצוות על כל אחר מישראל לעשות המצוה וכנר חנוכה הו רק על הבעה"ב לברו ופי"י עס ומאלר נ"טו אמנם באמת א"ש דהנה מצונו דאתרוג חייב כל אחר ליטול בירו הר' פנינים ושופר אחר תוקע וכולם שומעים משום רבאיתרון המצוה היא הנטילה והשופר המצוה השמיעה אך א"א לשמיעה בלי תקיעה ולכן אחר תוקע וכולם שומעין וכן בקריאת מגילה אחר קורא וכולם שומעים והכא נבי חנוכה המצוה היא הראייה לראות הנרות כשדולקין וזהו הפירסומי ניסא ולכן תקנו ברכה לדראוה כראיתא בנמי שם אך א"א לדאיה בלי הדלקה לכן תקנו שהבעה"ב מרליק וכל בני ביתו רואים ומ"מ לא רמי לנמרי לשופר ומגילה רבשופר אין המצוה רק השמיעה כמו שמכרכין לשמוע קול שופר ובמגילה שומע כעונה אבל בגר חנוכה עיקרא המצוה הי ההרלקה כמו שמכרכין להרליק נר חנוכה אלא שגם הראייה מצוה ולכן הראוה מברך שעשה נסים במ"ש כסי' תרע"ו :

יך וכן לא הטילו חז"ל חוכה על כל אחר שירליק כיון שגם בהראייה יש מצוה וזהו שאמרו מצוה חנוכה נר איש וביתו כלומר הוא בהרלקה ובני ביתו כראייה והמהדרין שגם בהרלקה יהיה לכל אחר חלק נר לכל אחר ואחר כלומר ראם ביכולת שכל אחר ירליק כפ"ע וכמו בכל המצוות שכל אחר יעשה המצוה בשלימות פשיטא שאין למעלה מזה אמנם גם אם הבעה"ב מדליק נר בשביל כל אחר ואחד מבני

ביתו הרי יש לכולם חלק גם בהרלקה והוי גם זה בהמהדרין ורק כמהדרין מן המהדרין שעושים גם חינך להוסיף משום דכל יום הוי גם כפ"ע מה שהספיק פך השמן לכל הימים פליגי רכותינו אם ע"י זה במלה המהדרין וזהו דעת התוס' או שגם בזה נתקיים הקנת המהדרין כדעת הרמב"ם ודברי רבינו הרמ"א שרירין וקיימים ומשה אמת ותורתו אמת :

יך וכיון שעיקר המצוה היא משום פירסומי ניסא לכן צווי חז"ל שם שלא להרליקם בביתו בפנים וכך אמרו חכמים נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ אם היה רד בעלייה מניחה בחלון הסמוכה לרה"ד ובשעת הסבנה מניחה על שולחנו וריו ופירש"י על פתח ביתו מבחוץ משום פרסומי ניסא ולא כרה"ד אלא כחצרו שבתיהן היו פתוחין נחצר עכ"ל כלומר ראי מ"ד כרה"ד הו"ל לומר על פתח חצרו מבחוץ ומדקאמר על פתח ביתו מבחוץ והבית פתוח לחצר ש"מ רכחצר קאמר והתוס' הקשו על זה מהא דאמר לקמן חצר שיש לו שני פתחים צריכה שתי נרות אך כבר כתבו הסמ"ג והנהמ"י וד' אות לו בשם ר"י דלאו רווקא חצר קאמר שלא מצינו שנצטרך נרות כחצר אלא בבית שבחצר קאמר עכ"ל וכן מביאר מרברי הרמב"ם שם שכתב על פתח ביתו מבחוץ כספח הסמוך לפתח על שמואל הנכנס לבית עכ"ל ומה שהקשו התוס' ממה שאמרו נר ט"ס לה שתי פיות שלש לשני בני אדם משמע לשני בתים ואם על פתח החצר הוי לה תימין ולזה משמאל עכ"ל ותמיהאי אטו לא משמאל לה נצאי בתים זה לפני מזה ויואלין דרך פתח אחד להנר ול"ט :

ב אבל התוס' כתבו על פתח ביתו מבחוץ ומידי דליכא חצר אלא בית עומד סמוך לרה"ד אבל אם יש חצר לפני הבית מצוה להניח על פתח חצר וכי' עכ"ל וכי"כ המור והש"ע סעיף ה' וז"ל נר חנוכה מצוה להניח על פתח הסמוך לרה"ד מבחוץ אם הבית פתוח לרה"ד מניחו על פתחו ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר ואם היה רד בעלייה שאין לו פתח פתוח לרה"ד מניחו בחלון הסמוך לרה"ד ובשעת הסבנה שאין מניחין לקיים המצוה מניחו על שולחנו וריו עכ"ל ותמיהני כיון דרש"י והר"ן והרמב"ם ור"י וסמ"ג והגהמ"י דרבים הם ופירשו דלא בתתוס' איך לא הביאו דעתם כלל ויצ"ע ואמנם נפ"י

ספרים פ"כ ה' ה' כחוב נר הנוכה מזה להניחה נפתח הפתח לר"ר ע"ט :

אבל להלכה קי"ד כן וכן עיקר לרינא וכן אנו נוהגים :

כא קי"ל דאסור להשתמש לפני נרות של הנוכה ויחבאר כמי' חרע"ג ולפיכך כשמדליק בכיתו על שולחנו צריך נר אחר כדי להשתמש לאורה ולא אמרינן כיון שמוכרח הוא עכ"פ להדליק על שולחנו הרי בע"כ משהמש לאורה דאפילו אם ידליק נר אחר הרי גם אורה מסייע לתשמישו דמי' מחוייב להדליק נר אחר כדי שיהא השימוש גם בנר של חול וגם משים היכר שידעו שאסור להשתמש לאורה ואם יש שם סדורה איצ נר אחר שיכול להשתמש לאור הסדורה אך אם אדם חשוב הוא שאין דרכו להשתמש בסדורה צריך להדליק נר אחר ומה יצא המנהג שגם השמש שבו סדליקין הגר הנוכה ידלק נ"כ לא רחוק מהנרות הנוכה כדי שאם ישחמש ישחמש בפני השמש ולא כפני הנרות :

כב מצוה להניח נר הנוכה כמפתח הסמוך לפתח דא"כ כיון דסדליקין בחוץ לא יהא ניכר שוהו נר הנוכה שהרי אין היכר כלל שהכעו"כ הניחו שם ור"י נ"כ. ל"ה מ"טו ומניחו מצד שמאל כדי שיהא סוקף במצות מוזה מימין ונר הנוכה משמאל ולכן אם אין שם פתח הראוי למוזה מניחו בימין דכ"כ מקום ימין עדיף ואם הניחה כחוד חלל הפתח על המשקוף הצדדים והוא דחב הרבה יניחנו מחציו של הכניסה לצד הבית לצד שמאל ולא מחציו של היציאה והכ"י והכ"ה והכ"ו סק"י האריכו בזה חלל הטי' הפשוט כמ"ש זח"ק :

כג והנה עתה אין אנו סדליקין בחוץ ואף שאין סכנה אצלינו מי' כמעט הוא מהנמנעות מפני שבכל המדינות שלנו ימי הנוכה הם ימי מרוד נשם ושלג ורוחות חזקים וא"א להניחם בחוץ אם לא להסגירם כזכובית וכולי האי לא אסרוהו רבנן ועוד דכזה לא יהיה היכר למצוה כל כך וגם לא בכך המקומות יניחו לעשות כך ולכן נולדו מדליקין בבית ולכן כיון שההיכר הוא רק לכני הבית ואין היכר לבני דה"ר כלל אין לחוש כל כך אם אין מדליקין כמפתח הסמוך לפתח ומי' המנהג להדליק כמפתח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות או שמדליקין כחוד הפתח על המשקוף השמאלי אמנם אם רבים הם בני הבית וכל אחד רוצה לקיים המצוה כפ"ע א"א להדליק במפתח הסמוך לפתח שיתערבו הנרות ולא יהיה היכר כלל כשה ימים כהנוכה ולכן טוב יותר שכל אחד יכרך במקום טיזחד על החלונות וכיוצא בו ומי' לא ידליקו במקום שמדליקין כל השנה כמו על השלחן ופיוצא בו כי אז לא יהיה היכר כלל ואף שהיכר הוא רק לכני הבית מי' נ"כ צריך קצת היכר וכן המנהג להדליק נר הנוכה שלא במקום שמעמידן נרות כל השנה יותר טוב מן הכל דאם יש לו חלון הפתוח לרה"ר יעמידם אצל החלון ויראו גם בני רה"ר דרך החלון ואיכא פרסומי ניסא ונג"ח סק"ט וכן אני נוהג :

כד כתבו הטור והש"ע דבכה"ג מעמידין המנורה לצד דרום לזכר המנורה שהיתה כדרום אבל אי'ן הסידור תלוי בפלונתא דמנחות ו'ס"א : אם כנרחה ומערב מונחין או צפון ודרום ולכאורא מדרכי סבר שם

כה כתבו הטור והש"ע דבכה"ג מעמידין המנורה לצד דרום לזכר המנורה שהיתה כדרום אבל אי'ן הסידור תלוי בפלונתא דמנחות ו'ס"א : אם כנרחה ומערב מונחין או צפון ודרום ולכאורא מדרכי סבר שם

שם מרוח ומערב מינחים הלכה כרבי מחבירו אבל הרמב"ם ומפ"נ כתבו כה' בית הבחירה דצפון ודרום מונוחים אך המנהג אצלינו לסדר בין מרוח למערב וכ"כ רבינו הרמ"א ומ"ם הנהגים בין צפון לדרום חיזיקו במנהגם ומ"א סק"ט דיש להם לסמוך על דעת הרמב"ם והמס"נ :

כן ושופם הוא שאין יוצאין בנרות של כהכ"נ וצריך כן אחד לחזור ולהדליק בביתו אפילו מי שבירך בכהכ"נ החיוב הוא על כל בעה"ב ומה שמדליקין בכהכ"נ הוא משום פרסומי ניסא בעלמא ואי קשיא דאיך מברכין על נרות כהכ"נ דיי"ל דמשום פרסומי ניסא מברכין כמו שמברכין על הלל דר"ח אמנם גם רבינו הב"י בסעיף ו' כתב שמברכין על נרות כהכ"נ ואידו דא ס"ל דאין מברכין על הלל דר"ח וע"כ סק"י שהכ"נ הקשה וכו' אך גם זה נוחא הוא דע"פ רוב יש אורחין אי רווקין שאין להם בית ויוצאין בההרדקה של הבהכ"נ ואפילו אינו כן ביון רכל עיקר ההרדקה הוי משום פרסומי ניסא ובבית אין אנו יכולים לקיים הפרסומי ניסא כנומן הנמ' להדליק בחוץ ולכן בכהכ"נ הוי עיקר פרסומי ניסא וראוי לברך שם ומ"ם אין יוצאים כזה במ"ש וככהכ"נ נוהגים להדליק בין מנחה למערב דאו יש יותר פידסום וכע"ש יש נוהגין להדליק קודם מנחה ככהכ"נ וכן הוא מנהגינו שהרי גם הדלקת נרות שבת מדליקין קודם מנחה ואם המדליק הוא השי"ן ומסדר א"ע להתפלל יכול לברך ולהדליק נר אחד והשער ידליק השמש או אחר וגם בביתו אין איסור ש-בעה"ב יתחיל בהדלקת ואחר ינמור ומ"ם טוב שהבעה"ב בעצמו ינמור בולם להדליקם בעצמו : כן אמדינן בגמ' וכ"נ .ו. חצר שיש לה שני פתחים משני צדדים צריכה שתי נרות ופירש"י שיש לבית שני פתחים ע"ש והולך לשיפתו דההרדקה היא על פתח הבית אצל החצר אבל לתתם' הוה כפשיטו

והטעם משום חשרא דשטא בני עירו שילכו בצד זה ולא יראו נרות יאמרו כי חיכי דכהאי לא אדליק כהאי נמי לא אדליק אבל כשהן ברוח אחת הלא יראו שיש נרות בפתח השני ושופם הוא דכשמדליק בשני מקומות לא יברך רק ברבה אחת בהדלקה ראשונה ובהדלקה שנייה לא יברך ביון שאינה אלא מפני החשך וזהו הכל כוונתם שהיו מברכים ומדליקין על פתח החצר או פתח הבית אבל האידנא שכלם מדליקין בפנים הבית ואין להזכיר אלא לבני הבית ולא לבני רה"ר אפילו יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות אין מדליקין אלא במקום אחד שהרי בני ביתו יודעים שהכל בעה"ב אחד וכן המנהג פשוט :

כך ורע דרבינו הרמ"א בסעיף ח' על דין שנתבאר דבששני הפתחים הם ברוח אחד א"צ להדליק בשני הפתחים כתב דזהו בשם בבית אחד עכ"ל ומשמע דאם בשני בתים צריך להדליק בשניהם אפילו מרוח אחת וכ"כ להדיא בספרו ד"ם מ"ם זה בשם הכלבו ע"ש ואינו מוכן כלל דהא בגמ' שם מכואר להדיא דהחשרא הוא משים בני העיר שידועים שהם של ארם אחד אלא דבשני רוחות יאמרו שגם ברוח האחרת לא הדליק במ"ש ולא ברוח אחת וא"כ מה לי בבית אחד ומה לי בשני בתים כיון שידועים שהם של ארם אחד ואם נאמר דבשני בתים לא ירעו שהם של ארם אחד מנ"ל דומר כן וצ"ע ואלפסך לומר כשדלקת על המזד ציאתו מדבקהי פתחה לא הדליק וכו' למה יתאחד אותו כך וז"ל דומה לסיאה שדקן רק להניח בסוף הקצירה ע"ש אלא ודלוי דגם בני קמ"ד אינם כקמיס כל כך שאין כאן רק כשה"כ אלא דהם יתלו יוצר שאין כאן רק כשה"כ אחד כהן כרוח אחת ובבית אחד וכאחד הבתים הולק אבל כהן אחד מהן יסבירו ע"כ כ"כ הם וז"ל :

תרע"ב [זמן הדלקת נר הנוכה וכו' סעיפים] :

השוק וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר עבר זמן זה אינו מדליק וצריך שיתן ששמן בנר כדי שתהיה דולקת והלכת עד שתכלה רגל מן השוק עכ"ל :

ב ומבואר מלשונו דאם מדליק אחר השקיעה א"צ ליתן שמן על חצי שעה אלא רק עד כדי שתכלה רגל

א תניא וכו' : מצותה ששתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק וזהו חצי שעה אחר השקיעה וכו' ולא א' והרמב"ם כפ"ר דין ה' כתב אין מדליקין נרות חניכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין שבה או הויר ולא הרליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן

רגל מן השוק וכן מנאר מלשון רבינו הבי' במעוף ב' שכתב שכתב או הויר ולא הרליק עם שקה"ח סרליק והירך עד שתכלה רגל מן השוק שהוא כמו חצי שעה שאו העם עוברים ושבים ואיכא פרסומי ניסא הלכך צריך ליתן בה שמן כזה השיעור עכ"ל והו' כדכרי הרמב"ם וז"ל המג"א סק"ט :

ג וזה הכל לדעת הרמב"ם דלאחר זמן שתכלה רגל מן השוק אינו מרליק אבל המור פסק דאם לא הרליק זמנה כל הגילה ודלא כהרמב"ם וכו' עכ"ל וא"כ תמיד צריך ליתן כשיעור הזה ולכן כתב המור את השיעור בדאש ס' זה ע"ש להורות דתמיד יש שיעור זה ולפ"ז גם האידנא שמדליקין בכית צריך ג"כ שיעור זה ואפשר דבזה גם הרמב"ם מודה דדווקא לדירתו דההיכר היה לבני רה"ר ואחר זמן כליית רגל מן השוק אין היכר לבו אי"כ למה יתן שמן על אח"כ אבל האידנא שההיכר לבני הבית שפיר צריך והכר למשך חצי שעה וכן המנהג הפשוט ואין לשנות וז"ל למה לא דיברו בזה כמ"ע וזוילי ממי זה היה להם דבר פשוט :

ד ודע דגם בעיקר הזמן נחלקו הרמב"ם עם המור והשי"ע דהרמב"ם כתב עם שקיעתה והיינו בהחלת השקיעה אבל המור והשי"ע כתבו בסוף השקיעה והיינו בצאת הכוכבים כמ"ש בסי' חקמ"ב ודבר זה תלוי בהמחלוקת בעיקר זמן שקיעת החמה אם זהו תחלת שקיעה או סוף שקיעה כמבואר לעיל ס' רס"א דהרמב"ם ס"ל דהוא תחלת השקיעה והמור והשי"ע הולכים בשיטת ר"ת שזהו סוף השקיעה כמ"ש שם והעולם נוהגים כהמור והשי"ע ומכרכים נר חנוכה אחר תפלת ערבית אבל יש נוהגים כהרמב"ם ומכרכים אחר מנחה לזמן תחלת בין השמשות ואע"ג דהאידנא ההדלקה היא בכית מ"ם כל מה שאפשר לעשות כתקון חכמים עושין ועוד דגם האידנא כשמדליקין אצל החלון יש היכר לבני רה"ר ובמס' סיפרים פ"ך משמע כהרמב"ם שאומר מצות הדלקתן משתשקע החמה ואם הדליקו ביום אין נאותין ממנו ואין סברין עריו שבך אמרו אין מברכין על הנר עד שיאורו לאורו עכ"ל ודאחר תחלת השקיעה הלא נאותין סהגר אך אין זה ראייה נמורה כמובן :

ה כתב רבינו הבי' במעוף א' ריש מי שאומר שאם הוא סרוד יכול להקרים להרליק מפלג המנחה ודמעהל ובלבד שיתן בה שמן עד שתכלה רגל מן

השוק עכ"ל וראיה לדבר זה שהרי בערב שכתב מדליקין נר חנוכה קודם השקיעה ובאמת יש ליהדר בע"ש ליתן הרכה שמן יותר מהשיעור שבבל יום לכך הפחות כנר אחר כדי שידלק ער כדי שתכלה רגל מן השוק אך באמת משכת אין דאיה מסגי שא"א בעניין אחר ראל"כ להרמב"ם דאחר שתכלה רגל מן השוק אין מדליקין כמ"ש איך מדליקין נר חנוכה כמוצאי שכתב אלא במקום דלא אפשר שאני וה"נ בע"ש כן :

ו כתב המור בשם התוס' דלדין א"צ לדקדק בהומן שנתנו חו"ל שזהו רק דהם שהיו מדליקין בחוץ ולאחר שתכלה רגל אין עוברין ושכין אבל לדין שמדליקין בכית וההיכר הוא רק לבני הבית אין להקפיד על הזמן ורק להדליק כעוד שכני הבית יהיו נעורים ולא ישנים דא"כ גם להם אין היכר והמור כתב וז"ל ונראה שאף לדין צריך לדקדק בשיעור שאע"פ שמדליקין בפנים כיון שמדליקין בפתח הבית והוא פתוח יש הכירא לעוברים ושבים עכ"ל והו' בזמן המור אבל עכשיו שמדליקין לנמרי כחדרים הפנימים א"צ לדקדק בהומן אלא שירליק כעוד שכני הבית נעורים וז"ל וזהו שכתב רבינו הרמ"א י"א שבזמן הזה שמדליקין בפנים א"צ ליהדר ולהדליק קודם שתכלה רגל מן השוק ומ"ם טוב ליהדר גם בוסה"ז עכ"ל כרי לעשות כתקנת חכמים ורוב ישראל נוהגים גם עתה להרליק בהומן שקבעו חכמים ויש מי שאומר דאפילו ללמוד אמור כהניע הזמן ואם לא התפלל מעריב עדיין ידליק קודם ואח"כ יתפלל מעריב (מג"א סק"ה) והו' להמדליקים תמיד אחר מעריב אבל יש שיכתחלה מדליקין קודם מעריב אחר תחלת השקיעה כדכרי הרמב"ם שהבאנו :

ז וכבר נתבאר שאפילו בזמן הנמי לדעת המור אם לא הרליק בזמנו מדליק כל הלילה וכ"ש עתה הכר מורים בזה ויש מי שרוצה לומר דאחר חצות ידליק בלא ברכה גם סק"ז גם רמ"ל ולא נראה לומר כן דכל זמן שבני הבית נעורים ידליק בברכה אך כשהם ישנים ירליק בלא ברכה וס"ו שהרי אין היכר לשום איש ואנן בעינן שיהא היכר לאחרים לבד המדליק אמנם אם רק יש איש אחר או אשה אחת או תנוק ותנוקות קצת בעלי דעת יברך שהרי להם יש היכר ואפילו הדליקו כבר בעצמם ס"ם סוף יש להם היכר אך לכתחלה ידליק

המספר מעכב ואיך יפסיד בזה שארי הליצות;
 כן אם נתן הרבה שמן בנר יותר מחשיעור יכוד
 לכבותה לאחר שהדליקה חצי שעה ונס מותר
 אח"כ להשתמש לאורה שלא הוקצה למצוה רק כפי
 השיעור ויש מי שאומר דלכבותה מותר אבל להשתמש
 לאורה אמור ונס מק"ד נסס וט"ל דבשימוש אין היכר
 בין קודם הוסף לאחר הוסף ויש שכתבו שהסנהג גם
 שלא לכבות ונס נסס כ"ט וכזוראי אם הסנהג כן
 אין לשנות אבל אצ"ט נדגו לכבות ויש לעשות
 פתילות נאות אבל לא ארוכות ונרות שעה יש לעשות
 ארוכות דהוי גוי למצוה ונס הפסוט מצוה שידא נאה
 ופחורד :

דלק בתחלה הלילה כשנבי ביתו מקובצים יחד
 וקודם אבילה ונס שאו ההיכר גדול ואיכא פרסומי
 ניסא ;
 הן אך אם עברה הלילה ולא הדליק נאברה מצוה
 וזכור דא ידליק דשרנא כשיהרא מאי מהני ואפילו
 אם ירצה להדליק בחדר אפל אינו מועיל דאין הדלקה
 כיום ואין לזה תשלומין מיהו בלילות האחרות מדליק
 כדרכו כמו שארי בני אדם אע"פ שהחסיד לילה אחת
 ודלא כיש מי שרוצה לומר דאבר כל הלילות ופדמי
 לה לפמירה ונכ"ז דאין זה דמיון דבספירה המספר
 הוא העיקר וכיון שהחסיד המספר שוב אינו תמימות
 אבל בנר חנוכה די בנר אחד מדינא ואין

תרע"ג [שמנים ופתילות הכשרות לחנוכה וכו' י"ז מעיפיים] :

צריך ליותר שלא יתן בו שמן רק כשיעור דאם יתן
 יותר מכשיעור אמור מפני שלאחר וכן שיעורו נחבאר
 שמותר להשתמש לאורה ואו יש לחוש שמא יפה
 ופשוט הוא דהשתמש שמדליקין בו את הנרות של
 חנוכה ועומד אצל הנרות אמור להיות מכארה שהרי
 לפניו מותר להשתמש ודיישינן שמא יפה וזוהו טונת
 כהנ"ל סק"א והשנת קאי אך הלגון מנומס ק"ט ט"ס :
 ג יראה לי ראע"נ דסתמא אמרו בנמ"ד דשמנים
 ופתילות שאין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם
 בחנוכה מ"ם לאו כללא הוא שהרי בע"כ יש דברים
 שאין מדליקין בהם בשבת ואין מדליקין בהם גם בחנוכה
 אף בחול ודיינו דאין מדליקין בשבת ברבר שריחו רע
 דחיישינן שמא יניחנו ויצא כמ"ש לעיל סי' רס"ד ופשיטא
 שגם בחנוכה אין מדליקין מהאי מעמא ועיקר פרסומי
 ניסא הוא הראייה בהנרות ועוד יש שם שאין
 מדליקין ברבר שריחו נדף דחיישינן שמא יסתפק
 ממנו כמבואר שם ופשיטא דחששא וז עצה יש גם
 בנר חנוכה שהרי אמור דהסתפק ממנו ואפילו אם
 נאמר דחשש הסתפקות אינו אלא בשבת שיכא ע"ז
 ירדי חיוב סקילה משא"כ בחנוכה הוא איסור בעלמא
 מ"ם הא בשבת פשיטא שאסור ובנמ"ד אמרו בין
 בחול בין בשבת אלא וודאי דרק אעיקרי פסולי
 פתילות ושמנים שבפרק במה מדליקין קאי פסעם
 שאין האור יפה משא"כ אשאר רכרים :
 ד עוד נ"ל דמותר להדליק נר חנוכה בעששית דשפיר
 מקרי ראייה כמ"ש לעיל סי' ע"ה דערה בעששית

א מצוה מן המוכתר להדליק נרות חנוכה בשמן וית
 לפי שהוא נמשך אחר הפתילה יפה וצליל נהוריה
 פובא ונסת כ"ג ו עוד שהגם נעשה בשמן זית ואם
 אין שמן זית מצוי מצוה בשארי שמנים שאורן
 וך ונקי ונהגים במדינות אלו להדליק בנרות של
 שעה כי אורן צלול כמו שמן ומ"ל ועכשוי יש נרות
 של חלב שנתקשה שקורין ספרי"ן ליכ"ט שאורן עוד
 דרכה יותר צלול משעוה והרבה נהגין להדליק באלו
 חנה מי שהוא בביתו וודאי יש לו דקיים מצוה
 מהדרת בשמן זית אך בדרך שא"א להוליך עמו
 פסח ושמן ידליק או כשעיה או בחלב שנתקשה :

ב איתא בנמ"ד ונס כ"א פתילות ושמנים שאמרו חכמים
 אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה
 כלומר בשבת יש פתילות שאין מדליקין בהן מפני
 שהאור מסכסכת בהם ושמנים אותם שאין נמשכין
 אחר הפתילה ובחנוכה אין חשש בזה רבשבת הוי
 מעם האיסור דמתוך שאינו דולק יפה וקשה התשמיש
 לפני אור כזה חיישינן שמא יטה ויתקן כרי שירלק
 יפה אבל בנר חנוכה שאסור להשתמש לאורה למה
 יטה ומה לו אם דולקת יפה או אינו יפה ואפילו בשבת של
 חנוכה מותר להדליק בהם נרות חנוכה ואף שבשבת יש
 חשש אחר שיש לחוש דמתוך שאינה דולקת יפה תכבה
 ויבא להדליקה אך גם זה אין חשש דאנן קי"ל דאם כבתה
 הנר חנוכה בתוך וכן שיעורו אין וקוק לה וא"צ להדליקה
 עוד ולכן גם בשבת אין חשש בזה מדינא אך בשבת

סוף הוא כיווי מצוה ונ"ח ונ"ז סק"ג ומנ"ח כנס רש"י וכן המנהג להחמיר ואפילו לאכול מרחוק אסור ואע"פ דנהנה כשיבתו כביתו מהם שיש אור בבית ולא יכשל בהליכתו וזה הנאה דממילא ונרמא בעלמא הוא משא"כ להשתמש לפנייהם איזה מין השמש שהוא ובשיש שמש מותר כמו שיתבאר :

ה' י"א ותשמיש מצוה מותר להשתמש בפני גרות חנוכה כגון ללמוד לפנייהם דכיון דהוי הפעם משום כיווי מצוה הרי אין זה כיוון אלא כבוד וכעיסור נסוח ואין לשאול דא"כ איך התירו להרליק בשמיים שאין נמשכים אחר הפתילה כשבת של חנוכה מטעם דאסור להשתמש לאורה והא יש לחוש שילמוד ויסה דאין זו שאלה דהא כלא"ה אסור ללמוד לאור הנר רק בשנים ויזכירו זל"ז כמ"ש כס"י ער"ה ויש מי שאומר דהמתיר אינו מתיר אלא דרך עראי ולא ללמוד דרך קבע וע"ז פק"ז ודברים המהימים הם למעיין בסוד ונקוטתו על הפ"ז ע"ז ע"ז ודוק ומ"ם י"א דאין חילוק בין תשמיש חול או תשמיש קרש דכל שמשתמשים לפנייה אין לה היכר שהיא לשם חנוכה וזהו דעת רוב הפוסקים וכן המנהג הפשוט :

מ' כתב הטור דמפני שאסור להשתמש לאורה מוספין נר אחר שאם ישתמש לאורה ישתמש לאורו הנר וכו' והאחרון יהיה שלא לשם נר חנוכה וכו' ואין שם שמש עליו כי השמש הוא המרליק בו הנרות עכ"ל והוסף רבינו הב"י בסעיף א' לומר דיניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה עכ"ל דא"כ הרי מקלקל ההיורד של המהדרין סן המהדרין שישבונו שכך ימים עברו מחנוכה אבל מדברי הטור לא משמע כן שהרי כתב ששאלו מאחיו רבינו יחיאל כשמרליקין אחר יותר בסתם ודא פירש איזה מהם אם יכול אח"כ לברור איזה מהם שירצה לשמש הראשון או האמצעי או האחרון והשיב שאין להפסיק בנרות חנוכה הלכך יהיה האחרון עכ"ל ואי ס"ד שצריך להניחו רחוק מה זו שאלה הרי כבר בירר את מי שהניח רחוק אלא וודאי רעומד כשוה עם שארי נרות ואי קשיא דא"כ הרי מקלקל ההיורד ר"ל דכיון שהמנהג היה בן הרי הכל יודעים שיש בהם אחר יתר על מניין הימים וממילא דמניין הימים יודעים נ"כ ונתמיהא על מפרצי הג"ע עלה העירו בזה ע"ז וז"ק :

אבל

אסור לקרות ק"ש בנגדה דיש בזה משום ולא יראה כך ערות דבר ע"ש הרי דראייה בעששית מקרי ראייה וממילא רגם בנר חנוכה כן :

ק' להרליק נר חנוכה בדברים של איסורי הנאה כמו בשמן של ערלה או בחמאה שנתבשל עם שומן בשר וכיוצא בהם מותר דכיון דאסור להשתמש בהם ואינו אלא למצוה קיי"ל דמצות לאו ליהנות ניתנו וכן הורה אחר מהגדולים ונראה סק"ז כנס ג"ח ויש מי שחולק על זה מטעם כיון דצדיקין שריפה או קבורה כתותי מיכתת שיעוריה ונר חנוכה צריכה שיעור ג"ח סק"ז ואינו כן דכבר כתבו הרמ"ם בעדיוכין נ"י : ד"ה אג"ל דכתותי מיכתת אינו אלא ברב שצריך נוש אחד אבל רב שעי' ריבוקין כשר כמו לחי לא שייך בזה כתותי מיכתת וכ"ש בשמן שאין בזה שום התחברות נושי ותמהני על האומר כן :

י' כבר נתבאר דעיקר המצוה היא שמן זית ולכן מי שבא לביתו ולא מצא שמן זית ולקח נרות שעוה נר חנוכה ודיבסק לכותל והתחיל לברך וכתוך כך הביאו לו שמן זית אף שלא אמר עריין השם אלא ברוך אתה יגמור עליהם ולא ישליכם ליקח שמן זית כי זהו ביוון הנרות של שעוה שנס הם נתקדשו בהתחלת הכרחה ולכן אין לביישם בשביל היורד מצוה אבל קודם שהתחיל בכרחה אם הביאו לו שמן זית יניח הנרות של שעוה וירליק בשמן זית רע"י ההכנה לא נתקדשו ונס כנס ח"ט ויש מי שאומר רגם כשריבוקן לכותל ולא התחיל לברך לא יניחם כשביל שמן זית ונס כנס ענין ואינו עיקר ופשוט הוא שלא ירליק מחצה מצרות שעוה ומחצה משמן זית בכילה אחת דזה נראה בשני דברים ונס וראיתי מי שכתב דנר שעוה דומה לאבוקה ואין סברין עליו נר חנוכה וע"ז כנס מה"ל מפרג"ל ואינו יודע איזה אבוקה יש בזה אם לא כששנים קלועים ביחד כמ"ש במ"י תרע"א :

י' כבר נתבאר דאסור להשתמש לפני נר חנוכה וכיון בעיקר הנר האחת שהיא עיקר החיוב ובין הנרות הנוספים והפעם משום כיווי מצוה שנראה שאינה חשובה כשמשתמשין לפנייה ולכן אפילו תשמיש קל אסור כגון לכדוק מעות לאורה או למנות מעות בפניה אסור וי"א דרוקא תשמיש שצריך לעשותו סמוך להנר כמו בדיקת ומנין מעות אבל תשמיש קל שנעשה מרחוק מותר ונ"י ד"ט ויש אוסרין גם בכה"ג דסוף

י אבל רבינו הרמ"א כתב על זה ח"ל ובמדינות אלו אין נהגין להסיף רק מניח אצלן השמש שבו מדליק הנרות והוא עדיף שפי ויש לעשותו יותר ארוך משאר נרות שאם בא להשתמש ישתמש לאותו נר עכ"ל ובאמת לא אבין דעת הטור והמנהג שביטוי דמה להם נר יותר הלא יש השמש ואין לומר שמש עליו כי השמש הוא המדליק בו הנרות עכ"ל וא"כ היה להם שמש ומה צריך עוד ובפרט שהשמש עדיף שפי כמ"ש רבינו הרמ"א ומעמו דזה מוכח בהדיא שאינו ממניין הנרות ומג"א סק"ו ועוד דהוא ארוך יותר או שמעמידו נבזה משאר הנרות (ס"ו) :

יג ונ"ל דטעמם משום דקשה להו על מאי דאמר רבא בנ"מ דצריך נר אחרת להשתמש לאורה וקשה מאי קמ"ל פשיטא כיון שאסור להשתמש לאורה ואמת שהר"ן פ"י ראשעת סבנה קאי דמניחה על שולחנו ובע"כ משתמש לאורו וכמ"ש בס"י תרע"א סעיף כ"א ע"ש אבל המור סובר דה"ל שצריך עוד נר אחר נוסף בסדר הנרות ואינו מועיל השמש שעומד מרחוק או נר אחר שבבית משום דחיישינן שסא ישתמש אצל הנרות של חנוכה ולכן צריך נר אחר בשם נופה בסדר הנרות וכמ"ש בסעיף פ' אבל אותם הפוסקים שכתבו שצריך נר אחרת ולהעמידה בפ"ע ומ"ש נכ"י ונכ"ה נכ"ס ר"ז ונ"ל ע"ש אינם סוברים כהמור אלא כמנהגינו שכתב רבינו הרמ"א ויב"י והג"ח וכן מרסי ה"ע כתבו שכלם דיעה אחת הם וגם כונת המור להעמידה בפ"ע וכבר הוכחו שאינו כן וט"ו דישתת הס ודו"ק :

יד ויחזר ג"ל דמנהגינו וכמ"ש רבינו הרמ"א הוא לקיים שתי הדיעות גם דעת המור שהגר הנוסף תהיה דווקא אצל הנרות מטעם שכתבנו ודיעות הפוסקים שצריך נר אחרת ולהעמידה בפ"ע והיינו שמעמידים השמש אצל הנרות והוא ארוך מכולן או נבזה מכולן דבזה יצאנו דעת המור שצריך להיות ביחד עם הנרות ודעת הפוסקים להעמידו בפ"ע כרי שיהא ניכר שאינו ממניין הנרות והבא ניכר שאינו סך המניין שהרי חלוק מהם כמ"ש :

יז ודע שיש מי שכתב שאע"פ שיש נר אחרת אסור להשתמש אצלן משום דהרואה יאמר לצרכו הוא דארליק כולן דלפעמים אדם מדליק כמה נרות

ומג"א סק"ד נכ"ס רמזין ע"ש ודברים המוהים הם דלדרימא משמע מהנ"מ והפוסקים רכשיש נר אחר מותר להשתמש לאורה ואע"ג דע"י נר חנוכה יוגרל האור לא חיישינן דהא דהא אין באן ביווי מצוה וניכר שהודלק לשם מצות חנוכה וע"ז סק"ה ולא הוה"ו דבר זה כמור ובפוסקים ובהרמ"ן שכתב סכ"ה זו והו כמניחה על שולחנו וכמ"ש המח"ש דהך סכ"ה דהרואה חומר לגרס הוא דלדליק לא נאמרה בנ"מ רק כשמדליק שלא במקומו ע"ש אבל במקומו אינו אלא משום כיווי מטה וכא"כ נר אחר ליכא כיווי מטה כמ"ש הפ"ו וגם כונת המח"ש כן כשמדליקה על שולחנו וכמ"ש הר"ן ובמאור לא נמנע כלל כפי שמה אלא גרסו כמ"ש הג"א והרי נעלמו הכ"ה כן נכ"ס הר"ז והו כונת הר"ז והרי הג"א ל"ע וגם מ"ש במק"ה דאם רביס המדליקן צריך לכל אחד שמש ע"ש אין המנהג כן וגם רמ"ל חלוק נכ"ס כמ"ש ס"ו :

יח כתב רבינו הרמ"א בסוף סעיף א' אם נתערב נר חנוכה האסור בהנאה בשאר נרות אפילו אחד בארץ לא בטיל דהוי דבר של מניין אלא ידליק כן התעורכת כל כך שבוודאי נר של חיתר רולק עם נר של איסור ואו מותר להשתמש אצלן עכ"ל כלומר שהתחילה להרליק ונכתבה סיד דאסורה כהנאה דאלו לא נדלקה עדיין לא נאסרה בהנאה דהוסנה לאו מילתא היא אבל כשנדרקה נאסרה בהנאה ואע"ג דבעצמו פסק כויד ריש ס"י ק"י דדווקא דבר שדרכו למנותו תמיד לא בטיל אבל אם לפעמים מוכרין גם במשקל בטל וא"כ גם נרות פשיטא שמוכרין לפעמים במשקל אך נרות חנוכה תמיד מוכרין במניין ספני כשיהיה נר של חיתר רולק ביחד עם נר האסור והיינו אם נתערבה נר אחת של חנוכה ידליק שתי נרות ואם נתערבו שתי ידליק ג' וכן לעולם וכמו דבנר חנוכה עצמו אם יש נר אחר מותר להשתמש לאורה כמו שנתבאר כמו כן בתערובות יש נר אחר של חיתר דמותר להשתמש לאורה ואף שהאור מתרבה גם ע"י האיסור מ"מ לא חיישינן לה כמ"ש בנר חנוכה עצמה :

יט ויש חולקים בעיקר דין זה דאינו מדבר שבמניין דלאחר התערובות בטלה חשיבותו ושוב לא היה דבר שבמניין ובטיל חר כתר"י וכ"ש כיון שכנתה בטלה חשיבותה אף כשהיא לברה וע"ז סק"ז וסק"ח ובטיל חר בתרי כרין יבש ביבש וליכא הג"א סק"ט נכ"ס רמ"ל

ולהדליק בלא ברכה ואע"פ דמדינא א"צ לא נרע
ממהדר במצוה ומסו וכל זה כשנתן בה שמן כשיעור
וגם לא העמידה במקום שהיה שולט ראם לא נתן
שמן כשיעור או שהעמיד במקום שהיה שולט
שמתחלה עמד לביכוי מחוייב מדינא לחזור ולהדליק
וכברכה דהברכה הראשונה היתה לבטלה וי"א דברוח
אין לו לחזור ולברך ומסו דשמא אותו רוח לא היה
כריא שיכבידו אבל אם היה כריא שיכבידו פשיטא
דחזור ומברך:

י"ז נר של חרס שהדליק בו לילה אחת נעשה ישן
ומאום ואין מדליקין בו לילה אחרת אלא לזקת
חדשים בכל לילה ואם אין לו אלא ישן מסיקו בכל
לילה באור הנעשה כחדש ונר של מתכת א"צ חדש
ושל זכוכית או של חרס מכוסה דינו כמתכת אמנם
הפתילות בוודאי אין חוששין להתלפן עד שתכלה שאין
הפתילה נמאסת ואדרבא פתילה ישנה טובה יותר
להדלקת מחדשה כדתנן פתילה שהבהבה נטת ליה:
פתילה שקיפלה ולא הכהנה ופירש"י כדי שיהא מחורבת וחלק
יפה פ"ט:

הי"ט וכיון שעיקר איסור דבר שבמניין הוא רק מדרבנן
כמ"ש ביו"ד שם יש לסמוך על המקילים ויש שרוצים
לאסור כאן מטעם קבוע ואינו כן רקבוע דאורייתא
אין כאן כיון שאין האיסור ניכר בפ"ע וקבוע דרבנן
אינו אלא מפני דבר שבמניין וכיון שבררנו שאין
זה דבר שבמניין מטילא נחלק הקבוע ודברים אלו
סתבארים ביו"ד שם וע"פ סק"ט עכ"ל נזה והעיקר
כמ"ש וד"ק:

פ"ז קי"ל בנ"י שם דכבתה אין וקוק זה כלומר כיון
שהדליקה והיה בו שמן כשיעור ועיקר המצוה
היא ההדלקה הרי עשה מצותו ואינו וקוק להדליקה
עוד פעם ואפילו בע"ש שמדליק בעוד היום גרוך
וכבתה קודם קבלה שבה שהוא עדיין מבעוד יום
ס"פ אינו וקוק לה והיה אם אחר שהדליקה בא
לתקנה וכיבה אותה בשונג אינו וקוק לה וי"א רבע"ש
מחוייב להדליק פעם שנית אך בלא ברכה שהרי
בבר כירך כראוי ומג"ל סק"י נ"ט ר"ל וע"ז סק"ט וכ"ש
בחול מי שרוצה להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה
אין לברך עליה וראוי להחמיר על עצמו ולחזור

תרע"ד [שמותה להדליק מנר לנר ובו נ' סעיפים]:

א מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה ואין בזה כיווי
מצוה שהרי מדליק קודש מקודש ואף שי"ל הו"ו
כמו אכחשי מצוה שנושא קצת שמן מהנר כמה
שהדליק בה אחרת אין זה כלום שהרי לא ניפל ממנה
כלום ואין אנו חוששים בזה כלל ודיוקא להדליק מזה
לזה בלא אמצעי אבל להדליק מזה לזה ע"י נר של
חול כלומר להדליק נר של חול מנר של חנוכה והו"ו
ודאי אסור שהרי יש בזה כיווי מצוה שהקדש משמש
לחול אלא אפילו אם כיוונתו להדליק בהשל חול נר
חנוכה האחרת מ"ס אסור דבעת שדולק ממנה השל
חול יש כיוון לשעתו ויש מתירין גם ככה"ג ואין
באן כיווי מצוה כיון דהכיוונה להדליק ממנה לחנך
חנוכה וזה תלוי בסוגית הש"ס כ"ב. דק"ל כשמואל דמדליקין
מנר לנר ופליגי כפ"י קיסא כה"ט מתירין והאוסרין סברי דפליגי
מנר לנר וכן שאוסר הוא מטעם אכחשי מזה ואע"פ דליתוחב
לא הו"י תיובתא גמורה כמ"ס התוס' כ"ה הו"י עלה וברא"ש
ס"ט וע"ז:

ב ואפילו לדעת המתיר אם יש לחוש שיכבה הנר
שהרי

להלן זה מה בנרות ביחוד זה להמחיר להלן מה נר פי קינא אלל להאוסר משום ביזוי מזה אסור דמנות מכללות וא"ו והאי ביזוי מזה פ"ט ולא אכין מה שי"ך זה למנות מכללות וא"ו הא פכ"ט אין זה ביזוי כמוכן ואם שה"ן כתב סב"א ו' לשי"ן השמיט בנר תנוכה בדבר מזה הא עיקר הקטם כתב מטעם שש"ס דמיון להמורה ע"ט ועוד דתשמיט טלמי וי"ט וגם מ"ט הג"ח דבמדרשי טלט אוסר בכל נרות של מזה להלן זה מה פ"ט ז"ל כוונתו פ"י קינא וכמ"ט הפמ"י פ"ט ובמדרשי והגמ"ט ה"ט פיקסין והמדרשי מירא שם בקינא אלל א"כ ז"ט דברי הגמ"ט שהרי אין כאן סתירה כלל ודק"ן :

שהרי פותר לכבותה כמ"ש בס' תרע"ב ומותר ליהנות ממנה וכ"ש שמוחר להדליק ממנה :
 ג נר של מצוה מותר להדליק מנר תנוכה לפי עיקר הדין כגון לנפוד לפניה או להתפלל ולכן בביהכ"ג כל הנרות הרולקות שם הוזיין של מצוה ומותר להדליק זה מזה ולכן מדליקין בביהכ"ג בנר זה את נר זו בין בנרות ביהכ"ג בין של שבת בין של תנוכה ומדליקין זו מזה וזו מזה וכולם של מצוה הם ואסור להדליק נר של חריות מנרות ביהכ"ג ונתבאר בס' קנ"ד ע"ש והג"ח נמקה כתב זה עמ"ד

תרע"ה [שעיקר המצוה היא ההדלקה ולא ההנחה ובו ה' מעיפים]:

מקודם צריך לכבותה ולהדליקה לשם מצוה. נר תנוכה ולא עוד אלא אפילו וזיתה דלוקה לשם מצוה נר תנוכה ודולקת מעל"ע למחר צריך לכבותה ולהדליקה מחדש וכך אמרו חז"ל וט"ו עשית שהיתה דולקת כל היום שהיתה דלוקה מערב שבת לשם מצוה נר תנוכה למוצאי שבת מכבה ומדליקה לשם מצוה :

ד ודע דאע"פ שאמרנו דבומה"ו אין מקום קבוע להדלקה מ"מ אסור להדליקה במקום זה על דעת דהניחה במקום אחר וצריך להניחה על מקומה כשיעורה דהיינו חצי שעה אמנם אם אידע שהדליקה שתנוה בבאן ואח"כ ע"פ סיבה נפלטה ממקומה יצא בומה"ו ובביהכ"ג י"א דמותר לכתחלה להדליקה במקום זה על מנת להניחה במקום אחר נ"י"ו משום דההדלקה בביהכ"ג אינו אלא מנהג בעלמא ומ"מ יש ליהדר מלעשות כן לכתחלה ומ"ט סק"ט וכבר כתבנו בס' תרע"א שמתחייב ליתן שמן בנר קודם ההדלקה כפי השיעור ואם בדרך על מעט שמן והדליק והוסיף אח"כ שמן לא יצא ירי חובתו דבעינן שיעור בשעת ההדלקה כיון דהדלקה עושה מצוה ופשוט הוא וזה מה שה"י נספח' כ' כתב דין זה בס"ט י"י שאומר ק' דר"ט בס"ט כאלה המכיר דין זה רק שספק אחד וגם טעם האל דל"ט הספח שמן אחר הכרחה וקדם ההדלקה יל"ו :

ה אשה מדלקת נר תנוכה ומציאה גם אנשים שאף היא חייבת בנר תנוכה כאיש שנם הן היו באותו הגם וגם על ידן נעשתה הגם כמ"ש בס' תר"ע הדר"ש שופה וקמן אינו מדליק ואף שההנחה היתה ע"י גרול דבכ"ר נתבאר דעיקר המצוה היא תחילתה ולא ההנחה ויש

א אע"פ שמצוה נר תנוכה א"א להתקיים בלא הנחה הגר על מקומו כמו שא"א להתקיים בלא הדלקה וק"ל שאם היה תפוש הגר בידו כל זמן משך תחילתה אפילו במקום שצריך להדליק שם לא יצא נכ"ז : וכן קי"ד שצריך להדליק במקום הנחתה וחינו על פתח ביתו מבחוץ לפי דינא דגמ' אבל אם הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא וט"ו דמכל זה נראה לכתובא דגם ההנחה בכלל המצוה ומי שפסול להדלקה כגון חרש שופה וקמן פסול גמי להניחה על מקומה ומ"מ אינו כן ואפסיקא הלכתא בגמ' שם דהדלקה עושה מצוה ולא הנחה ואם הניחה חרש שופה וקמן על מקומה והגרול הדליק כשר ועוד נ"ט דכמה דברים כמו שיתבאר (ואם אחוה משם ומן בידו יל"ו) :

ב ואם תשאל דא"כ למה באמת לא יצא כשאחוז הנר בידו המעט הוא דכזה אין שום היכר שהוא למצוה תנוכה ודרואה אומר לצורכו הוא דנקיף לה ולא לשם מצוה וט"ו וליכא פרסומי ניסא ומדך מעמא נפי כשהדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא משום שדרואה אומר לצורכו הדליקה ועוד דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך להדליק במקום הנחתה וט"ו אך מעט זה לא שייך רק מצוה שהיה להם מקום מיוחד להדלקה על פתח ביתו מבחוץ ולא לדין שבכל מקום אנו מדליקין (נ"ט ומ"ט סק"ט) :

ג וכיון שהדלקה עושה מצוה ולא הנחה לכן לא בעינן הנחה לשם מצוה שאם היתה מונחת כמקומה מדליקה בשם וא"צ להנבייה ולחזור ליתנה לשם מצוה אבל לא כן בהדלקה שאם היתה דולקת

שאף מי שיצא מוציא לאחרים וסומא י"א שחייב בנר חנוכה אע"פ שאינו רואה שהרי איצ' ליהנות מהאור ומ"מ אם יכול להשתתף בפרימי ישתתף ואם יש לו אשה אשתו מברכת עליו ואם אין לו אשה מברך בעצמו ואחרים יסייעוהו בשאין ביכולתו להדליק בעצמו ומג"א מק"ד ויש מי שממננס ואומר שסומא לא יברך ונכון לעשות כן כיון דעיקר הפרסומי ניסא היא הראייה והוא אינו רואה ולכן נכון ככל האפשר שיתרחק הסומא מלברך :

יש מנדולי הראשונים שאמר דקמן שהגיע לחינוך מדליק בשביל הגדולים וי"ן נסס שיטחו והוה ע"פ הירושלמי במנילה שאמר שהנהינו להיות קמן קורא את המנילה וכל הראשונים לא כתבו כן ונס במנילה לא נהנינו כן אמנם אם כל בני הבית כל אחד מדליק בפ"ע פשיטא שנס זה הקמן שהגיע לחינוך מדליק בפ"ע ומי שכבר הדליק מ"מ יכול לברך בשביל אחר או בשביל אשה כשהם אינם יכולין להדליק ולברך ויעמדו אצלו ויכוין להוציאם כדון כל ברכת המצות

תרע"ו [מדר הברכות וההדלקה וכו' מעיפים]:

וקי"ל דלא מהני ולכן לשון על הדלקת נר חנוכה משמע רק שיהיה דולקת אבל להדליק משמע דלא כמי שלא להדליק כמו שאמרו בגמ' ע"כ לא כמי דלאו איהו מהיל ע"טו :

ב ברכה שניה שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה ולבאורה הוא לשון כפול וי"ל דהנה כתבו שצריך לומר בזמן הזה ולא ובזמן הזה ומג"א ונראה שהיה באיזה נוסחאות ובזמן הזה ולענ"ד שכן עיקר וה"פ דעיקר הנס שנצחו החשמונאים את אנטיוכוס לא היה ביום זה של ב"ה בכסדו אלא בימים רבים שכבשום ורק בזמן הזה היה עוד נס ש"פ אך השמן שמצאו וכן בברכת המנילה עיקר הנס מהפיכת לב החשודש היה מימים רבים מקורם שהרי בעודת אפטר היתה כיום ב' ש"פ פסח ומאו התחיל לדרוף את המן אך ביום י"ג אדר היה נס בפ"ע שאו הרגו היהודים בשונאיהם בדבתיב ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלום כהם ונהפוך הוא ונ"ו וא"כ שני נסים הם האחר בימים ההם והשני בזמן הזה פ"ע וי"ל בזמן בחיריק וברכה השלישית שהחיינו וצ"ע נ"כ בזמן הזה בחיריק הלמ"ד נסו :

ד מליל ראשון ואילך מברך שתיים להדליק ושעשה נסים אבל שהחיינו אינו אלא בפעם ראשון כמו כרגלים שאין מברכין רק פעם אחד שהחיינו אבל שעשה נסים מברכין ככל לילה שהרי כל יום היה נס בפ"ע בפך השמן ויתחיל להדליק אחד שנומד כל הברכות דצריך לברך עובר לעשייתן ואע"פ רוח שייך על ברכת להדליק אבל על שעשה נסים ושחיינו לא שייך עובר לעשייתן וראיה שהרי נס הרואה מברך אותן כמו שיתבאר והרואה הרי מברך אחר ההדלקה וע' בסעף י"ד :

א המדליק נר חנוכה בליל ראשון מברך נ' ברכות להדליק נר חנוכה ויש אומרים נר שלחנוכה ובמוד הגירסא שכ חנוכה בשתי תיבות וכן הוא ברמב"ם פ"ג ע"ש וכמו בנר של שבת שמברכין בן אכל בש"ע כתב נר חנוכה וכן הוא ע"פ הארז"ל ויש שכתבו שלחנוכה בתיבה אחת ומג"א וכתבו דנר של שבת העשוי לתשמיש שייך לשון של שבת אבל נר חנוכה שאסור בתשמיש ואינו אלא לחנוכה בלבד לא שייך לומר של חנוכה שאינה של חנוכה אלא חנוכה בעצמה ומ"מ אין קפידא ואנחנו נוהגים לומר נר חנוכה :

ב ודע שיש בברכה זו שאלה נדולה ואיך מברכין להדליק בלמ"ד והא בפסחים נ"ו: מבואר דכל מצוה שאין האדם מוכרח לעשותה בעצמו ויכול לעשותה ע"י שליח לא מברכין בלמ"ד אלא בעל וא"כ היו לנו לברך על הדלקת נר חנוכה והבי איתא דהדיא בירושלמי מוכה ופ"ג הי"ו כיצד מברכין על נר חנוכה רב אמר ברוך אקב"ו על מצות הדלקת נר חנוכה ע"ש ולמה אמרו בגמ' שבת להדליק נר חנוכה וכו' והירץ אחד מנדולי הראשונים דכיון דכל אחד צריך להשתתף בפרימי היה כמו שעושה בעצמו וי"ן פסחים ע"כ וכאמת יש מנדולי ראשונים שאמרו דצריך לגרום בגמ' על הדלקת נר חנוכה וכ"י נסס טיבולי הלגס ע"כ וכפ"ג נסס וי"א וכתב"ל ע"כ רבינו יוסף ויש מברכותינו מי שתירץ דכיון דכל אחר מדליק בביתו משום היבוב המצוה הוי כמוסל עליו לעשות וי"א ע"כ וכותר ביאור נ"ל דכיון דאין בית שאין מדליקין בו נר חנוכה וכל אחד מחוייב עכ"פ לראיתם משום פרסומי ניסא הוה כמוסל עד כל אחד לעשות ולפ"ד נראה נסס דלשון הדלקה משמע אטילו דלוקה ועומדה

ואמת

ךן ואמה שכן הוא במס' סופרים וליכ היו חיל המדליק מברך להדליק נר ואומר הגרות האלו אנו מדליקין וכו' ועל ישועתך ברוך אתה ד' שהחיינו ואומר שעשה נסים וכו' עכ"ל ובהגהת מיימוני פ"ג (ואת כ"ז) כתב שכן עשה מהר"ם ע"ש אמנם רבינו הרמ"א כתב שמברכן כולם כאותה קודם ההדלקה וטעמו כדור דאך אפשר להפסיק בין הברכות ובע"כ בין שלהדליק מברך מקודם ממילא הנם אלו צריך לברך מקודם כדי שלא להפסיק ונ"ל ברור הנם במס' סופרים אין הבוונה שיאמר השתי ברכות אחר הגרות הללו וראיה שהרי ישור כתב לעשות הנ' ברכות ביחד ואח"כ כתב בשם מס' סופרים לומר הגרות הללו ושכן היה נוהג מהר"ם והרא"ש ויל ע"ש הרי להדיא שכן פירשו הכוונה או שפעות הוא במ"ם וצ"ל השתי ברכות מקודם דהרכה פעות נפלו בה כידוע וכן עיקר לדינא ונמ מהר"ם עשה כן וכן הוא בתשו' מהרי"ד וכן אנו נוהגים :

ךן הא דאפרינן תרואה צריך לברך פירש"י דזהו למי שלא הדליק בכיתו עדיין או למי שיושב כמפניה ע"ש ומלשונו משמע דכל שלא בירך עדיין בביתו אע"ז שעוד ידליק בביתו מ"מ חייב לברך על הראייה ואפשר דאו אח"כ כשידליק בביתו לא יברך רק להדליק אבל תסוד והש"ע סע"ף נ' כתבו מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותה הלילה ונמ אין מדליקין עליו בתוך ביתו מברך שעשה נסים ובליל ראשון מברך נמ שהחיינו ואם אח"כ בליל ב' או ליל נ' כשבא להדליק אינו חוזר ומברך שהחיינו עכ"ל וס"ל דמי שעתיד להדליק באותה לילה אינו מברך על הראייה וכו"ב הרא"ש והר"ן והמרדכי והוסיף הר"ן ו"ל דומר דלא מצינו דמי שיצא במצוה שיתחייב לחזור ולברך על הראייה ע"ש ונמתוס' מוכה מ"ז . משמע דאפילו אם יאל סבר לרך לנכד משום דחנוכה זלתי וליטה דומה לכל המלות ע"ש ולהלכה קי"ל כהמור והג"ש ;

ידחם כתב שיש בזה מחלוקת וז"ל וש מהנדולים שכתבו שאם הדליקו עליו בביתו א"צ לברך כשרואה נר חבירו ויש סוץ שכתבו שאפילו הדליקו עליו בביתו שצריך לברך כשרואה עכ"ל (וסו וכן נראה עיקר לדינא שהרי הרי"ף והרמב"ם כתבו בתם תרואה צריך לברך וכן פסק המהרש"ל דרק המשתתף בפריטי ישומע הברכות ועונה אמן א"צ לברך אבל כשמדליקין עליו בביתו צריך לברך ויהמג"א סק"א סג' סג' דמתוס' מוכה מ"ז . לא נמתס' קן וכעו שציאל המהר"ש סוטוס ע"ש ומתייטי להדריכא מדברייהם ממילא דאפילו שי שכבר בירך יברך כמ"ס וזהו פלגו ע"ש ולעג"ד העיקר לדינא ככ"ה ורס"ל וכן פסק הא"ר סק"ד והביא הרבה שופקים שכתבו כן ע"ש ומ"ס המג"א במק"כ דא"כ ר"ז לתם לא התחף בפריטי תמימי דר"י אמר לנתיין ברכת להדליק חבל שהחיינו ושעשה נסים בירך כל על אחרים כראייה והכ"ה שכתב לא נפטר גופו אשהחיינו ומעשה נפס"ק"א וכו' וז"ל כן הוא כמו מי שלא בירך בלילה ראשונה שהחיינו פשיטא שמגיד בלילה שנייה ונמ כתב כן הוא וה"ל כן הוא ונמ ספ"ד כמק"ד שכתב שהמרדכי יחד כזה אלמלי ראה שהכנה סוכים כן לא היה אומר כן כמ"ס הא"ר ע"ס וכן עיקר לפע"ד ודיק :

ךן אחר שהדליק הגר הראשון יאמר הגרות הללו אנו מדליקין על התשועות ועל דגמים ועל הגפלאות שעשית לאבותינו ע"י בהג"ד הקדושים וכו' שמונת ימי חנוכה הגרות הללו קרש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד כדי להודות לשמך על נפלאותיך ועל נסך ועל ישועתך כן הוא הנוסחא במסד ובעוד שאומר זה יגמור ההדלקה חזו משום פרסומי ניסא אבל אם לא אמר זה לא עיכב והרמב"ם לא הזכיר זה כלל עם כי ישנה במס' סופרים וז"ל ע"ס נגאל ל"ז תיבות כמתיין גרות המטה לא חזול ליקון . הגמ"ן :

מן אם שכח והדליק נר אחד פחות מן הדאוי ידליקה ולא יברך כי הברכה שעשה בתחלה קאי על כל הגרות (מג"ל) ועוד שהרי עיקר המצות יוצא בנר אחד ועל החידור אין לברך ולכן אפילו שכח שנים או יותר ידליק ולא יברך ויראה לי דדווקא כשנוכר בתוך זמן ההדלקה אבל לאוחר זמן ההדלקה לא ידליק כלל מה ששכח דאם ידליק לא יהיה נמ בפעם הב' כמהדרין מן המהדרין כיון שהראשונים כבר כבו וא"כ למה ידליקם ללא תועלת דההיכר אינו אלא בשכחולם דולקין ביחד ;

ךן כבר כתבנו שאם מי שכבר יצא יכול להדליק בעד אחר

ךן ודע דבזה שכתבו דכשמדליקין עליו בביתו א"צ לברך על הראייה יש מי שחולק בזה דנהו דמיפסד מלהדליק בעצמו מ"ס ברכת שעשה נסים ושהחיינו שהיא מצות הודאה והחייב על גופו כמה ישמור אחרי שרא שמע הברכות ולא ענה אמן וכו' וכן ראיה מרש"י והרא"ש שכתבו דהמה"ך בספניה מברך ואטי המהלך בספניה אין מדליקין עליו בביתו ורבינו

אחר ולברך כגון אשה שאינה יודעת להדליק ולברך אך בתנאי שתעמוד אצלו ותענה אמן אבל שלא בפניה אין לברך וכן מותר שהיא תדליק והיא יברך ומ"א ססק"ו ויש מי שאומר כשאחר מברך יברך על הדלקת נר חנוכה ומס נ"ח כיון שאין עתה המצוה מופלת עליו ויש מי שאומר דאין לשנות הנפחא ויברך להדליק ומס נ"ח וכן הוא המנהג והרי גם בעצמו היה לו לברך כן כמ"ש בשם הירושלמי ומ"ם לפי ש"ס דילן אין מברכין כן מטעם שנתבאר א"כ אין חילוק בין כשדוקק בעצמו ובין ע"י שליח:

סימין לשמאל ע"ש ויש מי שהוסיף על זה שנוכל לברך גם באופן זה תמיד על הנוסף והיינו שהנר שבו דולקין הנרות יהיה בטפח הסמוך לפתח בצד השמאלי של הפתח ויתחיל בהנר הסמוך כפי הפתח ובכיל שני יתחיל בהנר השני וילך סימין לשמאל ומ"א ססק"ו ובתרומות הדשן ופי' ק"ו כתב רבני ריינו"ם עשו כדרכו הבי' וכני אוסטר"יך כהלבוש ע"ש ודכינו הבי' הכריע בבני ריינו"ם וכתבו הנרולים ששוב תמיד להעמיד הפסוק בתוך חלל הפתח על המשקוף דאו כולם הייזן בטפח הסמוך להפתח דאם יניחם בצד הכותל שאצל הפתח לא יהיו כולם בטפח הסמוך לפתח וכן ראוי לנהוג:

יא כתב רבניו הבי' בסעיף ה' יתחיל להדליק ביום ראשון בנר היותר ימיני וכיל ב' כשיוסף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי להפנות לימין וכן בליל ג' כשיוסף עוד אחד סמוך לשני נרות הראשונות יתחיל בנוסף וכו' יתחיל הברכה ואח"כ יפנה לצד ימין וכן בכל לילה נמצא שתמיד מברך על הנוסף שהוא מורה על זמנם שהרי בתוספת הימים נתוסף הנם עכ"ל וראיתי מי שכתב על זה שאין לזה טעם שזה אינו רק למהדרים מן המהדרים ויניח עיקר המצוה ויברך על הרשות אלא העיקר וכו' שתמיד יברך על עיקר המצוה על הסמוך לפתח ומכ"ל סק"ו ולא אבין דברים אלו דזה היה שייך אלו מדליק נר אחד ולא בירך ומדליק השניה ומברך שפיר היתה שאלה איך מברך על הנוסף ולא על העיקר אבל לרבניו הבי' הא תמיד מברך על הראשונה והיא העיקרית והשאר הם נוספים ומ"א דקרי לה נוסף וזה במרר העמדת הנרות לענין יום הקידום רבכל יום מברך אנו חרש אבל הרי היא הראשונה והיא המצוה העיקרית ומה עניין ול"ו וכן אנו עושין כרבני רבניו הבי' נוסמן למתה אינו ממנו:

יב והלבוש חולק על רבניו הבי' מטעם אחר דזה שאמר שהנוסף יהיה השמאלי וידליק משמאל לימין וזה הפינה לצד ימין ונהפוך הוא דהפינה שלצד ימין הוא סימין לשמאל שתמיד מתחיל מה שיותר ימיני והולך מימין לשמאל כמו בהזאות כאיזהו מקומן דדומית מזרחית מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית וכן הוא בטבע הארץ לפנות מימין לשמאל כמו במחולות וכן הוא הכתיבה שלנו מימין לשמאל ולכן העיקר להתחיל תמיד מהימין וליתך דהשאר

יג והנה גם בפינו דרך ימין שתולק הלבוש על רבניו הבי' ג"כ העיקר כרבני רבניו הבי' וכן מפורש ברש"י ותוס' וי"א ד"ה מדמיקון וז"ל רש"י ז"ל שהוא מונה והולך דרך ימין מצפון למערב ומערב לדרום ומדרום למזרח עכ"ל וכ"כ התוס' הרי משמאל לימין מקרי דרך ימין ופי"ח נמי ק"ל והרי כן מפורש בים שעשה שלמה במלכים וי"ז שלשה פונים צפונה ושלשה ימח ושלשה נגבה ושלשה מזרחה ומזה דרשו חז"ל ומס נ"ח: דכל פינות שאותה פונה הוא דרך ימין ע"ש וזה רמז המ"א נסק"ה ומה שהביא הלבוש מההזאות שעל המזכה וזה ג"כ כפי שהיה עומד מבחוץ ופניו לפנים ובכל דבר שהארץ עושה הוי משמאל לימין דרך ימין ומה שהביא ר"ח מכתובתו עלנו ג"כ הוי להיך ככתיבת כל אות למנו ככתב אשורית ההולכין משמאל לימין ויש כזה סוד גדול ככתיבה מומין לשמאל ככליות ומשמאל לימין כפרסיות לאכללא שחללא כימינא וימינא כשמאלא כיזע לכמני סקלה ומה שכתב מטעם המחלות וזה דרך הטעם ולא דרך הטל והי"ם:

יד פשוט הוא דמי שלא בירך בנר הראשון מברך כל זמן שהרלקה אבל לאחר ההרלקה לא יברך דכענין עובר לעשייתן וזהו דרעת הרמב"ם בפי"א מברכות ולרעת החולקים יכול לברך כמו שבארנו בי"ד סי' י"ט סעיף ר' ע"ש אמנם לענין נראה דבני חנוכה כיון דאיכא מצוה בראייה ועיקר פרסומי ניסא היא הראייה יכול לברך גם אח"כ וכענין סברא זו כתבנו בי"ד שם סי' כ"ח סעיף ח' לענין כיסוי הרם ונכ"מ סק"ה לא כתב כן ע"ש ולי נראה כמ"ל ויש מי שאומר דשעשה נסים ושהחיינו מברך גם אח"כ אבל להדליק אינו מברך אחר הדלקת הנר הראשון מפני דהשאר

דהשאר אינן אלא להידור ולא שייך לברך עליהן ואגרעילו ולא אבין דאטו גרע הגרות האחרים מקרי עובר לעשייתן כמ"ש בס"י קנ"ח וע"ע :

תרע"ז [דין אכסנאי בחנוכה וכו' ח' סעיפים]:

כמ"ש זהו אפילו שני הפתחים הם ברוח אחד צריך לברך ולא דמי לסי' תרע"ה דהתם החשר על הבעה"ב ובני עירו יודעים ששניהם של אדם אחד אבל בחשרא דאורח ודאי ריש חשר גם ברוח אחד שהרי אינו שייך לבעה"ב זה וס"ס סק"ט :

ב וכתבו חסוד והש"ע דהא דאם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו זהו אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעה"ב וה"ה הבן האוכל אצל אביו עכ"ל ואפילו אוכל בקביעות אצל אביו כיון דלשינה יש לו חדר בפ"ע צריך להדליק מפני החשר ואע"ג דעיקר הוא המקום שאוכל שם כמ"ש רבינו הרמ"א ר"א דכומה"ז שמדליקין בפנים ממש ידליק במקום שאוכל וכן נהגו עכ"ל מ"מ לפי דינא דגמ' בפתח פתוח לעצמו דהחשר הוא מפני העוברין דרך שם ואינהו לא ידעי שאינו אוכל שם לפיכך צריך להדליק אבל כומה"ז דההדלקה בפנים תלוי רק במקום שאוכל ולכן האורח כשאוכל עם הבעה"ב וכ"ש כן האוכל אצל אביו אי"צ להדליק בפ"ע בחדרו שהרי בני הבית יודעים שהוא אוכל ביחד והוי בכלל בני הבית ומצות גר חנוכה איש וביתו כלומר לכל בני הבית וכן נלמ"ד וז"ל דזו גס טונת הגמ"א נקצ"ט ע"ט וד"ק ופשוט הוא דמי שאוכל בבית חבירו באקראי צריך להדליק בפ"ע או אשתו מדלקת עליו בביתו במקום שהוא דר שם וס"ס סק"ז ומ"ט דמ"מ מזה ט יותר מכאלו ע"ט לא ידעו כוונתו דל"כ ר"ז גמ' למה לא עשה כן וז"ע :

ד כתב רבינו הב"י בסעיף ב' קמן שהגיע לחינוך צריך להדליק עכ"ל דין זה הי"ל לכתוב בס"ס תרע"ח ורבינו הרמ"א כתבה שם אך בבאן הוא עניין אחר דכשם מידיין כשהמנהג שכל אחד מבני הבית מדליק בפ"ע והכא לא מירא בזה אלא דהכוונה קמן שיש לו בית בפ"ע חייב להדליק מפני החשר כמו גדול וזכ"מ ממג"א סק"ה ע"ט ויש מי שפוטרי קמנים וס"ס ופעמי דכיון דאינו אלא מפני החשר אין מחוייבים לחנך גם הקטן בזה ומה"ט :

ה וכתבו רבוהינו בעלי הש"ע בסעיף ג' י"א שאע"פ שמדליקין

א איתא בגמ' וז"ל אכסנאי חייב כגר חנוכה אלא שיכול להשתתף בפריטי ביחד עם הבעה"ב כלומר מי שאין לו אשה ובית אלא לבדו ישיבתו קבוע בבית אחר הרי החיוב עליו להדליק גר חנוכה ואם אינו רוצה להדליק בעצמו משתתף עם הבעה"ב ואחר מהם מברך והשני עונה אמן אבל כשהוא אורח ויש לו במקום אחר אשה ובית הרי מדליקין בביתו ונפטר גם הוא אלא ש"י"א דברכת שעשה נחים ושהחיינו מחוייב בעצמו לראות נרות חנוכה ולברך שני הברכות בלידה ראשונה וככל הלילות רק ברכה אחת שעשה נסים וכבר כתבנו בזה בס"י הקודם סעיף ז ושרעתינו נוטה כן אף שיש חולקים ע"ש :

ב וכתבו הרי"ף והרמב"ם בספ"ד דאודה שהיה לו פתח בפ"ע אע"פ שבביתו מדליקין עליו או משתתף בפריטי מ"מ צריך להדליק לכוון מפני החשר ע"ש ונראה שאין זה רק לפי דין הגמ' שהיו מדליקין בפתחי חצרות או בתים אבל לדין שמדליקין בבית ליכא חשרא ויש מי שכתב דהאירנא שמדליקין בפנים אם יש להאורח חדר בפ"ע מדליק ומג"א סק"ג ולא ידעתי למה הורי בבית לא שייך חשרא שהרי בני הבית יודעים שהשתתף בפריטי או שיש לו אשה ובית במקום אחר וז"ל רודאי כשמשתתף בפריטי אי"צ להדליק בפ"ע אלא כשאינו משתתף ובני הבית סוברים שאין לו אשה ובית בזה אפשר יש חשרא וצ"ע ויש מיסיף עוד לומר דאפילו אין לו חדר בפ"ע כיון שנהגו שכל אורח מדליק גם הוא חייב להדליק משום חשרא דמי יודע אם הוא בחור או נשוי וא"ר סק"ט והנה אם המנהג כן ודאי דהולכין אחר המנהג אבל זה שכתב דמי יודע וכו' אינו מיכן דוה לא שייך רק על בחור דך בשנים אבל מי שהוא גדול בשנים פשיטא שיש לו אשה ולכן צ"ע בכל זה ודע שיש מי שכתב דבשמדליק מפני החשר אי"צ לברך וכו"ה"ג ואינו כן דכיון שמדליק בפ"ע איכ אינו רוצה לצאת בשל בני ביתו ולמה לא יברך וזכ"מ ממג"א סק"ז ודע דוה דבזמן הגמ' צריך להדליק מפני החשר כשיש לו פתח פתוח לעצמו

ערוך הלכות חנוכה סימן תרפ"א תרפ"ב השלחה

תרפ"א [שלא להניח הנרות סמוך לפתח בליל שבת ובו ב' סעיפים]:

א כתב רבינו הב"י בליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות לפתח כשכיל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח הדלת עכ"ל וזהו אצלם שהיו מדליקין על פתח הבית שלצד החצר ויש שם רוח אבל אצלנו שמדליקין בחדרים הפנימים לית לן בה ואין לשאול דאם יש חשש שהרוח יכבה הנרות אי"כ גם כחול לא יצא כיון שאינו ראוי לידלק כשיעור די"ק דבאמת אינו וודאי שיכבה ועוד דכשתהיה הדלת כחומה פשיטא שלא יכבה אלא דמפני איסור שבת

ב עוד כתב בערב שבת אמור לקבוע הנרות בדלת עצמה אחורי הדלת ויש מי שמתיר עכ"ל גם זה הלוי בהפרטים שנתבארו שם ואין נ"מ בין אחורי הדלת או בהצד שלפנים דהכל טעם אחד אם מקרי זה מכבה אם לא ושם נתבארו טעמי המחלוקת בזה ע"ש:

תרפ"א [במו"ש מה קודם הבדלה או נר חנוכה ובו ב' סעיפים]:

אין לעשות הבדלה על נרות חנוכה כיון שהם אמורים בהנאה והרי אין מברכין כורא מאדוי האש עד שיאותרו לאורו אמנם יבוא מקודם להכדיל עליה ואח"כ לכבותה ולהדליק בה נר חנוכה וז"ל וזה עדיף מפי דביון דאהעבידא בה מצוה חרא לתעביר בה מצוה אחרייתו וע"ז אך זה הלוי במה שיתבאר אם הבדלה קודמת או נר חנוכה קודמת:

כתב רבינו הב"י מדליקין נר חנוכה בבהכ"נ קודם הבדלה עכ"ל והטעם כיאר כמפרו הגדול דאפוקי יוסא מאחרינן ע"ש אך אי"כ למה דווקא בבהכ"נ ורבינו הרמ"א כתב על זה וכו"ש בביתו שמדליק ואח"כ מבדיל שהרי כבר הבדיל בבהכ"נ עכ"ל ומשמע ששם שבבר הבדיל בבהכ"נ הא בלא"ה הוי הבדלה קודמת וכן נראה רוודאי קשה הרבה לברך כורא מאדוי האש אחר שכבר השתמש באש של

תרפ"ב [דין על הנסים בברכה וכו' ב' סעיפים]:

א כל שמנת ימי חנוכה אומר על הנסים בברכה ו' כברכת הארץ והיינו שמתחיל נודה לך ואומר עד וכל שעה ואח"כ אומר ועל הנסים עד לשמך הגדול ואח"כ אומר ועל הכל ד' אלקינו אנחנו פודים לך וכן בתפלה אחר מודים עד קיינו לך ועל הנסים עד סופו ואח"כ אומר ועל כולם וכו' וכל החיים יודוך סלה וכו' לפי שברכות אלו אינם הפלה אלא תודאה וגם על הנסים היא תודאה ולכן קבעוה

בהודאה משא"כ יעלה ויבא היא הפלה קבעוה בברכת תפלה כרצה ויראה לי דצ"ל ועל הנסים שהרי גם מקודם יש הודאות וזהו נוסף ובסידורים כתוב על הנסים ונראה שצ"ל בוי"ו:

ב צ"ל כשעמדה וכו' הרשעה הרי"ש בשו"א והשי"ן והעי"ן בקמ"ץ וצ"ל להשיבם תורתך ולהעבירם הויקי רצונך בלא מסי"ן [מנ"א] וי"א מחוקי ופר"ח וכן אנו אומרים דלשון זה פשוט יותר ואומרים כשעמדה וכו' על

על

דהשאר אינן אלא להידור וכן שייך לברך עליהן מאניב של גמ"י דניכ אינו מעכר ועכ"ו מטעם ניגוב מקרי עובר לעשייתן כמ"ש בס"י קנ"ח וצ"ע ;

תרע"ז [דין אכסנאי בחנוכה וכו' ח' סעיפים]:

כמ"ש והו אפילו שני הפתחים הם ברוח אחר צריך לברך ולא דמי לסי' תרע"ה דהתם החשר על הבעה"ב ובני עירו יודעים ששניהם של אדם אחר אבל בחשדא דאורח ודאי ריש חשר גם ברות אחר שזרי אינו שייך לבעה"ב זה וס' מק"ט :

ג וכתבו הפוסד והש"ע דהא דאם יש לו פתח פתוח לעצמו צריך להדליק בפתחו והו אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה הוא אוכל עד שלחן בעה"ב וה"ה הבן האוכל אצל אביו עכ"ל ואפילו אוכל בקביעות אצל אביו כיון דלשינה יש לו חדר בפ"ע צריך להדליק מפני החשר ואע"ג דעיקר הוא המקום שאוכל שם כמ"ש רבינו הרמ"א ר"א רבנמרזו שמדליקין בפנים כמ"ש ידליק במקום שאוכל וכן נהגו עכ"ל מ"ם ל"ט רינא דנב' בפתח פתוח לעצמו דהחשר הוא מפני העוברין ורך שם ואינה לא ידעי שאינו אוכל שם לפיכך צריך להדליק אבל בוסה"ז דההדלקה בפנים תלוי רק במקום שאוכל ולכן האורח בשאוכל עם הבעה"ב וכ"ש בן האוכל אצל אביו א"צ להדליק בפ"ע בחורו שהרי בני הבית יודעים שהוא אוכל ביחד דחי בכלל בני הבית ומצות גר חנוכה איש וביתו כלומר לכל בני הבית וכן נלמד וז"ל דזה גם טונת המג"ח סק"ז ע"ס חז"ק ופשוט הוא דמי שאוכל בבית חבירו באקראי צריך להדליק בפ"ע או אשתו מולקת עניו בביתו במקום שהוא דר שם וס' סק"ז ומ"ס דמ"מ מ"זה ט' ויתר מכללות ע"ס לא ידעתי כוונתו דל"כ ר"ז נב"מ למה לא עשה כן וז"ס :

ד כתב רבינו הב"י בסעיף ב' קמן שהגיע לחינוך צריך להדליק עכ"ל ר"ן זה הי"ל לכתוב בס"ם תרע"ח ורבינו הרמ"א כתבה שם אך בכאן הוא עניין אחר דבשם מיידינן כשהמנהג שכל אחר מבני הבית מוליק בפ"ע והבא לא מיירא כוה אלא דרכונה קמן שיש לו בית בפ"ע חייב להדליק מפני החשר כמו גדול וז"מ ממג"ח סק"ח ע"ס ויש מי שפוסק קטנים וס' ומעצמו דכיון דאינו אלא מפני החשר אין מחוייבים לחנך גם הקמן כוה ומח"ס :

ה וכתבו רבתינו בעלי הש"ע כסעיף ג' י"א שאע"פ שמדליקין

א איתא כגמ' וז"ל אכסנאי חייב כנר חנוכה אלא שיכול להשתתף בפריטי ביחד עם הבעה"ב כלומר מי שאין לו אשה ובית אלא הוא לבדו ושיבתו קבוע בבית אחר הרי החיוב עליו להדליק גר חנוכה ואם אינו רוצה להדליק בעצמו משתתף עם הבעה"ב ואחר סהם סוכך והשני עונה אמן אכל כשהיא אורח ויש לו במקום אחר אשה ובית הרי מדליקין בביתו ונפטר גם הוא אלא ש"א דברכת שעשה נכ"ס ושהחיינו מחוייב בעצמו לדאות גרות חנוכה ולברך שני הברכות בלידה ראשונה וככל הלילות רק ברכה אחת שעשה נכ"ס וכבר כתבנו בזה בס"י הקודם סעיף ז' ושרעתינו נוטה כן אף שיש חולקים ע"ש :

ב וכתבו הר"ף והרמב"ם בספ"ד דאורח שהיה לו פתח בפ"ע אע"פ שבביתו מדליקין עליו או משתתף בפריטי מ"ם צריך להדליק לבדו מפני החשר ע"ש ונראה שאין זה רק לפי דין הגמ' שהיו מדליקין בפתחי חצרות או בתים אבל לדין שמדליקין בבית ליכא חשדא ויש מי שכתב דהאידיגא שמדליקין בפנים אם יש להאורח חדר בפ"ע מוליק ומג"ח סק"ג ולא ידעתי למה והרי בבית לא שייך חשדא שדרי בני הבית יודעים שהשתתף בפריטי או שיש לו אשה ובית במקום אחר וז"ל דודאי כשמשתתף בפריטי א"צ להדליק בפ"ע אלא כשאינו משתתף ובני הבית סוכרים שאין לו אשה ובית כוה אפשר יש חשדא וצ"ע ויש מוסף עוד לומר דאפילו אין לו חדר בפ"ע כיון שנהגו שכל אורח מוליק גם הוא חייב להדליק משום חשדא דמי יודע אם הוא בחור או נשוי וא"ר סק"ח והנה אם המנהג כן ודאי דדולקין אחר המנהג אבל זה שכתב דמי יודע וכו' אינו מובן דוה לא שייך רק על בחור רך כשנים אבל מי שהוא גדול כשנים פשיטא שיש לו אשה ולכן צ"ע בכל זה ודע שיש מי שכתב דכשמדליק מפני החשר א"צ לברך וכנה"ג ואינו כן דכיון שמדליק בפ"ע א"כ אינו רוצה לצאת בשל בני ביתו ולמה לא יברך וז"מ ממג"ח סק"ד ודע דזה רבובן הגמ' צריך להדליק מפני דחשדא כשיש לו פתח פתוח לעצמו

קדוש רק כפי השיעור וכ"י ומג"ל פק"י וע"ז ע"ז ויש מי שתירץ דגם כאן אין המונח שאסור ליהנות מזה אלא הכוונה שיעבירנו מן העולם וגם לעיר הכוונה כן דעשאוהו רבנן כתשמיש קדושה דצריך גניזה וע"ז: כלומר שלא יושל בבזיון ולא משמע בן מלשון המור :

ז ואני תמה על רבותינו דלפי לשון המור אין זה מתירה כלל לשם דודאי לא נתקצה יותר מהשיעור אבל בכאן ענין אחר הוא והיינו שכשנשאיר כדאשון והניחה ללילה השניה הרי הקצה את המותר להשניה וכן משניה לשלישית וכו' והנשאר משביעי הקצה לשמיני וזהו וודאי אסור ולמחר בשמיני כשהוסיף לא נאסרה רק כפי השיעור אבל מי יומר דהגותר מהשביעי נדלקה וזה שהוסיף בשמיני נשאר שמה זה שהוסיף נדלק והנשאר הוא שהקצה מאתמול וזהו שרייקו לומר הגותר מן הראשון מוסיף וכו' וה"ל לומר הגותר מנר חנוכה עושה מדודה ושורפו אלא וודאי דרק ככה"ל שורפו מטעמא דכתבינן אבל בנותן שמן לנר חנוכה אין המותר קדוש :

חן שמן שהקצה לנר חנוכה שנתערב בשאר שמן ואין בהשאר ששים לבטלו כתבו המור והשיעור שאין להוסיף שמן עד ששים כדי לבטלו דאין מבטלין איסור לכחחלה אפילו באיסור דרבנן ואע"ז דבזיו"ד סי' צ"ט נתבאר ד"א דבאיסור דרבנן כשנתערב ואין ששים דיכול להוסיף עד ששים מ"ם הבא הוה כדבר שיש לו מתירין שהרי ראוי לשהותו לשנה הבאה לנר חנוכה ואע"ז דהמור כתב שלא ישהנו כדי שלא לבא לירי תקלה ואפילו ליתנו בכלי מאוס לא מהני דלהדלקה לא נמאס מ"ם כיון דמעיקר דינא מותר להשהותו הוה ברבר שיל"מ וזהו כוונת הגמ"ל פק"ט ואע"ז דבעצים שנשרו מן הדקל ביר"ט התרנו בס"י תק"ז להרבות עליהם עצים מוכנים ומסיקן זהו מפני שאיני נהנה ממנו עד אחר ביעורו וטו"ו וכדאיתא ריש ביצה משא"כ בכאן שיחנה בשעת ההדלקה כשיוסיף בבטול עד ששים וז"ע מה שנס"ע לא כתבו דברי הקור שחסור לשהותו לשנה הבאה משום תקלה ואולי פ"ל דמג"ל אס תדיינו כדשיל"מ תירי לו לשהות דהו"י תתי דסתי וז"ל :

גר

שמדליקין עליו בתוך ביתו אם הוא במקום שאין ישראל מדליק בברכות עכ"ל והטעם דהא מחוייב בראייתן משום פרסומי ניסא ובכאן הלא לא יראה הגרות דולקים עוד כתבו דאפילו אם הוא אצל יהודים ודאיה הגרות אם רוצה להחמיר ער עצמו ולהדליק בפ"ע מדליק ומברך עליהן וכן נוהגין עכ"ל כדומר אע"פ שיש לו אשה ובית והיא בודאי תדלק עליו מ"ם יכול לומר אין רצוני לצאת בזה ואדליק בפ"ע וכן הוא באמת המנהג שלנו דכל מי שהוא בדרך מדליק במקום שהוא אף שבביתו מדליקין עליו וזהו בכלל ההירוד וס"פ פק"ט נס"ל ומדרי"ל כתב שמהנה פשוט הוא שאורחים ובחורים מדליקין וס"ל ונראה לענ"ד דעתה שרוב הנסיעות במסילות הברזל וקשה להדליק שם כידוע יכול לסמוך בפשימות על ביתו שמדליקין שם אמנם הלא לא יראה גרות חנוכה ולכן טוב שידריק נר אחר בהענלה שיושב שם ולברך עליו דבגד אחר יכול לעשות שלא יקפידו הגומעים ומוטב שלא להיות מהמהדרין ולקיים עיקר המצוה משלא יראה נר חנוכה כלל וכ"ש מי שאין לו בית שמחוייב מדינא להדליק שם אם לא יבא באותה לילה באיזה מקום :

י כתב המור הגותר מן השמן והפתילות בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב' נותר בליל ב' מוסיף עליו ומדליק בנ"ו וכן בכל הלילות נותר ממנו בליל ח' עושה לו מדורה בפ"ע ושורפו שהרי הוקצה למצותו עכ"ל וזהו מפסיקתא כמ"ש הרא"ש בשם השאלות והקשו המפרשים הא לעיל בס"י תרע"ב סבא"ר שהגותר מן השמן לאחר השיעור מותר לכבותה ולהשתמש בה ותירצו דשם מיירא שנתן יותר משיעור ולא הוקצה למצותה רק כפי השיעור והבא מיירא שנתנו כפי השיעור ומוה נשאר דודאי אסור וכ"י וע"פ זה כתב רבינו הב"י בסעוף ד' הגותר ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה עושה לו מדורה ושורפו בפ"ע שהרי הוקצה למצותו עכ"ל אבל אם נתן יותר משיעור המותר מותר והכסיו לזה מפרשי השיעור ע"ש ויש מי שתירץ רכאן מיירא שנתן כסתם ולכן קדוש אפילו יותר משיעור דמסתמא אקצה לה כולה ולעיל מיירא שלא הקצה מפורש רק כפי השיעור וס"פ נס"ל ר"י לטה"ט ויש שדחו תירוץ זה דאפילו בפתם אינו

תרע"ח [ג' של שבת קודם לג' של חנוכה וכו' ג' מעיפיים]:

אפילו למאן רס"ל דהוי ררבנן דלחם משנה הוי דאורייתא ופ"ו ויש מי שאומר דגם נגד פת ג' חנוכה קודם וכו' ונראה ברעיה ראשונה דנהו דגאמדי שאין זה דאורייתא מ"מ גם בפת ווראי יש שלום בית כמובן וכן ג' חנוכה קודם להבדלה אמנם גם ג' חנוכה כשיש לו ג' אחד רי והמתיר יקנה יין לקידוש ולהבדלה כיון דמרינא יוצא כג' אחד :

ג' יש מי שאומר דכומה"ז שמדליקין ג' חנוכה בבית אין לומר ג' שבת עדיף ומוטב להדליק ג' חנוכה וממילא שיהא אור בבית ואף שאסור לאכול לאורח מ"מ מוטב לאכול נגדה מלבד ג' חנוכה לגמרי כיון שא"א בעניין אחד ומג"ל ויש מי שחולק בזה ונ"ח ומ"מ יש לסמוך על זה בשעת הדחק שהרי בעיקר תשמיש י"א דמותר בתשמיש מצוה כמ"ש בס' תרע"ג ומעורת שבת היה ווראי מעורת מצוה :

א' כפי רס"ג נתבאר דג' שבת וקידוש היום ג' שבת עדיף אם אין ירו משנת לשניהם דשלום בית עדיף מכל הרברים וג' שבת הוי שלום בית שלא ישבו בחשך ויכשירו בהליכתם ע"ש וכ"ש דג' שבת קודם לג' חנוכה שהרי קידוש היום דאורייתא ואף שיכול לקדש על הפת אמנם אם גם פת אין לו ג' שבת עדיף וכ"ש נגד ג' חנוכה דרבנן והגם דהרבה פוסקים סוברים דגם קידוש אינו אלא מדרבנן וכן התורה יוצא בתפלה מ"מ הא עיקרו מדאורייתא ואע"ג דבג' חנוכה איכא פרסומי ניסא מ"מ שלום בית גדול מכוין אך כג' אחד כפי לשלום בית ובהמתיר יקנה ג' חנוכה ומג"ל :

ב' האם יש לו ג' שבת אך אין לו יין לקידוש אם יקנה ג' חנוכה ג' חנוכה קודם משום פרסומי ניסא דחוקא כשיש לו פת אבל אם אין לו פת פת קודם

תרע"ט [כיצד הדלקת ג' חנוכה בע"ש וכו' ד' מעיפיים]:

כשמדליקין בעוד היום גדול הא עדיין לא שייך פרסומי ניסא :

ג' וס"מ המנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל להדליק ג' חנוכה קודם ג' של שבת מפני שנשים שלטו מקבלות שבת בהדלקתן ואפילו איש המדליק וממירש אינו מקבל שבת רבבה"ג אפילו להבה"ג מותר מ"מ מקרימין ג' חנוכה אך אם אידע שהקדים של שבת יברך אח"כ של חנוכה אם לא קבל שבת בהדלקה האם קבל שבת או אשה שדקקה דבסתמא מקבלת שבת ידליק לה אחד ג' חנוכה והיא תשמע והלגנה אמר :

ד' ומכרך על ג' חנוכה להדליק ג' חנוכה בע"ש אע"פ שמדליק בעוד היום גדול וכיון דא"א באופן אחר הרי בע"ב חל החיוב עתה עליו ולכל הפחות לא גריע מהבשר מצוה שמברכין על זה כמו בעשיית סוכה קודם הדג דלפי דינא דגמ' מברכים עליה שהחיינו ופוסק מ"ז. ולפי הידושכמי בריכות ופ"ט ס"ט מברך גם לעשות סוכה וכ"ש כג' חנוכה בע"ש רק יותר ליתן בה הרבה שמן שתהא דולקת כלידה כפי השיעור והיינו חצי שעה ופוסק סוף דמ"מ קודם ס"ג כמנהג לא ידליק :

ולא

א' בע"ש צריך להקדים ג' חנוכה דג' שבת ולא סיבעיא אם מקבל את השבת ע"י ג' שבת דאז אסור לו להדליק עוד אלא אפילו אינו מקבל שבת בהדלקתו מ"מ א"א להדליק של שבת קודם לשל חנוכה ולא נאה אחר הדלקת ג' של שבת לעשות מלאכת חול וגם בזמן הש"ס משמע שהדלקת הג' היתה מלאכה האחרונה וכמו שהאריך הר"ן ויל נפ"ט וכן משמע מלשון הטור דהבה"ג פוסק דג' חנוכה קודם לשל שבת משום דבהדלקה קבל שבת וכתב שהתוס' כתבו שאין הדקלה תלויה בהדלקה ויכול להדליק של שבת תחלה וכי עכ"ל כלומר שמרינא יכול להדליק מקודם ג' של שבת אך מ"מ טוב יותר להדליק של חנוכה מקודם ויכ"כ הכ"ז ע"ש :

ב' אמנם הרשב"א ויל בתשו' ופי' הלך ע"ז פסק להדליק ג' של שבת תחלה דתריד ואינו תריד תריד קודם ע"ש והמהני הא להריא איתא בגמ' וכו' : דאם אין לו על קידוש וג' חנוכה עדיף ג' חנוכה משום פרסומי ניסא יותר מקידוש דתריד וצ"ל רס"ל דהוי לענין כשיבטל לגמרי אבל לא לענין להקדים והסברא זו כתבו והתוס' שם וכבאן יש להסביר יותר דבע"ש

ערוד הלכות חנוכה מימן תר"פ תרפ"א תרפ"ב השלח

תר"פ [שלא להניח הנרות סמוך לפתח כליל שבת ובו ב' סעיפים]:

א כתב רבינו הב"י כליל שבת צריך ליתן שום דבר לחוץ בין הנרות לפתח כשכיל הרוח שלא יכבה הנרות כשפותח הדלת עכ"ל והו"א אצלם שהיו מדליקין על פתח הבית שלצר החצר ויש שם רוח אבל אצלנו שמדליקין בחדרים הפנימים לית לן בה ואין לשאול דאם יש חשש שהרוח יכבה הנרות א"כ גם בחול לא יצא כיון שאינו ראוי לידלק כשיעור ד"ל דבאמת אינו וודאי שיכבה ועוד דכשתהיה הדלת כתומה פשיטא שלא יכבה אלא דמפני איסור שבת

ב עור כתב בערב שבת אמר לקבוע הנרות ברלת עצמה אחורי הרלת ויש מי שמתיר עכ"ל גם זה הלוי בהפרטים שנתבאר שם ואין נ"מ בין אחורי הדלת או בהצד שפנים דהכל טעם אחד אם מקרי זה מכבה אם לא ושם נתבאר טעמי המחלוקת בזה ע"ש:

תרפ"א [בטו"ש מה קודם הברלה או נר חנוכה ובו ב' סעיפים]:

א אין לעשות הברלה על נרות חנוכה דביון שהם אסורים בהנאה והרי אין מברכין כורא מאורי האש עד שיאוו לאורו אמנם יבוא מקודם להכדיל עליה ואח"כ לכבותה ולהדליק בה נר חנוכה וכו' וזה עריך טפי דביון דאתעבידא בה מצוה חרא לתעביד בה מצוה אחריתי וע"ז אך זה הלוי כמה שיתבאר אם הברלה קודמת או נר חנוכה קודמת:

ב כתב רבינו הב"י מדליקין נר חנוכה בבהכ"נ קודם הברלה עכ"ל והטעם ביאר בספרו הגדול דאפוקי יומא מאחרין ע"ש אך א"כ למה רווקא בבהכ"נ ורבינו הרמ"א כתב על זה וכו' ש בביתו שמדליק ואח"כ מכדיל שהרי כבר הכדיל בבהכ"נ עכ"ל ומשמע משום שכבר הכדיל בבהכ"נ הא בלא"ה הוי הברלה קודמת וכן נראה דוודאי קשה הרב לברך כורא מאורי האש אחר שכבר השתמש באש של

חנוכה וסברא זו כתבה הבלכו בשם הראב"ד ז"ל ואע"ג דמנר חנוכה אין להניח מ"מ משתמש באור ועוד דמהשתמש הרי נהנה ולכן בביתו צריך להכדיל מקודם ורק בבהכ"נ דהפרטומי ניסא רב מאר ולכן נכון להקרים נר חנוכה וגם בביתו מי שכבר שמע הברלה בבהכ"נ אבל בלא"ה הברלה קודמת וכן הוא המנהג שלנו וגם עיקר טעם דאפוקי יומא מאחרין אין בו טעם דזה שייך אם היינו נוהגין בו מנהג שבת אבל ביון דמדליקין נר חנוכה הא בע"כ כבר יצא היום ועוד דהברלה תריר ושייך לאפוקי שבתא אבל נר חנוכה בע"כ שייך ליום המהרה אלא וודאי דרק בבהכ"נ עשו בן מטעמא דכתבין והמג"א כתב דמי ששכח לתת חוננתו יכדיל מקודם ע"ש ומשמע דס"ל דכל אחד ידליק מקודם וכו' הא"ר וכו' מהגר"א חגל הט"ז ומגר"ל מרא"ג ספקו להכדיל מקודם וכן לט"ד עיקר מהטעמים שכתבנו והגם שדחו דברי הט"ז מ"מ לפמ"ל א"ש דו"ק:

תרפ"ב [דין על הנסים בחנוכה ובו ג' סעיפים]:

א כל שמנת ימי חנוכה אומר על הנסים בכרהמ"ז בברכת הארץ והיינו שמתחיל גודה לך ואומר עד ובכל שעה ואח"כ אומר ועל הנסים עד לשמך הגדול ואח"כ אומר ועל הכל ר' אלקינו אנחנו מודים לך וכן כתפלה אחר מודים עד קיינו לך ועל הנסים עד סופו ואח"כ אומר ועל כולם וכו' וכל החיים יודוך מלה וכו' לפי שברכות אלו אינם תפלה אלא הודאה וגם על הנסים היא הודאה ולכן קבעוה

בהודאה משא"כ יעלה ויבא היא תפלה קבעוה בברכת תפלה ברצה ויראה לי דצ"ל ועל הנסים שהרי גם מקודם יש הודאות והו"א נוסף ובסידורים כתוב על הנסים ונראה שצ"ל בו"י:

ב צ"ל כשעמדה וכו' הרשעה הדי"ש בשו"א והשי"ן והעי"ן בקמ"ן וצ"ל להשכיחם תורתך ולהעבירם הוקי דצונך בלא מסי"ן ומג"א וי"א מהוקי ופרי"ה וכן אנו אומרים דלשון זה פשוט יותר ואומרים כשעמדה וכו' ע"ש

אמת דהו מעניינא דיהודיע ויואש מימ אינו מעניינא דשקלים ולכן הוי כמו דמליק עניינא :
 ד ואם הל ר"ח אדר בשבת מוציאין ג' ספרים בראשון קורא שיתא גברי בפרשת השבוע ודיוקא ששה ולא יוהר כרי לקרות בהשנייה השביעי שהיא מחובת הקרואים וכמ"ש בס"י הקודם לעניין ר"ח סבת שחל בשבת ע"ש בסעף ד' ובשנייה קורין שביעי בשל ר"ח ומתחילין וביום השבת ובשלישית קורין למפטיר בפרשה שקלים ומקרימין של ר"ח לשקלים מפני שהיא תריד וממילא דהמפטיר קורא ההפטרות בעניינא דשקלים ולא בעניינא דר"ח כיון שהמפטיר קרא בשקלים בתורה ולכן בהכרח שההפטרות בנביאים תהיה מעניינא דקריאת התורה של המפטיר ונהלגט כחב דקורין לפחות שיהא גברי במקום שאין דרך לקרות אלא ו' וכו' ע"ש ומשמע ק"ת דכ"א לקרות יותר מו' בראשונה במקום שדרך להוסיף ותמיהני דלחך אפשר שלא לקרות בשנייה מהחיונים דשקעה קרואים וכן מכוון מלשון הסור וגם ממנו דמגילה כ"ט :
 יג רמיה לזה ע"ש דו"ק :

כה אמר ר' צבאות פקדתי אה אשר עשה עמלק וכו' עד נבעת שאול ויש מתחילין פסוק קודם ויאמר שמואל אל שאול מפני שהיא ראש הפרשה :
 ו בשבת שלישיה קורין פרשה פרה מן ריש חקת עד תמטא עד הערב ששם נהבארו כל דיני פרה ארוסה וההפטרות היא ביחוקל ול"ו מן ויהי דבר ד' וכו' בן אדם וכו' עד דברתי ועשיתי ויש מוסיפין עוד שני פסוקים עד וידעו כי אני ר' מפני שזהו סוף חקנין ע"ש ולפי שהנביא הוכיחם שם על מוסאתם לכן קבעת לפרשת פרה שמטהרת את המטאים ובשבת רביעית קורין פרשת החדש הזה לכם עד תאכלו מצות ומפטירין ביחוקאל (מ"ה) והספרדים מתחילין מן כה אמר ר' בראשון באחד לחדש וכו' עד עולת המיר דהו מירא בעניינא דר"ח ניסן והאשכנזים מתחילין שני פסוקים מקודם מן כל העם הארץ וכו' פסוקים אחד עולת המיר עד איש מאחוזתו ומעמם נראה דאע"ג דפסוקים אלו אינם מעניינא דר"ח ניסן מימ כיון דכל הפרשה היא מעניינא דנשיא לעתיד לבא ואלו הפסוקים הם ג"כ מעניינא דנשיא וכחרא פרשה הם ולכן אימרים גם אותם ודע דגם בפרשיות אלו והו רק למפטיר אבל כל השבעה קרואים או יותר במקום שמיסיפין קורין בפרשת השבוע כמ"ש בפרשת שקלים ור"ח ניסן שחל להיות בשבת מוציאין ג' ספרים וקורין ששה בראשונה ור"ח בשנייה ופרשה חדש בשלישית כמו בשקלים כשחל ר"ח אדר להיות בשבת כמו שנתבאר :

ז כהבו רבותינו בעלי הש"ע בסעף ו' י"א שפרשת זכור ופרשה פרה ארוסה חייבים לקרותם מדאורייתא לפיכך בני הישוכים שאין להם מניין צריכים לבא למקום שיש מניין בשבתות הללו כרי לשמיע פרשיות אלו שהם מדאורייתא ואם אי אפשר להם לבא מימ יוהרו לקרותם בניגנתם ובמעטין עכ"ל ועדיפי לעניין הילוך למניין מקריאת המגילה ואע"ג דקריאת המגילה ריחה כל הרברים כמ"ש בס"י תרפ"ז מימ הא אפשר לקרותה ביחידית משאיכ פרשיות שבתורה אין קורין אלא בעשרה וע"ז סק"ג נכס חס"ה אך גדולי האחרונים תמרו שאין לנו לומר דגם פרשת פרה היא מן התורה דאין שום רמז לזה בגמ' ולכן פסקו דאינה מן התורה ומג"א ולענין נראה ריש לזה רמז בתורה דהנה בפרשת פרה ארוסה כתיב באמצע הפרשה והיתה לבני ישראל וכו' לחקת עולם ורד"שין בספרי

ח בשבת שנייה שקודם פורים קורין פרשה זכור והרכבה פוסקים סיברים שפרשה זכור הוי דאורייתא בלומר דמן התורה הוי חיוב לקרות פרשת מחיית עמלק פעם אחת בשנה אך בימי מרדכי ואסתר קבעו החיוב על שבת שלפני פורים כדי להסמיך מחיית עמלק למפלת המן כמ"ש ובתיב והימים האלה נזכרים ונעשים צורך להקדים זכירה דעמלק לעשייה דמצות פורים ויש מי שאומר דיוצאין מן התורה גם בקריאת דפורים בפרשת ויבא עמלק ומג"א מימ זהו ולענין אינו כן שהרי הרמב"ם בספר המצות בעשין קפ"ח כתב שצונו להכרית זרע עמלק וכו' ובמצוה קפ"ט כתב שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק ע"ש וזה נזכר רק בפרשה זכור וכו' את אשר עשה לך עמלק וכו' והיה בהניח וכו' תמחה וכו' אבל בויבא עמלק לא כתיבא מצות זכירה לכלל ישראל ולא מצות מחייה רשם בהיב כי מחה אמחה וכו' אבל לא כתיב תמחה שאנחנו מחייבים לעשות כן וגם במגילה נ"ח. משמע להדיא דעיקר חיובא היא בזכור דתניא זכור יכיל בלב ת"ל לא תשכח הרי שבתת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור כפה ע"ש אלמא דחיובא היא רק בפרשה זכור מיהו זהו ודאי כשקראה בתורה בפרשה תצא דיצא מדאורייתא אבל מהקנתא דרבנן דיוקא קודם פורים וההפטרות של פרשת זכור היא בשמואל ופ"ו

בספרי שנתה נהגת לרדות ע"ש ראפר פרה אינו תלוי במקדש רנם בזמן האמוראים היה להם אפר פרה בדאמדין חבריא מוכן בגלילא ומינה ל"ה. וע' נדה ו': נרש"י ובסוף פרשה כתיב עוד והיתה להם לחקת עולם ומיזהר הוא אלא ראתי לעניין קריאת הפרשה אף בזמן רליכא אפר פרה כעניין שאמרו בזנחים (נ"ה). לסקראה הקרימה הכתוב ופירש"י בנה שם שיהא קודק בעניין ע"ש וכ"ש בזמנ"ו רליכא עצם המצוה שהיתה ראויה להיות בזמנ"ו אם היה לנו אפר פרה דוראוי יש לומר שיש חיוב לקרות הפרשה :

ניסן ויותר טוב להסמך פרה לחדש שהוא מעניין אחר לטהרת הפסח ואם חל ר"ח ביום ב' הוה ההפסקה בו' לחדש בין שקלים לזכור כדי להסמך זכור לפורים וזוהי זה אין הפסקה וכן כשחל ר"ח ביום ד' הוה ההפסקה כדי לחדש כמו בחל ביום ב' אמנם כשחל ר"ח אדר ביום ו' יש בכאן שני הפסקות האחת בשני ימים לחדש בין שקלים לזכור כדי להסמך זכור לפורים והשנייה בין זכור לפרה במ"ו לחדש כדי להסמך פרה לחדש :

מן דבר מוכן ממילא שאלו הארבע פרשיות א"א להיות רצופים רכיון שמקרימין שקלים לר"ח אדר וזכור צדיק להיות סמוך לפורים ממילא שיש הפסק שבת אחת וכלל הדברים כן הוא דאם חל ר"ח אדר בתוך ימי השבוע ואפילו חל בע"ש מקרימין שקלים בשבת שלפניו וממילא דלשבת הבא מפסיקין שהרי אינו שבת הסמוך לפורים ובשבת השלישי קודין זכור ולפעמים יש גם הפסקה בין זכור לפרה ביצר דהנה ר"ח אדר אינו חל אלא באחד מימי זבד"ו ידנה כשחל בו' וקודין שקלים בו ביום וממילא דבשבת שנייה קודין זכור שהרי פורים תהיה באותה שבוע ביום ו' ואין כאן הפסקה בין שקלים לזכור אלא ההפסקה תהיה בין זכור לפרה והיינו ביום מ"ו שהוא שבת אחר פורים אין קודין בו פרה מפני שלבר שבת זה תהיה עוד שני שבתים עד ר"ח

מן ומתנחי לזה סימנא ומ"ו ב"ו ר"ד ובי"ו כלומר כשחל ר"ח אדר בו' ההפסק במ"ו לחדש והוה ומ"ו וכשחל בשני הוה ההפסק בו' לחדש והוה ב"ו וכשחל בר' הוה ההפסק בר' לחדש והוה ר"ד וכשחל בו' יש שני הפסקות בב' וב"ו והוה ובי"ו וכתב הרמב"ם בפ"ג מתפלה דין כ"א וז"ל נמצאת אימר שפעמים תהיה הפסקה בין שבת ראשונה ושנייה או בין שנייה לשלישית ופעמים יהיו שתי הפסקות בין ראשונה לשנייה ובין שנייה לשלישית לשלשית או שלישית לרביעית לא יפסיק עכ"ל והפעם רשקלים וזכור וכן זכור ופרה אין להם שייכות ול"ו ולכן יכולין לעשות הפסקה ביניהן אבל פרה וחדש שייכות ול"ו לפיכך אין לעשות הפסקה ביניהם ונמכ המ"ה דכנל ד' פרשיות אין מזכירין נשמות ואומרים ל"ץ עכ"ל ואב הרמב"ם יש שנהגין לומר ולעג"ד נראה שלא לומר כיון שאין מזכירין נשמות והם נשמות של שמה ולא גריעי משנת שמכרין בו את הקדש :

בס"ד סליק הלכות חנוכה

הלכות מגילה

תרפ"ו [דין תענית אמהר ובו ז' סעיפים] :

א כתבו המור והש"ע דבחנוכה ופורים מותר להתענות לפניהם ולאחריהם עכ"ל כלומר אע"פ דקיי"ל דלענין חנוכה ופורים לא במטה מגילה תענית כמ"ש במ"י תקע"ג ובמגילת תענית כתוב דכל הכתיב בה אסור גם לפניהם ולאחריהם להתענות ומ"ם מותר להתענות משום דלענין לפניהם ולאחריהם גם בחנוכה ופורים במטה ואף שיש חולקים לענין חנוכה במ"ש במ"י תר"ע ט"ם תענית אמהר נתקבלה

בכפ ישראל ובריש מגילה אמרינן י"ג זמן קהלה לכל היא ופיר"ת שהכל מתאספים לתענית אמהר וכאם בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים לפי שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צדיקים דחמים ור"א"ש ור"ן ריש מגילה אבל רש"י ז"ל פ"י זה לענין אחר והיינו שנקהלו לחגם סאויביהם ע"ש ובשאלות דרכ אחאי פ' ויקה מפורש כרבינו תם וז"ל מאי קהלה יום תענית ומאי יום כניסה שמתכנסין בו ויושבין

ויושבין בתענית ומבקשים רחמים עכ"ל והרמב"ם בפ"ה מתענית דין ה' כתב רתענית זה הוא זכר לתענית שהתענו בימי הגן שנאמר רברי הצומות וועקתם עכ"ל והמור כתב כר"ת ע"ש :

ב ואין לשאול הא צום זה מפורש בקרא דרביב לקיים את ימי הפורים וכו' וכאשר קיימו על נפשם רברי הצומות וועקתם אך באמת דרברי הצומות לא קאי אלקיים וכו' אלא ה"פ לקיים את ימי הפורים למשתה ושמחה כאשר קיים עליהם מרבי היהורי ואסתר המלכה וכאשר קיימו על נפשם ועל זרעם רברי הצומות וועקתם כלומר כמו שבל ישראל קבלו עליהם ארבע העניות לזכר חורבן בהמ"ק כמו כן קבלו עליהם ימים אלו למשתה ושמחה ור"ן פ"ב קטנית ובע"כ צ"ל כן רהא תענית מרבי ואסתר היו בניסן וכמפורש במס' סופרים ריש פכ"א וז"ל מנהג רבותינו שבמערב להתענות נ' ימי צום מרבי ואסתר פרדות ולאחד פורים שני וחמישי ושני ולמה אין מתענין אותן בחדש ניסן מפני שבאחד בניסן הוקם המשכן עכ"ל הרי לא הוזכר כלל תענית אסתר שקודם פורים וגם מרבי הרמב"ם מוכח כן שכתב זכר לתענית שהתענו בימי הגן ואי ס"ר רקבלו עליהם אין זה זכר אלא חוב נמור תענית דרברי קבלה וחמיר טובא ובאמת אגן מקילינן טובא בתענית אסתר כמו שיתבאר אלא בע"כ כמ"ש ויהי"ח כתב דלעת הרמב"ם לתענית זה הוי תענית דדברי קבלה וחמיר טובא פ"ג ולענין אינו כן ואמת שכסס הראב"ד כתב ה"רן שם דדברי האמת וועקתם קאי על תענית אסתר ע"ש אמנם גם הראב"ד לא אמר זה רק לסמן בעלמא כמבואר שם ודו"ק :

ג ולכן נהגו כל ישראל הבריאים להתענות בי"ג באדר ואומרים סליחות וירוי ואבינו מלכנו וקורין ויחל כבכל תענית ציבור לזכרון התעניות שהתענו בימי הגן ולמה לא נעשה זכר להג' ימים שהתענו משום דאין נזרין נזירה על הציבור שקשה לעמוד בה וכו' וכשחל פורים ביום א' מקרימין התענית ליום ה' שלפניו ולמה לא מתענין בע"ש שלא יתכן לכתחלה לקבוע תענית בע"ש ולהרבות בו במליחות והתנוגים ולא יוכלו להבין צרכי שבת וטור' וגם אין זה כבוד השבת ליכנס בו כשהוא מעונה ויש מתענים לילה יום ויש מתענים נ' ימים משחרים אחר סורים כמבואר במ"ס וכו' ויש לא שמענו זה כלל וכתב המג"א שהמרי"ל לא היה מגיד הלקה בתענית אסתר חמ"י שטרודים לקנות לרבי סורים ע"ש

והיא להיסק שאפילו כסורים עמה היו למדים לפי רבן ע"ש :
ד וכתב רבינו הרמ"א התענית זה אינה חובה לכן יש להקל בו קצת הצורך כגון מעיבורות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה ואפילו רק בואבי עינים שאם מצמצעים הרבה לא יתענו ויפרעו אח"כ אבל שאר כריאים לא יפרשו מן הציבור עכ"ל אפילו ההולך בדרך וקשה עליו התענית ומג"א אם רק לא יזיק לו התענית ויש לדרקק ברבריו החשיב מעוכרות ומניקות וחולה שאין בו סכנה והוא אלו אף בר' צומות א"צ להתענות כמ"ש בס"י הק"נ אך בעוכרות ומניקות יש לתרץ דשם כתב רוקא כשמצמצעות הרבה ע"ש ובכאן אפילו בסתמא א"צ להתענות אבל מה שכתב חולה שאין בו סכנה הרבה הימא דהוה אפילו בס"ב מותר כמ"ש בס"י תקנ"ד רבמקים חולי לא נזרו רבנן ע"ש וזהו בלא סכנה רבסכנה גם כוה"כ מחוייבים להאכילו כמ"ש שם ודברים אלו לא יתכנו רק למאן דמ"ל תענית זה הוא מרבי קבלה וחמיר טובא כמ"ש ולא לפי מה דקיי"ל דאינו אלא מנהגא בעלמא וצ"ע ויהי"ח כתב דמשמע בהגמ' שתיבות להתענות לא ידעתי שום משמעות ומ"ש מכ"י כסס הראב"ד רס"י תרס"ז הראב"ד לסיפתו כמ"ש :

ה עור כתב ראם חל פורים ביום א' שמתענין ביום ה' שלפניו וחל בו ברית מילה מותר לאכול על המילה ולמחר ביום ו' יתענו האוכלים עכ"ל כלומר דוודאי בשם תענית לא נתייר לאכול על המילה ואפילו בתענית אסתר רקיל אך בנרחה ליום ה' שלפניו נתייר לאכול על המילה כל מי שירצה כיון שיש לו יום להתענות כיון דמעיקר הדין היה יותר נכון לקבוע ביום ו' אלא רמפני כבוד שבת לא עשינו כן ולכן מי שרוצה לאכול היום ולהתענות למחר אין מוחין בו אבל הבעל ברית והסנדק וכיוצא בהם מותרים לאכול על ברית מילה ובלא תשלומין ואפילו באינו נרחה וכן בני העניות לפר מס"ב מפני שיו"ט שלהם הוא וכו' כהג"א ע"ש ויש מי שחולק רגם בנרחה אין לאכול על המילה מי שאינו שייך להשמחה ולהתענות למחר ראסור לקבוע לכתחלה תענית בע"ש ופ"ו וכן נראה עיקר :

ו וכבר נתבאר ריש שמתענים נ' ימים זכר לפה שהתענו בימי הגן נ' ימים והיינו אחר פורים ומפורים שני וחמישי ושני כמבואר במס' סופרים ובימינו לא שמענו זה מפני חלישות הרדות ומשנבנס אדר

מקא דעתך במלה מנ"ת קמיתא במיל אחריניתא
 מוסיפם ע"ש ומ"טו וסי שנעשה לו גם באדר ונרר
 לעשות איזה זכר להגם י"א לעשותו בשנת העיבור
 באדר ראשון אא"כ נעשה לו הגם בשנת העיבור
 באדר שני וי"א לעשותו באדר שני ומ"א ונראה עיקר
 בדיעה ראשונה רבכל דבר הראשון הוא העיקר לענין
 יא"ד ציי"ט ובר מצוה וע"ש נמ"א ונא"ו :

אדר מרבין בשמחה ומאן ראה ליה דינא בהרי מצרי
 ליריניה עמיה כאדר דהוא חדש מוצלח ושוב
 ומעית כ"ט : ובריא מזליה :
 ז יכולין בני העיר לעשות יום מיוחד וזכר לגם
 שנעשה להם ומ"א ויעשו אותו כמו יום הפורים
 ויש מנסמנים בזה דכיון רבמלה מנילה תענית איך
 נספך י"ט מרשים דכן מקשה הש"ס ברי"ה וי"ח : דא

תרפ"ז [דיני חיוב מקריאת המגילה וכו' מ' סעיפים] :

דאינו חוזר ומברך שהחיינו ביום ויהבאר בס'
 תרצ"ב :

ג ולכאורא יש ג"ם לדינא ראם אין לו להשיג
 קריאת המגילה רק פעם אחת ביום או בלילה
 לדבותינו אלה מוטב שיחזור ביום סבלילה בין
 שהוא העיקר ולהרמב"ם יבחר בלילה שהוא מקורם
 ואין מעבירין על המצות אך באמת אין ראה דגם
 להרמב"ם י"ל דקריאה דיומא הוא העיקר דק לענין
 שהחיינו מ"ל דא"א לברך שני פעמים שהחיינו על
 מצוה אחת וכן לדבותינו אלה י"ל דאע"ג דקריאת
 היום הוא העיקר מ"ס לא יעבור על המצוה ויקראנה
 בלילה שהיא קודמת ואין מעבירין על המצות וכן
 ג"ל עיקר לדינא :

ך קריאת המגילה של לילה זמנה כל הלילה עד
 עמוד השחר ואע"ג דק"ש לכתחלה רק עד הצות
 זהו משום דחיישינן דאתי לסיפושע ולא יקרא כלל
 אבל מגילה חביבא ולא חיישינן לזה ומיהו פשיטא
 דריוזין מקרימין למצות ויקרא בתחלת הלילה ודווקא
 לאחר צאת הכוכבים ואם קראה בין השמשות ג"ל
 דיצא בדיעבד דספיקא דרבנן לקולא וא"צ לחזור
 ולקרא פעם אחרת ולאחר עמוד השחר לא יקרא
 דאע"ג דלענין ק"ש הוי לילה כמיש במ"י ג"ח וזהו
 מפני דעריין קרינן בה ובשכבך משא"כ לכל הדברים
 ימסא הוי ומ"א וקריאה של יום זמנה לכתחלה מהגן
 החמה עד שקיעתה ובדיעבד אם קראה אחר עמוד
 השחר יצא כמו שהד"ן בכל המצות הנהגות ביום
 דלכתחלה כהגן ובדיעבד יצא מעמוד השחר כדתנן
 ספ"ב דמגילה ומ"ש המג"ל לענין נתייב קודם הגן הוי זכר
 משום דמקור משל לילה ומייב בשל יום אך כיו"ל מ"י רס"ו י"ג
 דישות שאיז מועיל בלילה ע"ש ועממ"ש וכירושלמי ס"ב ה"ג
 משרש דחייב כאל חס פ"טו :

קריאת

א חיוב אדם לקרות המגילה בלילה ולחזור ולשנותה
 בקריאה ביום שנאמר למען יוסרך כבוד ולא ירום
 ד' אלקי לעולם אורך וז"ל. כלומר דמקורם דריש
 מקרא דאלקי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא רומיה
 די ופסק זה הוא במסוד דאילה השחר הנדרש על
 אסתר ביומא וכ"ט. וכיון שהם היו צועקין יום ולילה
 עבדינן וזכר לגם לקרותה ביום ובליילה ומ"א אך
 לבאורה איך אפשר דמצוה אחת תנהג נם ביום נם
 בלילה ורוב מצות או שנהגות רק ביום כמו ציצית
 ותפילין ושופר ולולב או רק בלילה כמו אכילת מצה
 וספירת העומר ולזה דריש מקרא דלמען יוסרך כבוד
 ולא ירום ונו' דכתיב במסוד אדומסק ד' בי דליתני
 דנדרש בפסיקתא במדרכי ואסתר והמן ואחשורש וס"ו
 ואומר שם למען יוסרך וגי' ד' אלהי לעולם אורך נם
 ביום נם בלילה כלומר דכיון דקריאת המגילה היא
 בעין ברבת הודא שאנו מודים ומשבחים לו יתברך
 על הגם שעשה לנו וזה שייך ביום ובלילה בלא הפסק
 כמו שאמר ד' אלקי לעולם אורך והוי כמו ק"ש
 ותפלה דנוהגין נם ביום נם בלילה :

ב וכתבו רבותינו התוס' והרא"ש והר"ן דעיקר מצות
 הקריאה ופרסומי ניסא הוי ביום ולא בלילה
 דכתיב אקרא יומם ונו' כלומר אע"ג שאנו קורא
 ביום שהוא העיקר מ"ס נם לילה לא דומיה לי ועיקר
 סעודת פורים הוי ביום וכן משלוח מנות וכתיב והימים
 האלה נזכרים ונעשים איתקש זכירה לעשייה מה
 עשייה ביום אף זכירה ביום ומ"ס' ולכן במשנה דספ"ב
 דמגילה הגן כל היום כשר לקריאת המגילה ובלילה
 לא קתני דכל הלילה כשר משום דעיקר קריאתה
 ביום ומ"א ולפי' אע"ג שבוירך שהחיינו על קריאת
 הלילה חוזר ומברך על שר יום לפי שעיקר קריאתה
 ביום ומא אבל הרמב"ם באמת פסק בפ"א ממגילה

ודבר פשוט הוא שפקח נפש דוחה מצילה אפילו לא יסאר שרות לקרותה שאין לך דבר עומד מפני פקח נפש והפוסקים לא הוצרכו להזכיר זה מפני שזה נדון וידוע ולכן המשמש את החולה שיש בו סכנה ואין אחר על מקומו לשמשו שאסור לו לזוז ממנו בשביל קריאת מגילה :

¶ וכתב רבינו הרמ"א רב"ל זה לא מירא אלא בדאיבא שהיה לעשות שהיה אב"ל אם א"א לעשות שחיהו אין שום מצוה דאורייתא נדחה מפני מקרא מגילה והא דמת מצוה קודם היינו דווקא בדאפשר לו לקריאה אח"כ עכ"ל אבל אם הוא סמוך לחשיכה יקרא המגילה דהא דקוברו אפשר עכ"ל גם בלילה ופשיטא דאם א"א לקוברו בלילה מפני לסמיך דתרחח קריאת המגילה וס' מק"ו :

¶ אמנם מפרשי הש"ע חולקים בעיקר דבריו דודאי כל היכא שאמרו דזו גדולה מפני זו הכונה שנדחת לגמרי אפילו כשיש שהיה לקוברו אח"כ נדחת המגילה מפני המת מצוה וס' ופ"ו סק"ט ויש מי שחולק גם במ"ש דאין שום מצוה דאורייתא נדחת מפני המגילה והרי ת"ת נדחת לגמרי ופ"ו ס"ו ול"ק בכל דת"ת לא שייך לומר שנדחת לגמרי דהרי ת"ת ביום ובלילה וכשצריך לעשות מצוה אין זמן ת"ת או דאליב הרי לעולם לא יוכל לעשות מצוה וגם בהך דמת מצוה נ"ל דאין כוונתו במת המוטל כבזיון דודאי ככה"ל נתבטלה המגילה לגמרי אלא במת שאינו מוטל בבזיון ובמ"ש בסעיף ו' :

¶ מילה ומקרא מגילה אם יש שהיה לשתייהן מקרא מגילה קודם משום פרסומי ניסא אבל כשאין שרות לשתייהן מילה דאורייתא דוחה מגילה דרבנן ופרי"ח אבל בעל תה"ד ופ"י רס"ו כתב להיפך דביש שרות מילה קודמת ובאין שרות מגילה קודמת משום דמילה יכול להיות דמתר ופרי"ח והעיקר כדעיה ראשונה וגם התה"ד במסקנתו מסיק בן ע"ש ודלדע"ה היג' ס"ג על מי אראה לומר דמילה קודמת ובאין שרות לא כתב כלל רק בספק אם יש שהיה וזה ודאי כן הוא דאין דומין מילת ספק מפני מגילה ודאי דמילה יש גם למת מאח"כ מגילה אבל בודאי ליכא שהיה מילה קודמת דעיקר הל' מה כשמיני ע"ש ודו"ק :

¶ קריאת המגילה אע"פ שיצאין בה ביחודות כמ"ש בס"ס תר"צ ס"ג עיקר מצוהה היא בציבור וברוב עם הרבה מקד ואיכא פרסומי ניסא וכל מה שהצריך יותר גדול יש יותר פרסומי ניסא ולזה אמרו חז"ל ו' . כהנים בעבודתן ולוים בדוכנם וישראל במעמדם כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה בציבור ובן מבטלין ת"ת ובאים לשמוע מקרא מגילה בציבור ואפילו ת"ת דרבים מבטלין ובן מפורש בירושלמי ופ"ג סף ה' ל"ז דמבטלין בית הוועד לשמוע מקרא מגילה ובית הוועד הוא מקום ת"ת דרבים כמבואר סוף סוטה אע"ג דודאי גם מגילה הוי ליסוד תורה ס"ס ההילוך עד הזמן שיתאספו כל העם ויתחילו לקרות המגילה הוי ביטול תורה ומגיל' סק"ג שהיה מנציח דעת' מחמת דת"ת דרבים אין מבטלין וזה ממאי דלמך ע"ס ל"ק הא דרביס פ"א דילול ומיך המגיל' ובן הכ"ח דהו' לכל ישראל כמו ניהאש ע"ס ויכול להיות כן ולדידי ל"ק כלל דהגמ' אומרת דרביס ליכא ק"ו אבל מ"מ צריכין לנקל ת"ת ולשמוע המגילה ושוד דת"ת דרביס לא שייך כלל דין זה דהא אף אם יקראו כמאמס הרי אסור הם ואי משום כבוד עם אין רחיה ששכיל זה מבטלין ת"ת יש לעין נהך דנית הוועד וחז"ל אז לא היו עשה וגם הלח"מ כתב דגם ת"ת דרביס מבטלין פ"ט :

¶ וכיון שמבטלין ת"ת בשביל מגילה כ"ש ששארי מצוה מבטלין מפניה שאין כך דבר שנדחה מקרא מגילה מפניה חוץ סמת מצוה שאין לו קיבורים שהפנע בו קוברו תחלה ואח"כ קורא ודע שרבינו הרמ"א כתב בשאין לו קוברים כדי צרכו מקרי מת מצוה ומבטלין ממנו קריאת מגילה ודבר תימא הוא דבכל מקום שהזכר בש"ס מת מצוה הכונה שמוטל בבזיון ואין לו קוברים בכל אבל אם אינו מוטל בבזיון וב"ש בשיש לו קוברים לא מקרי מת מצוה וקדין המגילה ואח"כ קיברין את המת ומגיל' סק"ד וח"י סק"ט ובוודאי הוא תימא רבה אבל נ"ל דגם רבינו הרמ"א סובר כן אלא דכוונתו כן הוא כגון שהחילו לעסוק בקבורתו קודם שהגיע זמן המגילה ולכן אע"פ שהגיע הזמן אין מפסיקין מפני כבודו של מת וגומרין הקבורה ואח"כ קדין המגילה ובוודאי החיוב על קוברים כדי צרכו והוא קיצר ברבריו אבל כן צ"ל בכוונתו

תרפ"ח [דיני כרכים המוקפים חומה מימי יב"צ וכו' מעיפים] :

א איזהו זמן קריאתה כדתנן ריש מגילה מגילה נקראת באחד עשר בשנים עשר בי"ג ביד כפ"ו לא פחות 23 כ"ו

תולין ההיקף מימות יהושע בן נון והו מטעם אחד כמו שיתבאר אבל מ"מ עיקר הפעם רבין שושן היתה מוקפת חומה דימו א"ע כל המוקפין לשושן וכל הפרוים בי"ד וזוהו כוונת הר"ן ריש מגילה וא"ש קוסית הכ"י ע"ש ודו"ק :

ך ולמה תלו ההיקף מימי יהושע והרי היה לנו להלזוהו מימי אחשורש כמו שושן על זה אמרו בירושלמי כדי לחלוק כבוד לא"י כלומר שא"י היתה הריבה באותן הימים וכיון שהוצרכו לקבוע הפרש בין מוקפין לפרוין אלו היו קובעין ההיקף מימות אחשורש היתה כל א"י נדונה כפרוים ולא היתה בה אף כרך אחד ואין לך בויון יותר מזה ולפיכך קבעו לימות יהושע (והרמב"ן ז"ל כתב כמאומה העת היו רוב ישראל בא"י מומן כורס והמוקפין דימו שלא היו בסכנה מפני שהיו סגורים כמגדלים ולכן כתיב רק על כן היהודים הפרוים וגו' ומוקפין לא הוזכרו כלל עד שהאיר ד' עיניהם ומלאו סמך מן התורה עמדו מרדכי ואסתר ואנשי כה"ג ותקנו לאלו בי"ד ולאלו כמ"ו והר"ן ז"ל דחה לה ע"ש וג"ל דלדברא מוקפין היו יותר בסכנה ולכן לא נמו עד ע"ז :

ך ודרשו בגמ' שם שלבר י"ד ומ"ו יש עוד נ' ומנים י"א וי"ב וי"ג וזהו לבני הכפרים שאין להם כיה"כ קבוע ואין מתקבצים לעיר רק בשני וחמישי מפני קריאת התורה וגם לרון לפי שבי"ד יושבים בשני וחמישי כתקנה עזרא בב"ק (פ"ג.) ואנשי הכפרים אינם בקיאים לקרות המגילה וצריכים שיקראנה להם אחד מכני העיר ולא המריחום חכמים להתאחד ולבא ביום י"ד ופעמים שיום הכניסה בי"א ופעמים בי"ב ופעמים בי"ג כמו שיתבאר (רס"י ריש מגילה) :

ך כיצד אם חל יום י"ד להיות בשני ובחמישי קורין בו ביום ככל ישראל אמנם אם חל ביום אחר מקדימין וקורין ביום הכניסה הסמוך לי"ד כיצד חל י"ד להיות באחד בשבת מקדימין וקורין בה' שהוא יום י"א חל להיות בשלישי קורין ביום הכניסה הקודם שהוא יום י"ג חל להיות ברביעי מקדימין וקורין בשני שהוא יום י"ב וכן אם חל בששי וקורין ביום ה' היו ג"כ ביום י"ג ויותר מזה לא משכחת לה כמובן ורע דכל אלו שמקדימין אין רשאים לקרותה בפחות מעשרה משא"כ בזמנה כמ"ש בס' תרצ"ב :

ך וכיון שהמעם הוא משום יום הכניסה לכן כשאין דרך הכפרין ליבנס להעיר כב' וה' אין קורין אותה אלא

פחות ולא יותר ויכפינו לה מכתוב לקיים את ימי הפרוים האלה בזמניהם זמנים הרבה תקנו להם חכמים ואלו חן ומני קריאתה כל עיר שהיתה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון בין בארץ בין בח"ל אע"פ שאין לה עכשיו חומה קורין בה את המגילה במ"ו באדר וזו היא נקראת כרך וכל עיר שלא היתה מוקפת חומה מימות יהושע אע"פ שהיא מוקפת עתה קורין בה בי"ד וזו נקראת עיר ושושן הבירה אע"פ שלא היתה מוקפת חומה בימי יהושע קוראין במ"ו מפני שבה היה עיקר הגם במ"ו כדכתיב והיהודים אשר בשושן נקהלו וגו' ונזח בחמשה עשר בו :

ב וטעם הדבר שחלקו במצוה זו בין ערים הפרויות שאין מוקפות חומה למוקפין חומה מפני שעיקר הגם לא נעשה בשניהם בשוה כדכתיב ושאר היהודים אשר במדינות המלך נקהלו וגו' ביום י"ג לחדש אדר ונזח בארבעה עשר בו ועשו אותו יום משהה ושמחה והיהודים אשר בשושן וגו' ונזח בחמשה עשר בו ועשה אותו יום משהה ושמחה על כן היהודים הפרוים היושבים בערי הפרויות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשהה יום טוב ומשלוח מנות וגו' וזהו דכתיב אח"כ וישלח ספרים אל כל היהודים וגו' לקיים עליהם להיות עושים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה כימים אשר נחו בהם היהודים מאויביהם וגו' כלומר שקיים עליהם אלו שני הימים י"ד לפרוים ומ"ו למוקפין ומפרש הטעם כימים אשר נחו כלומר לפי שהגם נעשה לפרוים בי"ד ואז נחו מאויביהם ולמוקפין נעשה הגם במ"ו כמו שושן שעד מ"ו לא נחו ובמ"ו נחו :

ג ושמה תאמר רבאסת למה לא הניחא שוה אך דבר זה מתבאר מהמגילה עצמה דכתיב ובשנים עשר חרש וגו' בי"ג בו ביום אשר שברו וגו' ונהפוך הוא וגו' נקהלו היהודים וגו' ואיש לא עמד בפניהם וממילא דנחו אחר יום זה ועשו יום י"ד משהה ושמחה אמנם אח"כ כתיב ותאמר אסתר וגו' ינהן גם סחר ליהודים אשר בשושן לעשות כרת היום וגו' ויקהלו היהודים אשר בשושן גם ביום ארבעה עשר לחדש אדר וגו' ולזה כיון שהיו מרודים במלחמה ביום י"ד ניכ מסילא דהניחא לא היתה עד יום מ"ו ולכן כל המוקפין לסדו משושן שנם היא היתה מוקפת חומה לעשות פרוים במ"ו והפרוים בי"ד ואע"ג דאנו

אלא בזמנה ב"ד ומהו נדר עיר ונדר כפר שנינו במשנה (ל"ו) איהו עיר נדונה כל שיש בה עשרה במלנים פחות מבאן ה"ז כפר ובמלנים זהו שיושבים יום ולילה בבהב"ג ונוונים משל ציבור כדי שיהיו עשרה מצויין לתפלה בבהב"ג ואפילו כרך שהוא מקום שווקים ובאין לה הרבה בני אדם מחוץ אם אין בה עשרה במלנים נדון ככפר (נ"ו) והרמב"ם השמיט זה וכתבאר מעטו בסעיף י' וכן אמרין בגמ' שם כרך שישב ולבסוף הוקף גרן ככפר וגם זה לא הביא הרמב"ם משום דס"ל כפירש"י דלא מירא לעניין מגילה אלא לעניין בתי ערי חומה אבל התוס' שם כתבו דוהו למגילה ע"ש :

ככפר והו באינו מוקף מימות יב"ג דאו דינו לקרות ב"ד כעיר ולכן כשאין שם עשרה במלנים הוי ככפר אבל במוקף דדינו כמ"ו לעולם לא הוה ככפר כן כתבו שם התוס' והרא"ש וזהו גם דעת הרמב"ם שהשמיט דין זה כמ"ש בסעיף ז' אבל הרסב"ן והרשב"א סוברים דדין זה הוי אפילו במוקף חומה מימות יב"ג (נ"ט) כמ"מ ונכ"י והר"ן הסכים לתוס' ע"ס ודאיה לזה ממה שגא"י קורין כ"מ כמ"ו אף שאין שם עשרה במלנים אך ד"ל כיון שיש עשרה שהולכים להתפלל בכל יום תמיד נוקד וסרי סוי כ"י במלנים :

אין כתבו דכותינו בעלי הש"ע רווקא שהוקף ולבסוף ישב או שישב תחלה על דעת להקיפו אח"כ לאפיקי כשישב תחלה על דעת שלא להקיפו אבל מכתמת הוקפה ולבסוף ישבה עכ"ל שכן דרך רוב מדינות מקיפין חומה תחלה ואח"כ מיישבין אותן ור"ן והקשו על זה דלעיל בס"י ת"א נתבאר להיפך דמקודם בונים הבתים ואח"כ מקיפין החומה ומג"א סק"ט אמנם אין זה סתירה דודאי מתחלה בונים קצת בתים ואח"כ מקיפין החומה ואח"כ נתרבה עיקר הישוב ולכן לעיל דלא בעינן רק היקף לדירה מקרי ישב ולבסוף הוקף דכיון שהיו מקצת בתים הוי ההיקף לדירה אבל בבאן לעניין מוקף חומה בעינן הוקף ולבסוף ישב כלומר עיקר ריבוי הישוב וזהו אחד ההיקף (נ"ט) סק"ט והאמת כן הוא דלכן בעירובין סורג"ל הלשון מוקף לדירה ואינו מוקף לדירה ובמגילה הוי הלשון ישב ולבסוף הוקף הוקף ולבסוף ישב משום דהוה אעיקר הישוב ולא רק על שם דירה בעלמא וכן בעירובין כ"ד. אומר פתח ולבסוף הוקף הוקף פתח ולא אמר לשון ישב אלא פתח במיעוט בתים ודו"ק :

אין כתב הרמב"ם דאם אין שם עשרה בני אדם הקנתו קלקלתו והרי הם כאנשי עיר נדולה ואין קורין אלא ב"ד עכ"ל והראב"ד התמרמר על זה ע"ש אמנם בן מפרש בירושלמי (נ"א) ה"ז והעניין כן הוא דהירושלמי והרמב"ם לא ס"ל כשיטת רש"י ותוס' דיום הכניסה של הכפרים זהו מה שנכנסין לעיר כמו שבארנו אלא שיש להם עצמם ביהב"ג רק שאין מתאספין שם אלא בב' וה' ולכן צריך שיהא ככפר עשרה ישראלים דאל"כ גם בב' וה' לא יתאספו וסמ"א דדינם כעיר ואין קורין אלא ב"ד וזהו שאומר תקנתו קלקלתו כלומר אע"ג דבשאין עשרה הוי תקנה לדון ככפר כמ"ש לעניין עיר שאין בה עשרה במלנים אבל הכא הוי קלקלה כיון שאין שם לגמרי עשרה ואע"ג דמש"ס דילן לכאורא נראה כרש"י והי"ט מ"ס לא חש לה הרמב"ם וס"ל דגם הש"ס שרנו מפרש בהירושלמי :

אין כתב הרמב"ם דאם אין שם עשרה בני אדם הקנתו קלקלתו והרי הם כאנשי עיר נדולה ואין קורין אלא ב"ד עכ"ל והראב"ד התמרמר על זה ע"ש אמנם בן מפרש בירושלמי (נ"א) ה"ז והעניין כן הוא דהירושלמי והרמב"ם לא ס"ל כשיטת רש"י ותוס' דיום הכניסה של הכפרים זהו מה שנכנסין לעיר כמו שבארנו אלא שיש להם עצמם ביהב"ג רק שאין מתאספין שם אלא בב' וה' ולכן צריך שיהא ככפר עשרה ישראלים דאל"כ גם בב' וה' לא יתאספו וסמ"א דדינם כעיר ואין קורין אלא ב"ד וזהו שאומר תקנתו קלקלתו כלומר אע"ג דבשאין עשרה הוי תקנה לדון ככפר כמ"ש לעניין עיר שאין בה עשרה במלנים אבל הכא הוי קלקלה כיון שאין שם לגמרי עשרה ואע"ג דמש"ס דילן לכאורא נראה כרש"י והי"ט מ"ס לא חש לה הרמב"ם וס"ל דגם הש"ס שרנו מפרש בהירושלמי :

אין כתב הרמב"ם דאם אין שם עשרה בני אדם הקנתו קלקלתו והרי הם כאנשי עיר נדולה ואין קורין אלא ב"ד עכ"ל והראב"ד התמרמר על זה ע"ש אמנם בן מפרש בירושלמי (נ"א) ה"ז והעניין כן הוא דהירושלמי והרמב"ם לא ס"ל כשיטת רש"י ותוס' דיום הכניסה של הכפרים זהו מה שנכנסין לעיר כמו שבארנו אלא שיש להם עצמם ביהב"ג רק שאין מתאספין שם אלא בב' וה' ולכן צריך שיהא ככפר עשרה ישראלים דאל"כ גם בב' וה' לא יתאספו וסמ"א דדינם כעיר ואין קורין אלא ב"ד וזהו שאומר תקנתו קלקלתו כלומר אע"ג דבשאין עשרה הוי תקנה לדון ככפר כמ"ש לעניין עיר שאין בה עשרה במלנים אבל הכא הוי קלקלה כיון שאין שם לגמרי עשרה ואע"ג דמש"ס דילן לכאורא נראה כרש"י והי"ט מ"ס לא חש לה הרמב"ם וס"ל דגם הש"ס שרנו מפרש בהירושלמי :

אין כתב הרמב"ם דאם אין שם עשרה בני אדם הקנתו קלקלתו והרי הם כאנשי עיר נדולה ואין קורין אלא ב"ד עכ"ל והראב"ד התמרמר על זה ע"ש אמנם בן מפרש בירושלמי (נ"א) ה"ז והעניין כן הוא דהירושלמי והרמב"ם לא ס"ל כשיטת רש"י ותוס' דיום הכניסה של הכפרים זהו מה שנכנסין לעיר כמו שבארנו אלא שיש להם עצמם ביהב"ג רק שאין מתאספין שם אלא בב' וה' ולכן צריך שיהא ככפר עשרה ישראלים דאל"כ גם בב' וה' לא יתאספו וסמ"א דדינם כעיר ואין קורין אלא ב"ד וזהו שאומר תקנתו קלקלתו כלומר אע"ג דבשאין עשרה הוי תקנה לדון ככפר כמ"ש לעניין עיר שאין בה עשרה במלנים אבל הכא הוי קלקלה כיון שאין שם לגמרי עשרה ואע"ג דמש"ס דילן לכאורא נראה כרש"י והי"ט מ"ס לא חש לה הרמב"ם וס"ל דגם הש"ס שרנו מפרש בהירושלמי :

אין כתב הרמב"ם דאם אין שם עשרה בני אדם הקנתו קלקלתו והרי הם כאנשי עיר נדולה ואין קורין אלא ב"ד עכ"ל והראב"ד התמרמר על זה ע"ש אמנם בן מפרש בירושלמי (נ"א) ה"ז והעניין כן הוא דהירושלמי והרמב"ם לא ס"ל כשיטת רש"י ותוס' דיום הכניסה של הכפרים זהו מה שנכנסין לעיר כמו שבארנו אלא שיש להם עצמם ביהב"ג רק שאין מתאספין שם אלא בב' וה' ולכן צריך שיהא ככפר עשרה ישראלים דאל"כ גם בב' וה' לא יתאספו וסמ"א דדינם כעיר ואין קורין אלא ב"ד וזהו שאומר תקנתו קלקלתו כלומר אע"ג דבשאין עשרה הוי תקנה לדון ככפר כמ"ש לעניין עיר שאין בה עשרה במלנים אבל הכא הוי קלקלה כיון שאין שם לגמרי עשרה ואע"ג דמש"ס דילן לכאורא נראה כרש"י והי"ט מ"ס לא חש לה הרמב"ם וס"ל דגם הש"ס שרנו מפרש בהירושלמי :

אין כתב הרמב"ם דאם אין שם עשרה בני אדם הקנתו קלקלתו והרי הם כאנשי עיר נדולה ואין קורין אלא ב"ד עכ"ל והראב"ד התמרמר על זה ע"ש אמנם בן מפרש בירושלמי (נ"א) ה"ז והעניין כן הוא דהירושלמי והרמב"ם לא ס"ל כשיטת רש"י ותוס' דיום הכניסה של הכפרים זהו מה שנכנסין לעיר כמו שבארנו אלא שיש להם עצמם ביהב"ג רק שאין מתאספין שם אלא בב' וה' ולכן צריך שיהא ככפר עשרה ישראלים דאל"כ גם בב' וה' לא יתאספו וסמ"א דדינם כעיר ואין קורין אלא ב"ד וזהו שאומר תקנתו קלקלתו כלומר אע"ג דבשאין עשרה הוי תקנה לדון ככפר כמ"ש לעניין עיר שאין בה עשרה במלנים אבל הכא הוי קלקלה כיון שאין שם לגמרי עשרה ואע"ג דמש"ס דילן לכאורא נראה כרש"י והי"ט מ"ס לא חש לה הרמב"ם וס"ל דגם הש"ס שרנו מפרש בהירושלמי :

שהדי גם קבוע במחצה על מחצה דמי ואיך יברך מספק ורא דמי לויט שני שהוא תקון חכמים על כל העולם אבל כאן לא תקנו חכמים משום דהיא מילתא דלא שכיחא בלל ובשביל מקרה דחיקה לא שייך לעשות תקנה ומויזכר קושית הרמ"ל שהביאו הפ"ו והמג"א מק"ו ובח"י לא נמצא ספק זה ובפרט כל המדיניות שלנו דחודאי לא היו כולל בימי יהושע ושבטריא אמדינן בנמ' וז' שיש ספק אם הים הסמוך לה נדון בחומה אם לאו ולכן קודין בשניחן וג"כ לא יברך רק בי"ד ברובא דעלמא ונאמט דנטכריא דהוי סטיקא דדינא לא יברכו לא בי"ד ולא בנ"י כדעת הר"י נמו גם על שארי פסיקות ע"ש :

מן אמנם לפ"ו היה נראה דבן עיר שהלך לכרך שהיא נדון כאנשי הכרך היה צריך שיהא דעתו להיות מקצת יום מ"ו בכרך דאו חל עליו חובת כרך ולא מה שהיה בדעתו להיות שם מקצת יום י"ד ובאמת רש"י ז"ל פ"ו בן דבן כרך שהלך לעיר מקצת יום י"ד ובן עיר שהלך לברך הלוי במקצת יום מ"ו ע"ש ורק הרא"ש ז"ל חולק עליו ומ"ל דגם בבן עיר שהלך לברך תלוי במקצת יום י"ד רבשהיה בדעתו להיות מקצת יום י"ד בכרך אולא לה מיניה חובת בן עיר וחל עליו חובת בן כרך אף אם הלך משם והיה בעירו ביום מ"ו קודא בעירו בנ"י כאלו היה בכרך ובררך זה הלך הטור ע"ש :

יד בן עיר שהלך לברך ובן כרך שהלך לעיר אם כשהלך היה בדעתו לשוב לביתו בלי י"ד קודם שיאוד היום קודא בבני מקומו אף אם נהעכב שם ואם אין דעתו לשוב עד שיאוד יום י"ד קודא בבני המקום שהלך שם כיצד בן כרך שהלך לעיר אם היה דעתו לשוב למקומו בליל י"ד קודא בבני מקומו אפילו נהעכב אח"כ בעיר אב"כ אם דעתו לעמוד שם מקצת י"ד כיון שדעתו לעמוד שם מקצת זמן קריאתו של היום חל עליו חובת זמן קריאתו וקודא עמהן וכן בן עיר שהלך לכרך אם דעתו לשוב לביתו בליל י"ד קודם שיאוד היום קודא כאנשי מקומו אבל אם היה דעתו לעמוד שם מקצת י"ד כיון שלא היה דעתו לשוב למקומו בזמן חובת אנשי מקומו נסתלק מעליו חובת קריאה אנשי מקומו ונחשב בבני המקום שעמד שם להחייב בזמן קריאתם וטור' וזו שחלוי במקצת היום של י"ד ולא בהפילה משום דעיקר חובת קריאתה היא ביום כמ"ש בס"י תרפ"ו ועיר שהדי בכל הרבדים כשהלך ממקומו לעיר אחרת תלוי רק בדעתו לחזור ואין דעתו לחזור והחזרה הוא אפילו לאחר זמן רב ולמה בכאן החזרה תלוי רק במקצת יום י"ד אלא דחז"ל דרשו זה מקרא במגילה ו"ט. דכתיב על בן היהודים הפרוים היושבים בערי הפרוים עושים את יום ארבעה עשר וגו' והך היושבים בערי הפרוים מיתגר הוא דכיון דכתיב היהודים הפרוים ממילא מוכן שהמה היושבים שם אלא דקמ"ל דפרו' בן יומי קרוי פרו' כלומר דאפילו יושב רק יומי של י"ד בעיר שאינה מוקפת חומה דינו כפרו' ומקצת היום כבילו וממילא דגם סוקף בן יומי ומקצת בן יומי קרוי מיקף וכן בעינן טעמה מדוים דחזקא :

מן ומדברי הרמב"ם בפ"א דין י' מתבאר כרש"י שכתב בן עיר שהלך לברך ובן כרך שהלך לעיר אם היה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ונהעכב ולא חוד קודא במקומו ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחד זמן קריאה קודא עם אנשי המקום שהוא שם עכ"ל וזמן קריאה משמע להדיא בקריאת המקום וזהו כרש"י ולא בהרא"ש דלהרא"ש היה צ"ל בזמן קריאת י"ד וכ"כ המגיד משנה והכסף משנה ע"ש וגם זהו כוונת רבינו הכ"י בסעיף ה' ודכתי הפ"ו סק"ו לא נהגדו לי ע"ש וכתב רבינו הרמ"א דאם הוא במדבר או במפינה קודא ביום י"ד כמו רוב העולם עכ"ל בלומד רבן כרך שהיה במדבר ובמפינה אינו קודא במ"ו שהדי לא עדיף מאלו היה ביום י"ד בעיר ולענין זה היו מדבר ומפינה כמו עיר ולא כמו כרך מפני שרוב העולם בן הוא ומ"מ בזה נ"ל דאם עתיד לבא כמ"ו לביתו לא יקרא בי"ד דבשלמא בשואו בעיר בי"ד חל עליו חובת אנשי המקום אבל בים ובמדבר אין שם חיוב אלא דאם הוא שם גם במ"ו ממילא החיוב ברוב העולם וזהו כוונת רבינו הרמ"א :

יז והנה לפי הקביעות שלנו א"א לחול יום י"ד בשבת אבל מ"ו יכול להיות בשבת ואסרו חכמים להמוקפים לקרות המגילה בשבת גזירה שמא ימלטנה ד' אמות ברה"ד וכמו שבמ"ו שופר ולולב כשהל בשבת וכיצד יעשו המוקפין יקראו המגילה בי"ד בע"ש ומתנות לאביונים יתנו או ג"ב רבשבת א"א ליהן מעות דמוקצים הם ובשבת הקודם קירין פרשה וזכור עם ההפטרה פקד פקדתי ובמקום שנהגו לגבות מעות עניים ולחלקם נובין ומחלקין בי"ד בע"ש ובשבת מוציאין שני ספרים וקדיין באחד בסדר הי"ד ובשני

רק לומר בעלמא ויש מי שאומר דצריך עשרה כרין שלא בזמנה דצריך עשרה ומנ"ל סק"ג ולא אבין כיון שהיא בלא ברכה אינה אלא בלימוד בעלמא דהרי אינה מתקנת חכמים בלל ולכן י"א דאם א"א מו להסתין עד ימים הללו יכול לקרא אפילו מ"ח לזכרון בעלמא מיהו אם מורמן לו אח"כ מניחה ביום י"ד חוזר וקורא אותה בברכה דהקריאה שעברה לאו כלום היא וכפ"ש ואפילו קראה אותה ביום י"ג לא כלום הוא והוי שלא בזמנה וכן כן עיר שהיה בדרך בי"ד ולא היה בידו מגילה ואח"כ נזרמנה לו בפ"י קורא אותה במ"ו כיון שהיא זמן למקופים ונ"ל דקרא בלא ברכה ומסילא דא"צ עשרה וי"א שקורא בברכה וע"ז סק"ט ולענ"ד לא נראה כן :

ובשני ביבא עמלק וההפסדה פקד סקדתי ואומרים על הגמים והמעודה היא לאחר השבת כן איתא בירושלמי ומסירא דגם משלוח מנות הוי למחר ויש מי שחולק על זה ואין לזוז מרכבי הירושלמי ואע"פ שאין קורין המגילה בשבת מ"ם שואלין ודורשין בענייני של יום ויש מי שאומר שהמגילה היא מוקצה ואסורה במלפול ופ"מ ודבר תימא הוא אמו אינה ראויה ללמוד בה והרי שואלין ודורשין בענייני של יום וכן בכל השבתות הרי היא בכל נביאים וכתובים וז"ל נעל מה"ש :

יך המפרש בים והיוצא בשירא ולא יהיה לו מגילה בפורים יקרא אותה כי"ג או כי"ב או בי"א שהם זמני הכפרים כמו שנתבאר ויקרא בלא ברכה שהו

תרפ"ט [שהכל חייבין בקריאת המגילה וכו' ז' סעיפים]:

בכל התורה בולה והרמב"ם והש"ע כתבו משוחררים ומשמע דאינן משוחררין פטורין אך די"ל דאלו נכללו בכלל נשים ומנ"ל סק"ג וממה"ש נחז לפירושא שפ"ק הן היו נאזות האם עמשה האם על ידן אין עבדים חייבין ואם מלד גמס הן היו כמנהג גס האם חייבים פ"ט ושנ"ט :

ג וכו"ן שנשים חייבות לכן הבתולות שהגיעו די"ב שנים ויום אחד חייבות לשמוע מקרא מגילה וכל אדם צריך לקרות בביתו לפני הנשים והבתולות או שילכו לבחבי"ג של נשים ובירושלמי איתא דריב"ל היה מכניש בני ביתו וקרא קמיהון ומכאן נהגין במקצת מקומות להביא קטנים וקטנות למקרא מגילה וע"ז ורבינו הב"י במע"ף ו' כהב דמנהג יפה הוא ע"ש אבל יזהרו שלא יביאו קטנים ביותר שמכבדלים דעת השומעים וגם להזהירן שיעמדו על מקומם וישמרו וישתוקו וקמן שהגיע לחינוך חיוב האב מדינא להגבו והרמב"ם והש"ע כתבו ומחנכין את הקטנים לקרותה ע"ש ופשוט הוא דלאו דווקא והכוונה שישמעו קריאת המגילה וואסר דהכוונה קריאה ממט כדי שיהיו בקיאים בה :

ד אחר הקורא ואחר השומע מפי הקורא יצא ידי חובתו ובלבד שישמע כולה מתחלה ועד סוף ודווקא בשישמע מפי קורא שהוא חייב בקריאתה דאו אפילו אם כבר קראה ויצא ידי חובתו יכול לקרא גם לאהרין כרין כל ברב"ת המצות שאע"פ שכבר יצא מיצ"א

א תניא בתוספתא דמגילה ופ"ט הכל חייבין במקרא מגילה כהנים ליום וישראלים ועבדים משוחררים הללים נתינים ומסורים סרים ארס וסרים חמה פצוע דבה וברות שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חבתן וכו' נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן עב"ל ואנן קי"ל דגם נשים חייבות אע"פ שהיא מצוה שהזמן נרמא מפני שגם הן היו נאזות הגם ולשון התוספתא נ"ב אינו כתקונו דכיון דפטורות פשיטא שאין מוציאין את הרבים ידי חבתן ולכן נראה דכצ"ל חייבות ואין מוציאין את הרבים ידי חבתן וכ"כ המור כשם בה"ג וכ"כ בש"ע בשם י"א והמעט מפני שאין זה כבוד הציבור כמו כס"ת שאין אשה קוראה כציבור מפני כבוד הציבור ומנ"ל סק"ה ועוד מעט יתבאר בזה במע"ף ה' :

ב ודנך בוליה חללים וכו' סרים וכו' פצוע דבה וכו' אינו מוכן מה רביתא יש כזה ואיזה סברא יש שיפסורו ממקרא מגילה דקמ"ל דחייבים ואולי משום דכתיב במגילה קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם והייתי אומר דאין החיוב אלא על מי שיש להם זרע ולפ"ז סרים ופצוע דבה וברות שפכה שאין דאויין לזרע פטורין וכן הייתי אומר דכענין זרע כשר לאפוקי חללים נתינים ומסורים שהם זרע פסול קמ"ל דאינו לעינבוא הדוכא דעבדים משוחררים הוא משום דכתיב ועל כל הצלויים עליהם ולכן גם נרים ומזן הקמתן חייבים במגילה ועבדים שאינם משוחררים דינן באשה

עברות אינו מוציאו ודין זה הוא בתוספתא ריש מגילה ונראה דזה אינו אלא לשיטת כה"ג והגשמים אינן מוציאות לאנשים דא"כ למה אנדרונינוס אינו מוציא שאינו מינו ומטמטום למה אינו מוציא טמטום אחר יש מי שאומר דזה נרע בוודאי נקבה משום דבעינן שיהא ניכר אם הוא זכר או נקבה ונ"ל דזה שאנדרונינוס מוציא את מינו משום דניכר לכל שהוא בריה בפ"ע וטעם ולכן נם חציו עבר וחציו בן חורין אינו מוציא בן חורין אע"פ שהוא חייב משני הצדדים מ"ס כיון שאין צד עברות ניכר לעצמו וצד חירות לעצמו אינו מוציא בן חורין נמוך אבל לעצמו מוציא דאלו למאן דמ"ל ראשה אינה מוציאה לאחרים הרי גם לעצמו אינו מוציא ולא אתי צד עברות ומוציא הצד חירות והו"ו שכתב ובינו הרמ"א ד"א דאפילו את עצמו אינו מוציא וצריך לשמוע מאחרים עכ"ל דהו"ו להב"ג שאין האשה מוציאה איש אבל מה שאינו מוציא אחר בן חורין וכן מה שמוטמטום אינו מוציא טמטום אחר ואנדרונינוס אינו מוציא את שאינו מינו והו"ו אפילו למאן דמ"ל ראשה מוציאה לאיש ומג"א סק"ה וסק"ט אבל באמת כמה מהדוחק הוא זה ונראה יותר דלרש"י ותוס' ליכא כל הני דינים ולית הלכתא כהתוספתא דפי ש"ס דילן ונ"ל וראיה ברורה לדבר זה שהרמב"ם לא הוסיף כלל מדינים אלו ע"ש משום דמ"ל כרש"י ותוס' דנשים שוות לאנשים א"כ גם טמטום ואנדרונינוס מוציאין את הזכרים הוודאין וכן חציו עבר דרינו כאשה ונגלג"ל:

ן השומע מגילה ממי שהוא סווד הנאה ממנו יצא דמצות לאו ליהגות ניהגו וכתב רבינו הב"י בסעיף ה' מקום שאין בניין אם אחר יודע והאחרים אינם יודעים אחד פוטר את כולם ואם כולם יודעים כל אחד קורא לעצמו עכ"ל דמ"ל דזה שכולם יוצאים בשמיעה אף כשהם בקיאים והו"ו בניין עשרה אבל שלא בעשרה אין אחד מוציא חבירו א"כ חבירו אינו בקי לקרות דהו"ו כמו סופר מכתב ובוד יוצא אבל אינו מוציא את הבקי ומרמה זה לתפלה ולא לשארי ברכות המצות אבל יש חולקים בזה דככל ענין אחד מוציא חבירו דהיא מצוה ככל המצות ואין זה דבר שבקדושה שיהא צריך עשרה ואדרבא במה"ג

מוציא אבל השומע ממי שאינו מחוייב בדבר כגון מפי חרש שומע וקמן השומע מהם לא יצא דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את מי שמחוייב בדבר ויש מי שמכשיר בחרש ונ"ל ואינו עיקר אלא אפילו בדיעבר פסור ונ"ל ונמ"א סק"ג תשע טמטום להב"ח ויש להחמיר ודווקא חרש לגמרי אבל מי שהוא כובד השמיעה ואינו שומע אלא ע"י קול גדול או ע"י שפופרת מוציא בקריאתו ונ"ל הוא יצא אע"פ שלא השמיע לאזנו ונ"ל כ"ס עכ"ל ופרי"ח ע"ש:

ן ולכאורה אשה כיון שחייבת מוציאה גם אנשים בקריאתה ומ"ס י"א שהנשים אין מוציאות את האנשים והטעם משום כבוד ציבור וכמ"ש בסעיף א' ולכן אפילו ליחיד אינה מוציאה ולא פלוג ומג"א סק"ה ועוד טעם אחר יש בזה דהנה רבינו הרמ"א כתב בסעיף ב' ד"א דאם האשה קוראה לעצמה מברכת לשמוע מגילה שאינה חייבת בקריאתה עכ"ל וביאר הרב"ם והמרדכי ריש מגילה הביא דבה"ג נורם נשים חייבות במשמע מגילה ולא בקריאתה ופ"ו א"ש התוספתא שהכאנו בסעיף א' דנשים פטורות ממקרא מגילה משום דחיובה הו"ו רק בשמיעה ופ"ו א"ש מה שאין מוציאות אנשים מפני שאינן חייבות בקריאה אבל עיקר העניין אינו מובן דלמה בשמיעה חייבות ולא בקריאה ונ"ל דבה"ג מ"ל דא"א לומר דמטעם שאף הן היו באותו הנם יהיה חיוב גמור כאיש דא"כ למה לן על חיוב מצה דנשים הקישא דבל תאכל חמץ בפסחים ומ"ג: לימא מטעם דאף הן היו באותו הנם ותוס' מגילה ד"ו אלא ודאי דמטעם זה אינו חיוב גמור כאיש לקריאה אלא רי בשמיעה וגם בתניכה י"ל כן דאין חיובן בהדלקה אלא בראיית גר חנוכה א"כ יש לה בעל דמדלקת בשביל הבעל ולכן אין מוציאות בקריאתן את האנשים ומיהו נשים מוציאות כיון דחיובן שוה ומג"א סק"ו כ"ס מדהניע דנ"ל לעצמה לא תקרא אשה אלא תשמע מאיש ונ"ל דמ"ל דקריאה לא נתקנה להן ונ"ל דעת רש"י ותוס' ריש ערכין דמולאות גם הנשים וכן דעת הרבה פוסקים והרמב"ם:

ן כתבו הטור והש"ע סעיף ג' אנדרונינוס מוציא מינו ולא שאינו מינו טמטום ומי שחציו עבר אפילו מינו אינו מוציא עכ"ל והטעם משום דאנדרונינוס כולם שייך מטמטום יכול להיות זה זכר וזו נקבה וכן חציו עבר אינו מוציא כולו כן חורין דצד

בכה"ג ערף טפי שיקרא אחד לכוין משום ברוב עם הדרת מלך אלא מ"מ אם ירצו יוכל כל אחד לקרא לעצמו כשאין כאן עשרה אבל לא שיהיה דווקא כן (מ"ג טק"ז) וכן המנהג :

תר"צ [דיני קריאת המגילה וכו' כ"ה מעיפים] :

להאחר הקורא והרי הוא קורא מתוך מגילה פסולה ולכן טוב כשתופס חוטש בירו שישתוק וישמע רק מהקורא וכ"כ אחר מהקדמונים שכשהחזן קורא המגילה צריכים הציבור לשתוק ולכוין דעתם אל הקורא (נ"א) ויש להזהיר העם על זה ועל כמעף מ' :

ך במשנה י"ע. נחלקו כמה הוא חיובא דקריאת המגילה דר"מ אומר כולה ור"י אומר מאיש יהודי ואמרינן בגמ' הלכה כרבנן האומר כולה ואפילו למד מאיש יהודי צריכה שתהא כתיבה כולה ולטרנו מה שכל המגילה צריכה שתהא כתיבה בשלימות ומקורם זה אמרו תנו רבנן השמים בה הסופר אותיות או פסוקים וקראן הקורא וכו' יצא ופרך מהא רתנא היו בה אותיות ממשמשות או מקודעות אם רישופן ניכר כשירה ואם לאו פסולה ומתוך הא ככולה הא במקצתה כלומר כולה אם אין רישומה ניכר פסולה ובמקצתה כשירה ולפ"י הקשה הרשב"א דכאן אמרו דבשקצתה חסירה כשירה ואח"כ אמרו צריכה שתהא כתיבה כולה והרי עד איש יהודי הוה מיעוטא ועכ"ז פסולה ותירץ ריש חילוק בין ראשה וסופה לאמצעה דבראש וסוף אפילו בתסרון מיעוטה כשירה ובאמצעה כשירה עד רובה :

ך ולכאורה קושיתו אינה מובנת דמה עניין ול"י דווראי עניין שלם שחסר פסולה אפילו במיעוטה וכוה אמרו צריכה שתהא כתיבה כולה וזה שאמרו שבמיעוטה כשירה וזה בהשמטות תיבות או פסוקים או שמשושים או קרעים ושם השמטה לא שייך על עניין שלם כמו הרבה פסוקים זה אחר זה רבוה שייך לומר חסרון וכוה צריך שתהא כתיבה כולה אבל על פסוק אחד בכאן ופסוק אחר בכאן על זה שייך שם השמטה וכ"ש אהיות החסירות ומשמושים וכן מתבאר מדברי הרמב"ם בפ"ב ע"ש ונראה דגם כונת הרשב"א בעין זה דשם השמטה לא שייך בראש ובסוף רק באמצע שייך לשון השמטה ובראש וסוף שייך לשון חסרון אמנם אני אומר דגם באמצע כעניין שלם הוה חסרון ולא השמטה ובראש וסוף אפילו בפסוק אחר

א שנו חכמים במשנה (נ"א.) הקורא את המגילה עומד ויושב ופירש"י אם רצה עומד אם רצה יושב עכ"ל מבואר דאפילו לכתחלה יבול לקרות מיושב אבל בירושלמי פריך מה בדיעבד אבל לכתחלה לא ומתוך דאפילו לכתחלה ע"ש משום הנדרסת הירושלמי הוא עומד ויושב יצא וכ"כ הר"ן והוה נירסת הטור שכתב הקורא את המגילה עומד או יושב יצא משמע בדיעבד וכו' ובירושלמי קאמר אפילו לכתחלה וכו' עכ"ל :

ב והרמב"ם בפ"ב רין ז' כתב קראה עומד או יושב יצא ואפילו בציבור אבל לא יקרא יושב לכתחלה בציבור מפני כבוד הציבור עכ"ל ולפ"י ניהא מה ששנה לנו רבינו הקדוש במשנה לשון לכתחלה ולשון דיעבד והיינו דשלא בציבור אפילו לכתחלה ובציבור דווקא בדיעבד וכן רשאי שיקרא ראובן והבריכה יברך שמעון והכי איתא בירושלמי שם שכן עשה ר"מ ע"ש ואין להקרא לקרות את המגילה עד שיאמרו לו קרא אך אם יש על זה בעל קריאה קבוע א"צ להסתין על אמירת הציבור כיון שהוא מיוחד לזה וגם יכולים שנים או יותר לקרות ביחד ואע"ג דתרי קרי לא משהמעי מ"מ מגילה דחביבא נותנים לב וסמים און ושומעים ומ"מ אין המנהג כן ויהודי העולם לשתוק ולא לביע דהקורא הכיון דהעולם שומעים בע"פ או מתוך החומש שלא מתוך מגילה כשרה חיישינן שהשומע ישמע ממנו ולא מהקורא ואינו יוצא וכמ"ש במעף מ' :

ג וכתב הרשב"א בתשו' (ס"ו חמ"ז) צריך השומע לשמוע כל תיבה ותיבה מהקורא וכל מי שתופס בירו מגילה שאינה כשירה לקרות בה גריע טובא משנים שקראו אותה מפני שנותן דעת בקריאתו כאוהה מגילה עכ"ל כלומר שטוב יותר שישמע בע"פ מהקורא או שיתפוס בירו מגילה כשירה דנשתופם מגילה שאינה כשירה והוא אומר ניכר התיבות מתוך מגילתו הפסולה לא יטה און להקורא ולא דמי לשנים שקראו השומע מהשנים זהו מפני שהוא בעצמו אינו קורא משא"כ כשקורא בעצמו אינו מכוין

למישקא הא כדל' חלנו אינו מכוון זה ומאי פריך ליתא פה
 לבתחלה הא דיעבד ולי משום כרייתא הקדמת דמחלק ה"ס בין
 כולה למקצתה הא כגאן אינו מביא הגרייתא חלל וודאי דאין
 לחלק בין לבתחלה לדיעבד ומ"מ עדיין ז"ע דכשיעא דה"ס
 סוף על מה שאמר מקודם כפומך לזה אך באמת הרשב"א לא
 הזכיר כלל לבתחלה ודיעבד רק הר"ן ביאר כן וכמדומי שהר"ן
 מפרש במשנה היה כותבה דורסה ומנייה ללא כרש"י שכתב אז
 דורסה חלל כותבה ודורסה אז מנייה ע"ס כשרטו ולפי'
 יפרש שכבר כתבה חלל שעתה עובר עליה מפני שלא נכתבה
 עדיין כהונן ולפי' ח"ס ע"ס ודק"ן :

מן וכבר כתבנו שמי שהופס בידו מנילה שאינה
 כשירה לא יקרא עם הקורא אלא ישמע וישתוק
 משום דחיישינן שאחר ישמע מפיו וקא מהקורא ואפילו
 הוא עצמו לא יטה אונזו לשמוע מהקורא ויש מי
 שאומר שהוא בעצמו יכול לשמוע ומי"א סק"ז ותימא
 אמו אחר אינו יכול לשמוע מש"ץ אלא שיכור לחיות
 שלא ישמע מש"ץ וה"נ הוא עצמו וזה שאמרו
 הפוסקים הטעם מפני אחרים ה"פ דאפילו אם בעצמו
 יאמר שבטוח הוא שישמע מהקורא מ"ס אין לו
 לעשות כן מפני אחרים אבל וודאי דגם בעצמו לא
 יעשה כן אפילו ליבא אחר כגון שהקורא קורא רק
 בערו ישתוק וישמע וכן שום אדם לא יסייע בעל פה
 להקורא ולכן אותן הפוסקים שקורין הציבור כמו
 איש יחודי ומדרכי יצא צריך הקורא לקרותם אחר
 שפיטמו הציבור דבעל פה לא יצאו וצריכים לשמוע
 מהקורא ממנילה בשירה ונכסי מ"ס כן הוא נחשו' והשכ"ח
 שהבאנו נסעך ג' :

י קראה סירוגין דהיינו בהפסקות שקרא מעט ושהה
 וקרא ושהה וקרא מן המקום שפסק אפילו היה
 ההפסק גדול לכמה שעות יצא ואפילו סח בנתיים
 ורק גוערין עליו על שיחתו כמ"ש בס' תרצ"ב מיהו
 קריאת המנילה יצא וזהו בהקורא אבל השומע כשסח
 בנתיים ובין כך לא שמע איזה תיבות מהקורא וודאי
 דלא יצא וצריך דקרותה פעם אחרת מן המקום
 שהפסיק עד סופה ואם היה מוכרח להפסיק יש
 סוברין בק"ש דצריך לחזור לראש כששהה כדי לנמור
 את כולה כמ"ש לעיל סי' ס"ח ונראה דגם כמנילה
 הדין כן או אפשר דמנייה כיון שנקראת אגרת גם
 בכה"ג א"צ לחזור לראש כמו שהקילו מטעם זה
 כשלא נכתבה כהלכתה וצ"ע ובעיקר דין זה בארנו
 שם

אחר הוה חסרון ופסולה ואולי בחסרון תיבה
 בראשיתה אי בסופה מקרי השמטה ולא חסרון וצ"ע
 ויש דהתיישב בזה :

ן ולהטור יש בזה דרך אחרת שכתב וז"ל וצריך
 לקרואה בודה ומתוך הכתב ואם קראה על פה לא
 יצא הלכך צריך שתהא כתובה כולה לפניו ודווקא
 לבתחלה אבל דיעבד אם השמיט בה הסופר התיבות
 אפילו עד חציה וקראה הקורא על פה יצא אבל
 ביותר מחציה אפילו הן כתובות אלא שהם
 ממושטשות ואין רישומן ניכר פסולה עכ"ל וס"ל
 להטור דזה שאמרו צריך שתהא כתובה כולה זהו
 לבתחלה וזה שאמרו דכשהשמיט הסופר תיבות או
 פסוקים עד רובא כשרה זהו בדיעבד וזהו דעת
 הרא"ש שם ומה שהקשו על הרא"ש מהא דפריך על ר' חלנו
 ל"ק כלל ע"ז סק"ג :

ן ורבותינו בעלי הש"ע בסעיף ג' הרכיבו כל הדיעות
 ביחד שכהכו וצריך שתהא כתובה כולה לפניו
 לבתחלה אבל בדיעבד אם השמיט הסופר באמצעה
 תיבות אפילו עד חציה וקראם הקורא על פה יצא
 אבל אם השמיט תחלתה או סופה אפילו מיעומה
 לא יצא ואפילו באמצעה דווקא דלא השמיט עניין
 שלם אבל ביותר מחציה אפילו הן כתובות אלא שהן
 ממושטשות ואין רישומן ניכר פסולה עכ"ל :

מן והשתא כמאן סברי אי כדעת הרשב"א שמחלק
 בין תחלתה וסופה לאמצעה הרי אינו מחלק בין
 לבתחלה לדיעבד ובין עניין שלם ללא עניין שלם
 ואי כהרא"ש הרי אינו מחלק בין תחלתה וסופה
 לבאמצע וגם לא בעניין שלם ללא עניין שלם ואי
 כדעת הרמב"ם דמחלק בין עניין שלם ללא עניין
 שלם כפי מ"ש בסעיף ה' הרי אינו מחלק בין לבתחלה
 לדיעבד ובין תחלה וסוף לבאמצע ונ"י דלעולם
 תפסו לעיקר כהרשב"א אלא דס"ל דזהו וודאי גם
 דרשב"א מודה ללבתחלה צריכה להיות כולה מתוקנת
 וא"צ ראייה לזה דפשיטא דהידור המנילה שתהא כתובה
 כולה נאה ומתוקנת כולה וגם בהך דעניין שלם רפסור
 אפילו באמצעה ס"ל דהרשב"א יודה לזה וכמ"ש בסוף
 סעיף ה' משום רלא שייך על זה שם השמטה ע"ש
 ועמ"ל סק"ה וה"פ דהנה"ג הקשה כקושית הע"ז לחיך כתב
 הרשב"א דא"ל לחלק בין לבתחלה לדיעבד מדפריך מר' חלנו על
 פתג פסוקא פסוקא ע"ס ודבריו תמוהים דהא כגאן רובא ואף
 כדיעבד סמל ולזה מפרך המ"א דמי יימר שיש חילוק בין רובא

שם בסד דלתידיף והרמב"ם אפילו במחמת אונם אינו חוזר לראש ע"ש :

ואם אכל הקודא למפרע לא יצא במגילה והיינו שקרא פסוק ראשון ודילג השני וקרא השלישי ואח"כ קרא השני והרביעי לא יצא אפילו קראה בולה והוי בלא קראה כלל וצריך לחזור ולקרא ספסוק השלישי עד סופה דכתיב בכתבם וכופנים מה זמנם אי"א להיות למפרע ולעולם לא יהיה מ"ז קודם ל"ד אף כתבם לא יהיה למפרע וכן כתיב והימים האלה נזכרים ונעשים מה עשייה למפרע לא דאם יעשה סעודת פורים ומשלוח סנות ומתנות לאביזנים קודם י"ד לאו בזמנם הוא אף ובירת המגילה למפרע לאו בלום הוא וי"ו. ולכן אם החסיד פסק אחר כגון פסוק שני והתחיל בהשלישי יחזור להשני ויקרא משם כסדר השלישי והרביעי עד סופה וכבר נתבאר שצריך לקרואה בולה מתוך הכתב ואם קראה על פה לא יצא ידי חובתו ולכן אם קרא הפסוק השני בעד פה ואח"כ קרא השלישי מתוך המגילה לא יצא וצריך לחזור ולקרוא מן המגילה מן הפסוק השני כסדר עד סופה וזהו כוונת הג"י בסמ"ק ו' סנהג טו' סמט דין זה ותמה המג"א בסמ"ק ותירוט תמיהה מן כוונתו כמ"ס וקאי לסמ"ק הקודם וז"ל :

יב מגילה נקראת בכל לשון ובכלבד שיבין אותה הלשון ויהיה נכתב באותו לשון דאם נכתב בעברית וקראה בלשון לעו הרי קורא על פה אבל על הכתב אין להקדק באיזה כתב הוא כתוב ולכן אם היתה כתובה תרנום או בלשון אחרת מלשונות הארמית לא יצא ידי חובתו בקריאתה אלא המכיר אותו הלשון כבבד ואם היתה כתובה בכתב עברי וקראה בלשון ארמית והמכנינים ארמית לא יצא שהרי זהו בקורא על פה ובין שכא יצא הקודא סמילא שהשומע ממנו לא יצא ידי חובתו ויש להסרפק אם הקודא כבר יצא וקודא להוציא לאחר במגילה הכתובה לע"ו והשומע מבין הלעו והקודא אינו מבין אם יצא השומע אם לאו ונ"ל דיצא דבזה לא שייך לומר כיון דלעצמו אינו מועיל אך יועיל לאחרים בקריאתו דוודאי גם לעצמו היה מועיל אלו הבין הלשון והעדר ידיעה אינו חסרון בעצם לקוראו שאינו ראוי לזה שהרי בידו לידע כשילמוד הלשון :

יג ורוקא בלשון לעו צריכים להבין הלשון אבל עם

הארץ ששומע המגילה הכתובה בלשון הקדש אע"פ שאינו מבין כלל בלה"ק יצא בשמיעתו מלה במלה כשהמגילה נכתבה כדן כתבי הקדש כפי הדינים שיתבארו בס"י הבא ונעמ' י"ח. הבניו ראייה לזה דאי לא תימא הכי אמו אנו ידעין פירושה והאחשתרנים בני הרמב"ם אלא מצות קריאה ופרסומי נימא וא"כ גם מי שאינו מבין כלל ג"כ יצא ואין לומר דא"כ אך אפשר לצאת במגילה הכתובה בלשון לעו למבין הלעו שהרי אי"א להעתיק לקשן לעו האחשתרנים בני הרמב"ם כיון דלא ידעין מאי ניהו וצ"ל דזה יכתוב המלות האלו ממש בלא העתק ונצ"ו ואף דלפ"ז הוי הכתיבה בשני לשונות לא מצינו פסול בזה דודע שהרמב"ם מלשוד בכתובה יתנית כבלשון הקדש ורבים חולקים עליו אך גם הרמב"ם בעצמו כפ"א מתפילין כתב דלשון יווני חבורו כבר נאמר ונשתקע ע"ש ופשוט הוא דמגילה בלשון לעו צריך שתהא כתובה ע"פ דקדוק זה חלשון ועל קלף ובהכשר הדיו וכל הפרטים שיתבארו בס"י הבא :

יד מירושלמי מבואר רזה שיוצאין בלעו למי שידוע הלשון דווקא כשאינו מבין בלה"ק אבל המבין בלה"ק אינו יוצא בלעו שאומר שם הקודא שידוע לה"ק וידוע לעו מהו שיוציא אחרים שאינם יודעים אלא לשון לעו ופסק שם מהא דכל שאינו מחייב ברבד אינו מוציא את הרבים ידי חובתו דכיון דבעצמו לא יצא ככה"נ אינו מוציא גם אחרים וכן פסקו הרמב"ן והרשב"א ז"ל אבל סדרי רש"י והרמב"ם מבואר דיצא והר"ן האריך להקשות על דברי הרמב"ן והרשב"א ובתשו' הריב"ש וסי' ס"ז האריך הר"ן ז"ל ליישב דברי הירושלמי כרש"י והרמב"ם ובאמת יש שינוי גורמאות בירושלמי ריש פ"ב דמגילה ופ"ז רסוטה בענין זה ע"ש ואם היתה כתובה בשני לשונות לועות מי שמבין שני הלשונות יצא אבל אם מבין רק אחד לא יצא דמה שכתוב בלשון השני הנה כחסר לדרידה :

מגן וכל זה מעיקר הדין אבל למעשה אי"א כלל לצאת במגילה הכתובה בלע"ו ומימינו לא שמענו זה ובסעפס הוא מהגמנות ולא מיבעיא לאן דס"ל דהיודע בלה"ק אינו יוצא בלעו אלא גם בלא"ה קשה הדבר שהרי צריך לכתוב כפי דקדוקו של אותו לשון ואם לאו פסול ועוד דמה יעשה בהאחשתרנים בני הרמב"ם

ומפרשו יצא כשכין לצאת והכל ממעם שנתבאר מיהו לא יפסק בה בעניינים אחרים כשדורשה שאסור ככתחלה להפסיק בעניינים אחרים :

והקורא את המגילה צריך שיכוין להוציא את השומע והשומע צריך שיכוין לצאת בקריאתו של זה ויזדרז לשומעה כולה ואם חסר לשמוע אפילו תיבה אחת לא יצא ודי בהכונה לצאת בתחלתה וא"צ לבין בכל תיבה לצאת וגם אם לא כיון פידושו לית לן בה כמ"ש וזה שהקורא צריך לבין להוציא השומע והו' כשקורא בבית לפני איזה אנשים או נשים דאז צריך לבין שכל אלו השומעים הוא מכיון להוציאם אבל ש"ץ הקורא בביהכ"נ נם בסתמא בוונתו על כל השומעים ואפילו העומדים מבחיץ אחריו ביהכ"נ שהרי לזה נתיחד להיות שליח ציבור לצאת כל השומעים והכי תנן ברי"ה נ"ז : וכן מי שהיה עובר אחרי ביהכ"נ או שהיה ביהו סמוך לביהכ"נ ושמע קול שופר או קול מגילה אם כיון לכו יצא וכו' אבל כוונת הש"ץ להוציא א"צ וזה שאמרנו שצריך הקורא לבין להוציאם משום דאנן קי"ל מצות צריכות כוונה כמ"ש בס' תקפ"ט בשופר נ"י) יש לשאול בזה למאן דס"ל דבמצות דרבנן הכל מודים דא"צ כוונה ומנ"ל סי' ס' סק"ט והא מגילה הוי דרבנן וצ"ל כיון דהוא מן הכתובים דברי קבלה בדברי תורה דמי לענין זה אמנם לפמ"ש לעיני ס' ס' סעיף ו' שיש מן הראשונים שאמרו דבמצוה של דיבור הכל מודים דצריך בוונה ע"ש א"ש בפשיטות :

כ איתא בירושלמי בפ"ב אין מדקדקין במעותים ר"י ור"ח הוי יתבו קמיה דרב חר קרא יהודים וחר קרא יהודיים ולא החזירים אע"פ שאחד וודאי טעה דלזה מהני מה שנקראת אגרת וי"א דחוקא בשעותים שאין הפירוש משתנה כמו יהודים ויהודיים אבל במה שהעניין משתנה כגון מיושב ישב ומנופל נפל שזה בעבר וזה כהוה מחזירים אותו ולפ"ז אני אומר דהנך דהוה מילתא דפשיטא דאם טעה במעמים שאין מחזירין אותו וכן אם טעה במלעיל ומלרע מ"ס במקום שהעניין משתנה כמו באה להביא את ושת"י וגי' ולא באה דהוה מלעיל רקאי על העבר אבל וכוה הנעדה באה אל המלך וכן בערב היא באה היה מלרע רוהו כהוה ואם שינה הוי כמו שינוי בעניין ומחזירין אותו מיהו בדיעבד אם לא החזירו נראה דבבבוליה יצא ונג ביושב ישב ונופל נפל כיון שאמר עיקרי התיבות : איתא

ודמכיס דלהעתיקם א"א כמ"ש ושיכתבם כמו במגילה הרי זהו וודאי דלכתחלה אין לכתוב בשני לשונות ואע"ג דבמגילה יש איזה לשונות של תרגום אין זה שני לשונות דתרגום הוא קרוב ללשון עברי ועוד דא"כ אפשר לכתחלה לכתוב בלשון אחר הרי זהו וודאי דלכתחלה צריך לקרותה בפעמים ואין זה רק בצה"ק :

מן וזהו שכתב רבינו הבי"ו בסעיף י"א יש למחות ביד הקוראים המגילה לנשים בלשון לעז אע"פ שכתובה בלשון לעז עכ"ל ולנשים לאו דחוקא אלא מפני שכן היה מנהג באיזה מקום כמ"ש הריב"ש שם והפעמים כמ"ש והיטב אשר כתב הר"ן שם על זה וז"ל הלא כל משכיל נם במילי דעלמא יבחר הדרך הזוהר בטוח וא"כ לא נעשה כן במצותיו של הקב"ה ואין לנו ליקך רק בדרכי אבותינו הקדושים ועל כיוצא בזה נאמר אל תשוש תורת אמוך :

ין קראה מתנמנם הואיל ולא גרם בשינה יצא והיכי דמי מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני ולא ידע לאהדורי סברא דאף שאפשר שע"י הנימנום אינו מכין בטוב מ"מ יצא כמ"ש דאף אם אינו יודע הפירוש יצא אבל השומע כשהוא מתנמנם לא יצא משום דוודאי יחסר לו כמה תיבות בשמיעתו וכבר נתבאר דאפילו אם החסיד תיבה אחת לא יצא ואין חילוק במתנמנם בין תחלת שינה לסוף שינה ופ"ז סק"ט דלא כמו שיש שמחלק בכך :

יך היה כותב את המגילה והיינו שיש לפניו מגילה כשרה דמי וקורא ממנה פסוק ומעתיקו למגילה שכותב וכן בכל פסוק עד סופו אם כיון לכו לצאת ידי חובתו יצא ואע"פ שמפסיק בכתובה בין פסוק לפסוק לית קן בה דכבר בהבנו דיצא ידי חובתו בהפסקות ודחוקא כשהמגילה שהוא מעתיק ממנה כתובה כולה כהלכתה אבל אם לא כיון לכו לצאת לא יצא דאפילו אם מצות א"צ כוונה מ"מ צריך כוונה קריאתה דא"כ הוה כלא קרא כלל וכן אם היתה לפניו מגילה שאינה מינה וקורא להניחה יצא כשכיון לכו לצאת דאע"ג שיש בה שיבושים אינו מעכב במגילה כמ"ש דאף אם חסירה אותיות או תיבות בשורה בפחות ממחציתה דלכן נקראת אגרת ואינה דומה בזה לס'ת הפולין ומנוות שאפילו אות אחת מעכב וכן אם קורא את המגילה וקורא פסוק ודורשו

כא איתא בגמ' (ס"ז:) עשרת בני המן ועשרת צדיק לסימריניהו בנשימה אחת מאי מעמא כוליה בהרי הדרי נפקי נשמתייהו כלומר אע"ג דתלאים זה אחד זה מ"ס ע"פ ההשגחה נפחה רוחם כולם ברנע אחד על דרך יחסו חסאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ד' הללו' ופשוט הוא דודו דוקא לכתחלה אבל בדעבד אם הפסיק בניהם יצא ולכתחלה נוהגין לומר בנשימה אחת מתחלת המש מאות איש ואת פרשנדהא עד עשרת ועשרת בכלל לפי שעשרת בני המן היו שרי חסשים על אלו חסש מאות איש ומתרי"ג ולכתחלה לא יפסיק אפילו בין פסוק לפסוק אלא כרי נשימה וכן סימן לסימן ינח איהו רנעים דצריך לקריאה כאגרת ומג"ל סק"ז וכשיאמר בלילה הוא נדרה ינביה קולו ששם היה עיקר הנם וגם וכשיאמר האגרת הוואת ינענע המנילה וגם ובכל דברים אלו ליכא עיובא כמובן :

כב כיון שהיא נקראת אגרת לכן מנהג כל ישראל שהקורא פושטה קודם קריאתה כאגרת להראות הגם אבל השימע אפילו תופס לעצמו מנילה כשרה א"צ לפושטה כאגרת ותופסה מכורכת וכן עשה מהר"ל (גס סק"ט) והקורא לאחר שנמד הקריאה חוזר וכורכה כולה ומברך הרב את ריבנו ואין זה הפסק ועוד דברכת הרב את ריבנו לא שייכה למנילה אלא היא ברכת הדרייה להקב"ה (גס סק"ט) ומתה"ט ואח"כ אומרים שושנת יעקב וע"פ הירושלמי צ"ל שם ארוד המן ברוך מרדכי ארודה ורש ברוכה אסתר ארודים כל הרשעים ברובים כל הצדיקים וצ"ל וגם חרכונה וזכר לשוב ואע"ג דלפי המדרש אליהו נדסה ברמותו מ"ס כיון דנדסה ברמות חרכונה נוכריהו לשוב ומה ממקדים ארוד המן לברוך מרדכי מאוס דנשנתו היתה מקודם והענין כמו זכר לדיק לנרכה וגם רשעים כשמוכרין ירקב וממיהו פנאיחוריס לא דנשמו ארודים כל הרשעים ברובים (ו"ו) :

כג נהגו שהציבור אומרים ד' פסוקים של נאולה בקול הם ואח"כ חוזר הקורא וקורא אותן מתוך המנילה כי מה שאמרו בעל פה לא יצאו ואלו הן איש יהודי ומרדכי יצא ליהודים היתה אודה כי מרדכי היהודי וגם חמש מאות איש ער עשרת ועשרת בכלל אומרים הציבור משום רבוה היה עיקר הישועה והמנהג שהתנוקות סכין את המן הוא מנהג קרמון אך יודו לבלי להכות בקולות בעצים גדולים ומבלבלים המנילה

ופתרים פיהם בשחוק וקולות ואין השומעים יכולים לשמוע כראוי ואם א"א למחות בהם מוטב לקרות בביתו במנין אף שבביהכ"נ יש רוב עם והדרת מלך אבל כיון שהבלבול גדול א"א לשמוע כראוי ובפרט הגשים :

כד וי"ל רבינו הרמ"א בסעיף י"ז עוד כתבו שנהגו התנוקות לצור צורת המן על עצים ואבנים או לכתוב שם המן עיניהם ולהכותן זה על זה כדי שימחה שמו על דרך מחה תמחה את זכר עמלק ושם רשעים ירקב וסוה נשתרבב המנהג שמכים המן כשקורין המנילה בביהכ"נ ואין לבטל שום מנהג או ללעוג עליו כי לא להגם הוקבעו עכ"ל והמנהג להכות כשמוכרין המן בן המדת האנני על דרך מרשעים יצא רשע ומשורש נחש יצא צפע וכל מנהג שנתייחד ע"פ גדולי הדור היו מנהג ולא מנהג שנהגו בעצמם ועמ"ש לעיל סי' תס"ח וכשםכך המן לא יקרא וישתוק ונמ"ס ספ"ד איתא דמנהג זלמן לו רליה מן סתורס הוי כסוה נטיקול הדעתו :

כה איפסקא הלבחא כרב. (ו"ו.) דמנילה בומנה קורין איתה אפילו ביחיד ודלא כרב אפי' שם דמ"ל דצריך עשרה לכד הבהיג שפויסק כמותו ודחי דיעה יחידאה והנה מרש"י ור"ת שהביא המדור ובעל המאור נראה להדיא דאף לכתחלה א"צ עשרה דכיון שביום הזה הכל קורין הוי פרסומי ניסא אפילו ביחיד אבל מהר"ף והרמב"ם והרא"ש והרמב"ן מתבאר דוודאי להודור מצוה ולפרסומי ניסא גם רב מורה רעשרה עריף ורק בדליכא עשרה מותר לקרות ביחיד ולברך על המנילה דפניה ולאחריה וכן הוא מנהג העולם וכל מה שיש יותר ציבור הוי יותר היחיד דכרוב עם הדרת מלך אך אם בביהכ"נ א"א לשמוע כמובן מפני הבלבול של הכאת המן וכדומה טוב יותר לקרות בעשרה בבית ויש להסתפק אם נשים מצטרפות לעשרה ונראה שאינן מצטרפות ואם קרא אותה בציבור ואיזה יחיד לא שסעה יכול לקרות אפילו לכתחלה ביחיד הואיל וקורין אותה באותה העיר בעשרה וזא מפרחינן ליה למיבנף עשרה שהוא דבר קשה כיון שכולם שמעו בביהכ"נ וכבר כתבנו שכשהיחיד קורא אותה בוסנה צריך לברך עליה תחלה וסוף וכבר נתבאר שצריך לקרות בביתו לפני הגשים והבתולות אם לא הלכו לביהכ"נ כי חובבן שיה לאגשים בקריאת המנילה :

תרצ"א [דין כתיבת המגילה ותמידתה וכו' י"ד סעיפים]:

לכתוב בהלכתה ואם כתב בשמאל כשר בדיעבד ומ"מ:
 ד' ושאריו מפולין שבס"ת פסולין גם במגילה כמו חק
 תוכות והקפ"ץ נזיל וחמורות החת"ץ ותלית ההח"ץ
 והקופ"ץ וכך נופות האותיות כצורתן וקרי וכתוב
 וחסרות ויתירות ותיגי שעטנ"ז נ"ץ והכ"ג כתב
 שא"צ תנין ומעמו נראה דכיון דנקרא גם אנרת לא
 שייך תנין באנרת אמנם המנהג לתייג ואם לא תייג
 דשאין לקרות בו וכן צריך לעשות שימות שוות ורחב
 העמוד כמו ג' למשפחתים כמו בס"ת וכן כל דיני
 ס"ת ופ"ם אם נמצאים אותיות ותיבות שאינן מוקפות
 נזיל או מפולין אחרים מותר לקרות בה שהרי אפילו
 בחסרון אותיות ותיבות עד רובה כשר כמ"ש במ"י
 הקדום וכ"ש בכ"ג וכלכך שלא תהא רובה כן:
 ד' ויש להמתקן אם כתב הרבה אותיות ותיבות
 ומסקים בצבע באופן שאם היו ממושמים או
 חסירים היתה כשרה כגון שהיתה במיעוטה כמ"ש במ"י
 הקדום אם גם בכתבן בצבע כשר וכן אם עשאן חק
 תוכות וכיוצא בזה דלא נריעא ממשמש וחסרון או
 דילמא דלמשמש וזרואי לא דמי שהיו כשרין
 ונתקלקלו ואפילו לחסרון לא דמיא דשינוי נרוע יותר
 מחסרון בראשכתן נבי נט דשינוי פסול וחסרון כשר
 וכן במגילה אולי זה מקרי נכתבת בפסול וצ"ע:
 ד' וכן צריך לכתבה מתוך הכתב ולהוציא כל תיבה
 מפיו קודם שיכתבנה ואע"ג דלעיל סי' ל"ב נבי
 תפילין נתבאר שא"צ לזה ע"ש והו רק בתפילין משום
 דהפרשיות רגילין בפיו משא"כ במגילה ואר"ל סק"ז
 ומיוזג קטית המג"ל סק"ז וכן מפורש בירושלמי וכן
 פסקינן ביר"ד סי' רע"ד בס"ת ע"ש ועושין כל פרשיותיה
 סתומות ואם עשאן פתוחות פסולה כן פסק רבינו
 הרמ"א בסעיף ב' בשם הגהמ"י פ"ב ולא ידעתי הטעם
 ודבר פלא ראיתי באור זרוע הנדול מפ"ק דמגילה
 דמקורם חשיב כמה פרשיות פתוחות וכמה סתומות
 וכתב ביום השביעי פתוחה כלשון עמו פתוחה ועוד
 כמה פרשיות תוסף העניין כתב וז"ל בפרשיות לא
 שמעתי אם פתוחות אם סתומות ומסתברא לעשותן
 סתומות כעין תפילין ומוזות וכו' עכ"ל והוא תרתי
 דסתרי ולכך זה דבריו תמוהין דהא בתפילין הוויין
 פתוחות כמ"ש במ"י ל"ב וכן במוזות קי"ל ביר"ד סי'
 רפ"ה דאם עשאן פתוחות כשרה ע"ש ולכן נראה דגם
 במגילה

א' מגילה נקראת ספר דכתיב ונכתב בספר ולפיכך
 כתיבתה כס"ת והוה ששנינו במשנה וי"ז. היתה
 כתובה בסם ובסיקרא ובקומם ובקנקנתום על הגי"ר
 ועל הריפתרא לא יצא עד שתהא כתובה אשורית על
 הספר וכדיו ולכן אין כותבין את המגילה אלא בדיו
 על הגי"ר ועל הקלף כס"ת וכן הוא בירושלמי פ"א
 דמגילה ואם כתבה במי עפצים ובסי קנקנתום
 כשרה אך למי עפצים צריך גומ"א ופ"ו ואם כתבה
 בשאריו מיני צבעונים פסולה דאנן בעינן דיו כמו
 בס"ת וצריכה שרפוט בתורה עצמה והיינו לשרפוט
 כל שורה ושורה דלא כ"ש מי שאומר דרי בשרפוט
 שורה עליונה ונכת ומג"ל והיינו עליהם גר"ל ואגר"ל
 וכ"כ כ"מ:

ב' הרמב"ם פסק דא"צ עיבוד לשמה אכל ר"ה פסק
 דצריך עיבוד לשמה וכן פסקו הרא"ש והמור ורוב
 המוסקים ומעמו של הרמב"ם נראה שהולך לשיטתו
 שפסק בפ"א מס"ת דמוזות א"צ עיבוד לשמה דדק
 ס"ת ותפילין צריכין עיבוד לשמן וממילא דמגילה
 לא ערימא ממוזות דפשיטא שאין קדושתה חזירא
 ממוזות אע"פ שנקראת ספר וכל המוסקים חולקים עליו
 במוזות ולכן גם במגילה צריך עיבוד לשמה וכן
 עיקר דינא ואר"ל:

ג' היתה כתובה על הגי"ר או על עור שאינו מעובר
 או לרוב המוסקים כשאינו מעובר לשמה או כתבה
 שלא בדיו פסולה וכן אם כתבה כותי או מין פסולה
 ונראה דגם אשה פסולה לכתבת המגילה אע"פ
 שחייבת בה כמו שפסולה לכתבת ס"ת תפילין ומוזות
 אע"פ שחייבת במוזות וכמו כן מגילה ואגר"ל ויש מי
 שמכשיר וכ"כ הא"ל בס"ת וכן נראה לי דבשלמא
 בס"ת תרי"ם דרשינן וקשרתם וכתבתם כל שישנן
 בקשירה ישנן בכתובה וכל שאינן בקשירה אינן בכתובה
 וממילא דאשה כיון ראינה בקשירת תפילין אינה בכתובה
 גם לענין מוזות אף שחייבת כיון דחרא פרשה היא עם
 תפילין אבל למגילה לא שייך זה ואדרבא כיון
 שחייבת וזרואי דבשירה לכתובה והרי מותרת לעשות
 צדיה וסוכה ושופר אע"פ שפסורה מהם וכ"ש מגילה
 שחייבת בה וכן מבואר מהמור וש"ע והרמב"ם וכל
 המוסקים שלא הזכירו אשה לפסול במגילה וקמן וראי
 פסול כיון שפסול במגילה וכבר זה אינו כן דעת

שיפור וכירושלמי שם אומר דאם לא עשה כן פסולה וזהו שכותבים חיבה בראש השיטה וחיבה בסוף השיטה ובאמצע פנוי ואומר שם דצריך לכתוב איש בריש דפא ואת בסופה ואח"כ פרשנרתא בראש שיטה ואת בסופה וכן כולם עד ויותא וכותב ויותא בראש ועשרת בסופה וצריך להאריך בוי"ו דויותא גם בכתבתו להאריך וגם להאריך מעט בקריאתו וכן המנהג להמשיכו כנגינה ולפ"ו יש י"א פסקי שורות אלו דהמה היו עשרה ונתוסף איש ועשרת דכן מפורש בירושלמי שם :

מן ודע שכאופן כתיבתם דבתה המחלוקת דהלכות כתב דאיש צריך להיות בראש הרף ועשרת בסוף הרף כלומר לא לכר בראש שיטה וסוף שיטה אלא גם ראש הרף וסוף הרף והיינו שיתפשטו על כל העמוד וכן לכתוב בעמוד הזה וולתם אפילו חיבה אחת וזהו שאמרו בירושלמי איש בריש דפא ואת בסופה כלומר בסוף הרף ממש ויש מי שכתב דאם לא עשה כן פסול וא"ר כסם כהנינו וכוה הפריזו על המדה וראיה דבירושלמי פ"ג דמגילה וכו' ז' אומר מקודם דין כתיבתה כתב על גבי כתב וביניהם חלק ואומר שם דאם לא עשה כן פסולה ואח"כ אומר דין זה דאיש בראש דפא ואת בסופה ואינו אומר דאם לא עשה כן פסול וכן הוא בפ"ג דמס' סופרים ע"ש ש"ם דזה אינו לעיכובא :

י אמנם י"א דבעיקר הדבר טעות הוא דאין הבוונה בסוף הרף אלא בסוף שיטה דא"כ בהכרח שיהיו אותיות גדולות הרבה והרי לא נחשבו כמותרות כאותיות רבות והנ"ל סק"הו וכאמת בירושלמי שם לא הזכיר רק איש בריש דפא ואת בסופה ועשרת לא הזכיר כלל וא"כ א"ש לפ"ו בפשיטות דאיש בראש דפא ממש בראש הרף ובראש השיטה ואת בסופה של השיטה וכן כולם אך במס' סופרים נזכר דעשרת בסופה דפא ע"ש והבוונה בסוף שיטה או דזה עצמו מקרי סופא דפא לענין דוחבו של דף ונזכה מחוק קשיטת ה"ח וד"ק וכן משמע להדיא בא"ו הגרוד ובהג"א ספ"א שכתבו איש בראש השיטה ואת בסוף השיטה ושם על שם ואת על ואת עכ"ל ולא הזכירו כלל דעשרת בסוף הרף ולפ"ו כותבין אלו הי"א פסקי בריא שיטין סמוכות ול"ו והאותיות ככל האותיות לבד וי"ו דויותא הוא וי"ו דבתי ואח"כ יכתוב באותו עמוד שאר המגילה וס"ו אמנם במסירת מגילה אסתר יש איש

במגילה אם עשאן פתוחות בשרה רק לכתחלה יש לעשותן פתוחות והא"ל ונפיק מפומייהו דהנהמ"י וראב"ה שכתב הא"ו בשמו בסוף ע"ש וכו"כ המג"א סק"ה והמ"יין כהמ"א ל"ן פסקי מהר"א והוא כגל מה"ד ולא מלאמי כו דנ"ח :

ן וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' דצריכה עמוד בסופה חלק בראשה כדי להקיפה בו עכ"ל ורבינו הרמ"א כתב שנהגו שלא לעשות עמוד כלל בסופה עכ"ל וכן המנהג הפשוט והמוד כתב להיפך דצריכה עמוד בראשה וחלק בסופה כדי להקיפה בו כמ"ת עכ"ל ואינו ממש כמ"ת דמ"ת צריכה שני עמודים משום דקדיין בה תרד אבל נביאים וכתובים די בעמוד אחד בראיתא בפ"ק דב"ב וי"גו ופשיטא דלא עריפא מגילה מנביאים וכתובים ודי בעמוד אחד ובגמ' שם הגירסא כהמוד דהעמוד הוא בראשה אך התוס' והרא"ש הרבו להקשות על זה ונורסים בהיפך דהעמוד הוא בסופה וכן עיקר שהרי להתחלתו הוא נגדל וא"ך יהיה העמוד בראשו וכן הוא בירושלמי בפ"ק דמגילה דעושה עמוד לספר בסופו ונולדו על העמוד מסופו להתחלתו וי"ו בירושלמי שם סוף הלכה ט' ועושה עמוד לספר בסופו לתורה מכאן ומכאן לפיכך נולד הספר להתחלתו והתורה ראמצעיתה עכ"ל ודברי התוס' הם ככ"כ הם ודברי הרא"ש הם כפ"ג ידיים וכ"כ הם הרא"ש ולכן הרא"ש ספ"ק דכ"כ כתב הגירסא דהעמוד בסופו אבל הרא"ף גורם כרש"י וגורם דמתחלתו הוא נגדל ולא להתחלתו וא"כ להרי"ף ולרש"י העמוד מתחלתו והוא טעם הטעם שאין עושין עמוד כלל למגילה מפני שאין לנו יודשין א"ך לעשות העמוד ועוד נלפ"ד כטעם הטעם דכאמת נגמ' וירושלמי לא נזכר עמוד במגילה רק בשאר ספרים וס"ל דכמו דשאר ספרים נגד ס"ת לפי שאין קריאתן חזיר נתמעטו בעמוד כמו כן מגילה שאין קריאתה רק פעם אחת כשהוא א"ף עמוד כלל וכימי הראשונים שעשו עמוד במגילה מפני שהיו לומדים בה לפרקים כשוד שלא היה דפוס בעולם משא"כ אצלנו שהיא רק פעם אחת כשהוא א"ף עמוד כלל וה"ק ו"ל דא"ף ידעה מג' דפין דנקראת אגרת ובמס' סופרים פ"ג אין שוחטין בתורה סחות מג' דפין משמע רק בתורה :

ן עשרה בני המן צריך לכתבם בשירה אך לא בשאר שירות שיש חלק תחת כתב וכתב תחת חלק אלא מניח חלק בין כתב לכתב כדי שלא תהא תקומה דמפרתן ופסק' דמגילה כלומר כמו בנין שבנו מקצתו בראש הותל ומקצתו בסופו ובאמצעיתו חלק וממילא

יתפרנה כולה בנידון והתפירה תחיה סבחה ולא
מכפנים וצריך להניח שיור בראש הידיעה ובסופה
כשתופרם יחד ובמשהו סני כמו כמ"ת כמ"ש בירד
סי' רפ"ח ע"ש והפעם כדי שלא יקרע ואם לא הניח
שיור אין עיכוב אפילו כמ"ת וכ"ש במגילה :

וג' אין קורין בעשרה במגילה הכתובה בין הכתובים
דבכה"ג ליכא פרסומי ניסא דאינו אלא כקודא
בכתובים כיון דנכתבה עמהם ואם קרא לא יצא אי"כ
היתה ניכרת נגד שארי הכתובים כגון שתהיה יתירה
בארכה על השאר ידועות או חסידה משאר הידועות
ואו היא ניכרת אבל היחיד קודא בה ויצא ידי חובתו
ואפילו אינה חסידה או יתירה דביחוד לא חיישינן
לפרסומי ניסא כל כך ודווקא כשהיא כתובה בגליון
כמ"ת בכל פרטיה אבל אם אינו בן ממילא פסולה
אפילו כשהיא לברה ויראה לו אע"ג דלא מצינו עיכוב
במגילה כשמסוימת באמצע הרף מ"מ אם באותו
עמוד כתיב מכתובים אחרים פסולה דמגילה לא
נקראת אלא כשלא נכתב בה עניין אחר וז"ל

המגילה בעצמה :

ידך אם ניקרו נקודות במגילה או שכתבו המעמים
או שכתב בה כדף הראשון ברכות המגילה
והפיוט של המגילה אינה נפסלת בכך וראו רמ"א
לכתובה בין הכתובים דלא יצא ביחוד או לפה
שכתבנו דכתובים אחרים פוסלים בה דזהו מענייני
המגילה ומ"מ לכתובה אסור ומ"א סק"ט ולדעת
המרדכי גם כריעבר פסולה וכתב רבינו הכי במעוף
י' אם אין מגילה כשרה קורין אותה בחומש בלא
ברכה עכ"ל ודווקא חומש שעשוי בגלילה ולא בחומשים
שלנו הנרפסים וס' סק"ו ולענ"ד נראה דאין כוונתו
לצאת ידי חובת מגילה אלא דה"ק שיקרא בחומש
כדי לזכור הגם וא"כ גם בחומש שלנו כן ויש מי
שמתיר ככתוב המעמים במגילה כשאינו בקי לקרותה
כמעמיה ולענ"ד מוטב לקרותה בלא מעמים מכתוב
המעמים במניקה ועכ"ל ומ"א ע"ט ואם קרא במגילה
גזולה יצא דלא שייך גזל בקול ואם מותר לברך
עליה נתבאר לעיני ס' ת"מ"ט לעניין לולב וה"ה
כאן ע"ש והעיקר שלא לברך ואין הברכות מעכבות
ומ"מ ס"ט ז"ל :

איש בראש הרף ועשרת בסוף הרף וסוף העמוד עכ"ל הרי
להריא דעשרת הוא בסוף העמוד ולכן יש מי שאומר
דאי"צ שיתחיל איש בראש הרף אלא שמקורם יכתוב
בעמוד זה פסוקים שקורם זה וכסופו והיינו כשלא
נשאר רק י"א שורות כותבין איש בראש השורה
ועשרת בסוף הרף ומ"א ע"ט הגר"א :

י"א אמנם הסנהג כהרבוש דכן נראה להריא סמ"ס
סופרים ומה שלא נחשבו במסורה באותיות
גדולות נראה דלא רמי לשאר גדולות שבאו במסורה
דהתם יש סוד בגדולות האות משא"כ כאן דגדולותם
אינם מפני עצמם האות אלא מפני השימור שא"א בעניין
אחר וממילא כיון דנמסר ראי"ש בראש דפא ועשרת
בסוף דפא ממילא הוה כמסורה על אותיות גדולות
שהרי אי"א בעניין אחר ואמת דמירושלמי לא מוכח
פירי כיון שלא הזכיר הרך דעשרת מיהו עכ"פ כיון
שאמרה איש בראש דפא משמע בראש הרף מש"ש
וכיון שבמ"ס סופרים ובמסורה דאמרי נאמר עשרת
בסוף דפא ממילא דכן הוא ויש שנוהרים גם בירושלמי
עשרת בסוף דפא וע"ז ולכן נלע"ד דכן יש לעשות
לכתובה שלא לכתוב ככל העמוד רק עשרת בני המן
ואיש בראשו ועשרת כסופו וכ"כ אחד מהגדולים ומ"א
וכ"מ מהגמ"י ע"ט :

י"ב איתא בנ"מ י"ט. א. מגילה נקראת ספר ונקראת
אגרת נקראת ספר שאם תפרה בחומי פשתן
פסולה ונקראת אגרת שאם המיל בה שלשה חומי
נידון כשרה ובלבד שיהיו משולשין ופירש"י ותוס'
דהיינו שיהיה בראש התפר עד מקום תפירת הניד
כממנו ועד הניד השני ומן השני לשלישי כמשלישי
ועד סוף התפר עכ"ל ויש מפרשים שישים הניד
בראש הרף ובאמצעיתו וכסופו ותוס' ע"ט והרמב"ם
ספר ש"נ תפירות בראש הידיעה ונ' באמצעיתו ונ'
בסופן והר"ף פי' שנים בשני קצות הידיעה ואחד
באמצע הידיעה ואותו שבאמצע יהיה באמצע מש"ש
ולצאת ידי כולם צריך לעשות נ' תפירות בראש
ונ' בסופה ונ' באמצעיתה ותפירה אחת בחלק הרביעי
מצד זה ותפירה אחת בחלק הרביעי שמצד האחר
ואם אין לו נידון יותר מוטב להפוך הנשאר בחומי
פשתן מלהניחו בלא תפירה אבל אם יש לו נידון

תרצ"ב [דין ברכות המגילה וכו' ח' מעיפם] :

א' הקודא את המגילה סברך לפניה ג' ברכות על
מקרא מגילה ושעשה נסים ושדחינו ולמה אין מברכין
לשמוע

לשמוע מקרא מנילה שהרי הקורא הוא דק אחד וכל העם שומעים כמו שמברכין לשמוע קול שופר ולא דמי דהתם השמיעה הוי עיקר המצוה ראם יתקע ולא ישמיע לאוניו לא יצא אבל במנילה אם קרא ולא השמיע לאוניו יצא כמו בק"ש וא"כ הקריאה הוא העיקר והשומעים הוי נ"כ כקוראים רשומע כעונה ונ"כ נל"ו נלמט) והציבור יענו אמן על כל ברכה ולא יאמרו ברוך הוא וברוך שמו דהוי הפסק :

ב ונס בקריאת המנילה דיום מברכין אלו נ' ברכות ותרמב"ס פסק דביום א"צ לברך שהחיינו שהרי כבר בירך כלילה אבל ד"ת פסק שצריך לברך שהחיינו ביום נ"כ דעיקר מצוה הוא ביום כמ"ש במ"י תרפ"ו ואע"ז דשהחיינו בסוכות יוצאים נס כבידך קודם הרגל בשעת עשיית הסוכה כמבואר בגמ' וא"כ לא יגרע שהחיינו דליכה משל קדם הרגל אך מנילה שאני דעיקר הנס היה ביום ולכן לא קבעו מצות פורים שילוח מנות ומשתה רק ביום ועוד דהא מהראוי היה לברך שהחיינו על מצות פורים דשמחה ומשתה ומשלוח מנות אלא דלקבוע ברכה עליהם לא ראו חכמים מפני שכל הימים טובים הם ימי משתה ושמחה מיהו עכ"פ ראוי לברך שהחיינו על המנילה ולכון לצאת נס על משלוח מנות ומעורת פורים כמו שכתבו הנרולים ומנ"א עליהם וכן המנהג הפשוט כמדינות אלו לברך שהחיינו גם בקריאת המנילה של יום ואין לשנות :

ג ברכה שלאחריה עיקרה אינה שייכות להמנילה ור"ץ ר"פ הקורא עומד ולכן פותחת בברוך והרי היא פמיכה לברכה שלפניה ואינו רומה לברכת התורה דעיקרה נתקנה להגומר הסדרא אך אח"כ נודו משום נכנסים ויוצאים שכל אחר יברך לפניה ולאחריה ונשארה התקנה הראשונה לפתוח גם כאחרונה בברוך אבל במנילה אלו נתקנה להמנילה לא היתה פותחת בברוך אלא היא ברכת הוראה ונס) ומטובה לאחר המנילה ולכן פותחת בברוך משום דהוי עניין כפ"ע ולכן שנינו במשנה ריש פ"ג מקום שנהגו לברך יברך וכו' ותלוי במנהגא משום דאין לה שייכות להמנילה ולכן פסקנו במ"י תר"צ דאפילו סח בנתיים אינו מעכב ע"ש פת"ח " משום דאין זה הפסק בין הקריאה להברכה ביוז רלאו עלה קאי הברכה :

ד ניסח הברכה כבוד האל הרכ את ריבנו והרן את

דיננו והנוקם את נקמתינו והנפרע לנו מצדינ והמשלם נמול לכל אויבי נפשינו ברוך אתה ד' הנפרע לעמו ישראל מכל ציריהם האל המושיע ע"ש והיא פותחת בברוך וחותמת בברוך מפני שהיא ברכה ארוכה שיש בה עניינים הרבה ומה שמסיימים בשני עניינים הנפרע וכו' האל המושיע אע"ז דאין חותמת בשתיים הכא עניין אחד הוא דאין תשועה שלימה אלא כשנפרע מצדינו (נ"י) וזה שאומר בפתיחה האל הרב וכו' ברי"ף מתחיל הרב דהא כבר אמר אלקינו כהפתיחה אלא משום דכמומר אילת השחר דקאי על אסתר צעקה אלי אלי למה עזבתני משום דשם הקדוש הזה הוא בחמד כדכתיב חמד אל כל היום לכן אומרים כן דשם זה הועיל לנו ונ"ט) והוי שמסיימים האל המושיע וברמב"ם נס בהחתימה האל הנפרע וכו' ע"ש ונהעיקר דכונן החורבן אין נס הוי מתגלה עד לשחרר אי"כ אבל נס אל הוא לטולס וזהו נעקתה ודו"ק

ה אחר ברכה זו נודנין לומר פיוט אשר הציא ושושנת יעקב ארוד המן ברוך מדדכי וכו' וכשתרית אין אומרים אשר הגיא מפני שכבר אמרו פיוטים אבל שושנת יעקב אומרים מפני שצ"ל ארוד המן כדאיתא בירושלמי שהבאנו במ"י תר"ץ ע"ש ואם לא בירך הברכות לא לפניה ולא לאחריה יצא דברכות אין מעכבות ולכן נס יכול אחר לברך והשני יקרא וכתב רבינו הרמ"א דברכה שלאחריה אינה אלא כציבור עכ"ל וי"ל המעם דכיון דאינה שייכא למנילה אלא היא ברכת הוראה משום פרסומי ניסא לא נתקנה אלא כציבור שיש פירסום ולא ביחיד ודע שהביאו זה בשם ירושלמי וכו' נס א"מ ואני לא מצאתי זה בירושלמי ושום אחר מהראשונים לא הזכירו זה וכשבלי הלקט מכיא מנהג שתי ישיבות לברך לאחריה נס ביחיד וכמדומה שכן מנהג העולם :

ו יש מי שאומר דאם נשתתק הקורא באמצע המנילה צריך השני להתחיל בראש אבל הברכה יוצא בהראשון שכירך בשם כל הציבור (מנ"א פק"ס ודכים תולקים כזה וס"ל רא"צ להתחיל אלא במקום שפסק הראשון (א"י וסנ"י ויגרע"ל ומ"א) וכן עיקר דלא דמי לקריאת התורה במ"י רפ"ד דהתם ב"א אחר קורא לעצמו אבל מנילה קורא בשביל כל הציבור ודמי לשופר דהשני מתחיל במקום שפסק הראשון כמ"ש במ"י תקפ"ה :

ז מנילה אע"פ שכבר יצא יכול לברך ולקרות להוציא אחרים

ערוך הלכות מגילה סימן תרצ"ג השלשה

אחרים ידי חובתן וכשקורא בשביל נשים יברך ושמיעה מקרא מגילה משום ד"א שלא נצטוו אלא על השמיעה ולא על הקריאה כמ"ש במ"י תקפ"ט ומג"א סק"ה ויש מי שאומר דטוב לקרא לנשים אחר ששמעה הוא כביהכ"נ משום כרוכ עם הדרת מלך (שם) ולענ"ד נראה דכיון דמגילה בזמנה קודין ביחוד כמ"ש במ"י תר"ץ מוטב יותר שיקרא ויצא גם הוא ויברך על מקרא מגילה משיצא מקודם ואח"כ קריאתה שלא לצורך עצמו וכתב רבינו הב"י בסעיף ב' דאין לשוח בעת שקודין אותה עכ"ל ויש מי שמפרש דאכרכה קאי וכן משמע במור שכתב רהע"מור כתב כיון דברכה זו במנהגא הליא מילתא אין לנעוד במי ששח בעת קריאתה והטור השיג עליו כיון דסיף סוף מברך אסור להפסיק ורבינו הב"י פסק כהטור וע"ז סק"ז ויש מי שמפרש דאמנייה קאי (ומג"א סק"ז) ואין ג"מ דבשניהם אסורים להפסיק והשומע שהפסיק במגילה לא יצא כמ"ש במ"י תר"ץ משום דבין כך לא שמע איזה תיבות מהקורא והקורא שהפסיק יצא כמ"ש שם ונדניי המג"א סק"ד עמתי לקורא להפסיק לכתלה לע"ג ע"ס וכמחסי"ט :

ח כתבו רבותינו בעלי הש"ע בסעיף ד' מי שהוא אנוס קצת ואינו יכול לילך לביהכ"נ וצריך להמתין עד אחר שקראו הקהל וקשה עליו לישב בתענית כל כך יכול לשמוע קריאתה מבעור יום מפלג המנחה ולמעלה אכל אסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה אפילו התענית קשה עליו עכ"ל ודימו זה להפלת ערבית דחשבינן לילה מפלג המנחה אבל הא המורה דמה ענין ול"ז דהתם תלוי בקרבנות אבל הכא דקריאת היורה למידין מן ולילה ולא דומיה לי פשיטא דעד צאת הכוכבים לא הוי לילה ומ"ט) ובנוראי תמיה הוא דבר זה דהא עדיין אינו יום י"ד (וגם הג"א סק"י האלים להפ"ט) ומימינו לא ישמענו מי שיעשה כן דהי שכתבו שאסור לאכול קודם המגילה אבל מעימה מותר אם מוכרח לזה ומג"א סק"ז וקודם קריאתה אסור לאכול אפילו חצי שעה קודם הזמן ואפילו התפלל כבר ערבית (שם) ומעימה שרי וללמוד מיהר ולא חיישינן שמא ישכח ולא יקרא כמו בבריקת חמץ רכיון דחביבא עליה לא ישכח (שם) ושל יום הוא אחד הגז' ואם אנוס הוא יכול לקרותה אחר עמוד השחר (שם) :

תרצ"ג [מדר תפלות פורים וכו' ה' סעיפים] :

א ואחר קריאת המגילה בערבית אומרים ואתה קדוש ומהראוי להתחיל וכו' לציון גואל שהרי זמן גאולה היא ובאמת בסודור רב עסרם כהוב כן כמ"ש המיר אלא שהטור כתב דאנן לא נהנינן כן משום דאין עיקר הגאולה בליקח ע"ש וענין אמירת ואתה קדוש נ"ל דמפני שסיפרנו הנסים שעשה לנו הקב"ה אומרים ואתה קדוש וישב תהלות ישראל כלומר שכביכול כל עיקר עניינו יתברך הם תהלות ישראל ולכן בטובתינו ישמח ויהיפך בעת צר לנו ח"ו ולכן אומרים ואתה קדוש בין במ"ב בין בפורים :

ב ואם חל במוצאי שבת אומרים גם ויהי נועם ואח"כ אומרים קדיש שלם עם התקבל אבל אחר שמ"ע קודם קריאת המגילה לא יאמר התקבל דאין לומר שני פעמים התקבל בתפלה אחת ויש שכתבו לומר חצי קדיש קודם המגילה ועוד דכללא בדינו רהב"ל מ"אחרין בכל אשר נוכל לפני לטק מעלינו לנמרי כל קדושת השכת ואי משום שנהנין מן האור בקריאת המגילה קודם ברכת בירא מאירי האש אין שום חשש בזה דלא מצינו שאסור ליהנות מדאור קודם ברכה זו שהרי כבא ברכנו בבוקר ברכת יוצר המאורות

אם אומרים התקבל אחר שמ"ע לא יאמרו התקבל אחר ואתה קדוש ומג"א) וזה יותר נכון דעיקר התקבל צלותהון הוא על שמ"ע וא"כ אין לומר אותו אח"כ וכן ראוי להנהיג ועמ"ש לעיל דיש מי' תקנ"ט סעיף ג' :

ג כשחל במוצ"ש היה מהראוי להבריל קודם קריאת המגילה דאין נהנה מהאור ועדיין לא ברכנו בורא מאירי האש ולכל הפחות ברכת בורא מאירי האש היה לנו לברך קודם קריאת המגילה אלא דגם זה אין המנהג כן והמעס משים רכל אחר צדיק להבריל בביתו וצדיק לברך גם ברכת בורא מאירי האש בשביל בני ביתו ולמה יברך שני פעמים ולכן גם בביהכ"נ אין מברילין קודם המגילה ועוד דכללא בדינו רהב"ל מ"אחרין בכל אשר נוכל לפני לטק מעלינו לנמרי כל קדושת השכת ואי משום שנהנין מן האור בקריאת המגילה קודם ברכת בירא מאירי האש אין שום חשש בזה דלא מצינו שאסור ליהנות מדאור קודם ברכה זו שהרי כבא ברכנו בבוקר ברכת יוצר המאורות

רכשלם ברנלים ובחוכה אומרים הללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה ואנפיוכם אבל פורים אבתי עבדי אחשורוש אנן נמי ידן ואין נופלין על פניהם בפורים ואין אומרים למנצח ואל ארך אפים ונכון לומר מומד אילת השחר בפורים הנדרשת על אמת כידוע ומוסור לתודה אומרים :

ה מצויאין ס'ת וקדיין ויבא עמלק תלתא נברי ואין בה אלא ט' פטוקים ואע"ג דאין פותחין מעשרה פטוקים ומסעם זה יש שנופלין הפטוק האחרון אמנם אין מנהגינו כן דלהדיא אמרו בגמ' וכו' : לענין הפטרה היכי דסליק עניינא שאני הו"צ בפרשה דפורים וכו' התוס' והרא"ש נס' כ"א : ליה לין פ"ש ואח"כ קורין המניחה ואח"כ אשרי וכו' לציון ונכון שלא לחלוץ התפילין עד אחר קריאת המניחה וכתוב ביה וששון ויקר ורדשינן וששון זו מילה ויקר זו תפילין ולכן כשיש מילה בפורים מלין התנוק קדם קריאת המניחה כדי שנוכל לקרות יששון מידו אם אי"א למול בביתנו ולילך קודם המניחה לא ישמש המניחה מלין אח"כ ונעמ"ס לשל סי' קל"ז סעיף ה' :

הפארוחה ואין כאן הנהגה מן העוה"ז בלא ברכה וברכת בורא מאורי האש היא ספני יצירתה במצוי"ש כמבואר בגמ' וא"כ מנהגינו עולה יפה ודע כי יתן קך אומרים אחר ואתה קדוש או אחר הברלה כפי המנהג ככל מוצאי שבתות וכשחל פורים במצוי"ש יש ליוזר שלא להביא את המניחה בשבת לכה"כ דאסור להסריח א"ע משבת לחול ואפילו ע"י קסין אינו נכון אלא יבין מע"ש או יביאנה אחר מעריב אך אפשר אם יענין בה להבין בשבת עצמה ללוסדה ולדרשה אפשר דמוזר להביא שהרי עושה ע"י כשביל שבת שהרי מותר ללומדה בשבת ופ"מ נודעים שלא כבא לדידי זה ונע"מ :

ך אומר על הנסים כלילה וביום י"ד ולא ביום מ"ו ואמרה בין בתפלה בין בבח"מ ואם לא אמרה אין מחזירין אותו כמו בחנוכה כיון שאין בהם קרבן ספק וגם בערבית כליל י"ד אע"פ שלא קראו המניחה עדיין אומרים על הנסים אבל כליל מ"ו וביום מ"ו אין אומרים ופ"מ אם אמר אין זה הפסק ואין מחזירין אותו כיון דבמסקין היום הוא עיקר פורים ולא תקנו הלל בפורים דקריאת המניחה היא במקום הלל ועוד

תרצ"ד [דיני מתנות לאבותים ומעות פורים וכו' ח' סעיפים] :

א מצות עשה דמניחת אמת ליתן מתנות לאבותים ברכתיב ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאבותים ודין משלוח מנות יתבאר בס' רבא ומדכתיב ומתנות לאבותים לשון רבים לכן חייב להלק לעניים ביום הפורים ואין פותחין מליתן לשני עניים ונתן לכל אחר מתנה אחת או מעות או מיני תבשיל או מיני אוכלין ומליתן ואין מדקדקן במעות פורים לומר זה ישר זה דמאי וא"צ ליתן לו אלא כד תפושט יד ליטול נתתן לו וא"צ לדקדק אחריו ונע"מ :

ב ומשכב האדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות במעורתי ולשלוח מנות הרבה שאין שום שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויורמים ואלמנת שהמשמח לב אומללים אלו דומה לשכינת שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדבאים ונע"מ ויזאין ידי חובה בין שנותנין לאנשים או נשים ואפילו לקטנים וקטנות שהרי גם הם צריכין לפרנסן ויראה לי דאם נתן לאיש ולאשתו או לאיש ולבנה או לבנה

שהם על שלחן אחד לא יצא בזה ידי חובת שני אביונים דכאחר חשיבי וחייב ליתן דווקא בפורים עצמו אבל קודם פורים אפילו נתן מפורש על פורים אינו מועיל דזהו חובת היום דווקא ופשוט הוא דא"צ ליתן בעצמו ויכול ליתן גם ע"י שליח ויכול להעמיד שליח קודם פורים שיתן בשבילו בפורים מתנות לאביונים ובמצוה זו גם נשים חייבות דככל מצות פורים חייבות נשים כאנשים ויראה לי דאיש ואשתו שניהם יוצאים בשני מתנות דכגוף אחד דם אבל כגו וברו הסמוכים על שולחנו חייבים ליתן בפני עצמם ואין נותנים מתנות לאבותים ממעות מעשר או ממעות צדקה שיתחד כבר וכן אפילו עני המחזיר על הפתחים חייב ליתן שני מתנות לשני אביונים אחרים כמו נרות חנוכה וד' כוסות וכו' ומג"א :

ג יראה לי דאע"ג דבתורה עני ואביון שני דברים הם כדכתיב בתנא לא תעשוק שכיר עני ואביון ושני דברים הם כדאיתא בבב"ס וק"א : דאביון יחור משנה מעני ולשון אביון הוא האובה ואינו משיב נע"מ

אבל העני יכול לעשות בו כל מה שירצה עכ"ל ויש מי שאומר דווקא הנבאים אבל אנשי העיר יסורין לשנות בשאר צדקה ומדכין אבל המור בהב' דנס בני העיר אין יכולין לשנות כפשוטא דלישנא דתוספתא ומג"א סק"ה ויש מי שכתב דמעית שחשכם בלבו לחלקם בפורים אין שאין לשנות ונס סק"ז וזהו לדעת הסוברים ביו"ד סי' דנ"ח דצדקה הוה נדר גם במחשבה ע"ש ובח"מ סי' רי"ב:

ז' וכבר כתבנו שאין מדקדקין כמעוה פורים וכל הפישט יד ליסול נותנין לו ובמקום שנהגו ליתן אף לכותי נוהגים מפני דרכי שלום רכל הצדקות ודאי נותנים להם כמ"ש ביו"ד סי' רנ"א אלא דמעוה פורים כיון דהם רק לשמחת פורים מהראוי שלא ליתן דק לישראל אמנם מ"מ היכי דנהוג נהוג וכתב דבינו הב"י כסעף ר' במקום שאין עניים יכול לעכב מעוה פורים שלו לעצמו ונהגם במקום שירצה עכ"ל כיוסר אף בעיר אחרת כיון שאין עניים בעירו:

ח' כתב רבינו הרמ"א כסעף א' י"א שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבוע כאותו מקום ובאותו זמן וזכר למחצית השקל שהיו נותנין בארד ומאחר ששלשה פעמים התיב תרומה בפרשה יש ליתן ג' ויש ליתנו בגיל פורים קודם שמהפלים מנחה וכן נוהגין בכל מדינות אלו ויש ליתן ג' חצאי גדולים במדינות אלו כי אין מטבע ששם מחצית עליה בלבד זו ובמדינת אוסטר"י יתנו ג' חצי ווינע"ד שנקראו ג' מחצית וכן לכל מדינה ומדינה ואין חייב ליתנו רק מי שהוא מכן ב' שנה ולמעלה וי"א שנתנין מחצית השקל לצדקה מלבד ג' מחצית אלו ואין נותנין כן עכ"ל לפי במדינתנו רוס"א צריכין ליתן ג' חצאי ק"ב שהוא המטבע היותר קטנה ובמטבע גדולה ג' חצאי רי"ב ולכך אלו השתים אין מחצית וזה שכתב מכן עשרים שנה לא כן דעת הרמב"ם כפ"א טשקלים ורוב הפוסקים וסוברים דגדול מכן י"ג ולמעלה חייב ליתן מחצית השקל וקטן שהתחיל אביו לשקל עד ידו שוב אינו פוסק וגם הבהגים והלויים חייבים במחש"ש ולא נשים וקטנים ועמ"ל סק"ג ויכולים ליתן מעוה מחח"ש לאיזה מקום שירצו ולא דווקא לתקון בהב"ג שהוא כמו ברק הבית דאינו אלא לזכרון כעכמא ועיקר מחח"ש היה על קרבנות דעכשו אין שייך זה ויש נותנין מעוה מחח"ש להחן ואין קפידא בזה ונס' וגם נוהגין ליתן מעוה מגילה להקרא ואין איסור בדבר ואין חוב בדבר:

מגילה

ורמ"י נס' ונגד זה אביון אין לו בושת לבקש והעני יש לו בושת ואמרינן שם לעניין שכיר דעני קודם לאביון ע"ש מיהו עכ"פ שני דברים הם וכוין דבמגילה כתיבא ומתנות לאביונים נימא דרווקא אביון ולא עני ומ"מ אינו כן וראיה דבפ' ראה כתיב כי יהיה בך אביון וכו' כי לא יחרל אביון וגו' פתח תפתח את ירך לאחריך לעניך ולאביונך בארצך הרי שפתח באביון וכוים בשניהם אלמא דהכל אחד והא דכתיב ומתנות לאביונים רבותא קאמר לא מיבעיא עני שיש לו בושת ובשכר שכיר הוא קודם אלא אפילו לאביון יצאת ידי חובתך ואע"פ שהוא בעצמו מבקש ממך וכ"ש לעני שמתבייש לבקש ואהה מקדים ונותן לו שיש מצוה יותר:

י' ראה לי דהנה המנהג ליתן דמי פורים לכל עובדי עבודת הקדש הרבנים והחזנים והשמשים וכיוצא בהם וכן הוא דעניהם של אלו נשואות לדמי פורים ומ"מ אינו יוצא בזה ידי חובת מתנות לאביונים ולא מיבעיא אם אינם אביונים אלא אפילו הם אביונים לא יצא מפני שזהו אצלם כדבר קבוע והתחייבות ואין זה שייכות למתנות לאביונים של חיוב פורים ויש מועים בזה ולי נראה ברור כמ"ש:

ק' תניא כתוספתא מגילה (פ"א) מנבת פורים לפורים ומנבת העיר לאותה העיר אין מדקדקין במנבת פורים אבל לוקחין את הענלים ושוחמין ואוכלין אותן והסותר יפול לכיס של צדקה ר"א אומר מנבת פורים לא יעשה ממנו העני רצועה לסנדלו עכ"ל וה"פ דאצלם היו עושים נבייה קודם פורים מבע"ב להאכיל בשד לעניים בפורים ואומר שהגבאי ובני העיר אמורים לשנות לדבר אחד ואפילו יראה להם שדי להעניים כפחות וכן נביית עיר זו לא יהנו לאחריה ואע"פ שרשאים לשנות לפעמים כמ"ש ביו"ד בס"י רנ"ט מ"מ בבאן היתה ההקנה שלא לשנות כלל ולוקחין בשד בעד כל המעות ויאכלו העניים כמה שירצו ואם יוותר מהם יפלו לצדקה ולר"א אפילו העני עצמו אמור לשנות ולא כן להת"ק ואין הלכה כר"א והמור פסק כר"א והמור עליו וכתבו שגירסתו היתה ר"ע והלכה כר"ע אמנם התוספתא מובאת בב"מ (ע"ח:) וסוכה שם שאין הלכה כר"א ובזמנינו ליכא כלל מנבת פורים:

ך' זהו שכתבו רבותינו בעלי הש"ע כסעף ב' אין משנין מעוה פורים לצדקה אחרת ודווקא הנבאים

תרצ"ה [דיני מעודת פורים ומשלוח מנות וכו' י"ח מעיפים]:

א מצוה לתרבות במעורת פורים רכתיב שמחה ימשתה וכיצד חובת מעורה זו שיאכל בשר ויתקן מעורה נאה כפי אשר המצא ירו כן כתב הרמב"ם ומשמע דבשר ווראי צריך דבלערי זה אין חשיבות אך שארי מאכלים יעשה כמו ביום ובמעורה אחת כיום יצא ידי חובתו ובלילה איצ להרבות במעורה ומעורת פורים שאכל בלילה בין ימי יד בין ליל ט"ו לא יצא ידי חובתו דכתיב ימי משתה ימים ולא ילית ומ"ם נם בלילה ישמח וירכה קצת במעורה לאחר המגילה ואפילו חל במוצאי שבת שהוא שבע משבת ט"ט נכון לשמוח בקצת מעורה :

ב בגמ' ו' : איתא דמחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי והרכר מתמיה דאיכ צריך להיות שכור קרוב לשכורו ש' לום ודמב"ם לא כתב בלשון זה וכתב דשותה יין עד שישתכר הדרם בשכרותו עכ"ל ואולי היה מפרש עד דלא ידע וכו' מפני שנדרם וזהו כמ"ש רבינו הרמ"א וד"ו ירא ראצ להשתכר כל כך אלא שישתה יותר מלימודו ויישן ומתוך שיישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי ואחר המרבה ואחר המסעיט ובלבד שיכין לבו לשמים עכ"ל והוה כרברי הרמב"ם :

ג אך אינו מובן לפ"ו לפ"ו לפ"ו היה ללה להש"ם לומר בלשון משונה עד דלא וכו' לימא חייב לבסומי עד שידרם ולכן יהיה נראה דאין כוונת הרמב"ם לפרש הגמ' כן אלא שרחה סאמר זה מה"כ כמ"ש דר"ן בשם רבינו אפרים שכיון שמכואר כנמ' שאידע סיבה ע"י זה ע"ש נדחה זה מהלכה אבל המור והש"ע כתבו שמש כלשון הגמ' עד דלא ידע וכו' והיא תמוה ויש שכתבו שהיה אצלם זמר שהיה מסיים בארור המן וברוך מרדכי והיה זמר ארוך וכשהוא מבוסם מעט לא יוכל לאמרו כולו ויש שכתבו לענין המספר דבמספר שניהם שוה וכשהוא מבוסם קצת לא יוכל לחשוב והתום' כתבו דהכוונה כפי הידושלמי ארור וכו' ארורה זרש וכו' ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים ע"ש וכוונתם רבה יש אריכות קצת וכשהוא מבוסם קשה לאמרו כולו (נ"ח) :

ד ויש לפרש עד דלא ידע וכו' כלומר עד שלא יוכל להכריע איוו מוכה היתה יותר גדולה לפנינו אם מפלת הפן אם נרולת מרדכי (נע"ז) ובהגהת מיימיני

בשם ראבי"ה כתב דהוה למצוה ולא לעיכובא ע"ש ואינו מובן דהא אומר לשון חיוב מחייב אינש לבסומי וכו' וי"ל שיש לפרש דה"פ מחייב אינש לבסומי כלומר דהוה חיוב על כל אחד עד דלא ידע וכו' כלומר והרשות ביד השותה לשהות עד דלא ידע וכו' דבנידאי אין כל בני אדם שוים בזה ואיסור דהחיוב על כולם כג' אחד לפי סרדינתו והרשות עד דלא ידע וכו' אפילו אם שותה עד דלא ידע לא ננעור בו :

ה אמנם רבינו הבי"ו בספרו הגדול כתב בשם אורחות חיים וז"ל חייב אינש לבסומי בפוריא לא שישתכר שהשכרות איסור גמור ואין לך עבירה נרולה סוזה הוא גורם לג"ע וש"ד וכמה עבירות וולתן אך שישתה יותר מלימודו מעט עכ"ל וקשה דאיכ מאי עד דלא ידע וכו' ואם מפרש באיוו פירוש שנתבאר איך סתם רבינו הבי"ו רבריו בש"ע דלהריא משמע שכרות גמורה וצ"ע ואלו יפרשו עד ולא עד כנלל ולמטה י"ח להתחמק מן השכרות וכפרט שתיית י"ח ששכרותו יתמלא ק"א ט"ח וק"א לשחות מעט יותר מלימודו ולשן ק"ח :

ו ואין להתענות בפורים לבר תענית חלום וגם בזה יש אוסרים כמ"ש בסי' תר"ד לענין עיוה"כ ולכן יתענה עד אחר מנחה ואח"כ יאכל (נע"ז) והנשבע להתענות בפורים יש מחלוקת אם חלה השבועה כמ"ש ריש סי' תק"ע ע"ש ולכן יראה להתיר השבועה (נע"ז) סק"ד וז"ל ואם לא התיר קשה להתיר לו לאכול ועמ"ש בסי' תק"ע :

ז מהר"ל היה יושב בפורים בנדי שבת ויש לעשות המעורה ביום ולא כמנהג העולם שמתחילין מסוך לערב ואנחנו נוהגים לצאת ידי המעורה במעורת היום ולוקחין או הלחם החשוב ועושין מאכלים חשובין דיותר מסעורה אחת איצ במ"ש ומ"ם יש ליישב מנהג העולם דבאמת נם בבוקר אוכלין מעורת יו"ט בשר ודגים ולביבות שהוא מאכל חשוב וכן לפת מצויק שקורין צימע"ס שהוא ממאכלי שבת ויו"ט ודק הלחם החשוב שעושין להמעורה שקורין קיטק"א מניחין על לעת ערב אבל מ"ם מעורה חשובה היא וגם בה יוכלו לצאת ידי חובת מעורה וטוב לעשות גם הלחם החשוב על מעורת הבוקר וכן אנו נוהגים ודאיטי מי שמסתפק אם יוצאים ידי מעורה במאכלים טובים בלא לחם (נע"ז) ולי נראה דלא יצא רומיא

דשבת

באמצע הסעודה נראה שלא יזכיר על הנסים בברכה
 וי"ח כמ"א סק"ט כ"ס מט"מ ע"ט וי"א שאפילו התפלל
 באמצע הסעודה יאמר על הנסים בברכה ויש שעשה
 מעשה כן וי"ח כ"ס יעב"ן ולענין אינו כן וי"ח
 המ"א ס"ס כ"ס מדכי על ק"ף וזה נכח וכאכלו קודם הלילה
 כמנהג כמ"ס כה"ד סי' א' שאחד פועל שנת היתה הקדוש ע"מ
 יב כבר נתבאר דאם לא אמר על הנסים בהפלה
 אין מחזירין אותו וי"א דאם לא אמר על הנסים
 בברכה כ"ס בהסעודה שמחזירין אותו משום דסעודה זו
 חיובית היא ומ"א סק"ט כ"ס רמ"ל וז"ל ודבר הי"א
 הוא רחוק תפלה ודאי חיובית ועב"ן אינה מעכבת
 (שם) ואי משום דסעודה זו היא עיקר השמחה על הצ"ח
 ולכן הוי לעיכובא איני יודע מה ענין ז"ל דהוראה
 על הנם קרינו המנילה והברכה שאחד המנילה אבל
 שתהא לעיכובא בברכה כ"ס דבר תימא ולא נזכר
 זה לא כנ"ב ולא בראשונים והמ"א ס"ס דתי לה מט"י
 שאין חיוב לאכול פ"ח וא"י לזה דאפילו כשיש חיוב לאכול פ"ח
 כמ"ס כסע"ף ו' מ"מ שתהא לעיכובא כמ"א ה"א דבר תימא
 ועוד שהרי יכול לומר בהתחמך התחמך הוא יעשה לנו כ"ס
 ונפלאות כ"ס סע"ף וכו' וכמ"ס כמ"מ וז"ל וז"ל לברייתא
 אכל פ"ח אחד והזכיר על הנסים מט"י שאין מחזירין אותו
 בהסעודה דמדינא די כ"ס אחד כמ"ס המ"א ע"ס :
 יג מצות עשה דמנילה לשלוח מנות איש לרעהו
 ובעיני שתי מנות שהרי מנות כתיב לשון רבים
 ויוצאין באחד שהרי כתיב לרעהו לשון יחיד ואפילו
 בשלוח לעשיר יוצאין ואע"ג דבנחמיה וז"ל כתיב
 שלחו מנות לאין נכון לו דמשמע כמי שאין לו או
 שלא הניח עירובי תבשילין כדרשת חז"ל רפ"ב רביצה
 זהו מפני שבשם היה בריה שאין חיוב בזה ורק
 הזכירם לשלוח למי שאין לו כדי שיהיה לו מה
 לאכול משא"כ בפורים הוי מצוה והמעם מפני השמחה
 ולא מפני שאין להשתלח מה לאכול ולכן אפילו
 בעשיר יצא ועוד דהכא כיכא למימד רק לעני דהא
 מתנות לאביונים הוה מצוה בפ"ע :
 יד וברור הרבה דצריך לשלוח שני מיני אוכלין או
 שני מיני משקין או מין אוכל אוכל ומין משקה והבי
 איתא להדיא בנ"ב ו' ד. דאחד שלח לחבירו בשך ויין
 ע"ש אבל שני חתיכות ממין אחד אינו מועיל דכי
 מפני שחתיכת נחשבם לשנים והרמב"ם כתב וכן חייב לשלוח
 שתי מנות בשך או שני מיני אוכלין או שני מיני תבשיל
 ע"ש הרי שכתב שני מינים ובע"כ צ"ל דוה שכתב שתי
 מנות

דשבת וי"ח ועוד דאין משהה בלא לחם כרתיב ביום
 יעש להם משהה ומצות אפה ויאכלו וברניאל כתיב
 פת בנ"ב ויין משתים ומהמ"א סק"ט לא כתב כן ולע"ד
 נראה כמ"ס :
 ח וכתב דבינו דר"א כסע"ף ב' ונוהגים לעשות
 סעודה פורים לאחר מנחה וערבית והפלגו בלילה
 ומתפללים מנחה תחלה כעוד היום גדול ורוב הסעודה
 צריכה להיות ביום ולא כמו שנוהגין להתחיל בסוף
 לערב ועיקר הסעודה הוא ליל מ"ו וכשחל פורים
 ביום ששי יעשו הסעודה בשחרית מפני כבוד השבת
 ומי שרוצה לעשותה תמיד בשחרית הרשות בירו
 עכ"ל ומה שלא נהנו תמיד בשחרית מפני שמרורים
 בשלוח מנות ובנתינת צדקה ושאר עניינים ומצוה
 להרבות בנרות לפנות ערב כדכתיב ליהודים היתה
 אורה ויש מי שכתב שיש נהגו שלא לאכול כשר בליל י"ד שלא
 יאמרו שזוגין בלילה ידי סעודה ודבר תימא הוא ואין זה
 מנהג שט"ס :
 ט עוד כתב י"א שיש לאכול מאכל זרעונים בפורים
 זכר לזרעונים שאכל דניאל וחביריו בבבל עכ"ל
 ותמיהני למה לו לומר שאכל דניאל שאין זה שייך
 לפורים הרי אמתר עצמה אכלה זרעונים כדאיתא
 במנילה וי"ג. על פסוק וישנה ואת נערוותיה למוב
 וכו' ר' יוחנן אמר שהאכילה זרעונים ע"ש ויש מי
 שכתב דזרעונים הם בלילה הראשונה ומ"א סק"ט ולא
 ירעתי למה בלילה ונ"ב המנהג לאכול אותם ביום ועוד
 כתב שמוכר לעסוק מעם בתורה קודם שיתחיל
 בסעודה וסמך לרבר ליהודים היתה אורה ושמחה
 ודרשין אורה זו תורה וחיוב במשהה ושמחה קצת
 בשני ימים י"ד ומ"ו וכן נהנו עכ"ל :
 י עוד כתב ד"א דאם הויק אחד את חבירו בשמחה
 פורים פטור מלשלם עכ"ל כלומר שאם כיון להויק
 אלא כיון לשמוח ומכח השמחה הויקו וכבר כתבנו
 זה בח"מ ס"ס ש"ע ועכשיו בעוה"ד ערבה כל שמחה
 ואין אנו נוהגים לשמוח כל כך עד שיבא להויק ולכן
 עכשיו כשהויק חייב לשלם ואפילו בזמן הקדמון חייב
 בנזק הגוף ומ"א סק"ט :
 יא אומר על הנסים בברכה כ"ס בברכת הארץ אחד
 נודה לך קודם ועל הכל ואם התחיל סעודתו ביום
 תמשכה עד הלילה אומר על הנסים דבתר תחלת
 סעודה אזינין וי"א שאין לאומרו אבל המנהג כסכרא
 ראשונה שכן עיקר דינא אך אם התפלל ערבית

מנת בשר היינו שני מיני בשר או אמשר דמעות הדפוס הוא וכצ"ל שני מיני בשר כמו שני מיני אוכלין וכו' :

מן עור נ"ל דבזה אינו די בכוח או ברביעית דבעינן מנה יפה דהוה לשון מנות בענין הרכיבה הראוי להתבדד שיהא דבר חשוב ואלו ששולחן התיבות קטנות לא יצאו ירי חובתן וכל המרכבה בשילוח מנות ה"ז משוכה דהוה להדבות השמחה ואם אין ידו משגת לשלוח דברים חשובים ושישאר גם לעצמו על שמחת פורים שולח להבירו סעודתו חבירו שולח לו סעודתו ובה שניהם מקיימים המצוה ומה"י ע"ס סמ"ט דק"ק בשילוח אחד יחליט שיהי' כמחולקט כיחזי כפוס דזה ממש גם להשי' שמחת מנחה מנה כה"ט הכ"ה פ"ט ח"ב דהמ"ס והסמ"ק ל"ה פ"ל ק וסמו"ח ה"ז שר"ק נקלוח דבר החלוי לחילול ולמתיי' מד כמו ל"ה ומנוטל ח"ב ח"ט ח"ה ח"ה ח"ה :

מן שילוח מנות הוא ביום ולא בלילה כמו במתנות לאביונים ואם שלח בלילה לא יצא ואם שלח מנות לרעהו ואינו רוצה לקבלם או שמתל לו יצא אבל אם השליח איכרם קודם שהגיעו ליד מי שגשתלה לו לא יצא ואם הקמיד שליח קודם פורים שבוים הפורים ישלח בערו מנות לפלוני יצא רשלוהו של אדם כבודו ואם שלח מנות לשמעון ושמעון אינו בביתו אם הוא בעיר ויבא בעד יום לביתו יצא אבל אם אינו בעיר שלא יבא היום לביתו לא יצא מע"פ שאשתו או בני ביתו קבלו בערו שהרי כתיב משלוח מנות איש לרעהו ובעתן שיבא ליד רעהו או שעב"פ ירע מזה :

ין ויש להמתק בשלוח מנות לרעהו שכמה"ק

קודם פורים וניעו לו בפורים אם יצא בזה ידי משלוח מנות ויש מי שאומר דיצא ונחלי"פ מק"ה כ"ס י"א ולי נראה דלא יצא דבעינן משלוח מנות בפורים עצמו ועוד דהא עיקר המשלוח מנות ה"ז משום שמחה ואיזה שמחה היא לו עתה מה ששלח מקודם ה"ז שלח מיני בשר ונמצאו אח"כ טריפה ודאי דלא יצא וכן בשלוח מעות או חפץ או אפילו מיני אוכלים שאינם ראויים לאכילה כמו שהם כמו בשר ה"ז לא יצא וראיתי מי שמתקן ברג וביצה שעלו או חו"ש שני מנות כמו בעירובי תבשילין ומ"ו ולי נראה דכפי מ"ש בסעיף מ"ו דבעינן דבר חשוב כמלא דמ"ה הביצה שעל הדג אינו עולה למנה אחת וכן כל כיוצא בזה :

ין נשים חייבות בשילוח מנות ובע"ז דכתיב איש לדעהו דכל מצות שבפורים נשים חייבות באנשים ולשון איש אינו למעושי אשה כמו דכתיב במשפטים וכו' יפתח איש בור וכו' יגוף שור איש וכל התורה בלשון זכר נאמרה ואשה תשלח לאשה ואיש לאיש דלא נה"ל להיות קירוב דעת בין איש לאשה ולפעמים יוכל להיות בזה גם חשש קדושין כשהיא פנויה אבל במתנות לאביונים אין לחוש כיון שזהו דרך צדקה אין בזה קירוב דעת ולא חשש קדושין וכל הגשום חייבות בשילוח מנות ובמתנות לאביונים ואפילו יש לה בעל אינה נפטרת בשל בעל רוחו מצוה דרבי עליה ושב"ל סק"ד ומ"ו דין מאיזה תולשין מנתו ויש להמתק אם שלח לקמן אם יצא תלע"ד שיצא דהא לרעהו כתיב וגם קמן בכלל כדמכח מקרא דכי יגוף שור איש את שור רעהו והגנת שור של קמן חייב :

תרצ"ו [דין מלאכה בפורים והמפרד ותענית ואבלות וכו' י"ב סעיפים] :

של שמחה כגון בית החתונה לבנו או אבורנקי של שרים מותר וכן מלאכת מצוה מותר כגון כתיבת של מצוה ומותר לכתוב פסקי הלכות ופשטי המקראות שאדם שמה ברם כדכתיב פקדי ד' ישרים משפ"ד לכ ואנרה של שאלת שלום והזכרת חובותיו וכן כל דבר שא"צ עיין גדול נראה שמתור וכו' ולצורך היום עצמו מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות מע"פ שהיה אפשר לעשותן מקודם וכן בפרקמטיא אין מנהג לאסור מפני שזוהי שמחה לו ופי' סק"ל דכ"ס נהגו לישב בתענית ופי' השם אירחותיו ימעט כישיבת החגות

אך פורים מותר בעשיית מלאכה ובע"ז דכתיב משתה ושמחה ויום טוב ויר"ם הא אסור בעשיית מלאכה ואמנם באמת יר"ם לא קבילו עלייהו והאיה דכתיב לקיים עליהם וגי' לעשות אותם ימי משתה ושמחה וגי' ויר"ם לא כתיב ופי' במקום שנהנו שלא לעשות מלאכה אסור לעשות ופי' והעושה אינו רואה סימן ברכה לעולם ממלאכה זו ומ"ו :

ב ונתנו הקדמונים מע"ז המלאכה לא קבילו עלייהו אח"כ נתקבד במנהג ומקללין כל העושה בו מלאכה כיון ששם אישורו בכל ישראל אמנם בגין

הצגת בפורים ויש יראי ד' שאין פותחין החנות בפורים וע"י א"י מותר לעשות מלאכה :

ג דאח לי רלצאת לדרך מביתו בפורים אינו נכון דעיקר שמחה הוא עם בני ביתו ברבתיב ושמחה אחת וביתך במעשר שני וברגלים כתיב ושמחה אתה ובנך ובתך אם לא שהנסיעה נחוצה היא לו ומצוה לחיות פורים בביתו עם אשתו וורעו וגם הנוסע בדרך והוא מוכרח לעמוד באיזה מקום לקריאת המגילה יראה לעמוד גם איזה שעות ולקיים סעודת פורים ומשלוח מנות ומתנות לאביונים ואינו מועיל פה שבביתו נותנים בשבילו ואפשר רבמתנות לאביונים יצא אבל בשלוח מנות שלא בפניו ויראי דלאו כלום הוא :

ך וכתב רבינו הבי"ב בסעיף ב' אפילו במקום שנהגו לא נהגו אלא כיום מקרא מגילה בכ"ב אבל לאסור את של זה כזה אינו מנהג עכ"ל ויש להסתפק בביתנו אם כוונתו שאין מנהג בשום מקום לאסור מ"ו בפורים וי"ד במוקפין וא"כ אם נמצא מקום שנהגו כן אסור או שכוונתו דאף אם נהגו כן אינו מנהג ולא משנהיגין במנהג גרע כזה ריש מנהגים שאין לסמוך עליהם כראיתא בספ"ד ממ"ו סופרים דכל מנהג שאין לו ראייה מן התורה הוי כמזעזע בשיקול הדעת ע"ש והנשים נהגו שלא לעשות מלאכה גם בפ"ו שנקרא אצלנו שושן פורים וד"ע נסס אלוההסו ולא נחברד לי איך המנהג אצלנו :

קן יום י"ד ויום מ"ו אסורים בהספד ותענית בכך מקום ולכל אדם בין בכרכים המוקפות חומה סימות יב"ג שקורין כמ"ו בין לרוב העולם שקורין ב"ד שוהו ממגילת תענית ולא במלה לעניין חנוכה ופורים והנשים המקוננות טענת בהם שכולן קוננות כאחת ומטפחות שמכות כף אל כף אבל לא מקוננות שרתא אחת מדברת וכוין עונות אחריה וכשנקבר המת לא מענות ולא מקוננות לכך ת"ח בפניו מותר כמ"ש ביריד ס"ו ת"א וכן אין אומרים צירוק הדין ולא קדיש על הקברות אך לת"ח בפניו שרורשים עליו אומרים קדיש ולטעם :

ך רבינו הבי"ב בסעיף ר' פסק שכל דברי אבלות נהגים בחנוכה ובפורים שכן פסק הרמב"ם בפ"א מאבלות ע"ש וכן פסקו רמ"ה והר"ק (הגמ"י ט"ז) ואע"ג דהוא יום משתה ושמחה הא תניא נה' : שמחה מלמד שאסורים בהספד משתה מלמד שאסור בתענית ע"ש

ולא לאבלות וט"ז וכתב בסעיף ה' אם חל פורים במוצאי שבת והאבל יושב בביהכ"נ בשבת במנחה לא יצא משם עד שיהפלה תפלת ערבית וישמע קריאת מגילה ולמחר לא יצא מביתו עב"ל כלומר רכיון המגילה בזמנה קורין ביחוד מוטב שהאבד יקראנה בביתו ולא ילך לביהכ"נ אך כשיושב בביהכ"נ בשבת במנחה וכבר אכל סעודה שלישית מוטב שימתין בביהכ"נ בקריאת הגילה ולמחר יקרא בעצמו בביתו וה"ה אם צריך לידך לאכול סעודה שלישית יקרא גם בלידה ביחוד בביתו אבל זהו פשיטא דאם אין לו מגילה כשרה או שאינו בקי לקרותה דאפילו בחול הולך לביהכ"נ לשמוע המגילה בלידה וכו"מ ואם יוכל לאסוף מנין לביתו לקרא המגילה עדיף מפי נוסח טוה"כ ודע"ה ושמ"ה סק"ו וסק"י שמתה שליטט ולפמ"ס ח"ט וד"ק :

ך אבל השאלות והר"ם מר"ב והר"ש והפ"ד והמרדכי פסקו דאין אבלות בפורים וכן פסק רבינו הרמ"א בסעיף ר' וז"ל וי"א שאין אבלות נהגו בפורים לא ב"ד ולא במ"ו אפילו אבלות יום ראשון נדחה מפני פורים אבל דברים שבצניעא נהגו ואע"פ שאינו נהג אבלות בפורים מ"ם עולין לו למנין אבלות של שבעה כמו שבת עכ"ל ופלא על רבינו הבי"ב שבו"ד מ"ם ת"א פסק ג"כ כן שאין אבלות נהגו בפורים ולא הביא דיעה אחרת ובבאן פסק להיפך ולכן י"ח ש"י שכתב שגנאן הוא סה"ד וכל"ל טהגים נציטת בפורים :

ך יש מי שאומר שהאבד חייב לשלוח מנות כלומר אע"ג רשילוח מנות הוא שמחה ואבל אסור בשמחה מ"ם סוף סוף הרי היא מצות עשה דרבנן ולכן הוא חייב לשלוח מנות אפילו תוך שבעה ומ"ם לא ישלח דבר של שמחה אבל להאבל לא ישלח משלוח מנות כל ימי האבלות והיינו כל ל' יום ולאביו ולאמו כל י"ב חדש שהרי יכולים לשלוח לאחד ולכן במקום שאין שם רק האבד ועוד אחד בהרבה שישלח להאבד ברי לקיים המצוה רק לא ישלח לו דבר של שמחה אבל אם האבל הוא עני מותר ליתן לו כל דבר כמו כל נתינת צדקה והדמ"ה נסתיף ו' פ"ג דשנאין למי לשלוח רק להאבל ושלח לו אח"כ מלל האבל על מנתו עכ"ל ואין הכוונה שצריך לשלוח כן ולתחול אלל דאם מלל ילל כמ"ס לט"ו :

ך ודע דביר"ד מ"ם שפ"ה כתב רבינו הרמ"א דאסור לשלוח מנות לאבל על אביו ואמו כל

יקברנו היום מותר בכשר ויין וכיון דמבטלין לאנינותו מפני שמחת פורים כ"ש שחייב במצילה ותפלה וק"ש רבין שלא יקברנו היום אינו אונן ברוד וכיון דבהכרח לבטל אנינותו משום שמחת פורים מבטלין ליה מכל וכל ואח"כ אומר דין אחר דכיון דנתחדש לנו דכשאינו קוברו היום דמבטלין אנינותו ולכן כשמת לו מת בתחלת הליכה ואין דרך לקבור בגילה מבטלין ליה אנינותו לענין מקרא מצילה דהיא עשה דרבים וממילא גם לגבי ק"ש ותפלה אבל כשר ויין לא שייך בגילה ולא מתדינן ליה אבל ביהם כשרוצה לקוברו קוברו ואח"כ מקיים כל מצות פורים ורבינו הבי"מ מירא כשאינו קוברו בו ביום כמ"ש בס"ט סרו מעליו כל קושות המג"א ע"ט תר"ק :

יב מותר לישא אשה בפורים בין בי"ד בין במ"ז וב"ש שמותר לעשות פדיון הבן דאע"ג יבירש אסור ילפינן מקרא ושמחת בתוך ולא באשתך אבל בפורים ליכא קרא ומ"מ למעם דאין מערבין שמחה בשמחה גם בפורים אסור וכן המכיוס נדולי האחרונה ומג"א מסקינן ופרימו ייש לעשות החופה ב"ג וכן במ"ז ודאי מותר ונ"כ המרדכי הביאו הע"מ ט"ח לישא נשויים ומה שנהגו בימים קדמונים בלבישת פרוצופים משעמנו ושל איש לאשה עכשיו לא נהגו כן וכן סי' שח"ק חייב שלם דעתה בעוה"ד ערבה כל שמחה ואין אנו במדריגה זו ומ"מ הרמ"א במש"פ ח' הוא לקיים מה שנהגו נסחו ולא עכ"ל :

יב"ח ואפילו בשבת במקום שלא נהגו לשאול בשלומו בשבת אבל במקום שנהגו לשאול בשלומו בשבת מותר לשלוח לו מנות עכ"ל ופ"ו יש מי שאומר דגם כאן כיון שנהגו שלא לנהוג אבלות בפורים מותר לשלוח לו מנות ומג"א מקי"ט ושהו כיונת רבינו הרמ"א בכאן שכתב וכמ"ש ביו"ד סי' שפ"ה וס"ו ולענין נראה אדרבא רכונתו דאע"פ דלענין שבת נתבאר שם דיש להתיר מ"מ פורים לא דמי לשבת שהרי הרבה דיעות נהגו אברות בפורים ונס' ה"ט פק"ג לא נראה לו היתר זה :

י כתב רבינו הבי"מ כסע"ף ו' יש מי שאומר שאונן מותר בכשר ויין ולא אתי עשה דיהיד דאבלות ודהי עשה דרבים דאורייתא דלשמות בפורים דברי קבלה נהגו דהוי בדאורייתא עכ"ל ואי קשיא הרי יכול לקיים שמחת פורים אחר הקבורה די"ל דודאי בן הוא אך הכוונה אם אינו יכול לקוברו בו כיום והנה רבינו הרמ"א כתב על זה וי"ל וכ"ש שחייב במקרא מצילה ותפלה וק"ש וי"ל דרוקא בגילה אע"פ שמתו מוטל לפניו אבל ביום שרוצה לקוברו קבורת מתו קודם כמ"ש לעיר סי' הרפ"ו ולכן קודא ומתפלל אח"כ כמ"ש ולא עדיף מו"מ ושבת וכו' עכ"ל ודכריי תמוהים (ומ"מ המג"א) :

יג ונלע"ד דה"פ דודאי דברי רבינו הבי"מ מירא כשלא יקברנו היום כמ"ש ולכן אע"ג דמדינא הוי אונן מ"מ לא אתי עשה דיהיד וכו' ואמרינן כיון שלא

תרצ"ז [דין אדר הראשון וכו' ב' מעיפים] :

א ולכן אמורים בהספד ותענית בפורים קמן ודיני י"ד ומ"ז שבאדר ראשון ואין נופלין על פניהם ואין אומרים מומוד יענך ר' ביום צרה אבל שארי דברים אין נוהגין בהם ומותרין במלאכה וי"א שצריך להרבות במשחה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון ואין המנהג כן דכן משמע להדיא בגמ' שם דאין שום חיוב בראשון וכתב רבינו הרמ"א דמ"מ ירבה קצת כמעודה כרי לצאת ידי המחמירים וטוב לב משתה תמיד עכ"ל בליסר דעיקר עבודת ר' הוא בשמחה ולכן כשכוונתו לשם מצוה היא משתה ושמחה של מצוה וד' ישמחינו בכניין בהמ"ק ובביאת הגואל צדק אמן :

א אדר הראשון הוי כשבמ ואם קראו בו הארבע פרשיות לאו כלום הוא וצריך לחזור ולקרואם בשני דאף למי שסובר בגמ' וי' ז' דבריעבד אם קראו בראשון יצאו ע"ש זהו כשלא ידעו שתהעבר השנה ודינו בזמן המקדש אבל עכשיו שעושין ע"פ חשבון העיבור ידוע מקודם לא יצאו ורק לענין הספד ותענית אסור בי"ד ובמ"ז שבאדר הראשון ויש אומרים דגם בהספד ותענית מיהרים דוח שנתבאר בגמ' שם שאסור זה נ"כ כשלא ידעו מהעיבור אבל העיקר לדינא כדעקא ראשונה :

בס"ד מליק הלכות מצילה וכל דיני ש"ע אורח חיים

